This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

STANFORD
UNIVERSITY
LIBRARIES

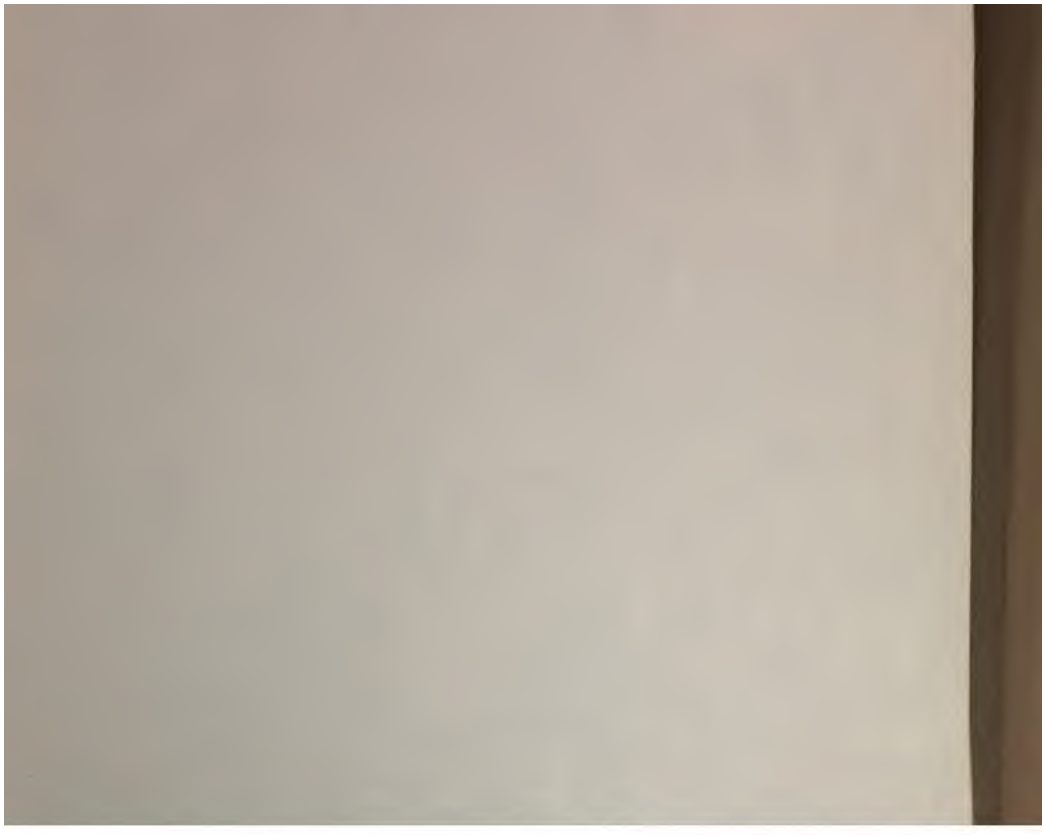

ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK.

TÖRTÉNETI BEVEZETÉSEKKEL.

A M. TUD. AKADÉMIA TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA

MEGBÍZÁSÁBÓL.

SZERKESZTI

SZILÁGYI SÁNDOR

TIZENEGYEDIK KÖTET.

(1620—1657.)

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGÁNAK KIADÁSAI

Kaphatók saját könyvkiadó-hivatalában (Akadém. épületben) és minden könyvkeresk[illegible]

ANJOUKORI OKMÁNYTÁR, Szerkesztette Nagy Imre. I. kötet (1301—1321) [illegible] 3 frt 60 kr. II. köt. (1322—1332). Ára 3 frt 60 kr.

A SZŐRÉNYI BÁNSÁG és Szőrény vármegye története. Irta Pesty Frigyes. Ha[illegible] kötetben. 1876. I. 482. lap. II. 570. lap. III. 426. lap. Ára 7 frt.

AZ ELTŰNT VÁRMEGYÉK. Irta Pesty Frigyes. 2 kötetben. Ára 3 frt.

OCSKAY LÁSZLÓ. II. Rákóczi F. fejedelem dandárnoka és a felső-magyarországi [illegible] vatok 1703—1710. Irta Thaly Kálmán. 1880. Ára 3 frt 60 kr.

A KÖZOKTATÁS TÖRTÉNETE Magyarországon a XVIII. században. Irta Molnár Aladár. 1881. 2 kötetben. Ára 6 frt.

ARCHIVUM RÁKÓCZIANUM. II. Rákóczi Ferencz levéltára, bel- és külföldi [illegible] rakból bővítve. I. Oszt. Had- és belügy, szerkeszti Thaly Kálmán. I. köt. Rákóczi Ferencz fejedelem Leveleskönyvei, levéltárának egykorú lajstromával 17[illegible] XXVIII és 688 l. — II. 1707—9. XXVIII és 656 l. — III. 1710—1[illegible]. X. és 7[illegible] Pest 1873—4. Mindenik kötet ára 2 frt. — IV—VII. kötet. Gróf Bercsényi Mi[illegible] levelei Rákóczi fejedelemhez I—IV. köt. 1704—1712. Közli Thaly K. Ára [illegible]

— — II. Oszt. Diplomatia I. II. és III. köt. Angol diplomatiai iratok, [illegible] levéltárakból közli Szimonyi Ernő. Pest 1871—77. 639, 672, 498 l. Egy-egy [illegible] ára [illegible]

II. Rákóczi Ferencz Önéletrajza és »Egy keresztény fejedelem élhitásáró[illegible] munkája. Budapest, 1876. VIII. 589. l. Ára 3 frt.

TÖRÖK-MAGYARKORI TÖRTÉNELMI EMLÉKEK. Első osztály. I. II. köt. Ok[illegible] mánytár a hódoltság történetéhez Magyarországon. Szilády Áron és Szi[illegible] lágyi Sándortól. I. II. köt. 1862. XXX és 458 és 480 l. 4 frt.

— — — III.—IX. köt. 1863—75. Török-magyar-kori Állam-Okmány[illegible] szerk. és jegyzetekkel ellátták, Szilády Áron és Szilágyi Sándor[illegible] I.—VII. k. 1868—73. mindenik kötet 2 frt.

A kilencz kötet együtt megrendelve 15 frt.

MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁR. A történelmi kútfők ismeretének előmozdítására. [illegible] keszti Toldy Ferencz I—XXV. kötet. 1856—1878. 8-rét. Ára a 25 kötetnek egy[illegible] véve 22 frt. Egyenkint egy-egy kötet ára 80 kr., kivévén a XX., XXI. és XXV. [illegible] egy-egynek ára 1 frt 80 kr., a XXII—XXIV. köt. egy-egynek ára 1 frt 60 kr.

MAGYAR LEVELES TÁR. I. köt.: Négyszáz magyar levél 1504—1569. Szilády Ágostontól. XX. és 432 l. kilencz köriratu hasonmásos táblával 1 frt 50 kr.

— Második kötet. Magyar hölgyek levelei. 490 darab 1515—1700. Közli Iván Farkas. XVI és 464 l. Ára 2 frt.

FEJÉR GYÖRGY MAGYARORSZÁGI OKMÁNYTÁRÁNAK betűrendű tárgymutatója. Czinár Mórtól. XVI és 549 l. 2 frt.

ÉVMUTATÓ Fejér György Okmánytárához. Knauz Nándor által. 44 l. 20 kr.

HUNYADIAK KORA MAGYARORSZÁGON Gr. Teleki Józseftől. I.—V., VI. és X.—XII. köt. Mindenik kötet ára 3 frt 50. kr. — (VI. köt. 2. rész. sajtó alatt.

PAULER GYULA. Wesselényi Ferencz nádor és társai összeesküvése 1664—1671. Kis kötetben. 1876. Kis 8-rét. I. Köt. X és 412 lap, — II. köt. 450 lap. Ára 5 frt 60 kr.

MAGYARORSZÁG HELYRAJZI TÖRTÉNETE. Fötekintettel az egyházi intézetekre, vagyis a nevezetesebb városok, helységek, s azokban létezett egyházi intézetek, püspök-megyék szerint rendezve. Rupp Jakabtól. 3 kötetben. Ára 3 frt 50 kr.

BUDA-PEST és környékének helyrajzi története, Pest 1868. 308 l. 50 kr.

ACTES ET DOCUMENTS pour servir à l'histoire de l'alliance de George Rákóczi Prince de Transylvanie, avec les Français et les Suédois dans la guerre de Trente ans publiés par A. Szilágyi. 1874. In 8. VI. 491 pag. 3 frt 60 kr.

ERDÉLYI

ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK.

KILENCZEDIK KÖTET.

(1629—1637.)

MONUMENTA HUNGARIAE HISTORICA.

MAGYAR

TÖRTÉNELMI EMLÉKEK.

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA.

HARMADIK OSZTÁLY.

ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK.

BUDAPEST.

A M. TUD. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

(Az Akadémia épületében.)

1883.

MONUMENTA COMITIALIA REGNI TRANSSYLVANIAE.

ERDÉLYI
ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK

TÖRTÉNETI BEVEZETÉSEKKEL.

A M. TUD. AKADÉMIA TÖRT. BIZOTTSÁGA

MEGBÍZÁSÁBÓL SZERKESZTI

SZILÁGYI SÁNDOR

RENDES TAG.

KILENCZEDIK KÖTET.

1629—1637.

BUDAPEST,

A M. TUD. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

(Az Akadémia épületében.)

1883.

DB933
M65
v. 7

Budapest, 1883. Az A t h e n a e u m r. társ. könyvnyomdája.

XXI. FEJEZET.

I.

Bethlen a trónkövetkezés kérdését még életében elintézte. A legfontosabb kérdéseket, az az országgyűlés szabályozta, mely Katalint férje utódává választá: követi őt a fejedelemségben Katalin, kinek gyámja és első tanácsadója Bethlen István a kormányzó; de az országos dolgokban rajta kivül még a fejedelmi tanácsot is meg kelle hallgatnia: az ő beleegyezésük nélkül semmi országos kérdésben nem dönthet. Halála után ez első országgyűlés válaszszon egy kincstartót. A követségeket a kormányzó és tanács jelenlétében fogadja.[1] Végrendeletében[2] és utolsó intézkedéseiben e megállapodásokat szabályozta — teljes igyekezete oda irányult, hogy azok állandó fenmaradását biztosítsa. De biztosítni akarta ezenkivül három utolsó hadjáratának főeredményét is, a hét vármegyének véglegesen Erdélyhez csatolását. Ezért hívta össze a kassai tanácskozást, ezért találkozott Murtezával a budai basával, ezért küldte Apafit a portára. De csak az alkudozások megkezdéséig juthatott: előbb meghalt mintsem bármi eredményt érhetett volna el.

Mind a három béke Ferdinánddal kikötötte, hogy a hét megye Bethlen halála után azonnal visszaszálljon. Apafinak az volt a megbizatása: kivinni a portán, hogy ezt a visszaszállást a határszélen felállítandó török erő gátolja meg. De Apafi még egy hónapot töltött Erdélyben s csak oct. elején indúlt el.[3]

Bár Bethlen halálára havok óta el volt készülve kör-

[1] Lásd az 1626. máj. 24-iki törvényeket.

[2] Kiadta egy külön füzetben Koncz József Maros-Vásárhelytt.

[3] L. a brassai tanács oct. 6-ki számadását Törökmagyarkori Állomokmánytár II. k. 145. l. Kétségtelen, hogy ez napon Apafi már túl volt Brassón.

nyezte s az senkit sem lepett meg: [1]) mégis minden, a mi történt, az elsietés és kapkodás bélyegét viseli magán. Kétségtelen, hogy közvetlen környezete, azok, kik legjobban tudták intentioit, kik hivatva lettek volna fenntartani művét — épen ezek siettek felforgatni egész munkáját s visszavinni Erdélyt oda, honnan ő kiindúlt. S ez bizonyos tekintetben annak a kétfejű kormányzásnak, melyet ő constituált, volt a következménye.

Ugyanaza Strassburg Pál, ki közvetlenül a Bethlen halála után irt jelentéseiben égig megasztalja őt, s mint az uralkodás mintaképét állítja elő [2]) egy Katalin érdekében készített védiratában, mely összes eddigi állításaival ellentétbe hozza őt, Katalin minden gyarlóságáért és bukásaért a felelősséget Bethlen Gáborra hárítja. [3])

Ilyen alakban maga Strassburg sem hitte azt — legalább mindennel, a mit elébb és utóbb irt Bethlenről ellenkezik az. De tény, hogy mind annak, mi Bethlen halála után történt magva még az ő életében el volt hintve. Minden intézkedése a család egyetértésére volt számitva. Katalin a választási pontok értelmében csak addig birhatván a fejedelemséget, míg nevét viseli, hitte, hogy ennek utódja a kormányzónak valamelyik fia lesz: a szerént is neveltette azokat külföldi egyetemen, s azért járatta be velük Európa nyugoti országait. [4]) Pedig az egyetértés a családban már Bethlen életében színleges volt csak. A német udvari személyzetet Bethlen lassanként eltávolítá s maga a vallási kérdésben türelmes levén, nem sokat törődött az új személyzet tagjainak vallásával. Catholica volt a főudvarmesterné, Simon a tolmács s Horváth György. [5]) Az

[1]) Bethlen István már hetekkel testvére halála előtt intézkedett a temetéshez szükséges eszközök beszerzése iránt: igy Kolozsvártt 100 sing czimerhez való atlaszot rendelt meg. L. Fejérvártt, nov. 3-án, a kolosvári tanácshoz irtt levelét a kolosvári ltárban.

[2]) L. Bethlen Gábor és a Svéd Diplomáczia.

[3]) Okirattár Strassburg Pál Követségeinek Történetéhez. 47 s köv. ll.

[4]) L. az erre vonatkozó leveleket a Történelmi Tár 1882-iki folyamában.

[5]) Strassburg idézett jelentése 47. l. Ez a Simon tolmács a Marczali Regest. 163. emlegetett Döblinger Simon.

ábrándokra hajlandó asszony bizalmát ezek megnyerék s a tolmács által szent könyveket és képeket csempésztek be hozzá.[1]) De mind ezeknél veszélyesebb volt a Zierothin becsempészése, kivel Katalinnak bensőbb viszonya füződött.

A catholicismus felé mind jobban kezdett hajlani, s már nemcsak szivében lett azzá, de 1629 elején titokban át is tért. Környezete mind jobban elidegeníté férjétől s a kormányzótól. Amannak régi szerelmeit s korábbi laza életét ecsetelék, hogy saját bukásának mentségét abban keresse, ezt rendszeres rágalmakkal, gyanusításokkal feketítették, sőt emiatt Strassburggal is meghasonlott, ki az udvarnál akkor tájt állandó követ volt.[2]) A dolgot épen ez utóbbi útján megtudta Bethlen, ki már akkor kórágyon szenvedett s Zierothint eltávolítá az udvartól, Katalintól pedig (1629. júl. 31.) térítvényt vett, hogy ezentúl állhatatos marad protestans vallásához [3]) s letétette vele az esküt, hogy ha catholizál, elveszti jogát a fejedelemséghez.[4])

Ezzel az ügy legalább színleg befejezést nyert.

De csak színleg, s a még életben levő fejedelemtől való féltökben. Katalin szivében az eltávozott Zierothin iránti szerelmet más váltotta fel — Csáky István iránti. [5]) S rá nézve ez

[1]) »Conspirante uno puero interprete emissario jesuitico, qui omnis generis libellos proficios, imagunoulas, reliquias, aliasque superstitiones obstrudere solebat.« Schulitz jelentése Tört. Tár. 1883. évf. 253. l.

[2]) Hogy Strassburg és Katalin közt 1629-ben rosz volt az egyetértés, s ezt attól elidegeníték mondja jelentésében Bethlenhez. (Bethlen és a svéd diplomaczia.) Említi ezt későbbi 1632-ki jelentésében is (Okirattár i. h. 48) et me, hic nomine publice degentem a Sermae Principis aditu et colloquio sensim arcuerunt. Kemény (161. l.) azt mondja, hogy Strassburg őt és Bornemiszát figyelmeztette Katalin viszonyára Zierothinnal. Ők jelentették meg a dolgot a fejedelemnek.

[3]) Schulitz jelentése i. h. »contentus papyro exigua, qua promittebat principissa se nunquam religioni pontificiae assensuram.« A térítvényt, melyet 1629. jul. 31-én állított ki Katalin, kivonatba közölte Marczali Reg. 161. l.

[4]) Marczali 170. l.

[5]) A szász krónikások: Cron. Fuchsio-Lupino-Oltardinum, Krauss, már jó idején még 1627. datálják Csáky és Katalin szerelmét. De tévednek. Kemény szerint a fejedelem betegeskedése idejében kezdődött a viszony Zierothinnal, s azután, hogy ez az udvartól elűzetett, következett Csáky. Schulitz jelentése csak az elsőről szól, s hogy igaz volt Strassburgból is kimutathatni. De hogy a Csákyval való viszony már Bethlen éle-

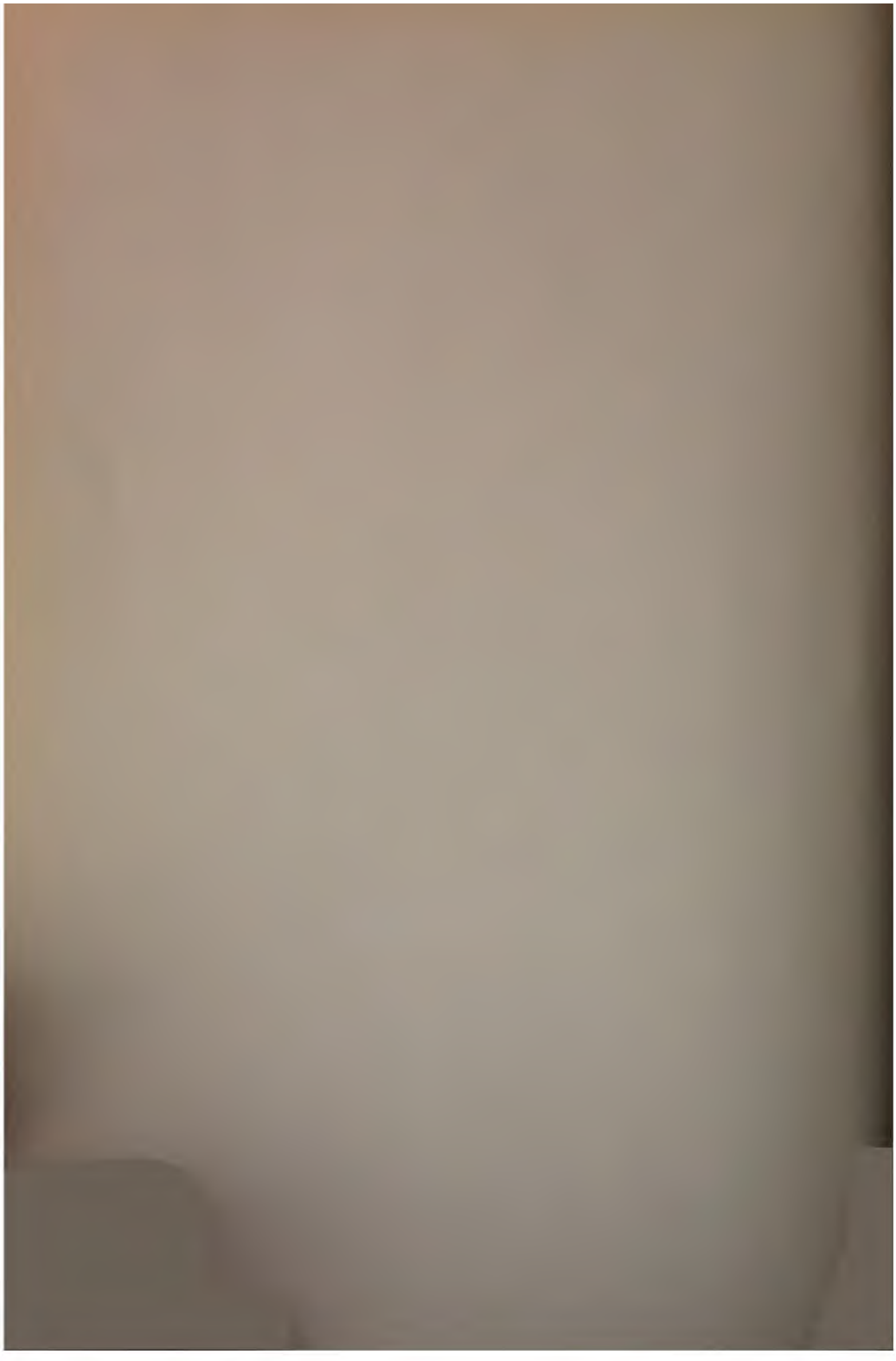

siettek ennyire. Csak más nap nov. 16-án készitették el az értesitést a nagyvezérnek s Apafinak,[1]) utasítva ezt, hogy esetleges megtámadtatásuk esetére segélyt eszközöljön s a belgrádi beglerbégnek, kérve ezt, hogy a végbeli vitézekkel minden esbetőségre készen álljon.[2]) S aztán két nappal utóbb, novemb. 18-án, a gyászhirről a jelentést országszerte mindenüvé elküldöttek.[3]) Végre — nov. 27-én — kitűzték a temetés napját a jövő évi jan. 25-re, hogy a szomszéd hatalmosságoknak legyen idejök képviselöket küldeni; s minthogy a fejedelmi temetés mindig országgyülésből szokott történni, összehivták a rendeket is.

A nagyvezért Bethlen István a temetésre meghivóban arra kérte, hogy a portát fő ember követe által képviseltesse, ki barátot hozzon magával a rendekhez, hogy porta a fejedelem asszonyt székében meg fogja védeni. Hogy ezenkivül mit akart, azt megirta Házynak a kapikihának és Zülfikárnak a tolmácsnak: legyen a csausz Hadzsi Juszuf, jöjjen vele egy előkellő török, ha lehet magyarúl tudó, hozzon magával az ő számára zászlót és botot nem hatalmának öregbitése végett, hanem mint a császári kegy jeleit.[4])

Talán más oka is lehetett: talán vette észre, hogy a szigorú és erős ember által megfékezett szenvedélyek kitörni készülnek, s akkor, midőn a béke a családban úgy is csak üveg lábon áll, még erőre is kaphatnak. Nem ok nélkül irta körlevelében a hatóságoknak, hogy tartsák féken azokat, kik az ország békéjét fel akarnák zavarni, s a kik külföldre leveleznek, tartóztassák le azokat:[5]) különösen a szászok barátságtalan indulata mihamar kitünt. Az országos gyász jeléül elrendeltetett, hogy a harangok országszerte meghuzassanak de azt egy szász hatóság sem foganatositotta. Az ez ügyben kiadott parancsnak lehetett ugyan foganatja — de a »külföldre való

[1]) Történelmi Tár 1882. évf. 62. l.

[2]) Egykorú példány gróf Teleki Miksáné levéltárában. A levelet egyéül Bethlen István irta.

[3]) A Kőhalomszékhez irt jelentést kiadta Deák F. Csáky István 217. lap.

[4]) Bethlen István nov. 27-én kelt levele a nagyvezérhez Házi Jánoshoz és Zülfikár agához — a gr. Teleki Miksáné-féle itárban.

[5]) L. a Kőhalomszékhez intézett levelet Csáky István 217. l.

irogatás« még sem szűnt meg s a kormányzónak újabb, szigorúbb parancscsal kelle azt eltiltani.[1])

Az erdélyi területen kivül még jobban kitűnt, hogy azok, kiket Bethlen erős keze megkötve tartott, nem fogják elmulasztani az alkalmat ebből a halálból lehetőleg hasznot huzni. Kemény a császárhoz küldött követ, találkozása után Pázmánynyal Enzersdorfba ment a császárhoz, ki, a mint felérkezett nov. 24-én, azonnal fogadta őt. Szívesen látott vendég volt: nemcsak mert egy rettegett ember halálának hírét hozta meg, hanem mert — a mire talán nem is számitottak — a vármegyéknek »oly simpliciter restitutióját« felajánlotta.[2]) Ez alatt Alaghi Menyhérttől is megérkezett a jelentés - - s a magyar tanács ugyancsak dolgozni kezdett, hogy mielőtt valamely akadály jöhetne közbe, a hét megye visszakebelezése bevégzett ténnyé legyen.

Nov. 30-án kiállíták Ferdinánd válaszát Katalinnak s másnap Esterházy is kezébe adta részvét iratát.[3]) Ezekkel egyszerre feleltek Alaghinak, nevezték ki a visszacsatlási biztosokat: Pyher érseket, Alaghi Menyhértet, Ostrosyth Istvánt. Nyáry Istvánt, Ordody Istvánt és Péchy Sigmondot, s intézkedtek a zsold hátralék kifizetéséről.[4]) S mint Keménynek megigérték, nagy és főkövetet neveztek ki a fejedelmi udvarhoz: Dietrichsteint a hatalmas bibornok testvérét,[5]) ki azonnal elindúlt s már decz. derekán Fehérvárt volt. Rég várt percz volt ez a kormányra s Esterházyra nézve: gyors fellépéssel úgy hitték, hogy befolyásukat Erdélyre megszilárdíthatják.

Hogy ilyen czélzatuktól tartani lehet, azt a portán is tudták. Itt Apafit s a Bethlen követségének pontozatait előzékenyen fogadták. A nagyvezér azonnal közbevetette magát, személyesen ment a szultánhoz, kieszközölte, hogy Bethlen Gábor óhajtása elfogadtatott[6]) s a fermanok már ki is állít-

[1]) Bethlen Istv. decz. 24-iki lev. Weirauchhoz: Csáky Istv. 220. l.
[2]) Kemény 157.
[3]) L. Törvények és Okiratok II.
[4]) L. Törvények és Okiratok III.
[5]) Kemény 167. V. ö. Történelmi Tár 1882. 65. l.
[6]) Török-Magyarkori Államokmánytár 158.

tattak,[1]) sőt Hadsi Jaszuf mint követ Erdélybe rendeltetett. Ekkor — decz. 2-án — jöttek meg a Bethlen Gábor halálát hirűladó levelek — nós hát, mondák, itt az ideje, hogy a mit a haldokló fejedelem kivánt, ahoz képest tegyék meg az intézkedéseket — s a nagyvezér ily értelmű levelet irt a kormányzóhoz,[2]) sőt a szomszéd beglerbégek, az oláh vajdák megkapták a parancsot, hogy ha kivántatnék, Erdélynek adjanak segélyt.[3]) Egyszersmind Murteza budai basához is ment rendelet: őt bizván meg a fennebb irt levelek Erdélybe küldésével. Murteza akkor már tudta a dolgot — de későn, nov. 24-én vette az első tudósítást a kormányzótól. Ő akkor a végvárakat látogatta.[4]) Azonnal intézkedett, hogy Muharrem szolnoki bég követségbe menjen Fehérvárra, irt a rendeknek, hogy Katalinhoz, Bethlenhez a hűséget megtartsák: ezekkel tudatta, hogy minden támadás megelőzésére intézkedett, hogy a temesvári bég készen álljon, veszély esetére Gyulára siessen, hová Mumi bég is kirendeltetett. Aztán irt a császárnak, nádornak, hajduságnak, »hogy a szent béke ellen ne igyekezzenek semmi módon.«[5]) De hogy Esterházy készülődik, lovasokat fogad, a hajdúkat felkelésre biztatja, arról Murteza biztosabb hírt vevén decz. 3-án útnak indítá Muharremet, tudatva vele, hogy az egri basát egy lovas dandárral Debreczenbe küldte.[6]) Ugyan ez napról Ibrahim a temesvári beglerbég is irt Bethlennek: intézkedett, hogy Gyulánál elegendő haderő legyen concentrálva.[7])

---

[1]) L. a budai basához intézettet 148, s a moldvai vajdához szólót 152. l.

[2]) L. ugyanott 151. l. V. ö. Apafi levelével Történelmi Tár 1882. 68. lap.

[3]) U. o. 152. l.

[4]) Hogy e levelek előbb Murtezához küldettek s onnan Erdélybe mutatja a levelek magyar hátirata. Nov. 24-et említi Murteza Katalinhoz irt levele. Telekiné ltárában.

[5]) Murtezának 1629. nov. 18—28. közt az erdélyi rendekhez irt levelét l. Törökmagyarkori Államokmánytár II. 156. A Bethlen Istvánhoz irt sokkal fontosabb és részletesebb, továbbá a Katalinhoz s az erdélyi rendekhez külön-külön irt levelek egykorú fordítása gr. Teleki Mihályné birtokában őriztetik.

[6]) Török Magyarkori Államkönyvtár II. 156.

[7]) Ibrahimnak Bethlen Istvánhoz irt levele 157. A budai vezérhez küldött jelentése gr. Teleki

MONUMENTA HUNGARIAE HISTORICA.

MAGYAR

TÖRTÉNELMI EMLÉKEK.

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA.

HARMADIK OSZTÁLY.

ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK.

BUDAPEST.

A M. TUD. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

(Az Akadémia épületében.)

1883.

Debreczenben lesz.[1]) Szegény Bethlennek több sem kellett. Meg volt ijjedve, kogy a török haderőnek ez újabb előnyomulása a béke felbontását vonhatja maga után. — Épen ezen napokban szervezkedett a fejedelmi tanács s 11 számból álló tagjainak állandó fizetést szabott.[2]) Hogy ez ügyet békében kell elintézni, egyetértett vele. Kornis az első tanácsúr néhányad magával úgy is német-párti volt — s Bethlen azonnal intézkedett, hogy Jenőbe, Váradba erősítések menjenek. Mehemet elé pedig Horvát Istvánt küldi, szokatlanúl éles hangon egyenesen békebontással vádolva őt.[3]) Hogy pedig ez irányban megnyugtassa a budai vezért, azt a színt adta ez intézkedésének, hogy az a németek ellen van irányozva. De egyúttal esengve kérte Murtezát, hogy Mehemet pasát hivassa vissza, s a hét vármegye restituálása elé akadályt ne gördítsen[4])

Muharrem tiz napi Fehérvártt tartózkodása után már készűlt elhagyni az udvart, midőn egy váradi posta újabb híreket hozott Murtezától:[5]) Bécsből jött követek beszélik, — irja a vezér — hogy ott a Homonnai fiát választották volna fejedelemségre, hadait Balogh a tatai kapitány fogja vezetni; a nádor Horvátországban s a végekben gyűjti hadait, sőt a hajduk közt is toborzanak — ezek következtében ő már megtette a szükséges intézkedéseket — tegye meg Bethlen is a maga részéről. Csaknem egyszerre e hírekkel jött a kapitiha Házy tudósítása Konstantinápolyból, hogy a hét megye vissza nem bocsátását ott már elhatározták. Hogy ez már elkésett s a visszacsatlás munkáján már dolgoznak, azt Bethlen tudta, s ez idő szerint legfőbb igyekezete még az volt, hogy a török meg ne tudja azt a visszacsatlás befejezése előtt, s hogy a felültetett hadak visszaparancsoltassanak. Nem ugyan világosan, de kezdett készületeinek olyan színt adni, mintha a török megro-

[1]) A Nádudvar decz. 10 körül kelt levél egykorú példánya a Telekiné ltárában.

[2]) L. Törvények és Irományok IV.

[3]) Bethlen e levele nincs meg: de Mehemet pasának arra adott válaszát l. Történelmi Tár 1882. 68. l.

[4]) Bethlen István decz. 15-diki levele Murtézahoz a gróf Teleki Miksáné-féle ltárban.

[5]) Kelt 1629. decz. 7. L. Történelmi Tár 1882. 69. l.

hanásától féltett Jenő védelmére tenné azt, egyúttal pedig mindenképen meggyőzni igyekezett a vezért, hogy a hét vármegye visszacsatlásának meggátlása a béke felbontását vonná maga után.[1]) Úgy történt, a mint számította: deczember 23-án kapta a budai vezérnek s a temesvári basának magyar nyelven írt leveleit, hogy a felültetett hadak leszállítására megtették az intézkedéseket.[2]) S a mint ez megtörtént, azonnal sietett megnyugtatni a budai vezért, hogy Jenőért ő sohasem aggódott, tudatván vele, hogy egy főemberét Borsos Tamást küldi hozzá követségben.[3])

E tapasztalt s számos követségben forgott férfiú, ki decz. végén csakugyan elindúlt, volt hivatva megnyugtatni a vezért a hét vármegye ügyében. A visszacsatlás akkor már munkába volt véve. Decz. közepén Alaghy Menyhért és a többi biztosok elindúltak, hogy Kassát Bornemisza Jánostól átvegyék[4]) s Bethlen bizony tisztában lehetett azzal, hogy a mint ez megtörténik, sokáig nem fog a török előtt titokban maradni. A portára a visszacsatlási intézkedések hírével Demjén Ferenczet küldé, s a biztosítással, hogy a római császár a fejedelemasszony s a kormányzó iránt őszinte jó indulattal viseltetik; egy főúr követe épen útban van, a Keménytől is bejelentett Dietrichstein, s az az újév első napjaiban be fog érkezni.[5]) S ez, a mint megér-

[1]) Decz. 18-áról két levele van Bethlennek Murtezához: egyik válasz a decz. 7-iki levélre s a másik a hét megye ügyében. A híren, hogy ezeket ezután Erdélyhez engedi a porta biratni »nem keveset csudálkoztunk busultunk is együtt Muharrem pasával, holott az irás nyilván az békesség végezése ellen legyen, melyben az hét vármegye és az magyarországi hajdúság csak éltéig engedtetett volt az istenben elnyúgodott fejedelemnek Erdélyhez birattatni.« Mind kettő a Telekiné-féle ltárban.

[2]) Mind két magyar nyelven irt s tugrával ellátott levél eredetije a gr. Telekiné-féle ltárban. Mindkettő decz. 17-én kelt, az egyik Gyulán, a másik Budán.

[3]) A budai vezér még decz. 19-ről is irt egy terjedelmes levelet melyet decz. 26-án kapott Bethlen. Történelmi Tár. 1882. 73. l. A decz. 17-én s 19-én kelt levelekre Bethlen egyszerre válaszol decz. 28-án. A gr. Telekiné-féle ltárban.

[4]) Závodszky Katonánál 368. l. Azt irja, hogy az átadás deczemb. 18-án történt meg. Téved. A commissariusok jelentik, hogy csak decz. 31-én érkeztek meg (Vigilia sanctae circumcisionis). Titkos levéltár.

[5]) Bethlen decz. 31-iki levele a akjmekámhoz a Telekiné-féle ltár-

kezett, azzal, mit Fejérvártt látott, meg lehetett elégedve. Fejedelem és kormányzó versenyeztek abban, hogy ki mutasson több hűséget és ragaszkodást a császár iránt: s ha a szónak nem is hitt volna a követ — előtte volt a tény, a megyék visszabocsátása, a török hadak leültetése.

Kárba veszett fáradság volt. A Ferdinánd és Esterházy bizalmatlanságát, kételyeit e tények sem oszlatták el. [1]) Vala-

ban. E levélben Bethlen abban is közbenjárt, hogy Murtéza basát, kit Mehemet pasával akartak felváltani, hagyják meg a budai vezérségben. Dietrichstein jöveteléről Kemény is ir. Történelmi Tár. 1882. 65. l.

[1]) Jellemző az udvar akkori hangulatára nézve Pázmány Péter 1630. jan. 2-án irt véleményes jelentése a császárhoz:

1. Jónak itéli, hogy Nyári István és Rákóczy György »in numerum consiliariorum adsciscantur,« hogy új eskűvel lekötve, annál hűségesebben szolgáljanak. Gyorsan kellene küldeni Alagihoz, hogy a jelen commissariusok által a dolog végbe menjen.

»Eodem tempore moneri posset ds. Rakoczy, ut quietus sit, nec se rebus Transylvanicis misceat, quin potius principissam (ubi per occasionem poterit) foveat ut in suo priucipatu maneat.«

2. Méltányos, hogy fged Haller Györgyért közbe lépjen (intercedat). Ha történetesen a fejedelem temetésére fged meghivatnék, Nyári Istvánt gondolnám küldendőnek, a ki fged nevében vezethetné ügyét (agere posset causam) Hallernek. Híven védené, mert Nyári, aztán a palatinus felesége meg a Halleré testvérek »ex eodem patre oriundi.« Nem ajánlanám, hogy maga Haller küldessék követségbe, míg fel nincs oldva a proscriptio alól.

3. A budai basa és mások leveléből látszik, hogy a török nem mulasztotta volna el a jó alkalmat, »si votis suis faventes comitatus et haidones habuissent« s jövőben sem mulasztják el, ha alkalom adódik. Nem kétkedem, hogy sokan oda fognának törekedni, hogy a Bethlen család elnyomassék és a fejedelemnő kizavartassék. Sőt hiszem, hogy a Bethlen család is egyedül azért pártolja a fejedelemnőt, hogy saját biztosságát gondozza azzal; s bizonyára, ha elnyerhetné, inkább magának, mint a fejedelemnőnek óhajtaná a fejedelemséget. Sokan ez idő szerint biztosnak és nyugodtnak hiszik a fejedelemnő uralmát. Lehet, hogy a viszonyok hatalma tovább megtartja az uralmon a fejedelemnőt, de az is lehet, hogy mihamar kiforgattatik.

Az jön most már tekintetbe, hogy a bekövetkezhető bizonytalan veszély miatt kezdessék-e bizonyos háború? Azután, hogy fged Erdélyt fegyverrel kényszeritse-e ez idő szerint, hogy a Bethlen familiát kiforgassa (ad evertendam F. B.). S ha nyilt háború kezdetik »eo ipso indicendum Turcis«

A dolog úgy áll, hogy vannak, kik Erdély fejedelemségét kivánn-

mely biztos megállapított terv, hogy kit tegyenek esetleg fejedelemmé, ha sikerül a Bethleneket megbuktatni, sem elfogadva s tán megbeszélve sem volt, de Esterházytól elkezdve le Csákyig mindenkiben élt a vágy megbuktatni a Bethleneket. Maga Csáky félre nem érthető szavakkal mondja el ezt egész bizalmasan az első tanács úrnak Kornis Sigmondnak »azért édes lelkem atyámfia, lelkemben testemben velem egyező igaz jóakaró uram, gondolkodjunk jobban állapotunkról, mert nem hogy az vén Bethlen Gábor idejebeli dolgokról respirálhatnánk, de még ha az ifjú Bethlenek világára és azoknak fejedelmi botja alá juthatunk jaj, jaj, keserves jaj lészen fejünkön, s im látom aligha feljül nem fordulnak.«[1]) A jan. 25-ére hirdetett országgyűlésen kelle a pártoknak megmérközni — mert egyelőre csak arról volt szó, hogy a török vagy a német párt jusson a kormányra, s ha Csáky fennebbi szavainak hihetünk, ez időben a Bethlenek ügyei jobban állottak.

A német pártnak — Kornis, Kovasoczy cancellár, Cserényi, Erdélyi tanácsurak, Szunyog kővári, Liszty szamosújvári kapitányok voltak tagjai; de a legtevékenyebb köztök Csáky kolosmegyei főispán. Bethen halála után sokáig távol tartá magát az udvartól — kétségtelenül óvatosságból. Megyéjében almási várában vonta meg magát s egész gyülölettel és szenvedélylyel izgatott a Bethlenek ellen s irta epével telt leveleit Kornisnak s bizonynyal másoknak is, s midőn amaz, ki úgy látszik koczkáztató terveiben nem osztozott, óvatossagra inté, elfordulással fenyegette.[2])

---

ják, nem azért, hogy a fejedelemnő kizavartassék, hanem hogy a Bethlen családot kiforgassák és ők magok lépjenek helyébe és (a mit most a Bethlenisták tesznek) a fejddelemnő nevével ők uralkodjanak. Azt, hogyha véghez vihetnék fged és a törökkel való béke megszegése nélkül megtennék. Nem látom, hogy ilyes mozgalomból valami jó gyümölcsöt lehetne remélni.

Véleményem az, hogy nem kell a török békében és Erdély nyugalmában bízni, hanem erős és biztos készületek teendők a török háborúra, hogy aztán, ha a dolog úgy kivántatik, *teljes* erővel álljon szembe a törökkel és erdélyiekkel, mert 6—7 ezerrel egyebet sem teszünk, mint új háborút készítünk.

[1]) Csáky decz. 31-iki levele Kornishoz. Deák F. Csáky István 230. l.

[2]) U. o. 235. l. »sok jelek kegyelmed felől meglágyították szivemet előbbi jóindulatomtól.«

Csáky államcsinyen törte fejét. Minden, a mit tett és irt, erre vall. Alig, hogy Muharrem Erdélybe ment, felkereste levelével s igyekezett a maga részére vonni. Ellenséges állást foglalt el a Bethlenekkel szemben s bámúlt, hogy ezek ellene törnek.[1]) Kiméletlenül fenyegette ezeket s kivánta, hogy a mit rólok ir, ne titkolják előttök. Biztatta Kornist, hogy ha »akármi nagy jót épít s hasznokra valót cselekszik,« tudassa vele, hogy ő is segíthesse,[2]) »irja meg minden elméjét és kedvét.«[3]) Egyre fogadja a hadakat: a kereszszegieken kivül 400 gyalogja, 500 lovasa lesz január 20-ig. »Isten engem megverjen, gyalázatosan megőljön, ha mindenekben aztevő nem leszek valamit kegyelmetek, az közjóra nézendőt parancsol« — a közjó pedig szemében Bethlenék megbuktatása volt. Tartsanak tanácskozásokat, ne sajnálják pénzüket: ő mindenét kész oda adni.« »Lám, valakik lélekben egyezünk, senki haszontalan ember köztünk nincsen.« Az ország is, ha látja, erejöket, velök fog tartani. Hatalmas pártfogói[4]) vannak. Ő a hitért küzd — azok lehet, hogy állapotjuk nevekedéséért szorgalmazzák. De mindnyájan kegyelmes fejedelmünknek absolutus fejedelemségének megállapításán, (tehát Bethlen István és az alkotmányosság megbuktatásában) fáradoznak — pedig lehet, hogy megbánják.[5]) Isten verje meg őtet »testében lelkében,« ha magának halász.[6])

Ime Csáky tervei, úgy mint azokat maga Csáky elmondotta. Mert mi más egyéb államcsinynál a terv, hogy a kor-

[1]) »Mivel Kglmed ekkédig minden dolgaiban csendesebb volt, mint ügyilván, nem annyira törnek Kgdre, mint én rám.« Irja Kornishoz i. h. 225. lap.

[2]) Ugyanott 226. l. De már ekkor nekik csak az használt, a mi Bethleneknek ártott.

[3]) Ugyanott 227. l.

[4]) »ösztönei,« az az ösztönzői, mint mondja.

[5]) Ugyanott 231. l. Ezt jelenti Koszpoth is Marczali Reg. 164. Szóról szóra ezt mondja Kemény János is: az országgyülésen »declaráltatnék az fejedelemasszonynak mind religiójának változtatása s római császár protectiója, mind penig hogy az gubernatornak autoritását degradálván avagy meghatározván kévánságok szerént, az fejedelemasszonynak szabad regiment szerezhetnének titulanter. 171. l.

[6]) Ugyanott 233. l.

mányzót megbuktassák s Katalint, ki már akkor át volt térve a cath. vallásra s kit az 1627-iki választási conditiók kötöttek, korlátlan fejedelemmé tegyék. És ez a terv természetes fejleménye volt az eseményeknek. Az a párt, melyre Csáky az országban támaszkodott, Bethlen alatt is megvolt — csak hogy nem mert magáról életjelt adni. S az nem volt más, mint az osztrák párt, mely csak nemrég Szombathelyivel, azelőtt Sarmaságival, Homonnaival conspirált, s a mely bizony most is szívesen látta volna az államcsinyt, csak hogy annak idejét nem vélte elérkezettnek: legalább erre hagy következtetni az a körülmény, hogy míg Csáky folytonosan ösztönzi Kornist — ez mindig csillapítja őt.

Csáky nem is támaszkodott egészen rájok — csak számított rájok. Támasza neki másutt volt s erre ő világosan czélzott is. Azok a »sok és nagy ember ösztönzők« az országon kivűl voltak. Aztán feleségét leányával a császárhoz zálogúl küldte, s míg maga saját emberségéből ötszáz emberre számított, tudta, hogy 2000 ember fog rendelkezésére állani, csak legyen moneta: hogy micsoda hadak — azt még most nem merte megirni. Ezek csak indulását várják. [1])

Micsoda hadak? megfelelt rá Esterházy. Decz. 24-én már készen állottak: ez nap generálisukat is kinevezi Esterházy, Bosnyák Tamást — s kiadja nekik a parancsot, hogy oda menjenek, hova ez fogja rendelni. [2]) De hova? Az örökös tartományokba nem, ott nem volt Ferdinándnak ez idő szerént háborúja. A török ellen sem — hisz Murteza már visszatért Debreczenből, a hét vármegye sorsa is eldőlt: már tisztában voltak vele, hogy a visszacsatlás ellenállás nélkül fog megtörténni. Hogy Csáky egyenesen közlekedett volna a nádorral, annak semmi nyoma, de hogy a Hallerek útján közlekedett, annak van nyoma: maga irja, [3]) sőt ezek is toborzottak a hajdúk közt.

---

[1]) Csáky 232. l.

[2]) L. Törv. és Okiratok.

[3]) Csáky 227. Haller Györgyről s Nyári Istvánról emlékszik Papazogli Mehemet decz. 11-iki nádudvari levelében. Ez a Haller volt a Bethlen alatt nótán marasztott Haller, ki utóbb kegyelmet nyert, de ekkor s azután is összeköttetésben volt a nádorral, különben is sógorával.

S hogy mit akart Csáky, ha egy véletlen rohammal sikerült az államcsiny — azt is megmondja maga. Még ez idő szerint nem halászott magának: a haza javát előmozdítani saját eszméi szerént — t. i. Katalin helyett és nevében uralkodni, megbuktatván a Bethleneket, kik, maga is úgy tudá, halálos ellenségei voltak. Január első napjaiban úgy hitte, el van már minden intézve s mint irta: Kolosvárra, onnan Fehérvárra ment; nagy kiséretet, egy csapat fogadott hadat vitt magával, melyeket a szomszéd falvakban helyhezett el. [1])

Az ő fondorkodásait kivéve, az ország már le volt csendesedve, s a porta is egészen meg volt nyugtatva. Apafi gyorsan végzett a portán: de a mint a halálhír beérkezett, deczember közepén visszaindúlt Juszuf aga kiséretében s nehány kaftányt hozott magával. [2]) Alighogy azonban ő eljött, Házy az állandó követ megkapta az utasítást, hogy eszközölje ki, hogy a jan. 25-én tartandó temetésre főkövet küldessék. Nem járt nagy nehézséggel s habár a kajmekám nem állhatta meg, hogy meg ne kérdezze, mi dolog ez, hogy Juszuf agát csak egy hét előtt küldtük el kaftánokkal, Apafi urammal s ismét új követ, új kaftánok kellenek? ez azonban nem állta útját, hogy ki ne nevezze Ahmed agát a követség fejévé, mely a temetésre kirendeltetett. Annyi készséget s jóakaratot mutatott a porta, hogy Házy jelentéseiben nem győzte dicsérni. Athnamek és fermanok adattak Katalin, a kormányzó s a rendek számára: amazokat ismételten megerősítették fejedelemségben, kormányzóságban, ezeket a hűség megtartására intették. Sőt a szultán elhatározta, hogy Katalint egész hatalmával megvédi fejedelemségében, s a kajmekám a császár nevében decz. 10-én a követ előtt erre le is tette az esküt.[3]) Külön irt mindezeknek a kajmekám is. Sőt a két oláh vajda is megkapta a szokásos

[1]) Kemény 173. Koszpoth márcz. 11-iki jelentése. Marczali 164. Tholdalagi 240. Hogy Nagy Szabó nem irt erről semmit, az természetes, mert nem volt ott: hisz a temetés napját is 10-re teszi. Detto Segesvári, ki a temetés napját jan. 20-ra teszi. Haller pedig diariumot irt *csak* és nem naplót.

[2]) Házy J. jelentése Tört. Tár 1882. A Hágai Kornél által Katalinnak irt levelet l. Marczali 172.

[3]) Marczali Regesták 171. l. Hágai Kornél decz. 10-iki levele Katalinnak. U. o. Kajmekám levelének kivonata 172. l.

parancsot, hogy ha a kormányzó felhívná őket, azonnal segélyére siessenek.[1]) Házy még arról is tudott, hogy az összes szomszédos beglerbégek s a tatár khán is megkapták a fermánt, hogy szükség esetére megsegéljék Bethlen Istvánt, a hét vármegyére vonatkozólag pedig intették a nádort, hogy »vesztegségbe legyen.«[2]) Ennél nagyobb teljhatalmat Bethlen Gábor sem nyert soha — most valóban ő volt békének vagy háborúnak ura. Ahmed és a követség decz. 23-án indult el, lehetőleg sietve, hogy a határidő előtt érkezzék meg.

A porta ezen magatartása tanulságos volt Katalinra nézve s egyet minden esetre bizonyított, hogy Bethlen Gábor végrendeletét, azaz Katalint a fejedelemségben s Bethlen Istvánt a kormányzóságban feun akarja tartani, s kétségtelenül csak ennek lehet tulajdonítani, hogy amaz azt a jármat, mit oly nehéznek tartott, a Bethlenek jármát, nem igyekezett lerázni. Első tényleges támasz, mit ő nyert, Dietrichstein megérkezése volt 1630 jan. elején,[3]) ki a Katalin párti urak fractioját már tettre készen találta. Ha Schulitznak hihetünk Katalint rá akarta birni, hogy a cath. vallás megtartására s a protestansok elnyomására esküdjék meg.[4]) Lehet, mert tény, hogy Ferdinándtól néhány cath. szellemű könyvet hozott neki.[5]) De hogy ő titkos biztatásoknál egyébbel segélte volna a pártot, azt el hinni nem lehet.

Nem sokkal utána[6]) jött Csáky s ez már jeladás volt a működés megkezdésére. Mig ő Almáson szervezkedett, Szunyog a kővári kapitány itt tette meg az előkészületeket.[7]) De nyilván nem mondta fel az engedelmességet: sőt elfogadta a fejedelemasszony s a kormányzó megbizását, hogy érdekeik kép-

[1]) Mind ezek egykorú példányban 1629. decz. 17—27 közti kelettel meg vannak gr. Telekí Miksáné ltárában.

[2]) Házy János i. h.

[3]) Bethlen decz. 21-iki s Kemónynek fenidézett levelei.

[4]) Schulitz f. i. levele.

[5]) Marczali Regesták 163. l.

[6]) Jan. 18-án irja Deák F. 46. l.

[7]) Schulitz fenidézett jelentése. »Praesertim Caspar Suniogh et Stephanus Ziáki perverso fervore auersi miseram principem eo induxerunt, ut firmiter crederet Stephanum Bethlen. . . . . nihil aliud quam exitium ejus cupere.«

viselésére Kassára utazik a császári biztosok által hirdetett gyűlésre. [1]) Ekkorra már azonban mindent jól elintézett: az e környéken elszállásolt s Paczai Kovács Péter és Balogh Mihály, Bethlen két régi kapitánya által vezetett hadakat megnyerte, úgy hogy ezek megtagadták a köteles hűségi eskű letételét. [2]) Úgy látszik, hogy az operatio egyik basisául Kővár volt kinézve, s Kovács és Balogh lázadása — mert mi egyébb volt az eskű megtagadás — összefüggésben állt azzal a működési tervvel, melyet Csáky Fejérvárt akart kifejteni. Az az engesztelhetetlen gyűlölet Katalinban a kormányzó iránt Csáky műve volt; ő költé fel a gyenge és hiszékeny asszony szivében a gyanút, hogy az fejedelemségétől akarja megfosztani, ő hitette el vele, hogy egyetlen menedéke az, ha a korlátlan hatalmat kezébe ragadja — s a szabadulás egyetlen módjául ő állítá elé, ha Ferdinánddal s a catholikus urakkal, a protestánsokat s törökpárti urakat az uralomtól megfosztják. [3])

A pénzt ehhez a vállalathoz legalább részben Katalin adta. Elhiszszük Csákynak, hogy saját vagyonát is koczkára tette. De hogy ez nem volt elegendő, az bizonyos. Csáky Fehérvárra érkezése után Katalintól 40,000 aranyat csalt ki, s hogy a hijányt észre ne vegyék, a kincstárban a ládába a pénz helyett köveket tettek. [4]) Ez és más körülmények felköltötték a kormányzó gyanuját, valószinűleg a Kővár környékén levő készülődésekről is hírt hallottak — s Toldalagit hadakkal titokban a környékre rendelék, ki aztán a Kovács és Balogh-féle hadakat jan. 9-én Zsibó táján szétverte. [5])

---

[1]) A commissáriusok jan. 19-iki jelentése a titkos ltárban. Az ügy a tokaji szőllőkre vonatkozott. A fejedelemnő commissariusa volt, de »nomine gubernatoris autem, in eo, quatenus sui ac Stephani Bethlen junioris filii ipsius condignus respectus habeatur nos sollicitant.« Szunyogot, jan. 14-én visszabocsáttatott.

[2]) A commissariusok Kassa jan. 29-iki jelentése némely Erdélyből menekült katonákról: Törvények és Okiratok III.

[3]) Schulitz fennebbi jelentése, Tholdalagi, Kemény mind egyhangulag állitják.

[4]) Kemény 169. Kemény világosan irja, hogy ez a gyűlés megnyitása *előtt* volt.

[5]) Tholdalagi naplója Mikónál I. 240. Katona 246. l.

Ezalatt jan. elején Apafi megérkezett,[1]) s valószinűleg vagy vele vagy nem sokkal utána Juszuf aga is. Jan. 15-ke körül megjött Ahmed aga is, a temetésre küldött fényes követséggel s a Katalint és kormányzót újólag megerősítő fermanokkal.[2]) De a mit Ahmed Fejérvárt tapasztalt, épen nem volt épületes dolog. Még hagyán, hogy Bethlen Gábor hagyatékát Csáky szalmájának tekintették, melyen boldog és boldogtalan osztozkodott, hogy a tanácsurak és kegyenczek a fiscalis jószágoknak egész hosszú sorát adományoztatták magoknak, hogy Katalin egyedül a fogarasi uradalomból 200 teleknél többet adományozott el, s a gazdag kincstárt teljesen kiürítették,[3]) »diu collectorum aureorum bonam partem — irja épen ez időben Schulitz — emungunt et quos tam stricte ut Hercules clavam suam tenerat princeps demortuus, in patriae perniciem vertunt:« [4]) mind ennél nagyobb és komolyabb volt, hogy az a szakadás, mely a fejedelemnő s kormányzó közt létezett, mind nyilvánságosabbá lett. Katalin Bethlent már alig bocsátotta magához, azalatt pedig azoknak, kiknek segélyével az államcsiny keresztülvitelét várta, hadak fogadására pénzt adott.[5]) Ez a szakadás pedig mind tágabb körben terjedt a tanácsurak, főemberek közt, s az egymás iránti hit és bizalom egészen elveszett. Hogy Bethlen kieszközölte, hogy Papazogli Debreczenből, a temesvári basa Gyula alól visszavonták hadaikat, hogy egyedül neki

---

[1]) Ötvös Ágoston 179. l.

[2]) A megérkezés datumát igazolják a fermanokra vezetett hátiratok a gróf Teleki Miksáné ltárában.

[3]) Dr. Ötvös Ágoston i. h. 48, l. egy egész sorozatot állított össze az 1629. nov. 15. — 1630. január 25. közt történt adományozásokról. Hogy azonban Csáky eljárása: »csak *oly* vagyonszerzés, kapzsiság szüleménye, mint a Bethlenéké, akár a Rákóczyé és legtöbb híveiké,« azt állítani tévedés. Más dolog Bethlen és Rákóczy nótái, melyek ok nélkül *soha* sem történtek, más dolog a hazafi szolgálatokért vagy rokonoknak tett adományozását — és más dolog a megüzetett udvarlás. »Csáky a fejedelemasszonyba — irja Deák F. 34. l. — a szó valódi értelmében soha sem volt szerelmes« s a szerelem szinlését mégis ugyancsak megüzetette Katalinnal. *Ilyen* áron sem a Bethlenek, sem Rákóczy nem szereztek soha egy fillért sem.

[4]) Történelmi Tár 1883. 255. l.

[5]) Schulitz i. h. »conscribuntur milites a deceptoribus.« Maga Katalin is elismeri (Deák F. 51. l.) Kemény 172. l.

lehet köszönni, hogy a mint a biztosok Kassára beérkeztek, decz. 31-én a város kulcsait azonnal átadták nekik, az őrség térítvényt adott magáról s már bizonyos volt, hogy a restitutio ellenállás nélkül fog megtörténni[1]): ez senkit sem nyugtatott meg. A magyarországiak a szakadást Bethlen István fejedelmi aspiratióinak[2]) tulajdonították s még mindig féltek a török támadástól. Az erdélyiek Csákyt s Prépostváryt az örökös fejedelmi aspirást okozák s a magyarországiak készületeitől tartottak. De mind e forrongás közepett is erély és bátorság senkiben sem volt — az eldöntést mindenik fél az országgyűléstől várta.

Ez alatt mind gyülekeztek a vendégek és idegenek, mert okunk van hinni, hogy a törökön kivül a császár, a lengyel király s az oláh vajdák, sőt magyarországi főurak is képviselteték magukat. A temetés napja közelgetett s az aggodalom általánossá kezdett lenni, hogy azt valamely mozgalom fogja megzavarni. Valószinűleg alaptalan volt a félelem — de a feszültség már oly nagy volt, hogy ezen segíteni kellett. Ekkor, épen a temetésre kitűzött nap[3]) előtt jan. 24-én Schulitz kihallgatást kért a betegeskedő fejedelemasszonytól. Komoly szavakat intézett hozzá a mostani és korábbi zavarokról, szemére lobbantja hitváltóztatását, melyet minden áron titkolni akart. Lefesti, hogy bűnének minő következményei lehetnek, s az ideges asszony egészen megtörve ment aludni, módokon törve fejét, hogyan csendíthesse le a vihart.[4])

Jan. 25-én[5]) megtörtént a temetés »nagy pompával.« az idegen követek s az összes országgyűlés jelenlétében. Fájdalom, részleteiről semmit sem tudunk — csak hogy a beteg[6]) fejedelemasszonyra, ki a temetésre is »csudás maga megerőltetésével tudott felkelni,« a hallott egyházi beszédek rendkivüli hatást gyakoroltak.[7]) Beteges idegei egészen fel voltak iz-

[1]) A commissariusok jan. 4-iki jelentése Törvények és Irom. III.

[2]) Ugyanott a jan. 4-iki jelentés.

[3]) Tán ekkor volt az, hogy a cath. egyházba akart menni communióhoz, de be volt zárva a rejtett ajtó. Kospoth jelentése i. h.

[4]) Schulitz i. h. 255.

[5]) Haller diariuma 3. l.

[6]) Geleji Katona febr. 1-ei levelei Marczali 165. l.

[7]) Schulitz i. h. 255.

gatva, midőn egy váratlan körülmény a Bethlen-pártiaknak segélyére jött. Híre terjedt hogy a Kovács és Balogh féle hadakat, kik a hítet letenni vonakodtak, Tholdalagi megtámadta s szétverte. Szunyog a kővári kapitány már akkor Kassán volt s helyét valószinűleg ideiglenesen azonnal Gyulafy Sámuellel a kormányzó vejével tölték be. [1])

A hír nagyon felizgatta a kedélyeket. Fehérvárott a hadak, kivéve a németeket, kormányzó pártiak voltak, de Csákynak a szomszéd falukon elhelyhezett hadai aggodalomra adtak okot. Az ifjú gróf és Zólyomi, két meggondolatlan ifjú, szolgáikkal együtt kivont karddal kiábálni kezdettek, hogy »a pápistákat levágják« — de a kormányzó csitította őket, Katalinhoz ment, igyekezett lelkére beszélni, kivont kardját kezébe adta: »ha nem talál Felséged igaznak, mondá, vágja le nyakamat, de ha igen — bizzék bennem.« [2])

E perczben ő volt a helyzet ura, s hogy ő is maradjon azon a Csáky gyávasága segített. Ha Bethlen váratlan nyilatkozata színleg ki is békité vele, csak hamar be kellett látnia, hogy el van hagyva. A »tumultus« idején Csáky estve felé harmad magával sétálásnak színe alatt kiment Fejérvárról, lovait fegyvereit már előbb kivitték. Almásig meg sem állott, s hadai utána szöktek. [3])

De hát e béke még sem volt teljes: legalább nem volt olyan, melyben meg lehetett volna nyugodni — mind addig mig Katalin a protestáns vallásra vissza nem tér. Csak ekkor

[1]) Kemény 172-ik l. April végén Zólyominak adatott.

[2]) Maga Katalin beismeri a temetéskori tumultust, melynek ilyetén lefolyását az ő vallomásából, Koszpoth marz 11-iki jelentéséből (172) és Tholdalagiból (240) tudjuk.

[3]) Csáky szaladásáról nemcsak Tholdalagi és Kemény, magukban is eléggé hiteles források, írtak de — hogy ő titokban menekült s népét elszélesztették, benne van a Koszpoth jelentésében is. i. h. Hogy Segesvári s hogy Szabó nem írják — természetes mert nem voltak ott, s ezek bizony csak olyan másodrangú polgár krónikások, kik egyebet nem írhattak mint azt a minek tanui voltak. Csáky futásának pedig, az egyik Kolosvártt másik Vásárhelytt, nem volt egyik sem tanúja. A tumultus — mint Katalin írja — a temetés napján volt: tehát jan. 25. Azonban kétségtelenül a temetés után. Hogy ugyanekkor volt Csáky futása is, azon sorrendből mint Kemény elbeszéli, kitűnik.

és ezen az áron lehetett az uralkodást neki kezébe adni. Hogy ő ekkor még betegeskedett az egykorú jelentésekből tudjuk. Túlzott idegessége, a kiállott emotiok vagy a Kemény által említett lebetegedés okozták-e, határozottan eldönteni nem lehet, tény hogy lelki állapotának volt befolyása a történtekre. [1])

Katalin rettenetes éjt töltött. Belátta, hogy az államcsin egész terve dugába dőlt. Többé szó sem lehetett arról, hogy a kormányzó letétessék s ő önállóan kormányozzon,[2]) mint absolut hatalmú uralkodó: úgy mint ezzel Csáky biztatta. Kovács hadainak szétverése, Csáky hadainak megszökése után nem volt több támasza. Világos volt előtte hogy csak úgy maradhat fejedelem ha Bethlen Istvánnal kibékül.

De még rettenetesebb hajnal következett. Kétségbeesése tetőpontra hágott, lemondott már az enyhülés reményéről is. Kitörése a mint Schulitz hozzá ment rettenetes volt: a Kainéhoz sem lehet, mondja Schulitz, hasonlítani. Testileg és tényleg meg levén szállva az ördögtől [3]) szitkozodásokban tört ki egészen kétségbeesvén hogy az isten hithagyásáért valaha megbocsáthatna neki s már mint örök kinokra kárhoztatott újjaival mutatta a sátán fenyegető arczát.

Erre következett az exorcisatio, a sátán kiűzése. Teljes 28 órát vett igénybe. Mialatt a szerencsétlen asszony iszonyú küzdelmet folytatott magával Schulitz, Alstäd és Geléji Katona

[1]) Kétségtelenül erős argumentumok szólnak amellett, hogy a Kemény által emlegetett lebetegedés nem volt egyéb pletykánál: s legerősebb az, hogy Schulitz jelentésében említés sincs róla — ha csak e szavait: aliorum meminisse profecto animus horret, sub miserantis et minitantis Dei arbitrio gestorum« nem veszszük czélzásnak. De Ötvös Ágoston argumentumai épen nem döntik meg. Az a körülmény, hogy a magyar törvény a férj halála után 11 hónapra született gyermeket törvényesnek ismeri, semmit sem bizonyít. Mert hát hogyan lehetett volna olyan viszonyok közt midőn mindenki tudta hogy Bethlen Gábor 1629 febr. óta nemzésre képtelen beteg volt, törvényesen föllépni? Ha született gyermek bizonynyal oka volt Katalinnak eltitkolni. Itt tisztán csak politikai okok szerepelthettek.

[2]) Koszpoth jelentése Marczali 164. Kemény 171.

[3]) Schulitz és Geleji Katona egyhangulag mondják. Marczali i. h. 165. Geleji febr. 1-ei levele. V. ö. Appel Gáspár Katalin udvari lelkésze levelével. Kazy. I. IV. 265 l.

egy perczre sem hagyák el. Zsoltárokat énekeltek, prédikáltak: az Evangelium gyógytárából veszik vigaszaikat. Lassanként kezdett magához térni, enyhült, vigasztalódott s végre határozott. Másnap jan. 27-én reggel »lelkiismerete — mint udvari lelkésze Appel mondja — magától felébredvén« kijelenté, hogy protestans ritus szerint felveszi az úrvacsorát s a pápistasággal végleg szakít.

Ez nap, jan. 27-ike, vasárnap volt. Maga megjelent a pompás fehérvári székesegyházban, a fejedelmi székben foglalt helyet. Az egyházi szónoklat után Geléji Katona az udvari pap következő nyilatkozatát olvasá fel a szószékből: felséges fejedelmünk kegyelmes asszonyunk nyilvános hála adást rendelt el, mert isten hosszú betegségéből kigyógyította, s egyszersmind közzététette, hogy bár a gonosz tanácsadóktól félrevezetve, ámításaiknak helyet adott, s az egész múlt és most eltelt évben a pápások sötétségébe bonyolódott, az Evangyeliom igaz útjáról letért, a profeták és apostolok tanait elvetette: de isten akarta hogy teste és lelke együtt gyógyuljon ki a kisértésből és lelkiismerete furdalásai következtében nyilvánosan megtért. Ezért ezen nyilvános gyülekezetben ismét visszatér az igaz hitre, s a többieket is hasonlóra hívja fel. Isten segélje és erősítse hogy abban, mit a szentlélek munkálkodása benne létrehozott megmaradjon[1])

S azután protestans ritus szerént felvette az úrvacsorát.[2]) A tolmács Döblinger Simon pedig fogságba vettetett s kivitetett Váradra.[3])

Az áttérés két főtényezőjének Geléjinek és Schulitznak ez előadása nyilvánosan mutatja hogy Katalin nehezen határozta el magát a visszatérésre. De nem volt más választása: vagy kibékülni Bethlen Istvánnal s elfogadni az 1626-iki conditiókat vagy lemondani, s a döntő pillanatban az Evangelium

---

[1]) Maczzali Regestak 164 l. Geleji febr. 1-ei jelentésének melléklete. Kétségtelen hogy e nyilatkozat Geleji Katonának febr. 1-én Alviniczyhez irott levelének melléklete. A szöveg jan. 26-án állapíttatott meg. Marczali 164—165 ll.

[2]) A fennebbiekkel együtt Kemény 174 »de utána ottan hamar publice convertalni és az nagy templomban Fehérvárott communiálni is kelle.«

[3]) Marczali 163.

gyógytárában talált orvosságokkal aligha föl nem értek a politikai okok. S ha elhatározása első perczében undorral fordúlt is el a pápásoktól [1]) aligha nem Csákyra gondolt, ki oly gyáván cserbe hagyta, de kivel azért végleg szakítni még sem volt elvég erős. [2])

Legalább fejedelem maradt — ha nem is absolut hatalommal, hanem olyannal milyennel férje felruházta.

S ebbe a helyzetbe annyival inkább bele kelle mindenkinek nyugodni, mert a portai megerősítő fermanok is ez alapon voltak kiállítva. »Elréműlt Achitofel, megzavarodott Haman, felül kerekedett Mardochaeus a gonosz terveket meghiúsította Husai —« mondja Schulitz a két elsőben Kornisra és Hallerre a két utolsóban Bethlenre és magára czélozva.

Azután megnyílt a gyűlés. Bethlen István és pártja annyi kiméllettel és mérséklettel járt el a fejedelem asszony és pártja iránt mely lefegyverezhette volna őket. Az első a mit a rendek tettek az 1626-iki választás megerősítése volt: ezzel együtt »az urak és ország közt csináltaték amnistia és unio« — a három első törvény erről szól — és »Csáky is visszahivattaték«. [3])

A fejedelmi előterjesztéseket Katalin küldte be. Az nyomatékkal emelte ki, hogy minden viszályt és egyenetlenségeket hátra vetvén tekintsék csak a haza javát s hátratéve a vallásos gyülölködést s önhaszonlesést restituálják a haza szabadságát, s a béke fentartásán munkálkodjanak. Ha maga ez előterjesztés e határozott szavai mutatják, hogy éles volt az ellentét a pártok közt, még jobban igazolja azt a rá hozott határozat, mely a jelen és távol levő rendeket egyaránt hütlenség terhe alatt kötelezé, hogy letegyék az esküt az uniora azaz a versengő felek teljes kibékülésére, a vallás szabadság megtartására, arra hogy

[1]) »Jam abominatur cane et angve pejus odit papistam« irja fiaihoz.

[2]) Koszpoth jelentése 164 l.

[3]) Kemény 174. Az hogy Csáky a gyűlésen jelen volt épen nem zárja ki, hogy 24-én el ne futhatott volna — hisz a gyűlés egész febr. 17-ig tartott: tehát teljes 21 napig tartott a gyűlés. Ha a posta Almásra szánatol lóháton 3 napot, Csáky útja lóháton 4 napot vett is igénybe — még is maradt két hét.

a más vallásuak elnyomásán sem tanácscsal sem fegyverrel nem munkál, a fejedelem asszonynak ártalmas tanácsot nem ad, s külföldiekkel nem conspirál. Sőt maga a fejedelem is tartozik a tanácsnak megjelenteni, ha ilyesmiről értesül. Megállapíták ez úttal az unio feltételeit is, mely a négy bevett vallás és három nemzet jogegyenlőségét foglalta pontokba.

A közelebbi hadfölkelés Belső- és Közép-Szolnok vármegyében nagy romlást okozván, elhatározák hogy ország híre nélkül hadat gyűjteni tiltva van, nemcsak az alattvalóknak hanem a fejedelemnek is. A rosz tanácsot adó tanácsosok ellen megújíták az 1613-iki articulust (II art.)

Az 1626-ban hozott fejedelmi conditiokat megújították: azon hozzá adással, hogy idegen nemzetiségű tisztviselőket nem tart. (III art.)

A fejedelem asszony gyöngeségét már eddigelé is mindkét párt ugyancsak kizsákmányolta. A kormányzó, tanácsúrak, s egész sereg főúr jószágokat inscribaltattak magoknak. Ez ügyben alkudozni kezdtek Katalinnal, s vele egyetértve elhatározák, hogy a kormányzó és tanács tudta nélkül választ a folyamodóknak nem ad; csak azon adománynak van értéke, melyet a kormányzó ellenjegyez, a fejedelem kincseit és saját jövedelmét a közkincstárban őrizteti, s a kincstartó számára a tanácscsal egyetértve utasítást készíttet. (IV art.)

E négy articulus szabályozta Katalin fejedelemségét s viszonyát a kormányzóhoz és ministerekhez. Alapja az 1626-iki választás volt: annak érvényét semmiben sem gyöngíté, s a mit a conditiokon felül megállapított, az az újabb események következménye volt. Katalin 1629 jul. 31-én letette férje kezébe az eskűt, hogy azon esetre ha catholizál elveszti fejedelemségét s ennek daczára catholica maradt, pénzt adott a catholicus uraknak, Kornis, Haller, Csáky és Szunyognak, hogy hadat gyűjtsenek, s a conditiok eltörlésére kisérletet tegyenek: de a kormányzó nem élt a joggal mit ez eskű neki adott — s elégnek tartá garantiakat szerezni arra nézve, hogy Katalin a protestantismus s az alkotmány ellen több támadást ne intéztessen, s hogy sem az ország vagyonát, sem a férje által hagyott kincseket, de sőt az ország jövedelmét is az ő megbuktatására ne fordíthassa.

Kétségtelen hogy e mérsékletet nem nagylelkűség tanácsolá Bethlennek:[1] gyenge, tehetetlen és merész actiora képtelen ember levén, s a portától is, mely a status quot már megerősítette, tartván, jobbnak tartá, oly kiegyezést hozni létre, mely a közjogi alapon álljon, s a támadások ismétlését lehetetlenné tegye.

S hogy csakugyan volt mitől tartania azt a Budáról febr. 6-án[2] haza érkező Borsos jelentéséből megtanúlhatta.

A Muharrem pasának tett igéret alapján Borsos dec. végén Fejérvárról csakugyan megindúlt Budára, hogy a Debreczenbe s Gyulára küldött török hadak visszaküldése által támadt félreértést kiegyenlítse — de a vezér nem volt hon. Már decemberben híre járt, hogy Budáról átfogják helyhezni, s ő el is indúlt.[3] Azonban tekintettel az erdélyi viszonyokra s István úr közvetítésére ideiglenesen helyén hagyatott, s ő az útból visszatért.

Hazatérte után egy nappal, jan. 23-án, azonnal fogadta Borsost. A követség főtárgyán a török hadak visszaküldésén könyen átértek — de bosszabb időt vettek igénybe a vezér lelepezései. Három napon át jan. 23, 26, 28 értekeztek együtt s minden találkozás új meglepetést hozott. A német császár egy postája (kit 25-én bocsátott el) hozta a hírt, hogy ők azért készülnek mert az erdélyiek Kantemir tatárjait rájuk akarják ráditni. Már a szőnyi alkudozások alkalmával sürgette Esterházy, hogy a porta adja neki a fejedelemséget s most Tasy Gáspár hasonlóért járt nála. Most is a vezértől volt egy csaúsz Izmail Esterházynál kitől megizente »hogy ők most szerencsét próbálnak, fejedelmet csinálnak Erdélybe, a magyarországi országgyűlésen elvégzik s a szultánt is megtalálják, hogy a fejedelemasszonyt hozassa ki Erdélyből s ők ültessenek fejedelmet Erdélybe, ki a békét a két császár közt megtartsa.« A portáról is izenetek neki, hogy már ott is megindították ezt. Szem-

[1] Annyival kevesbbé, mert meg is fizettette magát: febr. 9-én a kővári uradalmat s Tarnóczy Sebestyén magvaszakadta folytán egy sereg részjószágot magának adományoztatott. Ötvös A. i. h. 186 l.

[2] Schultz jelentése i. h.

[3] Bethlen István levele Muharrem pasához 1630-elejéről Illésiné ítban.

ben e törekvésekkel ő szükségesnek látná, hogy Katalin azonnal főkövetséget indítson a római császárhoz, mely »a békesség confirmatiojáról levelet hozzon s egy mást a portára, mely számára védlevelet eszközöljön, és hadakról gondoskodjék. Ügyeljen nehogy vele is elcseréltessék Erdélyt Opuliáért. Izent a kormányzónak is, hogy »szelid természetét változtassa meg, katonai természetet vegyen, úgy viselje magát mint ország gondviselő-fejedelmétől kivántatik.« [1]) S jan. 30-án ily értelmű válaszszal visszabocsátá Borsost. [2])

Borsos közlései nem zavarták meg e tárgyalások nyugodt folyamát, mert azt hitték, hogy maguk a rendek közt a béke helyre levén állítva, nincs okuk imminens veszélytől tartani. A catholicusok kérelmére patens levelet állítottak ki, hogy e vallás szabad gyakorlata a régiben marad, úgy mint Gábor fejedelem idejében volt, a jezsuiták továbbra is megmaradhatnak Fehérvárt, Monostoron s Kárán-Sebesen, taníthatják az ifjúságot; ha valaki közülök meghal vagy eltávozik, annak helyét szabad mással betölteni; a miben a rendek s a társaság megegyeztek tartassék meg s az elhúnyt fejedelem rendeletei hajtassanak végre. E patenst Bethlen István, Kornis Sigmond, Kovasoczy István, Kapy András, Erdélyi István, Kassai István, Keresztesy Pál, Gotzmeister Kálmán írták alá. [3]) Az udvarhelyiek által beadott panaszra nézve pedig, hogy t. i. a protestansok elvették templomukat s most annak visszaadását kérik, egy bizottságot küldtek ki, mely a panaszt elintézze. [4])

A tárgyalásokat a rendek lázas szorgalommal folytatták. Maga a gyűlés is elég hoszan, 24 napig tartott — de a hozott törvényczikkek száma 74 — épen a ritkább jelenségek közé tartozik. Ez is egyik ára volt a pártok kibékülésének, melyek Katalin botlását felhasználva, minden engedményre rá kényszerítették őt. Egymás után, rohamos sietséggel rombolták le

---

[1]) Borsos hosszú és részletes memoraléja, mely a találkozásokat legapróbb részletekig leírja, és a budai basa izeneti, 15 pontban, két rendkivül érdekes és nagybecsű államirat, gr. Teleki Miksáné ltárában.

[2]) Egykorú hivatalos fordításban U. o. Érdekes hogy a mit Schultz ir, Borsos követségéről ennek jelentésével lényegében megegyezik.

[3]) Kazy I. L. IV. 205.

[4]) L. Törv. és Okiratok 14. 6. Erre vonatkozik a XLIV-ik t.-cz.

Bethlen Gábor összes eddigi alkotásait. Tetszett ugyan nekik hogy e nagy ember Erdélyt kicsinből olyan magasra emelte, de az egyéni áldozatoktól, melyeket annak fentartása követelt, hallani sem akartak. Hijában intette a budai basa Bethlen Istvánt, hogy vesse le »csendes természetét«: ő arra képtelen volt. Az az ideiglenes béke melyet létrehozott az ország hatalmi állásába került. Ez első gyűlés Erdélyt visszasűlyeszté oda honnan Bethlen Gábor felemelte.

Első dolguk volt még a fejedelmi propositiok letárgyalása előtt, magának a fiscusnak megtámadása. Az 1615-iki őszi országgyűlés IX-ik articulusa [1]) a Báthori Zsigmond és Gábor által eltékozlott fiscalitasok visszaszerzését rendelé el. Most megfordították a dolgot: a kiktől ezen jószágokat visszavették, azokat jelentették ki igaz tulajdonosoknak s a fiscust és magánosokat e birtokok visszaadására kötelezék s a jogigények megvizsgálására ápr. 7-ére Kolosvárra »rövid terminust« tűztek ki.

Nem ez volt az egyetlen czikk, mely a fiscust megtámadta. Megengedték az executiot, adó behajtást s jobbágyok relictioját a fiscalitasokból, a fiscus tisztviselőit kitilták a nemesi jószágokból, a nemesek marháit felmenték harmincad fizetés alól, feszabadíták a sóval kereskedést, megengedék hogy a lopott marhák nyomait a fiscalitásokban is lehessen keresni, az orvosokat ott is lehessen üldözni s megengedék hogy a fiscus ellen folytatott s már letárgyalt pereket novummal meglehessen újítani — s daczára hogy ez intézkedések közűl több nagyon megcsonkítá az ország jövedelmét, csak ez évre kivételesen, s igen nehezen szavazták meg a 20 frt portai adót, de kimondák, hogy többé ekkora adóval ne lehessen az országot terhelni.

Még súlyosabb csapást mértek az ország jövedelmére a szabad kereskedésnek visszaállításával — mely alól csak a bőr maradt kivétel, s azt a külföldieknek is megengedték. Ezenkivűl elrendelék, hogy vámot nemes ember sehol se adjon, s a külföldi árúk is csak egy helyen fizessenek harminczadot. A még nem váltott dézmát az illetők valamely közeli helyre szál-

[1]) Orsz. Eml. VII. k. 281 l.

lítsák. Hogy pedig a fejedelmi jövedelem beszédését többé senki se ellenőrizhesse az »absolutus praefectusi« hivatalt eltörülték.

Egy tollvonással eltörölték Bethlen Gábor hadszervezetét is. »A quártérnak neve is tollaltassék.« Az 1623-iki országgyűlés elrendelé, hogy minden két porta egy fegyveresť tartozik állandóan készen tartani.[1]) Ennek fejében Bethlen Gábor saját hadait osztotta ki — most elrendelék, hogy a fejedelem hadait csak saját jószágain tartsa, német hadait pedig bocsássa el. Azt is megtilták, hogy a fejedelem nemes embereket máskor mint az ország közszükségében hadfölkelésre kényszeríthessen.

A Haller György ellen az 1629-iki országgyűlés által hozott nótát[2]) eltörölték, ellenben Keglevich Miklóst Katalinnak adott rosz tanácsaiért törvény elé idézték.

Felhatalmazák a fejedelemasszonyt, hogy a kormányzóval s tanácsurakkal egyetértve kincstartót választhasson.

Megújították a nemesek és városok kiváltságait, elrendelék a szökött jobbágyok kergetését; eltilták »a maguk szükségében való útonjárók erővel való gazdálkodását;« a mag nélkül elhalt nemes ember vagyonát özvegye kezén hagyák; a szökött jobbágyok uraiknak visszaadassanak. Nemes ember nem tartozik posta lovat adni. A hódolt faluk az adónak csak felét tartoznak fizetni.

Fejérvárt Bethlen sokkép emelte — úgy tekinté, mint fővárosát s országgyűlést is utolsó időben itt tartatott csak. Most elhatározták, hogy ezentúl országgyűlések más városokban is tartassanak.

A poltura három pénzben vétessék el.

Letárgyalák rendes szokás szerint a partium s az egyes nemzetek által tett indítványokat vagy felhozott sérelmeket. Csak úgy, mint a főurak, a kiegyezést a nemzetek is felhasználták előnyök szerzésére. Miért is maradtak volna ők hátra az általános osztozkodásban? miért ne fizettették volna meg szavazataikat? Elintézték első sorban a magyarok s a részek

[1]) Orsz. Eml. VIII. 125. l.
[2]) Ugyanott 492. l.

— és az ezek területén eső városok és helységek panaszait és kérelmeit.

Azután áttértek a székelyek és utóbb a szászok előterjesztéseire.

A székelyek vallásügyi sérelmei elintézésére bizottságot küldtek ki; biztosíták a királybirák szabadválasztását, határoztak a székely jobbágyok ügyében, eltörölték a székelység közt a gratuitus labort, posta ló adását; a magtalanúl elhalt székely prédicatorok hagyatéka az egyházra száll; a székelység csak fejedelmi parancsra száll táborba; az orvok köztük is üldöztessenek. Ezenkivül egy sereg székely helység panasza nyert orvoslást.

A fejedelem a szászok közt készpénzen vásárol, a kupákhoz, mit velök csináltat, aranyat s ezüstöt maga ad, a szászoktól elvett ágyuk visszaadassanak; lovakat a fejedelem köztük nem tart; ha követeket küldenek az udvarhoz, azok kihallgatást nyerjenek; a tilalmas útakon járó görög kereskedők elfogassanak; boraik ne foglaltassanak le.

Végül Mohila Gábor és Áron vajdák és Schulitz Weihard hazafiúsíttattak.

A törvényeket Katalin feb. 17-én erősítette meg. [1])

S ezzel Bethlen alkotása, egész pénz- és hadügyi rendszere össze volt rombolva.

A gyülés bezárását követő napon Katalin Mikót kincstartóvá nevezte ki, utasítva őt, hogy az ország, a bányák, a fiscus, sóbányák jövedelmeit havi számadás mellett kezelje s a fizetéseket az általa aláirt, de kellően ellenjegyzett nyugtára eszközölje. [2])

E kinevezéssel az előleges kiegyezés feltételei végre voltak hajtva, s Katalin, úgy látszott, egészen meg volt nyugodva. Visszatérésében is a protestans vallásra meg akarták erősítni. E czélból Froschius János fehérvári német pap az országgyülés alatt s a következő vasárnapokon három egyházi beszédben magyarázta Dávid CI. zsoltárát: Dávid udvarát állítván elé követendő mintaképül, intve őt a gonosz tanácsadók, rágal-

[1]) L. Törv. és Okiratok. 14. *a.)*

[2]) Az utasítás Marczali Regesták 161.

mazók, kevélyek, hazugok s a jezsuiták ellen. Ez is a szegény asszony vezeklései közé tartozott.[1])

A gyűlés jóformán véget sem ért, s a hét megye visszaadására vonatkozó, valójában elsietett intézkedéseknek káros következményei napvilágra jöttek. A biztosok magánemberek panaszára, a vádoltak meghallgatása nélkül kezdték visszaítélni a jószágokat — s az ezekből származó visszaélések meggátlására Katalin Balásházy Lászlót hozzájok,[2]) Kemény Jánost pedig Bécsbe a császárhoz küldé. Időközben a biztosoktól is jött ez ügyben két követ Katalinhoz Barna és Bakos, — két szürke baráttal — kik márcz. elején értek Fejérvárra.[3])

Mire Balásházy márcz. 3-án — a biztosokhoz ért, a visszacsatlás már csaknem be volt fejezve. Kassa átvétele után a biztosok jan. 14-re részgyűlést hirdettek, a tanácsot megújították, a fegyvertárt inventálták, a szepesi kamara levéltárát átvizsgálták. A gyűlés megnyilván jan. 17-én, kijelenték a bizto-

[1]) Der CI. Psalm. Froschius Joannestől Fehérvár Effmurdnál 1630. 4-edr. Egyetlen példány Nagy-Szebenben, az ev. egyházi ker. könyvtárában. Feb. 14. 21. 28. tartozott a három szónoklat; az ó naptár szerénti vasárnapokon, mert Katalin ezeket tartá. Az előszóban elmondja Froschius, hogy az esti ima alkalmával több napon át a CI. zsoltár éneltetvén, Katalin maga kívánta ezek magyarázását. E parancsnak tett ő eleget.

[2]) Levelét l. Pázmányhoz Epistolae Petri Pázmán II. k. 11. l. Kemény bécsi küldetéséről említést tesz Pázmány Nagyszombat, márcz. 18-án kelt levele a császárhoz. Ebben irja: Ma jött hozzám Kemény János az erd. fejedelemnőtől és gubernatortól küldve levéllel s kéréssel, hogy kérésüket illetőleg Fgednél közbenjárjak. A commissariusok (mint a pariaból itélem) igen jól feleltek a fejedelemnőnek. Az én véleményem, hogy ezen követ azzal küldendő vissza, hogy a commissariusok már haza felé készülnek Kassáról és .... Mtem »ab iis informationem accepturam de rebus a principissa propositis. Quod si qua in re vel Principissae, vel subditis ipsius injuria facta sit, libenter Mtem Vram praestituram id quod principissa petit. Deputando videlicet, qui causas praetendentium recognoscant. Cupere autem Mtam Vram ut in particulari causae et casus exprimantur, in quibus principissa vel ejus subditi injuriam sibi factam praetendunt, ut de iis singulis specificam informationem a commissariis habere possit Mtas Vra.«

[3]) Segesvárinál Prinyi van Barna helyett.

sok, hogy a hét megye visszaszáll Ferdinánd hatalma alá. Alaghyt ideiglenesen generálissá, Bornemiszát vice-kapitánynyá tették. Azután eltávoztak a várak átvételére. Febr. végén Kallóban voltak, de a hajduk csak nehezen voltak rávehetők, hogy az esküt letegyék. Szathmárral, Tokajjal könnyen boldogultak: végrehajták a conscriptiót s a kapitányokat és tiszteket feleskették, s az őrségnek kifizettek két havi zsoldot. (Márcz. 3.) Tiz nap mulva Ónod tette le az esküt.[1]) Csak Munkácscsal nem boldogultak: ennek kapitánya Balling János Katalintól egymásnak ellentmondó rendeleteket kapván halogatta az eskű letételét — s minthogy a bizottság márcz. 20-án feloszlott, Alaghy Menyhértet bízták meg annak átvételével.[2])

II.

Katalin férje haláláról testvérét a brandenburgi választót is értesítette. Ez nővére ügyeinek rendezésére követséget küldött Erdélybe, mely utasításait, megbizó és ajánló leveleit jan. 17-én vette kezéhez. Útközben Lengyelországban már hírt vettek az erdélyi zavarokról, de mire Magyarországba értek, nagy megelégedéssel értesültek, hogy azok már le vannak csendesítve, habár Alvinczytől és Ballingtól más tekintetben elég aggasztó dolgot hallottak. Gyűlés után[3]) értek Fehérvárra, s a még mindig betegeskedő Katalin azonnal fogadta őket a kormányzó jelenlétében, mely alkalommal Schulitz volt a tolmács. S miután egészen felüdült, sőt séta kocsizást is tett, négy nap mulva volt a kihallgatás — s most Katalin egészen feltárta szivét. Az idegenek közt idegenül érzi magát, még birtokai jövedelmét sem tudja. Nincs megbizható embere s a rendek, mióta Gábor meghalt, senkitől sem tartanak. Igaza volt: a háborgó erdélyi elemek fékentartása erős férfi kezet kivánt — s erre ő és a kormányzó is egyaránt képtelenek,

[1]) L. Tőrv. és Okiratok III. *B)*.

[2]) Marczali Regesták 175. A biztosok márcz. 19-iki levele. V. ö. Balling Katalinhoz 174. l. Katalin márcz. 17-én megtiltá az eskületételt. U. o. 175. l.

[3]) Mint írják, márcz. 1-én.

tehetetlenek voltak. Nem csuda, ha elcsüggedve már ekkor kezdte beszélni, hogy aranyát s ezüstjét biztos helyre viteti s maga is elhagyja Erdélyt. [1]) De ez csak üres szó volt, melylyel el akarta takarni, mit különben a követek is észrevettek rajta, hogy Csáky még bírja kegyét. [2])

Ilyen volt a pártok békéje, helyesebben ideiglenes fegyverszünete, melynek tartósságára egyik fél sem számított, de melyet addig, míg a berlini követek az országban voltak, egyik fél sem akart felbontani. Ezeket felvilágosítani a maga igazáról csakúgy igyekezett Bethlen István mint Katalin, s az első hetek recriminatiókkal teltek el. Fő feladatuk volt Katalin uralkodását megszilárdítani s hogy ez a kormányzóval egyetértve a törvények megtartása által eszközölhető, azt hamar belátták. Nem is fukarkodtak a tanácsokkal — de az ő tartózkodásuk Erdélyben csak ideiglenes volt. Hogy távozásuk után más befolyások kerülhetnek felszinre, attól méltán tartott Bethlen, s ezért jó eleve — márcz. 22-én — kérte a választót, hogy Katalin mellé megbizható állandó követet küldjön. [3])

Most mindenekelőtt a portai ügyek biztosítása látszott szükségesnek: kivált a Borsos által hozott leleplezések után, melyekkel szemben maga Murteza is azt tanácsolta, hogy követséget küldjenek a portára. A februári országgyűlés Tholdalagi Mihályt nevezte ki főkövetté, hogy mint a budai vezér tanácslá Katalin számára újabb megerősítést eszközöljön ki. Ő egyszersmind meg volt bizva, hogy a miket Bethlen végrendeletében a szultánnak hagyott, azokat adja át. Utasítva volt arra is, hogy eszközölje ki, hogy ha Erdély megtámadtatnék, a török és tatár hadak nyomban segélyére siessenek: »mostan — irá Katalin — az ország rendei nagy egyességben levén, mi is gubernator urammal s tanácsurainkkal egy értelemből akarunk gondot viselni.« [4]) De egy főkövet készülődése mindig több időt szokott igénybe venni — s Tholdalagi gelenczei kas-

---

[1]) Koszpoth márcz. 10. 11. 13-iki jelentését Marczalinál 162—4.
[2]) A márcz. 11-iki jelentés.
[3]) Marczali 166.
[4]) Az utasítást közölte Ötvös Ágoston i. h. 223. s. köv. ll.

télyából csak márcz. 17-én indúlt el. Ugyanekkor Dreyling is Konstantinápolyba küldetett. [1])

Ez alatt közelgetett a kolosvári terminus ideje. Katalin márczius derekán kirándúlt a gyógyi fürdőbe, hol tiz napot töltött s onnan visszatért Fejérvárra. [2]) Épen e napokban érkezett levél Konstantinápolyból vezér Adzsem Haszántól az újon kinevezett budai basától, ki tudatta a kormányzóval, hogy pár nap mulva már útra kél székét elfoglalni s jó szolgálatait és barátságát ajánlá,[3]) s egy más a kajmekámtól azon megnyugtató jelentéssel, hogy megtámadtatásuk esetére meg vannak téve a szükséges intézkedések. [4]) A leveleket Bekir aga hozta magával, s Bethlen azonnal intézkedett, hogy üdvözlésére Keresztesy Pál siessen elejébe. [5])

Az napon, melyen Bethlennek az új vezérhez intézett levele kelt, apr. 3-án indúlt meg Katalin is Fejérvárról Kolosvárra, hova apr. 5-én érkezett meg. A múlt országgyűlés által elrendelt terminus — a productionale forum egy neme, mely a jogigények megvizsgálására volt kiküldve — ez napra volt kitűzve. A törvényszék a brandenburgi követek jelenléte miatt rész gyűléssé alakúlt át. Apr. 13-án olvasták fel a brandenburgi követségnek az erdélyi rendekhez intézett s Nayssen titkár által fogalmazott iratát. A választó szerencsét kiván a rendeknek. Óhajtotta volna, hogy jobb alkalomból küldje köreteit, mint a nagy fejedelem elhúnyta, kit egész Európa rendkivül tisztel. Vigaszúl fog neki szolgálni, ha értesül, ha Brandenburg és Erdély szövetsége még szorosabbá lesz. Köszöni, hogy utódjává nővérét választották meg s bizik hűségükben.

Az erdélyi rendek még az nap kiállították a hűségi fogadást s tiz pecséttel ellátva kézbesítették. Katalin ügye is végelintézést nyert: »ünnepélyes poenitentiát« tett jelenték a

[1]) Naplója u. o. 299. l. V. ö. Emlékirataival Mikónál I. 241. l. Marczali 163.

[2]) Haller naplója 3. l.

[3]) A feb. 4—14. kelt levél egykorú fordítása a gr. Telekiné-féle tárban.

[4]) Egykorú fordítás u. o.

[5]) A tőle küldött s apr. 3-án kelt levél u. o.

követek (apr. 23-án), azaz azon nyilatkozattal, hogy a protestans valláshoz hű fog maradni, felvette az úrvacsorát. [1])

E terminus alatt Katalin Kolosvártt apr. 24-én kelt iratával kővári kapitánynyá Zólyomi Dávidot nevezte ki. Elébb Csákyt kinálták meg vele — de ő, talán mert kevesellette — nem fogadta el. [2])

E gyűlésből küldötte Katalin Kornis Sigmondot és Kapy Andrást Bécsbe. A biztosokkal folytatott tárgyalások az erdélyi jogigények fentartása ügyében nem nyertek megoldást. Más dolgok is járultak hozzá. Katalin több uradalma a visszabocsátott részekben feküdt: fő ezek közt Tokaj és Munkács volt. E helyek ellenséges kapitány kezében Erdélyre nézve veszélyesekké válhattak volna. Katalin, a kormányzó és pártja befolyása alatt azt követelte, hogy az erdélyiek kiváltságai tartassanak fenn. Tokajhoz és Munkácshoz neki joga lévén az őrségnek is övének kell lenni a várakban, a nélkül, hogy azzal a császár jurisdictióját bántanák. A munkácsi kapitány pedig ne is esküdjék hűséget a császárnak. Nagy- és Felső-Bánya maradjon Bethlen Istváné, Ecsed az ifjú Istváné, Aba a Kornis Sigmondé. Munkács számára kérjenek védlevelet. A követek Eggenberghez s a brandenburgi bécsi követhez is vittek levelet, hogy ezek ügyüket támogassák. [3])

A terminus apr. 29-én ért véget, s Katalin még ez nap visszaindúlt Fejérvárra. [4])

Katalin a gyűlés alatt megtartotta a kiegyezés feltételeit. Úgy látszik, hogy a követek jelenléte is hatással volt rá. Minden nyilvános tette arra vall: utasítása Ballingnak, hogy a római császárnak a hűség esküjét ne tegye le, Kapyék követsége, hogy a császárnál eszközöljék ki, hogy hasonló esküt ne követeljen.

De a követek napjai Erdélyben meg voltak számlálva s ők és az erdélyiek hijában kérték, hogy Katalin mellé helyettök állandó követ küldessék. Azon főurak, kikhez a branden-

[1]) Az illető acták kivonatai Marczali Regestáiban 161. 166. 167.

[2]) Deák F. Csáky 236. l.

[3]) Az utasítás s a szebenieknek küldött levél kivonatát közölte Marczali 173—4. ll. E követségről Kemény is tesz említést. 185. l.

[4]) Haller i. h.

burgi választó leveleket küldött, még a gyűlés alatt megirták válaszukat.[1]) Gyűlés után Katalinnal Fehérvárra s onnan Szebenbe mentek, hol néhány napot töltöttek. A választó külön ajánlá hugát a szászoknak is[2]) s máj. 18-ról Gotsmeister és az universitás külön feleltek.[3]) Időközben Fogarasban is megfordúltak, s miután Bethlen István még egyszer felkérte őket, hogy kössék Katalin szivére, hogy a gyanus embereket távolitsa el maga mellől, a hamis vádlókat nevezze meg, pénzével kiméletesen bánjon s a feltételeket tartsa meg, a választó pedig küldjön állandó követet[4]) Koszpoth társaival s kiséretével máj. 23-án hazaindúlt.[5])

III.

Nagy tehertől szabadúlt meg Katalin a brandenburgi követek eltávozásával. Barátságot kelle az iránt szinlenie kit halálos ellenségének, s nélkülözni azokat, kiket barátjainak tartott. Szerencsétlennek, fogolynak érezte magát, mert az uralkodásban a fejedelmi conditiók megkötötték kezét, s minden vágya oda irányúlt, hogy megszerezze az absolut hatalmat. Négy nap mulva a követek távozása után Csáky István már nála volt Fogarasban.

Ez volt a viszály kitörésének első jele.

Okot rá Munkács ügye adott.

Ballingnak, mint láttuk, maga Katalin tiltotta meg az eskületételt. Midőn a commissariusok a hét megyét s a várakat Munkács kivételével átvették, Alaghyt bizták meg, hogy Ballingot vegye rá az eskületételre. Balling kijelenté, hogy az Alaghytól küldött eskümintát nem fogadja el — hanem úgy, mint Erdélyből (Katalin neve alatt) utasitották megesküszik. Gondja volt rá Alaghynak, hogy Katalin más informatiókat kapjon s ez Csákyt azonnal postán magához hivatta. Sajátkezű levele őt épen vármegye gyülésen találta, s minthogy a gyülést maga nem hagyhatta el, egy megbizottját küldé hozzá, ta-

[1]) Kovasóczy, Kornis, Kapy s bizonynyal mások is. Marczali 167.
[2]) Ötvös 221. l. l. közölve a levél.
[3]) Marczali 167. l.
[4]) U. o. 170. l.
[5]) Haller i. h.

nácsolva neki, hogy a biztosok eskűmintájára »úgy reá menjen mint sajátjára.« [1])

Mind ez titokban, a kormányzó és tanácsurak háta megett történt.[2]) Egy héttel utóbb Csáky is benn volt. S most Katalin jún. 10-én őt felső-magyarországi jószágaiban helyettesévé, alteregojává nevezte ki[3]) s megbízta őt, hogy a munkácsi várat mint kapitány vegye át Ballingtól. Egyszersmind commissariusúl mellé Kassay Istvánt nevezte ki, ki ez ügy végett hasonlag Fogarasba hivatott. Aztán ők ketten el is indúltak: Csáky 200 ezer tallér érő ezüst- és aranyneműt vivén magával.[4])

Ez bizony a kiegyezés és fejedelmi conditiók határozott megszegése volt. »Vederből cseberbe estünk — irá Schulitz jún. 20-án Koszpothnak, — a mit Nagyságod elért, az mind porba esett.« S Bethlen is írt ugyan ez nap a választónak: »a fejedelemasszony által Csákynak adott hatalom a hazának és vallásnak kárára van: birja rá Fenséged a herczegnőt, hogy vegye vissza a meggyilkolására nyújtott kardot.«[5]) Közepette e »rút és zűrzavaros állapotoknak« jún. 24-én érkezett Fejérvárra Tholdalagi a portai követ Zülfikár kiséretében. Szivesen látva a vezérek s fogadva a szultán által, sikerűlt neki mindent jó karba állítani. Nemcsak Katalin kapta meg az új megerősítést, hanem a basákhoz is parancs ment, hogy segélyére készen álljanak. Kiállíttatott egyúttal a ferman a hét megye s a hajduk részére is.[6]) E híreken kivűl is jól hatott Tholdalagi megérkezése: a mérsékelt párt benne hatalmas támaszt nyert.

Mind ez Bethlent újabb béke kisérletekre ösztönzé. A fejedelemasszonyhoz ment s előterjesztette lépése lehető következményeit. Beküldé hozzá a Tholdalagival jött török csauszt Zöldfikárt — kimutatva neki, hogy ez lesz a sarkkő, melyből

[1]) Törv. és Okiratok IX. c.)

[2]) Törv. és Okiratok VII.

[3]) A kinevezési okirat Marczali 178. Ez iratban azt is elrendelte Katalin, hogy mindenben Csákynak engedelmeskedjenek s parancsai ellen se *hozzá*, se *máshoz* ne fordúljanak Marczali 167.

[4]) Törv. és Okiratok VII. Kemény 184—5.

[5]) Marczali 186.

[6]) Naplóját, a szultán előtt tartott beszédét, kiadta Ötvös. V. ö. Marczali 166. 176. 185. ll.

a fejedelemségre vágyó Esterházy őt ki fogja forgatni. De azzal a szivós makacssággal, mely ez asszony tulajdona, semmire sem hallgatott. [1]) »Így hát — mondá Bethlen Katalinnak — magunknak kell gondolkodni az ország biztosságáról.« Ily körülmények közt Bethlen nem tehetett mást, mint hogy követet küldött az új budai basához, figyelmeztetve őt a veszélyekre, melyek Munkács bukásából Erdélyre s a portára hárulnának.[2]) S hogy Munkács Erdélyre és Katalinra nézve el nem veszett, az csakugyan nem Katalinon múlt. Balling már jún. 15-én kijelentette, hogy bár magára vonja is a fejedelemasszony haragját, ki őt fejvesztéssel fenyegette, [3]) de Csákyt nem bocsátja be — mert ezt a vallásra nézve nagy veszélynek tartja. [4]) S csakugyan, midőn Csáky a vár alá jött, Balling gúnyos udvariassággal elutasította: »mit csinálna ott olyan nagy udvart tartó, nagy úr kapitány, mint Csáky? ő is híve ő felségének a várral együtt.« [5])

Ez eseményekkel egy időben oly hírek is érkeztek, melyek valószinűvé tették, hogy Csáky kinevezésének más háttere is van. Hire járt, hogy a magyarországiak készülődnek s a kállaiak ki is akartak ütni. Muharrem az egri basa elhozatta lovait a »fűről,« [6]) a palatinus pedig azon ürügy alatt, mintha a beütéssel fenyegető tatárokat akarná visszanyomni, készülődést tesz Erdély megtámadására. A kormányzó most az országgyűlés összehivására tett előterjesztést — de Katalin hallani sem akart arról. Ekkor érkeztek Bornemisza Ferencz és Pap Márton, kik a nádorra vonatkozó híreket koholtaknak jelentek ki. Jött levél is Kornistól s Kapytól, hogy a császártól »jó és kedves választ« hoznak — s most azon ürügy alatt, hogy a császárnak felelni kell, rávette Bethlen Katalint, hogy a rendek összehivásához beleegyezését adta. Meghivták a gyűlésre Csákyt is a fejedelemasszony nevével, hogy mentse magát, »mivel hogy ellene három dologban vétett.« Miért akar

[1]) Törv. és Okiratok IX. *c*).
[2]) A hozzá irt emlékiratot közölte Ötvös 234. l.
[3]) Marczali 187, l.
[4]) Marczali 185. l.
[5]) Szalárdy 67. l. V. ö. Keménynyel.
[6]) Törv. és Irományok VII.

Felséged velem perelni? kérdé e levélre Csáky. Katalin, ki ez idézésről nem tudott semmit, most új rendeletet küldött neki hogy a gyűlésre semmi szin alatt se jőjjön el.[1])

Da akár hogy forgatta is Katalin a dolgot, annyi bizonyos, hogy Csáky kinevezése törvénytelen s conditiókba ütköző volt, mert a kormányzó s a tanács meghallgatása s ellenjegyzés nelkül történt. Makacssága, melylyel rendelete visszavonását megtagadta, egészen felzavarta a helyreállott békét. Schulitz kilépett szolgálatából (júl. 6.) s ő és a kormányzó egymásra küldék jelentéseiket a választónak, kérve, hogy mennél elébb új követet küldjön.[2]) »Szörnyen üldöz — irá ez utóbbi — ő felsége, de én mindent eltűrök. Ha úgy folytatja, a porta is elhagyja s a dolognak tragikus kimenetele lesz.«

Tényleg azonban semmit sem tűrt el, sőt Zólyomi Dávidot hadaival berendelte, hogy veszély esetére, tudván, hogy a mezei és német hadak Katalinhoz hivek kezénél legyenek. Júl. 6-án Kornis és Kapy Fejérvárra érkeztek a császári resolutióval. Megjövetelök s a hozott válasz új erőt adtak Katalinnak s most ezekkel egyetértve kezdte sürgetni, hogy a gyűlés — melytől csak két nap választá el őket — halasztassék el. Erre Bethlen nem állott rá. Katalin pedig megtagadta megjelenését a gyűlésen. A dolgot végre úgy egyenlitették ki, hogy Bethlen térítvényt állított ki, hogy a gyűlés szabad tanácskozását nem fogja meggátolni. A kormányzó azonban oly feltételt csúsztatott a térítvénybe, mely Katalin pártjának nem tetszett — s erre közösen elhatározák, hogy senki fegyveres erőt ne vigyen a gyűlésre s Katalint is csak 200 lovas kisérje. Igy aztán végre valahogy rendbe hozván a dolgot, júl. 9-én átmentek Megyesre.[3])

Zólyomi azonban nem sokat törődött a reversalissal s hadait a következő két nap alatt összevonta Megyesen, hol most tényleg két ellenséges sereg állt szemben egymással, a fejedelemasszonyé s kormányzóé. Katalin szót is emelt Bethlen előtt ezért: de a kormányzó kitérőleg felelt. A szegény asszony e perczben már nem volt a helyzet ura.

[1]) L. Törv. e. Okiratok IX. .

[2]) Schulitz, júl. 3. 6. Bethlen, júl. 8. 9. Marczali 184. l.

[3]) L. Törv. és Okiratok IX. .

Alig távozott el a kormányzó jött Zólyomi hajduival s Katalintól kihallgatást kért. A tanács jelenlétében fogadta őket, s most Zólyomi beadta lemondását, a hajdúk pedig, kijelenték, hogy kilépnek szolgálatából. Csendesítni akarták őket, de a választ be sem várva távoztak, s a hajdúk a kormányzó és Zólyomi lakása előtt helyet foglaltak. (Júl. 13.)

A megrettent rendek a templomba gyűltek tanácskozás végett. Oda jött a kormányzó is. Beszélni kezdett, vádat emelve Katalin ellen, hogy megsértette a választási feltételeket s az ország fel van hite alól oldva. Szavai nem találtak viszhangra, s a rendek méltatlankodva el akartak oszlani Kapy és Kornis vezetése alatt. De a kormányzó katonái elállták útjokat puskával, szablyával visszakergették őket. Erre még nagyobb zaj lett, a kormányzó ellen fordultak, s most csakugyan szabad útat adtak nekik, és ők egyenesen a fejedelemasszonyhoz mentek.

Törésre egyik fél sem akarta vinni a dolgot, s Nagy Pál közbenjárására kiegyezés jött létre, mely eltiltá, hogy fegyveres erő menjen a templomba s a tanácskozás szabadságát biztosítá.

Az első lépést a kiegyezésre követte a többi. Júl. 14-én ismét összegyűltek a rendek. Tanácskozásuk eredménye volt, hogy a kormányzó s fejedelemasszony elé bizonyos béke feltételeket szabtak. Katalin elfogadta ezeket, de nem Bethlen, ki kívánatait a rendek közé küldte, a sérelmek s Katalin törvényellenyszegései jegyzékével. Hasonlót tett Katalin a rajta elkövetett sérelmek jegyzékével.

S ez alapon megkezdődtek a tárgyalások.

A rendek közt Zöldfikár is megjelent, s elmondta Esterházy praktikáit, hogy mekkora összeget igért a fejedelemségért.[1]) A versengő felek közt Bethlen két régi államférfia Tholdalagi és Borsos közvetítettek — s az eredményt legjobbb az ő közbenjárásuknak lehet köszönni.[2])

Természetesen első feltétel volt, hogy Katalin a Csákynak adott kinevezést vonja vissza s ő ebbe, kedve ellen és a

[1]) L. Törv. és Okiratok IX. c).
[2]) Kemény 189.

kényszerűségnek engedve beleegyezett.[1]) A többi azután könnyen ment: azon garantiák körűl forgott, melyeket Katalinnak adni kellett az országnak, hogy a conditiókat megtartandja.

A nyughatatlan elméjű emberek kikeresésére maga Katalin felhivta a rendeket. S ők annak szivesen engedtek. Nem ugyan úgy, mint a kormányzó akarta, hogy törvénybe foglalják Csáky elitéltetését, hanem megbizták a tanácsot, hogy sententiát hozzon ellene.[2]) Csákynak sem Tokajba, sem Munkácsra nem szabad menni, s Erdélybe is nem máskor, csak mikor egyetemes vagy részgyűlésre jön: de ide is sereg nélkűl. Levelet tőle Katalin csak a kormányzó vagy tanácsurak útján fogadhat el, s ezek tudta nélkűl postát sem járathat hozzá, valamint magán kihallgatáson sem fogadhatja.[3])

A kiegyezésre vonatkozólag pedig a rendek elhatározák, hogy a fejedelemasszony és kormányzó közt a történtekre nézve amnestia legyen, kölcsönös bizalommal jelentsenek meg egymásnak minden ellenséges indulatot és tanácsot.

A kormányzó személyét akkép biztosíták, ha Katalin valamit cselekednék, a kormányzó ellen, életére törne: a kormányzó mellett kelljen fel a három nemzet. Hasonlag, ha a kormányzó akarna Katalin ellen tenni, az ország fejedelme mellett kelljen fel, s a kormányzó tisztétől fosztassék meg. Ha valaki a rendek közűl »ártalmas zavart« csinálna Katalinnal, a tanács intse meg s a kormányzó, még ha ellenzené is Katalin, hivja össze a rendeket. Ha pedig a kormányzó sértené meg a conditiókat, az országgyűlést Katalin hivja össze.

A fejedelemasszony feltételei: a kormányzó s tanács tudta nélkűl adományokat nem tehet, tisztviselőket nem nevezhet ki. Törvénytelen adományai érvénytelennek. Ha tanácsúr rosz tanácsot ad fogassék perbe. Ne tegye egyik tanácsurat a másik elibe. A rosz tanácsadót jelentse meg a kormányzónak. A vitézlő rend mostani tetteért amnestiát kap. Zólyomi Dávid maradjon meg hivatalában. A német gyalogok ne igyekezzenek

[1]) Katalin maga irja a kajmekámnak aug. 17-ről: »az iránt gubernatorunkkal és tanácsinkkal discurálván tetszett, hogy az megirt úrfiat tisztitől priváljuk; el is követtük.« Ötvös i. h. 237.

[2]) L. Törv. és Okiratok IX. c).

[3]) L. Törv. és Okiratok IX. b).

a kormányzónak ártalmára. Az ország jövedelmét a kincstartó kezelje. Hadakat magán ember·a kormányzó s tanács tudta nélkül ne tartson, s ha tart, támadjon rá az ország. Fölkelést csak a kormányzó s tanács együtt rendelhet el.

A kormányzó a fejedelemasszony tudta nélkül az ország ügyeiben mit sem határozhat. A külföldi követeket a tanács tudtával fogadja, s a külügyeket is ezekkel egyetértve végezze. Követet külföldre magán ember nem küldhet. Kormányzó és fejedelemasszony kölcsönösen adják meg egymás becsületét. [1])

E gyülésen még felolvasták a Kornis és Kapy által a római császártól hozott választ s arra feleltek, [2]) s maguk részéről ők is kiállították s országúl aláírtak a diplomát, melylyel a császárt hűségükről biztosíták. [3])

Katalin júl. 17-én megerősítette az articulusokat kénytelen és szive ellen — de nem is olyan szándékkal, hogy megtartsa azokat. Csákynak egy nála levő emberétől protestatiót küldött a nádorhoz, megirván, hogy csak akkor fog ő a fejedelemségben megerősödni, ha Csákyt beállíthatja tisztébe. És legyen tudtával, hogy bár mit ellenkezőt irassanak is vele, az »kételenségből van.« [4])

De még ez ellenmondása is — bármily törvénytelen volt is az — nem gonoszságból származott. Az, hogy helyzetébe nem találta be magát, követtette el vele a törvényszegéseket Ez az alkotmányos uralkodás ellenkezett családja traditióival, mind azzal, miben felnőtt — s ragaszkodott ahhoz, ki e nyűgtől fel volt szabadítandó s kit szive szerint szeretett. Oly boldogtalannak érezte magát! Szive mélyéből irta testvérének: »oly szorongatott állapotban vagyok, hogy az irást s olvasást is elfelejtem« — s ezt és Gusztáv Adolfot esengve kérte, hogy segítsenek neki lerázni a megyesi pontokat. [5])

---

[1]) L. Törv. és Okiratok IX. *a*).

[2]) Horváth M. Kismártoni Regesták. Magyar Történelmi Tár IX. 30. l.

[3]) L. Törv. és Okiratok IX. *d*).

[4]) L. Törv. és Okiratok IX. *c*).

[5]) Marczali 177. 178. ll. két követet is küldött egymásután: Sauk Rudolfot és Balinti Balást. Aug. 8-án Haller és Kornis is írtak — tudósítva a választót, hogy Katalinnak hívei.

Bethlen is tudósította a választót a lefolyt eseményekről: »ha megtartja a feltételeket, biztosan ülhet székében.« [1]) Irt a nádornak is júl. 17-ről csak röviden, kimerítőbben júl. 22-ről. Kifejté előtte, hogy az ország Katalint bizonyos conditiók alatt választotta meg, s azok megtartására ő volt hivatva ügyelni. Nyughatatlan elméjű ifjú emberek rá vették, hogy azokat megsértse — a megyesi gyűlés végzései e sérelmek orvoslására hozattak. [2]) Tudósította Bethlen a kibékülésről a budai vezért [3]) és a portát, nemcsak maga, hanem Zölfikár is — de a magyarországi fenyegető hírekkel szemben kérte őket, hogy hadaikat tartsák készen.[4]) S egyúttal bővebb informatio kedveért Schulitzot Konstantinápolyba küldte. A választás helyes volt, mert a külföldi követek melegen támogatták Katalint — s szemben e körülménynyel Schulitz egészen alkalmas volt felvilágosítani ezeket a helyzetről.

IV.

Volt-e a gyanúnak alapja, hogy Esterházy már ekkor fejedelem akart lenni, mit Erdélyben a verebek is csiripoltak, mi volt abban az igaz, hogy ez ügyben ajánlatokat is tett a budai vezérnek: azt ma már tisztázni lehetetlen.[5]) Aligha még több volt politikai maneuvrenél; mert leveleiben ennek semmi nyoma, azokban pedig, melyeket Bethlennek irt, mindig a béke fentartását hangsúlyozta. Sőt júl. 17-én egyenesen ő lépett fel mint vádló Bethlen ellen s kérdést intézett hozzá: igaz-e, hogy készülődik s mustrát tart? [6]) S ime néhány nap múlva Magyarországról intéztek támadást az erdélyiek ellen.

Már júniusban hire járt, hogy a kállaiak fenyegették

[1]) Marczali 184. l.

[2]) Kis-mártoni Regesták Horváth Mihálytól. Magy. Tár. IX. k. 39. l.

[3]) A budai vezérhez irott levele a gróf Telekiné-féle ltárban.

[4]) Iratott Katalinnak is aug. 17-ről, melyet kiadott Ötvös i. h. 236. lap.

[5]) Esterházy a kajmekámnak sept. 22-én irott levelében maga felemlíté, hogy a megyesi gyűlésen azt emlegették, hogy a portáról izentek volna be, hogy ő a fejedelemségért nagy summát igért. Tiltakozik e vád ellen.

[6]) L. Törv. és Okiratok VIII. Bethlennek e levélre irt válaszát Kis-mártoni Regesták 41. l. A válasz aug. hóban kelt.

Böszörményt, hogy ha Erdélyi András hadnagyot ki nem adják, erővel kiveszik tőlök.[1]) Erdélyi segélyért és oltalomért Zólyomihoz fordúlt, s ez hajdúival Debreczenbe szállott és a kállaikat visszanyomta, a nélkül, hogy a tényleges támadást s az erdélyi terület megsértését bevárta volna. A kormányzó, ki a készülődések ellen már elébb is szót emelt,[2]) s ugyanakkor az államtanács[3]) és maga a fejedelemasszony is, a mint a dologról értesültek, visszaparancsolták Zólyomit, a nádort pedig kérték, hogy a dolgot ne tekintse ellenségeskedések.[4])

A dolog ezzel korántsem volt befejezve. A megyesi végzéseket Esterházy zokon vette. Tán Katalint is sajnálta, hogy »annyira angustiálta,« hogy »oda kin közönségesen rabnak tartják« — de a mi ebben neki nem tetszett, az volt, hogy Erdély ügyeibe beavatkozásának, ha a feltételek teljesedésbe mennek, még a lehetősége is el volt vágva. Egy megbízott emberétől szemrehányásokat is tett Bethlennek: »jól megnézze, hogy mivé tette a fejedelemséget, s ha jövendőben ő vagy más succedál felveszi-e ezt az igát?«[5]) S most Zólyomi kiütését ő és a magyarországiak egyenes támadásnak vették[6]) s óvó intézkedésekhez nyúltak, de olyanokhoz, mely maga is támadás szinét viselte magán: Alaghy a kassai kapitány felülltette ugyanannak a Kovács Péternek, ki ez évben állt szolgálatjukba, miután tavaszszal Erdélyből kiveretett, hadait s a Tisza mellett elhelyhezék,[7]) a vicekapitány Bornemisza Jánost pedig »lövő szerszámokkal és hadi apparatussal« megindították a Tisza felé.[8])

[1]) L. Törv. és Okiratok VII.

[2]) Aug. 4-iki levele Esterházyhoz Kismártoni Regesták 40. l.

[3]) Aug. 7-iki levele u. o.

[4]) L. Törv. és Okiratok X. Az ügyben Zólyomi és Alaghi közt egész levelezés támadt — melyből egy igen érdekes, de nyers hangon irt levél meg van az orsz. ltárban.

[5]) Ki volt ez a megbizott embere, nem tudjuk. De Bethlennek beadott jelentését ismerjük. Kiadta Deák Farkas Csáky 248. s köv. ll.

[6]) Ferdinánd sept. 5-én irott levelében: »pro inaudivimus liberas excursiones contra Turcas in regni nostri Hungariae partibus meditatas,« s ezért az erdélyiek a budai basától segélyt kértek. Ő fenn akarja a békét tartani — mi a dologban való, arról rögtöni tudósítást ker. Orsz. ltár.

[7]) L. Törv. és Okiratok XI.

[8]) A tanács sept. 27-iki levele. Törv. és Irományok XII.

E tervbe vett támadásnak czélja nem Zólyomi megfenyítése, hanem az erdélyi viszonyok átalakítása, a megyesi törvények eltörlése s lehetőleg a fejedelemség megváltoztatása volt. Megint Prépostvárira gondoltak: erre az importerritus fejedelmi jelöltre. [1]) A terv abba részébe, mely a megyesi pontok megváltoztatására czélzott, Katalin is be volt avatva. »Kemény János és Kapyné asszonyom engemet circumveniálván — mondja Katalin, — arra hajtottak, hogy Prépostvári engemet, mintegy édesatyám mindenektől megoltalmazna és szép szín alatt persvadeáltak, hogy én ugyan (absoluta) fejedelem lehetek, noha más volt alatta. Melyről akarván Újvárban Prépostvárival beszélni, mikoron megértettem volna, hogy Prépostvári fejedelemségre aspirálna, szemben sem lettem vele.« [2])

Katalin aug. derekán indúlt Fejérvárról Szamosújvárra, de elindulása előtt aug. 10-én e hó 28-ára táborba hivta oda az ország rendeit. Ott azonban megbetegedett, majd négy hétig feküdt ágyban. [3])

Katalin rendelete, hogy az ország Szamosújvárra táborba szálljon, összefüggésben állt Bornemisza vállalatával. Közösen akarták megbuktatni Bethlen Istvánt — Tholdalagi még azt is tudni akarja, hogy a gubernatort meg akarták ölni. De betegsége miatt s talán még inkább azért, mert időközben értesült, hogy a gesztenyét Prépostvári számára akarják vele kikapartatni, elmaradt a tábori gyűlés. A két »marczona« ifjú pedig, Zólyomi és Bethlen, úgy látszik a kormányzó rendeletére csak úgy, mint a kállaiakat, most is megelőzték Bornemiszát és 3000 emberből álló hadát szétverték Tokaj közelében. [4])

Bethlen, ha szivében örült is a diadalnak, de a színt meg kelle mentenie. Mikor Bornemisza megveretésének hire megjött, két csausz is volt nála: egyik Musztafa a portáról fermánokkal hozzá, az ország rendeihez s Katalinhoz, melyek a szultán megelégedését fejezték ki, hogy Megyesen megtörtént

[1]) Tholdalagi 211. l. Kemény.

[2]) Deák Csákyja 31. l.

[3]) L. aug. 10. és nov. 29. levelei Marczali 179. és 177.

[4]) Kemény 191. Tholdalagi 241. Hogy a csata Tokajnál volt, azt Katalin irja Okirattár Strassburg követségéhez. 4. l. s Bethlen István a budai vezérnek sept. 14-ről.

a kiegyezés s azok megtartását lelkökre köté: a másik Ahmed aga a budai vezértől azzal a kérdéssel, hogy ki ellen kivánja, hogy hatalmas császár hadait készen tartsa. A választ azonnal sept. 14-én, megirta. A német ellenség ellen mondá, hiszen Bornemisza János már is megtámadta az országot. [1]) Más hangon irt a felső-magyarországiaknak — sept. 16-án. — Ezek előtt megtagadott minden közösséget fiával és Zólyomival, de egyszersmind kérdést intézett hozzájok, hogy mi volt e betörési kísérlet czélja, s ha komolyan akarják-e a békét fentartani? [2]) Aztán Katalinnal egyetértve sept. 21-re az országnak főkelést hirdettek Kolozsvárra, hogy a két ifjút megbüntessék s az ország hadai vezérlésével Kapyt, a Prépostvári vejét, bízták meg. Bethlen pedig, ki nem érzi magát biztosságban, »kiszinlé magát« Szamos-Újvárból, [3]) s Kolosvárra ment (sept. 20.), hogy ott a tábori országgyűlést bevárja. [4])

Ezzel a »kiszinléssel« pedig halomra dönté a megyesi egyezkedést, mely úgyis csak kényszerűség műve volt, s felforgatta a békét, mely különben sem volt egyéb, mint ideiglenes fegyverszünet. Már kétszer volt a helyzet ura, de óvatossága vagy helyesebben félénksége következtében egyszer sem tudta felhasználni a nyert előnyöket. Volt ugyan benne, minden becsületessége mellett, bizonyos ravaszság, de erő s magasabb államférfiúi tulajdonok hiányában, ezt csak apró cselszövényekre tudta felhasználni. Végre is ez okozta bukását.

Fija a váradi kapitány még júliusban a megyesi zavarok idejében Rákóczy Györgyre, a Sigmond fejedelem fiára fordítá figyelmét, kit egy időben Gábor fejedelem is utódjaként emlegetett. Leánya menyegzője alkalmával István úr szóba hozta ugyan a dolgot, de úgy találván, hogy 3—4 embernél több nincs mellette, akkor elejtette a dolgot. [5]) — Most azonban belátva, hogy ez a mesterséges kormányforma, melyben sem Katalin

[1]) Török Magyarkori Államokmánytár II. 186. A budai basának irt levél gr. Telekiné Itárában.

[2]) Törv. és Okiratok XII.

[3]) Segesvári Bálint 198.

[4]) Kemény és Tholdalagi i. h.

[5]) Marczali Reg. 219. Prépostvárihoz irt levele Bethlennek melynek magyarúl csak töredéke maradt fenn.

nem akarja tűrni a gyámságot, sem ő nem hajlandó arról lemondani, a gyakorlatban tarthatatlan, elcsüggedve, hogy az ár elcsap feje felett s ő azt egymaga nem fogja megfékezni tudni és talán Katalinon is boszút állni vágyva, mindenek felett pedig a magyarországiak visszatorlásától tartva, az akkor figyelemre sem méltatott tervhez fordúlt. Megbízta fiát a váradi kapitányt s vejét Zólyomit, hogy ajánlják fel neki a fejedelemséget s kezdjenek vele alkudozást.

Mialatt megbizottjai Patakra értek, s a kételyekkel és aggodalmakkal teljes Rákóczyt, ki épen nem mutatkozott hajlandónak mindenféle bíztosítékok nélkűl oly lépést koczkáztatni, melyről tudta, hogy királyával összeütközésbe hozandja — igéretekkel, térítvényekkel megnyerni igyekeztek, egy másik követet is küldött utána, Tordait szóbeli izenettel hogy csak siessen, mert ő, Bethlen, nemhogy meggátlaná útját, ellenkezőleg jóakarokat szerez neki. [1]) Az alatt bár lassan kezdtek gyűlekezni a hadak a kolosvári táborba. De Bethlen még ekkor sem hitte, hogy az összeütközésből diadalmasan jöhessen ki, futárt küldött fiaihoz, Puskás Jánost, azon megbizást intézve hozzájok, hogy vigyék Rákóczyt Váradra, hol biztosságban lesz s a dolgok folyamára is befolyhat. [2])

De a mint a rendek gyűlekeztek, Bethlen nem kis meglepetéssel kezdte tapasztalni, hogy ő sokkal nagyobb párttal rendelkezik, mint a hogy hitte, nagyobbal még mint Megyesen, s hogy Katalin megbuktatása nem fog nagy nehézségekkel járni. De nem kis aggodalmat okozott neki, hogy fiaitól nem vett hireket s oct. 24-én újra irt nekik. Sürgette, hogy tudósítsák őt, aggódott, hogy Rákóczy kimozdulása a Kovács Péter leselkedő hada miatt veszélyeket idézhet elő, s azon volt, hogy rávegye, hogy maradjon csendesen, [3]) s ha még nem jött ki, ne is mozdúljon Patakról.

Épen ezekben a napokban érkezett Prépostváritól is egy bizalmas ember, Veres Mihály, oly czéllal, hogy urának ottan párthiveket toborzzon. Nem talált. [4])

---

[1]) Rákóczyak kora Erdélyben. I. k. 221. l.

[2]) U. o. 221. l.

[3]) L. Törv. és Okiratok XIII. *a*).

[4]) Marczali Regesták 170.

Sept. 26-án bejött Szamos-Újvárról Katalin is, ki időközben decz. 16-án, a Bethlen Gábor által az országnak hagyott summát ugyan e várban letette [1]) Kolosvárra — s a tervezett tábori gyülésből egyetemes országgyülés lett. Sorsa már akkorra eldőlt. Az év szomorú tapasztalatai meggyőzték az ellenpártot is, hogy Katalin állása tarthatatlan. Az idő versengésekkel telt el, melyeket már kétszer simítottak el, de azért most harmadszor a veszély imminensebb, mint valaha volt. De Bethlen meglepetésére abban nem tértek el, hogy kit tegyenek helyében fejedelemmé. Két követelő van: Rákóczy és Prépostvári — de miért keressenek ők mást, mikor van a Bethlen családból, kit helyébe emeljenek?

Azonban első volt rábírni Katalint az önkéntes lemondásra s ezzel Fekete Lőrinczet, régi meghitt szolgáját, bízták meg. Fekete tanács alakjában sept. 26-án elé is adta neki a dolgot. Azt hiszem, édes Fekete, felelé Katalin, téget Baroffsky a krakai vajda bízott meg. De én hittel vagyok köteles az országnak s maradok.

Rosz dolga van itt Felségednek, felelé Fekete, én nem cserélnék Felségeddel. Nagyobb úr volna magyarországi jószágaiból. Az igazat megvallva, Felséged nem kell az országnak, kérdezze meg csak tanácsurait.

Katalin erről sem akart hallani. Hogyan hozná ő ezt a szégyent házára? Még sokáig beszélgettek együtt, s Katalin távozása után bizalmas levelet írt Hallernek egyik tanácsúrnak: mondják meg neki, kinek mi panasza van ellene?

Másnap 27-én négy tanácsúr Kornis, Erdélyi, Cserényi és Kassai hozzá mentek. Aztán összejöttek a többiek is, s most a kormányzó hollétte után tudakozódott. — A táborban felelék. — Egyedül? — Igen. Csakhogy úgy ne járjunk mint Megyesen. Katalin is ki akart menni a táborba, de attól tartva, hogy őt s a cath. tanácsosokat megölik, másnapra halasztá.

Oct. 28-án, midőn készületet tett a kimenetelre s épen reggelinél volt, ismét jött Fekete sürgetve bebocsáttatását. Ismét lemondását kezdte sürgetni, kérvén, hogy a tanácsurakat hívja össze. Roppant zaj van a táborban, úgy hogy nem ma-

[1]) L. Térítvényét Deák Farkas Csákyja 246. l.

radhattam ott — mondá Fekete, — ne várja be Felséged, hogy erővel letegyék. Most Mikót és Hallert hivatta — de ezek sem mondtak semmi megnyugtatót: nincs más panasz ellene, mondá Mikó, mint az, hogy asszony s az országnak most, e háborús időben férfi kell. — Azután jöttek a tanácsurak: ezeket is felhívta mondják meg, kinek mit vétett, felhozta családját, melyen nem teheti a szégyent, hogy lemondjon, a szultánt ki megerősíté, a császárt ki segélyt igért neki. A kormányzó felelt neki: mind az, mit Fekete mondott a táborról, igaz — oly nagy volt ott a zaj, hogy ő is örült, hogy ép bőrrel szabadúlt. Aztán esküdözött, hogy neki nem kell a fejedelemség, három nap múlva ő is le fog a kormányzóságról mondani.

Katalin ezzel szobájába vonúlt s lemondása esetére követelését irásba foglalta: míg Fogarast ki nem fizetik, maradjon fejedelemnek; adjon neki az ország évenként 10—20,000 forintot; fizessék ki, mit férje akkor igért, mikor elvette, nász hozományát: készpénze, ékszerei maradjanak birtokában, választhasson magának 3—4 tanácsost.[1]

Ezt azonban senkisem akarta átvenni. Végre Kún Ferencztől küldé a rendek közé. De alig ment ez ki, jött négy tanácsúr. Katalin most sem engedett — kétszer is visszajöttek, míg rávették, hogy a rendek közé menjen, kik a fejedelmi lakban a nagy teremben összegyülekezve vártak rá. Itt aztán a korlátnok eloadta, hogy Katalin önként leteszi a fejedelemséget.

Két nap múlva elutazott Kolosvárról Fejérvárra, onnan Vinczre s végre Fogarasba.[2]

A rendek pedig a fejedelmi palotából egyenesen a nagy templomba mentek, s elhatározák, hogy azonnal választáshoz fognak, hogy az ország fő nélkül ne maradjon. Bethlen, ki a Rákóczynak adott szava által már meg volt kötve, Rákóczy megválasztását óhajtá keresztül vinni. De azon, hogy a gyenge ember kezéből a vezetés már a mozgalom kezdetén kiesett, s a saját pártja által felidézett katonai lázadásnak urává lenni nem tudott, hanem sodortatni engedte magát, nincs mit cso-

[1] [illegible]

[2] Katalin [illegible] Segesvár [illegible]

dálkozni. Ki annyira nem volt tájékozva a maga pártja iránt, hogy Katalin megbuktatását Rákóczy közreműködése nélkül keresztül vihetőnek sem tartotta, nem is volt képes irányt adni a mozgalomnak. Hihető, hogy őszintén mondta alig két óra előtt Katalinnak, hogy neki nem kell a fejedelemség. Az is hihető, hogy most a gyűlésben is őszintén járt el, midőn kérte a rendeket, hogy szavazzanak Rákóczyra s voxát is el akarta mondani. De a rendek nem engedték: titkos szavazást kívántak. Gyenge ember erősebb actusra képtelen s Bethen ráállott. Ő maga szavazott először okadatolt voxsal: Rákóczyra. Utána a többiek: s a szavazatok összeolvasásánál kitűnt, hogy egyen kívül minden szavazat Bethlen Istvánra esett. [1])

Akarva, nem akarva, Bethlen kénytelen volt elfogadni a fejedelemséget — de nem tette le azonnal az eskűt, híreket várt Patakról, hogy kimozdúlt-e Rákóczy? Az eseményeket azonnal megirta fiainak, megiratta másnap a rendek által a budai vezérnek, azzal indokolván Katalin elmozdítását, hogy ez titkos praktikák által a portától el akarta szakasztani őket, az új választást pedig azzal, hogy ezt a hajdú támadástól féltükben tették. [2]) Végre oct. 2-án táborát Szamosfalváról Kolosvár egyik elővárosa a Hostát végébe szállítván, letette az eskűt s csak most bocsátá ki a megválasztását tudató körlevelét. [3])

De a rendeket még azután is együtt tartá s az universitástól újabban húsz kocsit kért. [4]) A rendekhez pedig beküldé előterjesztéseit. Most már Bethlen egészen másként beszélt s minden lépését és intézkedését arra irányzá, hogy magát székében megerősítse. E czélból a Rákóczy pártján álló hajdukhoz nyilt parancsot küldött, melyben megválasztását tudatva velök, parancsolja, hogy haladéktalanúl leszálljanak, hacsak nem akarják, hogy városaik »füstöt vessenek.«

[1]) L. Törv. és Irom. XIII. *c)*.

[2]) L. Törv. és Irom. XIII. *b)*. Közölte Ötvös is, de hibásan tulajdonitja, hogy ez a portai fővezérnek iratott volna. A levél megszólitása a budai vezérre vall.

[3]) L. Törv. és Okiratok XIII. *c)*. Segesvári 198.

[4]) L. Törv. és Okiratok XIII. *d)*.

[5]) L. Rákóczyak kora Erdélyben I. 231. l.

Minthogy a hadak fentartása sok költségbe kerül, melynek leginkább Fogarasból kellene kitelni, kérte magát felhatalmaztatni, hogy e várat jószágaival kiválthassa. A rendek beleegyeztek, kijelentvén, hogy a jövő országgyűlés gondoskodni fog, hogy ő ezért kárpótoltassék.

Elrendelék, hogy a polturát mindenütt hatodfél pénzben tartoznak elvenni.

Ez alatt hírt vett, hogy Rákóczy kiindúlt fiaival Patakról, oct. 28-án már Debreczenben volt s épen az ő felesküvése napján oct. 2-án kiáltványt adott ki az erdélyi rendekhez, melyben kijelenti, hogy »gubernator uramnak hittel való fogadásában« bízván elindúlt hadai élén nem az ország ellen, hanem hogy azt jogaiban kiváltságaiban megőrizze, s azokat »öregbítse,« és végre, hogy e kiáltvány kiadása után oct. 3-án bevonúlt Váradra, hol Zólyomi s a kis grófnagy fényűyel fogalták, fejedelemnek salutálták. Bethlen értesülvén ezekről, azonnal közölte híreit a rendekkel, s ezek nem késtek kijelenteni, hogy ezt szabadságuk megtámadásának tekintik, s fejök fenálltáig fogják azt védeni. Egyszersmind felhatalmazák őt, hogy azt az összeget, melyet Bethlen Gábor az országnak hagyott, az ország megvédésére fordíthassa.

Bethlen e törvényeket oct. 8-án erősítette meg. [1])

De azért sem a tábor, sem a rendek nem oszlottak el [2]) amazok a Hostát aljában maradtak folytatva »csintalanságaikat« ezek várták urokkal a dolgok fejlődését.

A dolog pedig mind jobban bonyolódott, úgy hogy már ebben az időben három ellenséges magyar tábor várta a parancsot, hogy egymás támadására indúljon: a Bethlené, ki a táborban nem levőkhöz is újabb parancsot küldött, hogy azonnal siessenek hozzá [3]) a Rákóczyé s az Esterházyé, ki a megyékhez és városokhoz sept. 21-én adta ki parancsát, hogy egy meghatározandó napra Nyitrára gyűljenek. [4]) Pár nappal utóbb

---

[1]) L. Törv. és Okiratok XIII *f*).

[2]) Segesvári i. h.

[3]) L. Cserényi Farkas válaszát oct. 17-ről, melyben mentegeti magát betegségével, hogy nem jöhet. Tunyogi gyűjtemény Nemz. Múzeum.

[4]) A rendeletek eredetije orsz. ltárban. A megyékhez intézett a levelek közt, a városokkoz Acta Publica fasc. 5 nro 4.

pedig — és jóval elébb hogysem Katalin lemondásáról értesülve lehetett volna, egy postáját Erdélybe indítá levelekkel a kormányzóhoz, Katalinhoz, a rendekhez, hogy Bornemisza megtámadásáért s megveréséért határozott s fényes elégtételt kérjen. De készen állt a budai basa is ezekkel szemben: ezer ember Szolnoknál, 5000 Gyulánál, 3000 Budán s 15,000 boszniai Eszéknél — melyeknek parancsuk volt, hogy Erdély megtámadtatása esetében azonnal előnyomúljanak. [1])

A budai basa levelét, melyben e közlések foglaltattak, oct. 9-én vette Bethlen, de igéreteiben nem nagyon bízott. Nem azért tartá ő táborát együtt, hogy megkisértse a hadi szerencsét: tisztességes kiegyezéstől nem volt idegen. Az első lépést Rákóczy tette meg, ki csak későn értesült István úr megválasztásáról. De a történtek daczára fia és veje híven kitartottak mellette, s midőn atyjuktól hitlevél nem jött, ők adtak neki. S, viszont ő is adott magáról nekik hitlevelét, hogy tisztökben jószágaikban megtartja őket. Talán épen ezért határozta el magát a kezdeményezésre. Nov. 10-én Bethlen táborába futár jött kérve őt, hogy a vérontás elkerüléséért »cedálna ő kegyelme.« Bethlen Apafit, Lázárt s a segesvári királybirót küldé hozzá — eredménytelenül.

Bethlen nyomást akarván gyakorolni Rákóczyra, egy temesvári csauszt külde hozzá, s Cseffeit, Harasztosi Balás deákot s Gelejit bízta meg a tárgyalások folytatásával. Ezek (oct. 16.) személyes találkozást ajánlottak, fegyverszünetet oct. 16-ig, s kivánták, hogy addig a Meszesen hadaival ne lépjen át. Kivánta Bethlen azt is, hogy Rákóczy Váradot ereszsze ki kezéből s döntsön új szavazás.

Harmadízben Bethlen Kassait s Gelejit küldte Rákóczyhoz. Hanem már ekkorra a budai basa meg volt nyerve, épen fia és Zólyomi által, kik úgy adták neki elé a dolgot, hogy az öreg urat a pápista párt választotta meg. [2]) Rákóczy eléadta Kassainak, hogy neki lehetetlen visszalépni »immár feleségének, gyermekeinek megmetszette torkát,« ezek megtalálták

[1]) A budai vezér sept. 26-án kelt levele Katalinhoz s Bethlen Istvánhoz, melyeket ez oct. 9-én vett.

[2]) L. Rákóczy oct. 19-én kelt levelét a budai basához a gróf Teleki-féle ltárban.

ellene a rég keresett alkalmat — s végre Bethlen beleegyezett, hogy Topán jőjjenek össze.

»Hosszas altercatio« után kiegyeztek. Bethlen két térítvényt adott magáról: oct. 23-án, hogy a fejedelemséget újabb választásra bocsátja, Rákóczy ellen nem hogy nem tesz semmit, ellenkezőleg ügyét elmozdítni igérte; s ha a török megerősítette volna is azt el nem fogadja; hat hétig legyen fegyverszünet, ez idő alatt pedig mindkét fél leszállítja a hadakat. Oct. 24-én: hogy híveit a letett eskű alól felszabadítja, s ha ezek újra megválasztanák is, nem fogadja el. Ha ez idő alatt, a kolosvári articulus tartalma ellenére, Fogarast ki nem válthatná, Rákóczyt erről tudósítja. [1])

S Bethlen, a mint Topáról hazajött, eloszlatá a tábort s a rendek is szétoszlottak. [2])

Épen ebben az időtájban érkezett haza a portáról Schulitz — de vesztére. Katalin számára a nagyvezértől fermant hozott, mely erős szemrehányásokat tesz neki nemcsak magatartásáért, hanem Schulitz elbocsátásáért is: »hogyan tud nélkülözni ilyen okos tudós embert?« [3]) Ez kellett még Katalinnak, ki Schulitzra úgyis haragudott a testvérének küldött levelekért. A mint hazajövet Porumbákon felkereste, elfogatta s Fogarasba küldte. De útközben megtámadták Schulitzot, megölték s az Oltba vetették. Általános volt a hit, hogy az orgyilkosokat Katalin fogadta. [4])

V.

Esterházy sept. 20-iki körlevele alapján a táborba szállást nov. 20-ra tűzte ki. [5]) Rákóczynak kemény hangon irt, melyben őt lépése következményeire figyelmeztette. [6]) Egyúttal egy csomó kérdő ponttal Sennyei Sándort, kit a császár

---

[1]) Rákóczyak kora I. 227—238.

[2]) Segesvári 199. l.

[3]) A nagyvezér levele Katalinhoz a gróf Telekiné-féle ltárban.

[4]) Kemény i. h.

[5]) Oct. 5-iki levelében. Tört. Tár VIII. 53. s köv. ll. A hadi szabályzatok kelet nélkül, orsz. lt. Acta Publ. Fasc. 5 nro 15.

[6]) Orsz. ltár. Oct. 18-iki levele. Fasc. 5 nro 10. Ugyanott egy más levele oct. 11-ről Kuun Lászlónak ugyanez ügyben.

még aug. 26-án Regensburgban a megyesi mozgalmak végett erdélyi követté jelölt ki,[1]) útnak indítá Erdély felé: miért kötötték meg a fejedelemasszony kezét a megyesi pontokkal, melyek praejudicálnak a császárnak? miért fosztották meg őt méltóságától? ki bíztatta fel Zólyomit, hogy haddal támadjon a császár birtokára? ki indításából csábítja a hajdukat? s végre ki hívta meg Rákóczyt?[2])

Senyey oct. 29-én érkezett Kolosvárra.[3]) Azonnal értekezett a fejedelemmel s tanácscsal, s követeléseit elég éleseu terjesztő elibök.[4]) Válaszukat a fejedelem s tanács a bécsi udvar által is kegyelt Haller Istvántól küldék meg.[5])

De nemcsak Magyarország felől, a portán is bonyolódtak az ügyek. Zülfikár aga, alighogy Sennyei eltávozott, Kolosvárra érkezett körűlnézni, hogy mi történik ott tulajdonképen? Bethlen fel akarta használni az alkalmat, hogy Rákóczyra a porta által is nyomást gyakoroljon, nehogy a szabad választást korlátozni igyekezzék. Ez okból nov. 22-én Zülfikárral saját emberét a portára küldé kieszközölni ottan parancsot Rákóczyra, hogy fegyverrel ne jőjjön az országra, a hajdukra hogy veszteg maradjanak s Esterházyra, hogy meg ne támadja Erdélyt.[6])

A topai egyezkedés értelmében s egy héttel annak létrejötte után[7]) Bethlen Segesvárra ugyancsak nov. 26-ra kihírdette az országgyűlést. Az időt annak elérkeztéig fel akarta használni, hogy igényeit Rákóczyval szemben érvényre emelje. Kassai által akart hatni rá, ki mind Sennyei követségét, mind a

---

[1]) A császár levele Regensburg aug. 26. Pázmányhoz, melyben vele Sennyei kinevezését tudatja s megbizza, hogy »si quid amplius penes instructionem datam suggerendam haberetis eidem communicaretis.« Titkos ltár Bécsben, Acta Hungarica.

[2]) Közölve Rákóczyak kora I. 239.

[3]) Segesvári 199.

[4]) Rákóczyak kora I. 240. s köv. ll.

[5]) Segesvári 199.

[6]) Mind az utasítás, mind a nagyvezérnek irt levél Török-Magyarkori Államokmánytár II. 171. s köv. ll. 1634-ban Rákóczy fassiot vett e posta küldés körűlményeiről.

[7]) Bethlen nov. 18-iki Kolosvárott kelt levele a kajmekámhoz a gróf Telekiné-féle ltárban.

a portai dolgokat feltárta előtte. Épen nem helyhezte kilátásba, hogy a római császár ellen Bethlen meg tudná védni, igért ugyan Bethlen nevében solemmis legatiót, ha meg nem választatnék kárpótlásúl Váradot s Biharmegyét helyhezte kilátásba, megigérte, hogy Bethlen utódjává választatja s sürgette, hogy Chernel mennél előbb jőjjön be.[1] Hasonlót tanácsolt Kornis is: jobb volna elfogadni Fogarast, Váradot az ország generálisságával, mintsem mindent koczkára vetni.[2]

Ilyesmiről Rákóczy hallani sem akart. Mint elszánt és határozott ember, ha valamihez hozzáfogott, jól megfontolva tette, de aztán vissza nem lépett. Már is birtokában volt Váradnak Erdély kulcsának, a hajdúk pedig pártjára állván elegendő erővel rendelkezett. Aztán az időt jól felhasználta pártja növelésére: maga saját ügynökei által,[3] az ifjú Bethlen, Zólyomi a törököknél ugyancsak derekasan működtek. De a legtöbbet tett Brandenburgi Katalin megnyerése, kit Bethlen a a Fogaras ügyében hozott határozattal újabban megsértett s kit a gyülölet már ezért is fokozott tevékenységre ösztönzött: kötelezte magát, hogy megválasztatásától számítva hat hét alatt Vinczét kezébe szolgáltatja 16.000 frtban.[4] Ő már oct. 29-én Fogarasban állított ki térítvényt, melyben minden jogát a fejedelemséghez ráruházta s támogatására kötelezte magát.[5] S még Kolosvárt volt, midőn a portáról is megérkezett a fermán, mely szultán Szulimán athnámeja értelmében, s a diván elhatározása alapján megengedé a rendeknek, hogy új fejedelmet válaszszanak maguknak.[6]

Bethlen nov. 28-án indúlt el Kolosvárról Segesvárra, hová a gyülés határnapja előtt megérkezett. Idejött Kemény János is Katalin megbizottja ennek szavazatával. Ali arnauta két fermánnal, melyek közül az egyik Bethlen, másik Rákóczy

[1] L. nov. 11-iki levelet Rákóczyak kora I. k. 247. s köv. ll.

[2] Rákóczyak kora I. 252.

[3] Két ilyen levél maradt fenn az orsz. ltárban Rákóczyhoz Várady Jánostól nov. 5. és nov. 20-ról, de ilyen több is lehetett.

[4] Deák F. Csáky 83. l. Sohasem kapta meg sem Vinczét, sem a 16.000 frtot.

[5] L. e térítvényt Történelmi Tár 1880. 460. l.

[6] Bethlen István levele nov. 18-ról a temesvári basához (a Telekine-féle ltárban), melyben azt a ferman tartalmáról tudósítja.

megválasztását ajánlá, hogy alkalmilag azt használja az arcanta, melyet Katalin ajánl. Megjöttek Serédy és Vetésy is, Rákóczynak követei, egy igen nevezetes és jellemző utasítással, mely követendő eljárásukat szabta meg. Bethlen levelét, melylyel Váradra hívta őt s a topai egyességet velök adta: ám mutassák fel, ha Bethlen hite ellen pártot szerez magának s a hadakat nem oldja fel hitök alól. Ő eddig egy lépést sem tett az ország szabadsága ellen: de ha az ország »jó akaratában megfogyatkoznék,« Váradot nem bocsátja ki kezéből s a bekövetkezendő romlásnak nem lesz oka. Igyekezzék Kornist (a cath. párt fejét) megnyerni. Győzze meg őt, hogy más transactio rá nézve lehetetlen, mint az, hogy őt válaszszák meg — ha nem: inkább szolgálja Katalint, mint mást. Senkit se nyerjenek meg vesztegetéssel. Hogyan bízhatnék olyan emberben, ki pénzért áll mellé? Jó akaróiról ő nem fog megfeledkezni. [1])

Az utolsó pontot Serédyék, mint Kemény állítja, nem tartották meg. Ellenben Bethlen, ki lépésről lépésre hátrált s a cath. párt is semmit sem tettek. Utolsó nap annyit próbáltak elérni, hogy engedjék meg Bethlent a tiszteség kedveért még egyszer megválasztani, melyet rögtöni lemondása követne. De Rákóczy pártja e komédiáról, melynek különben sem volna semmi czélja, hallani sem akart.

Az országgyűlés megnyitásának határnapja november 26-ra volt kitűzve. — Rendesen ez a megérkezés napja volt, s a gyűlés megnyitása pár nappal később szokott lenni. Úgy látszik, most is 28-án nyilt meg. [2]) Bethlen István már ekkorra rászánta magát, hogy Rákóczy megválasztását nem fogja ellenezni, bár meg volt győződve, hogy a »mennyi ezer szablya kezében volt,« azzal a győzelmet is kivívhatta volna. De hogy a vérontást elkerülje, fiaival ne jőjjön összeütközésbe, Rákóczyt ne üzze kétségbeesett küzdelembe, s tekintve, hogy ő már öreg és törődött[3]) letette a fejedelemséget s felszabadítá a rendeket a hűség eskűje alól. Aztán felolvasták

[1]) L. ez utasítást Rákóczyak kora I. kötetében.

[2]) Segesvári a választás napját teszi 28-ra. De téved. Minden egykorú levél, maga Bethlen István is, decz. 1-re teszi. Decz. 2-iki levele a budai basához özv. gróf Telekiné ltárában.

[3]) Ugyane levélben.

a szultáni fermánt, azt t. i., mely Rákóczyt ajánlá — mert Katalin úgy döntötte el a kérdést, hogy az arnauta ezt mutassa be. Eközben épen az utolsó perczben megérkezett Bekir aga, a budai basa követe. A levél, melyet magával hozott, már fenyegetéssel követelte, hogy Bethlen Rákóczy mellett legyen s végleg szakítson a pápás urakkal. [1])

A választás decz. 1-én történt meg. Első szavazat a Kataliné volt, mint elsőé a főméltóságok közt. Követe Kemény János adta be, kezében tartván asszonyának utasítását: »Rákóczy Györgyöt választja, akarja ismerni fejedelemnek, s ha mi praetensiója van, azt is reá ruházza, és minden értékével, tehetségével abban oltalmazni is fogja.« S most a Rákóczy-pártiak, az ország nagy többsége felállottak s zajosan hangoztatták nevét.

Azután elkészítették a conditiókat, melyek nagy részben a szokottak voltak, azonkivül csak az adott helyzetet akarták biztositni: hogy Bethlent minden támadás ellen megvédi s becsületét megadja, megadatja; adományait, inscriptióit érvényben tartja; a portától el nem szakad; a római császárral s szomszéd országokkal békét tart; biztosítja a vallás szabadságot; a főurakat, tanácsurakat s tisztviselőket állásukban megtartja, a hazafiaknak idegenek felett előnyt nem ad; tárgyalásait a küllhatalmakkal az ország tudtával folytatja; jogában, szabadságában mindenkit megtart; a nemes egyéni szabadságát tiszteletben tartja; a szabad tanácskozást nem gátolja; az utolsó (januári) fehérvári törvényeket megtartja; a rosz tanácsadókat megbünteti; személyválogatás nélkül szolgáltat igazságot, s az itélet végrehajtását nem gátolja; a szászok s magyarok magok választják ispánjaikat, királybiráikat; székely kapitányokat, királybirákat, generalisokat a székelyek közül nevez ki. Udvarhely ügye pedig országgyülésen döntessék el.

A választás eredményével előlegesen is egy gyorspostát Kékedy Zsigmondot küldtek Rákóczyhoz, [2]) az ünnepélyes meghivást egy tiz tagból álló küldöttségre bizták, melynek

[1]) A levél, s Bethlennek arra irt két igen érdekes válasza a Telekiné-féle ltárban. Szemére lobbantja, hogy a portán Rákóczy ellen mesterkedett.

[2]) L. Törv. és Irományok XVI.

Apafi, Tholdalagi, Dániel, Mikó a szász ispán és szebeni polgármester voltak tagjai. [1])

Talán még el sem indúltak a követek, midőn fútár érkezett Esterházytól ennek nov. 19-iki levelével. Már megjött oda Haller s most csak sietve ír nekik, hogy valamely elsietett lépéstől óvja őket. Ha már egy év alatt két fejedelmet választottak, most harmadikat akarnak? Gondolják meg, hogy Rákóczy hittel van lekötelezve a római császárhoz. [2]) A rendek azonnal tárgyalásba vették s decz. 3-án feleltek rá: ők nem tették le Katalint, ez maga kivánt nyugodni, s ez »állott az ő tetszésén, jóakaratján.« Bethlen megválasztása az akkori időkhöz mérve szükséges volt, de ez is »látván az előttünk álló nagy veszedelmeket, kegyes természetétől s hazájához való igaz szeretettől viseltetvén« lemondott. Így választák meg Rákóczyt, kötelezvén őt, hogy a frigyet ő felségével megtartsa. Nem látják, mi sérelme lehet ebben ő felségének, kérik a nádort, mutassa fejedelmökhöz »minden jó akaratát« s hozzájok »kedves jó indulatát.« [3])

A gyűlés ezzel eloszlott.

A követek már ekkor útban voltak s decz. 7-én Váradra érkeztek. Rákóczy nagy örömmel, ágyú lövésekkel fogadta őket. Késznek nyilatkozott a föltételekre megesküdni s beigtatása végett decz. 20-án Fejérvárra országgyűlést hirdetett. [4])

VI.

A Hallerrel folytatott alkudozásban Esterházy Bethlen iránt sokkal engedékenyebbnek mutatta magát, mint azt az öreg úr csak álmában is merte volna remélni. A nov. 22-iki izenet biztos kilátásba helyhezte neki, hogy a római császár meg fogja erősítni, csakhogy hamar találja meg, mert Erdély

[1]) Rákóczyak kora I. 254 s köv. ll. Ez országgyűlés, úgy látszik, articulusokat nem hozott, mert Bethlen lemondván s Rákóczy nem levén beigtatva, nem is volt tulajdonkép ki erősítse meg.

[2]) L. Törv. és Okiratok XV. *a*). Hogy Esterházy környezetében hogyan gondolkodnak ez egész kiegyezésről, ezt mutatja a nov. 20-iki levél *b*). alatt.

[3]) Esterházy gyűjtemény Kis-Mártonban Actorum Palatini Lib. I nro. 15.

[4]) Rákóczyak kora I. 280. l.

szabad választását nem akarják felforgatni s Rákóczyt semmi áron se választszák meg.[1])

De már mind ez késő volt — az események folyamára nem gyakorolhatott befolyást. Rákóczy nagy erélylyel folytatta készületeit, sereg gyűjtését, hogy ha a nádor által megtámadtatnék is, készen találják, neje pedig az alatt Patakot erősíté.[2]) Mindent jó rendben hagyva elindúlt Váradról az országgyűlésre. Decz. 20-án érkezett Kolosvárra, hol fényes ünnepélyességgel, énekléssel s éjfélutánig tartó ágyulövésekkel fogadták. Másnap innnen is elindúlt. Bethlen István a rendek élén Szent Imrénél fogadta s vezette be a fővárosba.

Az eskűt a feltételekre decz. 24-én tette le a nagy templomban, mely szertartást a kormányzó könnyezve hallgatott végig.[3]) Másnap kezdődtek a karácsoni ünnepek. Azok végeztével folytatták a rendek tanácskozásaikat.

Az articulusok bevezetésében hosszasan elmondák a történteket, hálát adva Istennek a dolgok szerencsés fordulásáért. Azután elhatározák a segesvári conditiók törvénybe iktatását. Felhívták a fejedelmet, igyekezzék római császárral kibékülni s hozzá e czélból ünnepélyes követséget küldjön. Végül elhatározák, hogy a homagiumot mindenki tegye le: a ki ott van azonnal, a többiek mennél elébb székeshelyeikben és a megyékben. A végzéseket a fejedelem decz. 29-én erősítette meg[4]) Bethlen István e gyűlés után elhagyta Erdélyt. Kiment marmarosi birtokába lakni s állandóan Huszt várában telepedett le.

A többi rendeket is elbocsátá a fejedelem, de azon utasítással, hogy hadra készen gyűljenek táborba Kolosvárra, honnan Váradra fognak menni — hogy a nádor táborba szállását ellensúlyozzák. Mit is ők saját védelmökre, de azon feltétel alatt, hogy a császár ditióját nem fogja megtámadni, megígértek. A magyarországi megyékkel pedig megválasztását körlevél útján tudatta ajánlva nekik szomszédságos jó szolgálatait.[5])

[1]) A válasz közölve van Rákóczyak kora I. 361. s köv. ll. Latin fogalmazványa érdekes variansokkal megvan az orsz. ltárban.

[2]) L. Törv. és Okiratok XVII.

[3]) Fraknói: Pázmány Péter II. 346. l. a 3-ik számú jegyzetben.

[4]) L. Törv. és Okiratok XVIII.

[5]) Rákóczyak kora I. 251, 252.

TÖRVÉNYEK ÉS OKIRATOK.

I.

1629. nov. 28.

Bethlen István a száz egyetemnek. A Bethlen G. halála alkalmával elrendelt harangozás foganatosítása ügyében.

Generosi prudentes ac circumspecti domini amici observandi; servitiorum meorum parata commendatione praemissa.

Noha én ez ideig Kegyelmeteket tudósítottam remélvén, hogy praedicator uraiméknak és egyéb rendeknek is arra magoktól is illendő gondviselések lenne. De az mint lőn értésemre mind ez ideig is, az üdvözült kegyelmes urunk ő felsége utolsó böcsültetinek megadására sohúl az harangozást el nem kezdették. Intem azért Kegyelmeteket szeretettel egész universitásúl, hogy Kegyelmetek minden helyeken az Kegyelmetek székeiben, úgymint kerített és mezővárosokon és falukon, az harangozást elkezdetvén még az ő felsége hideg teteme az földszinén lészen, azt mindennap háromszor continuáltassa: az praedicálló székeket penig minden templumokban fekete posztóval, vagy bakatsinnal bevonják. His generosas prudentes ac circumspectas Dominationes Vestras ad vota feliciter valere cupiens, nec secus facere velint. Datum Albae Juliae die 28 Novembris anno 1629.

Generosarum prudentum ac circumspectarum Dominationum Vestrarum amicus benevolus servire paratus

Comes Bethlen m. p.

Külczím: Generosis prudentibus ac circumspectis dominis magistris civium regiis sedium et villicis judicibus ceterisque juratis civibus totius universitatis Saxonicae nationis regni Transilvaniae etcetera dominis amicis observandissimis.

(Eredetije a nagyszebeni levéltárban: Nro 361.)

II.

1629. nov. 30.—decz. 1.

Kemény János által adott válaszok.

a)

II. Ferdinánd felelete Katalin fejedelemhez.

Ferdinandus Secundus Dei gratia electus Romanorum imperator semper augustus ac Germaniae, Hungariae Bohemiae rex etc. Serenissima Princeps cognata nobis honoranda. Luctum et moerorem Dil. Vestrae, qui ob decessum serenissimi quondam Gabrielis Sacri Romani imperii et Transsilvaniae principis, mariti sui dilecti, nostri vero adfinis honorandi mentem etiamnum Dil. Vestrae perturbat, idque nobis dolenter perscripsit, intelleximus. Quos quidem casus ut humanae sorti et conditioni familiares, ita incertitudini rerum humanarum subjectos, dum ratione ipsa constanti mente excipiendos et sustinendos esse apud sese reputaverit, tanto facilius ab affectibus luctuosis temperaturam esse Dil. Vestram, haud quaquam dubitamus. At licet trito animo moerorem illum contestata fuerit, quod tamen simul erga majestatem nostram confidentia ducta hoc ipsum perscibendum nobis duxit, reputamus, quod moerori temperamentum aliquatenus taliterquoque procurandum existimavit. Neque vero dubium aliquod cogitationes Dilectionis Vestrae subire debet, quin pro ea benignitate et clementi demonstratione nostra, qua superstite adhuc Dilectionis Vestrae charissimo conthorali erga res publicas et tranquillam conditionem etiam Transsylvaniae, adeoque gentis Hungaricae assecurandam clementer ferebamur, in eis quoque, quae jam in negotiis regni placidis mediis dirigendis necessaria videbuntur, id ordinaturos esse, quae cum publicae tranquillitatis bono compositioni deservitura sunt. Porro si qua in re Caes. ac. Reg. benignitatis nostrae demonstratione Dil. Vestra a majestate nostra sibi proficua declarari posse existimaverit, clementiam nostram ut experiatur, de eo omni occassione Dil. Vestram optime sperari jubemus; ac in reliquo consolationem, omnemque prosperiatem eidem comprecamur. Datum in civitate Enzersdorff die ultima mensis Novembris. Ao Dni 1629.

Dilectionis Vestrae

benevolus cognatus

Ferdinandus mppria.

(Másolata a b. Szilágyi S. gyüjteményében a kolosvári ref. Collegiumban.)

b)

Esterházy Miklós nádor levele Katalin fejedelemhez.

Felséges asszonyom ajánlom Kegyelmednek kész szolgálatomat, és Istentől minden jót kivánok szerencsésen Felségednek megadatni!

A Felséged levelét illendő becsülettel vettem, és hogy engemet méltóztatott tudósítni az erdélyi fejdelem ő nagyságának halála felől, megszolgálom Kegyelmednek. Úgy vagyon a Felséged mostani állapotán nem kevéssé szánakodom én is; de mivel az ilyetén dolgok Istennek magán való kegyelmes gondviseléséből vannak, illendő, hogy mint Istennek tetszését és akaratját felséged is jó neven vegye, és egyéb dolgait is Felséged magával együtt az ő szent akarata alá ajánlaná. A mi pedig az én kegyelmes uram római császár ő flgéhez való kegyelmességét és jó akaratját illeti, abban Felséged semmit se kötelkedjék, mert az hol még ellenségivel is sok kegyelmességet cselekedett, annyival inkább Felségedhez, úgy mint maga vérihez elhiheti Felséged, hogy azokat a kegyelmességeket gyakorolni fogja ő felsége; ez mostani visszavételben is, szép csendes és békességes rendet akar ő Felsége tartani, azoknak a diplomáknak çontinentiája szerént, melyek ő Felsége kezétől költenek volt, kiben nem lehet semmi villongás avagy akadék, holott nyilván szólnak a végzések, hogy a fejdelemnek éltéig engedtetett volt azoknak birása; immár így tetszvén Istennek, hogy kiszolította legyen ő felségét ottan vége lett a conditiónak és így diplomáknak ereje szerint is, a mi kegyelmes urunk ő flge keze van ma rajtok, melly dolgot a ns. vármegyéknek is publikált és megirt, erre nézve ő felsége intvén mindeneket a jó csendességre és békességre; remélem az ő felsége alatt valóktól is mindenek csendesen békességesen fognak igazgattatni, melynél én is egyebet az én klms uramnál semmit nem nézek. Akarnám minden alkalmatossággal Felségednek is kedveskednem és szolgálnom, és a közönséges jókat is előmozditani, a békességnek szorgalmatos őrzője lenni. Ezeknek utánna, hogy Isten felségedet vigasztalja és sokáig szerencsésen megtartsa kivánom. Etzendorf. 1 Decembris 1629.

Felséged szolgája
Grof Esterházy Miklós.

(A b. Szilágyi Sámuel gyüjteményéből.)

III.

1629. nov. 30.—1630. márcz. 3.

A hét vármegye restitutiója ügyében kiadott rendeletek és jelentések.

A) Fejedelmi parancsok.

a)

Ferdinandus stb.

Spectabilis ac Mgce fidelis nobis dilecta. Informationem fidelitatis vrae, quam de decessu ex hac vita principis Bethlemi perscripsisti, quam etiam ipsament principissa nobis per peculiarem cursorem intimavit paucis ante diebus intelleximus; fidelitatis tuae studium et dilegentem curam gratam habuimus; nec dubitamus quin ut hucusque ad sedatum et tranquillum statum procurandum et conservandum intenti fuistis, in posterum etiam id agatis ut publicae quietis ratione habita de sedulitate tua magis ac magis contenti reddamur.

Dedimus autem benignas mandati nostri literas ad singulos comitatus, qui defuncto jam principe Transylvaniae rursum recipiendi ac reapplicandi sunt, sicut et ad capitaneos praecipuorum confiniorum ac Hajdonum quarum literarum copiam tibi transmittimus. Tuae igitur industriae erit sine mora literas illas transmittere et antequam commissarii illuc veniant, nomine nostro curam illorum comitatuum habere, ne interem sine capite esse videantur. Habita autem cum caeteris comisssariis nris intelligentia juxta instructionem illis datam, cetera peragatis. Interim si oportunum videatur Cassoviam vos recipere poteritis. Gratia et clementia nostra caes. et regia fidelitate tuae in reliquo benigne propensi manentes. Datum in civitate Enczerstorff die trigesima mensis Novembris Anno Domini 1629.

Ferdinandus. m. p.

Laurentius Ferencffy m. p.

Külczím: Spectabili ac Magnifico Comiti Melchiori Alagi de Bekeny stb.

(Más kézzel:) Redditae in arce Regecz 7. X-bris Hor. mat. 6.

(Más kézzel:) Első az fejedelem halála után és az vármegyék praesességéről.

(Eredetie az orsz. ltárban. Publ. Act. Fasc. 45. Nro 18.)

b)

Ferdinandus stb.

Magci, egregii et nobiles fideles nobis dilecti. Meminisse fidelitatem vram non dubitamus, qualiter superioribus annis ad avertendas calamitates ac miserae plebis ruinam praeveniendam ad humilem et instantem supplicationem vram et aliorum septem comitatus Ungariae superioris, una cum civitate Cassoviensi ac confiniis, necnon et oppidis liberorum Hajdonum in iisdem comitatibus existentibus, certis conditionibus ad dies vitae serenissimo Gabrieli Bethlen principi Transsylvaniae concesseramus, atque ut regressus ad mattem nram securior foret, non solum comitatus ac confiniarii Hajdonesque liberi, sed et universi status Transsylvaniae partim jure jurando, partim reversalibus assecuraverant, statim a morte dicti principis, ad obedientiam ac priorem subjectionem nram reditura omnia, quae vigore dictae commissionis principi data erant. Cum igitur ita Deo visum sit, ut dictus princeps Transilvaniae humanae mortalitatis sortem adiret, ac proinde eo ipso vigore saltem compactationis ac jurisjurandi ad sacrae coronae et consequenter nrae mattis possessionem redieritis. Idcirco certos commissarios nostros quamprimum ad vos expedire constituimus, reverendissimum nempe Joannem Pyber episcopum Agriensem, spectabilem ac magcum comitem Melchiorem Alaghy, judicem curiae nostrae regiae in Hungaria, magcum Stephanum Osztrosith de Giletincz consiliarios nostros, magcum item Stephanum Nyary de Bedegh necnon egregios Casparum Ordody ac Sigismundum Pechy camerae nostrae Hungaricae consiliarios, ut juxta instructionem a nobis datam certam administrationis rationem ineant, ut ad quietem et tranquillitatem illarum partium omnia oportuna exequantur, nos enim subditorum quiete ac obedientia, regiminis uri foelitcitatem metimur. Interim vero dum comissarii in unum c nveniant injunximus praefato fideli nostro comiti Melchiori Alaghy, ut rebus nomine nostro illinc praesit, ac Cassoviam sese conferat, ut illinc opportunius invigilare possit, ad quietem et tranquillitatem illius provinciae conservandam.

De nobis autem fidelitates vestrae sibi certo polliceantur, absque ullo armorum motu, quiete et paterno affectu vos gubernandos, si (prouti debebitis) sponte ac obsequenter ad obedientiam redieritis. Gratia et clementia nostra caes, et regia vobis in reliquo benigne propensi manentes. Datum in civitate Enczerstorff die ultima mensis Novembris Anno domini millmo sexcent. vigestmo nono.

Kívül: Par literarum ad septem comitatus partium regni Hungariae superioris. — Item in simili ad oppida Haydonum. — Item ad civitatem Cassoviensem.

(Egykorú másolata az orsz. ltárban. Act. Publ. Fasc. 45. ad Num 18um.)

Ferdinandus Secundus Dei gratia stb.

Spectabilis ac Magce fidelis nobis dilecte. Decedente ex hac vita serenissimo principe quondam Gabriele sacri Romani imperii et Transylvaniae principe etc. ratione concessarum eidem principi ad dies vitae ditionum septem comitatuum partium regni istius nostri Hungariae superiorum, receptionis et reapplicationis ad rationem nram et sacrae regni coronae, qualiter nos benigne de commissariis submittendis resolverimus, ordinationemque circa expeditionem eorum dirigendorumque negotiorum praescripserimus. tametsi ex aliis benignis nris ad fidelitatem tuam datis literis intellexeris. Quia tamen te quoque collegio talium commissariorum adjunximus requiritur, ut habita mutua intelligentia cum caeteris commissariis, ubinam nimirum et quo tempore conveniendum foret, cognoscere debebis a fideli nro revndo Joanne Pyber episcopo Agriensi et consiliario nro. atque ea, quae ulterius juxta instructionem et alia praescripta documenta accepturi estis, invicem procedendum erit. Hisce adjunctas vero benignas nras ad Magcum Stephanum Nyary et Egrium Sigismundum Pechy datas monitorias literas, ut ii quoque commissioni tanquam collegae intersint, tempesitve submittere debebis. Gra et clementia nra caes. et regia tibi in reliquo benigne propensi manentes. Datum in civitate Enczerstorff die prima mensis Deczembris Anno domini 1629.

Ferdinandus m. p.

Laurentius Ferenczffy m. p.

Kívülről: Spectabili ac Magco Comiti Melchiori Alaghy de Bekény, comitatus Zempliniensis supremo comiti, judici curiae ntrae regiae in Hungaria, camerario ac consiliario nostro etc. Fideli nobis dilecto.

Más kézzel: Redditae in arce Regecz. 7. Decembris 1629. Hora mat. 6.

(Eredetie az orsz. ltárban. Act. Publ. Fasc. 45. Nro 15.)

d)

Ferdinandus etc.

Egregie fidelis nobis dilecte. Posteaquam Deo opt. maximo sic disponente, serenissimum principem Gabrielem Sacri Romani imperii et Tranniae principem etc. ex hac vita decedere contigit, post cujus obitum partes illae Regni nostri Hungariae superiores, eidem ad dies vitae concessae statim ad obedientiam et priorem subjectionem nram, quae nimirum vigore conclusionis principi datae erant, redire et omnia ad priorem statum reduci debent: fidelitatem tuam quoque de benigna, ea in parte resolutione et ordinatione nostra certificandam esse duximus, nos videlicet pro peragendis ejusmodi negotiis et disponendis inibi rebus omnibus, certos commissarios nros expedituros esse, quorum quidem ex clementi mandato et ordinatione nra juxta instructionem ipsis datam, processuris et dispositiones facturis, uti tu quoque temet prompte et obsequenter accommodare debeas, clementer volumus et committimus. Ulteriorem benignam voluntatem nostram ex praescripto instructionis ab ipsis commissariis nostris intellecturus es. Gratia nostra caes. et regia fidelitati tuae in reliquo benigne propensi manentes. Datum in civitate Enczerstorff, die prima mensis Decembris Anno Domini 1629.

Kívül: Paria literarum ad dnos (Mga Stephanum Nyáry et Eg. Sigismundo Pechy) capitaneos confinium et praesidiorum superioris Hungariae.

(Egykorú másolata az országos ltár. Act. Publ. Fasc. 45. Nro 15.)

e)

Ferdinandus stb.

Reverende, Magnifici et egregii fideles nobis dilecti. Tametsi non dubitemus fidelitates vestras in negotiis illis publicis, quae isthic in partibus regni istius nri Hungariae superioribus juxta instructionem datam tam pro publico regni bono, quam etiam clementi satisfactione nra, quam optime et dextre processuros, illaque recte dispositurus esse, quia tamen in aliquam considerationem adduci posse existimamus rem sallarii et stipendiorum confiniariorum, si nimirum hactenus inexsoluta remansissent, et de contentatione ageretur, licet modus ostendatur, ut satisfactio et exolutio a parte defuncti principis fieret, cum animadvertamus vix fieri posse, ut occupatis vobis et versantibus circa negotium receptionis et reapplicationis comitatuum ad rationem sacrae regni coronae et obedientiam subjectionemque nostram reducendis, de contentationis mediis

tempus et modus suppetas; proinde prosecutione receptionis minime intermissa, nihilominus rebus sic dispotitis consignationem et regestum eiusmodi restantiarum, ut conficiant, monere et sollicitare poteritis, secuturo postmodum modo et ratione, ut de iis talis militia contentetur et satisfactionem habeat. Quibus quidem in futurum benignitatem et gratiam nram offerre debebitis. Clementia nra vos in reliquo complectimur. Datum in civitate nra Vienna die nona mensis Decembris 1629.

Ferdinandus m. p.

Laurentius Ferenczffy m. p.

Külczím: Reverendo, Magnificis et Egregiis N. ad partes regni nostri Hungariae superiores ablegatis commissariis nostris etc. Fidelibus nobis dilectis.

(Eredeti az orsz. Itárban. Act. Publ. Fasc. 45. Nr. 19.)

B) Jelentések regestái.

a)

A Commissariusok ü. m.: Joannes Pyber vl. ep. Agr., Com. Mel. Almásy de Bekeny, Steph. Ostrozyth, St. Nyáry, Caspar Ordodi, Sig. Pechy a császárnak, Kassa, 4. jan. 1630.

»Vigilia sacrae Circumcisionis Domini« megérkeztünk Kassára. Szétküldöztük a meghivó leveleket a hét vármegyéhez és Szatmár, Ecsed, Kálló, Tokaj és Ónod kapitányaihoz és a szabad hajdukhoz, összehiván őket jan. 14-ére meghallgatni a fged commissióját és tanácskozni ama részek némely ügyeiről.

. . . . Clavibus portarum et munitionum civitatis ad nos receptis (és míg generalis neveztetnék ki az országbíró kezéhez adtuk), reversales castellanorum, ductorum et reliquorum officialium praesidii Cassoviensis in archivo Camerae investigari curavimus. A várost is sürgettük a homagium benyujtására, de a »pro festo Epiphaniarum Domini« megújítandó tanács idejéig elhalasztani megengedtük.

Ama javak és ingóságok miatt, melyek elzsákmányoltattak a fejedelem halála után a hét megye területén, generalis inquisiót határoztunk tartani s megbíztuk vele Ordódy Gáspárt és Péchy Zs. kamara tanácsosokat.

Igyekeznénk, hogy minél előbb véghezvihetnök a végek átvételét. Értjük, hogy a végbeliek a hátralékos zsold miatt ugyancsak vártak már minket. Meg kellene fizetni nekik a hátrálékot még mielőtt az átvételhez jutnánk; a kamarából semmikép sem fizethető meg, fgd máshonnan gondoskodjék arról, ha úgy tetszik, pl. a Rákóczy

György által rövid nap leteendő tizezer forintból. Máskép zavaroktól tarthatunk.

Erdély felől azt hallották, hogy Bethlen István kormányzó a fejedelemnővel meghasonlott, az országrendeket magához édesgeti, a fejedelemségre vágy, a portán azt sürgeti s sok más dolgot visz végbe a fejedelemnő hátrányára. Bár a katholikus rendek támogatják a fejedelemnőt, nagy vigyázat tartandó s a dolognak sietséggel elejevendő vagy követségküldés által vagy más úton.

(*Eredeti* a bécsi cs. és k. titk. lt. Hung.)

b)

A biztosok Rákóczynak. Kassa, jan. 4.

Spectabiles . . . stb. Servitiorum . . . stb.

Mi császár urunk kglmes parancsolatjából ide érkezvén, semmi okon el nem múlathattuk, hogy a Kglmed egészségét ez levelünkkel meg ne látogatnánk, kérvén szeretettel Kglmedet maga jó egészsége felől bennünket tudósítani ne intermittálja. Itt levén valamennyire dolgainktól, melyekben occupátusok vagyunk, ürességünk, kegyelmeddel szemben lenni bizonyos helyen akarjuk. Emellett értettük, hogy Kglmed császár urunknak ő felségének bizonyos summa pénznek letételével tartozněk, az melyet föl is akarna küldeni, azon is kérjük kglmedet, az fölküldésnek terminusáról mikor akarja expediálni, minket tudósítani ne neheztelje. Tartsa Isten kglmedet sok esztendőkig jó egészségben. Datum Cassoviae Die 4 Januarii Ao 1630.

(Eredetije a m. k. kamarai levéltárban.)

c)

A hat commissarius, a császárnak. Kassa, 9. jan. 1630.

Az országgyülés elhalasztása ügyében.

A jelen commissio alkalmából felmerülő nehézségek a diaetai terminus közelsége miatt nem terjeszthető kimerítően Fged elé, Fged viszont nem teheti a rendek elé s nem iktathatják az articulusok közé.

Hozzájárulna, hogy ha a terminus meghosszabbíttatnék, az a lappangó mozgalom, mely a Tiszán túl nyüzsög és meg-megvillan, általunk ez alkalomból törvényes módokkal lecsendesíthető volna: a vármegyék sérelmeit kihallgatjuk s intézkedünk az adott instructio keretén belől.

Számba veendők a szomszéd Erdély viszonyai is, a honnan

alattomosan színlelve a szabad hajdukat, a tiszántúli őrséget magok részére csalogatják Fged hűségétől. A diaeta terminusáig nekünk azokat a hűségben megerősítenünk kellene, sérelmeiket orvosolni, nehogy elkeseredésökben a törökhöz vagy Erdélyhez állván, veszélybe döljön a Tiszántúl.

A végekről is gondoskodni kellene addig.

Az is tekintetbe veendő, hogy az erdélyi fejedelem temetése e hó 25-én lesz, melyre ezen részek főbbjei is készülnek s a diaetára teljes számmal ki nem jöhetnének.

Az *erdélyi országgyülés* is aztán mindjárt a temetés után lesz, melyben bizonyára eme részekről is lesz szó. Jobb tehát ezért is halasztani, hogy tisztán látszódjék a helyzet Erdélylyel.

Végre nagyon szükségesnek itélnők eme részek végett is, hogy ha a törökkel a diaeta előtt a béke tárgyaltatnék, mert így lecsendesülne az ország s könnyebben jobban lehetne tárgyalni a sérelmeket, kivánalmakat.

(*Eredeti* a bécsi cs. és k. titk. lt. Hung.)

d)

A két commissarius Rákóczynak. Kassa, jan. 14.

Spectabilis . . . stb. Servitiorum . . . stb.

Császár urunktúl ő felgétűl nekünk committáltatott dolgoknak adimpleálásában levén occupatusok, találtata meg bennünket az tekintetes és ngos gróf Homonnay János, jelentvén, hogy Kglmed elmúlt esztendőbeli motusokban vitetett volna ki bizonyos helyekből, váraiból néminémű lövő szerszámokot, melyek mostan is Kglmed birtokában volnának, kérvén azon bennünket, hogy azoknak restitutiója felől Kglmednek irnánk ő kglme mellett: mivel penig mind az közönséges igazság és országunknak dicséretes törvénye s mind penig császár urunk és az szegény megholt erdéli fejedelem ő felgek közt lött niklspurghi végezés azt contineálja, hogy kinek kinek az ő elvétetett marhája restituáltassék: Kglmedet szeretettel kérjük, megtekintvén mind az közönséges igazságot, mind penig az mi ő kglme mellett való törekedésünket, az ő felgek közt lött végezés szerint, ha mi lövő szerszámi Homonnay uramnak az Kglmed birtokában találtatnának, azokat adassa meg Kglmed ő kglmének. Melyet császár urunk ő felge is jó néven veszen Kglmedtől, mi is penig ő kglmével együtt igyekezzük Kglmednek megszolgálni. In reliquo . . . stb. Cassoviae 14 Jan. 1630.

(Az eredeti, 6 pecséttel ellátott levél az orsz. ltárban. Act. Publ. Fasc. 45. N° 20°.)

c)

A hat commissarius a császárnak. Kassa, 19. jan. 1630.

A commissio elöhaladásáról.

Nyolczad nap előtt értesültünk a futár által, hogy Fged kivánná, miszerént mielőtt a hét megye követének előadnánk Fged akaratát, készen lennénk a kassai ügyekkel.

Miután a fegyvertárt inventáltuk, kérelmezők ügyét tárgyaltuk nehány napig; Kassa város új tanácsát Fged hüségére eskettük, a szepesi kamara levéltárát átvizsgáltuk s helybenhagytuk némely ott letett okmányait Homonnai Drugeth Jánosnak (Terebes vára felöl) kivánatára kiadtuk.

Ezalatt érkezett Szunyog Gáspár, az erdélyi fejedelemnő commissariusa, Tokaj felöli ügyben s némely tokaji és munkácsi szőlői végett »nomine dni gubernatoris autem, in eo, quatenus sui ac Stephani Bethlen junioris filii ipsius condignus respectus habeatur nos sollicitant.« Az elsőkre irásban, a másodikra szóval feleltünk s 14-én visszaküldtük.

Megjöttek a kitüzött napra (14-ére) a megyék követei, némely »magnates, capitanei« a hajduk küldötteivel együtt, kik 16-án »generales aliquot, disciplinam militarem potissimum concernentes difficultates proposuerunt, eodem, sufficienti superinde a nobis accepta resolutione.«

A következő nap a követeknek előadtuk Fged megbizását, — hogy ők Fged uralma alá szállanak immár vissza a szerződések értelmében s mindjárt kapitányt is nyernek s az országbirót generálissá s Bornemissza Jánosot »vicegerentem suum« inauguráltuk. A rendek minden vonakodás nélkül Fged hüsége alá tértek.

Minthogy a végek átvételéhez, a hiányok kiegyenlitéséhez, katonák toborzásához, a szabad hajduk hüségben megtartásához pénz kell s a camaraban nincs:

»aliquot centenarios aeris, quos ser. quondam d. princeps Transylvaniae Novisolio huc adduci curaverat in armamentaria domo Mtis Vrae S. inventatos vendi curavimus, preciumque ejusdem in solutionem confiniorum convertimus.«

(*Eredeti* a bécsi cs. és k. titk. ltb. Hung.)

f)

A hat commissarius a császárnak. Kassa, 29. jan. 1630.

Némely Erdélyből átmenekült katonákról.

Megértettük az országbiró irásából és futárjától, hogy a néhai erdélyi fejedelem katonái a mostani cselszövő kormányzó követeléseinek, a ki őket engedelmessége és hüsége alá akarta kényszeriteni, elenálltak s Kovács Péter (de Pacza) és Balogh Mihály vezetése alatt Erdélyből kiüzetve és menekülve, Fged földjére a Tiszántúlra jöttek és szolgálatukat felajánlották Fgednek.

Sürgettetünk általuk, hogy Fgedet informáljuk róluk.

Bizonyos, hogy Bethlennek ezek voltak a legjobb harczosai »quemque fere omnem in dexteritate ipsorum duntaxat fixum habuisse,« úgy hogy a béke idején is, midőn katonáit hazabocsátotta ezeket maga körül megtartotta. — Az erdélyi jelenlegi kétes forrongó viszonyok mellett igen jó szolgálatot tehetnek: azért soldról kellene számukra gondoskodni.

(*Eredeti* a bécsi cs. és kir. titk. ltb. Hung.)

g)

A hat commissarius a császárnak. Tokaj, febr. 25. 1630.

A commissio előhaladásáról.

Nem kevés késedelmet okoztak a szabad hajduk, a kiket Kállóba rendeltünk a hüségeskü letételére. Mindenféle okokat kerestek a huzavonára: a megyével, a hol élnek, kell először egyetértelemre jutni, az esküt, mely követeltetik, már letették a tokaji tractatuskor, s hacsak a megyék is újra nem esküsznek, ők nem tehetik: sokan, hogy a török torkában lévén, nem távozhatnak, hozták fel. Úgy hogy Bornemisza Jánost, Kállay Miklóst, Kérchy Jánost és Way Mihályt kellett végre is hozzájuk küldenünk tárgyalásba bocsátkozni, míg végre egy hét múlva aláirták az eskü és reversalis formuláját.

Ezalatt, míg az alkudozás folyt, a kállai őrséget a szathmárinak módjára összeszámláltuk, a munitiót és a mi hozzánk tartozott, mindent inventáltunk, a kapitányokat és tiszteket Fged hüségére kötelezték, a katonaságnak két havi zsoldot kifizettünk.

Igy végezvén, ma Tokajba érkeztünk.

Reméljük (bár még nem kaptunk választ), hogy Munkács és Ecsed kapitányai is alkalmazkodni fognak az ország nyilvános határo-

zatához, főkép miután már a hajdukra nem számíthatnának, sőt Bethlen István az ifjú gróf is Várad kapitányának a Nyáry Istvánhoz irott levelében »comiti ac M. V. S. praesidii Kalloviensis capitaneo supremo« irta magát.

Az Erdély viszonyokról Kun László szathmári kapitány — és Prépostváry Sigmond Közép-Szolnok főispánja idecsatolt leveleiből értesülhet Fged. Úgy Kovács Péter múltkor említett 500 főnyi mezei hadáról, kiknek egy havi zsoldot ki akarunk fizetni.

Eredeti a bécsi cs. és k. titk. ltb. *Hung.*

h)

A commissariusok (Nyári István aláírása hiányzik, csak a többi 5 van) a császárnak. Tokaj, márt. 3. 1630.

Tokajban hozzájuk jött már újra visszanyervén egészségét az országbiró, a kapcsolt részek generalisa.

A vicekapitány Joh. Bellenÿ és az őrség felesküdött Fgednek »juramentum et reversales — adjecta hac conditione, quod nempe Sermae dnae Principi Transylvaniae etiam, tanquam loci hujus modernae possessori, donec cum Mte Vra S. ac regno Hungariae mutuam intelligentiam est habitura, obedientiam praestabunt — deposuerunt et subscripserunt; quam quidem conditionem, proculdubio Mti Vrae S. ac publicis regni constitutionibus minime contrariam acceptavimus« — így aztán megerősítettük a vicekapitányt és a többi tisztet hivatalukban, az őrségnek két havi zsoldot kifizettünk, a felszerelést inventaltuk, a zászlót a generális által átadtuk nekik s mindent jól elrendeztünk.

Ezalatt követ jött a fejedelemasszonytól Erdélyből, Balásházy László, mi a kívánsága [2]) s mit feleltünk, a csatolt iratok tanusítják. [3])

Eredeti a bécsi cs. és k. titk. lt. *Hung.*

i)

A hat commissarius a császárnak. Kassa, márcz. 13. 1630.

(Onod vár átvételéről, az erd. fejedelemnőhöz járt követ felől.)

Tokajban elvégezvén dolgainkat, részint a nehéz utak miatt, részint betegeskedés miatt nem mind mentünk, hanem csak Osztrosith

[2]) Nincsenek meg.
[3]) Epistolae Petri Pázmány II. k. 11. l.
[3]) Nincsenek meg.

Istvánt, Ordody Gáspárt és Bornemisza János vicegenerálist küldöttük *Onodba*, a kik elvégezték a vár átvételét, reversalisokat vévén s kifizettek két havi zsoldot, megvizsgálták a hiányokat (restauralni és erősíteni kellene a várat). Ama hajdú városok, melyek a vizáradás miatt nem jöhettek Kállóba letették az esküt u. m. Palkonya és Polgár.

Midőn az országbiró curiaján Visoly-ban voltunk, Kassára menet »rediit gen. d. Georgius Barna *) nuncius et legatus noster Szathmarino ad ser. dominam Principem Transylvaniae in negotio restitutorum bonorum a fidelibus Mtis Vrae S. per superiores bellicos motus violenter ademptorum una cum magn. dno Stephano Bakos amandatus, seriemque totius legationis ipsorum suo modo in scriptis retulit, quam brevi deo propitio Mti Vrae S. in specie producemus. Inter coetera scribit eadem dna Princeps capitaneos arcium Munkach, qui unacum Echediensi ad iteratas requisitiones nostras hactenus ad nos venire recusabat, in commissis habere, ut ad nos pro praestando juramento veniret, cujus adventus singulis momentis expectatur.«

Diósgyőr 3 mfnyire van Egertől, s midőn az elesett, ennek a lakói alig száz jobbágy szintén adófizetője lett a töröknek. A vár elejtével megnyilna az út a töröknek Kassáig. Mi elhatároztuk, hogy őrségül ötven gyalogot és huszonöt lovast oda rendelünk.

Eredeti a bécsi cs. és k. titk. lt. *Hung.*

IV.

1629. decz. 13.

A fejedelmi tanács fizetésének megállapitása.

Pro praebendis Dnorum consiliar. alternatim a latere nro commorantium, quae angariatim thesaurarius et praefectus debebunt administrare hoc modo:

	Pecuniae.	Tricitum.	Vinum.	Avenae.
Spti ac Magco Sigismondo Kornis....	fl. 600.	Cub. 100.	Vas quad. 10.	Cub. 150.
Magco Stephano Kovachoczi.....	fl. 300.	Cub. 50.	Vas quad. 6.	Cub. 75.
Generoso Balthasari Kemény	fl. 300.	Cub. 50.	Vas quad. 6.	Cub. 75.

*) Segesvári B. naplójában hibásan Prini van Barna helyett.

	Pecuniae.	Triticum.	Vinum.	Avenae
Magco Andreae Kapi...	fl. 300.	Cub. 50.	Vas quad. 6.	Cub. 75.
Generoso Stephano Erdelyi	fl. 300.	Cub. 50.	Vas quad. 6.	Cub. 75.
Magco Stephano Haller.	fl. 300.	Cub. 50.	Vas quad. 6.	Cub. 75.
Magco Francisco Miko..	fl. 300.	Cub. 50.	Vas quad. 6.	Cub. 75.
Generoso Volfgango Czyerenyi	fl. 200.	Cub. 32.	Vas quad. 4.	Cub. 50.
Generoso Paulo Keresztesi	fl. 200.	Cub. 32.	Vas quad. 4.	Cub. 50.
Generoso Stephano Cassai.....	fl. 200.	Cub. 32.	Vas quad. 4.	Cub. 50.
Gen. Prud. Colomanno Gotsmaister.....	fl. 200.	Cub. 32.	Vas quad. 4.	Cub. 50.

Datum in Civitate nostra Alba Julia, die 13. Decembris Anni 1629.

V.

1629. decz. 7.

Esterházy hadfelkelési parancsa.

Mi gróf galanthai Esterhass Miklós, Fraknó várának és tartományának örökös grófja, magyarországi palatinus *etc.* császár urunk ő fölsége újonnan fogadott mezei hadának fő- és vicekapitányinak *etc.* köszönetünket, barátságunkat s jóakaratunknak mindenkor kész voltát ajánlván. Adjuk értésére Kegyelmeteknek, hogy mi szegény megromlott hazánkhoz s édes nemzetünkhöz való szeretetből indéttatván, és annak könnséges javát s csendes megmaradását előttünk viselvén, Bosniák Tamás uramat rendeltük legyen Kegyelmeteknek előtte járójának, ő kegyelmére bízván minden Kegyelmetekre való gondviselését és directióját. Minek okáért intjük szeretettel Kegyelmeteket, sőt császár urunk ő felsége nevével és képében hagyjuk és parancsoljuk, hogy mindenekben ő kegyelmétől dependeálván, szavát fogadja Kegyelmetek és parancsolatit mint előttejárójának illendő engedelmességgel vegye, oda menvén, valahova császár urunk ő fölsége s édes hazánknak szolgálatjára Kegyelmeteknek rendelést fog tenni ő kegyelme. Actum in castello nostro Lakompak 27. die Decembris, anno 1629.

Comes N. Esterházi m. p.

(P. h.)

(Eredetije a köpcsényi ltárban Lad. 22. fasc. 14.)

nak thesaurarius uram kezében, holott Felségedé lévén mind az ország, mind penig annak minden jövedelmi, méltó külön ne administráltassanak az proventusok: mert minden seculumokban való experientiákból világoson kitetszik, hogy az együtt való erő mindenkor hasznosb és álandóbb az megoszlott erő penig erőtlenb, károsb és veszedelmesb. Az thesaurarius uram instructióját penig hogy ugyan mostan tanácsival együtt Felséged végezze és irassa meg, azon is Felségednek alázatosan könyörgünk.

Articvlvs V.

Hogy ab anno 1613 mera és absoluta potentiosa occupatiók ez jövendő brevis terminuson revideáltassanak és az spoliatusoknak restituáltassanak, és abban való processus végeztetik.

Mivel azért kegyelmes aszonyunk sok külömb külömb féle megbántódásink voltanak egész országúl három nemzetűl ekkédig sok rendbéli közöttünk exerceáltatott törvéntelenségek miatt; holott sokan közűllünk jószágoktól spoliáltattanak, és méltán kivánhatnók azt is, hogy az minémű törvénytelenséggel sok atyánkfiai megbántódtanak, viszont az mostani possessoroktúl is hasonlóképpen elvétetvén restituáltatnának: mindazonáltal, hogy ennél is nagyobb inconvenientia országunkban ne következzék, közönséges egy akaratból, az Felséged és mellette lévő tanácsinak tetszéséből végeztük, hogy mindennémű mere et absoluta potentiosa occupatiók ab anno 1613 computando, az mely jószágoknak az előbbeli possessorok in mero et pacifico dominio voltanak, azok revideáltassanak tam ex parte fisci, quam aliorum, exclusis omnibus juridicis remedÿs, condescensione et exceptionibus ulteriorique termino denegatis, egy brevis terminuson, mely celebráltatik Dominica Quasimodo proxime affutura Kolosváratt. Viszont az mely occupatiókban fassiók, compositiók, avagy contentatiók specie contractus lettenek, abban, ha az decretum tartása szerint mere coacta, violenta fassiók comperiáltatnának, az olyanok is hasonlóképpen azon egy brevis terminuson és mód alatt revideáltassanak, és az spoliatusoknak elvött jószágok restituáltassanak. Ezen causákban penig az admonitio legyen personaliter, aut de bonis, az fiscusnál lévő bonumokból penig vagy director vagy udvarbírák által, avagy de eisdem bonis occupatis csak szolga birák által is, indfferenter cum declaratione rei, Erdélybeu ante octavum, Magyarországban penig ante decimum quintum diem. Az fiscale bonumok revisiojában penig ilyen mód observáltassék, hogy valamely jószágokat contra praescripta articulorum az fiscus elfoglaltatott po-

tentiose absque debita citatione, az articulusoknak tartása szerént revideáltassanak és dijudicáltassanak Felséged és tanácsi által producálván kiki igasságát, hogy abból tessék meg világoson kinek kinek méltó praetensiója, melyek ugyan azon terminus alatt decidáltassanak az megírt mód szerint. Az mely fiscale bonumok privata personáknál vadnak is, kikhez egyebeknek az feljül megírt mód szerint való praetensiójok lehet, hogy tudniillik, az kik potentiose occupálták volna, azokot is hogy Felséged ugyan azon terminus alatt tanácsival együtt revideáltatni és decidáltatni is kegyelmesen ígíré, Felségednek megszolgáljuk.

Ez specificált causákban penig, az melyekben violenta coacta fassiók nem comperiáltatnak, más terminusra, mely celebráltatik die 15 Mensis Octobris proxime affuturi, az akkori brevis terminusról mind az két fél kibocsáttassék, és reportálván bizonságokat decidáltassanak azon causák finaliter, és exequáltassanak is, így vévén mi az Felséged resolutiója szerént azoknak clarificálását, hogy az bonumok még valakiktől el nem vétettek volna, azokról ne kivántassék producálni az fiscusnak. Ez causáknak penig revideálásában az tanácsurak ő nagyságok s ő kegyelmek az tábla bíráival egyetemben jelen légyenek, Felségednek megszolgáljuk; tam literis quam humanis testimoniis doceálhassanak mind az első brevis terminuson s mind az utolsószorin is. Az székelységen az olyan casusban citatiók vicekirálybirák és szék esküdti által légyenek.

Articvlvs VI.

Keglevit Miklós hogy ez jövendő terminusra citáltassék, végeztetik.

Veszszük eszünkben kegyelmes fejedelmünk, sőt ugyan meg is tapasztaltuk, hogy volt oly Felséged környül, kinek levele producáltatott is, úgy mint Keglevit Miklós, az ki Felségedet csak nem régen is, nem gondolván sem az Istennel, sem az emberi büntetéstől nem félvén, ártalmas tanácsra indította, és Felséged mellett lévő igaz hazaszerető hívei ellen practicált. Hogy azért kegyelmes asszonyunk ez ilyen elébb elébb ne menjen dolgában, végeztük országúl, hogy ez jövendő brevis terminusra citáltassék; és az a persona törvény után érdeme szerint meg is büntettessék.

Articvlvs VII.

Az kapuszám után való contributiók elrendeltetnek.

Nem tagadhatjuk kegyelmes fejedelmünk sok kiválképpen való fogyatkozásit szegény kösségünknek, elannyéra, hogy

csak magok és házok népe eltartására és urak szolgálatjára is mint érkezhessenek el, tudja csak az Isten. Mindazonáltal eszünkben vévén ezt is egész országúl, mely kiválképpen való okok kévánják mostan az contributiónak súlyosabb voltát: igírünk azért Felségednek ez egyszer egész esztendőbéli contributióra kapuszám után húsz húsz forintot az két rendbéli adózásra, az elmúlt esztendőbéli terminusok szerént, úgy mint az Szent György napinak felét ad primum Junÿ, felét ad primum Augusti, az Szent Mihály napinak felét ad primum Novembris az Felséged tárházában beszolgáltatni, his tamen conditionibus praesuppositis, hogy sok szegény megbántódott atyánkfiai azon contributiónak egy részéből contentáltassanak, és azután perpetuum statutum légyen, hogy többé ilyen nagy summa adónak contribuálására ne erőltettessünk. Az székely urainк atyánkfiai, kiknek ő kegyelmek közűl is kapuszámok vagyon-vármegyékben, az szász urainkkal egyetemben hasonló terehviselésre igírik magokat. Az partiumban lévő atyánkfiai penig, kik az gratuitus labort praestálják Váradhoz és Jenőhöz, contribuálnak Felségednek kapuszámok után azon terminusokon tizennyolcz nyolcz forintot, és az Felséged tárházában beszolgáltatják, csakhogy ezután ő kegyelmek se erőltessenek ilyen nagy adózásra.

Articvlvs VIII.

Haller György állapatja elvégeztetik.

Nyilván vagyon mindnyájunknál ez is kegyelmes asszonyunk, hogy az nagyságos és nemzetes Haller György urunk atyánkfia az üdvözült kegyelmes urunk hire consensusa nélkül applicálta volt magát az felséges római császár mellé; melyért citáltatta volt ő Felsége ez elmúlt 1629. esztendőbéli generalis diaetára, és akkor certis quibusdam de causis nem compareálhatván, proscribáltatott volt. Mindazonáltal mostani generális gyűlésünkben Haller György urunk s atyánkfiának bizonyos és méltó igaz ratióit megértvén, holott nem is azért ment volna ki Erdélyből, hogy szerelmes hazájának vagy ártására, vagy penig kárára lenne, mi is kegyelmes asszonyunk Felséged kegyelmes tetszéséből végeztük egész országúl, hogy ez elmúlt esztendőbéli articulusunk in ea parte cassáltassék s invalidáltassék.[1]) Úgy mindazonáltal, hogy ha itt Erdélben akar lakni, ha bé akar jöni, béjöjen, eskűdjék meg az unióra, és az felséges római császárhoz való

[1]) Tényleg megtörtént, sőt ezen articulusok újra kinyomattak — melyből Haller nótája kihagyatott.

conditiók, kikre Felséged is obligálta magát, in omnibus punctis et clausulis in vigore maradjanak, observáltassanak. Ez országban penig sem vármegyéken, sem székekben, sem udvaráhan, sem végházaiban idegen nemzetből való semminémű tisztviselők és praesidiumakat hogy Felséged nem tart, hanem az kik meghalnak avagy elbúcsúznak, azok helyében gubernator urunk és tanács akaratjából praeficiál Felséged, és az mely érdemes személyekhez vagy jószágból vagy egyébből kegyelmességét akarja mutatni Felséged, hogy gubernator urunk és tanács akaratjából cselekeszi, Felségednek megszolgáljúk.

Articvlvs IV.

Az derekas jószágoknak confirmálása, supplicatiókra való választétel és leveleknek expediálása, tanács és gubernator hírével és cancellarius subscribálásával légyen, és az megholt fejedelemtől legált jók és ez után való fiscalis proventusok az országnak egyik házában tartassanak az thesaurarius (által).[1] *rendeltetik.*

Az mint penig assecurál Felséged bennünket egész országúl, hogy ha mi oly derekas jószágban járó dolog lenne, gubernator urunk ő nagysága és ezen tanácsi urak is Felséged mellett nem lennének, ő nagyságok hírek nélkül Felséged választ nem adna, sőt hogy az supplicatiókra is gubernator urunk és tanács híre nélkül semmi választ nem adna, hanem gubernator urunk ő nagysága és az tanácsurak Felségednek bevivén, resolválná magát, Felségednek igen alázatosan meg szolgáljúk. És hogy ez után akármelyféle leveleknek expediálása gubernator urunk és az tanács hírével légyen, cancellarius uram is ő nsága annak helyén subscribálja, az kik penig ezen kivül subscribáltatnak, hogy erőtleneknek reperiáltassanak Felséged kegyelmessége által országúl méltónak itítjük.

Hogy penig üdvözült kegyelmes urunk szegény hazájáról el nem felejtkezvén az mit testamentumban legált, Felséged gubernatorunk és tanács tetszésekből, hogy ez országnak egyik házában rendelte tartani, kinek helyét és tartásának dispositióját hogy Felséged tanácsi által, az kiknek illik, megjelenteti, Felségednek ezt is igen alázatoson megszolgáljuk. Könyörgünk azon is Felségednek alázatoson, hogy az maga fejedelmi hivatalját és állapatját, és szegény hazánknak is megmaradását előtte viselvén, az mely privatus jövedelmi magának Felségednek vadnak is, mindenek administráltassa-

[1]) A nyomtatványban az *által* szó hiányzik, és igy a mondat értelmetlen.

strálták az perceptorok kezében, és így ratiójokat nem igazithatták. Végeztük azért, és ugyan articulusban is irattuk, hogy a modo imposterum az Felséged jószágán is mind Erdélyben s mind az partiumban szintén úgy procedálhassanak az tisztek, mint az urak és nemesek jószágiban, tiszttartai, szabadosi, jobbágyi ellen. Az liber baronatusság, excepto Fogaras, sohul meg ne engedtessék, ott is penig az régi jó mód observáltassék, oly módon tudnia illik, hogy az mely búdosó oláhok az Olton által jöttenek nemes ember vagy az szász urak jószágában, erővel visszavinni szabad nem volt, sem legitime; e contra oda is a ki ment, similiter volt dolga, hogy semmi úton meg nem adták, mely régi usust vigore praesentis articuli observálunk is.

Articvlvs XII.

Az fiscus jószágiban lévő tisztviselők potentia perpatrálása tiltatik és ez ideig való potentiariusok megbüntetése végeztetik.

Nem kicsin injuriánk volt ebből is kegyelmes fejedelmünk, hogy az Felséged praefectusa, udvarbírái, nem gondolván semmit az nemességnek szabadságival, holott az urak, nemesek udvarházaira, jószágaira, tavaira, erdeire hatalmasúl reá küldvén, pro libitu mint akartak cselekedtenek. Végeztük azért, hogy ez országgal együtt concludált articulus szerint efféle hatalmasságok közöttünk ne légyenek, és az kik efféléket patráltak, törvény szerint azon poenával büntődjenek,[1]) valamint egyéb potentiariusok érdemlenek.

Articvlvs XIII.

Az üdvözült kegyelmes urunk idejétől fogván való elfutott jobbágyok minden helyekről tam ex parte fisci, quam aliorum restituáltassanak és az potentiariusok citáltatása végeztetik.

Noha egynéhányszor végeztük egész országúl, és ugyan articulusban is irattuk, hogy az elbúdosott jobbágyok mind az Felséged jószágibúl s gyalogi közzül, viszont aknábúl is, úgy mint Désrúl, Kolosrúl, Székről, Vizaknárúl, Thordárúl, és indifferenter minden helyekrúl kiadatnának, hasonlóképpen Zilajrúl, Egregyrúl, Hunyadrúl, Háczok vidékérúl, urak jószágibúl s végházakbúl is restituáltatnának: végeztük most is az Felséged és tanácsinak resolutiójokbúl, hogy ennek utánna, az melyek üdvözült fejedelemnek fejedelemségétúl fogva men-

[1]) Hihetőleg nyomtatási hibából, *büntelődjenek*, vagy *büntődjenek* helyett.

tenek el az urak földérűl, azok mind az felséged jószágibúl, mind egyéb helyekről kiadassanak az utólszor végzett articulusnak poenája szerint, kivel eddig éltünk. Azonképpen aknákban és Felséged jószágiban futott jobbágyokat az székely és szász uraink repetitiójokra is nekiek, az előbbi errűl emanáltatott articulusnak continentiája szerint, minden rendbéli fő tisztviselő, sub poena in articulo superinde specificata, tartozzanak restituálni. Az Fölséged gyalogi között lévő jobbágyink felől penig observáltassék az 1623. esztendőbéli articulus.

Az mely városok pedig privilegiummal való birását praetendálják valamely helyeknek, ez jövendő brevis terminusra mind az két fél producálja bizonságát, és doceáljon annak az helynek állapatjáról literis et humanis testimoniis. E contra, hogy az Felséged jobbágyi is az nemesség jószágibúl indifferenter kiadassanak, végeztük; csakhogy abból is tartassék meg az juris ordo, ne menjenek hatalommal az nemes ember jószágira. Ha kik pedig ilyent patrálnának, in poena ducentorum florenorum hungaricalium convincáltassanak. Az mely tisztviselők pedig ekkédiglen potentiát patráltak valaki ellen, az olyanok is citáltassanak ez jövendő brevis terminusra. Ez mostani deliberatiónk pedig ez följűl megirott dologrúl úgy irattatott articulusban, hogy in perpetuum observáltassék is.

Articvlvs XIV.

Az liber questus in genere, az bőrökön kivül, az haza fiainak admittáltatik, az idegeneknek is, az bőrökön kivül. És az kereskedő emberek marhái árrának megszállítása végeztetik.

Fogyatkozásunk volt kegyelmes aszszonyunk fölötte igen egész országúl három nemzetűl az liber questusok tőlünk való elfoglalása miatt. Végeztük azért közönséges egy akaratbúl, hogy ebbéli fogyatkozásunk is in priorem statum redigáltassék, és az liber questus indifferenter az bőrökön kivűl, melyet Felséged magának referál, az haza fiainak, városokon, falukon lakóknak, mézből, viaszbúl, barombúl, in genere mindenekbűl megengedtessék; az idegeneknek is szabad légyen, az kik török marhát hoznak bé az országban, az ökrökön és viaszon kivűl.

A sóval való kereskedés is és az fejér abának is ususa, hogy országunkban béhozassék, és élnünk szabad légyen vele, végezzük. Az szűrt is peniglen, hogy országunkban lévő mesteremberek szabadon vehessék, mivelhessék, hordhassák, és ne csak talléron, hanem garas pénzen is, az ki mint megadhatja az árrát. Ehez képest azért kivántatik, és igen méltó, hogy az árros és kereskedő rendek is marhájoknak árrát megszállitsák.

strálták az perceptorok kezében, és így ratiójokat nem igazíthatták. Végeztük azért, és ugyan articulusban is irattuk, hogy a modo imposterum az Felséged jószágán is mind Erdélyben s mind az partiumban szintén úgy procedálhassanak az tisztek, mint az urak és nemesek jószágiban, tiszttartai, szabadosi, jobbágyi ellen. Az liber baronatusság, excepto Fogaras, sohul meg ne engedtessék, ott is penig az régi jó mód observáltassék, oly módon tudnia illik, hogy az mely búdosó oláhok az Olton által jöttenek nemes ember vagy az szász urak jószágában, erővel visszavinni szabad nem volt, sem legitime; e contra oda is a ki ment, similiter volt dolga, hogy semmi úton meg nem adták, mely régi usust vigore praesentis articuli observálunk is.

Articvlvs XII.

Az fiscus jószágiban lévő tisztviselők potentia perpatrálása tiltatik és ez ideig való potentiariusok megbüntetése végeztetik.

Nem kicsin injuriánk volt ebből is kegyelmes fejedelmünk, hogy az Felséged praefectusa, udvarbírái, nem gondolván semmit az nemességnek szabadságival, holott az urak, nemesek udvarházaira, jószágaira, tavaira, erdeire hatalmasúl reá küldvén, pro libitu mint akartak cselekedtenek. Végeztük azért, hogy ez országgal együtt concludált articulus szerint efféle hatalmasságok közöttünk ne légyenek, és az kik efféléket patráltak, törvény szerint azon poenával büntődjenek,[1]) valamint egyéb potentiariusok érdemlenek.

Articvlvs XIII.

Az üdvözült kegyelmes urunk idejétől fogván való elfutott jobbágyok minden helyekről tam ex parte fisci, quam aliorum restituáltassanak és az potentiariusok citáltatása végeztetik.

Noha egynéhányszor végeztük egész országúl, és ugyan articulusban is irattuk, hogy az elbúdosott jobbágyok mind az Felséged jószágibúl s gyalogi közzűl, viszont aknábúl is, úgy mint Désrűl, Kolosrúl, Székről, Vizaknárúl, Thordárúl, és indifferenter minden helyekrűl kiadatnának, hasonlóképpen Zilajrúl, Egregyrűl, Hunyadrúl, Háczok vidékérűl, urak jószágibúl s végházakbúl is restituáltatnának: végeztük most is az Felséged és tanácsinak resolutiójokbúl, hogy ennek utánna, az melyek üdvözült fejedelemnek fejedelemségétűl fogva men-

[1]) [illegible] *[illegible]jenek*, vagy *bünhödjenek*

tenek el az urak földérűl, azok mind az felséged jószágibúl, mind egyéb helyekről kiadassanak az utólszor végzett articulusnak poenája szerint, kivel eddig éltünk. Azonképpen aknákban és Felséged jószágiban futott jobbágyokat az székely és szász uraink repetitiójokra is nekiek, az előbbi errűl emanáltatott articulusnak continentiája szerint, minden rendbéli fő tisztviselő, sub poena in articulo superinde specificata, tartozzanak restituálni. Az Fölséged gyalogi között lévő jobbágyink felől penig observáltassék az 1623. esztendőbéli articulus.

Az mely városok pedig privilegiummal való birását praetendálják valamely helyeknek, ez jövendő brevis terminusra mind az két fél producálja bizonságát, és doceáljon annak az helynek állapatjáról literis et humanis testimoniis. E contra, hogy az Felséged jobbágyi is az nemesség jószágibúl indifferenter kiadassanak, végeztük; csakhogy abból is tartassék meg az juris ordo, ne menjenek hatalommal az nemes ember jószágra. Ha kik pedig ilyent patrálnának, in poena ducentorum florenorum hungaricalium convincáltassanak. Az mely tisztviselők pedig ekkédiglen potentiát patráltak valaki ellen, az olyanok is citáltassanak ez jövendő brevis terminusra. Ez mostani deliberatiónk pedig ez földűl megirott dologrúl úgy irattatott articulusban, hogy in perpetuum observáltassék is.

Articvlvs XIV.

Az liber questus in genere, az bőrökön kivül, az haza fiainak admittáltatik, az idegeneknek is, az bőrökön kivül. És az kereskedő emberek marhái árrának megszállítása végeztetik.

Fogyatkozásunk volt kegyelmes aszszonyunk fölötte igen egész országúl három nemzetűl az liber questusok tőlünk való elfoglalása miatt. Végeztük azért közönséges egy akaratbúl, hogy ebbéli fogyatkozásunk is in priorem statum redigáltassék, és az liber questus indifferenter az bőrökön kivűl, melyet Felséged magának referál, az haza fiainak, városokon, falukon lakóknak, mézből, viaszbúl, barombúl, in genere mindenekbűl megengedtessék; az idegeneknek is szabad légyen, az kik török marhát hoznak bé az országban, az ökrökön és tiaszon kivűl.

A sóval való kereskedés is és az fejér abának is ususa, hogy országunkban béhozassék, és élnünk szabad légyen vele, végeztük. Az szűrt is peniglen, hogy országunkban lévő mesteremberek szabadon vehessék, mivelhessék, hordhassák, és ne csak talléron, hanem garas pénzen is, az ki mint megadhatja az árrát. Ehez képest azért kivántatik, és igen méltó, hogy az árros és kereskedő rendek is marhájoknak árrát megszállítsák.

strálták az perceptorok kezében, és így ratiójokat nem igazíthatták. Végeztük azért, és ugyan articulusban is irattuk, hogy a modo imposterum az Felséged jószágán is mind Erdélyben s mind az partiumban szintén úgy procedálhassanak az tisztek, mint az urak és nemesek jószágiban, tiszttartai, szabadosi, jobbágyi ellen. Az liber baronatusság, excepto Fogaras, sohul meg ne engedtessék, ott is penig az régi jó mód observáltassék, oly módon tudnia illik, hogy az mely búdosó oláhok az Olton által jöttenek nemes ember vagy az szász urak jószágában, erővel visszavinni szabad nem volt, sem legitime; e contra oda is a ki ment, similiter volt dolga, hogy semmi úton meg nem adták, mely régi usust vigore praesentis articuli observálunk is.

Articvlvs XII.

Az fiscus jószágiban lévő tisztviselők potentia perpatrálása tiltatik és ez ideig való potentiariusok megbüntetése végeztetik.

Nem kicsin injuriánk volt ebből is kegyelmes fejedelmünk, hogy az Felséged praefectusa, udvarbírái, nem gondolván semmit az nemességnek szabadságival, holott az urak, nemesek udvarházaira, jószágaira, tavaira, erdeire hatalmasúl reá küldvén, pro libitu mint akartak cselekedtenek. Végeztük azért, hogy ez országgal együtt concludált articulus szerint efféle hatalmasságok közöttünk ne légyenek, és az kik efféléket patráltak, törvény szerint azon poenával büntődjenek,[1]) valamint egyéb potentiariusok érdemlenek.

Articvlvs XIII.

Az üdvözült kegyelmes urunk idejétől fogván való elfutott jobbágyok minden helyekről tam ex parte fisci, quam aliorum restituáltassanak és az potentiariusok citáltatása végeztetik.

Noha egynéhányszor végeztük egész országúl, és ugyan articulusban is irattuk, hogy az elbúdosott jobbágyok mind az Felséged jószágibúl s gyalogi közzűl, viszont aknábúl is, úgy mint Désrűl, Kolosrúl, Székről, Vizaknárúl, Thordárúl, és indifferenter minden helyekrűl kiadatnának, hasonlóképpen Zilajrúl, Egregyrűl, Hunyadrúl, Háczok vidékérűl, urak jószágibúl s végházakbúl is restituáltatnának: végeztük most is az Felséged és tanácsinak resolutiójokbúl, hogy ennek utánna, az melyek üdvözűlt fejedelemnek fejedelemségétűl fogva men-

[1]) Hihetőleg nyomtatási hibából, *büntetődjenek*, vagy *büntődjenek* helyett.

tenek el az urak földérűl, azok mind az felséged jószágibúl, mind egyéb helyekről kiadassanak az utólszor végzett articulusnak poenája szerint, kivel eddig éltünk. Azonképpen aknákban és Felséged jószágiban futott jobbágyokat az székely és szász uraink repetitiójokra is nekiek, az előbbi errűl emanáltatott articulusnak continentiája szerint, minden rendbéli fő tisztviselő, sub poena in articulo superinde specificata, tartozzanak restituálni. Az Fölséged gyalogi között lévő jobbágyink felől penig observáltassék az 1623. esztendőbéli articulus.

Az mely városok pedig privilegiummal való birását praetendálják valamely helyeknek, ez jövendő brevis terminusra mind az két fél producálja bizonságát, és doceáljon annak az helynek állapatjáról literis et humanis testimoniis. E contra, hogy az Felséged jobbágyi is az nemesség jószágibúl indifferenter kiadassanak, végeztük; csakhogy abból is tartassék meg az juris ordo, ne menjenek hatalommal az nemes ember jószágira. Ha kik pedig ilyent patrálnának, in poena ducentorum florenorum hungaricalium convincáltassanak. Az mely tisztviselők pedig ekkédiglen potentiát patráltak valaki ellen, az olyanok is citáltassanak ez jövendő brevis terminusra. Ez mostani deliberatiónk pedig ez följűl megirott dologrúl úgy irattatott articulusban, hogy in perpetuum observáltassék is.

Articvlvs XIV.

Az liber questus in genere, az bőrökön kivül, az haza fiainak admittáltatik, az idegeneknek is, az bőrökön kivül. És az kereskedő emberek marhái árrának megszállítása végeztetik.

Fogyatkozásunk volt kegyelmes aszszonyunk fölötte igen egész országúl három nemzetűl az liber questusok tőlünk való elfoglalása miatt. Végeztük azért közönséges egy akaratbúl, hogy ebbéli fogyatkozásunk is in priorem statum redigáltassék, és az liber questus indifferenter az bőrökön kivűl, melyet Felséged magának referál, az haza fiainak, városokon, falukon lakóknak, mézből, viaszbúl, barombúl, in genere mindenekbűl megengedtessék; az idegeneknek is szabad légyen, az kik török marhát hoznak bé az országban, az ökrökön és viaszon kivűl.

A sóval való kereskedés is és az fejér abának is ususa, hogy országunkban béhozassék, és élnünk szabad légyen vele, végezzük. Az szűrt is peniglen, hogy országunkban lévő mesteremberek szabadon vehessék, mivelhessék, hordhassák, és ne csak talléron, hanem garas pénzen is, az ki mint megadhatja az árrát. Ehez képest azért kivántatik, és igen méltó, hogy árros és kereskedő rendek is marhájoknak árrát megszállítsa

Hasonlóképen az dési portuson való sónak szállétása is és czellersége indifferenter az nemességnek és városoknak is. régi királyoktúl és fejedelmektűl emanáltatott privilegiumok szerint, avval élnie szabad légyen, egész országúl végeztük és articulusba iratván perpetuum statutumnak lenni pronunciáltuk. Az partiumokba is vihessék az szűr posztót az régi szokás szerint.

Articvlvs XV.

Az quartirok tolláltassanak penitus, és az német praesidium elbocsáttassék vagy Fejérváratt tartassék, decernáltatik.

Nem tagadhatjuk azt is, hogy szegény hazánk nem nagy inségben lett volna az quártélyokban kiosztott katonák miatt, mely annak előtte nem volt, most is nem tolerálhatjuk. Végeztük azért az Felséged bölcs tanácsinak egyező értelmekbűl, hogy ennek utánna az szokatlan terehviseléssel ne bántassunk, és soha többé az katonák jószágunkban ne lakjanak, se pedig városokon. Elveszszen még neve is az quártérnak; hanem Felséged tartsa vagy maga jószágában, vagy Fejérváratt, avagy telepedjenek meg ők is, mint más jámborok, szolgáljanak együtt az szükségnek idején az hazafiaival, mikor kivántatik. Hasonlóképpen az német praesidiumokat is az szászság közzűl és városokból kiszállítván Felséged ide Fejérvárra. (avagy elbocsátván őket), ne tartsa rajtunk, végeztük és concludáltuk; ha peniglen jószágunkra szállana, az fő és vice ispánok tartozzanak őket jószágunkból kiküldeni. Sőt ugyan könyörgünk, az német praesidiumat ő felsége bocsássa el.

Articvlvs XVI.

Az magok szükségekben való úton járóknak erővel való gazdálkodtatása megtiltatik, és errűl való 1629 esztendőbéli edictum confirmáltatik.

Minden gyűlésekben végeztük ennek előtte is, egynéhányszor articulusokban is írattuk, hogy mind urak, nemesek, hadnagyok, várbéli kapitányok és egyéb rendek is, mikor magok dolgokban és nem ország szolgálatjában járnak, semminémű rendet erővel való gazdálkodásra ne erőltessenek, hanem kiki éljen pénzen, az szegénységet ne verjék, tagolják: de ez módnélkűl való dolog semmiképpen nem szűnvén közöttünk, közönséges egy értelembűl, Felséged jó tetszéséből, így örökös és állandóképpen végeztük, és articulusban is írattuk, hogy ezután ez ilyen módnélkűl való dolgok tolláltassanak közűllünk; az kik penig ez ellen impingálnának, mox et de facto négy száz forinton convincáltassanak.

Mind az által az igaz úton járóknak, kik vagy az Felséged szolgálatjában vagy az országnak kiváltképpen való szükségében járnak, mindenütt tartozzanak az bírák, polgárok, értékek szerint gazdálkodni. Ezeken kivül is minden igaz úton járóknak szállást adni és pénzekért gazdálkodni tartozzanak, ne opponálja az paraszt ember is senki ellen magát. Az edictumról penig, az mely az elmúlt esztendőben articulusban írattatott, azon articulus confirmáltassék, és hogy az posták egy ízen útjokból megtérvén czémereket és leveleket béadják.

Articvlvs XVII.

Az nemesség vám adásoktól eximáltatik, az bécsi és török marháknak országunkban egynél többször való harminczadlása megtiltatik.

Nem kicsin praerogativája laedáltatott ebből is nemzetségünknek, sőt az szász uraink s atyánkfiainak is, hogy az váradgyai hídon indifferenter minden rendektől vámot exigáltak, az só hordó szekerek is, mikor az Maruson elmehettek volna is, eleikben menvén az vámos, megvámolta őket; ismét indifferenter minden hídokon, de kivályképpen Balásfalvánál, mikor az nemes emberek szekere vagy élést viszen ura számára, vagy urának egyébb dolgában jár, megvámolják. Egész országúl három nemzetűl concludáltuk, hogy soha ez után az nemes ember vámot semminémű helyen ne adjon, és az mikor nemes ember számára jobbágyi élést visznek, azok se tartozzanak olyankor vámot adni. Az szászságról is mikor Felséged szükségére hoznak valamit, vagy dézmákat szállítnak, azok se tartozzanak vámot adni. Az mely bécsi és török marhákat itt országunkban megharminczadoltak, másodszor meg ne harminczadolják se Váradgyán se egyebütt, mely szokás soha nem volt. Az harminczados is pedig az czédulától két pénznél többet ne vegyon; ha ki azt cselekedné, az viceispány citálja érette, és comperta rei veritate convincáltassék in poena ducentorum florenorum hungaricalium.

Articvlvs XVIII.

Az nemesség marháinknak harminczadlása felől az 1592 esztendőbéli articulus confirmáltatik; az sokadalmakban való harminczad is tolláltatik.

Az harminczadokon való súlyos saczoltatás is minémű nagy fogyatkozására volt szegény hazánknak, tudja csak az Isten; holott nem elégedvén az előbbi szokott harminczaddal, két annyit extorqueáltak rajtunk, mikor valamely marhánkból

harminczadot kellett adnunk. Közönséges egy akaratból akarván ebbéli szabadságunkat is az előbbi jó állapatban hozatni, végeztük és articulusokban is írattuk, hogy a modo in posterum perpetuum statutum légyen, hogy mindenféle marhánkból, ut in anno 1592 exigáltatott, az régi vectigalnak tenora szerint exigáltassék az harminczad, lábos marhákból, is; hoc addito, hogy az árros emberek is szállétsák meg marhájoknak árrát; ez után penig az sokadalmokban való harminczad is, mely soha annak előtte nem volt, penitus hogy tolláltassék, deliberáltuk. Felséged is mindjárást demandálván az harminczadosoknak minden felé, tartsák ahoz magokat. Az kik pedig barommal kereskednek, ámbátor tallérúl adják meg az harminczadot, csak hogy úgy vegyék be tűllök az tallért, az mint az országban jár.

Articvlvs XIX.

Az publicatiók és nova donatiókban való modalitások deliberáltatik.

Az jószágok publicálása is és nova donatiók visgálása minémű nagy szűbéli fájdalmára volt sok atyánkfiainak, mindeneknél nyilván lehet. Végeztük azért, hogy ezután az publicatiók az Decretum tartása szerint légyenek. Az nova donatiók is penig csak úgy visgáltassanak, mint az Decretumban expresse írva vagyon, *part. 2. tit. 31.* Az nova donatióknak is megadásában observáltassanak az Rákóczi fejedelemségében Kolosvárott emanáltatott articulusok.

Articvlvs XX.

Hogy az in semine deficiált nemes emberek relictáitól törvénnélkül az jószág el ne rétessék, sem penig az fiak szüléjektől törvény útja kivül jószágokat el ne foglalhassák végeztetik.

Találtatott ilyen difficultas is közöttünk, hogy az mely nemes ember sine liberis in semine deficiált, csak tizenhat jobbágygyal contentálták feleségeket, és az többit az fiscus elvette tőlle. Az fiak is hogy csak tizenhat ház jobbágygyal contentálhatnák az anyjokat, és az többit egymás közt felosztanák, hogy ennek utánna soha ne légyen, concludáltuk, hogy ez után az relictától törvény nélkül se az fiscus se mások el ne vegyék jószágát, sem az fiak az atyjoktúl [1]).

Az mely szegény egyházi nemes ember is sine liberis megholt, tisztartók vagy egyebek suggestiója által minden marháját eltakarították. Ez is hogy tolláltassék, és soha ez törvénytelenség köztünk ne légyen, deliberáltuk közönségesen.

[1]) Igy áll a nyomtatott példányban *anyjok* helyett.

Articvlvs XXI.

Hogy az nemes ember kénszerítésből (nisi in publicis regni negotiis) ő Felségét szolgálni ne tartozzék, végeztetik.

Végeztük ezt is kegyelmes aszszonyunk, hogy ezután különben az nemes emberekkel Felséged magát ne szolgáltassa, és ne kellessék mindjárást felülni, nisi in publicis regni negotiis; ha kik pedig jó akaratjokból fizetésért akarják Felségedet szolgálni, salvum légyen.

Articvlvs XXII.

Hogy absolutus praefectus az nemesség romlására ne légyen, és az mostani hatalmaskodásiért törvényére előválljon, végeztetik.

Az Felséged praefecturája is penig, mivel szegény hazánknak szabadságinak nagy romlására volt, végeztük, hogy ezután nemzetségünk szabadsága romlásával olyan absolutus praefectust Felséged ne tartson; sőt ez mostanit is sok szegény nemes atyánkfiain tött injuriákért, hogy Felséged igéri kegyelmesen törvényre előállatni, Felségednek megszolgáljuk.

Articvlvs XXIII.

Az sószállítás minden rendeknek megengedtik, és az nemeseknek házok szükségére való só igértetik elegendőképpen minden helyeken.

Mind ekkédiglen kegyelmes aszszonyunk az ország fiainak, kiváltképpen az czéllereknek, az sószállítás nem engedtetett, hanem más idegen nemzetnek. Végeztük közönséges egy akaratbúl, hogy ennek utánna indifferenter minden rendeknek szabad légyen az sót szállítni és avval kereskedni vizen. Az aknákrúl pediglen, az mint annakelőtte is articulus iratott róla, most is azon articulusokat confirmálván, minden helyekről az patronusok és kamora ispánok az nemes embereknek házok szükségére elegendő jó sót adjanak, és mikor az nemes szekere sóért megyen, ne saczoltassák, ne is tartóztassák őket az szokott rend és mód kivül. Az partiumban is hasonlóképpen az megírt mód szerint, hogy kiadják, concludáltuk és deliberáltuk.

Articvlvs XXIV.

Az lopott marhák nyomokat az fiscus jószágibúl is, hogy kiadják végeztetik, az régi usus szerint.

Nem kicsin injuriánk volt ebbül is kegyelmes fejedelmünk, hogy noha az nemes ember jószágiban az régi jó szokás

és rendtartás szerint mikoron nyomot vittek, az nyomot felvévén, kiadták az falu határárúl, de az Felséged jószágiban vivén az nyomot, ez néhány időkben sohult fel nem vették, hanem az nyavalyás ember csak kárban maradott, avagy az ártatlanok fizették meg. Tetszett azért, hogy ez articulusban iratván az régi jó rendtartás observáltassék, és az Felséged jószágiban is mindenütt felvegyék és kiadják, ha pedig ki nem adhatnák, ők is fizessék meg a kárt, mint szintén az nemesek jószágiban.

Articvlvs XXV.

Az orosz és oláh búdosó jobbágyok az földesuroktúl, arrúl emanáltatott articulus szerint, megfogattassanak, ha kik pedig nem cselekeszik, megbüntettessenek, végeztetik.

Noha az búdosó orosz és oláh jobbágyok felől az nemes ország annakelőtte is iratott volt, hogy az dominus terrestrisektűl megfogattatnának és kezesíttetnének, de még ekkédig sokak azon végezésünkkel abutáltak. Végeztük azért, hogy az régi errűl irt articulus corroboráltassék, és a hol afféle emberek találtatnának, megfogattasanak, kezesíttessenek, ha penig kezest nem állathatnának, megeskessék őket, ne hagyják úgy élni. mint az heréket; ha kik pedig efféléknek kedveznének, comperta rei veritate, mox et de facto az ispánok kétszáz forintot exequálhassanak rajtok.

Articvlvs XXVI.

A dézma szállításra, hogy közel való hely rendeltessék, az újonnan megszállott faluk, kik rováson nincsenek, az uroktúl adatott immunitásoknak idejéig, hogy semmit ne contribuáljanak, végeztetik.

Mivel kegyelmes aszszonyunk ekkédiglen sok szegény atyánkfiai az dézmát meg nem válthatván sok károkkal és fogyatkozásokkal Zalaknára kellett vitetniek: hogy azért Felséged kegyelmes resolutiója szerint ennekutánna az dézmának letételére közelebb való helyet rendel, Felségednek megszolgáljuk.

Az mely elpusztúlt magyar falukra penig az patronusok szabadságot adván bizonyos ideig, oláhok telepedtek meg, és még meg sem rótattak, végeztük, hogy valamíg szabadságoknak ideje el nem telik, se bárány, se méh, se búza, sem egyéb gabonadézma adásra ne erőltettessenek, az ispánok az üdőre arra szorglamatos gondot viselvén, mikor telik el szabadságoknak ideje, Felségednek könyörgünk, demandálván Felséged dézmásinak, tartsák ehez magokat.

Articvlvs XXVII.

Az Aranyason lévő tordai hídrúl való donatio és articulus confirmáltatik.

Noha ennekelőtte is végeztetett és ugyan articulusban is irattatott volt, mivel az Aranyoson való tordai híd olyan nagy munkával és költséggel tartatik, melyrúl donatiójok is exstál: mostan is azon articulust confirmálván és donatiókat in vigore hagyván, végeztük, hogy az kolosiak, székiek is, mikor rajta járnak, tartozzanak vámot adni, mint szintén az aranyasszékiek.

Articulus XXVIII.

Fejérvár környül lévő faluk és városok határin, hogy semminémű udvari szolgák ne kaszáljanak, se füveljenek, végeztetik.

Nagy nehézségére volt kegyelmes aszszonyunk az Fejérvár körül való falukban lakó nemes uraink atyánkfiainak, úgymint Borbándon, Szent-Imréhen, Gáldtőn, Magyar-Gáldon, viszont szász-sebesi atyánkfiainak és lankerekieknek is, hogy szénafüveket, kit üdvözült kegyelmes urunk számára kaszáltattak meg az tisztek, kit pedig az ő felsége lovag és gyalog udvari szolgái, drabanti nyárban elkaszáltattak, az kit pedig el nem kaszálhattak is, eletettek, nyomottattak, tapodtattak. Hogy azért Felséged az régi jó usust ennekutánna observáltatni igéri, Felségednek megszolgáljuk. Végeztük mi is egész országúl, hogy ezután ne légyen, és az katona uraink is az régi jó rendtartást observálván, füveljenek ott, az hol az békséges üdőben füveltek.

Articvlvs XXIX.

Az dézmások árendálásokról ennekelőtte emanáltatott articulus confirmáltatik, és tisztviselők jószágos nemes ember hazafiai constituáltatnak.

Mivel kegyelmes aszszonyunk fejedelmünk egynéhány articulusunk exstál arrúl, hogy ez dézmások minden vármegyékben székes vagy bizonyos helyeken percipiálván az arendát, azon helyen az első terminuson Szent-György nap előtt két héttel, utánna is két hétig, Szent-Márton napon is hasonlóképpen ott kelletett lenni, de ekkédiglen sem együtt, sem másutt ez jó usus nem observáltatott: végeztük akkor Felséged kegyelmes tetszéséből, hogy ezután azon előbbi articulusunk observáltatván, az dézmások a modo in posterum observálván mind helyét, mind terminusát az arenda perceptiójának, ehez tartsák magokat, ha kik pediglen ez ellen abutálná-

nak, mox et de facto kétszáz forintou convincáltassanak. Tisztviselőket pedig, hogy minden helyeken Felséged hazatiait és jószágos nemes embereket constituáltat, Felségednek megszolgáljuk.

Articulus XXX.

Az illegitimum mandatumoknak ususa tolláltatik, és az latrok az fiscus jószágiban is megbüntessenek, [1]) *ha kik penig ezek ellen impingálnának, azoknak poenája decernáltatik.*

Voltak kegyelmes aszszonyunk ennekelőtte ilyen fogyatkozásink is, hogy az törvény processusit illegitimum mandatummal sokan remorálták. Tetszett azért országúl, hogy ennekutánna afféle illegitimum mandatumokkal senki az törvénnek processusit ne remorálhassa. Exceptióknak apellatiója, exceptis peremtorum, az causáknak merituma nélkül el ne bocsáttassék, hanem cum toto suo processu, [2]) minden törvény szerint végben ment sententiák (nisi legitimum aliquod obstiterit impedimentum) suo modo observáltatván bocsáttassanak el. Az vármegyéknek ispányi is az ilyen törvénybűl ment dolgokat minden bántás és ellenzés nélkül mind az Felséged és egyebek jószágiban az sententiáknak seriese szerint tisztek és hivataljok tartása alatt szabadoson peragálhassák; az latrokat is pedig, az mint az nemesség jószágiban, úgy az Felséged jószágiban is, juxta demerita eorum persequálhassák és megbüntethessék. Ha pedig az udvarbírák és tisztviselők közűl valamelyik ez országnak constitutiója ellen contrariumot igyekeznék cselekedni, vagy az executiót nem admittálná, az olyan tisztviselő ne másunnét, az maga jószágárúl, ratione non observationis articulorum, et juris ordine vármegyében prosequáltassék és convincáltassék, cum refusione damnorum et poena minoris potentiae. Ha pedig az olyan tisztviselőnek jószága nem volna, citáltassék ex officio, és az articulusnak continentiája szerint convincáltatván, exequáltassék is azon jószágon. Az ki pedig illegitimum mandatumot impetrálna, az is illendő büntetést szenvedjen. Az mely mandatumban pedig ez clausula nem lészen: Rebus sic ut praefertur stantibus et se habentibus, nem tartozzék az viceispán arra az mandatumra kimenni.

Articvlvs XXXI.

Postaló adással csak az szokott helyeken lévők tartozzanak, végeztetik.

Ez is nem kicsin injuriánkra volt kegyelmes fejedelmünk, hogy az posták nemcsak szokott és paraszt emberektűl

[1]) »Megbüntettessenek« helyett.
[2]) A nyomatott példányban hibásan: processum.

vesznek alájok postalovakat, hanem az nemes ember lovait is gyakor helyen elviszik. Végeztük azért egész országúl, hogy ennekutánna se az nemes embert, se pediglen oly helyeket, az kik postaló adással nem tartoznak, postaló adással ne kénszerítsenek, hanem vegyenek csak ott postalovat, az hol az régi usus mutatja; ha pediglen az posták ez ellen impignálnának, mox et de facto convincálják in poena ducentorum florenorum hungaricalium, melyet az tisztek exequálhassanak rajtok.

Articvlvs XXXII.

Az somlyai szent-egyháznak állapatja az ennekelötte való eligazítás szerint marad.

Kegyelmes aszszonyunk, mivel az üdvözült kegyelmes urunk commissariusi által igazította volt ez az somlyai szent-egyháznak dolgát s állapatját: végeztük egész három nemzetül, hogy ennekutánna is azon állapatban maradjon.

Articvlvs XXXIII.

Az partiumban lévö depositus nemes embereknek privilegiumok főispán, váradi kapitány és Fráter István uramék által revideáltatni decernáltatik.

Sok szegény egyházi nemes atyánkfiai deponáltattak volt kegyelmes aszszonyunk, régi fejedelmektől emanáltatott privilegiomok és szabadságok ellen, kiváltképpen Váradon, Biharon, Püspökiben, Thasnádon és egyéb sok helyeken is az partiumban. Mivel azért nem fáradozhatnak nyavalyások egyik helyrül másikra, holott sokan közülök az török földére is bújdostak, némelyek pedig más nemes ember mellé szorúltanak: tetszett egész országúl, hogy az specificált helyekben deponált nemes atyánkfiai is nem fáradozván sem egyfelé, sem másfelé, főispán és váradi kapitán uramék Fráter István urammal együtt revideálják azoknak dolgokat, és az Felséged kegyelmes resolutiója szerint szerezzenek köztök egy örökös állandó állapatot.

Articvlvs XXXIV.

Fiscus számára agitáltatott causák ellen, hogy novum cum gratia adattattassék, és ha kik indigne extrahálják, azoknak poenája determináltatik.

Kegyelmes aszszonyunk, ez elmúlt néhány üdökben, mikor terminusok celebráltattak, az mely causák in rationem fisci agitáltattak, tetszett egész országúl három nemzetül, hogy az kik afféle causákat újítani akarnak, az olyanoknak adassék

egy novum cum gratia, és suis modis prosequálhassa causáját, ha pedig semmit nem újíthat, afféle causansnak cum poena calumniae perpetuum silentium imponáltassék.

Articvlvs XXXV.

Az holdolt faluknak az partiumban fél adó contribuálások végeztetik.

Nyilván vagyon az is kegyelmes fejedelmünk, hogy az partiumban, az mely faluk hódoltság alatt vannak, ezután is az üdvözült kegyelmes urunk oda fel való létekor, az mely falukat az török elhódoltatott, végeztük, hogy azokat a helyeket specificálván, azok is tartozzanak csak fél adót fizetni az több hódolt falukkal egyetemben.

Articvlvs XXXVI.

Az terminusok és gyüléseknek idején minden rendeknek szállás osztatása decernáltatik.

Hogy Felséged kegyelmesen annuált könyörgésünkre, és a modo in posterum nemcsak Fejérváratt, hanem egyéb városokon celebráltatja az gyülést, és minden rendeknek az régi jó szokás szerint szállást is osztat, Felségednek alázatosan megszolgáljuk.

Articvlvs XXXVII.

Az nemes házakban lakó paraszt embereknek állapatjok végeztetik.

Az váradi uraink és atyánkfiai s egyéb helyeken valóknak instantiájokra végeztük kegyelmes fejedelmünk, hogy valamely nemes embernek házában paraszt ember lakik, kinek csak az ház gazdájától vagyon dependentiája, hogy az olyanok se város közzé, se együvé, se másuá adót és egyéb szedőt vevőt ne adjanak, tudniillik hogyha földét, rétét, erdejét annak az helynek nem éli és nem kereskedik, lábas barmot sem tart.

Articvlvs XXXVIII.

A törvény előtt való arestálásról emanáltatott articulusok confirmáltatik.

Noha az törvény előtt való tartogatás felől is egynéhány rendbéli articulusink exstálnak, mostan is azon articulusokat corroboráljuk, hogy ezután sub poena ducentorum florenorum hungaricalium szegény jobbágyinkat az kezességen levőkön kivül senki ne arestálja; ha pedig törvény előtt vagy falun, vagy városon, vagy egyéb helyeken lévők arestálnák jobbágyin-

kat, vagy egyéb rendbeli embereket, mox et de facto az megírt poenán convincáltassanak és akármely tisztviselők is, ha valakit törvény nélkül arestálnának.

Articvlvs XXXIX.

Gyulafi Sámuelnek dési kamarárúl járandó só sub conditione administráltatik.

Kegyelmes Aszszonyunk, az mely sova Gyulafi Sámuel uramnak jár az dési kamarárúl, úgymint hatezerhatszázhatvanhat kűsó, mivel ő nagyságától adimáltatott volt, hogy Felséged ő nagyságának megigéri, ea conditione, hogy ő nagysága is az hidat megcsináltassa, Felségednek megszolgáljuk.

Articvlvs XL.

Jenő vidékin való veszekedések eligazítására commissariusok becsáttassanak, végeztetik.

Az Jenő szomszédságában lévő határos faluknak Jenővel egyetemben néminémű vetekedéseknek eligazítására, hogy Felséged bizonyos commissariusit rendelje és bocsássa, végeztük egész országúl.

Articvlvs XLI.

Szörin vármeggének az borokon kivül dézmálásának exemptiója végeztetik.

Az Szörin vármegyebéli uraink s atyánkfiai, mivel annak előtte is az borokon kivül semminémű veteményekből dézmát nem adtanak, hogy Felséged ezután is azon immunitásokban megtartsa, Felségednek alázatosan megszolgáljuk.

Articvlvs XLII.

Az pótura, hogy abrogaltatásáig három pénzben az adóba levéttessék, concludáltatik.

Az magyarországi uraink s atyánkfiai instantiájokra végeztük, hogy az míg az pótura Magyarországban nem abrogáltatik, az Felséged adajában is három pénzbe azokból az helyekből elvétessék. Az mely nemes uraink s atyánkfiainak szőlejek az váradi hegyen elvétetett pénz nélkül, hogy Felséged azokat contentáltatni ígíri, Felségednek híven megszolgáljuk.

Articvlvs XLIII.

Az kolosvári terminuson finaliter decidáltatott causáknak pecsétletlenül maradott leveleknek pecsétlésekre a mestereknek az pecsét kiadassék, végeztetik.

Mivel kegyelmes aszszonyunk némely causáns atyánkfiainak az elmúlt kolosvári terminuson noha törvények finali-

ter decidáltatott, mindazonáltal idvözült fejedelmünknek halála interveniálván, és az pecséteket mester uramék béadván, meg nem pecsételtethettenek: tetszett, hogy az olyanoknak effectuálására az pecsétet mester uraméknak kiadassa.

Articvlvs XLIV.

Az székelységen való religióknak szabados exercitiuma admittáltatik, és az megbántódott ecclesiák eligazításokra commissariusok bocsáttassanak.

Az székely uraink s atyánkfiai kivánságokra, hogy Felséged minden helyeken indifferenter religiójokat szabados exercitiumokban admittálta, és a hol bántódások estenek, annak is eligazítására rövid időt mindenik religiókból arra rendeltetett commissariusit kibocsátani ígírte, kik inquirálván ex novo, valakik közöttök is potiorb parsoknak találtatnak, ecclesiájoknak [1]) mindenképpen azoknak restituáltatja, Felségedtől illendő hálaadással vettük. Végeztük is, exmissióját az commissariusoknak ne differáljuk, mentül hamarébb igazítassék el dolgok, minden religiókból egy-egy commissarius légyen; a hol kevesebb pars lészen, az maior pars auditoriumot csinálni segítsen.

Articvlvs XLV.

Az ecclesiákban annuatim visitálások committáltatnak, és hogy az régi usus observáltassék, végeztetik.

Akármely ecclesiákban annuatim, hogy egyszer visitáljanak, és az tanítókat, az hol nem acceptálják, az seniorok erővel ott ne tarthassák rajtok, hanem az melyet az megyék akarnak, régi szokások szerint, olyan papokat tarthassanak, és hogy az előbbi szokás szerint vasárnapi esketés, keresztelés admittáltassék (mivel difficultásokat jelentik abból ő kegyelmek) közönségesen országúl végeztük.

Articvlvs XLVI.

Az székelységen az királybíráknak választásáról az 1613. esztendőbéli articulus observáltatik.

Mivel kegyelmes aszszonyunk ennekelőtte is in anno 1613. végeztük volt országúl, hogy az székelységen az királybírák választása az szék arbitriumában álljon, most is azon articulust országúl tetszett, hogy ő kegyelmek observáljanak.

---

[1]) Helyesen: ecclésiásokat.

Articvlvs XLVII.

Az communis aestimatio az székelységen nem admittáltatik.

Az communis aestimatio pedig, mivel ő kegyelmek között nem volt, hanem capitalis summával éltek, ebből is, hogy előbbi rendtartások stáljon ő kegyelmeknek, mi is appróbáljuk. Végeztük is, hogy pro communi decreto observáltassék közöttök.

Articvlvs XLIII.

Az székelységen lévő ős jobbágyokról emanáltatott edictum melioráltatik.

Ugyan az székely atyánkfiainak lévén néminemű praeiudiciumokra az üdvözült kegyelmes urunktúl az jobbágyok állapatja felől kiadott edictum valamely részecskéjében, hogy tudniillik az ős jobbágyok felől való igasságokat, melyeket az commissarius urak nem is revideáltanak, és így sem az ős, sem az 1614. előtt jobbágyok felől való igasságokban nem procedálhattanak, nagy fogyatkozásokkal, ebből is Felségednek hozzájok mutatott kegyelmességét megértvén országúl concludáltuk, hogy azon edictum de caetero mindenképpen stáljon, hanem ebben melioráltassék, hogy valakiknek méltó tapasztalható igasságokat Felséged tanácsi által comperiáltathatja, producálván igasságokat, certificáltatni kegyelmesen igíri, mi is méltónak és illendőnek ítéljük.

Articvlvs XLIX.

Az udvarhelyi korcsoma állapatja és határinak eligazítása rendeltetik.

Udvarhelyszéknek és Udvarhely városának alázatos könyörgésekre, hogy az várost régi privilegiumában megtartani kegyelmesen igíri, és csak három holnapiglan való korcsomálást forditván az vár szükségére, de caetero az ott való nemességnek és városi rendeknek közönségesen Felséged kegyelmesen megengedte korcsomálásokat, hogy libere exerceálhassák, magunk is országúl értvén ott lakos szegénység fogyatkozásit határok dolgaiból, előbbi s régi szabadságokat igen szükségesnek ítéljük helyben állatni. Ezután is, míglen Felséged kegyelmességét bővebben hozzájok nem mutatja, alázatos requisitiójokra ezen állapatban maradni statuáltuk.

Articvlvs L,

Udvarhely várához applicáltatott örökségek, földek és jobbágyok eligazitására commissariusok végeztetnek.

Azonképpen azon Udvarhely széki atyánkfiai requisitiójokra kegyelmesen tekintvén Felséged, Udvarhelyhez appli-

cáltatott jobbágyok és egynéhány faluk határában lévő földek és örökségek oda való foglalásának, Mihály Máthénak is jobbágyi felől való eligazítására, hogy Felséged bizonyos commissariusit in mense Martio kegyelmesen assecurál oda bocsátani, igasságit restituáltatni, alázatosan megszolgáljuk Felségednek.

Articvlvs LI.

Az két oláhfalviak, zetelakiak, az törvények dolgából Udvarhely széki főtisztekhez applicáltatnak.

Az két oláhfalviak, zetelakiak 1624. esztendőbéli articulus tartása szerint az Udvarhely széki főtisztektől dependeáljanak törvények dolgából, végeztük.

Articvlvs LII.

Az ríkai vám és az torjaiak dolgok és privilegiomok Kolosvárott az brevisen revideáltatnak.

Méltónak ítéltük az ríkai vám felől való difficultásokat, mivel szabadságok ellen praetendálják lenni, hogy arrúl extrahált privilegium revideáltassék ez jövendő kolosvári celebrálandó terminuson; végeztük, hogy az torjaiaknak is dolgok azon terminuson revideáltassék.

Articvlvs LIII.

Az sónak árra és administrálása determináltatik.

Az só dolgából kegyelmes aszszonyunk, mivel mindenkor sok panasz vagyon, mostan azért pro rato et firmo concludáljuk, hogy az régi mód szerint, az pogácsa só öt pénzen adattassék, kinek-kinek pedig érdeme szerint (az régi sallariummal contentusok lévén az kamora ispánok), az mint régen usus volt, elegendő jó sót adassanak, sub amissione officÿ.

Articvlvs LIV.

Az gratuitus labor az székelységen tolláltatik.

Hogy az gratuitus labor praestálásából Felséged immunissá tötte az székely atyánkfiait is, az méltónak ítéljük lenni, mivel az országnak és Felségednek mindenkor készek hűséges szolgálatjokat megmutatni.

Articvlvs LV.

Az ország szükségére extra regnum expeditusoknak költség adassék, végeztetik.

Az székely uraink s atyánkfiai alázatos requisitiójokra resolvánván Felséged tanácsival együtt, hogyha mikor extra

regnum in publicis regni negotiis küldi őket, költséget adat nékiek, nekünk is tetszik kegyelmes aszszonyunk, méltó is, akar honnét expediáltassanak is, hogy elegendő költség adattassék az olyanoknak az szolgálathoz és úthoz képest.

Articvlvs LVI.

Kézdi Vásárhely, Sepsi-Szent-György és Illyefalva privilegiumi confirmáltatnak.

Kézdi-Vásárhely, Sepsi-Szent-György és Illyefalviaknak is privilegiumokban való megfogyatkozásokat értvén Felséged, végeztük, hogy azok is örökösen megmaradjanak immunitásokban.

Articvlvs LVII.

Az Háromszékieknek magok szükségére való marhákból, Havaselföldébe, kiket visznek, avagy hozatnak, vámok megengedtetik. Az bereczki és csíki vám felől az régi usus observáltatik, és Ojtozon és Bozán való praesidium tartás ő felségétül igértetik.

Mivel az Bozán és Ojtozon való várakat Háromszék építtette: végeztük azt is, hogy valakik magok szükségekre vitetnek vagy hozatnak marhát Havasalföldéből, vámot rajtok ne vegyenek. Az bereczki és csíki vám felől is az régi usus observáltassék. Az Ojtozon és Bozán való várakban is az praesidium tartásra Felséged kegyelmes gondviselését ígíri, megszolgáljuk.

Articvlvs LVIII.

A posta ló adás az székelységen az hadban szolgáló rendtül tolláltatik.

Az posták felől is végeztük kegyelmes aszszonyunk, hogy Székelyföldén az hadban szolgáló rend posta ló adással ne tartozzék.

Articvlvs LIV.

Az magtalanúl megholt ecclesiastica personáknak jovai successiója determináltatik.

Jelentik ugyan az székely uraink és atyánkfiai, hogy némely ecclesiastica personák, magtalanúl meghalván, némely helyeken javait fiscus számára applicálták. Végeztük azért, hogy ennek utánna, ha efféléknek atyjafia vagy legatariussa nem találkoznék, tehát az ott való ecclesiára légyen in perpetuum.

Articvlvs LX.

Az terminusokon való causák seriesből adiudicáltatnak, és az convocatóriában az litigánsok certificáltassanak. Az levelek taxái az cancellláriákon az régi usus szerint percipiáltassanak.

Mivel kegyelmes aszszonyunk fejedelmünk az törvényre is nem utolsó szükségünk vagyon, végeztük azért most is újobban, hogy minden következendő terminusokon és táblákon seriesből adiudicáltassék kinek-kinek causája az 1619. esztendőbéli írott articulus szerint, és ha mikor Felséged generalis diaetát promulgáltat, az convocatóriákban certificáltasson felőle, tudhassák az peresek mihez tartani magokat, mint eddig az peresek ne költsenek, fáradjanak hiában. Tetszett ez is országúl, hogy az levelek taxái az régi usus szerint percipiáltassanak az cancellláriákon.

Articvlvs LXI.

Hogy az Felséged mandatuma nélkül cum apparatu bellico fel ne tartozzék ülni az székelység, végeztetik.

Könyörgésünk által errűl is requirálván Felségedet, hogy juxta articulum anni 1613. cum apparatu bellico Felséged mandatuma nélkűl felűlni ne tartozzunk, azon articulust ezután is observáltatni statuáltuk, hanem ha az szükség kívánja.

Articvlvs LXII

Hogy az malefactorok minden helyeken megbüntetődjenek, decernáltatik.

Történt ilyen dolog is köztünk kegyelmes aszszonyunk, hogy némely maga viseletben emberek gyilkosságot, paráznaságot és egyéb egyenetlenséget patrálnak, és nem állhatván otthon meg az dolgot, az udvari lovas vagy gyalog közzé jűnek más rendbéli szolgálatra is az ő gonosz cselekedeteknek mentségéért, az megbántott embereknek nagy injuriájokra és károkra. Azokról is végeztük Felséged consensusából az querelánsoknak istantiájokra arestáltassanak, és cselekedetekrűl documentum vallatásit exhibeállván az laesa pars, minden kedvezés nélkűl érdemek szerint megbüntettessenek; ha pedig az otthon való törvénynyel megsententiáztatott arrűl való sententiát mutatván debitae executioni tradaltassék, hogy így is az latrok az ő gonoszságokban refraenáltassanak.

Articvlvs LXIII,

Az aranyasszékiek Fejérvárott gyalogot ne tartsanak, hanem az országgal együtt szolgáljanak, végeztetik.

Az aranyasszéki uraink s atyánkfiai jelentik kegyelmes fejedelmünk, hogy nem kicsin injuriájok volt az gyakorta

való gyalog adás miatt ide Fejérvárra, holott nemcsak mikor az szükség kívánta volna, de extraordinarie is gyalogot kellett itt Fejérváratt tartaniok. Végeztük azért, hogy ezután olyan szokatlan tereh viseléssel ne bántassanak ők is, hanem szolgáljanak akkor az országgal együtt, mikor az szükség kívánja.

Articvlvs LXIV.

Az aranyasszékiek az só szállításból való régi privilegiumokban confirmáltatnak.

Adják azt is értésünkre ő kegyelmek, hogy az só hordatás is az thordai aknárúl az váradgyai portusra nem kicsin injuriájokra volt, holott semmi privilegiumok sem régi szabadságok azt nem mutatta. Tetszett azért egész országúl, hogy régi szabadságok ellen ne kényszeríttessenek az só szállításra, hanem maradjanak meg ők is az régi fejedelmektűl adatott immunitásokban.

Articvlvs LXV.

Az városokon hogy kész pénzen vásároltasson ő Felsége, és az portára való kupák elkészítésére elegendő aranyat és czüstöt administráltasson, concludáltatik.

Az szász uraink atyánkfiai jelentik kegyelmes aszszonyunk, hogy ennekelőtte vásároltatván az üdvözült fejedelmünk, az vásárlók pénzt nem adtak, hanem hogy adójokban deputáltatik, arra halasztották, s abbúl sem deputálták nagy károkra és fogyatkozásokra. Hogy azért Felséged a modo in posterum készpénzen akar vásároltatni, és hogy ennekutánna, mikor az portára való kupákat csináltat Felséged városokon, hogy ezüstöt és aranyat adat annak elkészítésére elegedendőképpen, Felségednek alázatosan megszolgáljuk.

Articvlvs LVXI.

Az lövő szerszámoknak restitutiója végeztetik az városoknak.

Végeztük azt is országúl, 1614. esztendőbéli articulusok szerint, hogy valahol az erdélyi birodalomban Szeben városának és több városoknak is álgyú és egyéb lövő szerszámi megtaláltathatnak, mindenütt megadattassanak.

Articvlvs LXVII.

Az conflagratusok contributiójok determináltatik.

Enekelőtte való boldog emlékezetű fejedelmeknek idejekben is a miképpen, hogy az combustáknak három esztendeig való adójok megengedtetett; tetszett most is, hogy az magi-

stratusok hűt szerint való testimonialist adván az olyan helyekről, ezután is azon régi jó mód observáltassék az combusták-nak contributiójok felől.

Articvlvs LXVIII.

Hogy ő Felsége az szászságon lovakat ne tartasson és rövid útakra lovakat szekereket ne vegyen, végeztetik.

Jelentik azt is kegyelmes aszszonyunk az szász uraink s atyánkfiai, hogy ennekelőtte az üdvözült kegyelmes urunk lovait tartatván az szászságon, nagy fogyatkozásokra volt, és akármely rövid útra szekeret lovat kényszeríttettenek adni. Hogy Felséged mindez két dologból kegyelmességét ígírvén avval ezután ő kegyelmeket nem bántja, Felségednek megszolgáljuk.

Articvlvs LXIX.

Hogy az szászoknak audientia adassék, concludáltatik.

Mivel penig ő kegyelmek gyakorta, kiváltképpen in rebus arduis, expediálják követeket Felségedhez, hogy azért Felséged audientiát adván kegyelmesen meghallgassa őket, ne kellessék sokáig vagy itt, vagy más helyeken, a hol Felségedet találják, mulatniok, ebbéli kegyelmességét is Felségednek egész országúl megszolgáljuk.

Articvlvs LXX.

Hogy az tilalmas útakon, ösvényeken járó görögök arestáltassanak, végeztetik.

Ugyan az szász uraink s atyánkfiai jelentik azt is, hogy az görögök sok tilalmas útakon, ösvényeken, úgy mint fogarasi, csíki, gyirgyai havasokon járnak ki- s bekereskedésnek okáért, mely miatt félő, hogy kicsin haszonért nagyobb kára ez országnak ne következzék: végeztük, hogy ennekutánna, a mint ennekelőtte is, valakik az tilalmas útakon és ösvényeken, havasokon találtatnak ki- s béjárni, megfogattassanak és mindennémű marhái elvétessenek.

Articvlvs LXXI.

Az szászságon való bor foglalás tolláltatik, és az tisztekneknek közöttök való innovatiói prohibeáltatnak.

Nem kicsin injuriájok volt ő kegyelmeknek abból is, hogy az praefectus idejében esztendőként sok borok foglaltattak el, és az bor foglalók pinczéjeket eljárván, magok haszna keresésével insolentiákat cselekedtenek rajtok. Végeztük azért egész országúl, hogy ennekutánna minden abususok tolláltatván, semmi efféle innovatiót az tisztviselők közikben ne vigye-

nek, hanem régi jó rendtartásokban minden helyeken maradjanak meg. Az bor foglalást, is hogy Felséged megengedte és azzal ő kegyelmeket többé nem bántja, Felségednek megszolgáljuk.

Articvlvs LXXII.

Az dézmásoknak instructiójok szerint való állapatjok végeztetik minden helyeken.

Vagyon ő kegyelmeknek, sőt nekünk is egész országúl, nem kicsin injuriánk az dézmásoknak insolentiájok miatt, holott csak kicsin vétekért felettébb való bírságot vettenek az szegénységen, sőt ha melyik ajándékot nem adhatott, kinhagyta veszni az szegény ember gabonáját. Végeztük azért országúl, mikor arendátorok az dézmásokat kibocsátják, instructiójokat vigyék az magistratusokhoz, és az folnagy esküdt emberekkel azt meglátván, éljenek nekiek adatott instructiójok szerint, ne is büntessenek meg senkit; ha pedig oly dolog történnék, az dézmások senkire törvént ne tegyenek, hanem a magistratusok igazíttassák el törvény szerint és fizettessék meg az kárt is az laesa parsnak. Az kik pedig az dézmásokban ez ellen impingálnának, eo facto kétszász forinton convincáltassanak. Az partiumban is, hogy ezen mód observáltassék, egész országúl végeztük.

Articvlvs LXXIII.

Az váradi, révi, hunyadi, kolosvári postálkodás az régi usus szerint confirmáltatik.

Hogy pedig Felséged az váradi uraink instantiájokra kegyelmesen resolválta magát, és megengedte nekik, hogy az régi szokás szerint az váradiak Révig, az réviek Hunyadig, az hunyadiak Kolosvárig, az kolosváriak Thordáig és ne tovább tartozzanak posta lovakat és szekereket ennekutánna adnia, nem úgy, mint ezelőtt; végeztük, hogy ennekutánna az jó rendtartáson kivül ne tartozzanak postálkodni.

Articvlvs LXXVI.

Az szászoknak vámok és árendájok az régi ususban hagyattatik.

Az szász uraink és atyánkfiainak nem kicsin bántások lévén az vámoknak arendájoknak súlyos voltok felől, végeztük azért egész országúl, hogy Felséged az vámoknak arendáját az régi ususra szállítsa, ne is exigáltassa külömben. Felségednek megszolgáljuk.

Gábor és János vajda és Weichardus Sceltetus az országhoz incorporáltatnak.

Végezetre megértvén Felségednek kegyelmes izenetit, melyet gubernator uram ő nagysága által declarált az te-

kéntetes és nagyságos Mogila Gábor és János vajda uraimék felől, tudniillik, hogy magunk közzé ő nagyságokat úgy mint hazánk fiait bévennük, kiknek régi böcsülletes fejedelmi nemzeteket meggondolván, és remélvén, hogy ő nagyságok is nem haszontalan tagjai lennének ez hazának, egyenlő akaratból szeretettel bévöttük, acceptáltuk és magunk közzé számláltuk.

Az miképpen az nemzetes Weichardus Scultetus a Schulicz uramat is azon Felséged kegyelmes commandatiójára, meggondolván egynéhány esztendőtől fogva az megholt kegyelmes urunk fejedelmünknek való hűséges és hasznos szolgálatját és ő felsége körül való forgolódását is, magunk közébe veszszük, magát és minden maradékit igaz hazafiainak lenni pronuncialjuk, bévévén közöttünk szokás szerint való juramentumát, és el is hivén, hogy minden üdőben igaz és hasznos tagjai fognak ez hazának mind ő nagyságok és ő kegyelme is lenni.

Az taxás városoknak contributiója végeztetik.

Az taxás városok contributiója.

Kolosvár adjon	1600.
Fejérvár adjon	150.
Bánfi Hunyad adjon	150.
Kizdi Vásárhely	125.
Udvarhely adjon	200.
Sepsi-Szent-György	100.
Illyefalva adjon	100.
Egeres adjon	80.
Nagy-Almás	40.
Várad adjon	1400.

Nos itaque praemissa supplicatione dominorum regnicolarum trium nationum regni Transsilvaniae et partium Hungariae ditioni nostrae subiectarum benigne exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulos nobis modo praemisso praesentatos praesentibus literis nostris de verbo ad verbum sine diminutione et augmento aliquali inseri facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta ratos gratos et accepta habentes approbavimus, ratificavimus et confirmavimus offerentes Nos benigne, quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis et articulis tam Nos ipsae observabimus, quam per alios quoslibet obseruari faciemus. Imo acceptamus, approbamus et ratificamus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in civitate

nostra Alba-Julia, die decima septima mensis Februarÿ anno Domini Millesimo Sexcentessimo Trigesimo.

Excudebat Albae Juliae Jacobus Effmurt
Ligniensis Typographus Suae Serenitatis
Anno 1630.

Két nyomtatott példánya, pecsét és aláírás nélkül, *az erd. Múzeumban (Jos. Com. Kemény Codex Authent. Art. Diaet. Trans. III. köt. és a Donáth-gyűjteményben).*

b)

Az udvarhelyiek folyamodása, a válaszszal.

Alázatos könyörgésünk által kénszeríttetünk az nemes országhoz folyamodni keserves lelki méltatlan megbántásunk miatt; holott noha az recepta religiók állapotja felől való ország articulusa azt contineálja, hogy minden helyeken az templomok és domus parochialisok szokott jövedelmekkel együtt az potior parsé legyen, és mű Udvarhely városúl mind most s mind akkor, a memoria hominum mikor birt templomunktól priváltattunk, két annyival is többen voltunk s vagyunk is az más valláson való atyafiaknál: de mindazonáltal nagy lelkünk fájdalmára, templomunknak nem az ajtaján menvén be, hanem ablakán hágván meg, tőlünk violenter occupálák, igírvén azt, hogy az várbeli templomot számunkra megépítenék. Annakutánna ily reménséggel tápláltatván, hogy inxta contenta articulorum egyenlőképpen auditoriumot építenénk az más valláson lévő atyafiakkal együtt, az is csak abban múlék. Végezetre magunk tulajdon saját költségünkkel kezdvén építeni egy templomocskát, szegény idvözült kegyelmes urunkat a felől sinistre informálván, azt is félben hagyaták velünk, és mind azoltától fogva templomunk nélkül vagyunk, hanem Bethlenfalvára kénszeríttetünk religiónknak exercitiumára kijárni és ott tartani papot. És a ki az többi között nem utolsó terehviselésünkre és keserűséginkre s lelkünk fájdalmára vagyon, az udvarhelyi pradicator számára is, kinek mű sem tanítását, sem semmi szolgálatját nem veszszük, az neki való fizetést rajtunk extorqueálják, és immár némelyikünket közzülünk annak meg nem adásáért igen meg is vertek s rongáltak, és a felett magunk papjának is külön fizetését s jövedelmét megadtuk, s így nem kevés fogyatkozásunkra két felé kénszeríttetünk fizetni. Hogy azért mű is az nemes ország végezése szerént régi recepta religióknak szabadságában megtartassunk, holott numero is az más renden valókat kétszerte is feljülhaladjuk, melyről ezen nemes ország gyülésében lévő tisztviselő fő-fő uraink is elegedendő bizonyságot tehetnek: kö-

nyörgünk azért Nagyságtoknak és tü Kegyelmeteknek az Istenért, tőlünk violenter occupált templomunk restituáltassék papi házával és religióknak liberum exercitiumával együtt, melyet irasson articulusban is az nemes ország. Mü készek vagyunk iuxta contenta articulorum az más valláson lévő atyafiakkal együtt auditoriumot épiteni számokra, és ők is tartsanak külön praedicatort önnön magoknak.

Az Nagyságtok és tü Kegyelmetek ezbeli méltó nagy igazságunkhoz megmutatandó kegyes jóakaratját fejenként megszolgáljuk Nagyságtoknak és tü Kegyelmeteknek, és Isten is megáldja Nagyságtokat és tü Kegyelmeteket érette.

P. S. Ezt is akarók Nagyságtoknak és tü Kegyelmeteknek értésére adni alázatoson, hogy mivel nem volt parochialis házunk, hol papot tarthattunk volna, csak háznál kellétett papot tartanunk; egy Mihály barátot tartván, megfogták, fogva hurczolták, vonták, úgy bocsátták el is, hogy onnan elmenjen, tovább ott ne lakjék, el is méne, minthogy ott tovább nem lakhaték.

Hátirat: Az közönséges igazság és az ország articulusa azt mutatván, tovább annál nem mehetünk, hanem az hul maior pars mely valláson vagyon, azénak kell lenni az templumnak is, az másfélének egyenlőképpen kell auditoriumot épiteni. Ennek eligazítására mind az négy recepta religióbúl legyenek rendelve commissariusok, Ex consilio 14. Febr. 1630.

Eredetije *néhai Hilibi Gál László gyűjteményében (Chartophylac. Tom. XVII. Nro. 25.)*

VII.

1630. jún. 21.

Ibrányi Rákóczynak: Csáky fondorlatairól tudósítja.

Szolgálatomat ajánlom Nagyságodnak az úristen Nagyságodat sok jó szerencsékkel, jó egészséggel látogassa, mind az Nagyságod igaz jóakaróival egyetemben. Ez mostani Nagyságodnak való irásomat semmiképen el nem akarám mulatni, noha bizony sok okokra nézve igen titokban vagyon némely része. Minthogy tudom, hogy az úristen Nagyságodat ifiúságitól fogván mind ez óráig, s tudom, ezután is megáldotta az igaz tökéletes tiszta szívvel hazájához, nemzetéhez, az ki legnagyobb vallásához való szeretetivel és jó indulatjával, minthogy penig mostan akarják felvetni nemzetünknek, hazánknak, vallásunknak, veszedelmének fundamentomát, oly csudálatos practika által való indulatot tanáltanak fel benne: az fejedelemasszony Tokajt és Munkácsot Csáky Istvánnak adta. Mun-

kácsot penig ilyen praetextus alatt akarja kezéhez venni, hogy csak az kapitányságot adta volna neki, mert igen fél attól, hogy be nem bocsájtják; én el is küldöttem postán Balling Jánoshoz, és az Istenre kényszerítettem, hogy be ne bocsássa és igéről-égére mind megirtam minden eredetit neki, nagy hitel alatt; bizonyosan hidje Nagyságod gubernator uram ő nagysága sem tudta meg ezt elébb nálamnál. Kassay István vénségére mire vötte magát, egy falut, ötszáz aranyat, hét aranyas kupát adott neki Csáky István és az commissariusságot felvállalta, vele vagyon, eddig megindultanak. Fogarasban levén az fejedelemasszony ott adta neki; bizonyosan hidje Nagyságod kétszer való százezer tallér érő drága marhákat és aranyat hozott ki Csáky az fogarasi tárházból, valamit szedett mind övé. Amicorum omnia sunt communia, mindazáltal vagyon utána vigyázás: mindent Nagyságodnak meg nem irhatok. Az Istenért kérem Nagyságodat, ha valamiben módját látja Nagyságod, ne hallgassa Nagyságod is el, hogy előmehessenek ez mostani dolgokban, mert bizony nemcsak az uraságában való előmeneteli viseli csak őket, hanem az nagy rettenetes practika az mi veszedelmönkre. Tudom, ehez képest rövid nap más hirt hall Nagyságod, lesznek is oly emberek, az kik megmozdulnak ezen az dolgon; én is, Nagyságos uram, Patakra akarok vala mennem — minthogy régen nem is voltam ott, de az számtalan sok oly hirekhez képest nem megyek messze, igen vigyázásba vagyok. Olyan hirt is hozának, hogy az kállaiak immár ki is akartak volna indulni többekkel együtt, hogy Böszörmény alá menjenek, és Erdélyi Andrást kézben kérjék, és ha nem adják, az várost is szablyára hányják kicsinytől fogván nagyig; de azért aurus est hic sermo; az más párton való hajdúság is ez hirt hallván, alattomban rezgelődik, Muharem bégnek is az lovait elhozták az fűről, úgy hallom, kállaiak is voltanak volna közöttök; elhidje Nagyságod, semmi jót nem remélhet ember ez mostani állapat felől. Csáky Tokajban akar elsőbben menni, onnét Munkácsra. Nagyságod énnekem jóakaró szolgájának parancsoljon, minden időben jó szívvel szolgálok Nagyságodnak. Az úristen tartsa meg Nagyságodat sok esztendeig jó egészségben. Datum in arce Ecsed 21. die Junii, Anno 1630.

Nagyságod jóakaró szolgája
Ibrányi Mihály m. p.

Külczím: Spectabili ac magnifico domino domino Georgio Rákóczy de Felső-Vadász comiti cottus Borsodiensis dno dno mihi gratiosissimo.

(Eredetije a magy. kir. orsz. levéltárban.)

VIII.

1630. jú l. 17.

Esterházy Bethlenhez: az erdélyi hadi készületek ügyéhez.

Illustris ac magce dne comes amice observandissime.

Salutem et servitiorum paratissimam commendationem. Mivelhogy bevivén Isten Kornis Zsigmond és Kapi András uramékot ő kegyelmétől, reménljük minden idevaló dolgokot megértett Kegd, arra nézve szükségesnek nem itélem, hogy most bő irásommal terheljem Kegdt, mindazonáltal ez két dolgot rövid szóval akarám intimálnom Kegdnek: hogy úgy esék értésemre, mintha némöly gonosz akaratú embernek Kegtek felé, nem tudom, megént micsada észvesztő hireket hintegetnének, kire nézve valami hadi készöletre való tanácskozási is lettenek volna Kegdnek, és hogy valami mustrát is akarna instituálni, ki ha úgy vagyon, igazán irom Kegyelmednek csudálom, s idejét, s helyét módját is nem látom, s annival inkább sem tanácsolhatom, s kérem is Kegdt, nyugodjék meg Kornis Zsigmond és Kapi András uramék által tett izenetemen s azon is, hogy tökéletes értője vagyok nemzetünk és hazánk kevés egyességének és békességének, s azt se magam, se más tekintetiért megbántani nemcsak nem kivánom, de kész vagyok erőm szerént azt inkább megbántanom, az ki csak kisebb okot is igyekeznék arra adni, ezt nem szabódásból, hanem főbbképen Kegtek és magunk javáért mondom.

Más dologról arról akarék Kegdnek irnom, hogy im ez új budai vezér is, mint szintén ezelőtt Murteza pasa, irogatni kezdett az hajdúságnak, hogy ő hozzájok és Erdélyhez tartsák a hűséget, melyről noha én is megszólétottam és vagyon most is emberem nála, mindazonáltal talán nem volna gonosz Kegdnek is insinuálni néki, hogy efféle dolog nékül ellenne, mert arról Kegdnek még az szegín fejedelem idét *(úgy!)* adott kemény reversalis vagyon az mi kgmes urunknál az hatalmas római császárnál, és azt Kegtek semmiképpen nem praetermittálhatja az békességnek sérelme nékül, mivelhogy az hét vármegyékkel együtt azok is csak éltéig engedtettek volt a fejedelemnek, és hogy kétséget is hozhatnak Kegtekre effélével, mintha Kegtek ingerlené effélére őköt, mert ugyanis, ha ők mind abban mennének el, semmi jó nem jönne ki belőle; Kegtek pro sua dexteritate elhittem ennek gondját viseli.

Az imperium gyülésről és az olaszországi hadakról az minemő hireink vadnak, közlöttem Kornis urammal, elhittem, el nem múlatja ő kegyelme is Kegddel azont communicálni;

oda istennek hála mindenek feliciter succedálnak sok gonosz akarató embereknek confusiójokra. Kérem Kegmedet az jó correspondentiájára nézve tudósítson azokról az hirekről, az kiket Kegyelmetek az portáról és az mostani kijött tatárokról értett és értend, megszolgálom Kegdnek, s mi is azont fogtuk innét cselekedni. Tartsa meg Isten Kegdet jó egészségben. Datum in Tarcsa, die 17. Julii 1630.

Kiről: Paria literarum ad gubernatorem Transylvaniae, die 17. Julii anno 1630. exaratarum.

(Orsz. ltárban. Act. Publ. Fasc. 5. N⁰ 1⁰.)

IX.

A megyesi országgyülés végzései s irományai.

a)

A törvényczikkek.

Nos Catharina Dei gratia nata Marchionissa Brandeburgica, Sacri Romani Imperii et Transilvaniae princeps, partium regni Hungariae domina, Siculorum comes, ac Borussiae, Juliae, Cliviae, Montium etc. ducissa. Memoriae commendamus tenore praesentium, significantes quibus expedit universis: Quod illustrissimus, spectabiles ac magnifici, generosi, egregÿ ac nobiles domini regni gubernator, consiliarÿ, caeteriquc status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium regni Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitÿs, ad diem decimum mensis Julÿ Anni domini praesentis Millesimi sextentesimi trigesimi in civitatem nostram Medgies ex edicto nostro celebratis, congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infra scriptos articulos, in eisdem comitÿs paribus ipsorum votis et unanimi consensu conclusos, supplicantes nobis humili cum instantia, ut nos universos et singulos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos, et accepta habentes, approbaremus, ratificaremus et confirmaremus. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Constitutiones et articuli dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae, et partium Regni Hungariae eidem annexarum, in comitÿs eorum generalibus, in civitate medgiesiensi, ad diem decimum mensis Julÿ anni domini Millesimi sexcentesimi trigesimi indictis et celebratis, conclusi.

Mivel kegyelmes aszszonyunk fejedelmünk nagy gyakorta az nyughatatlan elméjü delator emberek még az nagy

méltóságban lévőket is fel szokták háborítani, respublikákat, fejedelemségeket, az ő nyughatatlanságokkal funditus evertálni; mely mostan is szegény édes hazánkban felette igen kezdvén pullulálni, elannyira, hogy ha az mindenható felséges bölcs Isten ingyen való kegyelmességéből nem remediálta volna dolgunkat, szegény hazánknak kicsin respiratiója, mostani szép csendessége, utolsó veszedelemre következhetett volna: az mint azért Felséged is int kegyelmesen propositiójában az olyan nyughatatlan elméjű embereknek kikeresésére, és az csendes békességben megmaradásunkra való modalitásoknak feltalálására, Felségeknek alázatossan megszolgáljuk. Mi is azért egész országúl, három nemzetűl, egyenlő akaratbúl az mostani felháborodott állapatnak complanálására generalis gyűlésünkben ez néhány alább megirt modalitásokat és conditiókat csináltuk, végeztük; kiket observáltatni is kivánunk.

Articvlvs I. De amnystia.

Valaminémű idegenkedések és akármi okbúl származott diffidentiák az mi kegyelmes aszszonyunk ő felsége és gubernator urunk ő nagysága között löttek hazájának megmaradására nézve, azok penitus in toto sopiáltassanak, és teljességgel kivettessenek mind ő felségének, mind ő nagyságának szívekből, és omnium rerum oblivio és amnystia légyen ő felsége s ő nagysága között. Ezután pedig, ha valaki valamit mondana vagy irna, mely valami diffidentiára okot adna mind ő felségének és ő nagyságának, azt tartozzék ő felsége mindjárást megjelenteni gubernator uramnak és tanácsinak, azonképpen ő nagysága is ő felségének s az tanácsnak, és kedvezés nélkűl afféle delator büntettessék meg kemény büntetéssel. Az vitézlő rendek között is az amnystia a szerént meglegyen. Ha pedig ő felsége meg nem jelentené, mindjárást az conditiók ellen impingálni láttassék; hasonlóképpen gubernator uram is azon poenának subiciálni, melyeket ez alatt megirtunk. Afféle delator pedig in notam perpetuae infidelitatis incurráljon, procedálván affélék ellen suis modis.

Articvlvs II. De modo securitatis.

Ha ő felsége gubernator uramnak vagy személye, vagy élete, vagy állapatja ellen valamit cselekedni igyekeznék vagy mással cselekedtetnék, vagy titkon, vagy nyilván, eo facto comperta rei veritate mindenek absolutusok légyenek az ő felsége hűségétűl, úgymint ki az ország végezéséhez nem tartotta magát, és ő nagysága mellett tartozzék insurgálni mind az három nemzet, és állapatjában megoltalmazni magunk igéreti szerént

in praescripta justa causa. E converso, hogyha gubernator uram is ő felsége ellen valamit igyekeznék vagy személye, vagy méltósága, vagy fejedelemsége ellen, favort csinálna affelől, vagy ő felsége és ország szolgáival, vagy egyebekkel, tanács és ország híre nélkül, fegyvert hozna maga mellé vagy gyülésben, vagy azonkivül, eo facto tisztitül priválva légyen, és senki gubernatorának ne agnoscálja, hanem aszszonyunk ő felsége mellett tartozzék insurgálni mind az három nemzet, és fejedelmi állapatjában megoltalmazni; azután az ország keresshesse törvénynyel suis modis. Hasonlóképpen egyéb rendek közül is senki magának ártalmas favort ne csináljon se vitézlő nép, se egyéb statusok között. Ha pediglen az mi kegyelmes aszszonyunk ő felsége az elébbeni és mostani conditiók ellen cselekednék, gubernator uram ő nagysága egész tanácscsal együtt egyenlő akaratból ideinkorán admoneálja ő felségét, s ha az admonitio után ugyan nem supersedeálna az conditiók ellen való cselekedetitől, gubernator uram az egész tanács tetszéséből, etiam contradicente principe, mindjárást generalis diaetát publicáltasson, és ott az articulusoknak transgressiójját az országnak megmutogatván, országúl, három nemzetül az ő felsége hűségétől absolutusok légyenek comperta rei veritate. Viszontag, ha gubernator uram ő nagysága is az conditiók ellen cselekednék, asszonyunk ő felsége az egész tanáccsal együtt gubernator uramat idejénkorán admoneálja, és ha az admonitio után nem supersedeálna ő nagysága is az conditiók ellen való cselekedetektől, az fejedelemaszszony ő felsége az egész tanács tetszéséből mindjárást publicáltasson generalis diaetát, és ott az articulusoknak transgressiójját az országnak megmutogatván, ex unanimi consensu dominorum regnicolarum légyen az ő nagysága privatiója comperta rei veritate.

Articvlvs III. Seu conditiones pro parte serenissimae principis.

Senkinek ő felsége, gubernator és tanács hire nélkül, se jószágot, se derekas summát az ország közönséges jövedelméből, se dézmát, se jószágoknak adaját, se arendáját jószágának ne adja, se ne relaxálja, se tiszteket gubernator és tanács híre nélkül és kedvek ellen ne adjon ő felsége se vitézlő rend közé, se egyebüvé. Ha kiknek jószága adaját, arendáját relaxálta volna, és dézmákat eladott volna, vagy dézmasságot conferált volna vita durante, annak felette fiscale bonumat adott volna: azok mindenek penitus cassáltassanak, az melyek gubernator és tanács hire nélkül löttenek. Ha pedig ezután is adna, biti kötelessége alatt cancellarius uram, vagy ő kegyelme ott nem lévén secretarius ne subscribálja, és sub-

scriptió nélkül emanáltatván, az levélnek ereje ne légyen: cancellarius uram meg ne pecsételje kötelessége alatt, se secretarius, mikor cancellarius uram ott nincs. Ha valamely tanács ad partem közönséges dologban, az vagy mások ellen méltatlanúl, ő felségének ártalmas tanácsot adna, comperta rei veritate tisztitől priváltassék, és az ország suis modis procedáljon ellene. És ő felsége is ne kövesse azt, hogy több tanácsok is ott lévén, egyiket úgy praeferálja az másiknak, hogy az többit posthabeálván avval tanácskozzék, hanem ha kinek nem hiszen, proponálja publice annak defectusit, és ha valami vétekben találtatik, böcsületesen választassék más helyében. Ha valakit ártalmas tanácsadókat értene lenni ő felsége körül, az gubernatornak és tanácsnak légyen authoritások, hogy admoneálják ő felségét, és ha ő felsége nem cselekedné, ex authoritate denunciálják ő felségének, hogy amoveálja, és ha ő felsége nem amoveálná, eo facto az conditiók ellen cselekedni láttassék és itíltessék. Hogy az vitézlő rendek minden mostani cselekedeti gonosz végre ne magyaráztassék, és se ő felsége, se tanács, se senki soha erről meg ne emlékezzék, se ne fenyegetődjék, se illetlen szóval ezért senki senkit ne illessen, hanem előbbeli jó akarat és egyesség s böcsület tartassék mindenekben. Ezt hasonlóképpen értvén az urak és gubernator uram szolgáiról is. Az ki pedig ez ellen cselekednék, in poena violationis publicarum regni constitutionum incurráljon, úgymint amissionem capitis et omnium bonorum. Zólyomi Dávid uramat pedig és az vitézlő rendet kapitányival és hadnagyival együtt ő felsége bizonyos úr emberek által marasztassa, az ország is nekik imponálta. Az német gyalogok kapitányi és tisztviselők is kötelezzék arra magokat, hogy se titkon, se nyilván gubernator urunknak és semminémű rendeknek, se utánna valóknak ártani nem igyekeznek, sem nem ártnak, akárkinek szavára, parancsolatjára és kísztetésére is. Item, hogy ő felsége az ország jövedelmit hagyja thesaurarius uram kezében intacte, és neki adott instructio szerént procedáljon thesaurarius uram, abban ne impediáltassék, és minden privatus jövedelmit is mind Erdélyben és Magyarországban közre bocsátván, thesaurarius uram kezében szolgáltatni és administráltatni engedje ő felsége kegyelmesen. Viszont, ha ezután valami nyughatatlan emberek akárki akaratjából lovast vagy gyalogot gyűjtenének és fogadnának gubernator uram és tanács híre nélkül, authoritása légyen gubernator uramnak az tanácsal együtt azoknak eloszlatására; sőt ha derekasabb ellenköző igyekezetet bizonyosan érthetnének, tartozzék gubernator uram és tanács parancsolatjára minden ember viritim sub amissione capitis et omnium bonorum felülni magok

és hazánk oltalmára. Ilyen nagy derék casusban pedig, úgymint ha közönséges insurrectióra való parancsolat lenne, ő nagyságával gubernator urammal együtt az egész tanács subscribálja az olyan parancsolatokat. Ha pedig mind együtt nem lehet az tanács, az kiket ő nagysága akkoron hirtelen convocálhat, és a kik jelen lehetnek, azoknak major parsa subscribáljon.

Articvlvs IV. Gubernator uram ő nagysága részéről való conditiók.

Az mint ő felsége azonképpen gubernator urunk is ő nagysága tanács híre nélkül absoluta authoritate közönséges ország dolgaiban semmit nem cselekszik, holott az előbbeli conditiókban is mindenütt conjungáltatott az gubernator és tanács authoritása, és ezután is az szerént légyen coniungálva. Ha valahonnét idegen országokból valami hírek vagy irások vagy izenetek által érkeznek ő nagyságához, azokon ő nagysága mindjárást meg ne indúljon magától, hanem tanácscsal közölvén, ő kegyelmekkel egy értelemből az híreknek mivoltához képest légyen az gondviselés és vigyázás. Idegen országokba való szükséges irásokat is, követségeket, tanács hírével cselekedjék ő nagysága mind török és egyéb keresztyének közé. Egyebek is minden rendek az szerént ország dolgában gubernator uram s tanács híre nélkül követségeket ne instituáljanak, az minthogy privatusoknak nem is szabad. Ha kik ez ellen cselekednének, megbizonyosodván, evocáltassanak érette, és ha ártalmas, ország ellen való irások, levelek avagy követségek comperiáltatik, in notam perpetuae infidelitatis incurráljanak. Hogy ő felségének is illendő böcsületit mint fejedelmének ő nagysága megadja, mint szintén ekkédiglen is, hogy megadta.

Nos itaque praemissa supplicatione dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae illi annexarum benigne exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulos nobis modo praemisso praesentatos praesentibus literis nostris de verbo ad verbum sine diminutione et augmento aliquali inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta, ratos, gratos et accepta habentes, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus; offerentes nos benigne, quod praemissa omnia in omnibus punctis clausulis et articulis tam nos ipsae observabimus, quam per alios quoslibet observari faciemus. Imo acceptamus approbamus et ratificamus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in praescripta civi-

tate nostra Medgies, die decima septima mensis Julii, Anno Domini millesimo sexcentesimo trigesimo.

Catharina m. p.

(P. H.)

Fejérváratt nyomtatta Lignicei Effmurdt Jakab, ő felsége könyvnyomtatója, Anno 1630.

Eredeti nyomtatott példánya *az erd. Múzeumban (a Dóváth-gyűjteményben.)*

b)

1630. jú l. 16.

A Csáky ellen hozott ítélet.

Serenissimae Sacri Romani imperii et Transylvaniae principis dominae dominae nostrae clementissimae etc. Illustrissimi domini gubernatoris ac universorum dominorum consiliariorum nomine, accedente consensu dominorum statuum et ordinum trium nationum regni, spectabili ac magnifico domino Stephano Csáky de Keresztszeg comiti comitatus Colosiensis praesens decretum intimatur.

(Megjelent Deák Farkas Csáky Istvánjában.)

Variansok:

244. l. felül 7-ik sorban »censura« helyett »censuram.«

244. l. alólról 10-ik sorban »in partialibus vel generalibus decretis« helyett olvasd »diaetis.«

245. l. felül első sorban »intero« helyett »inscio.«

245. l. felül 7-ik sorban »verum se« helyett »verum si.«

245. l. felül 11-ik sorban »poena citationis« helyett »violationis.«

Datum in civitate Medgyes, die 16. Juli, Anno 1630. Decretum hoc ex communi suae serenitatis et dominorum consiliariorum consensu factum et ex mandato suae serenitatis dominorumque consiliariorum subscriptum per me

Stephanum Kovacsóczy
cancellarium m. p.

Kívül: Decretum Serenissimae principis et dominorum consiliariorum de persona domini Csáky. Anno 1630.

(Gróf Teleki Miksánć ltárában lévő példányról.)

c)

Jelentés az országgyűlés folyamáról.

Római császár urunk ő fölge commissariusi Kassán lévén Alaghi urammal együtt írtanak volt valami hitnek for-

máját Ballingh János eleiben, kívánván tőle, hogy az szerént legyen köteles császár hűségére; mentette azzal magát, hogy az fejedelemasszony híre nélkül nem cselekeszi, mivelhogy Erdélyből küldött ő neki az fejedelemasszony hitnek formáját. Fogarasban lévén asszonyunk, vitték meg ő fölgének az commissarius urak és Alaghi uram kívánságát Ballingh János felől. Megértvén azt ő fölge, nem akart semmi úton magától arra választ adni, hogy valami részében annak is császár ő fölgnek ne vétsen ő fölge, maga kezével íra mindjárt postán Csáki uramnak, az melyben erősen parancsolja, hogy mindjárást Fogarasban menjen ő fölgéhez. Kolosváratt vármegye gyülésén lévén, az úr félben azt nem hagyhatta, hanem engemet mindjárást postán külde ő fölgéhez, ugyanazon commissarius urak kívánságival és hitnek formáival s avval ellenkező Ballingh hitformájával is, melyet mondja, hogy Erdélyben csináltanak (mivelhogy mindeneket in specie az úrnak küldött vala asszonyunk) és megizené ő fölgének én tőlem meg is irá, hogy arra az császár commissarius kívánságira minden részeiben úgy reá menjen, mint az övére, mert valaki Balling eleiben azt a hitet formálta, nem igaz jó akarója ő fölgének; ha az úr Csáki uram oda nem érkeznék, tehát az kívánság szerént adjon választ ő felge. Egy olykor az úr is, majd egy hét mulva Fogarasban érkezék; asszonyunk ő fölge egy nehány nap alatt mint és hogy disponált az tokaji és munkácsi állapatról Ngod jól érti, hogy az császár ő fölgének és Nagtoknak is tudjon szolgálni, magát is jobban megerősítse az fejedelemségében ilyen embert, mint Csáki uram rendelt magyar országi jószágának gondja viselésére, az melyről való donatióját Ngod in specie látta. Igy azért az ő fölge dispositiója szerént Kassai Istvánnal együtt majd három hétig készülgetett az úr Tokaj és Munkács felé, mivelhogy Kassai István lett volna commissarius az úr mellett. Minden dispositióját értette ő is az fejedelemasszonynak, noha szépen megajándékozta Kassait asszonyunk, hogy ebben híven járjon, mindazáltal mindeneket értésére adván az gubernatornak Kassai uram, mindjárást kézzel lábbal rajta lévén az fejedelemasszonyon gubernator uram, kívánta azt, hogy ebbeli dispositióját megváltoztassa ő fölge, sok okokat csinálván ellene, némelykor azt mondotta, hogy ha bele szállhat, arczczal támad reá és az fejedelemséget magának veszi Csáki uram, de az semmit nem fogott. Azt is mondotta, hogy császár ő fölge meg nem engedi, hogy erdéli ember soha Magyarországban tiszteket birjon, de arra is jó választ adott neki asszonyunk. Mondotta azt is, hogy az élő istenért ne küldje ki Csáki Istvánt, mert bizonyoson végire ment, hogy Ngoddal practicál és Munkácsot elveszti asszo-

nyunktól, mivel hogy Ngod kezében adja, mert ezelőtt is Nagodé volt s azután mindjárt ha maga az fejedelemségre nem jühet is, elvégezték, hogy mindjárt az palatinust hozza az fejedelemségre és mind magát asszonyunk s mind penig őköt elveszti, az országot is elrontja, hanem az istenért hivassa vissza Csáki Istvánt. Erre is jó választ adott az fejedelemasszony, hogy ő Nagodban semmit nem kételkedik, sem penig Csáki uramban. Ismét fordította beszédjét az török követre és azt informálta egynehánszor, hogy azt az megholt fejedelem mennye vérontással vette meg és sok vitézeknek romlásával, az hatls császárnak is vitéziben való sok kárával s ihon úgymond, ez az fejedelemasszony mind pénzét s mind az olyan erős várakat olyan ember kezében adja, az kiből az hatls császárnak ellenségi igen nevekednek és az császárnak mindenkor hadat kell fentartani ellene. Ez okáért, úgymond, édes Zöldfikár uram, menj föl az fejedelemasszonyhoz és ints meg, hogy az hatls császár ellen efféléket ne cselekedjék és hitesd el vele, hogy magának is mely nagy kárára leszen, császárnál is az portán elveszti hitelet érette. Az török követ fölmenvén az fejedelemasszonyhoz, mindjárt mondott valamit tudott s azt is, hogy Nagod mely szörnyen sollicitálja az fejedelemséget az portán és ez az kapu arra, hogy Nagod bemehet az fejedelemségre, ha semmit nem fizet is az portának. Erre is semmi kedve szerént való választ nem adott asszonyunk, hanem megmondotta az töröknek, hogy ne hidjen abban semmit. Szemben lévén ismét gubernator uram az törökkel megértette az választ. Ismét mindjárt Mikó urammal együtt fölmentek az fejedelemasszonyhoz s az istenért kértek, hogy ne cselekedje azt, mert mind elvesznek miatta. Az fejedelemasszony arra is azt mondotta, hogy ő bizony azt soha meg nem változtatja, mert abból nem kára, hanem inkább haszna és oltalma leszen ő neki. Felelték amazok arra, hogy nó látjuk mi, kegmes asszonyunk hogy csakugyan veszedelmünköt kívánja mi nekünk. Azért mi magunknak kell magunkot oltalmaznunk, nem lehet egyéb benne. Evvel kimentenek az fejedelemasszony elől. Engemet mindjárást fölhívata ő fölge s ez szerént ezeket mind megbeszéllette, nemcsak ezeket, hanem mindenkor, az mikor mely rosz dolog történt, mindjárt velem szemben lett és mindeneket megmondotott ő fölge. Ezalatt nagy zendüléssel hirdettenek tatár hírt és mondották, hogy az egész országnak készülni kell ellenek. Ebben is egynehány nap telvén, ismét fölmegyen gubernator uram asszonyunkhoz s mondja neki, hogy az mely tatár hírt ez minap hallottunk vala, nem igaz volt, kegmes asszonyom, hanem palatinus uram csinálta azt a hírt a végre, hogy annak színe alatt igen nagy haddal készült hogy már az

tatár ellen megyen, de mi reánk jün és immár Kassához szállott táborban. Ihon énnekem csak szintén most jüttenek emberim és ezt bizonyoson úgy higyje Fölged: Csáki Istvánnal penig egy értelemben vagyon és az fejedelemségre hozza palatinus uramot, hanem kegmes aszszonyom, nem kell azt nyakunkra várnunk, hanem mindjárást táborban kell szállanunk, parancsoljon Fölged mindenfelé, hogy az egész ország népe egyben gyüljön, szálljunk táborban. Erre azt felelte az fejedelemasszony, hogy ő bizony nem hiszi soha, palatimus uram hogy azt cselekedje, sem Csáki uram, azért ő bizony egyfelé sem parancsol, mert hiszem ott fel vadnak Kornis Sidmond uramék s azok is megírnák. Mindazonáltal az tisztviseléket gubernator uram egyben gyüjtötte és azt végezte, hogy ugyan táborban szálljonak, mivelhogy Csáki István Lengyelországra is pénzt küldött, hogy onnét is hadakot hozzonak melléjek palatinus urammal együtt. Ezt az fejedelemasszony kedve ellen akarták véghez vinni. Ezalatt folt mindenütt az híre, hogy Almás várát megszállják és Csáki Istvánt az míg ki nem megyen és Nagoddal meg nem egyez, kifogják belőle. Ugyan publice mindenütt beszélték az mezei hadnagyok. Ezalatt az isten hozta innét fölül Bornemisza Ferencz uramot és azonban Pap Mártont is, ezek esküdtek, hogy semmi sincs benne. Azonban azt is megértették, hogy az úr Csáki uram kiküldötte azt, az mit ők kezekhez akartanak venni. Jutott az Kornis uram levelei is s azok is megirták, hogy császár urunk ő fölgétől jó és kedves válaszszal jártak. Nagod is mindenben kedveskedett, az mennyében illett, nekiek. Erre nézve igen megtartóztanak azok, az kiket táborban akartanak szállítani és semmi úton az igaz hírekre nézve az emberek között szándékjokot táborozással véghez nem vihették. Ebben is egynehány nap tölt, az míg ezen zsibongottanak. Egykor ismég asszonyunk ő fölgéhez fölmenvén gubernátor uram, kérte fölötte igen ezen hogy gyülést hirdettesen, mivelhogy az római császárhoz ő fölgéhez országúl választották és küldötték az követeket, ez okáért méltó és igen kívántatik, hogy gyülést promulgáltassonak s az ország együtt lévén, úgy hallgassák meg az két császár követségét. Gondolkodván az fejedelemasszony, hogy ez ő neki semmitsem árt, ámbátor legyen gyülés, a végre, hogy bátor az ország is hallja az két felől való követségeket, csakhogy ezért nem akarta, hogy az ország olyan takarodásnak idején neheztelni fogja az gyülést. De amazok erőssen állották, hogy most kell az gyülésnek lenni, mert késő volna az Szent Lukács napi gyülésre halasztani, így kedve ellen is az asszonnak az gyülést kihirdették és magával subscribáltatták az gyülésre hivogató leveleket. Egykor ismét fölmegyen gubernator uram, mivelhogy

immár az gyűlésnek meglételét végben vitte s kéri az fejedelemasszont, hogy engedje meg, Csáki uramot is hadd hijják az ő fölge nevével az gyűlésre, hiszem az mennyével, úgymond az munkácsi és tokai állapat hátrább marad, annyival el nem múlik. Igy az fejedelemasszony megengedte, hogy mint más urakot, Csáki uramot is hivassák az gyűlésre. Gubernator uram mindjárt az asszonyunk directorával Tholdalagi Jánossal két cancellarista deák által citáltatta az urat az gyűlésre asszonyunk ő fölge nevével, mivelhogy, úgymond, ő fölge ellen három kiválképpen való dolgokban is vétett, gondolván azt Betlem uramék, hogyha csak közönségesen hijják az gyűlésre, semmi úton oda nem megyen,mivelhogy nem igen fél tőlek, de így ha az fejedelemasszony nevével citálják, minthogy igen hűnek tartja magát, az maga mentségére mindjárást oda megyen. Igy az úr Csáki uram az deákoknak ígérte arra magát, nagy örömest és jó szívvel az maga mentségére elmegyen az gyűlésre. Én megérkezvén Feírvárról, ismét mindjárt íra ő fölgének s tudakozik, hogy miért akar ő véle perleni, mit vétett ő fölgének. Én magamot az levéllel elkűlde ő naga és szóval is mindeneket megizene tőlem ő fölgének. Oda jutván Feírvárra, az levelet ő fölgének beadtam és szóval is beszélék ő fölgével. Nagy álmélkodással csudálkozván az fejedelemasszony, hivatta az secretariust, Orliczot és írata vele egy parancsolatot, hogy semmi úton az úr az gyűlésre ne menjen, ha kegmességét akarja venni, mivelhogy ő híre nélkűl citálták az gyűlésre, hanem mindjárást mentem menjen oda, az hova ennek előtte parancsolta volt neki, az mely parancsolatot Nagod in specie látott. Ezalatt én Feírváratt és Medgyesen is ott voltam ő fölge mellett. Die 6. Julii Kornis Sidmond uramék beérkezvén Feírvárra, ő magok is mind mi tőlünk s mind asszonyunktól megértvén minden dolgokot, harmad egész nap igyekeztenek rajta, hogy az gyűlés elbomoljon, mivelhogy semmi jó kimenetelit nem látták lenni, de azt semmi úton véghez nem vihetvén, tanácsolták erre ő fölgét, hogy semmi úton addig Feírvárról ki ne menjen, valameddég Zólyomi Dávid leszen az hadak előtt. Erre nézve mindjárt megizené ő fölge, hogy Zólyomi uram ne legyen az hadak előtt és az gyűlésre se menjen, hanem szálljon házához, mert ő addég az gyűlésre meg nem indúl, valameddig ő leszen az hadak előtt. Ezen az gubernator igen búsulván, semmi úton nem akarta, hogy Zólyomi uram akkor az hadak előtt ne legyen, hanem inkább ment arra, hogy asszonyunknak reversalist adjon, hogysem mint Zólyomi az tisztből kimenjen. Igy az reversalison megegyezvén az tanácsurak, gubernator uram vitte maga szállására az reversalisnak formáját és megiratván úgy, az mint szerette. Estve felé fölhozván az tanácsurak eleiben elol-

vasrán előttök, egynehány szó volt oly az reversalisban írva, az mely miatt az ő fölge hasznára nézve semmit nem ért az reversalis. De az tanácsurak meghívén az gubernatort, mindjárást egyenkint mindnyájan subscribálták ugyanazon reversalist, elvégezvén azt is, hogy ez medgyesi gyülésre senki fegyveres kézzel ne menjen és senki oda se gyalogot sem penig lovast fegyveres kézzel ne vigyen, az fejedelemasszonynak is több ne legyen kétszáz magyar gyalogjánál. Igy ezen is megegyezvén, másnap reggel (*júl. 9.*) úgy indulának Medgyesre. Én is ezalatt, hogy inkább higyjék Csáki uramnak a bejövetelit, gubernator urammal szemben voltam és Zólyomi urammal is; kérdezték, hol az úr és ha bejüne az gyülésre? Mondottam, hogy Almáson vagyon és igenis bejün az maga mentségére, engemet is csak azért küldött, hogy szállásokot és vágó barmokot szerezzünk ő ngának. Másnap megindulván Medgyesre, bizván minden ember az urak közzűl és asszonyunk is az reversalishoz, jutánk Medgyesre. Harmadnap alatt egyszer is, másszor is mindennemű mezei hadakat az feírvári végezés ellen betakarítván Medgyesre, váltig izente asszonyunk ő fölge, hogy nem kellene annak lenni, mivelhogy Feírvárott mást végeztenek volna, de ők senkivel semit nem gondolván, mind gyalogokot, lovasokot betakaritottak az városban die 12. Julii anno 1630. Felhivatván asszonyunk ő fölge engemet panaszolkodik azon, hogy az feírvári végezés és reversalis ellen az hadakot mind behozták volna Medgyesre. Mondván neki, hogy lám, mondám Feírvárott is Fölgednek, hogy csak én sem szerettem az a reversalist, azokáért közölje most más híveivel is Fölged. Én magamtúl alákűldvén ő fölge híveinek, megmutogattam nekiek és azok is eszekben vévén az reversalisnak rosz voltát, megmondám ő fölgének, hogy egy inastúl küldje az cancellariusnak és kérdje meg tőle, hogy azon az egynehány szón mit kell érteni s ha ő volna az ő fölge állapatjában, megelégednék-e avval az reversalissal, azt az egynehány szót penig miért kellett oda írnia, hiszem ő volna az ő fölge cancellariusa s tudni kellene neki affélét. Az cancellarius eljedvén és sopánkodván ezen, mondotta, hogy bizony nem az ő akaratjából és híre nélkül írták volna azokat az szókot oda s valaki írta megérdemli, hogy fölakaszszák, megöljék, ha szintén ő maga írta volna is. Nagy sápítással visszaküldvén az reversalist ő fölgének, másnap reggel (*júl. 13.*) mindjárást ő maga eljárván az tanácsurakot, megjelentette nekiek, hogy minemű nagy practica vagyon az reversalisban. Igy egyben gyűlvén mindjárást, ő maga kikérte asszonyunktól az reversalist, hogy magáról elvethesse az kétséget és megmutatta nekiek. Azonban az gubernator is felérkezvén közekben, kérdették tőle,

hogy miért kell annak az egynehány szónak az reversalisban lenni. Amaz immel-ámmal felelt nekiek. Azonban aláment az szállássára. Zólyomi uram mindjárást az egész udvari haddal és mezei hadakkal együtt audientiát kérvén asszonyunktól, audientiát adván asszonyunk nekiek, az tanács előtt mindjárást az egész udvari és mezei hadakkal együtt Zólyomi uram fölmenvén asszonyunkhoz, megmondotta, hogy ő nekiek búcsút adott asszonyunk ő fölge, ez okáért nem szolgálják, hanem az napságtúl fogva ő fölge őköt szolgáinak ne tartsa, mert nem akarják szolgálni, hanem ők magoknak urat keresnek, noha még havok sem tölt volt el. Igy az urak választ akarván nekiek adni, csak meg sem várták jól az választ, hanem nagy toldulással visszafordulván seregekkel, az Zólyomi és gubernator uram szállása eleiben állának. Ezen az urak és az ország népe nagy zsibongásban lévén, mindnyájan fölgyűltenek az medgyesi templomban a végre, hogy valami jót az magok maradására végezzenek, látván az reájok következendő nagy veszedelmet. Gubernator uram is nem várván, hogy elkezdjék arról való végezést, mindjárást maga fegyveres gyalogjával és egyéb rendbeli szolgáival fölmene az templomban az ország közzé, az gyalogja és szolgái mindjárást az templom ajtait fegyveres kézzel megállván, amott kinn penig az piaczon Zólyomi uram az mezei és udvari hadakkal lévén, úgy kezdé gubernator uram publice proponálni az ország között, hogy senki nem köteles az fejedelemasszony hűségére, mivelhogy mindeneket violált az ország ellen. Hallván ezt az urak és az ország népe, hogy gubernator uramnak hol és min jár az elméje, csak elijednek beszédin és mondának neki, hogy mit beszélsz gubernator uram, nem ide való az, és nem méltó, hogy senki hallgassa, ezokáért nem is akarjuk hallani, hanem menjünk ki innen és az ki ország népe, senki itt ne maradjon, hanem mind kijűjjen. Igy megindúlván az ország népe, elől az urak, Kornis uram és Kapi uramék, jutának az ajtóra, mondvánn ott nekik az gyalogok és hadnagyok, térj meg, térj meg, mert itt ki nem mehettek, puskát, szablyát fogván hozzájok, némelyet közülök meg is döföltetnek, visszahurogatván őköt az ajtókról. Mondának Kornis uramék, menjünk vissza ha rabok vagyunk, fegyver az nyakunkon. Igy visszatérvén nagy toldulással az ország az ajtókról eleiben állának az gubernatornak és nagy fölszóval s zendüléssel kezdék pirongatni, te gubernator uram, ez a te hited, úgy esküdtél-e minekünk sokszor; az fejedelemasszonnak hites vagy, az országnak és minekünk ez-e az igaz hit? És így midőn eléggé pirongatták volna az gubernatort, ismét nagy zendüléssel fölkiálta az ország, az ki országunkkal egyet ért, jöjjön ki innét, senki itt ne maradjon. Igy ismét nagy toldu-

lással kiindulván az ország, majd erőszak szerént kimenének az templomból és seregestől mentenek az fejedelemasszony ő fölge szállására. Magokkal ott megerősítvén az fejedelemasszony szállását és minden ember fegyverhez nyúlván, az mi kevés gyalogja ő fölgének volt, azt az kapukra állatván, miud az két fél viadalra és harczra készült menni. Igy az gubernator látván, hogy az ország és az urak olyan igen fogják az fejedelemasszony mellett, megváltozván elméjében, mind az két fél kivánta hogy induciájok legyen. Nagy Pál lévén az közbenjáró, végben ment az inducia, hogy oda az templomban, az hova az ország népe gyűl, senki fegyveres kézzel ne menjen, hanem minden ember szabadon mondhassa, az mit akar. Igy az egy fél nap és egy éczaka minden rendek fegyverben lévén, mintha harczra menni igyekeztenek volna, talpon állottanak, az egész éczaka penig gubernator hópénzül osztotta az asszonyunk ő fölge hópénzére, mind az udvari és mezei hadaknak tallérül az maga pénzét, hogyha harcz talál lenni is ő mellette fogják erősen az dolgot. Az mely hadnagy penig föl nem vette volna az ő tallérát és ha mit asszonyunk mellett szóllott, azt mindjárást levagdaltatni akarták és némelyeket ki is üztenek magok közül nagy gyalázatoson Zólyomi uram parancsolatjára, mondván nekiek, hogy menjenek oda, hova eddig hűségeket tartották. Megviradván, másnap *(júl. 14.)* ismét egyben gyült az ország ugyan az templomban, végeztenek sokakot megmarasásokra az egy nap. Fölvivén mind az gubernatornak s mind az fejedelemasszonnak az egy napi végezését az országnak, az gubernator semmi részeire nem ment az ország végezésinek, az fejedelem asszony penig minden részeire az ország végezinek reá ment. Az gubernator fölirván maga kívánságát, hogy mit végezzenek, az ország közzé beküldötte. Ezen kívől az fejedelemasszony ellen írásiban az ország előtt sokat panaszlott; asszonyunk is az szerént panaszolkodott. Igy az két félnek panaszit egyben fontolván, úgy írták egynehány nap alatt ezeket az articulusokat, az melyeket Nagodnak fölhoztam, de mind az egész gyűlés alatt az ő kezekből az fegyvert le nem tették. Kívánta azt is gubernator uram, hogy az ország articulusban írja az Csáki uramról való végezést, de az ország arra semmi óton reá nem ment. Igy az gyűlés végben menvén, *(júl. 17.)* asszonyunkot miképpen és hogy kötelezték meg, az articulusokból kitetszik. Látván asszonyunk az maga nagy rabságát, úgy írta és izente én tőlem uram ő nagának ezeket, hogy ez az remediom: hogy ha császár urunk ő fölge és palatinus uram ő naga nem engedik az Bethlen familiának disponálni az magyarországi portiómban és Csáki uramot parancsolják beállani az tisztben, tehát megerősödik fejedelemségében, mivelhogy

látják, hogy császár ő fölge és palatinus uram keze vagyon asszonyunkon ő fölgén és az ő fölge hívein, valamit penig az ellen írnak, vagy ő felgével iratnak, tehát mind kítelenségből vagyon. Igy küldötte el nagy titkon asszonyunk ő fölge császárnak és Nagodnak szóló leveit.

Mindezek meglévén, az török követet is úgy vitette be gubernator uram az ország közíben és úgy beszéllette publice, az ország előtt, hogy Nagod mennye summást ígért az erdéli fejedelemségért az török császár portájának, az mint ezt Nagod előtt mind elbeszéllettem.

Kivül: Relatio servitoris dni Stephani Csáki de actis Medgyesiensibus (Esterházynak).

(Egykorú másolat az orsz. levéltár. Erdélyi cancellaria.)

d)

Nos proceres, magnates, ceterique status et ordines trium nationum regni Transylvaniae partiumque regni Hungariae eidem annexarum; memoriae commendamus per praesentes, quod cum nobis nihil ab initio antiquius, quam pacis et tranquilitatis publicaeque quietis commoda extiterint, illudque inprimis summis desideriis cupiamus, ut almae pacis tranquilitas cum omnibus vicinis et praesertim Sacrma Caesarea Regiaque Matte ditionibusqae Mattis ejus inviolabiliter coli possit. Eapropter cum sua etiam Mattas se super eo benigne declaravit peculiarique caesareo et regio diplomate suo nos clementer assecuratos reddiderit: nos quoque hoc suae Mattis Sacrmae institutum tanquam laudabile et publico bono utile approbantes erga suam Mattem nos delaramus et demisse offerimus, non minus nos quoque almam pacem et quietem communem retinere et colere constanterque retineri et observari facere velle. Id apud nos statuendum fore, ut isthinc quoque nihil adversi aut sinistri concitandum aut moliendum suscipiatur, quod pacis ac bonae mutuaeque intelligentiae nexus et vincula convellere aut laedere possit. De quibus omnibus memoratam Sacrmam Caes. Regiamque Mattem ditionesque Mattis ejus praesentibus literis nostris assecuratam et certam esse volumus: imo assecuramus et affidamus harum nostrarum vigore et testimonio litterarum mediante. Datum ex publica congregatione nostra in civitate Meggies celebrata die decima septima mensis Julii, anno domini millesimo sexcentesimo trigesimó.

(P. H.) Comes Stephanus Bethlen m. p.

(P. H.) Sigismundus Kornis m. p.

(P. H.) Balthasar Kemény m. p. (P. H.) Andreas Kapi m. p. (P. H.) Stephanus Erdélj m. p.

(P. H.) Steph. Haller. (P. H.) Fran. Miko m. p. (P. H.) Keresztessi Pál m. p.

(P. H.) Volfg. Chiereny m. p. (P. H.) Steph. Kassay m. p.

Ezek az első sorban.

(P. H.) Universitas Saxonum. (P. H.) Judex Coronensis. (P. H.) Ladislaus Chieffey m. p.

(P. H.) Balthasar Vesselienÿ m. p.

(P. H.) Nicolaus Torday m. p. (P. H.) Petrus Zenasi. (P. H.) Stephanus Kávási.

(P. H.) Stephanus Alagy m. p. (P. H.) Johannes Tholdalagi m. p.

Ezek a második sorban.

(P. H.) Franciscus Balassi m. p.

(P. H.) Paulus Ughron m. p. (P. H.) Thomas Nemes m. p.

Hátlapján: Assecuratoria statuum regni Transilvaniae et partium Hungariae, ut foedus cum Sacrma Caes. Matte initum sancte observabunt: in congregatione Mediensi 17. Julii *1630 (más kézzel)* celebrata.

(Eredetije az orsz. levéltárban.)

X.

1630. aug. 7.

Katalin Esterházynak Zólyomi kiütése ügyében.

Catharina, dei gratia nata marchionissa Brandenburgica, sacri Romani imperii et Tranniae princeps, partium regni Hungariae dominus, Siculorum comes ac Borussiae, Juliae, Cliviae, Montium etc. Ducissa.

Illustris ac magnifice comes vicine noster benevole.

Ezen órában esék értésünkre, hogy az császár ő felge birodalmában levő beszerményi hajdú vitézek valami hirtelen félelemtől viseltetvén, találták volna meg váradi kapitánunkat és kérték volna oltalmokra való menését, mely okáért és némémű tekintetektől is viseltetvén Debreczenben szállott

volna bizonyos alatta való seregekkel, mely dologban soha azelőtt semmitsem értvén, sem pedig azt meggondolni nem tudván, minemű búsulásunk legyen rajta, szóval ki nem jelenthetjük, holott nekünk minden akaratunk csak az egy jó csendességnek őrzésére lévén, azon minden tehetségünkkel, az mi részünkről igyekeztünk is. Noha pedig mi váradi kapitányunknak ez dologrúl mindjárást igen serio parancsoltunk, hogy semmi egyenetlenségre az császár ő felsége részére okot ne adjon, mindazonáltal akarván magunk is ezen dologrúl Kegyelmedet tudósítani, hogy értésére ez dolgokat ne adjuk, el nem múlathattuk, meggondolván nemzetünknek csendes békességét, és azt is, hogy néha kicsin szikrából nagy tűz szokott gerjedni. Kérjük azért szeretettel Kegyelmedet, hogy ezenközben valami oly nagy dolgot ebből magában ne vegyen, hanem ha valami hadak volnának mellette is, által az Tiszán őket ne szállítsa, hanem legyen addig vesztegségben, míg ez dolog egyéb csendes mediumokkal elszállíttathatik, holott mi is, bizonyosan elhigyje Kegmed minden utakat és módokat abban fel akarunk keresni, melyekkel ez dolgot lecsendesítsük és semmit hátra nem akarunk hadni, valamit az jó egyességnek és mostani csendes békességnek őrzésére alkalmatosnak itélhetünk lenni. Elhivén, hogy Kegd is semmi idegen ítélettel ez dologból felőlünk nem levén, magát az jó csendességnek, és ennyi munkával megszerzett békességnek őrzésére alkalmaztatja. Hisce Dnem Vram Illustrem et Magcam bene valere exoptantes. Datum Albae Juliae die .... Augusti Anno Domini 1630.

Illrs ac magcae dnis vrae

vicina benevola

Catharina m. p.

Külczím: Illri ac magco comiti Melchiori Alaghi de Bökeny stb. Vicino nostro benevolo.

(Eredeti az orsz. ltárban. Act Publ. Fasc. 5. N^{0} 2^{0}.)

XI.

Alaghi intézkedése Kovács Péter hadainak elhelyezése ügyében.

Spectabilis ac magnifice domine frater et compater mihi observandissime.

Salute praemissa servitiorum meorum addictissimam commendationem. Áldja meg Isten Kegyelmedet kivánsághoz szerént való jókkal, szerencsés, boldogságos élettel. Minemű nagy szükségünk legyen az kevés mezei hadakra Kegyelmed

bölcs itélete szerént mind az mostani különböző gonosz hírekhez képest, mind penig az oda föl való állapotoknak mivoltából eszében vehesse; úgyannyira, hogy midőn oda föl szabad csaták nyilván elkezdettenek, félő, hogy nem levén kész hadunk, s hazánkra szorgalmatos gondviselésünk, igyefogyott nemzetünk az pogányságnak hertelen eruptiója által valami keserves állapatba ne eressze. Ily nagy szükséget látván azért Kegyelmed az Kovach Péter uram hadaival is, kérem Kegyelmedet, édes hazájához szeretetétől viseltetvén, s az mi kegyelmes urunknak, kinek dispositiója s kegyelmes akaratja szerént föntartatnak, távullétét nagy foglalatosságit maga előtt viselvén s ezen irásomra képest is, az minemű legényeket szállítottak az Kegyelmed jószágára, azokat egy ideig ne difficultálja patialni maga jószágán, ne kellessék elbocsátván őket, édes hazánknak nagyobb periculumot experialni, melyet én is kedvesen veszem Kegyelmedtől, az mi kegyelmes urunk ő felsége, az mint hogy palatinus uram ő kegyelme is nagy jó néven veszik Kegyelmedtől. Quem de coetero feliciter valere cupio. Ex Ilova Thallya, die 26-a Augusti Anno 1630.

Spectabilis ac magnificae vominationis vestrae

servitor frater et compater
Comes Melchior Alagi de Békény.

Czím: Spectabili ac magnifico domino Georgio Rákóczy de Felső-Vadász, Comitatus Borsodiensis supremo comiti et c. Domino fratri et compatri observandissimo.

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban.)

XII.

1636. sept. 16.

A kormányzó a felső-magyarországi rendeknek Bornemisza beütési kisérlete ügyében.

Illustris, spectabiles, magci, generosi, egr. et nobiles, prudentes, item et circumspecti, domini, amici, vicini et uti fratres nobis observandissimi. Paratissima servitiorum nostrorum commendatione praemissa.

Noha Kegteket ide küldött becsületes követei által ez elmúlt napokban minden idevaló állapatok felől bőségesen tudósítottuk volt, mindazáltal érkezvén azután bizonyosb hireink az hajdúságnak felülése felől, elmúlatni nem akartuk, hogy ismét mostani előttünk álló dolgok felől Kegteket ne tudósítsuk. Noha azért, az mint Kegtek is elhittük, hogy jól érti, ez dologra mostan semmi nem egyéb adott okot, hanem

Bornemisza János uramék lövő szerszámokkal és egyéb hadi apparatussal az Tiszán által való ellenséges jöveteli, melynek mi okon kelletett lenni, méltó okát fel nem találjuk s nem is reménlettük volna penig, hogy olyankor legyen ilyen titkos és hirtelen való általjöveteli, az mikor Kegteknek közönséges követi ő felségénél az mi kegmes asszonyunknál és nálunk lévén, az jó csendességnek megtartásán láttattak igyekezni; mely dolog semmiképpen nem is illett volna; de mivel nekünk egész országúl teljes igyekezetünk csak az jó békességnek megtartására vagyon, minémű búsulása legyen mind az mi Kegmes asszonyunknak ő fölségének és nekünk is ezeken az felháborodott dolgokon, Kegteknek elég szóval meg nem irhatjuk, holott minden akaratunk és hírünk küvül történtenek ez állapatok; mely dolgokért ő felsége országúl mindnyájunknak generalis insurrectiót promulgáltatván, valaminemű utakat ez felháborodott állapatoknak lecsendesítésére találhatunk, azon leszünk, hogy azokat felkeressük; sőt Isten és ez világ előtt protestálunk jövendő üdőkre is, hogy sem az mi kegmes asszonyunknak ő fölgének, sem nekünk egész országúl ez dologban semmi hírünk, tanácsunk és akaratunk nincsen. Akarván azért Kegteknek is ebbeli intentióját és lecsendesítésére való igyekezetit érteni, kérjük azon szeretettel, hogy minket késedelem nélkül tudosítani ne neheztelje, micsoda intentiója legyen Kegteknek ez dolognak leszállításában, érthessük mentől hamarébb Kegteknek is akaratját, és tudhassuk magunkat mi is mindenből ahhoz alkalmaztatni, hogy így egyenlő értelemből nemzetünknek jovára és megmaradására annál hasznosban vigyázhassunk; ezek után erre mentől hamarébb választ várván, Kegteknek minden üdőbeli szomszédságos jó akarattal való kész szolgálatunkat ajánljuk és istentől jó egészséges hosszú életet kévánunk. Datum in arce Szamosujvariensi, die 16. mensis Septembris. Anno dni 1630.

Illr. splium. magrum. generarum, egr. et nobilium pruden. item et circumspectarum Dnum Vrarum

Servitores, amici, vicini et uti fratres
paratissimi
Gubernator et caeteri Sacrmae
Sacri Romani imperii et Tranniae
principis etc. consiliarii m. p.

Külczím: Illustr. spectabilibus, magcis, generosis, egregiis et nobilibus, pruden. item et circumspectis dominis, partium regni Hungariae superiorum generali, ceterisque sacratissimae caesareae, regiaeque mattis consiliariis, necnon barouibus, magnatibus ac comitatuum et liberarum civitatum citea Fatram positarum nunciis, Cassoviam pro

consultatione congregatis etc. Duis, amicis, vicinis et uti fratribus, nobis observandissimis.

(Az eredeti, 10 pecséttel ellátva orsz. ltár. Act. Publ. Fasc. N° 13°.)

XIII.

1630. sept. 21.—oct. 8.

A kolosvári országgyűlés irományai s törvényei.

a)

Bethlen István levele fiához s vejéhez.

Áldjon meg Isten benneteket, jó fiaim. Mivel éjjeli-nappali állapatunkról való gondolkodásim nem engedik, hogy gyakran ne tudakozzam állapatotokról, erre nézve most is kénszeréttettem irni az dologról. Én nem tudom micsoda resolutiótok lőn annat, az honnan várakoztatok az én resolutiómra: azért engem éjjel-nappal tudósítsatok categorice az ő kegyelme resolutiójáról bizonyosan, mert itt rettenetes romlásával leszen az földnek az itt való tábor. Holott pedig minden igaz hazafiának vérek hullásával is kell oltalmazni hazájoknak szabadságát, mi is több jóakaró uraimmal együtt éjjel-nappal abban igyekezünk fáradni, miképen mind hazánknak szabadságát s mind bátorságos jövendő állapatját és megmaradását őrizhetnők és valami egy bizonyos jó karban állathatnójok vérontás nélkül és hütünknek sértésére nélkül. De mivel még az vármegyék mind el nem érkeztek, az háromszéki had is csütörtöknél előbb be nem érkezik, kötelenség alatt mulatság nélkül nem lehet. Tudván azt is, hogy semmi nagyobb mesterségek nem lehet az magyarországi uraimnak, minthogy az gyülést impediálják, azért intlek serio bennetekek jó fiaim, az generalis és vármegyék hadaira úgy vigyázzatok, hogy az mi gyülésünket ne impediálhassák. Az tü hadatok meg ne oszoljon, vagy valami corrumpállás miatt meg ne szakadozzon, erre vigyázzatok szorgalmatoson. Az törökkel oly correspondentiátok legyen, hogyha kivántatik, mindjárt magatokat vélek coniungáljátok. Azért vagy Szolnoknál, vagy az hol az magok birodalmában alkalmatosbnak itílik, ott legyenek táborban; csak az erdélyi birodalmat ne pusztítanák; kiről mind az vezérnek irtam, s mind az tömösvári pasának, Muharim pasának. Az vezérnek is arról, hogy az bosznai pasát szállítaná Budához, hogy ha az palatinus haddal akarna alájönni, azt az bosznai pasa Budán létében tartóztassa. Az szolnoki tábor pedig veletek együtt az generalis hadát tartóztatnák. És így, ha az úristentől lenne engedve, az gyülést békével végbevivén jó végge,

azután könnyebb lenne. hinném istent, az császár ellen való mostani confoederatio bontogatását helyére állatunk, kiválképen, ha valami ügye lenne oda fel. Ha penig (az mint azelőtt is megirtam) az úrnak tü valahogy assecuratiót adtatok volt azelőtt, kinek kinyilatkozása miatt urasága, élete, állapotja bátorságos nem lehetne, sőt periclitálna s attól nem merné elvárni, hogy itt az gyűlésen az embereknek elméjeket expiscáljuk és ezekre nézve meg fogna indulni, abban oly cautissime kellene cselekedni az istenért, hogy valami szerencsétlenség ne találja. Mert azt én meg nem írhatom, az énnekem micsoda búsulásomra lenne. Immár az ő kegyelme és tü okoskodástok, mint s hogy kelne által a Tiszán, mivel én úgy hiszem, azért tartják Patakhoz közel az Kovács Péter hadát, hogy az útra vigyázzon. Ha penig állapatja mégis bátorságos s nem veszedelmező jövendőre nézve is: így nekem az tetszik, hogy addig várna csendesen helyében, míg az embereknek elméjeket itt expiscálhatja ember, hogy se ő kegyelme gyalázatban ne jusson, se mü az ő kegyelme mellett való törekedésünk miatt. Erről, hogy éjjel-nappal tudósítsatok, nemcsak parancsolom, hanem ugyan kénszerítlek benneteket. Muharim pasának ez levelemet add meg, ha ott vagyon; ha ott nincs, küldd bizonyos emberedtől meg. Az budai vezírnek, bosznai és tömösvári pasáknak szólókat Csomaközi uram kezében küldtem, hogy megküldje. Az Isten szentlelkével vezéreljen, oktasson, minden üdvösséges, tisztességes, hazánk megmáradására való jókra benneteket jó fiaim. Claudiopoli 24. Septembris 1630.

jóakaró atyátok

Bethlen István m. p.

P. S. Engem éjjel-nappal tudósítsatok arról is, ha adtatok-e az úrnak hitlevelet és mi formán? mert az késedelem feletto veszedelmes mind az ott künn való s mind az itt benn való állapatokra nézve. Most miben vagyon az úr állapatja az Thordaÿ kimenetele után, mi karban állapadott meg az ő kegyelme elméje az itt benn való resolutio után?

P. S. Noha irám, hogy Csomaközi uram kezében küldtem az budai vézírnek szóló levelet, de immár ez levélvivő emberséges barátunktól Horváth Istvántól küldtem el, de mind Muharim pasának írj felőle, hogy elegedendő késérőt, bátorságnak okáért adjon melléje. Magad is kisértesd el elegedendőképen Muharim pasáig. Az istenért kérlek, hogy a debreczenieket ne engedjétek rontani ennél is inkább mégis, az minemű keserves romlását én annak az nyomorodott városnak értem. Az tömösvári basa, bosznai pasa és több török hadak

felől is, ha mit érthettek, éjjel-nappal tudósítsatok; vigyázzatok szorgalmatoson oda által.

P. S. Mivel Horváth István uram vissza nem jő most Debreczenből, meghitt szolgátok által tudósítsatok erről az dologról éjjel-nappal, mert itt az földnek romlása miatt nem múlathatni sokáig, el kell hamar válni egyfelé az dolognak. Az mint Kornis uramnak irják, hogy római császár megjött volna, arról szorgalmatoson kellene tudakoznotok, éjjel-nappal járna emberetek, ha módját feltalálhatjátok. Szorgalmatoson vigyázzatok.

Külczim: **Nekem kedves fiaimnak Iktári Betlen Istvánnak és Zólyomi Dávid uramnak.**

(A gyulafehérvári káptalan 1636. febr. 27-én kiadott transumptumából.)

b)

1629. sept. 29.

Bethlen István a budai vezérnek, tudatja vele megválasztatását.

(L. Török-magyarkori Államokmánytár V. 167. s köv. ll.)

c)

Bethlen István Kun Istvánnal tudatja megválasztatását.

Stephanus Bethlen dei gratia Tranniae princeps stb.
Spectabilis ac magce domine stb.
Salutem stb.

Kegyelmedhez való indulatunktól viseltetvén, akaránk ez itt benn való állapatakról voltaképen tudósítani. Az fiaimnak ott kinn való kiszállásokra nézve ő fölge az fejedelemasszony tanácsi egyenlő akaratjokból ez országot minden vitézlő rendivel együtt ide Kolosvárhoz ez elmúlt hónak 21. napjára öszvehivatván, ő fölge mind az maga beteges állapatját meggondolván, mind penig vévén eszébe minemű hatalmas nemzetségtől vétetett legyen körűl ez szegény haza, úgy annyira, hogy nagy, magnanimus és sok időknek experientiájából tanult férfi embernek is terhes legyen az ittvaló fejedelmi gondviselés, hogy sem magára, sem penig az szegény hazára utolsó veszedelmet ne hozzon, ez elmúlt hónak 28. napján az országnak mind három nemzetből álló főrendit, követit maga eleiben hivatván, itt Kolosváratt, az fejedelmek szokott szállásán, az az nagy palotában tűlönk szépen elbúcsúzott és az országnak mind három nemzetből álló minden rendit, kicsintűl fogva nagyig az hittűl és kötelességből fölszabaditván, az fejedelemségből minden közit kivette és igy annakutána harmadnappal Fogaras felé megindúlván, mi is az országgal minden főrendei-

vel nagy becsülettel az városból ki kisérvén, tőle elbúcsúztunk; az mint penig értjük, Fogarasban talán csak egy holnapot sem fog mulatni, hanem szándékozik Munkácsra kimenni. Igy azért az fejedelemasszony országától elbúcsúzván, annakutána istennek kegyelmes tetszéséből, noha isten ő szent fölge tudja, mi senkit sem adományunkkal, sem igíretünkkel, sem levelünkkel felőle nem requiráltunk, mindazáltal minden rendeknek egyenlő voxolásokból és akaratjokból, régi szabadválasztásoknak módja szerint senki, csak egy ember is ellent nem mondván fejekké és fejedelmekké választának, sőt voxunkot is más nagy úri rend jóakaró urunk körösztény atyánkfiára adtuk, de az egész ország népe reánk fölkiáltván, egyáltaljában csak föl köllött vennünk. Melyből isten ő szent fölge velünk lévén, kicsin és szegény seregjével s reánk bizott nyájával mint akarjon cselekedni, álljon az ő szent fölge emberi elmétől fölérhetetlen bölcsességes mély tanácsán. Kegdnek akaránk igy ez dolgot értésére adni, hogy tudhassa minden gonosz hírek ellen voltaképen mint lött légyen, mert nincs is különben. Ezzel minket igaz jónk akarójának tartván, éltesse az úristen Kegmdet sokáig boldog, szerencsés, hosszú életben. Claudiopoli die 2. Octobris Anno 1630.

Splis ac Magcae D. Vrae

affinis benevolus
Stephanus Bethlen.

Kivül: Ad Spectabilem ac Magcum Dnum Ladislaum Kun.

(Egykorú másolat, hozzácsatolva Péchy és Tasy 1630. oct. 11. kelt leveléhez. Orsz. ltár. Act. Publ. Fasc. 5. ad Num 5um.)

d)

1630. oct. 6-án.

A nagy-szebeni követek levele a tanácshoz: a fejedelem szekereket kér.

Generosi, prudentes ac circumspecti domini observandi. salutem et servitiorum paratam commen.

E. N. W. zu ersuchen haben vns Ihr fürst. Gnaden hierin includierte Brieff Gelegenheit gegeben, darinnen Eur fürst. Gnadt von der Universität 60 Wägen begehret zu itzt vorstehender Nothdurft zu geben, da wir allhin die Wägen auch in der Universität haben angeschlagen vnd ein jede Stat vnd Stuell auf ihre Portion sorg werden tragen, damit nit ein mangell mögt einlauffen. Weil es aber sehr von nöten sein wirt, das wir vns auch in diesem faall nit moegen zurueck halten, Sondern vnser gebierendes theill mögen einstellen, Als

wolle E. N. W. aus vnserm Stuell auf solche Nothurft 5 gute Wägen zu 8 guttern an jeden Wagen geben und allhier nach Clausemb (sic!) schücken vnd weill Ihr f. g. auch élés begehret ins leger zu bringen vmbs gelt, wolle E. N. W. solche 5 Wägen so E. N. W. schieken wirt mit élés als mit haber vnd meel beladen vnd allhier schüeken, damit man nit ander Wägen mögte derentwegen bebürden. Weitter sollen E. N. W. wissen, das eben, als dieses schreiben solt expediert werden, kaam der koch vnd bracht eines Ers. W. Rath schreiben, darin E. W. geschrieben, das wir den W. h. Bürgermeister beÿ Ihre f. g. solten excusieren, das der f. w. H. nit kundt itzunt compariren. Sollen E. W. wissen, das der f. w. H. Herr Regius schon etlich mall in Namen der W. H. von der Universitet hat bei Ihr f. guadt angehalten, das sie mögen heimgelassen werden vnd der W. H. nach viellem anhalten obtinieret, das H. von den Stuellen mögen heimreisen vnd die H. von den Stätten alle allhie verbleiben, den es sein schon 2 . . . . . (*kiszakadva*) hin in Ungarn vom Landt bey den Rakiczi, Zoliomi vnd Graffen geschickt worden, vmb welcher Vrsachen wegen gar sehr von nöten war gewesen, das der f. W. H. Burgermeister sich als balt solt eingestellet haben, weill es aber nit ist biss dato geschehen, als wolle der W. H. schauen, weil sich alsbalt seiner ehen wegen aufmachen vnd allhier komen, den Ihr f. g. will das, was alhie tractiert vnd verricht, bono modo mögt geschehen. Ghott zu ehrn vnd dene armen Vatterlandt zu nutz vnd fromen. Sein hiemit E. N. W. Ghott befoln. Datum in schneller eill Clausenb. den 6. Octob. 1630.

G. p. ac c. d. vertrarum

amici paratissimi
judex regius ceterique delegati
c. Cib. nunc. Colos. commorantes.

(*Nagyszebeni levéltár* N. C. P. 1525.)

e)

1630. oct. 17.

Bethlen István levele Prépostváryhoz a kolozsvári országgyűlésről.

. . . . . nemzettel akar az országnak nyakára ülni, de azok is ottan mindjárt gonosz akarói lennének, hanem kövesse azt inkább ő kegyelme, az mint az atyja idejében vala az dolog, hogy mutasson contentatiot ő kegyelme az fejedelemasszonynak, s küldjön én kezembe valami 15 vagy 16 ezer tallérról való assecuratoria levelet, melyet én az fejedelemasszony körűl való embereknek igérhessek ő kegyelme nevével, kik az fejedelem

asszonynyal törekedjenek abban, hogy látván erre való elégtelenségét ő felsége engedje ő kegyelmének, mely személyeknek kész leszek magam jószágát is kötni, hogy ne menjen fegyverre az dolog, hanem per compositionem próbáljuk, ha az fejedelemasszony sponte megcselekedi-é nem-é? De énnekem az jó úr egy körömnyi levelet soha nem irt, nem küldött, sem egy szóval nem izent érte semmit, némának pedig anyja sem érti szavát, ezt szokták modnani. Az mikor pedig hírünk nélkül az fiamék felültek, azután talán két héttel kezdének kéretni fiamék, hogy mi Rákóczi uramnak küldjük hitlevelünket, de azoknak is megizentük, hogy én lévén mostan méltatlan voltomra, az fejedelemasszony után gondviselője, kiknek szabadságoknak őrzésére erős hittel vagyok köteles, semmiképen fel nem tudom találni elmémmel, hazám szabadsága és libera electioja ellen, miképpen adhatnék sine laesione fidei et conscientiae meae hitlevelet, az statusoknak concensusa nélkül, mert ha ezt cselekedném, és ha azonban a statusoknál nem effectuálhatnám, így ő kegyelmét minémű rettenetes keserűségemre és bűmra való gyalázatba és periculumba hoznám, magamat is koporsómig és koporsóm után is gyalázatos hírben névben. Hanem azt javallottuk fiainknak, hogy ha az ő hivatalokra immár Rákóczi uram kijött közikbe, avagy ha ki nem jött is, de ha az fiainkkal volt valami oly compositioja és ha az kinyilatkozott, mely miatt ő kegyelmének állapotja, urasága, élete periclitálna, így nem kell az ő kegyelme állapotját periculumban hagyni, hanem Váradban bevihetik, onnan kell az statusokkal végezni és tractálni az ő kegyelme állapotjáról, hogy az országnak libera electiója megmaradjon, s az ő kegyelme állapotja is bátorságos karba állattassék. De ha ő kegyelme addig ki nem jött, és állapotja is jövendőre nézve nem periclitáló, így azt javalottuk fiainknak, hogy Patakból ki ne jőjjön, valamíg mi itt országbeli statusoknak elméjeket meg nem veszszük, kiben én is fáradok jó svadeálásimmal, s azután, ha az Isten arra vezérli az statusoknak elméjeket, hogy ő kegyelmét acceptálják, így Isten áldomásával postán ő kegyelmének értésére adjuk s bőcsületes vocatióval hivatjuk.

Ezt az fejedelemasszony búcsuzása és az mi electiónk előtt kilencz egész nappal adtuk értésekre fiainknak, az juramentum depositioja előtt pedig 12 nappal, de minékünk az jó úr mindezekre sem íra, sem izene egyetlen egy igét is. Hütlevelet egy körömnyit soha az jó úrnak nem küldtünk, hanem az fiaimnak egy szolgám által ugyan akkor mikor az feljül megirt dolgokról tudosítottuk őket, ugyan akkor egyszersmind azt izentük: hogy én hütömre és tisztességemre ő kegyelmét meg nem gátolom s nem ellenzem, sőt azon leszek, hogy jó-

akarókat szerezzek, csak az országbeli statusoknak jóakaratja accedáljon ő kegyelméhez, de az országbeli statusok akaratjok nélkül egy mákszemnyi hitlevelemet soha nem adom s nem is adtam. Ezt pedig tökéletesen praestáltuk is, mert soha egy szóval ő kegyelmét meg nem gátoltuk, soha nem ellenzettük, sőt voxunkat ugyan in scriptis helyes ratiókkal ő kegyelmére adtuk az praesidens kezében, mivel az tanácsurak nagy instantiájokkal nem engedék nyelvünkkel kimondanunk voxunkat. Sőt az electio után is ötöd napig temporizáltunk juramentumunknak depositiójával, várakozván arra, jő-é ki Patakból nem-é? Mert electiónk után is igen jó szívvel készek lettünk volna ő kegyelmének engedni mostani állapotunkat, csak az statusoknak ő kegyelmeknek accedált volna jó akaratjok.

Ezek egy punctig in rei veritate így voltanak, akárki mint diffamáljon minket. Valaki pediglen minket különben diffamál, hazud, tisztessége vesztett árulóúl benne az áruló.

Az holott pedig irja kegyelmed, hogy ereszteném szabad voxra és választásra az országot, nem fegyver alatt, sem igéret, adomány, vagy valami simulatióval, csak directe libere, minden rend külön-külön, a kiket gyűlésre szoktak híni, mondanák ki az voxot, és ne karddal, hanem ki-ki maga megalázásával, Istenhez való könyörgésével lenne fejedelem. Valaki mi felőlünk ilyent hirdet, hogy mi ilyen úton s módon assequaltuk volna ezt az állapotot, bizonyságom arra Isten s az egész ország, hogy ebben is tisztessége vesztett árulóúl hazud az calumniálkodó árúló benne, mert sem fegyverrel, sem fenyegetéssel, sem szép szóval, sem igérettel, sem adománynyal egy embert soha reá nem kértünk, de ha minket kérve kértek az emberek, és egyetlen egy az egész ország közűl nem találtatott, a kinek különb voxa lett volna, és ha ő kegyelmére egyetlen egy vox is nem ment, mi vétkünk minekünk benne uram? Az új voxolást pedig igen jó szívvel készek leszünk admittálnunk, csak ő kegyelme is Váradot bocsássa ország kezébe, és álljunk, mindketten az ország eleibe s feleljünk rá arra, hogy egyikünk is a major parsnak voxa ellen nem törekedik semmi úton és módon. Irja kegyelmed azt is, hogy az statusok féltenek, hogy ha minket nem választanak, az mi fiaink mind ellenségképen jőnek az országra az hajdúsággal együtt. Ha efféle igaz ok nélkül való calumniálkodást magunk emberségével s magunk megbirálásával nem akarnánk meggyőzni, meg tudnánk kegyelmednek felelni érdeme szerint, bár megtanulta volna Kegyelmed Catotól: Diffamare cave etc. Kegyelmed is azért efféle beszédtől ezután kiméljo meg magát.

Az mi abbeli Kegyelmed irását illeti, hogy mi ezentől úgy kezdünk sirni, mint szent Dávid Jonathámon, Saulon és

asszonynyal törekedjenek abban, hogy látván erre való elégtelenségét ő felsége engedje ő kegyelmének, mely személyeknek kész leszek magam jószágát is kötni, hogy ne menjen fegyverre az dolog, hanem per compositionem próbáljuk, ha az fejedelemasszony sponte megcselekedi-é nem-é? De énnekem az jó úr egy körömnyi levelet soha nem irt, nem küldött, sem egy szóval nem izent érte semmit, némának pedig anyja sem érti szavát, ezt szokták modnani. Az mikor pedig hírünk nélkül az fiamék felültek, azután talán két héttel kezdének kéretni fiamék, hogy mi Rákóczi uramnak küldjük hitlevelünket, de azoknak is megizentük, hogy én lévén mostan méltatlan voltomra, az fejedelemasszony után gondviselője, kiknek szabadságoknak őrzésére erős hittel vagyok köteles, semmiképen fel nem tudom találni elmémmel, hazám szabadsága és libera electioja ellen, miképpen adhatnék sine laesione fidei et conscientiae meae hitlevelet, az statusoknak concensusa nélkül, mert ha ezt cselekedném, és ha azonban a statusoknál nem effectuálhatnám, így ő kegyelmét minémű rettenetes keserűségemre és búmra való gyalázatba és periculumba hoznám, magamat is koporsómig és koporsóm után is gyalázatos hírben névben. Hanem azt javallottuk fiainknak, hogy ha az ő hivatalokra immár Rákóczi uram kijött közikbe, avagy ha ki nem jött is, de ha az fiainkkal volt valami oly compositioja és ha az kinyilatkozott, mely miatt ő kegyelmének állapotja, uraśága, élete periclitálna, így nem kell az ő kegyelme állapotját periculumban hagyni, hanem Váradban bevihetik, onnan kell az stusokkal végezni és tractálni az ő kegyelme állapotjáról, hogy az országnak libera electiója megmaradjon, s az ő kegyelme állapotja is bátorságos karba állattassék. De ha ő kegyelme addig ki nem jött, és állapotja is jövendőre nézve nem periclitáló, így azt javalottuk fiainknak, hogy Patakból ki ne jöjjön, valamíg mi itt országbeli statusoknak elméjeket meg nem veszszük, kiben én is fáradok jó svadeálásimmal, s azután, ha az Isten arra vezérli az statusoknak elméjeket, hogy ő kegyelmét acceptálják, így Isten áldomásával postán ő kegyelmének értésére adjuk s böcsületes vocatióval hivatjuk.

Ezt az fejedelemasszony búcsuzása és az mi electiónk előtt kilencz egész nappal adtuk értésekre fiainknak, az juramentum depositioja előtt pedig 12 nappal, de minékünk az jó úr mindezekre sem íra, sem izene egyetlen egy igét is. Hütlevelet egy körömnyit soha az jó úrnak nem küldtünk, hanem az fiaimnak egy szolgám által ugyan akkor mikor az feljűl megirt dolgokról tudosítottuk őket, ugyan akkor egyszersmind azt izentük: hogy én hütömre és tisztességemre ő kegyelmét meg nem gátolom s nem ellenzem, sőt azon leszek, hogy jó-

akarókat szerezzek, csak az országbeli statusoknak jóakaratja accedáljon ő kegyelméhez, de az országbeli statusok akaratjok nélkül egy mákszemnyi hitlevelemet soha nem adom s nem is adtam. Ezt pedig tökéletesen praestáltuk is, mert soha egy szóval ő kegyelmét meg nem gátoltuk, soha nem ellenzettük, sőt voxunkat ugyan in scriptis helyes ratiókkal ő kegyelmére adtuk az praesidens kezében, mivel az tanácsurak nagy instantiájokkal nem engedék nyelvünkkel kimondanunk voxunkat. Sőt az electio után is ötöd napig temporizáltunk juramentumunknak depositiójával, várakozván arra, jő-é ki Patakból nem-é? Mert electiónk után is igen jó szívvel készek lettünk volna ő kegyelmének engedni mostani állapotunkat, csak az statusoknak ő kegyelmeknek accedált volna jó akaratjok.

Ezek egy punctig in rei veritate így voltanak, akárki mint diffamáljon minket. Valaki pediglen minket különben diffamál, hazud, tisztessége vesztett árulóúl benne az áruló.

Az holott pedig irja kegyelmed, hogy ereszteném szabad voxra és választásra az országot, nem fegyver alatt, sem igéret, adomány, vagy valami simulatióval, csak directe libere, minden rend külön-külön, a kiket gyűlésre szoktak híni, mondanák ki az voxot, és ne karddal, hanem ki-ki maga megalázásával, Istenhez való könyörgésével lenne fejedelem. Valaki mi felőlünk ilyent hirdet, hogy mi ilyen úton s módon assequaltuk volna ezt az állapotot, bizonyságom arra Isten s az egész ország, hogy ebben is tisztessége vesztett árulóúl hazud az calumniálkodó árúló benne, mert sem fegyverrel, sem fenyegetéssel, sem szép szóval, sem igérettel, sem adománynyal egy embert soha reá nem kértünk, de ha minket kérve kértek az emberek, és egyetlen egy az egész ország közűl nem találtatott, a kinek különb voxa lett volna, és ha ő kegyelmére egyetlen egy vox is nem ment, mi vétkünk minekünk benne uram? Az új voxolást pedig igen jó szívvel készek leszünk admittálnunk, csak ő kegyelme is Váradot bocsássa ország kezébe, és álljunk, mindketten az ország eleibe s feleljünk rá arra, hogy egyikünk is a major parsnak voxa ellen nem törekedik semmi úton és módon. Irja kegyelmed azt is, hogy az statusok féltenek, hogy ha minket nem választanak, az mi fiaink mind ellenségképen jőnek az országra az hajdúsággal együtt. Ha efféle igaz ok nélkül való calumniálkodást magunk emberségével s magunk megbirálásával nem akarnánk meggyőzni, meg tudnánk kegyelmednek felelni érdeme szerint, bár megtanulta volna Kegyelmed Catotól: Diffamare cave etc. Kegyelmed is azért efféle beszédtől ezután kimélje meg magát.

Az mi abbeli Kegyelmed irását illeti, hogy mi ezentől úgy kezdünk sírni, mint szent Dávid Jonathámon, Saulon és

Absolonon, erre Kegyelmednek ezt irhatjuk. Tudjuk azt, hogy mi annak az szent embernek sáruja kötelének megoldására nem löttünk volna méltók, mert az Úristennek az kedve szerint való férfia volt, én pedig bűnös férge vagyok az én Istenemnek, de ha az ő kedve szerént való emberére az ő fiát reá támasztotta, hát mi hogy ne szenvedjük békével, sőt azon könyörgünk, az mi Istenünknek, hogy az mi Absolominknak tizessen kegyelmesebben, hogysem mint az régi Absolonnak. Hazánk s nemzetünk romlását bizonyára úgy szánjuk, úgy bánjuk, kinél feljebb nem lehet, de az ellen ez a vigasztalásom, hogy conscientiam nem vádol, mert valamivel az egész keresztyénség szokott élni ilyen casusban, semmit mi is abban el nem hagytunk, holott fraterne et sincere legatiók által megtaláltattuk öket, elsőben Apafi György, Lázár István, segesvári királybiró uramék által. Másodszor Cseffey László, Harasztosi Balázs deák, Geleji István és brassai folnagy uramék ältal. Most harmad úttal Cassai István és Geleji István uramék által requiráltuk, hogy egy bizonyos ideig való induciát csináljunk, hogy az alatt egymással szemben levén és egymás akaratját értvén sincere et fraterne fogjunk az egyezségről való tractához, és ha ezt sem acceptálja Rákóczi uram, hanem hazánknak régi megrögzött szabadsága s libera electiója ellen, fegyverrel akarna nyakunkra ülni, mi se Isten, se ez világi emberek előtt okai ne legyünk, de Istent segítségül hiván valamint hazánk szabadságát oltalmazhatjuk, meg akarjuk oltalmazni. Immár minden rancort hátra tevén, maga Kegyelmed tegyen itéletet köztünk, vagyon-é vétkünk minékünk szegény hazánk pusztulásában, mert ha ennél is ..... felmenni az dolognak az keresztyén vérontás vétkünk leszen-é vagy Rákoczi uramé, itélje meg Isten s ez világi emberek.

Jegyzet: Irva Prépostvárynak V. ö. Marczali 179. l.

(Tunyogi Cs. József gyüjteményéből vett másolatról az erd. múz. egylet birtokában.)

f)

1630. sept. 21.—oct. 8.

A kolosvári országgyülés articulusai.

Nos Stephanus Bethlen Dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit nniversis. Quod illustrissimi, spectabiles, magnifici, generosi, egregii, et nobiles, caeterique universi status, et ordines trium nationum regni nostri Transylva-

niae et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis ad diem 21. Mensis 7-bris anni domini 1630. in civitatem nostram Kolosvár indictis congregati exhibuerunt nobis, et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos, in eisdem comitiis paribus ipsorum votis, et unanimi consensu conclusos supplicantes nobis humillime, ut nos universos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta ratos, gratas, et accepta habentes, benigne approbare, ratificareque dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae, partium Hungariae eidem adnexarum in generalibus eorum comitiis in civitatem Kolosvár ad diem 21. Mensis Septembris Anni Domini 1630. indictis, celebratis conclusi.

Az mindenható úristennek mélységes bölcsessége, az ki minden világi dolgoknak, és legfőképpen az birodalmoknak és fejedelemségeknek állapotját vezérli, gyakorta minden elme és itélet felett igazgatván az fejedelmeknek szíveket, úgy akarta az ő hatalmát kijelenteni, hogy az ő titkos itéleti, ez világon mindenek előtt nyilván legyenek, mely dolog, a minthogy egyébütt is sok helyeken, úgy mostan az mi szegény hazánkban nyilván lévén, láthatóképpen elejekben adja mindeneknek istennek ez világi fejedelemségeken való bölcs gondja viselését. Holott az mi boldog emlékezetű kegyelmes urunknak fejedelmünknek reánk való atyai gondviseléséből ezelőtt egynéhány esztendővel szabad választásunknak régi szép rendtartása szerint, választván ő felsége világból kimulása után magunknak fejedelmül az mi ezelőtt való kegyelmes asszonyunkat, és úgy lévén ő szent felségének akaratja, hogy az elmúlt esztendőben bennünket ő felségének az mi kegyelmes urunknak közűlünk való kiszóllításával meglátogasson, magunknak azon kegyelmes asszonyunkat fejedelmünknek ismervén, alázatos hívségünket is ő felségéhez fogyatkozás nélkűl mutatni akartuk. De mikor ő felsége látván körűllünk az mostani felháborodott állapotokat, magunkra való gondviselésért és vigyázásért nékünk országúl generalis insurrectiót és gyűlést promulgáltatott volna; vévén azt kegyelmesen eszében, minémű nagy fáradtságot és vigyázást kívánjon ez országunkra való gondviselés, és maga állapotját is bölcsen meggondolván, sok és nagy itéletű fejedelmeknek is dicsíretes példájokat előtte viselvén, mikor országunknak minden statusit maga udvarában, itt Kolosvári városban felhivatta volna, személye szerint közinkbe jövén, maga ingyen szabad jó akaratjából senkitől nem kénszeríttet-

vén, mikor ingyen sem reméllettük, és vártuk volna, tőllünk országúl elbutsúzék, és fejedelemségét resignálá mindeneket kitsinytől fogva nagyig magához való kötelességétől felszabadítván. Melyet mi, mikor láttunk volna, vévén eszünkben, mely káros és veszedelmes dolog volna akármely kevés ideig is fő nélkűlt lennünk, közönségessen országúl azon napon öszvegyűlvén, az mi régi szabad választásunknak rendi és módja szerint, Nagyságodat kegyelmes urunk, fejedelmünkké és urunkká választottuk, kérvén alázatosan azon Nagyságodat, hogy e szegény hazánkra való gondviselést Nagyságod felvenni ne nehezteljen. Noha pedig Nagyságod sok helyes és méltó ratiókkal magát az hivatalból mentvén, hogy erről másképpen gondolkodnánk bennünket intett volna, mindazonáltal, az mi alázatos sokszori könyörgésünk *(által)* meggyőzettetvén, azután, mikor az Nagyságod közénkbe küldött propositiójából megértettük volna Nagyságodnak országunkhoz, úgy mint édes hazájához és mindnyájunkhoz való kedves atyai indulatját, mivel nem tekintvén Nagyságod a mi szegény hazánknak gondos, terhes és bizonytalan állapotját magát az mi szabados egyező értelemmel való választásunk után (melyet egyedűl csak a nagyhatalmú istennek vezérlésének és kegyelmes providentiájának tulajdonítunk) Nagyságod magára ez szegény hazának fejedelemségét és gondja viselését felvette: azokáért mi is ez Nagyságod hozzánk való kegyelmességéért Nagyságodnak mint természet szerint való fejedelmünknek egész országúl mindnyájan és egyen-egyen hívséges és alázatos szolgálatunkat ajáljuk és igérjük, et tam in prosperis, quam in adversis rebus, ac statibus, Nagyságod hívsége mellett élni és halni akarunk, nem kedvezvén ebben se magunk személyének, sem értékünknek, sem jószágunknak, melyet homagiumunknak depositiójával is confirmálunk, kérvén az mindenható úristent azon egy szívvel, lélekkel, Nagyságodnak adjon erőt elégségest, egészséget az mi szegény hazánknak békességesen való guberniumára.

Articulus I.

Fogaras várát, hogy ő nagysága kiváltsa könyörögnek, és azután, hogy ő nagyságát contentálják, róla igérik.

Vesszük eszünkbe kegyelmes urunk magunk is értjük az Nagyságod propositiójából, mely sokfelé való expensák kívántassanak naponként, mind a közönséges megmaradásra Nagyságod udvara népének fizetett katonáinak intertentiójokra, mind pedig mindennapi asztala tartására, melynek főképpen Fogaras várából kellene kiteljesíttetni; könyörgünk azért Nagyságodnak mint kegyelmes fejedelmünknek, hogy Nagyságod

tegye szerit Fogaras várának és ahoz tartozó jószágoknak az váltságának és Nagyságodat miképpen kellessék contentálni arról, ez jövendő generalis gyűlésünkben országúl annak modalitását felkeressük, úgy hogy Nagyságod contentus lehessen véle

Articulus II.

Hogy az hat latos karikás poltura harmadfél pénzben elvétessék mindenütt, végeztetik.

Mivel pedig kegyelmes urunk látjuk az garas pénznek naponként való fogyatkozását, minthogy sehol sem cudáltatik és noha némü-némü difficultásokat találhatnánk abban is, mindazonáltal az nagyobb szükségre tekéntve, végeztük országúl, hogy az mostani hat latos karikás poltura indifferenter mindenütt elkeljen országunkban harmadfél pénzben, és Nagyságod is tárházában annyiban bévétesse, de ha vagy egy- vagy másképpen deterioráltatik, az rosz poltura erővel senkire ne vettessék, hogy azzal is az szegénység ne fogyatkozzék.

Articulus III.

Az ország reposituma felöl ö nagyságának plena authoritás engedtetik.

Értjük kegyelmes urunk Nagyságodnak izenetiből azt is, minémü véletetlen és gondolkodás kivül való dolog történt légyen mostan Nagyságod és egész országúl ellenünk Rákóczy György uramnak Váradra való beszállása és reánk való ügyekezeti miatt, mely elejitől fogva való szabadságinknak teljességgel nyilván és hallatlan való romlására néz. Melynek oltalmazásáért Nagyságoddal együtt fejünk felállásáig készek lévén minden szükséges mediumokat felkeresni, az minemü repositumunk országúl az boldog emlékezetü kegyelmes urunknak legatiójokat Szamos-Újvárban volt, hogy ilyen szükséges állapotunkban Nagyságod is hozzá nyúlhasson, és magunk megmaradásunkért, reánk abból is gondot viseljen, végeztük és Nagyságodnak arra plena authoritást is adtunk, holott ennél nagyobb és megmaradásunkra nézendőbb állapatunkban semmi időben azt nem erogálhatnók.

Nos itaque praemissa supplicatione dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae ditioni nostrae subjectarum benigne exaudita et admissa praescriptos universos et singulos articulos, nobis modo praemisso, praesentatos, praesentibus litteris nostris de verbo ad verbum sine diminutione, variatione et augmento aliquali inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta, ratos, gratos et accepta habentes, approbavi-

mus, offerentes nos benigne, quod premissa omnia, in omnibus punctis, clausulis et articulis tam nos ipsi observabimus, quam per alios quoslibet observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus et ratificamus, harum nostrarum vigore et testimonio litterarum mediante. Datum in praescripta civitate nostra Kolosvár, die 6ª mensis Octobris Anno Domini 1630.

(A Halmágyi-féle gyűjteményből.)

XIV.

1630. oct. 3.

Esterházy levele a fejedelemhez, erdélyi rendekhez ifj. Bethlen István és Zólyomi támadása ügyében.

Ad gubernatorem Tranniae.

Illustris etc.

Nem exaggerálom az Kegyelmed fiainak alkalmatlan cselekedetit, hanem hagyom azt a maga ítéletire, de igazán mondom, ugyan iszanyodom ez nagy esztelen és vakmerő cselekedeteken, ki mivel mindenestől ellenkezik az jó békességgel és az diplomáknak az ő conditióival, méltán kívánjuk Kegmetektől, hogy ha nem akarója cselekedeteknek, az mint el is hittük, avagy hallgatásával részesülni nem akar Kegtek gonoszságokban, támadjon ki ellenek és szállítsa le őket, hol penig magának elegedendő erejét arra nem látná, conjunctis viribus szállítsuk le őköt, kire mi készek is vagyunk és rendelést is tettünk felőle (ezt kivánván az köztünk való confoederatiók), csak mennél hamarább kivánjuk az Kegmetek erre való resolutióját.

Egyébaránt külömbet cselekedvén Kegmed, kit semmiképen nem hihetünk, nekünk az jó békességnek és hazánknak oltalmára minden mediomokat valamit föl tudunk találni, föl kell keresnünk, assecurálván Kegteket, hogy mi sem az fejedelemasszony, sem Kegmetek, úgymint az ország ellen fegyvert kezünkbe nem veszünk, csak az mint iránk, Kegtek az két ifjúnak excessusinak az fölül megirt mód szerént akarója és javallója ne legyen, s ha szintén mi hadi indulatot látand is Kegtek, bizonyoson egyébre ennél ne vélje, hanem hogy az magunkét recuperálni akarjuk és édes hazánknak oltalmat indítanunk. Tartsa etc. 3. Octobris.

Az fejedelemasszonynak.

Minémű alkalmatlan dolgot indítottak légyen váradi kapitán uram és Zólyomi Dávid az szent békesség és diplomák ellen, szemeivel látja Felséged, kit mivel úgy hisszük, hogy mind Felséged s mind az Felséged országabélieknek ellene

vagyon cselekedetek, Felgedet kérem, kénszerítse minden úton azt az két fölfuvalkodott ifjat, hogy szálljonak le, kit ha cselekedni nem akarnak és maga Fölséged ellen is opponálták volna magokot, tudósítson sietve Fölséged róla s mi az confoederatióknak és diplomáknak continentiája szerént, készek vagyunk assistentiát szintén oda be is Fölségednek adnunk és egy akarattal ez jó és szent békességnek rontóit büntetés alá vennünk, kiről hogy Felséged sietséggel választ is adjon, kívánjuk Fölségedtől. Tartsa etc.

Az erdélyi tanácsnak.

Minemű reménteln vakmerőségnek adta légyen magát váradi kapitány uram és Zólyomi Dávid s miket is patrált a mi kegmes urunk ditiójába az békességes diplomák ellen, nilván vagyon Kegteknél, mely cselekedetek akárkinél az szent békességnek megbántásával egy hatalmas római császárnak minemű nagy contemptusára is légyen az az ő dolgok, könnyen megitélheti is Kegtek s el is hiheti, hogy megkezdték ő fölgét is fárasztani minden méltó ok és mód nélkül való indulatok, kinek leszállítására és szegény hazánk oltalmára s a tőlünk elfoglalt és esküdtetett ő fölge hivei és szolgái recuperatiójára is, noha már mi is minden dispositiókot tettünk: mindazonáltal írván mind ő fölgének, az fejedelemnek is, és mind gubernátor uramnak is akaránk Kegteknek is megirnunk, és kívánjuk Kegmetektől, hogy ezt a két ifjúnak cselekedetit ne csak megszállítsa, de illendő animadversióban is vegye, cum sufficienti satisfactione suae mattis caesareae ac etiam regni, melyben ha mi difficultása volna Kegmeteknek avagy erőtlensége, in vigore diplomatum készek vagyunk assistálni Kegmeteknek és illendő segítséget is adnunk, elhivén tökéletesen, hogy mi az jó békességnél és csendességnél semmit egyebet nem kívánunk. Erre penig sietve választ is várunk Kegmetektől. Tartsa etc.

Ad status et odines trium nationum Transylvaniae.

Im szegény megkeseredett nemzetünk közt hazánk tüzének üszöge meg sem aludhata, hogy némely csekély elméjű ifjak, nagy magok gondolatlanúl és vakmerőven még új tüzet inditanak nemzetünk közt, s az természet szerént való ellenségnek örömére s magunknak is veszedelmes kárára és gyalázatjára és contra jus gentium is contemnálván minden végezéseket, hitleveleket és erős diplomákot, nilván való hitszegéssel bontják föl nagy sok gonddal és munkával szerzett egyességét és békességét megkeseredett nemzetünknek és édes hazánknak,

kit, hogy tovább ne serpáljon és valahogy utolsó veszedelem bennünköt ne találjon, szükséges hogy ennek tempestive obviáljunk és először is, mivelhogy Kegmetek közűl szaladott ez tűz ki, Kegmetek oltsa először is el, kire ha elégtelensége volna Kegmeteknek, kit nem reméllünk, mi mind az jó szomszédságnak és egyességnek megtartására nézve s mind békességnek oltalmát tekintvén, készek vagyunk assistentiát adnunk Kegmeteknek; hol penig sem maga, sem az mi segedelmünkkel azt be nem igyekeznek szállítani Kegmetek, félő, hogy azoknak cselekedeteknek javallójának ne itéltessék Kegmetek is közönségesen; de egy szóval az szent békesség és az köztünk való diplomák azt kivánják, hogy ne csak megszállítsák ezt az két ifjúnak mód nélkűl való indulatját, de érdemek szerént való büntetéssel is légyen ellenek, tanquam contra publicae pacis turbatores, hogy így megmutassa ezzel cselekedetekhez való idegenségeket. Erre pedig Kegmetektől mindjárt választ is várunk sietséggel. Tartsa stb.

Kornis uramnak.

Az Kegmed levelét elvettem, egy szóval, bánom, hogy ily távol vagyok Kegmetektől, mert az állhatatlan és nyughatatlan emberek között, míg leveleim oda mennek avagy az Kegmetek irási hozzám jűnek, azonban változik az állapat és úgy vagyunk, mint az kik az Babilon tornyát rakják volt, hogy in tempore nem érthették jól egymást; mindazáltal úgyan gondot kell azért viselnünk, hogy valami bolond marczonák miatt utolsó ruinában szegény hazánk és nemzetünk ne jusson, kiről mindenfelé való rendeléseket is tettünk; hanem vagyon csak e három dologról a kérdés. Első, ha ugyancsak a két ifjú indulatja-e ez, a mit cselekedtek, avagy titkon is több complicesi is vannak; másik, ha valóságosan akarja-e Kegtek őköt megbüntetni s cum satisfactione quidem suae mattis caesareae et regni avagy nem; harmadik, ha szükséges-e és akarja-e Kegmetek a mi assistentiánkot ebben az ő büntetésekben, avagy magát arra elégségesnek véli. Ezekhez járulván az is, hogy az tőlünk elesküdt hajdúságot mint akarja felszabadítani Kegmetek mostani új kötelességétől, holott ha söprei volnánk az embereknek is, nem tudom tovább mint szenvedhetnénk el ennye indignitást és noha a mint Kegmed is irja, mi elhittük, hogy semmi híre Kegmeteknek, annyéval inkább tanácsa nem volt a két ifjú cselekedetiben, mindazonáltal, hogy valamint az meglett dolgok után, azonoknak jovallójának ne itéltessék Kegmetek, azt úgy viheti végben, ha elevenen és serényen fogja az ifjak ellen az dolgot, és ha minden teköntet nélkűl érdemlett büntetésekben is veszi őköt, mind az kik in flagranti

crimine is vadnak, kire, a mint irám, ha secure nem érkezhetnék Kegmetek, köteles arra is, hogy az mi segedelmünkkel is végben vigye azt. Egyébaránt nem örömest mondanám ki, de tartok tőle, hogy participál Kegmetek azoknak excessusokban, a kik az törökhöz folyamodtak, s úgy hiszem, mindent igérnek is nekik s a többi között féltse Jenőt is Kegmetek, s nem jő Váradnak is birodalma ő kezekben, mert a passio és desperatio sokra szokta az embereket vinni; ugyanakkor volt nekem is követem Budán, a mikor az ő emberek ott volt s annyét értettek az dologban, hogy úgy bér és jutalom nélkül segedelmet az török nekik nem ad, melyet el kell hinni, az mi ezeken az ifjakon fog állani, hogy abban az töröknek meg sem fogyatkoznak, kiválképen ha Kegmetek tempestive rájok nem vigyáz és őköt le nem szállítja. Im mi is itt ezekre nézve fegyvert vettünk az kezünkben a békességnek és hazánknak az ő oltalmára s leveleinkre választ vévén Kegmedektől, azt fogom mielni, a mit az közönséges egyesség és magam hivatalja fog tőlem kivánni. Az imperiomi dolgok feliciter succedálnak, istennek neve dicsértessék. Az francziai királylyal való végezés szintén a fine finali vagyon. Az svékus penig, az mikor irtam vala Kegmednek, hogy elment, Prussiába ment volt segítségért, ott volt valami kevés népe, s azt vitte el magával s meg visszament Pomerániában, kiről mit irnak, im oda küldtem Kegyelmednek. Alkalmasint kimutatta már tehetségét, jól meg is ütögették három vagy négy izben is, minthogy elsőben igen akarta az dolgot s most igen megcsekkent, irt az electoroknak és embere is volt ott Ratisbonába, s úgy hiszem, hogy a fegyverfogó királyok közül egyik sem vall ilyen kuarczot, *(így!)* mint ez, noha megesett azoknak is. Tartsa.

Kivül: Ad dnum principem Tranniae et diversos, diversae literae.

(Minuta az orsz. ltárban. Act. Publ. Fasc. 5. N° 6°.)

XV.

1630. nov. 19—20.

a)

Esterházy levele az erdélyi rendekhez.

Ad status et ordines regni Transylvaniae 19. Novembris 1630.

Sples, magci, generosi, egregii nobiles, prudentes item ac circumspecti, fratres affines et amici observandissimi.

Quamvis multorum forte opinione, praesens Vrarum Dominationum negotium nos minus concerneret, quam sen-

tiamus, videntes tamen imminens earundem ex eo periculum, amore gentis nostrae inductus, cum praesentibus D. Vras, requirendas esse voluimus.

Et primo quoque negare non possumus nos modernam principis ipsorum mutationem invitos intellexisse, scientes pro certo mutationem omnem periculosam esse. Quo facto, non solum potentissimos duos imperatores, inter quorum potestatem exigua haec gens nostra posita est, commoverunt Vrae D. verum aliorum quoque minus decorae et inordinatae dignitatis cupidinem causarunt. His nihilominus relictis non possumus cupere, quod jam Dom. Vrae post depositionem unius principis, alterum elegerint, attamen de tertio principe quaestio est inter V. D. et ideo solum nunc quoque convenerint. In quo licet videantur V. D. liberam electionem praetendere, sed, bona venia loquor, qualis est ista libera electio, cum is, qui intra spatium trium mensium tertius princeps D. V. cupit esse, principalem regni portam jam occupavit, armis conditiones praescripsit et unam provinciae partem possidet et sic vult eligi.

Bonum est itaque intelligere Dom. V. Rákóczium S. Romanorum imperatori, dno nostro clemem^mo^, corporale juramentum praestitisse ac ejusdem subditum esse, sine cujus facultate et permissione se ad hoc, quod intendit, nullatenus movere potuisset, praecipue servitores suae mattis dni sui clemen^mi^ ab eadem abjurando, sibique devincendo et contra illos concitando, cum quibus sacr^ma^ Romanorum imperatoria mattas, dnus noster clemen^mus^ confoederata erat, assecurando eos, ut nec per se turbabit, nec per suos turbari permittet. Cum itaque tali ratione dnus Rákóczy, tam contra authoritatem et diploma suae mattis caesareae, quam vero statuta regni plurimum impegit, rogamus amice D. V. perpendant penitius, quid faciant, nam esto, secure sibi persuadere possint D. V. imperatorem Romanorum dnum nostrum clementissimum nolle liberam ipsarum electionem impedire, sapienter tamen judicare poterunt, utrum sua mattas caesarea ad inculpatam honoris et existimationis suae tutelam non sit obligata. Unde si afflictam gentem nostram, aut D. V. dulcissimamque patriam ipsorum aliqua pericula comitabuntur, cui alteri, praeterquam sibi ipsis imputent, non videmus. Nec parum metuimus, ne ubi cum domini Rákóczii respectu, sibi ac patriae suae quietem et tranquillitatem quaerere vellent D. V. ibi contrariam inquietitudinem inveniant. Nam si quam mutatio dnae principis causavit difficultatem, solaque cessit principatui, non desunt modi, quibus D. V. dnum nostrum clemen^mum^ in realitate informare possent, quo Sua M. C. clemen^me^ intellecto, ne dubitent, cum

maximae clementiae ac D. V. permansionis amantissimo monarcha causam suam regi.

Quantum nos concernit, videntes tam varias et periculosas mutationes, necessitati sumus in absentia Suae M. C. cum certo exercituum numero, pro defensione limitum nostrorum ac Suae M. fidelium, hinc nos movere, cupientes illos etiam protegere, qui contra diploma et assecurationem dni nostri clemenmi impedirentur. Eapropter rogamus amice D. V. velint haec in accuratam deliberationem prius assumere et sic tandem in electionem Rákóczii manum immittere (si quid tale intenderent) ne aliter suae mattis c. dni nostri clemenmi dignitas violetur, quam D. Rákóczy moderno suo facto plurimum violare veritus non est et posset etiam liberam D. V. electionem impedire.

Porro dum recte praesentes expedire vellemus, advenit magcus D. Steph. Haller, cum quo de his omnibus copiose conferendo, copiosam de his ac aliis etiam rebus intimationem ab eodem intellecturae sunt D. V. Quo respectu, ut ultimam suam resolutionem, si quam huic intentioni nostrae repugnantem vellent moliri, ad reditum etiam ipsius dni Haller V. D. differant, sincere rogo easdem. His etc.

(Fogalmazvány az orsz. ltárból. Act. Publ. Fasc. 5. ad Num Num.)

b)

1630. nov. 20.

Bizalmas levél névtelentől az erdélyi ügyekben.

Szolgálok Kegyelmednek mint uramnak kedves sógoromnak, áldja meg Isten minden javaival Kegyelmedet nagy boldogúl.

Mi itt Nyitra táján ötezer emberrel levén csak az jó alkalmatosságot várjuk, azonnal minden hadainkkal megindulunk. Az erdélyi új fejedelemnek követét Haller István uramot kedvesen fogadtuk, a kinek tegnap az császár ő felsége consensust is küldött az cancellarius által, kivel ma nagy örömmel Haller uramot elbocsátjuk, de annak az consensusnak minemű exitusa leszen, szánja meg az Isten az magyar nemzet között való rút vérontást; annak okáért, ha az új fejedelem eszében nem veszi magát, azon vagyunk, hogy most egynehány napig kedvezzünk neki, és az erdélyiekkel Rákóczy uramot megtréfáltassuk, hogy az meglevén Rákóczy uramot is oly bosszúság viselje, kinek exitusa alatt mi is elszánt akaratunkat végben vigyük. Ma Sellyére megyünk, consultandi gratia

XVI

XVII.

1630. decz. 1.

Jelentés Rákóczy hadi készületeiről.

Splis et magnifice ac generosi domini patrone amici et collegae observandissimi.

Servitiorum stb. Cessavimus hactenus a scribendo, sicut et novi principes vinculo initarum per mutuum colloquium induciarum adstricti in materia subministranda. Nunc effluxo pene jam tempore praefixo, quod est quinta dies Decembris, comitiisque Transylvanicis inchoatis, Rakoczi non levibus spei fulcimentis, utpote favore multorum numero militum, subsidio Haydonum et quod maximum prouti fertur Turcarum ope ac voluntate, imminet Transylvaniae de principatu fere securus. David Zoliomi cum mille circiter equitibus, Debreczini est ab aliquot diebus, Haydonibus intentus, quorum e singulis oppidis selectissimos non plures tribus quatuorve secum in Transylvaniam in signum et ostentationem eorum fidei sibi adstrictae et obligatae assumet Rakoczius, reliquis domi ad tutandum sua relictis. Aliquos insuper, quorum fides ei suspectior fuerat, Varadinum in custodiam interea abductis. Uxor ejus Patakini omnia, quae obsidionis sunt, magno studio parat. Transfugia jam a nostris inchoata, ductores quidam e campestri militia, Joannes Kowach et Joannes Racz cum equitum suorum turma, Rakoczÿ partes secuti sunt, sollicitantur et reliqui; nec dubium brevi plures id ausuros, nisi nervo belli, qui pecunia est, adstringantur. Vulgatum apud omnes Rakoczium acquisito principatu, septem comitatibus manus injecturum, hoc enim pacto Turcae favorem sibi conciliasse perhibetur. Proinde quantum intersit reipublicae et suae mattis dni nostri clementissimi requisita gliscendi malo accomoda in tempore curare palam est.

Quod reliquum de personis, quae molimina Transylvanorum expiscentur precio conducendis juxta requisitionem inclytae camerae die 22. Octobris factam, dedimus operam sedulo. Sed non diffitemur defectum idonearum, praesertim ultra Tybiscum. Quantum nihilominus in nobis erit faciemus inclytam cameram, si non occulta causarum, saltem eventus rerum in tempore scire, quanquam brevi omnis conatus Transylvanorum et Rakoczii in propatulo erunt. In reliquo splm ac mgcam et generosas dominationes vestras diu felicissime valere dedideramus. Cassoviae, die prima Decembris Anno 1630.

P. S. Finiveramus, cum supervenit nuntius Stephanum Betthlen seniorem nolle cedere Rakoczio et conscribi mili-

tem a provincia. Adeo variat fama de mobili illa gente et provincia.

Splis ac magcae generosarumque dom. vrarum

servitores addictissimi

Sacrae caesareae et regiae mattis proventuum partium regni Hungariae superiorum administrator et consiliarii:

Sigismundus Péchy m. p.

Caspar Tasy m. p.

Külczím: Sp. ac m. et gen. dnis N. N. . . . camerae hung. praefecto et consiliariis stb.

Más kéz: 11. Decembris 1630.

(Eredeti két pecséttel ellátva orsz. ltárban. Act. Publ. Fasc. 5. N° 12°.)

XVIII.

1630. decz. 20—29.

A fehérvári országgyűlés végzései.

Nos Georgius Rakoczi Dei gratia Transylvaniae princeps, partium regni Hungariae dominus, Siculorum comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium, quibus expedit universis: quod spectabiles, magnifici, generosi, egregÿ et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae et partium regni Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitÿs, ad diem vigesimum mensis Debembris, anni domini millesimi sexcentesimi trigesimi in civitate Alba Julia ex edicto nostro celebratis congregati, exhibuerunt nobis et preesentaverunt quosdam infrascriptos articulos, in eisdem comitÿs paribus ipsorum votis et unanimi consensi conclusos, suplicantes nobis humilime, ut nos universos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos acceptaque habentes, benigne approbare ratificareque dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitÿs in civitate Alba-Julia ad diem vigesimum mensis Decembris anno domini millesimo sexcentesimo trigesimo indictis celebratis conclusi.

Minémű csudálatos kimondhatatlan, kegyes atyafi gondviselése légyen az mindenható felséges bölcs istennek ez világon lévő birodalmoknak és állapatoknak igazgatására szegény

hazánknak ez esztendőben lévő sok rendbéli változásiból nyilván és igen világoson megtetszik; elannyira, hogy ha annak az nagy hatalmú szent istennek providentiája, ingyen való kegyelmessége egész országúl mellettünk nem lőtt volna, szegény hazánknak Isten után bódogúl idvözült kegyelmes urunktúl acquiráltatott, nagy sok munkával, fáradozással kerestetett kicsin békessége utolsó veszedelmére és romlására következtetett volna. Holott annak az bódogúl idvözült kegyelmes urunknak keserves halála után az felséges Brandeburgica Catharina fejedelmünk immediate succedálván az fejedelemségben, noha egy kevés ideig bírta és gubernálta szegény hazánkat, de ő felsége érezvén és megtapasztalván magában, az erdélyi fejedelemség, mely súlyos és terhes gondviseléssel járna és régáltatnék, ő felsége gyenge és aszszony emberi erőtlen állapatja miatt hazánknak nagy veszedelme nélkül, és magának is nagy fogyatkozása nélkül meg nem felelhetne, mikor ő felsége szabad akaratjából ereje felett való gondos fejedelemségét resignálta volna, és újabb fejedelem választásról kellet volna gondoskodnunk országúl: megemlékezvén, hogy az tekéntetes és nagyságos öregbik gróf Betthlen István urunk az gubernatorságnak tisztit országúl mindnyájunknak consensusából, mind ő felségének az üdvözült urunknak ez országban létiben s mind pedig ez ország-határin kivűl hadi expeditiókban lévén ő felsége occupatus tíz esztendeig, dícséretesen viselte, szegény hazánknak szabadságit és törvényit mint igaz hazánk fia igyekezte oltalmazni; ilyen szép és dicséretes magaviselésit ő nagyságának mi is egész országúl előttünk viselvén, hogy ő nagysága igazság és békeség szerető, köztünk nőtt és nevekedett, szabad választásunkból választottuk volt ő nagyságát országúl három nemzetűl urunknak és fejedelmünknek solenniter inaugurálván. Ő nagysága azért ilyen solenniter választott és inaugurált fejedelmünk lévén, Nagyságod is azt nem értvén és nem tudván, nézvén csak az előbbeni itt ben való bizontalan állapatoknak mivoltára és egyéb veszedelmes indúlatokra, nemzetihez való igaz szeretetiből akarván annak szolgálni, nyugodalmas helyéből nagy uraságából kimozdulván, és ő nagysága akkori fejedelmünk is megértvén és kegyesen előtte viselvén az közönséges megmaradáshoz való szeretetit, hogy az keresztyén vér hazánk pusztúlásával ne romoljon, sem pedig az egymás között való egyetlenség miatt az egész magyar nemzetség az szomszédságbéli idegen nemzetségeknek praedálására ne tétessék, mindnyájunknak egyenlő akaratból való fejedelmi szép állapatját, (az mely állapat másakat is életeknek veszedelmével meg szokott győzni, ő nagysága azon győzödelmet vévén), azt országúl kezünkben szabad választásra

bocsátotta, mindnyájunknak kötelességit felszabadította mindeneknek hallatára sok szép jóságos cselekedetiről való dicséretet tévén Nagyságodról, igaz indúlatból Nagyságodat minékünk ajánlotta, keresztyéni szép irásában való voxával is Nagyságodat javallá és választá. Mi is országúl ő nagyságának hozzánk való sok rendbéli kegyelmességiért valamit ő nagysága velünk mind publice s privatim gubernatorságában avagy méltóságos fejedelmi állapatjában cselekedett, kiválképpen, hogy ő nagysága minket egész országúl és édes hazáját oly igen szerette, hogy érettünk és békességes megmaradásunkért magát megalázván, szabad jó akaratjából fejedelemségét resignálá, teljes éltünkben ő nagyságának háládóképpen megigyekezzük szolgálni. Mind ennyi változások között is nem tekintvén az mindenható Úr a mi bűnös és igen gyarló voltunkat, Nagyságodat bizony kegyelmes urunk fejedelmünk, (kit még az nagy véghetetlen irgalmú szent Isten ez marokni kicsin magyar nemzet között megtartván) közinkben szóllított nemzetünknek és hazánknak megmaradására, fejünk felébe állatott, nem külömben mint Dávid királt az sidó népnek igazgatására és gubernálásra. Nagyságodat mi három nemzetűl, egész országúl, nemcsak igaz keresztyén magyar vérből álló fejedelmünknek, hanem magunk tagunk vérünknek ismervén, mivel az Nagyságod atyja is ennek ez szegény hazának fejedelme volt, és Nagyságod gyermekségében is köztünk lakott, forgott, ifjúságától fogván pedig szegény hazánknak is oly állapatiban és dolgaiban forgott, hogy édes hazánknak megtartására, gubernálására, sebeinek kötözésére, orvoslására nemcsak igazgató mestere, hanem másoknak is jó példaadója lehet, el is hittük azt, hogy nemkülömben mint az édes atya, anya, gyermekit, úgy Nagyságod is szegény hazánkat apolgatja és nyúgotja.

Mi is országúl, három nemzetűl, kicsintűl fogva nagyig Nagyságodhoz fejenként ilyen nagy reménségben és bizodalomban lévén, noha Nagyságodnak hazájában is nagy urasága és méltósága volt, mindazáltal az felséges Isten Nagyságodat minekünk onnét kiszóllítván, ez elmúlt segesvári gyűlésünkben, ez szegény hazának régi jó szokása szerint, fejedelmünkké választottuk; mostan székiben ültetvén ez országban fejedelemségre solenniter inauguráljuk, Isten és ez világ előtt fejedelmünknek ismerjök és valljuk.

Mely dolognak bizonyosb erősségiért az szokott és mostan leirott hitnek formáját Nagyságodnak az Váradra küldött conditiók szerint az végre kívánjuk Nagyságoddal elmondatni, hogy az nagyságod méltóságos fejedelemsége és hittel erősítendő szövetsége miközöttünk egész országúl oly változhatatlan igas-

sággal és tökélletes szentséggel áldassék meg, hogy szegény hazánknak mostani szép tündökfő békessége sok üdőkig Nagyságoddal egyetemben megmaradhasson és virágozhassék.

Ezek után kegyelmes urunk, egy szível s akarattal választott fejedelmünk, noha az mi menybéli istenünk az mi bódog üdvözült kegyelmes urunkat fejedelmünket ezelőtt esztendővel ez árnyék világból kiszóllítván megszomorított vala mindnyájunkat: mindazonáltal azon menybéli istenünk, mivel sok külömb-külömbféle változások után is mostan nagyságodat minékünk fényes napunkká csillagunkká tötte és változtatta, ha sok ezer szánk és megannyi nyelvünk volna is, még is az úristennek elég hálákat adni nem tudnánk. Mindazonáltal amaz mondás szerint, in magnis et voluisse sat est, ő felségének mint kegyelmes istenünknek ilyen nagy véghetetlen kegyelmességéért méltó hálákat adván, áldott és szent légyen dicsőséges nagy neve; ma Nagyságod minékünk mint Salamon és Ezechias adatott fejedelmül. Szűbéli nagy fohászkodásunkkal kérvén ő szent felségét, hogy az miképpen ezeket az szent királyokat megáldotta volt lelki bölcsességgel, Nagyságodat is áldja, szentelje meg bölcseségnek, igasságnak és vitéz bátorságnak lelkével, és minden helyeken tündököltesse jó hírrel névvel, szegény hazánknak pedig egész három nemzetül örökös megmaradására.

Megemlékezünk arról is kegyelmes urunk, bogy ez elmúlt segesvári gyűlésünkben Nagyságodat fejedelmünkké választván, bizonyos főúri és nemes renden való követinket solenniter legálván Nagyságodhoz Városdá, néminémű bizonyos conditiókat is küldvén ő nagyságoktól és kegyelmektől Nagyságodhoz, melyeket Nagyságod kegyelmesen acceptálván, azokat in futuram rei memoriam akarók verbotenus ez articulusinkban inserálni; mely conditiók rend szerént így következnek.

Articuli et conditiones universorum procerum, magnatum, et ordinum trium nationum regni Transsylvaniae et partium Hungariae eisdem annexarum, quibus jam electus princeps dominus dominus noster clementissimus Dei benignate suum principatum tenere atque tueri debeat.

I.

Mivel az előbbeni kegyelmes urunk teljességgel az mi megmaradásunkért és szegény hazánknak veszedelmének eltávoztatásáért, igaz keresztyéni indúlatjából (magát igen meg-

alázván), cselekedte azt, hogy fejedelmi méltóságát resignálá, és újobban való electióra szabados voxot engedne ez nagy szeretetiért és indúlatjáért ő nagysága, az mostani újonnan választott kegyelmes urunk, ő nagyságát előbbeni uraságában, jószágiban minden illegitimus impeditorok ellen megoltalmazza és manuteneálja, és sem az mostant kegyelmes uránk, sem ő nagyságának alatta valói ő nagyságának méltóságát, böcsülletit meg nem sértik.

II.

Mivel ő nagysága igaz, legitime eligáltatott s inauguráltatott fejedelem volt, ő nagyságának minden collatióit, donatióit, inscriptiót, annuentiáit, valamelyek legitime emanáltattanak, ha kik olyak vadnak, intacte et illibate megtartja, és meghagyja azokban.

III.

Hogy az fényes portától soha semmi üdőben el nem szakad, sem az országot elszakasztani nem igyekezik, hanem mindenekből kedvét keresi, és ahoz illendő obsequiumát praestálja, Erdélynek az török császárral való frigyét intacte megtartja, és az portára járandó követeket is az előbbeni dicséretes fejedelmeknek szokások szerint expediálja.

IV.

Hogy sem római császár ő felsége, sem egyéb keresztyén fejedelmek és szomszéd országok ellen hadat ő nagysága offensive, ha okot nem adnak reá, nem indít, hanem az jó békeséget minden tehetségével oltalmazza.

V.

Hogy mindeneket személy válogatás nélkül az négy recepta religiókban és azoknak szabados exercitiumokban ő nagysága megtart, és másokkal is megtartat, és egyik religión való ecclesiákra is hatalmasúl nem küld, és el nem foglaltatja ő nagysága, religióknak respectusáért is senkit is hazafiai közzűl meg nem vét, hanem ebből minden személy válogatás és discretio nélkül az bódog emlékezetű fejedelemnek dicséretes példáját követi, tudván azt, minémű hasznos megmaradására volt mind ő felségének, mind penig hazánknak ebbéli cselekedeti.

VI.

Hogy hazánknak mostani első rendeit, tanácsit, érdemes tisztviselőit állapotjokban, tisztekben, hivataljokban, a kik meg akarnak maradni, ő nagysága megtartja és semmi üdőben az hasznos hazafiait más idegenért hátra nem veti, hanem azoknak tanácsokkal és szolgálatjokkal él, kinek-kinek az ő állapatja szerint való böcsületit illendőképpen megadván; és hogy alatta valói közzűl is az hazafiait senkinek böcsületlenséggel [1]) illetni nem engedi. Annak felette, hogy belső és külső országos dolgokat, az két császárhoz vagy több szomszéd országokkal való confoederatiókat, tanács hire nélkűl nem cselekeszik: sem az országban, sem az országhoz tartozó birodalmokban semminémű erősségeket, fortalitiomokat, végházakat, azoknak határit, semminémű praetextusok alatt el nem igíri, sem idegeníti, hanem az végházakban is hasznos hazafiait tart.

VII.

Hogy urakat, nemeseket, kerített és mezővárasokat, szászságot és székelységet régi és minden legitime emanáltatott privilegiumokban, donatiokban, annuentiákban, inscriptiókban megtart, az szent András király decretumának continentiája szerint.

VIII.

Hogy soha senkit, senkinek vádlására, úri nemes és egyéb szabadsággal élő rendek közzűl törvény előtt nem arestáltat semmi szin és mód alatt, hanem legitima citatione mediante juris ordine convictum et aggravatum. És semmi violentiákat akar kiktől is alatta valói közzűl senkin exerceálni nem enged, hanem ebből az utólszori fejérvári gyülésben és az üdvözült fejedelem inauguratiójakor emanáltatott erről való articulus observáltassék anni 1613.

IX.

Hogy az országnak libera electióját teljes életében semmi útan nem impediálja, hanem azt az országnak integre

---

[1]) Nyomtatási hibából »böcsületességgel« áll ugyan; de az a hiba a Domáth-féle példányban egykorú kézirással ki van javítva.

megtartja, és senkire az fejedelemséget nem transferálja, sem arról ország hire nélkül senkivel nem tractál.

X.

Hogy az tanács-rendeknek és országos gyűlésekben is mindeneknek szabados voxot enged mindenféle panaszolkodásoknak és igasságoknak előszámlálására.

XI.

Hogy ez elmúlt fejérvári gyülésben végezett uniónak conditióit minden czikkelyében fogyatkozás nélkül ő nagysága megtartatja.

XII.

Hogy valakik egyebek veszedelmére s hazánk szabadságának romlására ártalmas tanácsot adnának ő nagyságának, azok ellen az előbbeni articulus observáltassék, tudniillik articulus anni 1613.

XIII.

Az országnak közönséges és egyenlő akaratból való végezésit, articulusit, maga is megtartja, másokkal is megtartatja, szegénynek bódognak személy válogatás nélkül igaz törvént szolgáltat, az sententiáknak executiójokat nem impediálja, és terminuskor semminémű törvények discussiójában ben nem ül, holott ad suam praesentiam appellálják az törvént, mint summus justitiarius eleiben.

XIV.

Minthogy mind az magyar natio s mind penig az szász uraink s atyánkfiai magok natiójokból szoktanak magoknak főtiszteket, ispánokat választani, az székelység, is nem utolsó tagja lévén ez szegény hazának: ő nagysága kapitányokat, királybirákat, generalisokat magok nemzetéből állókat és köztök lakókat adjon közikben, megmaradván mindazonáltal mindenből az ő nagysága fejedelmi jurisdictiója és méltósága. Az királybiráknak pedig választások specifice csakugyan ő kegyelmek székinek szabadságán álljon. Főispánokat is az magok vármegyéjekből valókat adjon ő nagysága.

XV.

Udvarhely várának állapatját ő nagysága az országnak proponáltatván, az mit egy akaratból az magok jovára és megmaradására valót az közönséges igasságnak módja szerint abból az ország végez, azt követi.

Nagyságodat azért kegyelmes urunk egyenlő szível és akarattal az fejedelemségre választván és solenniter inaugurálván, látjuk Nagyságodnak közinkben küldött propositióiból szegény hazánkhoz való szeretetit és kegyes atyai indúlatját; hogy Nagyságod mind az hatalmas győzhetetlen császárhoz mind penig római császárhoz ő felségéhez mentől hamarább való követséget akar expediálni, az fényes portának kedvét keresni, római császárral pedig ő fölségével mindenből jó egyességet és csendes mediumokat akar követni, Nagyságodnak alázatosan megszolgáljuk mint kegyelmes urunknak; kérvén azon az menybéli istent, hogy Nagyságodnak minden keresztyéni jó indúlatjára és szegény hazánknak békességben való megmaradására adjon erőt, egésséget, sok esztendeiglen való bódog szerencsés hosszú életet.

Jelenti azt is Nagyságod kegyelmes urunk, mivel immár Nagyságod Isten kegyelmességéből szegény hazánkhak való kötelességének módját igen solenniter praestálta volna, és kívánná mi tőlünk is egész országúl Nagyságod, az régi jó szokás szerint homagiumunkat praestálnók: ebbéli tartozó hűségünket is meg akarván mutatnunk Nagyságodhoz, kik ez mostani generalis gyűlésünken jelen voltunk, ugyan itten homagiumunkat praestáltuk. Az kik peniglen jelen nincsenek közzűlünk, mentűl hamarább székes helyekben és vármegyéken készek lésznek praestálni, és minden hűségünket Nagyságodhoz fejünk fenállásáig megtartani.

Nos itaque praemissa supplicatione dominorum regnicolarum trium nationum regni Transilvaniae et partium Hungariae ditioni nostrae subiectarum benigne exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulos, nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris de verbo ad verbum sine diminutione et augmento aliquali inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem

contenta, ratos, gratos et accepta habentes, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus; offerentes nos benigne, quod praemissa omnia, in ombnibus punctis, clausulis et articulis tam nos ipsi observabimus, quam per alios quoslibet observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus et ratificamus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in civitata nostra Alba-Julia, die vigesima nona mensis Decembris anno domini millesimo sexcentesimo trigesimo.

Fejérváratt nyomtatta Lignicei Effmurdt
Jakab urunk könyvnyomtatója
Anno 1631.

Két nyomtatott példánya, fejedelmi pecsét és aláirás nélkül, *az erd. Múzeumban (a Donáth- és Mike-gyűjteményben).*

XXII. FEJEZET.

I.

Rákóczyval az ország nagy és erős küzdelemre való kilátást vett magára. Mint alig egy századnegyed előtt atyja ellen Báthory Gábor a hajdúk segélyével döntötte el a küzdelem sorsát, úgy most ő is Bethlen István ellen a hajdúk által érte el a kivivott sikereket. S mint hajdan Báthory Gábor megválasztása a hajdú mozgalmat még nem zárta be, épen úgy most is Rákóczy megválasztása a komoly küzdelemnek kezdetét jelentette.

A fejérvári országgyűlés meghagyta neki, hogy a római császárral a fenforgó viszályt békés úton igyekezzék kiegyenlíteni. De azt könnyebb volt kívánni, mint végrehajtani, mert a viszály a hajdúk felkelése volt s ez az ő érdekében keletkezett. A mi Erdélyi András kikéréséből, a böszörményiek megtámadtatásából mozgalom keletkezett, az az ő malmára hajtotta a vizet. Ő küldte hadait közéjök, ő fizette őket, az ő parancsára hallgattak. Ezt neki könnyű is lett volna lecsendesíteni, ha Esterházytól nekik amnestiát, magának pedig elismerést szerezhet a fejedelemségben. De »vér nélkül« arra nem volt kilátás.

Aztán Erdélyben is még új ember volt, s a megválasztás még nem biztosítá székét. Még Fejérvárt vett hírt, hogy a Bethlen-pártiak Radnóthon éjjeli conferentiát tartottak, melyből a nádor hadának pénzt küldték.[1]) Ez bizonynyal túlzott dolog volt, de hogy a bizalom személyéhez még nem volt meg, mutatta, hogy midőn még Fejérvárról Tholdalagit a budai basához küldötte, Erdélyi az ajándékokra szánt háromezer aranynak az ország pénzéből leendő kiszolgáltatását megta-

[1]) L. Törv. és Okiratok I.

gadta.[1]) A portáról újabb hírei érkeztek, s ő ezeket azonnal megküldte Bethlen Istvánnak, ki viszont a nádornál tett lépéseket a békés kiegyenlítésre:[2]) a portára pedig az évi adóval s ajándékokkal főkövetet küldött.

Az athnaméhoz Katalin segélyével biztos kilátásai voltak; de székében mégis csak akkor érezhette magát biztosan, ha a császár megerősítését is megnyeri. Hogy ennek Esterházy útját állja, arról meg volt győződve. De bár mily nagy volt is a nádor befolyása, még sem csüggedt el: hátha neki is sikerülhet egy más hatalmas pártfogóra szert tenni? Szemeit Pázmány Péterre vetette, kiről tudta, hogy a nádorral rosz lábon áll, de kinek igaz magyar hazafiúi érzelmeit ismerte. Egy emlékiratot szerkesztett, hogy őt a dolgok állásáról felvilágosítsa, s közbenjárását a császárnál kieszközölje, s azt egy bizalmas emberétől hozzá küldé.[3])

1630. jan. 21-én maga is elindúlt Fejérvárról Kolosvárra, hova deczemberi meghagyása értelmében már gyülekeztek a rendek. Jan. 22-én érkezett meg ide s az összegyülekezett hadakat a szilágysági úton Váradra indítá, hova maga jan. 25-én Hunyad felé indúlt el. De a nádor készületeiről útközben újabb hírei érkezvén, Tholdalagi Mihályt török tatár hadak kieszközlése végett a budai basához küldé ki, ki egy az Esterházy irományai közt fenmaradt levelében nem kevesebbet kivánt, mint azt, hogy Erdélyt haladéktalanúl hagyja el.[4]) Jan. 24-ről pedig Sombori Jánost Pázmányhoz indítá útnak, megnyerni közbenjárását a római császárnál biztosítván ezt, hogy kész a hajdúkat visszabocsátni, hogy a hét megyére nem vágyik, hogy a töröknek nem tett igéreteket s a catholikusokat nem fogja üldözni.[5])

---

[1]) L. Törv. és Okiratok II.

[2]) L. Törv. és Okiratok III.

[3]) Csak latin kivonata van meg a primási levéltárban. Fraknói Pázmány II. 352. l.

[4]) Orsz. lt. Acta Publica Fasc. 4. nro 25.

[5]) Fraknói Pázmány II. 352. Pázmány Nagy-Szombat, febr. 4 e levelet a császárhoz küldé, tudósítván őt, hogy a követ szóval ezeket adta elő: 1. Jam Varadini esse Rakoczium, veretur enim ne d. palatinus velit obsidere Saros Patak, ubi uxor Rakoczii degit. 2. Quia d. palatinus nec Petrum Gavai admisit ad Vram Mtem, nec pro iis, qui ultro citroque

Maga pedig jól szervezett had élén állt Váradnál. Ott voltak az ő fogadott hadai, az erdélyi csapatok, a mezei hadak, a lovasság, melynek élén a kis gróf, Zólyomi és Gluchoffszky a német hadak tábornoka s vinczi kapitány állottak, kik a hajdúságra szállottak, mely maga is talpon állott.

Szemben vele a nádor jóval gyengébb sereggel állt. Megkapta ugyan a decz. 10-én kelt felhatalmazást a zavarok lecsendesítésére, de bizonyos korlátok közt, melyben ki volt az is kötve, hogy Erdélyt ne támadja meg. A nyitrai tábort decz. végén útnak indítá, s maga is Kassa felé vette útját, hova jan. 14-re összehívta a felső-magyarországi rendeket. De ezeket nem találta oly engedékenyeknek mint várta: oda nyilatkoztak, hogy előbb még tegyenek egy kisérletet a kibékülésre.

Ekkor jött egy posta a fejedelemtől, ki Váradra érkezése után nemsokára magához hivatta Prépostváryt s Lónyay Zsigmondot előleges értekezés végett,[1]) s kit Lónyay ismételve biztosított, hogy a nádor nem neheztel rá.[2]) A deczemberi végzések alapján küldte ez azt a nádorhoz, hogy a béke alkudozás végett küldendő követei számára menedéklevelet kérjenek. Adott is a nádor jan. 16-án, de olyat, melybe a követek nevei nem voltak kitéve.[3]) Sőt a nádor abba is kénytelen volt beleegyezni, hogy a felső-magyarországi megyék is küldjenek a béke érdekében Rákóczyhoz követeket.

A követek el is mentek Böszörménybe, de nem kaptak választ, s minthogy erős mozgalomnak voltak tanúi éjjel visz-

---

mittendi sunt salvum conductum dedit, Non vult amplius ad Palatinum mittere. 3. In Szerenchiensi dominio, ipsius Rakochy propria urna ipsius rentorum vasorum absumpserunt milites Mtis Vrae; fossas vero frumento plenas quadringentas evacuerunt, — omniaque dominia ejus exhauserunt. Sombori Jánost a követet addig visszatartja, mig ő fige válaszol, hogy mit feleljen. Úgy véli, hogy az ő fgéhez menendő követeket nem kell kizárni »nec in hoc rerum statu, occasiones belli querendas existimo.« Jó volna küldeni »Hermannum a Questenberg,« a ki informálná ő fge részéről a palatinust.

[1]) Esterházy levele Lónyaihoz Bécsben a titk. ltárb. Kassa, 1631. jan. 22-ről.

[2]) Lónyay levele Rákóczyhoz Kassa, jan. 27-ről 1631. orsz. ltár. Vegy. levelek.

[3]) Egykorú minuta orsz. ltár. Acta Publica Fasc. 5. 24.

szaszöktek. Ez a mozgalom pedig arra való volt, hogy Rákóczynét s fiait Patakról kihozzák, mit szerencsésen végre is hajtottak s őket Váradra vitték.[1])

Ez alatt új posta jött Rákóczytól, azzal a kijelentéssel, hogy a követséget Rákóczy a menedéklevél alapján nem küldheti el, mert abban nincs név kitéve s Esterházy febr. 10-én újat volt kénytelen kiállítni.[2])

A fejedelem és ország követei Kovasóczy István korlátnok, Mikó Ferencz kincstartó s Gorgiás András brassai tanácsos és velök együtt Krestels György mint titkár megjelentek Kassán. Esterházy fogadta őket, de »rigide tractalt« velök, habár az ő feltételeik igen méltányosak voltak: Rákóczy elismerése, confoederatio Erdélylyel s átalános amnestia. Ezek ellenében ő elfogadhatatlan feltételeket szabott elibök, helyesebben semmi feltételt: ő felsége ellen egy alattvalója lázadást tanusított; addig ő szóba sem áll velök, míg ez hadait ő felsége ditióiból ki nem vonja, azaz kegyelemre meg nem adja magát. A követek pedig jól tudták, hogy a nádor kezei meg vannak kötve, s emlegetni kezdték, hogy Bécsbe mennek a császárhoz.

De Esterházy nem akarta kezéből kiereszteni az események fonalát. Csak így valósíthatta volna merész álmát, hogy a nádorsággal a fejedelemséget egyesítheti[3]) s szívében boszúsággal eltelve a »vörös vitéz« (Pázmány) iránt, ki így »megjátszodtatta őt,« febr. végén formulázta követeléseit, melyeket Mikó Váradra vitt. De hát ezek olyanok voltak, melyek mellett Rákóczy nem akart szóba állani s visszaküldte. Mikó mégegyszer megtette a váradi útat s ismét eredménytelenül. Ekkor az erdélyi követek Esterházy nagy meglepetésére kijelenték, hogy a tractát Bécsben fogják folytatni, már van is salvus conductusok.

Esterházy elképedt. Hiúságán ennél nagyobb sértés nem eshetett volna, tudta, hogy kinek köszönheti — Pázmánynak, ki egyenesen Rákóczy érdekében működött s ebből jöhető megalázá-

[1]) Esterházy jelentése a császárhoz: »de et super expeditione in partibus Sup. R. Hungariae« U. o.

[2]) U. o. Acta Publica Fasc. 29. nro 5. V. ö. Törv. és Okiratok IV.

[3]) Pázmány határozottan állítja Esterházy tagadásával szemben. L. Fraknói Pázmány élete II. 353. l. a 2-ik sz. jegyzet.

sit el akarta fordítni. Úgy fogta fel, mint személyén esett gyalázatot: »csufjok és játékok leszek ezeknek,« mondá mérgében, »de ám teljék kedve a dölyfösnek.« Ehhez járúlt, hogy hadai nem voltak nagyon szerencsések. Tholdalagi bár nem nagy, de a demonstratióra elegendő számú török tatár hadat vezetett Rákóczy táborába, Zólyomi pedig az Esterházy által őrséggel megrakott Kállót ostrom alá fogta.

Ily körülmények közt Esterházy más hangon kezdett beszélni; nem kivánt terűleti átengedést s az amnestiától sem volt idegen. Márcz. 5-én megegyeztek a nyilvános s titkos pontokban s tizennégy napra fegyverszünetet kötöttek, melylyel a fejedelem részéről Mikó az Esterházyéról Lónyay Sigmond Váradra mentek.

Mind Rákóczy, mind Esterházy kiadták a parancsot, hogy a fegyverszünet a kikötött idő alatt tartassék meg. A nádor ez időt fel akarta használni Kálló, Szathmár s a rakamazi sánczok megerősítésére, s mustra ürügye alatt megindítá hadait, melyek még Erdélybe is becsaptak. Zólyomi, mint a múlt évben kétszer, most is elhatározta megelőzni az ellenséget. Hadainak egy része Kállót fogta ostrom alá, de sikertelenűl, egy más a tokaji sánczokat vette ostrom alá, s Rakamaznál márcz. 15-én Esterházy Pált megverte, a sánczokat pedig bevette. [1])

[1]) A rakamazi csatát leírja tüzetesen Esterházy fennidézett emlékiratában. Ezzel szemben Rákóczy Várad, 1631. márcz. 21-én következőleg írja le a dolgok folyamát: »Gávay Pétert a császárhoz küldötte a napokban is a béke felett alkudozni, fegyverszünetet kieszközölni. A palatinussal találkozott útban, megtagadta, mert a seregök már Kassáig ért volna, így Gáray visszatéríttetett. Ki kellett erre a sereggel Váradhoz jönnie a fejedelemnek, de sürgette a palatinusnál újabban a fegyverszünetet (Kassán) követek által. »non enim erat nobis in animo .... ditionis suae mtis pro nobis ipsis usurpare, contenti sumus principatu Transilvanico, et bonis aris in Hungariae aitis.« Midőn a béketárgyalás örvendetesen haladt volna elő, a palatinus, Szathmárba egy lovas csapatot küld (a közös megállapodás ellenére, hogy nyugton maradjon mindkét rész). Ezek becsapogattak még Erdélybe is. De mihamar Kállóba is sereg küldetett, mely a hajdú városokat pl. tűzzel-vassal fenyegette s kiütögetett sürűn. Mi (mondja a fej.) két felé osztván seregünket megszállottuk Kálló vidékét, hogy ellenáljunk az erőszaknak. A palat. Tokajnál seregét átküldi Rakamazra. Lónyay Zsig.-ot, ki mellette volt a palatinustól, interpellálta a fej. s kérte, hogy intse meg az övéit, mert ha a sereg (a palatinusé) előnyomúl, nem várhatja be a kállaikkal egyesülést, de megostromoltatja Kállót (a

Ez teljes diadal volt. De Rákóczy nem élt vele vissza, — ő ezután sem akart többet, mint tisztességes békét. Azonnal betiltotta a további csatarozásokat, s Esterházynál nyilatkozott, hogy a végzéseket »constanter meg fogja állani.« Esterházy, bár eleinte keményebb rendszabályokhoz akart nyúlni, belenyugodott, hogy az alkudozások ne szakasztassanak félbe. Még csak a titkos pontokra nézve forgottak fenn nehézségek. Abba nem akart beleegyezni, hogy eskűjébe felvétessék, hogy Erdély területéből semmit sem fog elidegenítni, ez mondá az erdélyi rendek előtt letett eskűjében is benne van, továbbá abba sem, hogy a török machinatiókat kikémlelteti s a császárnak megjelenti, s hogy a sárospataki őrség a császárnak is megesküdjék.[1])

Esterházy márcz. 20-án felelt s válaszát Lónyaytól és Örsitől megküldé. Rákóczy lényegtelen módosításaiba belenyugodott s márcz. 28-án kiállítá a térítvényt, hogy mihelyt kezé-

fej). Lónyay azt felelte, hogy instructiójában erről nincs szó, ő nem avatkozik a dologba. A mieink így kényszerülve voltak magokat védeni és csatát elfogadni Rakamaz mellett; győztek s sokakat elfogtak, kik a Tisza áradása miatt nem menekülhettek. Mi megizentük a palatinusnak, hogy nem szándékunk ellenségeskedni, de ő gyűjti a katonákat s halljuk, hogy a lengyeleket is akarja toborzani. Kérjük Ngodat, adjon nekünk igazat s a palatinusnak tagadja meg ellenünk a sereget. »Nos hisce literis nris palam profitemur nolle nos quicquam hostile contra suam mtem caes. attentare, nolle ditionem ejusdem pro nobis occupare. Ad hanc ad aequissimas pacis conditiones acceptandas nos esse inclinatissimos.» »velit Dtio Vra illma suam promissam interpositionis operam in componendum pacis negocium impendere.« — A palatinus felpanaszolja, mintha seregünk ő fge területén telelne s ez ürügy alatt megtámadta volna ő fge földjét. A dolog úgy áll, hogy a kassai kapitány a hajdúkat, régi szabadságaikkal ellenkező dolgokra akarta szorítani s még mielőtt mi erdélyi fej.-mé lettünk volna, azok még a törökkel is szövetkeztek, hogy megoltalmazák magokat; mi csak ügyüket pártfogolni akartuk ő fge előtt és megcsendesíteni őket, de erővel egyetlenegy nemes embert sem kényszerítettünk hozzánk állani. (Végén:) Kérjük ígéretéhez képest, hogy a palat. által »rogatam millitem ad quascunque dni palatini sollicitationes ex Polonia adversum nos egredi prohibuerit ac interpositione sua apud quos opus esse arbitrabitur, pacis stabiliendum negocium promoverit.«

[1]) Esterházy levele a császárhoz Kassa, márcz. 22-én. A titkos ltárban. Esterházy ebből azt következtette, hogy Rákóczy már tett ígéretet a töröknek (Jenőt illetőleg). A pataki ügyben arra hivatkozott, hogy Bethlen megengedte az eskűt Munkácsra és Ecsedre vonatkozólag.

ben lesz a diploma, azonnal leteszi a corporale juramentumot.[1]) Ezt Mikó vitte meg Kassára, ki oda apr. 1-én érkezett meg. Másnap már tudósítá urát, hogy minden rendbe van s apr. 3-án kiállitatott a diploma. Rákóczy kötelezte magát, hogy ajándékokkal követeket küld Bécsbe, a császár és birtokai ellen nem fog hadat viselni; Ónodban egyenlő számú őrséget tartanak; kölcsönösen amnestiát adnak; a fejedelem a hajdúkat nem fogadja zsoldjába; a császár Rákóczyt pártfogásába veszi, megújítja a fejedelemmel szövetségét.[2])

A három titkos pont szerint Rákóczy kötelezte magát 1. hogy a kassai egyességet megtartja; 2. hogy a töröknek titkos s a keresztyénség és az osztrák ház veszedelmére czélzó törekvéseit, a mint megtudja, a nádornak vagy császárnak megjelenti; 3. Erdélyből s részeiből a töröknek semmit sem idegenít el.

Megállapították az amnestia pontjait Zólyomi s ifjabb Bethlen István számára; s elintézték a hajdúk leültetésének féltételeit, kik közül az Erdélyhez tartozó bihariak a nádorhoz, a magyarországi bihariak pedig a fejedelemhez állottak. A két úr is Váradon május 6-án állitá ki a kikötött hitlevelet. Végre a hajdúk leszállitása is, nem minden nehézség nélkül megtörtént; az elűzött kapitányokat visszafogadták, amnestiát kaptak. Hogy Rákóczytól a corporale juramentumot átvegyék, a nádor Nyáryt, Ibrányi Lászlót s Keczer Andrást bízta meg.[3])

Rendbe hozván ez ügyeket, Rákóczy családjával Gyula-Fehérvárra sietett, mert hirt vett, hogy a portai küldöttség az athnaméval és ajándékokkal útban van, s e czélból jun. 5-ére ugyancsak Gyula-Fehérvárra egyetemes országgyűlést hirdetett, melyre Brandenburgi Katalin Schulitz megöletéséért megidéztetett.[4])

Szegény Katalinnak Rákóczy alatt sem volt jobb dolga.

---

[1]) L. Türk. és Okiratok V.

[2]) L. Türk. és Okiratok VI.

[3]) E [illegible] bővebben [illegible] A Rákóczyak kora. II. [illegible]—303. Egyes ott felhasznált részleteket Esterházy [illegible] de egyoldalú emlékirataiból vettem. Orsz. [illegible] Acta Publ.

[4]) Esterházy júniusban irt Memorialeja a császárhoz. Orsz. lt. Act. Publ. Fasc. 5. nro 21.

mint elébb. Nagy kitüntetéssel és rendkivül szivélyesen fogadta ugyan őt, midőn Fejérvártt meglátogatta s fiai számára fejedelmi ajándékokat hozott,[1]) de ime épen megidéztetése mutatta, hogy azon okok, melyek miatt Bethlennel meghasonlott, Rákóczyval is összeütközésbe hozandják. Megidéztetése Schulitz megöletése miatt arra mutatott. Az Esterházyval folytatott küzdelemben s alkudozásokban gyakran előfordúlt Munkács neve is, mely Erdélynek fontos végháza volt, s addig, míg a fejedelem birta, veszélyre gondolni sem lehetett. Fontos politikai okok tették szükségessé, hogy Rákóczy azt biztosítni igyekezzék s ügyében az alkudozást Katalinnal korán megkezdte. Ennek eredménye volt, hogy az özvegy fejedelemasszony Fogarast apr. 13-án kötelezte magát, hogy a munkácsi várat s uradalmát másnak mint Rákócznak nem fogja eladni.[2]) De Rákóczy Csáky ellen is biztosítni akarta magát s Katalint egy személyes találkozás alkalmával rá vette Megyesen máj. 26-án, hogy ez térítvényt állított ki, hogy Csákynál lévő kincseit visszahozatja, abból Rákóczy kárára nem adományoz el semmit, s Csákyt nem fogadja szolgálatába.[3])

Ez alatt az országgyűlésre kitűzött határidő elérkezett s a kapucsi basa is megérkezett az athnaméval és jelvényekkel. A basa fogadása az athnamé s a jelvények átadása a szokott ünnepélyes módon megtörtént. A feltételek is a szokottak voltak, egynek kivételével. A porta felhasználta, hogy fenntartsa jogát a Báthory Zsigmond által visszafoglalt részekhez s ennek kiadása a feltételek közt volt.[4]) A mi a dolgot enyhíté, az volt, hogy erőszakos visszavételre nem gondolt a porta.

A fejedelem is beküldte a rendekhez a propositiókat s ezek hozzá fogtak a tárgyaláshoz. Maga pedig ez alatt Katalinnal alkudozott. Megyesről az özvegy fejedelemasszony is bejött Fehérvárra. Hogy azzal mi vele történik, egyátalában nem volt megelégedve, mutatják testvéréhez irott levelei, kit istenére kért, hogy küldjön hozzá követet, ne hagyja el, mint ed-

[1]) Bethlen János bécsi kiadás 15.

[2]) Az okirat közölve Tabody: Munkács múltja s jelenlétében 162. l. Kemény 216.

[3]) Deák Farkas: Csáky István 260. l.

[4]) Rákóczyak kora 1. k. 304. egész terjedelmében közölve.

dig.[1]) Szeretne kimenni Magyarországba, »mert — mint Esterházynak irá — sem lelke üdvösségére, sem e világi életben becsületére, nyugodalmára nem élhetne« Erdélyben. Ez Rákóczynak sem lett volna ellenére, de csak oly feltétel alatt, hogy biztosságát ne zavarhassa. Nem valószinűtlen, hogy a Schulitz-féle per is nyomást gyakorolt Katalinra, s tán e kettős befolyás alatt Katalin a fejedelem második fiát Zsigmondot fiává fogadta s június 26-án egy okiratot állított ki, hogy halála esetére Munkács szálljon Zsigmond herczegre, ki ha Katalin újra férjhez menne, az inscriptionalis summának felét 150,000 frtot örökösének fizesse ki. — Viszont, ha utódja ki akarná váltani, tartozzék ugyanekkora összeget lefizetni.[2]) Hogy aztán ez a szerződés teljes érvénybe lépjen, ki fog menni Magyarországra s ott a leleszi konvent előtt a Zsigmond részére tett hagyományozásról vallomást teend. S úgy látszik ezzel a Schulitz-per is befejeztetett.

Ezen kivül — mely úgy látszik nem is került országgyűlési tárgyalásra — volt a gyűlésnek egy más nóta-pere is. A fejedelmi propositio felhívta a rendeket, hogy új módokról gondoskodjék a nyughatatlan emberek megzabolására. De a rendek, mielőtt határoztak volna, szerették volna tudni, ki az a nyughatlan ember? Haller István, felelé a fejedelem, ugyanaz kit a rendek a múlt évben a nádorhoz küldöttek. Haller e vád ellen az instructiókra s feleletekre hivatkozott, s az ország az ő ügyét függőben hagyá, elhatározván megidézését. Jövőre azonban elrendelék, hogy ha valaki külföldre akarna menni s jószágát távozása előtt másra ruházza, annak semmi érvénye se legyen. Csakhogy a fejedelem is ügyeljen, hogy hamis vádak alapján senkit el ne fogasson.

Az adót ez évre 20 frtban állapíták meg.

A fejedelemnek egyedárút engedtek mézből, viaszból, szűrből, ökörből — s ezzel múlt évi januári végzésöket eltörölték.

A jó pótra három pénzben vétessék el.

A kiknek múlt évi zavarok alatt buzájuk, gabonájuk elkozoltatott, kapjanak kárpótlást.

---

[1]) Marczali 184.

[2]) Okirattár Strassburg követségében l. magyarúl Deák F.

A fiscusnak eltékozolt jószágai szereztessenek vissza.

A limitatiót a biztosok szigorúan tartsák meg.

A nemesek kiváltságai megerősítettek.

A városok birái a nemeseket el ne fogják.

A latrok üldözéséről hozott törvény tartassék meg.

A szökött jobbágyok uroknak adassanak vissza.

Postálkodásban tartassék meg a régi gyakorlat.

A hódoltsági egy-házhelyi nemesek tartoznak a hadjáratokban részt venni.

Egyes helységek sérelmeinek orvoslására egy egész sereg törvényt hoztak.

A kik a székelyek közűl idegen országba követségbe küldetik, kapjanak költséget a fejedelemtől.

A vinczi új keresztyének kiváltságait megerősítették Bethlen Gábor kiváltságai alapján.

Egy évre érvényes menedéklevél ne adassék.

A kik Magyarországon birnak jószágot, megidéztettek sz. Lőrincz napjára (aug. 10.). A kik állandóan kün telepedtek le, csak saját jószágaikba jöhessenek vissza. A kik Erdélyben laknak, de kün is birtokosok, azok is csak jószágaikra mehessenek ki Erdélyből.

Gluchovszkyt a német kapitányt a tavaszi hadjárat alatt kitüntetett érdemeiért honfiúsították, ki a szokásos esküt azonnal le is tette.

A taksás városokra egy összegben rótták ki az adót.

A tövényeket a fejedelem júl. 1-én szentesítette. [1])

II.

Katalin csakugyan eltávozott Erdélyből. Rákóczy tiszteletőrség czíme alatt, valóban felvigyázás kedveért, erős csapatot rendelt kiséretéül, mely még Magyarországban sem vált el tőle, daczára, hogy erre a szathmári viczekapitányság felszólította. E haddal ment Katalin Munkácsra, s négy nap mulva már ugyane had kényszerítette, hogy menjen a leleszi konventbe megtenni ott Rákóczy Zsigmond érdekében a vallomást, melyre kötelezte magát. De minden felvigyázat daczára is ta-

[1]) L. Törv. és Okiratok. VIII. 6.

lált módot Csákynak irni, s ez Sennyei Sándorral egyetértve azt tanácslá neki, hogy a vallomást ne tegye meg, hanem haszsza ő felsége beleegyezéséig,[1]) míg »Kovács Péter hada ugyancsak bolyongott, ki Kassa felé, ki Munkács felé,« [2]) szemmel tartva Katalin útját. Katalin Leleszre érve a tanács szerént cselekedett, s most Csáky Kovács Péter hadával egy véletlen támadással kiszabadítá Katalint a tiszteletőrség kezéből. Balling viszonzásúl Katalint zárta ki Munkácsból, ennek német hadát, melyet a várban hagyott, kiűzte belőle, kapitányukat fogolylyá tevén.[3]) S Leleszen protestalt Katalin eljárása ellen.[4]) Ezzel Munkács Katalinra nézve elveszett s ezentúl csak kárpótlásának kérdése jöhetett szóba.

Épen ez időben Haller György, mint Esterházy követe útban volt Erdély felé, hogy Rákóczytól az eskűt átvegye. Ennek még májusban meg kellett volna történni, mikor Nyáry és Ibrányi voltak kinevezve,[5]) a miatt, hogy ők akkor nem mehettek el, bizatott meg most Haller. Meg volt bízva megnyugtatni a fejedelmet a császár s az ő jóakarata iránt, meghallgatni az eskűt, elintézni a két ifjú reversalisa ügyét, rábírni Rákóczyt, hogy Katalinnal transigáljon s a Haller István ügyé-

[1]) Csernel ez alatt arra sürgette Csákyt, hogy Katalinak nála levő ékszereit adja ki, de eredménytelenül. Csernel júl. 18-ik levele Orsz. lt. Correspondentiák.

[2]) U. o. az utószóban.

[3]) Csernel júl. 26-iki levele U. o. I.

[4]) Deák Farkas Csáky 367. A Leleszen Csákyval tartott disputatiót leirta aug. 19-iki levelében Csernel. U. o. Kovács Péternek van egy levele Bécsben, a titkos ltárban. Kelt ex Rákos, 21. júl. 1631. a vicegenerális ebben irja: A munkácsi katonák ő fge iránti hűségéről óhajtottam tudósitani. A fejedelemnő ma ide Rákosra érkezett. Balling János 3 ágyút kiűttetett és ő fensége néhány szolgáját elfogták s a várba vitték. 25 lovas kiütött a várból katonáimra, kik lovukat vasaltatták a kovácsnál, elragadtak néhányat közzülök, vesztek ő közzülük is. Kinyilatkoztatták a fejedelemnőnek, hogy Rákóczy Györgyön kivül mást el nem ismernek urokaak. »neque alba sua vestimenta extradedit principissae.« Mindössze 250 lovassal vagyok itt. Az erdélyi katonák, a fogarasiak, aztán a munkácsak, ma letették az eskűt, itt van Barkóczi László is 10 lovassal. »Georgius Balling suspectum se faciens est sub aresto, Gregorius autem Lőrei juramentum deposuit simulcum Munkachiensibus equitibus, ductorque illorum est.«

[5]) Esterházy máj. 2-án Nyáryhoz irt levele U. o.

ben — minthogy ez magán a nádoron ejtett sértés — elégtételt követelni.[1]) Eredménytelenül járt: Haller Rákóczy előtt nem akarta letenni az eskűt, s arra halasztotta, míg követei a császártól visszajőnek.[2])

Valóban ezek Kovasóczy cancellárral s Kékedy udvarmesterrel élükön, mielőtt Haller Erdélybe érhetett volna, már útban voltak a császárhoz. De ekkor Felső-Magyarországon egy veszélyessé válható pórlázadás ütött ki. Nemcsak Kovács Péter hadai jártak szerte szét és fosztogattak,[3]) hanem a pórok is felkeltek Császár Péter vezérlete alatt bíztatva az egri pasától, s nemcsak a falvakat verték fel, hanem a kastélyokat is kirabolták. Számok folytonosan növekedett, s minthogy ellenállásra nem találtak, mind vakmerőbbekké lettek.[4])

Esterházy már ismét vagy inkább még mindig a Rákóczy megbuktatásán munkált. Az olyan kölcsönös recriminátiók, mint az övé s a fejedelemé, hogy melyikök tart Császár Péterrel[5]) csak a gyűlölet nyilvánulásai voltak. De midőn a nádor Hallert Erdélybe küldte, ennek titkos utasításba adta, hogy útját a nádorsággal egyesítendő fejedelemségre egyengesse, sőt nyoma van, hogy ennek a császár is meg volt nyerve.[6])

S ennek volt a következménye, hogy a követek[7]) a nádornál, császárnál rosz fogadtatásban részesültek. Amaz egy hosszú iratban kimutatta, hogy a fejedelem a kassai békének 14 pontját sértette meg, s azonkivűl, hogy az eskűt sem tette le,[8]) a császár pedig, ki aug. hóban egy internuntiust Pathai

[1]) A Hallernek adott utasítás júl. 26-ról a nádor aug. 8. és 23. levelei a pótutasításokkal Rakóczyak kora I. 319. s köv. ll.

[2]) Rákóczyak kora I. 319. 320. ll. Ekkor volt megbízva Esterházytól, hogy Erdélyben egyengesse Esterházy fejedelemségének útját. Fraknói fenidézett helyen.

[3]) Csernei idézett leveleiben.

[4]) Szalárdi 85. Nagy-Szabó 144.

[5]) Rákóczy egyenesen vádolta. Esterházy vallatott, hogy mi része volt Rákóczynak a mozgalomban? Császár Péter vallomása 1632. az orsz. ltárban Acta Publ. XXI. 5.)

[6]) Fraknói 362. l.

[7]) A követek három felterjesztése; első k. n., a második sept. 15-kén, a harmadik october. 27-ről a Jászay gyűjteményben a Nemzeti Múzeumban.

[8]) Az orsz. ltárban Act. Publ. 5. nro 20.

Sámuelt elég szivélyesen fogadott,[1]) a főkövetséggel hidegen bánt. Csekélylette a küldött ajándékokat,[2]) hánytorgatták, hogy a császárt szegény szóval követték meg, s midőn october végén haza indúltak, úgyszólva semmi eredményt sem vittek magukkal. Rákóczy — decz. 13-án — nem is késett megírni a nádornak, hogy többet várt annál, a mit követei a császártól hoztak.[3])

Sept. 9-én Rákóczy a paraszt mozgalom miatt hadfölkelést hirdetett. Ugyanakkor oct. 13-ára a rendeket is összehívta részgyűlésre.[4]) Prépostváry újabb rezgelődése adott erre alkalmat, ki törekvéseibe Zólyomit is bele akarta vonni. Zólyomi eleinte egyetértést szinelt vele, de a mint elegendő bizonyíték volt kezei közt Prépostváry saját leveleiből, jelentést tett a fejedelemnek, ki aztán a nyughatatlan embert megidéztette.[5])

A tárborba szállás elmaradt, hanem Prépostváry ügye csakugyan tárgyalásra került. A mit Rákóczy eddig tett, már az is nyilván mutatta, hogy fejedelmi versenytársat maga mellett nem tűr, s most is egész szigorral járt el. Prépostváry személyesen nem mert elmenni, hanem feleségét küldte maga helyett, de hasztalan. Ő személyes megjelenésre volt idézve, s így a per távollétében is letárgyaltatott. Erdélyi jószágai elvesztésére ítélték s az ítéletet kérlelhetlenül végrehajtották. Ő aztán az ítélet ellen a császárnál keresett orvoslatot. Arról azonban, hogy a császár a dologról helyes informatiót nyerhessen, a fejedelem is gondoskodott. Hiteles helyen másolatot vétetett a per-íratokról s Bécsbe küldte.[6]) Zólyomitól azonban térít-

---

[1]) Ennek két levele Orsz. lt. lymbus.

[2]) Csernel figyelmeztette Rákóczyt, ki hat szép lovat választatott ki, hogy a Báthory Gábor által küldött lovakon is a kutyákat sétáltatták.

[3]) Rákóczy kora I. k. 326. s kõv. ll.

[4]) L. Törv. és Okiratok IX. sz. Esterházy oct. 21. irja a császárnak, hogy két levél jött Erdélyből az egyikben gyűlés hirdettetik oct. 13-ra, »in aliis autem indicit insurrectione sub eo praetextu, quod ratione insurrectionis rusticorum scriptum fuerit ad illas partes ex hajdonibus velleut illas compescere.« Kelt Kis-Marton, oct. 21 Bécsben, titkos lvt.

[5]) Prépostváry Zólyomihoz irott két levelét lásd Rákóczy és Pázmány. Okl. Told. 281—186. ll.

[6]) Esterházy jan. 11-iki levele kis-mártoni Regesták 45. l. Kemény J. 237. l. Okirattár Srassburg követségéhez 38. l.

vényt vett Rákóczy, hogy ha ő hűtlenségi bűnben találtatnék, jószágai koboztassanak el. [1])

III.

Az európai bonyodalmak, különösen az újabb lendület, melyet a harmincz éves háború vett, Rákóczynak volt kedvező. Gusztáv Adolf rendkivüli sikerei megbénították a császár erejét; s ha még akkor, midőn Kovasóczy Bécsben volt, szemben Pázmánynyal Esterházy rideg tanácsai érvényre jutottak is, de hamar észrevették, hogy nem jó úton haladnak. A nádor már oct. 21-ről tudósította a királyt, hogy Katalin ügyében egy svéd követ Strassburg útban van Erdély felé: de már akkor gyanakodni kezdett, »ne sub hoc praetextu Svecus colludat cum Transylvano.« [2])

Esterházy jól gyanított. Katalin ügye, ha nem is volt egészen szín, a fő dolog, miért Strassburg Erdélybe ment, mégis az volt, hogy Rákóczyval kötendő szövetség útját egyengesse. De Strassburg betegsége miatt késett. Csak 1632. jan. 12-én ért magyar határra, Munkácsról febr. 4-én indúlt el s Fejérvárra febr. 19-én érkezett, hol Alia Sámuel tartá menyegzőjét a fejedelemasszony unokahugával.

Rákóczy nemsokára fogadta, s már ekkor szóba jött a két fejedelem szövetkezése, sőt Strassburg egy tervezetet is adott át neki. Az iratot Rákóczy átvette, hanem a végső elhatározást későbbre halasztá. Mert Strassburg útjának végczélja Konstantinápoly volt, hogy ott ura és a porta közt szövetséget hozzon létre, s hova ő már márcz. 4-én elindúlt. [3]) Itt kelle tulajdonkép Erdély részvételének eldölni. A portára az év elején (Prásmár, jan. 24.) az évi adóval és ajándékokkal [4]) Rákóczy főkövetséget indított: Tholdalagit és Serédyt, kiket valamint Szalánczyt az állandó követet utasította, hogy Strassburg törekvéseit mozdítsák elé, Ferdinánd megtámadtatására

[1]) Szalárdy 91. l.

[2]) Esterházy levele a titkos ltban Bécsben.

[3]) Okirattár Strassburg követségéhez XXI. l. s az Okirattár.

[4]) Történelmi Tár 1883. évf. 648. l.

szerezzenek engedélyt s a d[illegible] tárgyalják. [1])

A Prépostváry ügyben [illegible] Lászlót és Pathai Sámuelt [illegible] volt hajlandó elejteni az [illegible] válaszszal Rákóczy nem volt [illegible] el ugyan a dolgot, hanem [illegible] zöleg Rákóczy megpuhítása [illegible] Fehérvárra (1632. apr. 11. [illegible] rátságát a fejedelemnek. — A [illegible] Kéryt, ki apr. 21-én érkezett [illegible] sen felelt, de megmondá [illegible] öt fejedelemnek, ne [illegible] nözze alattvalóit lázadásra. [illegible]

A Császár-féle [illegible] mindig tartott. Császárt a [illegible] S miután vallatás alá [illegible] De mind ez nem [illegible] ragadta. Már nemcsak T[illegible] Zemplén, Sáros, Ung [illegible] is hozzájuk állottak, [illegible] kényszerítették, s a R[illegible] leveleitől megfosztott[illegible] fejedelem Csomaközy A[illegible] Z[illegible] nök, kik aztán bekerítették [illegible] fölkelőket. Ambrus [illegible] s nemsokára meghalt, [illegible] fülöktől fosztották meg. [illegible]

[1]) Levelek és Actak [illegible] [illegible]hez. Ad annum [illegible]

[2]) Benkő-féle Napló-könyv [illegible]

[3]) Törv. és Okirat[illegible] [illegible] Regesták 4[illegible].

[4]) Nagy-Szabó 144.

[5]) Vallomásai [illegible]

[6]) Forgács Miklós levele [illegible] a titkos itban.

[7]) Szalárdi [illegible] Csomaközyvel mily [illegible] Napló-könyv. Tört. T[illegible]

A fejedelem máj. 1-ére Gy.-Fehérvárra egyetemes országgyűlést hirdetett, mely máj. 5-én kezdetét vette.[1])

Leginkább közkormányzati törvényeket hozott. A Gábor fejedelem halála óta eltelt zavaros két év nagyon megszaporította a »latrokot« a senki szolgálatában nem álló fegyveres népet, mely maga kezére rabolt. Ezek üldözéséről szólt az első törvény: az alispán mellé fejedelmi biztos neveztetett ki, kik aztán kivétel nélkül minden helyen üldözhessék a latrokat.

Az évi adót 20 frtban állapítják meg. Lugos erődítésére a megyék 1 frtot fizetnek — a részeken kívül, mely Váradot építi. Ha az alispánok és szolgabirák az adó felvételekor törvénytelenséget követnek el, 200 frtot fizetnek.

A limitatio szigorúan megtartandó.

Ha a tisztviselő a törvényes parancsot (pl. executio stb.) nem hajtja végre. büntettessék meg.

Azon erdélyi birtokosok, kik a császár birodalmában laknak, jún. 22-re adják meg a múlt évben elrendelt térítvényt, különben a törvény szigora alá esnek s erdélyi váraikban erdélyi tiszteket tartsanak. E törvény éle Bethlen István ellen irányúlt, ki az esküt még eddig sem tette le.

A görögöknek, a megszorító törvény eltörlésével, megengedték a szabad kereskedést.

Elrendelik, hogy a földesurak a parasztoktól fegyvereiket szedjék el.

A megyei útakon a nappali s éjjeli czirkálásokat elrendelék.

Szamos-Újvár a fejedelmi elöterjesztés ellenére megyei hatóság alatt hagyatott.

Az új adományok törvényesen eszközöltessenek.

Azután egyes törvényhatóságok ügyeit látták el.

Hajtassék végre a törvény, mely Huzna vidékét Zaránd vármegyébe kebelezte.

Ha a városi ember keres nemességet, az 1614-iki megyei törvény értelmében történjék.

Ha a papok földbirtokot szereznek, ez az 1620. és 1624. törvények megfigyelésével történjék.

---

[1]) Benkő 1682-iki Napló- könyv. Tört. Tár 1883. évf. 526. l.

A székelységen szegény nemes ember jobbágya fekvő birtokát senki se vehesse meg (minthogy ez az ottani örökösödési jog sérelmével történhetik csak). A ki megveszi, 50 frton marasztaltassék.

A nemes nem fizet harminczadot saját majorságai után, tulajdon jogát bizonyítványával igazolja. Ha hamis bizonyítványt állított ki, a kereskedésre vitt marháját veszítse el.

A törvényeket a fejedelem máj. 10-én erősítette meg.[1])

Az országgyűlés alatt Rákóczy különböző követségeket fogadott a havas-alföldi vajdától, temesvári basától, lengyel királytól. A legfontosabb azonban, kinek útját Kéry egyengette, a római császár főkövete Sennyey István püspök és kanczellár máj. 28-án érkezett meg. A nádor apr. 19-én egy rideg hangon tartott opiniót adott be a császárnak, hogy minő utasítással kell a követséget Erdélybe küldeni? Habár azt, hogy ne küldjön a császár főkövetséget, nem is tudta keresztül vinni, de a többire nézve felterjesztése meghallgattatott.[2])

Sennyey jan. 28-án érkezett Fejérvárra 110 lóval s egy csomó kocsival és szekérrel. Rákóczy Erdélyit, a kis grófot, a cancellárt és Macskásit 200 lovassal küldé elibe. De az első kihallgatás csak máj. 31-én volt. Többször és tüzetesen értekezett vele, míg jún. 2-án, 6-án s 10-én,[3]) midőn Sennyey úgy látszik élesen szólott, legalább élesebben, mint Rákóczy várta, azonnal ridegebbé lett. Egyik sérelem a reversalisok ügye volt, melyet Rákóczy alattvalóitól vett. Hiszen, mondá Rákóczy, a reversalisok dolgát a nádor kezdte, ő vett a két úrfitól. S e percztől kezdve zárkozottabbá lett. Jó hogy így történt, mondá Rákóczy a végkihallgatáson: talán én is mélyebben mentem volna el a beszédben, de tanultam ebből is. Ha a császár komolyan akar békét, vessen zabolát utánavalóinak szájára.[4]) S végválaszát[5]) és a leveleket kezébe adván elbocsátá. Sennyey másnap jún. 11-én haza indúlt, társaival Bakos Istvánnal s

[1]) L. Törv. és Okiratok XI.

[2]) A nádor igen érdekes opiniója. Orsz. ltár Fasc. 6. nro 1. 2.

[3]) Tört. Tár 1883. 534. s köv. ll.

[4]) Törv. és Okiratok XII. *b*).

[5]) Törv. és Okiratok XII. *a*).

Forgács Istvánnal együtt megajándékoztatván a fejedelem által.[1]

Semmey távozása után Rákóczy elment a gyógyi fürdőre, aztán Babolnára, Komáromra. Ide érkezett a portáról egy főkövet, Juszuf aga jún. 30-án, kit Rákóczy első ízben júl. 3-án fogadott.[2]

Juszufnak komoly küldetése volt, mely összefüggésben állt a Strassburg követségével. A svéd király követe a portán rendkívül jó fogadtatásban részesült, s ő ott nem kisebben törte fejét, mint azon, hogy rá birja a portát Ferdinánd megtámadására. Hagai Kornél, az erdélyi követek mind kezére dolgoztak, mert az volt a terv, hogy ez a támadás Rákóczy által eszközöltessék, ki épen ebben az időben egyik követe Bonczhidai által magával Gusztáv Adolffal is alkudozott a véd- és dacszövetség feltételeiről. Az volt a terv, hogy Bonczhidai a pontozatokkal s Strassburg az engedélylyel egyszerre érkezzenek hozzá.

De a portán feltűnt, hogy Strassburg egyszerre két irányban alkudozott: Rákóczy mellett a szövetkezés, s Rákóczy ellen Katalin kielégítése érdekében. Természetesen Szalánczy az orator s a főkövetek az elsőre nézve mellette az utóbbiban ellene dolgoztak.[3] Ily ellentétes áramlatok közt, hogy az erdélyi viszonyokról személyes tapasztalatokat szerezzen, kapta megbízatását a magyarul tudó Juszuf aga, kivel Rákóczy négy ízben volt szemben. Végre júl. 6-án egy terjedelmes emlékiratban kifejté, hogy a békét a némettel csak háború árán szerezheti meg s erre a mostaninál jobb alkalma soha sem volt,[4] és ezzel júl. 8-án visszabocsátá az agát.[5]

Strassburg júl. 12-én visszaindúlt Erdélybe, s körülbelül vele egyidőben érkezett meg Bonczhidai a svéd királytól, királynak jún. 25-én kelt válaszával: a király csaknem feltétlen csatlakozást kívánt, s a Rákóczytól előbb s az általa küldött fő-

[1] Tört. Tár 1883. 539. l.

[2] U. o. 648. 9. ll.

[3] L. a portai beadványokat (apr. 14.) s a leveket. Levelek és Akt. 17. s köv. ll.

[4] U. o. 25. s köv. ll.

[5] Tört. Tár 1883. 650—1. ll.

tételeket módosítni kivánta. Így hát a szövetkezés kérdése még mindig függőben maradt. Rákóczy újabb postát küldött sürgetve a végelhatározást, hogy támadását mennél elébb megkezdhesse, s csatlakozzék Arnim svéd tábornokkal, ki Kötteritz és Duwall brandenburgi és szász csapataival egyesülve, csaknem egész Sléziát Marradas császári tábornoka ellenállása daczára bekóborolta s elfoglalta. Aztán sürgette a portán is az engedélyt, hogy a támadást megkezdhesse. Egymásra küldte a postákat Konstantinápolyba Gusztáv Adolf újabb diadalainak híreivel, izente Kornelius Hágának, hogy vegye rá a portát a végválasz kiadására, mert ő csak reménynyel nem táplálhatja magát, s kénytelen lesz megbékülni a római császárral, s izente a nagyvezérnek is, hogy utasítsa a szerdárt, hogy vele egyetértve, mialatt ő kivezeti hadait, támadjon a lengyelre, s ugyanakkor a tatárok által is támadtassa meg ezeket. Pénzen kellene az ilyen jó alkalmatosságot megvenni, irá kapitikájának Szalánczynak.[1]) De Strassburg mennél elébb s minden áron szeretett volna eredményt elérni. Minthogy pedig Rákóczyval, ki egy portára irt ellenséges indulatú levelét elfogta, emiatt és Katalin ügyében meghasonlásba jött,[2]) Zólyomival kezdett alkudozást, hogy ez maga gyűjtsön hadakat, így alkalma nyilik a hét vármegyét mint külön uraságot megszerezni magának.[3]) A hiú ember hamar rá állt. Magához hivatott egyes hajdúkapitányokat, lerészegítette őket s akkor elbeszélte tervét, hogy haddal csatlakozik a svédhez. Megnyerte a tervnek a budai basát, de mi rá nézve még rosszabb volt, még dicsekedett is azzal, hogy elhagyja hazáját s seregével a svéd királyhoz csatlakozik.[4]) A dologból könnyen nagyobb baj származhatott volna, s Rákóczy megbízta Csomaközyt, a váradi vicekapitányt Kékedyt és Ibrányit, azután pedig Kemény Jánost, hogy beszéljék le e tervéről. A közös megbeszélésnek az lett az eredménye, hogy Zólyomi Keménynyel a fejedelmi udvarba bejött. Itt aztán kiegyeztek, kölcsönösen biztosító levelet adtak egymásnak, de Zólyomi az udvari főkapitányságról s me-

[1]) Aug. 8-iki levele. Levelek és Acták 30. s köv. ll.

[2]) Okirattár Strassburg követsége történetéhez 51. 54. 55. 57. ll.

[3]) Kemény 242. V. ö. a nóta perrel.

[4]) Bethlen. I. 17. L. a nótaperben Szentes Gyarmathy vallomását.

zei generalisságról lemondott.[1]) Kárpótlásúl a kolosvármegyei Csákytól elvett főispánságot kapta, mely hivatalában nov. 10-én be is igtattatott.[2])

Strassburggal Ozman csausz is bejött Erdélybe. Aug. 5-én léptek erdélyi határra s a csausz egy hónapnál tovább tartózkodott. Itt az alatt pedig a nagyvezér Rákóczynak egy újabb emlékiratát, mely a háború által elérendő eredményeket sorolta fel, megküldte a budai s temesvári basáknak, kik közűl főként az első ellene nyilatkozott a támadásnak. Nekik — felelé — a német jó szomszéduk, miért bontanák fel hát a frigyet? Régebben is, a mikor felbontották: ők csak magukat fogyatták s Bethlen töltözött. E jelentéssel egyszerre jött meg Ozman csausz is (szeptember 25.), s meghozta a hírt, hogy Rákóczy az ágyukat már ki is küldte Váradra s maga is kiment oda.[3]) Valóban úgy volt. Augusztus végére Rákóczy úgy elkészített mindent a támadásra, hogy itt már csak az engedélyt várta. De sem előterjesztései, sem az angol és hollandi oratorok közvetítése sem volt képes azt kieszközölni.

Bécsben és Kis-Martonban hírt vettek e készületekről. A Gusztáv Adolf és Rákóczy közt folytatott levelezésnek egy részét elfogta Esterházy,[4]) ki bizalmas értesítéseket ezenfelül még a budai basától is nyert, híreket vett Rákóczy készületeiről, melyeket kapcsolatba hozott kijövetelével Váradra, s értesűlt a Zólyomi-féle törekvésekről, és combinálva e kettőt arra a meggyőződésre jutott, hogy Zólyomit csak ura parancsait hajtja végre. — Ily körűlmények közt Esterházy minden további tárgyalást szeretett volna félbelszakasztani: mert úgymond, ha a császár Sléziában győzni fog, úgy sem fog feltámadni, de ha a csaszár elleségei még elébb mennek, semmi sem fogja visszatartani.[5]) Rákóczynak egy elfogott levelében olvasá. »hogy csak alkhassék meg az áros emberekkel, jó helyen járatja barmát, s elég fagygyósok is, s felhajtatja a fagyon is.« — Nem mese ez! irá Pázmánynak, mert Rákóczy-

[1]) Kemény 243—3. Rákóczy 1633. júl. 8-iki lev. V. ö. a nótaperrel.
[2]) Segesvári Bálint 204.
[3]) Levelek és Acták 46. s köv. ll.
[4]) Törv. és Okiratok XIII. *b*).
[5]) Opinio Com. Patatini. Orsz. ltár Fasc. VI. nro 6.

nak a szavaiból újabb bizonyságot merített az erdélyi-svéd szövetségre. [1])

A bécsi kormány nem osztotta e felfogást. Sennyey visszajövetele után is folytak a tárgyalások. Aug. hóban Forgácstól Kellemesi Sándor [2]) s utóbb a nádortól Tassy Gáspár, kit a fontosabb küldetéseknél szokott használni, fordúlt meg Erdélyben Rákóczynál, kitől nem a legszivélyesebben váltak meg. Prépostváry ügyét a császár rendkivüli törvényszéken akarta tárgyaltatni. Rákóczy ebbe nem egyezett bele, ő azt akarta, hogy országgyűlés határozzon felette. [3]) Hát ez bizony épen oly kevéssé volt főbenjáró dolog, mint Katalin ügye vagy az Alaghy-féle mádi örökség, melyhez ő Rákóczy Pállal együtt formált jogot. [4]) Lehetőnek hitte, hogy Rákóczyt elszakasztja a svéd királytól, s akkor, midőn már örökös tartományaiban is szorongattatott, Ausztriában paraszt lázadás dúlt, a magyar határok pedig Esterházy vallomása szerént a legelhagyottabb állapotban voltak, mégis érdemesnek tartotta egy kisérletet tenni. A császár parancsot küldött Esterházyra, hogy Kéry Jánost haladéktalanúl küldje Nagy-Váradra a fejedelemhez. Megtette, de »sok tekintetre nézve nem örömest.« [5]) Ki is mutatta az utasításban, melyet sept. 19-én gyorsan készített, [6]) az udvarhoz irt opinióiban [7]) s Kéryhez intézett hosszú levelében. S csakugyan, mivel Kéry Nagy-Váradra ment, az inkább szemrehányás mint béke ajánlat volt, s ezekre Rákóczy is hasonlóval felelt. — De máskülönben »mint igaz magyar s keresztyén fejedelem kész a béke érdekében minden méltányos »dologra,« felelé Esterházynak Váradról nov. 12-én kelt levelében. [8])

Kéry még Váradon volt, midőn a császártól is jött egy követ hozzá Ostrosyth István, ki oda nov. 9-én érkezett meg.

[1]) Kis-Marton nov. 7-iki levele a kis-mártoni Regestákban. 50. l.
[2]) Fraknói Pázmány III. 61.
[3]) Törv. és Okiratok XIII. *c*).
[4]) Pathai emlékiratai a titk. ltban.
[5]) Esterházy sep. 19-iki levele Kéryhez az egyetemi könytárban.
[6]) L. Törv. és Okiratok XIII. *a*).
[7]) Orsz. ltár Fasc. 6.
[8]) Kis-martoni Regesták 50.

A fejedelem már másnap kihallgatáson fogadta. Azután Csernelt és Patakyt bízta meg, hogy a vitás pontokat tárgyaljak Ostrosythtal. Több napon át tárgyaltak, mialatt kétszer összejöttek s végre abban állapodtak meg, hogy a vitás pontok megvitatására mind két fél bizottságot nevezzen ki, melyek Eperjes városában decz. 24-én jőjjenek össze. [1])

IV.

Ostrosyth eltávozásától Váradról (nov. 17.) az eperjesi tractára kitűzött határidőig sokkal kevesebb idő volt, hogy sem mind két fél elkészülhetett volna. Tárgyalást kellett hát kezdeni annak elhalasztása végett s csakugyan újabb határidőben 1633. febr. 5-ében állapodtak meg. [2]) Időközben, miután támadásról már ez évben szó sem lehetett, Rákóczy is visszatért Váradra. [3])

De nem pihenni. Itt benn váratlanúl oly mozgalom kezdett támadni, mely egész erejét igénybe vette. Székely Mózes a régi fejedelemnek hasonló nevű fia, ki Temesvártt török földön született s a szultántól évdíjat is húzott, egy magánál korosabb nőt a Geréb András özvegyét vette el. Feleségének egyik jósága miatt bepereltetvén, s a pert megvesztvén, boszúra gondolt. [4]) Maróthi György vice-királybiró s Petki Ferencz, egy feslett életű ember, kinek nejével a korlátnok leányával voltak kellemetlenségei [5]) bujtogatni kezdtek s decz. 3-án megszökött Erdélyből. Temesvárra ment ki, születési helyére az ottani basához, hol jó fogadtatásra talált. Közbenjárására a budai basa felviteté magához, s megigérte, hogy ügyét a portán támogatni fogja. [6])

Az 1633-ik év gyászszal köszöntött be Erdélyre. Január hóban ifj. Bethlen István Ecseden hosszas betegség után meg-

[1]) Ostrosyth levele a császárhoz Várad, nov. 17-ről 1832. Eredeti a titkos ltban.

[2]) Pázmány jan. 5-iki levele Rákóczyhoz. Rákóczy és Pázmány 66. lap.

[3]) Hogy már Karácson előtt Fejértvártt volt, l. Levelek és Acták 71. 93.

[4]) Szalárdy 85.

[5]) Rákóczy júl. 21-iki levele Ráczhoz. Levelek és Acták.

[6]) Krauss I. 115—6.

halt.[1]) Különös gonddal neveltette Bethlen Gábor s a külföldön nagy utazást is tétetett vele. Általános részvétet, mondhatni országos gyászt ébresztett a tehetséges, szerény, jóindulatú fiatal ember kora halála.

De annak a következményeiben is fontosabb halálesetnek, mely a protestans Európát gyászba ölté, míg az ellenreformatio harczosait új reményekre élesztè, Gusztáv Adolf elesésének biztos híre még nem hatott el Erdélybe, midőn az eperjesi tracta előkészületeit már megtették. Biztosokká Ferdinánd Sennyey Istvánt, Forgács Miklóst, Ostrosyth Istvánt, Mikulicsot, Tahyt, Rákóczy pedig Kovasóczy Istvánt, Kapy Andrást, Horváth Györgyöt és Balásházy Lászlót nevezték ki. Esterházy korán gondoskodott, hogy mind két fél biztosai szállásokat kapjanak.[2]) Rákóczy pedig a portára tett jelentést, még pedig szemrehányásokkal teljest,[3]) melyben a vezéreket okozá, hogy neki alkudozni kell. Most hát az alkudozások kezdete előtt athnamet kivánt arról, hogy a porta őt és örököseit meg fogja minden körülmények közt magyarországi birtokaiban is védni. A levelet Barcsay vitte be, de az évi ajándékok nélkül: ezek beküldését tavaszra igérte. Az athnamét megigérték oly feltétel alatt, hogy titokban tartsa s engedély nélkül meg ne támadja a németet. Aztán, ha a tractához hozzá kezdenek is semmire se álljon eleinte rá, hanem a postulatumokat küdje be; Munkácsot pedig kezéből semmi áron se ereszsze ki.[4]) Jól felelé Rákóczy: a dolog úgyis csak Munkácson forog, de ha azt akarják, hogy megtartsuk, üljenek fel azonnal, nevezzenek ki szerdárt, az jöjjön Egerhez, »nyúljunk körmös kézzel az dologhoz,« mert most nemcsak Munkácsot, hanem többet is elnyerhetünk.[5])

Eperjesen pedig ez alatt megindúlt, de nem haladt a

[1]) Réz András Ledniczéről 1633. jan. 23-ról ir róla. Orsz. lt. Minden arra mutat, hogy az év elején történt.

[2]) 1632. decz. Prépostváry számára rendel lakást. 1633. jan. 14-én a biztosoknak. Paczót jan. 15-ről irt ugyan e tárgyban. Eredetiek az Eperjes vár ltárban. Cub. II. Loc. 32. Fasc. 13. mind három levél eredetije.

[3]) Lappang, de későbbi leveleiben emlékezik e dologról.

[4]) Levelek és Acták 74. 75. 78. Szalánczy, jan. 15—23-iki levelei.

[5]) U. o. Rákóczy feb. 19-iki levele 83, l.

tárgyalás. Az első összejövetel febr. 5-én volt. A császári biztosok kezdték, beadván »propositióikat,« melyek a kassai diploma ellen elkövetett sérelmeket sorolták fel, s azok orvoslását kérték, míg a fejedelmi biztosok hasonló sérelmi lajstromot terjesztettek elő, s előadták követeléseiket is összesen 19 pontban, ezek közt, hogy Munkács, Mád, Tarczal, Szádvár Rákóczyra ruháztassék. S erre megkezdődtek a válaszok s viszonválaszok, úgy hogy egész febr. 19-ig valóságos irálygyakorlatokkal húzták ki az időt.[1])

Végre belátván, hogy az irásos közlekedésnek nem lesz eredménye febr. 18-án ismét szóbeli tárgyalásra jöttek össze. De megakadtak Munkács ügyében s az erdélyi követek a császár kegyelmére hivatkoztak s eredmény nélkül oszlottak el.[2]) Folytatták a tárgyalást 19. és 21-én; az erdélyiek ezúttal sem engedtek: a fejedelemtől vártak utasítást.[3]) De az utasítás csak késett s a biztosok már attól kezdettek tartani, hogy Rákóczy biztosai Patakra mennek s onnan várják be, hogy a császár mit fog határozni. Végre az is megjött. A fejedelem mindjárt kezdetben kijelenté, hogy ámbár neki a fejedelemasszony fassiója értelmében is joga van Munkácshoz, s az inscriptionalis summának fele 150,000 frt fiát Zsigmondot illeti, a jó

[1]) A propositiókra az erdélyiek replicája febr. 8-án kelt s erre febr. 14-én feleltek a császári biztosok. Az erdélyiek viszont febr. 18-án válaszoltak. Az erdélyiek postutumaira, a császári biztosok replicálja feb. 10-én, az erdélyi biztosoknak erre adott responsuma, febr. 11-én, a császári biztosok válasza febr. 12-én, a fejedelem biztosainak »replicatio ultima«-ja febr. 18-án kelt. Orsz. ltr Fasc. 6. nro 9; Fasc. 45. nro 26.

[2]) Az eperjesi csász. biztosok febr. 25-iki jelentése a titkos ltárban: Munkács ügyében vitatkozván: »ablegati nihil prorsus de eo vel opponere vel assumere vel refutare, vel ullatenus argumenta nra attingere noluerunt, aperte et categorice declarantes se de eo nequaquam disputaturos, rogare solum, ut Mtas Vra principem ipsorum dignetur, secundum exhibita per ipsos ejus negotii complanandi media, sibi ad servitia praestanda clementer devinctum reddere« — Quin imo neque hoc celare debemus sacram Vram Mtem, quod in confidentia nobis responderunt, se non habere quod opponant justis et aequis nostris rationibus et postulatis, sed missuros ea ad principem pro resolutione,«

[3]) U. o. Rákóczyhoz küldték az »argumenta«-kat s arra vártak választ »Nos quoque — irják Ferdinand biztosai — juxta illa progredimur ad ulterior a media.«

békességért mégis kész letenni 200,000 frtot, de úgy, hogy Katalin Vinczről mondjon le, a neki kölcsön adott 6000 arany engedtessék el s a maradékösszeg Fogarasra számíttassék fel, a Hétszőllő pedig adassék vissza a fehérvári collegiumnak. Most ez igéretét 50,000 frtot toldotta meg, ezt azonban Melith György Katalin képviselője nem fogadta el.[1]) Ez bizony mindössze is csekély közeledés volt. És ime az utolsó perczben márcz. 10-én futár jött Zólyomitól Sennyeyhez azzal a lelepleréssel, hogy Rákóczy Munkács dolgában azért nem enged, mert a török miatt nem engedhet, s azzal az ismételt ajánlattal, hogy adományozza neki a császár Lévát és Tokajt s a hadait azonnal Waldsteinhoz csatolja.[2])

Valóban úgy volt: a porta határozottan ellenzette, hogy

---

[1]) A biztosok júl. 24-iki jelentése a titkot ltban.

[2]) A biztosok márcz. 10-iki jelentésekben a császárhoz tudatják, hogy Munkács felett megrekedt a közös tárgyalás a fej. követeivel. A fej. biztosai várják felterjesztésükre e dologban urok válaszát. »Interim celare nolentes suspicionem nostram de hac eorum sententia, quod velint de omnibus punctis simul agi, eo nimirum tendere ablegatos ut occasione festorum Paschalium conferant se Patakinum (sicut et jam spargitur) nec inde huc redeant, sed resolutionem Vrae Mtis super omnibus punctis a nobis per literas solum exquirant, et illinc sui quoque principis ad nos transmittant.« — Nevetséges véget érend, tartunk töle, e tractatus. Zólyomi futárja az éjjel levéllel érkezett számunkra és az erd. kõv. számára. Nekem, a cancellariusnak, értésemre adja, hogy a fejed. Munkácsot nem akarja, de nem is adhatja vissza (»Munkachium nolle principem sed nec posse quoque remittere propter Turcam«) a török miatt »qui id ei prohibuit, et penes Transylvaniam omni ope et auxilio conservare promisit, quod ipsum et a legatis principis audivimus.... Porro non desistit idem Zolyomi illa quae ego cancellarius Mti Vrae ad partem humillime intimavi et proponere et urgere, *quamvis nos illi ne minimam quidem fidem habendam censemus*, quin et mercedem praemiumque laboris sui, quasi jam emeriti proponendo destinat, sibique promitti, et a Mte Vra superinde assecurari praescribit, arces utpote Leveniensem et Tokaiensem, illam quidem nomine gratiae hanc autem pro stipendio militum si quae illis per ipsum cederentur. Ipse vero cum quinque vel sex millibus hominum ea lege serviet in imperiali bello Vrae Mti, ut excellmo principi *Valsteino* nequaquam sit subjectus, nec ad ejus ordinationes adstrictus.« — Félünk, hogy ha a követek innen minden megállapodás nélkül távoznak, lángra lobban a háború, s a fej. és Zólyomi kész sereg s a pataki őrség meg a tűzben lappangó párt az egész országot lángba boritja. A végek készületlenek, pénz nagyon szükséges.

Rákóczy lemondjon Munkácsról. Ellenzette, mert a fejedelemnek ís ez volt akaratja. Nagyobb dologban törte fejét: daczára Gusztáv Adolf halálának még mindig bizott abban, hogy hadait az unio Sziléziában levő hadaihoz csatolhatja s nem is szűnt meg egész kitartással ezen munkálni, azon reményben, hogy a hét vármegyét sikerülni fog Erdélyhez visszacsatolni.[1]) Voltak e részben biztosításai, összeköttetései felső-magyarországi urakkal, kik azonban csak azon esetre igérték meg közreműködésüket, ha megkezdi a támadást, s addig egészen tartózkodó állást foglaltak el.

Nem úgy Zólyomi, a ki pedig egyenes alattvalója volt Rákóczynak. Heves, erőszakos természetű, gőgös és hiú ember volt. Különös kedve telt katonáiban, kiket nagy számmal tartott Székelyhidon lakhelyén, mert jó élés levén ott számukra biztosítva mindenfelől csődültek. De e nép a környék rettegése volt, melyet miattuk szokatlanúl sarczolt, s rettegése volt más vidékeknek is, a hol csak Zólyomi megfordúlt. Rákóczy nem győzte hallani a sok panaszt, de az intéseknek nem volt foganatja.[2]) Míg az ifjú Bethlen István élt, tudta fékezni szenvedélyességét, hatott rá s nem egy meggondolatlan tettől visszatartá. Most azonban magára maradva első megfontolatlan ötletének engedett s azt tette, mire szeszélye, hiúsága ragadta.

Hiúsága pedig arra ösztönözte, hogy abban a nagy küzdelemben, mely Európa szívét lüktette, ő is szerepeljen. A jó katonát minden fél szívesen látta, s ha valamely kalandor egy csomó condottierit össze tudott fogdosni, bizonyos lehetett benne, hogy jó áron eladhatja magát. Zólyominak pedig hatalmas csapatja volt együtt: »a szabolcsmegyei hajdúságot véres nyárssal kényszerítvén maga mellé felülni.«[3]) Az, hogy a múlt évben Strassburggal kötött szerződése meghiusúlt, nem

[1]) Érdekesek Madarász Györgynek febr. 16. 17. 23. irt levelei Rákóczyhoz az orsz. ltban. melyben sürgeti, hogy a tractának »ne legyen effectusa.« Mindenkép el akarta hitetni a fejedelemmel, hogy Gusztáv Adolf nem esett el. Átalán a felső-magyarországi hangulatra nézve igen tanúságosak.

[2]) Szalárdy 87. s köv ll. Rettenetes dolgokat sorolnak fel e részben Kraszna megyének a fejedelemhez küldött követei, a nótaperben 2-ik számú okirat. V. ö. a 3-ik számú okirattal.

[3]) Szalárdi 88. l.

csüggeszté el, hogy Rákóczy csak erős térítvény adása mellett bocsátott meg neki már eszébe sem jutott. Itt vagy ott, neki mindegy volt, csak hogy szerepeljen. S mindenek felett Rákóczyval versenyezett. »A mely karddal felemelte, mondá, azzal akarta megbuktatni.« Tavaly, mikor a fejedelem a svédekkel alkudozott, ő is ezekkel kezdett alkudozni. Most, a mint Rákóczy Eperjesre küldte biztosait, itt akarta megelőzni. Még jól ki sem melegedtek a császár biztosai, már is járt embere Senyneinél: felajánlotta magát, hogy Waldsteinhoz csatlakozik. [1]) Járt a budai basánál, kinél útleveleket sürgetett az odamehetésre. [2])

Hogy Zólyomi valamiben töri eszét, Rákóczy korán észrevette. Már febr. 18-án tudomása volt róla, hogy Faragó zászlóaljából ötven katona hozzá szökött; de abban, hogy Waldsteinhoz akar-e menni vagy máson töri fejét, nem volt bizonyos. [3]) Lassanként azonban kivilágosodott, hogy miben töri eszét, s midőn febr. végén Fejérvárra lejött, Rákóczy vallatni kezdte. Zólyomi látva, hogy az ő feles hadával Rákóczy tekintélyesebb hadat tud szembe állítni, [4]) a tagadáshoz fordúlt s esküdözött menyre-földre, hogy nincs semmi gonosz czélja.

Márcz. 1-én még egy térítvényt állíttatott ki vele, »testét, lelkét, feleségét, gyermekét mind az ördögnek adta, ha ellenünk való igyekezeti volt,« irja Rákóczy. [5]) S ezzel Rákóczy visszabocsátotta.

Azonban Rákóczy kezébe Zólyomi árulásáról mind újabb

---

[1]) Sennyey márcz. 10-ki levele mutatja, hogy jóval előbb megtette Zólyomi ajánlatait. A márcz. 10-én érkezett futár csak sürgette a dolgot. L. a nótapert is.

[2]) Szalánczy febr. 23-án tudatja Rákóczyval, hogy a budai basától Abdi aga, Murad temesvári basa testvére, jött be a portára a jelentéssel, hogy Zólyomi zászlót botot sürget, hogy a fejedelemségre mehessen. Levelek és Acták 86. l. De Szalánczy nagyon sarokba szorította az agát s ez bevallotta, hogy Zólyomi nem athnamét, csak útlevelet kért (márczius 7-ről) 91. l. Kemény 284. l. azt mondja, hogy Zólyomit Szalánczy árúlta el. Szalánczy levelei megvannak: ő inkább mentette a boldogtalant. Lásd a leveleket a nótaperben.

[3]) Rákóczi febr. 19-iki levele. Levelek és Acták 84. l. Kemény 258. lap.

[4]) Levelek és Acták 97. L. a térítvényt a nótaperben.

[5]) Levelek és Acták 98. l.

bizonyítványok kerültek. Abdi által a budai basa csakugyan lépéseket tett a portán, hogy Rákóczyt mozdítsák el s helyébe Zólyomit tegyék. De még terhelőbb volt rá nézve, hogy nemcsak Sennyeyvel, hanem Haller György szathmári kapitánynyal is alkudozni kezdett a Waldsteinnal leendő csatlakozás ügyében.[1]) Azt pedig, hogy Rákóczyra neheztel, azért mert Ecsed várát az elhúnyt Bethlen István örökségét nem bocsátotta az ő kezére, épen nem is titkolta.[2])

Ezalatt elközelgetvén az ifjú Bethlen István temetésének határideje, Rákóczy közölte vele vejének czélzatait. Az öreg gróf neheztelt rá különben is mint bukásának egyik okára, s még inkább azért, mert elhalt fia özvegyével Szécsy Máriával tiltott viszonya volt, nejével pedig a Bethlen leányával roszúl bánt, közönyösen vette a dolgot.[3])

A temetés márcz. 24-én a fejedelem kívánságára Gyulafehérvártt minden rendzavarás nélkül, rendkivüli részvét mellett végbe ment. Innen a fejedelem is, Zólyomi is Maros-Vásárhelyre mentek: s itt Rákóczy katonáit ismét szökésre kezdte csábítni.[4]) Elfogatása már akkor el volt végezve. Apr. 4-én mint székely generalist nagy kisérettel az udvarhoz kisérték, s itt Kornis és Erdélyi által újabb és még szigorúbb térítvénynyel kinálta meg a fejedelem. A piacz és a fejedelmi lak előtti tér hadakkal volt megrakva, hogy ellenállásról szó se lehessen. De ő vonakodott a térítvényt aláirni, s e perczben kijelentek előtte, hogy rab. Másnap Tholdalagi egy hintón Fogarasba vitte, útközben Segesvártt vasat vertek lábaira. Hadait azonnal szélylyel oszlatták, egy részöket a fejedelem fogadta meg,[5]) főuradalmát Székelyhidát a fiscus számára foglaltatta le.[6])

[1]) U. o. 97. 101. ll. Nem sokkal utóbb, apr. 20-án, Haller György meghalt. Forgács és a biztosok apr. 23-iki jelentése a titkos Itárban.

[2]) Levelek és Acták 98.

[3]) Kemény 284. l.

[4]) Nagy Szabó Ferencz 144. l.

[5]) Kemény 248—9. Nagy Szabó 144—6. Szalárdy 90. Kemény menti. 258. l. irja, hogy nem hiszi, hogy a haza vagy fejedelem ellen való dolgokba elegyítette volna magát. A magyarországiakkal való alkudozásairól egyik emlékiró sem tud: de hogy ez létezett, mutatja Sennyei levele, s hogy bukásának ez volt főoka, kitetszik Rákóczy leveleiből s a nótaperből.

[6]) A biztosok apr. 18-iki jelentése a titkos levéltárban Bécsben.

Zólyomit csak az ország itélhette el, s miután különben is közelgetett a rendes évi országgyűlés határideje, Rákóczy apr. 24-re kihirdette azt. A Zólyomi-ügy azonban a személyes kellemetlenségeken kivül az eperjesi tárgyalásokra is zavarólag hatott. Végre mind a császártól, mind a fejedelemtől érkeztek utasítások. A császár minden pontban engedett, kivéve Munkácsot és Ónodot: [1]) a fejedelem pedig Munkács visszabocsátásáról semmi alakban sem akart hallani. [2]) A mint Zólyomi elfogatásának hírét vette a különben is mindig szigorú eljárást tanácsló Esterházy, azt hitte, hogy e kedvező helyzetet lehetőleg ki kell zsákmányolni s a császárhoz apr. 23-án emlékiratot adott be. Ebben egész diadallal irá, hogy midőn a fejedelem Zólyomi miatt annyira fel van háborodva s tarthat attól, hogy

---

[1]) Franknói Pázmány III. k. 73. l. A király apr. 12-iki resolutiójában azt ajánlá, hogy a fejedelem által Munkácson követelt 150,000 frtban, Katalin mondjon le Fogarasról, s ezért ő ki fogja elégíteni, Munkácsot pedig megtartja a korona számára. A biztosok júl. 24-iki jelentése.

[2]) Lásd Törvények és Irományok XIV. Erdélyi Múzeum Kemény gyüjteménye. A biztosok Eperjes apr. 18-áról irják a császárnak, hogy Munkácsot illetőleg, a mint a követek ismételve mondogatják, a föltételeket soha sem fogja elfogadni a fejedelem »cancellarius ipsius (t. i. principis) mihi Mtis Vrae cancellario magno cum animi dolore neque sine lachrymis significavit, vereri se, ne princeps ob Munkachium in quod consequendum: impotentissimo desiderio fertur extrema quaeque retinendi media, etiam cum publica pernicie attentet.« 24-én f. h. nyílik meg az o. gy. Erdélyben, a fej. legalább a végére kívánja a cancellariusát. Most tehát minden Munkácson fordúl meg, határozzon Fged, hogy ragaszkodik-é ama rendeletéhez, hogy Munkács dolgában nem kell engedni. Most már, mióta nem is Brandenburgi Katalin számára védjük Munkácsot, nehezebb is volna engedni s csakis Fged tekintélye rovására történhetnék. De az esetre gyorsan a fegyverhez kell nyúlni, mert ha a fejedelem megelőz, ez a vidék alig kivétel nélkül elvész, főkép a hajdúk és Tiszán túli megyék. »Nec putamus levi bello finem his rebus componendis, si res ad arma venerit futurum« ... »De Zoliomio capto et compedito ac primum Zamos-Ujvarum, deinde Fogarasinum ducto quae Mti Vrae undecima hujus perscripsimus (nincs meg) per omnia ita se habent. Addimus jam quod et arx ejus Zekelhida dedita sit ad rationem statuum et ordinum Transylvaniae. Militum vero Zoliomianorum reliquiae oblata commissorum omnium venia pelliciuntur et conducuntur ad principis rationem. Balling similiter novum militem conscribit. Pars Zoliomianae militiae ad partes nostras se recepit« ...

ennek bűntársai vannak, sőt hogy a török is pártfogolja, nem lehet hinni, ha csak valami nagy szerencsétlenség nem jön közbe, hogy Munkács dolgában ne engedjen.« [1]) — Sőt maga Sennyey is a legcsekélyebb mérvű engedékenységet ajánlá, hogy a császár a lehető legterhesebb feltételek mellett engedje át Munkácsot Rákóczy egyik fiának. [2])

Az apr. 24-ére hirdetett országgyűlés azonban még nem tárgyalhatta Zólyomi ügyét. A megidézés, perbefogás, melyet Sárosi János fiscusi director intézett el, [3]) az adatok beszerzése több időt vett igénybe, hogysem azt ily rövid idő alatt el lehetett volna végezni. Azonban egészen szó nélkül még sem múlt el: előterjesztésében oly törvények hozására tett javaslatot, melyek által jövőre hasonló merényleteknek elejét hitte vehetni. Elrendelék, hogy hadakat az országon kivűl levő szolgálatra senki se vihessen ki: a kik eddig vittek volna, azok ellen a fejedelem indíthasson pert. A kik pedig összeesküvést (ligát) szerveztek, a közvádló által idéztessenek meg: mind két törvény lényegében Zólyomi ellen volt intézve, névleg pedig csak az, melylyel megigérte Rákóczy, hogy az általa 1633-ban elfoglalt jószágokat visszaadja.

Elrendelék azt is, hogy a portára kereskedés színe alatt fejedelmi engedély nélkűl kimenni senkinek sem szabad: miután találkoztak olyanok, kik ezzel visszaéltek. Ez már Zólyomin kivűl Székely Mózesre is czélzott.

Megújítottak néhány korábbi czikket: azt, mely a tiszteknek a végrehajtást elrendelé, mely a limitatio megtartását szabta meg, mely a nemes ember házát katonák beszállásolásától felmenté, mely a marhák kiviteléről intézkedett.

A jobbágyoknak fegyverük letételére szabott határidőt júl. 1-ig meghosszabbították.

A múlt évben hozott czikket, mely a görögök szabad kereskedési jogát visszaállította, oda módosították, hogy ez ügyben a fejedelem döntsön.

---

[1]) A nádor apr. 24-iki opiniója a kamarai ltban. Act. Publ. Fasc 14. nro 16.

[2]) Sennyey jelentése a császárhoz apr. 20-ról a titkos levéltárban Bécsben.

[3]) Szalárdy 90. l.

A székelységen nemcsak a jobbágy, hanem a darabont se adhassa el örökségét — legfeljebb csak zálogba vethesse.

A számadással tartozó tisztviselők adják be számadásaikat. Az évi adót 20 forintban állapíták meg.

A dézma-árendák érvényben hagyattak.

A végvárak s egy főiskola építésére két forint rendkivüli adót vetettek ki.

Sóaknákat csak a fiscus nyithat, kénesővel a fiscus kárára tilos kereskedni, az aranyport be kell a fiscusnak szolgáltatni, az ezekben újabban lábra kapott visszaélések szigorúan eltiltattak. De a latrokat a fiscus jószágaiban is szabad legyen kergetni; mézet háza szükségére tarthasson minden ember, sőt a nemes ember el is adhassa. Korlátozák a borárulási jogot.

Elrendelék a latrok s gonosztevők üldözését, s az ilyent, ha várba menekülne, a kapitány adja ki.

Aknákon szegény embertől ajándékot elfogadni tiltva van.

Elrendelék a terminusok megtartását s egy pár perrendtartási szabályt alkottak.

Ellátták az egyes helységek által beadott panaszokat s kérelmeket, továbbá az egyes nemzetek által szóba hozott ügyeket. E törvények az eddigi gyakorlat szerint egy könyvbe iratták össze. Azonban e gyülésen a szokatlan dolog történt, hogy egy második külön álló törvénykönyvet is szerkesztettek. Az öreg Bethlen István a hűségi esküt, többszöri felszólítás daczára még mindig nem tette le. Rákóczy sokáig várt, de az gyülés végéig sem történvén meg, új propositiókat küldött a rendek közé, melyet ezek elfogadtak, s mely a személytől eltekintve, átalános elvet mondott ki. Két czikke közül az első elrendelé, hogy a ki még nem tette le a homagiumot, erre szólíttassék fel, s ha még sem tenné le, jószágvesztésen marasztasson. A második pedig intézkedett, hogy a kik fiscalis várakat bírnak, maguk s az összes őrség és tisztviselőség a fejedelemnek hűséget esküdjenek, s őrségét szükség idején tartozzanak befogadni.

Mindkét törvénykönyvet máj. 13-án erősítette meg a fejedelem. [1])

[1]) L. Törvények és Okíratok XV.

De bármennyi idejét vette is igénybe Rákóczynak a tárgyalás a rendekkel s Zólyomi nóta perének előkészítése, talált időt, hogy két folyamatban levő alkudozását, az eperjesit s [illegible]zt, melyeket a svédekkel folytatott, tovább szőhesse. Az volt a politikája, hogy az elsőt halaszsza addig, míg az utóbbi sorsa eldől.

Mert daczára, hogy a portáról érkezett hírek épen nem hangzottak kedvezően s a várt athname helyett, mely magyarországi jószágait s családja sorsát minden eshetőséggel szemben biztosította volna, egyszerű fermán érkezett,[1] hogy Zólyomit a budai, Székelyt pedig a temesvári basák pártfogásukba vették[2] s daczára a németországi fordúlatnak — mely mindig lehetőnek tartotta, hogy fegyvereit a svédekéhez csatolhatja. A svéd király halála után Oxenstierna kérdést intézett Rákóczyhoz, hogy hajlandó a svéd királylyal kezdett alkudozást folytatni? ha igen — gróf Thurn Henrikhez utasítá ki rövid nap Sleziában lesz, s kit ő a tárgyalásokra felhatalmazott.[3] Rákóczy Szamosujvárt ápr. 10-ről kiküldte Bálintfi Balást[4] conditióival, melyek alatt kész sergével Sziléziát törni: vegyék fel az unióba, adjanak mellé nyolcz ezer embert kántoronkint 50,000 frtot. Biztosítsák neki a hét megyét, s békébe foglalják be őt is.[5] De mialatt Bálintfi odajárt, újabb levél jött ápr. 17-ről Oxenstiernatól, melyben az alkudozások folytatásával Strassburgot bízta meg,[6] ki tudomása szerint még mindig Erdélyben tartózkodott. Strassburgnak Rákóczy már elébb, máj. 20-án kiadta az elbocsátó levelet,[7] s minthogy ő már nem volt ott, Szentpálit küldte gr. Thurnhoz.[8]

[1]) Levelek és Acták 104-ik lap.

[2]) Szalánczy jelentései.

[3]) Levelek és Acták.

[4]) Marczali 189.

[5]) Marczali 193.

[6]) A Strassburghoz írott levél Okirattár Strassburg követségei történetéhez 69. s köv. ll. His diebus — írják a biztosok máj. 6-ról. — penetravit ad ipsum quispiam cum literis a comite Turn, quas ipse Turn nomine Saxonis ad principem exaravit, adjunctis aliis ab Oxenstierna, in quibus intimatur ipsi successus contra Majestatem Vestram< . . . . A titkos ltárban Bécsben.

[7]) Okmánytár Rákóczy szövetkezései történetéhez 17-ik l.

[8]) Levelek és Acták. Rákóczy szept. 4-iki levele.

S ez volt valódi oka, hogy miért halasztotta ő végelhatározását az eperjesi alkudozásban. Pedig a biztosok részéről már lényeges engedmények történtek: a császár a németországi bonyodalmak miatt el volt határozva megkötni a békét. »Minthogy Rákóczy a jogos érveknek nem engedett — mondá a császári resolutió április 25-ről — legyünk mi engesztelékenyek,« s sajátkezűleg e szavakat írta a rescriptum alá: »nullo modo pax rumpenda, sed quo meliori fieri poterit modo concludenda est.« Ennek következtében máj. 6-án a biztosok beleegyeztek abba, hogy Munkács a fejedelem mindkét fiának részére irassék,[1]) s nem kis fáradsággal elkészítették a diploma tervét, melyet a császár máj. 16-án erősített meg, sőt az amnestia példányát is elkészítették, s a corporale juramentum átvételével Osztrosythot bízták meg.[2]) De Rákóczynak sok kifogása volt, elébb már a pontok ellen is kijelenté, hogy azokat úgy, hacsak fegyver nem leszen a nyakán, nem fogja elfogadni,[3]) annyival kevésbbé volt hajlandó most elfogadni ilyen alakban a

[1]) A biztosok Eperjesen máj. 6-iki jelentése a császárhoz: a fejedelemtől egy hírnök jött, ki halasztást parancsolt, s erre: »Vix continui ego cancellarius Mtis Vrae Kovachoczium, quin flens genibus meis advolveretur, cum has litteras principis sui privatim ad me tulisset, orans, ut praescinderemus omnem occasionem principi suo et alterum quoque filiorum ipsius in statum Munkachÿ insereremus. Et si vero difficillime, fecimus tamen praemissa protestatione ad ratificationem Mtis Vrae. ne causa hujus patriam hanc periculo et tot difficultatibus implicitam alioquin etiam Mtem Vram novis curis involveremus. Porro quid et qualiter concluserimus, paria transactionis, prout et ad principem per ablegatos transmissum Vrae Mti in his adjungimus, humillime orantes S. R. Vram Mtem sicuti benignis ejus oculis displicebunt suamque intentionem minus attigisse apparebunt, nostrae quidem neque socordiae, neque negligentiae sed conditioni temporis, modernique rerum status et patriae nrae necessitati imputare clementer dignetur.« Ha jóváhagyja Fged, küldje hamar a megerősítést, hogy kicserélhessék a fej. diplomájával. »ne protracto in longum tempore novis et novis postulatis princeps quod conclusum est immutare incipiat.« A corporale juramentum felől is hogy hol menjen végbe, tárgyalunk, siettetni kell, hisszük, hogy az által a fej. és rendek Fgd iránti engedelmességre hajlóbbak lesznek. Hogy kit nevezzen ki Fgd »ad id munus exequendum juramentumque principis excipiendum . . . . . stat in benigno suo arbitrio.« Eredeti, 5 pecsét, titk. lt. Bécsben Hung.

[2]) L. Törvények és Okiratok XVI.

[3]) Fraknói Pázmány III. 75.

diplomát, habár annak elkészült és aláírt példánya máj. 20-án megérkezett Eperjesre, [1]) hanem maga részéről egy más szerkezetűt küldött, mely lényeges eltéréseket foglalt magában. [2])

De bár mily lényeges eltérés is volt a kettő szövege között, az nem képezett volna komoly akadályt, ha a fejedelem már el lett volna határozva megbékélni. De ő még várta Thurn válaszát a hozzá küldött feltételekre, s várta, hogy a porta a küldött fermán helyett athnamét fog küldeni, melybe magyarországi jószágainak megvédése is be legyen foglalva. Az időt hát még csak húzni-halasztani akarta, s erre igen jó alkalmat szolgáltatott az indulatos és heves nádor egy pere, melylyel Rákóczy magyarországi jószágait megtámadta. A fejedelem ez ellen erélyesen tiltakozott, s egy Pázmányhoz írott levelében kijelenté, hogy ha nádor tovább fog procedálni, ő is fegyverrel fogja jószágait óltalmazni. [3]) A dolog az eperjesi traktán is szóba került, sőt csaknem egész június havát az foglalta el, s az írásos jegyzékek váltása ismét megkezdődött. [4]) Végre Pázmány közvetítésére a király közbevetette magát, s a dolgot kiegyezés végezte be. [5])

Jún. 24-én ismét felvették a biztosok az alkudozások fonalát. Ez nap az erdélyiek egy íratot adtak át, melyben sürgették a császár válaszát. [6]) Végre a biztosok újabb két heti halasztást eszközöltek ki, mely alatt a választ a fejedelem diploma-tervére kézhez fogják szolgáltatni. [7])

A válasz júl. 22-én megjött: adják át a biztosok a kezöknél levő diplomát a fejedelemnek, ha elfogadja, végezzenek vélle a 250,000 ft. felett, s ha a fejedelem nem akarná, hogy

---

[1]) A biztosok máj. 26-iki jelentése a titkos ltárban. Úgy látszik, írják ezek. arra vár a fejedelem, hova dől el Felséged ellenségeinek sorsa.

[2]) Törvények és Okíratok XVII.

[3]) Rákóczy jún. 17-iki levele. Fraknói Pázmány VII. 77.

[4]) Jún. 9. Az erdélyi követek scriptuma, jún. 17. válasz, ugyanaz nap replica, ugyanaz nap még egy irat, jún 19. válasz ezekre. Orsz. ltár Act. Publica. Fasc. VI. Nro. 10.

[5]) Fraknói i. h. 77.

[6]) Az erdélyiek okirata, a magyar biztosok felelete, az erdélyiek válasza jún. 24-ről s a magyar biztosok felelete jún. 25-ről. Orsz. ltár Fasc. 6. Nro. 10. V. ö. Levelek és Okíratok XVIII.

[7]) Fraknói i. h. 78.

Katalin s a többiek magán ügye hagyassék ki a diplomából: utasíttassék a törvény rendes útjára. De nagyot könnyített a dolgon, hogy a fejedelemasszony megbízottja tractált a követekkel s megállapodtak 100,000 ftban s 6000 ezer aranyban Vincz kivételével.[1]) Ezután az egyes részletes kérdések felett könnyebb volt egyetértésre jutni, s már valóban nem sok hiányzott, hogy ha a felek komolyan fogják akarni, a kiegyezés létre is jöjön: az újabb modalitas, melyet erre nézve feltaláltak az volt, hogy a biztosok által fogalmazott diplomának kétes pontjait pótnyilatkozatok által fogják értelmezni.

V.

A nótaperek elintézése végett Rákóczy aug. 21-ére Fejérvárra országgyűlést hívott össze, — mert a közügyigazgatónak tényleg két nóta pert kellett elkészítni: Székely Mózes és társai s Zólyomi ellen. Mind a kettő pedig egészen különböző természetű volt. Székely Mózes a temesvári basához szökött nehány bűntársával s ott megnyerte a basa közbenjárását a portán: hogy tegyék őt fejedelemmé s ő viszont Jenőt, Lugost, Karánsebest a Vaskapuig visszaadja a portának. Ezen kívül bújtogatott, »leveleket írt az ország határira az ország tagjaira« sőt magára a fejedelemre is:[2]) s mindezt oly vakmerő és kemény hangon, hogy Rákóczy attól kezdett tartani, hogy benn az országban is vannak párthívei — mi őt természetesen még szigorúbb eljárásra ösztönzé.[3]) Zólyomira nem lehetett bebizonyítni, hogy a fejedelemségre tört volna. Ő csak a maga kezire akart dolgozni, egyszer a svédekkel a császár ellen, azután a császárral a svédek ellen, majd a budai basával tiltott

[1]) A biztosok júl. 24-ki jelentése Bécsben a titkos ltárban. L. Törv. és Irományok XIX.

[2]) Levelek és Acták. Rákóczy júl. 25-diki levele, az utóiratban. Kőrössy szept. 25-diki levele.

[3]) Rákóczy Pécsy Simonra gyanakodott: de biztost semmit sem tudhatott ki. Debreczeni praefectusa s legmegbizottabb embere 1635. szept. 14-ről írja: Székely Mózesnek »vannak még üszögi Erdélyben, kiváltképen Pécsy Simon ugyan csoda, ha nem részes benne.« Pécsy is Székely is unitarius levén, ez csak nevelte a gyanút.

összeköttetése volt. Complicálta a helyzetet, hogy Erdély bizonyos tekintetben suzeraine-i viszonyban állott a magyar királylyal s a szultánnal. De rendezett állam uralkodója nem tűrhet semmi külön actiót, semmi külön összeköttetést más udvarokkal vagy azok helytartóival. Hogy ezen felül Zólyomi még elszegődtette Rákóczy katonáit ez súlyosabbá tette helyzetét.

Zólyominak azonban, még inkább a Bethlen háznak, melynek ő neje után tagja volt, sok személyes barátja vala. Aztán az ilyen perbefogás nem is volt népszerű Erdélyben, hol az egyéni és személyes szabadság korlátozását a rendek bizalmatlansággal nézték. Bármily nagy befolyása volt is egy erélyes fejedelem személyiségének, de minden ilyen esetben erős ellenzésre lehetett készen. Rákóczy jól tudta ezt, s még a gyűlés előtt azokat, kiktől leginkább tartott fontos megbízatásokkal küldte szét: Gróf Thurnnal folytatott alkudozásai épen ez időben olyan stadiumban voltak, hogy a háború lehetősége fenn forgott, s miután egy tatár követség épen a tavaszszal fordúlt meg nála, ő is küldött fényes követséget khánjokhoz. [1])

A gyűlésre Fogarasból felhozatta Zólyomit is. Ügyvédűl Kénossy Ferencz adatott mellé, kit a fejedelem utasított, hogy védelmére kövessen el mindent. [2]) Kénossy mindenek előtt azt kivánta, hogy a nemesi szabadság értelmében engedtessék meg Zólyominak szabadlábon védnie magát. Zólyomi pedig a rendeket kérte, hogy ezek fordúljanak kérelmökkel a fejedelemhez. A rendek meg is tették, — kérelemben nem volt hiány, de kezességet senki, sem ipja, sem más nem volt hajlandó felvállalni, s a fejedelem nem szállítá le a pert, Így hát

[1]) Kemény 257. l. (de Musza helyett Murtezat ír) Szalárdy 90. l. egyezőleg írják a követküldéseknek e czélját. Kemény fel is sorol egy egész sereg követséget. De ezek közűl Kovachoczyék már régóta fenn voltak Eperjesen s nem ekkor és nem ezért küldettek. Musza budai pasához a követség csak szeptemberben ment el. Maradt hát Salga (helyesen Galga) és Siri.

[2]) Szalárdy 91. »Egy rövid napon pünkösd utánra gyűlést hirdetett« a fejedelem, írja Szalárdy 90. De téved. Nem egy rövid, hanem tíz napig tartott a gyűlés s nem pünkösd után volt. A tavaszi gyűlés pünkösd előtt pár nappal ért véget — képtelenség hát, hogy a rendek ismét oly oly hamar összeültek volna.

perre kelle menni a dolognak. Reggeltől délután öt óráig tartott a vitatkozás az ügyvéd és közvádló közt az ő személyes jelenlétében. De minden ellene szólt: térítvénye, melyet Prepostváry fölkelésekor adott, levelei, melyek ellene bizonyítottak. Harmadnap végre kifogyva a többi ratióból, Zólyomi apellált a fejedelem nagylelkűségére, kijelentvén az ország előtt, hogy nem perel. Semmit sem használt neki: mint béke bontogató, ki idegen hadakat gyűjtött, a szegénységet nyomorgatta, a fejedelem hadait átállásra csábította s mint a ki már egyszer nyert is amnestiát: fő- és jószágvesztésre ítéltetett, nemcsak maga, hanem örökösei is. [1])

Kapcsolatban ezzel az 1546-iki XXV-ik magyarországi törvény érvényét Erdélyre is kiterjesztették az erőszakoskodó emberek megzabolására.

Zólyomi nóta perét megelőzte a Székely Mózesé. Kiszökése, levelei mind ellene bizonyítottak. Az egész bűnös merénylet tisztán állt az ország előtt. Székely, Petki, Maróthi s mind azok kik ezekkel kiszöktek s kezökre dolgoztak ott künn, fő és jószágvesztésre ítéltettek: nemcsak maguk, hanem feleségeik s utódaik is ha velök egyetértettek. Elrendelék egyszersmind, hogy jövendőben is mindazok, kik idegen országra futnak s ott beütést készítnek elő, anélkül, hogy kegyelmet nyerhetnének, hasonló büntetésbe essenek.

Minthogy pedig az elfutottak azzal kérkedtek, hogy Erdélyből sok pecsétű leveleket vittek utánuk — ezt hazugságnak s a leveleket koholtaknak jelentek ki.

Székely Mózes törekvéseinek meghiusítása végett a portára és Budára fényes és főkövetség küldését határozák el.

Elrendelék, hogy a portára s Budára szóló leveleket az egész ország pecsételje meg: a portára pedig az évi adó is bevitessék.

Hoztak három a nótaperekkel összegfüggésben nem álló törvényczikket is: Fejérvárt bort kimérni a nemeseknek Szent-Mihálytól ápr. 1-ig levén megengedve, a ki az ellen vét, borát elveszti.

---

[1]) A per egyes részleteit a törvényczikk, Kemény és Szalárdy tartják fenn. V. ö. a nótaperrel. Törv. és Okiratok.

Azok ellen, kik titkon kénesőt lopnak ki az országból a tavaszi gyűlésen hozott törvényt azzal tóldák meg, hogy a kéneső orzót, bárhol legyen is, le kell tartóztatni, s a fejedelmi tiszttartó kezébe adni.

Ha a gonosztevő Fejérvárt nemesi telekre menekűlne is onnan is adassék ki.

A törvényeket a fejedelem aug. 31-én erősítette meg: [1]) azonban nem alkalmazta Zólyomira a törvény egész szigorát. Nem kívánta vérét: csak ártalmatlanná akarta tenni. Kővárba küldte fogságba s felügyelőjévé Rőthi Orbánt tette. Jószágaiból pedig a kereki uradalmat s micskei jószágot »jegyruhájában« neje kezén hagyta. [2])

Mire az országgyűlés végett ért, az eperjesi tracta is végéhez közeledett. Hogy Rákóczy az európai bonyodalomnak fejlődésétől tette függővé lépéseit, bizalmas levelei mutatják — de ő is hasonlóval vádolta s nem alap nélkül a császárt. [3])

Azonban eljött az idő, mely Rákóczyt meggyőzte, hogy szövetkezése az unióval, úgy mint azt ő óhajtá és remélte nem fog létre jönni. Gróf Thurntól Szentpáli visszaérkezett ennek resolutiojával, mely máj. 28-án kelt. A gróf mint írja, a Rákóczy által küldött pontokat mint méltányosakat megerősíti pecsétjével — de a resolutió maga oly clausulat tartalmazott, mely méltán aggasztá a fejedelmet. Ígérte ugyan, hogy a kívánt 50,000 frtot Velenczében, Hamburgban vagy Danzigban ki

[1]) L. Törvények és Okiratok. XX.

[2]) Szalárdy 91.

[3]) L. júl. 18-diki levelét Törv. és Okiratok. XVIII. Különben máskülönben is, portára írott leveleiben is előfordul ez a vád. Ellenben a császár biztosai júl. 24-ről hasonlóval vádolják őt: »princeps enim paratus est omnibus requisitis ad bellum et non dubium, quin statim erumpat, quanquam nos nec a deo evidenter certi, securique sumus, quod etiam post interpretationem diplomatis praesentarumque difficultatum explanationem quieturus sit? nihilominus pro aequitate causae M^tis V^rae et pro declinanda omni occasione belli, hoc quoque medium adhibendum duximus, ut nihil objici possit, in casu rupturae« s ha a fejdelem ezekkel sem elégednék meg, és követeit visszahívná, azt kérdik a császártól, mit tegyenek akkor? S ugyan e levélben írják, hogy az erdélyi követek csak még egy futárra várnak: »et peramplius non argumenta sed armorum praeparationes princeps prae se ferret, conducendo militem, suos hinc inde missitando, ex Silesia omnia indagando.« A titkos ltárban.

fogják fizetni, de nem vállalt felelősséget, hogy a két választó is aláírja s csak reményét fejezte ki, hogy Anglia, Hollandia, Franciaország is hozzá fognak járúlni.[1] »Hát ez, írá Rákóczy, megfelel-e a mi kívánságunknak? Mi nem Csehországtól, Morvától, Sziléziától kívántunk assecuratoriát, kik magukkal is jó tehetetlenek, — hanem az unitusoktól. Kicsoda az unitusok? mind azok, valakik a mostani confoeratióban vannak, valakik azt a mostani hadakozást pénzzel segítik. Igazságot írok: csak a brandenburgi és saxoniai electorok assecuráltak volna is bennünket az több unitusokképen s adtak volna 5000 német gyalogot s ezer fegyverest, mindjárt megindúltunk volna.«[2])

Aztán egészen a törökben sem bízhatott. Úgymint a temesvári, a budai pasa is ellenséges állást foglalt el. Nemcsak a palatinust nyugtatta ez meg, hogy a porta nem ad Rákóczynak segélyt, hanem ennek követét Barcsayt e nyáron hidegen fogadta, mert nem hozott ajándékot. »Bezzeg nem így jött be a német követ mondá neki. Meggondolhatná pedig, hogy ha ajándékot elvesz német részről azzal magának árt. Aztán bántotta őt, hogy az árúló Székely Mózest befogadták.« A porta pedig, még akkor sem adott kívánsága szerént való athnamét, mely ne legyen »conditióval, kétfelé való értelemmel«, midőn arral fenyegetődzött, hogy gyermekeit kiviszi Magyarországra. Aztán Strassburg is Nándor-Fejérvárról a helyett hogy haza ment, a portára vette útját s ott kezdett Rákóczy ellen izgatni s mocskoló levelei közűl egy-kettő Rákóczy kezeibe kerűlt.[3])

Ilyen körűlmények közt belátta Rákóczy, hogy már ez évben hadjáratra komolyan nem gondolhat. Nem görditett többé akadályokat a kiegyezés elé, elfogadta a máj. 6-iki diploma szövegét oly feltételekkel, hogy a kétes helyek magyarázatokkal pótoltassanak. Aug. 5-én megállapíttatott az amnestia szövege is. Megállapodtak a recognitio pontjaiban, melyek a diplomák kicserélésekor fognak kézbesíttetni, elkészítik a declaratiókat Katalin s Prepostváry ügyeiben[4]) s szept. 4-én a

[1]) Marczali 194 l.

[2]) Rákóczy szept. 5-diki levele. Levelek és Acták.

[3]) U. ott a júl. 21-diki levél.

[4]) L. Törv. és Okiratok. XXI.

fejedelem megírta portai követének, hogy a »béke végbe ment«.[1]) Megírta mindjárt a következő napon a szász választóknak is, kifejté az okokat, melyek őt akaratja ellen kényszeríték a béke megkötésére.[2])

Mégis holmi formasági kérdésekkel egész szeptember havát kihúzták. Szeptember 15-ére, mire a diplomát várták, a fejedelem csak másolatát küldte el a kérdéssel, hogy fog-e az így tetszeni? A futár azonnal visszament az igenlő válaszszal — de daczára annak, hogy Kovasóczyék az ellenkezőt állították, a követek nem nyomhatták el a gyanút, hogy Rákóczy csak vontatja az időt, s annyival kevésbé, mert egy futárja Jármi Ferencz akkor jött meg Sziléziából.[3])

A gyanú ezúttal időelőttinek bizonyúlt be. Szept. 28-án Sennyey és Melith írásba foglalták a Rákóczy és Katalin közt kötött szerződést, s még ugyanez nap Rákóczy is aláírta a diplomát s szept. 30-án az már a biztosok kezében is volt, kik a corporale juramentum letételére a beteges Osztrosyth helyett Melith Pétert és Rutkai Istvánt hozták javaslatba.[4]) Az esküt Rákóczy a kitűzött három pontra valószinűleg még ez évben Melith Péter és Bocskai István kezébe tette le.

[1]) L. Rákóczy szept. 4-ki levelét.

[2]) Marczali 190. 192. ll. A követ okt. 4-en tett előterjesztést, mely [illegible] 192 [illegible] olvasha[illegible]

[3]) A biztosok szept. 14-[illegible] a titkos ltárban. Confirma[illegible] syncerita[illegible] hunc tractatum perficiendum cum M[illegible] V[illegible] ab eventu hostium M[illegible] V[illegible] pen[illegible] [illegible] Mintán a török is mozog, a basakat [illegible] celeritate opus est, a me[illegible]

[4]) A [illegible] szept. 30-ról: Tandem [illegible] laborem termi[illegible] [illegible] conditioni[illegible] benigne M[illegible] V[illegible] reso[illegible] S. Micha-lis [illegible] permutavimus [illegible] Osztrosyth [illegible] pedagra es [illegible] helyette Melith Pétert a [illegible] Rutkai Istvánt. Ere[illegible]

Ezzel a hosszas alkudozás véget ért. Az a kellemetlen utóiz, mely Rákóczy és Sennyey közt fennmaradt belőle, hamar véget ért. — Sennyeynek ugyanis némely kellemetlenebb kifejezéseért Rákóczy szemrehányásokat tett, de a püspök nyilatkozatai eloszlatták a félreértést.[3]) A Munkácsra vonatkozó donatió átvétele végett Hrabecz Dánielt nevezte ki, s nov. elején kiállította a Bécsbe szóló okmányokat is.[4])

Az országgyűlés által elrendelt követeket szept. 14-én indítá útnak, a portára Mikót, Szalánczyt, Tormát, Dánielt, Daczót, Hadnagy Mátyást, a beszterczei, megyesi, szebeni bírókat, Budára Tholdalagit, Ugront, Kapronczait a segesvári birót. Megvoltak bízva bejelenteni a béke megkötését s nyilatkozni az ország nevében Székely Mózes lázadása ellen. Amazok ezenfelül bevitték a szokásos évi adót s mind a ketten gazdag ajándékokat. A békére vonatkozólag megkellett Mikónak mondani, hogy azt leginkább a porta magatartása idézte elő: de ő néki még mindig módjában áll meghiúsítni azt. Hagai Kornélt is megkellett Strassburg vádaskodásaival szemben nyugtatniok, hogy ő Katalin végkielégítését azért halasztá terminusokra, hogy ez a pénzt ne fordíthassa az unio ellen.[5]) Székely Mózesre vonatkozólag, kiről időközben értesült, hogy Temesvárról okt. végén Budára szállíttatott[6]) sürgessék, hogy a vezér »vettesse tengerben, vagy hányassa horogban«, vagy ha nem tenné meg, adják ki neki, s ha erre sem volna hajlandó, vitesse Budáról Stambulba s onnan a tengeren túlra.[7]) Különben Strassburg mesterkedései nem sokára véget értek. Ez év őszén visszatért Svédországba.

---

[3]) Sennyeynek nov. 8. és decz. 5. Rákóczyhoz írt levelei az Erdélyi Múzeumban. Kemény gyűjteménye.

[4]) Hrabeczhez írt levele Beszterczе 1633. okt. 26. s Eszterházyhoz és Eggenbergerhez nov. havában Segesvárt irott leveleinek minutája az ország. ltárban.

[5]) »Meg kellene Strassburgnak gondolni, hogy csak olyan volna énnekem százezer forintot letennem, mint neki 10 frt. vagy százat, a mi készen vagyon, miért halasztanánk esztendőre, ha az unitusok javára nem néznénk vele.« Szept. 5-diki levele.

[6]) Szalánczy nov. 26-diki levele.

[7]) Rákóczy levelei Mikóhoz decz. havában. Levelek és Acták.

De az eredmény, mit a követek Budáról még ez évben, Stambulból 1634. elején haza hoztak, csak félig volt kielégítő. Megnyugtatták ugyan a Székely Mózes ügyében, de a porta határozottan kijenté, hogy kiadni nem fogja. [1]) Azonban a temesvári pasa ez év végén masullá tétetett.

VI.

Ferdinánd 1634. febr. 19-re Pozsonyba országgyűlést hirdetett. A fejedelem Csernelt, Hrabeczet és Réz Andrást bízta meg, hogy őt e gyűlésen képviseljék [2]) s a Munkácsot illető donatiót sürgessék; [3]) de a Waldstein-féle zavargások miatt a gyűlés elmaradt. [4])

Rákóczy »árúlóinak« ügye miatt folytonosan sok boszantásnak volt kitéve. Székely Mózes hívei közűl többen már folyamodtak »gratia levélért,« Zólyominak szabadon bocsátását eleinte a budai basa s utóbb a porta kezdte sürgetni, [5]) sőt az öreg Bethlen István is közbelépett: némely nejét (az ő leányát) illető jószágokat visszakövetelve. [6]) De Rákóczy hírt vett, hogy Zólyomi módot talált benne, egy megbizott emberét Budára küldenő s Jenő Karánsebes, Lugos átengedését felajánlani. [7]) Ez eldöntötte sorsát, Rákoczy nemcsak hogy hallani sem akart kiadásáról, hanem még fogságát is szigorúbbá tette.

A porta sürgetése azonban nem volt komoly, csak oly kevéssé, mint Székely pártolása, kiről kapitihája Réthy tudatta vele, hogy ügyében ott ennek csauszai ki- s bejárkálnak a nagyvezérhez. O ugyan »helyben vagyon, a hova rekesztették« (t. i. a jedikulában), de folytonosan közlekednek vele, bár Maróthytól, Petkytől el van különítve. Adófelemelést s Jenőt

[1]) A ferman közölve Török-magyarkori Államokmánytár II. 180. A levelezések Török-magyarkori Államokmánytár II. 193. s köv. Levelek és Actak.

[2]) Rákóczy Mégyes febr. [illegible] megbízó levelei az orsz. ltárban.

[3]) U. [illegible] Rákóczynak K[illegible] márz. [illegible]-en kelt levele Sennyeihez.

[4]) Hrabecz Pozsony [illegible] u. o.

[5]) Rákóczy 1634. [illegible] levele Fiatalváról Mikóhoz. Levelek és Actak.

[6]) Rákóczy levele Bethlen István[illegible] Szepviz. febr. [illegible]-iki levele.

[7]) Rákóczy febr. [illegible]-iki levele.

egyre-másra igérgeti.[1]) Hanem mind ezzel a porta nyomást akart Rákóczyra gyakorolni, hogy más ügyben engedékenyebbé tegye.

S ez tervbe vett lengyel hadjárata volt.

A lengyelek s oroszok és tatárok közt uralkodó egyenetlenség mind nagyobb mérveket öltvén, a porta elhatározta, kogy támadó hadjáratot kezd Legyelország ellen, a szultán pedig személyesen akart a sereg élére állani. Ily körülmények közt az erdélyi hadaknak is csatlakozni kellett volna a szultán hadaihoz: s Rákóczy erre valóban felszólítást is nyert. Először a tél végén Mikótól izente Ibraim effendi, hogy a császár mihelyt »a ló fűbe haraphat« a török ellen megy, s ha neki most kedve volna »arra az állapotra jutni,« melyre Bethlen Gábor törekedett (t. i. lengyel királylyá lenni) most volna módja;[2]) azután márcz. havában csakugyan török követség jött élén kapucsi basával udvarába, mely felszólítá, hogy álljon készen hadaival, mely csatlakozzék a szultánéhoz, midőn ez táborba fog szállani.[3])

A dolog gondolkodóba ejté Rákóczyt. Mindenekelőtt arról akart magának meggyőződést szerezni, hogy milyenek a lengyel király viszonyai, miben áll a készülő félben levő lengyel-török háború, mekkora a kozákok, a tatárok ereje? s e czélból egy követséget küldött ki, melynek egyik tagja Szentpáli István volt.[4]) Másfelől a bécsi udvar gondolkodását is szerette volna tudni. E czélból az eperjesi béke függő ügyei elintézésének ürügye alatt, Pathai Sámuelt Bécsbe s a kardinálhoz Nagy-Szombatba küldi, hogy ott jelentést tegyen a török kívánságáról, kérjen tanácsot, hogy mitevő legyen, s mindenek fölött azt tudja ki, hogy ha a porta a miatt, mert nem csatolja sergeit a török erőhöz, megtámadná, számíthatna-e rá, hogy Ferdinánd megsegíti, s ha igen, mekkora erővel?

Pathai már apr. elején Nagy-Szombatban volt. Pázmány

[1]) L. Kőrösi apr. 8. és 30-iki jelentéseit. Levelek és Acták.

[2]) Törökm. k. Á.-O. II. 208. Rákóczy 1633. decz. 30-iki levele Mikóhoz. Levelek és Acták.

[3]) Krauss I. k. 117. l. Ugy látszik, Juszuf aga volt.

[4]) E követség actái elvesztek; de vonatkozás van rájuk jún.—sept. követségében, melyek irományait l. Levelek és Acták közt.

figyelemmel és részvéttel hallgatta végig szavait s azzal a jóakarattal, melylyel minden körülmények közt viseltetett a fejedelem iránt, igyekezett megnyugtatni, hogy a császár részéről legalább 15,000 emberből álló segélyre számíthat. De készített egy emlékiratot is a Rákóczy számára, melyet úgy látszik Bécsben is beadott,[1]) mely követendő eljárására ad tanácsokat.

Pázmánytól Pathay Bécsbe ment. A császár azonnal fogadta. Amint aztán a követ a »secretumot« előadta, megigérte, hogy gyorsan fog intézkedni. Hivatta is postán Sennyeyt a korlátnokot, s ezt bár szóbeli, de teljesen megnyugtató válaszszal ereszték el, hogy a lengyel ellen semmi esetre se adjon segélyt, s ha ezért megtámadtatnék, bizton számíthat a császár védelmére.[2])

Mialatt azonban Pathai Bécsben járt a lengyel ügyben, a nádortól is jött egy követ Bercsényi Imre Rákóczyhoz. Épen erre az időre máj. 12-ére volt kitűzve a tavaszi országgyűlés s Bercsényi mire megérkezett, a rendeket együtt találta. A tárgyalás vele titokban folyt. Máj. 20-án volt az érdemleges kihallgatás. Rákóczy elmondta aggodalmait, hangsúlyozván, hogy mily nehéz az erdélyi fejedelemnek a török ellen harczolni, azt épen Sigmond fejedelem példája mutatja, s azzal a kérdéssel fordúlt a követhez, hogy mit tegyen, ha a török segély-adásra kényszerítné? S egyúttal a törökök készületeiről kapott híreit adta elő, felemlítvén azt az eshetőséget, hogy ha a török komolyan kényszerítné, nem tagadhatná meg, hogy ne küldjön némi csekély hadat mellé. — Bercsényi elszörnyödve kérdezé, hogyan tehetne ilyet keresztyén fejedelem? — Az a csekély had, felelé a fejedelem, többet használna a lengyeleknek, mint ártana, mert az ezeknek kezére dolgoznék.

Ebéd után Rákóczy bizalmasan közlé Bercsényivel, hogy a török felajánlotta neki, hogy ha kedve volna a lengyel koronára, hát rásegítné. De tette hozzá, ezt ő a keresztyének beleegyezése nélkül nem fogadná el.

Máj. 22-én volt a bucsú kihallgatás. Rákóczy felemlítette, hogy Réz András által kérte Pázmány közbenjárását, hogy a

[1]) Legalább arra mutat azon körülmény, hogy az emlékirat mássa megvan a titkos levéltárban.

[2]) L. Törvények és Okiratok XXII. V. ö. Rákóczy és Pázmány 75. l.

szár engedné meg, hogy a határokon 7—800 német katonát adhasson. — De, mondá Bercsényi, ha a török Kassát megadná, ő épen ezt a hadat volna kénytelen Kassa ellen küldi, mint a török vazallusa. — Azonnal visszabocsátnám őket elé Rákóczy. Még egy ideig vitatkoztak a kérdésen s aztán Bercsényi elbucsúzott. [1])

Ez alatt a rendek folytatták tanácskozásaikat.

Mindenek előtt kivetették az adót portánkint 22 frtot.

A szabad kereskedést korlátozó törvényen enyhítettek, megengedvén a kereskedést juhokkal, meddő tehenekkel, lovakkal.

Elrendelék a latrok szigorú üldözését.

A számadással hátralékban levő tisztviselők ellen hozott törvényt megújíták azon azon hozzáadással, hogy a szolgabirák s alispánok (Bihar kivételével) mindenütt exequálhassanak.

A országból kiszököttek ellen múlt őszi gyülésen hozott törvényt megújíták.

A gonosztevőket azon vármegye büntesse meg, a melyben vannak, ha csak nem a fejedelem személye ellen vétettek.

Törvénykezésre, tanúvallomásra a békésmegyei hódoltságban lakók kötelesek olyan helyre jőni, mely nincsen török uralom alatt.

Kapi Andrásnénak (férje a múlt évben halt meg) bakai várházát, azok, kik elfoglalták, adják vissza.

A Maroson az aranyi sótól ne szedjenek vámot.

Megújították a székelyek régi kiváltságait, de azon szoros ist, hogy a kik egymást megvérezték, azért tiszteiken állottak boszút, eltörölték.

Ha valaki bort ad el s hordója nem üti meg a mértéket, intessék meg 12 frton.

Fogaras várát 73,000 frtban, mint amennyit adott rá a fejedelem Katalinnak s ehhez 7000 frtot számítva, 80,000 frtban Loránfi Susannának inscribáltak, úgy hogy életében ki se lehessen váltani.

---

[1]) Kis-Martoni levéltár: Acta Palatini 1634—1643. Bercsényi követjelentése.

A fejedelem által máj. 15-re [1]) rendelt hadfölkelést jóváhagyák s szigorú büntetést szabtak azokra, ki elmaradnak.

Ezenkivül egyes helységek érdekében is számos törvényt hoztak.

A törvényeket a fejedelem jun. 1-én erősítette meg. [2])

Gyűlés eloszlása után s meggyőződést szerezve arról, hogy a tábor együtt van, Juszuf aga a követséggel visszatért. Rákóczy hűnek mutatta magát a portához, kijelenté, hogy nemhogy az erdélyi birodalomból hadat engedne a lengyel királynak gyűjteni, de még magyarországi birtokaiból sem engedi meg: daczára hogy a hetmán sürgette ezt. [3]) S hogy a szultánt még jobban megnyugtassa, Szalánczyt és Fiáthot Drinápolyba küldötte. Meg voltak bízva eléadni a szultánnak a hadfölkelés nehézségeit: habár ő már táborban, készen van. De a múlt évben nagy pestis dúlt Erdélyben s dúl még most is, annyira, hogy eddigelé 25,000 fegyverfogható embere veszett el. Szerezzenek tájékozást, hogy voltaképen mit akar a császár? mert addig sürgetni, hogy a fölkelésben való részvételt engedjék el, míg a parancs meg nem érkezik, veszélyes volna. Hogy mit kívánnak, ott létük alatt el fog dőlni — s ehhez alkalmazzák magukat. [4])

Alig, hogy Szalánczyék elindúltak, a követség, melyet Rákóczy tavaszszal a hetmánhoz küldött, visszaérkezett a hetmán válaszával. S Rákóczy a követség egyik tagját Szentpályt azonnal Szalánczy után indítá, hogy menjen Drinápolyba s nyugtassa meg a szultánt, hogy a hetmánnak nincsenek készületei s a tatárok és kozákok támadásaitól komolyan tartani sem lehet, és nézzen jól körül, ha lehet-e ezek alapján remélni, hogy az ő táborba szállása elmarad. [5])

A mint a török követségek eltávoztak, Rákóczy azonnal készületeket tett egy a királyhoz küldendő követségre nézve.

---

[1]) Szalárdy.

[2]) Törvények és Okiratok XXIII.

[3]) Rákóczy jan. 1-ei levele Réthyhez. Levelek és Acták.

[4]) Az instructio Török-magyarkori Államokmánytár II. 199. s kk. ll

[5]) Szentpaly utasítása Levelek és Acták. 1634. jún. 20-ról Fejér-

Két magyarországi birtokán lakó szolgáját, Csernelt és Hrabeczet nézte ki erre, s az utasításokkal jún. 21-én elkészülvén, utánuk küldé. Már tavaszszal küldött tudósítást a lengyel királynak a törökök készületeiről, de ez táborban levén, választ nem kaphatott. Most már a szultán Drinápolyban van, folytatja is készületeit s kész indulásra. A készenlétel iránt neki is parancsolt; de ha megjön a rendelet, mely a megindulást kívánja, akkor el kell dőlni dolgának. Mert ő nem fog csatlakozni, ezáltal pedig haragját fogja magára vonni. Lehet, hogy a háború el is fog maradni; de a szultán haragja akkor ráfordúl. Ha tehát a lengyel király békét köt, azt oly módon kösse meg, hogy keze ez esetre se legyen megkötve, és szükség esetére őt megsegíthesse. Irásban azonban semmi nyilatkozatot se tegyenek, s élő szóval végezzék el a dolgot. Csernel Patakról júl. 12-én indúlt el. [1])

A lengyelek és törökök közepette e készülődéseknek azonban folytonosan alkudoztak. A lengyelek Trzebinskyt küldék a portára, a törökök pedig Sahin agát Varsóba. Addig, míg ez utóbbi vissza nem tér, szó sem volt, hogy akár Szalánczy, akár Szentpály határozott választ nyerhessenek. Sőt azon körülményből, hogy júl. utolsó napjaiban Murteza pasa, mint szerdár jelentékeny haderő élén a lengyelek ellen menvén, Ruszcsuknál (Orosz-Csik) kelt át a Dunán, de a hírre, hogy a lengyelek hajlandók a békére Gyurgyevonál állapodott [2]) meg, azt következtetvén, hogy egy véletlen támadással Erdélyt akarják elborítni, Rákóczy, mielőtt még a csatlakozási parancs megérkezett volna, Mikó Ferenczet a Murteza pasa táborába küldé, hogy a dolgok valódi állásáról s a szerdár terveiről alapos meggyőződést szerezzen. [3])

Komoly ok támadó fellépésre nem volt ugyan, de kéznél levő ürügy elegendő. Mikor a porta Zólyomiért közbe vetette magát s Rákóczy ennek daczára sem bocsátotta el: Ibrahim effendi nem minden ingerültség nélkül tette a megjegyzést:

---

[1]) L. az utasítást »Rákóczy és Pázmány« Függelék 188. s köv. ll. V. ö. Törvények és Okiratok XXIV.

[2]) Hammer III. k. 132. l.

[3]) Levelek és Acták. Rákóczy aug. 26-iki levele Mikóhoz.

»lám Rákóczy üstököt akar vonni a császárral.« [1]) Aztán minden sürgetés és igéret daczára, Székely Mózest sem távolíták Konstantinápolyból, sőt a nagyvezér titokban tractált vele, Zöldfikárral a fejedelem tolmácsával pedig levelezett. [2]) Aztán a lippaiak s jeneiek közt is folytonos versengés volt a behódolt falúk s helységek ügyében. [3]) Szóval, mindezt combinálva Rákóczy támadástól tartott, s minden dolgát úgy intézte, hogy azzal szembe szállhasson.

Aggodalma azonban alaptalannak bizonyúlt be: Sahin aga komolyan tárgyalta a kibékülést s már el is készültek a feltételek. Erdély is be volt azokba foglalva, de nem úgy, mint Rákóczy akarta. Azonnal — aug. 28-án — utasítá is Mikót, hogy vesse magát közbe a legyel követnél, s vegye rá, hogy ő jelentse ki, hogy ez a feltétel Rákóczy akarata ellen csúszott be. [4]) S Mikó sept. derekán csakugyan kedvező eredménynyel járt el. [5]) A vezér oct. 7-én kedvező válaszszal bocsátotta el: a tábort szétbocsáthatja. Meg is indúltak haza felé egy török főkövettel, kit Rákóczy oct. 15-én Szász-Sebesen fogadott. Táborát, a lengyel-török béke is meg levén kötve, már elébb oct. 18-án hazabocsátá. [6]) Sőt a portáról is megnyugtató választ nyert a Székely Mózes ügyében. Megigérték, hogy rövid nap el fogják vinni a tengeren túl. [7])

A jó kezdetet azonban egy váratlan esemény felforgatással fenyegette. Szüret ideje alkalmával a lippai emir török had élén Világos környékére ment s ez alkalommal a magyar dézmásokat megtámadta. A szétszaladt dézmások panaszára kijöttek a jenei magyar hadak s a két tábor összecsapott. [8]) Az ilyen csatepaté nem volt ekkor tájban szokatlan dolog, de

[1]) Réthy jún. 22-iki jelentése. Levelek és Acták.

[2]) Ugyanannak júl. 9-iki jelentése s Székelynek Zöldfikarhoz intézett levele jún. 18-ról. Ugyanott a júl. 18-iki jelentés.

[3]) Minden jelentésben előfordúl. Rákóczynak aug. 23-iki levele Mikóhoz Törökm. k. Á.-O. II. 209.

[4]) Török-magyarkori Á.-O. II. 214.

[5]) Mikó sept. 14-iki jelentése. Levelek és Acták.

[6]) Rákóczy oct. 14-iki levele Szalánczyhoz. Levelek és Acták Rákóczy és Pázmány 76.

[7]) Réthy oct. 11-iki s nov. 1-ei jelentése u. o.

[8]) Rákóczy nov. 1-ei levele u. o

a jelen esetet nehezebbé tette az, hogy Jenő miatt a töröknek sok volt a panasza, kivált az utolsó időben, s hogy Székely Mózes átadása iránt igéreteket tett. Természetes, hogy a törökök erről elferdített tudósításokat küldtek a portára, s a dolog kiegyenlítése költség és fáradság nélkül nem volt eszközölhető.[1]) Mint ily esetben rendesen történni szokott, csausz — ismét Juszuf aga — érkezett a portáról Erdélybe, kit Rákóczy Kolosvártt fogadott. A támadás török részről jött ugyan, mint ezt Rákóczy bebizonyítá, de Bornemisza a jenei kapitány ellen már többször panaszkodtak a végen lakó törökök, s Rákóczy végre is jónak látta őt elmozdítani a jenei kapitányságból s helyébe Szénásy Pétert nevezte ki.[2])

A magyar király által a folyó év elején Pozsonyba hirdetett, de azon időről elmaradt országgyűlés nov. 30-ára újra kihirdettetett, de csak decz. 22-én nyittatott meg a király által. Rákóczy erre nov. 12-én ismét Csernelt és Hrabeczet küldte ki.[3])

Sem a Munkács donatiójára vonatkozó diploma nem volt még úgy kiállítva, mint Rákóczy kivánta, sem az ezzel kapcsolatban álló egyes jószágok ügye nem volt elintézve, még a nádorral a tizezer forint lefizetése ügyében kezdett per sem ért véget s a Katalin kielégítése is vita tárgyát képezte. Mind ez ügyekben főtámogatója Rákóczynak Pázmány bibornok volt. Miután a császár a követeket kihallgatáson fogadta, ezek beadták előterjesztésöket, mely válaszadás végett a cancellariának adott ki. 1635. febr. 4-re volt annak elkészítése megígérve,[4]) de az csak febr. 20-án állíttatott ki[5]) s véglegesen ez ügyeket most sem intézte el.

VII.

Az 1634-ik év nemcsak a hosszas táborozás miatt volt terhes Rákóczyra nézve. Elemi csapások is bőven dúlták az

[1]) Az erre vonatkozó jelentéseket l. Levelek és Actákban.

[2]) Levelek és Acták. Rákóczy decz. 24-iki levele Réthyhez a kapitányhoz. Hogy a csausz csakugyan Juszuf aga volt, mutatja Réthynek 1635. febr. 21-iki levele.

[3]) Rákóczy nov. 12-iki leirata az orsz. ltárban.

[4]) Csernelnek Sopron 1635. febr. 4-én Rákóczyhoz irt jelentése az orsz. ltárban, a levelezések közt.

[5]) L. Törvények és Okiratok XXV.

országot: pestis ütött ki s emiatt nagy volt a halandóság. Ezenkivül a termés is rosz volt s a szokatlan nagy őszi esőzés és a sok leesett hó járhatatlanná tette az útakat.[1]) Ez aztán lehetetlenné tette, hogy a szent-demeternapi adót 1634-ben beküldhette volna a portára, kénytelen volt azt 1635 elejére halasztani.

Emiatt a portán a nagyvezér »mint olyan kéretlen morosus ember« zúgolódott is. De bár a főkövet, Tholdalagi Mihály s a kapitiha Sebesi Boldizsár, ki Réthyt volt felváltandó, elég korán ki is voltak nevezve, de nem indúlhattak a szokatlan nagy hó miatt, mely gyorsan felolvadván, árvizet okozott. »Várjuk csak az vizeknek valamennyire való megtéréseket s útaknak szikkadását mindjárt megindítjuk főkövetünket,« irá decz. 24-én Rákóczy Réthynek.[2]) De ekkor új csapás jött. Tholdalaginak unokája elkapta a pestist, s Sebesi is súlyosan megbetegedett,[3]) úgy hogy nem elébb, csak febr. 6-ára lehetett elindúlásra gondolni, mely napon az utasítások és levelek végre valahára csakugyan elkészültek.[4]) Végre márcz. elején megérkeztek a követek, az adót beadták s márcz. végén[5]) a császár által is fogadtattak.

Hanem ekkor egész váratlanúl új bonyodalom kezdődött. Rousselle, a vándor diplomata, kit még Bethlen Gábor küldött Oroszországba, visszaérkezett s szeretett volna jelentéstétel végett Erdélybe menni. Azonban a porta nem volt hajlandó a császárral hadat kezdeni s Roussellet visszatartották. Ekkor a dolgot Hagai Kornél vette kezébe. Ő egy egészen új tervvel állt elő, melynek kivihetőségében bízott, de melynek horderejét nem volt képes, mint az erdélyi viszonyokban járatlan, megérteni. Arra indította meg az actiót, hogy a folyó év nyarán nem a porta, hanem a budai vezér kezdjen támadást a császár ellen,

[1]) Rákóczy a portára s Magyarországra irott leveleiben sokat panaszkodik emiatt.

[2]) Levelek és Acták a decz. 24-iki levél V. ö. Réthy 15-iki levelével u. o.

[3]) L. Rákóczynak 1635. febr. 25-iki levelét u. o.

[4]) L. a Sebesinek adott utasitás Törökmagyarkori Államokmánytár II. 226. s köv. ll.

[5]) Réthy márcz. 21-iki levele szerint márcz. 25. vagy 26. lehete

s Rákóczy segélyhaddal rendeltessék melléje. Sőt nemcsak Tholdalagival közölte e tervet, hanem megirta magának Rákóczynak is, kérve hozzájárulását. [1])

Rákóczy megrémült e terven. »Ha a budai vezér parancsolatjára fel kezdene ülni az erdélyi fejedelem — irá Tholdaginak, [2]) — ez oly infinitum lenne, kinek soha végét nem érnénk,« s utasította is Tholdalagit, hogy a terv meghiúsítására teljes erejével dolgozzék. Nem is lett belőle semmi. Tholdalagi jó válaszszal bocsáttatott haza, s vele együtt az öreg Juszuf csausz is beküldetett, hogy a szokásos kaftán-ajándékokat a fejedelemnek és tanácsuraknak kézbesítse.

Komolyabb aggodalmat okozott Rákóczynak az öreg Bethlen István. Hijába fogadta Rákóczyt fiává, soha sem tudta elfeledni, hogy a fejedelemséget olyan hirtelen elveszté, s mint sértett fél mindig úgy viselte magát, Rákóczy minden tettében ellenséges törekvést keresvén. Valójában pedig azt az önállóságot sajnálta, melyet a kormányzói s útóbb a fejedelmi méltóság adtak neki: mint alattvalót már nem is tudta magát képzelni. Épen ezért nem is tette le Rákóczynak a hűségi esküt, habár erre még 1631-ben teljes tanácsülésben fel is szólította Rákóczy, s habár ez ülésben e kérdésben saját fija is ellene szavazott. Rákóczy ekkor még az időtől várt, de az öreg úr engedékenységre nem levén birható, a Zólyomi és Székely Mózes-féle zavarok idejében 1633. april havában a homagium letétele ügyében törvényt hozatott.

Hosszas gondolkodás után a szász-sebesi táborba hivatása előtt az öreg úr ajánlotta magát, hogy leteszi ugyan a homagiumot, de nem úgy mint Rákóczy kivánta, hanem »jó módok alatt.« Rákóczy nem fogadta el, mert nem tartotta illőnek, hogy magát társúl adja mellé. [3]) Az öreg úr pedig, hogy Rákóczynak alattvalója ne legyen, tényleg úgy kerülte ki, hogy erdélyi uradalmait felosztá gyermekei közt, maga pedig Husztról, erdélyi ditióból Ecsedre, a magyar király fenhatósága alá költözött s most tele torokkal kezdte hirdetni, hogy

[1]) Hagai Kornél levelét Rákóczyhoz, l. Levelek és Acták, mint Rákóczy márcz. 10-iki levelének mellékletét.

[2]) Rákóczy márcz. 10-iki levele u. o.

[3]) Rákóczy és Pázmány 210. l.

a rendek ezt a törvényt kényszerítve hozták. A dolgot még jobban elmérgesíté, hogy Magyarországon keresett orvoslatot, midőn Rákóczy őt két fiscalitásért, Monoráért s Bábolnáért megtámadta. Bábolnát ifjú Bethlen István, mint Bethlen Gábor hagyományát birta. De Rákóczy állítása szerént Bethlen Gábor végrendeletét nem fejezte be: a Bábolnára vonatkozó pontot öreg Bethlen István iratta belé, s úgy iratta a végrendeletet nehány úrral alá. Mindamellett ő, míg ifjú Bethlen István élt, ezt nem háborgatta, hanem ennek halála után ezt mint fiscalitást visszakövetelte. Monorát pedig az öreg Bethlen István Mogila Iván vajdától, ki Bethlen Gábor adománya alapján birta. erővel foglaltatta el. Rákóczy Mogilával kiegyezett: jogát 8000 frton megvette s ez alapon követelte vissza. [1])

Mind ez még elkeseredettebbé tette a két ember viszonyát, s midőn az öreg úr fennen hirdeté, hogy az 1633-iki törvényt Rákóczy erővel hozatta, ez elhatározta, hogy azt újból s most magába a főtörvénykönyvbe fogja beigtattatni a legközelebbi országgyűlésen, melyet máj. 13-ára hivott össze.

S csakugyan az erre vonatkozó felhivást be is igtatta a fejedelmi propositiók közé, mely ezen s a szokott tárgyakon kivül számos törvénykezési reformot is foglalt magába.

A rendek mindenek előtt a vallás ügyét tárgyalták s megújították a judaizansok ellen Bethlen Gábor idejében hozott törvényeket, határidőt tűzvén ki, mely alatt azok a recepta religiók valamelyikére áttérni tartoznak.

Megújították az 1624-iki törvényt, mely a jobbágy fiúknak az iskolázást biztosítá.

Megengedék, hogy az özvegy jobbágyasszonyt más földesúr jobbágya is nőül vehesse.

A kapúszámszerénti évi adót 20 frtba kivetették.

A Jenő vidéken lakó birtokosok a várban lovat tartsanak az 1627-iki törvény értelmében.

Eltiltották, hogy menedéklevél nélkül valaki külföldre mehessen, s hogy valaki tiltott útakra járjon.

A gyilkossági perek rövid úton intéztessenek el.

Eltiltották az arany s ezüst kivitelét.

[1]) Rákóczy György levele Csernelhez 1635. febr. 22-ről orsz. ltár Levelezések.

Elrendelék, hogy a limitatió szigorúan tartassék meg, kemény büntetést hoztak azokra, kik a harminczadot megrövidítik; intézkedtek a szökött jobbágyok kiadásáról; a sóaknákra futott jobbágyok adassanak ki s olyanok oda többé be se fogadtassanak.

A gyalogok számára illetéktelenül felszedett hópénz adassék vissza.

A Hunyad vármegyében fekvő aranyi vámot ismételten eltörülték.

Elrendelék, hogy János király halála óta hozott törvénykönyveket egy bizottság gyűjtse össze, vizsgálja át s terjeszsze az országgyűlés elé, mely intézkedjék kinyomatása iránt.

Az 1633. aprilisben hozott két külön törvényczikket a homagium letételéről, minthogy némelyek (t. i. Bethlen István) azt erőszakkal hozottaknak állíták, beigtatták az articulusok közé.

Intézkedtek, hogy Várad, Jenő és Szamos-Újvár erődjeit ezek környéke kijavítsa.

Szabályozák a szászok szállásadását.

Négy törvényczikk a Bethlen Gábor által életbe léptetett perrendtartásra a gyakorlat által indított módosításokat tett.

Elrendelék, hogy a múlt évi pestis következtében pusztán maradt telkekről adót ne szedjenek.

A német gyalogok nemes ember házára ne szálljanak.

A fejedelmi zászló alól elbocsátott katonákat más kapitány ne fogadhassa be.

A közügy-igazgató perelje be azt, ki a törvénykezési parancsnak nem engedelmeskedik.

Ha a prédikátornál jobbágy van szolgálatban, az tartozik azt elbocsátni.

Vallon Péter, míg él, maradjon a czigányok vajdája, ő utána a vajdaság ne ráhuztassék másra s az adót ő se hajtsa be darabantok által.

Megújíták a vaskivitel tilalmát.

Intézkedtek, hogy a Bihar vármegyében elromlott hidak kijavíttassanak.

Minthogy Bihar vármegyében a hajdúk szokatlanúl nagy

ron vesznek jószágot s ebből szomszédaik jószágát [illegible]. Elrendelék, hogy az ilyenek veszitsék el birtokukat.

A debreczeniek adják ki a közéjük szökött [illegible].

A váradi udvarbiró az egy házhelyes nemeseket [illegible] vargatván, hogy őket nemes leveleik felmutatására [illegible], zek ügyét a fejedelem kimenvén Váradra, vizsgálja meg.

Elrendelék a latrok üldözését.

A nemeseknek a só-illeték adassék meg.

Eltilták a harminczadosok visszaéléseit.

A görög kalmárok ügyét a fejedelem intézze el.

Intézkedtek a székelyek s egyes helységek által [illegible] ott panaszok ügyében.

Listius Ferencznének kárpótlanúl elvett jószágáért [illegible]0,000 kősót engedélyeztek.

A méz eladása ügyében hozott korábbi törvényeket [illegible] újiták.

Az ökrökkel való kereskedés egyedárúját ezen év [illegible] -ig felfüggesztették.

[illegible] kivül a zászlós uradalmakat eltörölték.

A [illegible] a korcsmárolás szept. 29-étöl [illegible] [illegible] meg.

[illegible] való gazdálkodás és [illegible] [illegible].

[illegible] a fejedelem máj. 1-én erősitette meg.[1]

A [illegible] midőn egy váratlan [illegible] [illegible] okozott. A brassai biró [illegible] M[illegible] levelet küldött hozzá, melyben [illegible] a maga részére igyekez[illegible] A [illegible] már [illegible] Erdélybe s ő ez esh[illegible] A [illegible] Juszu [illegible] hozta [illegible] levele [illegible] Székelyne [illegible]

[illegible] végr

[1] [illegible] XX [illegible]

hogy útitársa az öreg Tholdalagi sem sejtette ezt: ki aztán Juszuf ármányán felháborodva annyival nagyobb erélyt fejtett ki annak meghiúsításán. A fejedelem Szentpáli Istvánt küldte a portára, hogy Juszuf ez eljárása ellen a legszigorúbb elégtételt követelje, s használja fel ez alkalmat Székely Mózes megbuktatására, kimutatván, hogy tovább is szabad lábon hagyása mennyire veszélyezteti Erdély nyugalmát. Maga az öreg Tholdalagi pedig erős szemrehányásokat tett neki perfidiájáért, hogy »magának is ilyen vénsége idejében s az ő ennyi vénségében is« ezt a gyalázatot tette rajta. [1])

Szentpáli júl. 11-én indúlt meg s júl. 19-én érkezett meg Konstantinápolyba, tehát a leggyorsabban utazva, mint ez időben lehető volt. Hogy Székelyt valami nagyon pártolta volna a porta, arról szó sincs, de Rákóczyt sem szerette valami nagyon, s épen ezért amazt sem akarta teljesen megbuktatni, csak mint ellenfejedelmi jelöltet hizlalta Rákóczy fékentartása végett. De Juszuf ez árulása már annyira kirívó volt, hogy a solidaritást vele meg kelle tagadni. Szentpáli júl. 21-ben jelent meg a divánban, hol vele szemben azon kezdték a dolgot, hogy a Székely Mózes által irt s Szentpáli által eredetiben felmutatott levél hitelességét kétségbe vonták. Legelébb Juszuf agát vonták kérdőre, de az »agg eb« betegnek és némának tette magát s egy szót sem lehetett belőle kivájni. Azután Székely Mózesnek mutatták fel a levelet, ki azt csakugyan saját irásának ismerte el, de azzal mentette magát, hogy nem zendűlésre akarta az országot csábítani, hanem saját sorsán akart könynyítni, s az egész dolgot a brassai bíróra akarta kenni, mintha ennek biztatásából cselekedett volna.

Ez azonban sokkal szembeszökőbb hazugság volt, hogysem el lehetett volna hinni, s végre hosszas tárgyalás után Szentpáli és Sebesi Boldizsár a kapitika kivittek annyit, hogy aug. elején Székely a héttoronyban elzáratott. Hogy más intézkedéshez nem nyúltak, s mint a fejedelem kivánta, Székelyt Ázsiába nem szállították, azzal mentették, hogy a szultán távollétében (Ázsiában volt, a persák ellen folytatott hadjáratban) szigorúbb rendszabályokra nem voltak felhatalmazva. [2])

[1]) Tholdalagi 1635. jún. 27-én Juszuf agának irt. Levelek és Acták.

[2]) Szentpáli jul. 27-iki levele s végjelentése. Sebesi Boldizsárnak

Ily viszonyok közt Rákóczy szükségesnek tartotta viszonyát a szomszéd Oláhországgal rendezni. Ennek vajdája Aga Máthé, a Beszarába családból székét 1633 elején s részben Rákóczy segélyével és pénzén nyerte el. Azóta is elég jó szomszédságban voltak. Most Rákóczy szorosabb szövetséget kötött vele. Jún. 29-én és júl. 20-án Máté vajda kötelezte magát, hogy Rákóczynak vagy gyermekeinek megtámadtatása esetében segélyt küld, sőt szükség esetében személyesen is vezet segélyére hadakat: bojárjai is hasonló térítvényt állítottak ki. Ugyanakkor mind a vajda, mind bojárjai arra kötelezték magukat, hogy a Havasalföldére hajtott erdélyi juhok dézmája fejében, melyet Rákóczy nekik engedett, évenként 5000 frtot fizetnek. Végre egy harmadik, júl. 23-án, kelt szerződéssel megigérték a latrok kiadását. Ellenben Rákóczy szept. 16-án kelt térítvényével megigérte, hogy Máté vajdát megtámadtatása esetében a török kivételével minden más ellenség ellen meg fogja segíteni.[1])

A Munkács ügyében Csernel és Hrabecz által hozott választ Rákóczy nem tartván kielégítőnek, még az országgyűlés tartama alatt Hrabeczet újabb előterjesztésekkel bízta meg. Az 50,000 frtot, melynek fizetésére Rákóczy kötelezte magát, már letette s méltányos volt kívánsága, hogy az okirat kellő alakban állíttassék ki.[2]) Szept. 20-án végre Hrabecz kezéhez kapta a végválaszt, melyben a császár megigérte Rákóczy óhajtásainak tekintetbe vételét.[3])

Rákóczy ez évben korán gondolt a szent demeternapi portai adó és ajándékok beküldésére. Juszuf csausz hitetlensége aggodalmat költött fel benne, tartott attól, hogy ha a különben is veszélyes szultán Persiából haza jön, az ügy ismét szőnyegre ne kerüljön s szerette volna végre valahára úgy elintézni a dolgot, hogy az rá nézve többé fenyegető ne legyen. Már szept. végén kijelölte a követség tagjait: annak élére

---

júl. 27-iki és júl. 29-iki levelei. Levelek és Acták. Rákóczy júl. 2-iki levele Sebesihez Török-magyarkori Á.-O. II. 246. s köv. U. V. ö. Kassai levelével u. o. 237. s a szultánnak levelével u. o. 251. s köv. ll.

[1]) Török-magyarkori Á.-O. II. k. 239, 244—46, 252—261. ll.

[2]) Rákóczy levele Hrabeczhez Törv. és Okiratok XXVII. *b*).

[3]) L. Törvények és Okiratok XXVII. *c*).

maga részéről Nagy Pált s az ország részről Szénásy Pétert, az új jenei kapitányt állítván s a Székely Mózes ügyében folytatandó alkudozások végett Szentpálit is melléjök adván.[1])

S hogy előrelátóan cselekedett, csakhamar volt alkalma meggyőződni. Kapitihája már oct. 15-ről értesíté, hogy a szultán útban van fővárosa felé s itt nyugtalanító hírek járnak: a szultán a fejedelemséget Székely Mózesnek fogja adni s tatár és oláh hadakat küld Erdélyre.[2]) A hírt valószínűvé tette az a körülmény, hogy Székely emberei közűl nehányan tengeren át Moldvába mentek, kik ott a vajda fizetett szolgái közé állottak.[3]) Aztán a jedikulában léte daczára is talált alkalmat »fautorainak« levelet irogatni, kérve sürgetve közbenjárásukat.[4]) Ily viszonyok közt kapta meg a portai főkövetség oct. derekán utasítását,[5]) s a titkos megbizatást, hogy igyekezzenek a szultánnál kieszközölni, hogy dobják tengerbe Székely Mózest mint árúlót, vagy legalább küldjék Ázsiába. Ha egyiket sem nyernék meg, próbálják rávenni Székely Mózest valamint társait, hogy térjenek vissza hazájukba, s ez esetre teljes bűnbocsánatot igért nekik, sőt erről térítvényt is állított ki, de lelkére kötve a követeknek, hogy azzal igen titkosan cselekedjenek, nehogy »becsülete megsértődjék.«[6])

Tervének kivitelére az új, ez évben kinevezett budai basát is meg akarta nyerni, s tárgyalások végett Szalánczyt küldé hozzá. De Huszain nem volt Budán, s Szalánczynak előbb Gyulára kelle mennie. Végre csakugyan visszatért, s a vezér színleg beleegyezett a tervbe, melynek sikerűlése esetére Rákóczy tizezer tallér fizetésére kötelezte magát,[7]) s e térítvénynyel, valamint a hódoltsági faluk ügyében kezdett tárgyalások folytatása végett Szalánczyt visszaküldé a budai pasához.

A követek nov. derekán csakugyan beérkeztek, de a

[1]) Sebesi oct. 14-iki s Rákóczy oct. 15-iki levele. Levelek és Acták.

[2]) Levelek és Acták. Sebesi oct. 15-iki levele.

[3]) U. o. Rákóczy oct. 20-iki és oct. 28-iki levelei.

[4]) Rákóczy oct. 20-iki levele u. o.

[5]) L. Török-magyarkori Á.-O. II. 275. s köv. ll.

[6]) Rákóczy oct. 28. és 25-iki levelei Nagy-Pálhoz s Sebesihez. U. o. 276.—289.

[7]) Szalánczy oct. 12-iki levele. Levelek és Acták. L. Török-magyarkori Á.-O. II. 298. a decz. 29-én kiállított térítvénye.

szultán még akkor nem jött meg. Csak decz. 25-én érkezett meg s másnap, decz. 26-án, tartá diadalmas bevonúlását.[1]) A szultán ünnepélyes üdvözlése, Rákóczy üdvözlő levelének átadása, az adó és ajándékok beszolgáltatása csak azután történt meg; de anélkül, hogy küldetésökben valamit eszközölhettek volna, 1635. febr. derekán haza indúltak.

VIII.

A viszony Rákóczy és Bethlen István közt napról napra feszültebbé lett. Gyanakodás és féltékenység mind két részről egymásra halmazák a gyúanyagot. A volt kormányzó nem tudta magát alattvalónak képzelni, s nemcsak érezte, hanem éreztetni is kivánta Rákóczyval, hogy székét családjának köszönheti. Minthogy pedig Rákóczy ott, a hol törvényről és jogról volt szó, a hála szavára nem hallgatott, Bethlen minden lépésben üldözést látott, s addig rémítgeté önmagát, míg végre magáért és fiáért aggódni kezdett s már Husztot is kezdte félteni, hogy Rákóczy elperli tőle.

Ehhez járúlt, hogy Rákóczy Szunyog Gáspáron megvett egy 4000 tallérnyi államkölcsönt, melyet Bethlen István fejedelemségében elengedett: ebben ő méltósága sértődését látta.[2]) Midőn pedig fia Bethlen Péter egy erdélyi nemest véletlenül megölt s ezért a fiscus beperelte, elhitette magával, hogy már fia élete is veszélyben forog. Panaszaival Esterházyhoz és Pázmányhoz fordúlt, s ezek mind ketten közbevetették magukat nála.

Midőn a Székely Mózes-féle dolgok 1635 őszén fenyegető alakot kezdettek ölteni, Rákóczy Csernelt a nádorhoz küldé, hogy azon esetre, ha a portától megtámadtatnék, ennek jóakaratát és közbenjárását biztosítsa magának. Csernel kedvező választ hozott haza [3]) hanem ez alkalmat felhasználta a nádor, hogy Bethlen István érdekében közbe vesse magát, s a fejedelmet iránta engedékenységre birja.

[1]) Levelek és Acták. Sebesi decz. 26-iki lev.

[2]) Bethlen I. 1636. júl. 28-iki levele s Rákóczy aug. 6-iki válasza Rákóczy és Pázmány 197.

[3]) L. Törvények és Okiratok XXIX.

Hanem Bethlen István ekkor már nem azért panaszolkodott, hogy elégtételt kapjon: ő már el volt határozva akkor más úton keresni azt, s panaszaival, feljajdúlásaival ezt a lépést akarta előre igazolni. Husztot és Ecsedet lassanként és titokban elkezdette erősítni és néppel megrakni,[1]) s midőn ezzel készen volt, várta az alkalmas perczet, melyben Rákóczy ellen felléphessen. Nem is késett az sokáig. Két udvari embere borozás közben Rákóczy ellen szidalmakban tört ki, melynek következtében az egyik elfogatott, a másik kezességen elbocsáttatott. Erre István úr kitört: Török- és Tatárországban sem történik ilyesmi, irá Rákóczynak, s ez is épen oly élesen felelt.[2]) Ez már az ellenségeskedés kezdete, nyilt szakadás volt, s épen abban a perczben, midőn Rákóczy már engedékenységre határozta magát. Ő ezzel a nádornak akart kedvezményt tenni, kinek Csernel által küldött feltételeit elfogadta, s most a létre jött »conjunctio«-ról kiállított hitlevelet, s a hírt, hogy igyekezni fog Bethlennel kibékülni, ismét Cserneltől akarta megküldeni.[3])

Mielőtt azonban Rákóczy e lépést megtehette volna, Bethlen már elvetette a koczkát. Huszt kapitányává meghitt emberét Horváth Györgyöt nevezvén ki, s Ecsedet fiára Bethlen Péterre bízván, ez utóbbi várban jan. 12-én elkészítette kiáltványát az erdélyi rendekhez, a megyékhez, melyben felsorolja a szenvedett sérelmeket, a topai egyezkedés pontjainak, a fejedelmi conditióknak meg nem tartását veti szemére felhozza a juramentum dolgát, vádolja, hogy a Gábor fejedelem által a fehérvári iskolának hagyott 20 ezer, az iskola építésére hagyott 6000 s a monumentumra hagyott tízezer forintot felvette kölcsön, de még vissza nem fizette, hangsúlyozza hogy az ország jogait, kiváltságait teljesen elnyomja s lábaival, tapossa, s ezzel indokolja, hogy ország szabadságának visszaszerzésére fegyvert fog.[4]) Még ugyanez nap megindúlt négy

[1]) Szalárdy 100. l.

[2]) Bethlen 1635. decz. 31. Rákóczy 1634. jan. 4-iki levelei l. Rákóczy és Pázmány 199—202.

[3]) A jan. 1-én kiállított hitlevelet l. Rákóczy és Pázmány 200 l. V. ö. Rákóczy febr. 1-ei körlevelével.

[4]) Bethlen István körlevele Ecsed 1636. jan. 12. U. M. Múzeum. 1856. I. 237. Kiadva Pest, 1636. jan. 25-én is, megvan a Kismárton hg.

hintón társzekerekkel s 300 főből álló haddal. De a szekerek közűl nehány megsülyedt a sárban s ezeket Rákóczy emberei elfogták, a többi azonban s maga Bethlen István is szerencsésen beérkeztek Egerbe, hol a basa tárt karokkal fogadta,[1]) janicsárokból s török lovas és gyalog hadakból álló díszkiséretet küldvén elébe. Itt egy Kelecsényi nevű magyar rabot adott mellé a basa, kivel ura parancsait, terveit közölte udvarmestere Horváth István. Ennek állítása szerént Bethlen egyetért az erdélyiekkel, kik elhatározták, őt visszahelyezni a fejedelemségbe s Rákóczyt, ha le nem mondana, megölni. Különben a török már neki igérte a fejedelemséget, még pedig családjában örökösen: csakhogy az általa fölajánlott Ilyével nem elégedvén meg, ezért Váradot kivánja.[2]) Egerben azonban nem sokáig maradt, hanem átment Budára, hol a basa hasonló szívességgel fogadta, s honnan azonnal jan. végéről Laskayt, Horváth Istvánt s Moldvai Istvánt mint követeket a portára küldte.[3])

Bethlen szökéséről Rákóczy jan. 19-én értesült.[4]) Eleinte annak nem tulajdonított nagyobb fontosságot. A mint azonban megkapta körlevelének szövegét, belátta, hogy a Bethlen név varázsa s a porta perfidiája erős összeütközéseket idézhet elő. A portáról vett hírek meggyőzték, hogy ott Székely Mózessel komolyan foglalkoznak:[5]) nem volt-e oka attól tartani, hogy ha e helyett olyan ember lép a sorompóba, mint Bethlen István, ennek ügyét felkarolják? Azonnal összehívta tanácsosait Szamosújvárra, hol ez időben tartózkodott: s ott jan. 27-én elhatározák, hogy tartson a fejedelem febr. 15-én egyetemes országgyűlést.[6]) A tanácskozás végeztével megtette az első

Eszterházy-féle ltárban. Jan. 12-ről még egy másik kiáltványt is adott ki: »Minemű kedvem ellen.....« kezdettel. U. o.

[1]) Szalárdy. U. o. Csernel Onod jan. 19., 23., 24. kelt levelei Debreczenben; az orsz. ltban.

[2]) Kelecsényi jelentése 1636. februártól Bornemiszához. Jászay gyüjt. 1636-ra. 8-ik l.

[3]) Sebesi febr. 12-diki jelentése. Levelek és Okiratok.

[4]) Rákóczy és Pázmány. 203-ik l.

[5]) Sebesi decz. és jan. kelt levelei.

[6]) Melith Péter febr. 1-ei levele a császárhoz: »Ex Transylvania vir certus ac fide dignus referens quod quamprimum fuga Stephani

lépést saját védelmére. Ha Bethlen a portához fordúlt: Rákóczynak indicálva volt, ennek természetes ellenségét a császárt nyerni meg. Jan. 29-én kelt levelével felkérte a császárt, hogy intézkedjék, hogy a vármegyék és magyarországi hajdúk nyugodtan maradjanak, Bethlen Istvánt pedig ültesse le.[1]) Irt Pázmánynak is, kérve közbenjárását a császárnál, mely annyival méltányosabb, mert a »zivatar birodalmából s subditusától származott,[2]) s írt Bornemisza János kassai kapitánynak is, hogy a hajdúk felültetését gátolja meg.[3]) Febr. 1-én pedig kiadta válaszát az ecsedi jan. 12-iki proclamatióra, egy terjedelmes és kimerítő czáfoló iratban.[4])

De az országgyűlés megnyitásáig Bethlen István vádjainak egyetlen plausibilis pontját, a collegium adósságát tisztázni akarta. Febr. 9-én a Szamosujvárt térítvényt állított ki, melylyel kötelezte magát, hogy az ország szükségére kölcsön felvett 26,000 frtot vagy készpénzzel, vagy jószággal megfogja fizetni, vagy az országgal megfogja fizettetni, s addig 1500 frt évi interest fog fizetni.[5])

Ezalatt az országgyűlésre kitűzött határidő közelgetett. A fejedelem Szamosujvárról Kolosvárra febr. 13-án beérkezett,[6]) de a többi rendek a rosz idő miatt lassan gyülekeztek.[7]) Azonban Szentpálitól a portáról ismét aggasztó híreket kapott; a franczia, velenczei és hollandus követek Székely Mózes érdekében

---

Bethlen innotuisset principi, confestim consiliarios suos, qui in locis propioribus habentur, convocavit. Ab his vero nihil conclusum est, sed instanter urgerunt, ut generalia comitia ab omnibus statibus ac ordinibus Transiae celebranda, inscriberentur. Ad haec vero locus denominatus est Kolosvár, tempus 15 currentis mensis Februarii. Conclusum vero est ab illis 27. Januarii in arce Samos-Ujvár ubi et num et ad futura usque comitia commoratur princeps.« Jászay-gyűjtemény. 1636. 1-sö l.

[1]) Rákóczy és Pázmány. 204. l.

[2]) Ugyanott 103. l.

[3]) Fogalmazvány a Batthyány-könyvtárban Gyula-Fehérvárt.

[4]) Rákóczy és Pázmány. 204—221. Pontonként czáfolja Bethlen irását.

[5]) A térítvény eredeti példánya megvan az orsz. ltárban. 1638. okt. 6-ig lefizette: Geleji Alstád és Csulai nyugtája megvan a vörösvári levéltárban.

[6]) Segesvári Bálint. 210. l.

[7]) Rákóczy febr. 15-iki levele Sebesihez. Levelek és Acták.

nagy actiót fejtenek ki, oly czéllal, hogy a hét vármegyét ez visszafoglalja s az unitusoknak ezzel is distractiót szerezzen. E hírrel Herczeg Sigmondot Bécsbe küldé.[1]) Herczegnek azonban nem ez volt valódi megbizatása. Bethlen István Budán tele torokkal hirdette, hogy Rákóczy hittel kötelezte le magát a császárnak, még a török ellen is harczolni; ő azzal volt megbízva, hogy az ebből származható veszélyek elfordítására tegyen a császárnál előterjesztést.

Az országgyűlés tárgyalásait febr. 17-én kezdette meg.[2]) Habár voltak soraikban, kik a régi időket visszakivánták, áhitattal néztek a remélt változás elé, talán összeköttetésben is állottak Bethlennel Székelylyel s a portán ennek adott biztatásokból és az újabb mozgalomból is reményt merítettek, s épen e körülményt agitatióra használva fel, izgató leveleket szórtak szét az összegyült rendek közt,[3]) de Rákóczy vaskezétől tartva, nyiltan föllépni nem mertek. Úgy hogy az egész ország mint egy ember határozottan és minden kétértelműség nélkül állást foglalt ugyan Rákóczy György mellett, de a fejedelem kivánsága szerint is oly intézkedéseket tett, melyek a fenforgó viszálynak békés úton leendő kiegyenlítését lehetővé tették.

Febr. 17-én előleges tanácskozmányt tartottak s elhatározák, hogy Huszár Mátyást póstaképen a budai vezérhez s onnan a portára küldik, mindkét helyen bejelenteni, hogy az ország fokövetéket küld: amoda Szalánczyt, ki csak e napokban tért vissza Budáról, Petkyt és Weirauchot, ide Tholdalagit, Haller Pétert, Ugron Pált és Raitz Ferenczet. A levelet a budai vezérnek még az nap kiállítak, kérve ezt, hogy a követek beérkeztéig elhatározását tartsa függőben.[4])

Az érdemleges tárgyalást 20-án kezdették meg. Minde-

[1]) L. Törvények és Okirat. XXX.

[2]) [illegible] febr. 17-re teszik.

[3]) L. Törvények és Okirat. XXXI. [illegible] András, Riz Andrást [illegible] hivatta s kérte, [illegible] mert sem [illegible] A porta 40.000 embert Murtezá pasával [illegible] a császár is [illegible] Rákóczyt nem [illegible] meg. L. [illegible] Levelek [illegible]

[4]) L. Törvények és Okirat. XXXII. [illegible]

nekelőtt a portai expeditió szövegeit állapíták meg. Kiváló súlyt fektettek arra, hogy a portát Bethlen lépésének elhamarkodott és igazságtalan voltáról győzzék meg, hogy felvilágosítsák, hogy Bethlen tulajdonkép nem is erdélyi alattvaló, már rég expatriálta magát s ily körülmények közt nagyon feltűnő, hogy a budai basához szaladt. Aztán hangsúlyozzák, hogy ők azért ragaszkodtak a portához, hogy ez megvédje őket. Ne vessék meg hát urukat. Huszárt előleges informátió adás végett küldik, várják be a főköveteket. S ez és a budai basának írt levelekkel Huszárt még 20-án útnak indíták. [1]) De az expeditió zöme, a levelek a szultánnak, muftinak, kajmekámnak csak 26-án készült el. [2]) Maga Rákóczy is írt külön mind a szultánnak, mind divánülő vezéreknek, kérve, hogy várják be követeit s a mit ezek mondanak, vessék össze Bethlen vádlásaival, s akkor meg fognak igazságáról és hűségéről győződni. [3])

Szalánczy, ki Budáról épen a gyűlés alatt ért haza, még itt érte Bethlen Istvánt. Természetes volt, hogy tárgyalásokat kezdett vele, s az öreg úr pesti szállásán, a budai vezértől kirendelt előkelő törökök előtt Szalánczynak tollba mondta s azokat 11 pontba foglalva, követeléseit a fejedelemnek megküldte. Adja vissza a kölcsön vett pénzeket, a lengyel indigenatusnak renunciáljon, vonja vissza a német császárnak adott hitét, tartsa meg az ország kiváltságait, a tisztviselőket a szabadválasztás jogának sérelmével letett esküjök alól oldozza fel, Zólyomi Dávid jószágait adja vissza, a Bethlen ellen szánt rágalmakat vonja vissza, fiának Péternek, Dévát, Bábolnát, Monorát adja vissza. [4])

Az országgyülés tárgyalásba vette e pontokat. Könnyű volt e pontokra a felelet: s Rákóczy az azokra vonatkozó irásokat felmutatta a rendeknek. A törvényszegésekre vonatkozó vádak semmi alappal sem birtak, csakúgy mint a lengyel indigenatus s a német császárnak adott hit. [5]) A 27,000 frt tartozás már

[1]) L. Törvények és Okiratok. XXXII. b).
[2]) L. Törv. és Okiratok. XXXII. c) d).
[3]) L. Törv. és Okiratok. XXXII. e) f).
[4]) L. Törv. és Okiratok. XXXII. g).
[5]) Ez titokban történvén, a török előtt tagadhatta.

el volt intézve. A személyi ügyekben pedig Rákóczy a szigorú jogterén állott.

S valamint ez egész viszályt az idézte elő, úgy e kiegyezésnek is egyik az állotta útját, hogy Rákóczyban sokkal erősebb volt a jog, mint a méltányosság érzete. Neki igaza volt minden pontban, a hála érzete, melylyel a Bethlen családnak tartozott, sem nyomta el benne ennek tudatát. Az országgyűlés is, kétségtelenül az ő befolyása alatt, nem a méltányosság, hanem a jog szempontjából döntött. Ha meglesz a béke, mondá minden ellenséges indulatot letesz. De azt ő csak a jog alapján akarta letesitni.

Február 26-án elkészült az utasítás a budai s a portai követeknek,[1] mely tájékozásúl volt szánva ezeknek, hogyan czáfoljak Bethlen Istvánt s utasitotta azokat, hogy minő alapon egyezkedjenek. Meg volt a budai követeknek hagyva, hogy birják az öreg urat hazajövetelre, s e czélból térítvényt is állítottak ki a rendek, mely neki biztositá a hazajövetelt.[2] Irtak a rendek külön a budai basának is: ők egyátalán nem kérték ki a Bethlen István közbenjárását s nem is kivánják, hogy az ő dolgaikat nála forgassa. De kérik a vezért, hogy a szent békesség elkezdett tractáját folytassa s inté Bethlent, hogy szabolázza furorát s békéljék meg.[3] Irtak hasonló szellemben a szultánnak is: Bethlen István eléjök terjeszté követeléseit panaszait: isten és lélek szerint, igaz törvényeik szerint itéltek azok felett, ha a háboruságban nem gyönyörködik, viszszatérhet hazájába.[4]

Ezalatt elkészultek a törvényekkel is.

Midenekelőtt kijelentették, hogy ők utolsó csepp vérökig hívek maradnak a fejedelemhez. Elébb azonban a kiegyenlítést akarják megkisérteni, s ezért országúl követséget küldjenek Budára a vezérhez, kik azzal, s ha szükség lesz, Bethlennel is tractáljanak.

Ha ennek nem lenne sikere, a portára küldenek rendkivűli követséget.

[1] L. Törv. és Okiratok. XXXII. h).
[2] L. Törv. és Okiratok. XXXII. i).
[3] L. Törv. és Okiratok. XXXII. k).
[4] L. Törv. és Okiratok. XXXII. l).

Ha azonban ennek sem lenne sikere, bár nem örömest teszik, de készek lesznek a porta ellen is fegyvert fogni.

Az évi adót 24 frtban állapíták meg.

Minthogy pedig hírt vettek, hogy Bethlen Péter ellenségképen lépett fel, Huszt ostromára hadat küldenek. A Husztba zárkozott Bethlen-pártiakat felszólították, hogy 15 nap alatt visszatérjenek, ellenkező esetben az 1635-diki törvény fog ellenök alkalmaztatni.

Az összes rendek Bethlen Istvánhoz febr. 16-ról levelet intéztek, mint közbenjárók felkérve őt, hogy hajoljon a békés kiegyenlítésre s az ország követei által küldjön jó választ.

A fejedelem alattvalói hűsége iránt is biztosítni akarta magát, s e czélból nemcsak ujolag feleskette őket, hanem külön hitlevelet vett tőlük, s a szászvárosok: Szeben, Segesvár, Brassó, Megyes, Besztercze, valamint Kolosvár s a székelyek által is térítvényeket állíttatott ki.[1]) Ezenkivül hadak fogadása iránt is intézkedett s e czélból egy megbizottját, Vallon Pétert a német hadak kapitányát Szileziába, és egy másikat pedig, Jármy Ferenczet Lengyelországba küldötte,[2]) ez utóbbit három ezer lovas és ezer puskás fogadására, hadait pedig azonkivül is folyton szaporította.

A törvényeket febr. 29-én erősítette meg.[3]) A Huszt ostromára vonatkozó törvényt pedig azon perczben, melyben meghozatott, végrehajtotta: már febr. 22-én két ezer embert rendelt »kapuja betételére.«[4])

[1]) L. Törv. és Okiratok. XXXIII. Ezeket beküldte a portára.

[2]) Melith Péter Szathmár márcz. 15-ki jelentése: »Nuncius praeterea meus magnam inquit principem habere spem ac fiduciam in promissa fidelitatis ac constantiae assecuratione, ab universo Transylvanis ipsi facta, quippe qui sigillatim, tam illud ab ipsis praestitum juramentum, quam literas assecuratorius unanimiter obsignarunt..... Princeps capiteneum suum germanum in Silesiam ex clementissimo S. M. V. consensu prout ipsi affirmant, pro colligendis militibus germanis misit, itemque in Poloniam unum servitorum suorum Franciscum Gyarmi altera jam via pro militibus polonis adducendis expedivit. Nemzeti Múzeum Jászay gyüjteménye.

[3]) L. Törv. és Okiratok. XXXII. m).

[4]) Törv. és Okiratok. XXXIII. Melith. febr. 29-ről irja Schlicknek a haditanács elnökének: »Arx quaedam domini comitis Bethlen Huszt nominata in confiniis regni Hungariae et sub ditione principis Tranniae

A huszti ellenségeskedéssel, melyet a törvény Bethlen Péternek tulajdonított, csaknem egy időben kezdődött meg az ecsedi is. Péter úr elzárta magát e várban Erdélyből összegyűjtött híveivel, azt hadi lábra állította, az útakat elállotta s Rákóczy szolgáit és levélhordó póstáit elfogatta. [1]) De Ecsed magyarországi terűlet, s ez a Rákóczy és Ferdinánd közt fennálló confoederatiónak nyilvánságos megszegése volt. Rákóczy is úgy fogta fel azt, s nem késett levelében, melyet a tárgyban Melithez írt, e szempontból kérni elégtételt. [2]) Egyúttal pedig Sulyok Istvánt Szathmármegye közönségéhez küldé, rábírni a megyét, hogy állást foglaljon a két Bethlennel szemben, nehogy ezek Erdélyt Moldvánál és Oláhországnál is »sokkal és ezerszer alábbvalóvá« tegyék. [3])

Ez ügyben Bornemisza János a kassai kapitány is felszólalt. »Ha ez úgy van, nem a dolognak haladását, hanem hamar való executióját várhatja minden elmés ember reánk.« [4]) Sietett is Péter úr őt megnyugtatni, hogy szolgái ezt tudtán, akaratán kivűl tették, s a mit elvettek, azt vissza is adatta. [5]) De ha Bethlen Péter katonái Rákóczy póstáit fogdosták, ezek

. . . . . .

existens, per milites ejusdem principis circumventa hostem se ab utraque parte, in arce quidem existentes excursiones facientes alii vero instantes, declarant.« Jászay gyűjteményében.

[1]) Rákóczy panaszai, Bornemisza levelei az orsz. ltárban s a gróf Telekiné ltárában.

[2]) L. Törvények és Okíratok. XXXIV. a).

[3]) L. a néki febr. 11-én adott utasítást Rákóczy és Pázmány 219—221. ll.

[4]) Kassa 1636. febr. 16-iki levele Bethlen Péterhez. Gróf Teleki Miksáné ltárában.

[5]) Bethlen Péter Ecsed febr. 27-én írt levele Bornemiszának u. o. E levelekben felemlíti, hogy Jármy Ferencz Rákóczy megbízásából Lengyelországba ment. Meglátszik ebből is, hogy nem bízik a császárban, »kiből akármily jó ítélettel bíró ember nem is várhat egyebet romlásra és pusztulásra való állapotnál.« Persze nem tudta hogy Rákóczy erről a császárt értesítette. Bornemisza márcz. 2-án válaszolt. Hogy emberei a mit elvettek visszaadatta, jól tette, de jobb lett volna meg is büntetni azokat. U. o. Bethlen P. márcz. 12-én válaszolt — ebben felhozza, hogy a fejedelem hadai negyed egész napig pusztitották Sárközt s Melith uram az ilyenekre nem is akar figyelmezni, én bennem pedig holmi kicsiny fogyatkozást is feltalál.« U. o.

viszont a Sárközt pusztították, miért a fejedelem teljes elégtételt igért. [1])

Valójában ezen apró csetepaték ha keserítették is a kedélyeket, de nem bírtak döntő befolyással. Rákóczy magatartásán kivül, szemben a porta ellenséges indúlatával attól függött az, minő állást fog a császár elfoglalni, mert utoljára bár Kun István, Melith, Bornemisza jó akarata sokat használt is neki, őket kötötte a császár parancsa. S a császár környezetében egy igaz, megbízható jó embere volt ugyan — Pázmány, de már Eszterházyban kevéssé bízhatott s hogy a végeredmény mégis kielégítő volt, azt leginkább amannak köszönheté.

Rákóczy febr. elején Csernelt és Bogádit Bécsbe küldé a császárhoz. Útközben megállottak Pozsonyban, hogy Pázmánynyal s Esterházyval is találkozzanak. Febr. 21-én voltak Pázmánynyal szemben. »Soha sem hittem volna, mondá ez, hogy a vén lator kurafia vénségére ilyen nagy latorságot merjen próbálni,« de hát bíztatta őket, csak beszéljenek a császárral, azután ő is bíztosabban tehet érdekökben mindent. A jó fogadtatás Csernelt is bizalmassá tette. »A nép nálunk, mondá, nem hiszi, hogy István úr ilyesmit magától mert volna. Ha nem is a császár, de Nagyságod vagy a nádor bíztatására kezdhetett ilyesmit.« — »Mi tagadás édes Csernel, mond Pázmány, egyszer, mikor a nádornál voltam, levele érkezett Bethlen Istvántól, melyben menyét fiát neki ajánlja. Erre komolyan kérdőre vontam, ha tán tudtával van-e ez a motus? de ő tagadta.« — Másnap ismét fogadta Csernelt, de most csak magánosan. »Mond meg szómmal a fejedelemnek, azon is legfőképen igen mesterkedjék, ha Bethlen Pétert kézre keríthetné, igen dicsérném azt. Bezzeg aztán mint egy madárral az hűsön az atyjával is játszhatnék.« S hogy Rákóczy ügyét őszintén akarta előmozditni, azzal is kimutatta, hogy a követek eltávozása után febr. 23-án erős szemrehányó levelet írt Bethlen Istvánnak: »mi haszna Kegyelmednek, ha az egész világot elnyerné is, isten itélőszéke előtt kárhozat sententiában esnék?« s inti, hogy a sok romlást ne vállalja lelkére, hanem békűljön ki. [2])

[1]) L. Törvények és Okiratok. XXXIV. b).

[2]) Pázmány »Pozsony 23. febr., Budán pedig 26. Martii« kelt levelében a gróf Teleki Miksáné ltárában.

Bécsbe a követek febr. 24-én érkeztek fel s a cancellárral 25-én voltak szemben, ki számukra a császártól audientiát kért, melynek napja febr. 27-ére tüzetett ki. Bogádi a császár előtt röviden beszélt, eléadva urának szorongattatását Bethlen István által, ki főként azzal vádolja őt, hogy lengyel indiganatust szerzett s a császárnak hittel kötelezte magát a török ellen is segélyt adni. Egyszersmind beadta írásban is mindazt, melyeknek elintézésére a fejedelem őt megbízta: hogy intézkedjék a császár, hogy alattvalói ne szökhessenek a törökök közé galibaszerzés végett, adjon ki rendeletet, hogy a hajdúk és megyék maradjanak veszteg; s jószágai számára adasson menedékleveleket.

Csernel beadványát véleményadás végett a cancellaria elküldte Pázmánynak és Esterházynak, s ez időt felhasználva Csernel, maga is lerándúlt a nádorhoz Kismartonba. De itt hideg fogadtatásra talált, a nádor nyiltan kimondá aggodalmait, hogy Bethlent a portán »nem hagyják ott járni, a hol ő akarna,« sajnálja, hogy a császár ezúttal mit sem tehet Rákóczyért, s épen ezért ő ne szegűljön ellen a töröknek, mert ezáltal magyarországi jószágait is elvesztheti, hanem tréfálja meg Bethlent, maga mondjon le s választasson más fejedelmet.

Márcz. 5-én a követek újabb emlékiratot adtak be a cancellariának, melybe a Klobusiczky által hozott hírek is fel voltak véve. Ez a Klobusiczky az útközben megbetegedett Herczeg [1]) követségével jött. Klobusiczky márcz. elején már Bécsben volt, s az ő közlései alapján a követek emlékiratukban felemlítették Bethlen Péter kiütéseit s hogy ez a fejedelem leveleit elfogdossa, hogy Illésházy Gáspár Ecsedet hadakkal készül megrakni, s ezek orvoslását is kérték.

A császár Klobusiczkyt is fogadta, s még azelőtt, hogy Csernel a végválaszt kikapta volna. A követség legkényesebb pontjának előadása ő rá volt bízva: kiemelni, hogy Bethlen István vádlásai közt legsúlyosabb s a fejedelemre nézve legko-

[1]) Bornemisza írja Schlicknek febr. 25-ről: Princeps Tranniae in quibusdam certis ac privatis regni negotiis expediverat cursorem quendam ad Suam Mattem et Cels. Vram qui cum repentino mirbo corruptus iter continuare nequivisset praesentium perlatorem expedire coactus est.« (Jászay gyűjt.)

molyabb következményű lehet, hogy az eperjesi béke három titkos pontját, azt, hogy ő császárnak a török ellen is köteles segélyt adni, s hogy ő ezekre Bocskay és Melith előtt megesküdött, elárúlta a budai vezérnek. A portán pedig a külföldi követek is mindent elkövetnek Székely Mózes érdekében. Kéri hát a fejedelem a császárt, hogy a vele kötött frigy értelmében vegye óltalmába. Klobusiczky, kinek meg volt hagyva, hogy e dolgot csak három emberrel közölje, Bécsből Kis-Martonba ment a nádorhoz. [1])

A császár válaszát Csernel márcz 14-én kapta kezéhez. Bethlen lépése felett pálczát tört, de a segélyt nem igérte meg határozottan. [2]) S ezzel ő elindúlt s már másnap szemben volt Pázmánynyal. A főpap nyiltan és határozottan szólt: mondják meg a fejedelemnek, hogy ha a császár nem is adott kielégítő választ, azért volt az, mert más tekintetek tartották fel. De ő csak üttesse meg a dobot, toborzon hadakat a Tisza mindkét partján. Alattvalóival legyen jól, a fösvénységnek renunciáljon, mert ha fejedelemsége megmarad, mindene megmarad. De arra, hogy lemondjon, rá se gondoljon, akkor becsülete is oda lenne. [3]) S ezenkivűl márcz. 16-án levelet is küldött tőle. [4])

IX.

Bethlen István támadására kedvezőtlen időszakot választott. A diadalmenet, melyet Murád szultán a múlt évben tartott fővárosának, egy sikertelen és szerencsétlen hadjárat megünneplése volt. Mint kegyetlen és zsarnok ember egymásra ölette testvérét, kegyenczeit s a beszámíthatatlanságig szeszé-

[1]) Esterházy márcz. 4-éről irja: »Herczeg Sigmond a kglmd jámbor főember szolgája útjában megbetegedvén Klobusiczky uram adá meg a Kglmed Kolozsvárt 15. Febr. írt levelét s noha talán Herczeg Sigmond uramtól bővebb informátiót vehettem volna az Keglmed általa izent dolgokról, mindazáltal Klobusiczky uram is az mennyire érthette az dolgot communicálta velem, melyet nem kicsíny álmélkodással értettem.« Csernel által bővebben fog izenni. Hogy Csernel a nádornál járt erről ő márcz. 1-én tudósította a fejedelmet általános frázisokba burkolván jó tanácsait. Mindkettő gr. Teleki Miksáné ltárában.

[2]) A márcz. 12-én kelt leiratot l. Rákóczy és Pázmány 225-ik l.

[3]) L. Törvények és Irományok XXXVI.

[4]) Rákóczy és Pázmány 100. l.

lyes levén, senki sem tudta, hol fog megállapodni. A változás Erdélyben kedvére lett volna, de ezúttal nagyobb gondja volt annál a múlt évi csorbát kiköszörűlni s egész erejét a kazul ellen akarván fordítni, itt nem állott módjában szeszélyét végrehajtani.

Bethlen István követei Laskay, Horváth febr. 8-án érkeztek be, levelekkel a vezérekhez, divánülő pasákhoz:[1]) személye szerint szeretett volna — írá ezekben — bejönni a portára, hogy panaszait felsorolja. Ezeket követei adták elé: azért kelle uroknak Erdélyből is kiköltözni, mert életét féltette, de az ország is megsokalta Rákóczy törvénytelenségeit s Bethlen e lépést annak akaratából tette. Vádolák Rákóczyt, hogy hűtelen lett a portához, magát a lengyelhez és némethez adta.[2]) Fogadták őket a divánülő vezérek s különösen a kajmekám valódi jó indulattal: de egyelőre mit sem határoztak, hanem visszabocsáták Laskayékat, hogy urok formulázza kivánságait.[3])

Ezalatt Huszár megjárta Budát s a vezérbasát előkészíté, hogy Rákóczytól s az országtól főkövetség jön válaszszal a Bethlen István által küldött pontokra. Onnan egyenesen a portára ment, tájékozva lévén már az ottani dolgokról, az ország és fejedelem leveleivel. A portán ekkor már nagyban folytak az ázsiai hadjáratra a készületek. A kajmekám, mufti. Kinán pasa, Ibrahim pasa több ízben fogadták őt s a fogadás ellen nem lehetett panaszuk, mert a porta már ekkor kétszínű játékot kezdett játszani, amellett hogy megakarta próbálni, hogy hátha talán sikerül Rákóczyt nagyobb erőfeszítés nélkül elmozdítni, színleg ennek fogta pártját. »Ha a fejedelem — mondák Huszárnak — az országot megtartja szabadságában s hű marad a portához, senkitől sem lesz bántása. Bethlentől ne tartson. Hogyan pártolnának ők olyan embert, kit testvére sem tartott alkalmasnak, hanem egy asszonyemberre hagyta székét, s ki a fejedelemségről mely kezében volt, önként mondott le.[4])

---

[1]) Sebesi febr. 12-iki tudósitásai. Levelek és Acták.

[2]) U. a. febr. 17-iki jelentése. U. o.

[3]) Török-Magyarhoni Államokmánytár II. 330.

[4]) Ápr. 3-án kelt jelentései Sebesinek. Levelek és Acták. Melith Szatmár márcz. 15-ről írja a királynak: . . . »ex civitate Buda a vezirio rediit Mathias Huszár legatos principis Tranniae. Deinde cujus rei etiam

S a szultáni fermánt is ily értelemben állíták ki. [1]) A válaszszal Huszár ápr. 19-én ért haza. [2])

Szalánczy is ebben az időtájban ért haza. Ő fel volt hatalmazva 5000 tallért igérni a vezérnek, ha Bethlent hazajövetelre birja, de azzal is meg volt bízva, hogy tekintsen ott körül, ha nincs-e a nádor keze a játékban? [3]) Legkényesebb pont volt ez egész ügyben a császárnak letett eskü. Intse Bethlent, hogy e váddal kiméletesen bánjon, »ha nem akarja szegény urunk szemfedelét meggyalázni.« Hiszen jól tudta ennek 1624-diki egyezkedését a némettel, ha oly igen fájt neki az a dolog, miért nem futott akkor a portára? [4])

Szalánczyék márcz. 12-én érkeztek Budára, [5]) hol teljes egy hónapot töltöttek. Gazdag ajándékokat vittek magokkal, de a folyamatban indult mozgalmat nem csendesíthették le. Hire járt, hogy Bethlen Istvánt »a törökök az ő módjok szerint erdélyi fejedelemnek fölkiáltották, bottal, zászlóval megajándékozták.« [6]) Pestről, hol a nazurbéknél volt szállva, Szalánczyék érkezésének hírére Bethlent átvitték Budára, [7]) de hogy az országtól hozott válaszszal nem volt megelégedve mutatta az, hogy egy második, még erősebbhangú körlevelét két nappal utóbb márcz. 14-én kiadta. [8]) Ez nem volt út a békéhez, s ez tényleg nem is volt czélja Bethlennek. A választ nem ismerte el az országának, mert, mint mondá erre a végzésekre, a biztositó iratokra »bottal hajtotta és kényszeritette« a fejedelem a rendeket. Az e tárgyban tartott divánban, melyben a magyarországi békek és basák is résztvettek, felvitettek az erdélyi követek is s megjelent Bethlen István is, ki előttök nyiltan ki-

proximis ac S. M. V. datis literis meis mentionem [feci] princeps ad portam ottomanicam deputationem fecit die 9. currentis mensis.« A Jászay gyűjteményben.

[1]) Kelt márcz. 28. Török-Magyarkori. A. O. II. 335-ik 1. köt. A.

[2]) Az ápr. 3-iki jelentés hátirata.

[3]) Rákóczy Memorialeja Szalánczynak. Levelek és Acták.

[4]) Rákóczy márcz. 1-ei levele. U. o.

[5]) Bethlen István naptári följegyzései.

[6]) Belleni János márcz. 1-ei levele az Orsz. levéltárban.

[7]) Belleni János márcz. 1-ei levele. Orsz. ltár.

[8]) A Kismartoni ltárban. Törv. és Okiratok. XXXVI.

az előbbi 12 pontból álló követelésekkel, csakhogy pontra vannak osztva, s ... szerint készíték el feleletöket lyet aztán viszont a rendek teljes ülésben vettek tár

A rendek még egyszer megakarták kisérteni a tést, de a nélkül, hogy valamely pontban lényeges eng tettek volna.

Más kezességet nem adnak, mint a februári as riát; a collegium pénze csak az ecclesiát illeti s n eltiltak Bethlen Istvánt attól, hogy az ország nevébe valamit, mert semmit sem bíztak rá: ha e kisérletnek eredménye, az 1633-ban Székely Mózes ellen hozott alkalmaztassék rá; kijelentik, hogy a kolosvári febru nyeket nem kényszerüségiek, hanem jószántukból h jelentik, hogy Szalánczy által két izben hozott pontok len István a vezér befolyásán kivül készítette: a por dendó követeket új utasitással látta el a fejedelem februári már elévült: a husztiak ellen hozott végz ujtak, s elrendelék az ostromló sereg szaporitását; s februárban irt leveleket küldje el a fejedelem egy rövi kozattal, mely okát adja, hogy miért nem küldték Babolna és Monora ügye akkor fog tárgyalásba vé Bethlen István visszatér; az ilyei örséget az ország jö bol fogják fizetni; Metesd és Gaura, ha visszajön, Istvánnak fog inscribáltatni: ha a fejedelem korább meg, a collegium 20,000 forintját az ország fogja kif múlt gyülésben Bethlen Istvánról hozott végzéseket tik; a Zólyomi ellen hozott törvény érvényben marad Pál be fog pereltetni; s végul a Bethlen Istvánnak lésben irt leveléket a czikkek közé igtatták.

levén, s ki succurálhat, hanemha mindeneket confundálunk? Ha azért már itt maradott, nem tudván atyja dolgait és tanácsát, tartsa magát úgy, mint ő felsége egyik híve s ne szerezzen több akadékot magának, ne nehezítse atyja dolgát, várjon az időtől.« [1])

Ez hát elég világos volt, s mind ez, mind a porta kétértelmű magatartása annyit bizonyított, hogy a két császár közűl egyikre sem számíthat. Egyelőre azonban oka volt ezt titkolni. Gondoskodott, hogy a portáról kapott hírek közűl az, mely Bethlennek volt kedvezőtlen (hogy t. i. a porta nem pártol olyan embert, kit bátyja is elégtelennek itélt), mennél nyilvánságosabbá legyen. [2]) Az igazságot leplezetlen őszinteséggel csak egy embernek tárta fel: Pázmánynak. Réz Andrást és Klobusiczkyt Bethlen támadásának csaknem egész levéltárával hozzáküldé ápr. 29-én. Őszintén elmondta a portai viszonyokat, tüzetesen kimutatta Bethlen másodszori pontozatainak alaptalanságát, felküldte Esterházy levelét. Csodás írás az, mely őt egészen felháborítá. Micsoda időkre várat Péterrel a nádor? mire érthetni azt, hogy jó akaratját sem mutathatja hozzá, ha időnap előtt kezd valamit? Ezekre kéré tanácsát. [3])

Hanem mielőtt e tanácsok megjöhettek volna, gondoskodni akart, hogy ellenségei készületlen ne találják: engedélyt eszközölt Jármy útján a lengyel királytól, hogy kozák hadakat fogadhasson. lengyel és német zsoldosok már-már megérkeztek Mármarosba s a székelyek felfegyverzésére 2000 puskát hozatott. [4])

A Szalánczy által hozott újabb pontokat ismét az országgyülés által kivánván tárgyaltatni, máj. 25-ére Fejérvárra összehívta a rendeket. Ezeket a gyülés elé terjesztette. mely egy bizottságot nevezvén ki, az a fejedelem elnöklete alatt vette tárgyalásba. — Úgy találták. hogy lényegileg megegyeznek

[1]) Gróf Teleki Miksáné ltárában.

[2]) Rákóczy márcz. 24. 30. Réz Andrásnak, továbbá Perényinek s másoknak irt levelei az orsz. ltárban. Levelek osztálya.

[3]) L. Törvények és Okiratok XXXVIII.

[4]) L. Törvények és Okiratok XXXIX. Jun. 4-én Szentpálit a lengyel királyhoz küldi. hogy ismételve engedje meg kozákok fogadását. L. Lev. és Acták a Szentpáli utasítását.

úrtól hozott leveleket neki »az megindúlásról« [1]) az alatt pedig Péter úr Párducz Lukács által a Nyírségen lovasokat gyűjt, hadakat fogad, hogy azzal Husztot az ostrom alól felszabadítsa, s ezek közűl jún. 12-én kétszáz ember csakugyan beütött Mármarosba, megtámadta a fejedelem őrségét s prédával megrakodva tért haza.

A mi ez összecsapásban Rákóczyt leginkább bántá az volt, hogy ez már mutatta, hogy Bethlen Péternek erős támasza van. Nem tudom megegyez-e ez a reversalissal mit a császárnak adott — irá Rákóczy Pázmánynak, — de tudom, hogy azzal a frigygyel, melyet én kötöttem a császárral nem egyez meg.« S Bogádit és Rézt azonnal a bibornokhoz, nádorhoz, császárhoz küldé, hogy eszközljék ki neki azt a biztosságot, melyre a császár ditiója felől most különös szüksége van. Egyszersmind a szomszédos magyarországi megyéket értesítette, hogy szemben e támadásokkal ő is saját birtokán a tanácsurak megegyezésével hadfölkelést rendelt el. [2]) De bármily határozottan tiltotta is a császár kapitányait [3]) a hadfogadás megengedését: rendeletét több vigyázattal, de még is áthágták. [4]) A válasz, melyet Bodor Benedek júl. 2-án hozott, bár a

[1]) Bethlen Péter jún. 2-iki levele Bornemisza Jánoshoz. Az istenre kéri, hogy e levelekről senkinek se szóljon s párját senkinek se adja, mert azokban ő felségére [illegible] s semmi ártalmas. De bizony Bornemisza a másolatokat megküldte Pázmánynak s ez Rákóczynak. Egykorú más. a gr. Teleki-levéltárban. Maj. 26-án fogták el Szoboszlón. a szolga neve Nagy István volt. Rákóczy jún. 8-iki levele. Levelek és Acták.

[2]) L. Törv. és Okiratok XL. Az ugyanakkor Esterházynak írt levél meg van gr. Teleki Miksa levéltárában. Kelt jún. 10-én Fejérvártt.

[3]) L. Törv. és Okiratok XLII. V. ö. Török-Magyarhoni A. O. II. 361.

[4]) Esterházy többek közt azt állítá, hogy Bethlen Péternek ő kedvezett e [illegible] határozottan és szigorúan rendre utasította. Rákóczy június 16-iki levelére Esterházy [illegible] zai fürdő június 27. A jún. 18-iki levelére (Törv. és Okirt. XLI [illegible]) júl. 2. Erre Rákóczy Fehérvár júl. 15. Lásd Békefi Pázmány Lippay és Eszterházy levelezése 31—36. l. Különben hogy Eszterházy Rákóczyval szemben mennyire ellenséges állást foglalt el, mutatja a magyar tanács Pozsonyban júl. 7. és 8-án tartott üléseinek jegyzőkönyve, melyek megvannak a titkos levéltárban valamint Eszterházynak itt tartott beszéde, melyet Lippai másolt le. Megvannak a levéltárban Bécsben.

bornok jó indulatáról tanúskodott, mutatta, hogy önerejére kell támaszkodnia. [1])

Hogy Rákóczy a hadfölkelést elrendelte, annál komolyabb oka is volt, mint a Bethlen Péter-féle apróbb csatározások. A portáról és Budáról kapott hírek okozták ezt.

Bethlen István Laskayt ápr. 10-én indította vissza a portára, ki oda a budai vezér öccsével Ali agával ápr. 22-én érkezett meg. Sürgette, hogy a porta mondja ki Rákóczy letételét s engedje meg a budai pasának e parancsot fegyverrel is végrehajtani. Bár mily szívesen fogadtatott is korántsem nyert határozott választ: sőt ellenkezőleg Sebesit megnyugtatta a kajmekám, hogy addig, míg az ország követei nem jönnek be, a porta mitsem fog határozni. [2]) Máj. 29-én újabb szolgája érkezék a portára, Török Miklós s Bethlenéktől ötezer aranyat ígért a kajmekámnak, kétezret a sziliktárnak csak közvetitsék dolgát a szultánnál. Sőt egy, állitólag a nádor által irt levelet is felmutatott, melyben Esterházy megnyugtatja Bethlent, hogy a német pártról Rákóczy csak egy ember segélyt sem fog kapni. De Laskay az engedélyt ezuttal még sem nyerte meg: a fermán, melyet nyert, csak biztatásokat foglalt magában. [3]) Sőt ellenkezőleg minden arra mutatott, hogy Rákóczy dolgai jobb fordulatot vettek: Sebesi biztatásokat vett, hogy nemcsak hogy nem döntik el a dolgot a főkövetek bejötte előtt, de ha az meglesz, befogják az öreg urat hozni a portára. [4]) S valóban kapott is e napokban fermánt, mely esküvel erősíté, hogy Bethlent a porta nem fogja megsegitni, eddig is csak a követekre vártak, ha azok bejönnek, Szakiszba vagy Rodusba küldik, tengeri várban tartják fogva, vagy a hét toronyba zárják, vagy Börvárba zárják, ahogy ő akarja. [5])

De ez az egész dolog ellenkezett azzal, a mi Budán történt, s csak a Rákóczy elaltatására számított szín és fogás volt, hogy biztosságban vélve magát, maradjon készületlenül, s annál könnyebben elnyomhassák.

[1]) L. Törv. és Okiratok XLIII.
[2]) Sebesi máj. 1-ei levele. Levelek és Acták.
[3]) Sebesi máj. 16., 25., 28. jún. 2-iki jelentései.
[4]) Sebesi jún. 15. és 17-iki jelentései.
[5]) Török-Magyarhoni A. O. II. 345.

úrtól hozott leveleket neki »az megindúlásról« [1]) az alatt pedig Péter úr Párducz Lukács által a Nyírségen lovasokat gyűjt, hadakat fogad, hogy azzal Husztot az ostrom alól felszabadítsa, s ezek közűl jún. 12-én kétszáz ember csakugyan beütött Mármarosba, megtámadta a fejedelem őrségét s prédával megrakodva tért haza.

A mi ez összecsapásban Rákóczyt leginkább bántá az volt, hogy ez már mutatta, hogy Bethlen Péternek erős támasza van. »Nem tudom megegyez-e ez a reversalissal mit a császárnak adott — írá Rákóczy Pázmánynak, — de tudom, hogy azzal a frigygyel, melyet én kötöttem a császárral nem egyez meg.« S Bogádit és Rézt azonnal a bibornokhoz, nádorhoz, császárhoz küldé, hogy eszközljék ki neki azt a biztosságot, melyre a császár ditiója felől most különös szüksége van. Egyszersmind a szomszédos magyarországi megyéket értesítette, hogy szemben e támadásokkal ő is saját birtokán a tanácsurak megegyezésével hadfölkelést rendelt el. [2]) De bármily határozottan tiltotta is a császár kapitányait [3]) a hadfogadás megengedését: rendeletét több vigyázattal, de még is áthágták. [4]) A válasz, melyet Bodor Benedek júl. 2-án hozott, bár a

---

[1]) Bethlen Péter jún. 2-iki levele Bornemisza Jánoshoz. Az istenre kéri, hogy e levelekről senkinek se szóljon s párját senkinek se adja, mert azokban ő felségére nincs semmi ártalmas. De bizony Bornemisza a másolatokat megküldte Pázmánynak s ez Rákóczynak. Egykorú más. a gr. Telekiné ltárában. Máj. 26-án fogták el Szoboszlón, a szolga neve Nagy István volt. Rákóczy jún. 3-iki levele. Levelek és Acták.

[2]) L. Törv. és Okirat[illegible] XI. Az ugyanakkor Esterházynak írt levél meg van, gr. Teleki [illegible] Fejérvártt.

[3]) L. Törv. [illegible] A. O. II, 361.

[4]) Ester[illegible] éternek ő ked- [illegible] ellen[illegible] tasította. Rákó- [illegible] fürdő június 27. A [illegible] Erre Rákóczy Fe[illegible] [illegible] rháy levélesse [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

bibornok jó indulatáról tanúskodott, mutatta, hogy [illegible] kell támaszkodnia. [1])

Hogy Rákóczy a hadfölkelést [illegible], annál [illegible] lyabb oka is volt, mint a Bethlen Péter-féle apróbb [illegible] sok. A portáról és Budáról kapott hírek [illegible].

Bethlen István Laskayt ápr. [illegible] indította vissza a portára, ki oda a budai vezér [illegible] ápr. [illegible] érkezett meg. Sürgette, hogy a porta [illegible] Rákóczy [illegible] telét s engedje meg a budai [illegible] fegyverrel is végrehajtani. Bár mily szívesen [illegible] határozott választ: söt ellenkezőleg [illegible] a kajmekám, hogy addig, mig az [illegible] nem jönnek be, a porta mitsem fog határozni. [2]) [illegible] érkezék a portára, Török Miklós [illegible] aranyat igért a kajmekámnak, [illegible] dolgát a szultánnál. Söt egy, [illegible] levelet is felmutatott, melyben [illegible] Bethlent, hogy a német pártról Rákóczy [illegible] segélyt nem fog kapni. De Laskay az [illegible] meg: a fermán, melyet nyert, csak [illegible]. [3]) Söt ellenkezőleg minden arra [illegible] dolgai jobb fordulatot vettek: Sebesi [illegible] nemcsak hogy nem döntik el a dolgot a [illegible], de ha az meglesz, befogják az öreg [illegible] kapott e napokban fermánt, [illegible] hogy Bethlent a porta nem fogja [illegible] vártak, ha azok bejönnek, Szakics [illegible] tengeri várban tartják fogva, vagy a [illegible] vagy Bőrvárba zárják, ahogy ő akarja. [4])

De ez az egész [illegible] a mi Budán [illegible], s csak a Rákóczy [illegible] és fogás [illegible] hogy [illegible] kíméletlenül, s [illegible]

Már Sebesinek is feltűnt, hogy Bethlen futárjai egymást érik,[1]) Rákóczy pedig Bethlen Istvánnak egy elfogott leveléből arról értesült, hogy »ő hatalmassága már parancsolt budai, boszniai basáknak, mihentest árpa-kalongya lészen, melléje felüljenek s reá jőjjenek.«[2]) Ha ez még nem is történt meg, de hogy Bethlen ez irányban bíztatásokat kapott, mutatja az, hogy a két vajda s Kantemir parancsolatot kaptak, hogy hadra készen tartsák sergöket, s még inkább, hogy Bethlen jún. 2-án tezkerét kapott a portáról,[3]) s másnap már a portára emberét visszaküldte egy emlékirattal Laskayhoz, melylyel utasítja, hogy sorolja fel Rákóczy fejedelemsége megváltoztatásának okait.[4])

Egyidőben Bethlen ez alkudozásaival, teljes bizalommal azok sikerében, Buda körül a basák és bégek kezdettek táborba szállani, s mindenfelé nyilván beszélék, hogy e készületek Rákóczy ellen vannak intézve.[5]) De ha mindez igazat adott is Rákóczynak, hogy ő is elrendelte a hadfölkelést: ő még a színét is el akarta kerülni annak, hogy ez a porta ellen volna irányozva. Utasítá is Tholdalagit, hogy a készületekről maga tegyen jelentést, hogy ő, a hol kap ott fogad hadakat és segítséget, mert el van határozva Bethlen István ellen megoltalmazni magát.[6])

A budai basához ez ügyben ajándékokkal Kőrössy Istvánt küldé. A májusi országgyűlés elrendelte a Bethlen Istvánnal kezdett alkudozások folytatását, s a főkövetek e czélra már meg is vannak választva. De hogyan küldhetné ő most ezeket el, holott az ország békés állapotban rendelte el, s most mindenfelé csak hadi készületekről hall? Azonnal, ha azok lecsendesednek, beküldi e követeket. Mondja meg hát Kőrössy, hogy úgy van, ő is készül, de Bethlen István s nem a porta ellen, mert becsületét és országát életével is megoltalmazza.[7])

[1]) Máj. 25-iki jelentése. Levelek és Acták.

[2]) Rákóczy jún. 3-iki levele Sebesihez u. o.

[3]) Bethlen István naplója. T.-M. Á.-O. II. 349.

[4]) Új Magyar Múzeum 1856. évf. I. 511. l.

[5]) Török-magyarkori Á.-O. II. 249—50.

[6]) U. o. a júl. 16-iki levél 353. l. A kajmekámnak ez ügyben irt levél. U. o. 351.

[7]) A Kőrössynek adott utasítás Török-magyarkori Á.-O. II. 252. s köv. ll.

Mielőtt azonban Kőrössy oda ért volna, júl. 27-én Gilányi egy éles szemrehányásokkal teljes levelet hozott, mely szigorúan elrendelé, hogy Huszt alól, mely ellen Rákóczy emberei csakugyan próbáltak júl. 17-én egy erősebb rohamot [1]) elvonja hadait s táborát oszlassa el, különben jelentést tesz a portára s a következményeket magának tulajdonítsa. Rákóczy válasza határozott volt: »megbocsásson ő nagysága, hogy az országnak s ő hatalmasságának nyilván való kárával nem engedelmeskedünk neki.« [2]) Igaza volt, mert a budai basa biztosítása, hogy csak a rendes hadak ültek fel vigyázás kedveért, csak ámítás volt: a boszniai basa épen ez időben kelt át hadaival Eszéknél a Dunán s maga is táborából sietve Budára ment. [3])

Hogy e készülődések ellene vannak irányozva, arra maga is gondolt Rákóczy s szemben azokkal ő is megtette intézkedéseit. Legelébb is arra gondolt, kit a törökkel szemben természetes szövetségesének tartott. Klobusiczkyt aug. 12-én a császárhoz küldte Regensburgba — hol ez a birodalmi gyűlésen volt, — hogy nemcsak a toborzást engedje meg, hanem azt is, hogy 4—5 főurat, 17 előkelőt s mintegy 4—5000 közrendet szolgálatába fogadhasson, emeljen panaszt a nádor kétértelmű magaviselete ellen, Bethlen Péter zavargását csendesítse a császár le s a portára küldendő követeit utasítsa, hogy azok az ő követével értsenek egyet. [4])

Bethlen István emberei kora tavasz óta hirdették, hogy a budai s bosznya basa meg fogják Erdélyt támadni, hogy az öreg urat oda bevigyék: addig vissza fogják tartani a fejedelem követeit. [5]) Hogy igazat mondtak, a következmény megmutatta. Tholdalagiék júl. 26-án érkeztek meg s a kajmekám

[1]) Rákóczy és Pázmány Thordai júl. 15-iki levelét.

[2]) A budai vezér levele u. o. II. 379. s köv. ll. Rákóczy erre adott s júl. 29-én kelt válasza u. o. 387. s köv. ll. A Kőrössynek ez ügyben irt levél u. o. 381. s köv. ll.

[3]) Törv. és Okiratok XLV. Pázmány aug. 14-iki levele a titkos tárban.

[4]) L. Törv. és Okiratok XLIV.

[5]) Melith Péter levele a királyhoz, Szathmár, 1633. apr. vége. A titkos tárban Homonnai máj. 16-iki levele U. o. Ugyanannak jún. 2-ik levele u. o.

már két nap múlva fogadta őket, s azon igérettel bocsátá el, hogy az ország leveleit be fogja a császárnak mutatni. Az aug. 22-én nyert magánkihallgatáson Tholdalagi kijelenté, hogy urok ki akar Bethlen Istvánnal egyezni, s kéri a szultánt, hogy »békeltesse meg vele« s ő magának, fiának, szolgáinak minden vétkét el fogja engedni. Egyenes válasz helyett a vezér az egyes követeket kezdte faggatni, hogy valóban az ország követei-é? s aztán a Zólyomi dolgát vetette fel, hogy bízhasson igéretében a császár, mikor ezt is többszöri közvetítése daczára fogva tartja?[1]) A császár aug. 7-én fogadta őket »elég tisztességgel,« s most már a basáktól igéretet, biztatást nyertek, hogy a császár az öreg urat megbékélteti Rákóczyval. Szívesen elhitték, mert látták a készületeket s erőfeszítést, melyet a porta ázsiai hadjáratára tesz, s lehetetlennek tartották, hogy e mellett új bonyodalmakat akarjon magának szerezni.[2])

De a dolog mind húzódott. A vezér azzal biztatta őket, hogy a császár még nem határozott, ki legyen a békeltető, azonban a pénzt, melyet a fejedelem neki küldött, nem fogadta el, hanem az adót sürgette, s mindenek fölött, hogy Huszt alól vitesse el a fejedelem hadait. Hijában akarták a követek megnyugtatni, hogy nem ostromoltatja a fejedelem, csak ostromzár alatt tartja: utoljára is odanyilatkozott, hogy a császár annak megvizsgálására főtörököt küld.[3]) Nehány nap múlva, aug. 20-án odanyilatkozott, hogy a követ már el is ment.[4])

Ez alatt pedig a budai vezér Bethlen István dolgát jó karba állitotta. Emberei, az öreg úr tudósításai egymás érték. Laskay állandó követ szerepét játszta s valóban fáradhatlan volt. Folytonosan panaszkodott Huszt égetése miatt, már mindenütt béke van, jöttek a tudósitások, csak Rákóczy készül. A portai ember Deli Akcseh, kit nem rég küldöttek Budára, onnan vissza jött, nyomban utána, aug. 29-én, Bethlen István három szolgája érkezett be gazdag ajándékokkal s még gazda-

[1]) Tholdalagiák júl. 23-iki jelentése T.-magyarkori Á.-O. II, 367. s köv. ll.

[2]) Tholdalagiék aug. 7-iki jelentése. Levelek és Acták.

[3]) U. ezek aug. 10-iki jelentése u. o.

[4]) U. ezek aug. 20-iki jelentése u. o.

gabb igéretekkel; a szultán két »leffentyűje« pedig, kik magyarúl is tudtak, beutazták Erdélyt s ez ország nyomoráról rettenetes dolgokat beszéltek.[1])

Végre megtudták a követek, hogy mind az a titokzatosság, mit a portán tapasztaltak, mit rejtett maga alatt. Szept. 15-én Budáról megjött Mehemed aga, egy csomó panaszlevelet hozva magával a végbeliektől s a budai vezértől Rákóczy ellen, s a hajdú kapitányok igéretét, hogy 5000 emberrel készek a vezérhez csatlakozni. Másnap kijelenté a vezér a követeknek, hogy hatalmas császár elunta hallani a sok panaszt Rákóczy ellen s elhatározá letenni őt. A budai vezér szerdárrá neveztetett ki, s ő saját hadaival Szolnok alá száll, Kinán basa havaseli, dobrod-rodzsai, urameli, moldvai hadakkal s Kantemirral Tergovist tájára. Egy főtörök fog Erdélybe menni, megjelenteni az országnak, hogy Rákóczyt tegyék le, s vagy Bethlen Istvánt, vagy Székely Mózest, vagy akárkit mást válaszszanak fejedelemmé. Ha megteszik, a hadak elmennek, ha nem, az országot elborítják.[2])

Tizenkét nap múlva kapta e levelet Rákóczy. A hírek, miket Kőrössy Budáról, honnan aug. 14-én indúlt vissza[3]) magával hozott,[4]) a tény, hogy utána két izben is lestek rá oly czéllal, hogy megöljék, mutatta, hogy mi készűl ellene. A panasz Huszt ostromáért csak ürügy volt, nem »ő hatalmasságának e tartománya« feküdt szívén, hanem Rákóczy elmozdítása. Szkender basa példája lebegett előtte, ki Bethlen Gábort vitte be s e szolgálata után »nagy hírt kapott és állapota napról napra nevekedett.[5]) A tény, hogy két tábor gyűlekszik ellene, Szolnoknál és Lándor-Fejérvárnál, csak ellenséges szándék kifolyása lehetett. Azt is megtudta, hogy a Budára felgyűlt vezérek a temesvári, egri basák, szolnoki bég, a bosznya basa divánt tartottak, mely követeket küldött a portára Beth-

[1]) Az aug. 20. 30. szept. 7-iki jelentések u. o.

[2]) A szept. 16-iki jelentése u. o.

[3]) Bethlen István Naptárjegyzetei,

[4]) Török-magyarkori Á.-O. II. 397.

[5]) Zólfikar biztatta ezzel. Török-magyarkori Á.-O. II. 449. De a pasa elfeledte, hogy Rákóczy nem Báthory Gábor és István úr sem a bátyja.

len vádlásaival (Mehemet agát), hogy »Rákóczy a német császárhoz kötötte magát.« [1])

A fejedelem az összeütközést már kikerűlhetlennek látta. De tudván, hogy csak nehány szomszédos basával van dolga, s a szultán maga és főhada ázsiai elfoglaltsága miatt nem fog ellene jöhetni, meg volt győződve, hogy egyelőre az ő ereje is elégséges lesz. Azonban maga is akart tényleges segélyt szerezni. Aug. havában Szentpálit ismét Lengyel- és Kozákországba küldé hadak fogadására s annak kipuhatolására, hogy tarthat-e a tatároktól? A kassai generálist (ez idétt már Homonnai volt) felszólítá, hogy nyilatkozzék határozottan: várhat el tőle segélyt? [2])

A követ Csernel, kit ez útra kiszemelt, még el sem indúlt, midőn biztos hírt vett, hogy a budai vezér Szolnok alá ugyancsak gyűjti a tábori szekereket, élelmet. [3]) E had csak az indulási parancsot várta a portáról, melyet Attes Van Ali bék szept. 1-én a portáról meghozott, s melyet más nap »az egész vitézlő nép előtt kihirdettek. [4]) Szept. 10-én felvonták a vezér sátorát Rákos mezején. Ez alatt Bethlen István is felkészűlt hadfelhivásaival. Szept. 11-én Ali csausz a szultáni fermánokkal, mely Rákóczy letételét elrendelé, [5]) s Bethlen Istvánnak az erdélyi rendekhez irott levelével, melyben felsorolva a Rákóczytól szenvedett sérelmeket, annak törvényszegéseit, az országot új fejedelem-választásra hívta fel, [6]) útnak indítá Erdélybe. Ugyan ez napról a hajdúkat is felszólítá, hogy álljanak pártjára, s a szoboszlaikhoz a czeglédi birót s a bihari hajdúkhoz a nála levő debreczeni polgárokat küldé, [7]) kik szept. 26-án táborba szállottak s az ily alkalommal szokásos eskűt le is tették. [8])

---

[1]) L. Törvények és Okiratok XLVI. Bekir temesvári basa aug. 14-én érkezett fel s 17-én ment vissza. Bethlen István Naptárjegyzetei.

[2]) Törvények és Okiratok XLVI.

[3]) Bakos Gábor Osgyán szept. 9-én Csernel György Ónod szept. 9-én s Debreczeni Pálfalva sept. 10-én kelt levelei orsz. ltárban.

[4]) Bethlen István naptári följegyzései.

[5]) Török-magyarkori Á.-O. 401. l. és 404. l.

[6]) Törvények és Okiratok XLVII. *a.)*

[7]) L. U. o. XLVII. *b.)*

[8]) Az eskű latin fordítása megvan a Jászay-gyűjteményben. N. M.

Ali csausz szept. 17-én érkezett meg Fejérvárra. A fejedelem még az nap délelőtt fogadta s átvette tőle a magának szóló levelet, melylyel letételét a basa tudatja, de nem vette át a statusoknak szóló fermánokat: egy hét múlva, mondá Alinak, táborba fogunk Tordán szállani, adja át maga személyesen nekik. [1]) Addig is azonban Ali csauszt s az egész követséget letartóztatá, minden közlekedéstől elzárta, s hogy ez intézkedése meg ne töressék, lakásukat haddal vétette körül. Nejét és gyermekeit pedig kincseivel együtt Váraddá szállítá ki. [2])

Szept. 16-ára Torda mellé a Keresztes mezejére Rákóczy hadfölkelést hirdetett. Mindenek előtt azonban a császárt kivánta ez újabb fordulatról értesíteni, s Bogádi Andrást hozzá küldé Regensburgba, hogy a megigért segítséget azonnal küldje mellé, s engedje meg, hogy a Szepességen háromszáz puskást toborzhasson. [3]) Alighogy Bogádi elindúlt, s maga a fejedelem is kiszállt a tordai táborba, hova bár lassan a hadak is kezdtek gyülekezni, Klobusiczky visszaérkezett Regensburgból a császártól hozott válaszokkal, melyek inkább csak biztatásokat foglaltak magokban. Ezeknek már elmúlt az ideje »a két had egymáshoz közelgetvén.« Most neki gyors segélyre volt szüksége, s mindenek fölött arra, hogy Magyarországból, honnan Bethlen Péter fenyegeti haddal, biztosságban legyen. S hogy azt megnyerje és Bethlen Péter ellen is végre valahára komoly intézkedések tétessenek, Klobusiczkyt visszaküldé a nádorhoz, császárhoz. [4])

Rákóczy Alinak tett igérete szerént a tordai táborban felmutatta a szultáni fermánt s Bethlen levelét, s felszólítá a tábori országgyűlést, hogy határozzon ez ügyben. De a dolog nehezen ment. A rendek sehogy sem akartak ráállani, hogy a háborút a török ellen elhatározzák: »sokféle zsibongás vala köztök, mind a fejedelemhez való idegenség, mind Bethlen

A hajdú fölkelésről ír Thamásdy Mihály Sáry Mátyásnak S.-Patak, szept. 15-ről.

[1]) Rákóczy szept. 18-án portai követeinek irott levelei. Levelek és Acták.

[2]) Szalárdy 112. l.

[3]) L. Törv. és Okiratok XLIV.

[4]) L. Törvények és Irományok XLIX.

Istvánhoz vonás, mind a törőktől félelem miatt.« De mégis ment. Szép szó és rábeszélés, igéret és ajándék meggyőzte az aggodókat, s elhatározák, hogy a haza szabadságáért mindent tesznek.« [1]) Sebesi Miklós megérkezett egy kis lengyel csapattal.[2]) A rendek pedig oct. 3-án Máté vajda oda küldött követével véd- és daczszövetséget kötöttek.[3])

A had zöme már ekkor útban volt: oct. 2-án indúlt el. útját a Kőröstoroknak véve, s a szorosból Várad felé oct. 6-án ért ki.[4]) De útban volt a török erő is. Huszain és Bethlen szept. 15-én szálltak táborba, másnap a váczi s harmadnap a bosnya sereggel csatlakoztak. 24-én Szolnokon, 27-én Ecseden, oct. 1-én Gyulán voltak.[5]) És itt szemben a haddal egy más tábor gyűlekezett a részekből, hajdúkból, az ónodi őrség vitézeiből, a bihari hadakból és székelyekből. A két had egyesülni akart, s hogy azt meggátolják, Bethlen és a budai basa a temesvári basát, ki sokáig Rákóczy barátjának vallá magát, s csak utolsó időben vallott színt, tizennégy ezer emberrel megtámadásukra előre küldék. A had alkonyatkor érkezett meg Szalontához s a harcz meg is kezdődött. Mint az egykorúak irják, a roham és összecsapás igen heves volt s mind két részről sokan elestek; de vezérek katonák a hadfolytatás mesterségében járatlanok levén, a mint a roham megtörtént, egyik fél sem tudta, mit csináljon s különben is valami vitézül egyik sem viselhette magát, mert mindenik elveszettnek tartván a csatát, a harcztérről visszavonúlt. Az éj sötétjében egy hajdú hadnagy Győri Jakab kikémlé a török tábort, s meggyőződvén, hogy az megveretettnek tartja magát, kis számú csapatával roppant lármát csinált, úgy hogy a török had azt hivé, hogy Rákóczy főereje van nyakukon, megszaladt s elszéledt a lápos mocsáros vidéken: Bethlen, a vezér s az egész táborkar réműlten szaladt vissza Gyulára.[6])

---

[1]) Kemény 170.

[2]) Szalárdy 111.

[3]) Török-magyarkori Á.-O. II. 406. A basának ezt oct. 12-én ratificáltak u. o. 408.

[4]) Szalárdy 111. Segesvár 211.

[5]) Bethlen naptári följegyzései.

[6]) Szalárdy Kemény i. h. Betlen István naptári följegyzései.

Ez a »részszerént való diadal,« ha nem is volt döntő ütközet, de az eseményekre döntő befolyást gyakorolt. A magyar tábornak felvillanyozta harcz kedvét, s a budai basát meggyőzte, hogy az ő útja még sem lesz olyan diadal út, mint a Szkenderé volt. Azonban Bethlen István oct. 11-én körlevelet intézett a közellevő megyékhez s Huszain is fermánt adott ki hozzájok, hogy álljanak el a fejedelem mellől s válaszszanak új fejedelmet.[1]) Másnap az egész tábor megindúlt Pálélés felé s 14-én Lippára érkezett.[2])

A hír, hogy Huszain és Bethlen megindúltak, az erdélyi táborban a főurak közt réműlést okozott. A fejedelmi tábor már akkor Várad alatt volt, s a hír úgy jutott el hozzájok, hogy a törökök támadni készűlnek. Összegyűltek Vesselényi Boldizsár szállásán s tanácskozni kezdtek, hogy kényszerítni fogják a fejedelmet, hogy minden áron kössön békét. Végre abban állapodtak meg, hogy Kornis Sigmondhoz a fővezérhez folyamodnak, hogy ez a tanácsurak által birja rá a fejedelmet békére. Ez lett volna rá a legkedvezőtlenebb pillanat: s csakugyan a fejedelem szép szóval, erélylyel (nehányat letartóztatott) lecsendesíté a zajongókat. Erre aztán elhatározták, hogy meg fognak harczolni s oct. 15-én az egész tábor nagy örömmel és lelkesedéssel megindúlt Várad alól Lippa felé.[3])

XI.

A hír, hogy Rákóczy hada megindúlt s Lippa felé közeledik, aggodalmat okozott Huszain táborában, daczára hogy oct. 21-én ruméliai hadak érkeztek segélyére. Feltevésében, hogy Erdély elszakad Rákóczytól s könnyű diadala lesz csalatkozott. Ily körűlmények közt a temesvári basa vállalkozott, hogy megteendi az első lépést Rákóczyt békére birni, s oct. 22-én Omer agát Rákóczyhoz küldé egy levéllel, melyben ajánlkozott, hogy Bethlennel ki fogja békítni.[4])

---

[1]) Török-Magyarkori Á.-O. II. 407.

[2]) Bethlen I. naptári jegyzetei.

[3]) Kemény 475—479.

[4]) Bethlen naptári jegyzetei. Bekir levele Török-magyarkori Á.-O. II. 414.

E lépéssel csaknem egy időben a fogoly Ali csausz is kihallgatást kért a fejedelemtől s tanácstól, s midőn megnyerte, ajánlatot tett, hogy mint közvetítő elmegy Huszain táborába. A tanács nevében Péchy felelt: a vezér támadta meg őket, ők hát megpróbálják a harcz szerencséjét. De ha irni akar a vezérnek, megteheti. [1])

Azonban a hirtelen jött eső és árvizek útját állták a hadak előnyomulásának. Ily körülmények közt adta kézhez Gilányi az Omertől küldött levelet, miután az aga nem mert a magyar táborba menni. E levél Rákóczyt engedékenyebbé tette, s azonnal elbocsátá (oct. 22.) Ali csauszt a vezérhez és egy Bekirhez irott válaszszal. [2]) A vezér más nap (oct. 23.) visszabocsátá Ali csauszt a fejedelemhez, kinek hadai estére Pál. élése alá érkeztek, hol már a két hadat csak a Maros választotta el egymástól. A tárgyalás megkezdése elhatároztatván, Rákóczy kinevezte követeit Kemény Jánost és Farkas Ferenczet. Oct. 24-én megérkeztek a török kezesek a tömösvári alajbék s a lippai bék »párducz bőrösön deli katona-szerszámban.« — Hol van az úr, kérdé az alajbék a tábor előtt, ki én helyettem zálog lesz?« Kemény előlépett: »én vagyok,« mondá s kezet fogott a békkel. [3])

Ünnepélyes ebéd után a követeket fogadta a vezér, s tolmácsoltatá előttök nehézségeit: hogy a császár országát megtámadta s lengyelhez, némethez kötötte magát a fejedelem; s feltételeit, hogy Jenőt adják át, bizonyos nagy összeget fizessenek, Bethlennel békéljenek meg. Mindezekre csak az ország tehet választ, mondák a követek, s Kemény és Farkas oct. 25-én visszabocsáttattak. [4])

Most az ország vette át a tárgyalást s a jelenlevő rendek tábori országgyűlést tartottak. Az alkudozások folytatására főkövetséget küldöttek a budai vezérhez: Hallert, Szalánczyt és Farkast, s ezek oct. 27-én elindúltak s 28-án Lippára érkeztek. Az első nap formasággal telt el s csak másodnap

---

[1]) Szalárdy 125—5.

[2]) Bethlen jegyzetei. Török-magyarkori Á.-O. II. 415. jegyzetek. U. o. a válasz Bekirnek.

[3]) Kemény 280—1. Bethlen följegyzései.

[4]) Bethlen följegyzései.

kezdődött meg a tárgyalás. Hogy mit fizessen az ország a szultánnak? ez volt egyik főkérdés, melyben a követeknek engedni kellett; de csak azon föltétel alatt tették, hogy Székely Mózes adassék ki. A kicserélendő térítvények, Bethlen István kívánatai, a derecskei hajdúk leszállítása, Zólyomi elbocsátása sok vitára adtak okot, s végre beadták feleleteiket. A követek oct. 31-én tettek jelentést uroknak, ki utasításával Dániel Jánost küldé vissza Jenőbe, hova ez nov. 2-án érkezett meg.[1])

Ennek következtében a budai basa és Bethlen beküldék második kívánságukat: s az ország nov. 6-án és 7-én vette tárgyalásba azokat s néhány pontban különösen a vezér követéseit illetőleg engedményeket tett.[2])

Most azonban Bethlen István támasztott nehézségeket. Újabban formulázta követeléseit: majd mind fentartotta, Zólyomi elbocsátását s teljes kielégítését is; de ezeket magok a vezérek is lehetetlennek mondották. Ellenben ők magok részéről elkészíték az assecuratória formáját, melyet az országtól s fejedelemtől kívántak s azokkal Dánielt, Gyulait, Keményt visszaküldék. A béke létrejöttében azonban annyira bíztak, hogy a fegyverszünetet is megkötötték (mert az apróbb csatározások ezen egész idő alatt tartottak) s oct. 14-én az egész tábor elindúlt Lippára, és 15-én Tömösvárra érkezett,[3]) honnan a vezér tiz nap múlva visszaindúlt Budára, a további tárgyalásokat kihájára bízván.

XII.

Most Rákóczy is visszatért Erdélybe, a környéket kellőleg megerősítvén. Néhány napig Kajántorokban volt a táborban, onnan a szomszéd Dévára ment s innen folytatta alkudozásait.[4]) A rendek pedig Szászvárosra gyűltek, hogy miután a kiegyezés pontjain végre megállapodtak, azokat ratificálják.

[1]) Bethlen följegyzései.

[2]) L. Törvények és Okiratok I. V. ö. Török-magyarkori Á.-O, Rákóczynak oct. 27-iki leveleivel, Rákóczy és Pázmányhoz küldött levelekkel s a Levek és Actákban foglaltató követjelentésekkel.

[3]) L. Törv. és Okiratok II. Dániel nov. 14-iki emlékirata Török-magyarkori Á.-O. II. 440. Kemény 286. Bethlen jegyzetei.

[4]) L. Török-magyarkori Á.-O. II. 453—59.

Dec. 1. és 4-én fejedelem és rendek kiállították a béke okiratokat, s a Bethlennek és töröknek adandó térítvényeket. Rákóczy megújítja hitét, s igéré, hogy sem némethez, sem lengyelhez nem köti magát. A hódoltság úgy marad, a mint van. Derecskéből a hajdúságot Rákóczy Szent-György napkor kivonja. Zólyomi Dávid »jó okok és módok alatt« elbocsáttatik. Bethlen István bántódás nélkűl haza jöhet, fiával együtt birtokaiban megtartatik. A mint ez megtörtént, Rákóczy 40,000 tallért ád a szultánnak, a kajmekámnak pedig 10,000 tallért. A Bethlen Istvánnal kötött szerződésnek egy félremagyarázható pontját a követek Temesvártt értelmezék. A diplomák kicserélése Temesvártt decz. 13-án történt meg s Bethlen István még az nap visszaindúlt Ilyébe. A budai basa mint kajmekám decz. 19-én Budán kiállítá a szultáni fermánt magának Muradnak nevében, mely a békét ratificálta. Bethlen Péter pedig egy az atyjáéhoz hasonló térítvényt decz. 24-én állított ki.[1])

S ezzel a viszályos ügy befejezést nyert.

XIII.

A portán már decz. 22-én hírdették, hogy a béke meg van kötve, s a hírt, mint a kapitiha irja,[2]) a vezérek örömmel fogadták. De a részleteket még nem tudták, mert a budai vezér jelentése sokáig nem jött. Tholdalagiék, a mint az utolsó tudósításokat is megkapták 1637. jan. 3-án a nagyvezérhez mentek. Ezúttal az ellen emeltek panaszt, hogy Laskay még mindig a portán van s a hollandi követtel titkos tárgyalásokat folytat. A vezértől megnyugtató választ kapván,[3]) nehány nap múlva (jan. 14.) kérték a nagyvezért, hogy a Huszainnal kötött kiegyezés értelmében ereszsze velök haza Székely Mózest, kinek otthon semmi bántása sem lesz s a fejedelem jószágait is meg fogja adni. De a budai basa jelentése még sem érkezvén be, a nagyvezér arra utasítá a követeket, hogy várjanak, ha a jelentés beérkezik, el fogja őket bocsátani: azonban megfordítva a dolgot, az adót kezdte sürgetni.[4])

[1]) Sebesi decz. 22-iki Levelek és Acták.

[2]) Tholdalagiék 1637. jan. 3-iki jelentése Török-Magyarkori Állam-Okmánytár. II.

[3]) Tholdalagi jan. 14-iki jelentés u. o

[4]) Tholdalagi jan. 25-iki jelentése Levelek és Acták.

Általán a múlt évi adó kérdése kényes kérdéssé kezdett válni. Tholdalagiék azt kezdték vitatni, hogy azt előbb a budai vezér által megigért athname kiszolgáltatásának kell megelőzni, de a nagyvezér erről hallani sem akart, s a dologból az lett, hogy jan. 15-én az erdélyi házat csauszokkal és jancsárokkal vették körül, nehogy az adó beérkezése előtt ezek hazaszökjenek.[1]) Tholdalagiéknak hát még hosszas ottmaradásra lehetett kilátásuk, mert a fejedelem megirta nekik, hogy az adót s az ajándékokat (t. i. a békekötéskor igért 40,000 tallért) az országgyűléssel fogja megszavaztatni. »Miért nem előbb?« kérdé a vezér a febr. 19-iki kihallgatáson, »hiszen azt mondták, hogy a pénz meg van?« Mert előbb a fejedelemnek kell az athnamet megkapni s mert a pénzből 7000 frtot Bethlen Istvánnak kellett kifizetni.[2]) Valóban pedig a dolog úgy állt, hogy a szultánnak, ki a budai vezérnek e hadjáratot csak úgy engedte meg, hogy a »fegyvert s Bethlen Istvánt úgy hordozza, hogy a persákra való menéseknek útját ne állja,«[3]) a hadjárat kimeneteléről s a békéről sejtelme sem volt.

Rákóczy pedig csakugyan meg akarta az adót az országgyűléssel szavaztatni, s e czélból márcz. 5-re Megyesre összehívta a rendeket egyetemes országgyűlésre.

A gyűlés mindjárt összeülésekor megszavazta a portai adót (de csak az adót), úgy hogy az még az athname kiállítása előtt küldessék be, a békében kikötött összeg később fogván beküldetni. Megszavazták az országos adót, portánként 20 frtot. A Bethlen István ellen hozott articulusokat eltörölték, s megengedék, hogy Huszt várában — nem úgy mint a többi fiscalis várakban — csak ő tarthasson őrséget.

Az özvegyekre vonatkozó 2 év előtti törvényt odamódosítják, hogy ezek a rájok maradt jószágban kárt ne tegyenek.

Eltilták a katonákat a szegény nép sanyargatásától; a míg a nagy-bányaiak a szökött jobbágyokat ki nem adják, addig a városba senkinek se szabad eleséget vinni; a pestisben elhalt emberek adóját törölték; a ki a latrot elbocsátja, bűnhődni fog; a váradiak a posta szolgálattól felmentettek; a

[1]) A febr. 19iki jelentés u. o.
[2]) A jan. 4-iki jelentés.
[3]) L. Törv. és Okiratok LIII.

harminczadosok szokatlan taksát ne fizettessenek; szabályozták az örökös nélkül elhalt emberek jószágaira vonatkozó törvényes eljárást, a jenei erődhöz a közmunkát Zaránd szolgáltatja; új aknát nyitni senkinek sem szabad; a harminczad-szedő helyeket az árakkal elkerülni nem szabad; a Fogaras földéről elszökött jobbágyok visszaadatnak; egyes helységek panaszai elintéztettek; postalovakat csak olyanoknak tartoznak az illetők adni, kinek czímere és útlevele van; a darabantok a fejedelem váraiból esztendejök eltelvén, bocsáttassanak el.

E törvényeket a fejedelem márcz. 22-én erősítette meg.[1])

Épen az országgyűlés tartama alatt értesült Rákóczy II. Ferdinánd haláláról. Rézt és Bogádit küldte fel condolentiájának kijelentésére: azon mentséggel, hogy főkövetséget küldeni nem tartja időszerűnek, miután a portai ügyek nincsenek lebonyolítva, s ott őt úgyis németességgel vádolják.[2])

A portán pedig csakugyan ez alatt nagy dolgok történtek. A szultán előtt végetlenségig úgy sem lehetett a békét titkolni, s midőn tudtára adták, Huszaint letette, helyibe Muszlit nevezte ki,[3]) Bekirt a temesvári basát megölette s egy lándor-fehérvári főtörököt, ki a támadásnak egyik tanácsadója volt, lenyakaztatott.[4]) De a megkötött békét — a küszöbön levő persa háború miatt — nem bontotta fel. Sőt márcz. 4-én a követek közül kettőt, Hallert és Reiczot, az adó megsürgetése végett hazabocsátott; a másik kettőt, Tholdalagit és Ugront, tovább is ott tartották az adó beküldéséig.[5])

Rákóczy a követeket márcz. 24-én értesítette, hogy az adót az országgyűlés megszavazta s követeit nem sokára útnak indítja. Réthy István és Kornis Pál végre megindúltak s jún. 1-én Konstantinápolyba érve, 6-án a szultán által fogadtattak. Az adót beszolgáltatatván az athnamét, zászlót, botot s a fejedelmi jelvényeket kézhez kapták. Jan 18-án hazaindúltak.[6])

[1]) L. Törv. és Okiratok LIII

[2]) L. Törv. és Okiratok LIV.

[3]) Tholdalagiék márcz. 5-iki jelentése.

[4]) Sebesi máj 24-iki jelentése.

[5]) Tholdalagi marcz. 5-iki jelentése.

[6]) Tholdalagi végjelentése. Az athname közölve van Török-magyarkori Á.-O. II. 502.

LEVELEK ÉS OKIRATOK.

I.

1631. jan. 10.

Várady Rákóczynak: az ellenpártiak titkos gyülekezeteiről tudósítja.

Illustrissime domine domine mihi clementissime.

Post fidelium stb.

Az úristen Nagyságodat stb.

Kegyelmes uram! Nagyságod énnékem kegyelmesen megbocsásson, ezt akarom Nagyságodnak értésére adnom, mivel kegyelmes uram én Radnóthoz igen közel lakom: itt az uraknak egynehányan Radnóthon igen nagy gyülések vagyon éjjel, mind az Nagyságod fejedelemsége ellen tanácskoznak, az mit végeznek penig magokban, mindjárt éjjel menten mennek Kükűllővárra az gubernatorhoz. Egymás között penig pénzt szedtenek fel és Fekete Lőrincztől kiküldötték az palatinus hadának, s az székelységet is jártatják esmét és úgy akarja Nagyságod mellől elvonni. Szent István napján is Nagyságodnak bizony megcsinálták volt az étetőt egy pohárban, de az ki Nagyságodnak akarta vinni, hogy megitassa, az megbotlott és úgy öntötte el az étetőt; azt Nagyságod minden bizonyosan elhidje, hogy Nagyságodat elvesztik, mert immár az ágyat igen megvetették. Hanem kérem az istenért Nagyságodat, hogy Nagyságod viseljen gondot magára, zabolázzon meg Nagyságod bennek, mert mindenképen csak az Nagyságod életének megrövidítésére igyekeznek, az ő elvégezett szándékukban immár alkalmasint is előmentenek, ha Nagyságod magára gondot nem visel. Nagyságodat kérem, mint kegyelmes uramat, hogy Nagyságod fogasson meg bennek az Nagyságod árúlóiban, mert ha Nagyságod szánja őket, bizony ők Nagyságodat egy szálnét is (szálnyit is) nem szánják. Én bizony sem értettem minden szándékjokat, azért kelleték Nagyságodnak megírnom, értésére adnom, ha Nagyságod az árúlókban meg-

zaboláz, mindjárt megszűnik az Radnóthra való éjjel járás. Isten tartsa meg Nagyságodot kegyelmes uram sok esztendőkig jó egészségben. Datum ex Csapó die 10. Januarii anno 1631.

Nagyságodnak alázatos szegény méltatlan szolgája,
szeretettel szolgál Nagyságodnak
Várady János m. p.

Külczím: Illustrissimo domino domino Georgio Rákóczy dei gratia stb.

(Eredeti a m. k. kamarai ltárban).

II.

1631. jan. 20.

Rákóczy Erdélyinek: szemrehányásokat tesz, hogy a kívánt három szer aranyat nem szolgáltatta ki.

Isten minden jót adjon Kglmednek.

Az Kglmed irását bizony nem kevés búsúlással olvastam s nagy gyalázatnak is tartom, mert ha az ország magát reám merte bízni, és Kglmetek országúl meghitt, életét megmaradását vigyázásom alá rekesztette és helheztette, azt tartom, három ezer aranyat annál inkább kezemben merne bízni, s ha erről tudtam volna gondolkodni, nekem is könnyű lött volna az országnak erről emlékeznem; az mikor Kegyelmednek az instructiót adták, akkor más állapat volt s nagyobb részére a fejedelemasszony tékozlása is kénszerítette volt az országot arra; harmadik: hiszem az mit énnekem most kell költenem, az közönséges megmaradásért s az ország javáért kell cselekednem, kiben ha mi fogyatkozás fog lenni, én oka ne legyek; az török előtt pénzzel jár, tudja Kegyelmed, az búcsú, az budai vezérhez követnek kell menni, ha üres kézzel megyen, mit várhatunk, könnyű megitélni. Negyedik: ha az ország életét mellettem kész elfogyatni, pénzét hihető annál inkább nem restelli elkölteni. Immár csak lött volna annyi teknémtem Kdnél és foganatja parancsolatomnak magával hozta volna el, hiszem erővel Kglmetektől senki el nem vötte volna, úgy még is kevesebb gyalázattal értem volna meg; még az országhoz semmi kötelességgel nem voltam, és bizony jövedelmét nem tékozlottam, sokkal inkább most azt bizony követni nem akarom, tudja Kglmed, az állapat most mint vagyon; erről többet nem irván, abban hagyom, én azt tudtam, hogy ebből is az ország javára, megmaradására parancsolhatok. Éljen sokáig Kglmed. Datum Torda 20. Jan. Anno 1631.

R. György m. p.

Külczim: Generoso Stephano Erdélyi de Somkerek comiti cottus Thordensis ac cons. nro. arcisque et praesidii Szamosujvariensis capitaneo etc. fidelis stb.

(Eredetije, mely egészen Rákóczy írása, a gróf Telekiek mvásárhelyi ltárában nro. 8068).

III.

Bethlen István Rákóczynak: tudósítja, hogy minő lépéseket tett érdekében a nádornál.

Illustrissime princeps domine domine et fili mihi summa observantia colendissime; servitiorum meorum addictissima commendatione praemissa.

A Kegyelmed 14. hujus írt levelét most éczaka adá meg az posta, kiben hogy mind az oda fel való hírekről tudósított, s mind az portáról való leveleket megkűlte, mint uramnak, hamnak szeretettel ügyekezem megszolgálni. Én is, az mint írtam is vala, örömest szemben akarok vala lenni Lónai és Prini uramékkal, hogy én is kérjem őket arra: interponálnák magokat palatinus urammal ő kegyelmével, hogy ez mostani controversiát ne fegyverrel, hanem úgy, mint nemzetének igaz fia és főgondviselője, paterne et amicabiliter ügyekezne complanálni, de mivel ad 13. Januarii hivatta palatinus uram ő kegyelme Kassára, mind az fő uraimat, nincsenek itthon.

Turóczvármegyéből csak ez elmúlt vasárnap jött emberekkel beszélettem tegnap előtt, kik azt mondák nekem, hogy mind is kétezer ember felett nem jött onnat feliről alá palatinus urammal, mind az urak szolgáival együtt is, mintegy száz német gyalogot szedett az kismartoni jószágból, azokat ruházta neki. Lengyel hadnak ezek (az mint ők mondják) hírét se hallották, csak azt mondják, hogy az hol eljött palatinus uram, azt beszélette, hogy ő nem háborúság szerzeni, hanem békesség csinálni jön; ennél egyebet eddig én nem érthettem uram, kiket Kassai uramnak meg is írék tegnap, hogy Kegyelmednek értésére adja, azt reménlvén, hogy együtt fogja Kegyelmedet találni vélle tegnapi írt levelem. Ha még bizonyos ártalmas hírt érthetnék, arra se kérés, se parancsolat nem szükség, hogy Kegyelmednek értésére adjam, mert éjjel nappal tudósítanám, tudósítom is Kegyelmedet, abban megnyugodjék Kegyelmed. Az levelek felnyitásáért Isten oltalmazzon uram idegen gondolattól. Gerendy uramot is mingyárt bocsátom vissza Kegyelmedhez ugyan ezen szállásomról. His illustrissi-

mum Dominationem Vestram foeliciter diuque valere desideramus. In oppido Técső 17. Januarii 1631.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

servitor addictissimus et pater

Comes St. Bethlen.

Külczím: Illustrissimo principi domino domino Georgio Rákóczy Dei gratia principi Transylvaniae partium regni Hungariae domino et Siculorum comiti etc. Domino et filio summa observantia colendissimo.

(A m. k. orsz. levéltárában levő eredetiről).

IV.

1631. febr. 10.

Esterházy Rákóczyhoz az alkudozások tárgyában.

Mind az kit magán nekünk s mind az vármegyék követinek írt Kegd leveleit megadá Farkas István uram, és ezek mellett az Kegddel való beszélgetésit is referálá. S az mi először is az Kegd cursorának föl nem bocsátását illeti, nem ösmerhetem véteknek, mivel az miért föl köllett volna Bécsben fáradni, azt azon securitással megtalálhatta itt is s annival alkalmatosabban, hogy amaz ennél több üdőt kivánt volna, mely üdőnek vontatása mind az dolgoknak mivoltokra nézvén s mind az szegény igyefogyott együgyű községnek méltó szánakodásra jutott állapotjokot tekéntvén, csak egy napnak is halladékja möly káros és veszedelmes legyen, könnyű megítélni.

Az salvus conductusban is az möllyet az Kegd követiért kűltem volt, nem találhattuk föl az fogyatkozást, mivel mi mindeneket bona fide cselekeszünk, és az hul universaliter volt az mi kűltünk salvus conductus, benne értethettek cancellarius és Mikó Ferencz uramék is; s ezért bár ő kegmek in consideratione vévén az fölűl megírt inconvenientiákot, üdőt bár ne vontatott volna, mivel jure etiam gentium csak maga Kegd credentionálisa mellett is bátorságosan eljühettek volna ő kegmek, mindazonáltal úgy tetszvén Kegmednek, ím az Kegd kivánsága szerént kűltük meg az salvus conductust.

Továbbá azhul P. S. panaszolkodik Kegd az nemes vármegyék követinek írt levelében, azon igen csudálkoztunk, mert az nekünk csak elménkben sem tűnt, az kiről ott elmélkedik Kegd, hanem azon levelünkben két dolgot intendáltunk: 1. hogy az akkori Kegtek dolga és egymás ellen fegyverhez való nyúlása nekünk ne tulajdonétassék.

Másik, hogy az országbelieket megintenők, hogy az felséges császár urunk birodalmához Kegddel együtt ne nyúljanak,

s magokat abban ne is vegyítsék, megmondván veszedelmes voltát annak is, ki nem híveinek Kegdre való támasztását nézi, hanem az confoederatióknak megtartását, az minthogy ezek igen nilván meg is tetszenek az én levelimnek tenorából, mely dologtól most is mind Kegdet s mind ő kegmeket az országbelieket solenniter tilalmazunk, kérvén szeretettel Kegteket is, hogy hadait vigye ki az ő felsége birodalmából, az kit engesztelni kíván, azt méltóságának ily nagy sérelmivel ne irritálja, ennél is inkább, mert félő, hogy tandem nimia patientia vertatur in furorem; kiket mind nem annira magunk mentségére, mint az igaz és jó békességhez való sinceritásomnak kijelentésére írunk Kegmednek, mölyeket ha ki más értelemben veszen, azzal talán méltábban magát, mint minket vádolhatna, tökéletesen elhivén Kegd, hogy mi minden cselekedetünkben egyedül csak az mi szegény édes hazánknak, ím magunk nemzetétül utolsó veszedelemre vivő állapotját igyekezem tartóztatnom életem fogyásával is, úgy, hogy ha már előbbeni mindenektől dícsírtetett állapotjára nem hozhatom is édes hazámot, ottan csak az mi üdőnkben ne veszszen el, kihez, úgy hiszem, alig volt valaha közelebb, mint most, noha tudom, sokaknak másképen tetszik ez is, melyeket ha most nem is, de meg fogja röviden ösmerni Kegyelmed is: mindezeket kiválképen ha Isten az ő jóvoltából nem könyörül nemzetünkön és ezt az mostani elméjeken levő nagy homályt világosságra nem fogja hozni jóvoltából.

(Más kéz): 10. Febr. Cassoviae ad principem Tranniae.

(Esterházy sajátkezű minutája javításokkal. Orsz. ltár. Act. Publ. Fasc. 5. Nro. 30.)

V.

1631. márcz. 28.

Rákóczy kötelezvénye, hogy a titkos pontokat el fogja fogadni.

Nos Georgius Rakoczy princeps Trans. partium regni Hung. dnus etc. Siculorum comes etc.

Memoriae commendamus tenore praesentium quibus expedit universis: Quod cum nos studio tranquillitatis publicae ducti ad tollendas et penitus sopiendas omnes differentias et contrarietates in partibus regni Hung. superioribus, ab initio hujusmodi exortas, ad reducendam publicam regnorum tranquilitatem cum illmo comite dno Nicolao Esterhazi de Galantha (titulus) plenipotentiario medio certorum legatorum nostrorum post varios ultrocitroque habitos tractatus certas

pacis et concordiae conditiones conclusissemus, ac pro majori securitate, mutuaque constituenda confidentia, de quibusdam secretioribus punctis, etiam cum eodem dno palatino convenissemus, proinde nos nominatum dnum palatinum hisce nostris literis patentibus, assecurandum et affidandum duximus; quod quamprimum Sua Mtas articulos publicae confoederationis Cassoviensis approbarit et confirmarit, diplomaque caes. atque regium super iis omnibus confirmatorium ad manus nostras, simul cum hisce literis nostris assecuratoriis assignatum fuerit; nos quoque statim pari passu, ad observationum trium quorundam secretorum punctorum scripto peculiari comprehensorum ac per duos Sigismundum Lonyai et Franciscum Miko, chirografis et sigillis eorum usualibus communitorum ad manus nras per eosdem traditorum (quorum tamen vera paria dnus Sig. Lonyai pro parte dni palatini retinuit) coram commissariis Suae Mtis ad hoc ipsum transmittendum privatim corporali nos juramento obstringemus, prout memoratum dnum palatinum modo praemisso assecuramus et affidamus, bona fide nostra christiana, harum nrarum vigore et tessimonio literarum.

Datum in arce nostra Várad die 28. m. Martii a. dni millesimo sexcentesimo tricesimo primo.

Georgius Rakoczi.

Kint: Originales subscriptas et sigillatas sumpsit ad se dnus palatinus Nicolaus Eszterhazi. Viennae 3. Octobris.

(Egykorú másolat a bécsi cs. és k. államlt. Hung.).

VI.

1631. április 2.

Mikó levele Rákóczyhoz az alkudozások folyamáról.

Illustrissime ac celsissime domine, domine mihi clementissime.

Mi kegyelmes uram az elmúlt este 7 órakor érkeztünk be, palatinus uram szekerét küldte elönkben szintén Csánig az révre gondolván, hogy talán fáradt állapotban vagyunk; Lónyai urammal is csak jó reggel lött szemben, velünk 9 órakor 11 óráig. Az dolgok az szerént acceptáltattak mindenben, mint in forma diplomatis ide hoztuk. Im most írják purumban, Bécsben felviszik póstán és lehozatja, itt permutálja, kinek megcsinálását, Lónyai uramat mellénk rendelvén, ugyanitt készítjük. Ezalatt Nagyságodat assecurálja, ha hadait — megszánva az szegénységet, császár birodalmából, mivel annak le necesse is meg kell lenni — kiviszi és ha el is oszlatni

akarja, az urakat és hajdúkat is assecurálja amnistiájoknak, diplomájoknak meghozattatásával; de az urak reversalisinak megadását és hajdúk megesküvését az császár diplomájának meghozására nem halasztja, mert abban sok idő telnék és azt nem obtineálhattuk sok okokra nézve. Igen megúnta, és meg is betegesedett, az itt való ülést, az doctorok is azt causálják.

Az hajdúk követe ha sietne, most, s módjával jönnek, értelmes emberek, velünk egyet értnek, úgy látom elhalasztják némely részét az conditióknak effectualásának mostanról alkalmasabb időre, csak az egymással való conjunctiójok elsőben szabadíttassék fel, az hiteknek depositiója effectuáltassék.

Az öt személyekről is jó reménységben vagyunk, mert csendesben viselte magát az (tracta) végin palatinus uram, csak érkeznének az (követ)ek és értelmes emberek. Mikoron azoknak képében valami ajándék, szép lóra való szerszám praesentáltatnék, nem ártana, noha talám anélkül is meglészen, de etc.

Ha azért mégis meg nem indúltak volna, kiváltképen az póstát csak azért küldtük, siettesse Nagyságod kegyelmes uram és instruálja olyformán, ne tegyenek akadályt magoknak illetlen gondviselésekkel. Holnap többet s derekasban írunk Nagyságodnak, de mégis, hogy eddig való állapotunkat ne certificáljam, egynehány forintját Nagyságodnak nem kímélhettem, elég arra való emberünk is lészen itt, kik munkálkodjanak. His Illustrissimam Celsitudinem Vestram diutissime valere cupio. In Cassa 2. Aprilis hora 9. vespertina. 1631.

Illustrissimae Celsitudinis

servus humillimus
Franciscus Mikó.

Alább ugyanazon írással: Az hadak onnat is ide felé szállongóznak.

Külczím nincs.

(Egykorú másolat a magy. kir. kamarai levéltárban).

VII.

1631. ápr. 3.

A kassai béke pontjai.

Nos comes Nicolaus Esterhasÿ de Galantha, perpetuus de Frakno, regni Hungariae palatinus etc. Memoriae commendamus, tenore praesentium significantes, quibus expedit universis. Quod cum praefata S. C. Regiaque Mattas, dnus noster clementissimus, pro paterno illo suo affectu, quo omnia regna sua et provincias, optatissima pace et tranquillitate perfrui

intendit, huic quoque regno suae Hungariae, de ea prospectum benignissime esse vellet, antequam anno superiore, ad res sacri romani imperii componentes, ad indictum principibus ejus conventum Ratisbonam proficisceretur, publicatis primum in hocque regno comitiis, quietem publicam stabiliendam sibi clementer proposuit. Quibus etiam ex animi sententia confectis, cum jam imperialia negotia agerentur, insperatam turbatae hic interim pacis famam graviter accepit. Nihilominus, ut miserae plebis calamitati et oppressionibus parceretur et expectam saepius rebus in Hungaricis clementiam, Sua S. Mattas liquido ostenderet. Ad haec nostra etiam et nonnullorum fidelium ministrorum et consiliariorum suorum humilima intercessione et precibus clementer adducta, annuere dignata est, pacem cum illmo principe Tranniae dno Georgio Rakoczi partium regni Hungariae dno et Siculorum comite, nos per amicabilem tractatum experiri, elargita nobis ad id benigne sufficienti quoque plenipotentia, sperans omnino Sacr. S. Mattas expertae toties hujus suae clementiae, condignam rationem, praefatum dominum principem habiturum, pacemque hanc et tranquillitatem sancte observaturum. Itaque nos post varios ultrocitroque habitos cum dicto d. principe tractatus, in hanc, quae sequitur, devenemus pacis et concordiae conclusionem.

Primo. Quoad dni principis personam, teneatur d. princeps, peracta hic pacificatione, honorificam legationem cum donis congruis, in recognitionem obsequii et ad hanc pacificationem confirmandam, Viennam ad Suam M. expedire, eamque decenter complacare.

Secundo. Dominus princeps, fide christiana mediante, firmissime promittat quod nunquam contra Mattem suam, augustamque domum Austriacam ac ditiones suae Matti, successoribusque ejus legitimis subjectis, arma vel hostiltatem ullam, sub quovis quaesito colore ac praetextu movebit, neque erga suam Mattem male affectos juvabit, neque ullam cum ipsis correspondentiam habebit, Turcas et Tartaros, aliosque regni aemulos, contra regnum Hungariae et alias ditiones christianas non concitabit, neque evocabit, militemque proprium aut extraneum, in suae Mattis ditiones non introducet neque intromittet, consilia noxia, contra Mattem non agitabit, quinimo noxias aliorum ad turbandam pacem, statumque tranquillum suggestiones et sollicitationes authoresque illarum, in signum syncerae erga bonum publicum affectionis, suae Matti manifestabit. Idem quoque a parte suae Mattis fiet.

Tertio. Siquidem d. princeps Patakini in posterum non habitabit, praefectos et officiales ibidem, regni Hungariae nobiles possessionatos intertenebit.

Quarto. Praesidium suae Mattis Ungaricum in arcem Onodiensem idem dnus princeps eo numero quo erunt sui praesidiarii, defacto recipiat et praesidium illud suae M. dno principi, tanquam arcis domino instar praesidiariorum suorum propriorum, dni auttem principis praesidium suae Matti secundum consuetudinem juramenti praesidiariorum ejusdem Mattis, fidei vinculo sint obstricti. Capitaneus tamen praesidii suae Mattis, non habebit continuam in arce residentiam, sed dum et quandocumque necessitatem fore cognoverit, libere in arcem introire, ibidem commorari et residere et una cum reliquo praesidio arcem defendere possit. Si quando autem ex filiis dni principis aliqui in Hungaria, sese ad residendum conferrent tanquam unus ex magnatibus regni Hungariae, arcemque ipsum in suam directionem reciperent in suae Mattis fidelitate existentes, eo casu, directio et possessio arcis, in priorem statum et consuetudinem, in qua hactenus extitit, reducatur. Capitaneus autem et praesidium suae Mattis, in consuetos dni principis proventus sese non inmisceant.

Quinto. Magnates et nobiles Transylvani, qui defacto in ditione suae Mattis existunt, libere in Tranniam redire possint, neque in personis vel bonis impediantur. Si qui vero ex nobilibus, aut magnatibus Trannis servitio suae Mattis sese in posterum obstringere voluerint, de iis in proxime affutura generali diaeta Tranniae d. princeps proponet diligenter; et si status et ordines regni ejusmodi servitia libera permiserint, dominus quoque princeps deliberationem eorundem statuum admittet, de coetero hac quoque in parte priorum diplomatum continentia observentur.

Sexto. Nunquam in posterum conductitia Hajdonum caesareae ditionis opera, quocunque in casu et necessitate, ipse d. princeps, vel suorum quispiam citra expressam suae Mattis voluntatem utatur. Idem quoque ex parte suae Mattis fiet ratione Hajdonum, ditioni dni principis subjectorum.

Septimo. Proventus suae Mattis quoslibet et regni contributiones, aliaque onera, quae reliqui etiam regni Hungariae magnates et regnicolae supportant, ut bona quoque ejusdem dni principis supportent, non contrariabitur.

Octavo. Ut omnia puncta foederis, cum Tranniae regno, ante hac tempore suae Mattis conclusa et publicis regni comitiis Transylvanicis juramenti literis confirmata et suae Matti transmissa, sarta et tecta permaneant in omnibus suis punctis et clausulis ac conditionibus.

Nono. Cum hostibus suae Mattis quibuscunque nullum foedus, nullamque correspondentiam habebit, nec quaesito quovis sub colore et praetextu, opem illis feret, quin imo, si quos

tales adverteret, eos suae Matti caesareae sine mora deferet. Idem quoque a parte suae Mattis fiet.

Decimo. Si quid idem dnus princeps praetensi contra suam Mattem habuerit, id non, nisi per legatos suos, primum apud suam Mattem prosequatur et ita negotium complanet. Idem fiet ex parte quoque suae Mattis.

Undecim. Captivi omnes, qui ab initio hujus motus, hucusque utrinque et ubicunque intercepti sunt, gratis dimittantur.

Duodecimo. Magnificos dnos comitem Stephanum Bettlen juniorem et Davidem Zolyomi, ad conditiones ipsis propositas, ita uti limitatae, ac in peculiari scripto comprehensae, sigillisque et chirographis magnificorum d. d. Francisci Miko et Sigismundi Lonyai firmatae sunt, acceptandas et praestandas dnus princeps ipsemet inducet. Similiter etiam Haÿdones ditioni Trannicae subjectos inducet, ut nexus et confoederationes inter ipsos, ac Haÿdones ditionis suae Mattis et alios interessatos, remittant, relexent et penitus aboleant. Haÿdones etiam ditionis suae Mattis, unacum dno palatino, inducet idem d. princeps ad acceptandas conditiones ipsis etiam propositas, sub sigillis et chirographis magnificorum Francisci Miko et Sigismundi Lonyai scripto comprehensas.

Decimo tertio. Offert etiam d. princeps sese omni conatu interpositurum, ut capitanei et praesidiarii arcis Munkach fidei vinculo suae Matti obstringantur; prout id antea quoque usu roboratum fuit. Sin autem praestare hoc nollent, suaque Mattas vel dnus palatinus contra illos, aliam sibi rationem ineundam duceret, dnus princeps nullatenus impediet.

Decimo quarto. Inducet etiam d. princeps, magnificum d. comitem Stephanum Bettlen juniorem ut capitaneus et praesidiarii omnes arcis Ecsed, suae quoque Matti fidei vinculo sint astricti, juxta diploma pacificationis Posoniensis.

Decimo quinto. Quibus omnibus praemissis per dominum principem acceptatis et confirmatis, differentiae, contrarietates et violentiae omnes, exindeque subsecuta qualiacunque incommoda et damna, quae inter suam M. Caesaream, ejusque subditos et dominum principem Tranniae, ejusque pariter subditos, ab initio hujusce praesentis motus, in partibus regni Hungariae superioribus hucusque exorta sunt, penitus sopiantur, oblivionique perpetuae, tam per suam Mattem caesaream, quam etiam alios suos subditos tradantur.

Decimo sexto. Sua Mattas caesarea, pro innata sua benignitate dominum principem in peculiarem suam protectionem recipit et assumit. Neque eundem haederesque et posteritates ipsius utriusque sexus universos, bonaque eorundem et

conjugis suae universa in Hungaria existentia ratione praemissarum differentiarum et damnorum, ullo unquam modo per se, vel per alios quoslibet impediet et turbabit.

Decimo septimo. Ad hac sua Mattas eundem d. principem, in principatu regni Tranniae et partium Hungariae eidem annexarum, nec per se, nec per alios quoscunque impediet et turbabit, impedirique patietur.

Decimo octavo. Sua Mattas caes. atque regia confoederationes suas, cum statibus et ordinibus Tranniae et partium Hungariae eidem annexarum initas, vigore hujusce transactionis renovat, benigneque eosdem status assecurat, quod neque se ipsos, neque fines et terminos ipsorum antiquos per se vel alios quoscunque quovismodo turbari et impedire permittet.

Decimo nono. Amnistia servitoribus dni principis omnibus juxta tenorem posterioris amnistiae Posoniensis concedetur.

Nos itaque pro eo studio, cura, sollicitudineque et affectu nostro, quo erga patriae bonum, ejusque tranquillitatem publicam semper ducimur, praescriptos universos et singulos articulos, omniaque et singula in eis contenta, animo bene deliberato et ex certa nostra scientia, vigore plenipotentiae nobis per sacram c. regiamque Mattem clementer attributae, approbamus, ratificamus et confirmamus, assecurantes saepedictum d. principem, bona fide nostra christiana, quod praescriptos universos articulos, in omnibus suis punctis et clausulis, tam nos ipsi observabimus, quam etiam per alios observari faciemus, usque ad ratificationem, confirmationemque suae Mattis sacratissimae. Quin imo praescriptos omnes articulos, suam etiam Mattem sacram peculiari suo diplomate, benigne ratificaturam, in nos recipimus. Prout promittimus et assecuramus harum nostrarum manus nostrae subscriptione roboratarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum Cassoviae, die tertia mensis Aprilis, Anno dni millesimo sexcentesimo trigesimo primo.

Külső Esterházi kezével: Kassai pacificatió.

(Minuta orsz. ltárban. Act. Publ. Fasc. 5. Nro. 35).

VIII.

1631. június 5—július 1.

a)

Töredékek Esterházi Memoriale-jából a fehérvári országgyűlésről.

Comitia Transylvaniensium anticipata esse certissimum est, prout etiam illud, quod Zolyomi militiam campestrem

Georgii Rakoczi (quae constabat ex duobus millibus hominum) dum in Transylvanyam ingredire vellet, a se dimissam prohibuit, ne dissolvatur, stipendia ipsius erogando. Et tametsi anticipatio comitiorum a Rakoczio excusetur, quod vexillum et clava (quibus principatus suus a Turca confirmari solet) a Turcis sibi adferatur; attamen aliud reor timeoque, quod Jenő a Turcis sollicitatur, aut ne violenter occupetur. Et ideo consultationis causa convocat tam celeriter regnicolas, quidnam facto opus sit in isto casu, in gratiam enim unius chauzÿ, qui per mensem etiam et ultra apud ipsos commorari soleat, non est, cur comitia anticipari debuissent, non enim est e re, ut hujusmodi legationes sub comiitis effectuentur. Vel si praesentationem vexilli et clavae sub ipsis comitiis fieri voluerunt, poterant nihilominus per intervallum decem dierum quavis commoditate Turcarum detinere. Auget suspitionem conscriptio quoque militum per Zoliomi, qui, si fors Rakoczi arcem Jenö Turcis dedere nollet: ipse eandem ex parte sui eisdem appretiaret ob spem promotionis suae, quamvis hic quoque alio factum suum excuset praetextu, nimirum velle Turcam quoddam castellum vulgo Pankota nuncupatum inter dictam Jenő és (!) Szolnok reaedificare, quam verum est anno quoque elapso intendebat, sed sub specie hujus praetextus latrocinia jam sopita suscitata, alta et promota fuere.

Opere praetium esset itaque quempiam bonum et circumspectum eo mitti, qui omnia attenderet et observaret quam studiose. Et is ipse corporale quoque juramentum a Rakoczio necdum (ut in relatione mea humilime intimavi) praetestitum, excipere, duorumque juvenum reversales, quas jam praemanibus suis esse Rákóczi scribat, Vestrae M. perferre posset. Pro hoc autem idoneum judicarem Alexandrum Sennyei, aut Georgium Haller cum alioquin etiam Georgio Haller animus est ingredi Transylvaniam, et siquidem David Zolyomi magnam erga Johannem Kéri prae se ferat confidentiam, ad expiscandum animum ipsius, ut ipse quoque adjungeretur, arbitrarer pernecesse esse, sed forsitan et juramenti exceptio et exauditio amborum praesentiam requireret.

Principissa, relicta nimirum condam Gabrielis Bettlen hactenus in aresto fuit, quamvis enim veniam exeundi petebat, sibi tamen denegata est et paulatim omnem consumit substantiam, verendum etiam, ne Rakoczi ratione arcium Tokaj et Munkach cum ipsa collusurus sit, inducens eam pollicitationibus aut minis, prout etiam ob mortem Sculteti (quem ipsam interficere curasse asserunt) ad praesentem diaetam citata est; nec dubium conatus eorum esse, ut exuant rebus suis; quod respectu dictarum arcium Tokaj et Munkach et nimis praeju-

diciosum et damnosum esset. Placeret itaque mihi, ut illi ipsi mittendi legati, ipso quoque instituto exinde tractatu, omnino a consensu hujusmodi conclusionum dissuaderent, verum si aliquid exinde concludendum esset, fiat id cum V. M. viisque et modis omnibus V. M. in eo esse deberet, ut loco earum aut in Silesia, aut in imperio alia bona sibi datura esset. Unde postmodum quanta confiniis utilitas es sublevamen foret, vix credi parest.

Hac ocasione insinuandum quoque duxi V. M. Georgium Rákóczi, medio Sigismundi Lonyai me sollicitasse vellem procurare consensum V. M. quatenus ipse cum dna principissa convenire, arcemque Tokaj cum appertinentiis suis pro se occupare possit, promittens se ut cum ipse cum capitaneo Muncachiensi correspondentiam habeat, illa ipsa bona per manus mihi assignanda, curare efficereque apud dnam principissam, quatenus illa penes me secure maneant. Verum pro hac ipsius benevolentia nec gratiis actis responsum retulit. Quod nos istam consuetudinem non habeamus et ideo quantum fieri poterit, ob respectum etiam V. M. faveat potius D. principissae, quam molestare aut damnificare intendat.

(Fogalmazvány orsz. ltár. Act. Publ. Fasc. 5. Nro 21).

b)

1631. jún. 5.—júl. 1.

A gyulafehérvári országgyűlés törvényei.

Nos Georgius Rakoczi Dei gratia Transylvaniae princeps, partium regni Hungariae dominus, Siculorum comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium, significantes quibus expedit universis: Quod spectabiles, magnifici, generosi, egregÿ, et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium regni Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis, ad diem quintum mensis Junÿ anni domini millesimi sexcentesimi trigesimi primi, in civitate nostra Alba-Julia ex edicto nostro celebratis, congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos, in eisdem comitiis paribus ipsorum votis et unanimi consensu conclusos, supplicantes Nobis humilime, ut nos universos eos articulos, omnia atque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos, acceptaque habentes, benigne approbare ratificareque dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli Dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae, et partiu

Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitÿs, in civitate Alba-Julia, ad diem quintum mensis Junÿ, anno domini millesimo sexcentesimo trigesimo primo indictis, celebratis conclusi.

Egész országúl három nemzetűl tapasztalhatóképpen látjuk és veszszük eszünkben kegyelmes urunk fejedelmünk, mostani méltóságos fejedelmi állapatjában minémű nagy zurzavar, változás és veszedelmes időkben succedála szegény hazánknak, nemzetünknek; mindazonáltal az mindenható, felséges, bölcs, nagyhatalmú szent istennek kegyes providentiája s gondviselése által, szent lelkének gubernálásából, szegény hazánknak ez elmúlt időkben felháborodott állapatít, nagy sok gondjai, búsulási, éjjeli-nappali fáradozási után szép csendes békeséges állapatra hozta; légyen áldott az úrnak dicsőséges neve. Mi is alázatos igaz hűséges szolgálatunkkal megigyekezzük Nagyságodnak szolgálni mint kegyelmes urunknak. Mivel penig Nagyságod ennyi sok munkái, fáradozási után is ez mostani időre ide fejérvári városban generalis gyűlést promulgáltatván, minden hazánk megmaradására illendő dolgokat propositióiban közinkben küldött, kiből az Nagyságod kegyes atyai szegény hazánkra való gondviselését értjük és kezünkkel is tapasztaljuk, kérvén az mindenható felséges istent, Nagyságodat éltesse, szerencséltesse hosszú szerencsés boldog esztendőkig, hogy szegény hazánknak mostani csendes békeséges állapatját gubernálhassa, igazgathassa hoszszú ideiglen nagy jó egésségben.

Articvlvs I.

Az ártalmas és nyughatatlan elméjü emberek ellen való animadversio s abban leendő pocessus decernáltatik.

Az mint kegyelmes urunk értjük Nagyságodnak közünkben küldett propositiójának első részéből, hogy Nagyságod kegyelmesen intimálja egész országúl, hogy az nyughatatlan elméjű embereknek ártalmas igyekezeteknek refrenálásában valami oly modalitást keresnénk fel, kiből szegény hazánknak csendes állapatja és szép békesége állandó lenne, és Nagyságod méltóságos fejedelmi személye is securusb lehetne: azért kegyelmes urunk, mivel elsőben az nemes ország akarván Nagyságodtól megtudni, hogy Nagyságod az olyanokat denominálná és az nemes országnak értésére adná, kik volnának az olyan nyughatatlan elméjű emberek; melyet mikoron Nagyságod az nemes országnak főúri és nemes uraink követi által denominálttatta volna Haller István uramot, és azt Haller István uram is megértette volna, akarván magát menteni

az nemes ország előtt, nagy obtestatióval kéré az nemes országot, Nagyságodtól az instructiókat és replicatiókat alá kéretnők, melyből az ő kegyelme ártatlansága kilátszanék. Melyről az az nemes ország discurálván, ítélte azt, hogy ne mindjárást kéresse alá azokat az instructiókat és replicatiókat, holott vádlásra és mentségre valók volnának és mindjárást törvény processusa jöne ki belőle, hanem (mivel maga is Haller uram maga mentségét kívánná) in tali et unico isto casu, quasi ex insperato erumpáltatott imminens periculumnak evitálásáért kelletett ez statutumot csinálnunk, hogy ad tertium citáltassék. Végeztük azért kegyelmes urunk, az Nagyságod kegyelmes tetszéséből is, hogy a modo in posterum effélék ellen való animadversiójában Nagyságodnak observáltassék az ország régtől fogva való decretuma ott megírt processusával együtt, ilyen qualificatióval mindazonáltal, ha kik affélét akarnak attentálni, egyik signuma ez lehet, hogy jószágát akarminémű praetextus alatt másnak szokta adni és az országból úgy mégyen ki és onnét practicál ellenünk. Ha azért efféle ennek utánna depraehendáltatnék, suspicio is lévén hozzá, s jószágát is akar minémű praetextus alatt eladná vagy másra bízná, Nagyságod abban meg ne tartassa, consensust se adjon rá. Ha peniglen az evocatio meglenne és medio tempore, non expectato tempore diaetae, megindúlna, az teljességgel reputáltassék tanquam in flagranti crimine deprehensus, mely crimenbe, minthogy etiam per rusticas manus deprehendi potest nobilis, annál nagyobb authoritása lehet Nagyságodnak affféléknek animadversiójában. Mindazonáltal Nagyságodnak könyörgünk, akárkit is ad sinistram delationem aliquorum ne captiváltassa Nagyságod in dicta causa, hanem observálja Nagyságod az fellűl megírt módot és inauguratiójakor való conditiókat, Nagyságodnak megszolgáljuk mint kegyelmes urunknak.

Articvlvs II.

Az országnak közönséges adaja végeztetik.

Jelenti kegyelmes urunk Nagyságod sok kiváltképpen való szükségeit is, az fényes portára való contentatióit, udvara népe és mezei hadainak fizetésit, és ezeken kűvűl való sok extraordinaria expensát is; de ellenben ismét szegénységinknek is sok kiváltképpen való fogyatkozásit és szükségit szemünk előtt viselvén és meggondolván, holott az tavalyi és ez esztendőbéli hadak miatt is igen elpusztúltanak, aszálység miatt is semmi búzájok, gabonájok nem lészen, marhájok is igen elholt: mindazonáltal az mennyére szegénységink elérkezhetnek és hogy Nagyságodnak is meg ne fogyatkozzunk, igérünk Nagyságod-

nak ez egész esztendőbéli két rendbéli adóról minden kapuról flor. 20. Az Szent-György napinak felét ad 1. Augusti, felét ad 1. Septembris, felét ad festum Epiphaniarum, [1]) mindenféle contributiókra Jenő és Lugas épületivel együtt az Nagyságod tárházában fogyatkozás nélkül beszolgáltatni. Bihor, Kraszna, Közép-Szolnok vármegyék viszont, Debreczennel együtt, mivel kiváltképpen ő kegyelmek bántódtak meg inkább az hadak miatt, ígérnek Nagyságodnak ez egész esztendőbéli adózásban kapuról tizenhat forintot modo praemisso az Nagyságod tárházában beszolgáltatni. Szaránd vármegyében az felső járás is, mivel nem praestálja Jenőben az gratuitus labort, egy terhet viseljen az erdélyiekkel. Az székely uraink s atyánkfiai is, az kiknek az vármegyéken jószágok vagyon, az szász uraink s atyánkfiaival egyetemben, hasonló terek viselésre ígírik velünk magokat. Nagyságodnak alázatosan könyörgünk, légyen contentus vele.

Articvlvs III.

Az liber quaestus mézből, viaszból, szürből és ökrökből megtiltatik.

Noha kegyelmes urunk nem kicsin kárunkat látjuk az liber quaestusnak tőlünk való tollálása miatt: mindazonáltal látjuk Nagyságodnak mostani sok kiváltképpen való szükségit, melyhez képest minékünk az Nagyságod kegyelmes tetszésére kell accedálnunk; Nagyságod az liber quaestust exerceáltassa az Nagyságod resolutiója szerint, annak örömest annuálunk, tudniillik mézből, viaszból, szűrből és ökrökből való kereskedést: mindazonáltal kérjük Nagyságodat, hogy Nagyságod bizonyos zálagos jámbor nemes embert rendeljen az méznek, viasznak provisiójára és hogy mindennek illendő árát megadják; az mit szegénységink el nem akarnak adni, vagy házok szükségére tartják, azt tőlök violenter el ne vegyék, kiváltképpen az méz dolgából; ne is vitessék az mézet olyan messze, mint ennek előtte; ajándék nem adásért ne is sarczoltassák szegénységünket.

Articvlvs IV.

Az jó poltura három pénzben indifferenter elvétetik.

Mivel látjuk kegyelmes urunk az pénznek felette szűk voltát országunkban, Nagyságod kegyelmes tetszéséből végeztük egész országúl, három nemzetűl, hogy az igaz jó poltura

[1]) Itt a nyomtatott példányban kétségtelenül hiba van, a két félévi, úgymint Szent-György és Szent Mihály napi adó két-két határidőre lévén fizetendő, bizonyos, hogy a Szent-György napi adó első fizetési határideje ki van hagyva.

három pénzbe elvétessék itt Erdélyben is, mint szintén Magyarországban és az partiumban; hasonlóképpen hogy az Nagyságod adajában is indifferenter minden helyeken bevétessék, concludáltuk és determináltuk.

Articvlvs V.

Tavalyi disturbium miatt, kiknek búzájok és gabonájok eltékozlódott, felcircáltatván relaxáltatnak.

Kegyelmes urunk, mivel ez elmúlt őszszel az hadak miatt sok atyánkfiainak búzájok, gabonájok eltékozlódott, hogy azokat Nagyságod viceispánokkal felcircáltatja és relaxálja, Nagyságodnak megszolgáljuk. Az kik penig interim eltakarták és ad proprios usus convertálták, tartozzanak megadni. Ha penig contumacia ducti ugyan meg nem adnák, procedáljon Nagyságod azok ellen erről emanáltatott articulusok szerint.

Articvlvs VI.

Minden rendbéli tisztviselőknek számadások végeztetik.

Végeztük azt is kegyelmes urunk, hogy az perceptorok, kamara ispányok, decimatorok és indifferenter mindenféle tisztviselők az restantiákat administrálják és ratiójakat is eligazitsák.

Artcvlvs VII.

Az üdvözült fejedelem után abalienáltatott fiscale bonumoknak restitutiója determináltatik.

Az mi a fiscale bonumok állapatját illeti kegyelmes urunk, végeztük, hogy valamit az idvözült kegyelmes urunk testamentomban valakinek legált, azok in vigore maradjanak; viszont valakinek valamely jószághoz igaz vérségek volt s az üdvözült urunk halála után restituáltattanak, azok is in vigore maradjanak, és ez után is restituáltassanak az verus haereseknek, az elmúlt 1630. esztendőbéli arról végezett articulusok szerint. Ezeken kivül valamely jószágot és jövedelmeket utcunque akárki istantiájára és persvasiójára eladtanak, mind azokat, valamelyek az idvözült fejedelem halála után az fejedelemasszony kezénél maradtak volt, indifferenter et simpliciter restituáltassanak, minden ingó-bingó marha, pénz, ezüst, arany, lövő szerszám, indifferenter, akármi névvel neveztettek légyenek. Az kik peniglen efféle jövedelmekhez hozzá nyúltanak, azok is simpliciter restituáltassanak, az melyeket az fiscus nem adott volt; maradván az ő nagysága kegyelmességén, kinek mit akar gratificálkodni belőle.

Articulus VIII.

A limitatióknak inspectori és abból következhető poen[illegible]

Az mi az limitatióban való modalitást illeti kegyelmes urunk, mivel ennek előtte az idvözült urunk úri és nemes rend[illegible] való inspectorokat [illegible] várasokra, melyből sok abusus sok [illegible] hogy azért [illegible] ne légyen, végeztük és [illegible] minden helyeken [illegible] meglássák [illegible] rendeljék Isten s [illegible] ilyen képtelen áron [illegible] még nem bün[illegible] generalem diae[illegible] Kiváltképpen penig [illegible] hanem itt ben[illegible] szorgalmatos vigyázá[illegible]

[illegible] IX.

[illegible] *[illegible]tatik.*

[illegible] articulu[illegible] az Nagy[illegible] találtuk, hogy [illegible] irott articulu[illegible] perését admo[illegible] hogy azok in[illegible] hassák cau[illegible] avagy deponál[illegible] observ[illegible] azokon kivül [illegible] akar. Nagysá[illegible]

[illegible] X.

[illegible]atiráj[illegible]nak [illegible]

Nem [illegible] is con[illegible] nemesek prae[illegible] tartatnának: mind[illegible] hogy [illegible] kegyelmesen accedál[illegible] mind F[illegible] országban lévő ne[illegible] urainkat [illegible] az idvözült fejedelem [illegible] exemtióját és immunitását [illegible] hagyta, hogy Nagyságod [illegible] korcsomárlás [illegible] immunitásokban, annuentiá-

jokban megtartja, Nagyságodnak híven megszolgáljuk. És hogy úri, nemes és egyházi renden valóknak házokra, mikor gyűlés valamely városban nem celebráltatik, senki szállani ne merészeljen, kiváltképpen katona renden valók, végeztük, hogy ebből az 1604. esztendőbéli articulus observáltassék.

Articvlvs XI.

Ha mely városi bírák, polgárok, nemes emberen potentiát patrálnak, azok ellen való processus denotáltatik.

Az mely városi bírák, polgárok valamely nemes emberen potentiát patrálnának, megfogják, verik, vagdalják őköt, deliberáltuk egész országúl, három nemzetűl, hogy articulusban iratván az olyan város bírái ad generalem diaetam evocáltassanak és ugyanott juris ordine convincáltassanak, ha vétkek lészen; ha penig az gyűlésről elmúlnék, terminuson is prosequálhassák azon causájokat.

Articvlvs XII.

Enyedi kastélyban lévő apró kamora helyeknek állapatja jelentetik.

Az enyedi nemes atyánkfiainak az kastélyban lévő kamora helyecskéiket, hogy az városi renden valók megadják és az kiknek nem volna is, hogy azoknak is szakaszszanak, igen méltónak ítíljük lenni és articulusban íratni, így mindazonáltal, hogy ő kegyelmek is az szükségnek idején minden tereh viselést egyaránt supportáljanak az városbéliekkel az kastélyhoz.

Articvlvs XIII.

Az malefactorok persequálásában való út contineáltatik.

Az latrok persecutiójában observáltassék ez elmúlt 1630. esztendőbéli articulus, hoc tamen addito, hogy az mikor, az Nagyságod jószágában megyen az vice-ispán lator kergetni, az Nagyságod gondviselője légyen mellette, vagy képebéli embere, és fejek vesztése alatt az latrokat pénzért, fizetésért, el ne bocsássák, és azoknak ne kedvezzenek. Szaránd vármegyében is, hogy az latroknak kergetése, circálása indifferenter minden helyeken légyen és az jenei s illyei kapitánok is kergetésekre kimehessenek, végeztük és concludáltuk.

Articvlvs XIV.

Az elfutott jobbágyoknak minden helyekről való restitutiójáról írattatott előbbi articulus erősíttetik.

Mivel Nagyságod kegyelmes urunk az aknákba, Nagyságod udvari gyalogi közzé, Zilahra, Csehbe, Tasnádra, Eg-

regyre futott jobbágyinknak kiadattatása felől az előbbeli erről való articulusokat confirmálja és helybenhagyatja, Nagyságodnak megszolgáljuk. Az kik pedig privilegiumokat praetendálják jobbágyinknak megtartására, abból is observáltassék az elmúlt esztendőbeli 13-dik articulus.

Articvlvs XV.

Az postálkodásban való régi usus confirmáltatik, és poenájok végeztetik azoknak, kik erővel postálkodtatnak magoknak.

Noha egynéhánszor végeztük az erővel való postálkodtatás és gazdálkodásnak is tolláltatásáról, végeztük azért mostan is újobban Nagyságod kegyelmes tetszéséből, hogy az kik effélét tentálnának, in unico termino készen lévén bizonságokkal, decidáltassék dolgok. Az postálkodás dolgában is observáltassék az régi jó usus; az honnat lovakat, ökröket, szekereket elvisznek, oda ne veszessék, se pénzen el ne adják. Váradtól Révig, Révről Feketetovig, Feketetóról Hunyadig, Hunyadról Kolosvárig, Kolosvárról Tordáig, et sic consequenter tartozzanak az postálkodással. Ha kik penig nem Nagyságod dolgaiban járnak, úri, nemes és egyéb rendeu valók, senkit postálkodásra ne erőltessenek, hanem fogadjanak pénzen marhát az magok szekerek alá. Ha penig az ellen cselekednek, comperta rei veritate, az vice-ispán adhibito brachio regali négyszáz forintot exequálhasson azoknak jószágokon. Az gazdálkodás dolgába is observáltassék az szász uraink atyánkfiainak arról emanáltatott annuentiájok minden helyeken.

Articvlvs XVI.

Bihor vármegyében lévő hajdúságról irattatott előbbi articulus corroboráltatik.

Hogy az Bihor vármegyebéli hajdúság semmi innovatiót ne csenálhasson, arról observáltassék az 1609. és 1613. esztendőkben emanáltatott articulusink, végeztük és concludáltuk.

Articvlvs XVII.

A holdoltságon lévő egyházi nemeseknek belligeratiójokról való régi usus observáltatik.

Mivel Nagyságod az holdoltságon lévő egyház helyű szegény nemes atyánkfiaitól az régi usus és rendtartás szerint kévánja a belligeratiót Nagyságodnak megszolgáljuk. Mi is articulusban íratván, deliberáltuk, hogy observáltassék közöttök.

Articvlvs XVIII.

Deponált nemeseknek jövendő terminuson való eligazíttatás contineáltatik.

Az váradi, bihori, püspöki, csatári és tasnádi deponáltatott nemes atyánkfiainak dolgokat, hogy Nagyságod ez mostani állapatjokban hagyván az jövendő brevis terminuson eligazíttatja, Nagyságodnak megszolgáljuk.

Articvlvs XIX.

Bihor vármegyebélieknek az Rézbánya és Vaskohra vágatandó ölfa dolga helyben hagyatik.

Ugyan az Bihor vármegyepéli atyánkfiai között is az Rézbánya és Vaskohra vágatandó ölfadolgából, hogy Nagyságod az régi usust observállhassa, végeztük és concludáltuk.

Articvlvs XX.

Az kövesdi jószágban is az malefactorok büntetésekben az régi usus observáltatik.

Mivel kegyelmes urunk Szúnyogh Gáspár az kövesdi jószágra oly privilegiumot extrahált volt, hogy az malefactorok büntetése, kergetése, csak ő rajta álljon, végeztük, hogy ott sem lehet liber baronatusság; ezért observáltassék ott is az régi usus.

Articvlvs XXI.

Dési bírák két rév hajókat az Szamoson tartsanak, rendeltetik.

Az dési bírák is az Nagy-Szamoson, hogy jó két rév hajókat tartsanak, végeztük és articulusunkban is írattuk.

Articvlvs XXII.

Az kárásnebesieknek régi ususok az sóvételben roboráltatik.

Az minémű usust az kárásnebesiek kezdtek observálni az sóvétel felől, végeztük azt is articulusban íratni, hogy ezután soha ne légyen, hanem az régi jó usus observáltassék köztök.

Articvlvs XXIII.

Thorda városbéliekkel az ott lakó sóvágók hogy némely dolgokban és közönséges terhviselésben egyetértsenek s az ott való bírótúl törvény dolgában hallgassanak, decernáltatik.

Hogy Nagyságod Thorda városa és ugyanott való sóvágók között az minémű controversia vagyon, ezen gyűlés alatt

annak eligazítására bizonyos commissariusokat denominál, és az Aranyason lévő hidat is hogy segélljék csenálni az sóvágok. és árvízen jégmenéskor vélek együtt oltalmazni, igen szükségesnek ítéljük lenni, és ugyan articulusunkban íratván, tógátak, malom-gátak, útak csinálását, város őrzését, az régi usus szerint ők is egyaránt viseljék az városiakkal, Nagyságodnak alázatosan megszolgáljuk; az törvény dolgában is az város bírájától függjenek az sóvágok.

Articvlvs XXIV.

Az ó és új thordaiaknak némely közönséges dologban való correspondentiájok contineáltatik.

Az új thordaiak privilegiumoknak productiója is, hogy azon commissariusok előtt légyen és az köztök lakó sellérek is, hogy az úton járóknak szállást adjanak, híd csenálásban, tó gátlásban és egyéb közönséges haszonra nézendő dolgokban, hogy segétséggel légyenek az ó thordaiaknak, igen méltónak ítíljük lenni.

Articvlvs XXV.

Az partiumból török földére ment jobbágyoknak uroktól ezelőtt végeztetett articulus confirmáltatik.

Az mely jobbágyok az partiumbéli atyánkfiainak, hasonlóképpen Jenőn felűl is, az török földére mentenek s mennek, vagy az törökek szabadon járnak köztök, jobbágyokat verik, szidják, kötözik, hurczolják, hogy Nagyságod abból az idvözűlt fejedelem idejebéli rendtartást observáltatja véllek, Nagyságodnak megszolgáljuk, mint kegyelmes urunknak.

Articvlvs XXVI.

Az váradi bírák és ott lakó egyházi nemesek halasztatnak igasságoknak producálásáról jövendő terminusra.

Hogy Nagyságod kegyelmes urunk az váradi bírák atyánkfiai instantiájára az gratuitus labornak praestálásában az idvözűlt fejedelem idejebéli usust observáltatja, az melyről levelek is vagyon, Nagyságodnak megszolgáljuk. Hogy penig az nemesség házokban lakó jövevény embereknek privilegiumoknak, végezéseknek productióját Nagyságod ez jövendő terminusra differálja, igen méltónak ítíljük.

Articvlvs XXVII.

Székelységről követségre bocsátandó embereknek úti költségek.

Kegyel urunk, az mely székely uraink s atyánkfiai közzűl Nagyságod idegen országba küld, hogy azoknak illendő költségek felől provideál, Nagyságodnak híven megszolgáljuk.

Articvlvs XXVIII.

Az újobban nobilitáltatott personák nemcsak országgyülésében, hanem vármegyéken is publicáltassák armalis leveleket, sub poena apposita.

Mivel kegyelmes urunk az nemes leveleknek országgyűlésében való publicáltatásából nem kevés inconvenientiák jőnek ki, holott oly szegény ember jobbágya nobilitáltatja magát, hogy az országgyülésében az szegény nemes ember arról nem provideálhat: végeztük azért egész országúl, három nemzetűl, hogy ha ki a modo in posterum az országgyülésében nemes levelét publicáltatja, székes helyén és vármegyéjén is publicáltatni tartozzék: ha penig nem cselekedné, vigora ne légyen levelének.

Articvlvs XXIX.

Új keresztyének privilegiuma újobban erősíttetik.

Kegyelmes urunk, noha az új keresztyének is immár alkalmasként gyarapadtanak Vinczen az ő lakó helyekben; mindazonáltal, mivel az meghólt kegyelmes urunktól is privilegiumok vagyon s Nagyságod is, azt mint értjük, confirmálta: azért végeztük egész országúl három nemzetűl, hogy ő felőlök az Nagyságod kegyelmes dispositiója légyen. De mivel ekkédig a szász városok sokadalmiban árúsokkal nem szabad volt menniek, ezután se menjenek.

Articvlvs XXX.

Annualis salus conductus prohibeáltatik, cum adjeta exceptione.

Kegyelmes urunk, az Nagyságod salus conductusával is némelyek igen abutálnak: végeztük azért, hogy ezután senkinek annualis salus conductus ne adattassék, az váradi kapitányon, az háromszéki tisztviselőkön, viszont az Nagyságod praefectusán kivűl; az kik penig másképpen abutálnak afféle salus conductussal, annak hely ne adassék.

Articvlvs XXXI.

Máramarosiak praestálják Huszt várához az gratuitus labort.

Kegyelmes urunk, mivel az máramarosiakon semmi hadak nem forgottak, az Nagyságod kegyelmes tetszéséből, hogy az gratuitus labort Huszt várához praestálják, minékünk is egész országúl igen tetszik.

Articvlvs XXXII.

Erdélyi uraknak és nemeseknek, kik Erdélyben és római császár birodalmában bírnak jószágokat, állapatjok determináltatik.

Az császár ditiójában lévő urak és nemesek, mind az kik oda ki vadnak, ad diem festum Sancti Laurenti proxime affuturi béjőjenek; ha pedig bé nem jőnének, evocálják jószágokból iuxta brevium judiciorum processum, ad futurum terminum, adják okát; alioquin amittálják jószágokat, ulteriori termino denegato. Az szolgálat dolgában penig tartassék az előbbeni diplomákban való végezés. Ha kik penig az végre mentenek ki, hogy Magyarországban légyen örökös lakások, bírhassák itt ben is jószágokat s lehessen szabados jövések menések, nem itt ben az országban való szélleljárásokra, hanem csak tulajdon jószágokban, mindazonáltal az fejedelem hírével, engedelmével és salus conductusával. Hasonlóképpen az kik itt ben Erdélyben laknak is s oda ki jószágok vagyon, hasonlóképpen cselekedhessenek, ista tamen conditione praemissa, hogy viseljék jámborúl, igazán tökéletesen magokat ne practicáljanak se oda ki, se itt ben. Az kiknek penig örökös lakások oda ki vagyon és itt Erdélben örökséget birnak, azok tartozzanak reversalist adni, hogy semmi hostilitást abból nem indítnak.

Az vitézlő Joannes Gluchovski de Benckvitz német gyalogoknak kapitányát, Nagyságod kegyelmes commendatiójára, meggondolván hűséges forgolódását és hasznos magaviselését mind Nagyságod mellett s mind penig országunk szabadsága mellett, magunk közzé béveszszük, mind magát s mind maradékit igaz hazafiainak lenni pronunciáljuk, bévévén szokás szerint való juramentumát és el is hivén, hogy minden időben igaz és hasznos tagja fog lenni ez hazának.

Az taxás városoknak contributiója.

Kolosvár adjon flor.	1800.
Fejérvár adjon flor.	200.
Bánfi Hunyad adjon flor.	200.
Kézdi Vásárhely adjon flor. . . .	200.
Udvarhely adjon flor.	200.
Sepsi Szent György adjon flor. . .	100.
Illyefalva adjon flor.	100.
Egeres adjon flor.	80.
Nagy Almás adjon flor.	40.
Várad adjon flor.	1600.

Nos itaque praemissa suplicatione dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae et partium Hun-

gariae ditioni nostrae subiectarum benigne exaudita et admissa praescriptos universos et singulos articulos, nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris, de verbo ad verbum, sine diminutione et augmento aliquali; inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta ratos, gratos, et accepta habentes, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus; offerentes nos benigne, quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis et articulis, tam Nos ipsi observabimus, quam per alios quoslibet observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, et ratificamus harum nostrarum vigore (et) testimonio literarum mediante. Datum in civitate nostra Alba-Julia, die prima mensis Julÿ anno domini millesimo sextentesimo trigesimo primo.

Fejérváratt nyomtatta Lignicei Effmurdt Jakab fejedelem urunk könyvnyomtató és compactora. Anno 1631.

Két nyomtatott példánya, pecsét és aláírás nélkül, *az erd. Múzeumban (Jos. Com. Kemény Codex Authent. Art. Diaet. III. köt. és a Döndth-gyűjteményben.)*

IX.

1631. szept. 25.

Rákóczy hadfölkelési parancsa.

Georgius Rákóczi dei gratia princeps Trannsylvaniae etc. Spectabiles, magnifici, generosi, egregii et nobiles, fideles nobis sincere dilecti. Salutem et favorem nostrum. Quoniam scopus et intentio nostra ea fuit ab initio et semper, quod regnum nostrum Vestrasque Dominationes in tranquilla pace conservare possimus, non parcentes causa eius labori, sangvinisque nostri effusioni requirente id necessitate; et dum his attenderemus, relatum est, comitatus exteriores ac Haidones quoque in insurrectionem cogere sub eo praetextu ac si bellum rusticanum medio eorum compescere vellent, ut dicitur; illos autem jam in pace esse ex litteris extraneorum servitorum nostrorum intelligentes, veremur, ne sub hac specie contra nos ac regnum nostrum quidpiam machinari intendant, prout a variis locis, et porta etiam informamur, quanquam id minime sperare potuimus, ablegatis quoque nostris apud suam caesaream maiestatem adhuc commorantibus; volentes nihilominus nobis ac regno nostro mature providere, Vestras Dominationes monemus, imo iuxta obligationem pro defensione communis boni sub amissione omnium bonorum committimus et mandamus serio, quatenus acceptis praesentibus singulis horis tam equi-

tatus, quam peditatus a singulis portis parati sint, ut dum et quandocunque secundas acceperint praeceptorias sine ulla excusatione eo et penes illum, quo mandaturi sumus sese conferre possint, quo sic defensioni communis boni ac nobis quoque praestandae fidelitati in nullo deficiant; secus sub poena nequaquam facturi. Datum in oppido nostro saxonicali Ujegyhaza, die 25. Sept. anno domini 1631.

G. Rákóczi m. p.

(Jászay gyűjtemény, nemzeti múzeum).

X.

1632. márcz. 11.—ápr. 24.

Kéry János követsége.

a)

1632. márcz. 11.

Eszterházy levele Rákóczyhoz.

Illustrissime princeps, domine amice observandissime.

Az mely birodalmak és respublicák épségben vannak is és se külső se belső ellenségtűl nem szorongattatnak is, az egymás közt való szeretettel, egyességgel s az igazságnak kiszolgáltatásával nagy szorgalmatos vigyázás és gondviselés mellett értékkel szoktak megtartatni, melyek kívül nem lehet oly nagy erő és hatalom avagy épület, az ki bizonyos ruináját ne várhassa s menjünk tehát mi szegény magyarok, az kik úgy hiszem mind ezek héjával vagyunk is, nem is ép, hanem igen megromlott házban lakunk, nagy barátsággal pedig s olyban az kit kívül is, mint valami kerteléssel, úgy vött környül az idegenek gyűlölsége, belül is pedig, ha magunkat megtekéntjük, kiváltképen Báthori Zsigmond erdélyi fejedelemségétűl fogvást mind eddig úgy tudom és láttam is s látom most is, hogy az idegeneknek gyűlölségét is meghaladta sokképen, az mi nemzetünknek maga ellen való egyenetlensége és gyűlölsége, úgy annyira, hogy se az természet szerint való ellenségtűl, se senki más idegenektűl többet ez az haza és nemzet nem szenvedett, mint magától, ama mondás szerint: hogy perditio tua ex Izrael, melyet oly bátran és minden tovább való gondolkodás nélkül is követnek, mintha magoknak valami nagy jót és istennek kedves áldozatot tennének vele, maga ha jól bele néztek volna cselekedtekben az köz jó ellen, magok viselésével, valami elmúlt privatus emberek hivalkodó dühösségének voltak rabjai, kit igen nagy nyilván való isten haragjának láttam nemze-

tünkön, úgy hiszem, hogy csak ő szent felsége tehet is róla. Mindazáltal tartozunk még is vele, istentől levén hívatalunk reá, hogy az mihez vétek nélkül férünk, azzal segítsük szegény hazánkat és nemzetünket s nem adhatunk-e annyi erőt neki, az kivel gyűlölői ellen hatalmasan oltalmazhassa magát? Ottan irtsuk ki az magunk közt való nagy egyenetlenséget, az ki ezennel elfojtja veteményünket s oltsunk és plántáljunk az helyett igaz és jó egészséget, s így ama mondásból, hogy: concordia res parvae crescunt, vehetünk valami consolatiót, ha nem mindenestől felépítésére is hazánknak, avagy derekason való oltalmára mindazáltal veszélyének haladékjára, melyben ím én Kegyelmeddel kötöm magamat s ígérem, hogy se édes hazámnak, se nemzetemnek, sem Kegyelmednek meg nem fogyatkozom, csak mívelje azont Kegyelmed is, kit idegen ítílet nélkül is el nem múlathatunk és ezekben kérem Kegyelmedet, azt se vélje, mintha én magamat nézném, mert ha szintén mi új eszeveszett találná is hazánkat, újság előttünk az nem volna, minthogy életem elveszése kivül (abban sem sok lévén már hátra) alkalmasint meg is hánytak már efféle hazánk habjai engem, partra jutottam s mindazáltal isten akaratjából s böcsületem nevelésével pedig s irtóznom ez után sem kellene nekem effélétől magamat nézve, most is azon ember levén s nagyobb experientiával is bírván, nem magam java; azért elhiheti Kegyelmed nagy csendességbe nekem feltött czélom, hanem közönségesen mindnyájunknak java és megmaradása s azért kívánván az magunk nemzete között való szép egyességet is és ez mellett az most mi kedves hazánk békességét, ki nélkül az magunk között való egyesség meglévén is, meg nem maradhatunk. S ez is és nem más az, ki valameddig megtarthatja nemzetünket, egyébaránt bizonyoson utolsó ruina követ bennünket. Mindenek felett azért az jó békesség és egyesség az kit iterato szorgalmatoson ajánlok Kegyelmednek és az kinek követésére s megtartására szeretettel kérem is Kegyelmedet, noha nem kételkedem semmit is benne, hogy Kegyelmed is mindezeket szemei előtt ne viselje, mind nemzetére, mind hazájára, magára, kedves gyermekeire s azoknak posteritására nézve is s úgy alkalmaztatja magát, hogy onnét se az jó egyenesség ellen, se az békesség ellen semmi oly dolog ne történjék, az kiből valami alkalmatlansága jöhetne ki édes hazánknak, sőt hogy ha mi affélék eddig történtenek is az melyek ne talám valami idegenséget láttatnak causálni: mind az jó egyesség s mind az békesség dolgában azokért szerzett orvossággal remediálni fogja azt is Kegyelmed s apró avagy mi magán való kevés dolognál és némely maga megbántásával is egész nemzetünk és hazánk javát s megmaradását nagyobbnak fogja tartani, ezzel

kötelezvén Kegyelmed császár urunkat is maga jó akaratjára s minket is maga szeretetire és szolgálatjára s alatta valóit is hűségre, melyekben mind az mint feljebb is írám csak lássam az Kegyelmed declaratióját, az én részemről ezekben fogyatkozást nem talál, hanem az jó egyességnek követőjének s nemzetünk közt annak hitetőjének s az jó békességnek is őrzőjének tapasztal. Ezeket in summa confidentia írom Kegyelmednek, kérvén szeretettel Kegyelmedet, vegye azon confidentiával és az mellett Kéri János uram sógorom által való izenetünknek is adjon hitelt, ki Kegyelmedért sem leszen káros, én is meg szolgálom Kegyelmednek.

Tartsa meg isten Kegyelmedet jó egészségben.
In Kis-Marton die 11. Martii 1632.
Illutrissimae dominationis vestrae

servitor et amicus addictissimus
Comes N. Esterhazi m. p.

(Alább más írással): Esterházy Miklós palatinus levele.
(Eredetije a magy. kir. orsz. levértárban).

b)

1632. á p r. 23.—24.

Rákóczy végválasza Kérynek.

Noha Kegdnek első szemben létében velünk emlékezetet töttünk vala, úgy hozván az alkolmatosság is, az szádvári állapatról, melyről ugyan bő szóval is informáltuk vala Kegdet, miképen jutott annak birása az mi kezünkben, el is hittük. Kegd erről sem fog feledékeny lenni, mindazáltal most is kedvesen vesszük Kegyelmedtől, ha azt palatinus uram eleiben az szerént proponálja, kit ő kglme megértvén, elhittük, igasságunknak is nagyságát eszében veheti ő kglme, mert látja isten, ha igasságunk nem volna hozzá, se jó hírünket, nevünket hazánknak régi sok eleinktől véres fáradsággal keresett szabadságocskáját, az mi nagyobb, conscientiánkat nem sértegetnénk hamis dolognak tueálásával; ha azért édes Kéri uram, mind igazságunk lévén hozzá, mind fontosb szolgálattal kedveskedhetünk mi palatinus uramnak, mint sem az Csáki urak, miért kellene hát ő kegmének magától posteritásától minket idegeníteni s mind az mi igazságunkat meghomályosítani, kinek kiszolgáltatására ugyan köteles is ő kegme, annyi részében, az mennyiben mi is magyarországi úrnak is tartjuk magunkat, holott valahol ő kegme az mi igazságunkat kezdi sértegetni, magáét, utána valókét is bontogatván, valljon az idegen nemzetnek is nem bocsátja-e ő kegme ítéletiben magát, jövendőre is hagy-

hat-e maga nemzete között jó hírt, nevet, posteritásinak is igérhet-e más állapatot annál, az mint ő kegme másokéval cselekedett, avagy hazája is mit köszönhet meg ő kegmének, ha annak szabadságát, törvényét nem igyekezi úgy folyásában bocsátani s azt kiszolgáltatni, az mint kellene és kévántatnék summus justitiariustól, nem kellene ő kegmének arra nézni az tisztben praedecessori közűl ki mint viselte magát, hanem hazájának szabadságát (ki már bizony igen meg kezdett szállani) hozná jobb állapatra, agonizáló voltából emelné ki s hadna olyan jó hírt, nevet magának, gyermekinek tekéntetet. Úgy vagyon, bizony szép dolog embernek ura előtt való kedvessége, nagy bátorság tárházának teli volta, dicsekedésre méltó sok jó akaróinak száma, messze kiterjesztő s nagy dolgokat felvizsgáló elméjével híres lenni, gyermekinek is felserdűlt virágzó idejével magát gyönyörködtetni s nagy rakott várait szemlélni, az becsület tetejének halmán űlni, hatalmasságát rettegni, de mind ezeknél rövideden kimondván, nagyobb jó, üdvösségesebb is hazájának, nemzetének szereteti, annak szabadságának igazán való oltalmazása és kiszolgáltatása, kiről az pogány poéta is azt mondja: *dulce est pro patria mori;* hát mi is keresztévek, kik üdvösségünket is az igazságnak követése és hazánk nemzetünk szabadságának oltalmazása által is várhatjuk, kövessük azt az miért miben üdvösségünk, jó hírünk, nevünk és minden jónk be vagyon foglalva. Segíthetnénk is ebben egymásnak, mi az hatalmas császár fényes tekinteti előtt, ő kegme az felges római császár előtt, magunk között egyesek lévén, tökéletesen confidentiát viselvén egymáshoz, ennek az szegény marokni megmaradott magyar nemzetnek, hazánknak megmaradásában oly őrállók lehetnénk, mint régenten Rómában az toronbeli mesterséggel felépíttetett feladó, ki mindjárt csendített, mihentest valamely ország Róma veszedelmére ingyen csak tanácskozott is, magunknak is pedig úgy ígérhetünk securitást, ez dologban hasznos fáradozást, ha egyesek leszünk, mert noha mi is recognoscáljuk, volna szükségünk az ő kegmével való egyességre, de ha római császárnak ő felgének szerencséjének mostani meghanyatlott állapatjára tekéntünk, bizony úgy vizsgáljuk, ő kegmének az mivelünk való egyességre nagyobb szüksége volna, holott ha az az ő felge szerencséje mégis tovább fogna hanyatlani, semmi idegen nemzetben bizodalmát nem vethetné, hatalmas császár portájára nem mehetne, mert annak mindenkor ellene tusakodott, ha német közé menne ő kegme, mit adtak azért Forgách Zsigmond uramnak, Bocskay idejében Turzó Györgynek, egyéb magyar uraknak, ez elmúlt nem régi üdőben magának ő kegmének Pálffi István uramnak, Bosnyák uramnak s többeknek; magunk országában is ha az

lengyel nem adja úgy meg az magyarnak böcsületit, mint illenék, ott benn mit nem fogna cselekedni, példát sem találunk reá, hogy valamely magyarnak exul állapatjában Lengyelországban nagy tekinteti lött volna; mivelünk is ha ő kegme egyes nem lészen, nem bízhatik hozzánk, e converso mi is, mind ily állapat ha követne, kitől, hiszem az úristent, meg fog oltalmazni, mivel mi bizony soha az fényes portától el nem akarunk szakadni, el akarnám azt magunktól távoztatni, kik előttünk való fejedelmek közül az miatt vesztenek; Báthori Sigmond és ím nem régen szegény Báthori Gábor, ki talám most is élne, ha az másokhoz való bizodalomért farban nem rúgja vala, magam pedig anno 1611. 8. Maji szemben lévén Báthori Zsigmonddal Prágában, tudom, mit mond vala szegény, kiesvén az köny szeméből; mindazáltal azt is meg akarjuk adni, az mivel az keresztyén királyoknak és az egész keresztyénségnek, legfeljebb az mi édes hazánknak nemzetünknek tartozunk, azt is felérjük elménkkel, hogy mind az mi gonosz akaróink s mind az ő kegméé úgy ütik le fejeket, ha köztünk egyesség lehet (de nem színes és csalárd külső) hanem tökéletes igaz és szűből való, mert olyanra, az minemű eddig volt, bizony semmi szükségünk, sem kivánságunk, annál inkább akaratunk nincsen; hazánknak is úgy szolgálhatnánk hasznosabban, ha egyikünk az másiknak hátához vethetné hátát, mivel mi is az úristennek szent áldomásából már nemcsak megpihesedtünk, hanem ugyan tollasodni kezdettünk, mely jó isten fejedelemségünknek kezdetitől fogva egynehány jegyekkel megmutatta, hogy állapatunkat nem az vak szerencse adta, hanem az ő nagy irgalmasságából szegény hazánknak, nemzetünknek ilyen utólsó veszedelmére fordúlt állapatjának idejében ő rendelte volt elvennünk, hogy szolgáltathasson velünk józanon és istenesen, mert ha meggondolnák az emberek csak az egy esztendőnek forgása alatt nilván, titkon hol egy s hol más practikával mint igyekeztek rajta, megejthessenek, úgy tartották, mintha már kezekben akadtunk volna és majd mintha lehetetlenségnek ítélték, hogy abból kimenekedhessünk, az úristen csodálatoson nagy örömmel kiszabadított s azoknak minden ártalmas practikájokat megcsúfolta, meg akarván mutatni az ő isteni ebbéli rendelését s akaratját és ottan csak ez rajtunk mutatott isteni gondviselés által is, nem kellene-e palatinus uramnak az mi velünk való egyességnek örülni és azt két kézzel kapni; el is hittük, bizony ezután is ő szent felge mindaddig meg fog őrzeni, ótalmazni, valamig az ő nagy nevének dicséretire, szegény hazánknak nemzetünknek jovára, megmaradására, lelkünk üdvösségére látja lenni, mindennapi kedves áldozatúl is szeme előtt forogván az szent úristennek az ő tisz-

telotihez való buzgóságunk, annak oltalmazása mellett való készségünk, hazánk, nemzetünk szabadsága s megmaradására való igyekezetünk, kit ha mi helyben állathatnánk az isten tisztességének securitást szerezhetnénk, ma (híjuk az úristent bizonyságúl) életünk letételével felváltanánk; ez írásunkban hogy ennyére [1]..... pennánk, majd ugyan hírünk nélkül esik, de ne csudálja Kegd, mert az kinek min szíve fájni szokott, azt kevés szókkal ki nem szokta jelenthetni, könnyebbülni is szokott embernek búsulása, mikor azt az emberek eleiben terjeszthetí; ő kegyelme is így gondolkodván, ne feledkezzék együtt szánakozni szegény hazánknak, nemzetünknek az egyenetlenségből származandó nyavalyáján, igyekezzék együtt velünk azt oltani, kire az úristen segítse ő kegmét: tudjuk, Kegd eddig bizonyosban értheti császár ő felge követének jövését, kit mivel itt mi tovább nem késleltethetünk, csak míg az akarja, illendő Kegdnek sietni föl palatinus uramhoz, hadd értse meg ő kegme, melyben bántódtunk mi meg ő kegmétől, mi is arra való választételét vehessük el ő kegmének, ne kellessék az ő felge követe előtt is azokat úgy előszámlálnunk, az mint Kegmednek jelentettük, ne is késsék palatinus uram is magát mind egy s mind más dologról declarálni, mert mivel mi az szegény megholt fejedelem idejebeli példákból sokat tanúltunk, az temporizálást egyáltaljában nem akarjuk követni, mert míg időnk vagyon alkolmatosságunk az magunkra való gondviselésre, azt édes Kéri uram mi el nem akarjuk mulatni. Mi ő felge után palatinus uramtól csak igazságot kévánunk, gonosz ellenünk practicálók ellen haladék nélkül való satisfactiót, mint Praepostvári gonosz akarónkat hogy ő kegme ne tueálja, promoveálja, gerjeszsze, patrocináljon és feljebb ne becsülje, azokat ő kegme se titkon, se nyilván ne tanácsolja, bíztassa; erdéli fejedelemnek ő kegme minket ismerjen lenni (kinek igazgatására és gondviselésére, istennek hála, vagyon elménk, tehetségünk) bécsületünket, kit nem ő kegme ruházott reánk, ne sértegesse, alattunk való híveinknek az mi becsületünknek megbántódásával ne írogasson, izengessen, illetlen beszélgetésével ő kegme ne fenyegessen, mert uram, ha necessitas caret lege, bizony ilyen dologban hamarébb nagyobb dologra viheti ember magát. Ezeket nem azért íránk íly bőven, hogy Kegmednek itt velünk lött beszéde eszében nem jutna, hanem csak vele jobban akaránk serkenteni hazája s nemzete igaz szeretetire.

(Egykorú másolat az orsz. ltárban: Fasc. 39. Nro. 27).

[1] Egy szónak üres hely hagyva.

XI.

1632. máj. 1—10.

A gyulafehérvári országgyűlés törvényei.

Nos Georgius Rákóczy dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus, Siculorum comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium, significantes quibus expedit universis: quod spectabiles, magnifici, generosi, egregÿ et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium regni Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis ad diem primum mensis Maÿ anni domini millesimi sexcentesimi tricesimi secundi, in civitate nostra Alba-Julia, ex edicto nostro celebratis congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos, in eisdem comitiis paribus ipsorum votis et unanimi consensu conclusos, suplicantes nobis humilime, ut nos universos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos, et accepta habentes, benigne approbare ratificareque dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli dominorum regnicolarum trium nationum regni Transÿlvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis Albae Juliae ad diem primum Maÿ, anni 1632. indictis, celebratis conclusi.

Megtapasztalhatóképpen veszszük eszünkben kegyelmes urunk az Nagyságod reánk való kegyes atyai gondviselését; holott Nagyságod minden szorgalmatos indúlatoktól viseltetvén, ekkédiglen szegény hazánkat sok felháborodott állapatiban csendesen és békességesen gubernálta és ezután is akarja gubernálni. Mi is Nagyságodnak ilyen nagy gondviseléséért és szegény hazánkhoz, nemzetünkhöz való szorgalmatosságáért örökké való hálaadással és szolgálattal tartozunk.

Könyörgünk Nagyságodnak mint kegyelmes urunknak, fejedelmünknek, hogy Nagyságod ennekutána is azon atyai kegyelmes gondviselését minden külső és belső dolgainkban sine intermissione continuálja; kire az úristen Nagyságodnak erőt s egésséget szolgáltatván, mi is teljes életünkben szolgálhassuk meg Nagyságodnak mint kegyelmes urunknak.

Articulus primus.

Az latrok persecutiójának modalitása végeztetik.

Mivel kegyelmes urunk ez országban a latrok igen megszaporodtanak, végeztük egész országúl, három nemzetűl, hogy

az viceispánok mellé minden vármegyékben és székekben egy-egy authoritativus embert rendeljenek és az maga mellé elegendő nemes embert végyen, ha kívántatik, falukat is, s az hol az latroknak gyülekezeteket értik, azokra az helyekre kimenjenek, nem obstálván akármely főúri és nemes renden való ember jószága. Az honnat penig megindítják és más vármegyékben avagy székekben találnának menni, ott is szabadon persequálhassák, mindaddig, az míg comprehendáltatnak. Az székelységen a vicetisztek tartozzanak két avagy háromszáz embert is mellékek felvenni és mind az székelységen s mind az vármegyéken az kiket az tisztek fel akarnak venni, tartozzanak sub poena quingentorum florenorum felkelni. Hasonlóképpen az szász uraink s atyánkfiai is, ha kívántatik, adjanak elegendő gyalogot melléje; ha mely faluban megbizonyosodik, hogy az latrokban mentenek volna, hittel is megtudván, az bírót harmad magával meg kell büntetni. Az latornak is feleségét gyermekét meg kell fogni és büntetni. Az mely falusi bírák és kenézek az latrokat falujokban hagyják járni s meg nem fogják, avagy harangnak félen verésére fel nem kelnek, az olyan falusi bíró és kenéz harmadmagával nyársoltassék fel, és az falu is kétszáz forinton convincáltassék.

Articulus secundus.

Az kapu szám után való adónak administrálása végeztetik.

Látván kegyelmes urunk és szemünk előtt viselvén szegénységinknek mostani nagy inségben való létét az búzátlanság miatt, annyira, hogy tudja csak az Isten, mint tengetiklengetik magokat; ellenben ismét veszszük eszünkben Nagyságodnak is sok külömb-külömbféle erogatióira való expensáit; hogy azért az mennyire elérkezhetünk, Nagyságodnak is meg ne fogyatkozzunk, ígírünk ez esztendőbéli két adózásra kaputúl húsz forintot, felét ad festum Assumtionis Beatae Mariae Virginis, felét viszont ad festum Conversionis Beati Pauli Apostoli anno sequenti adfuturum az Nagyságod tárházában beszolgáltatni. Az szász uraink és atyánkfiai is az székelységgel egyetemben, kiknek a vármegyében jószágok vagyon, egy tereh viselésre ígírik magokat. Az Lugos és Jenő építésére ígírünk kaputól egy forintot az partiumokon kivűl, mivel ő kegyelmek anélkül is praestálják az gratuitus labort. Nagyságodnak könyörgünk, légyen contentus véle. Annak is perceptiójára rendeljen oly embert Nagyságod, hogy más ususra ne convertáltassék.

Articulus tertius.

Hogy az mely számadó szolgák ratiójokat el nem igazították, eligazítsák, végeztetik.

Kegyelmes urunk, az mely számadó szolgák ratiójokat el nem igazították, az elmúlt 1631. esztendőbéli articulus szerint tartozzanak ratiójokat eligazítani és számot adni, csakhogy az kik nem contumacia ducti, hanem egyéb okok miatt praepediáltattanak s rationabilis excusatiójok vagyon, végeztük, hogy Nagyságod is azoknak bizonyos terminust praefigáljon, replicatiókra kibocsássa, és ha kik adóssá maradnak, azoknak is egy bizonyos terminust hagyjon, addig penig se személyekben, se marhájokban és jószágokban meg ne bántódjanak. Az kik penig ratiójokat igazíthatják, azoknak hogy extractusokat subscribálni és kiadatni ígíri Nagyságod, megszolgáljuk Nagyságodnak.

Articulus quartus.

Hogy az viceispánok és szolgabírák az adószedéskor semmi illetlen dolgot ne cselekedjenek, végeztetik.

Az mely viceispánok vagy szolgabírák az adószedéskor ha valakiken valami illetlen dolgokat cselekesznek, comperta rei veritate, kétszáz forinton convincáltassanak.

Articulus quintus.

Az áros embereknek árújokról az elmúlt 1631. esztendőbéli articulus observáltassék, végeztetik.

Az kereskedő és áros embereknek árújokról kegyelmes urunk observáltassék inviolabiliter ez elmúlt 1631. esztendőbéli articulus, és ha mely város bírái inspectiója alatt az ellen cselekednének, comperta rei veritate, az város bíráit citáltassa director uram és ugyanazon articulusban specificált poenán convincáltassanak. Az partiumban penig nem az város bírái, hanem az viceispánok és az director légyen az inspector.

Articulus sextus.

Hogy az mely tisztviselők az legitimum mandatumoknak executiójára ki nem mennek, juxta contenta decreti megbüntetődjenek, végeztetik.

Az mely tisztviselők avagy ispánok az legitimum mandatumnak executiójára ki nem mennek, eo facto Nagyságod director által evocáltatván, büntetődjenek iuxta contenta decreti.

Articulus septimus.

Hogy az mely úrnak és föembernek az császár birodalmában örökös lakások vagyon és ide bé jószágokat bírnak, reversalist adjanak, végeztetik.

Az mely úrnak és fő embernek az császár birodalmában örökös lakások vagyon, ez elmúlt esztendőbéli articulusunk szerint reversalisokat meg nem adták, ex super abundanti az Nagyságod kegyelmességéből is determináljuk, hogy ad festum beati Jacobi Apostoli proxime affuturum adják meg reversalisokat, az mint Nagyságod kívánni fogja tőlök. Alioquin procedálhasson Nagyságod azon esztendőbéli erről nevezett articulusunk szorint. Az kik penig ide bé várakat, jószágokat bírnak, ide bé való zálogos nemes ember tisztviselőket tartsanak azokban és dirigáltassák jószágokat. Azok is Nagyságodnak hitesek légyenek.

Articulus octavus.

Hogy az görögök ez országban in solitis viis az régi mód szerint béjöhessenek, végeztetik.

Hogy az görögök az régi mód szerint ez országban in solitis viis béjöhessenek és mindenütt ez országban lévő sokadalmakban járhassanak, és adhassák marhájokat, végeztük és concludáltuk; azokra való provisiója Nagyságodnak légyen az Nagyságod kegyelmessége.

Articulus nonus.

Hogy az cancellarián az levelek taxájában az régi jó usus observáltassék, végeztetik.

Hogy ezután mind az maior és minor cancellarián az leveleknek taxájában az régi jó usus observáltassék, concludáltuk, juxta contenta generalis decreti.

Articulus decimus.

Hogy az jobbágyoknak reductiójokban az 1623. esztendőbéli articulus observáltassék, végeztetik.

Végeztük azt is, hogy az jobbágyoknak is reductiójokban, az nőtelen legényeknek is hasonlóképpen, observáltassék az 1623. esztendőbéli articulus.

Articulus undecimus.

Hogy az paraszt emberek fegyvert ne hordozzanak, végeztetik.

Látjuk azt is országúl, hogy az parasztság igen megfegyveresedett: concludáltuk azért egész országúl, három nem-

zetűl, hogy minden úri, fő és nemes renden valók mindennémű jobbágyoktúl puskájokat, szablyájokat, láncsájokat, tegzeket elszedjék; ha kik peniglen el nem szednék, az viceispánok tartozzanak elvenni tőllök. Ezután penig az paraszt embereknek és oláhoknak semminémű fegyvert szabad ne légyen hordozni, az drabantokon, szabadosokon és vadászokon kivűl. Az pásztorok is viselhessenek képet. Az városbéli míves és kereskedő embereket mindazonáltal excipiálván ebből.

Articulus duodecimus.

Hogy az éjjeli és nappali őrízés minden helyeken observáltassék, végeztetik.

Noha az vármegyéken és egyéb helyeken is az éjjeli és nappali őrízés meghirdettetett: végeztük azért újobban, hogy inviolabiliter minden helyeken observáltassék, az egyházi nemesek is ebből nem vonogatván magokat. Az mely falu penig vagy egyházi nemes ebből vonogatnák magokat, comperta rei veritate, az tisztek tizenkét forintot exequálhassanak mox et de facto rajta, toties quoties peccálnak.

Articulus decimus tertius.

Hogy az mely úri, fő és nemes renden valók úton járásokban illetlen dolgot cselekesznek, citáltassanak.

Végeztük azt is, hogy az mely úri, fő és nemes renden valók útakon járnak és az szegénységen vármegyéken in genere valami potentiát avagy egyéb illetlen dolgot cselekesznek, avagy cselekedtenek, tam de praesenti quam praeteritis et futuris citáltassanak ad generalem diaetam, és ott decidáltassék dolgok.

Articulus decimus quartus.

Hogy az szamos-újvári jószág az vármegye egyességétűl el nem vonatik.

Kegyelmes urunk, hogy Nagyságod az szamosújvári jószágát az vármegye egyességétűl el nem vonsza, Nagyságodnak megszolgáljuk. Viceispán uraim is mindazáltal cselekedjenek módjával és illendőképpen.

Articulus decimus quintus.

Hogy az nova donatiók adásában az régi szent királyok decretomi observáltassanak.

Az nova donatióknak adásában concludáltuk, hogy az régi szent királyok decretomi és arrúl egynehány renden végezett articulusink observáltassanak.

Articulus decimus sextus.

Hogy az váradi sessionatus nemes emberek és az város között való differentiáról urunk ő nagysága deliberatiója maradjon meg.

Kegyelmes urunk, az váradi városban lakó sessionatus nemes emberek és az város között való differentiáról végeztük, hogy az Nagyságod arról való deliberatiója és decretuma maradjon meg in negotio liberi quaestus.

Articulus decimus septimus.

Az váradi városban levő sáros utczáknak megcsinálásáról.

Ugyan az váradi városban lévő sáros utczáknak s útaknak két részét, végeztük, hogy az városi bírák csinálják meg, mivelhogy az vásárvámot ők vészik fel; harmadrészét az nemesség és vitézlő rend vegye fel és csinálja meg.

Articulus decimus octavus.

Hogy az Bihor vármegyében lévő hajdúság törvények dolgából az vármegyéhez tartsa magát.

Bihor vármegyében lévő hajdúságnak is sok insolentiájokról és contumaciájokról hogy Nagyságod egy erős constitutiót írasson, igen méltónak ítíljük lenni. Az törvények dolgából is hogy az vármegyéhez tartsák magokat, az idvözült urunknak idejebéli constitutio szerint végeztük és concludáltuk.

Articulus decimus nonus.

Hogy az Szörín vármegyebélieknek Kárásnebesbe ment jobbágyokat kiadják.

Kegyelmes urunk, hogy az Szörín vármegyebéli atyánkfiainak ezelőtt hat esztendővel Kárásnebesbe ment jobbágyokat restituáltatni ígíri, Nagyságodnak megszolgáljuk. És ezután jobbágyokat ne merészeljék befogadni az 1619. esztendőbéli articulusban megírt poena alatt.

Articulus vigesimus.

Hogy ugyanaz Szörín vármegyebélieket a belligeratione urunk ő nagysága immunissá tészi.

Ugyanaz Szörín vármegyebéli atyánkfiai könyörgésekre kegyelmes urunk, hogy őket a belligeratione immunissá tészi, ea conditione, hogy Kárásnebest az belső várral együtt építsék, Nagyságoduak megszolgáljuk.

Articulus vigesimus primus.

Hogy Huzna vidéke Szaránd vármegyéhez incorporáltassék, végeztetik.

Hogy Huzna vidéke Szaránd vármegyéhez incorporáltassék az előbbeni végezések szerint, végeztük és concludáltuk. Ha peniglen nem akarnák cselekedni, az ispánok kénszerítsék az hozzájok való tartásra.

Articulus vigesimus secundus.

Hogy Hunyad vármegyében Jófő vidékin lévő puszta helyekre senki jobbágyát bé ne fogadják.

Hogy Hunyad vármegyében Jófő vidékin lévő puszta helyekre hogy senki jobbágyát, az kinek ez országban ura vagyon, bé ne fogadják, ha penig ekkédig fogadták volna is, ki adják, ha nem akarnák adni, az ispánok tisztek vesztése alatt reájok menjenek és exequálják, végeztük.

Articulus vigesimus tertius.

Hogy az városokban nobilitáltatott nemesek felől az 1614. esztendőbéli articulus observáltassék.

Mivelhogy az városokban sokan akarják magokat nobilitáltatni és eximáltatni: végeztük, hogy erről observáltassék az 1614. esztendőbéli medgyesi articulus.

Articulus vigesimus quartus.

Az váradi és debreczeni szürmívesek felől.

Hogy az váradi és debreczeni szűrmívesek is az szűrt szabadon vehessék és az országból kivihessék, végeztük, az fiscustúl vévén meg az szűrt, nem másoktól.

Articulus vigesimus quintus.

Hogy az praedicátori rendek mikor szántóföldet perelnek az ecclesiához, az 1620. és 1624. esztendőbéli articulusok observáltassanak.

Kegyelmes urunk, az praedicáló rendek mikor valami szántóföldet vagy szénarétet perelnek az ecclesiához, végeztük, hogy observáltassék ebből is az 1620. és 1624. esztendőben arról emanáltatott articulusunk.

Articulus vigesimus sextus.

Hogy az székely terminusok is szokott idejekig celebráltassanak.

Tempore termini, hogy az székely terminusokat is szokott idejekig ígéri celebráltatni, Nagyságodnak megszolgáljuk.

Articulus vigesimus septimus.

Hogy az kik urunk ő nagysága salus conductusával abutálnak, érdemek szerint megbünteti ő nagysága.

Kegyelmes urunk, az kik az Nagyságod salus conductusával abutálnak, hogy megbizonyosodván Nagyságod érdemek szerint megbünteti, Nagyságodnak megszolgáljuk.

Articulus vigesimus octavus.

Hogy az székelységen senki nemes ember jobbágyától örökséget ne végyen, sub poena 500 florenorum.

Mivel kegyelmes urunk az székelységen némely szegény nemes ember jobbágyitúl némelyek házokat, örökségeket, az nemes embereknek praerogativájok ellen megvészik: végeztük, hogy ezután sub poena quingentorum florenorum senki jobbágytúl örökséget s földet ne merészeljen venni.

Articulus vigesimus nonus.

Hogy az mely sóhordók, az kik az váradgyai hídon által nem mennek, vámot azoktúl ne exigáljanak.

Kegyelmes urunk, hogy Nagyságod kegyelmességéből az váradgyai hídon az kik által nem mennek, főképpen az sóhordók, azoktúl hogy vámot nem exigáltat Nagyságod, megszolgáljuk Nagyságodnak.

Articulus tricesimus.

Az harminczadlás dolga végeztetik.

Az harminczadlás dolgából mivelhogy eddig sok alkalmatlanságok estek, végeztük, hogy az ki saját maga majorságából viszen valamit, avagy küld ki országunkból, nem concambiálván vagy colludálván mással, arról ne adjon harminczadot; csakhogy minden úri, fő és nemes ember fide mediante adjon testimoniumot rólla, mennyi és micsoda marha saját igaz majorságabéli. Ha penig ebben valami fraus comperiáltatnék, amittálja azt is eo facto, az mit csalárdúl elvitt és egyéb kereskedésre vitt marháját is; magát penig, az ki ebben találtatik, az director evocálja és in fidefragio convincáltassék. Ha penig itt valaki marháját eladná, úgy végezvén avval, az kinek adta, hogy az maga neve alatt hajtassa ki, úgy is azon poenája légyen.

Articulus tricesimus primus.

Hogy az fejérvári nemesek az vármegye első szék napján producálják nemességekről való leveleket.

Az fejérvári nemesek kegyelmes urunk mivel magok kívánták és az Nagyságod kegyelmessége is accedált, producálják nemességekről való leveleket fejérvármegyei első szék napján és ott igazodjék törvény szerint el dolgok, tovább semmi szín alatt nem halasztván.

Az taxás városoknak contributiója:

Kolosvár adjon flor.	2000
Fejérvár adjon fl.	200
Bánfi-Hunyad fl.	200
Udvarhely adjon flor.	200
Kézdi-Vásárhely adjon fl.	200
Sepsi-Szent-György adjon fl.	100
Illyefalva adjon fl.	100
Egeres adjon flor.	80
Nagy-Almás adjon fl.	40
Várad adjon flor.	1700

Nos itaque praemissa suplicatione dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae, ditioni nostrae annexarum, benigne exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulos, nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris, de verbo ad verbum, sine diminutione et augmento aliquali, inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula, in eisdem contenta, ratos, gratos, et accepta habentes, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus; offerentes nos benigne, quod praemissa omnia, in omnibus punctis, clausulis et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios quoslibet observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus et ratificamus harum nostrarum vigore et testimonio mediante. Datum in civitate nostra Alba-Julia die decima mensis Maÿ, anno domini millesimo sexcentesimo trigesimo secundo.

Fejérváratt nyomtatta Lignicei Effmurdt Jakab, fejedelem urunk könyvnyomtató és compactora. Anno 1632.

Két nyomtatott példánya, pecsét és aláírás nélkül *az erd. Múzeumban (Jos. Com. Kemény Codex Authent. Art. Diaet. Trans. III. köt. és a Dónáth-gyűjteményben).*

XII.

1632. máj. 28.—júl. 11.

Semnyey korlátnok főkövetsége.

a)

1632. júl. 6.

Rákóczy végválasza.

Resolutio illustrissimi et celsissimi principis Transilvaniae domini nostri clementissimi ad puncta legationis nomine Sacratissimae Caesareae Regiaeque Majestatis, per illustrissimum et reverendissimum dominum episcopum Jauriensem, et regni Hungariae cancellarium exhibita.

Az minemű követséget követ uram ő kegyelme római császár ő felsége nevivel mind szóval megmondott, mind penig írás által beadott, azt ő nagysága az mi kegyelmes urunk minden részeiben bőségesen megértvén, ő kegyelmitől böcsülettel való köszöntésit, kedvesen és szeretettel vötte; és ő felséginek minden időbeli jóakarattal való szolgálatját ajánlván, követ urunknak is kedveskedő fejedelmi indulatját ígéri; és azokra az megmondott és beadott punctumokra, renddel ez alatt megírt mód szerint akarta is magát resolválni.

Mindeneknek előtte azért nagy jó kedvvel érti ő nagysága ő felséginek az magyar nemzethez ilyen atyai kegyelmességit és szeretetit, melytől viseltetvén, megmaradásán és csendes békességinek megtartásán kegyelmesen igyekezik. Mely császári és királyi kegyes indulatja ő felséginek, hogy minden időben megmaradjon nemzetünknek javával és hasznával, ő felséginek is örökké való dícsíretes emlékezetinek megmaradásával, istenünket ő nagysága azon szíből kéri. Annak felette azt is ő nagysága az mi kegyelmes urunk igen kedvesen érti, hogy megemlékezvén ő felsége az ő nagysága jó emlékezetű eleinek dicsíretes magok viselésekről és szolgálatjokról, melyiket az ő felsége bódog emlékezetű eleihöz mutattak, nem akarta elmúlatni, hogy ő nagyságához is atyai szeretetit ne jelentse; ez okon és hogy az ő nagysága böcsületes követinek is ott fenn létekor ígéretben adta volt, hogy ő nagyságát bizonyos követe által megtaláltatja, főképen azoknak a dolgoknak is eligazíttásáért, melyek akkor mind az két részről fenmaradtak volt. És azért bocsátotta ő kegyelmit ilyen böcsületes állapatbéli főkövetit ő nagyságához. Mely ő felsége kegyelmességit ő nagysága igen nagy háladással veszi és az mint dícsíretes eleinek jó magaviselésekről és mind az ő felsége nagy emlékezetű eleihez és nemzetekhez való igaz szolgálatokról és hűsé-

gekről, mind ő felséginek is azokhoz mutatott kegyelmességekről megemlékezik, úgy előtte akarja minden időben ő felségéhez való igaz indulatját viselni, annál inkább, hogy érti ezen követségnek rendiből ő felséginek kegyelmes ígíretit mind ő nagyságához, alatta valóihoz, és az közönséges békességnek tartásához is. Igírvén ő nagysága is az mi kegyelmes urunk azt, hogy azmint eddig is minden alkalmatosságokban ő felségéhez és az közönséges békességnek őrzésihez igaz indulatját mutatta, ezután is az maga részéről semmit abban hátra nem akar hadni, oly reménségben és bizodalomban is lévén az mi kegyelmes urunk, hogy az mostani megbántódásában ő felségétől nemcsak hamar időn való satisfactiója leszen, hanem még jövendőbeli nyugodalmas megmaradásáról és csendesen, békességesen birodalmára is oly securitást mutat ő felsége, hogy nemcsak magától nem bántódik, sértettetik és háboríttatik meg, de még az ő felsége alatta valóknak is akármi nevezendő szín alatt való igyekezetektől szentül fog nyughatni, úgy hogy mind jó akarattal való szolgálatjának, mind penig nemzete csendességinek állandó megtartásához való indulatjának jeleit ő felsége mindenkor megtapasztalhassa; elhivén azt, hogy ő felsége is azon császári és királyi kegyelmességét fogja ez dologból ő nagyságához mutatni.

Az mi illeti azért elsőben, hogy ő felsége bizonyos okoktól viseltetvén, az bódog emlékezetű felséges Bethlen Gábor özvegyét akarja protegálni, az bölcs itíletin és kegyelmes akaratján állhat; mindazáltal, mivel igaz és méltó okait ő nagysága az mi kegyelmes urunk praetensiójának immár ezelőtt böcsületes követei által, ő felséginek eleiben adta, most is annál egyebet nem tud mit mondani az mi kegyelmes urunk.

Prépostvári Sigmond uram dolgát a mi nézi, egyebet ő nagysága az mi kegyelmes urunk ezelőtt is semmit az közönséges igazságnál abból nem kévánt és most is nem kéván, csak ő felsége kegyelmes ígéreti szerint való satisfactióját méltóztassa úgy maturálni, ismerhesse mennél hamarébb meg ő nagysága is ő felséginek arra való kegyelmes indulatját valóságoson lenni, holott annak hosszú időre való haladása mind káros, mind pedig igen sok okokra nézve alkalmatlan is; hogy pedig ő nagysága bizonyos és igen méltó tekintetekből erdélyi birodalmába levő és az országnak közönséges törvénye szerint pronunciáltatott sententiával elfoglaltatott jószágit nem remittálhatja: abból ő felségétől bocsánatot vár, elhivén, hogy ő felsége is kegyelmes és bölcs itíletiben vevén a dolognak mivoltát, idegen itílettel ő nagyságához ebből nem lészen.

Az mi illeti némelyeknek praetensiójokat, a kik könyörgések által találták meg ő felségit, hogy innét való fiak levén,

mivel ő felsége szolgálatjában adták magokat, jószágokban infestáltatnának, kik legyenek azok, ő nagysága nem tudhatja, holott nem emlékezik arra, hogy csak azért azokért senki infestáltatott volna, hanem találkozván némelyeknek az ország fiai közül oly illetlen magaviselések és cselekedetek, az melyek omni jure büntetést érdemlettek, és az országnak is közönséges végezési interveniálván, ha miben annak praescriptuma szerint procedált ő nagysága, méltán senki vétkül nem tulajdoníthatja; bizonyos lévén ő felsége abban, hogy valami az közönséges végezéseknek rendi, ő nagysága ebből is azt igyekezi követni. De az minthogy sem ő felsége, sem akármily fejedelem, mind maga méltóságának és böcsülletinek, mind pedig országának közönséges végezésinek módja szerint való igaz cselekedetiért méltán ítéletet nem érdemel; úgy ő nagyságának is semmi illetlen cselekedet ezért nem tulajdonítathatik; csak viseljék azért magokat azok úgy, az mint illik és illetlen módokat az közönséges békességnek megbántódásával ne kövessenek, nem lészen háborgatások senkitől.

Az svécziai királynak instantiája felől ő nagysága ő felségit azelőtt voltaképpen tudósította, ezután is efféle dolgokból ahoz alkalmaztatja magát valamit az közönséges végezések kívánnak; ő felsége az svécziai király kiket talált meg, az maga jó ítíletín állott, kinek követinek útját ő nagysága meg nem tartóztathatta, holott a kihez ment, módja nem volt abban, hogy oda menő útjában akadályt tegyen; az mint ezt maga is követ uram jó ítíletível általlátathatja; ezután is mit kövessen az svecziai király, hiszi azt ő nagysága, hogy maga ítíletín, és hozzája tartozóknak tetszéseken, nem ő nagyságának, sem másoknak akaratján fog állani; az királyoknak azért szívek az istennek keziben lévén, azokat ő igazgatja; mely dolgból egyebet ő nagysága nem kéván, hanem kéri azon szüntelen ő szent felségit, ennyi sok romlások, pusztulások és keresztyén vérontások után adjon oly egyességet az keresztyén fejedelmeknek szívekben, mely által immár ezek az nehéz háborúságok lecsendesedvén, az ő nevínek dícsíreti és az nyomorúlt kösségnek békesége állhasson helyre; melyben császár urunk ő felsége, úgymint az keresztyénségnek feje első eszköz lévén, ezért mind Isten előtt bőséges érdemit, mind az keresztyén világ előtt méltó dícséretet érdemelhessen.

Ez lévén az követ uram ő kegyelme követséginek derekas punctumira való resolutiója, az mi kegyelmes urunknak ő nagyságának; az mely ehhez az követséghez való particulariákat ő kegyelme azután beadott, azokra is ő nagysága akarván magát resolválni: rendszerint ekképen declarálja akaratját.

És elsőben, a mely commertiomokat az kassai camera

prohibeált volt az elmúlt napokban, melyről ő nagysága meg is találta volt ő felségét, hogy kegyelmesen arról méltóztatott ő felsége parancsolni, avval ő nagysága contentus, holott mind az országoknak commerciuma, mind pedig az közönséges békességnek módja azt kévánta.

Az károlyi tractában micsoda rendelés lött volt az váradi püspökségnek állapatjáról; mivel ő nagysága azokban az dolgokban nem annyira tudós, informáltatva felőle, mi állapatban maradott azoltától fogva az a dolog, valami a közönséges igazság, azt akarja követni.

Csáki István uram minemű dolog felől könyörgött császárnak ő felségének; azt is, a mi kegyelmes urunk ő nagysága követ uramnak beadott írásából megértette, melyből ő felségének ezt is declarálja, hogy Csáki uramhoz eleitől fogva minden kegyelmességgel és jó akarattal viseltetett, de micsoda okból cselekedte, hogy azt megvetvén, nyughatatlan elméjének indulatit akarta követni, és ő nagysága ellen gyülöséges és nyilvánvaló ellenséges igyekezeteket viselt, maga tudhatja. Holott azért országának igaz törvénye szerint procedált ellene ő nagysága, a mint az legitima sententiából világoson kitetszik, hogy ebből követ uramnak kévánsága szerint nem cselekedhetik: elhitte, semmi idegenséget ő kegyelme ő nagysága ellen nem veszen, holott igen méltó és helyes okok állnak ebből ő nagyságának előtte; és most is Csáki István uram azon gyülölséges és ártalmas indulatit követni meg nem szűnik.

Csáki László uram maga is böcsületes szolgái által requirálván ő nagyságát, illendőképen resolválta magát ő nagysága ő kegyelmének, melylyel hiszi, hogy contentus is leszen.

Hogy valakik ő nagyságához tartozók közül Kassán innét vagy túl az postákra felülvén, nem is intimálják az tisztviselőknek meneteleket, hírivel az ő nagyságának, sem akaratjából eddég nem esett; holott emberinek meneteleket, mind kassai generális uramnak, mind egyebeknek, a kiknek illett, ő nagysága eddig hírré tötte; ha azért valami történetből egyszer efféle dolog esett híre nélkül ő nagyságának, vétkül azt méltán senki nem tulajdoníthatja.

Sessel Márton nevű szomolnoki bányász embervel minemű ezüstöt arestált volt Thurzó Kristófné asszonyom, mivel császár ő felségét arról egynehány úttal megtalálta, ő nagysága érti micsoda informatiót adott követ uramnak ő kegyelmének az megnevezett asszony felőle; mely mivel igen helytelennek látszik ő nagyságának, holott az bódog emlékezetű fejedelemnek adósságát forgatja, mely soha nem volt és probabilibus documentis meg nem bizonyíthatja ő kegyelme, hogy adós lött volna ő kegyelminek, az mint mellette levő belső ta-

nácsi arra igen jól emlékeznek, mivel ha szóval mint olyan méltóságos fejedelem valaki törekedésire valami kegyelmességit ígérte is valakinek, azzal adóssá magát nem tötte senkinek, melyről itíletet tehet akárki is, a ki az fejedelmeknek állapatjokat és szokásokat tudja. De ha az szegény fejedelem adós lött volna is valakinek (mely nem volt) az halálával elmúlt annyi részibŏl, mennyibŏl országát közönségesen nem illette, hanem az maga sajátjára szállott és az kik ha keresi, azokan kellene keresni, mivel Erdély nem haereditariuma volt ŏ felséginek, hanem mera et pura electio által keresett országa. Az pedig az ezüst Erdélyországának közönséges jövedelmiből való lévén, csodálja ŏ nagysága, mi okon írhatja azt informatióban Thurzóné asszonyom, hogy nem Erdélyből való volt, holott az nyilván constál mindeneknél, hogy innét való.

Mivelhogy azért azt a kegyelmességet senki nem kévánta ŏ kegyelmétől, hogy az szegény fejedelemnek lelkit avval könnyebbítse, most is ŏ nagysága követ uram által méltán instál ŏ felsége előtt, és kéri azon ŏ felségit, hogy parancsoljon Thurzóné asszonyomnak megadása felől: ha mit Bellavárinak, vagy egyebeknek Sessel Márton abból administrált, quietantiái levén róla, azt ŏ nagysága nem kívánja, hanem az mi hátra vagyon benne, erŏs reversalissának continentiája szerint méltán kévánhatja. Hogy penig informatiójában jelenti azt Thurzóné asszonyom, hogy ŏ nagysága contentálja inkább praetensióirúl: azt felelte, nagy méltatlanságnak látja lenni, és nem is ítíli méltónak, hogy arra feleletit is adja ŏ nagysága.

Ifjabbik gróf Bethlen István uram az mely jószágot Barkóczi Lászlótúl elfoglalt, mivel semmi interessatiója ŏ nagyságának abban nincsen, informatiót kévánván ŏ kegyelmétől, úgy informáltatik, hogy ahoz az jószághoz ha valami igaz praetensióját nem ismerte volna lenni, hozzá sem nyúlt volna; de minthogy szép igazságát reménli hozzája lenni, ez okon cselekedte, a mit cselekedett és residentiája és szép jószága lévén magyarországi birodalomban ŏ kegyelminek, ha kinek mit vétett, az törvény ŏ kegyelmét is szintén úgy megbünteti, mint mást; Barkóczi László keresse suis modis és megfelel neki. Minthogy azért gróf uramnak resolutiója ez, ŏ nagysága is egyéb resolutiót erről nem adhat.

Melith Péter uram panaszolkodását Gyulaffi Sámuel uram az mi nézi, erről informáltatván ŏ nagysága, valami az közönséges igazság azt fogja követni, csak egy alkalmatos időben találja meg Melith Péter uram felŏle.

Fekete Péter más alkalmatos időben ŏ nagyságát megtalálván, a mi illendŏ, azt fogja ŏ nagysága követ uram törekedésére is vele cselekedni.

Ezek után kassai generális uram nevivel minémű punctumokat ő kegyelme követ uram beadott, azokat is ő nagysága az mi kegyelmes urunk rendszerint megértvén, az elsőre immár ezelőtt resolutióját adta, melylyel ítíli ő kegyelmit contentusnak lenni.

Az mi illeti ebbeli kívánságát ő kegyelminek hogy ő nagysága és Rákóczi Pál uram némely helyeket hajdú városokká ne csináljanak, se a Tiszán túl, se innét: ha mi efféle helyekre szabad szolgáló rendet szállított is eddég ő nagysága, az senkinek kárára és injuriájára nem lehetett, holott csak egy nemes ember is szabad azzal, ha jószágát szabadságban tartja. Ha kinek azok mit vétnek az országnak közönséges törvénye és szokása ellen, vagyon mindennek útja, mely szerint igazságában procedáljon, holott szabadságot arra hogy valakinek vétsenek, ő nagysága nem adott, sem adni egyiknek is közülök nem akar.

Az Bihor vármegyében levő hajdú városok, hogy császár ő felsége ditiójából az uraknak és nemeseknek sok jobbágyokat fogadják be, arról eddig ő nagysága semmit nem értet és senkitől nem is requiráltatott; ha mi efféle excessusok történnek, azért requiráltatván ő nagysága, azon igyekezik, hogy mindenből az közönséges igazsághoz alkalmaztassa magát.

Az mi nézi, hogy ifjabbik gróf Bethlen István és Zólyomi Dávid uramék az uraknak és nemeseknek jószágokra szoktak küldeni, és jobbágyokat erőhatalommal elvitetni és magoknak jobbágyá esküdtetni, ebbeli panaszát generalis uramnak, erről is informatiót kévánván ő nagysága ő kegyelmektől, magát ez szerint resolválta gróf uram, hogy örömest akarná, ha kik oly megbántódott felek specificálták volna magokat, mert nem jut esziben, hogy afféle dolgokat sem maga cselekedett volna, sem gondviselőinek cselekedni engedett volna; hanem ha mi oly excessus találtatott híre nélkül lenni, csak érthesse azt, örömest igyekezi megorvoslani, más az, hogy afféle violentiákért ő kegyelmét is szinte úgy megbünteti a törvény mint másokat, melyből ő nagysága is ennél egyéb resolutiót adni nem tudhat.

Ugyanazon ifjabbik gróf Bethlen István uram az pórság állapatjáról ilyen informatiót teszen, hogy csak egy jobbágyot is azok közül erővel el nem vitetett, sőt az rab paraszt embereket is mind elbocsátotta három vagy négy kapitányokon kivül, kiket hogy megbüntessen, némely nemes uraim kérték, de ismét azoknak földesurok törekedvén mellettek életeknek megmarasztásáért, gondviselőitől úgy érti, hogy azok másfél száz forintot adtanak, az is bejöveteli után lött. Hogy peniglen az pároknak lecsendesedése után valakik marhákat hajtottak

volna onnat az ő felsége ditióiból, abban nem tud semmit, de azelőtt minden rendek, katona, hajdú, urak, nemes emberek szolgái eleget hajtottak, csak Szathmárra és Csengerbe is sokat és legkevesebb jutott az erdéli birodalomban levőknek azokban, nem tagadja maga is, hogy akkor valami keveset számára nem hajtottak volna, mikor in ferventi volt a dolog, de azután hogy lecsendesedtek, egy borjú-fiat sem hoztak, de ő kegyelme neve alatt az mint hallotta, elegen jártak az ő felsége ditióiban levők, valaki pedig megtalálta és marháját megismerte, ha mind nem is, de jobb részit megadatta ő kegyelme. Ecsed körül lévén pedig egynehány faluk, a kik háborúságnak idejibe az vár ótalmában szoktak megmaradni és most is ott maradtak meg, mivel minden marhájok oda lött volna, azok adtak jó akaratjokból valami marhákat ő kegyelminek az ótalomért. Melyek így levén, követ uram maga megítílheti gróf uramnak méltó mentségit, Zólyomi Dávid uram pedig az ő kegyelme ellen tött panasz felől, mint informálja ő nagyságát más ehez adjungált írásból követ uram megértheti.

Végezetre, hogy generalis uram panaszolkodott azon, hogy az császár ő felsége végházaiból avagy ditióiból az ő felsége hütös szolgája elszökvén, az ő nagysága váraiban és birodalmában megyen, ezt is ő nagysága az mi kegyelmes urunk eddég nem értette, nem is requiráltatott efféléről, nem is ítíli oly dolognak lenni, hogy ezmiatt valami injuriája lehetett volna valakinek, mivel az fejedelmek között valami panaszra igen kicsin ok egy-két darabantnak szökése. Azonképen hogy ő felséginek hütös szolgáját nyakon kötötték és magokhoz esküdtették volna az ő nagyságához valók, ebben sem értett semmit. Mind az két dologról informatiót vevén azért ő nagysága tisztviselőitől, valami az jó szomszédsághoz illendő, mindenből azt igyekezi követni. De ez dologról ő nagyságának lehetne inkább igen méltó panasza, hogy fizetett hütös szolgáit, kik fizetésivel elszöknek Kassára és egyéb helyekre, befogadják mindjárást, és az mikor generalis uramat az ő nagysága tisztviselői megtalálják, csak választ sem teszen ő kegyelme felőle; annak felette valakik innét belől is akár micsoda vétkesek, kiszöknek, a kik publice ország előtt convincáltattak is, mindeneknek helyek vagyon az ő felsége végházaiban; csak legyen azért erről jó correspondentia egymás között és adják ki az ő felsége ditióiból is efféle szökött szolgákat, az ő nagysága részéről is nem lészen semmi difficultás effélékről.

Ezek lévén rendszerint ő nagyságának az mi kegyelmes urunknak az beadott punctumokra resolutiói: ítéli azt ő nagysága, hogy mind császár ő felsége, mind pedig követ uram ő felségéhez való igaz indulatját ő nagyságának eszében veheti.

Melyet jó akarattal való jó szolgálatjával ő felségének minden időben igírvén, követ uramnak is kedveskedő fejedelmi jóakaratját szeretettel ajánlja.

(Egykorú másolat a vörösvári levéltárban.)

b)

1632. júl. 10.

Utolsó kihallgatás.

Isten áldásából már Ngos uram útra akarván indúlni, örömest érteném Ngod nekem, jó akaró szolgájának mit fog parancsolni, minden dolgokban is kívánja az én kgls uram előtt is szolgálatocskámat, kiben én ugyan gyönyörködném, noha reménségem az vala, az én kgls uramhoz kedvesebb válaszszal fordulhatok meg és Ngodnál tekinteti leszen az én kgls uram törekedésének s híveinek jószágokat is restituálni fogja. Az munkácsi állapatot is úgy igazítja el, kivel az én kegls uram is contentus lévén, annak az nyomorék fejedelemasszonynak is nem kelletnék untalan keserves panaszát hallani: és talám az olyan reversalis adással nem kelletnék az én kegls uram híveit bántani, az mineműtt látok, hogy Ngod tőlök kíván, kit ha az én kgls uram részéről eddig elménkkel fel nem tudtunk érni, mi is tanúságot vehetünk, és az mit eddig elmúlattunk is, ezután módunk leszen benne; noha talán többen vannak ide be való szolgák az én kgls uram birodalmából, mintsem innét, de az én kegls uram azzal senkit nem akarván megbántani, békességgel szemlélte; mindazáltal mivel ezek privatumok, csak az én kgls uram és Ngod között legyen állandó az szent békesség, mind semminek kell tartanunk az közönséges jóra nézve. Ezek után kívánom az úr istentől, Ngod felől hallhassak örvendetes híreket, és mikor látom, láthassam jó egészségben; szeretettel intvén Ngodot, az egyszer meglött szent békességet is igyekezzék őrzeni, és azt akármi privatumára ne sértegesse: az én kegls uram részéről bizvást merek felelni, mind addig míg Ngod annak felbontására okot nem ád.

Responsio.

Mindenekben magamot úgy igyekeztem viselni, hogy csak legkisebben is az főlsége császári méltósága én tőlem meg ne bántassék, sőt magam becsületecskémnek is megbántódásával is azt meg akartam őrzeni. Az Kegd kívánságira is ha beadott postulatumi szerént kellett választ tennem, abból Kegdnek idegenséget nem kellett volna venni, mert nekem is minde-

nemnél drágább levén eddig keresett becsületecském, azt szemeim előtt kellett viselnem, annyiban az mennyibben az ő felge császári méltósága is meg nem bántódott, s ha én azt elmémmel fel nem tudhattam volna érni, hogy ő felge Kegd által ilyen serényen proponáltassa azoknak az uroknak állapatjokat (kik talám ő felgének is vétettek annyit, mint nekem) én is ahhoz alkalmaztathattam volna választételemet, de én úgy gondolkodom felőle, hogy ha szinte én meg akartam volna is jószágokat adni és cselekedett vétkeket megengedni, ő felge engem erre nem bocsátott volna, mind azért, hogy ő felge nyilvánvalóvá tegye híre és akaratja nélkül cselekedték az mit cselekedtek, és mind az égész világra kiterjeszsze ő felge azt is, hogy az egyszeri sok fáradságával, munkával végben vitt békességet nem hogy meg nem akarná tartani, de azoknak bántóit is meg akarja büntetni, és másoknak is ansát, utat nem akar adni, sem mutatni. Az titkon lappangó gonosz akaróimnak is ő felge nem akarja szíveket bátoritani ilyen, avagy hasonló dolognak próbálására: azt is, hogy az én kicsin szolgálatocskámnak is kedves voltát ő felge magammal is megismertesse s azoknál feljebb becsültetettnek is bizonyítsa. Ugy vagyon, én mind Csáki, Praepostvári dolgairól Kegddel bővebben akartam beszélni (s más dolgokról is) ím azért is hozattam vala ezeket az leveleket, de vevén eszemben némely dolgokat mostani Kegd beszédéből (kit bizony igen akarok) elhallgatom, meg sem olvasom. Az munkácsi állapatrúl is nekem Kegddel talám könnyű lött volna megalkudnom, azt is reméllem mind ő felgétől s az fejedelemasszonytól is volt volna Kegdnek plenipotentiája; de ebben ezeket consideráltam: elsőben hogy akármit végeznék én most itt Kegddel, de ha az német fejedelemasszony ki találna menni az ő felge jurisdictiója alól, szinte úgy revocálhatna mindeneket, mint eddig cselekedett, mig itt ben volt, mindent mondott, hittel fogadott, kimenvén innét, mind revocálta. 2. Az mint az fejedelemasszony ő felge atyjafiára is tekintek, nekem annál is inkább magamat úgy kell viselnem, hogy se azokat meg ne háborítsam elméjekben, magam conscientiáját és becsületemet is meg ne sértsem. 3. Forgattam azt is elmémben, talám nagyobb császári méltóságára fog az lenni ő felgének, ha én embereimet bocsátván fel ő felgéhez, az által kívánnám az munkácsi állapatnak eligazétását és választételemben is ezt nem metszettem finaliter el, hanem csak halasztást tettem benne, az sem lehetett ő felgének ellene, sem másoknak, ha mi országúl azoktúl az uraktúl reversalist kívánunk, melyek itt benn erősséget bírnak, úgymint Csáki László, Lónyai Sigmond és Haller György, ezt is előbb kezdvén el az ő felsége részéről, mert tractálván

az békességet palatínus uram, meg nem hisz magamon, hanem az két urfival is reversalist kelleték adatnom s erre is elébb adatott onnét az ok, mintsem mi arról gondolkodtunk volna; noha mind ezekről mi Kegddel bővebben akartam beszélni, ím ezeket az nagy csomó leveket is azért hozattam vala elő, hogy Kegeddel való beszélgetésemet írások által is meg világosítsam, de hogy Kegdnek egy kis rankorból indult szavait kelleték hallanom, mind elhagyám és szóval is azokat nem rèferálom. Bizony dolog: rész szerént akarom, hogy így esék Kegd beszélgetése, mert talám én is mélyebben mentem volna el az beszédben, de hiszem, az úristen azt is jómra akarja forditani és tanuságomra Kegyelmednek kimondatni. Én Kegmednek semmit nem parancsolok, csak kivánom Kegmed jó akaratját hozzám nevelkedni és ő fölségét hogy Kegd jó egésségben találhassa, én szómmal engedelmes szolgálatomot mondván ő felségének, megjelentheti Kegd ő felgének, hogy nekem az békességnek megtartására teljes kész indulatom vagyon, csak ő felsége tegyen haladék nélkül való satisfactiót közönséges országgyülésében és továbbra is mutasson ő felsége oly securitást nekem, kiben nemcsak maga személyétől, de még utánna valóktúl, mind nagy és kis rendektől, békességesen, csendesen és bátorságosan nyughatom országocskámban, továbbra is mind magamnak, utánam valóknak securitást ígérhetek, mert én előttem sok példák levén, jobb másokon tanúlnom, mintsem magam kárán, nyavalyáján jajgatnom; s úgy tetszik, ő felsége maga személyétől eddig is én nem szenvedtem bántódást, de az ő felge után valóktúl igen gyakorta búsíttatom és ha eszemben forgatom Rudolphus császár ő felsége midőn békességben hazájában nyugodnék, utána való tanácsok addig kezdék háborgatni, bolygatni az magyarországi urakot, hogy feltámaszták őket és midőn Slesiában, Morvában kezdett török, tatár rablani, akkor lött hírével császárnak; szegény jó emlékezetű Mátyás császár urunk idejében mit szerzének Csehországban az officirek, ez mai napig is fél (?) az valósága; szegény megholt fejedelmet itt Erdélyből nem egyébért kellett vala kihínunk. Az Saxo mint szolgált ő felségének, Kegd én nálamnál jobban tudja és talám én is azt mondhatom rész szerént, ő neki köszönhette ő felsége akkori győzödelmét, mit vőn érte, elsőben el akarák az papi jószágot tőle venni, azután országát pusztítani kezdék, végre városit kezdék occupálni s az kételenségtől viseltetvén, úgy kelleték magára gondot viselni: tavaly palatinus uram ő felsége híre s akaratja nélkül hozván az végházbeli vitézlő rendet, mit akar vala végben vinni, tudja minden: most is Keglmed maga referálja, hogy Praepostvári dolga is ő felségének hírével nem lött; én

penig bizonynyal, hogy valamint Praepostvári cselekedett, mindenek hírével voltak palatinus uramnak, így ezután is megeshetik addig mi rajtunk, vagy másokon, míg ő fölségének hírével leszen. Szükség azért ő felségének, hogy ő felsége utána valóinak is zabolát vessen szájokban és nekünk azok részéről is securitást mutasson, mert eznélkül én lehetetlennek látom állandóságát az békességnek, nekem is jobb egyszer általesnem rajta, mintsem mindenkor félnem, rettegnem, nyughatatlankodnom s utánnamvalókat is ne tudjam miben hagyom s én bizonnyal is merem mondani, hogy míg palatinus uram él, lehetetlenséget látok benne, hogy én miatta békével nyughassam.

Ez után oztán voltak beszédek és nagy jó keddvel váltunk el egymástól; megmondván, hogy az munkácsi dologban való elmélkedésemen igen megnyugodt, az többit sem disputálta azután.

Kivül: 1632. in mense Julio et diebus circa sextum et decimum. Sennyei István urammal császár ő felsége cancellariusával való utolsó beszélgetésink summája etc.

(Egykorú másolat az orsz. ltárban. Act. Publ. Fasc. 6 N^{0} 3.)

XIII.

1632. sept. 19.

Kéry küldetése Rákóczyhoz.

a)

Instructio pro generoso domino Johanne Kerj, ad principem Tranniae ablegato.

Juxta quod nuper perscripseram Do. Vrae, proposueram mihi neminem ablegaturum aut saltem literas expediturum ad principem Tranniae; nihilominus ex clementi mandato suae Mattis omnino facere debui.

Acceptis itaque praesentibus literis V. D. eandem rogatam habeo, quod postpositis omnibus rebus et negotiis suis, dies noctesque properet Varadinum ad principem, cui aliis literis meis praesentatis et exhibitis, salutet suam dnem nomine meo, offerendo eidem paratissima servitia mea. Tandem intimet V. D. quod tametsi non me lateat alienus a me animus suae dnis, ac quod literas et legatos etiam meos non libenter vident: attamen cupiens satisfacere tam officio, quam vero syncero affectui erga patriam ac gentem meam, ista curare non possum. Verum etiam si animorum dissensio et alienatio inter nos sit, quam omnino esse scio, sed unde et quare fateor ingenue, me ignorare, nunquam enim hujus dissensionis

et alienationis causam dedi, audio saltem ab aliis, frequentes et graves querelas suae dnis contra me in communi fieri, sed ubi, coram quo, quando et in quo sua dnao a me disgustata et offensa fuisset, non indicat, nec ego mihi conscius sum, sicque nil aliud hic comperio, quam quod alter deliquit, et ego vapulari debeam. Interim siquidem sua dnao servitiis meis uti nolit, faciat quod suae dominationi libet et melius videtur.

Nihilominus his relictis cum praesens quaestio sit de bono communi et permansion eomnium nostrorum: tametsi nos convenire videam in eo, ut patria ac nosmet ipsi salvi maneamus, in modalitate tamen hujus salutis et permansionis omnino nos contrariari adverto: sua enim dnao arma parat, in quibus tam privatum bonum suum et vindictam, quam vero patriae ac gentis nostrae, communisque boni permansionem locare videtur: ego vero totus contrarius sum, sicque teneo et credo, imo experientia scio, quod qualiacunque tandem parentur, illa arma, quae in hoc regno nostro afflictissimo, praesertim hoc tempore, sive contra principem christianum, sive contra invicem suscipimus et instruimus; ea tamen pernitiem et ruinam dulcissimae patriae, interitumque exigui gentis nostrae respicere nemo non videt. Nam qui nobis armis agendum consulunt, ii aut sunt, qui propria pericula, angustiasve et amara interitus ipsorum pocula, nobis propinare nolunt et quasi spinam de propriis plantis in nostras infigere: aut vero ii sunt naturales gentis nostrae hostes, qui nec terminos nostros dilatare cupiunt, nec nosmet ipsos et libertates nostras protegere, multo minus imperium nostrum augere: sed tota eorum intentio est, qualiternam semina dissensionum inter nos seminent, nobisque litigantibus terminos et imperium suum dilatent residuamque patriae nostrae ruinosae particulam, gentemque nostram exiguam a monarcha christiano separando, eo facilius potestati suae subjicere possent. Tertii autem generis, qui arma consulunt, esse possunt, qui proprias et privatas quaerunt utilitates, intendentes forte etiam, qualiter toties mutabili dominio Transylvanico ipsi quoque gaudere possent. Quorum omnium qualiter consilia sequenda aut qualiter sua dnao super eorum suasionibus aedificare possit, non video.

Accederet praeterea, quod si quippiam sua dnao contra suam Mattem et fideles suos moliri et attentare praesumet, faciet contra fidem et promissionem, ut diploma suum, constat enim ipsimet suae dni, quod is, cum quo contraxit, ut pote cum dne nostro clementissimo, ne hilum quidem sua Mattas contra diploma deliquit, ausim dicere, quod nec fideles suae Mattis deliquerunt. Sed esto, delictum sit per aliquem fidelium suae Mattis contra diploma: ejus tamen complanationis juxta con-

foederationes, non arma, sed commissio medium esset, quam nos incessanter urgebamus, et sua dnao pars querulans existens, qualem tamen responsionem, dum hanc commissionem urgeremus, a sua dne habuerimus, docent literae rescriptae ejusdem, quas in specie habeo. Non nos itaque, sed sua dnao causa est dilationis huius quoque commissionis, vel rectificationis querelarum ejusdem.

Porro infra revolutionem proximorum trium mensium, graves contra dnum Praepostvari instituens sua dnao querelas, indemnitatem suam via juris determinari noluit, cui licet sine cunctatione clementer annuens sua Mattas et terminum et locum judicesque pro revisione hac denominavit; attamen nec locus, nec terminus, nec judices placent suae dni, et ubi antea nec mentionem remorae audire nolebat sua dnao, nunc ipsamet moram quaerit, comitiorum urgens celebrationem, in iisque differentiam hanc cum dno Praepostvari intercedentem, revidendam ac discutiendam putans et exaggerans sua dnao revisionem hanc juris extraordinarii, repugnare statutis et consuetudinibus regni. Cum tamen si accurate et perspicaciter inspiceret et revideret sua dnao anni 1622. art. 19. et 20. item anni 1625. art. 22. deprehenderet sua dnao, quod pacis et quietis publicae turbatores non in ipsis diaetis, seu congregatione generali regnicolarum, sed jure extraordinario, ut sua Mattas nunc quoque terminavit, dijudicari et damnari solent. Sed de his et caeteris necessariis uti etiam de modernis querelis ac discursibus principis, Vra Dnao ex scripto cum praesente ad manus suas transmisso, uberiorem informationem et documentum accipere juxtaque illud replicare poterit.

Sed redeamus ad scopum. Forte existimat sua dnao, nunc affulsisse tempus et occasionem stabiliendi se et posteritates suos, hacque commoditate coeteras quoque praetensiones suas effectuari posse, et si quid etiam discommodi bono publico illinc acciderit, id tamen suum bonum, promotion[illegible] suam fore. Sed haec ego non disputo, tentet, si vult, sua [illegible]ecdum exemplo Betlenii edoctus est, qui licet per se [illegible]osus, magnaque erat experientiae syncerus et acceptus coram Turcis etiam, et qui cum regnicolis, simul ac vicinis regnis et provinciis, magnam servabat adhaerentiam, ab iisdemque populo, aere et consilio juvabatur, quid tamen effecit? Constat procul dubio suae dni, et Vra quoque Dnao mihi testis esse poterit, quod si mirabili casu tunc temporis conservati non fuissent, tam semet ipsum, quam totam gentem imo cum regno in ultimam praecipitasset ruinam; quorum quemadmodum sua dnao pluries mihi objecit, aliis vero publicae narravit et scripsit etiam, causa ego non fui, verum aliquando libidine, non

nunquam vero insatiabilitate et avaritia, dominandique cupiditate ferebatur. Nam dum me propositionem suam penultimam causasse asserebat, eo tum Turcis, Tartaribusve penes se assumptis, enormi incendio, conflagrationeque et depopulatione hujus regni, provinciarumque suae Mattis et adductione in diram captivitatem Turcicam miserae plebis, volebat serenissimam filiam suae Mattis in consortem suam a sua Matte vi extorquere. Non ego itaque, sed libido pro propria eotum etiam eduxerat, quod ipsum his verbis formalibus perscripsi eidem.

Ultimo vero aureorum montium pollicitatio, et nescio quae stupida vindictae cupiditas eduxerat, ac si jam ipse quoque cum regibus confoederatus esset, tunc concludendo cum rege Daniae, ac hoc ipso etiam Sueciae rege; quorum tractatus et conclusiones ad manus etiam meas devenerunt, una cum nuntio et homine suo, quas ego etiam misi suae Matti, ubi tamen non vidi nec legi conspirationum suarom me illos posuisse causam.

Quapropter rogatam volo suam dnem, ne his me oneret, nec detrahat coram aliis, nam calamus quoque meus nigrum scribit, etsi penes innocentiam meam ego quoque loqui incepero et ne forte cum disgustu suae dnis mihi ne tribuat, quanquam testor deum ab hujusmodi altercationibus et contentionibus penitus alienissimus sum.

Praeterea superinde etiam peramanter requiro et rogo suam dnem, ne alienigenarum ob respectum instantemque hostium nostrorum sollicitationem, quietem et pacem patriae perturbare et labefactare nitatur, nec privata bona sua, etiam si illa promovere posse certo sibi constaret, publicis totius gentis nostrae bonis praeferat: aliorum etiam solum privata bona attendentium hominum ita consiliis arrideat illaque sequatur, ne eo bono communi nocivam causet ruinam; alioquin tota ipsius actio et intentio, non carebunt gravi sumptu, cura, fatigiis, ac sui ipsiusmet etiam et fortunarum suarum periclitatione.

Sciens porro ego conditionem regni Transylvaniae eam esse, quod sua dnao principatum suum non nisi cum commodo Turcarum et utilitate retinere solum potest, si Turca, ideo quod tempore inaugurationis suae otiosus spectator fuerit, pacificeque eum principatum consequi permiserit, mercedem, ut auditur exposceret, aut mercede et praemio hujusmodi non obtento (quemadmodum persuasum etiam habeo, nolle suam dnem hac in parte, exemplo defuncti principis Bettlenii uti), suam quoque dnem in praesentem Christianorum dissensionem et confusionem commisceri, minis etiam, vel quoquomodo cogerent, circa haec sufficienter se his sequentibus rationibus, sua dnao excusare poterit, inprimis quod considerationem ha-

beat cum sua Matte; deinde quod ejusdem fortunam metueret; item, quod adhuc in principatu suo benesolidatus non esset, ac simul suorum quoque subditorum rebellionem vereretur ignorans quid quisque in praecordiis haberet; quanquam in relatione Alexandri Kellemesi *(aug. havában volt Erdélyben)* vidi, pollicere suam dnem sibi securitatem, spopondens pro regnicolis suis, eorum vero, quibus minus fideret ad latus suum, — assistentia se assecurando. Quod esto ita sit. Attamen quicunque in praevaricationem foederis et diplomatum suorum inimica arma apprehendit, necesse est, ut is semper trepidante vivat corde. Nam etsi ei ad tempus occasio et fortuna capillatam se ostendat, non tamen gaudium hoc seu foelicitas diu duratura est. Vidi in illa ipsa relatione Kellemesiana assecurationem quoque suam principis, quod nullum periculum a Polonorum parte timeret; sed quaeso suam dnem, ne moleste ferat, spondeamus in centum millibus ducatis aureis, ad quod ego, ubicunque voluerit me obligaturus sum, ut si sua dnao se e regno suo moverit, terminosque suos hostili modo excesserit, ilico decem vel sedecim millia Polonorum, etsi ampliori numero opus erit, plures a tergo insequentur suam dnem, quod ipsum jam ante sex mensibus ordinatum et dispositum est; et esto postremo dum commendet se, regnumque suum protectioni ac defensioni Turcarum sua dominatio, quem tamen adversa fortuna oppresserit, quis eliberabit? Sicque quis alius, nisi gens haec et patria nostra afflictissima minuetur?

Occurrit mihi ea quoque consideratio, quod licet gravem aliquam eruptionem sua dnao non meditaretur; putaret tamen, hoëre apparatu suo bellico posse se facilitare praetensiones suas coram sua Matte; verum ignoscat sua dnao, sed experietur hoc consilio se dereptum iri, cum viri magni nihil reputant indignius et inconvenientius, quam si quispiam inferior aliquid ab ipsis vi extorquere cupiat. Non hoc itaque medio suae dnis utendum, sed ubi quid juris se habere putat, aut vigore, confoederationes quippiam sua dnao praetendit, exquirat id placidis mediis juxta confoederationes; si vero praeter haec gratiam suae Mattis aucupare intendit, tunc multo minus oportet leonem dormientem irritare, sed juxta proverbium, id, quod quis alteri non debet, vel quod quis contra alium deliquit, illud humilitate praeveniendum est, quod mihi magis proficuum videretur; tametsi consilium hoc meum, respectu retentium et alta sapientium consiliariorum, humile satis existimem, nec ideo haec scribo, ac si consilio meo, seu adhortatione suam dnem opus habere censerem, sed solum, ut post exitum conatus suae dnis manifestum fiat, scire nos longa experientia edocti,

futura etiam divinari et praevidere, et ea ratione, haec a me quoque innotescere suae dni volui.

Ne elevetur sua dnao progressu et fortunis quoque hostium suae Mattis, nisi deripi cupiat prout hisce quoque diebus rex Sueciae turpissime confusus, e castris suis, ad civitatem Norimbergensem, ubi se praeter alia locum tutissimum nactum esse sperabat, positis, magno suo, verumque et militum suorum damno et periculo cedere coactus est; quod equidem exaggerare nolo, poterit tamen secure sibi persuadere sua dnao, necesse habere Suedum auxilio, unde enim sperabat suppetias, falli eum existimo. Nam Holandi regiam dignitatem tyrannidem putant, et se magis, quam res Sueciae regis procul dubio curabant; rex autem Franciae romano catholicus est, et eorum potius partes agit, qui a Suedo angustiabantur, sed et domestici quoque sui cum injuriant, rebellans frater germanus contra eum; principes autem inferiores exhausti et deficientes, juvare non possunt, per se autem tantis se opponere viribus insufficiens est. Tametsi negare non possumus, Saxonem bellum proprium instare fabulae Aesopicae ex ore amittendo, sedem belli in Silesia figere satagere confidens in suis quoque dnaonibus; interim tamen dum hic umbram quaerit, totam provinciam suam seu haereditatem exceptis paucis duntaxat civitatibus, suis amisit, quam pro parte suae Mattis occuparunt; rebusque sic stantibus, quis negabit, dificilimum jam sibi paratum esse reditum? Hi sunt, qui instantius ut audio eruptionem suae dnis urgent, ut saltem finem ruinae et perditionis ipsorum, cervicibus nostris imponere possint.

Verum brevitati studens calamum prohibebo, triplicemque mitto Vrae Dni scripturam; unam quidem, in qua replicatur ad praetensiones principis Tranniae, unde Vrae Dni quaestionibus ejusdem propositis satisfacere integrum erit. Altera, continet in se paria literarum regis Sueciae, quas idem per proprios suae dnis ablegatos ad eandem expediverat, et mitto haec in summa confidentia V. D. communicandas cum sua dne, una cum quibusdam aliis paribus literarum cujusdam praedicantis, ex quibus intellectura est sua dnao, qualiternam status eorum tunc etiam fuerit constitutus, qui postmodum longe deterior factus est. Tertii generis scriptura seu literae sunt vezirii Budensis, ad eundem Sueciae regem datae, quas interceptas mitto etiam Vrae. Dni. communicandas una cum reliquis cum principe, ut videat et advertat sua dnao, nos veritatem amare, bonum eorum et charitatem effectam erga gentem nostram gerere, pacisque cupidissimos et amantissimos esse, scire etiam et intelligere combinationes suarum dom. ac contra easdem sufficientes etiam praeparationes nos habere.

Quia tamen haec omnia afflictissimae gentis nostrae ruinam pernitiem respiciunt, iterato rogatam habeo suam dnem, si fieri poterit, mutet consilium aliterque negotia et praetensiones suas praeveniat, et de quibus iudicium petiit, acceptet id juxta constitutiones regni; de quibus vero satisfactionem, accommodet se in eo propriae confoederationi et diplomati; in iis vero praetensionibus, si quas haberet, quae aliorum iura respiciunt, ne manu violenta, et authoritate propria aut comminationibus, sed de iure et consuetudine nostra procedat, aut medio aliquo placidiori illa praeveniat, alioquin non evitabimus ingentes in regno, legibusque et consuetudinibus imo causis quoque et negotiis nostris, confusiones, quae omnia, non dubito, suam dnem in maturam cogitationem assumere.

Intimandum quoque erit ad extremum suae dni, quatenus ratione interceptarum literarum, quae in Polonia interceptae sunt, ne scandalisetur sua dnao; equidem dummodo acceptet et instituat commissionem, legatosque suos principales primo quoque tempore expediat, deprehendet et experietur sua dnao, me, tam respectu boni publici, quam vero tranquillitatis et pacis gentis hujus nostrae conari et velle servire in omnibus suae dni et si compertum habeam animum suae dnis a me aversum et alienatum esse, frequentesque et inanes suspitiones suae dnis de me intelligam.

Quibus sic conclusis, hisceque literis seu signaturis principi ad perlegendum sane porrectis, ultimam ejusdem voluntatem expiscabitur V. D. et tandem more cursorio revertatur, et res quoque nostrae nobis curandae veniunt. Expensas Vrae D. tam celeriter mittere non potui, expendat de propriis et refundam. Magnatibus quoque et quibusvis aliis statibus, hac solum referat V. D. Intimando nihilominus principe quod si sua dnao hic, aut aliis in partibus quasdam praeparationes fieri inaudiverit, reputet id solum sua dnao attentioni et vigiliae ad res quoque nostras: apparatus enim bellici suae dnis lustrae, comminationes, appropinquatio ad nostras partes, et plurimae aliae circumstantiae merito nos e somnis excitare possunt.

Coetera forte ibidem occurrentia ac circumspectiones, attentiones, committo industriae Vrae Dnis, volens ut haec cum domino quoque generali Cassoviensi communicet, cui nunc scribendi materiam praeter haec non habeo. Cui de coetero iter prosperrimum foelicissimumque reditum animitus exopto. In Kis Marton 19. Septembris, 1632.

P. S. Quod si principem omnino hostiliter erumpere velle adverteret Vra Dnao, protestetur tam coram eo, quam vero

coeteris, nos non fore in causa, si quid adversi suae dni ac regno quoque suo a parte nostra contigerit.

(Fogalmazvány két példányban az országos ltárból Act. Publ. Fasc. 6. Nro. 4. és u. o. 48. Nro. 5.)

b)

Az elfogott levelek dolga, mind az svéciai s mind az vezír leveleinek pariáit megküldeni, most hasznosabb dolgot vélvén ő azokban, kiket jó volna mindazáltal nekünk is tudnunk.

Az ő felsége leveleiben az insurrectiónak hirdetését még is magára veszi, ki haladékkal nagygyal vagyon és leszen s nem látom, mire való az panaszoknak kívánsága is, mintha mi azt elmúlattuk volna intimálni ő felségének.

Az hadfogadásnak mórájút is újobban intimálja ő felsége kimerőséggel egyéb, mert azt nem meréthetjük úgy, mint az Duna vizét.

Az mi emberünk magán való opiniója, möly káros, kinek nagy részét mások sátrából szedte ki, magát is megiesztik s minket is bolondnak vélnek érette, mi jó lehet azért, azt tudni köl.

Lengyelországban mindjárt kölly küldeni; semmi anélkül az dolog, s ha igaz az Zólyomi híre, hihető is, az Slesiára siet; s el is mehet úgy hiszem, mert ha úgysem szabad insurgálnunk, sem hadat fogadnunk, mikor lesz ennek öröme.

Gyűlést szorgalmaznak oda alá, ki elég periculummal teli; nem lehet, mindazonáltal úgy látom, egyéb benne. De mind magának az generalisnak s mind az tanácsuraknak és in communi az országbelieknek is meg kölly erős parancsolat alatt írnya, hogy semmi más dolgot elő ne vegyenek; hanem hogy communibus viribus insurgáljanak és mindjárt, s bocsássanak úgy legatiót hozzája, tiltván, hogy ki ne jőjjön és declarálván is magokat neki, hogy előttök lévén az előbbeni veszedelmes példák, alája semmi úton magokat adni nem akarják: hanem ha mi dolga vagyon, tartsa az végezés(hez) magát és commissio által tractálja s végezze el; az hova oly embert is köllyene innét küldeni, az ki informálni tudná minden dolgokról az regnicolákot.

(Esterházy fogalmazványa; orsz. levéltár Act. Publ., az 1632. szept. 19-iki fogalmazványokkal összevarrva).

c)

Postulata principis Transylvaniae.

Primo. Quod sua sacrma Mattas, primo quoque tempore, generalem indicat regnicolis diaetam, quod per se etiam citra alias praetensiones optare videtur.

Deinde. Quod controversio sua cum dno Praepostvari intercedens, coeteraeque suae praetensiones non jure extraordinario, sed in generalibus regni comitiis revideantur ac discutiantur.

Tertio. Quod sua sacrma Mattas fideles suos subditos serio moneat, praecipiendo illis, ne contra ipsum quippiam moliantur aut practicent, quibus et ipse comminatur.

Quarto. Quod dnus supremus capitaneus Cassoviensis de servitoribus suis sive ex Transylvania sive ex arce sua Patakiensi fugitivis, satisfactionem sibi impendat.

Causae, propter quas idem princeps jus extraordinarium acceptare nollet.

Prima. Conqueritur de incompetenti termino et loco, quod terminus a die certificationis tres saltem hebdomadas comprehenderet et locus etiam, pro hujusmodi revisione seu tracta inusitatus et remotissimus esset.

Altera. Quod eorum, quae ad notam tenderunt, jure extraordinario fienda revisio, praejudicaret constitutionibus regni, simul praerogativae nobilitari.

Tertia. Nolle etiam se ideo hoc jus extraordinarium acceptare, quod nonnulli ex judicibus quoque ordinariis interessati essent.

Quarta. Quod siquidem revisio haec extraordinaria praeter omnem juris et libertatis viam fierit, existimat omnino nec dnum Praepostvari revisioni huic extraordinariae consensurum.

Querelae ejusdem principis.

Primo. Quod nuntii seu legati sui huc expediti indigne et irreverenter tractati sunt, quo respectu novum quempiam legatum huc expedire non posset.

Secundo. Conqueritur, quod sua sacrma Mattas malevolos suos non solum benigniter protegit, verum etiam gratia sua peculiari fovit, officiisque remunerat, contra quos et conqueritur et minatur eisdem.

Tertio. In communi aperit me quoque non esse benevolum suum, quin imo conari in perditionem suam; ubi tamen, quando et in quibus hoc a me factum sit, sublicet.

Quarto. Conqueritur contra verba quoque Casparis Thassi, ac si is etiam eum injuriosis verbis affecisset, exaggerando quod reversales suae apud eundem existerent.

Quinto. Expostulat statum confiniorum et ac si illa suae curae comissa fuissent, ita de illis loquitur.

Sexto. Praetendit se eo quoque injuriari, quod sua Mattas negotium Mad jure extraordinario revidendum vult.

Puncta nonnullorum privatorum.

Primo. Status principissae, ascensus quidne ea facto opus sit, aut quo collocanda.

Deinde. Status et postulata Stephani Chaki, quem ubi, et qualiter sua Mattas accommodare poterit, aut cui servitio applicandus.

Tertio. Praetensio David Zoliomi, ratione Kereszthur ac simul cupiditas ejusdem ingrediendi in confinium Kállo, praetextu cadaveris Stephani Bakos.

Quarto. Postulatum Georgii Haller, capitanei Zathmariensis.

Quinto. Negotium Johannis Bornemisza vicegeneralis capitanei Cassoviensis.

Sexto. Praetensio Josae Zoltan.

Septimo. Capitaneatus Cassoviensis vacantia.

Opinio mea circa praemissa.

Et primo quo ad statum modernum, nuntia ac scriptionem principis Transylvaniae, liquet ex his omnibus quaerere Transylvanum materiam duntaxat discordiae, eumque aut modo interceptos legatos suos, aut novum seu alium quempiam a rege Sueciae exportare, prout post adventum etiam legati ejusdem Sueciae regis a porta Ottomanica, noviter legatum suum ad eundem expedivit et credi par est praesolari etiam apparatum Turcicum, qui certo certius sese instruunt et armant, convenientes undique penes passam Tömösvariensem, prout ii etiam Turcae, qui annuatim Budam convenire solebant, licet alias ante medium mensis Novembris non dimittebantur, nunc tamen jam ante decem dies circiter major eorum pars penes eundem passam Tömösvariensem appulit, tametsi palam sit flagitare Turcam castrum Jenő a Rákoczio, coram edicens ea se conditione in principatu suo confirmatum esse, alioquin principatu carebit, nec minus verum est, fecisse promissionem Rakoczium Turcis de eo castro et solum distulisse deditionem, quousque hoc ipsum regnicolis intimaret et persuaderet, quo fine, ut audio, aut proxime saltem, aut in praesentiarum celebrat comitia regnicolis Claudiopoli. Declarant hanc intentionem et correspondentiam suam cum Turcis litterae proxime interceptae vezerii Budensis ad Sueciae regem datae; qua ratione quippiam cum eo disputandum inutile et omnino supervacaneum censeo, ubi nec ratio, nec pietas valent, nec convenit authoritati suae Mattis cum eo altercari. Sed expedit praeparationes a sua Matte pro posse fieri, tam intra,

quam extra regnum hoc illasque maturare, perscribendo eidem sua Mattas paucis cum seria admonitione, ne pacem communem, et alias jam satis labefactatem magis perturbare nitatur, accommodando se in omnibus diplomati cum sua Matte commutato. Intimandum simul erit, stare promisso, ut antea, ita deinceps quoque suam Mattem, paratamque esse de omnibus querimoniis et praetensionibus suis justis et legitimis de lege et jure regni satisfactionem impendere, annectendo, quod si alloquin praeter expectationem suae Mattis, aut hostibus ejusdem Mattis se applicare, aut ditiones, fidelesque suos turbare niteretur, praeruptam esse suam Mattem, regnum simul ac fideles suos cum inculpata tutela, per omnia remedia defendere, eorumque diligentem curam habere. Quod vero nihil alienum fuerit ab aequitate oblatio juris extraordinarii, tam quo ad locum, terminum, praerogativasque nobilitares quam etiam constitutiones regni, hoc ex scripto per palatinum ipsi intimando fusius intellecturum, una cum postulatis et replica ad querimonias ejusdem principis, intimandum etiam in eisdem suae Mattis literis existimarem.. Hac ita quoque solum formula ipsi scribendum arbitrarer, non praetermittendo insinuare, si ita suae Matti videretur, pro majori satisfactione ipsius, non esse alienam suam Mattem a celebratione comitiorum, quae vel hucusque sua Mattas desideratissime celebrari curasset, nisi graves eaeque pregnantes, multiplicesve distractiones imperiales suae Matti obstaculo in eo fuissent.

Quod reliquum est, declaraturus sum ego eidem cum modestia, nimirum oblationem juris extraordinarii a sua Matte factam, non modo non contra ipsum, imo potius pro ipso esse, confirmantibus id diplomatibus; ac proinde nec locum, nec terminum praefixum praejudicare imdemnitati aut praerogativae nobilitari vel vero principali statui ac conditioni suae, testantibus id superiorum temporum et annorum tractatibus, qui ratione negotiorum diplomatum similium, semper per commissiones instituebantur, modo Tyrnaviae, aliquando Posonii vel Sopronii, nonnunquam Viennae etiam, imo praeter haec loca, nec alibi, excepto proxime peracto tractatu seu pacificatione Cassoviensi. Nam quo ad tractatum Caroliensem ille novus quispiam tractatus non erat, sed duntaxat jam antea factae pacificationis effectuatio. Quemadmodum nihilominus superius attigi, hoc tantum est querere nodum in stirpe, quod vel ex eo, si etiam nullum aliud signum haberetur, apparet, quod tametsi huc ablegaturus est, eum tamen, credi par est, hominem quam parum, aut nihil curat, quod ipsum respicere stolidum suum discursum, seu inventionem, dum causat se quempiam

principalem fidelium suorum, ideo huc ablegare non posse, quod nuper ablegati indigne tractati sint, manifestum est.

Ad elucidandum tamen et innotescendum regnicolis praetensionum suarum frivolarum et supervacanearum, consultationem Soproniensem omnino continuandam censeo, quo consiliariis quoque suae Mattis haec palam sint et constet patriae quoque status, acceptura sua Mattas simul intellectura circa haec, et jurisperitorum in juridicis opinionem et consiliariorum suorum circa adinvenienda media resistendi hostilitatibus ipsius discursum.

Non abs re esse judicarem etiam, si juxta nuperam tenuem et humilem opinionem meam intimationem faceret sua Mattas regnicolis quoque Transylvaniae, de oblatione satisfactionis, quo ad praetensiones principis ac simul de firma et stabili conservatione pacis, annectendo comminationum tela aliqua, cum oderunt peccare malo formidine poenae. Praeterea nonnullus etiam privatis personis, puta dnis Stephano Bettlen seniori, alteri Stephano Bettlen juniori filio suo, David Zoliomi (quibus et reversales suae memoriae reprimendae essent), Sigismundo Kornis, Andreae Kapi et compluribus aliis principalioribus, scribendum per suam Mattem censerem, monendo et adhortando eos ad observationem confoederationum, ne alioquin invita arma sua Mattas, contra ipsos suscipere cogatur.

E re esse etiam judico, si sua caesarea Mattas in casu eruptionis Transylvani violatas per eundem conditiones in Transylvania, simul regnicolis patriae hujus, per nos publicandas curabit: commonendo civitates omnes ac confiniarios imo ipsos comitatus et nonnullos privatos dnos potentiores, quatenus fidelitatem suae Matti debitam semper prae oculis habentes, obviae cuilibet tentationi ne cedant, nec fidelitatem suae Matti praestandam casu quo violantes ultimum exitium et ruinam patriae causent.

Cum tamen idem Transylvanus cursorem solummodo suum expectat, aut forte eo etiam non expectato erumpat, ut hoc ipsum omnes ejusdem circumstantiae manifesta facere videntur, denuo et statim requirendi essent regnicolae de generali insurrectione, cum alioquin periculum sit in mora, et si omnino verificabitur Davidem Zólyomi praecedere principem in eruptione, non dubium, quin impediturus est comitatus in insurrectione, cum nonnulli comitatensium contrarii sunt insurrectionis.

Itt terjedelmesen ir a nádor a várak és végházak elhanyagolt és rosz állapotáról. *Kelete* Aisenstadt, 19. Sept. A° 1632.

(Minuta 2 példányban. Orsz. ltár. Acta Publ. 45. 24. és 48. 5.)

XIV.

1633. ápr. 5.

A fejedelem Kapi Andrásnak az eperjesi tárgyalások ügyében.

Ad Andream Kapi.

Az úristen minden idvességes jókkal áldja meg Kegyelmedet!

24a die Martii Eperjesről írt Kegyelmed levelét Arumprustertől 3. die hujus mensis vettük el. Hogy Kegyelmed az oda való állapatakról és egyéb gonosz akaróink magok viseléseikről, szándékokról rövideden tudósít, azt is kegyelmesen vettük Kegyelmedtől; a békességnek végben menése meglehet, de ha egy Munkács felett megleszen. Im majd három holnapra fordúl, hogy ott Eperjesen vagyon, a felső állapot penig ettől mennyiben hogy különbözzék, álljon maga ítíletiben Kegyelmednek; minékünk onnét jütt vala emberünk szinte a hol hirdeték az tractát lenni, de 25. Februarii bizon azaz, hogy tractáltak volna, de még kedvek sem volt hozzá, Vajvoda Rusle uramnak nem adtunk okot arra, hogy jóakaratunkért azt cselekedné, de ha úgy történnék is, az úristen mindig az igaz ügyet szokta segíteni és valamikor, de igazság triumphál; noha most bizony országúl is vagyon dolgok, talán bizony most is élni fog az alkalmatossággal, bizonyos, hogy onnan belűl jütt emberünk. Radcivil igen solicitálja az segítséget, mivel a muszkák nem régen megverték a lengyel hadat, Svetiára is igyekeznek, egyszersmind sokat akarnak végben vinni, maga nec Hercules contra duos; mi csak várjuk Kegyelmetektől érteni az ő felsége utolsó resolutióját s ottan mi is ultimarie resolváljuk magunkat; ha Kegyelmetek mulatása lészen, nem lészen Kegyelmetek Balásházi uramnál is elfelejtve, ezután is, ha mit Kegyelmed érthet, el ne múlassa értésünkre adni. Adja isten, lássuk egészségben Kegyelmeteket. Datum Marus-Vásárhely 5. Aprilis anno 1633.

G. Rákóczy m. p.

Originale possidebat anno 1767. Marus-Vásárhelyini comes Ladislaus Bethlen. — Copia in bibliotheca N.-Enyediensi inter MS. Josephi Benkő in folio sub titulo: »Col. Benk. Docum. Varia. Vol. V. pag. 238. Jos. Kemény.

Erd. múz. (*Josephi comitis Kemény. Apparatus epistolaris ad historiam Transylvaniae. Tom. VII.*)

XV.

1633. ápr. 24.—máj. 13.

A gyulafehérvári országgyűlés törvényei.

a)

Nos Georgius Rakoczi, dei gratia Transylvaniae princeps, partium regni Hungariae dominus, Siculorum comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium, significantes quibus expedit universis: quod spectabiles, magnifici, generosi, egregÿ et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium regni Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitÿs, ad diem vigesimum quartum mensis Aprilis anni domini millesimi sexcentesimi tregesimi tertÿ, in civitate nostra Alba-Julia, ex edicto nostro celebratis congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos, in eisdem comitÿs paribus ipsorum votis et unanimi consensu conclusos; supplicantes nobis humilime, ut nos universos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos, acceptaque habentes, benigne approbare, ratificareque dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitÿs ad diem vigesimum quartum Aprilis, anni domini millesimi sexcentesimi trigesimi tertÿ, in civitatem Albam-Juliam indictis celebratis, universi ipsorum voto conclusi.

Minémű szorgalmatos külső és belsőképpen való vigyázása légyen Nagyságodnak kegyelmes urunk fejedelmünk szegény hazánkra, tapasztalhatóképpen látjuk és érezzük; holott mostani Nagyságod éjjeli nappali sok külső gondjai között is nem kedvezvén semmit magának, fejedelmi kegyelmességéből országunknak régi bévött jó ususa szerint generalis gyűlést promulgáltatott és itt Nagyságod egész országúl, három nemzetűl való tam privata quam publica negotia eligazította, Nagyságodnak mint kegyelmes urunknak alázatos hűséggel megszolgáljuk; kérvén azon az mindenható istent szűbeli igaz könyörgésünkkel, hogy Nagyságodat sokáig éltesse, szerencséltesse és nagy gyakorta bennünket országúl convocáltatván Nagyságod ilyen békessèges állapatjában több sok generalis gyűléseket is celebráltathasson.

Articvlvs I.

Az tisztek hogy az sententiáknak és legitimum mandatomoknak executiójára kimenjenek, sub poena decernáltatik.

Az mint Nagyságod kegyelmesen intimálja propositiójának első punctjában, hogy az causansok vagy egyébképpen való solicitansok is, sok költségekkel és fáradságokkal sententiákat vagy legitimum mandatumokat extrahálván, az tisztviselők afelékben executiót nem tennének, noha erről egynéhány rendbéli, sőt csak tavaly végezett articulusink is extálnak: végeztük azért, hogy ezen dolgot ujobban articulusban iratván, az olyan contumax tisztviselők evocáltassanak az Nagyságod directora által ad instantiam laesae partis az generalis diaetára, ezalatt collateraliter vallatván azon dolog felől, intempestivának ne ítéltessenek in judicio, hanem az diaetán mox et de facto 200 forinton convincáltassanak, tiszteket is amittálják. Az kik illegitimum mandatumot extrahálnak is penig és élnek vele, azon büntetések légyen. Egyéb rendbeliek is kiváltképen az székelységen, az kik legitimum mandatumoknak nem obtemperálnak, az olyanok is evocáltassanak az táblára vagy az diaetára s convincáltassanak azon poenán. Ha kik penig mást méltatlan evocáltatnának, azon poenán maradjanak.

Articvlvs II.

Az áros embereknek magok viseléséről Erdélyben az 1631., Magyarországban az 1632. esztendőbéli articulusok confirmáltatnak.

Noha kegyelmes urunk egynehány rendbéli articulusokat irtunk az áros embereknek magok viseletlenségekről: de mégis sok iniuriáink lévén töllök, hogy itt ben Erdélyben in anno 1631. arról irott articulusink inviolabiliter observáltassék és effectuáltassék, végeztük és concludáltuk. Az partiumbéli uraink részéről observáltassék az 1632. esztendőbéli articulus.

Articvlvs III.

Az kiknek jobbágyok fegyvereket le nem töttek, letételre való nap végeztetik.

Az kik kegyelmes urunk az elmult esztendőbéli articulus szerint jobbágyoktúl fegyvereket el nem szedték, végeztük egész országúl az Nagyságod kegyelmes tetszéséből is, hogy ab expiratione diaetae modernae minden ember maga jobbágyától fegyverét ad diem 1. Julÿ elszedje, azután penig az hol kinél mit találnak, az tisztek tartozzanak sub amissione officÿ azoktúl elszedni és elvenni. Bihar és Szaránd vármegyékben penig

mivel az török földéhez közel laknak, szabad légyen házokban fegyvert tartaniok. Az darabantok, szabadosok, juhpásztorok, vadászok és várasbéli kereskedő emberek részéről observáltassék az elmúlt 1632. esztendőbéli articulus.

Articvlvs IV.

Az görögök állapatjáról.

Az görögök állapatjáról, ez országban való béjövetelekről, kereskedésekről végeztük egész országúl kegyelmes urunk, hogy az mely legjobb módot és rendet szegény hazánknak és az Nagyságod fiscusának javára, hasznára, Nagyságod feltalálhat, azt observáltassa vélek.

Articvlvs V.

Az számadó tisztek hogy ratiójokat eligazítsák.

Az mely tisztviselők kegyelmes urunk számadásokat eligazították s restantiájok maradott fenn, tetszik minékünk is egész országúl, hogy a modo deinceps tartozzanak két holnap alatt felszedni és bé is administrálni. Az kik penig ratiójokat el nem igazították, hogy azok is az jövendő karácsonig indifferenter eligazítsák ratiójokat és administrálják is restantiájokat, rationistájok is hogy mind végig mellettek légyenek, végeztük és concludáltuk. Kik contumacia ducti csak előbbelőbb halogatnák dolgokat, légyen az Nagyságod kegyelmessége rajtok.

Articvlvs VI.

Az székelységen az lófő és darabant mint adhassák el örökségeket.

Az minthogy kegyelmes urunk ez elmúlt esztendőben végeztük volt, hogy az székelységen jobbágytól 500 flor. bírság alatt senki örökséget ne vehessen, azt most evvel augeáljuk, hogy hasonlóképpen senki az darabanttúl azon 500 flor. bírság alatt örökséget ne merészeljen megvenni. Mindazonáltal, ha ki igen megszorúlna és fogyatkoznék az darabantok közzül, igen nagy szükségekben, harmadannyiban az mit érne örökségek redemptibiliter zálagosíthassák, az Nagyságod kegyelmes annuentiája szerint végeztük.

Articvlvs VII.

Az contributió limitáltatik.

Értjük kegyelmes urunk az Nagyságod sok kiváltképpen való szükségeit is, de ellenben ismét igen tapasztalhatóképpen érezzük szegénységinknek is szántalan fogyatkozásit: mind-

azonáltal kegyelmes urunk, hogy Nagyságodnak is meg ne fogyatkozzunk, igírünk kapuszám után az két rendbéli adózásra húsz forintot az előbbeni szokás szerint négy rendbéli terminusokon, úgymint: az Szent-György napinak felét ad diem 1. Julÿ, másik felét ad 1. Augusti, az Szent-Mihály napinak felét ad 1. Octobris, a másik felét ad 1. diem Januarii anni venturi az Nagyságod tárházában beszolgáltatni. Az partiumbéli uraink és atyánkfiai is kegyelmes urunk az erdéliekkel egyaránt contribuálnak; hasonlóképpen az székely uraink s atyánkfiai is, kiknek az vármegyén vagyon jószágok, az szász uraink s atyánkfiaival azon tereh viselésre ígírik magokat.

Articvlvs VIII.

Az kik hadakozó fegyvert adnak ki ez országból, büntetések végeztetik.

Az kik kegyelmes urunk szegény hazánknak kárára és fogyatkozására országunkból hadakozó fegyvert adnának ki; végeztük, hogy az olyanok, comperta rei veritate, bűntetődjenek juxta contenta generalis decreti: a kik peniglen ekkédiglen olyant cselekedtenek, azokon légyen Nagyságod kegyelmessége.

Articvlvs IX.

Az portára vagy egyéb külső helyekre kereskedésért salus conductussal járjanak.

Mivel kegyelmes urunk ekkédiglen sokan hír nélkűl kik az portára, kik penig az Nagyságod birodalmán kívűl való egyéb helyekre jártanak és mentenek, kik enyett és szín alatt az gonosz igyekezetű emebrek is igen eljártanak. Tetszett azért egész országúl, három nemzetűl, hogy ezután se úr, se nemes, se várasi se semmi rend, az Nagyságod arról való kegyelmes annuentiája nélkűl az portára, sem egyéb kívűl való országokra ne menjenek. Ha kik penig olyan attentálnának, az harminczadosok szabadosan arestálhassák minden marhájokkal és mellettek lévőkkel egyetemben. Az mely várasi rendek penig Nagyságodtúl idegen helyekre salus conductust impetrálnak azon város bírájátúl légyen testimonialisa, hogy igaz és méltó arra, hogy salus conductusa légyen. Az kik pediglen szökve mennének el, hogy az harminczadokon meg nem foghatnák, az után is dolgokat comperiáltatván, légyen méltó büntetések.

Articvlvs X.

Az kik egymás között contra publicum bonum coniurálnának, büntetéseket végezik az statusok.

Az mint Nagyságod intimálja minékünk is kegyelmes urunk, hogy sokak az Nagyságod személye méltósága ellen és

hazánk kárára, romlására s veszedelmére ártalmas conjuratiót, öszve való kötölőzést cselekednének: hogy afféle dolog továbbtovább ne menjen, végeztük egész országúl, Nagyságod az olyanokat directora által citáltatván, comperta rei veritate, büntetődjenek juxta ipsorum demerita, tanquam publicae pacis turbatores.

Articvlvs XI.

Az elconferált és conferálandó dézmának állapatjok végeztetik.

Az kiknek közűlünk kegyelmes urunk ekkédiglen valamely dézmáknak árendái conferáltattak, hogy azoknak donatiójok, collatiójok, ekkédiglen valók, az kik jók és helyesek, in vigore maradjanak, végeztük és concludáltuk. Ezután valókról légyen az Nagyságod kegyelmes dispositiója.

Articvlvs XII.

Az végházak és collegium építésére való collecta végeztetik.

Noha kegyelmes urunk érezzük szegénységeinknek sok rendbéli fogyatkozásit: mindazonáltal, hogy az végházaknak és collegiumnak építésére is Nagyságod jobb módjával elérkezhessék, ígírünk Nagyságodnak kapu szám után minden egy kaputúl egy-egy forintot az adóval együtt két renden, felét a Sz. György napival, felét a Sz. Mihály napival bészolgáltatni. Az partiumbéli uraink is hasonlóképpen megígírik az egy-egy forintot. Az Szaránd vármegyebéli felső processus munkával praestálja a gratuitus labort Jenőhöz. Nagyságodnak könyörgünk, légyen contentus véle.

Articvlvs XIII.

Az fiscus só-aknáin kívül való aknanitás, sóvágás, megtiltatik.

Az kik kegyelmes urunk az régi constitutiók ellen az fiskus közönséges sóaknáin kívűl aknákat nitnának, azokat colálnák és eladnák, kereskednének véle, vagy magok szükségekre ásnák, vágnák, végeztük egész országúl, ezt ugyan articulusban íratván, az kik olyant tentálnának, comperta rei veritate, citáltassanak az Nagyságod directora által ad generalem diaetam és büntetődjenek az régi constitutio szerint.

Articvlvs XIV.

Az Belényes vidéki vas és réz kohókhoz való ölfa vágás limitáltatik.

Az Belényes vidékin való vas és rézbányára vágandó ölfák felől végeztük kegyelmes urunk, hogy abból observáltassanak az régi articulusok; és mivel immár connumeráltattak s

regestomok is vagyon, az ott való tisztek pénzt ne vegyenek fel tőllök az ölfáknak vágásáért, hanem az régi jó usust observálván, vágassák az szerint vélek és illendő helyeken is.

Articvlvs XV.

Az kénesönek ez országból titkon való kihordása tiltatik.

Az kik kegyelmes urunk ez országból kénesőt titkon kihordanának, vagy kilopnának, avagy ittben kereskednének véle, az olyanok in loco delicti comperiáltatván, juxta contenta generalis decreti de metallis, in amissione capitis et omnium bonorum convincáltassanak. Ha kik penig in facto nem deprachendáltathatnának, de megbizonyosodik, hogy ő cselekedetek légyen, azoknak is hasonló büntetések légyen.

Articvlvs XVI.

Az poraranynak fiscus számára be nem szolgáltatásának poenája végeztetik.

Vadnak kegyelmes urunk oly patronusok, az kik contumacia ducti nem engedik meg jobbágyoknak az poraranyat az fiscalis aranyváltóknak bévinni, hanem maguk ususokra convertálják. Végeztük azért, hogy az kik ilyen cselekedetben találtatnának, comperta rei veritate. azokat az jószágokat, az hol az porarany találtatik, amittálják. Ha penig az jobbágy ura híre nélkül lopná el az aranyat és bé nem adja az fiscalis aranyváltóknak, nem az ura, hanem az jobbágy büntetődjék érette, mind avval együtt, az ki titkon béváltaná tőlle.

Articvlvs XVII.

Az fiscus jószágában az latrok kergetésében való modalitas.

Noha kegyelmes urunk egynehány rendbeli articulusink extálnak az fiscus jószágiban való latroknak is kergetésekről: de mivel még eddég nem effectuáltattak, végeztük újobban, hogy ebből observáltassék inviolabiliter az elmúlt 1632. esztendőbeli articulusunk. De az Nagyságod kegyelmes tetszése szerint, hogy az ispánok csak kevesed magokkal járjanak, igen méltó és mi is végeztük közönségesen.

Articvlvs XVIII.

Az nemes házaknak szállóktól való immunitása és az erővel való gazdálkodtatás.

Noha az elmúlt 1632. esztendőben is végeztük volt, hogy az nemes ember házára semminémű rend reá ne szálljon és hogy az úri és fő renden való emberek szolgái is erővel magoknak ne gazdálkodtatnának: de abban eddig sok difficultások találtatván, végeztük újobban, hogy erről az előtt való most megemlített articulusunk observáltassék inviolabiliter.

Articvlvs XIX.

Méz eladásnak s megtartásnak modalitása végeztetik.

Mivel kegyelmes urunk az elmúlt esztendőben az mézgyűjtők és szedők sok illetlen insolentiákat cselekedtenek mind az nemességen, mind az szegénységen, hogy még csak mézeket ejtelenként, viaszokat fontonként városokon és egyébütt is el nem adhatták: végeztük azért az Nagyságod kegyelmes tetszéséből is, hogy az nemes ember maga majórságabéli mézét, viaszát, szabadon megtarthassa, mind városokon s mind egyéb helyeken ejtelenként s egyébképpen is eladhassa. Szegénységünk is magok házok szükségére illendő módon megtarthassák, magmézeket is hasonlóképpen. Ezt mindazonáltal hozzátévén, hogy az mely nemes ember pénzen vagy akármi praetextus alatt venne mézet Nagyságod engedelmén kívül, annak büntetése a légyen, hogy az mennyi mézet venne, in duplo convicáltassék.

Articvlvs XX.

Az nemesség jószágiban való bor-korcsomálás állapatja végeztetik.

Végeztük azt is kegyelmes urunk, hogy az vármegyékben az mely fő úri és nemes renden lévő embereknek jobbágyok az szegény nemes ember borára borokat kikezdenék, ad instantiam laesae partis tartozzék az vice-ispán csak házától kimenni sub poena ducentorum florenorum és annak a contumax paraszt embernek borának fenekét kivágni, az mellett 12 forintot exequálni rajta, toties, quoties ez ellen cselekednék, melynek két része az ispáné, harmada az megbántott félé.

Articvlvs XXI.

Az nyilván kiadott és suspicióban való latrok büntetésének modalitása.

Tetszett azt is egész országúl elvégeznünk, hogy a mely nyilvánvaló latrot az vice-ispánok compraehendáltathatnak, ne tartozzanak tömlöczben vinni, hanem mindjárást exequálják iuxta eorum demerita; az kikhez penig suspicio vagyon, azokat tartsák fogva, míg inquiráltathatnak felőle. Mindazonáltal, az mely latrot főispán tömlöczében visznek és fizetésért vagy szánszándékkal elbocsátanák, vagy jobbágyokká tennék, eo facto comperta rei veritate in ammissione honoris et officii convincáltassanak.

Articvlvs XXII.

Missile mandatummal valamely jószág elfoglalása és az publicatióban lévőknek sequestrálása tolláltatik.

Hogy senkinek jószága, excepto az kit az 1631. esztendőbéli 7. articulus compraehendál, missilissel ne foglaltanék, ennekelőtte is egynéhány renden végeztük, mostan is újobban végezzük és concludáljuk, hogy senkitől jószága missilissel ezután el ne foglaltassék; az kiknek is publicatio alatt vagyon jószágok, az publicatiónak revisiójáig ne sequestráltassanak, holott az publicatio azért találtatott, hogy in anniversarium producálja igasságát, ha producálhatja, alioquinel esik mellőle.

Articvlvs XXIII.

Az nemes ember maga majorsága és kereskedésre vött marhája kiviteléről.

Tetszett kegyelmes urunk, hogy a nemes ember maga majorságabéli marháinak ez országból való kiviteléről observáltassék az elmúlt 1632. esztendőbéli 30. articulus. Ha kik penig nyereségre vennének akármi marhát és ki akarnák vinni, az Nagyságod kegyelmes annuentiájából cselekedhessék; melyre hogy Nagyságod is kegyelmesen accedált s tekintetünket is látta ebből lenni, alázatosan megszolgáljuk Nagyságodnak.

Articvlvs XXIV.

Kárán-Sebes az jobbágy kiadásban az vármegyékkel egy rendet tartson.

Ezelőtt is egynéhányszor végeztük, hogy az kárásebesiek az Hunyad vármegyebéli urainknak jobbágyokat kiadják: de mivel semmi effectusát nem látjuk, végeztük, hogy ők is juridice convincáltatván, a ki nem adásért, az két száz forint poenán elmaradjanak.

Articvlvs XXV.

Az várakban futott malefactorok büntetése.

Végeztük azt is kegyelmes urunk, hogy az mely vétekben esett jobbágy valamely várban fut az büntetés előtt, hogy ezután tartozzék annak az várnak kapitánya, az hova bémennek, az olyan jobbágyok felől igaz törvént tétetni és az szerint meg is büntetni. Ha penig az vármegyén megsententiáztatott volna, az olyanra menjenek persecutoriával s az kapitány exequálja az szerint.

Articvlvs XXVI.

Az aknákra ment sóvásárló szegény néptől ajándékot ne vegyenek.

Tetszett az is kegyelmes urunk, hogy az mely szegénység só venni mégyen az aknákra, az régi jó usus szerint az kamora-ispánok ne merészeljenek rajtok ajándékot exigálni kedvek s akaratjok ellen seminémű praetextus alatt sub poena flor. 200.

Articvlvs XXVII.

Az Kájánbéli hídak és vám.

Végeztük azt is az nagyságod kegyelmes tetszéséből, hogy az solymosi vámos mind a Kájántorkáig megcsináltassa az hídakat és az régi consuetus ususnál nagyobb vámot akarmikor is ne exigáljon.

Articvlvs XXVIII.

Terminusok celebrálása.

Hogy Nagyságod kegyelmességéből az terminusok celebráltatása felől való végezésünkre accedált, alázatosan megszolgáljuk Nagyságodnak és kívánjuk istentől, hogy az igasságnak haladozás nélkül való kiszolgáltatására adjon időt, egésséget és csendes békességet Nagyságodnak.

Articvlvs XXIX.

Az székelységen lévő és 1614. esztendő előtt való jobbágyok megkérésének processusa.

Az Nagyságod kegyelmes tetszéséből végeztük kegyelmes urunk, hogy az székelységen lévő ős jobbágyok és az 1614. esztendőbéli gyűlés előtt lött jobbágyoknak dolgok, melyeket az 1630. esztendőbéli articulus szerint Nagyságodnak tanácsival kellett volna eligazítani, Nagyságod és a tanács kevesebb munkájáért ezután igazíttassanak úgy el, hogy keressék a tisztek előtt legitimo processu a brevis szerint és a melyik félnek nem tetszik a törvény, penes appellationem hihassák Nagyságod eleiben és indifferenter mind generalis gyűlések alatt s mind terminusokon revideáltassanak. De ez két rendbélieken kívül valót az edictum és articulusok ellen senki ne kereshessen.

Articvlvs XXX.

Az levelek transumáltatása mind gyülések alatt való törvények idején s mind egyéb terminusokon indifferenter engedtetik.

Mivel kegyelmes urunk az terminusoknak ritkán való celebráltatása miatt akármiféle leveleit ember nem transumál-

tathatja, mely miá az szegény nemes ember igen megfogyatkozatt ekkédig is; tetszett azért egész országúl, ezt articulusban iratván légyen perpetuum statutum, hogy akár terminuson, akár gyülés alatt, olykor, a mikor törvények lesznek, akár publicatiok akár appellatiók revisiójakor mindenféle leveleit, az ki transummáltatni akarja, mindennémű pereiről, dolgairól, transummáltathassa és azután légyen vigore székeken, vármegyéken és táblákon is, az mikor akar élni véle.

Articvlvs XXXI.

Az nemes ember mind maga és javai az vámadástúl eximáltatnak.

Mind ennyi sok rendbéli articulusunk ellen is, kiket ezelőtt végeztünk, a szegény nemes embereknek maga javait ottan megvámolják. Végeztük azért egész országúl, hogy ez légyen ratum et firmum, valahol olyan dolog comperiáltatik, az olyanok mox et de facto 200 forinton convincáltassanak az megbántódott fél ellen, juris ordine.

Articvlvs XXXII.

Az felvinczieket ezelőtt szokatlan terehviseléstől immunisok.

Tetszik az is az Nagyságod kegyelmes annuentiájából egész országúl, hogy Aranyas székben az felvinczieket ennekelőtte az boldog emlékezetű fejedelmek idejében valami onusnak supportálásával nem tartoztak, ez után is azzal ne tartozzanak.

Articvlvs XXXIII.

Az ríkai vám oculására commissariusok rendeltetnek.

Hogy Nagyságod kegyelmességéből az ríkai vámnak oculálására az három nemzetből commissariusokat rendel, minékünk is igen tetszik; sőt hogy abbéli oculata revisiónak reportatiójáť ez jövendő gyülésen Nagyságod ígíri kegyelmesen megláttatni, Nagyságodnak alázatosan megszolgáljuk.

Articvlvs XXXIV.

Az Kún László uram máramarosi jószágán inquiráljon és exequáljon az ispán.

Mivelhogy az erdélyi ditióban minden helyeken tollátatott a liberbaronatusság, Kún László uramnak is az mennyi jószága Máramarosban vagyon, concludáltuk, hogy az vármegye ispáni abban is, mint másokéban, szabadosan inquiráljanak és exequáljanak is, ki ellen ha reluctálna Kún László

uram, főispán urram ő nagysága adjon segítséget az viceispán mellé, kivel az latrok ellen való inquisitiót és executiót vihesse végben.

Articvlvs XXXV.

Az kolosváriak csak a fejedelem dolgaiban tartozzanak postálkodni.

Mivel kegyelmes urunk az kolosvári atyánkfiainak nem kevés bántódások vagyon az minden felé való postálkodásokban: végeztük mi is újobban az Nagyságod kegyelmes annuentiájából, hogy ezelőtt való articulusok continentiája szerint másoktúl az fiscuson kivűl ne terheltessenek postálkodással, szekereskedéssel, hanem csak azoknak, kik az Nagyságod parancsolatiban és az ország szükségében járnak.

Articvlvs XXXVI.

Az kolosiak privilegiuma nem praeiudikál az tordai vámnak.

Nilván tudjuk azt egész országúl, az tordaiak mely sok munkával, fáradsággal, költséggel építtették és tartják mostan is az Aranyason való hídakat, melyről egynéhány rendbéli articulus vagyon, hogy mind kolosiak, székiek és egyebek is, nemes emberen kivűl, mikor rajta járnak, tartozzanak vámot adni. Melyre képest végeztük most is, hogy az kolosiak vám nem adásról való privilegiumok egyéb helyeken observáltassék, de ez egy tordai hídon ők is, azelőtt való articulus szerint tartozzanak vámot adni.

Articvlvs XXXVII.

Tordán az bíró mutatta szállással légyenek contentusok mindenek.

Kegyelmes urunk, mivel Torda várasa igen puszta hely és ott illendő szállása nem mindennek lehet: végeztük, hogy a bíró mutatta szállással minden úri, nemes és főrenden való uraink légyenek contentusok, az bíró házára senki reá nem szállván, az idvözült urunk adta immunitások és privilegiumok szerint gazdálkodással is senkinek ne tartozzanak.

Articvlvs XXXVIII.

Szászsáyon lévő combustók.

Hogy Nagyságod kegyelmességéből az szászságon lévő combustáknak állapatjokról az idvözült fejedelem idejebéli usust és rendtartást observáltatja Nagyságodnak megszolgáljuk. Tetszik minékünk is, hogy in ea parte observáltassék az 1630. esztendőbéli 67. articulus is.

Articvlvs XXXIX.

Az városokon való fiscalis vásárlások.

Hogy Nagyságod kegyelmességéből ezután az szász városokon való vásároltatásból külömben akar provideálni és ő kegyelmeket az olyan vásárlással nem bántja, igen nagy szükségen kívül, Nagyságodnak megszolgáljuk.

Articvlvs XL.

Az mézgyüjtésben és borfoglalásban való módok.

Hogy nagyságod kegyelmes urunk város szükségére az szász urainknak ad requisitionem az mézvétel engedelméből illendő módon kegyelmességét ígíri, az borvétetés és dézmások dolgában hasonlóképpen, Nagyságodnak alázatosan megszolgáljuk. És az Nagyságod jó tetszésére végeztük mi is, hogy az ő kegyelmek székin az magok magistratusa circálhasson, ha akar, az mézgyüjtők után, kit fide mediante referálván Nagyságodnak, mind azok az excessusokért, ha mit admittálnának s mind az circálók, ha a mézgyüjtőkkel Nagyságod kárára valami correspondentiát viselnek, Nagyságod jó tetszése szerint méltóképpen büntettessenek. Az dézmás penig, ha ő tészen kárt az boros hordók mérésében, contentálja ő az fiscust s ne is járjanak az dézmások több magokkal, mint azelőtt országúl elvégeztük, az dézmálására tempestive kimenjenek, késedelmek miatt kár az dézmálandó jövedelemből ne légyen és az szüret után tizenötöd nappal az szegénység is borát mind adósinak és egyebeknek is szabadosan eladhassa.

Articvlvs XLI.

Tasnádi nemes emberek állapatja.

Végeztük azt is kegyelmes urunk Nagyságod kegyelmes tetszéséből, hogy az tasnádi depositus nemes emberek, exceptis iis, kiket az idvözült urunk deponált volt, míg Nagyságod commisariusit kibocsátja annak igazítására, semminémű állapatjokban, se adó, se dézmaadásban és egyéb szolgálatra való erőltetésben meg ne bántódjanak, Nagyságodnak megszolgáljuk, mint kegyelmes urunknak.

Articvlvs XLII.

Az Székelyhídban lévőkről.

Végeztük azt is kegyelmes urunk, hogy ha az Székelyhídban lévő officialisok homagiumot nem praestálnák, mind az benne lévő praesidiummal együtt ez jövendő pünkösd napjától fogva ad 15. diem az Nagyságod reversalisa szerint,

Zólyomi uram is penig, ha comperiáltatik, hogy ő kegyelme nem engedte meg, hogy ezeket praestálják, eo facto abbéli vétkéért ő kegyelme is az várbéli részét és ahoz tartozó minden jószágát amittálja, gyermekinek mindazonáltal részek megmaradván. És Nagyságod találjon módot benne, bölcs ítíleti szerint, mint vegye kezéhez az várat.

Articvlvs XLII.

Zólyomi uram 1633. esztendőbéli potentiái ellen.

Az kiknek kegyelmes urunk ez jelen való 1633. esztendőben Zólyomi uram jószágokat utcunque elfoglaltatta és annualis praescriptiója benne nincsen, hogy Nagyságod kegyelmességétől restituálni ígíri, Nagyságodnak alázatosan megszolgáljuk.

Az taxás városoknak contributiója.

Kolosvár adjon flor.	2000.
Fejérvár adjon flor.	200.
Banfi-Hunyad adjon flor.	200.
Udvarhely flor.	200.
Sepsi-Szent-György flor.	100.
Illyefalva adjon flor.	100.
Egeres adjon flor.	80.
Nagy-Almás adjon flor.	40.
Várad adjon flor.	1500.

Nos itaque praemissa supplicatione dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae ditioni nostrae annexarum benigne exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulos nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris, de verbo ad verbum, sine diminutione et augmento aliquali, inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta ratos, gratos, et accepta habentes, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus; offerentes nos benigne, quod pramissa omnia, in omnibus punctis, clausulis et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios quoslibet observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, ratificamus harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in civitate nostra Alba-Julia die decima tertia Mensis Maÿ, anno domini millesima sexcentesimo trigesimo tertio.

(P. H.)

Lecta.

Fejérváratt nyomtattatott Lignicei Jakab fejedelem urunk könyvnyomtató és compactora által. Anno 1633.

Nyomtatott példánya, a fejedelmi pecséttel, az erd. múzeumban (a Dóváth-gyűjteményben), pecsét nélkül ugyanott (Jos. Com. Kemény Codex Authent. Art. Diaet. Transs. III. köt.)

5)

Nos Georgius Rakoczi, dei gratia Transylvaniae princeps, partium regni Hungariae dominus, Siculorum comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium, significantes quibus expedit universis: Quod spectabiles, magnifici, generosi, egregÿ et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae et partium regni Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis, ad diem vigesimum quartum mensis Aprilis anni domini millesimi sexcentesimi tregesimi tertÿ, in civitate nostra Alba-Julia, ex edicto nostro celebratis, congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infra scriptos articulos, in eisdem comitiis paribus ipsorum votis et unanimi consensu conclusos; supplicantes nobis humilime, ut nos universos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos, acceptaque habentes, benigne approbare ratificareque dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae, et partium Hungariae, eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis ad diem vigesimum quartum Aprilis anni domini millesimi sexcentesimi tregesimi tertii in civitatem Albam Juliam indictis celebratis, universi ipsorum voto conclusi.

Az fejedelem hüségére való homagium decernáltatik.

Noha az Nagyságod inauguratiójakor írtunk volt arról articulust, hogy minden ember tartozásképpen sine respectu personarum praestálná homagiumát; de hogy abban hátramaradást értünk lenni, végeztük mostan újobban, hogy az kik még nem praestálták, az kik jelen vadnak ezen gyűlésben, ugyanitt mindjárt praestálják, avagy ezután is az Nagyságod requisitiójára.

Az kik penig itt nincsenek, az tisztek minden helyeken székeket promulgáltatván, azon első széken tartozzanak praestálni. Az kik penig halogatnák, az tisztek felcircálván és Nagyságodat tudósítván felőle, comperta rei veritate az olyan contumax in amissione universorum bonorum tam mobilium, quam immobilium convincáltassék, juxta articulum anni 1613.

Az partiumban lévő hajdúság is azon büntetés alatt capitatim tartozzanak homagiumokat praestálni az váradi kapitán előtt.

Az fiscus várainak privatus possessori hittel légyenek kötelesek az fejedelemnek.

Végeztük ezt is egész országúl, hogy az fiscalis váraknak possessori és azokban lévő praesidiumok is Nagyságodhoz hittel kötelesek légyenek és hogy tam communis quam privatae principalis necessitatis tempore ad primam requesitionem a Nagyságod praesidiumát bévegyék, Nagyságodat és minden oda menő nemességet bébocsássanak; azokban lévő tisztviselők zálagos hazafiai légyenek, az praesidiariusok is hasonlóképpen. Ha penig afféle váraknak possessori és tisztviselői ezeket nem praestálnák, comperta rei veritate in amissione arcium et omnium bonorum ad easdem pertinentium, az officialisok penig omnium bonorum suorum, tam mobilium quam immobilium convincáltassanak.

Nos itaque praemissa supplicatione dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae ditioni nostrae annexarum benigne exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulos, nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostri, de verbo ad verbum, sine diminutione et augmento aliquali, inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta ratos, gratos et accepta habentes, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus; offerentes nos benigne, quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios quoslibet observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus et ratificamus harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in civitate nostra Alba-Julia die decima tertia mensis Maÿ, anno domini millesimo sexcentesimo trigesimo tertio.

Fejérváratt nyomtattatott Lignicei Jakab fejedelem urunk könyvnyomtató és compactora által. Anno 1633.

Nyomtatott példánya, pecsét és aláírás nélkül, *az erd. Muzeumban* (*Jos. Com. Kemény Codex Authent. Art. Diaet. Trans. III. köt*). — Ezen a fejedelem részére teendő hűségesküről szóló végzések nincsenek befoglalva az 1633 apr. 24-től május 13. dikáig tartott országgyülés 43 törvényczikke közzé; minek okát föltaláljuk az 1635-diki országgyülés 19-dik törvényczikkében, mely által ezen »ad partem végeztetett s publicálatlan maradott articulusok« szóról szóra újra törvényczikkbe foglaltatva, megerősittetnek.

XVI.

1633. máj. 15.

A fejedelem Kapi Andrásnak az eperjesi tárgyalások ügyében.

Ad Andream Kapi.

Isten ő felsége minden idvességes jókkal áldja meg Kegyelmedet.

Hogy Kegyelmetekkel némely dolgot nem közelhettünk ott Eperjest, azt vétekűl cancellariusunknak nem tulajdoníthatni, holott ő felsége cancellariusa hittel fogadtatta volt fel cancellariusunkkal, kit talám Kegyelmed magától is eddig megérthetett, Sásváros táján a mennyi ..... katona, munkácsi katonák lovai vadnak 32 lóval, de azok meg tudják az emberséget gondolni mire való. A punctumokra választ írtunk, kikre mi úgy bizon soha különben nem megyünk, hanemha fegyver lészen a nyakunkon, mi csudáljuk is sok ízben Kegyelmeteket, egyiktől úgy mint másiktól tett írásunkat ahoz nem alkalmaztatta az diplomába formán való punctumok csinálását és észben nem vette, micsodás ártalmas dolgok vadnak benne, kiket megláthat Kegyelmed replicánkban, melyet istenesen kegyesen, igazán s törvényesen cselekedtünk, kinek ha az ő felsége részéről helyben hagyatik, bene, hol nem, bizonyos legyen Kegyelmed benne, Kapi uram, magunkra gondot viselünk s im (bizonynyal írom Kegyelmednek) szinte a tatár hámtól érkezének tegnap követek, igen fő ember ketten, most által az vizen 60 ezeren jöttenek által, az portáról is egy fő török harmad nap alatt le fog érkezni a fővezértől, noha sok gazdálkodás megyen reájok, de addig őket bizony el nem bocsátjuk, még már a Kegyelmetek tractájának végit nem értjük s azután, ha hadakozásra való materiát fognak fenn hadni császár ő felsége commissariusi, nem engedvén a mi igaz kívánságunknak, bizon azután flectere si nequeo superos, Acheronta movebo. Adjon isten előtt számot, a ki oka lészen. Adja Isten, lássuk egésségben Kegyelmedet. Datum Albae Juliae 15. Maÿ anno 1633.

G. Rákóczy.

Gyűlésünknek ez múlt pénteken lőn itt vége.

Originale possedit anno 1767. Comes Ludovicus Bethlen, copia in bibliotheca N.-Enyediensi inter Msta Josephi Benkő in folio sub titulo »Col. Benk. Docum. varia. Vol. V. pag. 239.« Josephus Com. Kemény.

Erd. Múz. *(Josephi Comitis Kemény Apparatus Epistolaris ad Historiam Transilvaniae, Tom. VII.)*

XVII.

1633. máj. 16.

Az első diploma tervezetei.

a)

A biztosok terve.

Hoc infrascripto modo cum legatis Transylvanicis unanimi voto convenimus et sua Mattas diploma transmisit.

Nos Ferdinandus secundus etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis; quod ubi post nuperam pacificationem Cassoviensem cum illmo Georgio Rákóczy Tranniae principe et quarundam partium regni nostri Hungariae dno ac Siculorum comite initam contra contenta tunc utrinque erecti diplomatis, quaedam differentiae et contrarietates fuissent exortae. Nos pro pio et paterno quo erga fideles regnicolas nostros semper diximur affectu ad complanandas ejusmodi differentias certos commissarios fideles uimirum nros reverendum Stephanum Sennyei de Kis-Sennye eppum Jauriensem, locique ejusdem comitem perpetuum et aulae nrae per regnum nostrum Hungariae cancellarium: item magcos Nicolaum Forgach de Gymes (titulus) ac Stephanum Ostrosith de Giletincz et egregios Thomam Mikulich de Brukonoucz, personalis praesentiae nrae regiae in judiciis locumtenentem ac Casparem Tasy de eadem consiliarios nostros Epperjesinum expedivissemus. Qui quidem commissarii nri, posteaquam ibidem cum ablegatis dicti principis Tranniae similiter commissariis utpote magcis et egregio Stephano Kovachoczy (titulus) et Andrea Kapy de eandem (titulus) ac Ladislao Balashazy etc. (titulus) ac consiliariis convenissent post plures et varios diuturnosque tractatus ultro citroque habitos ad subsequentes initae compositionis et transactionis devenerunt articulos, qui in hunc sequuntur modum.

Nos Stephanus Sennieÿ de Kis-Sennie (titulus), Nicolaus Forgach de Ghymes eques auratus cottus Barsiensis supremus comes, partium regni Hungariae superiorum generalis capitaneus et cubicularius, Stephanus Ostrosith de Gyletincz, Thomas Mikulich de Brokunoucz personalis praesentiae in judiciis locumtenens et Caspar Tasy de eadem, sacr. caes. regiaeque Mattis consiliarÿ et ad hunc tractatum Epperjesiensem deputati commissarii. Memoriae commendamus etc., quod cum post pacificationem Cassoviensem, inter praefatam sacr.

mes regiamque Mattem et illmum principem Transylvaniae, Georgium Rákóczy partium regni Hungariae dominum et Siculorum comitem initam quaedam differentiae et contrarietates contra contenta dicti diplomatis Cassoviensis in his partibus regni Hungariae superioribus exortae fuissent: ad complanandas ejusmodi differentias pacemque rursus et tranquillitatem stabiliendam, dignata est sacra sua Mattas, mutuo cum dno principe consensu conventum seu tractatum in regiam liberam hanc civitatem suam Epperjesiensem clementer indicere. Ubi nos praedicti suae Mattis commissarii ab una, parte vero ab altera sples magci dni Stephanus Kovachoczy de Keörtvelifaia comes cottus Thordensis sedisque Siculicalis Maros capitaneus et cancellarius, Andreas Kapi de eadem Kapi comes cottus Colosiensis ac supremus arendator Transilvaniae et Ladislaus Balásházy de Balásháza, vicecomes cottus Szolnok-mediocris ac sedis judiciariae assessor, antelati illmi principis consiliarii ac commissarii, post varios ultro citroque tractatus in hunc tandem qui sequitur modum, pacisque et concordiae unionem devenimus, inviolabiliter utrinque servandam.

Primo. Sancitur ut articuli pacificationis Cassoviensis secundus et nonus in omnibus suis punctis et clausulis in vigore suo permaneant. Pro quorum et modernorum quoque firmiori observatione status et ordines Transylvaniae, ut in prioribus pacificationibus Niclspurgensi, Viennensi et Posoniensi conclusum et effectuatum est, suam Sattem assecurent.

De praedonibus et vagabundis grassatoribus conclusum, ut tales statim ad primam capitaneorum in confiniis utrinque vel generalis capitanei requisitionem (praevia inquisitione juxta continentias novellarum constitutionum si nobilis fuerit) captiventur et in captivitate constituti purgent sese de objectis; convicti vero sufficientibus documentis pro demeriti eorum ratione puniantur.

Secundo. Annuit clementer sua Mattas, ut arx Onod praesidio solius principis teneatur, de qua assecurat suam Mattem dnus princeps, quod eam Turcis nunquam nec per se nec per suos tradet, quinimo omni conatu defendet. Cum capitaneo et praesidio suae Mattis Onodiensi, per officiales suos bonam semper in omnibus correspondentiam habebit. Fideles suae Mattis exinde non laedet, neque ullo damno afficiet. Praesidium autem dni principis juramento sit adstrictum suae quoque Mattis tempore obsidionis vel alicujus insultus capitaneum et praesidium suae Mattis in arcem intromittet. Capitaneus vero et praesidiarii suae Mattis in consuetos dni principis proventus sese non immisceant.

Tertio. De liberis utrinque servitiis confirmatur arti-

culus quintus pacificationis prioris, hoc addito. Quod si dnus princeps a nobilibus et magnatibus Transylvanis, servitio suae Mattis hic obstrictis reversales habere voluerit: id licitum quidem sit, hac tamen clausula reversalibus inserta. Salva tamen fide et obligatione nra, qua suae Matti obstricti sumus. Idem intelligatur ex parte quoque suae Mattis de nobilibus et magnatibus Hungaris in Transylvania servientibus. Servitores autem dni principis propter quod servitiis ejus addicti sunt, nullo damno ab officialibus suae Mattis afficiantur, ita tamen, ut in omnibus accommodent sese legibus et consuetudinibus regni.

Quarto. Subditi harum partium per comitem condam Stephanum Bethlen juniorem et Davidem Zólyomi abducti, dnis eorum terrestribus ad eorundem requisitionem defacto restituantur, potissimum autem ex Zekelhida.

Quinto. Praetensiones camerae suae Mattis Scepusiensis dnus princeps complanabit, et praecipue quoad praetensionem Debrecziniensem attinet, eorum aequas praetensiones, si quas habebunt, diligenter intelliget, et quod aequitas et ordo justiciae suadebit, illud per homines tam a parte sua quam camerae Scepusiensis denominandos, primo quoque tempore faciet. Item decimas pagorum processus Nadudvar in comitatu Bihariensi existentium in eo statu reliquet, prout in tractatu Caroliensi decisum fuit. Ubi autem camera decimas pagorum illorum in arendam elocaret, dnus princeps habeat in iis praeemptionem. Negocium silvae nigrae, cum antiqua controversia, sit pace Deo volente conclusa, revideatur per commissarios utrinque quantocyus fieri poterit ordinandos, et quod aequum ibi visum fuerit, illud observetur.

Sexto. Siquidem dnus princeps gratissima sua studia et obsequia summo affectu pollicetur suae Matti omni occasione praestare efficereque ut hanc benignitatem in se optime collatam sua Mattas experiatur. Sacra quoque sua Mattas benigne confisa, hanc liberalitatem suam memori grataque mente a dno principe reponendam arcem Munkachiensem cum omnibus suis bonis et pertinentiis quibuslibet dno principi ejusque filiis Georgio et Sigismundo vita eorum durante in certum quinquaginta millibus pro praetenso jure suo superaddendisque quamprimum post permutationem diplomatum a dno principe paratis in pecuniis quinquaginta millibus et sic in toto pro ducentis millibus florenis Hungaricalibus clementer inscribit et impignorat, ea sub conditione, ut ipsis viventibus ne capitalis quidem summae depositione redimi possit, illis vero e vivis sublatis ab haeredibus et successoribus, vel quibus legaverint, non aliter, quam depositis ducentis florenorum millibus

aufferri, redimique possit. Hoc etiam per expressam addito et declarato, quod Munkachium nunquam ullo sub quaesito colore aut praetextu ad Transylvaniam applicabit, applicareque et incorporare clam vel palam intendet. Subditis suae Mattis exinde non nocebit, neque profugos et malefactores illuc recipiet.

Septimo. Dominus princeps oppidum Maad relictae condam dni Melchioris Alaghÿ remmittat possidendum cum omnibus pertinentiis et proventibus sacra quoque sua Mattas collationem per dnum condam imperatorem Rudolphum II-dum parenti dni principis factam, clementer confirmare ratificareque dignabitur in omnibus punctis et clausulis, totumque et omne jus suum in perpetuum dno principi et fratri ejus domino comiti Paulo Rákóczy judici curiae regiae successoribusque et posteritatibus ipsorum utriusque sexus universis conferet cum evictione sufficienti non obstante eo etiam si cuipiam bona Regecziana Mattas sua jam inscripsisset. In casu autem mortis dominae Alaghianae statim et defacto praesente vicecomite aut uno judice nobilium et jurato assessore cottus Zempliniensis propriis authoritatibus dominus princeps praedictusque frater ejus et haeredes vel successores eorum, praedictum oppidum Maad cum omnibus pertinentiis, sub suis veris metis et antiquis limitibus de jure et ab antiquo ad illud pertinentibus apprehendere possint et valeant. Pro firmiori autem successione praedicta domina Alaghiana statim et defacto duos colonos, unum pro domino principe, alterum pro dno comite Paulo Rákóczy cum pertinentiis ad easdem domos coloniales pertinentibus in dicto oppido Maad tradat, sine tamen praejudicio educilli et macelli. Et insuper eos assecuret, quod nihil ex bonis et pertinentiis oppidi ejus abalienabit, neque eadem bona desolari aut deteriorari permittet. Ea vero quae dna vidua propriis pecuniis per se vel cum dno marito suo coëmisset, maneant eidem et successoribus legatariisque integra.

Octavo. Ad benignam Mattis suae caesar. et regiae requisitionem dnus princeps serenissimae principissae Braudenburgicae, omnes res ejus mobiles et clenodia in arce Munkachiensi et alibi existentia statim post permutationem diplomatum restituet. De debitis vero quae principissa dno principi in pecunia parata mutuo dedit, vel de quibus obligatorias habet, sicuti et de summa inscriptionis pro arce Fogarasiensi (defalcatis tamen ex ea si quae principissa aliis inscripsisset) et de proventibus ejus, arcisque Munkachiensis hucusque perceptis, acceptatis necessariis, sumptibus qui interea ibi facti sunt intra spacium decem mensium eam contentabit. Si quae

autem ex rebus argenteis vel aureis, materiisque per dnum principem ablata fuissent, de iis etiam nominatim principissae sub eodem termino satisfaciet.

Nono. Magcorum Sigismundi Praepostvari et Stephani Chiakÿ bona universa restituet, respectu authoritatis et interpositionis suae Mattis.

Decimo. De bonis eppatus Varadiensis cum in tractatu Caroliensi, ita conclusum sit, ut quandoquidem usus praefatorum bonorum ex utraque parte sufficienter sit comprobatus, ideo manere debere utramque partem in usu hactenus observato. Itaque articulus ille maneat imposterum etiam in suo vigore, ita tamen ut utraque pars ab antiquo usu non recedat. De pago Beregh Joannes Bogdanÿ procedat secundum jura et constitutiones regni. De pago vero Koly procedat secundum jura Transylvaniae et artlos breves de violentiis aeditos. Uti etiam haeredes magci quondam Casparis Horvatt de Veghla, quibus judicium et justicía a parte dni principis impendetur. Privilegia autem dni comitis Joannis Drugeth de Homonna, per dnum principem, quaecunque prae manibus ejus sunt, integre restituantur. In negocio vineae Hetszeöleö dictae in promonthorio Tokajensi existentis, quod juris et justiciae ordo dictaverit, dna principissa Brandenburgica hoc faciet.

Undecimo. Bonorum dni principis in Hungaria existentium condigna ratio habebitur ne damnis ab insolente milite afficiantur, salvo tamen septimo artclo pacificationis Cassoviensis.

Duodecimo. His omnibus per dnum principem acceptatis et effectuatis confirmatur per suam Mattem de amnystia articulus decimus nonus pacificationis Cassoviensis (comprehensis in eo et Munkachiensis) ad verbum in omnibus suis punctis et clausulis.

Denique conclusum est ut prioris pacificationis articuli puncta et clausulae, de quibus hic vel mentio facta non est, vel specialis aliqua in hoc diplomate immutatio eorum non habetur, omnes et singuli, omniaque et singula in iis contenta in suo vigore salva et integra permansisse et permanere debere intelligantur, defactoque permaneant, imo virtute hujus transactionis denuo renovata sint, habeantque et in futurum robur suae firmitatis.

Prout conclusimus, concordavimus, in unionemque pacis stabiliendae devenimus ad ratificationem sacr. caes. regiaeque Mattis cum ablegatis illmi principis Tranniae, harum nrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in libera regiaque civitate Epperjensi die 6. Mensis Maÿ Anno 1633.

Nos itaque quibus tranquillitas et fidelium regnicola-

rum nrarum pacifica permansio semper cordi esse solet praeinsertos universos et singulos articulos ac omnia et singula in eis contenta ex certa nostra scientia, animoque deliberato acceptamus, approbamus, ratificamus et confirmamus assecurantes supradictum Tranniae principem in verbo nostro caesareo et regio, quod praescriptos universos et singulos articulos in omnibus suis punctis et clausulibus, tam nos ipsi observabimus, quam per alios subditos nostros observari faciemus. Harum nostrarum secreto sigillo nostro, quo rex Hungariae utimur impendenti communitarum, vigore et testimonio literarum. Datum in civitate nostra Vienna Austriae die decima sexta mensis Maÿ, Anno domini millesimo sexmo trigesimo tertio, regnorum nostrorum Romani decimo quarto, Hungarorum et reliquorum decimo quinto. Bohemiae vero anno decimo sexto.

Ferdinandus.

Georgius Draskovich eppus
Vaciensis.
Laurentius Ferenczffy.

(Egykorú másolat az orsz. ltárban. Act. Publ. Fasc. 6. N° 10.)

b)

A fejedelem terve.

N. B. Hoc modo immutavit diploma princeps Tansylvaniae et ita habere sollicitavit.

Nos Stephanus Kovachoczy de Keörtvelyfaia comes cottus Thordensis, sedisque siculicalis Marus supremus capitaneus, illmi principis Tranniae cancellarius: Andreas de Kapi comes cottus Colosiensis, regnique Transylvaniae arendator, et consiliarii: Ladislaus de Balashaza vicecomes cottus Szolnok mediocris; tabulaeque ejusdem illmi principis Transylvaniae assessor Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis. Quod cum post pacificationem Cassoviensem, inter sacrmam caes. regiamque Mattem et illmum principem ac dominum dnum Georgium Rákóczy dei gratia principem Tranniae partium regni Hungariae dnum et Siculorum comitem dnum nrum clementessimum initam, quaedam differentiae et contrarietates contra contenta dicti diplomatis Cassoviensis in his partibus regni Hungariae superioribus exortae fuissent: ad complanandas ejusmodi differentias, pacemque rursus et tranquillitatem stabiliendam, dignata est sua Celsitudo, mutuo cum sua matte caes. consensu, conventui seu tractatui in regiam liberam hanc civitatem Eperiensiesem indicto consentire. Ubi cum nos praedicti suae cel-

situdiniis commissarii ab una parte, vero ab altera illmus et reverendissimus sples magci ac grosi domini Stephanus Senynyei de Kis Sennie, eppus Jauriensis, locique ejusdem comes perpetuus et per Hungariam aulae cancellarius, Nicolaus Forgacz de Ghymes, eques auratus, cottus Barsientis supremus comes partium regni Hungariae superiorum generalis capitaneus, cubicularius, Stephanus Ostrosith de Ghiletyncz Thomas Mikulich de Brokunoucz personalis praesentiae in judiciis locumtenens, et Caspar Tassy eadem dictae sacratissimae caes. regiaque Mattis consiliarii et commissarii convenissemus, post varios ultro citroque tractatus habitos, in hunc tandem, qui sequitur modum, pacis et concordiae unionem devenimus inviolabiliter utrinque observandam.

Primo. Sancitur ut articuli pacificationis Cassoviensis secundus et nonus in omnibus suis punctis et clasulis in vigore suo permaneant, pro quorum et modernorum quoque firmiori observationi, status et ordines Tranniae, ut in prioribus pacificationibus Niclspurgensi, Viennensi et Posoniensi, conclusum et effectuatum est, suam Mattem assecurent.

(A többi összeváq a császár 1633. máj. 16-ki patensével, az eltérések és közbetoldások a következők :)

Secundo . . . »per suos officiales bonam semper in omnibus ad patriae permansionem et conservationem defensionemque arcis spectantibus correspondentiam habebit.« *Ugyanott az utolsó pont helyett:* »soluta autem obsidione et insultu amplius non existente, capitaneus et praesidium suae Mattis illico ex arce excedat, et arx solius dni principis praesidio inque statu priori relinquatur. Ac iidem capitaneus et praesidiarii suae mattis in consuetos dni principis proventus sese non immisceant. Si quando autem ea filiis dni principis aliqui in Hungariam sese ad residendum conferrent, tanquam unus ex magnatibus regni Hungariae arcemque ipsam in suam directionem reciperent, in suae Mattis fidelitate existendo eo casu directio et possessio arcis in priorem statum et consuetudinem, in quo hactenus extitit, reducatur.«

A *3-ban kihagyva:* »Sed ea tamen fide et obligatione« stb.

A *4-ban* . . . »Zólyomi abducti« *után,* »si qui in bonis dictorum condam Stephani Bethlen junioris et Davidis Zólyomi in ditione dni principis existentibus reperti per dnos suos terrestres fuerint, eorundem restitutionem ad requisitionem dnorum terrestrium, dnus princeps serio mandabit.«

A *6-ban* . . . »Sacra quoque sua Mattas« *előtt* »ideo;« in centum quinquaginta« *után kihagyva* »millibus.«

A *7-ben* . . . »proventibus« *után* praesentibus et futuris . . . inscripsisset *előtt* a »jam« *nincs* . . . »uno judice nobilium

cottus Zempl. etc. *kihagyva* »jurato assessore« *A vége felé:* »colonicales pertinentibus« *helyett* »colonicales spectantibus.«

A *8*-ban . . . et clenodia in arce Munkachiensi (*kihagyva* »et alibi«) existentia (exceptis rebus et clenodiis per dictam principissam dno principi promissis) *betoldva* et de quibus »vel« de quibus *helyett.*« *Tovább* »et de quibus obligatorias habet« *után* (dempta pecuniae summa ratione oppidi et bonorum Vincz) pro arce vero Fogarasiensi et bonis ad eandem spectantibus, atque pro proventibus ejusdem arcis et bonorum hucusque perceptis, sexaginta millia florenorum Hungaricalium (*most jön a zárjel következő betoldással* »ex ea summa, si quae bona *stb.)* pro proventibus autem arcis et bonorum Munkachiensis, a die prima mensis Augusti anni dni mill^mi sex^mi trigesimi primi, hucusque perceptis, quadraginta millia florenorum hungaricalium et haec omnia intra spatium duodecim mensium sive decursum unius integri anni, a die permutationis diplomatum computandus dominae principissae deponet et persolvet: ita tamen ut dna principissa monetas eodem valore acceptet, quo in partibus regni Hungariae superioribus currunt« *stb.*

A *9. vége után:* »excepta portione in Péc, quae illustrissimam principissam optimo jure concernit.«

A *10-ben:* »ut quando (»quidem« *kihagyva*) usus« *stb. Továbbá* »De pago *stb.* secundum jura et constitutiones regni, de pago vero Koly procedat secundum jura Tranniae.« *A befejezése így van a 10. pontnak:* »restituantur, sufficienti per eundem dnum comitem Joannem Drugeth, praestita quietantia, de non impetendo amplius dno principe ejusque haeredibus ratione quorumcuque privilegiorum suorum. Vineam Hetszeöleö vocatam eodem jure, quo defunctus quondam princeps Gabriel possedit, defacto domina principissa, tanquam legatum mariti sui, collegio Albensi restituat.

A 11-ben a legutolsó szó »Cassoviensis« *helyett* »et clausulis.«

A 12. pont egészen elhagyva.

Denique conclusum est, ut universis offensis et injuriis, si quae post initam transactionem Cassoviensem usque ad tractatus hujusque conclusionem quovismodo utrinque forte contigissent, perpetua oblivione utrinque consopitis et annihilatis, obliteratisque prioris pacificationis articuli puncta, clausulae, (excepto articulo decimoquarto) de quibus hic vel mentio facta non est, vel specialis aliqua in hoc diplomate immutatio eorum non habetur, omnes et singuli omniaque et singula in eis contenta in suo vigore salva et integra permansisse et permanere debere intelligantur, defactoque permaneant, imo virtute hujus

transactionis denuo renovata sint, habeantque et in futurum robur suae firmitatis. Prout conclusimus, concordamus, in unionemque pacis stabiliendae devenimus cum ablegatis sacr. caes. regiaeque Mattis ad ratificationem illmi dni Tranniae principis dni nri clementissimi. Harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in libera regiaque civitate Epperiensi die 6. mensis Maÿ anno dni 1633.

Nos itaque quibus a natura institutoque nostro nihil clarius potiusque unquam fuit, quam saluti et tranquillitati populorum nobis divinitus commissorum consulere, praescriptos universos et singulos arlos ac omnia et singula in iis contenta, ex certa nostra scientia et animo bene deliberato acceptamus, approbamus, ratificamus et confirmamus. Assecurantes saepedictum dnum principem (ejusque successores legitimos Trannie principes in verbo nostro caes. et regio ac bona fide, quod praescriptos universos articulos in omnibus suis punctis et clausulis, tam nos ipsi observabimus, quam etiam per alios subditos nros cujuscunque status et conditionis sint, observari faciemus. Ad quod observandum etiam successores nros legitimos Hungariae, quos videlicet transactio ista concernere dignoscitur, obligatos esse volumus. Harum nrarum manus nrae subscriptione roboratarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum etc.

Az utólsó kikezdés mellett a lapszélen. NB. Hoc modo postulavit princeps ratificationem a sua Matte et sua Mattas noluit acceptare (verba) ac bona fide, quia nec constitutiones regni secus confirmat quam sub verbo regio.

(Egykorú másolat az orsz. ltárban. Act. Publ. Fasc. 6. N° 10.)

XVIII.

1633. jú l. 18.

Rákóczy levele biztosaihoz az alkudozások ügyében.

Az úristen stb.

Tegnap estve 9 órakor vevém leveleket commissarius uraméknak, nilván nem írnak, de az mint írásokból veszem eszemben, meg nem adják az testimonialist, mert az 2-dus articulusban is nem akarják most admittálni az mi additiónkat, az 4-tus articulust nem akarják úgy meliorálni, az mint mi írtuk, az 10-mus articulust is accepto Joanne Druget, az 11-mus articulust is, okát ezt adják, hogy az világos magyarázatokból az jünne ki, mintha császárnak nem hinnénk és császár is nem syncere tractálta volna az békességet, de az ki nem vak, általláthatja, mi feküünnék alatta, az amnestiát is vagy

oblatiót nem akarják az diplomában íratni, minden okvetetlen ez elmúlt vasárnapra vártak választ császártól, de én az mint hallom, régen nálok vagyon, csak az Sléziában való hadnak kimenetelére várakoztanak, ki még el nem vált, nem is válik mostan. Az 8. articulust hogy úgy kell érteni, az mint mi írattuk, arról Segniei István uram kész volna testimonialist adni, úgymint az fejedelemasszony plenipotentiariusa, de úgy, mint császár ő fge commissariusa, nem. Mindezeket Kgd igaz ítélettel fontolván meg, ítélje meg, ha igazán tractálták-é velünk az békességet? Mi választ még nem írtunk, mivel vasár(nap igértek resol)válni. Három, négy nap alatt tudom érkezik levelünk, ha elküldte császár ő fge az resolutiót, de már volt 4 terminusok is, ím erre s amarra leszen meg, de mind elhaladott, talám még erről is el fog haladni. Biztatják azzal magokat, hogy tractálnák az békességet, de ellenben mi meg mást értünk. Ugyan Eperjesről micsoda conditiókat küldtek, kivel tractáltattak, ím megküldtem Kgdnek is, de úgy gondolkodom, követének kellene mindazoknak jelen lenni, valakik az confoederatióban vadnak s nem bíznák azt egy árnyékra. — Azt bizonynyal írják, az belgák most is egy nagy hatalmas várast vöttek meg Colonián felül az Rénus mellett, eddig talám Coloniát is megvötték, ki ha kezekben leszen, egyik tengertől az másikra mehetnek az Rénuson. Holkinster Egránál igen megverték, 28 zászlóját vötték el Grafen von Strasburgnak; ezen szókkal ír egy levelet, ki Novostelo 18. Junii költ, tractatus Heilbroninsis et conclusio ibi facta, bene admodum se habent, ita ut 40,000 possint sustentari parata pecunia, suae excellentiae dno cancellario delata est directio, summis cum precibus; in imperio per dei gratiam omnia feliciter procedunt; dux Bavariae nusquam potest consistere, semper vel profligatur, vel fugit, Altringer conatur astutum prolongare quamdiu potest conflictum, Hollandis omnia bene succedunt tam terrae, quam mari, Reinburgam (ez az városnak neve, kiről fellebb írék) intra paucos dies recuparunt per tractatum, sola Colonia restat, quae est instar pediculi in pectine; ne concipiatis sinistras cogitationes de induciis 14 dierum, quia inde non orietur damnum. Az magyarokban is kiszöktek Valstan táborából, éhséget mondanak, nem kívánkoznak oda többször; tegnap hozák nagy bizonynyal: Ingelstadium is tracta által megadta volna magát, de még nem hihetem. Az királné asszonynak hogy fia lött volna, írják, de ezt sem hihetem. Nyavalyás Barnovski nem megyen többé hazájában. Egynehány boérokkal császár fejét vétette, némelyeket az boérok közül az gályára vitetett, tevtedárt, boncstancsi pasát és kammekámot is megölette császár; nagy változás volt az portán, nem tudom, Abasa pasa is életét félté-e,

vagy mitől, de alkalmas haddal vagyon táborban innét az Dunán. Mi az úristen áldásából 2 héttel múlván, meg akarnánk Szamos Ujvárra indúlni, minthogy minden szándékunk az: az Zólyomi uram dolgát törvínnel akarnánk megláttatni, de minekelőtte publicálni akarnánk, minden leveleket, dolgát, állapatját tudván ex fundamento Kgd, kívánnánk Kgdtől, mindjárt írja meg aránozza-é Kgd hogy az törvén condemnálni fogja, avagy micsoda akadált láthatna Kgd törvéne dolgában. Ha Mikó uram ott vagyon, communicálja Kgd ő kglmével is az híreket. Adja isten lássuk egészségben Kgdet.

Datum Albae Juliae 18. Julii anno 1633.

G. Rákóczy
mpa.

P. S. Az öcsémnek Rákóczy Pál uramnak is érkezék egy igen belső szolgája, kitől micsoda levelet küldött, ím in specie Kgdnek küldtük, mely levelet az öcsém császár ő fge commissariusa hírével s akaratjából írt nekünk, bizonynyal tudjuk, mint hogy válaszunk is sok szem elében mehet, micsoda levelet formáltunk volna, ím Kdnek küldtük, Kd mindkettőt olvassa diligenter meg, censuráját is írja meg, ha lehetne, itt sem tartóztatnám soká. Tegnap jól tartották volt az öcsém szolgáját, azt kezdette rebesgetni; Eperjest vagyon császár diplomája, tudja ő bizonynyal s végben is megyen az tracta, egyebet is kezdett volt beszélgetni, de elérvén az bor, nem vihette végben, még azért Kgtől megjő válaszunk, ne kíméljék tőle az bort. Az öcsémnek írhattam volna bővebben is, de nem volt kedvünk hozzá.

(Az egész levél Rákóczy írása, külczím hiányzik. Eredetije a gróf Esterházyak pozsonyi levéltárában.)

XIX.

1633. júl. 25.

Kiegyezés Brandenburgi Katalinnal.

Formula transactionis plenipotentiariae serenississimae principissae Brandenburgicae cum ablegatis Transylvanicis in latinum translata.

Siquidem dni commissarii ex parte sacr. caesar. regiaeque mattis ita declararunt octavum arclum diplomatis, ut pro effectuatione sit illius articuli, quod serenissima principissa Brandenburgica cum illmo principe Transylvaniae medio ablegatorum ejusdem de contentatione sua concluserit. Itaqae ad sopiendas odiosas controversias, et ut sciat serenissima quoque

principissa, pro certo quid habeat expectare, ut illmus quoque princeps quid teneatur dare, nos etc. velut deputati serenissimae principissae ad talem condescendimus conclusionem cum illmi dni principis ablegatis.

1. Ut princeps res omnes in Munkachio habitas restituat, statim post diplomatum permutationem. Et quia dnus princeps praetendit principissam ipsi 24. scyphos argenteos et quatuor pelves promisisse, si promisit tenetur dno principi relinquere et volumus etiam, sed nos de eo informationem nullam habemus. Si quas res argenteas et aureas ac clenodia illmus princeps in Transylvaniam aufferri curasset, de iis quoque contentet, vel in specie suam serenitatem, vel in valore, intra terminum persolutionis debitorum.

2. De debitis in auro et parata pecunia apud principem habitis, de quibus principissa obligatorias habet, de iis contentet principissam dnus princeps. Domini ablegati principis difficultantes summam pro Vincz oppido persolvere, absolute resolverunt se, quod princeps pro eo nihil dabit, cum autem ejus relaxatio contra voluntatem principissae nostram quoque excedat auctoritatem, rectificent istud mutuo principissa cum principe.

3. Pro Fogarasio autem dat princeps suae serenitati septuaginta millia, siquidem triginta millia florenorum aliis inscripsit ex bonis ejus sua serenitas, prout princeps praetendit. Pro Munkaczÿ proventibus autem, dat princeps 20 millia et sic in toto 90 millia, de his autem intra pacium duodecim mensium velut plenarie suam serenitatem contentare, sed nos pro parte suae serenitatis decem menses postulamus a die permutationis diplomatum eo genere monetae, quod tempore depositionis curret in his regni Hungariae superioribus partibus et in eo valore. Locus autem depositionis pecuniae Lelesz erit, et certificare faciat super eo principissam mense uno.

4. Quod concernit negocium vineae Hetszeöleö, siquidem nobis de eo nulla informatio venit a principissa, instabimus apud suam serenitatem et det dno principi vel vineam vel praetium prout defunctus princeps ad se redemit.

5. Denique inter res mobiles computamus et praetendimus nos a parte principissae pecora quoque, sed parte principis dni ablegati denegant, declarantes se pecora eodem non intellexisse. Postulata nostra de hac re ad resolutionem usque suae serenitatis in suspenso tenebimus, cum et secundum Deum et ejus justiciam dnus princeps pluribus teneretur dnae principissae etiam in florentiori ejus statu. Datum in Epperjes die 25. Julii Anno 1633.

(Egykorú péld. Orsz. ltár. Tract. Publ.)

XX.

1633. aug. 29.

a)

Zólyomi nótapere.

Georgius Rakoczi dei gratia princeps Transylvaniae partium regni Hung. dominus et Siculorum comes. Fidelibus nris nobilibus requisitoribus litterarum et litteralium instrumentorum in sacristiis sive conservatoriis Varadiensi et Albensi capitulorum et conventus monasterii b. virginis Mariae de Colosmonostra repositarum et locatorum aliarum item judiciariarum deliberationum et legitimorum mandatorum nostrorum executoribus, nobis dilectis, salutem et graiam nostram.

Noveritis quod nobis die 27. mensis Aug. proxime praeterita, instante videlicet et durante conventu generali statuum et ordinum trium nationum regni Transylvaniae et partium Hung. eidem annexarum per nos eisdem statibus et ordinibus regni ad 21 diem ejusdem mensis Aug. in civitatem nram Albam Juliam indicto, unacum praedictis statibus et ordinibus regni in eodem conventu pro faciendo moderativo judicio causantibus pro tribunali sedentibus et constitutis, nobilis Joannes Sárosi: pro fideli nostro gen. Joanne Tholdalagi de Iklod causarum nrarum fiscalium in Transylvania directore ut actore, eodem etiam directore nro eidem personaliter adhaerente, nram ac eorundem statuum et ordinum regni accedendo in praesentiam, juxta continentiam quarundam litterarum nrarum ammonitoriarum et certificatoriarum, pro parte ipsius directoris contra magn. David Soliomi de Albes alias comitem comitatus Colosiensis et aulicae militiae nrae equestris ordinis ac trium sedium Siculicalium Szepsi Kézdi et Orbai supremum capitaneum confectarum et emanatarum, ac nobilium Nicolai Balásffi et Michaelis Samsondi cancellariae nrae majoris juratorum notariorum superinde relatoriarum, contra eundem Davidem Soliomi coram nobis ex iisdem statibus ac ordinibus regni personaliter adstantem proposuit eo modo: Qualiter superioribus temporibus praesertim vero anno currenti diversis vicibus praedictus David Soliomi nescitur quibus ductus considerationibus contra expressas publicas regni constitutiones, atque adeo iteratum nrum interdictum exercitum non exiguum hinc inde vagabundis etiam quibusdam equitibus in ditionem nram introductis conscripsisset, eundemque in certis ditionum nrarum comitatibus non sine magna nobilium et miserae plebis oppressione intertenuisset, neque eosdem ad saepissimas nras requisitiones et mandata exauthorare et di-

mittere voluisset. Ad haec ex equitibus etiam nris campestribus quamplurimos, qui fidei vinculo nobis obstricti fuerant diversis pollicitationibus seductos a fidelitate nra abalienasset ac ad deserendam fidem, qua nobis obstricti tenebantur induxisset, quos postmodum, uti perfidos fidei et juramenti ipsorum desertores, in protectionem et tutelam suam recepisset, neque eosdem ad mandata nra vel captivare, uti officio ipsius ac fidei juramentoque nobis praestito conveniebat vel dimittere voluisset: his porro non contentus insciis nobis nedum consentientibus, cum exteris quibusdam principibus et eorundem legatis ac ministris claudestina consilia et tractatus iniisset omniaque ista in praejudicium et offensionem dignitatis nrae principalis libertatisque regni, adeoque perturbationem publicae pacis et tranquilitatis attentasset, ac machinatus fuisset. Unde idem procurator directoris praescriptum Davidem Soliomi ratione praemissorum ejusdem enormium excessuum juxta contenta articulorum publicarum regni constitutionum in anno 1630 editorum in nota perpetuae infidelitatis, hoc est ammissione capitis et omnium bonorum mobilium et immobilium tam ipsum quam haeredes ejusdem omnes concernentium convinci et aggravari postulaverat, atque in evidentius documentum antelatae propositionis suae et omnium articulorum ejusdem nonnullas litteras produxerat. Et primo quidem in comprobationem ejus puncti: Quod ipse David Soliomi contra expressas publicas regni constitutiones atque adeo iteratum nrum interdictum exercitum non exiguum hinc inde vagabundis etiam quibusdam equitibus stb. (*úgy mint fennebb egészen e szakig: . . . dimittere voluisset*) — exhibuerat novem litteras, primas quidem comitatus Krasznensis instructionales in oppido Somlio ex generali congregatione nobilium ejusdem comitatus die 3 Nov. a. dni 1632 proxime transacto emanatas tenoris sequentis: Instructiones universitatis dnorum magnatum et nobilium comitatus Kraznensis generosis Zachariae Veres et Stephano Büdeöküti ad ill^mum dnum principem destinatis nuntiis datae. Mindeneknek előtte ő kgmek követ atyánkfiai az mi kgs urunkat fejedelmünket ő ngát mentűl nagyobb becsülettel köszöntsék. Minemű elszenvedhetetlen és megmondhatatlan inségeket és istentelenségeket cselekedtenek légyen az mostani gyülevész vármegyénkben forgott hadak, elhittük ő ngánál talám immár constal, de hogy nilvábban tudhassa ő nga im ez következendő csak írásra is iszonyú dolgokat ő kgmek libere proponálják ő nga eleibe. Még az régi pogányoknál is szentségtörésnek tartatott az ő bálvány isteneknek tomplomit, ha valamely hadakozó nép feldúlta és prédálta sőt szerencsétlenségeket gyakran annak imputálták, de

ez mostan köztünk forgott istentől régen elvetemedett hadak (kiknek hadnagyit ő kgmek, ha kévántatik megmondhatják) az régi pogányoknál is pogánbak lévén és sem az istentől sem fejedelemtől nem félvén ennehány helyeken templumokat felvervén az szegény embernek valamiét ott találhatták, mindenben zsákmányt hántak, ki most is oda vagyon. Az hova beszállottak nem elegedvén meg azzal, a mivel mind loának magának az gazda gazdálkodhatott, az szegény ember borait renddel kóstolván, az melliket szerették, az csákánt belé vágták és az mint szerették désákkal csebrekkel hordván egymást vendéglették véle tízen is ülvén egy asztalnál; mikor osztán megrészegedtenek az fejeket öszve hajtván ebek módjára ordíttatnak. Az gazdájokat az míg ihatott itatták, ha osztán nem ihatott erővel is az szájában töltötték, hogy úgy is elunták kénozni, házából kiverték és feleségeket berekesztvén sok helyen rajtok éktelen erőszakot töttenek, kertről kertre nagy sírással rívással kergették őket; az hul penig eszekben vehették, hogy gazdájok feleségét eliktatta, látván gonosz szándékokat, olyan helyeken gazdájokat megrekesztvén és mód nélkül itatván bosszúságokban az szegény embert mind virattig annira táncoltatták kedve ellen, ki miatt életek is alig maradt meg. Azt is adták előnkben hogy egy faluban egy lator közikben adván magát és nekik kedveskedni igyekezvén nekik adta az maga feleségét egy talléron, kivel ozton egy éjjel harminczan fertelmeskedtek. Az szegény ember előttek házából kifutván, kertében a mi kevés gabonája és káposztája lehetett, azon hadak az falu csordáját reá kergették és úgy vesztették életeket, az mit azzal nem veszthettek, a káposztájoknak csippel állván úgy is széllel leverték. Házában az mit találtak az szegény embernek kemenczéjét, asztalát, gerendáját, teheneit, fazekát és egyebét sok helyen egyben vagdalták. Némely faluban megszállván elsőben is az volt hadnagyoknak dolgok, hogy egyéb falukra ki küldvén és azoknak mi voltához képest kin négy, öt, három tallért extorquealtak rajtok és igy saczoltatták az szegénységet. Az hol harmadnapig mulattak is, fizetés nélkül ki nem mentek és akkor is az miét az szegény embernek kaphatták, elvitték. Az kik közülek közel laktak egynehányszor az szegény ember életivel megrakodván tízszer is haza viszik, ismét közikben jövén prédál, takar, házokhoz viszik, lovakot ellopják. Egy summában az szegénység azt vallja, hogy Basta ideitől fogván illyen rettenetes inségben hadak miatt nem voltak, kik ilyen rettenetes istentelenségeket cselekedtenek volna rajtok. Mindezeket és ezeknél is rettenetesb dolgokat azoktúl szenvedvén, ő ngának az mi kgls urunknak alázatosan könyörgünk, méltóztassék kgsen rólunk provideálni és az olyan

dúló fosztó szegin jószágink pusztító és megemésztő kóborlóknak mind meg nem írt éktelen cselekedetek felől inquiráltatván, istenhez felkiáltó rettenetes cselekedetekért érdemek szerint megbüntetvén, ezután provideáljon ő nga oly kegyelmesen rólunk, hogy eunél is inkább miattok ne romoljunk, hanem az mely úr hadat akar tartani, tartsa az maga jószágán szükségnek idején, ne mi rajtunk. Datae in oppido Somlio ex generali congregatione nostra die 3. Nov. A. D. 1632. Universitas dnorum et nobilium comitatus Kraznensis.

Alteras nobilis Franciscus Kemetczei ad eundem dnum Davidem Zoliomi ex Szekelhid die 20 Martii anno currenti scriptas verborum sequentium:

Szolgálatomat ajánlom stb. Ngdnak erről kelleték írnom: az katonákra az panasz fölötte sok, jeltűl (sic!) Fejér Jánosra, mert immár egy része az Nírséget berablotta, szénáját, tehenét, buzáját, disznaját, valamiét kaphatják, elviszik, az Margitán valók is valamig előérik mind azt cselekeszik, az Léthán valók is az szerint reá mentek Nadáni uram szénájára is, azt is mind elvitték, az jobbágyoknak egy markot sem hattak, én félek rajta, ha Ngd sokat késik, mind az egész föld feltámad reájok. Datae Zekelhid die 20 Martii a. 1633. Ngdnak jó akaró szolgája Kemetsei Ferencz.

Tertias ejusdem Davidis Zoliomi reversales die 19. Jan. a. 1632 in possesione Paäro emanatas propria ejusdem manus subscriptione roboratas, ac per eundem Davidem Zoliomi denuo Albae Juliae 2 Martii anno currenti confirmatas et ratificatas tenoris infrascripti:

Én Albesi Zoliomi Dávid az én kgls uramnak ő nagának az tekintetes és ngs Rákoczi György uramnak stb. ő ngának udvari vitézinek és Háromszéknek főkapitánya vallom ez levelemben hogy vöttem föl szabad akaratom szerint az megírt udvari főkapitánságot és esküszem az élő istenre, ki atya fiú s szentlélek teljes szent háromság egy bizony isten, hogy én ő ngának az én kgls uramnak tökéletes hű igaz és engedelmes szolgája leszek, barátjának barátja s ellenségnek ellensége leszek, soha senkire való tekintetből boszúságból félelemből atyafiságból az ő nga méltóságos személye hűsége szolgálatja mellől el nem állok, életem, jószágom és marhám fottáig. Minden ártalmára, kárára, veszedelmére való dolgokat, kiket ő ngának ellene értek lenni titkon vagy nilván vagy levélből olvasok vagy hallandok, idején korán megjelentem s azoknak magam is ellene igyekezem állani teljes tehetségemmel és mindem erőm szerint azon leszek, mennél hívebben és igazban minden tisztem alatt levő hiveit ő ngának tartozó hűségekben megtarthassak. Mindezeknek megállására és tartására az teljes szent

háromság isten engemet úgy segéljen, kinek bizonságára adom ez magam keze írása és pecsétem alatt való reversalis levelemet. Datum in possessione Paáro die 19. mensis Jan. a. d. 1632. Dávid Zoliomi. Én Zoliomi Dávid ezen reversalisomot hitem szerint megconfirmalom s megtartom 2 Martii a. 1633. Albae Juliae David Zoliomi.

Quartas ejusdem Davidis Zoliomi ad ducem Hajdonum Félegyhaziensium scriptas in Székelhid 18. Febr. a. 1633. ad praesens currente exaratas ordinis consequentis:

Isten minden jót adjon Kgdnek. Kgdet kérem Kgd Peri Jakabot, Kovács Andrást és Nagy Andrást vagy tizenhat lóval, az kiknek jók (így!) paripájok vagyon délre küldje által, parancsolja meg Kgd, hogy cselekedjék azt, az mit én parancsolok, magoknak sem lészen károkra. Isten kgdet stb. In Székelhid 18. Febr. a. 1633. Kgdnek jóakaró barátja Zoliomi Dávid.

Quintas itidem ejusdem Davidis Zoliomi ad Thomam Gyarmati scriptas hujus formae:

Szolgálok Kgdnek stb. Kgdnek megszolgálom Kgd holnap ebédre jőjen hozzám Eszeni Gergely urammal együtt, Fejér Jánost is hozza el Kgd magával, mivel Isten kegyelmességéből ím haza érkeztem én is. Isten tartsa jó egészségben. In Székelhid, 16. Febr. a. 1633. Az fő legényekben is Kgd olyakot elhoz nem árt. Kgdnek szerettel szolgál Zoliomi Dávid.

Sextas egr. Andreae Erdéli ad gen. Andream Csomaközi arcis et praesidii Varadiensis vicecapitaneum, quarum continentia haec erat:

Gen. dne mihi obsme servitiorum stb. Kévánatos sok jókkal stb. Kgdnek uram azt akartam értésére adnom, ezen órában érkezik Zoliomi uramnak ő ngának egy szolgája hozzám, mely által ő nga parancsol minden városokra, hogy mindenünnen egy nehány lovast küldjenek mindjárást Székelhidra holnapra, azt parancsolja, ott legyenek Székelhidon, innen is tizenhat lovast kér, Kabáról huszat, az több városokrúl is mindenekről kíret. Az estve érkezett ki ő nga onnan belől, mindjárást költön küldette az szolgáját az városokra. Mit akarjon ő nga velek, én nem tudom ő hova menjen. Jóllehet én mind Virágháti uramnak s mind többeknek írtam felőle, mindazonáltal Kgdet hagyván urunk ő nga előttünk, Kgdnek akarám értésére adni, kellessék-é oda lovasokat bocsátanunk vagy nem, ha szintén kelletik is Kgd híre nélkúl nem akarok semmit cselekednem. Kgdet kérem, mit kellessék cselekednünk ezen katona által tudositson. Éltesse isten stb. — Datum in oppido Derecske die 18. Febr. a. 1632. Gen. Dnis Vrae servitor paratissimus Andreas Erdéli mp.

Septimas nobilium Blasii Dengelegi et Nicolai Balásffi super collectione attestationum relatorias die 24. m. Aug. in civitate nra Alba Julia anno praesenti confectas, chyrographisque et sigillis eorundem usualibus munitas nobisque rescriptas sub hac verborum forma:

Illme princeps et dne dne stb. Fidelium stb. Vestra noverit illma Celso. nos litteras ejusdem Celsnis Vrae attestatorias pariter et compulsorias pro parte et in persona gen. dni Joannis Tholdalagi de Iklod causarum fiscalium in Transylvania directoris confectas et emanatas — nobisque inter alios Celsnis Vrae humiles perpertuosque fideles servitores in ejusdem litteris nominatim conscriptos — praeceptorie sonantes et directas honore et obedientia, quibus decuit, recepisse, juxta quarum continentiam nos mandatis Celsnis Vrae in omnibus uti tenemur obedire et satisfacere volentes, in hoc anno praesenti 1633. die 24. m. Aug. hic Albae Juliae in palatio illmae Celsnis Vrae comitatu Albensi Transylvaniae existente habito testem infrascriptum vigore praescripti mandati firmissimo primum ab eodem juramento ut solet fieri exacto ad fidem ejusdem deo debitam, diligenter examinavimus. Cujus quidem testis fassio et attestatio per omnia sequitur in hunc modum:

Egr. Matheus Szenes certorum militum campestrium viceductor sub capitaneantu egr. Pauli Kerekes de Várad citatus, juratus et examinatus fatetur hoc modo:

Elsőben nekem két vagy három szót szólott Zoliomi uram, de úgy, hogy titokban tartsam, ilyformán: én valami két szót szólnék, de nem kellene addig kijelenteni, még ideje nem lenne, hanem csak egynehány jóakaródnak. Meglehet ngos uram, ha hűtünk ellen nem esik. Akkor híva engemet, mondván: jűjj el én hozzám abból az seregből mintegy huszonöt lóval, tisztességes fizetést rendelek mind magadnak, mind azoknak. Az Ngod jó ítéleti azt feltanálhatja, hogy hanemha elbúcsúznám onnat s úgy jöhetnék el. Bátor én is elbúcsúzom bemenvén az tisztet is leteszem: akkor te is búcsúzzál el, harmadfél hétre kijövök, Kgdnek levelet irok. Nekem Ngd levelet ne írjon, meghallom én az Ngd kijövését, még egyszer eljövek Ngdhoz, mert az levél dolga csuda. Azonban Fráter Pál érkezik, engem elhagya, ű vélle beszélle, arra kéré, egynehány fű legénynyel bekisírjem az házához Székelyhídra, ott borravaló pénzt is ad az katonáknak. Ezeket az Nírben beszélgette az kenézi erdő alatt, mikor az Tisza felé volt ugyan felesed magával. Bekésértem két fő legénynyel, ott asztalhoz űltete bennünket, hogy mind megrészegedének az több szolgái; én mellette űltem józanon, maga is józan volt, az az két vagy három szó igen állott az szívemen,

mely nekem igen nehéznek tetszett. Én, mondék, azt az két vagy három szót, ha Ngos uram én ki nem mondhatom, úgy tetszik, meghalok érette; ezek mind részegek, senki sem hallja, én Ngodnak megmondom: valamely hízelkedő embernek az szaván föl ne indúljon Ngod, az mely dolgot elakarsz kezdeni, még hozzá se fogsz, addig véghez viszik, sokaknak példái előtted forogjanak csak idédben is, ne higyj minden embernek, mert bizony megcsalatkozol miattok. Én reám úgy megharaguvék, még másnap is próbáltam, de kétszer vagy háromszor is be nem bocsáttanak. Ez szombat nap volt; vasárnap reggel nem bocsátának be, Kemeczeitől izentem be, azt izente, hogy behívat, ha be nem akarnék menni is. Behívata, hát egy botot tött az asztalra, egyébkor hozzám szóllot, de akkor csak az házban sétált, megszólítám: Ngd mit parancsol, mert én az seregben megyek. Arra mondá: elmehetsz, tegnap nem tudom mi lelt vala, megrészegedtél vala, vagy mint, olyakot beszélél, hogy ez éjjel, isten engemet úgy segéljen, egy cseppet sem aludtam, mind az hideg lelt belé, az derekam is mintha csak oda tódták volna, úgy vagyok miatta; mit itélsz én felőlem Máthé uram, talám azt gondolod, hogy valami pápista úr engemet elaltatott, hogy uramra s országomra támadjak, az isten bár ne üdvözítse lelkemet, ha én akarok véteni, sem uramnak, sem országomnak, hanem ha ugyan ki akarod belőlem venni, én mit akarok, mert ember még így meg nem csigázott szóval, mint te: az svéciai királynak hütlevele vagyon nálam, mind pedig az herczegeknek, engemet Morvában, Sléziában várnak erős haddal, ha csak három czered magammal öszve gyűlhetek is, oda felmegyek hozzájok, azokkal megegyezek, ott hagyom az hadnak az derekát, egynehány lovast kiválogatok és az sveciai királt fölkeresem, a hol feltalálhatom, avval kötök, onnat visszafordúlok. Az budai vezérnek is hitlevele nálam vagyon, hogy ha Mátyus földében kijöhetek Murvából, ő is mindjárt kiszáll, vélem megegyez, azt az darab országot megveszem az Tiszán túl valót; de az kit én sok szegény legény vérével, fáradságával keresek, azt senkinek, isten engemet úgy segéljen, nem adom. Ez az én akaratom. Akkor így váltam el tőle; azután hogy Erdélyben bejöve, mivel nagyobb veszedelemtől féltem, házamhoz mentem. Ismét kijöve Erdélyből s utánam két katonát külde, akkor immár fölötte búsúl vala, nem is tud vala hova kapni, kérdezkedni kezde: mit kell ő neki cselekedni, mert őtet az német császár is vagyon másfél esztendeje, hogy híjja, az palatinusnak is levele vagyon nálam, mind pedig ennek az királyképének. Arra azt mondám: ngos uram eddig is isten keresztyén hazánk oltalmazásáért tartott meg, ha Ngd azt cselekeszi, az isten is megver, az emberek is meg-

gyülölnek, életed oztán hogy hogy lészen, azt Ngod igen az szõme elõtt viselje; akkor is így váltam el tõle, erõs hittel megesküttem rajta, hogy sem urunkat õ ngát, sem Zoliomi uramot nem szolgálom, ha urunkkal egyet nem ért; azolta nem is láttam. Ennél derekasabb szándékát én nem tudtam õ ngának. Quam nram in praemissis executionem fide nra mediante eidem illmae Celsni Vrae uti per nos est peracta rescripsimus. Eandem illmam Celsnem Vram stb. Datum in anno et loco praenotatis. Ejusdem illmae Celsnis Vrae humiles perpetuique fideles servitores Blasius Dengelegi et Nicolaus Balasffÿ cancellariae ejusdem majoris jurati notarii mp.

Octavas vicissim eorundem nobilium Blasii Dengelegi et Nic. Balásffi (*czím*) similiter super collectione fassionum testium relatorias loco et tempore datarum proxime praecedentium emanatas subscriptionibus manuum et sigillis eorundem roboratas nobisque intitulatas in hunc modum:

Illme ac celsme princeps stb. fidelium stb. Noverit illma Cels. Vra, nos litteras ejusdem attestatorias pariter et compulsorias pro parte et in persona gen. dni Joannis Tholdalagi de Iklod causarum ejusdem fiscalium in Trannia directoris confectas et emanatas, — nobisque inter alios ejusdem Celsnis Vrae fideles et humiles servitores, litteris in eisdem nominatim conscriptos — praeceptorie sonantes et directas, summo honore et debita cum subjectione recepisse, juxta quarum tenorem nos mandatis Celsnis Vrae semper in omnibus uti tenemur obedire et satisfacere volentes, in hoc anno 1633. die 24. Aug. inter coeteros testes hoc in negocio diversis in locis et occasionibus uri in praesentiam citatos egr. Thomam Gyarmati certorum militum ejusdem Celsnis Vrae campestrium capitaneum in palatio ejusdem sejunctim citatum, exacto prius ab eodem more solito firmissimo juramento, fassionem ejus oretenos prolatam modo et ordine subsequenti recepimus:

Érkezék Debreczenben létemben éczakának idején Zoliomi uram õ nga levele, melyben azt írja, hogy ha becsületemet szeretem, mindjárt õ ngához mennék Székelyhídra, oly beszélgetése volna velem, melyet meg nem írhatna. Õ nga parancsolatjára jó reggel egynehány lóval egynehány lóra elmenék. Hát õ nga nagy vígan mulat az maga szolgáival, ebéd után híva õ nga az másik házában csak kölön magamnak s kérde: ada-é bátyja te néked urunk õ nga jószágot? Én arra azt mondám: ên nekem õ nga nem adott, mert nem is érdemlettem azt bizony meg, szolgálván Ngdnak; ha Ngd urunktól a reversalisomat kiszerzené, mert békességnek idein nehéz a kapitánságot viselni; igen bánnám valami katona latorságáért, ha tréfa esnék rajtam. Az úr monda erre: hova mennél bátya

szolgálni? Haza menněk ngs uram házamhoz. A bizony nem leszen bátya, hogy haza menj, ha kiszerezhetlek az én kgs uramtól, légy én szolgám s én bizony akár Kömérnek, akár Tivadarnak az felét Kgdnek adom. Bizony igaz dolog, én nekem sem adott ő nga, hanem a kit pénzemen szerzettem. Az vacsora eljöve, ő nga akkor semmi dolog felől nem emlékezett. Isten hogy holnapot ada érnünk, praedicatió után ő nga behivata, kére azon ő nga: adjam be a kezem, hogy ő nga szolgája leszek. A kezem akkor be nem adám, de arra ajánlám magamat, ha ő nga reversalisomat kiszerzi urunktól, jó szívvel ő nga szolgája leszek, de az én kgs uram fizetésén nem jó ngos uram más urat szolgálni. Ő nga az idő alatt kére, hogy várjam meg az ebédet; mondám: ngs uram nem várhatom, mert Debreczenben sok dolgaim vadnak, törvényem lészen. Ő ngától elbúcsúzám; az kapun hogy ki akarok vala menni, ő nga viszszahívata: elfelejtettem volt bátya egynéhány pénzt adni; húsz tallért ada ő nga: bátya add be a kezed, hogy én szolgám leszesz. Bátor ngos uram ilyen okkal, ha az én kgs uram ki méltóztatja adni reversalisomat. Meg el akarék ő ngától menni, mondá: bátya hogy megmondjam a dolgot mi, én a svéciai király mellé megyek, egynehány erős helyeket kezemhez veszek, ha megindúlok innét Kassa alá megyek, ha Kassát meg nem adják, csak elmegyek mellőle; a sveciaiak hadával megegyezek, egy herczeg Slesiában vár engemet, ott erős hadat veszek mellém, négy ezer lovasnál többet ottfenn nem hagyok, az többivel alájövök; Kassát is megveszem. Erre mondám az úrnak: tudja-e urunk ő nga ezt a dolgot? Mondá ő nga: nem tudja, hanem bemegyek odabe én elbúcsúzom ő ngától. Én arra mondám: hiszem kár, ha Ngod kimegyen közűlünk, urunk ő nga is bizony reá érkeznék erre az dologra, csak héában bénúlnak meg az jó lovak ott az állásban. Mégis kére ő nga, hogy légy jóakaróm édes bátyám, bizony úrrá teszlek. Mondám: ngs uram, ha reversalisomat urunk ő nga kiadja, jó szívvel, de ha az én kgs uram ő nga reversalisomat ki nem adja, gyalázatomra nem mehetek. Mégis kérdém ő ngától: urunk ő nga miért marad el? Mondá: ő nga legyen veszteg Erdélyben, nem lészen ő ngának én tőlem semmi bántása. Ezekután ő ngától azt is kérdém, az öreg úr ha tudja-é ezt a dolgot? Mondá ő nga: nem tudja, s mit mondanék én inkább ő ngának meg? Ezekután én ő ngától elbúcsúzám, Debreczenben menék, egynehány nap múlván levele érkezék az úrnak Marosújvárról, hogy vagy két fő legént bocsássak be urunkhoz, búcsúzzam el levél által, ha a lova meghal is, mást ad érette. Én az ő nga levelét megnézetem, az követnek megmondám, hogy én nem küldök, mikor el akarom hadni az én kgs uramat,

akkor magam megyek be. Az idő alatt urunk ő nga kgs parancsolatja érkezék, hogy Váradra köll szállanom. Érkezék Zoliomi uram ő nga levele is, hogy ő nga kijött Erdélyből Székelhídra, én nem menék, hadnagyot sem bocsáték, Csomaközi uram is írá, hogy bocsássak két-két főlegényt minden zászló alól, emberséges embereket. Fejér Jánost az vicehadnagyomat küldém el vélek. Az nap vissza nem jöhetének, reggelre kelve én is dobot ütteték, az urunk ő nga parancsolatja szerint Várad felé indúlék, felültem vala az sereggel, hogy Fejér János érkezék, én abban semmi tartozást nem tők, kimenék az kapun, kérdém Fejér Jánostól, mit parancsol az úr ő nga? Azt mondá: egyebet semmitsem jónál. Más katonát is Váradi Jánost kérdék: mit parancsol az úr? Én nem tudom, mert Fejér Jánossal beszéllett ő nga. Az idő alatt megsúgák, hogy egy katonám pénzt hozott volna az úrtól kétszáz forintot, hogy az katonáknak ozssza Fejér János. Én megizeném a katonának: a pénzt vigye vissza, mert búvát valja, hát mindjárt vissza vitte. Hogy Várad felé megyek vala Páli felé, a dolog akkor volt. Az főlegény-szám hát mind egy halomra gyűltenek, Fejér János az úr ő nga izenetit akkor mondotta meg nekiek, mit végeztenek nem tudtam. Hogy Páli felé megyek vala, egy Nagyváti Tamás nevű katonám megsúgá: Fejér János mind elaltatta őket, hogy Zoliomi uram ő nga jó quartért szereze urunktól ő ngától nekiek, mert ők Váradon el nem élhetnek. Az idő alatt Fejér János üté mellém magát; kérdé tőlem: eljő-e Kgd velünk az úrhoz? az úr gondunkat viseli. Én arra mondám: én bizony nem megyek, hiszem magad is tudod ki szolgája vagy, az én kgs uram fizetésén urat nem jó keresni. Arra mondá, Fejér János: isten úgy segéljen elvisszük. Erre mondám: engem bizony soha nem visz elevenen Székelhídra. Megszállék Páliban, mintegy két órakor tájban éjfél után, odafuta Nagyváti Thamás: kelj fel kapitány uram, mert a Fejér János mondása bizony majd rajtad telik.; az főlegényeket mind elaltatta, mit végeztek nem tudom. Arra gyorsan fölültezém. Az idő alatt eljövének, rám hozá Fejér János őket legfeljebb mintegy 60 lóval, az ajtót neki záratám előttök, magam az ablakra állék egy karabinnal mondám: mit akartok, mert bizon mind meglövök bennetek. Mondának: nem gonosz végre jöttünk, bocsásson be Kgd hütre. Bebocsátám, a házban körösközörnyűl ülének, panaszolkodának, hogy ők soha Váradon el nem élhetnek. Erre mondám: jó vitézek, nemcsak egyszer voltunk így, ugyan eltartott az isten, szállunk a lakságra, ím az én kgs uramhoz bemegyek. Az idő alatt kínszerítének arra Fejér János leginkább: üttessem meg a dobokat. Nem üttetem, míglen meg nem virad. Mi dolgod volna velem, avagy a katonáimmal? Monda

erre: isten úgy segéljen mi elmegyünk az úrhoz, had búcsúzzunk tisztességesen el tőled az mezőben. Az idő alatt szép szót adék nékiek. Az istálóban ballagék a lovaimhoz, mindenütt utánam voltanak. Mondá Fejér János: nosza uraim szálljatok le egynehányan készítsétek el a kapitán lovát. Beállék az istálóban egynehány puskával, megmondám nékiek: soha engem isten úgy segéljen elevenen innen el nem visztek, ha eddig való jóvoltomért nem szántok, lássátok, én azt mondom hagyjatok békét én nekem, ha elakartok menni, én egyedül meg nem foghatlak, igen roszúl fogtok ez szent órában járni, Erdéli András uramnak még az estve megizentem ezt a dolgot. Mindjárt elmenének, én is gyorsan lóra kapék, általusztaték a Brettyón, menék Kismarjában, hát az katonák Bánházit és Eszéni Gergelt is felültették mind zászlóstól. Az idő reájok viradt, nem tudták a dolog miben vagyon, sok közzűlők kerdezték: hul a kapitán, hogy se zászló, se kapitány nincs. Azután vötték eszekbe magokat, hogy Fejér János elaltatta őket. Neki fordúlának s mind utánam jövének az én kgs uram hűségére. Fejér János azokkal, kik az úrhoz voltak, kiszöktenek a zászló alól, még magam Váraddá voltam.

Quam fassionem eo praecise modo quo a praenotato Thoma Gyarmati oretenus prolata est, fide nra mediante verbum ad unum illmae Celsnis Vrae rescribimus. Tandem in reliquos stb. Datum Albae Juliae anno die locoque supranotatis. Illmae Celsni Vrae humilimi fideles et perpetui servitores Blasius Dengelegi et Nicolaus Balasffi (czím).

Nonae, quas produxerat idem procurator directoris in conprobationem praecedentis articuli continebant, in se conditiones quasdam a nobis eidem Davidi Zoliomi prima Martii anno currenti Albae Juliae propositas hac ordine:

Prima conditio. Ez mostani dologért se mezei katonáinkon nagy és kis rendbelin, sem azon kívűl is más rendbeli híveinken valakik hozzánk híven igazán viselték magokat, kötelességek szerint tudósították az ő kglme maga viseléséről, sem titkon nílván, maga vagy mások által boszút nem áll, senkinek szemére nem hányja, becsületit kinek-kinek érdeme szerint megadja.

2-da conditio. Zászlónk alól mint ezelőtt senkit hírünk, akaratunk, engedelmünk nélkül ki nem írat, maga szolgájává nem teszi, tiszteket is nem oszt köztök, imide amoda való postálkodással, zászló alól való kivitellel nem bántja, sem particulariter sem generaliter őket maga szolgálatjára nem küldeti, hordozza, sem zászlóstúl, sem a nélkül hírünk kiváltképen levél által való parancsolatunk nélkül fel nem ülteti.

3. conditio: Ez mostani hitetlenül elszekett hitihagyot-

taknak nem patrocinal, semmi időben zászlónk alá nem íratja s maga is csak egyiknek is közűlök szolgálatját nem veszi, mert azt egyáltaljában nem akarjuk engedni.

4-ta conditio: Ennek utánna akárkitől mit írtsen efféle hamis híreket idegenség hirdetőket, írogatókat nevezet szerint késedelem nélkűl értésünkre adjon, azoknak szavoknak írogatásoknak izengetéseknek hitelt nem ad, valamég annak valóságáról tőlünk szemtől szemben nem értekezik és tudakozik.

5-ta conditio. Az mi kiválképen való parancsolatunk kívűl sem birodalmunkban, sem az más párton hadat nem kiáltat, gyűjtet, imide amoda is ő kglme, kik nem az ő kglme botja alatt vadnak, ne parancsoljon, hírnek, engedelmünk nélkűl szolgáit ő kglme ne küldesse, jártassa (az mint erről az országnak is statutoma lévén) idegen országokban.

6-ta conditio. Ez mostani szolgáiban is nagyobb részét elbocsátván csak annit fog megtartani, a menni az ő kgme állapatjához illendő leszen.

7-ma conditio. Szolgáit senki jószágán sem ittben, ottkin, szászágon ne tartsa, ki ne szállítsa, senkinek injuriát ne cselekedtessen, várat, udvarházat senki jobbágyival akármi rettenetes fenyegetés és kártétel által ne épittesse erővel s kedve ellen.

8-ta conditio. Akármi praetensio akárhol s kinek legyen országunk híveinknél ne fegyverrel erővel keresse, hanem törvénynyel. Ez mostani hitetlenűl elszökött hitihagyottaknak nem patrocinál, szolgálatjokat nem veszi sem titkon nílván, háta megett jószágiban nem tartja, sőt meg akarván igaz hozzánk való tökéletes hűségének felelni, valahol őket kaphatja, megfogatja és kezünkbe hozatja. Erre így replicált: ezeket kgs uram én eddig is minthogy nem tartottam, vártam attól, ha mi Ngd kegyelmessége lészen indúlásában, nem is akarom tartanom, de hogy én kergessem, fogjam, hütem ellen nem cselekeszem.

In comprobationem autem ejus puncti, quod nobis insciis nedum consentientibus cum exteris quibusdam principibus et eorundem legatis ac ministris clandestina consilia et tractatus iniisset, antelatus procurator directoris nostri exhibuerat quindecim documenta litteralia — ac primo quidem litteras egregii Stephani Szalánczi missiles ad nos Constantinopoli die 23. Febr. anno currenti scriptas sub hoc tenore:

Az Juszuff aga uram érkezése után másodnap u. m. die 14. Febr. ikindikor érkezik buda vezérnek egy Abdi aga nevű főembere a ki magának is atyjafia a budai vezérnek az temesvári Murat pasával pedig mind egy ilyen állapattal, hogy az szolnoki bék Muharom pasa az budai vezérnek s ennek a bejött agának is ilyen leveleit, hogy Zoliomi uram ő nga Debre-

czenben jött s onnét ő neki egy levelet írt, kiben ő tőlle athnamét, hittel való assecuratoria levelet kért, hogy Budára felmehessen a vezérhez, kin egyebet nem ítílhet, hanem fejedelemséget kéván, azért akar Budára menni s Ngd az követ beküldését az adóval azért halogatja, hogy mivel az Ngd jószági a német birodalomban vagyon, azokat féltvén az német császártól, nem akarja Ngd viselni az fejedelemséget, hanem ő ngának adja. Muharem pasa athnamét nem adott, hanem útilevelet küldött és várja a budai vezér, mert minden okvetlen fölmegyen Budára, kiről a budai vezér tanácsot tartván, azt találták, hogy be kell fogadni, mert ha oda be nem fogadják, a német pártra megyen. Azt commendálják az vezérnek ő ngának ide be, hogy ez igen jó dolog, ebből ő nga az országra semmi végre ne halaszszon, hanem mihelt Zoliomi uram Budára érkezik, ezután mindjárt más postája is jő a budai vezérnek erről a dologról; az beérkezvén az vezér ő nga küldjen botot, zászlót Budára s parancsoljon Bosznára s a több pasáknak békeknek is, hogy mindjárt felüljenek s a fejedelemségre bevigyék Zoliomi uramot. Vigyáztam a postára is, a kinek Budáról kellene jönni, az Abdi aga elmélkedése szerint az Ngd agáival discurálván, holmit juttattam eszekben, hogyha valamiképen nálam nélkül az vezér hívatná őket, tudják mint informálni az vezért ő ngát addig, az míg magamat behívat; jól is esett, mert tegnapelőtt hívatta az vezér őket. Zöldfikár aga nem mehetett, mert igen beteg volt, csak meg nem hala, hanem Juszuff aga ment volt, kérdezkedett töle a dologról, kérdette azt is, ha értem-é én azt dolgot s mit mondok hozzá s Juszuff aga megbeszéllette neki, a mit ő nekiek beszéllettem volt s a fővezér is azt mondotta, hogy ő ngának is semmi dolognak tetszik. Mondta azt is a vezér: még ő nga lészen ebben az állapatban, ne adja Isten Erdélynek semmi állapatjában bántódása légyen. Datum Constantinopoli die 23. Febr. a. d. 1633. Zalánczi István.

Secundo extractum quarundam litterarum similiter ejusdem Stephani Szalánczi ad nos missarum in hac forma:

Székely János uram elmeneteli után az dolgot az mint az vajda secretariusától Ngodnak megírtam vala azelőtt, újobban kaptam azon Abdi agát annak sollicitálásában, de Budáról azzal a dologgal azolta senki nem jöve, a mint ő várná. Az tefthertihája Musztafa bég sem jöve még be, nem tudja mire vélni az vezér is kísését, ezt az Abdi agát még itt tartják, sollicitálja a választ a kapitihája által, de maga kün nem jár, nem tudom mi dolog. Zalánczi István.

Tertio produxit litteras salvi conductus Muharom passae Solnokiensis Turcicis simul et Hungaricis verbis consciptas sigilloque ipsius passae (ut quidem apud Turcas moris es-

set) ab intra signatas, eidemque Davidi Soliomi datas in hunc sensum:

Én az ngs Muharom pasa mostan az szolnoki szancsokságnak főgondviselője és helytartója adjuk értésére mind az kiknek illik, és az mely helyekre kelletik az tek. és ngs úrfi Zoliomi Dávid fiam dolgaiban az szolgája valamikor ide hozzánk jő, bízvást jöhessenek, mehessenek és ez levelemet falun, városon, úton, mezőn megmutatván, senkitől semmi bántások ne legyen, bizonyságára adattam ez czímeres és pecsétes levelemet, az mikor kelletik jöhessenek mehessenek békével bízvást minden kétség nélkül. Költ Szolnok várában 1633. esztendőben Boldogasszony havában.

Quarto praesentavit paria litterarum vezerii Budensis missilium ad nos directarum ac 23. die Aug. Albam Juliam allatarum verborum sequentium:

Budai vezér Mussa passa levele az szent Jesus hütin levő nagy uraknak méltóságossa, az keresztyénségnek békességes gondviselője etc. ngos kedves atyánkfia Rákóczi György isten stb. Ngodnak szeretetünkből való köszönetünknek utánna jóakaratunkból jelentjük ngs kedves atyánkfia Rákóczi György ennek előtte némely dolgokra nézve Zoliomi Dávidot megfogatván, kinek szabadulása felől szokszor írtunk Ngodnak s levelet is küldtünk, melyben kérésink által törekedtünk, az elmúlt napokban Barcsai Sándortól is szóval izentönk felőle, hogy Ngod megszabadítsa, most is Ngodat mégis szeretettel kérjük, bocsátassa el, mert hogy Zoliominak megbántódása legyen, nem akarjuk, nem is engedjük. Ha azért Ngd az mi szívönket és annak indulatját akarja venni és velönk az jóakaratban és atyafiságos szeretetben megmaradni, kedvünket ne szegje, hanem tekintetönkért az köztünk való szeretetet megbecsülje és Zoliomit megszabadítsa, hogy mi is tiszta szívünk szerint minden Ngd dolgaiban csípeinket fölövedzvén szolgálhassunk. Ha azért most is kérésünknek és szavunknak foganatja nem leszen megszabadúlása felől, nekünk is Ngdhoz való indúlatunk bizonyos. Reméljük azért, hogy ez dologban kedvünket és kérésünket nem szegvén Zoliomi Dávidot elbocsátja. Erre Ngdat kérjük szeretettel, hogy megcselekedje. Isten stb. Iratott Budán Seffér havában 1043. esztendőben.

Quinto exhibuit paria quarundam litterarum sacr. principis dni dni Ferdinandi II. (*czím*) missilium ad rev. dnum Steph. Senyei episcopum Jauriensem et canc. Hung. pronunc vero commissarium ex parte ejusdem Caes. Mtis in tractatu Eperjesiensi Viennae die 11 m. Apr. anno praesenti emanatarum sub hoc tenore:

Ferdinandus etc. Rev. fidelis nobis dilecte. Intelleximus pro certo Davidem Zoliomi a perniciosis consiliis non desistere

habuisseque illum suos homines apud vezirium Budensem cum magnis pollicitationibus favorem ejus occupando, quî si et Hajdonum favores sibi conciliaverit verendum est ne fortalitia Turcis offerat et tradat, ut Rakoczium evertat se ipso in principatum evecto. Quapropter fidelitati tuae committimus, ut pro tua prudentia secreto et ad partem rem hanc commissariis Rákoczii, uti tibi melius visum fuerit insinues et cum iis hac de re tractes praesertim si Rákoczium ad compositionem nobiscum syncere ineundam inclinatum adverteris. Gratia stb. Datum in civ. nra Vienna die 11. Apr. anno 1633.

Sexto praesentavit litteras nobilium Nicolai Balásffi et Joannis Szalárdi (*czím*) super collectione fassionum in negotio praesenti relatorias sigillis eorundem usualibus et manuum eorundem subscriptionibus roboratas d. 11. m. Maii praesenti anno Albae Juliae emanatas nobisque rescriptas in hunc modum:

Ill^me^ princeps stb. fidelium stb. Noverit ill^ma^ Cels. V^ra^ nos litteras ejusdem attestatorias pariter et compulsorias pro parte et in persona gen. Joannis Tholdalagi de Iklod (*czím*) confectas et emanatas, nobisque inter alios Cels. V^rae^ fideles servitores litteris in eisdem nominatim conscriptos, praeceptorie sonantes et directas honore et debita reverentia accepisse, juxta quarum tenorem nos mandatis Cels. V^rae^ in omnibus uti tenemur obedire volentes in hoc ipso anno 1633. die 9. Maii in oppido Fogarasiensi in domo egr. Michaelis Bakai provisoris arcis Fogaras vicemgerentis in vico Kis-Galacz vocato existentis, testes infrascriptos exacto prius ab eisdem firmissimo juramento diligenter examinavimus: De eo utrum spect. ac magn. Davidem Zoliomi de Albes etc. quidpiam tale proferentem vel clam moliri laborantem, quod suae M^tis^ personae dignitati et existimationi palam derogaret et praejudicaret intra tempus custodiae ejus audiverint aut cognoverint necne? Quorum fassiones nativo sermone prolatae ita sequuntur.

Primus testis gen. Petrus Vallon de Héasfalva peditum praetorianorum Cels^nis^ V^rae^ vicecapitaneus annorum circiter 55. ita fateretur:

Prima hujus Maii, midőn az ő ngának írt levelőnket elvégeztük volna, felmenvén Zoliomi uramhoz, hallásunkra nem kevés rancorral való beszídeket kezde mondani, melyek a mi értelmünkhez képest az ő nga fejedelmi mêltóságának nem keveset láttatnak dérogálni. Tudni illik egyik ez, hogy isten ótet úgy segélje, hogy igen megbánta immár Kemenczeinek való írását, hogy magáról reversalist adna ő ngának. Második ez, hogy ha ő nga megőlet is és akármit miveltessen is vêle, de a praesidiumot be nem bocsátja Székelhídra, oka ez, mert ismeri ő ngát, mivel még uraságában is ő nga jámbor szolgáinak, a

holmieket látta, elvötte. Énnekem is pedig azt gondolván ő nga, hogy ott valami vagy eltött kéncsem fog lenni, látta is pedig köntesimet s lóra való szerszámimat s tudom arra vágyna, sőt pedig minden leveleim Székelyhídban vadnak s azok mellett ő ngától énnekem eleitől fogva küldött sok rendbeli reversálisi is mind ott vadnak s csakhogy azokat akarná kezihez venni, hogy én igazságomot jövendőben ha kévántatnék, ne producálhatnám, melyet egy természet szerint való pogán is anni reversalisa ellen nem cselekennék, mint ő nga én velem cselekeszik. (Ez czikelt az öreg úr mostani levele érkezése után minket kemény szóval megczáfolván, úgy fordítá, hogy nem pogányt említett ott, hanem azt mondta, hogy Abaza pasa sem cselekednék úgy véle). Ugyanakkor pedig azt is mondá, hogy ő nga ne halasztaná dolgát, hanem törvénynyel procedálna ellene s ha törvénynyel convincáltatnék, soha nem akarná az ő nga gratiáját impetrálni. Annak utána is pedig sokszor ilyen beszédét hallottuk, hogy nem egyéb volt indulatjában, hanem hogy az sveciai királyhoz menjen, hírré tévén ugyan ő ngának, de akaratja ellen is csak elment volna; megértvén pedig azonba halálát a királynak, volt azután igyekezeti arra, hogy a római császár szolgálatjára adja magát, a minthogy meg is cselekedte volna, mivel Lévát, Tokajt neki igérte volt; de ilyen conditiókkal ment volna el, hogy soha őtet a mi kgs urunk ő nga és Erdély ellen ne támaszsza és maga szabados uraságában engedvén szolgálni, ne lenne dependentiája se Volstántól, sem egyébtől. Ilyent is hallottunk, hogy ő ngának magyarországi hitit vélte lenni, nem erdélit, mert ha az ő nga sok rendbeli reversalisinak hitelt nem adott volna, most ő nem volna abban az fogságba.

2-dus et 3-ius testes gen. Gasp. Passai de Darva Cels. Vrae aulae familiaris a. 44. et egr. Petrus Bardi literatus, certorum peditum ejusdem praetorianorum ductor, ann. 53. ad verbum similiter fatentur sicuti prior.

4-tus et 5-tus testis gen. Mich. Monaki de Devecser a. 33. et Georgius Baÿ de Kenézlő a. circiter 34. Cels. Vrae aulae familiares mindazokat ugyan vallják, a miket a felsők excepto, hogy Monaki uram nem hallotta pogányról való emlékezését, mivel akkor kitérült volt onnét, hanem az öreg úr ő nga utólszori levele érkezése után hallotta az Abaza passát, a mint fen declaráltuk, csakhogy az szólásnak különböztetése némely részt értelmében még többít, mivel azt mondják, hogy mi az Zoliomi uram elméjéhez nem szabhatjuk magunkat, mert a mit mond egy szavával, mással azt arczúl csapja, holott a praesidiumnak Székelyhídban való bebocsátása felől is más szavaival azt mondja immár, hogy akármit kévánjon ő nga, minde-

nekre kész reá menni, a praesidiumot is bebocsátja, csakhogy amiképen urunknak ő ngának, azonképen az ő maradékinak is hittel legyenek kötelesek, mert ő nga is csak ember levén, ha halála történnék, csak praedára kelnének az ő javai, ha köteles nem volna a praesidium az ő maradékinak is. Az hadak felől azt mondja, hogy csak egy szóval parancsolta vagy izente volna bátor ő nga, hogy azokat elbocsássa, mert ellene vagyon, mindjárást elbocsátotta volna, de soha nem parancsolta egy szóval is. Más szavával azt mondja, hogy az svéciai és lengyel királyoknak és a római császárnak egynap egyszersmind érkezvén levelek hozzája, hívatják mindenekfelé és azt mondják, hogy mikor a svéciai király halálát megértette, csak harmadnap múlva megértette volna is, attúl fogva hírré tevén urunknak ő ngának ez igyekezetit akaratja ellen is egyáltaljában elment volna bizonyos jó conditiók alatt, t. i. hogy a keresztyén vallásnak oltalmazásában és protectiójában éljen az ő szolgálatjával, nem a végre, hogy hazájának s fejedelmének azzal ellene igyekezett volna, melyre bizonsági lehetnének Ibráni László, Kállai Miklós, Alvinczi Péter pap, Szepsi Mihály a tarczali főpap, Putnoki János a nánási prédikátor. Megértvén pedig a halálát királynak, azért igyekezeti volt a római császár hivataljára is, elsőben erre való tekintetéből, hogy az ő elei az austria háznak, nevezet szerint Sigmond császárnak grátiájából jutottak az uraságra, most is pedig Lévát, Tokajt és mást is, kit nem nevez, igérték neki. A mi illeti pedig a budai vezérrel való tractáját, azt is e végre mondja lenni, hogy ha oda fel az állapat szerencsétlenségre fordúlt volna, és kínszeríttetett volna oda divertálni, lehetett volna ott is szabados és bántás nélkűl való általjövése hazájában, kiről is urunkat ő ngát meg akarta találni. Azt is mondja végezetre: nem tudta, hogy az ő nga keresztyénségének palástja alá más férkezhessék be, mert azt eszében vévén, most nem volna vas a lábán, mivel az ő nga sokszámú reversalisinak teljes hitelt adott.

Tandem 6-tus testis egr. Gregorius Szegedi de Colosvár arcis et bonorum Cels. Vrae Fogarasiensium provisor a. 46. Albae-Juliae die 11. hujus Maii juratus et examinatus fatetur: hogy Zoliomi uramtól oretenus egyebet nem hallott, hanem hogy sírva mondta volna azt, hogy ha az urunk ő nga hitinek teljes hitelt nem adott volna, most abban az fogságban nem volna; a felől megírt vallásokat pedig csakugyan azon testesektől hallotta. Quarum quidem fassionum et attestationum seriem, uti per nos est peracta, eidem illmae Celsni Vrae fide nra mediante inscripsimus. Quam de reliquo stb. Datum

in civ. Alba Julia die 11. Maii 1633. Ill. Cels. Vrae humilimi fideles et perpetui servitores Nic. Balásffi et J. Szalárdi (czím).

Septimo similiter super collectione testium relatorias nobilium Blasii Szentgyörgyi et Joannis Kendi tabulae nrae judiciariae juratorum notariorum solito more confectas sensus sequentis:

Illme princeps stb. fidelium stb. Vra benigne nosse dignetur ill. Cels. nos litteras ejusdem ill. Cels. Vrae compulsorias pariter et attestatorias pro parte et in persona gen. dni Joannis Toldalagi de Iklod (*czím*) confectas et emanatas, nobisque inter alios ill. Cels. Vrae humiles fidelesque servitores nominatim litteris in eisdem conscriptos praeceptorie sonantes et directas, summo quo decuit honore et obedientia recepisse. Quibus nos receptis mandatis ill. Cels. Vrae in omnibus uti tenemur obedire et satisfacere volentes, die 14. m. Apr. anni praesentis 1633. domum gen. dni Steph. Kassai de Colosvár scnioris ill. Cels. Vrae consiliarii ac per regnum Tranniae magistri prothonotarii in vicinitatibus domorum ab una circumspecti Michaelis Bonczidai, ab altera vero partibus honestae foeminae Barbarae Barat ccsp. condam Laurentii Smenczel relictae viduae inhabitatorum, praedictae civ. Colosvár in foro publico ejusdem civitatis comitatuque Colosiensi existentium habitam accesserunt, ibique nob. Joannem Laskai sp. ac magn. dni Davidis Zoliomi de Albes etc. aulae familiarem vigore praescriptarum litterarum ill. Cels. Vrae compulsariarum nri in praesentiam citatum, exacto prius ab eodem firmissimo juramento de et super articulis coram nobis propositis examinasse et inquisivisse, qui hoc modo fassus est:

Zoliomi Dávid uram ő nga én velem azt iratta Strassburgnak, hogy valamelyeket én neki referálok, az én szómnak hitelt adjon mindenekben, az dolog pedig ilyen volt: hogy ha az foedus ő ngának szolgálatját kévánja, minemő conditiók alatt legyen az.

1-ma conditio ilyen: ha ő ngának bántása lenne valakitől, tartozzék ő ngát az foedus defendálni mindennemő impetitorok ellen.

2-da conditio: Pro rerum successu az császár pártján levő hét vármegyéket adják ő ngának eo jure, az mint az szegény megholt fejedelem bírta.

3-ia conditio: Ő nga szintén olyan méltóságban legyen, mint az foedusnak egyik tagja és szintén olyan stipendiumot legyen, mint egyik az főgenerálisok közül.

4-a conditio: Az ő nga vitézinek tartozzanak egy hópénzt bizonyos helyen letenni; annak utána ismét hórúl hóra sine mora megfizetni.

5-a conditio: Ő ngának Morvában s Slésiában olyan jószágot adjanak, az mely elérkezik Opuliával s Ratiboriával.

6-ta conditio: Ő ngát certificálják affelől, mikor jő az foedusnak hada az magyarországi határokra, melylyel magát ő nga conjungálhassa.

Én azzal az hittel mondom, az melylyel istennek tartozom, hogy ha értettem volna, hogy ő nga oly követséget hizzon reám, az mely ő ngának s az nemes országnak ellene lőtt volna, soha el nem jártam volna, sőt ennek utána is nem cselekedném, mert ő ngának az én uramnak az communis causára tendált minden igyekezeti, mint az conditiókból megtetszik. Ezenkivűl sem töreknek, sem magyarnak, sem pediglen egyéb idegen nemzetségnek nem írtam, sem szóval nem referáltam, sem egyéb titkaiban conscius nem voltam.

Et hanc nram in praemissis executionem eidem ill. Cels. Vrae fide nra mediante rescripsimus, prout per nos fuit expedita, Eandemque stb. Datum in praelibata civ. Colosvár die et anno supranotatis, Ejusdem ill. stb. Blasius Szepsi-Szentgyörgyi et Joannes Kendi (*czim*).

Octavo porrexit alias litteras nobilium Blasii Dengelegi et Nic. Balasffi similiter super attestatione testium relatorias tenoris infrascripti:

Illme et cels. princeps stb. fidelium stb. Noverit ill. Cels. Vra *(a levél bevezető sorai, mint fennebb)*. In hoc anno 1633. die 26. Aug. priores quidem quatuor testes Albae Juliae in curia Cels. Vrae consequenterque domo quadam, quae vocatur magistri curiae nri in praesentiam citatos ad fidem Cels. Vrae debitam, posteriores vero duos in hospitiis propriis Albae Juliae requirentes firmissimo juramento mediante examinavimus. Quorum fassiones oretenus prolatae hoc ordine sequuntur:

Primus gen. Georgius Bay de Kenézlő Cels. Vrae aulae familiaris a. 34. examinatus hoc modo fatetur:

Ezt hallottam Zoliomi uramtól, hogy mikor az svéciai király halálát megértette, ha meg nem értette volna, akkor azután egyáltaljában harmadnappal meg akart indúlni, de azért elsőben azalatt feleségét, gyermekét, anyját Kemeczei Ferenczczel az urunk gondjaviselése alá mind testamentomával együtt be akarta küldeni, mivel ő ngát vallotta testamentomában is tutornak s azután akart maga megindúlni. De azért ő ngának semmi resolutióját nem várta volna, hanem mindjárt megindúlt volna. Noha pedig az svéciai király halálát megértette volt, de mindazáltal is, ha ő nga urunk meg nem fogatta volna, ugyan elment volna az confoederatusok mellé, de nem a végre, hogy valamiben ő ngának ellene igyekezett volna, hanem sőt inkább hogy mindenben az ő nga méltóságát ott is előtte vi-

selvén, a mit industriája által keresett volna, ő ngának kereste volna, és ő ngát csak készre akarta várni és nem mondja, hogy osztán ő ngától jó szolgálatiért valahol két vagy három várat nem kért volna. Úgy vagyon pedig azt mondja, hogy tettetni akarta a felső pártjára nézve, mintha ő nga akaratja ellen megyen el, sőt ugyanazt akarta Kemény János uram által ő ngával concludálni: a Tiszáig vagy még ő nga ugyan meg is üzesse, de ebben is csak arra nézett, hogy császár és ő nga között való diploma ne láttatnék megháboríttatni és csak az lenne a híre, hogy magam, úgymond, csak egy privata persona lévén ő nga és ország akaratja és tudása kivül magamtúl indáltam meg. Hogy pedig az budai vezértől salvus conductus sollicitált, azt azért akarta inpetrálni, hogy ha történnék szerencsétlenül dolga, visszatérvén hazájában, ott az török földén bátorságosb és szabadosb jövetele lehetett volna. Azt is hallottam, hogy mondotta ő nga: nem tagadom, úgymond, hogy az svéciai király részéről a hét vármegyével is nem kinálták volna, noha pedig egyszersmind egy nap az sveciai király római császár és lengyel király fia követei volt nála és kévánták szolgálatját, de az urunk híre s akaratja ellen nem akarta magát egyikhez is kötelezni; ha pedig az római császár mellé ment volna is, ilyen conditiókkal ment volna, hogy urunkra ne támaszsza, Valstantól dependentiája ne legyen és religiójában meg ne háborítsa. Ezekről assecuratoriát kévánt volna császártól.

Secundus Petrus Vallon de Heasfalwa peditum praetorianorum Cels. Vrae vicecapitaneus a. 58. examinatus fatetur:

Azt nem hallotta, hogy mikor feleségét, anyját, gyermekét ő nga gondjaviselése alá be akarta küldeni, az ő nga resolutiójját nem várta volna, hanem mindjárt megindúlt volna. Azt sem hallotta, hogy a sveciai király hét vármegye felől való igiretiről szólt volna. Azt sem hallotta, hogy Kemény János uram által a végre tractált ő ngával urunkkal, hogy tettetésképen a Tiszáig vagy még ő nga megüzesse. Az többit mindenben úgy vallja, mint Bay György uram, sőt egynehányszor hallotta. Továbbá azt sem hallotta, hogy erre is mind császár, svéciai király és a lengyel királyfi követei lévén nálla kévánták volna szolgálatját.

Tertius egr. Petrus Bardi literatus de Alba Julia certorum peditum praetorianorum Cels. Vrae ductor a. 53. examinatus fatetur: Hallottam az úrtól Zoliomi uramtól, hogy mondotta, ha a svéciai királynak, úgymond, halála nem történt volna, azután harmad vagy negyednappal meg akart indúlni. De elsőbe urunkhoz ő ngához anyját gyermekével és Kemeczei Ferenczczel be akarta küldeni, hogy ő ngának elmenetelit

megjelentsék és mivel testamentomot is tött, azzal együtt az ő nga gondjaviselése alá akarta bízni gyermekét és jószágát. Hallottam azt is ő ngától, hogy ha urunk ő nga meg nem találta volna fogatni, egyáltaljában elment volna az confoederatus fejedelmek mellé, de nem úgy, hogy ő ngának azzal ártani akart volna, hanem inkább mindenekben az ő nga jó hírét nevét akarta az keresztyén fejedelmek között viselni és ő ngát isten szerencsét adván, csak készre akarta várni. Mondta azt is, hogy akkor is, mikor ő nga megfogatta, a confoederatusok követe házánál volt és sírva ment el Székelhídról, meghallván fogságát. Hallottam azt is, hogy mondotta ő nga, hogy német császár kévánta szolgálatját, de mivel reversalist nem adott arra, hogy a mi kgs urunkra ő ngára és országára s religiójára nem támaszsza és hogy Valstán generalissága alatt ne tartsa, azért nem ment szolgálatjára. De ha szinte reversalist adott volna is a császár, urunk híre nélkül ugyan nem ment volna el. A salvus conductus felől semmit nem hallottam.

Quartus gen. Andreas Kellemesi de eadem Cels. Vrae aulae familiaris a. 24. examinatus fatetur: Hallottam Zoliomi uramtól, hogy ha a sveciai király meg nem halt volna, egyáltaljában elment volna szolgálatjára; de elsőben feleségét, anyját, gyermekét Kemeczei urammal együtt beküldte volna és ő nga akaratjából ment volna el, így szólván: ím nem voltam oly elfutó bolond, hogy feleségemet, gyermekemet és ittben levő sok szép jószágomat csak kard és a szerencsén forgó jövendő reménségért elhagytam volna. Hallottam azt is, hogy mikor onnét urunktól ki akart menni Székelyhídra, akkor egy vacsorán Kemény Jánossal lévén Kemény János uramnak ugyan házánál, Kemény János uram hitlevelet kért volna Zoliomi uramtól arra, hogy ha urunknál azt végbe viheti, hogy ő nga akaratjából bántás nélkül szabadon megindúljon, urunk mintegy tettetésképen űzesse meg a Tiszáig, benne nem hagyja s az hitlevél még most is ott volna Kemény János uramnál. Midőn pedig Kemény János uram arról hitlevelet volna *(így)*, hogy benne nem hagyja, mindjárt jött ide urunkhoz és Zoliomi uram után innét izente meg egy szolgájától, kit Hotinak hínak, hogy a katonákot el ne bocsássa, mivel ő nga megengedte tartani, de immár azokat el is bocsátotta volt, hanem arra az izenetre nézve hívatta vissza és úgy fizetett nekik, ezeknél egyebekre nem emlékezem.

Quintus testis Petrus Huszar de Brenhida a. 28. examinatus fatetur: Ezt tudom, az Zoliomi uram dolgában, hogy még az Szent-György napi gyűlés előtt küldte vala hozzám egy Hevesi Gáspár nevő szolgáját egy credentionalis levéllel, mely azt contineálja vala, hogy azon szolgájának mindenekben hi-

telt adjak. Azon szolgája pedig ő ngának arra kinszerit vala, hogy elsőben esküdjem meg, az úr izeneti s akaratja mi legyen, aztán megjelenti. Erre én azt felelém, hogy mivel én sem üdvezült urunknak, se palatinusnak, sem egyebeknek, a kit szolgáltam, hittel köteles nem voltam, de ugyan becsületem s hitelem volt, ha azért magamnak s országomnak veszedelmében nem jár az ő nga kivánsága, örömest szolgálok ő ngának. Amaz is, hogy meg nem esküvém, nem monda többet semmit, ezeket az öcsém uramtól is ő ngának urunknak megizentem.

Sexta testis gen. dna Elisabetha Permeszi gen. condam dni Baltasaris Cseszeliczki de Szilvás relicta vidua a. 60. examinata fassa est: Mikor még Zoliomi uram kezénél nem volna Gyalu vára, egykor itt Fejérváratt maga házánál lévén részeg korában ezt hallottam panaszolkodva maga szájából, hogy mondotta: im édes anyám, úgy mond, az fejedelem énnékem nem ad semmit, de im egy kardot csináltattam, s a melik oldalomra akarom, arra kötöm, s az mely könnyen fejedelemmé töttem, olyan könnyen levehetem róla, ha akarom. Mikor pedig effélékről intettem, azt mondotta, hogy igen megkeseredtem, úgy mond, mostani indulatjában semmit nem tudok, nem is szóltam vele.

Cujus nrae executionis seriem, uti per nos est peracta ill. Cels. Vrae fide nra mediante rescripsimus. Eandem stb. Datum anno die locoque supranotatis. Ill. stb. Blasius Dengelegi et Nic. Balásffi *(czím)*.

Nono similiter attestationum relatorias nobilium saepiusfati Blasii Dengelegi et Georgii Pünkösdi sub hoc sensu:

Ill. princeps stb. fidelium stb. Vrae noverit ill. Cels. *(a bevezető sorok, mint fennebb többször)*. Nos mandatis ill. Cels. Vrae obedire et satisfacere volentes in omnibus in hoc anno praesenti videlicet 1633. die 25. m. Aug. accessimus palatium ill. Cels. Vrae ibique ab infrascripto teste exacto prius firmissimo juramento more solito talem ab eo recepimus certitudinis veritatem: egr. Paulus frater de Bélmező a. 29. juratus examinatus fatetur: tudom azt, hogy mikor Csomaközi András uram előnkben jöve Váradról Kékedi Sigmond uram ő nga és Ibráni Mihálylyal, akkor hallottam Zoliomi uramtól, mikor Székelhidra onnét visszatértünk volna, hogy mondotta ő nga: ha másszor ehez a dologhoz kezdenék, úgy kezdenék hozzá, hogy markomban ne szakadna. Azt is hallottam, hogy mondotta: látom sok gonoszakaróimat az fejedelem ő nga háta megett, de az ő nga akaratjából oly helyre megyek, az holott becsületes állapatot szerezhetek magamnak. Specifice pedig ugyan ezt hallottam, hogy mondta, hogy az sveciai király mellé akar segétségül menni. Hallottam azt is ő ngától, hogy mondta:

hogy ha énnekem el kelletik mennem, azután kévántatik meg, kik jóakaróim lesznek az én gyermekimnek szolgálatjok, mert én gondviselek magamra. Cujus quidem fassionis et attestationis nrae seriem, uti per nos est expedita, nos eidem ill. Cels. Vrae fide nra mediante rescripsimus, sigillisque nris usualibus munivimus. Eandem stb. Datum Albae Juliae in dicto palatio ill. Cels. Vrae die et anno in praemissis. Ejusdem stb. Blasius Dengelegi et Georgius Pünkösdi *(czím)*.

Decimo exhibuit certas quasdam litteras Pauli Strassburgh ser. olim Gustavi Adolphi regis Sveciae legati missiles Albae Juliae 10. Febr. anni praesentis ad eundem Davidem Zoliomi scriptas, sigillo privato seu usuali consignatas ac manu ejusdem propria subscriptas in hanc formam:

Ill. ac magn. dne stb. Officiorum stb. Cum ill. Magn. Vrae per intimum familiarem suum denuo sententiam ac tenue consilium meum exquirere voluerit eidem prolixe intimandum duxi, quod potissimum in tam gravi casu statuam ill. Magn. Vram obnixe rogando ut ipsius verbis fidem habeat, momenta rerum causasque et rationes meas pro prudentia sua perpendat et candorem integritatemque judicii boni consulat. Moram ablegatus ipse excusare poterit, et ego ill. Magn. Vrae ad promptissima quavis officia promptissime paratus maneo. Dabam Albae Juliae raptim 10. Febr. a 1633. Ill. stb. Paulus Strassburgh.

Undecimo praesentavit litteras quasdam salvi conductus per generalem Arnimb Thomae Lendvai servitori ejusdem Davidis Zoliomi datas Munsterbergae die 30. m. Febr. anno praesenti 1633. confectas juxta infrascriptum textum:

Cum expediundorum (!) suorum negotiorum ergo in Silesiam profectus reditum ad suos jam moliatur praesens hic nobilissimus Thomas Lendvai ea qua par est humanitate cum regiae Mtis Sveciae, electoris Saxoniae et Brandenburgensis officiarios superiores et inferiores, omnemque militem rogatum eo imperio vestro autem subjectis mando: quod praedicto huic nobili omnibus in locis securum transitum absque ullis impedimentis concedant, quibuslibet etiam benevolentiae officiis excipiant. Hoc ipsum paria erga singulos humanitatis et officiorum studia a nobis provocabit. Ab illis vero in quos nostrum est imperium animi nri sententia peragetur et mandatum. Munsterbergae datum die 30. Febr. a. 1633. H. Arnimb m. p.

Duodecimo produxit litteras gen. Joannis Kemény missiles ad nos scriptas continentes aliarum litterarum credentionalium paria per eandem Davidem Zoliomi ipsi Joanni Kemény datarum in hunc modum:

Alázatos zolgálatomat stb. Az úristen stb. Zoliomi uram

tegnap itt lévén nálam Gerenden, K. U. jelenti némely dolgokat, hogy akarna Ngodnak értésére adni, melyet bár inkább más által, nem én általam cselekedett volna, mivel az dolog nagyobb, hogysem mint az én elmém csak attingálhatná is. Mindazonáltal látván, hogy az az Ngd bölcs itéletin és arbitriumán áll, inkább mint ő rajta, vagy máson, Isten után arra nézve kellett fölvállalnom, melyeket Ngdnak híven és Ngdhoz való kötelességem szerint is akarok referálnom és talám szeredán alá mehetek Ngdhoz, mivel akkorra emberét is újobban várom, noha pedig szegény legény voltomra ő nga nekem nem idegenem, mindazáltal nekem is meg kelletvén azt gondolnom, köteles szolga lévén, uram és fejedelmem előtt mit kelljen szólanom és hogy ő ngának is elméje meg legyen határozva. Ezekre nézve minemő erős hitlevelet vöttem, Ngdnak most in paribus küldtem, az originalt magam aláviszem, ez üdő alatt tudom K. U. Ngodnak is onnan felől emberi érkeznek és oda való állapatokról valami bizonyost érthet. Adja Isten stb. In Gerend die 5. Martii a. 1633. Ngdnak alázatos szolgája Kemény János.

Paria autem credentionalium iisdem inclusa sic sonabant:

Én Albesi Zoliomi David fogadom az én keresztyén igaz hütemre, lelkem üdvességére, és úgy áldjon meg az úristen engemet, feleségemet és gyermekemet, hogy valamit az én jóakaró öcsém Kemény János uram az én akaratombúl, híremből az én kgs urammal, az tek. ngs Rákóczi György erdéli fejedelemmel, ha mit végezhet, tractálhat és concludálhat, és én is valamire ő ngának igirem, kötöm magamat Kemény János uram öcsém által, azokban ő kegyelmét cserben nem hagyom, hanem szentűl igazán azokban megállok, megmaradok lölkem üdvességének vesztése alatt, melyről ő kegyelmit assecurálom per praesentes, hogy semmi üdőben külembet bennem nem tapasztal. Actum in Gerend 14. Martii a. 1633. David Zoliomi.

Decimo tertio exhibuit extractum quarundam litterarum missilium magn. dni Stephani Kovacsoczi canc. et cons. nri etc. nobis ex Eperjes 24. Apr. missarum tenoris sequentis:

Az Zoltán Jósa által irt útlevelekre tött választ tételét Ngodnak megadák, és az mint Ngd nekem parancsol, sok szóval azokat mind elöszámlálók, ezt declarálván legelsőben, hogy ő kgmek eszekbe vehették immár, és nilván meg is tapasztalhatták, hogy az mely dolgokról panaszolkottak, nem Ngd hírével, sem akaratjából voltak, mely dologról majd méltóbb panaszt tehet az Ngd részéről, holott immár az circumstantiákból kitetszik, mi végre tartotta fenn Zoliomi uram azokat az

hadakat, ehez accedálván az maga relatiója is, az ki constanter asseverálja, hogy csak Ngdra támadjon, opuliai ratiboriai herczegségeket igérték neki, és nem tudja, micsoda vármegyéket. Annakutánna bő szóval szólánk az Zoliomi uram hadabeliekről és az Ngd árúló szökett szolgáiról. Azokra cancellarius uram azt mondá, hogy Zoliomi uramnak ki igírte azokat, ő bizony nem tudja, de azt bizonyosan tudja, hogy az ő ura nem igírte, melyet az ő fge maga levelével is megbizoníthat, és meg is mutatja, csakhogy akkor nem keresheti beteges állapatjában; Zoliomi uram mit kévánt ő fgétől, azt nekem immár azelőtt igazán megmondotta és azt is valóságosképen megmondja ex mera synceritate, mint volt, mert ő azt is csak fraskanak tartotta, úgy hogy Ngd akaratjából tractál Zoliomi uram, az végre, hogy innét valami jó szót adjon neki és Ngod abból occasiót vegyen, hogy az diploma ellen cselekedtek, holott hogy innét még valami az ellen esett volna, senki nem mondhatja, és ehez képest ő az császárnak megirta, hogy Zoliomi mit kéván ő fgétől, de nem olasz praktika, igen kün vagyon az oldala csontja. Császár ő neki azt irta, hogy szolgálatja neki nem kell és ne is tractáljon semmit vele, hanem szolgálja azt, az kinek köteles; ő azt mindaddig csak fraskának tartotta, igazán mondja, az még onnat felől neki meg nem irták, hogy Budára járatja emberét Zoliomi uram, és ott mit tractál, úgy vötte oztán eszében az dolgot. Azért Ngd az Zoliomi uram szavának abból semmi hitelt ne adjon, mert az dolog külömben nincsen.

Decimo quarto praesentavit aliarum litterarum ejusdem Stephani Kovacsóczi missilium extractum sub tenore infrascripto:

Excerptae ex litteris magn. dni Stephani Kovacsóczi in Eperjes 10. Apr. a. 1633. ad ill. d. principem nrum clem. missis:

Palatinus uram felől is ismét szókat szólván Sennei uram monda, hogy csodálatos hívatalja és természeti ellen való dologra akarta venni, azt intimálván egynehányszor, hogy Zoliomi urammal tractáljon és adjon jó szót neki, melyre ő nem vehette magát, ne is adja Isten, hogy soha afféle dologban elegyedjék. Ebből vévén alkalmatosságot K. U. mondám, hogy kérem ő kegyelmét, jelentse meg igazán, mit tractált Zoliomi uram vélle; monda hogy bizony megmondja igazán valamint volt, de lelkét avval nem sérti, mert Ngd ellen directe nem tractált, hanem ez volt tractája, hogy ő egynehány ezer emberrel császár hadaiban megyen és szolgál ilyen conditiókkal; 1. hogy se Volstan, se más generalis neki ne parancsoljon, hanem magán legyen más juris dictiója nélkűl, 2. hogy szabad nyere-
legyen és fizetése megadassék; 3. hogy az mikor akar

szabadon eljühessen és senki meg ne tartóztassa; 4. hogy az had fogadásért császár Tokajt adja neki és azután ha szolgál Lévát. Ő ezekre azt felelte, hogy az diploma ellen volna, ha Ngd hire nélkül köteles szolgáját megfogadnák, hanem ő fgének nincs semmi szüksége szolgálatjára, nagyobbat nem szolgálhat, mint ha veszteg leszen és nem dúlatja az ő fge birodalmit.

Decimo quinto et ultimo in verificatione praescripti posterioris puncti exhibuit quasdam litteras nobilium requisitorum conventus monasterii beatae semper virginis Mariae de Colosmonostra super testamentaria dispositione ejusdem Davidis Zoliomi fassionales ad litteratorium mandatum nrum in conservatorio ejusdem requisitas nobisque extradatas, ex quibus in proclivi esset colligere eundem Davidem Zoliomi contra principalem dignitatem nram et libertatem regni mali quidpiam fuisse tentaturum, cum quo tutius coepta continuaret contra expressas publicas regni constitutiones, quaesito sub colore, bona sua a se alienare ac vigore ejusdem testamentariae dispositionis consorti suae infranominandae et liberis, ad quos alioquin etiam bona eadem jure successorio spectare debuissent, per manus et in instanti tradere molitus fuisset. Quarum quidem litterarum textus sequitur in hunc modum: Nos requisitores litterarum et litteralium instrumentorum in sacristia sive conservatorio conventus monasterii b. virginis Mariae de Colosmonostra repositarum et locatorum ac quarumlibet judiciariarum deliberationum legitimorumque mandatorum principalium executores damus pro memoria per praesentes: Quod nos litteras ill. principis dni dni Georgii Rákoczi (*czím*) requisitorias pro parte gen. d. Joan. Tholdalagi de Iklod (*czím*) confectas et emanatas, nobisque praeceptorie sonantes et directas summo quo decuit honore et obedientia recepimus in haec verba:

Georgius Rákoczi (*czím*) Fidelibus stb. (*czím*) salutem et gratiam. Exponitur nobis in persona gen. Joan. Tholgalagi de Iklod (*czím*), qualiter paribus universarum litterarum fassionalium sive contractionalium, super quibusvis bonis ac rebus mobilibus per magn. Davidem Zoliomi coram vobis factarum et celebratarum, quarum paria in sacristia sive conservatorio dicti conventus ecclesiae more solito reposita haberentur et locata, pro jurium fisci nri tuitione plurimum indigeret essetque necessarium. Proinde vobis harum serie committimus et mandamus, quatenus acceptis praesentibus vos statim paria praescriptorum universorum litteralium instrumentorum in sacristia sive conservatorio dicti conventus ecclesiae Colosmonostoriensis repositorum et locatorum diligenter requirere et

reinvenire requisitorumque et reinventorum tenores in transumto litterarum vestrarum, sub sigillo vestro conventuali authentico memorato expensis jurium fisci nri uberiorem ad cautelam necessariam extradare modis omnibus debeatis et teneanimi; caventes tamen ne fraus aut dolus hac in parte eveniat aliqualis. Secus non facturi. Datum in civitate nra Alba Julia die 20. m. Julii. a. d. 1633.

Quibus ita receptis nos mandato suae Illtis in omnibus uti tenemur obedire et satisfacere volentes paria praescriptarum litterarum in conservatorio conventus nri diligenter requiri facientes, tandem in minutis reinvenimus, hujusmodi sub tenore:

Nos requisitores litterarum stb. de Colosmonostra stb. Damus pro memoria per praesentes, quod cum sabbatho proximo post diem cinerum anni praesentis 1633. immediate elapso, ad diligentem sp. ac magn. d. Davidis Zoliomi de Albes (*czím*) requisitionem et instantiam in et ad arcem Gyalu in com. Colosiensi existentis habitam nobiles Petrus Thordai et Joan. Pecsi requisitores et collegae nri conventuales profecti fuissent, ibique eodem die substitissent, tandem altero die isthinc reversi nobis concorditer hoc ipso die, feria nempe sexta post festum diem quattuor temporum, retulerunt tali modo:

Quod quamvis idem d. David Zoliomi ad praesens dei beneficio prospera frueretur valetudine maturoque in aetatis flore esset constitutus, nihilominus humanae hujus et caducae vitae fragilitatem ac inconstantiam, sanitatisque ac diei extremae, obitusque sui incertitudinem considerando ne si voluntatis ac dispositionis suae terminum de die in diem longius pertrahendum differet, occasio oblata ac prae oculis existens auferretur, mature et exacte intra se delibarendo statuisset in praesenti corporis et mentis suae integro et sano statu, de universis suis bonis mobilibus et immobilibus aviticisque pariter et acquisiticiis ac pecuniis emptis et comparatis firmam et stabilem facere et celebrare dispositionem, cujus quidem celebrationis ex libera sibi in cunctis suis litteris donationalibus et inscriptionalibus data et concessa dispositione solidum et indubitatum haberet fundamentum. In primis autem universa et quaelibet bona juraque sua possessionaria, puta arces, castra, domos, seu curias nobilitares, possessiones, portiones, possessionarias haereditates, resque universas mobiles pariter et immobilles quocunque nomine appellatas, ubicunque et in quibuscunque regni Tranniae partiumque Hung. comitatibus ac ad praesentem sub dominio et potestate sua existentes et habita ac in futurum quoque habenda et acquirendas vigore alterius testamentariae suae dispositionis superinde editae

omni eo jure, quo ipsemet hactenus possedisset et nunc quoque possideret sp. ac magn. dnae Catharinae Bethlen consorti suae liberisque suis utriusque sexus universis (quos videlicet alioquin etiam jure successionis eadem legitime concernerent) secundum continentiam praemissae testamentariae suae legationis, inque ratam suam portionem in litteris testamentalibus specificatam perennaliter tenendas et possidendas, dandas, legandas et transferendas, eademque in instanti manibus suis emmittendas ac a data praesentium ipsis assignandas et committendas duxisset, seque tutorem tantum et curatorem eorum universorum bonorum fecisset et declarasset, prout dedisset, legasset et transtulisset, assignassetque et commisisset in conspectu eorundem: hoc tamen per expressum specificato, quod universa ea bona et jura possessionaria, resque nobiles et immobiles se ac dictis dna consorte haeredibusque suis utriusque sexus universis (quod deus clementer avertere dignetur) ex hac luce decendentibus et in utroque sexu deficientibus, in eos universos quo supraspecificatum testamentum suum comprehenderet devolvantur et condescendant omni eo jure, quo ab ipsis tenerentur et possiderentur; superstitibus autem ex dei beneficio antenotata dna conjuge liberisque suis utriusque sexus universis familiaribus ipsius ac cunctis aliis, quibus bona aliqua et jura possessionaria haereditatesque inscripsisset usque summam inscriptionis tenenda et possidenda tradantur, manibusque eorum assignentur. In cujus quidem praedictorum requisitorum et collegarum nrorum relationis fassionisque ac dispositionis praemissae, modo supradeclarato loco item ac tempore specificatis peractae testimonium ad frequentem et sollicitam antelati d. Davidi Zoliomi postulationem praesentes litteras nras sigillo conventus nri obsignatas fideliter et conscientiose extradandas duximus et concedendas. Datum die et anno supranotatis.

Quarum quidem sic requisitarum et reinventarum litterarum tenorem seu paria transsumpto praesentium litterarum nrarum de verbo ad verbum sine diminutione et augmento doloque aliquali inseri et inscribi facientes, annotato dno Joan. Tholdalagi sub sigillo nro conventuali et authentico fideliter et conscientiose extradandas duximus et concedendas, communi jure et lege regni requirentibus. Data feria sexta proxima post festum beati Bartholomaei apostoli a. d. 1633. praescripto.

Quibus exhibitis et productis praedictus David Zoliomi in eorundem statuum et ordinum regni exurgentium praesentium apud eosdem status et ordines regni iterato institit super eo: quatenus iidem apud nos suas pro ipso interponerent partes idque vigore unionis inter status et ordines regni praeno-

tatos initae illudque juxta continentiam ejusdem unionis obtinerent, ut ex praesenti sua captivitate liber dimitteretur ac tandem si quid contra ipsum actionis praedictus director noster se se habere praetenderet juris ordine tanquam contra nobilem personam et nobilitaris praerogativa una eadem, cum ipsis statibus regni gaudentem et fruentem prosequeretur, quibus praenotati Davidis Zoliomi precibus annotati status et ordines regni inclinati, apud nos medio nonnullarum praecipuarum personarum e medio ipsorum selectarum humiliter institerant, quatenus remisso juris vigore gratiam potius et benignitatem ob intuitum anteactorum suorum servitiorum eidem impertiremus, nobis autem certas gravesque sane ob causas negocium et causam ipsius justo juris tramite et quidem publice recidendum et discutiendum satius fore censentibus, tandem resolutione nra eidem Davidi Zoliomi renunciata, nobilis Franc. Kinosi procurator ejusdem Davidis Zoliomi adstante eidemque personaliter adhaerente ipso etiam Davide Zoliomi petierat paria antelatae actionis directoris et omnium productorum, cum ea tamen protestatione, quod ipse non animo litigandi paria eorundem productorum habere vellet, sed hoc aliis compulsus respectibus faceret. Quibus quidem productorum paribus eidem Davidi Zoliomi ea conditione, ut tertio post hujusmodi parium receptionem die ad praescriptam actionem et querimoniam directoris indilate responderet concessis causae praesentis ulterior discussio in diem 29. ejusdem mensis Aug. dilative reciderat. Qua adveniente nobisque ut supra unacum praedictis statibus et ordinibus regni pro decisione causae praescriptae pro tribunali sedentibus, partibus etiam iisdem personaliter ac procuratoribus earundem coram nobis comparentibus actorisque procuratore praescriptam actionem et querimoniam reproducente ac in praemissis a nobis et iisdem statibus et ordinibus regni judicium et justitiam postulante praedictus procurator incatti allegaverat in hunc modum: Quandoquidem principalis suus praerogativa nobilitari gauderet ex eo, absque praevia debita citatione contra libertatem regni capi non debuisset prius itaque se ex aresto dimitti cuperet ac tandem liber ad propositam actionem et querimoniam ipsius actoris respondere vellet, in quo sibi et articuli super unione regnicolarum sancti plurimum adminicularentur. Quo audito procurator actoris responderat ex adverso exceptionem hanc non tenere ex eo, quod idem incattus petitis et receptis paribus productorum jam se se in jus immisisset. Et quod majus esset in comitiis in civitate nra Colosvar a. d. 1630. celebratis coram universis statibus et ordinibus regni cum ad propositionem nram super refrenandis inquietorum hominum et praeve-

niendis perniciosis intentionibus decerneretur ipse in tantum praerogativa suae nobilitari cessisset et renunciasset. Ut ipse in aliquo flagranti principalem nram dignitatem videlicet et libertatem regni offendente crimine deprehensus illico et absque praevia citatione detineri ac tandem juxta condignum meritum per nos puniri posset; quam quidem spontaneam ejusdem Davidis Zoliomi praerogativae nobilitaris cessionem procurator directoris recognitioni eorundem statuum et ordinum regni submiserat, quibus quidem statibus et ordinibus regni praemissam spontaneam libertatis suae nobilitaris cessionem recognoscentibus, eandemque modo per antelatum directoris procuratorem allegato factam fuisse attestantibus nos etiam cum praedictis statibus et ordinibus regni in arestatione ipsius incatti nullam eidem irrogatam esse injuriam eo quod volenti nulla fiat injuria, ac proinde ipsum incattum hac sua exceptione praetermissa ad actionem et acquisitionem praenotati actoris dei jure et necessitate respondere debere juridice decreveramus et commiseramus. Qua deliberatione audita antelatus David Zoliomi tertia etiam vice requisiverat praedictos status et ordines regni pro intercessionae fienda. Verum nos antea etiam bis per eosdem status et ordines regni ratione condonandae praedicti Davidis Zoliomi culpae, si qua admissa extitisset et remittendae contra ipsum motae litis requisiti dum ad ultimum etiam causam praesentem nonnisi jure discutiendam renunciassemus. Tandem antelatus procurator incatti semper eodem Davide Zoliomi ipsi personaliter adhaerente per modum supplicationis allegaverat principalem suum juxta unionem articulis a. 1630. sancitis insertam absque praevia citatione arestari non potuisse, ob hoc supplicaret sibi primo restitui libertatem, tandem vero se contra actionem directoris defendere velle. Nobis vero et iisdem statibus ac ordinibus regni procuratorem ipsius incatti idem, quod supra per formam exceptionis pronunciaverat, nunc denuo per formam supplicationis repetere, ipsique Davidi Zoliomi nec decretum nec articulos ad stabiliendam ipsius hac in parte libertatem facta, nimirum per ipsum jam antea specificata spontanea nobilitaris praerogativae cessione suffragari posse casumque captivitatis, in quem incidisset, soli sibi imputare debere deliberantibus. Post haec idem procuratur incatti produxerat quasdam litteras nras ad eundem Davidem Zoliomi datas, quibus mediantibus principalem suum amnistiam ratione praescriptorum excessuum ejusdem a nobis accepisse asserebat. Quibus publice perlectis procurator directoris responderat, litteras easdem ipsi Davidi Zoliomi nequaquam suffragari ex eo, quod assecuratio nra in iisdem specificata fuisset conditionalis et tali sub sensu condita: quod si ipse D. Z.

exercitum conscriptum et milites a fidelitate nra abalienatos a se dimiserit, nec deinceps quidpiam mali in principalem nram dignitatem et offensionem libertatis regni machinari praesumserit; quas quidem conditiones per eundem D. Z. fuisse violatas vel ex eo facile esset colligere, quod aliam assecurationem non contentus praemissa conditionali amnistia ipse D. Z. post modum a nobis sollicitasset. Deinde quod ipse D. Z. post data sibi a nobis praemissam conditionalem assecurationem conscriptum exercitum ad mandatum nrum exauthorare, servitoresque nros seductos a se dimittere noluisset, quin eosdem in manifestam oppressionem nobilium et plebis in ditione nra intertenuisset, iidemque milites jam post detentionem ejusdem D. Z. armis dissipati extitissent. Nobisque unacum praedictis statibus et ordinibus regni praemissam etiam exceptionem super amnistia fundatam ipsi incatto ob rationes per procuratorem praedicti actoris allegatas nullius esse efficaciae et momenti ad deliberationem praenotati incatti jure mediante deliberantibus. Tandem idem D. Z. praevidendo praemissas exceptiones a se allegatas sibi nequaquam suffragari posse, imo nec alias ad causam suam stabiliendam rationes eidem sufficere dixerat se neutiquam jure contendere velle. Praedictis vero statibus et ordinibus regni ac directore etiam nro eundem D. Z. ad ulteriorem sui defensionem justarumque suarum rationum si quas haberet productionem iteratis etiam vicibus commonefaciente, eodem tamen D. Z. ad praescriptam directoris nri actionem respondere et se defendere nequaquam volente, ad extremum praetitulatus director noster postulaverat sibi a nobis iisdemque statibus et ordinibus regni ex parte ejusdem D. Z. in praemissis judicium et justitiam elargiri. Verum prout ex praemissis informabamur antelatum D. Z. praedictum directorem nrum ad praesentem generalem diaetam statuum et ordinum trium nationum regni Tranniae et partium regni Hung. eidem annexarum, nram videlicet et in eorundem statuum ac ordinum regni praesentiam personaliter et non per procuratorem suum compariturum citari fecisse, instanteque et durante ejusdem diaetae generalis termino directorem nrum praescriptam quaerimoniam seu actionem contra praedictum D. Z. proposuisse, eundem vero D. Z. status et ordines regni quatenus suas apud nos pro ipso eliberando partes vigore communis inter ipsos status constitutae unionis interponerent requisivisse, nobis vero rem eandem jure revidendam significantibus, tandem procuratorem D. Z. paria antelatae directoris actionis et quaerimoniae omniumque productorum cum praemissa protestatione petiisse. Quibus quidem paribus per nos eosdemque status et ordines regni ipsi D. Z. ita ut sectio ejus-

modi parium petitionis die ad propositam querimoniam seu actionem directoris indilate responderet concessis, causae praesentis ulteriorem discussionem et finalem decisionem in 29. praescripti m. Aug. diem incidisse. Qua instante nobisque ut supra unacum praedictis statibus et ordinibus regni pro tribunali sedentibus praenotatis etiam partibus ac earundem procuratoribus comparentibus directoris procuratorem praemissam quaerimoniam seu actionem reproducentem, judicium in praemissis postulasse, antelatum autem procuratorem D. Z. principalem suum praerogativa nobilitari gaudentem absque praevia citatione contra libertatem regni atque adeo continentiam unionis detineri non debuisse prius, itaque libertas ipsi restitueretur ac tandem ad propositam querimoniam directoris respondere vellet allegasse. Directorem vero in contrarium replicasse, ipsum incattum jam semel per receptionem parium secum in litem condescendisse praerogativaeque suae nobilitari in comitiis Colosvariensis a. 1630. celebratis offerendo ultro se in aliquo flagranti crimine deprehensum per nos libere semper absque ulla citatione detineri et puniri posse sponte cessisse, eademque spontanea Dis. Z. praerogativae nobilitaris ejusdem cessione per eosdem status et ordines regni solenniter et sufficienter recognita nos ac eosdem status et ordines regni praefato D. Z. tanquam volenti nullam injuriam factam, nec ob id, quod ipse singularis et unica persona existens praerogativa sua uti noluisset, libertatem regni violatam proptereaque eidem ad proposita directoris juridice respondendum deliberasse. Qua deliberatione pronunciata praescriptum D. Z. rursus pro intercessione sui apud nos fienda praelibatos status et ordines regni requisivisse, nobis tamen jam antea etiam super ea re ab iisdem statibus et ordinibus regni bis requisitis, nec tamen aliter, nisi jure causam praesentem discutiendam renunciantibus; tandem procuratorem incatti certas quasdam litteras nras missiles ad eundem incattum datas, ex quibus videlicet amnystiam, si de praescriptis excessibus a nobis datam fuisse colligeret produxisse, iisdemque litteris publice perlectis directorem ex adverso replicasse, litteras easdem incatto ex eo: quod conditiones assecurationis violasset; quando exercitum conscriptum ad mandatum nrum dimittere ac servitores nros seductos et a fidalitate nra abalienatos exauthorare noluisset, per hocque iterato in priores suas machinationes et excessus recidisset, violatis itaque conditionibus pacta, si quae fuissent violata dinoscerentur suffragari minime posse. Ac hoc ipsum nobis etiam iisdemque statibus et ordinibus regni judicialiter comperientibus, ad extremum eundem D. Z. se nequaquam jure contendere velle respon-

disse. Eodemque ad iteratam etiam statuum et ordinum regni ac directoris etiam nri admonitionem ea, quae causae suae stabiliendae proficua fuissent, producere ac se defendere nolente tandem praescriptum directorem nrum in pramissis judicium et justitiam a nobis et iisdem statibus et ordinibus regni postulasse ex praemissis comperiebatur manifeste. Propter quod eundem D. Z., utpote qui contra publicas regni constitutiones adeoque interdictum nrum exercitum non exiguum conscripsisset, equites etiam nonnullos a fidelitate nra abalienatos et variis pollicitationibus seductos in tutelam suam recepisset, nec eosdem ad saepissimas requisitiones nras a se dimittere voluisset, imo in offensionem principalis dignitatis nrae et libertatis regni atque adeo perturbationem pacis publicae cum exteris principibus clandestina consilia et tractatus iniisset, quae omnia litteris praeinsertis et aliis documentis per praelibatum directorem nrum productis et exhibitis sat superque comprobata et ratificata essent, juxta contenta articuli secundi publicarum regni constitutionum a. d. 1630. in civitate nra Albae Juliae sancitarum superinde editi, in nota perpetuae infidelitatis, ammissione scilicet capitis, universorumque bonorum mobilium et immobilium, ubivis et in quibuscunque comitatibus dicti regni nri Traninae et partium Hung. eidem annexarum existentium, tam propriorum, quam etiam omnium suorum haeredum perpetuitatisque eorundem fisco nro in perpetuum adjudicatorum ac eidem contradictione, inhibitione et repulsione praedicti D. Z. haeredumque suorum universorum vel aliorum quorumlibet praevia ratione non obstante, applicandorum, bonis tamen mobilibus et immobilibus magn. dnam Catharinam Bethlen consortem ejusdem jure concernentibus eidem dnae salvis relictis, convinci et aggravari debere nobis ac iisdem statibus et ordinibus regni nobiscum in examine causae praesentis simul constitutis et consedentibus cernebatur perspicere.

De quorum consilio praematuro et sana deliberatione rationibusque et causis ex praedeclaratis nolentes nos ac iisdem status et ordines regni antelati D. Z. praedeclaratos temerarios et enormes excessus simpliciter et impune pertransire, ne et alii ab eodem exemplati ad similes actus nefarios perpetrandos sese opponere praesumant, quin potius poenalis ejusdem afflictio alios etiam quoslibet a similibus factionibus perpetrandis terreat, retrahat et restringat, caeterisque terribile cedat in exemplum, atque tam ipse quam haeredes ejusdem universi reatus ejusdem poenam lugeant sine fine et perpetuo, eundem D. Z. juxta praedeclarati articuli superinde sanciti continentia in praescripta nota infidelitatis perpetuae,

hoc est ammissione capitis et universorum bonorum mobilium et immobilium ubivis et in quibuscunque comitatibus dicti regni nri Tranniae et partium Hung. eidem annexarum existentium, tam propriorum quam etiam universorum suorum haeredum perpetuitatisque eorundem fisco nro adjudicatorum ac eidem fisco nro contradictione, inhibitione et repulsione ejusdem D. Z. haeredumque suorum omnium vel aliorum quorumlibet ex praevia ratione non obstante, (bonis interim mobilibus et immobilibus antelatam dnam Cath. Bethlen consortem ejusdem D. Z. jure concernentibus eidem dnae salvis permanentibus) applicandorum convictum, aggravatum, et condemnatum fore decrevimus et commisimus, prout decernimus etiam et comittimus per praesentes authoritate nra principali jureque et justitia mediante. Pro eo vobis harum serie committimus et mandamus firmiter, quatenus vros seorsim et singillatim ad comitatus jurisdictioni et exequutioni vestrae subjectos mittatis homines vestro pro testimonio fidedignos. Quibus praesentibus egr. vel nobiles vicecomites et judilium comitatuum Bihariensis, Krasnensis, Szolnok mediocris, Colosiensis, Albensis et Dobocensis homines nri, per nos ad id specialiter transmissi, ad eosdem comitatus jurisdictioni et exequutioni vestrae subjectos, consequenterque facies universorum bonorum ejusdem D. Z. convicti omniumque haeredum ejusdem in iisdem comitatibus existentium habitorum vicinis et commetaneis, necnon praedicta dna Cath. Bethlen consorte ejusdem D. Z. convicti inibi legitime convocatis et praesentibus accedendo eadem universa bona mobilia et immobilia ipsius D. Z. ac omnium haeredum ejusdem (bonis tamen mobilibus et imobilibus eandem dnam Cath. Bethlen jure concernentibus ipsi dnae salvis permanentibus) occupent et auferant, occupataque et ablata fisco nro dent et applicent per eundem fiscum nrum perpetuo possidenda. Contradictione, inhibitione, et repulsione praefati D. Z. convicti ac aliorum quorumlibet praevia ratione non obstante. Occultatores vero dictorum bonorum mobilium, si qui fuerint, eademque ad ammonitionem dictorum nri et vri hominum reddere et producere recusaverint, evocent eosdem antelati homines nri principales ad generalem diaetam regnicolarum ubivis in hoc regno nro Tranniae vel partibus Hung. eidem annexis post hujusmodi ammonitionem erga eosdem occultatores fiendam primitus celebrandam nram videlicet et eorundem regnicolarum in praesentiam rationem ejusmodi occultationis eorundem et non productionis bonorum seu rerum mobilium reddituros efficacem. Et post haec hujusmodi jurium possessionariorum, occupationis et confiscationis rerumque mobilium ablationis ac totius negocii inibi peragendi seriem, ut fuerit expedita, nobis

fideliter et conscientiose rescribatis. Secus non facturi. Datum in praescripta civitate nra Alba Julia die 29. praescripti mensis Aug. a. d. 1633.

(P. H.)

Lecta publicata et extradata per me Ladislaum Czehffey ill^mi dni dni principis Transylvaniae prothonotarium.

Coram me Stephano Kassai ill^mi dni dni principis Transylvaniae prothonotario.

Az ítélet végrehajtásáról a következő feljegyzést találjuk az ítélet utólsó lapján:

1633. die 29. mensis Sept. inchoata est praesens executio et primum quidem eodem die in facie arcis Zekelhid per egr. Nicolaum Literatum Váradi judlium com. Bihoriensis praesente Ambrosio Veres testimonio capitularis Varadiensis facta prius publicatione excessus dni Davidis Zoliomi coram vicinis et commetaneis egr. et nobilibus Paulo Frater, Michaele Dayka de Keserü, Mathia Szénási, capitaneo, Nic. Demeter, Petro Veres, juratis oppidi Bagamer, Sig. Apathi, Mich. Kása de Olaszi, Joanne Virginas, Joanne Harangi de Selend, providis, item Nic. Csáki judice gen. dnae Christinae Somlai relictae quondam Petri Bánfi, Stephano Pap, Paulo Frater, Casp. Nyri, Nic. Guthi in Selend, Matheo Bogar judice, Stephano Olah, Blasio Törös, magn. Gabrielis Mogyla in Kis Kereki, Blasio Kovacs judice, Pauli Rácz, Georgio Kemeri, Benedicti Dombai, Stephano Dienes, dnae relictae gen. quondam Lazari Horváth in Olaszi, sic vocatis possesionibus omnino in comitatu Bihoriensi existentibus, residentibus et commorantibus jobbagionibus in eorum dominorum et dominarum suorum terrestrium personis et nominibus ibidem convocatis ac eandem arcem simul cum cunctis ejusdem pertinentiis, notanter vero oppido Uj- et Ó-Székelhid, Olthomani, Albes, Olasz-Csatár, Csokai, Monos Petri, Monos Abrany, integris possessionibus portionibus item possessionariis in possessionibus Semien, Felső Ábrány, Samson, Genyete, Köbölkút et Mihályfalva, aliisque ad eandem pertinentibus utilitatibus, rebusque mobilibus occupantibus in manibus fisci dedit et assignavit eodem die.

Altero vero inmediate subsequenti die ad castrum Dioszegh, ibique modo praemissa facta prius publicatione excessus ejusdem Davidis Zoliomi, eundem castrum cum oppido Dioszegh vocato, possessione Leitha et portione possessionaria in possessione Eger eosdem occupando, in manus fisci tradidit, praesentibus vicinis egr. et nobili

bus Samuele Husti, Blasio Polgár, Paulo Balog, Stephano Vayda de Dioszeg, providis, Anthonio Balásházi judice, Ladislao Kecze, Nic. Pap dni Francisci Rédei in Szentimre, Stephano Nagy judice, Blasio Vámos, Paulo Nagy, Francisci Kemeczei, Nicolao Vámos, Mich. Orosz, Gregorio Csuka, Stephani Bagossi in Eged, Paulo Farkas judice, Joanne Pethe, Blasio Sathai magn. dnae Sophie Daroczi relictae quondam Nicolai Zoliomi in Jankafalva, sic dictis possessionibus in eorum dominorum et terrestrium suorum personis ibidem praesentibus.

2. die Oct. ad faciem curiae nobilitaris Micske accessimus, ibique proposita publicatione excessus dni Davidis Zoliomi eandem curiam simul cum possessionibus ad eandem pertinentibus, nominanter Micske, Laz, Szent Lázár, Sanchi, Királi, Terebes Ujfalu, Papfalva, Varviz, Közepes Terje, Alsó Dravus, (Formafalva, Suzafalva), cunctisque pertinentiis ad rationem fisci occupavit coram vicinis egr. et nobilibus Emerico Nÿlas, Stephano et Joanne Pozgai de Micske, Georgio Nagy de Poklostelek, providis, item Benedicto Barrabas judice, Martino Csókos, Petro Buzás, dni Francisci Rédey in Totti, Valentino Gurzo judice, Stephano Oláh, Blasio Nagy, Ladislai Boythi in Poklostelek, Kraczonio Ruza, Andrea Vlaiko, dicti Joannis Pozgai, Joanni Dausa, dicti Emerici Nÿlas in Sástelek, sic dictis possessionibus in comitatu Bihoriensi existentibus et residentibus in eorum magnifici et egregiorum dominorum suorum terrestrium personis ibidem existentibus etc.

4. Oct. iterum ad faciem castri Kerekiensis accessimus, ibique praemissa publicatione excessus toties dicti D. Zoliomi praemissum castrum simul cum portione in oppido Kereki habita, totalibusque possessionibus Adam, Pali, Tóttelek, Hodos, Giapoli, Kerekegyháza, Kása, portionibus item possessionariis in possessione Keresztes, necnon praediis totalibus, videlicet Seteli, Beodeo, portione in praedio Artand, omnino in comitatu Bihoriensi existentibus, cunctis suis utilitatibus ad easdem et eadem pertinentibus coram vicinis et commetaneis egr. et nobilibus Joanne Somogi, Paulo Giani, Joanne Horvátt de Kereki, Casparo Jona judice, Gregorio Deski, Stephano Bako, juratis oppidi Kismaria, Stephano Kardos, Martino Zeőcs, Andrea Nagy de Samlien, providis item Stephano Király Gregorii Komáromi, Stephano Kalmár, Ladislai Böythi, Casparo Oláh ejusdem Ladislai Böythi in Böyth, sic vocatis possessionibus in dicto comitatu Bihoriensi habitis

residentibus et commorantibus ibidem convocatis, occupantibus in manibus fisci tradidit.

Jegyzet: Az irat boritéklapján: Executoria Davidi Zoliomi.

(Eredeti, a gróf Erdődyek vörösvári levéltárában caps. 28. fasc. 13. Nr. 8.)

b)

1633. aug. 21—31.

A fehérvári országgyűlés törvényei.

Nos Georgius Rakoczi dei gratia Transylvaniae princeps partium regni Hungariae dominus, Siculorum comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium, significantes quibus expedit universis. Quod spectabiles, magnifici, generosi, egregÿ et nobïles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae et partium regni Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis, ad diem vigesimum primum mensis Augusti anni domini millesimi sexcentesimi trigesimi tertÿ, in civitate nostra Alba-Julia ex edicto nostro celebratis, congregati exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos, in eisdem comitiis paribus ipsorum votis et unanimi consensu conclusos; supplicantes nobis humilime, ut nos universos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos acceptaque habentes, benigne approbare ratificareque dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorundem comitÿs Albae-Juliae, ad diem vigesimum primum mensis Augusti anni domini 1633. indictis conclusi.

Mind fejedelmi méltóságának idejétől fogva minémű szorgalmatos vigyázása és gondviselése légyen Nagyságodnak szegény hazánkra és szerelmes nemzetünkre, ez mostani közinkben küldett propositiójából igen világosan kitetszik; holott Nagyságod mind ekkédig is, mindeneknek reménségek kívül, isten kegyelmes gondviselése által, szegény hazánkat és édes nemzetét éjjeli-nappali szorgalmatos vigyázása által megoltalmazta, és csendes állapatban meg is tartotta. Kiért kívánjuk, hogy az szent úristen Nagyságodat birodalmában tégye hosszú életűvé s minden előtte álló dolgaiban szerencséssé.

Az mint azért Nagyságod kegyelmesen intimálja közinkben küldett propositiójában némely gonosz szándékú és igye-

kezetű embereknek az Nagyságod kegyelmes személye és országúl ellenünk való ártalmas praktikájokat, kik az mindenható felséges istennek is kemény büntetését hátok megé vetvén posthabitoque fidelitatis ipsorum homagio, szerelmes hazájokat, édes nemzeteket elárúlták, országunkból kiszöktenek és idegen nemzetek közzé confugiálván, az magok privatum commodokat keresvén, mostani szép csendes békességes állapatunkat és édes hazánknak régi megrögzött szabad választását hamis igyekezetekkel és szándékokkal funditus evertálni akarnák: hogy azért kegyelmes urunk azoknak praktikájokat, szerelmes hazánk ellen megindúlt ártalmas igyekezeteket mentől hamarébb az nagy istennek gonviselése által refrenálhatnók, egész országúl, három nemzetől, mind ezeknek állapatjokról s mind ha kik efféle dolgokat tentálnának, ilyen örökké állandó és megmaradandó decretomot csináltunk és concludáltunk.

Articvlvs I.

Székely Mojses, Petki Ferencz, Maróthi György, most elfutott árúlók és jövendőre is afféléknek s feleségednek és poenája decernáltatik.

Mivel azért kegyelmes urunk Székely Mojses, Petki Ferencz, Maróthi György etc. mind az több complicessekkel egyetemben, sem istenhez sem hazájokhoz való szereteteket, sem az Nagyságodhoz való kölelességeket nem nézték, hanem hitetlenül országunkból kiszöktenek és mind az Nagyságod méltóságos személye ellen s mind peniglen édes hazánknak vesedelmére praktikát indítottanak: végeztük, hogy in poenam criminis laesae maiestatis incurráljanak tanquam publicae pacis perturbatores és mind magok s mind posteritások in perpetuum et in utroque sexu proscriptusok légyenek, jószágokat is hasonlóképpen mind magok s mind penig posteritások amittálják, hasonlóképpen feleségek is, ha tudták az ő uroknak dolgokat, avagy in tali casu urokkal consentiáltak, juridice convincáltatván, compertaque rei veritate, azok is az magok jószágokat amittálják.

Articvlvs II.

Az első articulust declarálja és amplificálja, okát adván az constitutio vigorának.

Ezen articulusunk kegyelmes urunk, tam modernis quam futuris etiam successivis semper temporibus, pro terribili et maudito habeatur exemplo, és azok is, a kik ezután országunk, szabadságunk, fejedelmünk és szabad választásunk ellen idegen országokra futnának és idegen nemzeteket solicitálnának,

vagy rabságos állapatjokban is az ország szabadságának sérelmével szabadúlásokért azokhoz confugiálnának, ezen poenában incurráljanak. Afféléknek soha semmi úton gratia ne adassék; ha penig adatnék is, annak vigore ez mostani deliberatiónk ellen ne lehessen, ne is eliberáltathassanak a tali poena.

Articvlvs III.

Az elfutottaknak azzal való kérkedések, hogy egyebek is vélek egyetértenének, hamisnak declaráltatik.

Ertjük azt is kegyelmes urunk, hogy ezek az hazájok árúló hamis emberek az idegen nemzet között azzal kérkedtenek, hogy nemcsak magoktúl indúltak meg, hanem Erdélyből sok pecsétű leveleket vittek utánnok és azok is consentiáltanak véllek. Végeztük azért, hogy azoknak minden szavok teljes merő hazugság, mint olyan hüti hagyott, ura és országa árúló hamis embereknek: mert recognoscáljuk mindnyájan egész országúl, három nemzetől és declaráljuk unanimi voto et consensu kicsintől fogva nagyig, hogy sem hírünk, sem tanácsunk abban az dologban, hanem ha mutattak is levelet, mint olyan árúló hamis emberek, magok találták és csinálták az magok veszedelmekre és gyalázatjokra.

Articvlvs IV.

Az elfutottak szándékának refrenálásáért az portára és Budára is követségek instituáltatnak.

Hogy azért kegyelmes urunk ezeknek ártalmas igyekezeteket mentől hamarébb refrenálhassuk, végeztük, hogy ugyaninnét ezen gyülésből mind az fényes portára, mind Budára solennis legatiókat instituáljunk; az portára mindenik natióból három-három fő embert, azok mellé tizedik egy tanácsúr légyen; Budára mindenik natióból két-két fő embert, és azok mellé hetedik egy tanácsúr légyen. Azok penigleu quanto citius megindúljanak, hogy édes hazánknak következendő veszedelmét mentől hamarébb jobb helyben állathassuk.

Articvlvs V.

Az instituált követségekre publico nomine való levelek iratása és az adónak azon követséggel való béküldése az portára.

Végeztük azért azt is, hogy ugyan most ezen gyülésünkben az fényes portára és Budára szólló leveleket is elkészítsük és egész országúl, három nemzetűl, minden statusokkal együtt megpecsételjük, adjiciálván azt is, hogy Nagyságod kegyelmességéből ugyan most ezen követek áttal az császár adaját az fényes portára béküldje, hogy abból is valami akadály szegény hazánknak ne találtassék.

Articvlvs VI.

Zólyomi Dávid gonosz patratuminak rövid declaratiója, melyekért notam perpetuam incurrált, mind maga és haeresi.

Történt volt Nagyságodnak kegyelmes urunk ilyen dolga is a Nagyságos Albesi Zólyomi Dáviddal, mivel ő postposito fidelitatis suae homagio és hazájához való szeretetit is nem tekintvén, az nagyságod méltóságos személye és az nemes ország statutumi ellen ártalmas és veszedelmes practikákat inditván, tanquam in flagranti crimine deprachensum Nagyságod, fejedelmi kegyelmessége szerint szegény hazánkra szorgalmatosan gondot akarván viselni, arestáltatta volt. De Nagyságod az közönséges igasságot is szemei előtt viselvén és hogy az Nagyságod fejedelmi kegyelmessége és hazánkhoz való nagy buzgó szereteti mindenekelőtt nyilván légyen, Zólyomi Dávidot directora által evocáltatván, iuridice igazíttatta el az nemes ország előtt dolgát. Hogy azért kegyelmes urunk efféle emberek igyekezetekben és practikájokban ezután is inkább refrenálódnának, in exemplum etiam aliorum tetszik egész országúl, három nemzetől, az ő dolga is ezen articulusunkban inseráltassék. Mivel azért Zólyomi Dávid az törvényben előállván, kíváná az nemes országtól, hogy Nagyságodnál intercedálnánk érette, melyet az nemes ország egy néhány renden meg is cselekedett és Nagyságodat igen alázatosan requirálta mellette: de Nagyságod semmiképpen törvény nélkűl nem akarván megengedni cselekedetit, az nemes országtól procuratorokat kivána és az director uram actiójában párt vévén, post triduum egynéhány rendbéli ratiókkal állatá dolgát procuratori által, maga is személy szerint jelen lévén. Végezetre, mikor azok az ratiók nem suffragáltak volna és semmi igassága maga oltalmára való nem volna, jelenté az nemes ország előtt, hogy ő nem perlene. Mindazáltal az nemes ország egynéhány renden ammoneálá és az Nagyságod directora által is megkínálá, hogy, ha mi igassága több volna, producálná azt is és oltalmazná magát. De semmivel magát nem oltalmazhatván, az Nagyságod directora megmutogatá az nemes ország előtt, hogy mind a Nagyságod méltóságos személye ellen, mind penig szegény hazánknak csendes, békességes megmaradása ellen sok practikái voltanak idegen országokra is, az mellett az ország decretuma és az Nagyságod edictoma ellen idegen hadakat gyüjtött, a szegénységet nyomorgatta véllek, az Nagyságod hites szolgáit is seducálván, a maga kötelességéhez hajtotta. Ezek felett, noha egyszer Nagyságod kegyelmességéből amnystiát adott neki conditionaliter, de azt is nem praestálván s előbbeni cselekedetitől nem desistálván, azokban incurrált. Ezeken kivűl is sok egyéb ártalmas practikáit director uram

luculenter comprobálván, juxta judiciariam deliberationem nostram a director actiója és az ország constitutiója szerint, in notam perpetuae infidelitatis, hoc est amissionem capitis et omnium bonorum suorum, tam mobilium quam immobilium, et omnium haeredum, ubivis et in quibuscunque comitatibus et sedibus huius regni Transylvaniae et partium Hungariae ditioni Transylvaniae subiacentibus, convincáltuk, condemnáltuk és pronunciáltuk az ellene kiadott deliberatióuk és sententiák szerint.

Articvlvs VII.

Azelőtte való articulus jövendő időkre az első Ferdinánd császár idejebéli articulusnak usurpálásával megerősíttetik.

Tetszik ez is kegyelmes urunk, hogy az ilyen gonosz igyekezetű embereknek állapatjok inkább refrenáltassék, a Ferdinánd császár decretuma, az melyet constituáltak Posonyi anno 1546. articulus 25. hogy inviolabiliter az mi szegény hazánkban is observáltassék, ac pro rato atque firmo habeatur, melyet de verbo ad verbum ezen articulusunkban inseráltunk, tali sub onere, ittem, hogy ő felségének azokat is a közönséges végezéseknek nyilván való meg háborítóit, kik az ország törvényinek és az ő felsége széki ítületinek, sententiáinak, vakmerőképpen és erőszakkal ellenceállanak, az királyi jövedelmeknek, az contributióknak és az közönséges költségeknek elragadozóit, az isten ecclesiáinak és az dézmáknak magok tulajdon authoritásával elvévőit, az nemességnek és szegény kösségnek nyomorgatóit, gyilkosokat és egyéb gonosztévő embereket, az kikre az ország lakositól és az vármegyéktől nem egy, vagy más személynek való kedvezésért, hanem az közönséges kegyetlenkedésért és az szegénységnek nyomorgatásáért az ő királyi felsége előtt panaszolkodások lesznek, hasonlóképpen minden törvény nélkül, mind belől és kivül is az országon, személyekben és javokban, jószágokban is az ő érdemek szerint megbüntetni és az kapitányok által megbüntettetni minden módon való teljes hatalma légyen; mert méltó, hogy az ki az hazának és a nemességnek szabadságát nyilván megháborítani nem fél, annak az szabadságok az megcselekedett gonosz dolgokban ne használjanak.

Articvlvs VIII.

Az fejérvári nemességnek idő kivül való korcsomálásának poenája.

Noha ennekelőtte is végeztük kegyelmes urunk, az itt Fejérváratt lakozó nemes és egyéb rend uraink micsoda modalitást observálnának az korcsomálás dolgában, hogy tudni-

illik Sz.-Mihály naptól fogva usque ad primum Aprilis szabadoson korcsmárolhatnának magok szükségekre, a 1. die autem Aprilis Sz.-Mihály napig Nagyságod számára légyen az korcsoma: de mivel az kik az ellen delinquálnak, annak executiójáról semmit nem deliberáltunk volt, tetszik, hogy az kik ezután az ő tőllök megtiltott időben contumacia ducti, titkon avagy nyilván, Nagyságod engedelme nélkül kegyelmes urunk az Nagyságod borára bort kezdenének, comperta rei veritate, az olyan ember borának fenekét a Nagyságod arra rendeltetett emberi mindjárást kivághassák és ha ugyan másodszor is delinquálnának, eo facto ezen articulusunknak vigorával 50 forintot exequálhasson rajtok Nagyságodnak ezen állapatra rendeltetett embere, toties quoties delinquálnak. Ha penig elsőben titkon kiadná borát és annak utánna akármi módon is megtudhatnák, úgyis ötven forintot exequálhasson rajtok az Nagyságod gondviselője.

Articvlvs IX.

Az kénesőnek ez országból lopva való kiviteléért az poenának az lopó rendi szerént való modalitása és processusa.

Ez elmúlt gyűlésünkben is végeztünk volt az kéneső felől, mivel az országból titkon igen kihordanák és ki is lopnák. Az tavaszi arról irott articulusunkat azért confirmálván, ezzel augeáljuk mostan, hogy akár nemes, várasi avagy falusi paraszt ember légyen, az ki in flagranti kapattathatik, akármely nagy praerogativájú helyben és valamely derék személy háta megett is, ha derék privilegiumos városban nem lészen, mindjárást megfoghassák és az megbüntetésre az Nagyságod praefectusa kezében hozzák; ha penig privilegiumos városban fogják meg, annak az városnak bírája büntesse meg sub poena 100 florenorum. Az ki penig afféléknek patrocinálna, az is azon poenán maradjon. Ha penig az kénesőt kezében nem kaphatnák, hanem azután kinyilatkozik, hogy ki lészen vétkes: ha nemes ember lészen, evocáltassék ad generalem diaetam, vagy ad terminum és azon terminuson, ulteriori termino denegato, decidáltassék dolga és büntetődjék ez esztendőbéli tavaszi articulusunknak continentiája szerint; ha várasi ember lészen, azon város bírája előtt igazodjék el dolga; ha penig paraszt ember, dominus terrestris előtt megbizonyosodván, kérjék kézben; ha penig kézben nem adja, citálják azt is modo praemisso, és ulterioribus terminis denegatis, akár város bírája légyen, akár nemes ember, comperta rei veritate ötszáz forinton convincáltassék; hozzátévén azt is mindazáltal, hogy mikor afféle malefactort kézben kérnek, légyen annak az földén, vagy abban az városban, az hol felkérik.

Articvlvs X.

Fejérváratt az gonosztévőknek nemes házakból való kézbevételének processusa.

Végeztük azt is, mivel Fejérváratt sok rendbéli úri, fő és nemes rendeknek vagyon házok, melyhez való bizodalmoktó viseltetvén némely vétkes emberek, az olyan nemes házakhoz szaladnak bé: az hol azért ezután afféle comperiáltatik, az Nagyságod praefectusa vagy udvarbírája kéresse kézben; ha kézben nem adják, eo facto mindjárást küldjenek reá, semmi respectust abban nem tartván és az gonosztévőt onnan kivonván, büntessék igaz törvény szerint. Az nyilván való párttartó penig convincáltassék ötszáz forinton, de úgy, hogy ha az háznak ura személye szerint fogta volna pártját.

Confirmatio.

Nos itaque praemissa supplicatione dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae ditioni nostrae annexarum benigne exaudita et clementer admissa, praescriptos universos et singulos articulos, nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris, de verbo ad verbum, sine diminutione et augmento aliquali inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta ratos, gratos et accepta habentes, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus; offerentes nos benigne, quod praemissa omnia, in omnibus punctis, clausulis et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios quoslibet observari faciemus. Imo acceptamus approbamus et ratificamus harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datam in civitate nostra Alba-Julia die 31. mensis Augusti, anno domini millesimo sexcentesimo trigesimo tertio.

Egykorú nyomtatott példánya, a fejedelmi pecsét és aláirás nélkül *az erd. Múzeumban (Jos. Com. Kemény Codex Authent. Art. Diaet Trans. III. köt.* és a *Dónáth-gyűjteményben.*)

XXI.

1633. aug. 5.—szept. 28.

Az eperjesi békr.

a)

Az amnestia.

1636. aug. 5.

Amnystia.

Nos Ferdinandus secundus etc. etc: Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit uni

versis. Quod cum motibus proxime praeteritis, quibus certae partes regni istius nri Hungariae superiores vexatae sunt, nonnulli regnicolarum partibus principis Transylvaniae adherentes nobis sese opposuissent, arcemque Munkach in comitatu Bereghiensi existentem dedidissent: quia tamen pro singulari nostro erga regnum nrum Hungariae paterno affectu, miserationeque innoxiae plebis, quae bellorum calamitatibus atteritur, pacem rursus cum dicto principe potius redintegrare, quam armis rem decernere maluimus. Idcirco ex innata nobis clementia accedentibus humilimis et instantissimis regnicolarum petitionibus, in eam quae sequitur, concessionem, indulgentiam ac admissorum oblivionem perpetuam benigne condescendimus: quod nimirum amnystiam et oblivionem generalem praefatis omnibus, qui principi hisce motibus adhaeserunt, aut ratione servitii et famulatus eidem obstricti ante hos motus fuerunt, omnium eorum, quae ab ultima commissione et conclusione Cassoviensi anno millmi sexcenmi vigesimi primi, usque modo hinc inde gesta commissaque fuerunt, benigne concedimus. Ita quod omnes caedes, rapinae, spolia, interceptio arcis Munkachs, oppidorum, possessionum et villarum occupationes, generaliter vero universae violentiae sub hoc tempore factae et patratae nulli omnino cujuscunque status ac conditionis, ordinis et praeeminentiae, imputentur, sed de pleno et simplici obliterentur, et nullo unquam tempore, quovis exquisito more et colore per mattem nram ac successores nostros legitimos Hungariae reges palam vel occulte, in vel extra judicium possint propterea vel impediri vel aliqualiter aggravari, quin imo hi omnes universi super suis factis, intra praefatum tempus commissis, a quibusvis actoribus, causidicis, litigantibus, tam intra, quam extra judicium ratione interesse mattis nrae, liberi penitusque absoluti sint et habeantur, nec eos quivis judex ordinarius judicare valeat aut praesumat quovis modo. Si qui etiam ex praedictis quaevis castra sponte vel invite in manibus principis Transsylvaniae tradidissent, assumpto sibi exterorum auxilio nobis, aut Hungariae damna intulissent, necnon oppida, villas, possessiones, census et proventus, quovis nominis vocabulo vocitatos et nuncupatos percepissent, sint sicut supradicti absoluti, ita tamen, ut de cetero ab omnibus hujusmodi abstineatur, sicut etiam vicissim praescripti regnicolae nobis et successoribus nris legitimis Hungariae regibus ad perpetuam fidem et fidelitatem et observantiam obligati esse debebunt. Quod salvis semper juribus et libertatibus regni permanentibus, nunquam defectionem, rebellionem, insurrectionem, publicae pacis perturbationem, incitationem Turcarum et Tartarorum ac aliorum quorumcunque hostium in regnum Hungariae et vicinas pro-

vincias introductionem, privata conventicula contra mattem nram, contra bonum regni in aeternum molientur, vel quovis exquisitio colore et praetextu, attentabunt, excepto tamen quod si qui regnicolae ad invicem damno patrassent, tales si a parte hoc modo laesa vel damnificata, juris ordine citati et quaesiti fuerint, judicio se sistere et ordinariorum judicum jurisdictioni subesse debeant et teneantur. Imo absolvimus, admissaque omnia praesentibus literis nris amnystiae modo praemisso obliteramus, tollimus, penitusque ac in perpetuum sublata, oblitaque esse voluimus. Salvis tamen utrinque diplomatum conditionibus earumque declarationibus permanentibus. Harum nrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in castro nostro Wolkersdorff die quinta mensis Augusti anno dni. 1633. Regnorum nostrorum romani decimo quarto, Hungariae et reliquorum decimo sexto, Bohemiae vero decimo septimo.

Ferdinandus. Georgius Draskowich.
episcopus Vaciensis.
Laurentius Ferenczffy.

Kívül: Par amnistyalium.

(Egykorú másolat az orsz. ltárban. Publ. Act. Fasc. 45. Nro. 29).

b)

1633. szept. 5.

A Rákóczi által kivánt pótnyilatkozat.

Nos Stephanus Sennyei etc. (Lásd Magyar Történelmi Tár. VIII. k. 258. l.

Így vegye Kegtek ezt meg cancellarius uramtól 5. Septembris. A. D. 1633.

(Egykorú másolata az orsz. ltárban. Tract. Publ. Fasc. 14. Nro. 11.)

c)

1633. szept.

Haec est formula privatae recognitionis et declarationis nrae ablegatis Transylvanicis tempore permutationis diplomatum sub sigillo et chirographo nostro datae de qua in confirmatione diplomatis mentio habetur.

Közönségesen való declaratiói ő nagának minekelőtte az diploma permutáltatnék.

1. Hogy az mint az kassai végezés után történt, az ő naga diplomáját és végezésit sem az portára, sem Budára, sem

egyebüvé [illegible]
sára lenne, [illegible]
felge részéről [illegible]
hogy ártalmára [illegible]
testál ő naga [illegible]
plomát és nem [illegible]

2. Az [illegible]
rint az ő felge [illegible]
más egyéb [illegible]

3. Az [illegible]
volt ő nagának [illegible]
kegyelmek [illegible]
hogy törvény [illegible]
gezzenek [illegible]
pecsételtessék [illegible]

4. Praepostvárj [illegible]
ő naga [illegible]
előtt is felőle [illegible]
mód szerint [illegible]

5. [illegible]
pénzén, vagy az [illegible]
sori és legatarius [illegible]
azután ő naga [illegible]
most bír, [illegible]
mit nem adtak. [illegible]
ség ne legyen, [illegible]

6. Az [illegible]
kívánja ő naga [illegible]
commissárius urak [illegible]
jában is vagyon ez szerint [illegible]
los juxta declarationem [illegible]
busdam ex praenotatis [illegible]
recognitionales eorum literas [illegible]
observabimus, etc.

7. Hogy az mikor az diplomák permutáltatni fognak, [illegible]
napja felől adjanak az commissárius urak bizonyos consigna-
tiót, mivel ő nagának intra revolutionem anni kell az [illegible]
fejedelemasszonyt contentálni.

Fejedelemasszony dolgairol való declaratiói ő nagyságának.

1. Ő naga az mi keglmes urunk ezt declarálja, hogy valamíg az ujabb diploma ő nagának kezében nem leszen, addig

Munkácsból semmint ki nem adhat; annakfelette valamíg a fejedelemasszony ez alatt megírt dolgokat nem praestálja.

2. Tudniillik, hogy Fogarasban való jussát ő naga magának az fejedelemasszonynak ő nagának, ő naga gyermekinek vallja valamelyik káptalanban, úgy mint in loco authentico et credibili, in perpetuum nullum jus, nullamve proprietatem sub aliquo praetextu et colore sibi reservando.

3. Azonképpen az munkácsi jussát is fateálja, hogy tudniillik Munkácsból is minden jussát kivötte és magának semmi just akármi praetextus alatt nem akar tartani, jövendő háborgatására vagy kárára ő nagának vagy maradékinak, ha nem hogy ő nagára, gyermekire, legatariusira conferálta in perpetuum. Ezeket pedig valamíg nem fateálja, ha az ő felg diplomáját meghozzák is két holnapra; de Munkácsban lev marháit ki nem adja ő naga.

4. Az fejedelemasszontúl quietantiát hozassanak man datariusi akkorra, hogy mikor ő naga az marhákat kézbe adatja, necsak az mandatariusok quietálják ő nagát, hane az fejedelemasszony maga is. Sőt az mely plenipotentiája va gyon az fejedelemasszonynak mostan, azt is kívánja ő nag hogy az urak ő kegyelmek ő felge plenipotentiariusi kéz ben adják.

5. Mivel Strassburg mostan az portán lévén, az fejedelem asszony dolgát agálja, azon instálván, hogy ő nagának írjanak semmit meg ne adjon marhájában az fejedelemasszonynak, k ben protestál előtte, hogy ő mind kítelen azzal, hogy most csá szár ő felge által kell dolgát végbe vinni; őtet csak felcsaltál ímmár el sem bocsátják az hová ő akarna menni, tudja is b zonnyal ő kevés javait fogja látni, az kit ő naga megada má sok telnek vele, efféléket sokat írt neki; kívánja azért ő nag hogy az fejedelemasszony mentől hamarébb írjon levele mind Strassburgnak, fővezérnek, mufftinak melyben declarálj hogy nem ő akaratjából futja ott dolgát, hagyatlan procator é semmit nem is bízott reá ő felge s szavát ne higyjük.

6. Hogy mikor marhákot megadatja ő naga az Mun kácsban maradt marhának regestrumát is aláhozzák, azok nál legyen, kik az marhák kézbenvételéért fognak menni.

c)

1633. szept. 28.

Nos N. N. Adjunk emlékezetűl és recognoscáljunk is e levelünkben; sat. (Lásd a szöveget Magyar Történelmi T VIII. k. 257. l.)

Prout bona fide recognoscimus. Harum nrarum vigore et testimonio literarum mediante. Actum Epperjessini die 28. mensis Septembris anno 1633.

(Egykorú másolata orsz. ltár. Act. Publ. Fasc. 6. Nro 10.).

f)

Kiegyezés Rákóczy György és Brandenburgi Katalin közt.

Nos Stephanus Sennyei de Kis Sennye episcopus Jauriensis locique ejusdem comes perpetuus, Sacr. C. Rque Mtis consiliarius et per regnum Hung. aulae cancellarius et Georgius Melith de Briber etc. Adjuk tudtára mindeneknek, az kiknek illik, ez levelünknek rendiben, mivel az mi kegyelmes urunk, u. m. császár ő fge részéről való commissarius urak úgy declarálták az diplomában való nyolczadik articulust, hogy az mint az tek. és ngos Rákóczy György *(czím)* követi elvégezik az fels. brandenburgumi fejedelemasszony és az jóemlékezetű fges Betthlen Gábor erdélyi és római imperiumbeli fejedelemnek etc. megmaradott özvegye plenipotentiariusival azon fejedelemasszonnak némünémű praetensióinak contentatióját pro effectuatione octavi articuli leszen. Azérthogy sok idegen controversiák leszállíttassanak és az fejedelemasszony ő felsége is tudja bizonyoson, mit várhat, ő nga is az erdélyi fejedelem mivel tartozik. Mi az megnevezett fejedelemasszony plenipotentiariussi ilyen végezésre condescendáltunk az ő nga követivel, sőt ugyan így végeztünk, hogy ő nga az megnevezett erdélyi fejedelem az feljűl megírt Catharina Brandenburgumi fejedelemasszonnak ad Fogarasért 70,000 forintot. Az munkácsi és fogarasi jövedelemért 20,000 forintot; ezenkivűl volt ő ngánál adóssága 10,000 frt, azt is megadja ő nga és tartozik 6000 aranynyal ő fgének, arról is contentálja ő nga, mindezeknek annualis resolutiót rendelvén megfizetésére. Post permutationem diplomatum pedig valami res mobilise, (ott nem értvén az allodiaturás és proventusbeli res mobilist) minden arany ezüst clenodiák, kárpitok, szőnyegek és egyebe az megnevezett fejedelemasszonnak Munkácsban vagyon, kit Erdélyből vittenek volt ki, avagy az megnevezett Munkács várában voltanak volna afféle marhák, mindeneket kiadat ő nga, az melyekről sufficienter quietáltassék ő nga, ottben Erdélyben is valamie leszen, vagy valamit azokból elköltött volna is, vagy költene is ő nga az megnevezett erdélyi fejedelem intra resolutionem annalem (excerpto az kiket az fejedelemasszony ígért ő ngának). Az minemű praetensiói voltanak az fejedelemasszonnak Munkácsban és Fogarasban levő lábos marhái felől,

azokért is ő nga 3000 forinttal augeálja az 90,000 frtot. Az feljűl megírt készpénz adósságról pedig és az megírt summáról tizenkét holnap alatt a die permutationis diplomatum tartozzék contentálni az megírt erdélyi fejedelem az megnevezett fejedelemasszont ő ígét, felvevén a fejedelemasszony arra rendeltetett embere, ha mit az üdő alatt is az summában deponáltatni akar ő nga és sufficienter quietálja ő ngát. Mely pénz depositiójának helye az leleszi conventben legyen; az pénznek letétele valamennyiszer leszen, mindannyiszor két héttel avagy legfeljebb három héttel annakelőtte ő nga certificálja arra rendelt emberét, u. m. egyikünket Melith Györgyöt; ha pedig akkor vagy távolléte, vagy betegsége miatt jelen nem lehetne, az káptalan tartozzék ő ngának arról quietantiát adni, az pénzt kezéhez venni. Hogyha pedig az megnevezett erdélyi fejedelem ő nga, vagy maradéki és legatariusi az tizenkét holnap alatt plenarie nem contentálnák az fejedelemasszont, super praemissis omnibus Beregh vármegyének akkorbéli viceispánját, szolgabírájával és esküttivel csak háztól is kihivatván, saltem vigore praesentium az munkácsi jószágból modo et ordine decretali super perennali aestimatione sancito, foglalhasson és foglaltasson annyit el az fejedelemasszony, az menynyit az hátralevő summa érne (exceptis et exclusis omnibus juridicis remediis et dilationibus amputatis) az fejedelemasszony bírhassa mindaddig, míg az summáról nem leszen contentálva és dum et quando maga ő nga az erdélyi fejedelem maradéki vagy legatariusi deponálnák azt az hátramaradott és elfoglalt rész-jószágon való summát, tartozzék az fejedelemasszony kezéből az jószágot kibocsátani, kit ha nem cselekednék, magok erejével ő nga az megnevezett erdélyi fejedelem maga, maradéki és legatariusi kifoglalhassák kezéből, valakinél az a részjószág találtatnék lenni, depositis tamen primo deponendis; az míg pedig az jószág az fejedelemasszonnak kezénél lenne is, ne pusztítsa, szegénítse, sőt ha az történnék is, az az kár az summából defalcáltassék egy Bereg vármegyei viceispán és szolgabiró intézése és ítéleti által. Az Hétszőlőt, az mint az szegény fejedelem vötte, tartozzék az fejedelemasszony azt ő ngának az fejedelemnek félesztendő alatt letenni, avagy az ő ngától neki adandó summából defalcálni. Mely feljűl megírt dolgoknak és végezéseknek bizonyságára és erősségére adtuk ez mi jelen való levelünket kezünk írásával és pecsétünkkel megerősítve.

Datum in libera et regia civitate Eperjesiensi die 28. mensis Sept. a. d. 1633.

Stephanus Senyey episcopus Jauriensis m. p. (p. h.)

Georgius Melith de Briber m. p. (p. h.)

Kivül: Contractuales inter principissam Braudenburgicam et principem Georgium Rákóczi ratione deponendae summae pro arce et bonis Munkacsiensibus et Fogarasiensibus.

Kiesl Rákóczy kezével: 4. Sept. 1633. az mássa itt benn macult, Cornel uram vette ezt ki.

(Eredetije a vörösvári ltban capsa 28. fasc. 2. Nr. 11.)

g)

A béke-okirat szövege.

(Lásd Magyar Történelmi Tár. VIII. k. 253 l.)

XXII.

1634. április hó.

Pathay Sámuel követsége Bécsbe.

a)

Pathay előterjesztése a császárhoz.

Sacratissima ac regia majestas, domine domine clementissime.

Humillimorum servitiorum meorum in gratiam Majestatis Vestrae debitam oblationem. Illustrissimus dominus princeps Transylvaniae, dominus meus clementissimus, confisus Majestatis Vestrae benignitati, de rebus punctatim subsequentibus eandem per me penes credentionales literas, ea qua par est fiducia, requirendam esse voluit.

1. Primo itaque Majestatem Vestram rogatam esse vult dignetur benigne annuere super aedificio in Sáros-Patak ex lapide fiendo.

2. Quia in benigna Majestatis Vestrae collatione super Sáros-Patak superioribus annis noviter facta cautum est, ut ante aliquot annos per suam celsitudinem extractum novum propugnaculum inter summam inscriptionis computetur; ideo postulat sua celsitudo, ne gravetur Majestas Vestra camerae suae Scepusiensi benigne demandare, ut cum fundatore certos murarios ad aestimandum illud propugnaculum expediant tandemque superinde testimoniales literas suae celsitudini dare debeant.

3. Quoniam Onodinum est confinium, sua celsitudo intendit deo adjuvante omnibus modis firmare et contra communem christiani nominis hostem munire, ideo Majestatem Vestram oratam esse vult, dignetur benigne annuere, liceat ipsi in comitatu de Zabolcs annuatim sexaginta centenaria sal-

luitri coëmere; pro praesenti autem anno ducenta centenaria ne ex penuria pulveris tormentarii inopinatum aliquod periculum ingruat.

4. Dignetur Majestas Vestra camerae suae Scepusiensi benigne committere, ut juxta tractatum Eperjesiensem, quae ipsis complananda restarent, sine dilatione locum et terminum cum consensu domini principis praefigendo quantocius complanare studeant, ne quid in suspenso maneat.

5. Amnystiam a Majestate Vestra benigne concessam sua celsitudo acceptare nequivit, eo quod in nonnullis punctis et clausulis a posteriori Posoniensi amnistia differat; domini autem commissarii Majestatis Vestrae in recognitionalibus literis suis manifeste declarant, ut per omnia juxta conclusionis Cassoviensis 15. et 19. articulos intelligatur, in quibus tota res ad Posoniensem anni 1626. amnystiam refertur; itaque postulat ut eo tenore expediatur.

6. Quia praeteritis diebus etiam institit apud Majestatem Vestram sua celsitudo ut solutionem tricesimarum et teloneorum trium millium boum Majestas Vestra benigne relaxare vellet: ideo Majestatem Vestram per me denuo rogatam esse vult, si non amplius, tamen duorum millium boum tricesimae ac telonei solutionem benigne relaxare superindeque salvipassus literas largiri dignetur, ut penes illas ubique in ditione Majestatis Vestrae libere traduci venundarique possit.

7. Majestas Vestra ad oppidum Sáros Patak dignetur annuales quatuor nundinas benigne concedere conferreque.

8. Magno cum animi dolore intellexit sua celsitudo, quod hisce diebus Petrus Melith capitaneus Zatmariensis nulla habita ratione diplomatis verbo caesareo et regio bonaque fide confirmati, sine omni justa causa, absque ullo juris processu, citationeque sine omni, in gravissimum praejudicium nobilitatis praerogativae contra leges patrios (in quibus manifeste cautum est, ne quis regnicolarum sine legitima citatione, processuque juridico ullomodo per quempiam turbetur) egregium Matthaeum Pathai primarium aulae familiarem suae celsitudinis dum in servitio ejusdem esset, ex oppido Zatmar, ubi residentiam habebat personalem, exclusit, conjugem ejus, liberosque et domum residentiae cum summa ipsius injuria ipsi interdicendo; his exeundi, illi autem ingrediendi libertatem eripuit, quod hactenus inter gentem Hungaricum omnino insolitum erat et quia non aliam ob causam factum est, quam quod domini principis servitio addictus esset: ideo Majestatem Vestram dominus meus clementissimus rogatum esse vult, ut habita condigna ratione communis justitiae et aequitatis nec

non diplomatis (quod sancte conservari debet) de securitate dicti Matthaei Pathai, communisque praerogativae nobilitaris dignetur Majestas Vestra clementer et serio demandare, eumque pristinae libertati restituere; ac tandem siquid Petrus Melith contra eum praetensionis habuerit, vel alter quispiam, id via juris prosequatur non absoluta potentia, in derogamen nobilitaris praerogativae, ne inde graviores inconvenientiae oriantur: interim super moderno insolito facto Petri Melith (quod manifeste contra articulum tertium diplomatis Eperiesiensis commissum est in manifesto quodam genere (?) dignitatis et existimationis suae celsitudinis, per idque suam celsitudinem gravissime laesam esse sentit) omnino per Majestatem Vestram satisfactionem postulat effective; nam si Petrus Melith in isto negotio impunitus maneret (quod dominus princeps, ne suspicatur quidem) alii etiam violandi diplomatis ansam arripiendo (parva enim scintilla saepe magnum solet excitare incendium) forte etiam majora attentarent, et (quod deus avertat) ulciscendarum injuriarum occasionem praeberent.

Superiori anno intercepti erant suae celsitudinis homines, Henricus Drailing, Johannes Hofman et Paulus Souentz, quorum duo jam ex captivitate dimissi sunt, tertio nimirum Henrico Drailing usque ad hodiernum diem in captivitate retento, quorum trium libertatem, dimissionemque, quoniam dominus cancellarius Majestatis Vestrae commissarius Eperiesini promisit: ideo sua celsitudo Majestatem Vestram debita cum instantia requirendo confidenter rogatam esse vult, ut habito respectu suae celsitudinis dictum Henricum Drailing ex captitvitate dimitti facere ne dedignetur.

9. His ita propositis quoniam terminus comitiorum Transylvanicorum, dies nimirum 12 futuri mensis Maji instat, ad quem mihi redeundum est Albam Juliam deo adjuvante, ideo ultra sex vel ad summum 7 dies hic morandi facultatem non habeo; proinde Majestatem Vestram humilime oro dignetur interea temporis sese super his omnibus benigne resolvere meque expedire alioquin mihi etiam re infecta discedendum erit, ut ad terminum Albam Juliam perveniam; benignam M. Vestrae demisse expeto resolutionem.

Sacratissimae Caesrae et Regiae Majestatis Vestrae
humillimus addictissimus servitor
illustrissimi ac cels. Transylvaniae Principis
Internuntius
Samuel Pathay m. p.

Kívülről: Memoriale ad suam sacratisimum caesaream ac regiam majestatem dnum dnum semper clementissimum humiliter porrectum.
(Minuta, a a vörösvári levéltárban.)

b)

Pathay követjelentése.

Mostani Bécsben való járásomnak descriptiója.

Cardinál uramat ő nagyságát Nagy-Szombatban találván és szemben levén vele, Nagyságod levelét megadván, böcsöletesen köszöntettem, Nagyságod szóval való izenetét is megmondottam, mind az secretumot, s mind az privatumot declarálván ő nagysága előtt. Az secretum felől egyéb választ nem adott, hanem az mit maga immár azelőtt való levelében megírt volt Nagodnak, melyet előttem is elolvasott; császárnak ő felségének mit írt, ő felsége arra mint resolválta magát, mind elolvasta maga előttem, mondván, hogy azért kellett Nagyságodnak deákúl írni, hogy azon írásának mását ő felségének is megküldötte, sőt az ő felsége resolutiójának pariáját is megküldötte Nagyságodnak, jelentvén, hogy talán más azt meg nem merte volna próbálni, de ő nagysága csak az egy igazságra néz, az mit akárkinek meg mer írni, azt ha mind ez világ megtudja is azután, nem gondol vele. Nagyságod benne ne kételkedjék, valamit javára valót lát Nagyságodnak, ki az közönséges jóval nem ellenkezik, abból jó szívvel szolgál, az mit penig Nagyságodban is eszében vehet, kinek nem kellene lenni, azt is megmondja, nem, nézvén semmi tekintetet ebben, vígyázván csak az igazságra; noha császárnak most is sok gondjai vannak az imperiumban, de hogy igen roszúl volna dolga, vagy igen félelmesől, nem, mindazáltal tagadhatatlan, hogy nincsen gond nélkűl, de mégis ha kívántatik, szakaszt onnan is 15 ezer embert s többet is, úgy tudom, mint itt vagyok és soha bizony meg nem hagyja fogyatkozni nagy költségével is s azért segétséget semmit se adjon; erről való több discursusát maga megírta ő nagysága Nagyságodnak.

Az privatumokat mikor említettem volna, hogy legyen abból is jóakarattal és Nagyságod dolgait ő felsége előtt promoveálni ne neheztelje, azt csak elhallgatta, data occasione az beszélgetés közben kétszer is előhoztam, csak elhallgatta, más dolgot hozván ő nagysága elő. Mikor tőle el akartam búcsúzni, kérem Nagyságodat, az én kegyelmes uram dolgairól ne feledkezzék írni ő felségének, mondá arra ő nagysága, hagyjatok békét afféle aprólékos dolgoknak, látnátok ahhoz az derék dologhoz, ki most előttetek vagyon, végezzétek először az török dolgát, könyebb azután az többi; ő felségének írok, kegyelmed adja meg levelemet. Evvel elbocsátván, írt ő felségének, avval felmentem, mit írt ő nagysága, azt immár Nagyságod értette tőlem.

Bécsben érkezvén, császárral ő felségével szemben lettem audientiám után negyednapjára, akkor volt audientiám; ő felségének mindeneket fundamentaliter megbeszéllettem, az ki írásban való volt, azt írásban adtam be ő felségének, az ki szóval való izenet volt, azt csak szóval declaráltam; ő felsége ajánlván minden jóakaratját s Nagyságod látogatását, köszöntését kedvesen vevén, igen akarta, hogy Nagyságod azokról az dolgokról tudósítani el nem mulatta. Ezek után ő felsége engem igazita Eggenperger herczeghez, hogy az dolgot ő előtte is declaráljam, azután a magyar cancellarius előtt is, jelentvén ő felsége, hogyha az herczegnek és cancellarius uramnak megbeszéllem, anynyit teszen, mintha írva adtam volna be, engem is tartóztatni nem fog, mivel az dolog haladékot nem kíván; mindjárást cancellarius uram után postát küldet Győrbe, harmadnap múlva még mást küldet. Cancellarius uram megérkezvén nyolczad napra, mindjárást vele szemben lettem és Nagyságod levelét megadván, böcsületesen köszöntettem Nagyságod nevével, az szóval való izenetet is megmondottam, az secretumot is ő nagyságának declaráltam. Azért Nagyságodnak szolgálatját ajánlván ő nagysága, dolgainak promoveálására is ígéré magát; ez alkalmatossággal minden dolgokról ő nagyságával bőségesen beszélgettem. Az mádi donatiónak állapatját az mi illeti, mivel Nagyságod ő nagyságának írott levelében azt írta, hogy erről többszer meg nem fogja találni, ő nagysága azt mondá, ezelőtt itt fenn levő szolgájától is ő nagyságának megizentem, hogy abból semmi difficultás nem leszen az ő felsége részéről, csak ő nagysága válaszsza el, mint akarja expediáltatni, mindjárást expediáltatom, de mit tehetek róla, ha ő nagyságának eleiben nem tudták adni az dolgot; kire én azt felelém, hogy ebben nem egyéb fogyatkozás esheték, hanem mivel Nagyságod engem az derék dologgal sietett expediálni, addig az az ő nagysága válasza Nagyságodhoz nem érkezhetett, végben akarta penig Nagyságod ezen alkalmatossággal vinni, azért kellett felőle írni; ezen igen megnyúgodott, ígérte is arra magát, hogy csak Nagyságod declarálja magát, mint akarja expediáltatni, az szerént expediáltatja ő nsága. Munkácsi dolognak állapatját is előfordítám, nem urgeáló módon, hanem csak útat nyitván arra, hogy írtam Nsgodnak és ha válaszom érkezik, arról való donatiót is expediáltassa; arra is ő nagysága categorice declarálá magát, hogy kész ő nagysága arra is, de úgy tetszik ő nagának, hogy Nagod hagyna békét az donatiónak, hanem bírná csak vigore diplomatis, mert imígy sok contradictori lesznek Nagyságodnak, talám lesznek 72 (úgy emlékezem reá, anynyit monda), mindazonáltal csak értse az Nagyságod akaratját, semmi ő nagyságán el nem múlik: minden egyéb privatumot

is proponáltam ő nagyságának. Melith Péter dolgát is előszámláltam, ő nagysága azt mondá, hogy soha ő felségének még eddig abban semmi híre nem volt nem jól cselekedte Melith uram; magamtól megmondá(m) ő nagyságának, ezt én tőlem senki nem izente, csak magamtúl mondom, az mint az állapatot látom, ilyen ítéletben vagyok, hogy ha ő felsége meg nem bűnteti, noha az én kegyelmes uram ő felségének csak legkissebb tisztviselő jámbor szolgáját is illendő módon böcsöli, oltalmazza, és ha kívántatnék, köntesével is befedezgetné s böcsölet adassék az szakmári kapitánynak; de az a lator, az ki ő felsége és az én kegyelmes uram között való nagy faradtsággal és költséggel véghez ment diplomát sértegeti, az országnak nemesi szabadságát rontja, az ő nagysága szolgáit törvénytelen háborgatja, akárki legyen, ha az ő felsége birodalmán kívül találtatik, félek rajta, hogy elragadtatik és latorságának érdeme szerént meg is büntettetik. Erre cancellarius uram azt felelé, nem kell annak úgy lenni, még ő felsége ezt senkitől nem értette, de így találtatván az dolog lenni, el nem szenvedi ő felsége.

Az amnistiát ott hagytam, abban való difficultásokat megmutogattam, arra csak azt felelé, hogy nem volt akkor jelen, mikor azt expediálták, de ő felsége arról is kegyelmesen fogja magát resolválni, holott irásban vagyon ő felsége előtt. Ezek után harmad napjára ő nagyságát ő felsége audientiára hívatta, akkor magát ő felsége mindenekről resolválta, parancsolván, hogy in forma decreti kiadják; másnap ő nagysága az ő felsége kegyelmes resolutiója szerént az decretumot expediáltatta és nekem megküldette, azután ő nagyságához menvén, az amnistiáról szólottam; azt mondá ő nagysága, hogy az pozsonyi szerént kívánta Nagyságod commissariusi által, ők is ő felsége részéről a szerént igérték, úgy is vagyon expediálva, meg is mutatná az liber regiusban, de Szikszainál vagyon, ki most itthon nincsen; tovább urgeálván az dolgot, mondá ő nagysága, nem az pozsonyi, hanem az niklospurgi amnistia vagyon úgy, talám azt akarta ő nagysága kívánni, de nem animadvertálták az ő nagysága commissariusi, az pozsonyit kívánák, mi is penig ő felsége részéről örömest megengedtök, most immár többet nem kívánhatni annál, az mint akkor elvégeződött. Ezek után kívántam, hogy ő felsége resolutiója szerént az leveleket is expediáltassa, ő nagysága mindjárást meg is parancsolta, de mivel még egy egész hétnél több tölt volna bele, meg nem várhatám, el kellettvén sietnem az derék dologgal, meg is parancsolta vala penig Nagyságod, hogy az privatumokért csak négy nap se múlassak, azért azoknak az leveleknek aláhozását Csernátoni uramra bíztam, jegyzést is adtam róla. Az secretumról való választ is urgeálám, hogy ő felsége arról való ke-

gyelmes resolutióját adná írásban, hozhatnám úgy meg Nagyságodnak, lenne pro fundamento, lehetne Nagyságodnak is annyival nagyubb erőssége, kihez bízhatnék; ő nagysága azt mondá, az nem lehet, mert mivel Kegyelmed is nem írásban adta ő felségének, hanem csak verbaliter proponálta, kinek úgy is kellett lenni, ő felsége is írásban nem adhatja, mert vagy az úton szerencsétlenség által, vagy más módon kézben akadván az írás, az török azt mondhatná, hogy mi az vele való végezésönk ellen cselekedtönk, diplománk vagyon penig nála; de egyáltaljában elhigyje ő nagysága, hogy soha abban meg nem fogyatkozik, magunkért úgy, mint ő nagyságáért, ő felsége megsegíti, mert az a kőrösztyénségnek veszedelmében jár, csak egy karó szálát is ő felsége Erdélynek soha nem engedi; hadait is ő felsége most computálja, mennyi lehet; minden tisztviselői itt vannak, oda fel is elküldett ő felsége az kőrösztyén fejedelmekhez, az kik még megvannak, értekezik, hogy tempore necessitatis az török ellen mit adhatnának, válasza jövén ő felségének onnan, ő nagyságát postán mindjárást tudósítja róla, oly emberét expediálja, a ki által megjelenti ő nagyságának, talám még Kegyelmednél előbb oda is érkezik; osztán erről immár ő nagyságának cardinal uram által alkalmasént válasza is vagyon, azért az kívántatnék, hogy az fejedelem ő nagysága is voltaképen tudósítaná ő felségét országában, birodalmában minden apparatusa szerént menni ereje lehetne, mivel bíztathatná magát, hogy ő felsége is azt értvén, tudhatná magát ahhoz accomodálni és tudná, mennyire való segétség kívántatnék hozzá, kire ő felsége is úgy viselne gondot, hogy csak annyit depultána oda, az mennyi szükség volna, fordítván az többit ide fel való szükségére, ne kellenék oda annyit deputálni, az ki superfluum lenne és héjában itt való erejét is minuálni, Ha penig több kívántatnék is, arról is ő felsége tempestive provideálna, mert uram ugyan kennyebb azért nekönk az kőrösztyénekkel megalkudnunk, hogysem mint az törökkel. Igy cselekedett vala az megholt fejedelem is, mikor az török ellen szándékozott, minden apparatusának módját, hounan mennyi ereje lehetne, mennyi munitiója, népe, élése, minden rendbeli hadakozó eszkezi, mindeneket szépen renddel megírt vala maga kezével és minden titkát szívének aperiálta vala ő felsége előtt, mivel akkor akarja vala ő felsége leányát elvenni, ki most is mind nálam vagyon írva. Evvel elbocsátván engem, ő nagysága is menten ment postán Pozsonyba cardinal uramhoz egy kis postakocsin, csak egy írása levén magával. Én is mindjárást megindúltam, sietvén az országgyőlésére megérkezni; az privatumokról való expeditióknak extrahálására Réz András uramat akartam felküldeni, de Csernátoni uram Pozsonyban

találván engem, ő reá biztam, jegyzést adván neki mindenekről, írtam is tőle mind cancellarius és secretarius uraméknak. Mivel penig én gondolkodtam azon, hogy talám Csernátoni felérkezik az vajdák ő nagyságok dolgainak sollicitálására, szólottam cancellarius urammal, hogy ha elérkezik, legyen ő nagysága jóakarattal és mivel Nagyságodnak conferáltatott az vajdáknak abbeli jussok, igyekezze ő nagysága végben is vinni, kire szeretettel ajánlotta is magát.

Pozsonyban érkezvén estvére, cardinal urammal másnap voltam szemben; jelenté, hogy mindeneket ő felsége cancellarius uramtúl megizent volna neki. Azután így kezdé el beszédét: én Kegyelmedet nem tartóztatom, az levelet is az fejedelemnek megírattam, Kegyelmednek ő felségéhez való járása jól volt, én is akarom; az király (?) elment, ha látta Kegyelmed, szemmel látott dolgot mondhat az fejedelemnek; azt is megmondja Kegyelmed, hogy ne legyen semmi diffidentiával hozzám, mert nem adtam, nem is akarok diffidentiára való okot adni ő kegyelmének. Nagy dolog, uram, hogy én előttem az az dolog titkon volt és csak holmi aprólékos dologról szólott Kegyelmed, tudtam penig azt, hogy csak afféle aprólékos dolgokért mostani állapatban fel nem küldettek, bolondság is volna; bizony sok rendbeli gondolatim voltanak énnekem azúta Kegyelmed felől, ő felségének is mindjárást megírtam postán, minekelőtte Kegyelmedet elbocsáttam volna s azt írtam, hogy az fejedelem szolgája megyen Felségédhez néminémő dolgokkal, de én soha nem hiszem, lehetetlen is, hogy csak avval menjen, hanem más dologban jár, vagy kímséget visel: megbocsássatok, uram, de hogy ide csak szót adjatok, meg kell azt gondolni, hogy az mit egy ember fel tud gondolni, más is felgondolhatja azt s talán még többet is annál. De ez mind hadd járjon. Az császárnak ő fölségének noha bizony nagy dolgai vannak mostan előtte, mindazonáltal, minthogy az az ő titulusa, hogy defensor christianitatis, tartozik vele, hogy az török ellen segétséget adjon, ha ugyan nagy fogyatkozására leszen is, bizonyoson penig meg is segíti, úgy higyje, valamint élek, egyéb módon mindenben arra kell vigyázni, hogy nagy alkalmatlanságokkal is el kell távoztatni, hogy az frigy az törökkel fel ne bomoljon. Ezek után mutogatá Lengyelország felől érkezett híreit, ennek alkalmatosságával hozá azt is elő, hogy az a híre, hogy az török Váradot akarná megszállani és császár ő felsége is efféle sok hírekkel terheltetik s kivánná tudni, ha ugyan úgy vagyon-é, de ő nagysága megírta, hogy ne higyje ő felsége, mert Nagyságodnak arról való bizonyos hírei levén, ha úgy volna, semmiképen ő felségét arról értesiteni el nem mulatná. Jelenté azt is, hogy ő felségének semmi

levele nem érkezhetik az portáról, kin igen csudálkozik és gondolja, hogy talám nem bocsátják az leveleket; de most más módot talált benne ő felsége, e napokban bizonyos híre érkezik. Hogy Nagyságodnak ő felségével egyenlő értelme lehetne és ő felsége is mindenkor bizonyost érthetne az idevaló állapat felől, legszükségesebb volna, hogy cziffrákkal írott levele Nagyságodnak minden héten menne ő felségéhez, azt soha senki ez világon meg nem olvashatná, csak ketten tudná Nagyságod ő felségével, annak formáját ő felsége meg is küldi Nagyságodnak postán; mikor egyéb dolog nem volna, ha csak azt írná is Nagyságod, hogy még az dolog most is csak abban vagyon, hogy mégis értené ő felsége és tudna felőle provideálni, menne minden héten levele Nagyságodnak, úgy is kell lenni, annélkül semmi az dolog; az postákon meg leszen parancsolva életek vesztése alatt, hogy éjjel-nappal vigyék az levelet és sehul meg ne késleljék, az levélre kivül egy akasztófát kell reá írni, az leszen az jele, hogy vigyék és valahol valamelyik postánál megkéslelődnék, mindjárt felakasztassék érette.

Csáki István dolgáról így beszélle ő nagysága cardinal uram: Csáki István uram dolga el vagyon végezve, hogy jószága megadassék, ő kegyelme igen nehéz conditiót adott eleiben, hogy éltéig bírja s azután szálljon az fejedelemre s úgy akarja remittálni, kit amaz sémmiképen nem acceptálhat s ne is acceptálja, mert az terhesebb volna az első állapatjánál, holott csak per non venit sententiával foglalták el és abban jövendőben is mód lehet, változhatik az fejedelemség és reménység vagyon benne, hogy ezután is hozzá juthat; de ha most oda vallaná, mindéltig oda maradna és így evvel sokkal súlyosabban aggraváltatnék, nem hogy valami kennyebbsége lehetne vele. Ez uram nem effectuálása az diplomának, hanem inkább sértegetése; de hagyjon békét ő kegyelme afféle dolognak, én úgy ítélem, mind is nincsen annak tiz ezer forint jövedelme, nem illendő fejedelemnek azon akadályoskodni, effélével csak megjegyezteti magát, mintha igen nagy fesvénység szorúlt volna bele és az másén akarna kapdosni; ő felségének is penig eleiben jutván afféle dolog és tartozván ő felsége híveit igaz ügyekben oltalmazni, csak egyenetlenség támadhatna belőle. Ezeket bár ugyan megmondja Kegyelmed az fejedelemnek.

Kivül: Pathai Sámuel uram járása s hozta válasz etc. 1634.

(Eredetije a vörösvári levéltárban.)

gyalog szolgáljanak, mikor Nagyságod fogja parancsolni, praestálják is; az úton járóknak is, mint egyéb rendek, tartozzanak szállást adni; az ó tordai embert is akármi szín alatt, ha három vagy négy esztendeje volna is, hogy elszökött volna, bé ne fogadják, helyt nékik ne adjanak, hanem sub poena ducentorum florenorum Hungaricalium űzzék vissza onnét.

Articvlvs V.

Hogy az Belényes városában lakóknak privilegiumok tartása szerint borokat meg ne harminczadolják, végeztetik.

Belényes városában lakó atyánkfiainak kegyelmes urunk, mivel privilegiumok tartása szerint soha borokat meg nem harminczadlották, hogy Nagyságod mostan is azon usussal élteti az bor dolgából, az minémű usussal idvözült fejedelmünk idejében éltek, Nagyságodnak megszolgáljuk: de azért az kik ő kegyelmek közzűl ökrökkel kereskednek, hogy azokról harminczadjokat megadják, mi is igen méltónak ítíljük.

Articvlvs VI.

Hogy az szászságon lévő boroknak dézmálásából az régi jó usus observáltassék, végeztetik.

Végeztük azt is kegyelmes urunk, hogy a szászságon lévő boroknak dézmálásából is observáltassék az régi jó usus, az dézmásnál instructió lévén, vegye bé az szerént mixtim az dézma mustot, a hol jó terem, jót, a hol szegényebb terem, szegényebbet.

Articvlvs VII.

Hogy az számadó szolgák dolgából az 1633. esztendőbéli ötödik articulus observáltassék.

Az számadó szolgák dolgából is observáltassék az 1633. esztendőbéli ötödik articulus, meliorálván evvel, hogy ilyen casusban az viceispánok és szolgabírák Bihor vármegyén kivül mindenütt exequálhassanak; mivel ott az Nagyságod directorának kell executiót tenni. Mi penig kegyelmes urunk ez articulusunkat úgy értettük, hogy az repulsió tételnek cedálni nem kell; holott az articulus megírt törvény és decretum helyett reputáltatik. Az mely tisztviselőknek penig rationistájok, az kik életben vadnak, és az Nagyságod birodalmában találtatnak, ha mellékek nem jöttek, vagy ez ideig nem voltak, Nagyságod, mégis azoknak egy bizonyos terminust praefigálván, rationistájok jöhessen mellékek, igazíthassák együtt ratiójokat. és ha mivel adóssá maradnak, fizessenek egyaránt. Az kik penig repulsióval éltek volna is, az semmiben reputáltatván,

szokás szerint négy rendbéli terminusokon, úgy mint az Szent-György napinak felét ad 13. Julÿ, felét ad 1. Septembris, az Szent-Mihály napinak felét ad 1. Novembris, felét ad 1. Januarÿ anni venturi Nagyságod tárházában beszolgáltatni. Hogy penig mostan urgente necessitate ennyire kellett mennünk az adózás dolgából, Nagyságodnak könyörgünk, ez után ususba ne keljen. Az partiumbéli uraink s atyánkfiai, az száz uraink s atyánkfiaival együtt ezen terehviselésre ígírik magokat; hasonlóképpen az székely uraink atyánkfiai is, kiknek az vármegyén ő kegyelmek közzűl jószágok vagyon.

Articvlvs II.

Az liber questus néminémü marhákból felszabadíttatik.

Az pénz is minémű szűk légyen kegyelmes urunk szegény hazánkban, tapasztalhatóképpen látjuk és érezzük; accedálván azért az Nagyságod kegyelmessége is, végeztük, hogy mindenféle renden való emberek juhokkal, berbécsekkel, meddő tehenekkel, lovakkal szabadoson kereskedhessenek, idegen helyekre akárhová kihajthassák, az 1632. esztendőbéli 30-dik articulusunkban contentiája szerint vihessék és eladhassák, megadván azokból igazán az harminczadokat. Az partiumbéli uraink és egyéb helyeken valók is kegyelmes urunk, hogy az szűrt szabadoson vehessék szász atyánkfiaitól és az országból kivihessék, az Nagyságod kegyelmes annuentiájából concludáltuk.

Articvlvs III.

Hogy az latrok kergetésében az 1631. esztendőbéli 13. articulus observáltassék, végeztetik.

Az latrok kergetésében, mind fiscus jószágiban mind egyéb helyeken, hogy az 1631. esztendőbéli 13. articulus observáltassék, minékünk is tetszik kegyelmes urunk, csakhogy az viceispánok a mellől nem recedálván mind az fiscus, mind penig urak, fő és nemes ember jószágiban mód nélkűl az szegénységet ne saczoltossák, terheljék, felesed magokkal rajtok ne éljenek, hanem elvégezvén dolgokat előbb, menjenek, végeztük.

Articvlvs IV.

Az idvözült fejedelemtől conferált privilegiumok az új tordaiknak helyben marad.

Minémű állapattal conferálta légyen az idvözült urunk az új tordaiaknak privilegiomokat, hogy Nagyságod azt is kegyelmességéből in suo vigore meghagyja, Nagyságodnak megszolgáljuk. Azt contineálván azért privilegiumok, hogy

gyalog szolgáljanak, mikor Nagyságod fogja parancsolni, praestálják is; az úton járóknak is, mint egyéb rendek, tartozzanak szállást adni; az ó tordai embert is akármi szín alatt, ha három vagy négy esztendeje volna is, hogy elszökött volna, bé ne fogadják, helyt nékik ne adjanak, hanem sub poena ducentorum florenorum Hungaricalium űzzék vissza onnét.

Articvlvs V.

Hogy az Belényes városában lakóknak privilegiumok tartása szerint borokat meg ne harminczadolják, végeztetik.

Belényes városában lakó atyánkfiainak kegyelmes urunk, mivel privilegiumok tartása szerint soha borokat meg nem harminczadlották, hogy Nagyságod mostan is azon usussal élteti az bor dolgából, az minémű usussal idvözült fejedelmünk idejében éltek, Nagyságodnak megszolgáljuk: de azért az kik ő kegyelmek közzűl ökrökkel kereskednek, hogy azokról harminczadjokat megadják, mi is igen méltónak ítíljük.

Articvlvs VI.

Hogy az szászságon lévő boroknak dézmálásából az régi jó usus observáltassék, végeztetik.

Végeztük azt is kegyelmes urunk, hogy a szászságon lévő boroknak dézmálásából is observáltassék az régi jó usus, az dézmásnál instructió lévén, vegye bé az szerént mixtim az dézma mustot, a hol jó terem, jót, a hol szegényebb terem, szegényebbet.

Articvlvs VII.

Hogy az számadó szolgák dolgából az 1633. esztendőbéli ötödik articulus observáltassék.

Az számadó szolgák dolgából is observáltassék az 1633. esztendőbéli ötödik articulus, meliorálván evvel, hogy ilyen casusban az viceispánok és szolgabírák Bihor vármegyén kivűl mindenütt exequálhassanak; mivel ott az Nagyságod directorának kell executiót tenni. Mi penig kegyelmes urunk ez articulusunkat úgy értettük, hogy az repulsió tételnek cedálni nem kell; holott az articulus megírt törvény és decretum helyett reputáltatik. Az mely tisztviselőknek penig rationistájok, az kik életben vadnak, és az Nagyságod birodalmában találtatnak, ha mellékek nem jöttek, vagy ez ideig nem voltak, Nagyságod, mégis azoknak egy bizonyos terminust praefigálván, rationistájok jöhessen mellékek, igazíthassák együtt ratiójokat, és ha mivel adóssá maradnak, fizessenek egyaránt. Az kik penig repulsióval éltek volna is, az semmiben reputáltatván,

az praefigálandó terminusra Nagyságod certificáltassa, azokról is observáltassék ezen újonnan confirmált articulusunk. Az mely úri avagy főrenden lévő emberek penig hátok megett afféle számadó szolgát tartanának, vagy fogadnának, eddig is fogadtak volna, kézbe kéretvén szolgabíróval az Nagyságod directora az olyan számadó szolgát, ha kézben adja, jó, ha nem, citáltassék azon vármegye székire és első szék napján, denegatis ulterioribus terminis, convincáltassék azon, a mivel a számadó szolga tartoznék és azon vármegye ispányi azon vármegye sententiájával exclusis omnibus juridicis remediis exequálhassák is.

Articvlvs VIII.

Hogy az arany váltókon kívül valakik titkon aranyat eladnának, vagy vennének, azok ellen az elmúlt őszi gyülésben concludált articulus confirmáltatik és melioráltatik.

Országunkból elfutott és hazájok romlásával magoknak gonoszúl előmenetelt kereső emberek ellen is, hogy az elmúlt őszi gyülésünkben végezett második articulusunk inviolabiliter observáltassék, concludáltuk, meliorálván ezzel, hogy azok is in genere, az kik szabadságban vadnak, az fogságban lévőknek szabadúlásokat solicitálnák modo ibidem declarato. azon articulusunkban megírt poenában incurráljanak.

Articvlvs X.

Hogy az malefactorokat azon vármegyéken lévő tisztviselők ítíljék és megbüntessék, az melyben laknak.

Az mely malefactorokat kegyelmes urunk valamely vármegyében valami vétekért captiválnak, azokon kivűl, az mi az Nagyságod személyét concernálná, minékünk is tetszik egész országúl, hogy azon vármegyében lévő tisztviselők ítíljék és büntessék, ne kellessék régi szokások és törvények ellen ide Fejérvárra hozni.

Articvlvs XI.

Hogy Békés vármegyében az török földéről az embereket ad loca tutiora felhíhassák és bizonyos törvénybéli processusokat ugyanott peragálhassák.

Mivel kegyelmes urunk Békés vármegyében avagy másuva is akarhova az tisztek vel ad ammonitiones vel ad recipiendas testium fassiones ob metum Turcarum nem mehetnének: végeztük, hogy ez ugyan articulusban íratván, az olyan helyekről az embereket ad loca tutiora felhívathassák és efféle törvénybéli processusokat ugyanott peragálhassák; ha peniglen valamely praediumon ember nem lakik, az ammonitiók csak az földesurak által is celebráltassanak.

kerekkel megsegítenék; hasonlóképpen az szász atyánkfiai is, melyet ő kegyelmek praestáltak is: de az Hunyad vármegyebéliek nem akarván praestálni, mostan is hátra volna. Végeztük azért, ezt ugyan articulusban íratván, az tizennyolcz szekeret ígéretek szerint tizednapig, ez jövendő szent István király napig sub poena ducentorum florenorum hungaricalium praestálják és véghez is vigyék, accedálván az Nagyságod kegyelmessége is mind az város építéséről, lövő szerszámok helybenállatásáról, faeszközök megcsináltatásáról, Nagyságodnak alázatoson megszolgáljuk.

Articvlvs XIX.

Az máramarosiaknak az lengyelországiaktól lévő károk felől való gondviselés ígírtetik.

Az máramarosi atyánkfiainak minémű nagy károk és fogyatkozások légyen az lengyelországiaktól, hogy Nagyságod kegyelmességéből ő kegyelmekre való gondviselését is ígéri, Nagyságodnak megszolgáljuk, mint kegyelmes urunknak.

Articvlvs XX.

Hogy az mostan történt combusták állapatjokból az régi combustákról írt articulusok observáltassanak.

Az mostan és nem régen történt combusták állapatjából is, úgymint Martonfalván és egyéb helyeken lévőkben is, a Nagyságod kegyelmessége szerint, hogy az régi cambustákról írt articulusok observáltassanak, igen méltónak ítíljük.

Articvlvs XXI.

Hogy Váradon, Réven, Hunyadon, Kolosvárátt az régi articulus observáltassék az postálkodásból sub poena 200 florenorum.

Arról is egynéhány articulusink extálnak, hogy Váradról Révig, Révről Hunyadig, Hunyadról Kolozsvárig és vice versa [1]), légyen az postálkodás régi szokások és privilegiumok tartása szerént. Tetszett azért, hogy mind Váradon, Réven, Hunyadon, Kolosváratt, sub poena ducentorum florenorum hungaricalium observáltassék azon régi articulus. Ennek pedig executori az viceispánok, szolgabírák, vagy az Nagyságod directori légyenek.

---

[1]) A nyomtatott példányban »Universa« áll ugyan: de ez a sajtóhiba egykorú kézzel ki van javítva.

Articvlvs XXII.

Hogy Kapi Andrásnénak elfoglalt bakai házát ad decimum quintum diem az occupatorok restituálják.

Minémű nagy injuriája lött légyen Kapi Andrásné asszonyomnak bakai házának occupatiójában, hogy azért másoknak is példa lehessen, az Nagyságod kegyelmes resolutiója szerént minekünk is tetszik, hogy ad decimum quintum diem az occupátorok restituálják elfoglalt jószágát minden res mobilissal együtt; melyet ha nem cselekednénk, az Hunyad vármegyebéli viceispánok restituálják az szerint, ha kívántatik levatis gentibus comitatus, sub amissione officiorum: kiknek requisitiójára az vármegye is tartozzék sub poena non observationis articulorum insurgálni és az házat, jószágot az asszonynak restituálni. Annakutánna, ha melyik félnek praetensiója lészen egymáshoz, kereshesse suis modis.

Articvlvs XXIII.

Az Maroson lévő sóvámlás tolláltatik.

Az Maroson való aranyi sóvámlásnak, mivel semmi méltó okát nem látjuk, nem is igen régen kezdetett: végeztük egész országúl, hogy az ott való vám penitus tolláltassék.

Articvlvs XXIV.

Hogy az székelyeket jobbágy kérésén statutiónak contradictiójján, legitimum mandatumoknak nem obtemperálásán és notán kivül directe diaetára vagy táblára ne evocálhassák.

Hogy kegyelmes urunk a székely uraink s atyánkfiai is régi szabadságokkal élhessenek, determináltuk a Nagyságod kegyelmes tetszéséből is, hogy jobbágy kérésén, statutiónak contradictiójján, legitimum mandatumoknak nem obtemperálásán és notán kívül senkit közülök directe diaetára vagy táblára ne evocálhassanak; ha kik penig affélét tentálnának, citáltassanak az ott való tisztek eleibe és az tavalyi articulus szerint convincáltassanak in poena ducentorum florenorum Hungaricalium.

Articvlvs XXV.

Hogy az régi usus observáltassék abból is,[1] *az kik egymáson vért tesznek.*

Ilyen usussal is éltenek ő kegyelmek, hogy az kik közülök egymáson vért töttek, az magok tisztei büntették érette;

[1]) A nyomtatott példányba ezen szavak: *abból is*, egykorú kézírással vannak bepótolva.

hogy ezután is azon régi usussal akarja éltetni Nagyságod őket, Nagyságodnak megszolgáljuk.

Articvlvs XXVI.

Hogy az boroknak megvételében és hordók állapatjában bizonyos modalitas observáltassék ezután.

Jelentik azt is ő kegyelmek, mivel borok nem terem, az szászságon szoktak bort venni pénzeken, de az hordóknak állapatjában gyakorta igen decipiáltatnak. Végeztük azért, hogy ha az boradó ember reá felel, mennyi vedres lészen, vegye úgy meg az borvevő, annakutánna ha ki nem telik, menjen vissza az boradóra, és ha mi kára az borból következett, ha contentálja rólla, bene; alioquin az ott való tisztek, viceispánok, vagy egyéb tisztviselők, vigore praesentium articulorum exequálhassanak fl. 12 rajta: melynek két része az káros emberé, harmad része az executoré légyen. Ezt hozzá tévén, hogy az káros ember bizonyos testimoniumot vigyen mind az vármegyében való tisztektől, mind penig az ott való folnagyoktól is, az hol az bort megveszi.

Articvlvs XXVII.

Az aranyasszékiek mind publicatiók dolgából és egyéb szabadságokban, az melyekben találtattanak, megtartassanak ezután is.

Kegyelmes urunk, hogy Nagyságod az aranyasszéki atyánkfiait is mind publicatiójok dolgából, mind penig egyéb szabadságokban, melyekben találta Nagyságod, fogyatkozás nélkül ígéri megtartani, Nagyságodnak megszolgáljuk. Ez mellett, mivel az köztök lakó oláhságon az lopott marhának nyomát föl nem vötték, végeztük egész országúl, hogy az ott lakó oláhság is az országnak régi szokása szerint az nyomot minden helyeken felvegye, nyomozza és ki is adja, kivévén mindazáltal Hidas nevű falut, mivel ab antiquo az nyom kiadása köztök nem volt.

Articvlvs XXVIII.

Fogaras várát hozzája való jószágival együtt inscribálja az ország az mi kegyelmes urunknak ő nagyságának nyolczvanezer forint summában.

Intimálja azt is Nagyságod kegyelmes urunk közinkben küldött fő úr követi által, ez elmúlt esztendőben mennyi sok fáradsággal, éjjeli-nappali munkálkodással vitték véghez az akkori tractát az Nagyságod odaküldött követi az felséges római császár commissariusival, többi között concludálván erről is: mivel Catharina Brandeburgica fejedelemasszony dossában

inscribálta volt az idvözült urunk Fogaras várát százezert forintba, ebből is Nagyságodnak illendő gondviselése lévén reánk, hogy Fogaras vára külső idegen helyekre ne bíratnék, sok inconvenientiák jöhettenek volna ki, előtte viselvén azt is Nagyságod, hogy az pénzre szegény hazánknak mennyi sok szüksége volna, az okáért Nagyságodnak kelletett deponálni az maga sajátjából hetvenháromezer forintot Catharina fejedelemasszonynak Fogaras váltságába, mivel az huszonhétezer forintját másoknak adta volt jószágúl az fejedelemasszony, kit ennek utánna is pénzzel kelletik redimálni. Mi is egész országúl akarván Nagyságodnak gratificálkodni, azon Fogaras várát hozzája való jószágival együtt inscribáljuk hetvenháromezer forintba, kivel Nagyságod kiváltotta. Insuper az Nagyságod hozzánk való kegyelmes jóakaratjáért és reánk való gondviseléséért ahoz hétezer forintot addálunk, úgy hogy azzal együtt az summa nyolczvanezer magyar forint légyen. Mely nyolczvanezer forintban adtuk, inscribáltuk Nagyságodnak kegyelmes urunk és posteritásinak hozzá való minden jószágival együtt tali sub conditione: azon Fogaras vára cum suis pertinentiis, Isten kit mostan kegyelmességéből eltávoztasson, ha szintén Nagyságodnak holta történnék is, az mi kegyelmes asszonyunktúl, Loránti Susánna asszonytól, éltéig ki ne válthassuk, hanem annakutánna az megírt nyolczvanezer forint summát letévén az Nagyságod legitimus posteritásinak és legatariusinak, úgy juthasson kezünkben minden hozzá tartozandó pertinentiáival együtt. Az mely ahoz való jószágokat vagy Catharina fejedelemasszony vagy penig az idvözült urunk eladott, azokat is ha Nagyságod redimálja, mi is tartozunk Nagyságodnak és posteritásinak deponálni. Hogy Nagyságod sokáig mind az mi kegyelmes asszonyunkkal ő nagyságával és posteritásival egyetemben békével, szerencsésen bírhassa, kívánjuk istentől ő felségétől.

Articvlvs XXIX.

Hogy az kik magokat az hadi expeditióból akármi praetextus alatt absentálnák, in amissione omnium bonorum mobilium et immobilium convictusok légyenek.

Mivel constál, hogy ez mostani előttünk álló hadi expeditio országunknak, hazánknak, veszedelmének, romlásának eltávoztatására és attól isten kegyelmessége által megoltalmazására való: igen méltó abban személyválogatás nélkül kinek-kinek rendi s értéke szerint egyaránt mind most s mind ennekutánna is szükséges casusokban szolgálni. Végeztük szért egész országúl, mind három nemzetűl, successivis etiam temporibus, valaki magát sine respectu personarum abból

hogy ezután is azon régi usussal akarja éltetni Nagyságod őket, Nagyságodnak megszolgáljuk.

Articvlvs XXVI.

Hogy az boroknak megvételében és hordók állapatjában bizonyos modalitas observáltassék ezután.

Jelentik azt is ő kegyelmek, mivel borok nem terem, az szászságon szoktak bort venni pénzeken, de az hordóknak állapatjában gyakorta igen decipiáltatnak. Végeztük azért, hogy ha az boradó ember reá felel, mennyi vedres lészen, vegye úgy meg az borvevő, annakutánna ha ki nem telik, menjen vissza az boradóra, és ha mi kára az borból következett, ha contentálja rólla, bene; alioquin az ott való tisztek, viceispánok, vagy egyéb tisztviselők, vigore praesentium articulorum exequálhassanak fl. 12 rajta: melynek két része az káros emberé, harmad része az executoré légyen. Ezt hozzá tévén, hogy az káros ember bizonyos testimoniumot vigyen mind az vármegyében való tisztektől, mind penig az ott való folnagyoktól is, az hol az bort megveszi.

Articvlvs XXVII.

Az aranyasszékiek mind publicatiók dolgából és egyéb szabadságokban, az melyekben találtattanak, megtartassanak ezután is.

Kegyelmes urunk, hogy Nagyságod az aranyasszéki atyánkfiait is mind publicatiójok dolgából, mind penig egyéb szabadságokban, melyekben találta Nagyságod, fogyatkozás nélkül ígéri megtartani, Nagyságodnak megszolgáljuk. Ez mellett, mivel az köztök lakó oláhságon az lopott marhának nyomát föl nem vötték, végeztük egész országúl, hogy az ott lakó oláhság is az országnak régi szokása szerint az nyomot minden helyeken felvégye, nyomozza és ki is adja, kivévén mindazáltal Hidas nevű falut, mivel ab antiquo az nyom kiadása köztök nem volt.

Articvlvs XXVIII.

Fogaras várát hozzája való jószágival együtt inscribálja az ország az mi kegyelmes urunknak ő nagyságának nyolczvanezer forint summában.

Intimálja azt is Nagyságod kegyelmes urunk közinkben küldött fő úr követi által, ez elmúlt esztendőben mennyi sok fáradsággal, éjjeli-nappali munkálkodással vitték véghez az akkori tractát az Nagyságod odaküldött követi az felséges római császár commissariusival, többi között concludálván erről is: mivel Catharina Brandeburgica fejedelemasszony dossálan

inscribálta volt az idvözült urunk Fogaras várát százezert forintba, ebből is Nagyságodnak illendő gondviselése lévén reánk, hogy Fogaras vára külső idegen helyekre ne biratnék, sok inconvenientiák jöhettenek volna ki, előtte viselvén azt is Nagyságod, hogy az pénzre szegény hazánknak mennyi sok szüksége volna, az okáért Nagyságodnak kelletett deponálni az maga sajátjából hetvenháromezer forintot Catharina fejedelemasszonynak Fogaras váltságába, mivel az huszonhétezer forintját másoknak adta volt jószágúl az fejedelemasszony, kit ennek utánna is pénzzel kelletik redimálni. Mi is egész országúl akarván Nagyságodnak gratificálkodni, azon Fogaras várát hozzája való jószágival együtt inscribáljuk hetvenháromezer forintba, kivel Nagyságod kiváltotta. Insuper az Nagyságod hozzánk való kegyelmes jóakaratjáért és reánk való gondviseléséért ahoz hétezer forintot addálunk, úgy hogy azzal együtt az summa nyolczvanezer magyar forint légyen. Mely nyolczvanezer forintban adtuk, inscribáltuk Nagyságodnak kegyelmes urunk és posteritásinak hozzá való minden jószágival együtt tali sub conditione: azon Fogaras vára cum suis pertinentiis, Isten kit mostan kegyelmességéből eltávoztasson, ha szintén Nagyságodnak holta történnék is, az mi kegyelmes asszonyunktúl, Lorántfi Susánna asszonytól, éltéig ki ne válthassuk, hanem annakutánna az megírt nyolczvanezer forint summát letévén az Nagyságod legitimus posteritásinak és legatariusinak, úgy juthasson kezünkben minden hozzá tartozandó pertinentiáival együtt. Az mely ahoz való jószágokat vagy Catharina fejedelemasszony vagy penig az idvözült urunk eladott, azokat is ha Nagyságod redimálja, mi is tartozunk Nagyságodnak és posteritásinak deponálni. Hogy Nagyságod sokáig mind az mi kegyelmes asszonyunkkal ő nagyságával és posteritásival egyetemben békével, szerencsésen bírhassa, kívánjuk istentől ő felségétől.

Articvlvs XXIX.

Hogy az kik magokat az hadi expeditióból akármi praetextus alatt absentálnák, in amissione omnium bonorum mobilium et immobilium convictusok légyenek.

Mivel constál, hogy ez mostani előttünk álló hadi expeditio országunknak, hazánknak, veszedelmének, romlásának eltávoztatására és attól isten kegyelmessége által megoltalmazására való: igen méltó abban személyválogatás nélkül kinek-kinek rendi s értéke szerint egyaránt mind most s mind ennekutánna is szükséges casusokban szolgálni. Végeztük azért egész országúl, mind három nemzetűl, successivis etiam temporibus, valaki magát sine respectu personarum abból

akármicsodás praetextus alatt kivonná és maga személyében maga értéke szerint való jó készülettel jelen nem lenne, hanem abból magát az Nagyságod kegyelmes annuentiája, specialis commissiója nélkül absentálná, minden ember, akárki lenne az sőt az kik szolgálatra állanának is az hadi expeditio előtt, jelen nem lennének, s mind penig az kik az előtt urakhoz, főrendekhez kötelezték magokat, urok otthon maradván, ők is úgy akarnának honn maradni, vagy az kik az táborban is csak megmutatván magokat, Nagyságod kegyelmes híre engedelme nélkül onnét elmennének s az szükségnek idején jelen nem lennének, mind ez ilyenek és a felül megspecificáltak in amissione omnium bonorum mobilium et immobilium convictusok légyenek eo facto. Az kik penig az urak főrendek és nemesség közzül az hadi expeditióban jelen fognak találtatni és lenni, azoknak házoknál szabad légyen tisztviselőt és szolgát házok népe mellett és jószágok gondviselésére hadni illendő módon. Alioquin ezfélék is azon poenában incurráljanak; excipiálván kegyelmes urunk az tábla fiait azon kívül, mikoron az Nagyságod személye ki nem mégyen, akkor penig mindenek személyválogatás nélkül tartozzanak Nagyságod mellett compareálni.

Articvlvs XXX.

Az taxás városoknak contributiója.

Kolosvár adjon	fl. 2200.
Fejérvár adjon	fl. 200.
Bánfi-Hunyad adjon	fl. 200.
Udvarhely adjon	fl. 250.
Kézdi-Vásárhely adjon	fl. 175.
Sepsi-Szent-György	fl. 125.
Illyefalva	fl. 125.
Egeres	fl. 100.
Nagy-Almás adjon	fl. 70.
Várad adjon	fl. 1800.

Nos itaque praemissa supplicatione dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae ditioni nostrae subjectarum benigne exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulos, nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris de verbo ad verbum, sine diminucione et augmento aliquali, inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta ratos, gratos et accepta habentes, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus, offerentes nos benigne, quod praemissa omnia, in omnibus punctis, clausulis et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios quoslibet observari

faciemus. Imo acceptamus, approbamus et ratificamus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in civitate nostra Alba-Julia die 1. mensis Junÿ, anno domini millesimo sexcentesimo trigesimo quarto.

G. Rakoci m. p.

(P. H.)

Két nyomatott pecsétes példánya, egyik a fejedelem aláírásával, másik a nélkül, de a szokott *Lectával az erd. Múzeumban* (*Jos. Com. Kemény Codex Authent. Art. Diaet. Trans.*), harmadik példánya pecsét és aláírás nélkül *ugyanott* (*a Dónáth-gyűjteményben.*)

XXIV.

Csernel és Hrabecz követsége a lengyel királyhoz.

1634. június 21.

a)

Rákóczy megbízó levele.

Illustrissime domine amice nobis observandissime.

Cum necessariis, gravibusque de causis certos ex nostris ad sacram majestatem regiam hoc tempore ablegandos voluerimus, illudque munus fidelibus nobis syncere dilectis generoso nimirum Georgio Csernel de Csernelháza et Egregio Danieli Hrabecio commiserimus, eisdem in mandatis etiam dedimus, ut Dominationem Vestram Illmam nomine nostro visitandam, salutandamque haud intermitterent, quod cum ex voluntate nostra facturos eos nihil dubitemus, Eandem rogatam volumus, ut quidquid praedicti internuncii nostri nomine nostro retulerint verbis eorum in omnibus indubiam fidem adhibere, praeclarique affectus sui voluntatem erga nos declarare haud gravetur. Quod cum Eam pro sua singulari humanitate et de nobis bene merendi studio facturam nihil dubitemus, gratissimum etiam nobis illud facturum erit, hocque nomine est, quod amicissimi studii nostri officia nos etiam omni occasione erga Illmam Dominationem Vestram declaraturos polliceamur. De caetero felices rerum succesus et omnem incolumitatem eidem comprecati. Dabantur in civitate nostra Albae Juliae die 21. Junii Anno MDCXXXIV.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

amicus ad officia paratus
G. Rákóczy m. p.

(Eredetije az erdélyi múzeumi levéltárban.)

akármicsodás praetextus alatt kivonná és maga személyében maga értéke szerint való jó készülettel jelen nem lenne, hanem abból magát az Nagyságod kegyelmes annuentiája, specialis commissiója nélkül absentálná, minden ember, akárki lenne az söt az kik szolgálatra állanának is az hadi expeditio előtt, jelen nem lennének, s mind penig az kik az előtt urakhoz, főrendekhez kötelezték magokat, urok otthon maradván, ők is úgy akarnának honn maradni, vagy az kik az táborban is csak megmutatván magokat, Nagyságod kegyelmes híre engedelme nélkül onnét elmennének s az szükségnek idején jelen nem lennének, mind ez ilyenek és a felül megspecificáltak in amissione omnium bonorum mobilium et immobilium convictusok légyenek eo facto. Az kik penig az urak főrendek és nemesség közzül az hadi expeditióban jelen fognak találtatni és lenni, azoknak házoknál szabad légyen tisztviselőt és szolgát házok népe mellett és jószágok gondviselésére hadni illendő módon. Alioquin ezfélék is azon poenában incurráljanak; excipiálván kegyelmes urunk az tábla fiait azon kívül, mikoron az Nagyságod személye ki nem mégyen, akkor penig mindenek személyválogatás nélkül tartozzanak Nagyságod mellett compareálni.

Articvlvs XXX.

Az taxás városoknak contributiója.

Kolosvár adjon	fl. 2200.
Fejérvár adjon	fl. 200.
Bánfi-Hunyad adjon	fl. 200.
Udvarhely adjon	fl. 250.
Kézdi-Vásárhely adjon	fl. 175.
Sepsi-Szent-György	fl. 125.
Illyefalva	fl. 125.
Egeres	fl. 100.
Nagy-Almás adjon	fl. 70.
Várad adjon	fl. 1800.

Nos itaque praemissa supplicatione dominorum regni [illegible]olarum trium nationum regni Transylvaniae et partium Hu[illegible]ngariae ditioni nostrae subjectarum benigne exaudita et admis[illegible]sa, praescriptos universos et singulos articulos, nobis modo pr[illegible]emisso praesentatos, praesentibus literis nostris de verbo [illegible]ad verbum, sine diminucione et augmento aliquali, inseri et [illegible]inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisde[illegible]m contenta ratos, gratos et accepta habentes, approbavimus, [illegible]ratificavimus et confirmavimus, offerentes nos benigne, qu[illegible]od praemissa omnia, in omnibus punctis, clausulis et articu[illegible]lis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios quoslibet observ[illegible]ari

emus. Imo acceptamus, approbamus et ratificamus, harum trarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in tate nostra Alba-Julia die 1. mensis Junÿ, anno domini lesimo sexcentesimo trigesimo quarto.

G. Rakoci m. p.

(P. H.)

Két nyomatott pecsétes példánya, egyik a fejedelem aláírásá-, másik a nélkül, de a szokott *Lectával az erd. Múzeumban* (*Jos. s. Kemény Codex Authent. Art. Diaet. Trans.*), harmadik példánya esét és aláírás nélkül *ugyanott* (*a Dónáth-gyűjteményben.*)

XXIV.

Csernel és Hrabecz követsége a lengyel királyhoz.

1634. j ú n. 21.

a)

Rákóczy megbízó levele.

Illustrissime domine amice nobis observandissime.

Cum necessariis, gravibusque de causis certos ex nostris l sacram majestatem regiam hoc tempore ablegandos voluemus, illudque munus fidelibus nobis syncere dilectis generoso uirum Georgio Csernel de Csernelháza et Egregio Danieli rabecio commiserimus, eisdem in mandatis etiam dedimus, ut ominationem Vestram Illmam nomine nostro visitandam, satandamque hand intermitterent, quod cum ex voluntate nora facturos eos nihil dubitemus, Eandem rogatam volumus, ut idquid praedicti internuncii nostri nomine nostro retulerint rbis eorum in omnibus indubiam fidem adhibere, praeclarie affectus sui voluntatem erga nos declarare haud gravetur. nod cum Eam pro sua singulari humanitate et de nobis bene erendi studio facturam nihil dubitemus, gratissimum etiam bis illud facturum erit, hocque nomine est, quod amicissimi ulii nostri officia nos etiam omni occasione erga Illmam Dominationem Vestram declaraturos polliceamur. De caetero fes rerum successus et omnem incolumitatem eidem compreti. Dabantur in civitate nostra Albae Juliae die 21. Junii nno MDCXXXIV.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

amicus ad officia paratus
G. Rákóczy m. p.

(Eredetije az erdélyi múzeumi levéltárban.)

b)

1634. jú l. 16.

Csernel és Hrabecz júl. 16-iki jelentése.

Alázatos szolgálatunkat ajánljuk Nagyságodnak, mint kegyelmes urunknak. Az úristen Nagyságtokat éltesse sok esztendeig jó egészségben boldogúl és szerencsésen.

Mi kegyelmes uram addig várakozunk az munkácsi szekér után, hogy 10. Julii az Nagyságod kegyelmes parancsolatja szerént kellett volna indúlnunk, de 12. Julii indúltam én meg Patakrúl reggel, noha Nagyságodnak azt írtam volt, hogy 13. die indúltam, megvétkeztem volt az nap számban, 12. megindulván — 13. Sárosra érkeztem. 14. die Julii Dániel urammal Makoviczára jöttünk és ott praeparáltuk azon nap az úthoz magunkat és úgy indultunk tegnap, úgymint 15. die Zbororúl; ugyanonnét hoztunk is egy társzekeret és postálkodó soltészokat és még ez estvén érkeztünk ide Lengyelországban egy Ladosócz nevű faluban hálni. Ma hajnalban érkezék utánunk két munkácsi soltész az Nagyságod 10. die Koloson kelt levelével, hogy ugyanez estére érkeztek több soltészok is az derék sásból készített kornyicza kocsival Zboróra, de mivel roszak lévén ez lovak is és praeparatiójok is, mondá, hogy sem az kocsival idébb nem jöhetnek, sem az soltészok, mert elfáradt lovok. Én ezt is visszabocsátám, hanem az mint Patakon és Makoviczán praeparáltuk az úthoz magunkat, immár Isten segítsége lévén, velünk az szerént continuáljuk útunkat, mivel messzi is az hely és rövid az terminus, egyébképen alkalmas készűlettel megyünk, de akadályunk és késedelmünk is fog lenni, mivel elkezdvén az estvére az eső az esést viradtig, és most is felette szapora- és záporképen esik, neki is borúltak az hegyek, bátor az jó eső akkorra tartotta volna magát, mikor az fövényes és homokos földre értünk volna. Az mely Munkácsra dirigált levél felől ír Nagyságod, nekünk nem hozták, — noha ímmár nehéz mi utánunk ilyen magyar levelekkel jönni, mindazonáltal Nagyságod ne Patakra, hanem Munkácsra küldje és megparancsolván, hogy az varsovai úton hozzák utánunk, mert immár erre nagy és két annyi kerülő lenne, ha Nagyságod leveleket küld utánunk; immár mi kegyelmes uram Isten akaratjából útunkat continuáljuk.

Engedje az úristen Nagyságodnak kedve szerint szolgálhassunk és mennél hamarébb Nagyságtokat láthassuk és találhassuk kívánatos állapotban és egésségben.

Datum in possessione Ladosocz 16. Julii. Summo mane anno 1634.

Nagyságod alázatos szolgái

Chernel György m. p.
Hrabéczy Dániel m. p.

Kívül Rákóczy Gy. irásával: 1634. júl.

Külczím: Illustrissimo ac celsissimo principi ac domino domino Georgio Rakoczy, regni Transylvaniae principi partium regni Hungariae domino, Siculorum comiti etc. domino domino nobis clementissimo.

Jegyzet: Egész levél Chernel György irása.

(Eredetije a magy. kir. orsz. levéltárban.)

XXV.

1635. febr. 20.

A király válasza, melyet a soproni országgyülés alkalmával Rákóczy követeinek adott.

Sacratissima caesarea regiaque majestas et dominus noster clementissimus puncto, quae ablegati principis Transylvaniae, illustrissimi Georgÿ Rakoczÿ, egregÿ Georgius Chernel et Daniel Hrabetius, per memoriales, nomine ejusdem principis repraesentarunt, benigne intellexit. Super quibus gratiose sese declarare dignata est modis sequentibus.

Ad primum quidem, ubi super arce Munkacz bonisque ad eandem spectentibus, quam Sua Majestas iuxta tenores et continentias in libera regiaque civitate Epperjesiensi anno millesimo sexcentesimo trigesimo tertio praeteriti per certos commissarios, ad id utrinque deputatos, celebrati tractatus eidem principi, conjugi et liberis, modis et conditionibus in diplomate expressis, in certa pecuniae summa inscripsisse et obligasse allegatur: ut pro ipsius principis jurium suorum, maiore fulcimento literas superinde inscriptionales, cum evictionis cautela, sua majestas largiri dignaretur: ad complacendum domino principi benigne contenta est, ut expetito modo inscriptionales emanentur, ea tamen cum omnimoda observatione, ut transactiones et tractatus praetitulatae commissionis Eperjesiensis in omni sua parte sancte et inviolabiliter observari et manere debere intelligantur, neque aliqua ratione, quippiam praejudiciosi ex tali iterata expeditione enasci valeat.

Quantum ad depositionem summae quinquaginta millium florenorum, tametsi vigore praememoratae transactionis iam antea rectificanda et numeranda erat, ordinationem fieri mandabit sua majestas, uti camera ejusdem recipiat. Proin-

deque non aliud restat, quam ut princeps pariter ejus summae, per ministros et officiales suos, dispositionem fieri mandet.

Ratione structurae et fabricae arcis Saaros Patak ordinatura est sua majestas, ut per cameram suae majestatis Scepusiensem, perlustratio fiat, habitaque informatione competenter sese postmodum declaratura est. Qua in re ut nos, secus quam iuxta benignam suae majestatis resolutionem, datumque diploma inscriptionis super ista arce Saaros Patakiensi conditionibusque inibi insertis, ut procedatur, sua majestas commissura erit.

Quoad salnitrum suam majestatem informationem capturam esse, qualiter et quantanam copia haberi queat, et pro usibus regni requirentibus, ratione habita, ut ad principis quoque usus deponi non difficultetur, ordinaturam esse.

In negotio contentationis principissae quae commemorantur, sua majestas sese benigne declarat, quod si quippiam in tractatu Eperiesiensi occassione principissae transactum fuisset, iis standum esse conclusionesque effectuari debere, non tamen competere, ut si quae principi forent privatae nonnullae praetensiones, a praetactae transactionis continentÿs prorsus alienae, illuc pertrahantur; non deesse autem modos et media ipsi principi, quo pacto principissae convenire debeat, et sua quidem majestas offert sese pro causae aequitate principi justitiam administraturam esse.

De exorbitantÿs et insolentÿs, quibus suae majestatis ministri et officiales, nominatim autem magnificus Petrus Melith praesidÿ Zathmariensis supremus capitaneus alÿque nonnulli praesidiarÿ, servitores principis onerare, molestare et damnificare perhibentur, sua majestas informatur, principem sinistre omnino informari, neque odio aut simulationibus ministros aut servitores principis, ex eo quod servitÿs principis addicti sint, prosequi, immunitatesque et praerogativas nobilitares conuellere aut laedere niti. Quod vero tales ministri aut officiales principis, domicilia et mansionem in ejusmodi confiniorum locis hebentes, nonnulla onera aut praetensiones perferrent, non debere tanquam aversioni ascribi, siquidem iure et praerogativa confinÿ, si quae adinstar certorum cohabitantium praestari consuevissent, regni publici boni causa, a talibus oneribus, sese subtrahere, intempestivisque quaeremonÿs principem fatigari haudquaquam debere.

Quoad Haydones sub ductu Petri Kovacz, qui aestate praeterita in partibus ditionum principis grassabundo versatos fuisse ibidemque incolas et miseram plebem afflixisse et damnificasse feruntur, si quippiam per ipsos insolentius et cum

pauperae plebis vexatione patratum fuisset, nullo pacto ex mente suae majestatis aut conniventia admissum extitit. Nihilominus tamen, ex hacce facta suae majestati informatione, non intermissura est sua majestas, severa sub castigatione et minis officialibus et praefectis interdicere, quatenus ab omni omnino incursatione violentiarumque et damnorum illatione abstineant, infestationibus etiam in paribus soli hostilis violentias exercendo desistant. Quod etiam ut pariformiter a parte ipsius principis serio committatur, boni publici et tranquillitatis communis ratio ex aequo exposcere videtur.

Fiet hoc pacto, ut interdicto ejusmodi gravi cum animadversionis interminatione publica, vagabundi tales, qui etiam in ditiones Turcarum excurrere feruntur, praedasque et spolia agentes ad partes Jenő pro condescensione deflectunt, Turca a suspitione, quasi Jenejenses forent, liberabitur et pacis conservatio assecurabitur. Quod autem nonnulli nobiles ditionum suae majestatis in principis limitibus ius qualecunque in bonis quibusdam praetendentes, ea violenter ac potentia mediante, non vero via juris consequi et acquirere velle accusantur, impertinentÿs ejusmodi sua majestas omnino obviandum esse existimat, proindeque ut mutuae infestationes cessent, non abnuere, ut modus statuatur, quatenus mutuae impetitiones bonis modis tollantur, atque aequis rationibus suum cuique cum usu quieto et pacifico permittatur.

Tandem ratione onerum et gravaminum contra tricesimatores et vectigalium exactores, quae in ditionibus suae majestatis Maramarosiensis comitatus incolae conqueruntur, sua majestas benigne intellexit. In contrarium tamen non paucae repraesentantur suae majestati quaeremoniae, quae vicissim majestatis suae ditionum regnicolis inferri referuntur, quae hisce annexa ablegatis principis exhibentur. Suam Majestatem in reliquo gratia et clementia caesarea et regia benigne propensa manente *(így)*.

Per sacram caesaream regiamque majestatem Sopronÿ die 10. mensis Februarii anno domini 1635.

Laurentius Ferenczffÿ m. p.

Hátirat Debreczeni kezével: Ő felsége császár urunk soproni resolutiójának pariája, melyet ő nagysága kegyelmes parancsolatjából Bogádi András uramnak küldtem Sárosról 28. Maÿ Duchon uram által in specie Fejérvárról 17., 18. és 19. Maÿ nekem írt ő nagysága levelében parancsolta, kit én Zborón 25. Maÿ vettem magam szolgájától, Szabó Istvántól.

Más kézzel írva: Paria declarationis Sopronÿ per suam maje-

statem emanata ad puncta per Georgium Csernelly et Danielem Hrabeczy praesentata, ratione arcis Munkács.

(A vörösvári levéltárban levő eredetiről.)

XXVI.

1635. május 13.—június 10.

A gyulafehérvári országgyűlés törvényei.

Nos Georgius Rakoci, dei gratia Transylvaniae princeps, partium regni Hungariae dominus, Siculorum comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium, significantes quibus expedit universis. Quod spectabiles, magnifici, generosi, egregii, et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae et partium regni Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitÿs ad diem decimum tertium mensis Maÿ, anni domini millesimi sexcentesimi trigesimi quinti, in civitate nostra Alba-Julia ex edicto nostro celebratis, congregati exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos, in eisdem comitÿs paribus ipsorum votis et unanimi consensu conclusos; supplicantes nobis humillime, ut nos universos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta ratos, gratos acceptaque habentes, benigne approbare, ratificareque dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum in generalibus eorum comitÿs Albae Juliae ad diem 13. Maÿ anni 1635. indictis conclusi.

Tapasztalhatóképpen veszszük eszünkben kegyelmes urunk az Nagyságod közinkben küldött propositiójából, minémű kegyes atyai indulattal igyekezett Nagyságod mind azoltától fogva szegény hazánknak csendes békességének és minden fogyatkozásinknak helyben való állatására, miolta az úristen ez méltóságos fejedelmi állapatban állatta Nagyságodat. Kiért mi is Nagyságodnak, mint kegyelmes urunknak egész országúl három nemzetűl alázatos háladatossággal tartozunk és úgy is agnoscáljuk az Nagyságod mindenkori reánk való kegyes gondviselését. Mi is igaz hűséggel való egész életünkig alázatos szolgálatra kötelezzük Nagyságodnak magunkat, kérvén azon az mindenható felséges istent, hogy ennekutánna is Nagyságodnak elméjét, tanácsát, szegény hazánkra való kegyelmes gondviselését vezérelje, igazgassa és promoveálja mindenekben az ő szent nevének dícsíretire és szegény nemzetünknek is békeséges megmaradására.

Articvlvs I.

Az judaizálók ellen az előbbi articulusok confirmáltatnak.

Mivel azért kegyelmes urunk mind ennyi sok külső gondjai között is akarván ez mostani gyülésre az istennek szent nevének dícsíretire nézendő dolgokon elkezdeni, vévén eszünkben mi is az Nagyságod kegyelmes propositiójából, hogy ez országban lévő judaizáló emberek miképpen szaporodnának: tetszik azért, hogy azoknak állapatjokról observáltassanak az 1618. és 1622. esztendőkbéli arról íratott articulusink in omnibus punctis, clausulis et articulis, hoc addito, hogy az kik ez jövendő karácson napjáig az 1618. esztendőbéli articulusban specificált mód szerént nem convertálnának, az olyanok ellen comperta rei veritate az fiscus per directorem az 1622. esztendőbéli articulus szerént procedálhasson. Considerálván penig azt is, hogy az megnevezett napiglan sem egy, sem más vallúson való püspök, sem director ellenek nem inquiráltathat; azután, ha ki comperiáltatnék, hogy nem convertált, az director citálja s inquiráltasson felőle. Ez az citatus is pro sui expurgatione inquiriáltathasson. Az discussiókor légyen jelen az kolosvári unitarius püspök is valahány papokkal, az mind illendő lészen pro informatione, ha egyez-é véllek az vallásban avagy nem.

Articvlvs II.

Az jobbágy emberek fiainak scholában tanulhatások felől az előbbi articulusok renováltatnak.

Declarálja Nagyságod kegyelmesen propositiójában az scholában lakó jobbágyink gyermeke felől való 1624. esztendőbéli articulust is. Tetszik azért minékünk is, hogy ezen dologról observáltassék azon 1624. esztendőbéli articulus inviolabiliter.

Articvlvs III.

Jobbágy özvegyaszszonyok más földesúr jobbágyához elmenjenek legitime, sub poena.

Nem kiszin fogyatkozás volt ekkédiglen is kegyelmes urunk, hogy az mely úr földéről valamely szegény paraszt ember feleséget akart magának venni, az az úr, az ki földén az aszszonyi állat volt, nem akarta földéről elbocsátani, az melyből sok controversia oriáltatott. Végeztük azért egész országúl, három nemzetűl, hogy a hol afféle házasúlandó személyek találtatnának és az jobbágy aszszonnak földesura az más úr jobbágyának elvinni nem engedné, servatis tamen usu, consuetudine regni de jure servare debendis, in poena

ducentorum florenorum hungaricalium convincáltassék; melyet az viceispánok és főbírák exequálván ezen articulus vigorával, két része légyen az fiscusé, harmada az querelans parsé.

Articvlvs IV.

Az kapuszám után való contributio.

Látjuk és tapasztalhatóképpen érezzük kegyelmes urunk Nagyságodnak e mostani állapatokhoz képest sok rendbéli szükségeit, ellenben ismét szegénységinknek számlálhatlan sok fogyatkozásokat, holott az istennek sok külömb-külömbféle látogatási lévén rajtunk, szőlőinket is az hideg elvötte, búzájok is kevés lészen: mindazonáltal, hogy Nagyságodnak is meg ne fogyatkozzunk, ígérünk Nagyságodnak mindennemű szükségeire kapuszám után ez esztendőben a két rendbéli adózásra fl. 20 az előbbeni szokás szerént négy rendbéli terminusokon, úgymint az Sz.-György napinak felét ad 13. Julÿ, felét ad 1. Septembris, az Sz.-Mihály napinak felét ad 1. Novembris, felét ad 1. Januarÿ anni venturi, az Nagyságod tárházában beszolgáltatni. Az partiumbéli uraink s atyánkfiai az szász uraink s atyánkfiaival együtt ezen terehviselésre igérik magokat; hasonlóképpen az székely uraink s atyánkfiai is, kiknek az vármegyén ő kegyelmek közzűl jobbágyok vagyou.

Articvlvs V.

Jenöben az vidékbéli jószágokról rendelt lovastartás felől való articulus confirmáltatik.

Végeztük azt is kegyelmes urunk, hogy az kik Jenő vidékén jószágot bírnak, Jenőben tartozzanak lovast tartani a praesidium között; melyről hogy az 1627. esztendőbéli 7-dik articulus inviolabiliter observáltassék, concludáltuk.

Articulus VI.

Salvus conductus nélkül se közel, se messze való külső helyekre ne járjanak.

Noha kegyelmes urunk egynéhány rendbéli articulusink extálnak, hogy az Nagyságod specialis salvus conductusa nélkül ne merészeljen senki az szomszéd és távúl lévő országokra menni avagy küldeni: tetszik azért kegyelmes urunk, hogy arról observáltassék az 1633. esztendőbéli kilenczedik articulus.

Articvlvs VII.

A megtiltott útakról írott articulusok confirmáltatnak, renováltatnak.

Noha egynéhány rendbéli végezésink extálnak kegyelmes urunk, hogy az szegény hazának nyilván való kárára és vesze-

delmére megtiltott útakon ne járnának, se útakat ne nyitnának; de azzal sokak nem gondolván, végeztük az Nagyságod kegyelmes bölcs tetszéséből is, hogy abból observáltassék az 1619. esztendőbéli articulus in omnibus punctis et clausulis, hoc addito, hogy az mely útak abban az articulusban megtiltattak, mostan is sub eadem poena bévágattassanak s in perpetuum tilalomban tartassanak. Sőt az kik az szabad útakon kívül vagy ezeket vagy másokat megnyitnának, újítanának és járnának, azon poenán convincáltassanak. Melyre az ispánok, viceispánok, az székelységen főkapitánok, királybírák és vicék, sub poena in articulo declarata reávigyázzanak; ha ki olyan deprehendáltatik, az articulus szerént büntettessék.

Articvlvs VIII.

Az lopott marhának nyoma kiadásáról írott articulusok újítása, bővítése.

Mivel kegyelmes urunk az nyom fel nem vétele felől ekkédiglen sok fogyatkozásink voltanak, végeztük Nagyságod kegyelmes tetszéséből is egész országúl, három nemzetűl, hogy a nyomot indifferenter mindenütt ez országban s az Nagyságod jószágiban is felvegyék, excipiálván ez egy esztendőben az aranyasszéki atyánkfiait, olyan conditióval, hogy ha nem szűnik az lopott marháknak közikben való vitelek, azután ő kegyelmek között is ezen articulus observáltassék; az szászságon penig, mivel minden faluban oláh pásztorok vadnak mindenféle marhák mellett, ha valamely falu határára béviszik az lopott marha nyomát, annak az falunak pásztori tartozzanak az nyomot az falu határáról kiadni s ha ki nem adhatják az nyomot, ők tartozzanak az marha árát megfizetni; excipiálván azért ezen articulusból az kerített városokat, mivel azok nem tartoznak az nyomot felvenni. A hol pedig fel nem vennék az nyomot, tartozzék az a falu megfizetni a kárt, az melynek határára az nyomot viszik. Ha közönséges határ két vagy három faluval, az közel való falu tartozik felvenni, de azután fizessék közönségesen meg az kárt. Ha penig nem akarnák fizetni, az tisztek sub amissione officy ezen articulusunk vigorával exequálják rajtok.

Articvlvs IX.

Az gyilkosokról való processus az brevis processus rendi szerént specialiter végeztetik.

Az sok gyilkosság és emberöldöklés mind nemesi rendtől s mind egyebektől nem szűnvén, végeztük, hogy az mely nemes ember gyilkosságot patrál, az tisztek evocálják az székre érette,

és prosequálják is juris ordine, ha kívántatik, appellatióban is elbocsássák az 1619. esztendőbéli articulusnak continentiája szerént. Ha peniglen a tisztek prosequálni nem akarják, a directornak is authoritása lévén reá, citáltathassa azon vármegye székire és juris ordine prosequálja is, megmaradván ebből, ha convincáltatik, mind egy s mind másképpen az fiscus igassága.

Articvlvs X.

Arannak, ezüstnek ez országból kihordása felől való articulus confirmáltatik, cum declaratione poenae.

Veszszük eszünkben kegyelmes urunk az Nagyságod kegyelmes intimatiójából, minémű nagy fogyatkozása légyen szegény hazánknak az aranynak, ezüstnek ez országból való kivitele és kihordása miatt. Tetszik azért minékünk is, hogy erről observáltassék az 1623. esztendőbéli ötödik articulus, az ki peniglen az ellen vétkeznék, eo facto comperta rei veritate minden marhája confiscáltassék azon articulusnak continentiája szerént.

Articvlvs XI.

Az limitatio nem observálásnak poenáját mint exequálják, processus.

Ennekelőtte is végeztünk volt kegyelmes urunk az limitatio poenájának executiója felől, így tudniillik, hogy az városok bírái lennének minden helyeken inspectorok és az kik az limitatiót nem observálnák, fl. 200 exequálnának rajtok az város bírái: de ebben is a város bírái igen negligenter viselvén magokat, újolag az Nagyságod kegyelmességéből determináltuk és concludáltuk, hogy az előbbi limitatio mind az áros emberekre s mind az müves emberekre képest is observáltassék ezelőtt decernált poena alatt és minden városi bírák mind sokadalmaknak idején az odament rendekkel, mind városokbéli kereskedőkkel helyekben observáltassák s ha ki nem observálná, az olyanon az poenát exequálják; kiben ha el nem járnának az bírák, citáltassa az director akár gyülésre, akár táblára, úgy hogy ha valakinek úgy nem adnák az városbéli kalmárok, az vévő találja meg az városbéli magistratusokat s ha rólla nem tennének, vagy meg nem büntetnék az ország articulusa tenora szerént az bírák, ötszáz forinton convincáltassanak toties quoties; ha penig így is ugyan az limitatióhoz nem tartanák magokat, az marha drágán adását el nem hagynák, más nagyobb poenáját statuálja ezután az ország. Az partiumban penig az viceispánok az directorral együtt légyenek executorok. Az új keresztyének is az limitatióhoz tartsák magokat és ő nagysága büntesse meg tisztviselői által.

Articvlvs XII.

Az harminczadok elkerülésének poenáját mint exequálják, processus.

Az kik kegyelmes urunk az harminczadokat elkerűlnék, noha arról elég articulusink vannak, melyeket mostan is confirmálunk, hoc addito, hogy az kik az ellen impingálnának, az Nagyságod harminczadosi szorgalmatoson gondot viselvén reájok és lovas legényeket is tartván, ha compraehendáltatnak, büntettessenek érdemek szerént; ha penig nem depraehendáltathatnának, hanem annakutánna comperiáltatik, hogy elszökött az harminczaddal, abban tartassék ilyen modalitas, hogy az harminczados citálja azon vármegye székire, ha nemes ember lészen, ha peniglen paraszt ember, kérjen törvént az földes urától és így prosequálván, juris ordine büntetődjék meg is, in duplo convincáltatván, hoc tamen addendo, hogy akár az harminczados, akár az director citálja két törvényes széken az olyan causa obscissis omnibus juridicis remedÿs, finaliter decidáltassék, nem cassáltatván mindazonáltal az harminczadokon lévő régi usus evvel az articulussal.

Articvlvs XIII.

Gyuláról visszahajtott marháknak jenei harminczadja.

Az jenei harminczadnak állapatjáról tetszett kegyelmes urunk, hogy az mely marhákat Gyuláról visszahajtanak az Nagyságod birodalmában, azok minden marhától tartozzanak fél harminczaddal, mint egyébnek szokott lenni harminczadja.

Articvlvs XIV.

Az elfutott jobbágyok reductiójában az 1619. esztendő előtt articulusokra recursus, Fogaras földére mitől fogva való jobbágyok adassanak meg.

Az jobbágyoknak reductiójából, hogy az 1619. esztendőbéli articulus előtt való articulusok observáltassanak, concludáltuk, hozzá tévén ezt mindazonáltal, hogy az megkéréskor az repetens pars producálja az jobbágyhoz való minden igasságát annak, az kitől megkéri s ha arra meg nem adja, citáltatván érette, a törvény által tartozzék cum mortuo homagio megadni. Mely articulus mind az fiscus s mind az nemesség részéről observáltassék. Az mely jobbágyok Fogaras földéről elmentenek ab anno 1628, akár pestis, akár adó miatt, vagy valami okból, azok restituáltassanak Fogarashoz comperta rei veritate.

Articvlvs XV.

Az sóaknákból s aknás helyekről mitől fogván való és minémü jobbágyok adassanak meg.

Végeztük azt is kegyelmes urunk, hogy az sóaknábban futott jobbágyink ab anno 1632. a die 1. Januarÿ, az kik olyan helyekre mentenek, kiadassanak, ezután pedig bé se fogadnák őket, hogyha befogadnák is, restituáltassanak, reducálhassák; az kik peniglen régen mentenek volna is az aknákban és ott megúnván város közzé állottak volna, se magok, se gyermekek, se szolgájok az aknákban bé nem járván, concludáltuk és determináltuk, hogy az olyanok is eo facto comperta rei veritate reducáltassanak.

Articvlvs XVI.

Az kapuszám után való gyalogokért kapuszám után exigált contributióról.

Az kik kegyelmes urunk az gyalogoknak való hópénzt ennekelőtte felszedték, végeztük, hogy az olyan tisztek adják vissza az szegénységnek, avagy ha az vármegye más szükségére convertálja, az is szabados légyen. Az kik penig azon hópénzben az Nagyságod tárházában administráltanak, azokat Nagyságod defalcáltassa adajokban. Az tallérokat is az kik percipiálták, az ott való tisztviselők vegyenek számot és az hol restantia találtatik, primo quoque tempore administráltassék az Nagyságod tárházában. Hasonlóképpen az sold pénzről is tartozzanak az olyanok, az kik percipiálták, számot adni.

Articvlvs XVII.

Az aranyi vám tollálását confirmálják.

Constituált volt az nemes ország az aranyi vám tolláltatása felől is, de mind azzal is nem gondolván, azon vámnak ususával most is élni akarnak. Újólag azért articulusban iratván concludáltuk, hogy sub poena ducentorum florenorum hungaricalium irremissibiliter exigendorum, toties, quoties contra hanc constitutionem peccaverint, penitus tolláltassék és annihiláltassék; mely poenát azon vármegyének ispáni ezen articulusnak vigorával, sem a széktől, sem egyébtől nem várván, exequálják, melynek két része az fiscusé, harmada az executoré légyen.

Articvlvs XVIII.

Eleitől fogva való articulusoknak kinyomtatása.

Minémű atyai kegyes indúlattal légyen Nagyságod szegény hazánkhoz az articulusoknak is egyben való szedegette-

tése és kinyomtattatása felől, Nagyságodnak hiven megszolgáljuk mint kegyelmes urunknak. Accedálván azért mi is az Nagyságod kegyelmességéhez, deliberáltuk és concludáltuk, hogy Nagyságod az Nagy János király holta után való articulusokat ez jövendő országgyűléséig comportáltassa öszve és az szent úr azt adván érnünk, producáltassa éppen Nagyságod az ország eleiben, melyet ott elolvastatván, deliberáljon az nemes ország akkor felőle, mit kellessék Nagyságodnak kinyomtattatni s mit nem.

Articvlvs XIX.

1633. in Augusto[1] *az homagium praestálásáról ad partem végeztetett s publicálatlan maradott articulusok újítása.*

Jelenti azt is Nagyságod kegyelmesen propositiójában, hogy az mely két rendbéli articulusokat anno 1633. mense Aprili végeztünk volt, hogy némelyek azok ellen sinistre beszélvén, erővel való végeztetésnek mondanák. Hogy azért azon articulus újobban confirmáltassék, ez mostani articulusunkban is újobban írattassék, unanimi voto et suffragio approbáljuk, confirmáljuk, corroboráljuk s meg is tartjuk. Kik ekképpen vannak.

I. Noha az Nagyságod inauguratiójakor írtunk volt arról articulust, hogy minden ember tartozásképpen sine respectu personarum praestálná homagiumát: de hogy abban hátramaradást értünk lenni, végeztük mostan újobban, hogy az kik még nem praestálták, az kik jelen vadnak ezen gyűlésben, hagyanitt mindjárt praestálják, avagy ezután is az Nagyságod requistiójára. Az kik penig itt nincsenek, az tisztek minden helyeken székeket promulgáltatván, azon első széken tartozzanak praestálni. Az kik penig halogatnák, a tisztek felcircálván és Nagyságodat tudósítván felőle, comperta rei veritate, az olyan contumax in amissione universorum bonorum tam mobilium quam immobilium convincáltassék, juxta articulum anni 1613. Az partiumban lévő hajdúság is azon büntetés alatt capitatim tartozzanak homagiumot praestálni az váradi kapitán előtt.

II. Végeztük ezt is egész országúl, hogy az fiscalis váraknak possessori és azokban lévő praesidiumok is Nagyságodhoz hittel kötelesek légyenek és hogy tam communis quam privatae principalis necessitatis tempore, ad primam requisitionem az Nagyságod praesidiumát bévegyék, Nagyságodat és minden odamenő nemességet bébocsássanak; azokban lévő tisztviselők

[1]) Hibásan *in Aprili* helyett. — Az 1633. apr. 24-re Gy.-Fejérvárra összehivott országgyűlésen hozott s itt ismét törvénybe igtatott ezen két törvényczikket, mely máj. 13-diki kelettel egykorú nyomtatványban külön kiadatott, lásd föntebb.

zálagos hazafiai legyenek, az praesidiariusok is hasonlóképpen. Ha pedig afféle váraknak possessori és tisztviselői ezeket nem praestálnák, comperta rei veritate in amissione arcium et omnium bonorum ad easdem pertinentium, az officialisok penig omnium bonorum suorum tam mobilium quam immobilium convincáltassanak.«

Az kik peniglen kegyelmes urunk még ekkédiglen homagiumokat nem studio vagy nem contumaciter posthabeálták, mivel ekkédig az articulus köztünk nem publicáltatott, lehetett az az oka. Tetszik azért, hogy isten innét hazavívén az gyűlésből bennünket, minden vármegyékben és székes helyeken hirdessenek törvényes széket vagy gyűlést és ott promulgáltatván ez dolgot és az articulust is elolvasván, kiki ezután való közelbik széken, az ki nem deponálta, tartozzék homagiomát praestálni és deponálni; kit ha akkor is nem cselekednének és ha kik studio et contumaciter ez béírt előbbeni articulusunk szerint a Nagyságod requisitiójára is nem praestálták volna, sine respectu personarum megbüntetődjenek; úgy hogy az director megbizonyítván elegendőképpen, hogy nem praestálták volna juramentomokat, az ilyenek mox et de facto amittálják jószágokat az előbbeni articulusok continentiája szerént és az director azon vármegyebéli viceispán és főbírák által contradictione, inhibitione, repulsione, aliisque juridicis remediis exclusis et obstare non valentibus elfoglaltathassa. Ezen processus observáltassék azokon is, az kik ezután praestálni nem akarnák.

Articvlvs XX.

Váradhoz, Jenőhöz, Szamos-Újvárhoz gratuitus labor végeztetik.

Noha látjuk kegyelmes urunk szegénységinknek számtalan sok fogyatkozásokat, mindazonáltal eszünkben veszszük azt is, hogy az végvárak épületiből is Nagyságod szegény hazánknak megmaradására való dologban igyekezik. Végeztük azért, hogy minden tizenkét-két kaputól egy-egy négy ökrű szekeret és két-két embert adjunk egy hétre, ilyen modalitással, hogy Váradot építsék az külső vármegyék, úgymint Bihor, Kraszna, Közép-Szolnak és Máramaros, Jenőt penig Zaránd, Szörín és Hunyad vármegyék; az erdélyi vármegyék praestálják azon labort Szamos-Újvárhoz; Fejér vármegyéből az felső járás, mivel igen messze vagyon, pénzbéli segítséget adjon; ezt is hozzátévén kegyelmes urunk, hogy az hol az szegénység az pestis miatt deficiált, mivel ugyan kapuszám vagyon az olyanokon is, azok eximáltassanak az szekérállatásból. Az szekerek peniglen vasárnap estvére odamenvén, hétfőn jó reggel álljon

bé, hogy azon héten szombaton estig dolgozhassék. Az szász uraink s atyánkfiai is nem akarván magokat az nemes ország közzül elvonni, igérnek egész szászságúl száz szekereket Szamos-Újvárhoz, olyan módon, mint az vármegyék, hogy ő kegyelmek is praestálják.

Articvlvs XXI.

Szászoktól való szállás, gazdálkodás az útonjáróknak, kiadott latrok, szászok között ispán-járás.

Végeztük azt is kegyelmes urunk, hogy az szászságon minden útonjáróknak s mind penig az vármegye ispányinak, mikoron közikben mennek, tartozzanak szállásadással, az gazdálkodás állván az szász uraink emberségén. Az kiadott latrokat is az tisztek sub amissione officii tartozzanak detineálni, captiválni s meg is büntetni. És az hol eddig ispányjárás volt és circálás, ezután is az olyan helyeken meglégyen.

Articvlvs XXII.

Régi pereknek másra való szállításának modalitása.

Az régi pereknek másokra való szállításokban is, az mely egynéhány esztendőtől fogva in foro nem volt, nem kicsin fogyatkozásinkat látjuk. Tetszik azért az Nagyságod kegyelmes bölcs ítéletiből is, hogy ez ugyan articulusban íratván, observáltassék ezután ilyen mód: Ha valaki valami régi pert másra akar szállítani, olyant, az ki egynéhány esztendőtől fogva nem volt in foro, az olyan litigans pars levél mellett regiusok által tartozzék az terminus előtt három holnappal certificálni azt az embert, az kire akarják szállítani, cum brevi declaratione meriti causae és miben állott volt meg az a causa, az hol már ő el akarja kezdeni, hogy azt az pert reá akarja szállítani az jövendő terminuson s így az is, a kire akarja szállítani, készülhessen hozzá. Az ilyen certificatoria ellen penig senki semmit ne excipiálhasson, hanem mindjárt csak menjen az certificatio szerént való meritumára a causa, s azután observálják utrinque az szokott processust, excepto eo, ha kit post tempus certificálnak.

Articvlvs XXIII.

Hogy az transmissiók törvényes széken adassanak ki.

Sok fogyatkozásokat érzik kegyelmes urunk az causánsok az transmissióknak reformatiójára való visszavételekben is, holott az székeknek nem celebrálása miatt igen hosszú üdőre hozhatják csak appellatióban is, és az tábláról semmi ok nélkül csak prolongatiónak okáért visszakérik. Végeztük azért Nagyságod kegyelmes tetszéséből is, hogy ez az defectus ab-

scindáltassék és ezután observáltassék ilyen mód, hogy az notariusok adják törvényes szeken ki az transmissiókat, mind az két fél peres jelen lévén és ott elolvasván az notarius, ha melyik fél valami defectust animadvertál, ugyanott reformáltassék; úgy mindazonáltal, ha kitetszik az prothocolumból, hogy azelőtt azt, az mit reformálni akar, allegálta. Ha szintén egyik fél nem compareál is, az más félnek instantiájára ugyan kiadják, excepto tamen, ha in publicis regni negotiis nem lészen az, az ki nem compareál.

Articvlvs XXIV.

Az novummal mint kelljen procedálni in brevibus causis, az per non venit sententia ellen, mind ex partium responsionibus.

Noha az novum állapatjáról igen világos írás vagyon az 1619. esztendőbéli articulusban, melyet pro perpetuo decreto observálunk is: végeztük azért az Nagyságod kegyelmes tetszéséből, hogy a novummal való processus ezután ilyen usussal observáltassék. Az ki az per non venit sententiát prohibeálni akarja annak emanatiója után lévő közelbik szék előtt tartozik prohibeálni s az első széken ad reddendam ratinonem prohibitionis compareálni; akkor törvénye lészen, mely ha nem tetszik, azután novummal élhet, hogy az prohibita ne excludálja az novumot. De az novum mellett oly készen kell lenni minden apparatusával, bizonyságival, hogy arról az székről csak az egy appellatio marad fen, egyéb semmi nem. Az ki penig prohibitával nem akar élni, éljen novummal az per non venit sententia ellen s mind sententia evocatio ellen contendálhat, excipiálhat az olyan, de oly készen légyen a novum mellett, hogy azután annak is ugyancsak az egy appelatio marad fen. Az mi penig ex responsionibus partium lött novumot illeti, mind a decretumnak és igaz ratiónak is ellene láttatik lenni, hogy in prima instantia fáradtig contendáljon az citatio és adversa parsnak allegatiói ellen valaki, abból kifáradván ad meritum szólljon, deliberatiot végyen, azután ismét az novum mellett azonra recurráljon, az min egyszer általment volt; hanem ez az novum: auditis partium ipsarum novis propositionibus, allegationibus et responsis, etc. mely mellett az novizáló félnek újabb allegatiójának kell lenni s az ellen az más fél contendálhat, excipiálhat, de hogy recurráljon az elébbeni allegatiók ellen való excipiálásra az novum mellett valaki, az semmiképpen meg nem engedtetik. Igen jó constitutiója ez is az táblának, melyet mi is egész országúl approbálunk, hogy egy evocatió ellen két, három, legfeljebb négy exceptiót tehessen az adversa pars: de ha az novum mellett ismét azon egy evocatio ellen való excipiálásra

recurrálnak, nem négy, hanem nyolcz s tíz exceptio is lészen, mely, hogy ezután evitáltassék, concludáltuk és determináltuk.

Articvlvs XXV.

Az evictorra való fogásnak modalitása s evictor processusa.

Az evictorra való fogásban is végeztük kegyelmes urunk, hogy ilyen mód observáltassék: mivel de bono, jure kell az in causam attractusnak evictorra fogni s azt statuálni, az evocatio penig csak egyenesen az I. ellen lévén, szabad ő néki az ellen contendálni, excipiálni; lássa, mentől tovább halaszthatja az evictorra való fogását, úgy mindazonáltal, hogy a mi az evictor allegatiója lehetne, ahoz az in causam attractus ne nyúljon, hanem directe reserválja az evictornak; mert ha ahoz hozzá szól az in causam attractus, azután nem tartozik evincálni. De ha nem contendál, nem excipiál is az in causam attractus, hanem simpliciter evictorra fog, arról néki prorogatoria sententiát ád az szék; így mindjárt letétetik az evictor, soha többé azt az actor nem tartozik producálni, hanem más széken vagy táblán csak az prorogatoria sententia mellett proclamáltatja az in causam attractust, azt adja bé, arra íratja levátáját s az mellett kívánja statuáltatni az evictort és így azután az evictor csak de merito excipiálhat, mint ratione praescriptionis et calumniae, egyebet nem.

Articvlvs XXVI.

Az pestis miá avagy egyébképpen elpusztúlt helyeknek adójok ideig defalcáltatik s az connumeratiókor desertán talált helyek connumeráltassanak.

Nem kicsin fogyatkozásunk volt ebből is kegyelmes urunk, hogy az mely szegény jobbágyink teljességgel deficiáltak, elpusztúltak, vagy pestis miá, vagy egyébképpen, hogy azoknak adajokat is ekkédiglen exigálták, avagy a fundust foglalták el az adóért. Végeztük azért az Nagyságod kegyelmes tetszéséből, hogy az olyan elpusztúlt helyek, deserták, comperta rei veritate, ac omni dolo fraudeque semotis, felcircáltassanak az vármegye ispáni és bírái által és az olyanok defalcáltassanak is; így mindazonáltal, ha ismég meg fog épűlni, vagy ember száll reájok, redeáljanak az adózásra statim mox et defacto. Hoc etiam addito, az minthogy az connumeratiókor némely faluk teljességesen pusztán voltanak, ember egy is rajtok nem lévén, nem connumeráltathattak, azután megtelepedtek és azon helyeket igen meg is űlték, az olyanokat is az ispánok igazán felcirkáltatván, ha eltölt az deserták megtelepedésének szabadsága, kik eddig connumeratióban nem voltak volna, vettessenek az connumeratióban.

Articvlvs XXVII.

Hogy Zilahról, Tasnádról, Hunyadról, Háczokról, Lonkáról az odafutott jobbágyok kiadattassanak.

Extálnak arról is egynéhány articulusink kegyelmes urunk, hogy minden helyekről, Zilahról, Tasnádról, Erdélyben Hunyadról, Háczokról, Lonkáról, kiadnák sub poena ducentorum florenorum hungaricalium az odafutott jobbágyokat: de annak is semmi effectusa nem lévén meg nem adnák. Végeztük azért újolag, hogy azokból az helyekből is kiadják sub poena praedeclarata.

Articvlvs XXVIII.

Hogy az német gyalogok sohol útjokban nemes ember házára ne szálljanak.

Az német gyalogoknak útonjárásokban is vadnak sok insolentiák. Végeztük azért Nagyságod kegyelmes tetszéséből, hogy ezután az nemes ember házához sohol ne szálljanak.

Articvlvs XXIX.

Az mely kapitán avagy hadnagy zászlója alatt zászló alól kiíratott katona találtatik, annak patronusinak poenája végeztetik.

Az mely katonákat Nagyságod kegyelmességéből zászlója alól kiíratott, deliberáltuk és concludáltuk hogy ez ugyan articulusban íratván, légyen pro perpetuo statuto. Ha valamely kapitánnak, hadnagynak keze, zászlója alatt olyan bujdosó, zászlón kivűl lévő katonák találtatnának és a kik azoknak patrocinálnának, comperta rei veritate, az olyanok, kapitányok, hadnagyok, fejeket, jószágokat amittálják érette, magok is az malefactorok halállal büntettessenek.

Articvlvs XXX.

Az legitimum mandatumnak nem obtemperálásáról.

Tetszett ez is kegyelmes urunk, hogy az kik ezután legitimum mandatumnak nem obtemperálnának, az mely az fiscus részéről találtatik lenni, annak viselje az director gondját; ha penig inter privatas personas lenne olyan dolog, az laesa pars evocáltassa, csakhogy az tisztek viseljenek gondot reá, az fiscusnak rata portiója el ne veszszen.

Articvlvs XXXI.

Praedicatornál lévő szegődött szolga avagy jobbágy felkérésének modalitása.

Az mely praedicatori rendnél szegődött szolgáink, vagy jobbágyink volnának, azoknak reductiójokban végeztünk ke-

gyelmes urunk, hogy ilyen mód observáltassék: elsőben kérjék meg az praedicatori rendtől és az esperest eleiben menvén, comperta rei veritate, adassa meg az jobbágyot, vagy szolgát az esperest; ha peniglen az esperest commissiójára ugyan meg nem adná az praedicator, citálják az vármegye székire érette; ha convincálják, azután az vármegye sententiáját vigyék az esperestnek s tartozzék fogyatkozás nélkül exequáltatni.

Articvlvs XXXII.

A czigány vajdaság ideje limitáltatik.

Noha kegyelmes urunk az czigány vajdaság nagy nehézséginkre vagyon, mindazonáltal akarván articulusban íratni, hogy míg Isten Valon Péter uramat élteti, ámbátor bírhassa, de azután soha ne légyen, darabontokat sokadalmakra ne küldjen az czigányoktól való adónak executiójára, csakhogy azok is administrálják adójokat.

Articvlvs XXXIII.

Az vas kihordása az országból megtiltatik és arról az 1628. esztendőbéli articulus confirmáltatik.

Ekkédig is kegyelmes urunk az vasnak ez országból való kihordása tilalmas volt és articulus is extál anni 1628. Végeztük azért, hogy azon articulust confirmáltatván, az kik ez országból vasat vinnének, hordanának, vagy küldenének ki, comperta rei veritate eo facto amittálják az vasat, toties quoties peccaverint.

Articvlvs XXXIV.

Bihorvármegyében egynehány helyeken levő vámos helyeknek revisiójára az ispánok kimeneteli végeztetik s némely vámok tolláltatnak.

Adják értésünkre az biharvármegyei atyánkfiai kegyelmes urunk, hogy vármegyéjekben egynéhány helyekben találtatnék oly vámos hely, az hol az dominus terrestrisek vámot exigálnak, de úgy elhadták az hidakat veszni, hogy az úton járók el nem járhatnak rajta. Végeztük azért egész országúl, hogy ezt articulusban íratván, az viceispánok mellé rendeljen az vármegye bizonyos személyeket, az kiket akar, perlustrálják és az hol suspicálnak szokatlan vámok felől, quo jure bírattatnék az vám, ha rosznak találtatik az híd, sub amissione telonÿ reparáltassék bizonyos terminusra; a hol penig oly vámos helyet találnak, az hová vámot az fejedelmek nem conferáltanak volna, vagy az vármegye engedelméből nem erigáltatott volna, hanem csak magok authoritásából csinálták, abból a helyből aboleáltassék az vám.

Articvlvs XXXV.

Bihorvármegyében az Kölöséren és Sebeséren való híd csináltatása.

Hogy Nagyságod fejedelmi kegyelmességéből ugyan az biharvármegyei atyánkfiai törekedésekre kegyelmesen resolválta magát, hogy mikor isten Nagyságodat Váraddá kiviszi, szorgalmatosan az helyeket meglátván, az fiscus jószágához közel, a hol az Köleséren és Sebeséren hidat csinálhatnának, ha annak az helynek romlására, pusztúlására, kárára és fogyatkozására nem lenne, Nagyságod kegyelmességéből azt cselekedné ő kegyelmekkel is, az mi illendő és jobb volna, Nagyságodnak alázatoson megszolgáljuk mint kegyelmes urunknak.

Articvlvs XXXVI.

Biharvármegyében az hajdúság közt fundusoknak vételében modalitás végeztetik.

Jelentik ezt is ő kegyelmek, hogy nyilván való károkra és fogyatkozásokra az hajdúk csak egy fundust vehessenek is valakitől ő kegyelmek között, akár colonicalis s akar nobilitaris fundus légyen, azt oly nagy áron veszik meg, hogy egy egész praedium is alig érne annyit és annak az egy fundusnak appropriatiójával úgy elfoglalják más szomszédos atyjokfioknak is jószágokat és így semmi hasznát nem vehetik. Végeztük azért, hogy ez ugyan articulusban íratván, az vendens és az impignorans is az decretum continentiája kivül való summán el ne adhassák, sem peniglen az megvévők, tudniillik az hajdúk, különben meg ne vehessék, sub ammissione juris possessionarÿ, az olyan helyeket, fundusokat, hanem observáltassék az decretum és az articulusok ő kegyelmek között is.

Articvlvs XXXVII.

Az debreczeniek odafutott jobbágyokat kiadják.

Minémű sok bántások légyen ő kegyelmeknek Debreczen városától is, jelentik ő kegyelmek; holott jobbágyokat befogadván sem repetitiójokra, sem penig egyébaránt ki nem adják. Végeztük azért, hogy mostan az mely jobbágyokért az táblára citálták őket, azokat mindjárást feleségestől, gyermekestől, marhástól adják meg az felkérésnek poenája alatt; azon kivül az mely jobbágyok a prima die Januarÿ anni 1625. közikben mentenek, vagy ez után mennének, azokat az jobbágyok meg nem adásáról írott articulusokban declarált poena alatt mindenkor tartozzanak megadni; az 1625. esztendő előtt oda ment jobbágyok penig megmaradjanak közöttök.

Articvlvs XXXVIII.

Az váradi jószágban lévő egyházi nemességnek dolga és levelek producálása.

Jelentik azt is ő kegyelmek, hogy az váradi udvarbíró sok szegény nemes atyjokfiait igasságokról való leveleknek productiójára erőltetné. Az Nagyságod kegyelmes annuentiájából tetszik minékünk is, hogy efféléknek állapatjok két felé distingváltassék. Az kik olyanok találtatnak, hogy eltitkolták mind lakóhelyeket, mind jobbágy állapatjokat, fraude et dolo impetrálták az armalist, azok mostan jó kezesség alatt bocsáttassanak el és isten Nagyságodat kivivén Váraddá, producálják leveleket; ha ki igaz úton és módon impetrálta magának, az maradjon meg, nam fraus et dolus nemini patrocinatur. Az kiket penig az Nagyságod praedecessori boldog emlékezetű fejedelmek nobilitáltanak, és azólta abban illaese megmaradtanak ez után is őket senki ne háborgassa, hanem maradhassanak meg nemességekben. Más rendbéliek olyanok kegyelmes urunk, az kiknek elejek ki szabados, ki kenész, ki vajda, ki ispán volt közöttök és az sok változásokban nemesi praerogativát vindicálván, még az fiscus jószágából is occupáltanak magoknak. Mivel azok sem nobilitatiójokról sem jószágokról való leveleket sem káptalanban, sem liber regiusban bé nem iratták: igen méltó, hogy az olyanok is, isten Nagyságodat Váradra kivívén, producálják igasságokat. Avagy ha Nagyságod ki nem mehetne, az kire Nagyságod bízza mind az kétrendbéli dolgot, azok előtt tatozzanak producálni igasságokat.

Articvlvs XXXIX.

Az latrok persecutiója felől az 1632. és 1633. esztendőbéli articulusok observáltatnak, az jobbágyok reductiója felől is azonképpen.

Végeztük azt is kegyelmes urunk, hogy az latrok persecutiójában observáltassék ő kegyelmek között az 1632. esztendőbéli első articulus és az 1633. esztendőbéli 17. articulus. Az jobbágyok reductiójában is observáltassanak az előbbi articulusok, melyek immár pro decreto tartatnak minden helyeken.

Articvlvs XL.

Kraszna és Szolnak vármegyebelieknek az málha darab sá megadása concludáltatik.

Nem kicsin panaszolkodások vagyon kegyelmes urunk az Kraszna és Szolnokvármegyebéli atyánkfiainak is, hogy az málha darab házok szükségére meg nem adatnék arról való constitutiónk szerint. Concludáltuk azért, hogy újobban articu-

lusban íratván, az régi consuetudo tartassék meg ő kegyelmek között is, meglévén az olyan sókérő embertűl is az mi az rendes s szokott accidentia.

Articvlvs XLI.

Hogy az Középszolnok vármegyebéliek magok majorságokból álló marhát az Éren túl eladhassák harminczad nélkül és arról observáltassék az 1634. esztendőbéli articulus.

Tetszik kegyelmes urunk, hogy az mely atyjokfia ő kegyelmeknek Désről Debreczenbe sót vitet és az mely ember az Éren innet lakó, maga majorságából álló marháját szükségének idején az Éren túl eladja, mind azokból observáltassék az 1634. esztendőbéli 14. articulus. Ha valaki peniglen az harminczadosok közzűl az ellen impingálna, Nagyságodnak könyörgünk, büntetetlen ne maradjon. Az váradi dézmások s mások miatt is szegénységeknek nem kicsin tereh viselések vagyon; kiben hogy Nagyságod meliorálást tégyen azon törekedésünkre, és annak reformálását ígéri, alázatosan megszolgáljuk Nagyságodnak mint kegyelmes urunknak.

Articvlvs XLII.

Az harminczadosok, vámosok illetlen exactiója ellen.

Végeztük azt is kegyelmes urunk, hogy az harminczadosok és vámosok illetlen exactiókkal ne terheljék s ne vexálják az kereskedőket, hanem az régi vectigálokkal légyenek contentusok.

Articvlvs XLIII.

Az görögök állapatjáról.

Az mint hogy kegyelmes urunk az görögök állapatját ez előtt is a Nagyságod bölcs provisiójára hagytuk volt, mostan is az mellől nem recedálunk, légyen az Nagyságod kegyelmes inspectiója rajtok.

Articvlvs XLIV.

Hogy a székelyek transmissiója az táblárol vagy gyülésről se communisra, se evictorra ki ne bocsáttassék.

Tetszik az is kegyelmes urunk, hogy a székely uraink s atyánkfiai instantiájokra ezután ha mi transmissiót az Nagyságod táblájára vagy gyűlésre hoznak, onnat se egyfelé se másfelé ki ne bocsáttassék, se communisra, se evictorra, hanem otthon éljen minden remediumával s az táblán csak az transmissiót revideálják. Ezt is hozzátévén, hogy az brevis processust observálják ő kegyelmek is az 1619. esztendőbéli articulus continentiája szerént és úgy szolgáltassanak törvényeket az brevis processuson fundáltatott causákban.

Articvlvs XLV.

Hogy az székelységen lévő sellérek, kik jó akaratjokból elkötötték magokat, másnak ne conferáltassanak.

Végeztük azt is ugyan az ő kegyelmek részéről kegyelmes urunk, hogy ha valamely sellér magát jó akaratja szerént iusto modo másnak kötötte és az olyant Nagyságodtól impetrálná, ne tartozzék az olyan kezéből kiadni; ha penig csak olyan elébb elébb búdosó ember volna és kötelessége valakihez iusto modo nincsen, az olyant, az kinek Nagyságod conferálja, légyen azé.

Articvlvs XLVI.

Az udvarhelyiek privilegiumok inviolabiter observáltassék.

Minémű sok injuriájok lött légyen kegyelmes urunk Udvarhely városnak is mind ekkédiglen, az közinkben küldött supplicatiójokból és az Nagyságod kegyelmes resolutiójából is jól értjük. Tetszik azért kegyelmes urunk, hogy az minémű privilegiomot Nagyságod nékiek adott, az in omnibus clausulis, punctis et articulis, az mely azokban az nemességnek praerogativájának nem derogál, inviolabiter observáltassék.

Articvlvs XLVII.

Az máramarosiaknak, az új ravásnak conditiója.

Az máramarusi uraink s atyánkfiai instantiájára hogy Nagyságod kegyelmességéből mostan az új rovást nekik condonálja, alázatosan megszolgáljuk, így mindazonáltal, hogy az régi kapuszám ő kegyelmek között is fennálljon és az szerént contribuáljanak.

Articvlvs XLVIII.

Székelyhíd mellett lévő új városból az jobbágyok kiadása.

Székelyhíd mellett lévő új városban is hogy Nagyságod ezelőtt esztendővel odament jobbágyokat, ezután is az kik oda mennének, az partiumbéli atyánkfiainak kiadatni ígéri, alázatosan megszolgáljuk Nagyságodnak; az kik penig azelőtt oda mentek, azok maradjanak oda.

Articvlvs XLIX.

Lisztius Ferenczné asszonyomnak negyvenezer kösö deputáltatik.

Hogy Nagyságod fejedelmi kegyelmességéből az ország törekedésére Lisztius Ferenczné asszonyomnak elfoglalt jószágiért negyvenezer kösöt ígért deputáltatni az dési kamaráról, Nagyságodnak megszolgáljuk.

Articvlvs L.

Az méz eladás és megtartás az előbbi articulusok újításával megtíltatik.

Végeztük azt is kegyelmes urunk, hogy az méz eladás és megtartás felől observáltassék az 1633. esztendőbéli 19. articulus. Hogy penig az kik ekkédig az ellen impingáltanak és Nagyságod kegyelmességéből abbéli vétkeket condonálja, Nagyságodnak alázatosan megszolgáljuk. Ez után penig ha kik ez ellen vétkeznének, az Nagyságod praefectusa vagy udvarbirái citáltassák azon vármegye székire, az mely vármegyében avagy székekben affélék laknak és comperta rei veritate két törvényes széken finaliter decidáltassék dolgok és büntetődjenek in duplo, melynek két része az fiskusé légyen, harmada az executoré. Fiat tamen executio omnibus juridicis remediis exclusis.

Articvlvs LI.

Az liber quaestus néminémü marhákkal és bizonyos üdőre ökrökkel is felszabaditatik, kívül valóknak is.

Azmint kegyelmes uram Nagyságod kegyelmességéből ez elmúlt esztendőbéli articulusunknak continentiája szerént megengedte volt, hogy abban az articulusban megírt mód szerént minden azon articulusban specificált marhákkal kereskedhetnénk, acceptálván mostan az Nagyságod kegyelmessége, hogy az kívül valók is bejövén szabadon vehessék tőllünk, ismét mostantól fogva usque ad 1. Septembris hogy Nagyságod kegyelmességéből mind az haza fiainak s mind az kívül valóknak felszabadította az ökrökkel való kereskedést is, mindazonáltal úgy, hogy az sine fraude et dolo légyen s igaz harminczadját megadják, Nagyságodnak alázatosan megszolgáljuk, observálván mindazonáltal kiki ezen dologból az 1632. esztendőbéli harminczadik articulust.

Articvlvs LII.

Az liber baronatusság Fogarason kívül mindenütt tolláltatik.

Végeztük azt is kegyelmes urunk, hogy indifferenter minden helyeken az liber baronatusság Fogarason kivül az partiumban is, kiváltképen Zaránd és Szörín vármegyékben is az előbbi articulusok continentiája szerént tolláltassék.

Articvlvs LIII.

Az alvinczi nemességnek korcsomolása felől való terminus végeztetik.

Az Nagyságod kegyelmes izenetiből értjük kegyelmes urunk, hogy az alvinczi nemes atyánkfiai felette abutálnak az

ottvaló korcsomárlás dolgában, annyéra, hogy mikor csak privatus urak bírták is azt az helyet, ennyire való szabadság nem engedtetett nekiek. Mely dolognak noha Nagyságod eddig is méltán eleit vehette volna, mindazon által, hogy kegyelmes tekinteti volt Nagyságodnak nemes atyánkfiaira, Nagyságodnak alázatoson megszolgáljuk. És hogy afféle abusus tolláltassék, tetszik egész országúl, hogy Vinczen is az ott lakó nemes atyánkfiai tartsanak ilyen módot az korcsomálás dolgában, hogy Nagyságod kegyelmességéből Szent-Mihály naptól fogva ad 1. Febr. engedje meg nékik az korcsomálást indifferenter, az több része penig az esztendőnek az fiscusé úgy mint dominus terrestrisé légyen, azon mód szerént az mint az itt való korcsomálásról 1633. esztendőben articulo 8. végeztünk volt

Articvlvs LIV.

Hogy mindenütt in genere az ingyen való gazdálkodástól, postálkodástól szabados légyen az kösség.

Végeztük azt is kegyelmes urunk, hogy a Nagyságod specialis salvus conductusa nélkül, nemcsak a Szászságon, hanem in genere mindenütt szabadosok légyenek az ingyen való gazdálkodástól. Ha valaki jószágos ember kényszeritené az szegény népet gazdálkodásra, postálkodásra, vagy valamit tőllök elvenne, akár valamieket elvinné: az vármegyékben ő magok citáltassák akár táblára, akar diaetára, comperta rei veritate toties quoties ötszáz forinton maradjon. Ha penig jószágtalan ember, akár katona, úr avagy főember szolgája, s akár ki is erőltetné ingyen gazdálkodásra, postálkodásra, vagy valamit tőllök elvenne: fogják meg az olyant, s az vármegyén vigyék ispán kézhez, s büntessék érdeme szerént; a Szászságon penig ha valaki jószágos ember olyant cselekednék, directorunknak értésére adván ő citáltassa, s azok is azon poenán convincáltassanak fiscusunk ellen toties quoties; az jószágtalan embert penig, katonát, úr és főember szolgáját, s akárkit, az ki olyant cselekednék, fogják meg, hozzák magunkhoz, magunk megbüntetjük.

Az fogarasi, komonai, porumbáki szabadosokra penig mi szabadságot adunk, ha ingyen való gazdálkodásra kénszeríti az folnagyot, vagy gazdáját s maga lovát késen hordozza, fogják meg s hozzák magunkhoz, meglátják, hogy nem maradnak büntetetlen.

Articvlvs LV.

Az taxás városoknak contributiója.

Kolosvár adjon . . . . . fl. 2200.
Fejérvár adjon . . . . . fl. 200.

Bánfi Hunyad adjon	fl. 200.
Udvarhely adjon	fl. 250.
Kézdi-Vásárhely adjon . . .	fl. 175.
Sepsi Szent-György adjon . .	fl. 125.
Ilyefalva adjon	fl. 125.
Egeres adjon	fl. 100.
Nagy-Almás adjon	fl. 70.
Várad adjon	fl. 1700.

Nos itaque praemissa supplicatione dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae ditioni nostrae subjectarum benigne exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulos, nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris de verbo ad verbum, sine diminutione et augmento aliquali, inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula, in eisdem contenta, ratos, gratos, et accepta habentes, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus, offerentes nos benigne, quod praemissa omnia, in omnibus punctis, clausulis et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios quoslibet observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, et ratificamus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in civitate nostra Alba-Julia die 10. mensis Junÿ, anno domini millesimo sexcentesimo trigesimo quinto.

G. Rakoci m. p.

(P. H.)

Két egyenlő nyomtatott példánya, a fejedelem aláírásával és pecsétjével, *az erd. múzeumban* (*Jos. Com. Kemény Codex Authent. Art. Diact. Trans. III. köt.* és a *Dónáth gyűjteményben.*)

XXVII.

1635. május 20.—szept. 30.

Hrabecim Dániel bécsi követségei

a)

1635. május 20.

A megbízó levél.

Sacrma C. et R. Mtas Dne Clemme.

Ratione inscriptionis arcis Munkacs ac aliorum etiam meorum negotiorum Mti Vrae C. repraesentandorum, mitto praesentium exhibitorem egr. Danielem Rhabetium aulae meae familiarem. Quem tametsi nullus dubitem, quin Mtas Vra C. in augustum suum conspectum admissura, et nomine meo representanda benigne auditura sit, tamen Mtem Vram C. hisce etiam

literis demisse rogandam esse duxi, dignetur consvetae suae, erga me benignitatis clementer recordari, et hac quoque vice, quae nomine meo referanda et petenda erunt, in iis omnibus benignitatem suam et liberalitatem testatam reddere, meque suo isthoc beneficio in perpetuum obligatissimum efficere. De caetero stb. Dabantur in civitate mea Alba Julia die XX. Maii a. d. 1635.

S. C. et Mtis Vrae

studiosissimus et devotissimus
servitor
Georgius Rakoczi

Külczím: Sacrmae Rom. Imp. ac Germ. Hung. Boh. etc. R. Mti etc. dno clemmo

(*Eredeti*, a bécsi cs. és k. titk. lt. Hung.)

b)

1635. aug. 19.

Rákóczy levele Hrabecius Dániel követéhez a munkácsi diploma ügyében.

Az úristen ő felsége minden idvösséges jókkal áldja meg kegyelmedet.

30. Julii írt kétrendbeli leveleit kegyelmednek ma reggel egy Rákos nevű faluban adták vala meg. Az munkácsi dolog miben forogjon, most értjük kegyelmed irásából, az melyen nem keveset is álmélkodunk; holott mind az ő felsége diplomája s mind soproni resolutiója láttatnak ezzel ellenkezni. Az kegyelmed replicája alkalmasint vagyon, melyhez bár azt is addálta volna kegyelmed, hogy az munkácsi inscriptionálisnak kivételében vagy kiadásában, egy szóval az munkácsi dologban nekünk a német fejedelemasszonynyal semmi dolgunk nincsen, hanem csak ő felségével, mivel ezt az német fejedelemasszonynyal való dolgunkat, mint privatumot az ő felsége commissariusinak nekünk adott levelekben oly igen excludáltuk az derék dolgoktól, hogy az miatt semmi részben sérelme nem lehet az ő felségével való békességünknek; mert ha készpénzzel nem contentálhatnánk is, avagy nem is akarnánk, vagyon útja, mint procedálhasson ellenünk, kiben ha eddig is procedált volna is, mi bizony ellene nem állottunk volna. Egyáltaljában, isten s az igazság szerint, ő felsége az donationak kiadását az fejedelemasszony instantiájára nem késlelheti, sem meg nem tarthatja; annál inkább is, hogy bizonyságunk az úristen, eddig is mi rajtunk az contentatiója nem múlt volna, csak az sufficiens quietantiat adta volna meg; most sem múlik rajtunk; az mint megirtuk kegyelmednek, bizonyságunk lehetne ebben

nekünk cancellarius uram, mikor akarná, megmondaná, az eperjesi tractakor szinte az utolján, midőn immár az munkácsi dologról is magunk részéről conveniáltunk volna, azt kívánjuk vala mi: az német fejedelemasszony vallja nekünk abban való jussát, s azt felelék reá, császár ő felsége méltósága ellen lenne az, mivel nekünk nem az német fejedelemasszony adja Munkácsot, hanem császár ő felsége; kiről úgy hisszük, szegény cancelláriusunknak vagyon írása Fejérváratt. Igy is hát mi közünk az német fejedelemasszonynak most mukácsi inscriptiónak kiadásához hogy avassa magát; járúl is az is ide, expresse az ő felsége diplomájában az vagyon, hogy quam primum mi az 50 ezer forintot letesszük ő felségének, ő felsége is kiadja a donatiót; kit ő felsége sub bona fide christiana roborált; melyet mi már le is töttünk és ő felsége is felvétette; így is tartozik ő felsége kiadni. Hogy penig az munkácsi donatióban az a clausula bele inseráltassék, azt is ő felsége nem kivánhatja, mert soha sem in usu, sem penig példa nincs róla; más az hogy immár erről is elment az dolog az pénz felvételében s az diplomának is nagyrészént végben menetelében. Harmadik: az soproni resolutiója szerént is ő felségének más az. Ha minket igaz conscientiánk meg nem tart az ő felségének adott hütünkben, bizony Munkács meg nem tartana. Hogysem penig azt csak kétségessé is tennénk, az clausula inserálással magunk gyalázatjára: inkább veszen el Munkács vára; nekünk is becsületünk, az mi nagyobb, conscientiánk igaz, olyan drága, mint akármely nagy monarchának, melyet megmocskolni, gyalázni bizony, ez világi veszendő jókért nem akarunk. Számát nem tudjuk, mind ő felségét, s itt alatt való kamarásit menynyiszer sollicitáltuk, hogy az miket nekünk el kellene még igazétanunk az diploma szerént, igazétanánk el; kiről mind leveleink s még, isten áldásából, emberbéli bizonságaink is jelen vannak; nem mi rajtunk s hanem ő rajtok múlt el: azután is mi rajtunk el nem múlék, mert tudja az úristen, azt akarnánk, hogy mindenek, valamelyeket nekünk effectuálnunk kelletnék, egy óra alatt végződnék el. Ha ő felsége az diplomában specificalt kötésimnek nem hiszen, bizony annál inkább ne hinne az munkácsi conditiónak; bizonyságunk az úristen, miolta utolszor meglőn Eperjest az békesség, azólta minden elmélkedésünket, akaratunkat, szándékunkat, tehetségünket mind csak arra fordétottuk, s az mi részünkről ezután is arra fordétjuk, szentűl, igazán, tehetségünk szerint megtartsuk az ő felségével való békességünket, és azt megőrizzük. Azt bizon nem tagadhatjuk, gondolkodás nem ötlenék elménkben, hogy az midőn minket cardinal uram s maga is cancellarius uram mind csak az ő felségéhez való confidentiára intenének és mi is abban

meg akarnánk nyugodni, másfelől nem mi tőlünk, hanem onnét ő felsége részéről mutatódik az idegenség; mi nem vagyunk, Dániel uram, szinte oly bolondok, az mint ott fenn talám némelyek itélnek bennünket, bizon sem oly félelmesek és magunk szeretők, hogy magunk becsületire gondot nem tudnánk viselni. Im azért útban vagyunk, 24. die hujus mensis haza megyünk Fejérvárra, az diplomát, mind az commissariusok magyarázatját előkeressük, és kegyelmedet onnét magunk postája által igen-igen sietséggel informáljuk voltaképen, és talám császár ő felségének is iratni fogunk ezen dologról; kegyelmed addig legyen csendes várakozásban s ha szinte addig ő felsége resolutióját adná is, de nem az mi kívánságunk és nem az diploma s egyszeri soproni resolutiója szerint, kegyelmed alá ne siessen (és azzal contentus se legyen, mert mi egyáltaljában bizony azzal az clausulával soha az donatiót el nem vesszük, azt kegyelmed bizvást megmondhatja), várja meg Fejérvárról kegyelmedhez expediáló postánkat, az kit okvetetlen 2 *(t. i. kettőt)* is meginditunk. Hogy ott fenn kevés jóakarónk vagyon az dologban, azt nem kell csudálni kegyelmednek; de csak az úristen legyen mellettünk, kiben bizony nem is kételkedünk, nem leszen semmi hátramaradásunk. Ha kegyelmednek tetszik, talám mégis urgeálni kell az választ ő felségétől, ha eddig nem lőtt volna is, avagy ha lőtt is, ezeket az mi ratiónkat is beadni kegyelmednek, talám moveál valamit. Fogarasból is irtunk kegyelmednek, melyet, úgy hisszük, kegyelmed eddig el is vehetett. — Adja isten, lássuk egészségben kegyelmedet. Datum in Kőhalom, 19. die Augusti anno 1635.

G. Rakocy m. p.

Az szablyákat kegyelmed azoknak ajándékozhatja, az kinek illendőnek itíli. Az több dolgok felől irtunk az előtt.

Az első lapon oldalt irva a fejedelem kezével: Az diplomában már sok is in effectum ment; arra sem kivánhatná ő felsége, hogy újabban kötelezzük magunkat; mely kivánságát ő felségének mi igen jól látjuk, mire való volna, melyről mi, bizonságunk az úristen, elménkben sem gondolkodtunk róla, csak onnét tartassék meg és ne adassék ok reá.

(Az egész levél I. Rákóczy György irása).

Irva Hrabeczius Dánielnek.

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban).

c)

1635. sept. 30.

A császár végválasza.

Sacratissima caesarea regiaque majestas, dominus dominus noster clementissimus egregio Danieli Hrabetio illustrissimi Georgii Rakoczy principis Tsansylvaniae ad sacram caesaream regiamque majestatem dominum nostrum clementissimam expedito internuntio, in punctis commissionis suae majestati repraesentandis benignam resolutionem declarare dignata est.

Quo ad formulam inscriptionalium litterarum super arce Munkach assignandam esse eidem internuntio conscriptis verbis hic reservatis penes suae majestatis expeditionis archiva, id quod et factum fieri sua majestas esse voluit: post communicationem cum illustrissimo principe formulae contentorum factam, postmodum habita reportatione suam majestatem juxta benignam declarationem suam, non habituram difficultatem, annuentiam et resolutionem largituram esse.

Ratione annuentiae fortificationis et structurae munitionis arcis Sarospatakiensis, juxta benignam suae majestatis oblationem per decreti insinuationem factam, sacram caesaream regiamque majestatem contentam esse redditam. Expeditionesque necessarias cum praesenti intimatorio decreto accepturum esse ipsum internuntiam ad ministros et officiales suae majestatis.

Quo ad salis nitri negotium, suam majestatem pariter requisitos voluisse camerae officiales, quaenam moderna ratio ejus sit in suae majestatis partium regni Hungariae superiorum ditionibus, neque intermissuram esse suam majestatem, ut illustrissimi principis postulato, habita informatione, pro usibus necessariis ditionum ejusdem in Hungariae partibus provisum esse concedatur.

De supellectilibus professorum ablatis suae majestati prorsus nihil constare, cupere tamen cognoscere, ut illustrissimi principis commendationi in procuranda restitutione ablatarum rerum satisfieret, quidnam, ubinam locorum depositae fuerint, et per quos usurpatae? Demandaturam esse suam majestatem, ut specificatione habita, eaque cum serenissima regia majestate communicata, si forte in tumultibus armorum in praedam acta ac direpta non fuissent, restitutio procuretur.

Quo ad negotium praedii Eösed suam majestatem iterato demandaturam esse camerae, uti informationem plenariam

suae majestati submittere non differat, ea habita, commissuram esse, ne juribus illustrissimi principis praejudicetur, aut quovis pacto impedimentum fiat.

De quibus praemissis ejusdem illustrissimi principis internuntio benigna suae majestatis declaratio intimanda erat. Gratia et clementia sua eidem in reliquo propensa manente.

(Más kézzel:)

Coram caesaream regiamque majestatem in castro Eberstorff die ultima mensis Septembris anno domini 1635.

Laurentius Ferenczffy m. p.

Kivül: Egregio Danieli Hrabetio, illustrissimi principis Transylvaniae ad sacram caesaream regiamque majestatem ablegato et internuntio etc. assignandum.

(Eredetije a vörösvári gr. Erdődi levéltárban.)

XXVIII.

1635. nov. 23.

Székely Mózes egy török főúrhoz: közbenjárását kéri.

Tekéntetes és nagyságos úr igaz jóakarónk. Az úristen Ngdnak minden dolgát tegye szerencséssé és állapotját örvendetesen elővigye hatalmas győzhetetlen császárunk szerencséjére.

Noha az Ngd jóakaratjában minekünk semmi kétségünk nincs, mivel naponként értjük az Ngd hozzánk való igaz tökéletes jóakaratját, mindazonáltal, mivel mostan Ngdnál is nilván lehet hatalmas császárunk hazaindulása, Ngdat kérjük eddég való hozzánk megmutatott jóakaratját mutassa Ngd mostan is, mivel Ngdnak Isten ő fge jó módot mutatott abba is, — Ngd az vezért ő ngát is gyakorolja az én dolgom felől és mind az végbeli jóakaró vitézeket is, hogy mi is teljes életünkben igaz tökéletes jóakarattal szolgálhassunk meg Ngdnak. Isten tartsa meg Ngdat sok esztendeig jó egészségiben.

Irtam hatalmas császár portáján, mindszent havának huszonharmadik napján, ezerhatszázharminczöt esztendőben.

Ngdnak igaz jóakarója

Zékely Moyses.

Egy lapon, külczím nélkül, török kanczellariai papiroson.

(*Eredeti* a bécsi titk. lt. Hung.)

XXIX.

1635. nov. 29.

Esterházy emlékirata Csernel számára.

Memoriale.

1. Az confidentia és az magunk közt való jó értelem szükséges, mint az mindennapi eledel, ki ha nem lenne, számadásunkat nézné Isten előtt is s magunkra sem várhatnánk utolsó veszedelemnél egyebet.

2. Hazánknak mindenfelől való félelmét s nagy sok akadékját, az mint declaráltam, közölje Kegyelmed az fejedelemmel ő kegyelmével, kérem az szerint azt is és az én azokban való rokoni tetszésemet is.

3. Ez elmúlt gyűlésben mennyi alkalmatlanságok történtenek holmi végzésekkel együtt megjelenteni és azok, hogy nem az én fogyatkozásimtól estenek, declarálni az Kegyelmeddel közlött dolgokból.

4. Az törökkel, hogy semmi derekas békességünk nincsen, kitelvén az vele való végzések még 15. Julÿ, melyet mint értnek az törökök, tudakozni s én mint vélem ezt, megjelenteni.

5. Ha mi ellenkezése nemzetünknek és hazánknak közönségesen vagy magán is ő kegyelmének találkoznék, micsoda oltalmot adjunk magunknak s abban mi tetszésem nekem, megjelenteni.

6. Az moldvai és havasali vajdákkal való jó értelem és egymás között való titkos kötés, melyet hogy még ez télen véghez kellene vinni, arról való én tetszésem.

7. Az mi felfordúlt politiánknak mivoltát declarálni mind törvényeinkre, jó rendtartásunkra, magunk közt való igyenetlenségünkre s oltalmunkra nézve, s azoknak megorvoslásáról való intézés.

8. Az relligióban való nagy dissensio, ki miatt regiónkat relligónkkal együtt vesztjük el, ha a jó Isten nem könyörül rajtunk. Letevén azért a gyűlölséget, nézzük abban is megmaradásunkat, ki soha különben egyességre nem megyen, hanemha jurisdictiójában, kit-kit meghagyunk.

9. A mostani állapotja ő kegyelmének alattvalóira nézve s mind az törökre és másra is, s minemű vélekedésben vannak mind ez s mind másfelől arról a nagy emberek, s annak micsoda az remediumja.

10. A főrendi gyűlésről, ha kinek Isten azt adja érni, mi tetszése ő kegyelmének, és ha van-e mód abban, hogy communicata érthesse ő kegyelme avagy megnyugszik a Kgd relatiójáu.

11. Az török ellen való alájárás és az itt végek körül való rajtok kapdosás is nekem is igen ellenem vagyon, de partim az végekben való nagy fogyatkozások oka, partim az sok szabad lator, ki majd annyira elkezd szaporodni, hogy nem is fogunk vélek birnya; vegye animadversio alá azért ő kegyelme, az kiket közzülök kaphat s azont miveljük itt is.

12. Bethlen István uramot, kérem ő kegyelmét, szállítsa és csendesítse meg elméjében, ki maga java és méltósága öregbülése; s az huszti dologban vegye azt az mediumot ő kegyelme, a kit jelentettem s az szerint, hogy fiú dolgát is fejedelmi kegyességgel illesse magáért is, kérem azon is ő kegyelmét, megjelentné az iránt való velem közlött dolgokat.

13. Az felső hadaknak mostani állapotjokat declarálni és hogy quartirokban igyekeznek oszlani s még eddig bizonyos semmi nincs az köztök való békességben s itt az gallus elmélkedése nyilván ő kegyelménél, ki igen veszedelmes mi érettünk s vigyázást kiván mire hajol az török ezaránt is.

14. Erős hittel való kötelességemet tudván ő kegyelme nemzetünkhöz, kik közül egyedül lévén most fejedelmi ember, hogy syncera consideratióit tartson velem ő kegyelme és ezen intimatiómra válaszom is lehessen, vigye kérem végbe Kegyelmed.

15. Az munkácsi inscriptióról bőven beszéllettem Kegyelmeddel, s az mit jobbíthattam rajta, el nem múlattam s kész vagyok ezután is szolgálnom benne, az mennyire érkezem.

16. Az telkibányaiak dolgáról se feledkezzék Kegyelmed emlékezni az fejedelemnek, gonosz szomszéd lenni nem akarok, s ha nem egyébképpen, igazodjék ottan az mostani új articulusok szerint el az dolog.

17. Valami magunk közt gyűlölséget szerző calendariumot nyomtatott Döbröczönben ki, kit jó volna elveszteni, s meg is fenyíteni afféle dolgokért azokat, a kik formálói.

Utoljára az én igazságomról s ő kegyelme szolgálatjára való készségemről assecurálja Kegd ő kegyelmét az fejedelmet, megjelentvén ezaránt való egymással lött beszélgetésünket is, kit igazsággal igyekezem meg is tartanom, azon jóakaratját kivánván ő kegyelmének is hozzám mind magunkért s mind szegény hazánkért és nemzetünkért, kire egyébaránt is kötelesek vagyunk.

Egyébaránt az mint az körül való állapotokat, látom, ha magunk nem is, de maradékunk utolsó veszedelmét fogja minden bizonnyal látni, kitől az jó Isten oltalmazzon bennünket.

Ezeket in summa confidentia communicálván Kegyelmed ő kegyelmével az fejedelemmel, kérem K[illegible]edet, alkalmaz-

tassa kérésemhez magát, hogy így continuálhassam tovább iez-
czen confidentiámát.

Posonii, 29. Novemb. 1635.

Kivül: Memoriale pro Georgio Chernel Posonii 1635. 29. Novembris.

(Actorum Palatini Liber Tertium. Rep. 17. N°. 142. Hg Esterházy fölevéltárában. *Kismarton.*)

XXX.

1636. feb. 16.

Herczeg Zsigmond bécsi küldetése.

a)

Rákóczy megbizólevele.

Praesens rerum in Transylvania status omnino exigere videtur, ut deo eo Mtem Vram C. atque R. per proprium meum cursorem egr. Sigismundum Herczegh aulae meae familiarem requirerem. S. C. Rque Mtem Vram itaque demisse oro, dignetur illum in benignum suum conspectum admittere, eaque quae Mti Vrae C. in secreto oretenus nomine meo exponet, pro paterna sua pietate planissime cognoscere, atque de iis mentem suam plene atque lucullentissime quantocyus per hunc ipsum cursorem meum declarare. Ipsamet Mtas Vra C. per se facile intellectura est, quanti res sit momenti, et quanta cura et sollicitudine Mtis Vrae C. indigeat; atque ea fiducia fretus, confido sane Mtem Vram C. paternam suam curam ac providentiam absque longiori temporis mora, hoc quidem in negotio procurando adhibituram esse. In reliquo stb. Datum Claudiopoli die 16. mensis Februarii a. d. 1636.

Sacr. C. Rque Mtis Vrae

studiosissimus et devotissimus
servitor
Georgius Rákocy m. pa.

Külczím: Sacr. Rom. Imp. ac Germ. Hung. Boh. etc. etc. Regiae Mti etc. etc. dno dno clemmo.

(Eredeti a bécsi cs. és k. titk. lt. Hung.)

b)

Rákóczy emlékirata Herczeg Sigmond számára a császárnál teendő előterjesztés ügyében,

Felségedhez az én kegyelmes uram igen nagy bizodalommal ilyen dologért küldött, hogy magam szóval alázatosan megjelentsem Felségednek, az úristen ő nagyságát az erdélyi fejedelemségre vivén, ottan hamar Felségeddel két izben is

confoederatiót szerzett, mely confoederatiók végben menvén, noha az én kegyelmes uram azokat diplomáiban çonfirmálta, mindazáltal palatinus uram által kivánta volt azt Felséged nagyobb securitásnak okáért, hogy az én kegyelmes uram szóval is azon végezeteket hüti szerint confirmálja, melyet az én kegyelmes uram Felségedhez és az egész keresztyénséghez való igaz sinceritásából megis cselekedett Melith Péter és Bocskay István előtt, az Felséged credentionálisa mellett. Igérvén arra magát, hogy mind az kassai és eperjesi confoederatiókat megtartja, és ha Felséged és az keresztyénség ellen az töröknek készületit és gonosz szándékát megértheti, Felségednek idején értésére adja. Harmadszor, hogy Erdélytűl semmit el nem idegenít, s török kezében nem ejti. Noha ezeket ő nagysága oly conditio által fogadta, ha az Felséged részérűl is az végezések megtartatnak, és ez szóval való assecuratio is titokban tartatik, de Melith Péter uram Felséged szatmári kapitánja ezeket meg nem gondolván, ottan hamar Erdélybűl kijövetele után megmondotta Bethlen István uramnak, kit Bethlen István, Szalánczj István nevű fű embernek, ki ugyan tanácsa is ő nagyságának. mostan Budán létében megmondott, kibűl Bethlen István alkalmatosságot vevén, mostan Budán az törökök hallottára jelentétekben több conditiók között az én kegyelmes uramtúl azt kivánta, hogy ha ő nagysága vele alkunni és meg akar békélleni, tehát Felségeddel való minden szövetségnek és végezésének török császár ellen renunciáljon nemcsak Felségednek, hanem lengyel királylyal, és az respublikával való minden szövetségnek is. Még azzal is vádolja az török előtt Bethlen István az én kegyelmes uramat, hogy az lengyel respublikának magát, gyermekit commembrumáva tette volna török császár ellen, kiben semmi nincsen. Im hallja Felséged hogy az én kegyelmes uramnak Felségedhez és az egész keresztyénséghez való sinceritása mely nagy busúlására fordúlt még penig az Felséged birodalmából, mért penig Bethlen István is Pestből ment ki Melith Péter is Felséged híve és fű végbeli kapitánja. Ha azért az én kegyelmes uramnak Bethlen Istvánnal valami compositióra kelletnék lépni, és sem az török sem Bethlen István ez conditio mellől nem recedálna, hanem az renunciatiót egyáltaljában csak megkivánná autentice, in tali casu keresztyéni indulatja szerint és császári kegyelmes bölcs s méltóságos itíletibűl, ki jövendőben is mind Isten és szent angyali előtt és az egész keresztyén világ előtt micsoda tanácsot ad az én kegyelmes uramnak, s mit javal, hogy cselekedjék; s ha az én kegyelmes uram az Felségeddel való végezésének s az ő kivánságok szerint nem renunciálna, s az miatt török császár az én kegyelmes uram ellen hadat bocsátana,

ilyen állapatban az en kegyelmes uramnak micsoda oltalmat és mennire való segitséget adhat Felséged, kihez úgy bízhassék ő nagysága mint kezével megtapasztalt dologhoz? Felségednek penig könyörög alázatosan az én kegyelmes uram, hogy erről kegyelmes resolutióját mentül hamarébb én általam küldje meg.

(Minuta, a vörösvári levéltárban.)

c)

Rákóczy emlékirata.

Memoriale pro domino Sigismundo Herczeg.

Császárnak ő felségének cardinal és palatinus uramnak meg kell mondani, hogy császár ő felsége portán lévő agense bizonyosan mondotta Szent-Páli Istvánnak az portán mind gallus, hollandus és velenczés oratorok Székel Moises mellett volnának, s az okon akarják pronunciálni az erdélyi fejedelemséggel, hogy mindjárást Erdélyből ő felsége ellen induljon és elsőben is a hét vármegyét occupálják török segítségével, s azzal distrahálják ő felségének erejét az gallusról s hollandusokról. Ezt régtől fogván kévánta ő nagyságától az hollandus orator; de minthogy ő nagyságát semmiképen reá nem vehette, úgy adta Székely Moises mellé magát. Ezt pedig az ő nagysága portán lévő agensi egyebekről értették; ő felsége ebből is eszében veheti, hogy ő nagyságának csak szintén ő felségéhez és keresztyénséghez való keresztíni indúlatjáért kell az török előtt disgratiában lenni, melyre nézve ő felségének is ő nagyságára nagyobb gondviselése és vigyázása s oltalma, hogy legyen mind az isteni félelem s mind az kereszteni pietas méltán kévánja.

Az ő nagysága portáról jött embere bizonyosan referálja azt is, hogy Székel Moises immár is assecurálta az gallus és hollandus oratorokat, hogy promotiók által az fejedelemséget apprehendálván mindgyárást azért hadakkal indúl Magyazországra.

(Csernel irása. Eredetije a vörösvári levéltárban.)

XXXI.

1636. feb. 15.

Rákóczy ellen a kolosvári országgyülésen kiadott lázító irat.

Az úristennek kegyelmes gondviselése, oltalma, és minden békességes megmaradásra való végezése legyen rajtad édes hazám Erdélyország.

Nehéz iga alatt csak alig mozoghatsz édes kedves hazám, nemes Erdélyország! Esék értésemre, hogy ez jelen való bőjtelőhónak 15-ik napján közönséges gyűlésben Kolozsváratt

lennétek; mely gyülésteknek okárúl mikoron szorgalmatosan tudakoztam volna, érkezék egy postakövet hozzám, kitől az hatalmas budai vezérnek levelét vévén, kénszeríttetém csak könnyű szerrel igen gyors postasággal Budára nyargalnom, ott azért minémű dolgokat értettem, hogy talám édes hazámtúl eltitkolhassam, sem az hozzád való fiúi szeretetembűl sem az igaz igyön szánakozó lelkem ismeretébűl el nem szenvedhetem. Melyek okáért kedves édes hazám, külön-külön minden fiaidat, valakiknek ez irásom kezében és szeme eleiben akad, kényszerítem istennel tartó lelkére, hogy mind végig csendesen elolvasván, alkalmaztassa magát im csak szintén küszöbünk előtt álló veszedelmünknek eltávoztatására. Budán az ott való hatalmas vezérnek szájából hallottam, az győzhetetlen török császárnak fű szerdárjának leveléből olvastam, hogy az fényes porta az mostani fejedelmünkre, vélle hittel való kötött frigyének megszegéséért rettenetes haraggal felterjedvén, persequálni akarja, melyet az mi szerelmes hazánknak édes atyja az tekintetes gróff, Bethlen István megértvén, hogy az rettenetes veszedelemre az mi szegény hazánkba be ne jőjjön, nem kedvezvén semmit magának, mi érettünk, az mi megmaradásunkért, szabadságunknak helyére való állatásáért, az nagy iga alól való felmenekedésünkért, Isten kegyelmességébűl az győzhetetlen török császárhoz erős felvetett fundamentomokkal megindúlt. Budán egynéhány napig, kiválképpen gyülésteknek kimeneteléig fog várakozni, mely odamenetelét elhittem, hogy az igaz igyet megsegítő szent isten igen hamar megáldja, csak hogy te is édes hazám magadat ahoz alkalmaztassad, mert hogy ha adományért avagy félelemért az hamis igyet némely fiaid oltalmazni kezdik, félő hogy az körőlünk elől álló veszedelem ajtónkat közönségesen bérontván, tűz módjára bennönket éktelen ne rontson.

Az igaz így penig ő nagyságával az mi mellénk mostan feltámadott kegyelmes urunkkal Bethlen Istvánnal együtt vagyon mind egész országúl, mert még emlékezhetel róla édes hazám, mikor azt az mi kegyelmes urunkat Bethlen Istvánt, (még csak egy szóval is senkinek arra okot nem adván) fejedelmünknek választattuk és esküdtettük volna ez mostani fejedelmünk Magyarországból, az szentséges római császárnak ő felségének akaratja ellen, az egész hajdúságot maga mellé vévén, fejedelmünkre és vele együtt mindnyájunkra ellenségképpen mely nagy zűrzavarral és veszedelmünket nem szánó gonosz indúlattal, sőt az természetnek is ellene, fiját az atyjára való feltámasztásával jött vala. De midőn mind az szentséges római császártúl ő felségétűl az pártütésért, mind penig mi tőlünk is az törvéntelen hatalmas reánk jöveteléért hozzá tar-

tozandóival és minden jószágával együtt nyomorultúl veszedelmezteték, megszáná azt az igyet, az mi kegyelmes urunk, és azzal együtt legfeljebb hazánkat. És hogy az ő fellázadása miatt Magyar- és Erdélyországa között csak mi kicsin vérnek kiontása is eltávoztatódjék az keresztyéneknek, akkori keresztyén fejedelmünk is most is mellénk támadott, vérünkből álló kegyelmes urunk magát az ő nemzetségéért megalázván, kinekkinek hitét felszabadítá, és az libera electióra szabadságot engede, és így az segesvári gyűlésben fejedelemségét levetkezvén, az mostani fejedelemre ruházá, melyet mint hálált légyen meg ő nagyságának, és az fejedelemséget is mint viselte légyen, az értelmesek bizonyosan jól tudják és értik. De az nagy kegyetlen guberniumnak és nagy szabadságtalanságnak alatta csak az rettenetes fájdalommal és nyögéssel szenvedik. Hogy azért az fejedelemnek Bethlen István urunkhoz ő nagyságához hálaadatlan magaviselése, hittel lött fogadásának megszegése, az fejedelemségben való exorbitálása és abból közönségesen reánk származott opressiója ez világnál constáljon, ezelőtt egynéhány nappal arrúl való leveleket egész Magyar- és Erdélyországban, minden méltóságos tisztben és hivatalban lévő embereknek Bethlen István urunk ő nagysága folytatott, és külön-külön küldözött.

Lássad azért édes hazám nemes Erdélyország az veszedelmet, választod-é ilyent fejedelmed mellett, az ki mindenfelől az mi édes hazánknak veszedelmére tágos útakat nyitott, avagy hogy az megmaradást és szabadságunkban való helyreállást az te édes atyád Bethlen István mellett, kinek az ő kardja az te oltalmodért, régi szép szabadságodnak helybenhozásáért az 1613. esztendőbéli constitutiónak articulussának tartása szerént istennek gondviselésébűl, az hatalmas török császárnak erejével az oldalára köttetett, mely megnevezett articulus büntetés és vétek nélkűl megengedi: hogy az ilyen exorbitans fejedelmeknek ellen mindjárást insurgálhassunk és más fejedelmet libere eligálhassuuk. Most azért az idő, most az alkalmatosság, hogy az török császárnak, az fejedelemre való haragjából hazánkra jövő tüzét megoltsuk az fejedelemtűl való félelmet se szenvedjük, az igát nyakunkból egy szívvel lélekkel kivessük, régi szép szabadságunkat helyére állassuk, mert hogy ha halogatjuk, azzal az veszedelmet közelítjük, és utolsó romlásunkat igen hamar elérjük. Ezek után édes hazám, hogy boldog állapotban mennél hamarébb indúlj, tiszta szíbűl kivánom. Költ Kolosváratt Reminiscere vasárnap.

Az nemes Erdélyországnak, egy igaz alázatos fia szolgál, ki nevét sokáig nem titkolja.

Kívül: Az én édes hazámban nemes Erdélyországban lakó három nemzetből álló bizonyos személynek jóakaró atyámfiának adassék.

Eredeti. (*Erdélyi Múzeum. G. Kemény József: Erd. tört. erdt. levelek VII. kötet.*)

XXXII.

1636. febr. 15—29.

A kolosvári országgyűlés irományai s törvényei.

a)

1626. febr.

Bethlen István pontozatai, melyeket Szalánczy által küldött Budáról.

Postulata Stephani Bethlen per Stephanum Szalánczy Buda allata.

1. Az fejérvári scholához rendeltetett 20 ezer frtot öt esztendőtől fogván való interesével 10 ezer frt, ő nga az püspöknek adja meg.

2. Az szegény urunk temetséére elrendelt 10 ezer frtból 6 ezer frtot tartott meg ő nga, Bethlen Istvánnak adja meg azt ő nga.

3. Az miképpen Ngd Lengyelországnak tagjává csinálta magát, annak Ngd renunciáljon.

4. Az miképpen német császárnak hatalmas császár ellen megeskütt, annak az szerint renunciáljon Ngd.

5. Az miképpen Ngd az országnak megeskütt, úgy minden szabadságában megtartsa és az kinek Ngd jószágát törvéntelenül eltötte, Ngd adja meg.

6. Az miképpen Ngd igérte magát, hogy hazafiait tart kapitányoknak az várakban, az hol most idegenek vannak, azokat Ngd tollálja, szállitson hazafiait helyekben.

7. Az miképpen Ngd az országnak arra igérte magát, hogy szabad választását megtartja és azt senkire nem transferálja, ez ellen az mely tisztviselőket Ngd megeskütött, azoknak hütöket Ngd szabadítsa fel.

8. Jól tudja Ngd Zólyomi Dávid uramat micsoda formán sententiáztatta meg, mivel fiai leányi nem vétettenek, azoknak jószágokat adja meg Ngd.

9. Ngd minthogy ő ngát az conditiók ellen megsértette böcsületiben, az miképen ő nga ellen vallatott ártatlanúl Ngd az topai végezés ellen és az testamentum ellen való dologrúl, kiben ő nga teljességgel ártatlan, Ngd arrúl adjon levelet, hogy ártatlanúl ő ngát nem gyalázza és ellene ő ngának nem él.

10. Az urak váraiban való fizetett népnek hovitele felől

az minemű articulust csináltatott, az jövendő országgyi azt Ngd annihilálja.

11. Bethlen Péter uramnak az dévai, bábolnai é rai jószágát Ngd adja meg, KúnIstvánné asszonyomat tálja mással és Ngd tartsa mindenekben az topai vé magát excepto negocio bonorum Fogarasiensium.

Fent: Bethlen István kivánatai.

(Másolata a Nemz. Múz. Jászay Pál gyűjt. oklev. 1636-ből

b)

1636. febr. 20.

Az ország rendeinek levele a kizlár agához Bet ván támadása ügyében.

(L. Török-magyarkori Államokmánytár VI. k. 303—3

c)

1636. febr. 26.

Az ország rendeinek levele a szultánhoz Bethle támadása ügyében.

(L. Török-magyarkori Államokmánytár II. k. 309—3

d)

1636. febr. 26.

Az ország rendeinek levele a kajmekamhoz u ügyben.

(L. Török-magyarkori Állam-Okmánytár II. k. 314—3

e)

1636. febr. 28.

Rákóczy György fejedelem levele a szultánho ez ügyben.

(L. Török magyarkori Állam-Okmánytár II. 317—32

f)

1636. febr. 28.

Rákóczy levele a divánülő vezéreknek ugyan ez

(L. Török-Magyarkori Állam-Okmánytár II. 320—32

g)

1636. febr. 17.

Az erdélyi rendek előterjesztése a budai vezérhez.

Ttes és ngos vezér, mgos jó urunk, az úristen Ndat éltesse, hatalmas győzhetetlen császár fényes kegyelmét fején erősitse, és minden örvendetes napját az földön sok ezerekre tegye.

Értésére esvén az mi kegyelmes urunknak fejedelmünknek ő ngának, miképen az elmúlt napokban Bethlen István uram minden igaz ok nélkül házától, Magyarországból, Ecsed várából megindúlván, Budára Ngdhoz ment volna, és az mi kglmes urunk ő nga és országostól ellenünk, minden igaz ok nélkül minemű dolgokat forgatna, az ellen az mi keglmes urunk gondolkodván, magának és országostól mindnyájunknak megmaradására, azonban becsületes atyánkfia Szalánczi István uram Ngdtól megérkezvén, kit azelőtt egyéb bizonyos okokból küldött volt Ngdhoz az mi kglmes urunk, noha ő ngának mingyárt az úr elmeneteliuek híre után szorgalmatos gondviselése volt reánk országostól, és generalis gyűlést hirdetett volt mindnyájunknak, de értvén Szalánczi István atyánkfiától Ndgnak is arról való jó tetszését, akarta igen, hogy az ő nga kglmes rendelésével Ngod jó tetszése is egyezni találtatott, azért ő nga kglmes parancsolatja szerént, mi egész országúl három nemzetűl az mint az rettenetes sáros, vizes, noha fagyos és ismét felengedett útnak nagy akadályos nehéz volta szenvedte, immár isten áldásából Kolozsvár városában öszvegyűltünk, és az mai napon levén legelsőbben közönséges első beszélgetésünk, akarók mindeneknek előtte idevaló öszvegyűlésünkről és ezután naponként levő dolgainkbeli szándékunkról Ngdat tudósitani. Ngdtól annak okáért, az mi kglmes urunkhoz fejedelmünkhez ő nghoz, és hozzánk is egész országúl három nemzetűl Szalánczi István uram atyánkfia által igért és mutatott méltóságos jóakaratját, igen kedvesen és nagy becsülettel vevén, magunkat Ngdnak minden hálaadó szűbeli kész szolgálattal s kedveskedéssel igérjük érette; és minekelőtte arról hatalmas győzhetetlen császárhoz tartozó igaz hűségünk szerént az dolognak mivoltához képest való derekas végezéseket tennénk, hogy oztán Ngdat becsületes főkövet atyánkfia által találhassuk meg: most ez levelünkkel, és avval küldött atyánkfia nemzetes Huszár Mátyás uram Marosszéknek fő királybirája által csak postaképen akarók Ngdat megtalálni.

Az miképen Ngod Szalánczi István uram kedves atyánk-

fia által napot rendelt volt. mikor kellessék gyülésinkből bocsátandó követinknek atyánkfiainak Ngdhoz érkezni, noha magunk is igen akarnók, hogy még azelőtt is elérkeznének. de az időnek és útnak alkalmatlansága miatt, ha akkorra nem érkezhetnék, nagy becsülettel és szeretettel kérjük Ngdat! az Ngdtól rendeltetett nap után is valahány napig várja csendesen követ atyánkfiainak elérkezését. és Bethlen István uramat is tartóztassa addig az napig el ne indúljon Ngdtól egy felé is: az követeket sem akarjuk késlelni. Ngdhoz mentül hamarébb ezen gyülésünkből meg fogjuk indítani. s általok Ngdat minden dolgokról s akaratunkról kivánságokról derekasan tanáljuk meg. Most csak kevés szóval való tudósitásért írhatjuk Ngdnak bizonynyal. Bethlen István uram mi hirünkből sem tanácsunkból be nem ment. sem semmi dolgunkat ő reá nem bíztuk. sem levelünket Ngdhoz. vagy másnak akárkinek. sem hatalmas császárnak fényes portájának általa nem küldöttünk: mert ugyanis ha valami dolgunk volna is országul Ngod előtt. miképen bízhattuk volna mi azt Bethlen István uramra. holott ő ennekelotte többel két esztendőnél itt benn közöttünk való jószágait fiai leányai között felosztván. magát közülünk kivette. s hatalmas császárunk országából római császár ő fge birodalmában költözött. azóta ott lakott. semminemű dolgaiban [illegible] lünk nem munkálkodott. s most is római császár birodalmá[illegible] mert kellett Ngdhoz menni. maga tudhatja. nekünk sem [illegible] tünk. sem tanácsunk benne. sem akaratunk reá nem volt. n[illegible] Ngod e[illegible] követ atyánkfiától mindeneket bőséges valóság[illegible] meg fog [illegible] kiknek magához való érkezéseket. hogy N[illegible] várja csendesen. mégis szeretettel és felette igen kérjük Ng[illegible] minden alkalmatosságával kedveskedő szolgálatra kész jó a[illegible] ratunkat [illegible] Ngdnak. Éltesse Isten sokáig kedves jó egé[illegible] ségben Ngdat. K[illegible] 17. Febr. 1636.

A [illegible] Nemz. Múzeum.

[illegible] Stephano Szalán[illegible] P[illegible]ki[illegible] dium S[illegible] Kis[illegible] tertio St[illegible] circums[illegible] Z[illegible] civitatis [illegible] verin[illegible] dinum r[illegible] Hungariae eide[illegible]

1. Isten ő fge Budára vivén ő kglmeket, elsőben is az vezérrel szembe levén, az vezért ő ngát mind a mi kgls urunk ő nga, mind pedig közönségesen az ország nevével is salutálják illendő böcsülettel és elsőben az urunk ő nga, azután az ország levelét is beadván, az ajándékokat is mutassák be az vezérnek, mindenkor ezután kedveskedő jóakaratot igírvén az mi kgls urunktól és tőlünk is országúl ő ngának.

2. Hogy az vezér ő nga hts császárunkhoz való igaz hűségéből országunknak ez mostani hts császár kgls gondviselése által való békességét bölcsen oltalmazza és Bethlen István uramot is az visszajövetelre intette és magát az békességben ugyan interponálta, azt és egyéb minden üdőbeli jóakaratját is igen illendő böcsülettel meg kell köszönni, mind a mi kgls urunk ő nga és országúl mindnyájunk nevével is és kérni is továbbára, hogy eddig mindenkoron mutatott jóakaratjában maradjon meg, ismét mi is az mi kgls urunkkal kedveskedésre kész jó akaratunkat megtartjuk ő ngához.

3. Minekelőtte ezekután az Bethlen István uramtól küldött postulatumokra való resolutiókat megmondanák, az vezért kérjük azon, a mint eddig ő nga jóakaratját mutatta, most is azon jóakaratja szerént intse és inducálja az urat az hazajövetelre, megjelentvén in genere az vezérnek azt, hogy valamely conditiókat, kívánságokat Bethlen István uram az ő nga jó tetszése és intése szerént Szalánczi István uram atyánkfiától küldött volt, azokra mindenekre illendő jó válasza vagyon s azért immár az ő nga interpositiójának ha engedni akar az úr. nem lehet akadálya hazajövetelében s ő nga is ugyan authoritative inducálhatja reá, holott ezen követség alatt az ország magát interponálván a mi kgls urunk és Bethlen István uram között praetendált egyenetlenségek conplanására, assecurálja a nemes ország ő kglmek által az urat, hogy valamicsoda resolutiója most vagyon kívánságira, abban a mi kgls urunk mindenestől megtartja, mind magának, fiának az országban csendes békeséges lakása és hts győzhetetlen császárunk igaz hűségében bizonyos megmaradása lehet. Ebben mindazonáltal igen cautissime cselekedjenek ő kglmek és úgy viseljék beszédeket, szavokat, ne látassék, hogy az ország arbiternek hadná, vagy tenné az vezért, hanem csak mediatornak és magát a dologban interpositornak, hogy ne arbitriumából, vagy mintegy törvénytételéből repiciálnók az urat, hanem a vezér maga interpositiójára admittáltuk hazajövetelét.

4. Ha ezt nem obtineálhatnák, hogy az generalis igéretnek, assecuratiónak hite legyen, az nemes ország az úr postulatomira valamiben a mi kgls urunknak méltóságos személyének és fejedelmi hivataljának, szegény hazánk törvényének, szabad-

ságának bántódása nem lészen. isten s lélek szerént. a mint jobbnak itélhették s feltalálhatták. a szerént azokra való resolutiókat megküldötték articulatim melyeket hogy az úrnak magának megmutassanak. arról vele tractáljanak. egy közhelyet válasszanak és végezzenek a vezér tetszéséből, vagy a kihaja házához, vagy más alkalmatos helyre rendelvén a dolgot. az postulatumokra való resolutiókat kiirván ad partem az instructiónkból renddel vegyék fel és mindenikre úgy mondják meg a resolutiót, mely ekképen vagyon:

Ad 1.

Az mi az collegiumhoz legalt húszezer forintot és annak interessét az tizezer forintot illeti, az mint maga is az úr kívánja, hogy püspök uram kezéhez adassék, arról immár az mi kgls urunk megalkudt püspök urammal és az egész ecclesiával, melyről erős reversalist és assecuratoriat is adott ő kglmeknek. kivel ő kglmek bene contentusok is.

Ad 2.

Az hétezer forintot, a mint hogy eddig is ő nga a mi kgls urunk kész lett volna obligatoriája szerént megadni, ha az úr részéről az dolog meg nem akadályosodott volna, azért most is a szerént megadja ő nga.

Ad 3.

Abban semmi nincs, hogy ő nga Lengyelország tagjává csinálta volna magát, melyet ő kglmek a követ uraimék igaz lelkiismeret szerint referálhatnak, állíthatnak.

Ad 4.

Erre is hasonló a felelet mint ad tertium, mert a mi kgls urunknak hts császár ellen római császárral ő fgéve semmi végezése nincsen, sem ő fgének arra meg nem esküdt hanem az mely közönséges békessége és athnaméja vagyon az mindeneknek tudására publice lött hts császárunk s a fényes porta hírével akaratjából, sőt parancsolatjából cselekedte ő nga; annál egyébre soha meg is nem esküdt ő fgének. Ha mégis Melit Péter szavait forgatná, úgy felelhetnek meg arra is, hogy csak erről tött a mi kgls urunk igéretet Melit Péter előtt is. Azt is meg kell a vezérrel értetni, mihentest ennek az békességnek az mi kgls urunk renunciálna, mindjárt csak fegyvert kellenék fogni római császár ellen s igy hts császár frigye felbomlana nimet császárral, mely békességnek felbontásáról mint prohibeálta hts császár az mi kgls urunkat, ő kglmeknél leszen az hts császár levele, megmutathatják, ha kévántatik.

Ad 5.

Az ország közönséges állapatját, szabadságinak megtartását, jószágok megadását a mi illeti, a mint ennekelőtte posta követünktől küldött levelünkben megírtuk a vezérnek ő ngának, mi országúl Bethlen István uramra semmi dolgunknak igazgatását nem biztuk, kiért ő ngához Budára kellett volna menni, hanem mi a mi kgls urunk ő nga tetszéséből minden dolgainkról és erről is igy concludáltunk: noha mi olyant semmit nem tudunk, hogy volna, de mindazáltal ő ngával a mi kgls urunkkal együtt egy bizonyos napot rendelvén, melyen a tanácsuraknak és táblafiainak ő ngoknak, kglmeknek jelenlétekben igazodjék el és ha találtatnának valakik, az kiknek valami olyan praetensiójok lehetne, eo facto jó igazságok lévén jószágokhoz, vagy incsriptio szerént, vagy jure perennali, azoknak restituáltassék, a kik perennaliter birták, ez után is perennaliter birhassák, a kik pedig inscriptioban, azoknak vagy a summa, vagy a jószág in specie restituáltassék.

Ad 6.

Ha mely helyekben, a mi kgls urunk ő nga magyarországiaknak tisztet, kapitánságot adott volna is, az nem lehet újság, sem nem is ő nga kezdette, holott az idvözült kgls urunk is (Csomaközi Andrásnak egy talpalatni öröksége nem levén) mégis váradi vicekapitánná tötte volt ő fge. Azonkivül Szunyogh Gáspárt s többeket is egynehányakot, mivel reménlették azoknak hasznos szolgálatjokat, mint szintén azoknak most is reménli a mi kgls urunk, mi is országúl azoknak hűségekben megnyugodtunk.

Ad 7.

Egész országúl, három nemzetűl, sőt mindez országban levő tisztviselők testálnak erről az hetedik punctról, hogy soha hírrel sem hallottuk, az tisztviselők sem hallották, sem értették, se hírek, se tanácsok benne, sem a mi kgls urunk senkit arra nem kénszerített, valahonnét értette az úr ő nga.

Ad 8.

Az nemes ország előtt, az mint emanáltatott az Zólyomi uram ellen való sententia, az executio is minden részeiben az szerént lött, semmi punctjában különben nem exequálták, kinek-kinek az ő részét kiadták az mint illett; azt a törvént pedig arra az articulusra tötte az ország, az kit Zólyomi uram ittbenlétében csinált volt az ország, melyet az ország szabadságának sérelmivel meg nem [illegible]thattunk, mely articulust az fejedelemasszony ideiben [illegible]ságában Csáki István

ellen maga íratott és az deliberatio az szerént lőtt, az Zólyomi dolgába is; az szókot per omnia úgy iratták be, valamint akkori articulusban vadnak az szók.

Ad 9.

Noha az úr ő nga Bethlen István uram adott mindezekre okot az mi kgls urunk ő nga fejedelmi méltósága ellen, mindazonáltal az szent úristen ő ngok között az szép békeséget végben vivén, az mi kgls urunk ő nga mindent letészen, azzal nem él: csakhogy ő nga is mindeneket tegyen le, és a mi kgls urunknak ő ngának fejedelmi méltóságát adja meg mindenekben. Ha pedig mégis az mi kgls urunk hitét forgatná, az mi kgls urunk ezeket forgatja: mi előttünk az topaji végezés után mint akarta magát helyben marasztani per tertias personas, kiről bizonyos személyek fassiója nála lészen. 2. Az testamentum dolga hites lévén az országnak eltitkolta. 3. Meggyesen mit cselekedett, hogy le akarta az fejedelemasszonytól venni az fejedelemséget, s ha mit nem praestált volna is, ő nga az mi kgls urunk ő nga lőtt oka, mert mi praestálván az ő ngának tartozó juramentumot s azzal fejedelmének nem akarván agnoscálni, suo tempore is fogadta volt ő nga a mi kgls urunk, így sine laesione conscientiae halaszthatta praestálását.

Ad 10.

Ez elmúlt esztendőbeli articulust a praesidium tartása felől, az nemes ország semmiképpen el nem ronthatja, sőt inkább confirmálni akarja, holott egynehányszor történt, hogy az olyan várak rebelláltak az ország ellen, a mint mostan is erről példa Huszt, nem is csak Bethlen István uram ő nga ellen iratta azt az articulust az nemes ország. Az praesidium bevétel mindazáltal úgy legyen, hogy az praesidiumnak színe alatt az vár az dominus terrestristől ne occupáltassék.

Ad 11.

Mivel Bethlen uram maga végezett mindenekről, holott a monetákat, signaturákat Kassai István uram előhozván, az maga kezeirása vagyon mindeniken Bethlen Péter uramnak, melyet mi szemünkkel láttunk, s im azokat el is viszik ő kglmek, s ha semmiképpen reá nem szorúlnak, ne mutassák. Így immár, hogy az megmásolódjék, lehetetlen, hanem abban kell maradni. Az topaji végezésben, a mi hátra vagyon, kit a mi kgls urunk ő nga ekkédiglen nem praestált volna, excepto Fogaras ő nga mindeneket praestál, csakhogy e converso az úr is Bethlen István uram is mindeneket praestáljon a szerént.

Kiegül: Instructionis nomine regnicolarum pro legatis Budam par 1636. 26. Febr. Claudiopoli. Similis et ad portam expeditis data est instructio, saltem mutatis mutandis.

(Egykorú elmosódott másolata az orsz. ltárban, gy.-fejérvári kápt. osztály.)

i)

1636. febr. 26.

Az erdélyi rendek térítvénye, melylyel Bethlen Istvánnak a szabad hazajövetelt biztosítják.

(Török-magyakori Államokmánytár II. 316.)

k)

1636. febr. 26.

Az erdélyi rendek levele a budai basához Bethlen István mozgalma ügyében.

(L. Török-magyarkori Államokmánytár II. 326—329.)

Jegyzet: Ugyan ennek meg van egy példánya a Jászay collectióban, melynek hátirata: Nomine regnicolarum ad ill. vezirium Budensem Claudiopoli 26. Feb. 1636. daturam par.

l)

1636. febr. 27.

Az erdélyi rendek felterjésztése a császárhoz.

Hatalmas győzhetetlen császárunk, nekünk mindenekben nagy méltóságos urunk, az felséges úristen Hatalmasságodat éltesse, boldog jó szerencséjét ez földön sokasítsa, és ellenségit éles fegyvere alá vesse.

Miképen kiköltözvén Erdélyből hatalmasságod hűsége alól Bethlen István német császár birodalmában, és ott egy várat szerezvén magának, lakását ott is rendelte volt, itt Hatalmasságod birodalmában levő jószágát gyermeki közé osztván, Magyarországból is mint ment ilyen öreg ember korában az ttes és ngos vezér Huszain basához Budára, és onnét mint igyekezik az mi kegyelmes urunk és fejedelmünk, Hatalmasságodnak tökéletes igaz híve ellen, és országúl mindnyájunknak szabadságunk és békességünk, nyugodalmunk ellen háborúságot támasztani, és ide ki fegyvert és hadakozást indítani, édes hazánkra pusztúlást hozni, Hatalmasságodnak egynéhány nappal ezelőtt ezen közönséges gyülésünkből Hatalmasságod fényes

kapujára nztes vitézlő Huszár Péter által küldött levelünkből Hatalmasságod kegyelmesen megértette, azoknak azért újólag való megirásával Hatalmasságodnak kegyelmes füleit nem akarván fárasztani, az mint hatalmasságodnak alázatosan megirtuk vala, hogy ezen közönséges gyűlésünkből postán beküldött embereink után, más fő ember követet is országúl három nemzetűl Hatalmasságodnak fényes portájára, azon Bethlen István és több közűlünk kifutott nyughatatlan elméjű emberek dolgában be fogunk küldeni. Annak okáért mi országúl Hatalmasságodat tartván és ismervén ez földön az nagy úristen után kglmes urunknak, és minden mi szükségünkben egyetlen egy segédünknek, az Hatalmasságod igazsággal és kegyelmességgel tündöklő császári széki eleiben folymodunk követünk által, úgymint az nemzetes vitézlő és tekintetes úr atyánkfia által, Tholdalagi Mihály, az mi kglmes urunk főtanácsa és Marosszéknek főkapitánya, Haller Péter, Ugron Pál Udvarhelyszéknek főkirálybirája, és medgyesi polgármester Raitz Ferencz által Hatalmasságodnak mint kglmes oltalmazó s gondviselő császárunknak alázatosan könyörgünk, követ atyánkfiait méltóztassék tündöklő császári széki eleibe bocsátani, mi nevünkkel való alázatos, de igaz könyörgésünket hallgassa meg, igaz ügyünket értse meg, tökéletes igaz híveit szabadságunkban, mostani békességes állapotunkban oltalmazzon meg, ha mi háborúságunkban volnánk és az szegény nép romolna is, Hatalmasságod sok költségével, szép hadainak fáradságával is, békességet igyekeznék nekünk igaz híveinek szerezni; mostan az mi békességünkre és megmaradásunkra sem költsége, sem hadának fáradsága nem kivántatik, csak szintén hatalmas szavával parancsoljon Hatalmasságod Bethlen Istvánnak s az többinek, hogy üljenek veszteg s tartsák az békességhez magokat, velünk értsenek egyet; azon órában, mint egy tengeri háború után szép csendesség leszen közöttünk. Az mi kglmes urunkkal egész országúl megvidámit Hatalmasságod bennünket, és maga méltóságához való tökéletes igaz hűséginket erősíti. Mi ez közönségesen, egész országúl három nemzetűl irott levelünk által, kit bátor Hgod bizonyság-levél gyanánt, mgos tefterében tétessen, felelünk mi az mostani urunk és fejedelmünk szerént, hogy Hgodnak tökéletes igaz híve, és soha semmi időben velünk együtt, az Hgod és fényes portájának hűségétől sem egyfelé sem másfelé nem távozik, velünk együtt él hal Hgdnak igaz hűségében. Csakhogy mi is Hgdnak azon igen alázatoson könyörgünk, az boldog emlékezetü htlmas császárunknak szent és mlgos atnamookkal megerősíttetett szabadságinkban minden háborgatóink ellen oltalmazzon meg kegyelmes urunkkal és fejedelmünkkel együtt.

Ne csudálja Hgod fényes portája, hogy ez mostani időben többen támadoznak urok és császárok ellen, hogysem azelőtt való boldog időben, nem az fejedelmekben és országokban vagyon ennek oka, hanem az mostani háborgó időkben élő sok nyughatatlan meg nem elégedő emberek. Mi igaz ügyünket és az mi kglmes urunknak igazságát, hűségét, kit nyilván értünk és tudunk, és kiről vallást is teszünk, az Hgod bölcs és igaz ítéletire támasztjuk, mint Bethlen István s mind több háborgatóink ellen. Nem emlékezünk reá egész országúl, hogy még csak egy fejedelmünk is úgy az ország ítéleti alá bocsátotta volna magát, mint ez mostani urunk és fejedelmünk az Bethlen István dolgában; igazán és voltaképen Bethlen Istvánnak minden panaszolkodásit, kivánságit előnkben adta, és mi is isten és lélek szerént és az mi igaz törvényünk szerént minden dolgokat a mi kglmes urunk és Bethlen István között megitéltünk. Nem lehet sem nekünk egész országúl sem Bethlen Istvánnak semmi panaszkodása ő nga ellen, mindeneket jó karban állatunk, ha neki az békesség kell, és előbbi állapotjával, becsületivel, mind maga s mind fia megnyugszik, és háborúságban, hazájának romlásában nem gyönyörködik, kiben bizony Hgdnak ő hasznot nem szerezhet. Mindezeket követ atyánkfiai, ha kévántatik, Hgdnak és fényes portájának bőségesen megmagyarázhatják. Az Hgod szent és igaz ítéletében, tökéletes és igaz híveihez való nagy kegyelmességében bízván, várjuk mind ezekben való kegyelmes gondviselését reánk, és minden háborgatóinktól szabadítását s követünknek örvendetes válaszszal való visszabocsátását.

Kiért mi is egész országúl, három nemzetűl, az mi kegyelmes urunkkal és fejedelmünkkel együtt ajánljuk és igérjük hűséges szolgálatunkat, ha minket megszán és háborgatóinkat mi rólunk elfogja, az mint az szegény nép Hgdért és békességért könyörög, lehetetlen, hogy Hgdnak minden ellenségin érette sok győzedelmet ne adjon az úristen. Ezeknek utána az mindenható isten Hgodat az mi szegény hazánknak és szabadságunknak oltalmazására sok boldog esztendőkig éltesse. Iratott Kolosvárt, 27. napján böjt előhavának 1636. esztendőben.

Hatalmasságodnak mindenben igaz hívei:

Egész országúl Erdélyben, magyar székely, szász, három nemzetből álló ttes és ngos urak, nemzetes vitézlő gyorsaságos és serénységes nemzetek, fő-főtisztviselők, tanácsurak, fő-és viceispánok, királybirák és az kerített kócsos városokból álló eszes, okos, vigyázó főpolgármesterek, és országos gyűlésben közönségesen minden választott személyek.

Alól: Nomine regnicolarum ad inperatorem Turcarum Claudiopoli 27. Febr. datum par. ad Nm 22. a. 1636. Trannica Turcica.

(A Jászay-gyűjteményből Nemz. Múzeum.)

m)

1636. febr. 15—29.

Az articulusok.

Nos Georgius Rakoci, dei gratia Transsylvaniae princeps, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc. Memoriae commendamus tenore presentium, significantes quibus expedit universis: Quod spectabiles, magnifici, generosi, egregii et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transsylvaniae, et partium regni Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis ad diem decimum quintum mensis Februarii anni domini millesimi sexcentesimi trigesimi sexti in civitate nostra Colosvar ex edicto nostro celebratis congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos, in eisdem comitiis paribus ipsorum votis et unanimi conclusos, supplicantes nobis humillime, ut nos universos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos acceptaque habentes, benigne approbare ratificareque dignaremur. Quorum quiqem articulorum tenor talist est:

Articuli dominorum statuum et ordinum trium nationum regni Transsylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis ad diem decimum quintum mensis Februarii in civitatem Colosvar indictis conclusi.

Minémű okokra nézve kelletett Nagyságodnak kegyelmes urunk fejedelmünk bennünket egész országúl három nemzetűl ilyen téli időnek alkalmatlanságában is ez mostani generalis gyűlésre convocáltatni, az Nagyságod közinkben küldött kegyelmes propositiójából megértettük; az honnét veszszük eszünkben Nagyságod közönségesen reánk egész országúl való kegyes atyai gondviselését és kötelesképpen való szorgalmatos vigyázását. Melyre, hogy ekkédiglen is, ez világnak és körűlöttünk lévő szomszédságoknak felháborodott s vérben fürödött zűrzavar és változó állapatjokban, szabados, bátorságos és békességes csendességben éltünk, mindenek előtt, de kiváltképpen magunknál, kik az Nagyságod jó guberniumja és protectiója alatt bátorságos vesztegségben az úristennek áldásából nyugodtunk, elegendő bizonyság; kiért mind-

nyáján a menybéli istennek nagy hálaadással tartozunk, könyörögvén azon ő szent felségének, Nagyságodat mind mostan és ezután is, ez Nagyságod és ellenünk közönségesen felháborodott állapatunkban is segítse, igazgassa és vezérelje, hogy nékünk alatta való alázatos igaz híveinek és szerelmes hazánknak ilyen szép csendes állapatjának felbontói és régi boldog emlékezetű eleinktől sok vérhullással keresett és szerzett szép szabadságának sértegetői és rontói ellen lehessen Nagyságod erős oltalma, paisa, gyámola és megszabadítója.

Hogy azért kegyelmes urunk Nagyságodnak mostan is reánk való azon atyai kegyelmes gondviselése és vigyázása által Nagyságoddal egyetemben egész országúl három nemzetűl, ezt a fellobant tüzet mentől előbb elolthassuk, sopiálhassuk, arra való modalitásokról mostani gyűlésünkben így végeztünk és concludáltunk.

Articvlvs I.

Mivel nyilván vagyon nálunk kegyelmes urunk természet szerént való fejedelmünk, egész országúl, három nemzetűl, hogy Bethlen István uram ő nagysága ennek előtte való üdőben ez szegény hazától az erdélyi fejedelemségre választatott vala, de akkoron, mi úgy tudtuk, hogy istentől való félelméért, hazájához való szeretetiért, (nem tudván semmit abban, miképpen Nagyságodat szabad electiónk ellen titkon hírünk nélkűl hítta, és úgy akart magának s gyermekinek hasznot keresni, az mi electiónknak és abbéli szabadságunknak nagy sérelmével és romlásával), szabad jóakaratja szerint tötte volna le fejedelemségét, és az egész országnak, három nemzetnek, magához való kötelessegünket felszabadította; annak utánna ismét maga jó akaratjából itt Erdélyben édes hazájában való minden joszágit fiaira leányira felosztotta, maga ő nagysága innét Erdélyből kimenvén a felséges római császár birodalma alá adta magát: mindazonáltal mi egész országúl, három nemzetűl, ott is úgy tartottuk ő nagyságát, mint ennek a hazának egyik tagját, vérét. Ez alatt római császár ő felsége birodalmából, mely ok nélkűl, és minden keresztyéni indúlatot félre tévén ment Budára; most immár ide országunkban küldözött leveleiből veszszük eszünkben, hogy édes hazájának, szerelmes nemzetének romlására veszedelmére igyekezik ő nagysága. Akarván azért ez következendő veszedelmes állapatnak lecsendesitésére való modalitást felkeresni, Nagyságod méltóságos böcsületinek, fejedelmi állapatjának, édes hazánk szabadságának, s az Nagyságodnak tartozó igaz kötelességünknek sérelme nélkűl, alázatoson megszolgáljuk Nagyságodnak, mint kegyelmes urunknak, hogy könyörgésünkre meg-

engedte Nagyságod kegyelmesen, magunkat Nagyságod méltósága és Bethlen István uram személye között interponálják, és bizonyos arra rendeltetett követinket bocsáthassuk Budára az vezérhez, kiknek az Nagyságod kegyelmességéből hozzánk instructiót adván, tractálhassanak szegény hazánknak megmaradására való minden dolgot az vezérrel ő nagyságával; és ha kivántatik, magát is Bethlen István uramat requirálván, minden illendő dolgokat ő nagyságának adjanak eleiben, és intsék, hogy elsőben keresztyénségét, annak utánna hazájához és nemzetéhez való kötelességét megtekintvén, és azt is, hogy ebből az felindúlt dologból mind maga személyének, gyermekinek, minemű gyalázatos híre neve és utolsó veszedelme, hazánknak is romlása következhessék, sőt azt is szemei előtt viselvén, ettől az szegény hazától ő nagysága minémű nagy méltóságot és uraságokat vött volt mind maga s mind gyermeki, ez okokból tégye le feltött szándékát és propositomát, eléhbeni lakó helyére ide Erdélyben jöjön haza, (mivel itt senki semmiét ennekelőtte el nem vötte ő nagyságának), és Nagyságodat ismérje úgy fejedelmének lenni, mint mi egész országúl, három nemzetűl; melyet praestálván közöttünk szép uraságát szabadoson birhatja gyermekivel együtt s maga is bátorságoson lakhatik.

Articvlvs II.

Ha hol penig semmiképpen ezt nem effectuálhatnák, semmi szép békességre és egyességre ő nagyságát nem hozhatnák: végeztük az Nagyságod kegyelmes tetszéséből és engedelméből, hogy a fényes portára is extraordinarie solennis legatiót instituáljunk ezen dologról, kik hatalmas császárunk előtt igen alázatoson esedezzenek, könyörögjenek, eleiben terjesztvén ő hatalmasságának, minémű alázatos, tökélletes hűséggel vagyunk ő hatalmasságához, és egyéb ajándékinkot is ő hatalmasságának és az vezéreknek esztendőnként beszolgáltatjuk, és minden ő hatalmasságához tartozó kötelességünket praestáljuk. Az mint hogy azért ő hatalmasságának régiesivel maga szabad akaratja szerént való jó indulatjából frigyet kötött és oltalma alá vött országát az ő hatalmasságelei nem hogy magok bántották volna, de inkább másoktól is minden szabadságokban, törvényekben, vallásokban, rendtartásokban mindenek ellen, mint magok szemek fényét megoltalmaztanak, és ő hatalmassága, is, az miolta az nagyhatalmú szent isten birodalmot és mi reánk igaz hiveire való gondviselését kezében adta mind azolta mindenek ellen megoltalmazott, minden törvényünkbe, szabadságunkban, birtokunkban és fejedelmünknek szabad választásában. Könyörögjenek

még is igen alázatoson ő hatalmasságának, hogy azon kegyelmességét Nagyságodhoz mint nékünk kegyelmes urunkhoz és ő hatalmasságának igaz alázatos hivéhez, kit fejedelemségében az régen kötött frigy szerént athnaméjával, hütlevelével, és zászlójának adásával megerősített, s mi hozzánk is hasonlóképpen mutassa meg, és mostan is országunkat szabadságában, törvényében tartsa meg, és másoknak méltatlan vádlására ne igyekezzék háborítani se minket, se Nagyságodot; holott mi is Nagyságodnak mindnyájan hütösök lévén, és Nagyságodtól semmiben meg nem bántatván, és Nagyságod is az ő hatalmasságához való igaz hűségét velünk együtt tökélletességgel viselvén, Nagyságod mellől mi is semmiképpen mind koporsónkig el nem állunk; hanem inkább Bethlen István urunkat ő nagyságát küldje vissza ide hazájába, hogy ha mi bántódását mondja lenni, ez országnak régi megrögzött törvénye szerént igazítsuk mi el, szép békességre vivén minden dolgát ő nagyságának, és ő is szolgáljon minen velünk ő hatalmasságának.

Articvlvs III.

Mind ezeket igen szolgalmatosan tentálván kegyelmes urunk, és hatalmas császárhoz való kötelességünket is ő hatalmassága előtt declarálván, ha ugyan semmi jó végben sem Budán az vezérnél, sem az fényes portán az Bethlen István uram dolgát nem vihetnők, és ő nagyságát hazánk szabadságának és Nagyságod fejedelmi méltóságának bántódása nélkül békességre nem birhatnók, hanem mégis szegény hazánknak utolsó veszedelmére való dolgot akarna tentálni és megrögzött régi szép szabadságunkat, libera electiónkat, igyekezi háborítani: noha hatalmas császárunk ellen fegyvert szintén oly nem örömöst akarnánk fogni, mint szinte az tűzbe nem akarnánk magunkat vetni: mindazáltal szerelmes hazánk szabadságáért, feleségink, gyermekink megmaradásáért, az Nagyságod böcsületinek, méltóságának, fejedelmi állapatjának köztünk megtartásáért, készek lészünk életünket, s minden jószáginkat elfogyatni, és egész országúl, három nemzetűl fejünk fenállásáig, valamikor az szükség kévánja, Nagyságod mellett insurgálni, Nagyságoddal élni halni, hevet, hideget, jót, gonoszt együtt tűrni, szenvedni. Bethlen István uram és több hazánk szabadságinak s Nagyságod személyének háborgatói ellen; kitől az mindenható felséges isten mind Nagyságoddal egyetemben, hogy arra ne menjen az dolog, oltalmazzon. De hogyha az szükség azt kévánja, hogy ő szent felsége erőt, segétséget, egyező tökélletes értelmet szolgáltasson, az Nagyságod fejedelmi állapatjának,

személyének, magunk és szegény hazánk szabadságának oltalmazására, ő szent felségének mint kegyelmes istenünknek könyörgünk.

Articvlvs IV.

Ezek felett kegyelmes urunk Nagyságodnak ez mostani állapatunkhoz képest sok rendbéli szükségeit látván, noha az idő még intempestivum, mindazonáltal nem akarván Nagyságodnak semmiben megfogyatkozni, nem tekinthetjük szegénységünknek is felette fogyatkozott állapatjokat, hogy Nagyságod ez casusokban mind az fényes portára, egyéb szükségeire, expensária is elérkezhessék, igírünk Nagyságodnak az két rendbéli adózásra huszonnégy forintot, id est fl. 24. Az Szent-György napinak felét ad primum Junii, felét ad primum Augusti, az Szent-Mihály napinak felét ad primum Octobris, felét ad primum Decembris, az régi articulusok szerént az Nagyságod tárházában beszolgáltatni. Az partiumbéli uraink az szász urainkkal atyánkfiaival együtt ezen terhviselésre igírik magokat; az székely uraink s atyánkfiai is hasonlóképpen, kiknek az vármegyén vagyon jószágok ő kegyelmek közzül.

Articvlvs V.

Ez idő alatt kegyelmes urunk érkezék közinkben Bethlen Péter uram ő kegyelme levele is, melyből nyilván meglátszik, hogy mind az Nagyságod méltóságos személye s mind szegény hazánk ellen hostilitást akar exerceálni, ugyan az Nagyságod ditiójából is Husztból. Noha azért kegyelmes urunk mi egész országúl három nemzetűl az Nagyságod kegyelmes engedelméből Bethlen István urunkkal ő nagyságával az szent békeséget akarjuk tractálni, és mi eddig is semmi hostilitást ő nagysága és ő kegyelme ellen nem mutattunk: mindazáltal, holott Bethlen Péter uram levelében az ott való szolgáinak mind az Nagyságod személye ellen s mind ellenünk országától hostilitást declarál és parancsol, mely immár meg is lőtt holott Huszt kapuján lévő máramarusi atyánkfiaiban egynehányat levágtak, avval az cselekedettel minket is provocált hostilitásra: tetszik azért országúl, három nemzetől, hogy Nagyságod is kegyelmességéből annyi praesidiumot küldjön Huszt kapujára, az kik légyenek elégségesek annak az kapunak bétételére; az külső jószágnak proventusát penig ezután ne engedje Nagyságod Bethlen István uraméknak számára percipiálni. Az aknával együtt az öt városokat is s az ott való falukat foglalják el, megeskütvén őket az Nagyságod hűségére, és azután maradjanak abban az állapatban, mind addig, valameddig Bethlen István uram ő nagysága az Nagyságod hűségére redeál és Nagyságoddal megegyesül.

Articvlvs VI.

Végeztük azt is kegyelmes urunk, hogy Huszt várában lévő nemes atyánkfiainak, ugy mint Vajda Györgynek, és többeknek is, ha volnának, Nagyságod kegyelmességéből demandálván, hogy attól az naptól fogván, az mikor az Nagyságod kegyelmes parancsolatját nékik megadják, ad decimum quintum diem redeáljanak ide hazájokban, és az országgal értsenek egyet; alioquin ezen dologból confirmáltatik az 1635. esztendőbéli tizenkettődik articulusnak második punctja, mely ekképpen vagyon: Az officiálisok penig in amissione omnium bonorum tam mobilium quam immobilium convincáltassanak.

Articvlvs VII.

Az taxás városoknak contributiója.

Kolosvár adjon	fl. 2200.
Fejérvár adjon	fl. 200.
Bánfi-Hunyad adjon	fl. 200.
Udvarhely adjon	fl. 250.
Kézdi-Vásárhely adjon	fl. 175.
Sepsi-Szent-György adjon . . .	fl. 125.
Illyefalva adjon	fl. 125.
Egeres adjon	fl. 100.
Nagy-Almás adjon	fl. 70.
Várad adjon	fl. 1700.

Nos itaque praemissa supplicatione dominorum regnicolarum trium nationum regni Transsylvaniae et partium Hungariae ditioni nostrae subjectarum benigne exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulos, nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris de verbo ad verbum, sine diminutione et augmento vel variatione aliquali, inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta ratos, gratos et accepta habentes, approvabimus, ratificavimus et confirmavimus, offerentes nos benigne, quod praemissa omnia, in omnibus punctis, clausulis et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios quoslibet observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus et ratificavimus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in civitate nostra Colosvar die ultima mensis Februarii. Anno domini millesimo sexcentesimo trigesimo sexto.

G. Rakoci m. p. (P. H.)

Nyomtatott példánya, a fejedelem aláírásával és pecsétjével, az *Erd. Múzeumban* (*Jos. Com Kemény Codex Authent. Act. Diaet. Trans III. köt.*) — Ugyan ilyen példány ugyanott a *Donáth-gyüjteményben*, há-

tára egykorúlag jegyzett ezen szavakkal: »Fejér vármegye«; miből bizonyos, hogy ezen példány a fejedelmi irodából Fejér vármegye részére volt küldve.

XXXIII.

1636. febr. 22.

Rákóczy Balingot tudósítja az országgyülés lefolyásáról s hadfogadásairól

Az úristen ő felsége stb.

Ferkó az kegyelmed levelével im szinte 8 órakor érkezék hozzánk. Volt hírünkkel, hogy az Kegyelmed levelét az ecsediek elfogták; abban nem sok titkot fogtak tanálni s még inkább hasznot látunk benne. Jármi Ferencz után is kimentenek volt Husztból, de békével elment. Mi hatalmas császárnak hívei vagyunk, bizony okot sem adtunk arra, hogy ő hatalmassága háborgasson bennünket; könyörgéssel, hűséggel csedezni is fogunk ő hatalmasságának, de ha ugyancsak igazság kivül B. I.-t akarná ő hatalmassága ellenünk promovcálni, bizon valamivel magunkat oltalmazhatjuk, az úristent segítségül hiván, el nem akarjuk mulatni. Az mint tegnap megirtuk Kegyelmednek, az ország úgy végzett: velünk éljenek, haljanak, gonoszt szenvedjenek. Az szászvárosok penig külön-külön micsodás erős reversalist adtanak: Szeben, Segesvár, Megyes, Besztercze, Brassó, im Kegyelmednek igaz pariáját megküldtük. Az székelység is így assecurált bennünket. Gyalogot Kegyelmed még bár csak 200. küldjön, 100. Kővárban, 100. Szamosújvárban. Ennél többet bár Kegyelmed ide most ne küldjön. Az fűszerszám s kiválképen az almát, legyen igen-igen értte Kegyelmed, minél hamarb hozathassa meg és az mit abból Kővárban rendeltünk, küldje meg Kegyelmed az fűszerszámat ide be. Kis Jakab után egy vagy másfél héttel Kegyelmed is még mást is bocsásson; egyik jöjjön s másik menjen. Az gyalogok fogadásában való industriáját Kegyelmednek igen-igen kegyelmesen vöttük. Bizony dolog, hogy mikor ilyenkor sok fegyverünk volna, hasznát vehetnénk, kire ezután ugyan gondot is kell viselnünk. Úgy reméljük Jármi Ferencz 3000 lengyelországi gyalognak való puskának, 1000 muskaténak szerit fogja tenni; az úristenben bizony oly nagy bizodalmunk vagyon, gonoszakaróinkat meg fogja szégyeníteni s minket igaz ügyünkben megsegítvén, dicséretesen kivezérel az mostani állapatból is. B. I. mocskos irásira való feleletünket Kővárban küldtük volt Röti uramnak, hogy Kegyelmednek megküldje; de az mint irták, Husztban talám befogták az szabadosokat az levelekkel együtt. Im az Szabolcs vármegyére való levelünket Kegyelmed kezében küldtük az kész instructióval, melyet Kegyelmed becsületes szolgánktól küldjön meg az vármegyének és praesentáltassa. Az statu-

soknak igen méltó felserkenni s magok megmaradásokról provideálni; mert bizon ez az tus hozzájok is elérkezhetik. K. L. és P. G. igen becsülettel viselték magokat; nem hagyja az úristen az övéit; bizon megsegít bennünket. Móré István uram cselekedetiben meg nem botránkozunk; elég vénségére lött ő kegyelme pribékké. Ha úgy vagyon, Husztnak kapuját igen is betétetjük; már 200 lovast is rendeltünk oda. Az héten oda is kell mennünk; azon leszünk, minden úton módon bizon úgy obsideáltassuk, onnét ki ne járhassanak. Az vármegyéket urgeálni meg sem szűnünk; csak várunk már császár ő felsége resolutiójától meg akarván tudni, az az dolog ő felsége hírével lött-e, nem-e? azután tudjuk, mit kell cselekednünk. Bethlen Péter leveleit látjuk, az is más elméjéből sült ki. Az Kegyelmed hűségében mi bizony úgy meg vagyunk nyugodván, hogy akárhol is ölében merjük fejünket hajtani; Kegyelmed mely hűséges magaviselését recompensálni is akarjuk jószággal, isten behozván kegyelmedet hozzánk; az mint már erről Kegyelmednek két ízben írtunk ezelőtt is, siessen Kegyelmed hozzánk Újvárban jüni, hogy ott beszélhessünk, mert levélre s más ember szájára bizon nem bízhatjuk. Mi Újvárra az jövendő csötörtökön fogunk bemenni, azon az héten ott is leszünk; Kegyelmed úgy igyekezzék jönni, hogy ott érhessen bennünket. Az sóról is provideálunk minél hamarb. Az hajdúk jól viselik magokat; abban Kegyelmed megnyugodjék bátorsággal. Az hetmannak is írtunk volt, de úgy hallánk, intercipiálták Husztban, kit rész szerint nem is bánunk; de újobban megtanáljuk. Szóval izentünk Kegyelmednek Ferkótól. Adja isten stb. Datum Kolosvár 22. die Februarii anno 1636.

G. Rakocy m. p.

Alább, szintén a fejedelem kezével: Kiket küldött Kegyelmed Jármi Ferencz után, igen-igen akarnánk tudni. Az ólmot szorgalmazza Kegyelmed kihozatni.

Jegyzet: Balling János munkácsi kapitánynak van irva.

(Az egész levél I. R. Gy. írása; eredetije a m. k. orsz. levéltárban.)

XXXIV.*

1636. febr. 15—márcz 11.

Rákóczy Melithnek a Bethlen Péter által elfogott szolgái ügyében.

a)

1636. febr. 15.

Georgius Rakocy dei gratia princeps etc.

Spectabilis ac magnifice dom[illegible]is honorande.

Kegyelmednek 11. praesel[illegible]vét vévén, kedve-

sen és jó neven vettük Kegyelmedtől abból is hozzánk jó akaratát és jó indulatját, hogy az mit a mostani állapotban, az közönséges jónak való dolgot értene, ezelőtt való jó ígérete szerént, tudtunkra adni el nem mulatná, és hogy azon közönséges jónak megmarasztására és oltalmazására mindenekben készakarattal való munkálkodását, forgolódását igéri, az melyre most Kegyelmednek jó alkalmatossága lehet, csak az egyből is, hogy immár Bethlen Péter nyilván kezdett császárral ő felségével való békességünk ellen Ecsedből cselekedni, igaz járatban levő jámbor szolgáinkat háborgatni, kik közül már némelyet jószáginkbeli gondviselőinknek írott levelünkkel intercipiáltatott is, holott ezelőtt mindenkor, az ő felsége birodalmában szabados menetelek, jövetelek volt szolgáinknak, s most is úgy hivén, hogy ő felsége híre és akaratja ellen kezdette őket Bethlen Péter háborgatni, méltó Kegyelmed irása szerént is arra a jó szomszédság és békesség tartásnak kívánságához képest való gondot viselni Kegyelmednek. Mi is írhatjuk Kegyelmednek semmit ez dologban is az közönséges jónak megmaradásánál (mivel magunknak is abban lehet bátorságos állapotunk) inkább nem nézünk. Kegyelmednek arra ajánlott munkálkodását annál inkább jó neven vettük és érette Kegyelmedhez minden alkalmatossággal kedveskedő jóakaratunkat mutatni el nem mulatjuk. Ottkinn Magyarországban való gondviselőinknek mostani cselekedeteket, a számunkra való szolgálatok fogadásában az mi illeti, abban is megnyughatik Kegyelmed, hogy semmit egyebet az közönséges jónak oltalmazására való igyekezetünknél szemünk előtt nem viselünk, császárral felségével való pacificatiónk ellen semmit nem miveltünk, s gondviselőink nem miveltenek, miről immár ő felségét arról előtt megtaláltuk.

Új híreink mivel Kegyelmedet ez alkalmatossággal szeltessük, ha volnának, örömest cselekednénk, de most is Kegyelmednek egyebet nem írhatunk, mint ezelőtt megírtuk volt Bethlen István uram mégis ott vagyon Budán s úgy értjük dolgait, mint akárki is elhiteti hogy sem éjjel, sem nappal egy igyekezeti gondolkodása nincsen, mint hogy gonosz indulatj az közönséges jónak is nagy romlásával előmozdíthassa, végbevihesse; kire mely nagy vigyázásának kelljen akár mehazája, nemzete szerető embernek lenni Kegyelmed megítheti; mely ellen mi, hogy közönséges békességünknek megmaradását isten után őrízhessük, útat módot hátra hagyni nem akarunk, és ha mi oly dolgok lesznek valahonnan értésünkre Kegyelmedet is rólok tudósítani nem nehezteljük, elhivén hogy Kegyelmed is azont cselekedni el nem mulatja. Ezután tartsa isten jó egésségben Kegyelmedet sokáig. — D

tum in civitate nostra Kolozsvár die 15. mensis Februarii anno dni 1636.

Spectabilis et magnifici dnis Vrae benevolus
G. Rakocy m. p.

Külczím: Spectabili magnifico dno Petro Melith de Briber, Sacr. Caes. Regni. Mattis arcis et praesidii Sathmariensis capitaneo etc. honorando etc.

»Exhibit. lit. praesentes 19. die Septembris anno 1636. Zathmarini« (Melith jegyzése).

(Leíratott az eredetiből Mike Sándor gyüjteményéből.)

b)

1636. márcz. 11.

Georgius Rakoci dei gratia princeps Tranniae, partium stb. Spect. ac magn. dne, nobis benevole. Salutem stb. 6 die currentis mensis Martii Csengerből nekünk írott Kgd levelét elvöttük. Az mint némely nap is írtuk vala Kgdnek, abba megnyughatik Kgd, mi hírünkkel, akaratunkkal nem ment ő fge birodalmába még csak által is, — ha latrúl cselekedtenek, mindjárt készek vagyunk felőlünk törvínt szolgáltatni. Az nemes vármegye közűl csak a legkisebb találna is meg, el tudnánk igazítani, azért bár ő kglmek sem palatinus uramat, sem penig generalis uramat ne requiralnák; az mint Kgdnek megírtuk, oly zabolán akarjuk őket hordozni, hogy az ő fge ditiója insolentiát ne szenvedjen tőlök, mert nekünk is olyan hazánk Magyarország, mint Kglmeteknek s azt kivánnánk, arany-időben volnának ő kglmek mind az szegény községgel együtt. Ha rajtunk állana az ő fgével való békeségünknek oltalmazását bizony Kglmed sem viselheti szemesben előtte, mint mi s abba meg is nyugodjék Kgld, mi annak sérelmére okot nem akarunk adni s noha Máramaros szűk föld, de istennek hála vagyon abban módunk, kétszáz lovast ott is el tudunk tartani; im azért is küldjük oda Kun István uramat, hogy disciplinában tarthassuk őket, zászlónk alá erővel senkit nem hivatunk, a ki nem akar szolgálni, kitöltvén havát elbocsátjuk, ha kinek az tisztviselők kárt töttek, a mint feljebb is iránk, igaz törvínt s executiót is tétetünk. Ő fge mint resolválta magát az nemes vármegyének, alkalmas ideje hogy értjük s ha ő fge eddig arról derekasabb rendelést tött volna is, mi úgy látjuk kivántatott volna, mindazonáltal reménljük azzal is ő fge nem fog késni. Eidem in reliquo benevoli manemus.

Datum in arce nostra Szamosújvár die 11. Martii a.d. 1636.

Spect. et Magn. Dnis Vrae benevolus
[Georgius Rakoci.]

Jegyzet: A névaláírás hiányzik, le van vágva a lap alja, küczím sincs, de Melith Pál szathmári kapitánynak szól, mint a német fordításon rajta is áll.

(Eredeti a bécsi titk. lt. Hung.)

XXXV.

1636. febr. 27.—ápr. 10.

Csernel és Bogádi követsége a császárhoz.

a)

1636. febr. 27.

Csernel előterjesztése.

Verbalis propositio coram caesarea majestate 27. Februarii facta.

Sacratissime atque augustissime imperator, domine domine clementissime. Illustrissimus princeps Transylvaniae dominus noster gratissimus, Maiestatis Vestrae Sacratissimae humilia sua servitia obsequiaque demisse offerens, eidem M. V. S. C. praecatur. Coeterum non ambigit idem dominus noster gratiossimus, Majestati Vestrae Sacratissimae hactenus innotuisse, constareque optime, qualemnam spectabilis et magnificus dominus comes Stephanus Bethlen praeteritis hisce diebus, nullis justis et legitimis, praecipuis de causis M. Vestrae S. autoritate, imo etiam constitutionibus regni postpositis, sese ex arce sua Eched primum Agriam, postmodum vero Budam ad turcas contulerit, ibidem praetactum dominum nostrum gratiosissimum cuiusdam incorporationis in regnum sive rempublicam Poloniae, imo (quod majus) confoederationis etiam cum Maiestate Vestra Sacratissima contra turcam initae [illegible] cusando, eundem quidem dominum nostrum gratiosissimum manifesto vitae discrimini una cum suis, amissioni etiam universorum obiicere nitatur, patriam vero suam Transylvaniam fors et regnum Hungariae M. V. S. maximo periculo involvere cogitet. Cum autem Sacratissime Imperator et nocivarum eiusmodi scintillarum innitiis, maxima saepissime turbarum incommodorum prorumpere de origine soleant incendia, Maiestatem Vestram Sacratissimam, idem dominus noster gratiosissimus humiliter instantissimeque exorat, dignetur M. V. S. pro eiusdem augustissima autoritate paternaque cura solicitudine gratiose modum adinvenire, maedia etiam ea talia clementer adhibere, quo nociva illa molimina mature, ut aiunt in herba reprimi dominus etiam noster gratiosissimus cum suis Transylvaniaque imo et regno Hungariae immine[nti]

mi queat et possit. Factum in eo M. V. S. rem in-
ino deo gratissimam, augustissimo suo solio et
nvenientissimam, a dominoque nostro gratissimam
I. V. S. fidelibus omni occasione pro virili querendam,
ue depraedicandam. De his porro M. V. S. tum ex
i nostri gratiosissimi, ex annexa signatura nostra
e informare dignabitur, quarum tenor ut benigne
atiose ruminare, nosque optatissima cum resolu-
ninum nostrum gratiosissimum quantocius remit-
er velit, quam humilime suplicamus.

aturae vero literis annexae tenor

Sacratissime Imperator domine domine clemen-
inus noster gratiosissimus in literis ipsius, Ma-
rae per nos exhibitis M. V. Sacratissimam om-
que defectu informare annisus fuerit, extra illa ta-
la alia etiam nobis coram Maiestate Vestra Sacra-
liter repraesentanda iniunxit. Ea autem haec sunt.
dominus comes Stephanus Bethlen non saltem e
ubduxerit, et ad Turcas abscesserit, verum omnem
eat lapidem, ut vi rem gerere hostiliterque Tran-
nvadere queat, necessario ex parte etiam domini
osissimi requiritur, ut omnimodo sese praeparare,
, si inchoato is opere explere (?) contenderet, resi-
; ad quod dextre tractandum et usurpandum ne-
iiritur post deum.
m quidem, ut non saltem hungaricum ubicunque in
ariae commode fieri poterit, verum extraneum
ater polonum conducere eidem liceat militem.
vero ut Maiestas Vestra Sacratissima de ista re
cacem intimationem admonitionemque ad portam
benigne facere dignetur, ne videlicet subdito
Vestrae Sacratissimae, qui non data poena sine
clam ex regno Hungariae profugit, auxilium ali-
suppeditetur, atque ita pacis turbandae ansa ex
tur.
ie etiam, ut in Hungaria quoque de hoc negotio
lyti status et ordines per M. V. S. gratiose requi-
um oppidis hajdonicalibus ultra-tybiscanis, ne ali-
nt, seseque talibus, qui tam Maiestate Vestra S.
s patriae, charitateque christiana postergatis ni-
hristianoque indigna acceptant, adiungere quovis-
etextu vel tales consiliis fovere, aut eosdem qua-
promovere praesumant, donec regnum M. V. Sa-

cratissimae publice aliquid certi ea de re concludere dignata non fuerit.

Cum porro Vestra Sacratissima M. cum domino nostro gratiosissimo ratione arcis et bonorum Munkach clementer convenire dignata sit, nihil superesset iam aliud, nisi ut literae donationales in solita forma styli exarentur, iisdem inconsvetae aliquae aut derogatoriae clausulae non inserantur. Demum licet M. V. Sacratissima bona domini nostri gratiosissimi in Hungaria habita, directis eum in finem ad spectabilem et magnificum condam dominum Nicolaum Forgach peculiaribus literis protectionalibus, a condescensione militum, oppositioneque et damnificatione in absentia domini nostri gratiosissimi subditis contra inferri solita immunia facere dignata sit: idem vero dominus Forgach deo ita volente iam latis cesserit, ut M. V. Sacratissima moderno domino generali Cassoviensi domino comiti Joanni Druget de Homonna illud ipsum gratiose intimare, protectionalesque similes prioribus ad eundem dominum comitem clementer dirigere velit.

Ad extremum tandem ut in negotio detentionis supellectilis trium professorum domini nostri gratiosissimi Albensium, per Majestatis Vestrae S. Baumgartnerum Ratisbonae factam iuxta M. Vrae S. gratissimam declarationem (cum eae res per milites distractae non sint), fiat satisfactio, rerumque illarum restitutio, quarum specificatio simul et aestimatio prae manibus meis habetur, plenarium sortiri possit effectum.

Quia vero M. Vra S. ob respectum domini nostri gratiosissimi provisorem eiusdem Sarospatakiensem in protectionem suam recipere clementer dignata sit, protectionales ipsi literas clementer elargiendo in iis clementer demandaverit, ut egregius Stanislaus Szentivani, certorum equitum Zathmariensium capitaneus domo eiusdem provisoris in oppido Zathmar habita, pro seque violenter occupata amoveatur; insuper penes literas protectionales etiam literas Maiestas V. S. in eodem negotio ad defunctum condam dominum Nicolaum Forgach exarari clementer demandaverat, quia vero tales literae Vestrae M. S. ob interventum mortis eiusdem domini Forgach eidem assignari, negotiumque ita effectui mancipari non potuit, dignaretur M. Vra. S. moderno domino generali Cassoviensi per similes literas suas praedictae domus restitutionem clementer demandare.

Kívülről: Par propositionalis verbalis, necnon signaturae caesareae Majestati 27. Februarii exhibitae.

(Egykorú példány a vörösvári levéltárban).

b)

1636. március 5.

Csernel és Bogádi emlékirata a korlátnokhoz.

In negotio illustrissimi domini principis Transylvaniae pro reverendissimo domino cancellario regni Hungariae Memoriale 5-ta Martii per generosos dominos Georgium Chernel et Andream Bogadi exhibitum.

Merito instat illustrissimus princeps d. d. noster gratiosissimus, ut maiestas sua sacratissima in casu Bethleniano mature benigneque de remediis cogitare eademque clementer quantocius adhibere dignetur. Dominus etenim Stephanus Bethlen non contentus se ad Turcas profugisse eique domino meo gratiosissimo periculum maximum creare velle, talia insuper propalare non est veritus, de quibus christianum hominem neque cogitare deceret, ablegato enim domini mei gratiosissimi ad vezerium Budensem emisso coram eodem vezirio obiecit dominum meum gratiosissimum contra Turcam cum sua imperatoria maiestate privatim confoederasse, id ipsumque corporali etiam iuramento confirmasse postulans, ut talem confoederationem imo et incorporationem sui in regnum Poloniae irritam faceret, revocaret et annihilaret, de tali porro confoederatione sese per dominum Petrum Melith informatum esse asserebat. Cum autem vix eius (prout mos Turcarum in similibus talis semper esse solet) illud nimis apprehenderit confoederationisque talis annihilationem ursurus sit, in eo casu dignetur sua sacratissima maiestas altius imminens ex proditione tam indigna periculum ponderare, seseque ita resolvere, ut dominus noster gratiosissimus tali resolutione realiter certoque certius inniti possit.

Jam hic nobis existentibus allatum est dominum Petrum Betlen ex Echied excursiones fieri procurare, literas domini nostri gratiosissimi (quod iam bis vel ter factum est) intercepisse aliaque indigna contra domini nostri gratiosissimi servitores transeuntes parare, dignetur sua maiestas talia quoque gratiose inhibere, literarum vero interceptarum restitutionem demandare, aut domino nostro gratiosissimo facultatem tanta inhibendi clementer concedere, facilis erit tales conpescendi modus, quod merito fieri debet certo certius, enim non in alium finem sit eiusmodi literarum interceptio, quam ut Budam transmittantur. Cum autem vix credibile est Petrum Bethlen talia a se ipso acceptare, dignetur maiestas sua sacratissima ratio-

nem clementer adinvenire, quod tales, si qui in ditione suae maiestatis reperirentur, mature coerceantur.

Relatum hoc etiam est nobis hic Viennae dominum comitem Illeshazium gratia firmandae arcis Echied certum conducere militem, quod si ita esset, supplicamus maiestati suae sacratissimae humilime ut talem quoque conatum gratiose sua maiestas reprimere et cohibere dignetur.

Alia antea sunt tam per literas domini nostri gratiosissimi quam etiam signaturam nostram suae maiestati humilime iam repraesentata, ad quae omnia et singula, ut sese sua maiestas clementissime et quantocius resolvere dignetur, iterato supplicamus, periculum enim haud exiguum in mora vel ex eo etiam, quod dominus noster gratiosissimus a conductione militis inhibetur. Petro autem Bethlen, ut informamur, hoc ad praesens non fuit interdictum, imo et cursores libere transmittit Agriam vel Budam.

Kívül: Memoriale pro reverendissimo domino cancellario in negotio illustrissimi domini principis Transylvaniae per generosos dominos Georgium Chernel et Andream Bogadi porrectum, ac per eundem dominum cancellarium suae maiestati caesareae intimatum.

Egy másik példány hátirata: Utólszor az minemü memorialét beadtunk ő felségének.

(Két egykorú példánya a vörösvári levéltárban.)

c)

1636. ápr. 10.

Csernel végjelentése Rákóczynak.

Memoriale.

21. die Februarii estve felé érkeztünk Pozsonyban Bogádi András urammal, mindjárt szemben löttünk cardinal urammal ő nagyságával, köszöntvén ő nagyságát az mi kegyelmes urunk nevével, mind az ő nagysága levélét, mind penig instructiónk szerént való izenésit megmondottuk ő nagyságának, melyet mind örömest hallott és minket is szeretettel való böcsülettel excipiált, csakhogy panaszolkodott arrúl, hogy ő felségét későn requirálta urunk, holott ő felsége igen szorgalmatosan várta az ő nagysága requisitióját az Bethlen uram dolgárúl, mivel annakelőtte Bethlen István háromrendbeli leveleivel találta meg ő felségét és ő nagyságokat, melyeknek egyike Ecsedből, másika Egerről, harmadika Pestről költ, de mindazokra sem vett választ Bethlen István mind az én odamenetelemig. Azután sem má-

soktúl, hanem a mi tetszésünkből írt osztán Bethlen Istvánnak egy szép pirongató és intő levelet, az kinek mását régen nem láttam, bizony méltó volna kinyomtatásra. Míg én visszatértem Bécsből, addig Budárúl válasz is jött az ő nagysága levelére Bethlen Istvántúl, arra is az mit írt, olvasta előttem az pariáját, az igen szép levél, ott bezzeg eliben adta, hogy a maga szeméből vesse ki elsőben Bethlen az gerendát, és azután kereskedjék az más ember szemében való szálkán. Elsőben is így kezdé el szavát, soha az áruló lator vén kurafiához nem hittem volna, hogy ilyen nagy bátorságot vénségére merjen próbálni; sok discursusa és velünk való beszélgetési után mondá, hogy örömest írna ő felségének, és az mi kegyelmes urunk dolgát promoveálná, de idő nap előtt nem lehet mindaddig is valameddig ő felsége ő nagyságának azokat értésére nem adja, mert tudja, hogy ő felsége mindjárt ő nagyságának értésére adja és opinióját fogja kívánni, akkor abban meg nem fogyatkozunk, de interim ír mind ő felségének, mind cancellarius uramnak, hogy mennél hamarébb expeditusok lehessünk. Mi megmondottuk, hogy mint az mi kegyelmes urunknak jóakarójának, addig Pozsonyból ki nem megyünk, míg mind az császárnak szóló levélnek mását, mind az mi kegyelmes urunk kívánságát szóval ő nagyságának nem declaráljuk; azt mondá, hogy örömest érti, de mivel estve felé vagyon, nem tartóztat, hanem igen jó reggel szembe leszen velünk, és örömest hallja és érti, az maga tetszését is addálja, és informál bennünket maga is. Azt is találám mondani, nagyságos uram, mi felénk az vulgus olyan értelemben vagyon, majd magunk is megütköztünk benne, hogy Bethlen István magától ezt nem próbálta volna, hanem ha császár urunk ő felsége nem is, de vagy Nagyságod, avagy palatinus uram tetszéséből, annuentiájából avagy biztatásából cselekedte, mivel az ónodi katonák is azért nem mertek bele kapni, azt gondolták, hogy vagy ő felsége, avagy Nagyságtok hírével vagyon az dolog. Erre ő nagysága így felele: Mi tagadás benne, édes Csernel uram, bizony mint ilyen véletlen dolgon magam is sokat gondolkodtam, és szintén palatinus urammal együtt voltam az mikor egy levele érkezék Bethlen Istvánnak mind én hozzám, mind palatinus uramnak fiát és menyét jószágával együtt commendálja; ugyan igen serio kérdém ő kegyelmétől, ha ebben az mostani Bethlen dolgában nem értett-é valamit, én előttem ugyan igen tagadá sok szókkal és declaratiókkal etc. ezek között sok több discursusok is voltak, mi elmenénk ő nagyságától jó éjszakát vevén, hogy jó reggel ismét meglátogatjuk.

Minekelőtte reggel bementünk volna, egy főember szolgáját küldé hozzám ő nagysága, melytől ilyen szóval izene.

hogy Bogádi urammal bemenjünk és Bogádi uramat kinn az palotában hagyván, csak magam menjek be, mert csak magammal való beszéde vagyon, azután Bogádi uram is bejöhet. Ott kezde ő nagysága beszélni velem etc. azután Bogádi uramat is behívatá és megköveté, meg is mondá, miért kellett magammal beszélni, de nem úgy az mint az dolog volt etc. Az urank levelének az mását és az követségönknek is summáját megmondánk ő nagyságának, igen javallotta minden részében, instruála is bennünket és assecurála, hogy ő fölségének ez az Bethlen factiója hírével sem akaratjával nem volt, és noha immár intimálta is és parancsolt mind vármegyéknek, kapitányoknak és hajdúvárosoknak, hogy mint afféle emberrel semmi közösülések ne legyen és semmi assistentiával neki ne legyenek, de mindazonáltal ugyan még is urgeáljuk, hogy újabb declaratiót cselekedjék ő felsége etc. több dolgokrúl is informált ő nagysága és bíztata is az ő felsége kegyelmes jóakaratjával az mi kegyelmes urunkhoz. Ezek után mi elmentünk Bécsben, 25. die lettünk szemben cancellarius urammal ő felségénél ő nagysága által audientiát kérni, mindjárt felment udvarhoz és minket is fel akart vinni, de mi nem akartunk addig elmenni, míg az audientia felől válaszunk nem lett; azt jól is cselekedtünk, mert felmenvén audientiat kért ő felségétől, ilyen válasza lett: Mi cancellarii, kérjed igen őköt, ne nehezteljék ez mai napot szenvedni, holnap igen idején megjövök és mindjárt szemben leszek velek.

26. die estvefelé későn érkezett meg ő felsége az vadászásból, és ugyan oly későn hivatta cancellarius uramat, megizente, hogy igen reggel elmenjünk.

27. die Februarii 8 és 9 óra között reggel voltunk szemben ő felségével, minket nagy böcsülettel látván. Ugyanazon nap mindjárást az titoktanácsot ő felsége öszvegyűjtvén, proponálta nekik az dolgot és azoknak tetszésekből mint olyan nagy consideratiora való dolgot cardinal uramnak cancellarius uram által, palatinus uramnak, Csáki László uram által érésére adták, postán menvén ő kegyelmekhez. Annakutánna mi resolválta ő felsége magát, mind per decretos (?) suae maiestatis, mind cancellarius uram által verbaliter, az mi kegyelmes urunknak mind szóval referáltam, mind írásban beadtam, mennyire ott concipiálhattuk Bogádi urammal. S míg cardinal uramtúl cancellarius uram megtért, és Csáki uram palatinus uramhoz érkezett az ő felsége parancsolatival, én addig postaképen Bécsből palatinus uramhoz mentem, úgymint 29. Februarii és 2. die Martii indúltam ismét Kis-Martonból és mentem az nap Bécsben, és ő nagyságának, az én kegyelmes uram instructiója szerént az mit kellett mondanom, abban semmi

el nem hagytam; ő nagysága két napi sok discursusi után (engem böcsülettel látván, mivel Bogádi uramat Bécsben hagytam volt) csak azt concludálá, ajánlván igaz tökéletes jó akaratját mind ő nagyságának, mind gyermekinek, hogy ha ő nagysága az töröknek opponálja magát, most nem bízhatván az ő felsége segítségéhez, és valamiképen succumbal, oda lészen Erdély és nem tartózván meg a török, hátán megyen el, és nem szűnik csak Erdélyben meg, hanem ide ki is elhat, és mind hazánk, mind az ő kegyelme jószága oda lészen, ha szintén várakban szorúl is, mindjárt reá száll az és ugyan az erdélyiekkel megvéteti; hanem mindeneket megpróbálván, ha látja egyéb nem lehet benne, jobb ő kegyelmének hazáját, feleségét, gyermekét és magát veszedelemben nem hozni, hanem mégis az ő nagysága tetszéséből megtréfálná Bethlen Istvánt, mert idején gyűlést tétetne és más fejedelmet választatna az országgal, megtartván az libera electiót, és jőne ki magyarországi jószágiban, nám az apja is azt cselekedte etc.

Az mikor Illésházi Gáspárt és Bethlen Pétert igaz és méltó okokból vádoltam volna, hogy az Bethlen István factiójában consciusok, ő nagysága egyáltaljában csak mentette és óltalmazta őket előttem, noha bizony sine ratione; elhittem másutt is azt cselekedte, az mint megtetszik Illésházi és Bethlen Péter uraméknak írott leveleiből, melyeket én meg nem küldtem azoknak.

14. die Martii válaszunk levén Bécsben eodem die indúltunk meg és estvére érkeztünk Pozsonyban.

15. die Martii reggel lettünk szemben cardinál urammal ő nagyságával, és referáltuk mint jártunk és micsoda resolutióval jöttünk ő felségétől, noha ő nagysága még annakelőttö ő nagyságának mindazokat írva küldtö; ő nagysága ugyan majd mintegy szomorúképen mondá: Ő felsége az én tetszésem nem minden punctjában acquiescalt, de ő felségének azt hiszem abban más consideratioi voltanak, nem ő kegyelme az fejedelem kárára; előbb gondolva nem is kellett volna ő kegyelmének arról csak meg is találni ő fölségét. mert hiszem övé Debreczen, Várad, üttesse meg csak az dobot, bizony nem csak az Tisza két felől, de innénd is az jó fizetésre az magyar elmegyen, soha úgy nem tilthatják. Csernel uram eszedben vegyed az mit mondok, az fejedelemség nem szenved változást avagy alább szállást, hanemha nagy gyalázattal; az én tanácsom az, elsöben az alatta valóknak keresse kedveket, ha kiket megbántott, recognoscálja, méltó megengesztelni őköt, az töröknek mind adományjával, ajándékával kedvét keresvén, adaját ugyan beadván; ez mellett az fösvényeségnek békét hagyjon, mind magyar hadat fogadjon, az lengyeleket is, kiváltképen az szaba-

dos kozákokat idején requiraltassa, az erősségeket éléssel és hű emberekkel megrakja. Ha ugyan ad extremum semmi remediummal nem veheti eleit az töröknek, úgy viselje inkább, hogy mindenkor az böcsületet viselje elettö inkább, hogysem az kissebbséges állapatot; mind egyképen, mind másképen fogja keményen csak, bizony török uram is mást gondol, isten sem hagyja, megsegíti, igen vígyázzon maga, másra csak ne bízza, az mi kegyelmes urunkban sem fogyatkozik meg, noha némelyek talám mást ítélnek, de ő felségének elég hadai vannak. Pénzit ne kímélje, csak országát tarthassa meg, valameddig országa lészen, mindaddig leszen pénze, de ha országa nem leszen, pénzihez se bízzék azután; erőt tartson kezében, idején provideáljon penig arrúl, akkor ne kapjon két felé, ha hirtelen kelletni fog.

Anno 1636. die 22. Februarii.

Mikor reggel beszélt volna ő nagysága velem mondá Bogádi uram előtt nem akartam ez egynehány szókat Kegyelmednek, az melyeket mondandó vagyok, hogy hallja, mivel tudom annakelőttö oda köteles volt Illésházi Gáspárhoz. Hanem mond meg én szómmal az fejedelemnek ő kegyelmének, azon is legfőképen penig igen mesterkedjék, ha Bethlen Pétert kézre keríthetné, ha kijárna vagy megragadtathatná, avagy a benne valókkal csinálna valami correspondentiát ígérettel, adománynyal, ha oly emberek volnának benne, próbálná őket, akarmint jutna hozzá, igen dicsérném azt. Bezzeg osztán mint egy madárral az hűsön az atyjával is jád[z]hatnék, csak ő magát vehetné kézre, mindenében prédát tétetvén, avagy az benne valóknak engedné. De feleségét nem kellene megháborgatni, mert annak vétke nincsen, hanem rakatná szekérre és Patakra küldvén tisztességesen bocsátaná, késértetné el onneid. Ha ezt végbenvihetné, nekem igen tetszenék. Én bennem ő kegyelme meg nem fogyatkozik, valamire elegendőnek itél; ezt bízvást megcselekedheti, ne gondoljon az felől semmivel etc. Azután behívatván Bogádi uramat, együtt beszélt velünk, és úgy mentünk fel Bécsben.

Kívül Rákóczy kezével: 10. Aprilis 1636.

(Eredetije a vörösvári levéltárban).

Jegyzet. Bogádi és Csernel jelentése márcziusi küldetésökről.

XXXVI.

1636. márcz. 17.

Bethlen István második körlevele.

Illustres, spectabiles, magnifici, generosi, egregii et nobiles, domini, fratres, amici et vicini observandissimi. Paratissima officia etc.

Kgltek közűl való szomorú kibujdosásomnak kénszerítő okait elindúlásom előtt az mely levelemben voltaképpen s igen igazán megírtam volt, czikkelenként megmutogatván egyszersmind, Rákóczÿ György uram miképpen szegte meg az mi szegény hazánknak hittel tött s adott fogadásit. Melyre a minemű mentegető levél jutott Kgltek köziben ő kglme neve alatt, annak mássa érkezvén hozzám, noha az ki ügyünket csak félrészént tudja s mind az kettőnket ismer, annak semmi felelet nem kellene, mert az ő kglme feleletit az én előbbeni levelemmel öszvevetvén, mint írtam én meg az dolgot, s az ő kglme levélformálója mely igazsággal menti ő kglmét, könnyű volna választást tenni; mindazonáltal, holott nagy részént Kgltek közűl az dolgot nem tudván, könnyen hitelt találhatna efféle mentegető írás, kénszerítettem annak az levélformálónak minden igaz ok nélkűl való írására mostan csak röviden választ tennem és az Kgltek keresztyéni itíletire terjeszteni, ha annak az írásnak csak egy czikkelyében nem hogy igaz, de csak igazsághoz hasonló dolog is lehessen-e? kérvén szeretettel Kglmeteket mint jóakaró uraimot s kedves atyámfiait, engemet is ne nehezteljen meghallgatni s csendes keresztyéni itílettel felőle elmélkedni.

Elsőben is az levélformáló vádol avval, hogy akármint színeljem útamot, de erre egyáltaljában a fejedelemségre való vágyódás vitt, mert effélét többször is próbáltam. Soha bizony fejedelmi állapotot magamnak nem vadásztam, holott a mikor akaratom ellen arra emeltenek is, hazámnak csendességéért s az Rákóczÿ György uram veszedelme felváltásáért, mint keresztyén lelkiismeretű ember, fejedelmi állapotomat az országnak szabad választására visszabocsátottam, s ő kglmét arra előremozdítani igyekeztem. Ezt Kglmetek maga jól tudhatja; azért azholott az dolog nilván vagyon, mi szükség ott szót szaporítani?

Hogy én többször is afféle dolgot próbáltam, azt írja. Azért, ha próbáltam, annak idejének kellene lenni, és emberinek, az kik eszközök voltak az én próbálásomban; de mivel sem emberit, sem idejét nem nevezi, patvarkodik. Istennel bi-

zonitom s Erdélynek minden rendeivel, sőt Magyarországban is valakik igazán ismernek, soha abban nem törtem fejemet, s nem voltam ez világi hiuságos dicsőségnek annira ůzője, soha senkinek promotiómért egy fillért nem adtam; avagy ha adtam, álljon elő, tegyen bizonságot.

Vádolja gubernátorságomat sok törvénytelenségekkel, sőt afféle cselekedetekben az szegény fejedelemnek társának ir. Ha az törvéntelenségeket megnevezte volna, arra is lőtt volna az felelet in specie. Jobb lött volna azért az levélformálónak Rákóczÿ uramot arra inteni, hogy annak az nagy magyar fejedelemnek emlékezetes, jóságos cselekedetit követné, hogysem mint alattomban mocskosan vádolja. Ezaránt is istent hívom bizonságúl, soha senkit meg nem igyekeztem törvéntelenűl tíz esztendeig való gubernátorságommal bántani, sőt álljon elő akárki, a kinek valahol csak egy talpalatni földét is törvéntelen elvöttem vagy elvétettem, vagy bevádoltam, vagy megfogattam, Kgltek is mint Erdélynek közelebb való szomszédi bizonságom lehet erről, mivel az szegény fejedelem Kgltéknek is ennihány esztendőkig lévén fejedelme, tudhatná Kgltek, ha kicsintől fogván nagyig valakit ő felségénél vagy bevádoltam, vagy jószágában károsítottam volna, sőt mind Rákóczÿ uramnak s mind másoknak igaz tökéletességgel igyekeztem ő felsége után szolgálni. Az ország szabad electióját írja, hogy Rákóczÿ György uramot fejedelemségre hittel és sok igírettel kihíván bántottam volna meg kötelességem ellen. Ha én ő kglmét hittel, vagy reversalisommal híttam fejedelemségre, az reversalisomnak és az hitezésnek módjának ő kglménél jelen kell lenni.

Dicsekedett az én hitlevelemnek maga kezénél létével akkor is, mikor az két ifjak gyermeki tanácsára, hivataljára uraságából kiindula; de minthogy nem volt, senkinek semmit nem mutathatott. Hogy nem mutatta, ha vagyon, ha nincs, lélkeismereti ellen mit mér kérkedni vele? Minthogy énnálam Rákóczÿ uramnak hitlevele vagyon, sok böcsületes főrendeknek megmutattam s publicáltatni is fogom; az Kgltek vármegyéjében is vannak oly főrendek, az kik olvasták, látták.

Írja azt is, hogy az hajdúságot felültetvén császár ő felsége birodalmára én csatáztattam őket. Úgy vagyon, az Bornemisza János uram akkori indulatira hogy tiszti szerint vigyázzon, fiamnak Bethlen Istvánnak én parancsoltam volt, de bizony soha császár ő felsége birodalmára való csatázásra nem ingerlettem, sőt az mikor az ország és én akaratom ellen császár ő felsége birodalmában bement volt, magam akarok vala reájok indúlni, ha le ne szálljanak. Melit Péter uram, ki ottbenn akkor fökövet úr vala, ha ő kglme akarja, bizonságot te-

het arról, s Rákóczÿ uram Gávai Péter uramtúl, ki ország követe volt az fiamhoz, ennek igazán végére mehetett volna. Nem én lázasztottam azért fel az hajdúságot, hanem Rákóczÿ uram ő kglme, az én fiam veszteg ült addig s tőlem hallgatott, valameddig ő kglme sok alattomban való tractáival ellenem fel nem támasztá; ő kglme esküvék öszve az hajdúsággal, hogy együtt él és hal velek, elfeletkezvén császár urunkhoz ő felségéhez való kötelességéről. Az hajdúságnak adott hitit is addig tartá meg, míg magának békességet nyerhete, ottan belehagyá őket. Micsoda hit azért az, az kinek csak az alkalmatosság az határa?

Helytelenül és minden igazság kivűl írja az levélformáló, hogy én magamot eligáltattam Rákóczÿ uram kijövetele alatt, holott soha bizony az én fejedelemségemért senkinek csak egy fillért sem adtam, hanem akaratom kivűl szabadosan választattam vala az országtúl. Vetéssy István uram levén az ő kglme választásakor főkövetje Segesvárott, ő kglme megmondhatja istenesen, mellikünk osztogatott pénzt voxért; sőt ugyan ő kglme Vetéssy uram több egyéb tökéletes magaviseléséről is bizonság lehet, mivel akkori ügyében fidus Achatesse vala Rákóczÿ uramnak, melyet ő kglmének is mint hálála meg, maga megmondhatja; az mint más benefactorinak is, úgymint az fejedelemaszszonnak, Zólyomi Dávid, Prépostváry Zsigmond, Csáky István uraméknak s többeknek, s az én szegény fiamnak Betlen Istvánnak is.

Írja, hogy Topán tanács híre nélkűl az szabad electió romlásra reversalist adtam ő kelmének; ha én adtam, miért vötte el ő kglme? Ha elvötte az ország romlására való reversalist, gonosz akarója volt akkor is immár az országnak. Vakmerő írás; holott Kassay István és Kovacsóczy István uramék által, kik akkor főtanácsrendbeli személyek voltak, lött az tracta, és nemhogy az szabad electió romlására volt volna valami abban az reversalisban, de inkább expresse vagyon írva mind abban s mind az ő kglme hitinek első conditiójában, hogy szabad voxot engedtünk az választásra. Nemhogy penig az hat heti indutiák alatt, az mint az levélformaló írja, de ha Segesvárott csak egy szóval mondottam volna is, soha ő kglme dolgát előbb nem mozdíthatja vala. Az mely fassiókat ennek megbizonítására emleget, hozza elő, kitől s mint lött, akkor meglátván válasza leszen, mert elhittem, valami lött, az ő kglme kényszerítéséből kellett lenni. Rendszerint azért az levélcsináló helytelen írását így értse Kgltek.

Elsőben böcsületemben úgy oltalmazott Rákóczÿ uram, hogy (az mint levelében is teszen az levélcsináló emlékezetet) gyalázatos és minden igazság nélkűl való vallatásokat tétetett

velem, mint egy publicus malefactorral; mondja meg az mint ky, hogy az Rákóczy uram fiaival miatt velem és gyermekimmel nem is mertek perleni, ki volt, az ki én velem nem mert perleni? Én úgy tudom, senkivel semmi perem nem volt magamnak, mert perlés nélkül is valaki valami javaimban kisit megmutatta lenni, minden hiatódás nélkül elégtételt vött tőlem. Tudom, szegény fiamékot Bethlen Istvánt és Zólyomi Dávidot érti az fiaimon; úgy vagyon, hogy Rákóczy urammal nekik egyűvé eskűdtek és engem ő kglme véllek minden atyai tisztelettől megfosztatott, ellenem az budai vezérhez s oda be Erdélyben folytatta őket, mindjárt szegények Absolonnusi lőttenek és mind magam s mind más nemes rendek ellen valamit akartak, azt cselekedték, az ő kglme Rákóczy uram parancsolatjából banderiumot tartván magok mellett; jó lelkiismerettel írom azért, hogy ő kglme tötte az én fiaimot Absolonokká, s mind egyéb hatalmaskodásokra ő kglme ingerlette őket. Megvallhatja Biharvármegye, fegyverrel az két ifjú által mint eskűdtötte magához őket, mit cselekedtetett rajtok nyavalyás ifjakkal.

Kuun Istvánné asszonyom bátor vallja meg az ecsedi állapot felől, mint s hogy akarta ő kglme tőlünk minden igaz ok nélkül eltulajdonítani, holott Kuun Istvánné asszonyom az maga Rákóczy uram kezével írt credentionalis levelet adta kezemben, s az mellett azt az izenetét mondotta, hogy Rákóczy uram arra ígíri magát, csak Ecsedet bocsássa kezében, Dévában és Hunyadban megörökösíti. Ez ő kglme cselekedeteiről penig énnekem más nagy documentumom is vagyon, melyet rövid időn nilvábbanvalóvá teszek. Álljon elő az Kuun Istvánné asszonyom szolgája, az kit én ő kglme akaratja ellen elűztem, avagy adjon nevet neki, vagy maga vallja meg. Barna Györgyöt Magyarországban emberséges, eszes törvénytudó embernek tartják, ő kglme egy Mocsári István nevű főemberrel volt az asszony mellett, látván semmi jussát nem lenni az asszonnak Ecsedhez, magok csinálták az compositionálist, én is, mint emberséges főrendek tetszésén megnyugodtam. Kgltek is penig nagy részént tudja, Kuun Istvánné asszonyunknak lehet-e közi Ecsed várához.

Inauditumnak írja az levélcsináló, hogy az fejedelmek az ország jószágit testamentumban elhagyhassák. Kicsiny experentiája vagyon, talám ifjú ember, hiszem ha éltében summában eladhatja, miért nem legálhatná testamentumban is? holott valaki valamely jókat másnak summában eladhat, testálhat is azokról. Vécset és Bábolnát ország jószáginak nevezi, hogy így vádolhassa az szegény fejedelmet, hogy méltatlanúl hagyta az maga vérének; de ennek sem jó az consequen-

ja, az mint feljebb megírtuk; az ország jószágit az mi justáink peculium coronae-nak és fiscale bonumnak szokták nnya, egyik sem volt soha, sem Vécs, sem Balásfalva, azért éltán mind inscriptióban s mind summában elhagyhatta.

Az testamentumot írja az szegény fejedelemtől, nem subribáltatottnak lenni, melynek Rákóczy György uramnál az bsumptiója (az mint sokszor fenyegetett engemet vele): mi-l nem subscribálta az testamentumot az szegény fejedelem, m tartozik ő kglmek megtartani, hanem az mit maga véreik és jámbor híveinek az isteni tiszteletnek promotiójára hayott, azokat szabadosan akármint az fiscus nevezeti alatt maának fiscálhatja; mert az ő kglmek levélfundálója hogy alatmban így okoskodik, itílem, azt gondolja, hogy az mely tesmentumot az testator nem subscribál, az mind erőtelen, noha gyobb részére, kiváltképpen penig az nagy emberek az tesmentumot hiteles közemberek előtt szokták tenni, az kik t authentice mind megcsinálják s mind kezek írása alatt nanáltatják. Ugyanis penig akár testamentum, akár egyéb ssiók az fatensen kivűl más köz authentica személyek relaója és expeditiója alatt hitelesben szoktak emanáltatni. Az tenben elnyugodt fejedelemnek mintegy testvératyjafia s mind tána az én szegény hazámban méltatlanságomra első hitelesb emély levén, mivel én reám bízta, soha valamit vagy nem lott, vagy nem mondott, vagy nem hagyott, az testamentumz hozzá nem írattam. Márkusfalvi Márton hiteles, embersées ember volt notariusa az testamentumnak, Horvát János ittel köteles conservátora, ennek kezében adta halálának előtte áradon az szegény fejedelem mind ez maga testatiójának inutáival együtt, az ki énnekem az szegény fejedelem halála tán mintegy harmadnappal kezemben adván azon integritásl, az mint Márkusfalvi uram leírta, és én főtestamentarius bb testamentariusokkal együtt subscribálván, valamit kineknek hagyott, mindeneket a szerint adattam meg. Mely testaentumot annakutánna publico articulo az ország és Rákóczy am is confirmáltak.

Husztot kévánta-e, vagy nem Rákóczy uram, az levélíró dja az ő kglme neve alatt, nilván penig az ő kglme cseleketi mást mutattak, azzal akarja bizonítani, hogy az maga nne való jussát is (mely semmi nem volt) nekönk engedte. agadja, hogy nem kévánta Husztot, s mindjárt penig utánna ti, hogy én adtam arra okot, mert ennihánszori requisitióra ki meg nem esküdtem. Úgy vagyon, találtatott meg ő kglme esküvés felől, de holott Topán adott reversalisomban kötetem volt én arra magamot, hogy én ő kglméhez mint ország jedelméhez illendő hűséggel leszek, ő kglme is fogadásihoz

tartván magát. Keresztyén embernek egy hiti vagyon, az ki egy hitit meg nem állja, mi haszna annak, ha sokszor esküszik is meg? Noha Rákóczy uram csak meggondolja magát s ottan esküttetí más-más formulákra mind az ország népét s mind az vitézlő rendet; más az, az hitlevelében nekem Rákóczy uram fogadta volt, hogy mint édes atyját úgy böcsűl, az mely fiú penig hitelteti az atyját, nilván nem böcsüli mint édes atyját. De mindazáltal az hitre is viszont reámegyek vala én, csak ő kglme nekem és az országnak hittel tött fogadásihoz akarja vala tartani magát, s adja vala meg az collegium, az monumentumok építésére legált summát, s teszen vala securussá egyszer adott hiti felől.

Erdélyi és Kassay István uramék, az mint hallom, még ez életben vannak; az két tanácsember által nemcsak azt kívánta, hogy ő kglmének megesküdjem, az mint az levélformáló írja, hanem kiváltképpen azon untatott, hogy Monorát az fiammal, Bábolnát Kuun Istvánné asszonyommal neki adassam, s Fogarasról az ő kglme compromissiomát megengedjem, s így azt az nagy közönséges hasznú, az én vindictum[om]ra fundált articulust leteszi és soha vele nem él. Monora s Bábolna hatalmomban nem volt, nem volt módom benne, hogy ő kglmének adhassam; Fogaras régen ő kglmé kezében volt, és nilván megmondta, hogy bizony arra nem iszom. Püspök Gelei István uram ennihánszor megizente, hogy ne szorgalmaztassam hijában, mert ő soha közembert nem látott, a ki hitit annira semminek tartsa, mint Rákóczy uram. Látván penig hogy az fejedelemasszontúl is egy pénzsumma contentatio nélkül vevé el, annival inkább nem untattam ő kglmét érette, s azután ottan hamar elfeledkezvén róla, hogy nekem hittel adta, az maga feleségének inscribáltatta, melylyel mindazoráltal én semmit nem gondoltam volna, csak egyébképpen reversalissához tartván magát, a miben talált, abban hagy vala nyugodnunk.

Az mint írja a levélformáló, arra köteleztem volt magamat Topán, hogy ő kglmét ország fejedelmének tartom. Istent hívom bizonságúl, soha az idvözült fejedelmet is nagyobb hűséggel nem igyekeztem szolgálni, mint ő kglmét, valameddig eszemben nem vövém, hogy falra hányom az borsót, mert nemhogy valami hálaadó voltát tapasztaltam volna meg ő kglménck, de fejedelemségének első esztendejében mindjárt sok gyalázatos gyanúságokkal ok nélkül vádoltattam ő kglmétől. Így kezde mindjárást beteljesedni az Csernel György uram prophetiája, mikor Rákóczy uramot Segesváratt választák, és én is Váradra ő kglmét salutálni jámbor szolgámat küldöttem, azt mondotta: az úr mint keresztyén ember halhatatlan jót

cselekedik mivelünk, melyet mi bizony soha meg nem hálálunk. Monorát írja, hogy aranyon s drága marhán megvévén Iván vajda az szegény fejedelemtől, az fejedelem viszont hatalmasúl elfoglalta tőle. Holt embert s kiváltképpen nemzetedből álló nagy fejedelmet méltatlanúl rágalmaz. Ezelőtt is Monorára vágyódván Rákóczy uram, midőn vádolta volna ezen az szegény fejedelmet, ez okon tavaly az megyesi octávára jámbor szolgám Horvát János által beküldtem ő kglmének Iván vajdának Monora végett az szegény fejedelemmel való végezését, és az mely drága marhákat az szegény fejedelemnek adott volt s arról való jegyzéseket is. Úgy vagyon, Iván vajda Monorát megárúlta volt az szegény fejedelemtől, és az fejedelem kezében is bocsátotta, de az mely terminusra kötelezte magát maga kezével subscribált contractus leveliben, hogy megadja az summát, arra meg nem adhatta, az vinculum peniglen az volt, hogy ha az terminusra le nem teheti Iván vajda az summát, Monorát az fejedelem elfoglalhassa; aszerint az fizetésnek terminussa elmúlván, elfoglaltatta egyszer az szegény fejedelem az jószágot, viszont Iván vajda az urak által megtalálván az fejedelmet, másodszor is visszabocsátotta neki Monorát, és új terminust adott az summafizetésre; akkorra is nem lévén módja az megfizetésben, úgy foglaltatta osztán Balásfalvához az ott való gondviselői által, kik közűl most is él az számtartó s többen is, az kik elfoglalták, az kiktől jobb informatiót vehetett volna az levélformáló, ha szántszándékkal holt embert s nagy fejedelmet nem akarta volna gyalázni.

Az mi az Iván vajda köves marháját illeti, az mint az maga jegyzeti megbizonyítják s magam is jól tudom, nem Monoráért, hanem hogy az havasalyföldi vajdaságot neki szerezze, azért adta volt, melyet meg is szerzett vala neki az szegény fejedelem; de mivel az szokás szerint az portára való bemenetelt kévánják vala tőle, s arra nem veheté magát, noha ugyan én általam úti költséget is ígírt vala az szegény fejedelem neki: így azért mind egy s mind más fogyatkozásinak maga volt Iván vajda uram az oka. De ha ennire lamentálja az Iván vajda kárát, hiszem mostan Rákóczy uram kezében vagyon Monora, miért nem adja meg neki? Ha törvéntelen vétetett el Iván vajdától, törvéntelen bírja tehát az mostani possessor is. Mutogat az levélíró valami fassiókra is; szabad volt Rákóczy uramnak az mit akart, vallattatni, de ha szinte törvényre kelne az dolog is, vajki kevés hitele s helye lenne azoknak az fassióknak, kiket ő kglme azokkal tétet utcunque, kiknek mind életek s halálok az ő kglme nutussától függ.

Bábolnát hogy kivánta Rákóczy uram, egy okból azt veti, hogy én írattam az fejedelem testamentumához, minthogy

abban az idvözült fejedelem főképpen engem birált meg. Valamit írattam (az mint feljebb is emlékezém), bizonnyal tiszta lelkiismerettel írom, egyedül csak azokat írattam, melyeket ő felségének mint főtestamentarius szájából hallottam.

Az articulust, hogy két esztendeig benn lappangtatá, egy árkus papirosacskára kinyomtatván, az mireánk való tekintetit írja okúl. Úgy vagyon, hogy minket nézett benne, hogy azonban vagy halálom történvén (mivel szorgalmatosan szokta calculálni üdőmet) maradékimtúl könnyebben elránthassa Husztot, vagy magam megbetegedvén, hamarébb kényszeríthessen annak az articulusnak színével az ő kglme népit belebocsátani, és osztán szokása szerint bűzt költvén hozzám, könnyebben kiszínelhesse kezemből.

Mikor 1633. esztendőben sok méltatlan vádlások miatt reám haraguván, affelől az színes articulus felől végezést tött vala magában, jelen valék én is az gyűlésben; sok emberek intettek vala ugyan az ő kglme ellenem való idegen szándéka felől, de én különben remélék vala; azonban immár az gyűlésnek vége lévén és az articulusokat purumban írván, egykor midőn szinte ebédhez ültem volna, meghozák, hogy Rákóczy uram Kornis Zsigmond és Erdélyi István uramékot küldötte az ország köziben valami újobb propositiókkal, az templumnak minden ajtaira kék drabantokat állattak. Az dolognak újságát értvén nem késém az ebéd felett, hanem elvégezvén, udvarhoz mentem, kérdezvén micsoda új propositió volna az? mondák, hogy mindjárt voxolni kellett reá, hogy az oly rendek, kik ország házait bírnak, az fejedelem praesidiumát tartozzanak bevinni. Kornis Zsigmond uramnak panaszolkodván az dologról, mivel én is a hazában nem utólsó ember volnék, talám én tőlem is voxot kellett volna kérdeni, erős hittel mondá, hogy ő is soha nem hallotta Rákóczy uramnak arról való akaratját, hanem Rákóczy uram több signaturák között arról való signaturát is kezében adván, úgy vitte alá az ország köziben, nem tudván, mit viszen; és mivel mindjárást kívánta, hogy articulusban írassék, voxolni kellett reá. Ilyen formán az ország népének semmi meditatióra való üdőt nem engedvén reá, sem az propositiókban elsőben nem emlékezvén felőle (az mint az mi hazánkban szokás volt), sem az ország ő kglmétúl postulatumban nem kívánván, íratta azt az articulust. Mindazáltal az ország akkor is csak publicae necessitatis tempore íratta az praesidium bevételt, hanem Rákóczy uram, hogy azzal az articulussal szándékát hatalmasabban űzhesse, oda csusztatta azt is, hogy az praesidium tam publicae quam privatae principalis necessitatis tempore bevitessék. Hallatlan dolog egy gyűlésben két propositiót adni, és két különböző libellusban való artícu-

lust csináltatni, egyet ad publicum usum kibocsáttatni, mást penig in vindictam privatam lappangtatni; melyet hogy az végre az maga hasznáért cselekedett, kitetszik az Erdélyi és Kassay István uramék által való kévánságiból (az mint feljebb írám), holott annak az articulusnak letételéért Monorát, Bábolnát és Fogarast kévánta.

Istenes úton írja, hogy vötte el Monorát az fiamtúl és Bábolnát Kuun Istvánné asszonyomtúl. Az kényszerítés ha istenes út, úgy az ő kglme elvétele istenes mód leszen; ki hinné azt, hogy jó akaratjából valamely alatta valója jószágát adná fejedelmének?

Tagadja életem ellen való ólálkodását, de az napot tagadja lenni az égen, az szegény feleségem eltemetésekor anni számú bandériummal az niregyházi praedicatort lesette-e, az mint Csernel György uram mentette az soproni gyűlésben Rákóczy uramot? egy szegény frátert miért kellett volna az olyan haddal lesni, hiszem volt annak püspöke, esperestje, az ki méltán megbüntette volna, ha afféle követséget hordozott volna, melyekkel ő kglme vádolta. Horvát Istvánt másfélszáz, avagy több lovasokkal miért kellett volna az báthori erdőn s egyebütt lesetni? az mint mind az levélformáló írja s mind Rakóczy uramot más követ-embere mentegette ezzel, hiszem őtet, mivel nem sok commitatussal szokott vala járni, kevesebb lovas is az leshelyre hajthatta volna. De minden dolgok az példákból tetszenek inkább meg. Ha minden igaz ok nélkül nagy háládatlanúl az fejedelemasszonyt, ki császár urunknak ő fölségének vérszerint való atyafia, Csáki Istvánt, ki Szendrő kapitányja, Prépostvári Zsigmond uramot, ki az magyar nemzetben tősgyökeres úr s többeket császár ő felségével s Magyarországgal hittel tött frigye ellen halálra merészlette kergettetni, űzni, üldözni az ő felsége földén, mennivel inkább engemet in privato statu és Magyarországban idegent, kinél senkit nagyobb ellenségének nem tartott. Hogy peniglen mostani cselekedetemnek palástolásra gondolt dolgomnak írja lenni, mászárúl nem hiszen mást az jó uram, kiről több feleleti leszen más alkalmatossággal.

Másodszor menti arról magát, hogy donatiónkat nem szakgatta el; de méltatlan mentség, a hol a dolog nílván való. Egyszersmind azzal gyaláz, hogy nem tartozott volna az én donatiómat confirmálni, holott Topán neki adtam az fejedelemséget az ország szabad electiója ellen. Ha én ő kglmének az fejedelemséget az ország szabad electiója ellen adtam s elvötte én tőlem, az következik, hogy az ország electiója ellen való fejedelem, és innét az levélformáló írása szerint, mivel az ország szabad electiója ellen vötte én tőlem az fejedelemséget,

illegitimus fejedelem; az illegitimus fejedelmeket penig egy szóval szokták hínnya: tyrannusnak. Tudatlan elmélkedése volt ez helyen az levél notáriusának: ő azt írja, hogy én az ország szabad electiója ellen fejedelemséget adtam neki, ő énnekem mivel fizetett? Számkivetéssel, magam, gyermekem s hazám üldözésivel.

Adtam ő kglmének fejedelemséget jó commendatiómmal, suffragiummal és sok törekedésemmel, de nem erőszakkal. Hogy vagyon az, hogy ő kglme azt meri levelében írnya, hogy én az szabad electió ellen fejedelemséget adtam ő kglmének? Az mely conditiókra penig megesküdt, azoknak legelső conditiójában hiti után vallja ő kglme együtt az országgal, hogy én az electióra szabad voxot engedtem, az topai reversalis is azont tartja. Azért vagy akkor tött fogyatkozást hütiben, avagy az mostani írása merő patvar, s bár ne gyalázta volna ő kglme magát ezekkel. Az topai reversalisban, hogy az érdemes személyektől jó akaratomat megvonjam, arra magamot nem köteleztem. Írja továbbá, hogy az kiknek fejedelemségemben jószágot adtam, az sok hallatlan hitezéssel mind elvonta ő kglme mellőlem s az ő kglme birodalmában laknak, vallassa meg ő kglme, melliket jártattam ő kglme ellen az törökökhöz vagy másuvá?

Írja, hogy az szolgáimtúl is pénz nélkűl el nem vötte; nevezzen csak egyet, az kinek az én collatióm elvételéért vagy egy fillért adott volna.

Harmadszor, az portával mint tartotta meg frigyét; isten ő felsége távoztassa, hogy közönségesen az ő kglme frigytartásáért ne büntetődjönk. Ez helyen exclamálja az keresztyén fejedelmek censuráját; csudálatos dolog, hogy meri csak említeni is az keresztyén fejedelmeket, kiket hittel igírt segítségéről írt ennihány reversalissával játszodtatott meg.

Negyedszer, az római császárral ő felségével és Magyarországgal úgy tartotta s tartja meg hitit, hogy mostan is naponként hittel kötött frigye ellen folytatja postáját az ő felsége aemulusihoz, az ő felsége híveit szabadosan üldözi, kergeti az ő felsége ditiójában. Azt írja, hogy császár ő felsége ditiójának kárt nem tött; fejedelemmé levén az egész Nírséget mint dulatá, menni udvarházakot vertek fel vitézi, mostan is jól érzik az Kgltek atyafiai.

Ötödször, mindeneknél nagyobb fájdalmát jelenti azon, hogy isten tiszteletihez való hidegséggel vádoljuk, de nem írja okát, miért tartotta el az 26 ezer forintot interesseivel együtt, melyet az szegény fejedelem az fejérvári collegium építésére és tartására hagyott volt, és én tűlem sok istenkedésivel szép szavával kikért. Az erdéli püspök uram testimonialissára ap-

pellál; adná isten, vehetne Kgltek az erdéli püspök uramtúl oly testimonialist, hogy ám megépítette Rákóczy uram az collegiumot, avagy az summát interesseivel megadta az ecclesiának. Irt ide énnekem is püspök uram senior társaival egy békességre intő levelet, melyben ezen igével írják ő kglmek, hogy mostan immár az summa megadásárúl obligatoriát adott; de micsoda az az obligatoria? adott ő kglme énnekem mind hitlevelet s mind obligatoriát, melynek soha egy punct effectuatióját nem vöttem s nem láttam.

Hatodszor, az ország híre nékűl való confoederatióját tagadja; az császár ő felsége imperiumbeli aemulussival az micsoda frigyet csinált s többekkel is, kevés erdéli nemes rend tudja, avagy inkább senki sem. Azon esküt meg ő kglme, hogy hazafiait tart az ország házaiban, s arról menti magát, hogy nem kártevő embereket állatott azokban. Az hazafiai szükségét praetendálja okúl, hogy idegeneket kellett az ország házaiban rendelni. Hát az honnét régi tősgyökeres úr nemből való hazafiait kivetvén, idegent állatott helyében? Az minemű idegeneket penig az mi szegény országunk házaiban helyeztetett, olyanok Erdélyben hazafiai számosan találtattanak volna istennek hála.

Menti azzal az levélíró Rákóczy uramot, hogy tanács híre nélkűl azt nem cselekedte; igen jól vagyon, ha az tanács megoldozhatja az ő kglme hitit; hogy az több fejedelmek is azt cselekedték, menti azzal is. Nem az vagyon az kérdésben, mit cselekedtenek az előbbeni fejedelmek, hanem az mire kötelezte ő kglme magát hittel, aszerint kellett volna országlani ő kglmének. Mert az mit egy üdő egyben szenved, más üdő másban nem szenvedi azt. Az igaz vox mondásért mind magamon, s mind jámbor szolgáimon, kik képemet viselték, mi történt? azt sem szükség mástúl kérdenem; másokat is könnyen nevezhetnék, kiknek nem szinte jól esett az közönséges jóért való igaz voxolás, kiket bűvebb írásra való alkalmatossággal világosabban megírok.

Az hazafiait hogy erdéli ebeknek nem nevezi, ugyan az hazafiai attestatiójára appellál. Vajki nehéz ott igazat mondani, az hol az igazmondásért betörik mindjárt embernek az feje; ha isten megkönyörül rajtok, bizony attestaltatás nélkül is megvallják.

Csáki Istvánt írja, hogy én üztem ki az országból s én akartam megöletni. Jó lelkiismerettel bizony szómra mondom, soha csak egy emberrel sem üzettem, sem halálára nem igyekeztem, kire ha szándékoztam volna, akkori állapotomban mi lehetett volna könnyebb? De megtetszik, ki igyekezte megöletni, az ki minden igaz ok nélkűl számos lovas szolgáival

halálra űzette úgy, hogy csak másod magával szaladhatott el, szekereit, szolgáit az Rákóczy uram jámbor vitézi felprédálván, felvervén.

Székely Mojzes Petki Ferencz, Maróthy György, Fekete Lőrincz az ő kglme birodalmából soha ki nem jöttenek volna, ha törvéntelen, irgalmatlan országlása ne kénszerítse őket. Miért kelle Székely Mojzesnek jószágát törvény nélkűl elvenni, s annakutánna egy részit pénzen visszabocsátani s más részit magának tartani, hiszem az székelyek közt nincsen semmi jussa az fiscusnak, ott iure fisci semmit nem hatalmaskodhatott volna.

Hetedszer, soha az országnak csak egy articulussa is arra authoritást nem engedett az fejedelemnek, hogy az nemes emberek jószágát contra privilegia nobilitaria elfoglalják. Micsoda mentséggel írhatja az levélfundáló azt, hogy az Ugrai György jószágát nem Rákóczy uram foglalta el, holott azon jószágot az fejedelemasszony Kovács Istvánnak adván; én látván Ugrai uramnak igaz successióját benne, és hogy nem fiscalis jószág, Kovács Istvánnak más jószágot szerzettem az fejedelemasszontúl érette, s úgy eresztette meg Ugrai uramnak. Annakutánna Rákóczy uram fejedelemségre emeltetvén, ottan hamar ő kglme elfoglalta tőle, nemhogy quindenát adott volna ad productionem; de magam is végtére csak azon kértem Rákóczy uramot, arbitrative láttassa meg, sőt Gerendi Márton uramnak, ki Rákóczy uramnak atyafija és hopmestere, magam jószágomat, közel húsz ház jobbágyot s egy jó vízi malmot, melyet inscriptióban adtam volt neki, mikor engem szolgála, örökben igírtem, csak nyerje meg az fejedelemnél ő kglménél, annak az Ugrai György jószágának állapotja láttassék meg arbitrative: soha reá nem mene ő kglme. Azért az ki ilyen igyben csak arbitrativa revisiót sem enged, könnyű megítílni, micsoda summus justitiarius az. Más jámbor szolgámnak Horvát Jánosnak, mikor drabantjai által az jószágát elfoglaltatá minden majorságocskájával együtt, nyavalyás Kassay István uramhoz menvén mutassa igazságát és az fejedelem ő kglme maga kezével írt assecuratóriáját, amaz mond nagy aestussal: látom uram én igazságodat, de hiszem leánya vagyon az fiamnál Gerendi Márton uramnak, Gerendi uram penig vérszerint való atyafija az fejedelemnek, mégis mindketten sem tudjuk csak az arbitrativa revisiót is Ugrai György számára megnyerni, kgld azért mit remélhet? Így csak azonban kellett hadni mindkettőjöknek; hanem Gerendi uramot hogy az solicitálástúl elvonhassa, az Zalkai Tamás fiai jószágát minden citatio, publicatio, quindena adás nélkűl foglaltatta el s azt adta neki.

Nem tudom, az levélíró mint meri írnya, hogy még az fiscalis jószágok állapotjában is ennihány quindenát engedett azoknak, kiktől el akarta foglalni. Az fejedelemasszont hogy Fogarasból, Munkácsból hallatlan háládatlansággal kirekeszté, vajon hány quindenát engedett az dolognak meglátására, ha tudniillik méltán kirekeszthette-e belőle avagy nem? Ez elmúlt esztendőben az pünkösdtáji országgyűlésében Horvát Mártonnak bezzeg hosszú quindenát engede, kinek egy részjószágát Zólyomi uram hatalommal bírván, az ő megfogatása után Rákóczy uram hasonló hatalommal tartván kezét fenn rajta, midőn az ország könyörgött volna mellette, hogy jószága adassék meg, avagy láttassék meg igazsága, az gyűlésről karácsonra halasztotta hogy producáljon. Az publicatio szokás volt az mi hazánkban oly állapotban, midőn valaki in semine virili deficiált, annak okáért, hogy megtudassék, hogy ha fiscust-e, vagy leányágot illet, de nem úgy, az mint mostan, valakire valamely méltatlan vádolásból megharaguván, mindjárást jószágát publicáltassa, hogy így amazon vagy summát vonhasson, vagy valami portióját vehesse el.

Nyolczadszor, mikor ő kglme engemet Újvárban hívatott consultatióra, immár Zólyomi Dávidot vasban jártatta s elküldötte volt még Maros-Vásárhelyről. Micsoda flagransban tanálta Zólyomi Dávidot? az hadfogadásban? hiszem maga ő kglme ingerlette reá mind őtet s mind szegény Bethlen István fiamot. Úgy vagyon, mikor látta volna az vitézlő rendnél nagy tekintetit Zólyomi uramnak, parancsolt osztán, hogy elbocsássa fogadott népét; de nehezb az követ az kútból kivonni, hogysem mint belebocsátani. Én előttem penig ő kglme Szalánczi Istvánnak portárúl való írását mutatván, azzal vádolja vala, hogy az botot, zászlót szorgalmaztatná az portán. De immár eléggé megtudhatja ő kglme s meg is bizonyosodott, hogy semmi nem volt benne. Azért legyen akárki ítíleti rajta, re incognita csak egy Szalánczi István írására olyan úrembert, ki Kolosvármegyének főispánja, Háromszéknek főkapitányja volt, kiváltképpen hogy assecuratóriájára hítta volt be, kellett volna-e megfogni? és ez cselekedet nincsen-e contra privilegia nobilitatis?

Méltatlanúl írja, hogy az szegény fejedelem idejében én is meg akartam fogatni, mert ha akartam volna, könnyen meglehetett volna akkori állapotomban. Úgy vagyon, mint ifjat s leányom után fiamot sokszor kiméllletlenűl feddettem illetlen magaviselésiért, de megfogatni soha bizony nem igyekeztem. Mint s hogy sententiáztatta penig Rákóczy uram, akkor az én szolgálatomban Reszegei Bernard és Pál uramék szegény mellett levén, ő kglmektől Kgltek eléggé megértheti; noha

ha ugyan kévántatni fog, az megsententiáztatásban mint procedált ő kglme, más írásomban azt is kész leszek iuxta suam seriem publicáltatni. Vádolja azzal is Zólyomi uramot, hogy fizetett katonáit szöktette el. Az hópénzes szolgáknak havok, esztendejek, ha azok havokat kitöltötték, zászlójokat kapitányjoknak beadták s tőle elbúcsúzván urat váltottak, micsoda iniquitas, vagy olyan kegyetlen fogságra való ok volt ebben? Lám ő kglme római császár ő felsége szolgáit az hajdúságot ő felségének hittel való kötelessége ellen esküttette maga mellé, s földét elfoglalván úgy rohana az mi szegény hazánkra.

Kilenczedszer, az libera electiót hogy nem impediálta, arról mentegeti az levélíró Rákóczy uramot. Valjon s mi lehetett az, az mit cardinál uram valami ő kglme írásával offendáltatván másodszor Váradra kijőtönkben írt volt Rákóczy uramnak? az melyet csak egy erdéli nemes rendnek is nem merne megjelenteni; kinek interpraetatiója az libera electio ellen az ő kglme absolutus principatusra való vágyakodása? a mint más nagy ember authentica persona énnekem onnan feljűl magyarázta.

Mi végre tétetett némely nemes rendekkel homagiumot az gyermeki számára? ez cselekedetinek az mely palástot ad, az iuramentum formulája mást mutat. Az szegény fiamot, maga fogadta vala hittel, hogy igyekezik successorrá tenni cum libera electione et consensu regni, az mint reversalissából nílván kitetszik, de mihelt fejedelemmé lehete, soha csak meg sem említé, nemhogy igyekezte volna promoveálni. Az hol penig contra liberam electionem fogadta ő kglme az fiam promotióját, így meg akkor gonosz akarója volt az országnak és rontója az libera electiónak.

X. Az régi jó rendtartás szerint az ország discussióiban az regalissal hívattakon és mesterek hütös deákin kivűl senkinek benn lenni nem vala szabados, annival inkább az fejedelmek bejáróinak és hűtös belső udvari szolgáinak. Megtetszik, mi okon ülteti benn ő kglme az ország discussióiban bejáróit, mert még ki sem oszolhatnak az ország népei az templumból, midőn mindennek voxát felviszik ő kglmének. Az articulusokat mint változtatja ő kglme, az mint az levélíró ígíri, ha conferáltatnék az ország az mint csinálja és az mint ő kglme kinyomtattatja, bezzeg úgy látszanék meg az ő kglme cselekedeti, de kinek engedi meg ő kglme, hogy öszveolvassák az ország minutáját az ő kglme correctiójával?

XI. Írja az levélfundáló, hogy az vadnál is keményebb természetű volna az, az ki felebarátjok mellett törekedőket meg nem hallgatná. Jól is írja. Hát az micsoda természetű, az ki olyan articulust írat, hogy az ki az elestek mellett inter-

cedál, hasonló büntetésben essék, melyet érdemlene az, az ki mellett törekedik? az ki az szegény rabhoz édes anyját, feleségét, gyermekit, sőt még csak emberét sem bocsátja hozzá? az ki keresztyén lévén, keresztyén felebarátját, úrembert, a kinek szolgálatjával isten után vagyon mindenben, oly fene rabságban tartja, hogy napfént se láthasson, senkit mellette nem enged lenni, hogy csak Biblia és egyéb keresztyéni dolgok olvasásával vigasztalhatnák, praedicatori rendeknek, szomszédságbeli keresztyén főuraknak s fejedelmeknek törekedésére? Méltán írja az levél notariussa ezt nálam új dolognak, mert ez az kegyetlen fogság kinél nem volna újság az keresztyének között?

XII. Maga tudja Rákóczy uram, kinek tanácsából tartja semminek inauguratiójának conditióiban és reversalis levelében az országnak s nekem adott hitit. Azért, ha mások tanácsából cselekeszi s azokat meg nem bünteti, dupláson vétkezik. Az mostani útamra nem külső tanácsi, hanem az ő kglme törvéntelen országlása kénszerített engemet.

XIII. Azt írja itt is az levélcsináló, a mint másutt is, hogy soha Erdélyben az igazság úgy ki nem szolgáltattatott, mint Rákóczy uram idejében. Hatalmas isten, szent István király, szent László király s többek mint érdemelhették volt meg az canonisatiót, ha Erdélyben az igazságot annira ki nem szolgáltatták, mint Rákóczy uram; avagy az levélcsináló annira igazítja, Rákóczy uramot talám canonizáltatni akarja. Bizony méltatlan dolog, hogy az Rákóczy uram dicsíretivel minden előtte való nagy emlékezető fejedelmeket merészel igazságtalansággal vádolni. Fiamnak Bethlen Péternek az peressivel való megbékéllését, úgy vagyon, megengedte szóval, de alattomban Jenei Ferencz nevű, az mint megvallotta, hites cancellaristája által erősen megtiltatta, sőt maga az asszony is azont vallotta, hogy Rákóczy uramtól nem mer megbékélleni, melyről authenticum documentumunk káptalan pecséti alatt vagyon. Úgy vagyon, nyavalyás fiam abban az véletlen vétekben esvén (mely esettől isten minden keresztyén embert oltalmazzon), midőn látta volna, hogy Rákóczy uram reánk szánt méltatlan üldözésire azt az esetet mint jó alkalmatosságot örűlné s két kézzel kapná, és az vármegye ispánival (noha volt volna felperes, az ki kereste volna) mindjárt citáltatná, dévai jussát neki ígírte és akkor Kornis Zsigmond uram által contentusnak is jelentette vala magát lenni Rákóczy uram azzal, az mint maga is írta vala nekem; azonban abbeli jó akaratját és az ő kglme nekem Fogaras felől való tött fide compromissuma megengedését is s ezek felett Balásfalvához való

három falui summának háromezer forintban való leszállítását kévánta.

Noha az peresek megbékelésében az magistratusnak magát beléelegyiteni, és az pereseket taxálni hazánk, nemzetönk törvénye ellen vagyon, kinek oltalmazására, megtartására hites vala Rákóczy uram; hogy penig semmi közi ne legyen az magistratusnak és birónak az peresek megbékéléséhez, nilván ki tetszik ex artic. Ludovici primi art. 9. et art. 14. Sigismundi art. 5., anni 1435.; item Alberti art. 31.; item Matthiae decret. 6, art. 5., et art. 55.; item Vlad. regis decret. 1., art. 68. et art. 74. et decret. 2., art. 13. et Tripartiti 1. titul. 16. és több helyekből.

Fogarast az én képemben hogy Megyesen fiam Rákóczy uramnak igírte, azt írja az levélíró. Bizony szépen commendálja Rákóczy uramot, hogy tudniillik az én fiamot Rákóczy uram úgy békéltette öszve Kuun Istvánné asszonyommal, hogy az én fiamnál az öszvebékélés szerint Hunyad maradott, az asszonnál Déva, ő kglménél Fogaras, Monora, Bábolna. Ugyan bizony akárki ítílje meg, keresztyény öszvebékéltető volt? voltaképpen megvötte öszvebékéltetésének jó lelkiismeret szerint való jutalmát, mégis azt írja, hogy az én fiamnak hasznát kereste benne. Isten az ő kglme fiainak ne fizessen úgy, az mint az én fiam hasznát kereste, mert noha sok jelekkel mutogatta, de kiválképpen akkor megjelentette, micsoda indúlattal legyen magamhoz és gyermekimhez. Midőn Kornis Zsigmond uram által leányom Zólyominé valami kicsiny dologból könyörgött ő kglmének, Kornis Zsigmond uramnak azt parancsolta: írd meg neki, soha én tőlem csak tíz pénz ára kegyelmességet se várjon. Rákóczy György uram penig nem én fiamnak, hanem én nekem igírte vala, az maga saját jószágiból gyűjtött pénzen hogy kiváltja Fogarast; fejedelemmé levén minden alkolmatosságot űzött, keresett, melylyel semmissé tehetné abbeli hittel tött ígíretit, mintha azzal engemet, nem az maga lelkiismeretit csalná és fogyatkoztatná meg. Azzal az alkolmatossággal is kivánt fiamtúl azt az fide compromissumot megengedni; nyavalyás fiam ennihányszor mondotta ő neki, ha mi jussa l[illegible]het hozzá, örömest oda engedi fennmaradván mindazáltal az én hozzá való competentiam. Erről Rákóczy uram maga csinált egy fassiót, melyre ő kglme is appellál; hiszem, Pathai Máthé volt advocatussa Kuun Istvánné asszonyomnak, mostan is ő kglménél in originali megvagyon az fassió, lássa akárki, az ki fassiókot olvasott valaha, tegyen ítíletet felőle és lássa meg, ha az levélíró mondása szerint vagyon-e? nem hiszem, hogy olyan protonotariarúl költ fassiót látott legyen soha senki. Szmricsani Péter uram Liptóvármegyében emberséges, viceis-

pánság viselt főnemes ember, Dulman Miklós Nitravármegyében törvénytudó, emberséges procurator ember, gróf Illésházi Gáspár uram, fiam mellé ő kglmeket bocsátotta volt arra az octávára; az két törvénytudó emberek Kassai uramhoz mentenek, kérték azon, ő kglme expediáltassa az fassiót, ha immár meg kellett lenni, in sua solita forma. Kassai uram azt feleli reá, nincs módja, hogy csak egy virgulát is változtasson benne, valamint Rákóczy uram minutálta. Hol vagyon itt az igazság? Kuun István uram Kgltek között lakik, könnyen előkérheti Kgltek azt az fassiót, és ítéletet tehet Kgltek bőven felőle.

Írja az levélformáló, hogy Rákóczy uram az kolosvári terminuson proponáltatta az táblafiainak, ha benne ülhet-e köztök; azok megengedték ez egy terminuson úgy, hogy az jövendő országgyűlésében proponáltassa; de jó levélíró, miért kellett azt vagy az táblafiainak, vagy az országnak proponálni ad discernendum, az melyet, hogy nem cselekeszi, mikor fejedelemségre választották, erősen megesküttették, hiszem in conditione decima tertia ezen esküt meg ezen szókkal: semminemű törvények discussiójában benn nem űl. Miért kérdi hát mástúl, ha benne üljön-e, melytől erős hittel excludálta magát?

XIV. Hitivel Rákóczy uram arra kötelezte magát, hogy magok nemzetéből álló kapitányokat, generalisokat, királybírókat ad az székelyeknek; hitit requisitiójára nem kellett volna megszegni, holott inauguratiójának tizennegyedik conditiójában erről ezen szókkal esküt meg: az székelység is nem utólsó tagja lévén az szegény hazának, ő naga kapitányokat, királybírákat, generálisokat magok nemzetéből állókat és köztök lakókat adjon. Menti azzal magát, hogy ezelőtt is viseltek tiszteket az székelyek között nemzeteken kivűl való főrendek. Nem az vagyon az kérdésben, mit míveltek, vagy mi volt ezelőtt, mert az idő s az állapotok kévánsága szerint szokták az conditiókat az fejedelmek eleiben írnya, hanem az vagyon az kérdésben, hogy Rákóczy uram azon esküt volt meg az országnak: miért nem állotta meg?

XV. Ezaránt is nem ez vagyon az controversiában, az mit Rákóczy uram notáriussa ír, tudniillik, ki adta Kékedy Zsigmond uramnak Udvarhelyt, de mivel az eladás után Kékedy Zsigmond urammal az székelységnek Udvarhely felett nagy controversiájok támadott, azt fogadta hitivel, hogy proponáltatja az országnak, és az mit az ország végez erről, azt követi. Nem kellett volna erről sem solicitálást várni, se tanácsot kérdeni, mert ezelőtt, hogy proponáltatja, 15-ik conditióban inauguratiójának megeskütt ő kglme rajta.

Im látja Kgltek kedves jóakaró uraim és atyámfiai, mely

méltatlan dolgokkal mentse Rákóczy uramot az ő kglme notariussa. Ellenben micsoda magától gondolt patvarral igyekezzék engem gyalázni; el is hittem, hogy ha Kgltek erről csendesen elmélkedik, észt kíván Kgltek inkább ennek az notariusnak, hogysem mint helytelen s minden igazság nélkül való írásinak hitelt adna.

Én Rákóczy uramnak, hívom istent bizonyságúl, első ő kglmével tött ismeretségemtől fogván igaz jóakarója voltam, vékony erőm szerint igyekeztem tiszta szívvel nemcsak magának ő kglménck, de legkisebbik szolgájának is szolgálni. De az én jóakaratomért mivel fizetett, jól tudja Kgltek, mint szintén több jóakaróinak; sőt inkább ez reám szórt rágalmazásban azzal tartja magát győzedelmesnek, hogy én neki az ország szabad választása ellen adtam az fejedelemséget és azzal kereskedtem (az mint ez minapi országgyűlésében is ilyen emlékezetet tétetett ő kglme felőlem), melylyel az mennire engemet gyaláz, noha örömest nem akarná érteni, két annira magát s igazán is. Mert ha én az fejedelemséggel kereskedtem s ő kglménck adtam el az ország szabad electiója ellen, ő kglme azt tőlem vagy tudva vötte el, vagy tudatlanúl. Tudatlanúl nem vötte, holott volt anni ideje, hogy régen tudhatta s tudta is Erdélyben az szabad electiót lenni, tehát tudva kellett elvenni az fejedelemséget az ő kglme szabad electiója ellen. Nílván immár akkor nem volt jóakarója annak az szegény hazának. Az ki pedig tudva másraképest gonoszt cselekszik, triplán vétkezik, egy az, hogy az gonoszt tudva megcselekedte, más az, hogy az gonosz cselekedővel nemcsak egyetért, hanem azt segíti, harmadik, hogy az gonosz cselekedetivel felebarátjának romlására él. Az mint feljebb is írám, ha én kereskedtem az fejedelemséggel, ő kglme vásárlotta meg, és nílván így kellet megvásárlani, az mint én adtam; dupláson írja penig, hogy én az ország szabad electiója ellen adtam neki, azért ő kglme maga pronunciálja magát az ország szabad ellectiója ellen való fejedelemnek; az ki penig ország szabad electiója ellen való fejedelem, illegitimusnak, egy szóval tyrannusnak szokták híni. Ezzel az tisztességes nevezettel tiszteli ő kglmét mély okoskodásának értelmével az ő kglme notariussa, melylyel örömest én ő kglmét nem bántottam volna, holott én ő kglmét az mint mind reversalissában s mind fejedelemségre való választásának első conditiójában maga ő kglme hitivel bizonítja, az országnak újobb electióra szabad voxot engedvén jó commendatiom által és suffragiumomnak ő kglmére való adásával igírtem, hogy igyekezem promoveálni. Az szerint cselekedtem, Segesvárra gyűlést hírdetvén, fogadásom szerint ott mindeneket az hozzám való kötelességtől felszabadítottam, ő kglmét úri állapotjával, józan tiszta életével szépen commendálván,

voxomat ő kglmére adtam; de az fejedelemséget az ország szabad electiója ellen soha bizony ő kglmének nem adtam, hanem ha ő kglme az fejedelemséget vásárlotta valakitől, maga tudja jobban Mikó Ferencz uram, Seredi és Vetési István uramék által, kitől vásárlotta Segesvárott voxot az fejedelemasszontúl költsön kért pénzzel, jószágok ígíretivel és sok egyéb maga ajánlásival. Én tőlem bizony ő kglme nem vásárlotta, bizonságom az isten, és az köztönk közbenjáró két böcsületes személy Geleji István és Kassai István uramék. Holott mikor Topán veszedelmes állapotját az két személy által számlálná és hánnávetné, Kővárat és Fogarast több sok maga ajánlásival együtt egyszersmind igíré általuk, istenesen mondják meg, azt izentem ő kglmektől, nemhogy Fogarasért és Kővárért változtatnám állapotomat, de ha magyarországi minden urasságit örökösön nekem adná és akármit egyebet adna is, soha nem cselekedném; holott készebb volnék életemet letenni, hogysem mint azt cselekedném, ha hazámnak közönséges javát, megmaradását s az ő kglme gyermekivel együtt való utólsó romlását nem nézném; hanem im ez okokból való keresztyén indúlatomból megcselekeszem, az országnak szabad voxot engedek, commendálom ő kglmét és az fejedelemséget fel sem veszem ellene, csak válaszsza az ország. Ő kglme maga is ezen tenorral írja hittel adott reversalisában. Eczersmind azt is megizentem azon böcsületes emberek által, hogy Kővárat nekem ne adja, mert ő kglmének fejedelmi állapotjára nézve szükségesb, hanem ha recognoscalja vélle tött jótéteményemet és hálaadóságát valamiben akarja mutatni, maga saját pénzén váltsa ki Fogarast. Ilyen keresztyéni hozzája való indulatomért kellene-e azért ő kglmének oly mocskos, minden igazság nélkűl való gyalázattal illetni, s maga böcsületit is oly mód nélkűl sértegetni? Bezzeg igazán prophetiáltak sokan az magyarországi főrendek közűl, kik ő kglmét jól ismerték, s még az környülötte valók közűl is, midőn értették fejedelemségét, az mi hazánknak s az én familiamnak romlást, veszedelmet s jajt. Némelyek penig azt jövendölték, félő, valamiképpen utólsó fejedelme ne legyen Erdélynek. De én akkor ő kegyelmét csak külsőképpen ismervén, késedelmes voltam efféléknek elhitelére.

Szemtelen magától gondolt patvar, az mit az levél notariussa ír, hogy császárnak ő felségének protectorának from magamot; az én levelemben senki azt nem olvasta, hanem az maga agya gondolatja.

Azzal is vádol, hogy római császárral ő felségével, Kgltekkel és több szomszédságbeli országokkal nagy rendekkel miért nem kérleltem, ilyen hamar nem nyúltam volna extremumhoz. Maga állapotja felett való közbenjárókat nagy ne-

gédség kévánni; noha három esztendőtűl fogva eleget járék ő kglme után mind az tanácsrendek, táblafiai, praedicatori rendek által, de csak falra hántam az borsót, csak azzal érte meg, nem gondol semmit az én fegyveremmel, sőt római császárt ő felségét, cardinal és palatinus uramékot is Vetéssy István uram és több jámbor szolgáim által iterato megtaláltam; nem panaszolkodhatom, hogy ő kglmét nem intették volna az jó egyességre, de annál inkább megkeményedett. Azzal menti magát, hogy most utólszor cardinál és palatinus uramék ő kglmek intercessiójára kedvönk szerént való választ izent volt Csernel György uram által, de nem vártam meg. Elindúlásomnak előtte negyed vagy ötöd napokkal Csernel uram Erdélyből kijővén, egy mélyföldön ment el Ecsed előtt, írt be Vetéssi uramnak, de hogy hozzám követsége volt volna Rákóczy uramtúl, egy szóval sem említette, hanem Ónod felé ment; nincsen azért ebből is semmi helyes mentsége.

Prophetiál sok illetlen dolgokat ez cselekedetből kijöni; ha szintén afféle dolog következnék is, mind ő kglme az oka, úgymint az ki törvéntelen országlásával, meghihatatlan keménségű erkölcstelenségével mindenekre okot csinált, ajtót, kapút nitott. De isten bíró mindenben, sokkal külömben mind vadnak s mind lesznek az dolgok; isten az igaz úgyet el nem hadgya. Az mi penig illeti, hogy Kgltek is ingerli ellenem, ez is több cselekedetihez illendő dolog; nem kévánok istentől arra erőt s ne is adjon, hogy én Kglteknek vétsek, sőt ha miben lehetne, örömest szolgálnék.

Eddig is én miattam vallott-e Kgltek több kárt, vagy ő kglme miatt? Kgltek ítíletet tehet felőle. Külömb is az én házam állapotja, kinek innét vagyon dependentiája istennek igaz ítíletiből, hogysem mint az Kglteké. Adgya isten, ő kglmében legyen anni szeretet Kgltekhez, hazájához és nemzetihez, mint én bennem; de úgy látom, a mennire lehetne hazája s nemzete szeretetiért, nem igen húnyászkodnék meg. Tartsa meg isten Kglteket sok esztendeig jó egészségben. Datum Budae, die 17. Martii, anno 1636.

Illustrium spect. magnificarum, gener. egreg. et nobilium Dominationum Vestrarum

servitor, frater et amicus paratissimus
comes S. Bethlen m. p.

Kívűl a nádor kezével: Bethlen István levele ad status Transylvaniae, Budae 17. Martii, anno 1636.

Ismét más kezével: Ez mai nap, úgymint die 18. Aprilis exhibeálta Bethlen István uram főember szolgája Balásházi Miklós uram Petneházán in generali congregatione comitatus de Zabolcs.

(Eredeti a hg. Eszterházi kis-martoni ltárban Act. Pal. III. k.)

XXXVII.

1636. apr. eleje.

Klobusiczky által a császárnak beadott emlékirat.

Memoriale per me Andream Klobusickj verbaliter suae majestati propositum [4] Martii Viennae.

Sacratissimae caesareae et regiae majestati vestrae meus dominus clementissimus princeps Transylvaniae quaevis sinceri animi officia obnixe defert, eandemque Sacram Majestatem Vestram ut Deus optimus maximus inter hos gravissimarum rerum motus incolumem, foelicem ac contra omnes hostes suos potentem censervet toto pectore desiderat.

(A mi ezután következik, a XXX-ik számú okirat b és c számainak fordítása; vége így hangzik:)

. . . . . .

. . . . et primum quidem septem illos comitatus occupet, sicque contra Gallum et Hollandum M. V. Caes. vires distrahat. Sicut et assecuravit eosdem dummodo ipsorum promotione principatum apprehendat. Hoc idem Hollandus orator jam pridem a meo domino clementissimo desideravit; sed nihil obtinens ita tandem periculo (?) adjunxit. Quare S. M. V. ex eo etiam benigne colligere potest, quod meus dominus clem. ob sincerum affectum, quem erga S. C. M. V. ex christianitatem foveret, in Turcarum odio et disgratia esse deberet. Atque vel ob hoc etiam ut M. V. C. majori cura, ope et auxilio meo domino principi adesset tam divinus timor, quam christiana pietas summe postularent.

Supplicat itaque meus dominus princeps M. V. quam humillime ut super his rebus clementissimam resolutionem quam citissime per me eidem transmittere dignaretur..... M. V. Caesarea intra periculum adferat.

Kivül: Palatinus uramhoz köll mennem elsőben vagy pedig ő felségéhez, proponálni kell cardinal uramnak.

Úgy bocsátotta volt Herczeg Zsigmond uramat ő nga, hogy ez ő dolgát senkivel ne közölje, hanem csak három embernek.

Fejér posztó, (?) palaczkot praefectus uramnak.

(Klobusiczky írása. Eredeti fogalmazvány a vörösvári levéltárban.)

XXXVIII.

1636. apr. 29.

Rákóczy utasítása Pázmányhoz küldött követei Réz és Klobusiczky számára.

Memoriale pro Andrea Rêz et Andrea Klobusocki profecturis ad D. Cardinalem.

1. Cardinál uramot köszönteni becsülettel s ex confidentia megjelenteni, hogy követink Budáról megérkeztenek, istennek hála az vezér is becsülettel expediálta mind magunk részéről s mind országéról; úgy vagyon, hogy elsőben az vezér majd keményben kezdette volt magát viselni, de azután megcsendesedett. Annak két okát ismérjük: egyik Jenő, melyet császár nevével nemcsak kért, de ugyan parancsolta is megadását módjával. Ez immár az Bethlen István uram odamenetelének egyik gyümölcse, melyet még eddig mi időnkben ilyen aperte soha nem kévántanak; másik, hogy mi is adjuk neki, tudván ő kegyelme az török dolgát, ő mindenkor úgy akarná magát viselni, az mint az szerencse mutatná, s biztatják is Bethlen István uramot halasztással, hogy várakozzék, mert most sok dolgok vagyon, s minket is fölötte igen csendesítnek, és biztatnak, ne legyen idegen gondolkodásunk, mert békességben maradunk. Az császár is ezent irja maga is. Másfelől tractáltatják is vele az békességet. Melyről micsoda postulatumokat küldött, im ő kegyelmének in paribus megküldtük, akarván venni ezekről is az ő kegyelme jó tetszését, elhivín azt is, ő kegyelme mint jóakarónk becsületünknek sérelmére nizendő kivánságában Bethlen István uramnak álmélkodással lehet, s itíletet is tehet róla.

2. Micsoda levelet irt volt az temesvári passának két irben egy holnappal, legfeljebb 5 héttel, az temesvári passa maga testvéröcscsétől in specie küldte vala kezünkben; annak mását vétetvén, megláthatja ő kegyelme, mint offendálja ő felségét is benne.

3. Bethlen István emleget olyant is, hogy mi magyarországi jószágunkat kötnénk neki, vele való egyességünket meg nem állanánk, kiből császár ő felsége tenne satisfactiót.

Az mely jószágokat kéván restituálni, azokról való leveleket vigyék el magokkal, nem disputálásképen, hanem csak hogy megérthesse fundamentomból, ő kegyelmének mutassák meg, ha kévánja.

Tudjuk értette ő kegyelme újobban micsoda mocskos irást bocsátott ki, melyet mivel az első irásunknak elrontására elégtelennek ismerjük, mi eddig nem mocskolódtunk úgy vele,

Úgy vagyon, az hol s miben az itt ben való pöspökkel [1]) akar bizonyítani, azt az pöspök refutálta, az mint ő kegyelme az pöspök testimonialisának pariájából megláthatja; fölötte lelki sérelmével vádol azzal is, hogy az ő felségével való békességünk ellen ő felsége ellenségéhez jártatnánk szolgáinkat, kiről igazsággal izenjük, miolta ő felsége az diplomát az eperjesi végezés szerint megküldte nekünk, bizony ő felsége ellen sohova levelünk sem volt, emberünk sem járt, sőt hütlevelünket is soha oda való ellenségének ő felségének (hiuk istent bizonyságúl), még mikor ő felségével egy kis egyenetlenségünk vala is, akkor sem adtunk, sem küldtünk. Mert nem volt soha olyan elhányó hitünk, mint neki; holott mikor Patakból behivatott is fia által, megesküdt volt nekünk, melyet megbizonyíthatjuk.

NB. Ezekről való levelek is Réz András uramnál vannak.

Palatinus uram micsoda levelet irt legyen Illésházi uramnak s Bethlen Péternek (mely in specie nálunk vagyon), annak is in summa confidentia im pariáját küldtök ő kegyelmének; nekünk csudás irásnak látszik, elménk háborodásával is vagyunk, micsoda időkre igozítja palatinus uram, hogy várakozzanak mindenek, micsodák azok, kiket pennára nem bízhat, sőt akaratját sem mutathatja, ha idő nap előtt mozdítnak valamit. Igen nagy szeretettel kérjük azért ő kegyelmét, ebben is tanácsadását nyújtsa, illendőnek látja-e ő kegyelme, hogy ezeket ő felségének megjelentsük, vagy ő kegyelme adja értésére ő felségének.

Im az octava is meg fog lenni, kiről két ízben is irtunk vala ő kegyelmének, de nem lőn válaszunk ő kegyelmétől. Az ő kegyelmébe vetett confidentiánk s mind az ő kegyelme szép ajánlati s az ő felsége kegyelmességéről való bíztatási arra kötelezének ő kegyelmét, vigyázzon úgy reánk s az közjóra valami alkalmatlan dologban ne elegyítse palatinus uram magát, s mások által is az közjóra való vigyázásunkat ne turbálja, akadékozza meg ő kegyelme. Egyébképen is szükség ő kegyelmének úgy reánk s az mi jónkra vigyázni valahol kévántatik, ne legyen materiájok sem az ő kegyelme szömélyinek, sem az mi bizodalmunknak frustrálásában, nevetkező szarvak gonoszakaróinknak.

Nekönk az is igen csudásnak látszik, hogy Bethlen István uram ilyen igen securus az ecsedi dologban, s ingyen csak nem is álmadozza, nem hogy tartana ebbeli cselekedeteért büntetést venni, mintha ingyen sem ő felsége ellen, sem az ország constitutiója ellen semmit nem vétett volna.

[1]) T. i. a ref. püspökkel Geleji Katona Istvánnal.

Valahonnét vött magának ilyen nagy securitást, de bizony nem kicsiny bátorság; erről ugyan megirtuk vala is ő kegyelmének egynehány szavait egy levélben Bethlen István uramnak, kit Ecsedből kimenetelének idejin mondott volt.

Azt is megjelenthetik cardinal uramnak, hogy noha Bethlen István uram Szalánczi uram által is küldett volt postulatumot, azért mi az országra támaszván s megbirálván, mint tött volt választ Bethlen István uramnak, megláthatja ő kegyelme azt is, micsoda levelet irt volt az ország neki. Most meg újabbakat küldött, kiből ő kegyelme tehet itiletet micsoda kedve legyen az békességhez; ez csak mind infinitum lenne. Az országot mint assecuráltuk, s az ország Bethlen Istvánt, ő kegyelmének azt is megmondhatják. Mely ország levelére micsoda illetlen választ tött Bethlen István, annak is pariáját megküldtük, ő kegyelme tegyen itéletet ezek között is.

Bethlen István azzal is irritálni akarta az budai vezért most követink jelenlétében, hogy mért köllött minekönk császárt ő felségét azon requirálnunk: irjon ő felsége mind Budára s mind az portára Bethlen István ellen; kinek honnét ment végére, bizony igen csudás dolog.

Ha az Bethlen István postulatumiról articulatim kérdezkedni tanálna cardinal uram (de magoktól okot ne adjanak reá), az elsőre magoktól azt mondhatják: csak az török respectusára nézve is nagy akadály volna, ha megtudná, talám valami jurisdictiót tart ő felsége Erdélyhez, ezt is az mi urunknak kezdené tulajdonítani; de ha az nem volna is, micsoda nagy gyalázatjára volna az az mi kegyelmes urunknak, publica persona és fejedelem levén, maga ellen egy privata personának, ha olyan obligatiót adna, meggondolhatja ő kegyelme.

In genere azt megmondhatják, úgy hiszszük, valami méltó leszen s az mi urunknak becsületi ellen nem leszen, nem fog abban akadályoskodni; az mi az országot illeti, arról már egyszer az ország egyáltaljában resolválta magát, melyet mind Budára s az portára megirtanak, az ellen mást mint végezhessenek, nehéz az módját feltalálni; az ország leveléből penig eszében vehette ő kegyelme, ha szinte bántódása lött volna is ezt ő reá nem bizták volna, sőt ugyan prohibeálták, nevekedel semmit ott ne ágáljon.

Az ecclesiára tartozó dologban, ha kérdezkedik felőle, megmondhatják, addig is annuatim interest adtunk róla, adunk most is, s az derék summának megadásáról is vagyon végezésünk az erdélyi püspökkel, kivel contentusok is. Ez nem is ő igazgatása volna, mert bizony mi is bírunk olyan lelkiismerettel, mint egy keresztín ember.

Az collegiumbéli deákok penig az szegín fejedelem halá-

lától fogva az jószágból tartattanak, melyet azért bírnak, s mi ex debito nem tartozunk, hanem ex zelo, kit azután is continuálni kötelesek vagyunk.

Ad quartum. Az ország választ tött neki az kolosvári gyűlésből; nem bízott semmit reá, nem is kévánja, hogy forgassa az ő dolgokat. Az quindenát még az szegín fejedelem idejiben végezték országúl, s mind az publicatiót, most ezeket mind csak boszúságból forgatja. Az 15. csak arra való, kik inscriptióban jószágokat bírnak, ha az fiscus ki akarja váltani, annak előtte kell őket certificálni, hogy igazságokat producálják, kiben kétség nélkűl néztek az végezésben arra, hogy az gondviseletlenség és változások miatt elvesztek volt az liber regiusok, nem tudták feltalálni más módját, az fiscus mint tudhassa meg maga igazságát.

Ad quintum. Az ország választ irt arra is neki Kolosvárról.

Ad sextum. Ország dolga s nem mi hatalmunkban vagyon, mind az praesidium felől való, kit Kolosváratt is confirmáltanak, sőt még maga is cardinal uram méltónak tanálta.

Ad septimum. Mi akarjuk cselekedni, el akarván ilyen jövendő abususnak feltételét távoztatni; becsületünk ellen is volna s vígezésünk is vagyon róla, ha ott kinn lakik, mi nem bánjuk: de hogy ide be alá s fel járjon, nem kévánhatja. Az asszonynyal mi felölönk azelőtt is megbékélhetett volna, s ezután is meg.

Ad octavum. Az jószágot is, az ki az erdélyi birodalomban elvétetett volna az mostani cselekedeteért, restituáljuk, amnistiában bocsátjuk; noha erről is vagyon válasza az országtól az kolosvári gyűlésből.

Ezeket csakúgy proponálják, ha cardinal uram okot adna reá s kévánni fogná az alkalmatosság, de külömben ne; igen reá is vigyázzanak az cardinal uram szavaira is, felirják, hogy nekönk megtudják helyesen mondani.

Utoljára megjelentsék azt is, hogy az lengyel királytól nekönk mindenekről jó válaszunk vagyon, mind német gyalogfogadás s soldnér kozák hadfogadás felől, sőt muskatért is s egyéb gyalogoknak való puskák vételit is megengedte, s behozatását is minden harminczad vámadás nélkűl s minden jóval ajánlja magát

Azok levelét az kolosvári káptalom pecsóte alatt Kolosvárról s Újvárról felküldtünk volt Réz András uramnak, azokat is mind elvigye magával, hogy ha kévántatik, mutathassa meg authentice cardinal uramnak, noha itt is in paribus kezibeu adtak Klobusiczki Andrásnak.

Bogádi urammal is communicálja az dolgot, sőt ha az

octava elmúlt volna itt alatt, Bogádi uram ne mulatná, mind háromnak köll menni cardinal uramhoz s ő kegyelmével együtt cardinal uramnak proponálják az dolgokat.

Hogy Bethlen Péter minden dolgát tudta az atyjának, megtetszik az husztiaknak írt leveléből, melyet Ecsedtől 14. Februarii expediált volt.

Regestrum quarundam literarum per suam celsitudinem principalem mihi Andreae Klobusicki ad dominum cardinalem profecturo traditarum.

Postulata Stephani Bethlen, sub A.
Par literarum Stephani Bethlen ad Temesvariensem passam scriptarum, sub B.
Par aliarum literarum Stephani Bethlen ed eandem passam, sub C.
Gelei uram testimonialisának mása, sub D.
Par literarum palatini ad dominum Illésházi, sub E.
Par literarum palatini ad Petrum Bethlen, sub F.
Par incstructionis domini Szalánczi et caeterorum Budam ablegatorum per status datae, sub B.
Par literarum nomine regnicolarum ad Stephanum Bethlen, sub C.
Assecuratio nomine domini principis, sub E.
Assecuratio nomine regnicolarum, sub D.
Par literarum Petri Bethlen ad Husztienses exaratarum, sub L.
Albae Juliae, 29. Aprilis, anno 1636.
Pas literarum Stephani Bethlen ad status regni Transylvaniae sriptarum et per dominum Szalánczi missarum, sub W.
Quatuor transumta, varias fassionales et missales literas in se continentia, singula sub litera X.

(Eredetije Klobusiczki kezével a vörösvári, gr. Erdődi levéltárban.)

XXXIX.

1636. máj. 17.

Rákóczy Perényit tudósítja hadi készületeiről.

Spectabilis ac magnifice stb.

Az úristen stb. 7. die praesentis mensis írt Kegyelmed levelét nekünk meghozák, melyet mind kedvesen vöttünk s mind szeretettel is olvastunk, s kedves atyafiságos maga ajánlását is Kegyelmednek igen becsülettel ismerjük. Bizonyával megnyughatik Kegyelmed abban, hogy mi is azont akarjuk

követni és megmutatni Kegyelmednek. Az Bethlen István másodszori írt mocskos levelét régen kezönkben hozták vala, de mivel látjuk nincs semmi igazság benne, mi méltónak válaszunkat nem ítéltük reája, járúlván az is hozzá, hogy első levelünkre sem tudott igazsággal megfelelni, azt is látjuk, hogy csalárdság s állhatatlanság vagyon benne és vén asszony módjára nem kardjával, hanem rosz nyelvével akar velünk harczolni és sebesítni, ha foghatna rajtunk, de ezzel sem kaphat semmit, sőt magát gyalázza inkább, kimutatván ezzel is megbirhatatlan boszúját és elméjét. Az török, az bizony dolog, az maga hasznáért örömest promoveálná Bethlen Istvánt, mivel Bethlen István mind várát s városokat s adónak feljebb vitelit igéri az töröknek s az rablásból is nagy hasznokat ismérnek lenni, de három igen nagy akadály vagyon az török előtt, egy az országnak velünk való egyessége, melyre ő mindenkor úgy vigyázott, hogy soha ő arra az fejedelemre fegyvert nem vitt, akit látott az országgal egyesnek lenni. Második a lengyel respublikájé, kit jól tud a török, mihentest Erdélyt invadálni akarná, ottan megmordúl érette, mert tudja azt az lengyel, valamikor Erdélyt ocupálná a török, nemkülömben esnék, mintha a nyakára űlt volna a török, az ki csak a tatárok Bucsákban való lakásokat is mint sajnálja, csak az includált irásból is Kegyelmed eszébe veheti, melyet a lengyel király considerálván, mindjárt requisitiónkra megengedte egész birodalmában valamennyi német gyalogot akarunk fogadtatni annyit fogadjunk; most Jármi Ferencz szolgánk abban is forgolódik Krakkó és Slézia táján, vagyon legalább 5000 forintunk nála, 43 muskatérost ki is küldött Máramarosra, csak holnapután is ideérkeznek. 1000 muskatérost fog fogadni, most is vagyon 400 jó; kozák salner hadak fogadására is nálunk a király universálja, s itt a határban készen is vannak, minden bizonynyal csak várják, hogy hivassuk őket, csakhogy idő nap előtt a statusokat is nem akarnánk terhelni idegen haddal. Sőt még azt is cselekedte a lengyel király, hogy valamennyi gyalognak való puskát s muskatért ki akarunk birodalmából hozatni, nemcsak szabad legyen, de minden vám és harminczad nélkűl is kibocsájtsák, s az mi nagyobb, mind ezeknél a fő hettman ide Podolyára rendelte hadakkal, hogy reánk vigyázzon s az kitől mi már assecuráltattunk, hogy megsegét bennünket, sőt a tatároktól ne is tartsunk, mert ő azokra gondot visel. Mind ezekre pedig mi nem offensive, hanem defensive viseltünk így magunk oltalmára ily eleve gondot s mi a harmadik hétben fogjuk emberünket Lengyelországba expediálni 12,000 magyar forinttal, a székelység gyalogja számára 2000 puskát hozatunk, mivel Kegyelmed azt maga is jól considerálja, mind hasznosb, mind

erősb a gyalog had a lovasnál, s hamarébb is lovasra szert tenni mintsem gyalogra. Harmadik a töröknek mostani rosz állapotja, melyről hogy sok irásommal Kegyelmedet ne fárasszam, im csak tegnap micsoda leveleink érkeztenek a portáról, igazságos pariáját megküldtük Kegyelmednek; ebből is Kegyelmed megértheti, az két oláh vajdáknak erős hitlevelök vagyon ládánkban, ellenségink nem lesznek senki parancsolatjára, magunknak pedig, igazsággal írjuk Kegyelmednek, könnyen vagyon 5000 fizetett emberünk, a végbeli praesidiumok nélkül, naponkint mi ezt szaporítjuk is kiváltképpen gyaloggal; sem töröknek, sem másoknak bizony nem hiszünk, mert nekünk is vagyon mind szemünk fülünk, hanem az úristent segitségül hiván, megnyugodjék Kegyelmed abban, bizony nem vagyunk gondviseletlenek az magunkra való vigyázásban; azt is megtartjuk, crede sed cui vide. Többet most levélre nem bízhatunk, ha Kegyelmednek meghitt szolgája fog lejönni, attól többet izennénk. Mi hazánkért s az Isten tiszteletéért s jóakaróinkért, bizonyságunk az úristen, soha életünket sem szánjuk értek letenni, csak fogják együtt velünk a dolgot azok is, a kiktől kivántatik. Az kik hadnagyságra érdemesek s szolgálhatnak közrendeket is, kiknek szolgálatjokkal élhetnék, kötelezzen meg Kegyelmed, ha 40 avagy 50 lészen is; rövid időn meghitt szolgáink által tudósítjuk Kegyelmedet bővebben azoknak állapatjokról, több dologról is. Praedicatorinkat mint kergessék, nyilván vagyon nálunk, bizony fáj szívünk rajta, bizunk az úristenben, ki tudja, mit fog még az úristen kihozni az mostani állapatból. Kegyelmed tartson minket jóakaró atyafiának, bizony azok vagyunk.

Adja isten, hallhassunk minden jót Kegyelmed felől. Datum Alba Juliae 17. Maii anno 1636.

Kegyelmednek szolgáló atyafia

Rákóczy György.

Kivül: Anno domini 1636. die 17. Maii Albae Juliae ad spectabilem et magnificum dominum de Perény datarum paria.

(Egykorú másolat a m. k. orsz. levéltárban.)

XL.

1636. máj. 25—jún. 6.

A gyulafehérvári országgyülés törvényei s irományai.

a)

1636. máj. vége.

Az ország rendei válasza Bethlen István pontozataira.

(L. Török-Magyarkori Államokmánytár II. 340—342.)

b)

Nos Georgius Rakoci Dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium, significantes quibus expedit universis: Quod spectabiles, magnifici, generosi, egregii et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nri Trans. et partium regni H[illegible] eidem annexarum, in generalibus eorum comitŷs ad [illegible] Maÿ, anni domini millesimi [illegible] sexti, in civitate nostra Alba-Julia [illegible] congregati, exhibuerunt nobis et [illegible] infrascriptos articulos, in eisdem [illegible] votis et unanimi consensu [illegible] lime, ut nos universos eos articulos [illegible] eisdem contenta ratos, gratos [illegible] approbare ratificareque dignaremur. Quorum [illegible] lorum tenor talis est.

Articuli dom[illegible] nationum regni Tr[illegible] Hungariae eidem an[illegible] eorum comitŷs [illegible] vigesimum qu[illegible] millesimo sex[illegible] dictis celebrat[illegible]

Kegyelm[illegible] Nagyságod k[illegible] kegyes atyai [illegible] val[illegible] extra[illegible] ságunk[illegible] ságod k[illegible] m[illegible] az[illegible] [illegible] megmaradásá[illegible]

Articvlvs I.

Az statusok még is ex superabundanti interponálják közvetség által magokat Bethlen István uramnak urunkkal ő nagyságával való megegyeztetésére.

Értjük azt is kegyelmes urunk mind az Nagyságod közinkben küldött propositiójából s mind Bethlen István uram országúl nekünk küldött leveléből, hogy az mi kegyes és jóakaratból való indúlatunkat, országostól interpositiónkat is, ő nagysága nem úgy vötte, a mint mi remélhettük volna; holott odabocsátott böcsületes követinknek is elegendő hitelt nem adván, hütlevelünket is nem acceptálván visszaküldötte; kiért talám nem is kévántatnék, hogy újobban interponálnók magunkat, hanem per omnia mindeneket posthabeálván az ő nagysága állapatját is csak abban hadnók. Mindazonáltal előttünk viselvén, hogy ő nagysága is hazánkfia, és nemzetünkből való úr volt, szánakodván is az ő nagysága eleiben vött mostani veszedelmes állapatján, mégis ex superabundanti alázatoson könyörgünk Nagyságodnak mint kegyelmes urunknak, engedje még ez egyszeri követeinket ő nagyságához bocsátanunk, és az megegyeztetésre magunk interpositióját continuálnunk; tessék meg mind Isten ő felsége s mind egész világ előtt, hogy se Nagyságod se mi országostól az ő nagysága idegenkedésére okot nem adtunk.

Articvlvs II.

Nem adnak az statusok egyéb kezest Bethlen István uramnak, hanem ezelőtt adott publica fidest.

Az mint azért kegyelmes urunk Bethlen István uram az ő nagyságának küldött hütlevelünkkel contentus nem lévén, más kezességet kéván; mivel de jure gentium az publica fides mindenkor s minden helyeken egyéb akármely obligameneknél is feljebb valónak itéltetik, úgy mint az kin mindennémű diplomáknak, confoederatióknak is kell fundáltatniok: mostan is egész országúl, három nemzetűl, annál egyéb kezességet ő nagyságának nem adhatunk, nem is adunk, hanem olyant, az minéműt ennek előtte is követeink által adtunk s küldöttünk volt, kivel ő nagysága is légyen contentus.

Articvlvs III.

Az collegium dolgát püspök uram s az ecclesia igazítja.

Az collegium dolgát az mi illeti kegyelmes urunk, mivel püspök uramtól kévánja maga is az úr, hogy quietantiát küldjön az summának depositiójáról: tetszik minékünk is egész

országúl, igazítsa püspök uram az ecclesiával együtt, s tegyenek ő kegyelmek arról választ ő nagyságának, mert nem ország közönséges dolga, hanem tulajdon az ecclésiáé.

Articvlvs IV.

Prohibeáltatik Bethlen István uram az ország nevével való vállástól, tractálástól, mint kire semmit az ország most nem bízott.

Deliberált volt ennek előtte is az ország, és Bethlen István uramnak meg is irtuk volt, most is egész országúl három nemzetől egyéb választ nem tészünk: Mi ő nagyságára semmi követséget nem bíztunk, ő nagyságát Budára sem másuva nem küldöttük, hogy onnét az mi dolgunkat országostól igazgassa; kitől most is unanimi voto et consensu publice prohibeáljuk; mert Isten kegyelmességéből vagyon választott fejedelmünk, s ha mi bántodásunk országúl ő nagyságától az mi kegyelmes urunktól volna, elsőben ő nagyságát az mi kegyelmes urunkat találnók meg felőle, és magunk között való régi szabadságos törvényünk szerént, kit hatalmas császárink is mind confirmáltak, eligazitanók. És, ha kévántatnék, hatalmas császárunkat is megtalálnók felőle, magunk között lakó bizonyos követeink és atyánkfiai által, nem római császár ő felsége birodalmából küldenénk követeket, a honnan ő nagysága mi hírünk s akaratunk nélkül oda ment. De légyen istennek hála azt a nagy inséget, szabadságtalanságot, melyet Bethlen István uram hirdetett mindenfelé leveleiben, országúl nem érezzük mostan. Tetszett azért mostan is, hogy ő nagysága az mi dolgainkat ne igazgassa, ne tractálja, mert mi ő nagyságára nem bíztunk semmit.

Articvlvs V.

Az országnak mostani békességre való intését, hazahivását, ha negligálják Bethlen István uramék, az 1633. esztendőbeli augustusban az elfutottak felől írt articulusok reájok applicáltatnak.

Ez elmúlt kolosvári gyülésünkben országúl concludált articulusunknak is első punctjában nehézségét mondja lenni Bethlen István uram. Végeztük azért egész országúl, három nemzetűl, ha ő nagysága az mostani utolszor odabocsátandó követink által való hivatalunkra és intésünkre amplectálja a békességet, és megjő, s velünk együtt hatalmas császárunkhoz, mostani kegyelmes urunkhoz fejedelmünkhöz hűségét megmutatja s tartja, annak az articulusoknak abbéli részét meliorálják, az amnystia is mind magok ő nagyságok szolgájok részéről meg lészen; de ha ő nagyságok ez mostani hívatalunkra is meg nem jönnek, egyességre velünk nem szállanak, authoritást

adunk Nagyságodnak, hogy Nagyságod procedáljon az 1633. esztendőbéli die 21. mensis Augusti Fejérváratt celebráltatott generalis gyülésünkben emanáltatott articulusink szerint, kit az akkori országunkból kifutottak felől végeztünk és concludáltunk volt, mind magok ő nagyságok és szolgájok ellen.

Articvlvs VI.

Az kolosvári végezéseket liberrimis votis esmérték az statusok.

Az mint az Bethlen István uram ő nagysága nekünk egész országúl küldött leveléből látjuk kegyelmes urunk, vádolja azzal Nagyságodat, hogy Nagyságod minket országostól ez elmúlt kolosvári generalis gyülésünkben minden végezésekre, irásokra, assecuratiókra, bottal hajtott és kényszeritett volna. Bizonyságot tészünk azért mind ez világ előtt publice és ugyan articulusunkban is íratjuk, hogy minket sem Nagyságod, sem más senki, csak az legkissebbiket is közzülünk, nem hogy bottal, de még csak szóval való kérésekkel is nem bántott, sem nem kénszergetett, hanem kinek-kinek libera vox volt, s mindeneket libere írtunk, agaltunk, cselekedtünk, mostan is a szerént cselekeszünk; sőt magunk országúl Bethlen István uramhoz való jó indúlatunkból ultro instáltunk azon Nagyságod előtt, hogy interponálhassuk magunkat Nagyságod és Bethlen István uram között, és az szép békességet tractálhassuk.

Articvlvs VII.

Szalánczi István uramtól Budáról küldött punctok Bethlen István uram kivánsági voltak.

Veszszük eszünkben kegyelmes urunk azt is, Bethlen István uram ő nagysága az mely kévánságokat elsőben Szalánczi István uramtól béküldött volt, azok ellen azt mondaná, hogy ő nagysága nem proponálta: de az mint kegyelmes urunk Szalánczi István uram atyánkfiától értjük, ő nagysága maga pesti szállásán az vezértől ő nagyságától annak meghallására rendeltetett egynéhány török úri emberek előtt tulajdon ő maga az úr dictálta mind azokat az kévánságokat, melyeket Szalánczi uram leírt és maga minékünk országostól béhozott; kikről most is Szalánczi uram az vezérre ő nagyságára és azokra az úri emberekre, kiknek nevek és ismeretségek nálunk nyilván vagyon, úgy mint arról való bizonyságokra apellál. Ez mostani újonnan béküldött kévánságiból is látjuk ő nagyságának s igen világosan elucescál, hogy azok az elsők is ő nagysága kévánsági voltanak, és ez mostani kivánságival coincidálnak; vagyon csak az a differentia közte, hogy az előtte-

niben kettőt hagy el ő nagysága, az mostanit penig más különböző két kévánságokkal többiti, egyéb részben alkolmasint mint azonok.

Articvlvs VIII.

Az portára és Budára újobb követségek maturálását végezik.

Végeztük azt is kegyelmes urunk egész országúl, három nemzetűl, hogy Nagyságod kegyelmességéből az portára választott követeinket ne késleltesse, hanem mentől hamarébb bocsása el; Budára is denuo követeket választván, azokat is Nagyságod hamarsággal küldje el. Ezalatt penig Nagyságod kegyelmességéből légyen oly vigyázásban, (kit Isten eltávoztasson), valami hirtelen való eruptio ne következzék szegény hazánkra.

Articvlvs IX.

Az husztbéliek ellen az kolosvári articulus confirmáltatik; praesidium erősítése végeztetik.

Az mi az Huszt várában lévő Bethlen István uram szolgáinak ellenünk nyilván való hostilitásokat illeti, arról ez elmúlt kolosvári gyűlésünkben articulust csináltunk volt, azt mostan is confirmáljuk és in vigore hagyjuk. Hogy Nagyságod az budai vezér instantiájára az ott való praesidiumot kevesítette volt, végeztük újólag, hogy azt Nagyságod augeálja, és adjon elegendő praesidiumot oda. Nagyságodnak könyörgünk, az élés dolgából provideáljon úgy az ott való praesidiumnak, hogy fizetések meglévén, más vármegyéből is vigyenek elegendő élést és élhessenek pénzeken, ne pusztúljon el az a szegény vármegye.

Articvlvs X.

Az portára Kolosváratt írott levelek helyben hagyatnak.

Tetszik az is kegyelmes urunk, hogy az mely leveleket ez elmúlt kolosvári generalis gyűlésünkben az portára írtunk, azok minden részeiben maradjanak in vigore, és azokat vigyék el az követ uraink, csak hogy egy rövid levelet készítvén mind hatalmas császárunknak s mind az kajmekám vezérnek ő nagyságának, azokban declaráljuk, mi volt az oka, hogy mind eddig követeiket leveleinkkel el nem bocsáthattuk az fényes portára.

Articvlvs XI.

Az országnak és a mi kegyelmes urunknak Bethlen István uram hazahivásában való nagy synceritások.

Hogy penig minden rendeknél nyilvánabban légyen az is, az Nagyságod kegyelmes annuentiájából, micsoda atyafisá-

gos jó indulattal nagy szeretettel hittuk ezelőtt is Bethlen István uramat hatalmas császárunk hűsége alá házájába könnyebben, és az Nagyságoddal való megegyezésre: tetszett különösegesen, hogy ez elmúlt kolosvári gyülésünkből instituált követség által ő nagyságának küldött levelünket ezen articulusunknak utólján szóról szóra kinyomattassuk. De hogy annak előtte tudhassák azt is mindenek, az privatomokról Nagyságod az mi alázatos könyörgésünkre, mely igasságosan, kegyesen és istenesen resolválta légyen magát az Bethlen István uram ő nagysága újabb kívánságira is, kiket mi is illendő és elégséges, igasságos resolutiónak declarálunk: tetszett egész országúl, hogy azokat ezen articulusunkban inseráltassuk. Melyek rendszerént így következnek.

Articvlvs XII.

Bábolna, Monora dolgából ő nagysága kegyelmes resolutiója.

Megjövén országunkban, és az mi bőcsületünket megadván s fejedelmének agnoscálván bennünket, készek lészünk Bábolna és Monora dolgát az egész tanács táblabírái s az nemes ország eleiben vetnünk és megláttatnunk, ha színes compositio által vöttük-é mi el tőlök.

Articvlvs XIII.

Az illyei praesidiumnak rendelt fizetést igéri ő nagysága kegyelmesen.

Noha az ország végházaiban való fizetésre most is s egyéb expensákra is nagy gonddal érkezhetünk el: mindazáltal országunkban, hatalmas császár és az mi hűségünk alá jövén, fejedelmének ismérvén, készek lészünk az szegény fejedelemtől Illyére rendeltetett fizetést megadatni; csakhogy mivel az ország jövedelméből fogják tartani az ott való praesidiumot, legyenek az ország s fejedelem hűségére sub corporali juramento kötelesek: mert méltó és igasságos dolog, az kinek fizetését vészik, annak is, hogy kötelesek légyenek.

Articvlvs XIV.

Metesd és Gaura két faluknak egyikét igéri ő nagysága kegyelmesen inscribálni.

Noha Metesd és Gaura nevő faluk ab antiquo ide Fejérvárhoz birattanak, kiket Bethlen István uram fejedelemségének idején inscribált volt Rácz János nevű szolgájának, melyeket az idevaló kevés jószágra nézve ki kelett volt váltanunk, deponálván az summát; de azzal sem gondolunk: béjövén or-

országunkban hatalmas császárunk hűsége s az miénk alá, illendő summában inscribáljuk néki.

Articvlvs XV.

Az collegium húszezer forintjáról az ecclesiának contentatióját végezik.

Kegyelmes urunk fejedelmünk, az mint Nagyságod kegyelmességéből az collegium számára tartozandó húszezer forint summát proponáltatja, mivel azt Nagyságodnak az ország bizonyos szükségeire kelletett elköltenie; tudjuk azt is penig mindnyájan a halál igen köz mindenekkel; kévánjuk az nagyhatalmú szent istentől, hogy ő felsége Nagyságodat sok esztendőkig boldog egésséges életben megtartsa, szerencséltesse és éltesse; mindazonáltal az közben (kit azon mindenható Isten eltávoztasson) Nagyságodat ez világiak közzül ő felsége kitalálná szóllitani, és interea temporis Nagyságod az ecclesiának arról az summáról életében nem satisfaciálhatna, hanem annak residuumában hátramaradna, hogy az ecclesia is ebből securiorb lehessen, egész országúl, három nemzetűl unanimi voto et suffragio végeztük, és articulusunkban írattuk, assecuráljuk is az ecclesiát in tali casu, hogy ő kegyelmeknek károk nem lészen, és az summa tőlök el nem vész, nem idegenűl, hanem meglészen adattatván, mert az Nagyságod után való successorok tartozzanak az hátra maradó summáról az ecclesiát az fiscuséból contentálni.

Articvlvs XVI.

Bethlen István uramnak előbbi kévánságira való resolutiók confirmáltatnak.

Ezeken kivűl kegyelmes urunk, az mint az elmúlt kolosvári generalis gyülésünkkor az előbbi kévánságira resolváltunk volt egész országúl magunkat Bethlen István uramnak ő nagyságának, azokat mindenekben mostan is helybenhagyjuk, ratificáljuk, confirmáljuk és concludáljuk.

Articvlvs XVII.

Zólyomi Dávid dolga.

Az mi a Zólyomi Dávid uram dolgát nézi kegyelmes urunk, mi az ország articulusát és akkori közönséges deliberatiónkat nem destruálhatjuk.

Articvlvs XVIII.

Fráter Pál dolga.

Hogy az Fráter Pál dolgát is Nagyságod kegyelmességéből törvényre támasztotta, abbéli Nagyságod kegyelmeségét

mi is országúl approbáljuk; az törvény megmutatja, mi légyen exitusa az dolognak.

Az múlt kolosvári gyűlésből instituált követség által Bethlen István uramnak küldött ország levele.

Illustrissime comes domine nobis observandissime.

Igen nagy csudálkozván és szomorúan hallottuk Nagyságodnak mostani Budára való menetelit és ott való magaviselését mind az mi kegyelmes urunk ő nagysága ellen s mind szegény hazánk és szabadságunk ellen való igyekezetit. Soha mi azt Nagyságodtól nem vártuk volna s nem is érdemlettük, s hazánk fiai közzűl kihez lehetett egy emberhez kegyesebb anya szegény hazánk, mint Nagyságodhoz? kiért bizony külömb háládatosságot vártunk volna Nagyságodtól. Ha Nagyságod minket szánni akart és velünk jól tenni, nem kellett volna Nagyságodnak ilyen veszedelmes, kárhozatos útat eleiben venni, melyet ennek előtte Nagyságod másokban is kárhozatott sok főurainknak hallattokra. Privatim az minémű eligazító dolgai voltanak Nagyságodnak, azt szelédebben és csendesb útakon s módokon eligazíthatta volna Nagyságtok; mi is egész országúl fáradtunk volna benne, és az mint mostan, hogy az mi kegyelmes urunk ő nagysága minden méltó és illendő dolgokra inclinatus, akkor is minden jót nyerhettünk volna ő nagyságától, s hazánkban nemzetünk között ilyen veszedelmes, gyalázatos és az idegenek előtt is feddendő háborúság nem támadott volna. Mi az Nagyságod jószágit jól tudjuk; lám azokban az mi kegyelmes urunk Nagyságodtól semmit el nem vött, maga osztotta gyermeki köziben. Azonkivűl, ha mi ígéretek privatim Nagyságtok között voltanak, azok is mind végben mehettek volna vérontás nélkűl is, és szegény hazánknak derekas romlása nélkűl. Az mely kevés nemesség és szegény kösség szegény hazánkban s nemzetünkben az sok rablásoktól, pusztításoktól, pestistől megmaradott, az mostani útjával, igyekezetivel Nagyságod igen könnyen azt is elfogyatja, ha külömben szegény jól tött hazája felől nem gondolkodik.

Az mi penig országúl három nemzetűl magunk szabadságát, törvényünket és békességes állapatunkat nézi, istennel bizonyitjuk, mi azt Nagyságodra nem bízzuk, gyalázatnak is tartjuk, ha Nagyságod mi nevünkkel panaszolkodik az vezér előtt, avagy az fényes portán, kitől Nagyságodat ugyan prohibeáljuk is publice. Ennek előtte való fejedelmünk idejében is mint volt állapatunk, tudjuk; akár mi mondanók azt másnak is. Az mostani kegyelmes urunk idejében, légyen istennek hálá, azt az nagy ínséget, szabadságtalanságot, melyet Nagyságod

minden felé irt levelében, Isten előtt igazat kell mondanunk, országúl, istennek hálá, nem érezzük. Ha privatim kinek mi difficultási vadnak, esztendőnként az országnak gyűlése vagyon, s az régi jó módok szerént ott complanáljuk az mi kegyelmes urunkkal: azért mindjárást Budára s az fényes portára, édes hazánknak romlásával, szabadságinknak felháborításával, nem illik keresztyén embernek futni. Noha mind ezek előttünk igen keserves dolgok, és nem tagadhatjuk, bizony mi sem Isten sem ez keresztyén világ előtt nem javaljuk, s Istennek haragját is várhatja Nagyságod fejére, kiváltképpen ha tovább megyen igyekezetiben: mindazáltal, mivel Nagyságod vérünk, tagunk, egy haza szült s nevelt bennünket, és velünk együtt töltötte el Nagyságod életének derekasabb részét: ez mostani generalis gyülésünkben együtt lévén, az mi kegyelmes urunknál ő nagyságánál instálván, az követséget Nagyságod kedvéért magunkra vöttük, akarván ezzel is Nagyságodhoz való jóakaratunkat, atyafiságos szeretetünket megmutatni, intvén, kérvén Nagyságodat igen szorgalmatoson s bizodalmason, hogy édes hazájától vött sok jótéteményekről háladó szívvel megemlékezvén, elfogyatkozott marokni nemzetségét szíve szerént megszánván, hazájának szép szabadságának megmaradását maga privatuminál sokkal feljebb böcsülvén, bár ugyan annak el kellene veszni is, ki mindazonáltal el nem vész, tegye le mostani eleiben vött veszedelmes útját s szándékát, és jöjön vissza édes hazájában elébbeni szép urasági s böcsületi és jó hire neve mellé; az mely kevés napjai Nagyságodnak életében vadnak, azokat fogyassa velünk együtt Nagyságod, és végezze dicséretesen el lelkének idvösségére, istennek, hazájának s az mi kegyelmes urunkhoz való hűséges szolgálatjában. Mostan Nagyságodat hazája, mint egy édesanya jó fiát, úgy hija s úgy fogadja; Nagyságod hívatalunkat meg ne vesse: mert bizonynyal hidje Nagyságod, az úristen is meglátogatja Nagyságodat érette, s hazája is nem lehet Nagyságodnak édesanyja, kinek maga oltalmára, szabadságára, az maga feltartott s felnevelt fiai ellen gondot kell viselni. Szóval is izentünk Nagyságodnak minden dolgokról böcsületes atyánkfiai követink, nemzetes, vitézlő, gyorsaságos, tekéntetes és eszes Szalánczi István, az mi kegyelmes urunknak ő nagyságának tanácsa és táblabirája, váradi Kőrösi István és csicsói Petki István, Csik, Gyergyó, Kászon székeknek főkapitánya, és Zacharias Veyrauch segesvári székbiró által. Nagyságodat szeretettel kérjük s kénszerítjük hazájához, nemzetéhez s istenhez való keresztyéni szeretetire, hogy követ atyánkfiainak szavának hitelt adván, viselje magát hozzájok keresztyéni szelídséggel, és légyen azon, térhessenek mentől hamarébb meg hozzánk jó

válaszszal. Ez levelünket penig Nagyságod úgy olvassa s úgy tartsa meg örök emlékezetre, hogy mind isten s mind ez világ előtt bizonyság légyen arra, hogy mi Nagyságodat minden igassággal, jóakarattal, békességgel, úri állapatjának restituálásával megkénáltuk, s az mi kegyelmes urunkat ő nagyságát is könyörgésünkkel arra reá bírtuk. Ezeknek utánna tartsa meg isten Nagyságodat jó egésségben. Datum in civitate Colosvár die 26. mensis Februarii anno d. 1636.

Illustrissimae dominationis vestrae

fratres amici et servitores paratissimi
Universi status et ordines trium nationum regni Transsylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum, in civitate Colosvar generaliter congregati.

Nos itaque praemissa supplicatione dominorum regnicolarum trium nationum regni Transsylvaniae et partium Hungariae ditioni nostrae subjectarum benigne exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulos, nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris de verbo ad verbum, sine diminutione et augmento vel variatione aliquali inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula, in eisdem contenta, ratos, gratos et accepta habentes, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus, offerentes nos benigne, quod praemissa omnia, in omnibus punctis, clausulis et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios quoslibet observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus et ratificamus. Harum nostarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in civitate nostra Alba Julia die sexta mensis Junÿ anno domini millessimo sexcentesimo trigesimo sexto.

(P. H.)

Lecta.

Hiteles nyomtatott példánya *az erd. Múzeumban* (*a Donáth-gyűjteményben.*)

XLI.

1636. jun. 9—20.

Rákóczynak a Bethlen Péter által támasztott mozgalom ügyében írt levelei.

a)

1636. jún. 9.

Sacr. Caes. et Regia Mtas stb.

Aemulus meus Stephanus Bethlen nondum quiescit, sed spretis aequissimis reconciliationis conditionibus, pernitiosa

agitat consilia, armaque turcica contra me et Transylvaniam, adeoque publicam regnorum tranquillitatem pro virili concitat. Intimam cum filio suo Petro Bethlen, in arce Ecsed ac ditione C. et R. Mtis Vrae degente, habet in praemissis omnibus correspondentiam, id quod relationes servitorum Stephani Bethlen et litterae Buda, aliundeque missae ac per fideles Mtis Vrae C. et R. partim in Tokaÿ partim vero ad oppidum Hajdonicale Szoboszló interceptae, si eae et notitiam Mtis Vrae C. et R. pervenissent, luculenter docebunt. Parvum reversales suas Mti Vrae C. et R. transmissas ac constitutam inter Mtem Vram C. et R. et me pacem, Petrus Bethlen curare videtur, quem etiam homines suos, victualia quoque ac alia necessaria Budam parenti suo submittere quidam explorator ejus hic deprehensus et examinatus clare est confessus. Communis christianorum tranquillitatis interesse putari, de his Mtem Vram C. et R. per proprios familiares meos, generosos Andream Bogadi, et alterum Andream Réz, uberius etiam informare. Orans demisse Mtem Vram C. et R. dignetur illos, vel alterum illorum in benignissimum suum conspectum admittere, ac ad nunciata omnia nomine meo exponenda, pro propensissima sua in me, salutemque christiani populi communem, inclinatione, paterno plane affectu, prout summa etiam efflagitat necessitas, citra longiorem moram sese resolvere. In reliquo demissa mea obsequia Mti Vrae C. et R. devota et addicta esse volo, eidemque exoptatam valetudinem ac desideratos rerum omnium successus comprecor. Datum in civitate Alba-Julia die 9. m. Junii a. d. 1636.

Sacr. C. et R. Mtis Vrae

studiosissimus et devotissimus
servitor
Georgius Rakoci m. p.

(Másolat Jászay Pál gyüjt. 28. l. a Nemzeti Múzeumban.)

b)

1636. jún. 11.

Georgius Rakoczy, Dei Gratia stb.

Generose nobis dilecte. — Írtunk vala a napokban Kegyelmednek, hogy Bethlen Péter a Nyirön ..... mind nyilván s alattomban is, kiváltképpen valami lovasokat ..... kire volt-e vigyázása Kegyelmednek eddig, nem tudhatjuk; most is úgy informáltatunk, hogy alattomban gyüjti őket, az ő felsősége birodalmában, együtt is másutt is lappangtatja, s noha penig ide az mi birodalmunkba is bejövén, lopva fáveltetnek, s így vesztnek útat, hol együtt s hol másutt lappangván; kikre

[illegible]

[illegible] Bethlen Péterrel [illegible] értelem [illegible] való járásából [illegible] Bethlen Péternek és császárnak ő felségének [illegible] alatt, maga viseléséről az ő ditiójában, hadlegadásából, atyja tanácsából, oktatásából, ellenünk való gonosz igyekezetéről, mely dolgok legyenek-e e reversálisa ellen, nem-e? azt mi nem tudjuk, de azt bizonynyal tudjuk s látjuk, hogy

császár ő felsége velünk való confoederatiójának igen nyilván ellen vagyon. — Hogy mind azokat pedig Bethlen Péter megcselekedte, azzal nem elégedett, hanem az elmúlt csütörtökön kétszáz lovasát ugyan az ő felsége ditiójában gyűjtöttek közűl Huszt alatt vigyázó szolgáinkra és Máramaros megyének egynehány lovasára és gyalogjára, az ő felsége ditiójától reájok küldvén, hostiliter felverette őket, kikben le is vágtak, el is fogtak, kit hol értek bennek megfosztották és prédával megrakodván, nyilván seregestől mentek vissza az ő felsége ditiójában Bethlen Péterhez. Ez uram nyilván hiszem való hostilitás az ő felsége ditiójából, melyet a diploma egyátaljában mindenik részről megtilt. Bethlen István uram éjjel nappal valamit meg tud gondolni, mindennel izgatja a törököt ellenünk; mindazáltal még azt soha végbe nem vihette, hogy török császár birodmából ilyen had jött volna ditiónkra és ilyen hostilitást exerceáltak volna. A Bethlen Péter dolga, mint nyilván való hostilitas, nagyobb az ő méltatlan hamis panaszolkodásánál. Cselekedete császár ő felsége ditiójából s talám avval tartja reversalisához magát. — Mi elhittük a diplomának ilyen nyilván való violatiója, császárnak ő felségének nem fog tetszeni; mi is, ha az ő felsége ditiójából securitast magunknak nem igértünk volna, azt Kegyelmed elhiheti kétség nélkűl, hogy a Bethlen Péter hadát szolgáink ő magok ditiójába bé nem várták volna, de ez csak az ő felsége diplomájához való bíztunkból esett szolgáinkon. Elvárjuk azért Kegyelmednek gondviselését ettől is, reménylhetünk ennek utánna nagyobb securitást az ő felsége ditiójából ő felségével való confoederatiónk szerint, kiben az ő felsége részéről nem is kételkedünk, annakutánna nagyobb vigyázással kelletik magunkra gondot viselnünk.

Lám mi Kegyelmednek, azonképpen szathmári, kállai kapitány uraiméknak is megírtuk vala a Bethlen Péter hadgyűjtését, kértük Kegyelmeteket a vigyázásra és annak a pacificatio ellen meg nem engedésére; nem akar-e Kegyelmetek hitelt adni írásunknak vagy communicalá Bethlen Péternek, vagy mint esik, immár a meglett dolog elhitetheti Kegyelmetekkel ő felsége ditiójából az ellenünk való hostilitást. Kegyelmednek a magyarországi ide közel való szomszédságban becsületes tiszte igen méltán megkivánja hazájához, nemzetéhez, annak békességes megmaradásához való szeretete is kényszeríti Kegyelmedet, hogy ha immár az ő felsége ditiójából Ecsedből támadott a tűz, akár csak ne gerjesztetnék ugyanonnét, ne lenne ellenünk az ő felsége ditiójából hostilis invasio; kiért eddig is kivántatott volna, hogy Kegyelmed írásunknak nagyobb hitelt adott volna és szorgalmatosb vigyázásban lött volna. Kegyel-

medet azért jóakarattal kérjük, mind azokat a dolgokat, melyek ebben a casusban forognak, igen jól consideralván, maga is legyen szorgalmatos vigyázással, gondviseléssel és arról parancsoljon a több kapitány uraiméknak is, hogy ne csak mostani cselekedete refrenáltassék és büntetődjék meg Bethlen Péternek, hanem mások is tartóztassák meg magokat császárral ő felségével való békességünknek háborgatásától; mert ha egy privata personanak ilyen vakmerő és egy római császár ő felsége diplomája ellen való megátalkodott cselekedete csak könnyen múlni hagyatik, sok vélekedésre való okot vehet akárki is belőle. Mindezekre várjuk Kegyelmednek jó gondviselését és válasz-tételét, mentől hamarabb.

Tartsa isten sokáig jó egésségben Kegyelmedet. Albae Juliae 18. Junii 1636.

Jegyzet: Ehhez hasonló levél iratott Esterházi nádornak is, mint a levéliró megjegyzi: »Palatinus uramét is e szerént írám ő nagysága kegyelmes parancsolatjából.« Azonban a palatinus levelében még ez is elöfordúl, mint a levél szélére tett megjegyzésből kitetszik, »hostilitast exercealtak volna. — Kegyelmed irta vala minekünk Bethlen Péter panaszolkodására, hogy Ecsed körül szolgáink leselkednének utánna és az a diploma ellen volna, s ő felsége is érzeni kezdené azt, s egyébb alkalmatlanságok is következhetnének abból; mint megírtuk vala, bizony semmi sem volt benne s mégis mint írt vala minekünk Kegyelmed. A Bethlen Péter dolga« etc.

(Egykorú példány, gyfvári könyvtár N. 5. W. 4. 36. sz. a.)

d)

1636. június 19.

Sacr. C. et R. Mtas dne, dne clemme.

Ab initio huiusce tumultus ex arce Echyed, ditioneque Mtis Vrae C. et R. per Stephanum Bethlen excitati, de omnibus incidentiis Mtem Vram pluribus edocere non neglexi; postulabat siquidem id Mtis Vrae C. atque R. tum suprema inter omnes orbis christiani principes dignitas et eminentia, quo rebus populi christiani consulere consvevit, — tum etiam pactorum, quae mecum inire dignata est, ratio exigebat et a me postulabat. Petebam etiam id demisse Mtem Vram C. et R. semel atque iterum, quatenus Mtas Vra C. et R. dignaretur modum aliquem adinvenire, ut motus isti ex ditione Mtis Vrae orti, sub ipsis adhuc initiis, extingverentur, neque amplius fomenta ulla per quoscunque eisdem augendis suppeditarentur. Cognoscebam siquidem certo litteras et nuncios Buda a Stephano Bethlen ad Petrum ejus filium Bethlen, in arcem

Echÿed, et e converso, subinde commeare ac transmitti, — militumque collectiones Petrum Bethlen in ditione Mtis Vrae C. et R. instituere. Quod ipsum etiam capitaneis confiniorum Mtis Vrae insinuavi, admonuique illos saepius, ne ejusmodi motuum augmenta impune permitterent, — qua in re, quam ipsi officiales curam et diligentiam adhibuerint, ipsi norunt. Namque Petrus Bethlen, certa equitum manu in ditione Mtis Vrae C. et R. collecta, indeque missis in ditionem meam ducentis equitibus, hostiliter nonnullos meos equites et pedites, tam stipendiarios, quam etiam nobilitares comitatus Maramarosiensis ad arcendas excursiones praesidiariorum arcis Huszt dispositos ex improviso (cum ex ditionibus Mtis Vrae C. et R. nihil sibi hostile imminere cogitarent) opprimendos curavit, nonnullis eorum caesis aliis vero despoliatis et dissipatis. Quibus patratis illi praeda onusti, rursus in ditionem Mtis Vrae C. et R. sese receperunt. Unde Petrus Bethlen ad tam audax facinus perpatrandum inductus fuerit, tametsi vulgo multae ferantur opiniones, ego tamen certo aliquid affirmare nolim. Evidentissimum tamen est Petrum Bethlen ista omnia contra pactorum sacrosancta jura designasse, ac proinde dignitatem etiam Mtis Vrae C. et R. per diplomatis sui caes. et regii violationem plurimum laesisse; — tametsi enim Stephanus Bethlen dies noctesque Turcas ad hostilitatem aliquam in me faciendam toto conatu inducere contenderit, nihil tamen illi hactenus adversum me tentare voluerunt, — Petrus autem Bethlen aperti contra me belli initium jam ex ditione Mtis Vrae C. et R. facere veritus non est. Mtem itaque Vram C. et R. demisse oro, dignetur hoc temerarium Petri Bethlen commissum, in accuratam consultationem assumere, ac non is ejus modi solius, verum etiam in singulorum etiam patrati sociorum personis vindicare, eo magis quod illi omnes ex ditionibus Mtis Vrae C. et R. fuerint, et in comitatibus ac confiniis ejusdem residentias suas majori ex parte habeant. Ac quantumvis Mtas Vra singularibus suis commissionibus ad comitatus directis et promulgatis serio prohibuerit, ne quipiam Petro Bethlen consentire, vel illi favere praesumerent, illi tamen posthabita tali Mtis Vrae C. et R. interdictione, in hanc incursionem Petro Bethlen adhaeserint, et in ea praesentes fuerint; quibus ut poenam debitam infligi facere C. et R. Mtas Vra procuret, justissimum est, tum confoederationis mutuae, tum vero legum contra ruptores et violatores sacrosanctorum diplomatum constitutarum rigore efflagitante, tandemque severissime etiam interdicere, ac etiam omnibus suis officialibus partium regni Hungariae superiorum, decretum hoc suum publicare, ne deinceps literarum et nunciorum ultrocitroque transmissiones militum aperti vel occulti

delectus cuiquam contra me, ditionesque meas instituere, sub animadversione Mtis Vrae C. et R. severa, permittantur. Haud ab re quoque futurum est, si Mtas Vra C. et R. comitibus etiam et universitati nobilium comitatuum Cistibiscanorum serio demandare dignabitur, ut et ipsi diligenter advigilent, atque intenti sint, ac si quas militum collectiones et concursus clausularios pro Stephano et Petro Bethlen in medio ipsorum deprahendere poterunt, eos e vestigio opprimant et dissipent; maturius enim aliquando ipsi comites clausularios militum concursus in medio comitatus et partibus a confiniis Mtis Vrae C. et R. remotioribus qui fiant, observare possunt. Media autem ista, et alia etiam, ad hostilitates Stephani et Petri Bethlen reprimendas, Mtem Vram C. et R. adhibituram esse, nullus prorsus ambigo, quandoquidem perspectissimas habeam Mtis Vrae C. et R. mihi superinde factas benignissimas oblationes, m[ens] etiam Mtis Vrae C. et R. pacis et tranquilitatis cupidissima, a[tque] omnibus vero tumultibus alienissima, mihi satis superque sit congnita, et quanto mihi magis est necessaria securitas ex ditionibus Mtis Vrae C. et R. tanto citius per eandem Mtem Vram de ea benigne provisum esse desidero.

In reliquo stb.

Datum Albae Juliae die 19. mensis Junii a. d. 1636.

Sacr. C. et R. Mtis Vrae

studiosissimus et devotissimus servitor
Georgius Rakoczy mppa.

Külczím: Sacr. Rom. Imp. ac Germ. Hung. Boh. et Regiae Mtis etc. dno etc. dno clemmo.

(*Eredeti,* a bécsi cs. és k. titk. lt. Hung.)

c)

1636. jún. 20.

Spect. magnifici, gen. egr. et nobiles dni.

Fratres, amici et vicini nobis honordsmi et benevoli!

Minekutánna Bethlen István uram, Ecsedből római császár ő fge ditiójából, Budára való menetelét végbe vitte volna, noha felértük elménkkel, hogy ő fgének is hírével fog lenni, mindazáltal mi is nemcsak ő fgét, de még az főtisztviselőket is az ő fge birodalmában, késedelem nélkül igyekeztük tudósítani, s minden szükséges dolgokat meg is írtunk. Ezalatt Kegyelmetek köziben is méltatlan rágalmazó leveleit küldözvén Bethlen István uram, alkalmatosságot szolgáltatott, hogy mi is Kegyelmeteket tudósítanánk az ellen igazsággal, kit mivel Kegyelmetek mind jól ért, bővebb irással most erről Kegyelmeteket nem látjuk szükségesnek lenni, hogy terheljük, ő fge

is kegyelmesen declarálta vala magát, sőt Kegyelmeteket tudósította vala ő flge, hogy Bethlen István török köziben való menetelit, az ő fge ditiójából, nemzete ellen, veszedelmes háborúságra, s indúlásra igyekező szándékát, akaratját ő fge semmiben nem approbálja, s magát ő fge subditusival együtt az velünk való közönséges békességhez akarja alkalmaztatni mindenekben, kiben mi is meg voltunk nyugodva. Ezalatt az ő flge Tiszán innét lévő tisztviselőit is, s Bornemisza János uramat is levelünk által intettük s kértük, vigyázzanak Bethlen István jövő járó embereire, levél s követség hordozó szolgáira, kik Budáról s Ecsedből jőnek s mennek; arról is tudósítottuk őket idein korán, Bethlen Péter miképen conscribáljon az ő flge ditiójában hadat, kikkel ditiónkat akarja invadálni, hadnagyinak neveket is megjelentettük, Párducz Lukácsot; azt is érteni adtuk ő kegyelmének, hogy császár ő flge nekünk adott diplomája ellen cselekedik Bethlen Péter és az nemes Magyarországnak constitutiója ellen, privata persona levén, hadat nem szabad volna gyűjteni, mely két dolog is nagy vigyázásra s gondviselésre serkenthette volna ő kegyelmeket, bátor parancsolatja ehez nem járúlt volna is ő fgének, melyről mi úgy voltunk informátusok, ő fge is ezen dolog felől serio parancsolt volt ő kegyelmeknek, mindazáltal mi hasznát vöttük admonitiónknak ő kegyelmeknél, az üdő megmutatta, s Kegyelmetek is tapasztalhatja s láthatja; Bethlen Péter minden bántódás nélkül szabadosan az ő fge ditiójában gyűltvén hadait, Ecsed, Kálló s Szathmár körűl, s jószágiban lakó hajdúit is felűltetvén, elhittük hírivel vagyon Kegyelmeteknek, az elmúlt csütörtökön Huszt alatt vigyázó egynéhány szolgáinkat, s azon vármegyebeli nemességet mint invadáltatta, véletlenűl az ő fge ditiójából általjövén; félelem és minden bántódás nélkűl Kegyelmetek vármegyéjén, prédával megrakodván, vissza Ecsedben bátorsággal és nagy latorsággal mentenek Bethlen Péterhez, kiknek szolgáink igen könnyen resistálhattanak volna, magunk ditiójáu kivűl is, de vártuk az ő fge kegyelmes resolutiója szerint való gondviselését Bethlen Péterre, és tisztviselő uraim vigyázását is és compescalását, s Kegyelmeteknek is, a miben édes hazájának és nemzetinek békességes megmaradására való vigyázás incumbál. Irtunk ő fgének is császárnak ez mostani hostilitásáról Bethlen Péternek, s nem tagadhatjuk expostulatióval az ő fge diplomája és az nemes Magyarország soproni constituiója szerint való satisfactióját kivánjuk ő fgétől Bethlen Péter és szolgái felől, várjuk rövid nap az ő fge resolutióját és kegyelmes dispositióját. Nem tagadhatjuk igen megbántódva nem volnánk és háborodott elmével, ez mostani méltatlan és véletlen casuson, mert noha Bethlen István uram az portát éjjel nappal

futja, az budai vezért incitálja, az portához is folyamodott promotióért, sok közönséges ártalmas igyekezetivel, vádlásával, adományával incitálta ellenünk, de legyen az úristennek hála még eddig az portát ellenünk hostilitásra nem indíthatta; oly igen szeme előtt viselte a porta Erdélylyel s fejedelmivel való régi végezésit és békességét; sőt Budán az elmúlt napokban mi esett azokon, az kik Bethlen István uram mellett fegyvert akartak volna vonatni, az vezérrel s Erdélylyel s mi velünk való mostani szép békességet fel akarták volna bontani, reméljük hallhata Kegyelmetek. Az fényes portáról is, im csak 12. die hujus mensis érkezvén fő ember posta követünk, nekünk istennek hála onnét is kivánságunk szerint való válaszunk vagyon. Elsőbben is minden reménységünk és elmélkedésünkön kívül, az ő fge ditiójából, ő fge szárnya és birodalma alatt nyugovó embertől kezdetett az hostilitas, égetés, rablás, öldöklés, ditiónknak haddal való invasiója, kire mi sem ő felségének, sem édes hazánknak Magyarországnak okot nem adtunk. Ha azért Bethlen Péter mostani nyerességét ilyen könnyen megemésztvén, minden bántás nélkül az büntetetlenségnek reménységétől viseltetvén, és azt ha continuálni kezdi az hódítást, ki ellen isten segítségéből, immár értvén az dolog miben legyen, szolgáink is vigyázásban lesznek, ha ugyan derekasb erővel jő is ditiónk ellen. De minekelőtte mégis, magunk és országunk oltalmazásához derekasban fognánk s azt küljebb is kellene annál terjesztenünk, arról a részről megemlékezvén császárral ő felgvel való közönséges békességünkről, akarók Kegyelmeteket ez levelünk által praemoneálni és protestálni solenniter Kegyelmetek előtt, hogy ha az ő fge tisztviselői (kiknek írtunk ezen dologról) Kegyelmetek is, a miben Kegyelmeteknek, úgy mint ő fge híveinek és hazájának igaz fiainak incumbálhat, Bethlen Péterre nem vigyáz, és sem magát sem szolgáit, kik mostan is Ecsedben, Ecsed környül bátorságban lakoznak, ditiónknak és híveinknek abban hostilis járásit nem compescálja, s érdemek szerint, és szolgáinknak, híveinknek kárvallásokról satisfactio nem adatik, ezután is ha ellenünk, s ditiónk ellen való hadgyűltés engedtetik neki; többször immár Bethlen Péter hadait határunkba nem várhatjuk, hanem a hol gyülekezeteket, lételeket, lakásokat hallhatjuk, ott kerestetjük fel őket; mindazáltal azzal a magunkra való vigyázással, ő fgével és a nemes Magyarországgal való közönséges békességünket nem akarjuk felbontani, sem Kegyelmeteknek való kártételre nem igyekezünk. Ha egynehány rendbeli irásunkra az vigyázásra való mozdulás leszen vala idein korán, ennek könnyebben is eleit vehette volna Kegyelmetek, az ő fge tisztviselőivel együtt. Mivel penig mostan is bizonyoson és igen nyilván hozzák, hogy

Bethlen Péter újobban conscribál hadakat, kételenek vagyunk vele, késedelem nélkül, országunknak rész hadaiban felültetvén, az Kegyelmetek szomszédságában magunk biradalmában szállítani, nem akarván többször véletlenül s készületlenül találtatni. Eosdem in reliquo bene valere desideramus. Datum in civitate nostra Alba Julia die 20. Junii a. 1636. Earundem Dnum Vrarum

Frater, amicus et vicinus benevolus
G. Rákóczy mp.

Külczím: Spectabilibus magnificis gen. egr. et nob. dom. supremo et vice-comitibus, judicibus juratis assessoribus ac toti universitati magnatum et nobilium cottus Beregh dnis sat.

Más kézzel: Praesentatae sunt nobis universitatae dom. magnatum ac nobilium cottus Beregh in congregatione nra generali et possessione Ardo die 4. Julii anno 1636. Notarius sedis m. p.

Egy más Ugocsa megyéhez intézett példány hátirata: A. 1636. 14. Julii exhibitae cottui in congregatione Lazarina. Paszthói jur. cottus notarius m. p.

(Jászay-gyüjtemény Nemz. Múz.)

XLII.

1636. július 1-én

A császár parancsa Keglevich ónodi kapitányhoz, melyben Rákóczy ellen a hadfogadást tiltja.

Ferdinandus stb.

Egregie stb. Pluries antehac a nobis demandatum est, ne quis nostrarum officialium in partibus regni superioribus constitutorum differentiis illis, quae inter principem Tranniae et Stephanum Bethlem versarentur sese immiscere praesumeret. Sed contra haecce mandata percipimus aliquas partes Bethlemii occultis militum submissionibus fovisse. Quo facto merito commoti hisce tibi expresse mandamus, ne deinceps in confinibus tibi concreditis ullas litterarum vel nuntiorum transmissiones, militum apertos vel occultos delectus contra principem Tranniae ejusque ditiones instituere, sub gravi nostra animadversione permittas, sed si quae in regno nostro deprehendere poteris, ea e vestigio opprimas et dissipes. Exeaturnus in hoc seriam ac omnimodam voluntatem nostram, teque caes. ac regia gratia nostra benigne habemus. Datae in arce nostra Lincensi. Prima die mensis Julii anno 1636. regnorum nostrorum Romani 17. Hungarici 19. Bohemici vero 20.

Ferdinandus m. p.
Henricus Schlick comes a Passau m. p. — Ad mandatum S. C. M. propriam Hoffman m. p.

Külczim: Magnifico Nicolao Keglevich de Busin praesidii nostri Onodiensis capitaneo.

Jegyzet: Keglevich neve alá van írva, de kihúzva: »Egregio Joanni Pathay de Cseghe-Katha.«

(*Eredetiről, a gr. Keglevich Béla családi levéltárából.*)

XLIII.

1636. júl. 2.

Pázmány és Esterházy üzenetei Bodor Benedek által Rákóczynak.

Memoriale.

1. Segítséget ő nagysága ne kérjen az római császártól, mert nincsen mód benne; mivel ő felsége is az törökkel confoederatus; hanem ilyen szolgát, mint én, kérjen ő felségétől, és énutánam mind elgyün az hadnak színe.

2. Az buzáért is nem kell az vármegyéknek pénzt contribuálni.

3. Az fiát bevigye Váraddá az kapitányságra; nem jó egy csoportban lakniok feleségével, gyermekivel.

4. Ne approbálja az publica expeditiót, mert az mit otthon való gyűlésben nem mernek az erdélyiek declarálni, ne[he]zen akárják azt declarálni oly emberért ő kegyelmeknek felőle, az ki nem kicsiny rend Erdélyben; ha penig meglészen az publica expeditio, keze s lába legyen ő nagyságának, mert senkitől nem félti ő nagyságát, úgy mint az erdélyiektől és palatinustól: Bethlen Istvántúl soha nem.

5. Elúnta palatinus uramnak írni az mostani hazánk állapatja felől; de semmi resolutiója nincsen ő nagyságától; hanem immár mostan gróf Schlick uramnak, bellici consilii praesidentnek írt immediate és valami resolutiója leszen, mindjárt tudósítja ő nagyságát Debreczeni Tamás uram által minden dolgokról.

6. Az missilis levelet igen sollicitáltam; de úgy resolválá magát, ugyan nagy hitre fogadta, hogy in specie Debreczeni Tamás uram kezében szolgáltatja, még más levelét is Bethlen Péternek uramnak, az kiben ártalmasabb szók vannak, azt is felkeresvén, bizonyára fogadta, mind az kettőt, hogy urunk kezéhez szolgáltatja.

Az cárdinal uram levelének pariája.

Majd mintha neheztelne Bornemissza uramra, hogy szinte 12. Junii adták meg ő nagyságának Bethlen Péter leveleit, melyeket elfogtanak, holott palatinus uramnak 1. Junii adták meg.

Panaszolkodik levelében Bethlen Péter állapatján, hogy

olyan hostilitást exerceál az erdélyi fejedelem ellen, holott mind az diplomának, s mind az ő felsége annuentiájának ellen vagyon. Holott köteles arra ő felsége római császár urunk, hogy mind maga személyében s mind másokkal is megtartja az erdélyi fejedelemmel való békességet; mégis mint viseli magát az Bethlen Péter?

Parancsolja azt is, hogy ennekutánna is igen vigyázás legyen Bethlen Péterre és leveleit percipiálják nagy szorgalmatos vigyázással.

Az palatinus levelének continentiája csak ez:

Hogy csudálkozik azon, micsoda esztelen gondolatlanságból esett, hogy ennyi sok halogatás után is semmit nem effectuáltak az végbeli vitézeknek fizetésekben; holott még akkor megparancsolta volt ő nagysága, hogy effectuálják, mikor ő felségét Bécsből elbocsátotta; mostan újobban irt Bécsben ezen dolog felől ő nagysága. Az békességet meg kell tartanunk az törökkel, mert ő maga az török sollicitál felőle; csakhogy csendesednének Budán az törökök, mivel az vezért is meg akarták ölni; ha be nem csaphatta volna ajtaját, meg is ölték volna; de az vezér tanácsiban hármat vagy négyet ki is csaptak. Lássuk csak mint akarja az csatát az török exerceálni, ahoz képest tudjuk magunkat mihez accomodálni.

Bodor Benedek hozta. 2. Julii Albae Juliae 1636.

(Az egész I. R. Gy. fejedelem irása; eredetije a m. k. orsz. ltárból.)

XLIV.

1636. aug. 12.—sep. 7.

a)

1636. aug. 12.

Rákóczy utasitása Klobusiczkynak.

Instructio pro Egregio Andrea Klobusiczki, die 12. Augusti, ao 1636. Albae Juliae.

1. Római császárnak ő felségének jóakaratját meg kell becsülettel köszönni, hogy ő felsége mind ennyi sok distractiói között is reánk ilyen gondviselését akarja terjeszteni, kérni kell ő felségét, hogy az kiknek az ő felsége igéretinek effectuálása incumbál, azoknak mégis igen serio demandáljon újobban is ő felsége, hogy velünk jó correspondentiát tartván, mikor őket requiraljuk, mindjárást késedelem nélkül az ő felsége kegyelmes resolutióját praestalják azon egyúttal, és azt meg ne gátolják, se halogassák; és az ő felsége kegyelmes rendelését

meg ne merjék váltóztatni, akadékozni, sem egy, sem más úton módon *(I. Rákóczy Gy. kezével:)* késlelni.

2. Az urak, főrendek közzűl még senkit nem requiraltunk, hanem értvén abból is az ő felsége kegyelmes annuentiáját megindulunk benne, urat négynél avagy 5 feljebb nem akarunk, főembereket tizenhatig, köz vitézlő rendet ad summum avagy 5000 most egyelsőben, az mint az szükség kivánná; ha pedig az alkalmatosság hozza bár ugyan megnevezze ezeket az urakat akarnánk behivatni: Melith Pétert, Barkóczi Lászlót, Balassi Andrást, Prini Gábor uramat, Kun Lászlót; főemberek közzől Bornemisza Jánost, Bakos Gábort, Darhocz Ferenczet, Nagymihályi Lászlót, Usz Istvánt, Gyurovski Jánost, Korlát Ferenczet, Usz Jánost, Bercsényi Imrehét, Hodosit, Isdenczit s többeket is az meddig kitelnék az 16. szám, de ebben azért úgy kellene magát viselni, ha lehetne ne adnánk neveket nekik, mert azokra is suspiciót mind mostanit s jövendőbelit el akarnánk távoztatni, kárt sem akarnánk nekik tenni, sem magunknak, sem azoknak; mert el kell hinni, ha mi ellenünk való gonosz szándékjok volna, vagy ha mi tőlünk tartanának, valakiket mi most megneveztünk, leginkább azokra fognának vigyázni és talám más is esnék rajtok, ebből azt is eszekben vennék, kiket tartunk mi jóakaróinknak s praeveniálni igyekeznék; nekünk azért inkább tetszenék nevezeteket elhagyni, hanem csak számokat mind uraknak s főrendeknek megmondani. Bornemisza Jánost bár megneveznék az egyet, hanem csak ő felségétől extrahalnának egy patenst, hogy az kik el akarnak jőni, jöhessenek bátorságoson el, mind urak, főemberek, s annyi számú vitézlő nép.

3. Illyésházi ellen s mind Bethlen Péter ellen panaszolkodni szóval is az ő felségének írt levelünk continentiája szerint; megmutatván azt is az levelet, az kit csak most 29. Julii irt volt Husztban Bethlen Péter, ki noha ő felségének megesküdt, úgy hogy atyjával egyet nem ért, de azért atyja leveleit mind küldözi. Illyésházy Káspár is mind egyet ért velek, onnét felől gyalogokat küldöz, s az télen is micsoda szavai voltak, kivel bennünket ijeszteni akart, megjelenteni; tudja Réz András, megírtuk volt neki, ő felsége tanácsa lévén, illett volna-e hozzá, támasztjuk az ő felsége bölcs itéletire, parancsolna ő felsége Illyésházinak, gyalogit vitetné ki Husztból.

4. Cardinal uramat megtanálni s kérni, legyen azon ő kegyelme ő felségénél, hogy az minemű resolutiót ő felsége Bogádi uram által nekünk adott, annak effectualását s praestalását ne engedje ő felsége senkinek megakadékozni, késlelni és elbontani, sőt inkább arra kérni cardinal uramat is *(I. Rákóczi Gy. kezével közbeszúrva:* instaljon ő felségének, maradjon

az meg) az mint császár ő felségét az első punctumban kérjük, sőt mivel Slesiából 300 dragon igírkezett volna, szerzene ő felségétől egy salus conductust, bocsátanák ki békével, többet nem hozatunk, azokat is Lengyelországra hozatjuk.

5. Palatinus uramat is jó volna ő felségének praemonealni, hagyjon békét Bethlen Istvánnal való *(Rákóczy kezével:)* conversatiójának, levél írogatásnak s követség jártatásnak, mert mind az töröknek s Bethlen Istvánnak nagy bíztatására vagyon; távoztatná el, ne értené Bethlen István az ő felsége tanácsát, kiváltképen az mi dolgainkban rendelésit és segítségének módját s formáját és ne aperialná Bethlen Istvánnak, és ne animalná Bethlen István se magát, se az törököt azzal is, ha derék segítséggel nem akar ő felsége lenni is, ottan csak annak kérése ne legyen veszedelmünkre. Most is palatinus uramnak Örsi Zsigmond és Tar Mihály nevű szolgái Budán voltanak, és Bethlen Istvánnál ebéden Pesten.

6. Az mely főemberét küldeni fogja ő felsége az portára, méltóztassék úgy expediálni főember követét, semmiben az mi kapikihánk hire akaratja nélkül ott az mi dolgainkban meg ne indúljon, hanem annak hírével, tetszésével cselekedjék, ha kell is valamit cselekedni; még az sem ártana, ha ő felsége kegyelmesen méltóztatnék magunknak értésünkre adni, mit akarna ő felsége proponaltatni az portán az mi dolgunkban, hadd ítélhetnénk meg, hasznos-é nekünk avagy nem.

7. Szolgáinkat károkról Bethlen Péter mégsem contentálá, bizonyosak is vagyunk benne, ő magától azt nem cselekedi, ő felsége arról egyszeri kegyelmes resolutiója és igéreti szerént providealna úgy, ne halogatódnék szolgáinknak contentalása; hogy pedig Huszt alá Bethlen Péter akaratjából cselekedték Párduczék, az mely Benczc Péter nevű német embert elvittek volt szinte Ecsedben, s azután 11. nappal bocsátotta el Bethlen Péter, megadatván mindenit, annak vallását is authentice felküldöttük ő felségének, abból is eszében veheti ő felsége nyilván, hogy Bethlen Péter hírével s akaratjával és parancsolatjából mentek Huszt alá.

8. Kassai generalis uramat tanáltattuk volt meg, az ő felsége nekünk Linczből tött resolutiója szerint tétetne satisfactiót, kire az generalis mint resolvalta magát, im in specie felküldtük levelét, ő felsége méltóztassék kegyelmesen parancsolni, mind egyből másból generalis uram tartsa magát az ő felsége kegyelmes egyszeri parancsolatjához, és fogatná s büntetné azokat, kikkel Bethlen Péter invasiót tétetett vala ditiónkra.

9. Ő felsége, mivel már kegyelmesen annuált annak, hogy mind úri s főrendek közzül szolgálatunkra bejöhessenek,

méltán megkivántatik s kévánhatjuk is, hogy ő felsége testimonialist adjon, ki mellett mi is azokat behivathassuk, s azok is bátorságosabban eljöhessenek.

10. Noha ő felsége most is Bogádi uram által nekünk kegyelmesen resolválta volt magát az 300 muskatirosoknak Szepes, Lőcse, Bártfa, Eperjes táján dob nélkül való gyűjtések felől, de mi elő nem mehetünk benne, mert az generalisok meg nem engedik, sem salus conductust nem akarnak adni, ki mellett tisztviselőnk bátrabban gyűjthetné az muskatirosokat: erről is ő felsége méltóztassék kegyelmesen parancsolni, ottan csak bár az 11 városokra, s az generalisnak is, ne tartsanak ellent benne, hadd gyűjthessük még.

11. Az generalist némely nap is találtuk meg levelünk által, kire választ nem vöttünk, sőt Bornemisza mit írjon praefectusunknak, in paribus kezében küldöttük, ha ez mind így lészen, oly dolog történhetik, hogy ha még onnét felül várnak informatiót, késő leszen azután az választétel, vagy az provisio, ebben is ő felsége tegyen derekas rendelést s parancsolatot az generalisnak, adják meg becsületünket s levelünkre választ, mert ha így lészen, mi inkább mindenkor ő felségéhez fogunk küldeni mintsem generalis uramhoz; *(I. Rákóczy Gy. kezével:)* mert abban mi bizonyosok vagyunk, valami palatinus uramon áll az mi dolgunkban, de azt ő kegyelme el akarja bontani, ártalmunkra fordítani, s hogy generalis uram mégis magát nem resolvalta s halasztja,mit tagadjuk,palatinus uram informalásának tulajdoníthatjuk, hogy az időt ezzel is vontassa, mert hogy ő felsége az linczi nekünk tött resolutiója szerént generalis uraméknak nem parancsolt volna, arról csak nem is gondolkodunk.

13. Ezeket az punctumokat mind egyig cardinal urammal communicalják, s ha mi ő kegyelmének nem tetszenék benne, ahhoz is alkalmaztassák magokat s Klobucuczki csak azt proponalja ő felségének, az mit cardinal uram illendőnek, szükségesnek ítil s talál lenni.

14, Husztban jószágos nemes emberek vannak az ő felsége ditiójából s közrendek is; hogy azoknak is ő felsége parancsoltatna, jönnének ki onnét, igen méltó volna.

15. *(I. Rákóczy Gy. kezével:)* Azt is bizonyoson tudjuk, hogy Bethlen Péternek is adtak két lovat Párdnczék az Huszt alatt való nyereség közzül, s az mely 20 gyalogot azután leküldött, azt is Illyésházi Káspár küldte alá, s oda fel való gyalogok, ím neveket is megküldtük rész szerént írva, kik Huszt alatt voltak; ezeket is ő felségének értésére kell adni.

(Eredetije I. Rákóczi Gy. igazításával a vörösvári levéltárban.)

b)

1636. szept. 1.

Rákóczy György kívánatai a királytól.

Puncta quaedam postulatorum illmi dni principis Transylvaniae per Andream Klobusicki aulae ejusdem dni principis familiarem, s. caesareae et regiae matti dno dno clem. representata.

Primo. Dnus meus gratiosissimus illstmus princeps Transylvaniae maximas et quas potest concipere animo Mtis Vrae Sacrmae demisse agit gratias, pro ea cura et solicitudine, quam M. Vra sacrma ante aliquot saltem dies medio egr. Andreae Bogadi aulae ejusdem dni principis familiaris clementer declarare dignata est. Instatque idem dnus princeps obnixe dignetur denuo etiam serio demandare Mtas Vra Sacrma iis, quibus effectuatio resolutionis Vrae Mtis Sacrmae incumbit, ut sine ulteriori procrastinatione effectuanda effectuent, mutuamque cum dno principe habeant intelligentiam, ita ut requisiti non intermittant praestare quaecunque iis sunt a Mte Vra Sacrma demandata, idque sine omni dissimulatione et immutatione voluntatis benignae Mtis Vrae Sacrmae fiat.

Secundo. Licet hactenus dnus princeps in ista necessitate sua nondum aliquos sibi ex dnis magnatibus vel nobilibus in ditionibus Suae Mtis existentibus servitio adstrinxerit. Cum tamen jam hac in parte quoque Suae Mtis Sacrmae benignam habeat annuentiam ideo declarat sese: quod ad summum quatuor vel quinque magnates, nobiles circiter sedecim numero, gregarios vero milites equites ad summum quatuor vel quinque mille vellet conducere pro nunc, postmodum vero prout necessitas postulatura esset: qui omnes, ut eo commodius in Transylvaniam ingredi possent, dignetur Mtas Vra Sacrma literas superinde pro meliori eorum assecuratione testimoniales clementer elargiri.

Tertio. Conqueritur Mtis Vrae Srmae dnus princeps contra comites Casparum Illésházy et Petrum Betlen, quorum iste contra juramentum Mtis Vrae Srmae nuper praestitum, patris sui ad Turcam profugi res promoveret, quod ex literis per ipsum ad praesidiarios Husztienses datis, ac si accessum foret coram Mu Vram Srmam in specie producendis manifestum esset. Ille vero mutuam habendo cum illis intelligentiam, non saltem varios de variis Turcarum apparatibus spargere non cessaret rumores, quibus dno principi terrorem incultere sat-

ageret; verum consiliarius Mtis Vrae Smae existens eandem Mtem Vram erga dnum principem alieno esse animo palam significat, pelites quoque in Huszt (quae arx alioquin in ditione dni principis existens contra eundem rebellasset) interteneat propcios, quos ut Mtas Vra Sma per eundem illinc evocandos serio demandare dignaretur, super eo quoque instat dnus meus gratiosissimus.

Quarto. Dignetur Mtas Vra Sma illmum dnum palatinum regni Hungariae clementer admonere, velit a scriptitationibus et internuntiationibus hactenus solitis desistere, commerciaque Bethleniana intermittere, ex talibus etenim etiam Stephanus Bethlen, et Turca animantur, praesertim si eidem Stephano Bethlen consilia Suae Mtis de qualitate auxilii dno principi praebendi innotescant. Nam si Mtas Vra Sma ob alias distractiones dnum principem in praesenti necessitate juvare nequit, ne petitio duntaxat auxilii exitium aliquot eidem pariat summopere evitandum est. Certum est etenim praeteritis solummodo diebus eundem dnum palatinum Sigismundum Eörsi et Michaelem Thar servitores suos Budam emisisse, eosdemque in prandio quoque in Pest per Stephanum Bethlen exceptos extitisse.

Quinto. Legatum siquidem Mtas Vra Sma clementer esse obtulit ad portam othomanicam emissurum, ut is cum oratore Transylvaniensi in negociis dni principis ibidem mutuam habeat intelligentiam, neque sine ejus praescitu et voluntate aliquid ibidem in talibus tractet admodum necessarium foret, imo peroptime esset, si Mtas Vra Sma dignaretur illmo dni principi clementer intimare, qui et in quanam forma vellet negocium dni principis ibidem proponi ac promoveri facere.

Sexto: de damnis ad Huszt acceptis, quia necdum servitores domini principis per Petrum Bethlen sunt contentati animadvertitque certo dnus princeps Petrum Bethlen non a se ipso tergiversari, dignaretur Mtas Vra Sma adhuc strictius contentationem talem realiter sineque mora effectuandam demandare, invasoresque ditionis dni mei gratiosissimi juxta demerita eorundem persequi et puniri facere. Quod vero Lucas Parducz cum suis complicibus ex consensu et voluntate Petri Bethlen milites illmi principis sub Huszt agressus fuerit, appareret ex authentica nobilis Petri Bencze recognitione (si necessum fuerit similiter coram Mtem Vram Smam in specie producenda) qui Ecsedinum deductus ibique per undecim dies detentus, tandem per ipsummet Petrum Bethlen restitutis nonnullis rebus suis dimissus fuit; imo ex eo etiam maxime constaret, quod ex praeda Husztiensi eidem Petri Bethlen duo equi donati extiterint.

Septimo. Licet ultimarie quoque Lintzii Vra Sma Mtas sese clementer super conducendis circa Eperiesinum, Bartpham, Leuchoviam trecentis musquetariis resolvere dignata est, frustraneum tamen est, nisi in specie Mtas Vra Sma id ipsum demandaverit. Officiales enim Mtis Vrae Smae id ipsum non permittunt. Necessarium itaque est, ut id per mandatum Mtis Vrae Smae speciale dno generali imo quatuor illis etiam civitatibus liberis intimetur. Ac insuper in eo etiam demisse illmus dnus princeps instaret, ut Mtas Vra Sma salvum conductum pro trecentis duntaxat dragonibus (non pluribus) ex Sylesia per regnum Poloniae in Transylvaniam inducendis gratiose elargiri dignaretur.

Octavo. Requisiverat nuper dnum generalem Cassoviensem illmus dnus princeps per literas de effectui manicipanda Mtis Vrae Smae nuper facta resolutione, ad quas ne responsum quidem accepit. Imo quid dnus Joannes Bornemissa scribat praefecto Patakiensi, ex paribus literarum ejusdem Mtas Vra Sma informari poterit. — Quod si ita procedet negocium illud, serum forte erit si semper ex tam remoto loco a Mte Vra Sma petita juxta et exspectata fuerit informatio. Dignetur itaque Mtas Vra Sma clementer ordinare, ne dno meo gratsmo honor suus et ad litteras responsum denegetur. Si enim et in futurum sic foret, illmus dnus princeps mavult imposterum Mtem Vram Smam potius quam dnum generalem Cassoviensem requirere. Certo certius enim persuasum sibi habet illmus dnus princeps quantum in palatino situm est, eundem in negociis suis non saltem obstacula creare, verum nocere etiam eidem velle. Imo quod nunc sese dnus generalis non resolverit, id ipsum quoque dno palatino adscribit dnus princeps, ut ita saltem tempus extrahat. Alias namque non dubitat dnus meus gratsmus Mtem Vram Smam juxta binariam ejusdem clementer resolutionem mandata superinde ad dnum generalem Cassoviensem non dedisse.

Nono. De professorum Albensium rebus per commissarium Baumgartnerum hic Ratisbonae arestatis, quia Mtas Vra Sma Lintzii quoque pro voto eorundem sese resolvere dignata est, dignetur jam modo restitutionem rerum earundem clementer ammaturari facere, ut tandem aliquando indemnes redditi Mtis Vrae Smae clementissimae resolutionis fructum effective persentiscant.

Decimo. Cum certo intellexerit dnus meus gratsmus nonnullos ex Mtis Vrae Smae ditione nobiles et milites gregarios in arce Huszt (quae in dni mei gratsmi ditione esset et contra eundem, ut praemisi, rebellaset) stypendia mereri, dignetur etiam hac in parte Mtas Vra Sma benigne modum adinvenire, quo iidem nobiles et gregarii milites illinc sub gravi animad-

versione cedere debeant, sicque Mtis Vrae Smae erga eundem dnum principem declarata clementia cunctis evidenter innotescat.

Undecimo, et ad extremum hoc etiam demisse significat dnus princeps Mtis Vrae Smae: quomodo superioribus temporibus illustris condam Gabriel Mogila, alias regnorum Valachiae et Moldaviae legitimus perpetuusque haeres, certum quendam magni precii annulum smo condam Gabrieli Bethlen, alias sacri Romani imperii et Transylvaniae principi dedisset, sub ea tamen conditione: si videlicet ejusdem vajvodae statum in integrum restitueret, quove iterum suae eidem redderentur provinciae realiter a porta othomanica obtineret. Cum vero idem Gabriel princeps promissa sua nequaquam effectuasset: ob hoc dictus condam Gabriel vajvoda praescriptum suum annulum a relicta ejusdem Gabrielis principis sma videlicet principissa dna Catharina nata marchionissa Brandeburgica merito repetiisset, sicut etiam eadem dna principissa se praedictum annulum reddituram, aut vero precium ejusdem deposituram ultro obtulisset, modo certi jurisperiti viri ac arbitrii praetensionem eandem, an videlicet ipsa dna principissa ad ejusdem annuli restitutionem vel precii persolutionem obligaretur, nec ne: dirimerent, prouti hoc compromissio ejusdem dnae principissae ex annuentia Mtis Vrae Smae per expeditionem aulicam hungaricam in forma decreti extradata abunde exprimeret. Quia vero praenominatum annulum dictus condam Gabriel vajvoda adhuc superstes dno meo principi testantibus ejusdem vajvodae literis propriis donasset; ob hoc defuncto eodem vajvoda jus repetendi etiam illius annuli in ipsum dnum principem legitimae derivatum existeret: instaret itaque dnus meus gratsmus apud Mtem Vram Smam obnixe, dignaretur negotium illius annuli juxta semel factam ejusdem dnae principissae spontaneam oblationem in quam brevi terimno per certos jurisperitos viros discuti ac revideri facere, utque eadem dna principissa ejusmodi arbitrorum statuto in negocio eodem fiendo se per omnia accomodet, clementer ordinare.

Kivül a Ferenczfi kezével: Puncta postulatorum Principis Transylvaniae Rakoczi. — Exhibitae Suae Mti Ratisbonae per Andream Klobuchiczki 1-a Septembris anno 1636. — Originale ipsummet.

(Nemzeti Múz. Jászay-gyűjtemény.)

XLV.

1636. aug. 14.

A nádor körlevele a megyékhez, melyben inti őket, hogy a törökök s az erdélyi fejedelem betöréseikkel szemben ők is készen legyenek.

Reverendi, spectabiles, magnifici, generosi, egregii et nobiles domini, amici nobis observandissimi.

Hogy bizonyos idők alatt semmit kegyelmeteknek nem írtunk, kérjök szeretettel kegyelmeteket, meg ne botránkozzék benne, mivel okunk is volt reá, s oly derekas közönséges dolog, a ki nem haladhatott volna, nem is volt, melyről kegyelmeteket meg kellett volna találnunk, s most is úgy vagyon, megszorítva levén hívatalunk, nagy gyömölcscsel és dispositióval nem írhattunk kegyelmeteknek; mindazonáltal édes hazánkhoz és nemzetünkhöz való szeretetem azt kivánván tőlünk, akaránk kegyelmeteknek megjelentenünk és tudtára adnunk, hogy az mi természet szerint való ellenségönk, az török, Budához és Pesthez igen felesen kezdett gyölekezni, és minden erejével általköltözött az eszéki hídnál, az boszniai pasa is, kit feles törökkel mondnak s népét Tolna táján hagyván, azelőtt nyolczad nappal jött maga be postán Budára, kit láttak is személy szerint akkor Budán levő szolgáink. Az végekből is mindenünnen oda győtik az törököt, és egyébaránt is nagy tábori készölettel vannak, feles tevék, szerszám levén szokás kivűl az bosznai haddal is, s noha ott most Budán közönségesen azt beszéllik, hogy az erdélyi fejedelemségnek változtatására győlnének öszve (ki az is veszedelmet hozna hazánkra), de mikor magától az budai vezértől tudakoznánk okát, az hadi készületiről való kérdésünköt, egyéb requisitiónkra felelvén, ezt hallgatásban vette. Az szerint az erdélyi fejedelem is ő kegyelme táboros állapattal vagyon, mire nézzen ő kegyelme is, nem tudjuk az aránt való szándékát is, és így az elmúlt dolgokból ilyen és ennyi fegyvert fenn látván, nem sok munkával és nagy okoskodással jövendőt mondhatunk magunknak. Értvén azért ezeket kegyelmetek, látván mostani szegény hazánknak állapatját is, s tudván ő felsége, az mi kegyelmes urunk, távollétét is, igen méltó dolog, hogy kegyelmetek magára szorgalmatos vigyázást vegyen fel, és oly rendeléseket tegyen, az miatt valami veszedelem megkeseredett nemzetünköt ne találja.

Megírtuk mindezeket ő felségének is az mi kegyelmes urunknak szorgalmatosan, s minden egyéb ide való állapotokról is fideliter informaltuk ő felségét, s reménljök, hogy szokott hozzánk való kegyelmessége szerint atyai gondviselést is ve-

szen fel ő felsége hozzánk mennél hamarébb, csak azonban legyen kegyelmetek is oly készülettel, hogy érkezvén az felsége kegyelmes parancsolatja, késedelem nélkül alkalmaztathassa ahhoz magát. Tartsa meg isten stb. Datum in castello Lakompak, 14. die Augusti, Ao 1636.

Servitor et amicus paratissimus

Comes Nicolaus Esterházi mp.

(Egykorú másolat a m. k. orsz. levéltárban.)

XLVI.

1636. szept. 5.

Kassai korlátnok tervezete, a kassai főgenerálishoz, császárhoz, lengyel királyhoz, Pázmányhoz küldendő követség ügyében.

a)

Kassai levele a fejedelemhez.

Kegyelmes uram, az leveleket concipiáltam s megküldtem Nagyságodnak: mindenik dolog igen titkos és akármelyik is, ha intercipiáltatnék, veszedelmes, bátorságosb volna, ha mindenik csak izenet által lehetne. Jóllehet cardinál uramnál vagyon Nagyságodnak titkos írása, ő nagyságának megküldheti és szükség ott is érteni ő nagyságának ez dolgot, nagy confidentiát is mutat avval Nagyságod. Császárnak csak egy simplex credentionális mellett kellene opponálni, akár Bogádi, s akár Klobusiczki menne fel császárhoz: eddig is Nagyságod császárnak levélben ilyen aperte nem íratott, hanem csak szóval opponáltatott. Lám ők is írásban semmit nem adnak, noha ők hatalmasbak levén bátorságosban írhatnának. Nagyságod bölcs itélete rajta: elhittem Nagyságod cautissime cselekedik.

Tholdalaghi uraméknak írjon Nagyságod sietséggel; ha ő kegyelme ottfen maradhat sokat efficiálhat az adó igíretivel és hogy mint egy zálog úgy legyen ebben; az haza állapotját bátor ne vitassák felettébb, lám szép conditiók alatt resolválta Nagyságod magát. Ha pedig az adó igéretin sem kapnak, hanem avagy Budára felküldenék az tractára avagy directe ottfen nem patialják, hanem csak kiküldik őket, úgy osztán akaratjok ellen ő kegyelme is ott fenn nem maradhat: hanem azmint már is protestáltanak azután is protestálván, Nagyságod és az ország igazságáról, ártatlanságáról jőjjenek ki, a mivel bocsátják csak tempestive mindenekről informálják Nagyságodat. Tartsa meg az úr isten Nagyságodat kegyel-

mes uram kedves jó egészségben sokáig. In Kolosvár 5. Septembris 1636.

Illustrissimi Cels. Vestrae

fidelis ac humillimus
servitor
Stephanus Kassai m. p.

Kivül: Az követek levelét vissza küldtem Nagyságodnak.

(Eredeti, egészen Kassai írása, a vörösvári levéltárban.)

b)

Chernel György uramnak mind levél s mind instructió.

Császárt ő felségét az múlt napokban az mostani állapathoz képest requiráltatván Bogádi András által némely szükséges dolgokról. Lippai uram, magyarországi cancellarius által resolválta volt ő felsége nekünk magát, hogy ha Betlen István uram törökkel, tatárral invadálni akarna benünket illendő segítséggel leszen, kivel ő felsége Kassai fő generalis uramnak ordinantiát is adott: megparancsolván azt is ő kegyelmének, hogy velünk jó correspondentiát tartson. Mivel azért Betlen István uram most sem nyugszik, az budai passát és azáltal az portát is hallatlan méltatlan vádlásokkal incitálja ellenünk, azt segítségre nem vehetjük, hanem vigyáznunk kell és meg kell értenünk világosan adatott-e, és ha adatott mennyire való authoritas adatott generalis uramnak segítség adásra: generalis uramnak azért credentionalist írattunk kegyelmedre. Credentionálisunkat kegyelmed elvevén késedelem nélkül menjen el generális uramhoz valahol legyen, és credentionálisunkat megadván jelentse meg feljebb megírt császár ő felsége resolutiójának summáját: és ez alább megírt pontokról vegyen cathegorica declaratiót kegyelmed generalis uramtól: Az pontok pedig ezek:

Ha Bethlen István uram törökkel, tatárral, oláhokkal avagy ha maga el nem jönne is, de török, tatár, oláhok reánk jönnének fegyverrel és mi ő kegyelmét bizonyos emberünk által requirálnók, micsoda correspondentiát és miben akar velünk tartani, vagyon-e ő felségétől parancsolatja és teljes authoritása arra, hogy ad primam requisitionem nostram nem várván arra sem ő felségétől, sem palatinus uramtól újabb parancsolatot megsegéthet minket; ha vagyon authoritása, mi formán, és meddig, kikkel, mennyi számú haddal akár kik lesznek előttök járók. Ezekről igyekezzék Kegyelmed egyáltaljában való declarátiót venni generalis uramtól, szükség azt nekünk jó

időn értenünk, bizonyosson várhatunk-e onnan valami bizonyos tapasztalható segítséget avagy nem: valamit kegyelmed érthet tőle éjjel nappal igen meghütt ember által izenet szerint avagy titkos írása által adja sietséggel értésünkre: tudhassunk ahoz képest magunkra gondot viselni.

Ha Bornemiszsza János ott talál lenni breviter megjelentse miben jár Kegyelmed, de igen titkon és cautelával, hogy generalis uram eszébe ne vegye, hogy Bornemissza János kegyelmedtől érti az dolgot és viselje igen titokban: ha vele kész lesz tétesse úgy, hogy előbb nem értötte, de azért előbb jelentse meg az fő generalisnak.

Credentionalis generalis uramnak.

Az mint az mostani közönségös állapotok folynak ahoz képest bocsátottuk Kegyelmedhez meghütt főember szolgánkat Chernel György uramot, izenvén Kegyelmednek tőle azon közönségös állapotokról. Kegyelmedet azért szeretettel kérjük az mit nevünkkel fog mondani Chernel György uram, teljes hitelt adván szavának, bocsássa vissza hozzánk késedelem nélkül Kegyelmed egyáltaljában való jó válaszszal. Tartsa meg isten Kegyelmedet stb.

c)

Cardinál uramnak.

Ezt avagy czifrákkal kell írni, avagy csak izenni kell, ha volna kitől.

Az múlt napokban egynehány levelet írtunk Kegyelmednek némelyekben töttünk választ az kegyelmed leveleire; írtunk az mostani állapotokról is magunk is Kegyelmednek. Az portárúl minemű híreink érkeznek akarók Kegyelmeddel közölni voltaképpen. Tudhassuk mi is idejekorán ki legyen az, viselhessünk jó correspondentiát vele. Megnyugodnak abban ő felsége és Kegyelmetek is, hogy idő előtt és nagy nyílván való szükségen kívől őket meg nem mozdítjuk, valamíg az török egyenesen reánk nem indúl, az törökkel való békességünket ótalmazzuk. Palatinus uramnak Budára való jártatási, sok irogatási, Betlen István urammal való commertiumi bátor szintén illyen szabadjában ne engedtetett volna, mi el nem hihetjük, hogy jót szerzett volna. Még most is nem ártana efféle alkalmatlanságokat eltávoztatni. Császár ő felségének is írunk avagy izenünk ezen állapatról bővebben. Kegyelmed értvén immár valóságosan az állapotot declarálja világosban s bővebben ő felsége előtt az szükséges és békességes megmaradásunknak módjait. Kegyelmed pedig mind ezeket úgy promoveálja

és úgy igyekezzék az ő felsége kegyelmes resolutióját és egyszersmind dispositióját obtineálni, mert periculum est in mora: ha nem kívántatik és török császár elöszöri resolutiójában marad, az békesség tractálni elküld, arról is mindjárt tudósítjuk ő felségét s mind kegyelmedet, de most az készület igen szükséges. Tartsa meg Isten stb.

d)

Sacratissima Caesarea Regiaque Majestas, domine domine clementissime. *(Oldaljegyzet:* bátorságosb ennek izenet által lenni).

Etsi non ignorem Majestatem Vestram Caesaream atque Regiam gravissimis hoc maxime tempore curis esse occupatam, inter eas tamen de meo quoque et Transylvaniae statu Majestati Vestrae Caesarae communicandum aliquid censui. Superioribus mensibus legatio solemnis ad portam Othomanicam per me et status Transylvaniae fuerat missa. Legati ibi inter alia postulaverunt ab imperatore Turcarum ut dominum Stephanum Betlen sedere, pacemque nobiscum colere jubeat. Quod imperator missis etiam aliquibus praecipuis ex suis chauziis Budam se facturum respondebat. Interim dum nuncius expeditur, passa Budensis assiduis domini Stephani Bethlen stimulis agitatur, consilium passarum et aliorum praefectorum Turcarum cogit ac contra me, Stephano etiam Betlen iniquissimas suas criminationes repetente, legationem decernit ad portam, adeoque ad ipsum imperatorem. Ubi legati illius praecipue me insimularunt conjunctionis cum Majestate Vestra Caesarea contra Turcas initae et quod in eo tutus essem, ut bellum Turcis offensivum, sub tali rei ipsorum statu inferretur, quem in finem exercitus etiam extraneos jam in Transylvaniam induxissem, insuper quod excursiones etiam illae, quae in partibus ditionis Turcarum per vagabundos milites Pestinenses fierent, me praecipuo authore instituerentur. Aderant tunc temporis clam etiam palatini praecipui duo servitores Budae apud vezirium, conversabanturque et epulabantur cum domino Stephano Betlen, quando consilium istud Budae habebatur. Petit itaque passa Budensis ab imperatore Turcarum potestatem sibi concedi dominum Stephanum Betlen in Transylvaniam reducendi, ostendereque illi conatus est hac rerum Christianitatis statu posse se copiis Pestien. Bosnen. Temesvarien. Agrien. et aliorum Turcarum confiniorum, maxime si aliquot millia Tartari principesque Moldaviae et Transalpinae adjungantur, dominum Stephanum Betlen in principatu collocari, ac tandem de ipsa etiam Transylvania praestari, quod imperatori visum foret. Ac licet legati nostri in porta etiamnum herentes falsos eo-

rum criminationes abunde confutaverint, visique sint vezirii purgationi eorum assentiri, nisuque eis spem dederint, imperatorem eorum in prima sua resolutione perstaturum ac proinde non esse quod periculi aliquod subesse suspicentur, eorum tamen legati inde nondum sint dimissi, nec aliquem ex suis imperator Budam pro tractanda pace miserit: valde ambigimus, quam in partem imperator sese sit ad ultimum declaraturus. Inter tam ancipita vigilandum nobis omnino censemus: paratique contra (?) eorum motus pro viribus nostris sumus; ista autem omnia etiam M. Vrae Caesareae sine mora notificanda eo fine putavi, quo meo et Transylvaniae statu plane cognito eo commodius singulis (?) nostris posset succurrere necessitatibus, et ea omnia, quae in hunc casum praestanda decernit, debito etiam modo praestare. Cum vero nunc Majestas Vestra Caesarea longius a finibus Hungariae absit, difficilisque et tardus nimis sit recursus hinc in singulis accidentibus ad Majestatem Vestram Caesaream, ob hoc M. Vram Caesaream obnixe rogo, dignetur jam nunc de me de subsidio suo submittendo, certam et definitam facere dispositionem, idque ita in promptu servari, ut ad primam meam requisitionem citra omnem moram praesto adesse possit. Necesse etiam est, ut cui Majestas Vestra Caesarea istius sui subsidii disponendi et ducendi curam commissura est, et plenam et omnimodam et ad primam meam requisitionem deducendi habeat authoritatem, ne... opus sit illi aliam superinde a Majestate Vestra Caesarea, aut alio quopiam novam commissionem expectare; alias timendum ne sero omnia agantur. Daturus tamen ipse (?) sum operam, ne extra summam necessitatem subsidium illud sollicitetur locoque moveatur dummodo sit ita paratum et in propinquo aliquo loco constitutum, ut accepta mea requisitione praefectus illico accurrere queat. Quo vero periculum propius ingruere videtur, eo melius Majestas etiam Vestra Caesarea et certius per benignissimas suas oblationes hunc in casum semper speratum in effectum deducere dignetur, non tam ipse et Transylvania tantum, quam ipsa communis populi Christiani salus et incolumitas efflagitatur.

e)

Generali regni Poloniae.

Illustrissime Domine etc.

Nondum quidem familiaris noster ad D. V. Illmam expeditus rediit, nec quid cum illa peregerit plane intelligimus, attamen quia nova nobis acciderunt, ea cum dominatione Vestra Illustrissima [respectu ?] veteris nostrae amicitiae communicata

volumus: proximis mensibus legatos nostros in portam Othomanicam ablegaveramus, quibus ab imperatore Turcarum responsum fuerat, Chauzium se primum Budam ad passam ejusdem loci missurum, eidemque pariter et d. Stephano Betlen serio mandaturum, ut is in Transylvaniam redeat, pacemque nobiscum colat.

Interim, dum Chauzius ad iter praeparatur, passa Budensis coacto passarum Boznensis, Agriensis et aliorum Turcicorum praefectorum consilio, legationem contra nos ad ipsum imperatorem Turcarum instituit, atque apud imperatorem de gravissimis nos criminibus accusavit, ex sinistra et nimis iniqua d. Stephani Betlen instigatione; inter alia vero concitat in nos arma Turcica, eo quod nos conjuncti cum christianis regibus et principibus bellum offensivum illis inferre cogitamus, hunc-que in finem magnas extraneorum copias militares in Transylvaniam jam induximus: quin etiam excursionum, quae ab omnibus Hungariae partibus in ditiones Turcicas fiant, nos praecipuos existere authores; his et aliis vanissimis criminationibus irritatur imperator Turcarum contra nos. Ille ipse passa Budensis inculcat imperatori hac rerum Christianitatis statu infelici posse se copiis tantummodo passarum Boznensis, Temesvariensis, Agriensis et aliorum confiniorum in Hungaria existentium Transylvaniam occupare, in eaque Stephanum Betlen principem constituere ac tandem de Transylvania ipsa id statuere, quod imperator fieri vellet. Ac licet legati nostri iniquissimas eorum criminationes abunde confutarint ita, ut clam ipsemet kamechamus in porta visus sit purgationi legatorum assentiri assecurans, ut..... imperator Turcarum responsum suum pacis non mutaturum, sed dominum Stephanum Betlen ad pacem nobiscum ineundam compulsurum. Quia tamen legati nostri adhuc in porta haerent nec quemquam suorum imperator Budam ad tractandam pacem ablegavit, quonam se pacto imperator ad ulterius sit declaraturus nobis minime constat. Ob hoc nobis vigilandum, et quaecunque vires haberi poterint, eas pro nostra defensione paratas habere oportet, ne prorsus imparati opprimamur. Hanc igitur rerum nostrarum constitutionem D. V. Illmo idcirco mature significandam putavimus, ut inter alia bonae vicinitatis subsidia, quae periclitantibus vicinis sunt exhibenda, eo attentius in motus Moldavorum et Tartarorum invigilare, eosque omnes continere et ab invadenda Transylvania ostentato illis suo exercitu continere posset. Nam Ill. quoque passa Budensis sibi assistere laborat.

f)

Portai.

Úgy vagyon az kaimecham magától igérte volt arra magát, ha kévánjuk Betlen Istvánt Budáról felviszi, az egyik tenger szigetében viteti: annakutánna követink az portára bemenvén, magunk és az ország instructiója szerint az vezér előtt Betlen Istvánt megkénáltuk az békességgel, kit az vezér hallván, császárnak proponálta: császár is annuálván neki úgy resolválta magát, hogy császár Budára az passához meghütt emberét küldi, mind neki s mind Betlen István uramnak megparancsolta, hogy mi is követinket küldvén Budára ugyan császár főembere előtt legyen meg közöttünk az békesség és Betlen István is térjen haza. Azon közben az boznai, egri passák Moharim bék és több végbeli főrendek Budára érkezvén, ugyan az üdő tájban palatinus uramnak is két fő ember szolgája érkezvén Budára és Betlen István urammal is tractálván, vendégeskedvén derék divánja volt az budai passának az passákkal, bégekkel, több fő törökökkel, Betlen István uram is sok méltatlan hijában való dolgokkal invitálván őket ellenünk a mellett, adománynyal, sok és beteljesíthetetlen ígéretivel inducálta az passát kiváltképen, s azon divánból legátiot bocsátott be az török császárhoz portára ellenünk, vádolván több sok méltatlan vádlási felett Betlen Istvánnal, azzal is, hogy mi ugyan császár ő felségéhez kötöttük magunkat török császár ellen, török császár ellen offensive akarunk hadat inditani, s a végre már sok idegen hadakot is hoztunk volna be az országban. Az mely sok csatázások az török földön lettek, azok is mind mi hírünkkel és akaratunkból esnének, kinek bizonságára egy hitván rosz csavargó hajdút, ki Kerekiben is lakott *(Rákóczy kezével)* melyet még az elmúlt tavaszon fogtak volt el Szegednél *(eddig)* küldött be a vezér, megtanúlván: császár előtt és az vezérek előtt is, hogy minket nevezzenek meg. Arra kéri azért császárt az budai vezér, engedtessék meg neki, hogy az bosznai, temesvári, egri és több végbeli hadakkal, tatár *(Rákóczy kezével)* moldvai és havasalföldi hadakkal *(eddig)* és az oláh vajdák is rajtunk levén, jöhessenek reánk és hozhassák be Betlen Istvánt Erdélyben. Erdélyben bejövén azt cselekedhessék az országgal is, amit császár parancsol felőle. Követünk még az portán lévén, úgy vagyon bőségesen diluáltak minden hamis vádlásokat, az vezér is úgy viselte magát, mintha láttatott volna mentségeknek hitelt adni, bíztatta is követünket, hogy már császár szava meg nem változik, hanem ugyan elküldenek Budára békesség tractálni. Mindazáltal mivel még

az erdélyi követek az portán vannak az fő embert is Budára még el nem küldötték, de azért postákat küldtek az budai vezérhez, mivel bizonyosson nem írhatják, noha az vezér igen bíztatta őket, hogy nem ellenünk való dologban küldték. 22. augusti indúlt meg Konstantinápolyból az passa Budára, kinek visszamenetelére húsz napot hattak, akkor lehet követinknek válaszok. Mi lészön császár végső resolutiója had avagy békesség, Isten tudja, és noha mostan is sok esküvéssel bíztat az kaimecham, mindazáltal ugyan szükséges az vigyázás és készülések, kiváltképen pedig császár ő felsége kegyelmes jó akaratja és segétsége az szükségnek idejére ha leszen és mennyi, azt idein korán bizonyoson értenünk. Kegyelmed ő felsége kegyelmes resolutiónak megnyerésében sokat munkálódott, mindenek felett kegyelmed is bíztatott minket császár ő felsége kegyelmességével, viselvén abban előtte főképpen az keresztyénségnek közjovát. — Mostan is kegyelmedet igen nagy szeretettel és bizodalmasan kérjük, holott már minden jó ígéreteknek praestálásának ideje csaknem előttünk vagyon, fáradjon tovább is az dologban, kérvén ő felségét, állapotunkat ezszerint voltaképpen értvén, az mely kegyelmes jó akaratját és segítségét offerálta, rendelje és indítsa is meg oly formán és készebb helyre, hogy az szükség elérkezvén, ki már úgy gondoljuk ez jelen való hónapban kimutatódik (ha Isten rajtunk nem könyörül [1]) legelső requisitiónkra, nem várván arra sem ő felségétől sem mástól nagyobb ordinantiát, mindjárást indúlhassanak mellénk; az kit ő felsége előttök járónak rendel, legyön annak is elegendő authoritása.

Külön lapra írva: De aliis D. V. illmae nunciatis expectamus in dies familiarem nostrum, Stephanum Szentpáli, qui ubi redierit et caeterum ab eodem apud illustrissimam D. Vram plenariam relationem acceperimus, mox rursus si quid erit amplius opus de eo D. Vestram illustrissimam requirere non intermittemus: hoc unum addimus, qui Transylvaniam causa publici boni totius Christianitatis conservatam cupiunt, hoc tempore maxime incunbandum illis, ut quaecunque possunt ope nobis adsint, imo sibi ipsis tempestive eo ipso consulant. In reliquo D. Vrae illmae bonae pacis et amititiae syncerae studia deferre omni synceritate conprecamur.

Ez czifrákra, avagy izenetre való, publice írhatni neki, hogy itt való ő felsége követi az portáról megindúlt és ha mi illendő az miveket (!) visszabocsáttatott, communicalja.

Az moldvai és havasali vajdákhoz is küldjön el Nagyságod, az mit hallott az moldvai vajda felűl izenje meg. de bíz-

[1]) E szavak ki vannak törülve.

tassa, csak ez után ne iterálja effélékkel, szent az barátság. Nagyságodtól bátor ne tartson mind éltében is.

(Eredeti fogalmazvány. Kassai írása. A vörösvári levéltárban.)

XLVII.

1636. szept. 11.

Bethlen István levele az erdélyi rendekhez a hajdúkhoz Rákóczy letétele ügyében.

a)

A rendekhez.

Spectabiles, magnifici, generosi, egregii, nobiles et agiles, prudentes ac circumspecti domini status et ordines trium nationum regni Tranniae, domini fratres et amici observandissimi. Addictissima officia et foelicia quaque.

Minemű kiváltképpen való nagy okok kényszerítenek engem ez mostani útamnak előmben vételére, nem szükség Kglteknek sok szóval declarálnom, mivel ez elmúlt télben is, az mennyire módom lehetett az levél által való tudósításban, mind az három nemzet közűl való némely atyánkfiait tudósítottam volt annak bizonyos okairól in rei veritate, mely leveleimnek némelyikét úgy értettem volt, hogy Rákóczy György uram ő kglme ez elmúlt télbeli kolosvári gyűlésben Kgltek előtt el is olvastatta, s abból a fundamento megérthette Kgltek bizonyos okait.

Az minthogy azért mikor Kglmetek 1630. esztendőben az kolosvári gyűlésben egy-egy requisitióm nélkűl én hozzám jóakaró atyafiához jóakaratját mutatta vala, arra nézve hívom az úristent bizonyságúl, én is elszántam vala magamban, hogy abbeli állapotomban, ha az úristennek, ő szent felségének úgy fog tetszeni, ha egyébben nem lehet is, de ebben szolgáljak szegény hazámnak, tudniillik, hogy az mennyire az úristen ő szent felsége erőt ad reá, szegény hazámnak régi szabadsági, jó rendtartási és régi jó szokási ha miben megbántódtanak, azokat helyére állassam ; annakfelette, hogy én üdőmben törvéntelenségről senki méltán ne panaszolkodhassék, szegény hazámnak is békességét az mennyire az úristen ő szent felsége erőt ad reá, teljes tehetségemmel őrizhessem. Így mostani útamot is soha egyébért előmben nem vöttem, hanem mindkét fülem teli levén az nemes erdélyországi státusok közűl sokaknak felőlem való panaszolkodásokkal, ha én nem cedáltam volna ő kglmének, nem jutottak volna ennyi szabadtalanságban etc. ; hogy ebből isten után hazámot szabadíthassam, az

isten tisztességére legalt kölcsön elkért summát is helyére állathassam; magamot, fiamot az ő kglme törvéntelen nagy oppressiójától ótalmazhassam.

Mikor penig ezekről Szalánczi István, Kőrösi István, Petki István és segesvári székbíró által méltó igaz postulatumimat 15. Apr. ő kglmének beküldtem volna az Kgltek becsületes requisitiójára, melyekben egyetlenegy punkt oly nem volt, kire ő kglme vagy Kglteknek országúl inauguratiójakor, vagy magamnak privatim adott reversalisában magát hittel nem kötelezte volna, melyeknek praestalására ex conscientia az én requisitióm nélkül is ő kglme köteles lött volna, de ő kglme nekem csak egy igével is azokra nem resolválá magát se embere, se írása által, hanem teljességgel csak contemnálá. Látván azért, hogy az mi meghagyatott szegény hazánkot ő kglme csak oly keménységgel dirigálja, az mint akarja, és majd hasonló állapottal, az mint Sárospatakkal cselekedék, nemkülönben mint egy ártatlan júhnyájat egy kemény pásztor botjával hajtogat, meg is gondolván, hogy az úristen igaz ítéletiből az mi szegény hazánkot hatalmas császárunknak adófizető országúl rendelte, erre nézve ez feljűl megírt nyavalyáink ellen én sem tudtam egyébb oltalmot magunknak isten ő szent felsége után találni hatalmas császárunknál, ki felől ő hatalmassága is miképpen parancsolt egész országúl Kglteknek, az ő hatalmassága leveléből s annak az ő fordításából Kgltek megláthatja; egyszersmind eszében veheti azt is, hogy ő hatalmassága noha Rákóczi György uramot ő kglmét nem akarja szenvedni Erdélyben, de mindazáltal senkit ő hatalmassága nem akar Kglteknek nyakára vetni erővel, hanem az ő hatalmassága régi eleinek, az nagy emlékezetű szultán Szulimán császárnak athnaméja szerint meg akarja az nemes országot tartani régi szabadságibau, és valakit Rákóczy György uram ő kglme helyett az hazafiai közűl akar Kgltek választani, azt választhatja szabadoson. Én is penig tiszta igazsággal írom Kglteknek, hogy az hazafiai közűl valamely keresztyén arra elégséges atyánkfiát Kgltek unanimi consensu et voto választja Rákóczy György uram ő kglme helyett, csak régi megrögzött szabadságinkban, törvényinkben, igazságinkban, javainkban tartson meg, én is Kgltekkel együtt szintén úgy becsüllöm és uralom, mintha atyja, anyja koronás lött volna. Most azért az ideje, hogy Kgltek is szegény hazánknak az Rákóczy György uram ő klme miatt való szabadtalansága és törvéntelensége alól való felszabadításában egy szivvel, lélekkel megindúljon, ha fáj Kglteknek szegény hazánknak szabadtalansága. Ha penig Kgltek arról gondolkodnék, hogy Kglteket hittel kötelezte magához Rákóczy György uram ő kglme, ez is Kgltek-

nek nem obstálhat, mert ő kglme kötelezte magát elsőbben inaugurátiójakor az Kgltek szabadságinak, és az 15. conditióknak observálására, kiben csak egy punctum is oly nincs, ki ellen ő kglme nem impingált volna, jobb részét penig éppen violálta, ha eleiben veszi és megruminálja Kgltek diligenter az ő kglme azok ellen való cselekedetit. Az egész keresztyén világon penig generalis regula ez: violatis conditionibus violantur et pacta. Erre nézett ugyanis az nemes ország akkor is, mikor az 1613. esztendőben Kolosváratt ezen ígékkel végezett:

Miérthogy az fejedelemséggel és annak authoritássával eddig való fejedelmek közűl sokan abutálván, az libera electiónak jussát elfelejtvén rapinam arbitrati principatum, mindjárt az törvéntelenségre és több illetlen dolgokra hanyathomlok mentenek, kiből iszonyú veszedelme következett mindenkor hazánknak: végeztük azért, hogy az kolcsos városoknak, tanácsoknak, ispánoknak, székely és egyéb kapitánoknak, tisztviselőknek legyen authoritások arra, hogy ha az fejedelem exorbitálna, és contra iuramentum nobis praestitum valamit innoválna, hütök felszabadúlván és öszvegyűlvén, ellene állhassanak absque nota infidelitatis iuxta contenta decreti.

Erre ő kglme inauguratiójakor az nyolczadik conditióban reá is kötelezte magát, hogy mind maga observálja, másokkal is observáltatja. Mivel penig mint az fényes nap oly világosan constál az conditiók ellen való ő kglme sok cselekedeti, nem tartozik senki Kglmetek közűl az legkissebbik is semminemű kötelességgel egy óráig is ő kglmének, hanem így is ezen articulusnak ereje mellett salva conscientia procedálhat Kglmetek hazánknak szabadsága mellett.

Az hol penig Kgltek arról gondolkodnék, hogy az szokatlan dolog, és jövendőre több inconvenientiák jöhetnének ki ez mostani példából, azt szokták mondani: necessitas frangit legem; ő kglmének is előtte kellett volna viselni, hogy Erdély országa nem ősitől maradt jószága ő kglmének, hogy az mint akarja, csak úgy tapodja talpa alá szegény hazánknak régi szép szabadságit, törvényit, régi jó rendtartásit; sőt ellenben példa leszen bizony inkább több következendő fejedelmeknek is, hogy nem tartják mindjárt ragadománnak az szegény országnak szabad választásából való fejedelemségét s nem tartják úgy ez három nemzetből álló statusoknak akármelyikét is, mint ősitűl maradt jobbágyit, vagy jószágokbeli szabadosit, hanem meggondolják, hogy találkozhatnak ezután is, az kik hazájok szabadsága mellett megmozdúljanak, s hanyathomlok nem fogják mindjárt rontani s contemnálni az szegény hazát.

Megértvén azért ő hatalmassága is mind az nemes ország szabadságinak, törvényinek felháborítását és sok különbkülömbféle megbántódásokat az hazafiainak, ez országból miatta való kibontakozásokat és ő hatalmasságához való hálaadatlanságit, ellene való magaviseletit, semmiképen tovább ő hatalmassága is az erdélyi fejedelemségben nem akarja szenvedni. Azért Kgltek lássa, ha az ő hatalmassága parancsolatjához alkalmaztatja-e inkább Kgltek magát, vagy hogy az ő hatalmassága hadát vonsza inkább egy nihány felől az szegény országra, holott (az mint feljebb is írám) ő hatalmassága az szegény országot nem szabadságiban rontani, hanem inkább annak rontójától szabadítani akarja; és ha egy olyan személy mellett akarja-e inkább Kgltek az szegény országnak romlását nézni, az ki Kglteknek valamire inauguratiójakor magát hittel kötelezte, egyet azokban az conditiókban meg nem tartott? az ki az Kgltek szabad választása ellen az nemes ország híre nélkül magának s gyermekinek absolutus principatust vadászott? az ki más fejedelmekkel maga és gyermeki privatumáért ország híre nélkül oly coniunctiókat csinált, az ki nemhogy javára, sőt szegény hazánknak jövendőre romlására néz? az ki mennyi törvéntelenséggel, jószágoknak törvéntelen foglalásával és mennyi több szántalan dolgokkal rontá meg szabadságinkot, régi jó rendtartásinkot? sok dolog volna annak előszámlálása. Az ki az mi szegény hazánknak jövedelmit, javait szüntelen csak kihordatja, kire nézve valaki találta elsőben mondani, de nem oka nélkül, hogy: Szamos, Maros annyit nem hozhat, az kit egy Patak meg nem emészt. És nemhogy szegény hazánknak valami repositumocskájára volna valami gondviselés, de még az isten tiszteletire legált summát is, kit nagy sok fogadására, hitire elkére kölcsön szükségének idején (ki eddig interesséjével együtt harminczkét ezer forintot tenne éppen), így eltartá nemkülönben, mintha az isten oltárárúl vonta volna el, melyről most is micsoda articulust merészelt iratni, hogy az ő kglme successori tartozzanak azt helyére állatni az fiscusából, az kik szemekkel sem látták. Csudálom, hogy az istentől sem fél ő kglme. Ezenkívül olyan jó hírű nevő fejedelemnek és kegyes, istenfélő fejedelemasszonnak is emlékezetes monumentumira legált summának is egy részit, úgymint hétezer forintját úgy eltartá ez mái napig, mintha szegényeknek szemfedeleket vonta volna el rólok. Az kinél az mi szegény hazánknak fiai oly hitetlenségben és contemptusban vannak, kire nézve az nemes magyarországi vármegyéknek írt levelében azzal menti magát ő kglme abbeli írásom ellen, az hol töttem emlékezetet arról, hogy inauguratiójakor írt conditiók ellen állatott hazafiain kívül való kapi-

tánokat az várakban is, hogy annyira elfogyott, úgymond, Erdélyben az ember, hogy egy kapitánnak való embert is immár Erdélyben nem találhatni. Ide bocsátott Gyláni Gergely nevő ő kglme szolgája penig Budán azt beszélette: az én kglmes uram csak egy erdélyi embernek is, az ese [1]) fiainak (rútúl lelkével szidván őket) Erdélyben nem hiszen, isten ötet úgy segélje; de csak ez esztendőről beszélhesse el az törököt, bizony úgy a nyakokra űl az ese lelkeknek, megismerik, hogy vagyon urok. De sok volna ehez hasonló dolgoknak előszámlálása, melyekkel az mi szegény hazánknak szabadsági és régi jó rendtartási naponként csak alább-alább szállanak.

Lássa azért Kgltek, ha maga szabadságát akarja-é inkább ez alkalmatossággal helyére állatni, és hatalmas császárunk szárnya alatt nyugodni, avagy annak rontója mellett nézi-e inkább hazájának romlását?

Jól meg is gondolja Kgltek, ha vagyon-e Kgltteknek elégsége arra, hogy hatalmas császárunk erejének mind most s mind jövendőre ellene állhasson, kit az mi szegény hazánk Zsigmond fejedelem idejében az olaszok ingerléséből eléggé megpróbála, kinek mi hasznát vötte, az sok puszta kőfalok és puszta szentegyházak megmutatják, melyet az Kgltek ide bocsátott követei, mikor az budai vezér ő naga reá kérdette volna, ha akarnak-é hatalmas császár hada ellen kardot vonni? Kőrösi István uram ezen igékkel felelt: ne adja isten azt, s nem is akarjuk egy emberért az mi hazánk romlását nézni. Hasonlóképen az elmúlt télben ide bocsátott Kgltek követ atyafiai is egyáltaljában megmondották itt egynehány úttal, hogy egy emberért, se Rákóczy Györgyért, se Bethlen Istvánért ő kglmekért hazájokat nem engedik ő kglmek pusztúlni (én érettem isten se adja hazám szabadsága ellen). Immár otthon valamint beszélenek, de itt bizony dolog, hogy e szerint beszélettek, mint igaz hazafiai ő kglmek.

Holott azért mind Kantamirnek s mind az oszi beglerbégnek hatalmas császár az Rákóczi uram ellen való indulásrúl egyaránt parancsolt, és azok is, az mint Kgltek érthette, az nagos vezírrel egyértelemben levén, immár az országhoz közelgetnek. Kivántatik, hogy Kgltek magok és szegény hazánk megmaradásárúl józanon gondolkodván, hogy minden felől hatalmas császár hadai szegény hazánkra ne rohanjon, az ő hatalmássága akaratjához alkalmaztassa magát; és ebbeli akaratjokot, hogy idején érthesse a nagos vezér, mindjárást eleiben küldjenek, és velem együtt kérleljék azon, hogy az hadakot mindenfelől ő naga ne vigye be az országban; s az mint értem,

[1]) ese, öse = boszorkány.

minden jóra reá vehetjük ő nagát, sőt az nagy istennek tartozó hütire mondja, csak lássa, hogy az ország engedelmes hatalmas császár akaratjának, nemhogy kárt és rablást tenne az országban, de azon leszen, hogy hatalmas császár előtt ő naga is mindenekben törekedjék az nemes ország régi szabadsági megerősítéséért.

Én is hitemre irom Kglteknek, senkinek semmi kára nem következik, csak az egy emberért Kgltek az ő hatalmassága parancsolatját meg ne vesse. Immár legyen az Kgltek jó itíleti, szegény hazánkot akarja-e utolsó veszedelembe hozni inkább, hogysem mint attúl az egy embertől elállani, az ki minket az veszedelmes állapatban kevert. Tartsa meg az úristen Kglteket fejenkint jó egészségben. Datum ex castris ad campum Rákos positis, die 11. Septembris, 1636.

Spectabilium, magnificarum, egregiarum, nobilium et agilium, prudentium item ac circumspectarum Dominationum Vestrarum

servitor, frater et amicus paratissimus
comes S. Bethlen m. p.

(Eredeti Magyar Nemzeti Muzeum.)

b)

A hajdúkhoz.

Én iktári gróf Bethlen István, Hunyad és Máramaros vármegyéknek örökös főispánja, az nemes és vitézlő böszörményi, szoboszlói, polgári, percsi, nánási, hatházi, dorogi és palkonyai kapitányoknak, hadnagyoknak és minden rendbeli vitézeknek, mint jóakaró atyámfiainak és barátimnak barátságos szolgálatomnak ajánlása után kévánok istentűl sok idvösséges áldásokat.

Sok szót s hosszú írást kivánna, ha Kglteknek voltaképpen meg akarnám írnya kedves jóakaró atyámfiai s vitéz barátim, mely háládatlanúl, kegyetlenűl és törvénytelenűl viselte légyen Rákóczi György uram magát én hozzám s minden rendekhez, megszegvén énnekem s az országnak adott hitit. Engemet fiastúl ilyen élemedett időmre nemcsak kénszeríte hazámbúl kibujdosni, de életem után is sok mesterséges praktikákkal ólálkodott és noha minden módon igyekeztem ő kglmivel az jó egyőgyöséget megtartani, sokszor ő kglmét mind kölső förendek s mind praedikátor uramék által megtaláltatván, de soha ő kglme csak arra sem ment, hogy az miben talált engemet, gyermekimmel együtt abban megtartson, és az mit országostúl minekünk erős hittel fogadott, azt megállja. Az istenben elnyugott fejedelemtűl az fejírvári collegiumnak épétésére és

tartására testamentomban hagyott huszonhatezer forintot sok szép szavaival, igéretivel elkörvén kölcsön nagy szükségének idején, noha mind praedikator uramék egész szinatúl s mind is sokszor kértük, de nemhogy megadta volna, de még inkább csak emlékezetiért is haragutt. Ezenképen az szegény fejedelem maga temetésére hagyott s tőlöm kölcsön elkért pénzt is két ezer forintot tartott meg, mely mindkét dolog nagy szentségtörés.

Minemő törvéntelen fogatta meg és erős fogságban tartja ma is az vőmöt Zólyomi Dávid uramat, azt is jól értette Kglmetek; sőt az Kgltek segétségével az fejedelemségre menvén, Kgltéknek adott hitit is, mely hamar félben hagyá, mindnyájan jól emlékezhetik Kglmetek reá. — Azt is bizony-szóval írhatom Kgltéknek, Rákóczi uramnak szájából hallottam Fejérváratt az Kgltek közönséges szép szabadságinak megtartására való módokról is miképpen beszéllett, mihelt az alkalmatosság adatik hozzá; az önnen maga szavait eléggé megbeszéllettem Fekete János uramnak az Kgtek atyjafiának, egyéb dolgokról is izenvén Kgltéknek általa; Kgltéknél szavának légyen hitele.

Innét is pedig eléggé megkináltam én ő kglmét az jó békességgel, semmit egyebet tőle nem kivánván, hanem hogy csak az mit erős hittel fogadott, azt töltse be, de ő kglme nekem csak egy igével is választ sem tőn, és nemhogy az békeséget akarta volna, sőt inkább azon szorgalmaztatta sok igéretivel ez nemzetséget, hogy engemet hozzám tartozómmal együtt valami Rhodus nevő tenger szigetiben küldjenek örök számkivetésben és rabságban. Így azért mind isten s mind ez világ előtt ment ember lévén, kénszeríttettem az nagy isten segétségébűl fejemnek oltalmát ez nemzetségnél keresnem, mint erdélyi tősgyükeres úr-ember (mivel az mi hazánk istennek ítiletibűl ez nemzetségnek adófizetője) és immár magam és hazám oltalmára ez az ő kglme miatt való szabadtalanság s nehéz iga alól való szabadítására hatalmas császárnak sok számos hadaival ím induló-félben is vagyok, elhivén, hogy isten ő fge hazánknak és magamnak igaz igyünket előmozdítja, megbüntetvén Rákóczi uramat az maga hitszegése miatt, magammal is viszem az ő kglme maga kezével titkos pecséti alatt irt erős hitlevelét, melynek egy czikelyben sem felelt meg Kegyelmeteknek azért akarám ez dolgot értésére adni, hogy Kgltek egyébnek ne vélje, mert bizonyosson elhigyje Kgltek, sőt ugyan hitemre írom, csak egy csirkéje sem vesz el Kgltéknek az hts császár hadai miatt, ha Kgltek okot nem ád reá, holott minékünk római császárral ő fgével semmi dolgunk nem lévén, ez nemzetség tökéletesen meg akarja ő fgével tartani az fri-

gyet; kévántatik, hogy Kgltek is csendességben légyen és mindenben tartsa magát az két hts császár között való frigyhez. Ha pedig Kgltek megemlékezvén az istenben elnyugott fejedelemnek Kgltekhez való kegyes indulatjáról, hozzánk barátsággal akar lenni, jövendő (!) veszi hasznát Kgltek, azzal római császárnak ő fgének is nem vét, — engemet pedig mindenben jóakaratra kötelez. Ellenben hogyha (kit nem remélek) valakik Kgltek közzűl az két hatalmas császár között való frigy ellen nyughatatlankodnának, valami alkalmatlan dolog abbúl következik, afféléknek tulajdoníthatni. Kgtektűl mindjárást barátságos választ várok. Fekete János uramat pedig, mivel hittel fogadta, hozzánk mindjárást vissza is bocsássa. Az válaszadásban pedig is mutogasson imide-amoda, mert ha barátságunkat veszi és az frigyhez tartja magát, bizony Kgltéknek senkitűl semmi bántása nem lészen, sőt jutalmát várhatja. Éltesse isten Kgteket fejenként sok esztendőkig kedves állapatban.

Írattam az Rákos mezején lévő táborban 11. napján Szt.-Mihály havának 1636. esztendőben.

Kgltek barátja,

jó szűvel szolgál Kglteknek
Gróf Bethlen István
(P. H.)

P. S. Fekete János uramnak, az polgári hadnagynak sebei miatt betegsége öregbűlvén, vissza nem bocsáthattuk. Ő kglme megkönnyebbedvén, nálunk meg nem késleljük.

Kivül: Par literarum Stephani Bethlen ad oppida Hajdonicalia datarum: Beszermény, Szoboszló, Polgár, Perch, Nánás, Hatház, Dorogh et Palkonya. — Allata Ratisbonae 11. Oct. 1636. Transmissa Suae Mti per d. Com. Translatio per dnum Cancellarium Lippai Suae Mti exhibita.

Jegyzet: Egy másik példánya, mely az utolsó kikezdéstől fogva ettől eltér s a bihariakhoz küldetett: megj. Győri Tört. és Rég. Füzetek II. 276-ik l.

(*Egykorú másolat* a bécsi cs. és k. titk. lt. Hung.)

XLVIII.

1636. szept. 16.—oct. 16.

Bogádi András követsége a császárhoz.

a)

1636. szept. 16.

A megbízóleveél.

Sacrma Caes. Reg. Mtas dne dne clem.

Antehac etiam, quis rerum in Transylvania fuerit status, Mtem Vram Caesaream atque Regiam demisse edocui. Expediens esse putavi nunc etiam, quonam pacto res nostrae agitentur, de eo Mtem Vram Caesaream et Regiam plenius informare, idque per peculiarem internuncium gen. Andream Bogádi familiarem meum peragi. Orans Mtem Vram Caes. atque Regiam humiliter, dignetur eum, quae in mandatis a me habet, ea referentem, benigne exaudire, eoque benigno cum responso, quod urgentissima necessitas expostulat, quantotius ad me remittere. In reliquo Mti Vrae Caes. atque Reg. obsequiosa ac devota mea servitia devouens, valetudinem firmam et desideratos rerum successus exopto. Datum in civitate mea Alba Julia die 16. mensis Septembris ao dni 1636.

Sacrmae Caes. Regiaeque Mtis Vrae

(saját kezével) studiosissimus et devotissimus
servitor
Georgius Rakoczy m. p.

Kivül a czím s pecsét mint rendesen, aranyos szélü papiros.

A Fermezü kezével: Princeps Rákóczy Suae Mti. Alba Julia 17. Septembris 1636. Tulit Andreas Bogadi et praesentavit Suae Mti Ratisbonae 1636. die 7. Octobris.

b)

A fejedelem utasítása.

Instructio pro gen. domino Andrea Bogadi.

Az mint császár ő felsége Kegyelmed által megigérte, hogy megsegít, ha az török és Bethlen István reánk jönek, mostan már bizonyosson írhatjuk, hogy Erdélyre és reánk indúlt az budai passa Bethlen Istvánnal, kiszállott a Rákos mezeire; nyilván írja Bethlen István, hogy reánk jő török csá-

szárnak minden hadaival, boznai, temesvári, egri, kanisai passák lesznek táborban több végbeliekkel, de az igen sok nem lehet tizenötezer török nem lészen. Moldva Havasalfölde felől még hírünk nincsen, hogy készülnének reánk. Lengyel király ő felsége arra felelt, hogy az tatár és moldvaiak ellen az idén oly distractiót csinálhat generálisa által, hogy arról a részről ne tartsunk ez idén.

Az ő felsége bölcs tanácsa, mint akar segítni: ha német és magyar hadakat küldhetne segítségünkre, ez lenne hasznosb és ezt is kell sollicitálni; még azok érkeznek, ha ő felsége parancsolna gondviselőinek, hogy mind oda fel s mind ide alá alkalmatos helyekben táborban szállanának és viselnék úgy magokat azok, mintha mi segítségünkre vigyáznának és ugyan segíteni is akarnának; ha kérdené az török, mi lehet oka táborozásoknak, azt felelhetnék, mivel Erdélyt akarják invadálni, arra vigyáznak, és ha ők úgy mint a törökök indúlnak, őket is megtanítja az idő, mely felé kellessék indúlniok. De ha azt akarják felelni, hogy Erdélyre nekik semmi gondjok nincsen, csak Magyarország határát az török ne attingálja, e végre bátor táborban is ne szálljanak; ő felségét ez mostani periculum megtanítja, mint kellessék minket ilyen periculumban segítni. Csakhogy valamit ő felsége akar segítni, azt mindjárást praestálja és parancsoljon serio felőle mindjárást megindítván. Mert periculum in mora: parancsolhat, és az kiknek parancsol ő felsége, azok indúljanak is mindjárást, mert mi az országon kívül akarunk eleikben menni. Minékünk ő felségében nagy bizodalmunk volt, és ha az ő felsége kegyelmes igéretiben nem bíztunk volna, talám másképpen gondot viselhettünk volna magunkra. Credentionalis mellett audientiát kérvén, proponálja ezeket Kegyelmed ő felségének szóval és az választ és segítség küldést sollicitálja. Mert ha ő felsége sok emberekre bízza ez dolgot és kész haddal nem segít, félő, késedelmes lészen ő felsége kegyelmes gondviselése reánk.

Cardinal uramnak proponálja Kegyelmed, az mit császártúl ő felségétől kívánunk, és kérje, hogy promoveálja, látja kegyelme szintén most az ideje minden jó igéreteknek betelesítésének. Az mely levelet cardinal uramnak írtunk, annak s pariáját megküldtük, értse Kegyelmed voltaképpen, ő kegyelmétől is mit kívánunk.

Kegyelmed pedig ezt úgy sollicitálja és oly cathegorica resolutiót vegyen, érthessük az ő felsége kegyelmes akaratját: vagy bízhatunk oda avagy nem, mert az nekünk rettenetes kínos lenne, ha oda támaszkodnánk és azon közben frustráltatnánk.

Kegyelmed Bogáthi uram ezzel ne késsék, hanem cardi-

nal urammal szemben lévén és ő tanúságot commendatoriát s tévén az dolog felől, valahol ő felségét hallja lenni, ola siessen postán. És minket ő felségének minden jóakaratja felől tudósítson éjjel és nappal gyorspostán.

Homonnai János uramot requiráltuk, [1]) micsoda instructiója vagyon ő kegyelmének az mi segítségünk felől, akar-e segíteni, avagy mely aránt viseli magát, ha az török és Bethlen István reánk jő. Még válaszunk nem jöve, talám authoritást sem adtak neki, noha az cancellarius uram dictálta resolutióban azt igérte ő felsége, hogy segítségünkről tanúságot ád kassai generálisának.

Az lenne jobb, ha in primo ingressu lészen ő felségének segítsége mellettünk, de ha nem érkezhetnék semmiképpen, úgy lenne ..... ő felsége az segétség küldéséről. Mert ha az történne, nagy lészön (?) és erősségnél kell is szállanunk ad reparandas vires akkor is hasznos lenne az segitség.

Palatinus uramnak bátor parancsolna ő felsége, az dologban viselné az szerént magát, a mint ő felsége ebben affirmáltatott eleitől fogván, — mert Bethlen István minden írását palatinus uramnak *(e szavakat Rákóczy írta bele)* — maga promotiójára fordítja, akármi sensussal írja s izeni ő kegyelme.

Az mint halljuk, gonosz akaróink nem elégednek avval, hogy török császárt azért irritálják ellenünk hamis vádlásokkal, hanem mivel császár ő felsége hozzánk való kegyelmességének is eszét akarják veszteni, hamis híreket költvén felőlünk, mintha mi ő felsége ellen igyekeznénk és az hét vármegyéknek Erdélyhez való applikálása felől is igéretet töttünk volna az töröknek s azzal akarnók complacálni. Bizony uram merő hamisság, bátran és lelkiismereti szerint mondhatja, írhatja Kegyelmetek, az kiknek illik, kiváltképen ő felségének, megtartjuk ő felségével való békességünket és hozzánk való kegyelmességét alázatosan megigyekezzük szolgálni, s gondolkodásunk is az ő felsége ellen való vétségre nincsen. Ha mi török császárt külső záros útakon akarnók complacálni, hiszen az mit más igért neki, és az mi előtte kedves s az mit de facto kezéhez is vehetne, nekünk is azonokat kellene igérnünk, úgy mint Jenőt, Lugost, Karánsebest, az ország adójának duplálását extraordinarie, azonkivül császárnak száz, vezéreknek ötven, hatvan és több ezer tallérokat; Bethlen Istvánt csak úgy szereti az török, mint mást akárkit, tekintete eddig nála csak az, a ki többet igérhet; igéret adomány nélkül minden motiót csak neveti, maga állapatját is látja.

Palatinus uramnak hozák levelét mostan: szép dolgot ír

[1]) T. i. Csernel által.

és tanácsol ő kegyelme. Azt írja, hogy szegín nemzetünkre és hazánkra én ne hozzak veszedelmet egy kis bizonytalan méltóságért. Ítélje isten, ha én hozok-e veszedelmet, ki isten szerint való mediumok által akarom magamot és az szegény ország szabadságát ótalmazni, mivel egy s mind másképen az jó békességtől is idegön nem lévén: avagy Bethlen István uram, ki törökkel, tatárral igyekezik édes hazája, nemzete ellen? Akarván örömest érteni Bethlen István indulatját és szegény hazájára tűzzel fegyverrel való készületit, minek tartja palatinus uram, holott az mi magunk ótalmát hazánk nemzetünk veszedelmét való dolognak ítéli. Kegyelmednek rövid nap az ő kegyelme leveléről bővebben is akarok írni etc. Úgy vagyunk informatusok, hogy mostani állapotjában az török reánk nem jőne, csak azt vehetné eszében, hogy külső segítségünk legyön, s erre nézve kellene onnat is valami fegyvert és segítséget mentől hamarébb mutogatni: azzal a törökkel való békesség fel nem bomolnék, sok excusatiók lehetnének az ellen, ha az török kérdené is, mire való volna Magyarországban az had, talám csak az segítségnek híre és mutogatása is megtartóztatná őket, minekünk elég segétség volna; ha pedig úgy is ugyan török jönne, akkor osztán ugyan realiter kévántatnék az segétség. Isten segétségéből, ha mi az törököt mostan repellálhatnók, könnyű volna az töröket complanálnunk, s az ő felsége segétség adását is elfelejtnék.

(Kassai írása, egy helyen Rákóczy igazításával. A vörösvári levéltárból.)

c)

1636. szept. 17.

Rákóczy panasza a császárhoz Bethlen betörései ellen.

Sacrma Caes. Regiaque M^tas^ dne dne clem.

Benignas M^tis^ Vrae Caes. atque Regiae literas Ratisbonae die 15. proximi mensis Augusti ad me datas, hodie demum obsequiose recepi. Ex quibus intelligo sane dnos officiales ac ministros M^tis^ Vrae Caes. comitatus etiam Cistibiscanos, intimationem apud Mtem Vram Caesam fecisse, de numerosa militum meorum manu, in limitibus regni Hungariae ad stativa per me disposita. Et quod de persequendo etiam Petro Bethlen, licet in ditione M^tis^ Vrae Caes. reperiretur, minatus fuerim in quibusdam meis literis ad comitatus datis; nihil sane attinebat dnos officiales M^tis^ Vrae, uti nec comitatus, ea de re aliquas insinuationes fecisse. Nam militum meorum aliquot centenorum, in ditione mea, circa tamen limites Hungariae

excubatio, adversus excursiones Petri Bethlen omnino erat necessaria. Cum enim renunciaretur mihi certo, servitores Petri Bethlen, qui in ditionem meam hostilem incursionem fecerant, impune passim grasarii, iteratoque in ditionem meam invasionem facile instituere posse, quid aliud faciendum fuisset. Ad praecavendas tamen sinistras quasvis suspiciones finitimorum, priusquam milites meos, circa limites Hungariae in ditione mea collocarem, dnos officiales M^tis^ Vrae et comitatus, datis ad eosdem literis, quem in finem eo milites collocandi forent, edocueram, assecuraramque eosdem pariter, nihil me eorum militum manu aliud intendere, quam fines meos ab incursionibus Petri Bethlen tueri. Cum vero his illrmus dnus regni palatinus, dnusque generalis Cassoviensis minime contenti, de abducendis illis militibus me per literas suas requisivissent, assecurassentque nihil amplius Petrum Bethlen contra ditiones meas moturum, illico omnes meos milites ex stativis eduxi. Quod ipsum etiam dno palatino regni et dno generali rescripseram, idque forte adhuc eo tempore, quo literae M^tis^ Vrae Caes. Ratisbonae non erant exaratae. Qua de re M^tem^ Vram Caes. dnos officiales hactenus informasse oportebat. Non sane inconsulto milites illi erant in promptu, docente id praesenti rerum statu; quin etiam Petrus Bethlen, cognito milites meos inde esse abductos; paucos post dies novam in ditionem meam Maramarusiensem incursionem fecit per certos suos equites, licet nihil illi nocere potuerint eo quod milites mei circa Huszt degentes, tempestive eorum adventum praesenserant, quos milites mei, in ditione M^tis^ Vrae, facile assequi potuissent, si ditiones M^tis^ Vrae Caes. attingere illis licitum fuisset. — Vel hinc M^tas^ Vra Caes. benigne judicare dignabitur, an milites mei, quos finium tuendorum causa in ditione mea habebam dispositos, fidelibus, et ditionibus M^tis^ Vrae incommodari voluerint. Ego quidem quaecunque M^tas^ Vra Caes. circa factum et incursionem Petri Bethlen, ac conservationem publicae pacis decrevit, mihique per internuncios meos benigne significare est dignata, iis acquievi, sumque plane contentus; nec quicquam aliud postulo oroque M^tem^ Vram Caesam, quam eorum omnium debitam executionem. Ac de cetero M^ti^ Vrae Caes. atque Regiae demissa mea obsequia oblata cupio, vitamque longaevam cum prosperrissimis rerum successibus exopto. Datum in civitate mea Alba Julia die 17. mensis Septembris anno 1636.

Sacrae Caes. et Reg. M^tis^ Vrae

(saját kezével) studiosissimus et devotissimus servitor

Georgius Rakoczy mp.

Kivül: Czim és pecsét mint rendesen.

A Ferenczfi kezével: Attulit Andreas Bogadi et exhibuit S. Matt Ratisbonae 7. Octobris 1636.

(Jászay-gyüjtemény, Nemzeti Muzeum.)

d)

1636. oct. 7.

Bogádi András előterjesztése fejedelme nevében.

Primo. Mivel császár urunk ő fge kegyelmesen ajánlotta azzal magát, hogy noha apertum bellumot nem moveálhat most török ellen, mindazáltal, ha mi periculuma ingruálna; az én kegyelmes uramnak, atyai gondot visel ő ngára ő flge, és megségéti, kire nézve könyörög az én kegyelmes uram, méltóztassék ő fge valami német segétséget, az mennyi most lehetne, expediálni, sőt az vármegyéket is fölöltetni, kiváltképen az folföldieket, s ha török tudakozná, miért táboroznak és directe nem akarná ő fge azt kimondatni vélek, hogy Erdély segétségére, ottan csak adják válaszúl, mivel ő az török Erdélyre készől, arra vigyáznak, és ha ők az törökek megindólnak, meglátják oztán ők is mely felé kellessék indólniok, és mit cselekedniek, mert ha csak azt mondják, hogy Erdélyhez semmi közök, csak Magyarország határát ne attingálja az török, az nagyobb ártalmára mint javára volna az én kglmes uramnak, ha penig nyilván megmondhatnák, hogy ne bántsák Erdélyt és fejedelmét, mert következhetik netalántán valami sérelme belőle az békességnek, annál inkább megcsökkennék török igyekezetiben.

2-do. Az segétség mennél hamarébb lehet legyen meg, még nem lesz késő, noha az török talám nem temporisál, mert ha szinte erősségbe kell is az én kglmes uramnak szorúlni egy ideig, nem gondol véle, elvárja az ő fge kegyelmességét, s azután is isten módot mutat dolgában.

Lőcse, Eperjes, Bártfa városinak in specie méltóztatnék ő fge kglmesen megparancsolni, in impediálják 300 muskatéros megfogadását, s mivel némelyeket, az kik az én kglmes uram pénzét fölvették, megfogattak, ha valamell városban, valamell affélék közűl megtartóztatva volna, elbocsássák az én kegyelmes uram mellé.

Beszerméni, hatházi, nánási, vámospércsi, szoboszlói, polgári és az több hajduvárosok kapitányinak, hadnagyinak etc. megparancsolni, hogy ha jövő menő Bethlen István uram emberit, vagy Péterét eszekben veszik, megfogják, az

törököt által ne bocsássák, sőt ez egy dologban török ellen, és Bethlen István uram ellen egyetértsenek az én kglmes urammal.

Ezek credentionális mellé való dolgok.

Második levélben menti csak magát kglmes uram, hogy közölebb kellett vala magyarországi határhoz szálljétani hadat.

Protectionalis pataki tiszttartónak Sári Mátyásnak juxta ipsius signaturam, avval ő fge Bécsbe elmúlt bőtkor kglmesen ajánlotta magát Ngod által Chernell uramnak.

Jegyzet: Megvan deák fordítása is Ferenczitől uldig. Ezek credentionalis stb. *Kívül reá ugyan ő kezével ez van irva:* Translatio scripti Andreae Bogádi. Exhibitum Ratisbonae, 7. Octobris anno 1636.

4)

1636. oct. 8.

Királyi határozatok Rákóczy György kívánataira October 8-ról 1636-ból. Ferenczfi írása.

Anno 1636. die 8. mensis Octobris.

Sma Caesea Regque Mtas et dnus dnus nobis clemus intellectis motibus adversus illmum principem Transylvaniae nocivisque intentionibus Turcarum, statu item et apparatu principis ad resistendum, postulatis item et petitionibus a praelibata Sua Mte expetitis.

Pro moderni temporis statu ac ratione, sequentem in modum sese resolvere benigneque declarare dignata est.

Primo quidem. Optasset Sua Mtas, si praesentia pericula et apparatus Turcarum maturius in tempore, certiusque intellexisset, ut tanto commodius rebus consulere, necessariaque providere, majori etiam cum principis utilitate et profectu potuisset. Nihilominus tamen, quas temporis angustiae instantisque hyemis vicinitas, distractionesque Suae Mtis patiebantur, tum pro conservatione et defensione suorum statuum, tum etiam pro facilitandis difficultatibus principis, dispositiones et ordinationes fieri curavit.

Secundo. Mandavit Sua Mtas omnibus per universum Hungariae regnum comitatibus, ut personaliter ac generaliter insurgant. Similiter etiam in regno Croatiae et Sclavoniae, duo bani et generali Varasdiensi, eo etiam intuitu ac respectu, ut factis undique praeparationibus et exercituationibus, in officio motuque Turca contineatur. Ne vicinum et confiniarium suum militem, adeoque vires suas deducere, ac in principem validius convertere possit.

Tertio. Mandavit etiam Sua Mtas duo generali Cassoviensi, ut convocatis vicinioribus Suae Mtis consiliariis, habitaque consultatione, ex eorum sententia, copias sibi subjectas,

comitatuumque gentes in campum deducat, atque ubi maxime oportunum videbitur, collocet.

Quarto. Similiter etiam de Hajdonibus Transtibiscanis praecepit Sua Mtas dno generali Cassoviensi, ut ipsis ex voluntate et mandato Suae Mtis insurrectionem personalem promulget, faciatque ut conjugibus et liberis, rebusque aliis ad tutiora translatis, ad resistendum molitionibus Turcarum sint parati. Habitaque cum principe Transylvaniae intelligentia; si forte Turca per ditiones partesque erumpere, ad principem vel Transilvaniam infestandam suae Mtis regni conaretur, sese opponant ac resistant, adhibitis etiam validioribus et imploratis a dno generali auxiliis. Illud tamen diligenter praecaveant, ipseque dnus generalis severe animadvertat, ne offensive Turcam invadant, aut insolentia militari Turcam ulla ratione impetant vel lacessant, neque ad Transylvanicas partes transire, sed ab attingendis finibus Suae Mtis Turcam arcere, transituque prohibere debebunt. — Simili ratione illos qui forte, qualicumque sub praetextu, vel Bethlenii nomine ad partes Turcarum migrare vellent, prohibeant, detineant, generalique deferant.

Quinto. Generali Varasdinensi et bano Croatiae injunxit Sua Mtas, ut de facto ipsi quoque in campum prodeant Turcamque distrahant, absque tamen offensiva infestatione pacisque ruptura.

Sexto. Ne uti hactenus factum esse perhibetur, rumores spargantur; quasi Suae Mti, nihil curae de Transylvania sit, quicquid ea experiatur a Turcis; injunxit Sua Mtas dno generali Cassoviensi, capitaneis etiam Transtibiscanis, ut potius fama aliqua metuque defensionis in casu irruptionis turcicae in Transylvaniam, hostem distineant. Commucari etiam oportebit literas dni comitis a Schlik in hac materia ad vesirium scriptas internuntio principis, atque etiam Cassoviensi generali.

Septimo. Mandatura est Sua Mtas civitatibus Leuchovia, Eperjes et Bartfa, ut conductionem trecentorum militum germanorum principi consessam non impediant, et si quos ex conductis jam arestassent, liberos dimittant.

Octavo. Adhiberi faciet Sua Mtas omnem industriam, ne a quovis suorum subditorum, nominatim autem a Petro Bethlenio hostile quippiam sive infestationem patiatur. Ac proinde jussit dno comiti Homonnay, iterum ac severe, ne cuiquam transitum ad partes Turcarum indulgeat, attendatque Petro Bethlenio, ne exercitum aliquem aut militem congreget, aut forte congregatum statim ac seposito quovis respectu dissipet; neque admittat, ut ex partibus ditionum Suae Mtis princeps, quicquam adversi experiatur. Id ipsum signanter Petro Bethlenio prohibebitur.

Nono. Ordinavit Sua Mtas, ut pro praesenti quidem repentina necessitate trium circiter millium germanorum, exercitus in Hungariam descendat ad opponendum sese cum aliis Suae Mtis copiis molitionibus Turcarum, qui propediem circa Cassoviam sunt adfuturi.

Decimo. Resolvit etiam benigne sese Sua Mtas intuitu praesentis turcici apparatus, exercitum justum germanicae militiae, circiter quindecim millium in Hungariam destinare, qui etiam sensim jam disponuntur, ex variisque exercitibus destinantur. Huic corpori militiae unum aliquem ducem aut generalem praeficere intendit Sua Mtas, habita cum Sua Mte Regia intelligentia.

Kívül: Anno 1636. die 8. Octobris. A meridie post resolutionem Suae Mtis ad puncta postulatorum principis Rakoczy haec concinnatio facta de resolutis.

(Jászay-gyűjteményből Nemz. Muz.)

f)

1636. oct. 15.

A nádor válasza Rákóczynak.

Illustrissime princeps dne amice observandme.

Az Kegyelmed levelét, melyet Tordárúl 18. Septembris írt, ő felgéhez császár urunkhoz menő postája által elvöttem Kegyelmednek; melyben noha bő írásra láttatik okot adni Keglmed nekem, mindazáltal mostani dolgaiban azzal nem terhelem Kegdet: hanem az mi az török állapatját illeti, szándékokot az köről álló dolgokból régen eszemben vöttem; noha azalatt hallom, hogy jó szót is adtak Kegyelmednek, de gonosz intentiójokat ugyan le nem tötték azért, az mint im most cselekedettel is megmutatták, kire adott-e Kegd okot avagy nem, maga tudhatja Kegd jobban, én nem ítélem, elég ha r[illegible] most ez az dolog és félelmes is, de oltalmazzon isten benn[illegible] ket, hogy ennél is rútabb és veszedelmesebb ne kezdjen lenn[illegible]

Bethlen István uram ő keglme állapatját, az mi néz[illegible] sem tudtam, sem javallottam az pogányok köziben való menetelit ő kglmének, s azt annival inkább nem közlötte ő keglme velem, hogy pogányok kardjával övedzék, s úgy menjen maga hazájára és nemzetére, kit az mint veszedelmesnek tartok, úgy javallásomat sem adtam, sem adhatom most is azon cselekedeteknek, s ha tehetnék az ilyen indulatokról, vérem kiontásával is ma tennék; de az maga Kegd bíztatási is tönnek minket is restté, ugyanazokra nézve nem engedének nékem is az ő idejében praeparatiókat tennönk, az mikor még ezelőtt hat héttel

vigyázó tábort czitálok vala én Buda felé, az ki úgy hiszem consideratiót adott volna az budai vczérnek, mint indúljon ki Budáról és mint vegye el vele az végbelieket is, de az Kegd maga bíztatási miatt nem engedteték meg.

Bethlen Péter uram dolgát is az mi illeti, abban is úgy tetszék Kegdnek, hogy én patrocinálok neki, az kivel vádoltattam is, melyet eszemben vévén, nem kévántam azután semmi dolgát ő kegyelmének értenem s két-három levelére sem adtam választ is s nem tudom azt is, micsoda parancsolatokat extrahált ő felgétől is Kegd, és mint s kikre is kivánta iratni azokat, kik azt vélem mindazáltal, hogy külömbet az ő felge keglmes parancsolatjánál nem cselekesznek és az hol animadversiót érdemel Bethlen Péter uram, el nem fogják ő kegmének mulatni.

Értem hozzám való suspitióit is Kegdnek, melylyel jelenti, hogy az hajdúknak írt levelemből is méltán veheti: de bizonyosan csalatkozik Kegd az aránt is, mert az mit én az hajdúság köziben írtam, azt az én keglmes uram parancsolatjából cselekedtem, s azont kévánta az ő megmaradások is, és az mi közönséges jónk is, tartván attúl, hogy arra lévén indulatja az töröknek, valamint időnap előtt belejek ne kapjanak, és magoknak utolsó veszedelmet s nékönk is bút ne szerezzenek; nem is hajdúnak való Erdélynek oltalma az török ellen, az ki dolgot adna az római császároknak is; s azt kivántam tőlök, hogy addig vesztegségben legyenek és senkivel semmi szövetséget ne is tegyenek, se penignek az töröknek offensát, valamíg ő felgétől az mi kglmes urunktúl derekas declaratiót nem vesznek: ha ez gonosz, igaz, én cselekedetem, de bár ehhez alkalmaztatták volna most is magokat s vártak volna ő felgétől.

Az békességnek tractájához férvén s provideálván ezekben az kikben vagyonk, és ezekből az mik következhetnek, szívem szerént fogtam vala és nem kicsiny jómnak s nyereségemnek tartottam volna, ha isten azt adja vala, hogy végben vihettem volna, de az Kegd gyanúsági fogának attól is el: melyekből igen nagy érdemetlen voltomra panaszokat is formál ellenem ő felségénél császár urunknál, kivánván azt is ő felgétől, hogy az én Budára való küldésimtől és írásimtól elfogjon ő felge. Mely Kegd kivánságit intimálván ő felge nékem is, az Kegd jó ítéleti rajta, mint bocsátkozhassam tovább én valami tractaban; noha ha mód volna benne s véghez vihetném, látván, micsoda sequelai lesznek ezeknek, bizony bő vérem kiontásával is véghez vinném, de messze ment az dolog s rövid az idő, isten jóvolta csak az, az ki ezeket immár jó rendben veheti.

Csernel György uram által én Kegdnek szívemet nitottam meg, de idegenől vette azt is Kegd, noha ódesatyámnak s magam fiának sem tudtam volna igazabb tanácsot annál adni, mert az cessiórúl különben én nem szólottam, hanem ha külső derekas segétségben megfogyatkoznék Kegd, az török penig nagy erővel menne Kegyelmedre, az kivel nem bírhatna, jobb életének s javainak megtartásával consulálni az provinciának, hogy sem erőtlen fegyverrel resistálni s annak meggyőzettetni, s az által mind magát, minden Erdély országát s az szerént minket is valami alkalmatlan veszedelemben hozni: ha ez is gonosz tanács, fordoljon orczámra ez is, ottan mondjuk eszesnek azt, és jóakarójának azt, az ki praecipitatiót consulált Kegyelmednek és consulál most is. Egyébaránt, ha miben módja vagyon Kegdnek, ne adja isten, hogy csak számat is megnissam arra, hogy Kegd mindent meg ne cselekedjék mind maga s mind az erdéli provincia oltalmára, az mit az maga és mások kára s veszedelme nélkül megcselekedhetnék.

Akarám Kegyelmednek azt is megírnom, hogy látván az változásokat ő felge, s tartván, hogy maga ditiójában is ne penetráljanak holmi alkalmatlanságok, Slésiában szállított valami bizonyos számú hadat s megparancsolta kglmesen az nemes vármegyéknek is, hogy magok oltalmára felüljenek az országban, s ha mit tovább parancsol ő felge ezen dologban, készséggel kivánok megfelelnem annak is, de ő felge kgls akaratja s nilván való parancsolatja ellen tudom, tudja Kegd, nemmit nem mivelhetönk ezaránt, sok és nagy deliberatiót kellvén ahhoz, az ki az törökkel való frigynek rupturáját fel kivánja venni. Egyébaránt én, az miben tudok, mást ítélvén is Kegd mind szegény hazánkra s mind megkevesedett nemzetönkre nézve, készséggel kivánok szolgálnom Kegdnek. Tartsa meg stb. Posonii, 15. Octobris 1636.

Kívül: Rákóczy fejedelemnek 15. et 16. oct. 1636. Posonból irt levelem mássa.

(Egykorú másolat az orsz. ltárban Publ. Fasc. 4. No. 24.)

g)

1636. oct. 16.

A nádor Rákóczynak a törökök beütése ügyében.

Illustrissime princeps obser.

Tegnap bővebben írtam Kegyelmednek, érkezék azonban Bogádi András uram Ratisbónából, kivel nem keveset beszélvén, úgy hiszem, azokról el nem mulatja tudósítani Kegdet, most igen rövideden, de jó igazsággal csak azt akarám Kegd-

nek megírnom, hogy az török indulatját én igen veszedelmes dolognak tartom, mert noha im késő az idő, mindazáltal, azmint csak szintén tegnap is nékem tótországi bán uram írja, az tenger mellől is és Bosznából is mind takaroszik az vezér után most is az török s az szerént Pécs tartományából is, ki gonosz jel. Igen méltó azért, hogy jobban megértse Kegd az tatárok dolgát is s ez szerént az silistriai és vröméli beglerbék hadait is, mert mind ezek csak Bethlen uram kedvéjért hihető, hogy öszve nem győlnek. Im mi is itt rözgölődünk, az mint lehet, de későnek látszik, megcselekesszük mindazáltal az mi lehetséges leszen, noha ha maga Kegd is és mások is nem impediáltak volna ezelőtt hat héttel, már én mezőben löttem volna, kivel úgy hittem ,az mint élek, fészkében tartottuk volna az törököt, de az elmúlt idő lévén, vissza nem vonhatjuk; hanem kérem szeretettel Kegyelmedet, ezekben úgy alkalmaztasson Kegd dolgait, hogy se magának, se az szegény magyar nemzetnek vele utolsó veszedelmet ne causáljon, melyet nem az Kegd eddig való gyanúsága szerént írok, hanem féltem igen Erdélylyel együtt ezt az mi szegény hazánkat is. Tartsa isten stb. Posonii, 16 Octobr. 1636.

(Ezen levél összeírva az oct. 15. levéllel.)

XLIX.

1636. sept. 27.--oct. 16.

Klobusiczky András követsége a császárhoz.

a)

1636. szept. 28,

A Klobusiczkynak adott megbízólevél.

Sma Ca Raque Mtas dne dne clme.

Ex aula Mtis Vrae Cae atque Rae rediens familiaris meus egr. Andreas Klubosoczki, reddidit mihi benignas Mtis Vrae Cae literas, una resolutionem etiam ejusdem in formam decreti redactam. Ex quibus pariter, et relatione ejusdem familiaris mei, grata mente agnovi luculenta prolixe Mtis Vrae Cae in me benignitatis argumenta, cum privatis meis in rebus, tum vero iis quae ad communem christianorum populorum salutem maxime spectant.

De quibus, ut et gratias Mti Vrae Caesae, quatenus praesens rerum status patitur, debitas agam, et quod Mtas Vra Caesa hactenus in favorem mei etiam, sed maxime bonum publicum decrevit, ea ut debito modo et tempore cum effectu

perficiantur. Et quae porro incumbens jam hostilia invasionis necessitas postulat, ut ea etiam constitui, ac in tempore effectui dari mandare dignetur. Has ob causas eundem familiarem meum Andream Klobosuczki ad Mtem Vram Cam denuo expediendum putavi: obsecrans Mtem Vram Cam demisse dignetur eundem solita sua clementia, in iis quae in comissis accepit, exaudire, et quaecunque subsidia instans jam et ingens periculum exposcit, de iis mature submittendis paterne providere. Quo inter plurimas suas laudes periculi quoque a nobis depulsi, gloria Mtem Vram Cam maneat obsequia quidem mea in Mtem Vram Cam perpetua constabunt; cui etiam longaevam vitam et omnem rerum prosperitatem comprecor. Datum in castris nostris ad oppidum Thorda positis, die 28. Septembris anno 1636.

Smae Caesae et Regiae Mtis Vrae

(saját kezével) studiosissimus et devotissimus
servitor
Georgius Rakoczy.

Külczim mint rendesen.

Kívül a Ferenczfi kezével: Princeps Rakoczi ad suam Mattem. Datum in castris ad oppidum Thorda positis 28. Sept. 1636. Andreas Klobusiczky attulat. Praesent. Ratisbonae 16. Oct.

(A Jászay-gyüjteményből.)

b)

1636. sept. 27.

Rákóczy levele a nádorhoz: az ellene intézett támadásokat közli vele.

Illme Comes etc.

Elapsis diebus binas Dnis Vrae literas accepimus. Dum [illegible] responsa pararemus ad priores, supervenere secundario scriptae datae in Eisenstadt 10. Septembris, una cum transmissis paribus literarum vesirii Budensis, in parte transcriptarum. Ex vesirii Budensis literis perspectam habens Do Vra contra nos habitam intentionem quoque significavit nobis, id quod jam antea intellexeramus. Id quoque fecit, quod suae Mtis tempestive significaverit. Scribit etiam Do Vra, quod cum dolore cordis legerit Budensis vesirii literas maximopereque pertimescere, ne hocce negotium secum quid mali ferat, tam respectu Transylvaniae, quam Hungariae. Merito cordis dolore tangi potest quiuis tandem christianus, quod totum illud quod Turca de verbo ad verbum scribit, universa illa, nomen christianum gerens homo, in os Turcarum indit et suggerit, ac scribere facit. Nos contra Turcarum imperatorem nihil admisi-

mus, quod annuatim praestare tenebamur, praestitimus integre. Illud Do Vra melius, quam alii, nouit, quod nos cum sua Mte confoederationem contra Turcarum imperatorem noa iniuerimus. Hic quoque in provincia ingens illud jugum, et tyrannis, quam Stephanus Bethlen Turcis inculcauit, non sit.

Nunquam profecto hoc tempore contra nos neque contra provinciam Transylyaniae aut Hungariam intentionem suscepisset, nisi Stephanus Bethlen (an a se ipso solus, vel etiam ab aliis animatus) Turcam incitasset, commoditates ei praemonstrasset. Fortassis ex literis quoque Dnis Vrae, quas ipsius nomine inter Hajdones circumferebant, sumere potuerunt aliquam fiduciam, praesertim vero illud quod per postscriptum, adjunctum fuerat.

De correspondentia illa, de qua nos per primarium ministrum nostrum Georgium Chernell perquirebamus, in eo nos sincere processimus, referat licet ipse Chernell conscientiose. Cupimus nos inposterum etiam cum Stephano Bethlen tractationem. Nos quidem cursum talem non abrupimus, quia tamen simul et semel trinam faciem aut speciem gessit, videlicet: privatum ipsiusmet negotium, rem ecclesiae, et provinciae libertatem, ad singulam et quamlibet actionem solummodo a nobis responsum dare non potuimus, etiam a provincia nobis expectandum erat. Stephanus quoque Bethlen, tali sub potestate constitutus erat, quos magis ab aliis pendendum et expectandum illi fuerit, quam arbitratum proprium sequi, quod ipsum etiam Do Vra in pluribus literis nobis intimaverat, legati provinciae, quod ad portam amandaverat ipsa provincia, juxta instructionem nostram dno Stephano Bethlen pacificationem offerebant, prout nostri legati ex porta nobis perscribebant, Turcarum imperatorem velle compositionem, atque ad eam rem tractandam missurum se proecipuum hominem ad vesirium Budensem; eapropter non debere nos festinare in mittendis legatis nostris Budam, sed solumodo, ad illud tempus, quo persona Turcarum imperatoris Budam appelleret. Ista fuit causa, quod legati nostri antehac Budam non venerint, qui cum omnibus requisitis et apparatu in promptu erant. A pace nos alieni non fuimus, ad quaevis aequa parati fuimus accedere. Stephani Bethlen seriam inclinationem ad pacem non advertimus. Bene recordamur, cupivisse nos a Dne Vra etiam, ut ipsa declarationem aliquam ostenderet Stephano Bethlen inclinationis ad pacem, qua de re nullum responsum a Dne Vra habere potuimus, nos namque ea in parte bonam voluntatem ejusdem, et fatigationem libenter acceptassemas, praesertim si Do Vra alias decentes et honestas rationes ac modos proposuisset bonae pacis, praeter illas quas do Vra per dnum Chernel nuncia-

verat, et dnus Casparus Ilieshazi etiam passim spars erat: consiliaque sua nobis per tertias personas aperuisset.

Do Vra a nobis exposcit, quatenus quasuis impertinentes suspiciones deponentes, de proposito nobis scopo Dnem Vram certificemus. Quo circa domine mi, propositus nobis scopus praecise et directe duntaxat hic est.

Nos persuasum id nobis esse, constituimus: quod omnis principatus sit ab omnipotenti deo, nostri quoque principatus deum agnoscimus authorem esse; testamur deum viventem, non a nobismet ipsis inducti sumus ad principatum Transylvaniae, d. Stephanus Bethlen instigari fecit. Quandoquidem autem inclyta provincia jam ad principatum me evexit, proque tali agnoverit, principatum una cum vita deponere intendimus, pro honore et existimatione conservanda, si dno deo, de nobis id fieri, voluntas fuerit. Praestat ut liberis memoria bonae famae nostrae et nominis maneat, quam secus vivere in hoc mundo. Fiduciam proinde ponentes in dni dei providentia ac cura de nobis, ac justa contra Stephanum Bethlen causa, quibuscunque tandem piis, et licitis mediis in defensam nostri uti poterimus ea non intermittemus. Animadvertimus etiam, quod status quoque datam nobis fidelitatem prae oculis habituri sunt, atque charissimae patriae libertatem totis viribus contra dnum Stephanum Bethlen defensuri sunt, ipsismet manibus id palpantes, quam dirissima ruina consequeretur antiquae libertatis, cum hacce Stephani Bethlen simul cum Turca quaesita libertate. Etiam provinciarum Valachiae abjectioris conditionis esset Transylvania, quibus ex porta assignabantur vajvodae, Transylvaniae autem Buda constitueretur princeps. — Dni Vrae de proposito nostro scopo, absolute id perscribimus.

Quod si absque permutatione principatus alia media, et decentes modos poterit ostendere pro bona pace invicem concilianda et unione, in eoque fatigationi ac laboribus non parcet, deus quoque Dni Vrae ob hoc benedicet; nos etiam cum gratitudine suscepturi sumus, Transylvaniae, regno Hungariae, in iisque imminutae et nutanti nationi magna cum utilitate, atque aeterna cum gloria sua et memoria servire poterit Do Vra.

Pro hoc rerum statu Sua Mtas Caes., tanquam monarcha christianitatis clementer afficitur contra dnum Stephanum Bethlen et Petrum Bethlen; jam secundaria vice clementer mandavit, ut in Petrum Bethlen advigilent, conductionem militum ipsi nulla ratione permittant, a missitationibus quoque literarum ad parentem et commercio, mittendisque servitoribus arceant, bona servitorum nostrorum sub Huszt despoliata restituat; non assequimur causam, quamobrem officiales Suae

Mtis sint tam tardi in effectuatione mandatorum et commissionum Suae Mtis.

In praesentiarum etiam qualiter Petrus Bethlen scribat comitatui Szolnok mediocri, et Alexandro Barchyai, genuina paria Dni Vrae transmisimus; Do Vra animadvertere potest, utrum sese Petrus Bethlen mandatis Suae Mtis sese accomodet, et morem gerat correptionibus Dnum Vrum, nobis quidem ita videtur, quod una cum parente suo manifestus sit hostis noster.

Ex ditionibus Suae Mtis aperte hostilitatem intendit contra nos, per quod aperte violat Suae Mtis diploma nobis datum. Nonne Sua Mtas nobis promisit, quod pacem nobiscum, etiam per subditos observari faciet: Petrus Bethlen autem directe ex ditionibus Suae Mtis, fide obstrictus subditus existens, contra principem confoederatum et provinciam, tanquam apertus hostis, inolitur.

Item Petrus Bethlen praeteritis diebus sallariatos quosdam equites nostros, cum *(ezentúl más írás)* egynehány lovast egy hadnagygyal együtt, elhitegetvén, Kálmándy István nevű, régi szolgájokat Ecsedből, több csavargókkal együtt, mintegy másfél száz lovast atyjához, az török táborra küldött. Ezek, uram, tagadhatatlan cselekedeti Bethlen Péternek, s mind az ő fge ditiójából cselekszi, senki érette nem bántja, szinte olyan bátran cselekedi, mintha ugyan derék annuentiája volna reá. Ez ilyen dolgok, ha meg nem engedtetnének nekik, talám a békesség felől mégis lehetne reménység, mert ők is tartván valamit, inkább gondolkodnának az békesség felől. Ezeket minden animadversio nélkül így lenni s megengedtetni látván, az emberek, nem csudálhatja Kegyelmed, ha némely emberek nek elméjekben sokféle gondolkodások tűnnek. Noha immár az budai vezér Bethlen István urammal együtt ellenünk táborban szállottanak, és mindketten egy szívvel lélekkel, tűzzel vassal indúltak reánk, kik ellen, isten kegyelmességiből, mi is az ország hadaival táborban készen vagyunk, s az úristent segítségől hiván, eleikben megyünk. Ő szent fge cselekedjék az ő nagy nevének dícsíretire s magyar nemzetnek megmaradására. Mostan magunk oltalmára elönkben vött hadakozásunkban, a mint Kegyelmed is írja, talám már késő a békességnek tractája, két had egymáshoz közelgetvén mindazáltal egy óra alatt is nagy dolgok változni szoktak. Ha Kegyelmed ez dolognak fegyver által való kimeneteli előtt valami jó mediumot találhatna, az jó békességben, örökké való dicséretire hasznos dolgot cselekednék Kegyelmed. Miben lehet Kegyelmednek módja, remélhesse hasznos forgolódását ez dologban, örömest értjük Kegyelmedtől, s ne is halaszsza Kegyelmed semmi alkalmatosságát, mert sokára nem haladhat, valamire adja az jó isten,

egyfelé el kell válni. Az többi között, az mely írásiból Kegyelmednek, avagy Bethlen István uram, avagy az török az ő propositumokra valami bizodalmat vehetne, akar mintha afféle írását Kegyelmed tartóztatja, az sem ártalmas az közjóra. Mi is Kegyelmedet dolgainknak ezután való cursusiról is tudósétani el nem múlatjuk. Parancsoljon Kegyelmed méltóságos hivatalja szerént, az ide alá való ő fge tisztviselőinek is, az ő fge kegyelmes resolutióját effectuálják. Ezeknek utána istentől Kegyelmednek jó egészséget kivánok. In castris ad Tordam 27. Septembris anno 1636.

Jegyzet: Az egész Ferenczfi másolata.

Kivül, ismét a Ferenczfi kezével: Georgius Rakoczi princeps Transylvaniae ad dnum Regni Hung. Palatinum. Ex castris ad Tordam positis 27. Septembris 1636.

(Nemzeti Muzeum, Jászay-gyüjtemény.)

c)

1636. szept. 28.

Rákóczy Homonnai kassai kapitánynak Bethlen Péter ügyében.

Georgius Rakoci dei gratia stb. Illustris ac magnif. stb. Az múlt napokban küldtük vala Kegmedhez fő ember szolgánkat Chernel György uramat, bizonyos dolgok felől; úgy hiszszük Kegyelmeddel szemben volt, de még semmi relatiót tőle nem vöttünk. — Annakutánna, az mely dolog felől Keglmedet requiráltuk volt, azok igen újultanak; s ahoz képest kivántatnék, hogy Kglmed késedelem nélkül resolválta volna magát, érthetnők mi is Keglmed akaratját; császár ő felsége keglmesen resolválja mostan is magát nekünk, hogy Keglmednek serio committálta ő felsége az mostani állapotra való vigyázást, és velünk való correspondentiát, Huszt alatt felveretett szolgáink javainak restitutióját, és hogy Bethlen Péternek Kglmed sem lovast, sem gyalogot fogadni ő felsége ditiójában nem engedne. Annak felette Bethlen Pétert tiltaná, török köziben leveleit, embereit ne jártatná, ha ki onnan hozzája követségben avagy levelekkel járnának, azokra is nagy vígyáztatása lenne Keglmednek. Ő felsége keglmesen provideál a felől is, hogy Párducz Lukács és complicessi reprimáltassanak. Mind ezekről, az mint ő felsége Ratisbonában die 3. Septembris resolválta magát, in ea parte az ő felsége decretumának az pariáját includálva küldjük Keglmednek. Keglmedet mi mindezekről ezekről is requiráltuk: mindazonáltal Bethlen Pétert avagy az, hogy senki meg nem szólította,

avagy ha megszólította is, de ő azt csak contemnálta. Palatinus uramnak is megírtuk, igaz circumstantiáját megmutogattuk, hogy Bethlen Péter keresett mentségének talán nagyobb hitelt adott, minket is azzal bíztatván, hogy ő felségének megesküdt Bethlen Péter és ahoz tartja magát. — Mint esküdt meg, azt mi nem vizsgáljuk, de azt bizonynyal írhatjuk: hogy ez mai napig minden hostilitást attentál ellenünk az ő felsége ditiójából. Egynehány lovas hites fizetett szolgánkat ő hitegette el hűségünk alól; Kálmándi Istvánt, kit Ecsedben tartott többekkel együtt, Ecsedből az ő felsége ditiójából küldte az apjához az török táborban; Közép-Szolnok vármegyére és Huszt alatt vígyázó egyik kapitányunknak micsoda levelet írt maga subscriptiója és pecséte alatt, igaz páriáját Keglmednek küldtük. — Keresztény jó lelkiismeretű embernek ezekből könnyű megítélni, hogy nekünk nemcsak fegyverével, hanem gyalázatos mocskos írásával is ilyen ember mint Bethlen Péter nyilván való ellenségünk az ő felsége ditiójából. Ő felsége keglmesen diplomájában arra ígérte nekünk magát, hogy subditusival is velünk való szent békességét megtartatja; Bethlen Péter az ő felsége diplomájának méltóságának derogamenjére és az szent békesség violálására aperte minden tartózás nélkül mindent attentál ellenünk; ha ez nem diploma violalás, Isten és ember ítélje meg. Keglmed lévén ő felsége után egyik fő gondviselő, és Keglmed tiszte alatt lévén Bethlen Péter, Keglmed is ígérte levelében reá való vígyázását és animadversióját. mindazáltal mind ezek meglöttenek és lesznek naponként. — Keglmednek azért mindezeket idein korán akarók értésére adni az ő felsége nekünk mostan küldött kglmes resolutiójára nézve, s bátor Kglmed szegény magyar nemzet békességes megmaradását is azzal együtt megtekintvén, ezekben az állapotokban legyen oly gondviseléssel, hogy az ő felsége bölcs és keglmes ordinantiája, az mint Keglmedre bízatott, effectuáltassék ideje korán: Keglmednek jövendőben is az lévén jó hírének, nevének öregbülésére, szegény nemzetünk javára. Mi is Keglmednek szeretettel való jóakaratunkat ajánlván minden időben. Tartsa isten sokáig jó egészségben Keglmedet. Datum in castris ad Thordam positis die 28. Septembris ao 1636.

Illustris ac magnif. Dnis Vestrae

amicus et vicinus benevolus.

A levél túlsó üres lapján Rákóczytól ezen jegyzés áll: Homonnai Jánosnak irtuk volt.

(Eredeti fogalmazás, gróf Kemény József gyüjteményében.)

d)

1636. oct. 16.

Rákóczy György kívánatairól Klobusiczki András előterjesztése.

Sacrmo imperator dne dne clmo.

1. Illmus princeps Transylvaniae dnus meus gratus paternam Mtis Vrae Caesae et Rae circa modernum suum statum sollicitudinem et curam, quam videlicet nuper in benignis suis literis et resolutione ad nonnulla ejusdem dni principis puncta in formam decreti redacta clementer declarare dignata est, humili et grata mente agnoscit, utque pro tanto Mtis Vrae Caesae in se et res publicas declarato studio demissa ejusdem Mtis Vrae Caes. constent obsequia, idem dnus meus paratissime efficiet. — Superesset duntaxat, ut quae Mtas Vra Sma Ra animo decrevit propensissime, ea per dnos generalem Cassoviensem et alios capitaneos majori cum effectu, quam hactenus factum est, perficerentur.

2. Mandaverat Mtas Vra Ca et Ra serio satis de restituendis rebus militum dni principis ad Huszt depraedatorum, sed necdum aliquid restitutum est. Jusserat clementer, ne in ditionibus Mtis Vrae Caes. et Rae Petrus Bethlen delectum militum haberet; is vero contempto Mtis Vrae Caes. mandato collegit militem, imo nonnullos etiam ex stipendiariis dni principis militibus spe melioris stipendii et praedae ex Transylvania agendae seducendo in partes suas traduxit, quos una cum aliis circa Ecsed collectis, duce Stephano Kalmandi veterano suo servitore per ditiones Mtis Vrae Caes. et Rae in castra Turcarum ad patrem suum transmissit, ut is eo milite praesidario uteretur, et apud Turcas praecipue vero in ipsa porta majorem favorem aucuparetur, spargendo falso praecipuos ex ordine statuum Transylvaniae ad se transire, atque hoc pacto interdictum Mtis Vrae Caes., quo ille ab omni commercio cum Turcis et patre in castris Turcarum constituto arcebatur, palam transgressus est.

3. Quam aperto vero idem Petrus Bethlen patriae suae et illmo principi bellum indiceret, ac omnes actus et hostilitates praepararet, literae ejusdem ac comitatum Szolnok mediocrem et Alexandrum Barchiai datae luculenter edocerent, ista vero omnia subditus Mtis Vrae Caesae, jurejurando eidem obstrictus, ex ditione Mtis Vrae Casae attentaret, non sine notabili pacis publicae et diplomatis Mtis Vrae Caesae violatione. Nequaquam autem res in hunc, qui jam est statum, devenissent, cunctantiusque tam Stephanus Bethlen quam etiam Turcae se se movissent, si salutares Mtis Vrae Caes. et Rae ordinatio-

nes, quas pro statu praesentium rerum prudentissime consitituerat, debito modo et tempore per dnos officiales Mtis Vrae Caes. et Rae executae fuissent.

4. Quia vero res jam eo redactae sunt, ut propediem castra dni principis cum castris Turcarum et Stephani Bethlen sint conjungenda, ob id accidit ut idem dnus princeps Mtis Vrae Caes. praesenti aliquo subsidio indigeret, quod ut ipsi hoc maxime necessario tempore, juxta benignissimas suas oblationes Mtas Vra Sma submittere dignaretur, eandem majorem in modum obsecraret. Dum vero alia supervenirent, quia Hajdones ditionis Mtis Vrae Caes. et Rae parati et instructi essent, in propinquoque residerent, pateretur eos Mtas Vra Caes. et Ra auxilio dno principi esse, quod ipsi quasi inscia Mte Vra Ca et Ra praetextu veteris inter ditiones dni principis Hajdones et se ipsos intercedentis necessitudinis efficere queunt, modo Mtas Vra Sma do palatino, generali Cassoviensi, et capitaneo Kalloviensi serio demandet, ne eos in auxilium principis accurrentes quovis modo impediant, aut deterreant, imo si tacite ad id illis licentia tribuatur hoc genus subsidii absque belli aperti specie commode praestari poterit.

5. Id etiam illmo do principi nimis acerbum accidisset, quod cum ipse milites suos ad requisitionem dni palatini et dni generalis Cassoviensis e limitibus Hungariae amovisset, nunc jam sibi ex ditione Mtis Vrae Cae per Petrum Bethlen apertum bellum indiceretur, eaque ratione vires suas distrahere cogeretur. Mtem itaque Vram Cam ac Ram demisse oratam vellet, dignaretur etiam hoc bello ex ditione Mtis Vrae Cae contra se gerendo eundem liberare Petrum videlicet Bethlen et ejus hostilitates serio ac ipso facto reprimendo.

6. Praeter ista porro quae celeriter et absque aliqua difficultate, utilitate vero non pauca praestari queant, si quid amplius auxilii Mtas Vra Ca pro summa pietate et ardentissimas res chritianas juvandi zelo illmo dno principi submittendum decrevisset, id quo maturius eo salutarius foret.

7. Cum itaque intelligat Mtas Vra Sma quo in cardine sint constitutae res, foelicius itaque procedet negocium si qui ad hoc agendum ex magnatibus vel nobilitate Hungariae praeficiantur. Et cum nuper ad demissam instantiam dni principis Mte Vra Sma clementissime postulasset, quatenus nominatim illustrissimus dus princeps proponeret, quorum videlicet opera in praesenti casu indigeret, recte eveniret si magfcis duis Andreae Balassa, Ladislao Kun, gensis item duis Gabrieli Bakos, Stephano Soss de Pelthar, Francisco item Durholcz facultas ad id daretur, quo libere in praesenti necessitate illmo principi

sese adiungerent, praesertim vero si eorum opera ad praesens M^tis V^ra S^ma carere posset

5. Concessa clementer per M^tem V^ram S^mam tam ex Sylesia educendorum trecentorum dragonum, quam vero in liberis Scepusiacis civitatibus legendorum similiter trecentorum musquetariorum hominibus dni principis facultate, instaret ulterius dns princeps (cum casus magni esset momenti) dignaretur M^tas V^ra S^ma clementer adhuc super aliis trecentis musquetariis in Sylesia, sive liberis civitatibus Scepusiacis colligendis, hominibus illmi principis libertatem concedere. Huic vero dni principis petitioni, ut quam citissime M^tas V^ra S^ma clementer annueret demisse supplicaret, Turcis enim tam propinque vicinis et invasionem parantibus, auxilia nimis sera forent. Quodsi major immineret hostium vis, illmus princeps loco aliquo commodo et munito praeocupato usque ad auxiliorum adventum omni conamine annitteretur protrahere conflictum. Non existeret adhuc tanta vis, quae magnopere pertimescenda esset. Imo si eos Stephanus Bethlen eique addicti multifariam non animarent, vel ostensione alicujus auxilii, totus ille hostilis apparatus conquiesceret. Ea namque praecipue spe se Turcae movissent, quod persvasum illis esset dnum principem a M^te V^ra S^ma plane neglectum iri, aliisque destitutum subsidiis cuivis oppressioni esse obnoxium, utinam vero solus tantum Stephanus Bethlen et non alii etiam hanc Turcis spem suggessissent, minus certe solus Stephanus Bethlen momenti in concitandis Turcis fecisset.

Quicquid itaque in hoc illmi dni principis et totius Transylvaniae casu opis afferi commode poterit, id totum clementissimae M^tis V^rae C^ae curae dnus princeps demisse relinqueret. Eandem S^mam M^tem V^ram bono reipublicae christianae firmae valetudine et perpetua rerum prosperitate perfrui compr[illegible] cantes.

Kívül: Demissarum quarundam requisitionum illmi dni principis Transylvaniae puncta S^mae C^aesae R^gaeque M^ti per Andrea Klobucicki humillime praesentata.

Kívül a Forgách kézzel: Puncta postulatorum principis Transylvaniae Rákóczy, per Andream Klobuchiczky Suae M^ti exhibitum audientiam habuisset. — Ratisbonae 16. Octobr. 1636. — B.

(Jászay-gyüjtemény Nem. Múz.)

L.

1636. oct. 26.—nov. 6.

A boros-jenei országgyűlés irományai s végzései.

a)

A budai vezér első követelései.

(Megj. Török-magyarkori Á.-O. II. 417. l.)

b)

A rendek utasítása az ország követeinek.

(Megj. u. o. II. 419—422. ll.)

c)

1636. oct. 27.

A rendek meghatalmazó-irata a kövek számára.

(Megj. u. o. 424—425. ll.)

d)

Az ország követeinek válasza a budai vezér kívánságira.

(Megj. u. o. 422—425. ll.)

e)

A budai vezér második postulatuma.

(Megj. u. o. 440—441.)

f)

1636. nov. 6.

A rendek határozata ugyane kívánságokra.

(Megj. u. o. 441—444.)

g)

1636. nov. 6.

A rendek határozata Bethlen István kívánságira.

(Megj. u. o. 432—440.)

LI.

[illegible]

[illegible]

1. Az collegium számára legalt húszezer forintnak interesseivel együtt való megadásáról, az mely kolozsvári és fejérvári articulusokra mutat az nemes ország, abban mivel semmi bizonyos persolutionis terminus ninesen specificálva, kívánom, hogy ő kglme obligálja egy esztendő alatt magát interesseivel együtt azt az summát püspök uramnak kezében megadni, kiről való elegendő quietantiat tartozzék pöspök uram is énnekem adni conscientiam salvalására, holott az isteuben elnyúgott tejedelem annak gondját énnekem lelkemre kötötte volt.

2. Az collegiumot az mint épétteti ő kglme és az mint az alumniára provideál, ha azzal az ecclesiasticus ordo magát megelégéttetnek tarja lenni, az ő kglmek jó lelkiismeretin és ítiletin álljon.

3. Ha az nemes ország olyan igen megelégedettnek tartja magát mostani állapatjával, ő kglmek magoknak tulajdonítsák mind mostani jó állapatjokat (a mind magok vallják) s mind ez mostani állapatjokból következendő ellenkező dolgokat; én ex intimo affectu isten s az világ előtt protestálok sem mostani állapatjoknak, sem jövendőben következhetendő ellenkező dolgoknak oka nem vagyok s nem leszek. Hogy pedig az ő kglme országlása csendesebb lehessen és az szent békeség annival inkább közönségesen megörűsedjék, az Zólyomi Dávid uram elbocsáttatását és in integrum minden javaiban való restitutióját egyáltaljában kívánom.

4. Fogarast hogy az fiam penes plenipotentiales remittálta volna, úgy tudom soha ő kglme afféle plenipotentiálist nem látott, holott én az fiamnak csak legkisebbik dologban is plenipotentiát ekkédig nem adtam; ha pedig plenipotentiálist adtam, producáltassék. De ha ez így lött volna is, a mely fassiót maga ő kglme minutált, az fiam és Kun Istvánné asszonyom között, ott is az én fiam az én kívánságimnak effectuálását fönhatta s úgy szóllott de remissione juris Fogarasiensis, — mert úgy vagyon, én egynehányszor ígértem ő kglmének az fogarasi jusnak remissióját egynehány conditiók alatt, de [illegible] mindenkor simpliciter rejiciálta az én oblatiómat.

Azért istent hívom bizonságól, hogy én soha bizony okot ő kglmének nem adtam arra, hogy abból az nekem adott hitinek eleget ne tegyen, sem soha annak relaxatiójáért adott conditiókat ő kglme én tőlem el nem vötte. De ha ő kglme más dispositiót tevén neheztellené azt, azon modalitással, melylyel Fogarast ígérte volt, adja Kővárat, holott Gelei és Kassai István uramék által azt is Fogarassal együtt ígérte volt nekem, minden kérésem nélkül, noha ez két hely között semmi comparatio nem lehet. Az monumentumra legalt hétezer frtot, hogy ő kglme igíré innét kimenetelemtől fogva húsz napra, csak ő kglme jó folyó pénzől küldje meg, azzal contentus vagyok.

5. Becsületem restitutiója mivel életemnél s minden javaimnál feljebb való, ez cum abolitione articulorum in praejudicium honoris mei scriptorum restituáltassék. Husztról is reversálisommal megelégedvén az nemes ország, az fiscalis váraknak állapatjáról, az mely szokatlan articulus irattatott, deleáltassék.

6. Metesd és Gaura visszabocsátásában is, hogy az ő kglme conscientiája salváltassék, holott hittel fogadta, hogy seminemő zálogos jószáginkot ki nem váltja, ne tegyen difficultást ő kglme.

7. Az ő kglme hozzánk eddig való kemény magaviselésire nézve (melyre elhittem ingereltetett némely hizelkedő emberektől) kelletett énnekem eddig is hazámon kivűl laknom; ennekutánna az ő kglme hozzánk való magaviselése mutatja meg, lakhatunk-é bátorságosan hazánkban, avagy római császár ő fge birodalmában kinszeríttessünk menni, kiről szóval bővebben declaráltam magamat. Mindazonáltal akárhol lakjam én, de lehetetlen, hogy az én hazámhoz való tekélletes indúlatomat levetkőzhessem, azért hogy ő kglme ez kivánságomban is inauguratiójának első conditiója szerént, quod ad omnia puncta megtartson, kivánom. Az illici fizetíst is, az mely conditióval ő kglme igiri megadni, abból is reversálisom szerint én eleget teszek az nemes országnak.

8. Az én magyarországi szolgáim holott más fejedelemségben laknak, ő kglmétől nem gratiát, hanem velem meglévén az egyezség, jóakaratot és amnistiát in signum certioris reconciliationis kivánnak; nevezet szerint pedig Horváth János uram, ki magyarországi incola és csak szolgálatnak kedvéjért lakott eddég Erdélyben, ő kglmétől magyarországi jószágát is kévánja, mely az nemesi szabadságnak ellene minden törvén nélkül vétetett el, hogy megadassék s ő kglme is bona conscientia tartozik megadni. Az erdéli szolgáimnak jószágok és egyéb javok megadatván, contentusok az ő kglme kglsségivel. Az jó

egyezségnek nagyobb megerősödésire azt is kívánom ő kglmétől, hogy mind magam s mind magyarországi szolgáim dolgai végett, ha mikor kivántatik római császárhoz ő fgéhez is solennis legatist ne nehezteljen instituálni és sincere intercedálni — melyet egyébképpen az christiana charitas is kiván, ő kglmétől s ellenben ha miben kivántatik az én vékony állapotom szerint való szolgálatom, viszont én is ő kglmének igyekezem szolgálni.

9. Mivel úgy lehet meg az tökélletes békeség, hogy az kik én velem együtt utcunque ő kegyelme ellen valamit cselekedtenek, azoknak egyszersmind in genere legyen meg az amnistia, azt én most is egyátaljában megkívánom, mert a nélkül nem lehet meg semmiképpen az egyezség.

10. Az expensat én nem az nemes országéból kívánom, hanem ő kglmétől, holott ő kglmétől kénszeréttetvén kelletett énnekem az nagy fáradságot, költséget tennem; más az, hogy az mely collegiumra való gondviselést az idvezült fejedelem nekem lelkemre kötött volt, hogy azt ő kglme eltartá, annak és az haza szabadtalanságának helyére állatásaért kellet nekem az magunk oltalma mellett az költenem, kire nézve méltán is kívánhatom annak refusióját. Mindazáltal az jó egyezségre nézve azt is hátra hagyom ilyen conditiókkal, hogy ő kglme a mint az máramarusi kapuszám után való adót maga offerálta az mellő Bábolnát, Riskolicza, Mihailen, Tomnatik, Eörvend nevű falukkal és több hozzá tartozó jószágokkal együtt, az kiket az idvezőlt fejedelem Bábolnához szakasztatta volt, nekem adja tízezer tallérban ad utrumque sexum cum libera dispositione et cum evictione; Monorát is restituálván fiamnak abban cum evictione confirmálja tizenkétezer tallérig, egyszersmind Szilvási Boldisárné asszonyomat is sitnei és bolkáczi portiókért az mi restál contentálja- Az huszti épületre, hogy Máramaros az gratuitus labort praestálja mind az idvezőlt urunknak s mind az ő klme idejében articulusban íratott, melyet ő kglme ezután is hogy praestálhasson, az közönséges haza java kíván[illegible], én is az mellől el nem állhatok.

11. Az igaz békeségnek lelke az elegendő assecuratio, én pedig az assecuratiót főképpen ő kglmétől kívánom, mert kglmétől bántattam meg s ő kglme az mi hazánknak feje, az is pedig úgy kívánom, hogy ha én gyermekim és hozzánk tartozóink ő kglmétől megbántatnának és ő kglme reménségem kivől igazságot nem szolgáltatna, az ország és az ecclesia instantiájára szabados legyen magamat, a mint bátorságosabban lehet, gyermekimmel s hozzámtartozóimmal együtt oltalmaznom. Az reciproca assecuratio adásra én is kész leszek bonis conditionibus, hogyha azon módon ő kglmétől, az országtól és

az ecclesiától, onnét is az én magam gyermekim és hozzám tartozóim részére is az assecuratió cum sufficienti affidatione megadatik, noha azon kivűl is akármely jó lelkiismeretű ember is igaz hazafiának ismerhetett eddig is. Legyen szabados azért engemet és gyermekimet az erdéli nemességből álló rendeknek is szolgálni s egyéb rendeknek is, melyben ő kglme semmi ellent ne tartson.

12. Fogarasért azért más helyvel, melyet specificáltam, contentálván és az topai végezést minden részeiben az mint ő kglme igíri confirmálván, ha ezekre az conditiókra az békeséget akarja, hogy mind isten s mind ez világi emberek előtt minden történhetendő veszedelmek ellen ment ember lehessek, im most is az jó békeségre reá megyek, melyet ha ő kglme veszen, azt kívánom, hogy kiváltképpen maga neve alatt ő kglme küldjen oly hit alatt való sincera assecuratitó és salvus passust hasonlóképpen az nemes ország és az ecclesia is adjon assecuratiót magamra, gyermekimre s hozzám tartozóimra, hogy bátorságos menetelünk lehessen akár erdéli jószáginkban akarjak most mindjárt menni, akár az erdéli birodalmon által Ecsed felé; egyszersmind arról is hittel való obligatoriát küldjön mind ő kglme, az nemes ország és az ecclesia, hogy mind mostani végezésünket juxta articulos concordiae absque ulteriori cunctatione effectualja, mind magamnak, fiamnak és szolgáimnak elvött jószáginkat és jovainkat restituálja, elvont redditusunkat mindenekkel s nevezet szerint Kun István uram az mely sót privata auctoritate Maramarosból elhordatott, annak az árát megadatja. Az generális amnistiát is sine omni exceptione megíratván, küldje ide kezemben ő kglme.

Datum in castris ad Lippa positis die 13. Novembris a. 1636.

Föntt oldalt: Postulata Stephani Bethlen.

Jegyzet: V. ö. Tör. Magy. Á.-O. II. 446.

(*Egyk. másolat-csomóból* a bécsi cs. és k. titk. lt. Hung.)

b)

A törökök által kívánt fejedelmi reversális mintája.

Törvényes szokások szerént az irandó kévánságok következnek.

Mÿ Rákoczi György az nagy istennek kegyelmessigiből az országnak választásából hts császárunk megerősítésiből Erdélyországának fejedelme és Magyarország részeinek ura, és székelyeknek ispánja ki vagyunk, ez mi magunk írásával és az országnak belső szokott pecsétünkkel lévő levelünkben oly ál-

lapatokat tudósítani és értetni akarunk, hogy ennekelőtte mi formán közöttünk veszedelem és háborúság támadott volt Bethlen István budai várban menvén, mÿ és Erdélyországának főrendei és minden lakosi hts győzhetetlen császárunknak tökéletes hűséges szolgálattal lévén, az régi szokott adónk méltóságos athnaméja szerint beküldésiben fogyatkozásunk nem lévén, egyáltaljában sem némettel, sem lengyellel titkon sem nilván az Ali Oszman császárnak akaratja ellen semmi praktikai úttal móddal igyekező szándékunk nem lévén, minket és az országnak főrendeit igyenetlenül és hamisan beadván és vádolván, és Erdélyországára budai tekéntetes ngos vezér Huszain pasát nagy hadakkal felvévén, Erdélyben beigyekezvén, Erdélyország lakosinak sok károkra és ártalmokra láttatván lenni, ezeket az vétkes cselekedeteket nem jovalván hts császárunk mélts. parancsolati ellen való dolgoknak lenni nem jovalván, ismeg hts császár árnyékában csendes nyugodalomban való létét mind az egész Erdélynek okosi, dolog látói, tanácsival együtt jovalották és viszontag minket szokásunk és törvényünk az mélts. athnámé szerint az egész országnak könyörgésivel kedvellésivel, ha az fejedelemségben meg nem bántatunk, mi is fogadott kötésünk hitünk és törvényünk szerint úgy fogadunk és hitet adunk, hogy az megnevezett mód szerint ezideig valamint hogy hts császárunknak tökéletes igazság szerint szolgáltunk mindeddig, ennekutánna is úgy tökéletességgel szolgálattal lévén, hts császárunk akaratja ellen sem némettel, sem lengyellel praktikai kétséget titkon sem nilván ártalmas állapattal nem praktikálunk. Mi Erdélyben jövén fejedelemmé létünkkor valamenni falu holdoltságban találtatott, ismeg azon falúkat beholdotassa és az ellen egy falunak ártalmára sem az iszpáiaknak károkra, bántásokra és az szegénységnek háborítására nem cselekeszünk. Az derecskei hajdúságot is felvévén, helyekben ismeg az jobbágyság szálljon, effelől semmit sem versengünk. Zólyomi Dávidot is mód és okok alatt megszabadíttatjuk, Bethlen Istvánnak az országnak főrendivel, lakosival, hitivel, kezességekkel erős hitlevelet adunk, hogy az előbbeni mód szerint jó akarattal lévén, országában megjövén, jószágában lakjék, valamenni vára, jószága és minden névvel nevezendő jovai vadnak, csendesen elfoglalván bírja, maga személyének, fiainak, maradékinak, minden rokonságinak és hozzátartozókkal együtt idegen hideg tekéntet nem lészen, és semmiének kárt és bántódást nem cselekeszünk, hts győzhetetlen császárunk fényes portájának szükséges esztendőnként való adójokat semmi uton meg nem késleltetvén, idejekorán beküldjük. Mostanság újonnan az hűséges szolgálatban kedvelvén és fejedelemségiben meg nem bántatván, az athnamé

szerint hts. győzhetetlen császárunknak az szokott adónk kívül negyven ezer tallért mélts. lábaihoz ajándékon küldtünk ez egyúttal, könyörgünk alázatosan, holott hts. császárunk ellen nem vétettünk, kegyelmesen az fejedelemséget rajtunk megtartsa és ez ideig mi formán hogy az erdéli fejedelmeknek és az országnak kgls. oltalommal voltak, ezután is azon kegyelmesség fenn legyen, fejedelminek és lakosinak gonosz kegyetlen ártalmas igyekezőket megfenyétsen és az fejedelmeket megsegítse. Bethlen Istvánt az országban küldje és ezután, ha affélének valakinek vétke benne lévén, szokott törvényünk meglátassék. Mi is pedig igaz keresztyéni hitünk szerint megesküszünk, hogy mind ez megírt állapatokat megtartván, meg nem változtatjuk, tökéletes igazsággal hts. császárunk fényes portájától sem mélts. akaratjától, sem magunkat, sem az országot el nem idegenítjük, valamég hts. császárunktól igazságunkban és törvényünkben megtartatunk és ezek az hts. császár igíreti megteljesítésére és erősségére magunk kezivel és pecsétivel írott levelünket adtuk és vallásunk szerint való hitünkkel megesküdtünk.

(*Egyk. másolat-csomóból* a bécsi cs. és k. titk. lt. Hung.)

c)

A törökök által kívánt s az ország rendeitől adott térítvény mintája.

Az három nemzet részéről törvények szerint való athaméjok ilyen formán iratassék:

Mÿ, kik Erdélyben lakó három nemzetnek főrendei vagyunk pecsétünkkel megpecsételtetett kétség nélkül való levelünkben oly dolgokat, oly állapatokat tudósítani és értelemmel adni akarunk, ennekelőtte közöttünk mi formán való háborúság és mi okokból közöttünk való veszekedés támadott volt, Bethlen István Budára menvén és az budai várban beérkezvén, Erdélyországnak főrendei és minden lakosai hatalmas győzhetetlen császárnak (ki ez világnak folyamodója) hívei és kies árnyékában sok jókat kegyelmességeket látó tökéletes igazi igazsággal való szolgálatban és az régi kánon szerint való adózásinkat az hatalmas császár athnaméja szerint minden Erdélynek községi értelmével hatalmas császárunk parancsolatjából fejedelmünk lévén Rákóczi György és az országnak főrendei és lakosi hatalmas császárunk méltóságos akaratja ellen semmit nem cselekedvén, nem vétvén, igaz tekélletes engedelmességgel lévén, fejedelmünk is egyáltaljában az elpártolásnak igyekezetiben nem lévén, sem némettel, sem lengyellel gonoszt nem tractályán és ártalmas dolgokra szándéka sem titkon, sem nilván nem lévén, Erdély országára budai ngs. tek. vezér Huszain pasát nagy

hadaival felköltvén, Erdélyországának bemenetelire és Erdélyországának lakosinak sok kárára lenni és hts császárunk parancsolatjának és méltóságos akaratjának ellene állani nem jovallotta, vétkünket nem tudván, fejedelmünk felől is könyregvén, hogy ismég fejedelemségiben állandóképpen maradjon, mi mindnyájan az ország lakosinak egyező értelméből fejedelmünket megerősítvén, ha ismég közöttünk maradni akar, miepen állapat felől felelvén, készek leszünk hitünk és vallásunk szerint megesküszünk, hogy soha akar ő maga, akar az ország eddig az ideig hts. győzhetetlen császárunknak valami formán tökéletes igaz hívség szerint szolgáltunk, ezután is az szerént alázatossággal tökéletességgel szolgálván, sem az német, sem az lengyel részéről pártolás és kétség támadandó praktikával császár akaratja ellen sem titkon semmi támadást nem cselekeszünk, fejedelemsígnek letételétől fogva valami faln holdoltságban találtatott, ezután is holdoljon, senki semmi úton meg ne bántsa, háborítsa. Az derecskei hajdúságot felvévén ismeg az szeginységet helyére jönni, ültetni senki ne ellenze. Hts császáránk, ki az istennek árnyékosa, méltóságos kévánsága szerint Zólyomi Dávidot egyenlő akaratunkból jó mód alatt elbocsátjuk, megszabadítjuk, Bethlen Istvánnak pedig az egész országnak egyező értelmes akaratjából hitünk szerint hitleveleket adván és az előbbeni jóakaratunkban megmaradunk, országában jövén, jószágában csendes nyugodalomban ülvén, valamenni várai, jószági és minden néven nevezendő jovai vadnak, mindeneket birtokában vévén, birja maga személyének gyermekinek, maradékinak, atyafiainak, hozzátartozóinak idegen hideg tekéntet nem leszen. Hts. győzhetetlen császárunk méltóságos fényes portájára minden esztendőben az szokott szükség szerint küldendő adaját, semmi úton nem késlelteti, idejekorán beküldi. Az hűséges szolgálatban kedvelvén és ha az fejedelemsíg Rákóczi Györgynek meghagyatik, az athnaménak folyása és értelme szerint, hts. császárunk méltóságához lábához negyvenezer szám szerint való tallért mindnyájunk tetszéséből és akaratjából ajándékon az egyúttal küldünk kötés szerint, hogy hts. győzhetetlen császárunk minnyájunk engedelmes igaz-kivánó híveinek tudván mind ez ideig az lenségtől megoltalmazott és segétsíggé jött legyen, ismét ki árnyékában csendes nyugodalomban legyünk, és Bethlen István az mi békeségünkre az országban visszaküldjék és ennekutánna ha valakinek bűne nilván lévén az athnaménak értelme szerint közöttünk törvénynyel meglátjuk, nekünk és ez országnak ennekutánna gonosz igyekezet vagy szándék ne legyen. Mi is pedig ezt köteles hitünk szerint megerősítvén megesküszünk, ennekutánna is semmi úton formán az méltóságos athnámé ellen

nem cselekeszünk, az följöl megirt fogadás köteles szövetségeket, meg nem bontván, erősen megtartjuk, hatalmas császárunktól sem annak fényes portájától, sem az országnak főrendei, sem az fejedelmönk és minden lakosi tökéletes hűségben lévén el nem szakadunk, valamig minket is hts. császár eleitől fogván adott athnaméja szerint igazságunkban, törvényünkben megtart. Ez fogadásunk és kötöles szövetségünknek nagyobb erősségére az mi kezünkirásával és pecsétünkkel ez jelen levő levelünket adtuk.

(*Egyk. másolat-csomóból* a bécsi cs. és k. titk. lt. Hung.)

LII.

1636. decz. 1—24.

Kiegyezés Bethlen Istvánnal s Bethlen Péterrel.

a)

1636. decz. 1.

Nos proceres et magnates caeterique universi status et ordines trium nationum regni Transilvaniae et partium Hungariae eidem annexarum etc.

Recognoscimus et notum facimus per praesentes:

Mivel az múlt napokban az tekéntetes és nagyságos gróf Bethlen István uram, Hunyad és Máramaros vármegyéknek örökös ispánja, Ecsedből római császár ő felsége birodalmából felkelvén és Budára menvén, mind az budai vezért ő nagyságát, mind az fényes portát futván, mind az mi kegyelmes urunk és fejedelmünk ő nagysága ellen s mind ellenünk, abból igen veszedelmes háborúság következett vala, sőt az dolog ugyan fegyverre is költ vala közöttünk és az budai vezér ő nagysága hadai között; nem akarván azért az mi kegyelmes urunk ő nagysága, és mi is országúl az szegény népnek és országnak több s nagyobb pusztulását az keresztyén vérontást continuálni, az budai vezér ő nagysága is interponálván magát s mi is ő nagysága alatt a mi kegyelmes urunk előtt instálván az köztünk való egyezségnek és békességnek megújításáért: az mi kegyelmes urunk és fejedelmünk ő nagysága azért mind az interpositióra s mind az mi instantiánkra nézve Bethlen István urammal ő nagyságával és tekéntetiért fiával is Bethlen Péter urammal és hozzájok tartozó szolgáival egy igaz és állandó reconciliatióra és pacificatióra ment, melyet ő nagysága az mi kegyelmes urunk és fejedelmünk bizonyos articulusokban, fejedelmi diplomájában be is íratott, nevezet szerént adott Bethlen István uramnak.

Mi is azért egész országúl három nemzetűl azt, az mi kegyelmes urunk ő nagysága diplomáját és abban végeztetett, írattatott articulusokat és conditiókat minden punctjaiban, részeiben és czikkelyeiben javaljuk és helyben s erejében hagyjuk, megtartjuk és effectuáljuk magunk is, az mi kegyelmes urunkkal is megtartatjuk. Ha pedig (kit nem reméllünk) valami bántódást kezdene ő nagysága Bethlen István uram, avagy fia Bethlen Péter uram praetendálni az végezések ellen, országúl minket requirálván ő nagyságok, azt is complanáljuk egyátaljában. Melyekről mindenekről ő nagyságát Bethlen István uramat és fiát Bethlen Péter uramat et eo utánnok valókat valakiket ez tractatus és amnistia befoglal, nagy sinceritással plenarie publica sub fide nostra christiana affidáljuk és assecuráljuk in perpetuum. Bethlen István uram és fia Bethlen Péter uram is az mi kegyelmes urunknak ő nagyságának és minékünk országúl, sub eadem fide publica christiana elegedendő reversálist adjanak, úgy az mint ő nagyságoktól, az mi kegyelmes urunk ő nagysága és mi is országúl méltán kévánjuk, formuláját is megküldtük. Melynek nagyobb bizonyságára és erősségére adtuk az mi kezeink írásával és saját pecsétinkkel megerősíttetett levelünket.

Datum in oppido Szászváros die prima mensis Decembris anno domini millesimo sexcentesimo trigesimo sexto.

Sigismundus Kornis m. p.

Gyulafi Sámuel, urunk ő nagysága tanácsa, Közép-Szolnok vármegyének főispánja m. p.

Kékedi Sigmond, urunk ő nagysága tanácsa, hopmestere, Thorda vármegyének főispánja m. p.

Kassai István, urunk ő nagysága tanácsa és ítilő mestere m. p.

Bornemisza Pál, udvari főkapitán m. p.

Pécsi Simon, Szent-Erzsébethi m. p.

Kamuthi Miklós m. p.

Macskási Ferencz, fejérvármegyei főispán, szamos-újvári fő-kapitán m. p.

Serédi István, urunk ő nagysága lovászmestere, Krasznavármegye főispánja m. p.

Kornis Ferencz, Kolosvármegyének főispánja m. p.

Veseléni Boldizsár, Dobokavármegyének egyik főispánja m. p.

Barcsai Sigmond m. p.

Bethlen Ferencz m. p.

Cseffei László, Belső-Szolnokvármegye egyik főispánja m. p.

Nagy Pál, lugasi, karánsebesi bán és fő gyalogkapitán m. p.

Rédei Ferencz uram követei m. p.

Gerendi Márton, Thordavármegyének főispánja m. p.

Kapronczai György m. p.
Kemény János, fejérvármegyei főispán, fogarasi kapitán m. p.
Kamuthi László m. p.

(*Egykorú másolat a vörösvári levéltárban.*)

b)

1636. decz. 4.

Kiegyezés Rákóczy és Bethlen István közt.

Nos Georgius Rákoczy dei gratia princeps Transilvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc. Recognoscimus per presentes et notum facimus quibus expedit universis.

Mivel az elmúlt napokban az tekéntetes és nagyságos gróf Bethlen István uram Hunyad és Máramaros vármegyéknek örökös főispánja Ecsedből római császár ő nagysága birodalmából felkelvén és Budára menvén, mind az budai vezért ő nagyságát s mind az fényes portát futván ellenünk, abból igen veszedelmes háborúság következett vala, sőt az dolog ugyan fegyverre is költ vala közöttünk és az budai vezér ő nagysága hadai között. Nem akarván azért az szegény népnek és országnak több nagyobb pusztulását és ártatlan vérontást continuálni, az budai vezér ő nagysága is interponálván magát és böcsületes híveink az országnak három nemzetből álló statusi is instálván az köztünk való egyességnek és békességnek megújításáért, mi is azért mind az interpositiókra nézve s mind ő kegyelméhez Bethlen István uramhoz akarván keresztyéni affectusunkat inkább követni, hogynem az gyűlölséges egyenetlenséget űzni, ő kegyelmével Bethlen István urammal és az ő kegyelme tekintetiért fiával is Bethlen Péterrel és hozzá tartozó szolgáival az ide alább megírt articulusok szerént való reconciliatiora és pacificatiora mentünk.

Az néhai idvezült kegyelmes urunk és fejedelmünk Bethlen Gábor ő felsége, az mely húszezer forintot testamentumban az fejérvári collegiumnak legált és mi az ország bizonyos szükségére Bethlen István uramtól kezünkhez vettük volt; azt az húszezer forintot két esztendő alatt az szent békességnek confirmálásától fogván készpénzül az erdélyi püspök kezében megadjuk. Az interessejét is azon húszezer forintnak, számot vetvén püspök urammal felőle, holott adtunk is meg benne, valami restálni fog abban is, azt is azon két esztendő alatt megadjuk.

Az fejérvári collegium építésére legáltatott summát reá költjük.

Zólyomi Dávidot, az mint az budai vezér ő nagysága hatalmas császár akaratjából intercedált érette és meg is igértük ő nagyságának, az ő nagyságától nekünk s az országnak nekünk adatott levele szerént jó módok és conditiók alatt elbocsátjuk.

Medgyesen Bethlen Péter pörben lévén Kún Istvánné asszonynyal Hunyadvára és több jószági felől, az szegény ifiabbik gróf Bethlen Istvánnak s az pernek kimeneteli bizonytalan levén s Kún Istvánné kezénél levén mind Hunyad. Déva s több jószágok is; hogy azért Hunyadhoz kiválképen mentül hamarébb hozzá juthatna Bethlen Péter, úgymint az egyességre Kún Istvánnéval, kérvén minket is, hogy interponálnák magunkat, kit mi megcselekedvén és hunyadi jussunkat is kit az haeresek szerelmes házok népei transferáltak volt reánk nem kicsiny summáért, nem is lévén Bábolnához Bethlen Péternek semmi közi, Monorának is impetitora lévén, mindezekre nézve Bábolnát és Monorát úgy adta nekünk, Bethlen Péter Hunyadot sok szép jószágival aprehendálván. Ezekre nézve cedalt Bethlen Péter fogarasi jussának és Bábolnát Monorát is úgy eresztette volt kezünkben. Noha azért mi mind Monorát, Bábolnát igaz törvény szerént megtarthatnók, az fogarasi jussért is semmivel nem tartoznánk, mivel már az reconciliatio szerént mindenek Bethlen Péternek kezében visszamennek, mindazáltal az közönséges jó békességre nézve akarván ő kegyelméhez Bethlen István uramhoz igy is sincerus affectusunkat ebben is megmutatnunk, Bábolnát azokkal az falukkal, melyekkel mi kezünkben költ, Bethlen István uramnak cum libera dispositione hatezer tallérban inscribáljuk, az evictiót is Bábolnában Bethlen István uramnak minden legitimus impetitorok ellen négyezer tallérig magunkra veszszük, Monorát penig Bethlen Péternek hatezer tallérban inscribáljuk.

Máramarosnak szokott contributióját Bethlen István uramnak vita durante, Metesdet és Gaurát noha mi nyolcszáz forintban váltottuk ki, de azt az két falut is ezen nyolcszáz forintban inscribáljuk Bethlen István uramnak, mindezeket az jószágokat penig remittáljuk és inscribáljuk ő kegyelmének Bethlen István uramnak és fiának Bethlen Péternek ea conditione, hogy ő kegyelmek is fogarasi pretensiójokat és jussokat in perpetuum remittálják.

Az szegény fejedelem monumentumára legált hétezer forintot Bethlen István uramnak lakó helyére való szállása után huszad napra Erdélyben folyó pénzül megküldjük ő kegyelmének.

Az mely articulusokat az ország Bethlen István uram-

nak Ecsedből való elmenetelének alkalmatosságával írt, melyeket ő kegyelme becsületinek sérelmével írt articulusoknak tart lenni, mindazokat az ország jövendő közelbik gyűlésében, in ea parte az mennyiben ő kegyelmére, fiára és az amnestia az kiket befoglal tartoznak, újabb articulussal abrogál, mivel már az reconciliatió közöttünk végben ment.

Az fiscalis várak felől, az mint az ország deliberált és articulust is írt róla, két ízben is, mivel az nemcsak Huszt várára néz, hanem az országnak több fiscalis várait is comprehendálja s abban az ország maga közönséges securitását látja, ennekelőtte való sok exemplumokból, annak okáért az ország éppen azt az articulust nem tollalhatja, az több fiscalis várakra nézve: de Huszt várát és Bethlen István uram az ő kegyelme tekintetiért az alól az articulus alól excipiálja és immunissá teszi, mi is hasonlóképen az országgal együtt, holott ő kegyelme is reversálist ad mind nekünk s mind az országnak az mi és az ország kévánsága szerént.

Az igaz sincera reconciliatio és hazájához való szeretet is azt kivánná, hogy Bethlen István uram ide be hazájában Erdélyben jönne és szolgálna hazájának, mindazáltal, ha római császár ő felsége birodalmában akar is lakni, abban is ellent nem tartunk, csakhogy ha azt kévánja ő kegyelme, hogy inauguratiónkhoz emanáltatott articulus ő kegyelmének is suffragáljon, holott az az országfiai kedvekért íratott ő kegyelme is Bethlen István uram és Bethlen Péter alkalmaztassa ahoz magát, és az mint mi azt effectualják, az mi részünkről ő kegyelmek is részekről praestálják hozzánk, mint ország fejedelméhez és hazájokhoz tartozó kötelességeket, melyről ő kegyelme is reversálist is adjon.

Az szegény üdvezűlt urunk, az mely fizetést deputált volt az illyei praesidium tartására, megadatjuk Bethlen István uramnak.

Bethlen István uramnak és Bethlen Péternek minden várakot, jószágokat restituáljuk és eddig történt minden dolgok és cselekedetek in perpetuam oblivionem et amnistiam menjenek közöttünk.

Mind magyarországi s mind Erdélyben való ő kegyelme Bethlen István uram és Bethlen Péter szolgáinak generális amnistiát adtunk, erdélyi birodalmunkban levő jószágokat is szolgáinak restituáltatjuk.

Ha mikor kévántatik, Bethlen István uram és szolgái dolgaiban, római császárt ő felségét illendőképen és sincere requiráljuk, intercedálunk is érettek.

Mind az három nemzetből álló becsületes híveinknek hozzánk való tökéletes igaz hűségekben mi megnyugodtunk,

kit mostani cselekedetünkért is igen dicséretesen megmutat-[illegible].

Amnistia nélkül ő kegyelmek nem szükölködének orszá-gúl mindazáltal Bethlen István uram instantiájára ha kik [illegible] [illegible] találkoztak volna, legyen abbúl is amnistia. Csak [illegible] megemlékezvén fejedelmeknek és hazájoknak tartozó kötelességekrül, legyenek hűséggel és tökéletes igasággal [illegible] és az országhoz is.

Husz vár [illegible] az szegény idvezült urunk idejében az mely [illegible] országért, observáltassanak [illegible] is.

Az erdélyi [illegible] közül, ha kik Bethlen István uramot és Bethlen Pétert szolgálni akarják, erdélyi birodalmunkban [illegible] is [illegible], de azzal azért őket hozzánk és [illegible] kötelességektűl immunissá nem teszszük.

Az jó egyesség és szent békesség közöttünk meglévén és confirmáltatván [illegible] kegyelme vagy erdélyi jószágiban, avagy erdélyi birodalmunk [illegible] esendő jószágában akar maga [illegible] és hozzájok tartozók szabadoson és minden bántás, háborgatás nélkül való [illegible] és általmenetelek leszen, kirűl ő kegyelmét ezen diplománk erejével assecuráljuk s külön [illegible] is adunk.

Az Tepén [illegible] reversálisunkban, az mit még nem praestáltunk volna, azt is praestáljuk s arra nézve confirmáljuk is, excepto arce Fogaras et bonis eiusdem.

Az Bethlen Péter ellen való causát az megholt legény halála felől totaliter et simpliciter deponáltatjuk, az sérelmes asszonyt is az jó az békességre megintetjük.

Ha kik Bethlen István uram és Bethlen Péter szolgáit gyaláznák mostani cselekedetekért az amnistiának tenora ellen, az országnak vagyon arrúl törvénye, az laesa pars keresse rá, érette poenában incurrál az amnistiának meg nem tartásáért.

Mivel penig ő kegyelme Bethlen István uram, mi tülünk és az országtúl is mindezeknek effectuálásárúl assecuratiót kíván, hogy ebben is az ő kegyelme kévánságának eleget tegyünk s elméjét megnyugoszszák, igírjük, fogadjuk és assecuráljuk ő kegyelmét Bethlen István uramot, Bethlen Pétert és hozzájok tartozókat az mi keresztyéni hitünk szerént ez jelen való diplomának erejével, hogy az feljül megirt articulusokat és conditiókat, minden részeiben és czikkelyében igazán, sincere megálljuk, megtartjuk és mindeniket az ő erejében az mint renddel megirtuk effectuáljuk; Bethlen István uram és Bethlen Péter is az mi és ország kévánsága szerint való reversálist in omnibus punctis az oda küldött minuta szerint megadván, s azt megadván, totaliter effectuálván, az mint az igaz és tökéle-

es keresztyéni reconciliatiónak és pacificatiónak is tökéle-
; igazsága kévánja, mindezeknek nagyobb erősségére és
ökös állandóságára Bethlen Istváu uramnak és fiának Beth-
ı Péternek s hozzájok tartozóknak adtuk ez mi kezünk írá-
val és szokott fejedelmi pecsétünkkel megerősíttetett diplo-
ánkot, annuálván annak is, hogy az nemes Erdélyországa is
nind az három nemzet ezeknek effectuálása felől hüt alatt
ló assecuratiót adjanak. Datum in civitate nostra Szászváros
ɜ quarta mensis Decembris anno domini millesimo sexcente-
no quadragesimo (e *helyett:* trigesimo) sexto.

G. Rakoczy.

Locus sigilli.

(Egykorú másolat a vörösvári levéltárban.)

d)

A törökuek adott térítények fogalmazatai.

(Lásd Török-magyarkori Á. O. 461—474.)

e)

Az erdélyi követek a kiegyezés némely pontjait magya-
ɀzák.

(L. Török-magyarkori Á. O. II. 475.)

f)

Huszain pasa reversalisa Rákóczy Györgynek.

(L. u. o. 472—4.)

g)

1636. decz. 19.

budai pasa által kiállított szultáni fermán, mely a békét ratificálja.

h)

1636. decz. 13.

Nos comes Stephanus Bethlen de Iktar. comitatuum unyadiensis et Máramarosiensis supremus ac perpetuus co-
ɜs etc. Recognoscimus et notum facimus per praesentes.
ivel az elmúlt napokban ecsedi várunkból Magyarországból
ıdára menvén, ottlétünk miatt mind közöttünk és az mél-
ságos tekintetes nagyságos Rákóczy György uram között,
ɜn kegyelmességéből Erdély országának fejedelme, Magyar-
ság részeinek ura és székelyek ispánja és az nemes Erdély-
ɀága között, hatalmas török császár hada is ebben beleele-

gyedvén, véletlen háborúság támadott vala. Mindazáltal szegény édes hazánknak és nemzetünknek ennél is a mi lőtt, nagyobb romlását és pusztulását akarván eltávoztatni, interponálván magát az tekintetes és nagyságos vezér budai Husszain pasa, az nemes ország is instálván az fejedelem ő kegyelme előtt az közöttünk való reconciliatióért: ő kegyelmével az fejedelemmel és az nemes Erdély országával azért közöttünk bizonyos articulusok és conditiók alatt tiszta igaz keresztyéni pacificatio végeztetett. Mely reconciliatio és pacificatio az fejedelem ő kegyelme és az ország részéről megtartatván és effectuáltatván; mi is az mi keresztyéni igaz hitünkre kötelezzük magunkat, affidáljuk és assecuráljuk az fejedelmet ő kegyelmét és az országnak három nemzetből álló minden rendeit s az partiumbeli uraimékot is, hogy az közöttünk lőtt végezéseket minden részeiben és czikkeliben igazán és tökéletesen megálljuk, megtartjuk, és effectuáljuk és sem ő kegyelme az fejedelem személye, fejedelemsége és méltósága ellen, sem az egész ország szabadsága, törvényi és közönséges statutumi ellen sem titkon, sem nyilván, sem magunk, sem mások által sohul, sem az országban, sem az országon kivűl, sem várainkból, sem egyébünnét semminemű útakon és módokon ártalmas igyekezettel s cselekedettel nem leszünk, akár Erdélyben s akár Erdélyen kivűl legyen lakásunk, járásunk, valamit az fejedelem ő kegyelme személye, fejedelemsége és méltósága ellen s az ország szabadsága s törvénye ellen való dolgokot tudunk s értünk, vagy azután tudhatnánk s érthetnénk, mindazokot az fejedelemnek ő kegyelmének s az nemes országnak idejekorán megjelentjük s magunk is teljes tehetségünk szerint elfordítani igyekezzük, vagy Erdélyben, vagy Magyarországban leszen lakásunk. Mivel penig mi is édes hazánknak Erdélynek igaz fiának és commembrumának ismerjük s tartjuk magunkot s az erdélyi birodalomban levő jószáginknak s javainknak hasznával akarunk élni, arra nézve is az országnak közönséges törvényi alá adván magunkot, mind az fejedelem ő kegyelme személyének, méltóságának és fejedelemségének, mind penig az ország közönséges végezésinek, törvényinek, szabadságának ótalmazásában az fejedelemmel ő kegyelmével és az egész országgal együtt egyességet, egyenlő értelmet, életünk, értékünk fogytáig tökéletes igaz synceritással viselünk mindenképen az fejedelem ő kegyelmének s hazánk csendes békességes megmaradásának őrizésében az egész országgal egy értelemből, teljes tehetségünkkel és erőnkkel igyekezünk cselekedni. Mivel penig minden igaz tökéletes reconciliatióban amnystia utrinque kivántatik, mely az fejedelem ő kegyelme és az ország részéről immár meg is adatott; mi is sub eadem fide publica christiana az országbeli minden

rendeket, kik az fejedelem ő kegyelme hűsége mellett megmaradván, azoktúl valami iniuriat, kárt és offensát praetendálhatnánk, Ecsedből való elmenetelünk után mindazokot az iniuriákat, károkot és offensákot, akárkitől s akármint estenek legyen, örök feledékenségben veszszük és soha sem titkon sem nyílván, sem magunk sem mások által, sem törvénynyel, sem más akármi cselekedetünk által meg nem bántjuk, sem bosszút azokon nem állunk semmi üdőben. Melynek nagyubb bizonságára adtuk az mi keresztyéni igaz hitünk alatt iratott reversalis levelünket saját kezünk írásával és pecsétünkkel megerősitvén, az fejedelemnek ő kegyelmének s Erdélyországának s az Magyarországban levő részekben való statusoknak is. Datum in Tömösvár die 13. Decembris anno domini millesimo sexcentesimo trigesimo sexto.

Comes S. Bethlen mpria

(P. H.)

Kívül I. Rákóczy Gy. kezével: Betlen István reversalisa 1636. die 13. Decembris Temesvár.

Egy másik, kelet nélkűli, de a fönnebbivel szóról szóra megegyező oklevél alatt tizenkét pecséthely van, melyeknek ketteje üres, a többi tiz mellett pedig a következő aláírások állnak:

Sigismundus Kornis mp. (P. H.). Kékedi Sig. urunk ő nagysága tanácsa, hoppmestere, Szolnokvármegye főispánja mp. (P. H.). Simon Péchi de Szent-Erzsébet mp. (P. H.). Koruis Ferencz Kolosvármegyének főispánja mp. (P. H.). Kemény János fejérvármegyei főispán, fogarasi kapitány mpria. (P. H.). Bornemisza Pál udvari főkapitány mpria. (P. H.) Vesselieny Boldisár Dobokavármegyének egyik főispánja mp. (P. H.). Gerendi Márton Tordavármegyének főispánja mp. (P. H.). Huszár Mátyás Marosszéknek főkirálybirája mp. (P. H.). Stephanus Fodor judex regius sedis et oppidi Saxonicalis Szászváros mp. (P. H.).

Egy harmadik, Ecseden 1636. decz. 24-én kelt, s Bethlen Péter aláírásával és pecsétjével megerősített reversalis, csak annyiban különbözik az előbbiektől, hogy a következőkép kezdődik:

Comes Petrus Betthlen de Iktár comitatuum Hunyadiensis et Maramarosiensis perpetuus comes etc. Recognosco et notum facio per praesentes stb. s hogy Bethlen Péter magáról egyes számban beszél míg a fejedelmet nem per »ő kegyelme«, mint Bethlen István, hanem per »ő nagysága« emliti.

Végre e harmadik. Bethlen Péter által kiadott reversalis hátlapján a fejedelem kezével írva ez áll: Betlen Péter reversalisa die 24. Decembris Ecsed 1636.

„Mindhárom oklevél eredetije a m. k. orsz. levéltárban".

LIII.

1637. márcz. 1.—22.

A nagyszebeni országgyűlés törvényei.

Nos Georgius Rakoci, dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium, significantes quibus expedit universis. Quod spectabiles, magnifici, generosi, egregii et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae et partium regni Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis ad diem primum mensis Martii, anni domini millesimi sexcentesimi trigesimi septimi, in civitate nostra Megyes ex edicto nostro celebratis congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infra scriptos articulos, in eisdem comitiis paribus ipsorum votis et unanimi consensu conclusos, supplicantes nobis humillime, ut nos universos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos, acceptaque habentes, benigne approbare, ratificareque dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articvli dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis, in civitate Megyes ad diem primum mensis Martii, anni domini 1637. indictis celebratis conclusi.

Kegyelmes urunk természet szerént való fejedelmünk, nagy hálákat adunk az mindenható felséges istennek egész országúl, három nemzetűl, hogy Nagyságodat országával együtt az elmúlt sok különb-különbféle veszedelmes változásokban, állapotokban, és szegény hazánkra következendő veszedelmekben megtartotta, és Nagyságodnak erőt s egességet szolgáltatott arra, hogy szegény hazánknak fellobbant tüzét enyire való csendes és békességes állapotra hozta, és minket is egész országúl, három nemzetűl, ez mostani generalis gyülésre convocáltatott; kiért dicsirtessék és felmagasztaltassék azon szent istennek nagy neve; könyörögvén ő szent felségének azon, hogy ennekutánna is Nagyságodat birodalmában csendes, jó egességes hoszszú életben tartsa meg, és engedjen több

gyűléseket is gyakorta Nagyságodnak szegény hazánkkal egyetemben való békességes megmaradásunkra celebráltatni.

Articvlvs I.

Az elmúlt esztendőkbéli hátramaradott adónak az portára való béküldése szorgalmaztatik.

Az mint azért Nagyságod intimálja propositiójában az elmúlt esztendőbéli adónak az fényes portára való bévitelit, kegyelmes urunk nékünk is országúl, három nemzetől az tetszik, hogy mindjárást az elmúlt esztendőbéli adónkat béküldje, és arról az fényes portát contentálja, hogy így ne láttassunk valamiben az ellenünk való dolgokra okot adnunk. Annak bévitelekor ugyanakkor az athnamét is solicitálhatják s megis jelenthetik, hogy az ajándékot is felszedetjük és meg is adjuk, csak az athnamé legyen meg.

Articvlvs II.

Az kapúszám után való contributió végeztetik.

Noha látjuk kegyelmes urunk szegénységinknek számtalan fogyatkozását, és az hadak miatt igen nagy pusztulásokat; sokan közzülök meszszeföldre elbújdostanak, kik soha talám nem is redeálnak; ez elmúlt nyáron nem is takarhatván szénát, marhájok igen elholt, mostan is halton hal; az mi kevés búzájok volna, annak sincsen semmi árra; marhájoknak is, kik megmaradtanak, asztagbéli búzájokat adják szemestől; az nagy summa talléroknak is megadása rajtok vagyon: mindazáltal kegyelmes urunk, hogy Nagyságodnak is meg ne fogyatkozzunk, ígérünk kapúszám után az két adózásban tiz-tíz forintot, az Nagyságod tárházában az elmúlt esztendőbéli terminusok szerént, úgymint a szent György napinak felét ad primum Junii, felét ad primum Augusti, az szent Mihályinak felét ad primum Octobris, felét penig ad primum Decembris beszolgáltatni. Az partiumbéli uraink s atyánkfiai, az szász urainkkal s atyánkfiaival együtt, ezen tere viselésre ígérik magokat; hasonlóképpen az székely uraink s atyánkfiai is, kiknek az vármegyén ő kegyelmek közzül jobbágyok vagyon. Nagyságodnak mint kegyelmes urunknak alázatoson könyörgünk, légyen contentus véle.

Articvlvs III.

Bethlen István uram ő nagysága ellen az 1636. esztendőbéli I. articulus jó conditiók alatt cassáltatik, és az idvözült fejedelem ő felsége idejében concludáltatott articulus confirmáltatik Huszt vára építése felől.

Kegyelmes urunk fejedelmünk, Bethlen István uram ő nagyságának minémű contractusa légyen Nagyságoddal és ve-

lünk egész országúl, jól tudjuk. Az mely articulusokot azért egész országúl, három nemzetűl, ő nagyságának Ecsedből való elmenetinek alkolmatosságával csináltunk, kiváltképpen az 1636. esztendőbéli Kolosváratt ad 15. diem Mensis Februarii indicáltatott gyűlésben való első articulusunkat, és azután valókat is, melyek ő nagyságának böcsületinek sérelmére volnának, in ea parte, mennyire ő nagyságára, fiára, és amnistia [1]) a kiket béfoglal, tartoznék, egész országúl, három nemzetűl cassáljuk, annihiláljuk, és azokkal ezután soha nem élünk; úgy mindazonáltal, hogy ő nagysága is tartsa az Nagyságodnak és nékünk egész országúl adott reversalisához magát mindenekben. Huszt várának penig épületiről az szegény idvözült kegyelmes urunk Gábriel fejedelem ő felsége idejében concludáltatott articulus observáltassék, és suis temporibus suo modo praestáltassék.

Articvlvs IV.

Minden fiscalis várakban, az egy Huszt várán kívül, praesidium tartassék.

Noha kegyelmes urunk, az fiscalis várakban lévő praesidium tartása felől egynéhány rendbéli articulusink extálnak: mindazáltal ez mostani generalis gyűlésünkben egész országúl három nemzetűl így deliberáltunk arról: a mi az egy Huszt várát illeti, ennekutánna Bethlen István uram ő nagysága ne tartozzék Husztban praesidiumot az magához tartozandókon kívül béfogadni, mivel ő nagysága Huszt várának állapotjáról Nagyságodat és minket is országúl elegendőképpen assecurált, egyebütt penig minden fiscalis helyekben tartson Nagyságod elégséges praesidiumot.

Articvlvs V.

Az dotalista relictáknak magokviselések az ők meghalt uroknak javaiban végeztetik.

Az relictáknak állapotjokról ekkédiglen kegyelmes urunk noha semmit nem végeztünk: mindazáltal mostan communi voto et suffragio concludálunk így: hogyha mely relicta az uroktúl reámaradott jószágokban szántszándékkal kárt, pusztítást tészen, in praejudicium successorum, az successor nem várván azt, hogy az relicta ad secunda vota transeat, azon kár tételért evocáltassa annak az vármegyének székire, melyben az kárt tészi, és denegatis ulterioribus remediis lehessen csak egy novuma azon causában, azután appelláljon egyenesen az táb-

[1]) A nyomtatott példányban hibásan áll: Amistia.

lára vagy az gyülésre, mikoron törvények celebráltatnak; ha penig convincáltatik, tartozzék azon relicta kimenni az decedált urának jószágából, úgy mindazáltal, hogy az haeres tartozzék dossát in integrum deponálni. Ha peniglen vigore contractus bírná is az dotalista az olyan jószágot, ha az successoroknak szántszándékkal kárt tészen, és az contractusnak színe alatt pusztítaná az jószágot: eo facto is az jószágot amittálja. Ha penig inscriptióban vagyon az dotalistánál, és nem akarja az haeres patiálni, redimálja tőlle, az capitalis summát in paratis pecuniis letevén néki, de úgy, hogy ha az inscriptio legitima lészen. E converso ha az relictákat is az haeresek háborgatják, hasonlóképpen procedáljanak ők is ezen brevis processus szerént az haeresek ellen. Az mely károk penig eddig az relictáktól löttek, s most is azon jószágban laknak, azokat is az szerént persequálják; ezeken penig kegyelmes urunk csak az dotalistákat értjük, nem az tutrixocat. Az kiknek penig utrinque ilyen causájok lészen, tartozzanak az tisztek ante omnes alias causas elővenni és decidálni.

Articvlvs VI.

Az botos legényeknek kártételekről való büntetés decernáltatik.

Nem kicsin injuriánk lévén kegyelmes urunk az botos legényeknek is állapatjokról, holott búzánkat, vetésünket, füveinket egyaránt tapodtatják az Nagyságod marháival: végeztük azért, hogy az mely botos legények szántszándékkal kárt tennének, kiváltképpen az őszi és tavaszi vetésekben, comperta rei veritate, tartozzanak az igaz böcsű szerént contentálni az kárért; az olyan botos legénynek maga marháját az bücsűi szerént való kártételért igaz contentatióig foghassák ki, mivel az Nagyságod marhájának bélyege vagyon, és azok közzűl könnyen kiismérhetni.

Artcvlvs VII.

Hogy az katonák az szegénséget illetlenül akármi dologban is ne infestálják, concludáltatik.

Minémű sok injuriáink légyenek kegyelmes urunk az Nagyságod fizetett katonái felől is, meg nem tudjuk mondani, holott az kik palotára jőnek közzűlök, annyi élést szednek az szegénységen, szekeret is vévén tőllök, kiken az élést elvigyék, hogy sokáig avval érik meg, a hová zászlóstúl nem akarnak szállani, azon az falun nagy sanczot, fizetést vesznek. Hogy azért Nagyságod ezt az illetlen dolgot tollálni és refrenálni kegyelmesen ígéri, Nagyságodnak alázatoson megszolgáljuk, mint kegyelmes urunknak.

Articvlvs VIII.

Az nagybányaiak, ha az Erdélyből odaszökött jobbágyokat ki nem adják, az questus elfogatik tőllök Erdélyből, végeztetik.

Az nagybányaiaktól is nem kicsin injuriákat szenvedünk kegyelmes urunk, holott jobbágyinkat, kik odafutnak, meg nem akarják adni, sőt az kiknek megadnák is, az város kapujában az darabontok kiszabadítják kezekből. Végeztük azért Nagyságod kegyelmes tetszéséből, és ugyan articulusban is íratván, hogy valamíg ez ilyen dolgot mi ellenünk fentartják, ne légyen szabad se búzát, se vajat, se sajtot, se mézet, se szalonnát, se kötelet, in genere semminémű eladó marhát Erdélyből és az partiumból Nagy-Bányára kivinni. Ha kik penig ez ellen cselekednének, comperta rei veritate, az ispánok kétszáz forintot exequálhassanak az olyanon, vigore praesentis articuli. Ha penig ők is ezen dologból magokat megjobbítják, és odafutott jobbágyinkat megadják annak módja szerént, ezen ő ellenek írt articulusunk annihiláltassék. Könyörögvén Nagyságodnak alázatoson, fiscalis jószágiban lévő tisztviselőjével is ezen módot observáltassa ezen poena alatt. Minek előtte mindazáltal ez articulusunkkal élni akarnánk, ex superabundanti Nagyságod is velünk együtt ne neheztelje őket megtalálni; ha mégis azon contumaciában maradnának, kételenek lészünk ezen articulusunknak erejével élni.

Articvlvs IX.

Az pestisben rovásról elholt embereknek adójok defalcáltatik.

Hogy Nagyságod kegyelmességéből az pestis miatt desoláltatott helyeket minden vármegyében az ispánok revisiója szerint acceptáltatta, és adójokat is az szerint percipiáltatta, Nagyságodnak alázatoson megszolgáljuk. Végeztük azért mi is egész országúl, három nemzetől, hogy az a dolog azon karban maradjon, az egy Kolosvármegyén kívül; azok az elmúlt esztendőbéli adót restituálják, azután újobban kimenvén az tisztek rectificálják, a hol az egy pestis miatt való defalcatio kévántatik, és azután administrálják az szerént.

Articvlvs X.

Az gonosztévőket ha ki ok nélkül elszabadítja, poenája decernáltatik.

Kegyelmes urunk az mely várokban vagy penig egyéb erősségekben valamely rabot, gonosztévőt, az kiket az nemes

emberek vagy az vármegye ad bé, és az tisztek fizetésért vagy egyébképpen elbocsátják szántszándékkal, végeztük, hogy az olyan tisztek, jó okát nem adhatván dolgoknak, az előbbeni articulusok szerént 500 forinton convincáltassanak eo facto.

Articvlvs XI.

Az váradiakhoz való kegyelmessége ő nagyságának.

Az váradi városbéli atyánkfiaikoz is hogy Nagyságod kegyelmességéből, mind az postálkodásból s mind taxájoknak remittálása felől, Nagyságod kegyelmesen annuál az mennyiben lehet, Nagyságodnak alázatoson megszolgáljuk.

Articvlvs XII.

Keres-szegre annak idejében commissarius bocsáttatik.

Keres-szegre is hogy Nagyságod kegyelmességéből, a mostani szomszéd országi zurzavarok s az portai állapatok megcsendesednek, isten nékünk is Nagyságoddal együtt hazánkban jobb csendességet mutat, hogy commissáriussait elbocsáthassa, az ott való dolgoknak eligazítására, végeztük és concludáltuk.

Articvlvs XIII.

Jobbágyból lött lator darabantok párttartói ellen poena decernáltatik.

Végeztük azt is kegyelmes urunk, hogy a mely gyalogokot kapuszám után jobbágyinkból az hadban küldünk, és az olyan gyalogok, az szent úristen az dolgot lecsendesítvén, földesurokhoz visszamenni nem akarnának, vagy fenyegetnék őket, és az olyanoknak valaki pártját fogná, in poena flor. 200 convincáltassanak vigore praesentis articuli, exequáltassanak is.

Articvlvs XIV.

Az harminczadosok szokatlan taxát ne exigáljanak az sóval kereskedőkön, alias poenán maradjanak érette.

Az debreczeni és egyebütt való harminczadosok hogy az sóval való kereskedőket magok számokra szokatlan vétellel ne háborgassák, sub poena fl. 500 végeztük és concludáltuk.

Articvlvs XV.

Az publicatióról való privilegium confirmáltatik.

Végeztük azt is kegyelmes urunk, hogy az mely privilegiumot Nagyságod az elmúlt esztendőben az publicatióknak dolgából és állapatjáról adott, azon privilegium abban megírt conditiók szerént roboráltassék, confirmáltassék, és in specie

articulusban is írattassék, melyeknek tenora igy következik: Mivel eddig az deficiált emberek jószágiuak publicatiójában semmi bizonyos terminus nem observáltatott, megengedtük, observáltatni is parancsoljuk, hogy ennekutánna mindenkor csak szintén az olyan deficiált emberek jószága publicáltassék az mostani publicatiónak szokott processusa szerint, az kik a publicatiónak előtte harminczkét esztendők alatt deficiáltanak, az kik penig ezelőtt harminczkét esztendővel deficiáltanak, azoknak jószágok soha ne publicáltassék ezután fiscusunk számára, hanem az fiscus, avagy ha donatarius lészen, az procedáljon afféle jószágoknak keresésében longo juris processu. Hogy penig az contradictorok, kik az publicatiónak contradicáltanak, igasságokat jobb módjával producalhassák, és ne kénszeríttessenek minden terminusokon indifferenter compareálni, abban is ennekutánna ilyen mód observáltassék: az gyűlések alatt indifferenter minden publicatiók, kiknek anniversarius terminusok elölt, revideáltassanak; az mely publicatióknak penig terminusok az gyűlésig el nem telnék, terminusok alatt revideáltassanak; az erdélyi publicatiók az erdélyiek terminusán, az Magyarország részeinek publicatiójok az magyarországi terminusok alatt decidáltassanak.

Articvlvs XVI.

Hogy Biharvármegyéből az elszökött jobbágyokat kiadják, végeztetik.

Vagyon ilyen bántásunk is kegyelmes urunk, hogy az mely jobbágyink Erdélyből Bihorvármegyében szöknek, tempore repetitionis kézben sem adják, sem penig nem felelnek felőlök, hanem csak reá szabadítják, hogy megfoghassa az repetens az jobbágyot. Végeztük azért és ugyan articulusban is írattuk, hogy ő kegyelmek is sub poena in articulis expressa az előbbeni articulushoz tartsák magokat, és jobbágyinkat comperta rei veritate restituálják, az holdoltságon kívül, az hova az szolgabírónak nem volna menni bátorságos az holdoltságban.

Articvlvs XVII.

Hunyad vármegye praestálja az gratuitus labort Karán-Sebesben.

Végeztük azt is kegyelmes urunk, Hunyadvármegyéből az gratuitus labort praestálják Karán-Sebesben, sub poena ducentorum florenorum Hungaricalium, az előbbeni articulusok szerint.

Articvlvs XVIII.

Karán-Sebesben restituálja az Keresztesi Pál uram successora az elvitt szakálasokat.

Az mely szakálasokat Keresztesi Pál uram Karán-Sebesből elvitt volt, mivel azok az végházaknak munitiójára valók voltanak, végeztük, hogy sub poena fl. 200 comperta rei veritate viszszaadassanak.

Articvlvs XIX.

Jenőben praestálja Zaránd az gratuitus labort.

Mivel kegyelmes urunk Jenő igen végház, és az falai mostan is igen megromladoztanak: végeztük egész országúl, három nemzetűl, hogy Zarándvármegye, az felsőjárás is, úgy praestálja az gratuitus labort egy hétig, mint az alsójárás, minden helyeken az urak jószága is. Holott penig Jenőhöz sok fiscalis jószágok vadnak, Nagyságodnak könyörgünk, kegyelmességéből váltsa ki, hogy azok vihessék végben Jenőhöz való épületeket; mert azon kivűl az gratuitus labor igen keveset tészen. Az kiket kegyelmes urunk az fiscalis jószágokban jure perennali eladtanak, Nagyságod kegyelmességéből recuperáltassa az 1615. esztendőbéli articulus szerént; az mely fiscalis jószág penig valora felett való summában vagyon Jenőhöz, az is redimáltassék az előbbeni articulus szerént.

Articvlvs XX.

Nem szabad új aknát nyitni sub certa poena.

Az kik Nagyságod sóaknáin kivűl sót ásnának, vágnának, avagy hordanának, végeztük és concludáltuk, hogy ha idegen ember valaki földén, határán, sót vág, és ott depraehendáltatik, minden nála levő marháját amittálja, maga penig flor. 40 redimálja magát; erről observáltassék az 1633. esztendőbéli 13-dik articulus.

Az nemes embereknek is penig maga szükségére is ne légyen szabad se pénzen, se ajándékon az sót eladni vagy vágni; ha penig comperiáltatnék, hogy vagy maga, vagy tisztartója pénzen vagy ajándékon sót adna el, vagy maga szükségére is vágatna, comperta rei veritate, toties, quoties peccál, in poena flor. 200. convicáltassék.

Articvlvs XXI.

Az Réz-bányához vágandó öl fáknak vágatása decernáltatik.

Az Réz-bányához vágandó öl fáknak állapatjokról kegyelmes urunk végeztük, hogy observáltassék az 1633. eszten-

döbéli 14-dik articulus, és az míg Nagyságod comissariusit küldheti ki, tartozzanak az előbbeni usus szerént az öl fákat praestálni.

Articvlvs XXII.

Kik az harminczadot elkerülik, arról való poena concludáltatik.

Mivel kegyelmes urunk az harminczadosokról elegendő articulusink extálnak, tetszett mostan is, hogy Nagyságod azon articulusokat observáltassa, hogy minden vármegyében, citatione tamen mediante, in prima sede judiciaria, ante omnes alias causas az harminczadosok dolga leváltassék, abscissisque omnibus juridicis remediis determináltassék, és az olyan contumax emberek, kik az harminczadot elkerűlik, in triplo convicáltassanak. Ha penig jobbágy ember lészen, kérjenek törvényt felőle, és ha nem tetszik az törvény, utrinque appellálhassák; de annak is büntetése azon feljebb specificáltatott mód szerént légyen.

Articvlvs XXIII.

Az mely tösérek insidiose marhát visznek ki az országból, azoknak poena inftigáltatik.

Az kik kegyelmes urunk innen Erdélyből marhát vinnének ki kereskedésnek okáért, végeztük egész országúl, hogy arról az 1632. esztendőbéli 30-dik articulus observáltassék minden rendek között indifferenter.

Articvlvs XXIV.

Fogaras-földéről elbujdosott jobbágyok reducáltassanak.

Mivel az Fogaras-földéről elbujdosott és akármi módon elment jobbágyok felől immár egynehány úttal concludáltunk kegyelmes urunk országúl: végeztük azért újjobban, hogy az 1635. esztendőbéli 14-dik articulus observáltassék, hoc addito: hogy ha az temporalis ura valami marhát ád néki az jobbágyságra való kötelezésének idején, s azután épűlt, azt szőrin tartozzék az jobbágy néki viszszaadni tempore reductionis; ha penig semmit nem adott, hanem maga industriájával keresett az jobbágy, ne tartozzék elvenni tőle, sub poena praemissa. Sőt ha szabad akaratja szerént az jobbágy haza akar menni akarmikor, meg ne tartóztassa, bocsássa békével ezen poena alatt minden kár nélkűl.

Articvlvs XXV.

Vizaknai aknára az fundus regiusról kötelenség alatt Szeleste széken kivül ne tartozzanak extraordinarie munkásakat adni.

Kegyelmes urunk fejedelmünk, mivel az egész universitásnak sok bántódása vagyon, holott őket az fundus regiusról

is akar micsoda munkára erőltetik Vizaknára az kamara ispánok, az mely soha nem volt, és az fundus regiusról soha nem tartoztak, hanem csak Szeleste székből, mikoron új aknát kezdettenek Vizaknán: végeztük azért az Nagyságod kegyelmes tetszéséből is, hogy ő kegyelmek között is ezen dologban observáltassék az régi jó usus; ne kételenítessenek illetlen terehviseléseket velek praestáltatniok az fundus regiusról; mindazáltal Szeleste székből tartozások szerént praestálják az régi jó usus szerént.

Articvlvs XXVI.

Salus conductusa és czímere kiknek nincsen, postán hordozni az olyanokat ne tartozzanak, se ne gazdálkodjanak nekik

Végeztük azt is kegyelmes urunk egész országúl, hogy az járókelők, fő emberek szolgái, posták és egyébb rendek úton járásokban semmi illetlen dolgot ne cselekedjenek, és posta lovakot avagy szekereket az várasi atyánkfiaitól minden helyeken, mind Lugoson, Kárásnebesben és egyebütt is tovább az régi jó usus és rendtartás kivűl ne vigyék, se ne erőltessék őket, hanem observáltassék ezekről az 1630. esztendőbéli 13-dik, viszont az 1627. esztend. 5-dik, és 1626. esztend. 14-dik articulusok. Ha penig ehez nem tartanák magokat, hanem valamely posta szántszándékkal az szegény ember lovát által verné, megölné: eo facto adja meg az árát. Az több articulusok is observáltassanak az posták és útonjárók dolgából.

Articvlvs XXVII.

Az várokban való drabantoknak esztendejek eltelvén, bocsássák békével, s az üdő alatt az feleségek adják meg az adót.

Kegyelmes urunk fejedelmünk, az Nagyságod kegyelmes tetszéséből végeztük mi is, hogy az mely drabontot az Nagyságod váraiban befogadnak drabantságra jobbágyinkból, esztendejek eltelve, ha viszsza akarnak menni, mehessenek viszsza, minden bántás nélkül; feleségeket penig ne vigyék bé az várokban, hanem szolgálják az földesurokat, és adják meg is adójokat.

Articvlvs XXVIII.

Az taxás városoknak contributiója.

Kolosvár adjon flor.	2200.
Fejérvár adjon flor.	200.
Bánfi Hunyad adjon flor.	200.
Udvarhely adjon flor.	250.
Kizdi-Vásárhely adjon flor. . . .	175.

Sepsi Szent György adjon flor. . .	125.
Illyefalva adjon flor.	125.
Egeres adjon flor.	100.
Nagy Almás adjon flor.	70.
Várad adjon flor.	1500.

Nos itaque praemissa suplicatione dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae ditioni nostrae subjectarum benigne exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulos, nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris de verbo ad verbum, sine diminutione et augmento vel variatione aliquali, inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula, in eisdem contenta, ratos, gratos et accepta habentes, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus, offerentes nos benigne, quod praemissa omnia, in omnibus punctis, clausulis et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios quoslibet observari faciemus. Harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in civitate nostra Meggyes, die vigesima secunda mensis Martii, anno domini millesimo sexcentesimo trigesimo septimo.

G. Rakoci mp.

(P. H.)

Nyomtatott hiteles példánya, hátán ezen jegyzéssel: »Pro Comitatu Albensi Transylvaniae«, *az erd. Muzeumban* (*a Dóváth-gyüjteményben*). — Egyszerü példánya, a fejedelem aláirása és pecsétje nélkül, *ugyanott* (*Jos. Com. Kemény Cod. Authent. Act. Diact. Trans. IV. köt.*)

LIV.

1637 márcz. 20.

Bogádi és Réz utasítása a II. Ferdinánd halála alkalmából küldendő követség ügyében.

Azt mi értjük s jól tudjuk, hogy császárt ő felségét méltóságosb volna uri követink által mostani új császárságában idvözlenünk s atyja halálában keserves állapatjában vigasztalnunk: de mind tatárság fenn levén, s a Duna mellett török hadak, s Havasalfölde, Moldva mind fegyverben lévén, az portának is igen nagy vigyázása levén reánk, veszedelem nélkül mint lehessen meg, mi nem látjuk, mert alioquin az ő felsége méltóságát örömest megadnók, ha veszedelem nélkül lehetne: azt kellene cardinál uramnak ő kegyelmének, és a hol az alkalmatosság mutatná, proponálni, hasznosb-é az közönséges jóra nézve per tacitam legationem ő felségéhez minden en-

gedelmességünket, igaz sinceritásunkat megmutatni, avagy pedig publice az portának nagy offensiojával azon dolgot praestálni. Míg az török nyilván ellenségünknek nem declarálja magát, idő előtt nem hasznos Erdélynek irritálni. Erről vegyen Kegyelmed cardinál uramtól értelmet és jóakaróinktól is, az kiktől illik. Azt solennis legatio nélkül is becsületes szolgáink által megigérhetjük, hogy mi az megholt császárral ő felségével való confoederationkat az mostani császárral ő felségével is szentül meg akarjuk tartani, kérvén ő felségét is, mint legitimus successort, hogy a velünk kötött confoederatiót ő felsége is tartsa meg.

Az solennis legatióban forog egyfelől az ő felsége méltósága, másfelől pedig Erdélynek periclitálása, talám ő felsége sinceritasunkkal megelégedvén és méltóságának tettetes legatio nélkül való megadásával is contentus leszen, közönséges veszedelmünknek eltávoztatására nézve. Ez kérdésről pedig beszélgetvén cardinál urammal és más jóakaróinkkal is, valami azoknak tetszeni fog, éjjel nappal nekünk is adja értésünkre. Mert mi idegenek nem volnánk a tettetes legatio küldéstől, csak lehetne derekas nagy akadályunk nélkül. Az törökökkel való békességünk még új állapattal levén, könnyebben suspicalkodhatnak felőle; noha Betlen István ennek előtte is avval vádolt benünket, hogy mi császárhoz ő felségéhez kötöttük magunkat a törökök ellen. Cardinál uramnak császárnak ő felségének szóló credentionalis levelünknek pariájat megmutatván, ha fog tetszeni ő kegyelmének, azzal menjen fel kegyelmetek ő felségéhez, és salutálja, szerecséltesse új birodalmában, s mostani keserűségében vigasztalja. Azért is jobb Kegyelmeteknek felmenni, hogy ha módunk nem lehet a követek felküldésében, ne ítéljék azt, hogy már ő felségét császárt posthabealtuk volna, hanem kegyelmetek instructiója szerint ez particularis legatio által adja meg az ő felsége méltóságát, ajánlván a mi részünkről az szent békességnek megtartását, ő felségét is azon dologra kérvén. Kérje azon is Kegyelmetek ő felségét, hogy az legationak (ne) az ő alacsony állapotját, voltát, hanem az mi igaz sinceritásunkat tekintse inkább.

Ebben azért nem az a mi intentiónk, hogy ő felségét az mostani Kegyelmetek követsége kívül más követség által is nem akarnók látogatni,; csak hogy ne lenne tettetes az török botránkozására, és idő előtt ne kivántatnék.

Kívül: *(Rálóczi Gy. kezével)*. Bogádi s Réz András brevis instructiója. 20. Martii Medgyes 1637.

(Eredetije a vörösvári levéltárban.)

Lap.

X. 1632. marcz. 11—ápr. 24. Kery János követsége 274
XI. 1632. maj. 1—10. A gyulafehérvári országgyülés törvényei 280
XII. 1632. maj. 28—júl. 11. Semnyey korlátnok követsége . 289
XIII. 1632. szept. 19. Kery küldetése Rákóczyhoz 299
XIV. 1633. ápr. 5. A fejedelem Kapi Andrásnak az eperjesi tárgyalások ügyében 311
XV. 1633. ápr. 24—maj. 15. A gyulafehérvári országgyülés törvényei 312
XVI. 1633. maj. 15. A fejedelem Kapi Andrásnak az eperjesi tárgyalások ügyében 327
XVII. 1633. maj. 16. Az első diploma tervezetek 328
XVIII. 1633. jul. 18. Rákóczy levele biztosaihoz az alkudozások ügyében 272
XIX. 1633. jul. 25. Kiegyezés Brandenburgi Katalinnal . . . 274
XX. 1633. aug. 29. Zolyomi notapere 340
XXI. 1633. aug. 5—szept. 28. Az eperjesi béke 387
XXII. 1634. apr. ho. Pathay Sámuel követsége Bécsbe 389
XXIII. 1634. maj. 12—jun. 1. A gyulafehérvári országgyules törvényei 398
XXIV. 1634. jun. 21. Csernel és Hrabecz követsége a lengyel királyhoz 409
XXV. 1635. febr. 20. A király válasza, melyet a soproni országgyules alkalmával Rákóczy követeinek adott 411
XXVI. 1635. maj. 13—jún. 10. A gyulafehérvári országgyülés törvényei 414
XXVII. 1635. máj. 20.—szept. 30. Hrabeczim Dániel bécsi követsége 434
XXVIII. 1635. nov. 23. Székely Mózes egy török fővezérhez, közbenjárását kéri 439
XXIX. 1635. nov. 29. Esterhazy emlekezete Csernel számára . . 440
XXX. 1536. febr. 16. Herczeg Zsigmond bécsi küldetése . . . 442
XXXI. 1636. febr. 15. Rákóczy ellen a kolosvári országgyülésen kiadott lázitó-irat 444
XXXII. 1636. febr. 15—29. A kolosvari országgyűlés irományai s törvényei 447
XXXIII. 1636. febr. 22. Rákóczy Balingot tudósitja az országgyülések befolyásáról s hadfogadásairól 464
XXXIV. 1636. febr. 15—márcz. 11. Rákóczy Melithnek a Bethlen Peter által elhagott szolgái ügyében 465
XXXV. 1636. febr. 27—ápr. 10. Csernel és Bogádi követsége a császárhoz 468
XXXVI. 1636. márcz. 17. Bethlen István második körlevele . . . 477
XXXVII. 1636. ápr. eleje. Klobusiczky a császárnak beadott emlékirata 497

Lap

XXXVIII. 1636. ápr. 29. Rákóczy utasítása Pázmányhoz küldött követei Réz és Klobusiczky számára 498

XXXIX. 1636. máj. 17. Rákóczy Perényit tudósítja hadi készületeiről 502

XL. 1636. máj. 25—jún. 6. A gyulafehérvári országgyűlés törvényei s irományai 504

XLI. 1636. jún. 9—20. Rákóczynak a Bethlen Péter által támasztott mozgalom ügyében írt levelei 514

XLII. 1636. júl. 1. A császár parancsa Keglevich ónodi kapitányhoz, melyben Rákóczy ellen a hadfogadást tiltja . . 523

XLIII. 1636. júl. 2. Pázmány és Esterházy izenetei Bodor Benedek által Rákóczyról 524

XLIV. 1636. aug. 12—szept. 7. Rákóczy utasítása Klobusiczkynak 525

XLV. 1636. aug. 14. A nádor körlevele a megyékhez, melyben inti őket, hogy a törökök s az erdélyi fejedelem betöréseikkel szemben ők is készen legyenek 533

XLVI. 1636. szept. 5. Kassai korlátnok tervezete, a kassai főgenerálishoz, lengyel királyhoz, Pázmányhoz küldendő követség ügyében 534

XLVII. 1636. szept. 11. Bethlen István levele az erdélyi rendekhez s hajdúkhoz Rákóczy letéte ügyében 542

XLVIII. 1636. szept. 16—okt. 16. Bogádi András követsége a császárhoz 550

XLIX. 1636. szept. 27—okt. 16. Klobusiczky András követsége a császárhoz 561

L. 1636. okt. 26—nov. 6. A boros-jenei országgyűlés irományai s végzései 571

LI. 1636. nov. 13. Az alkudozások folytatása 572

LII. 1636. decz. 1—24. Kiegyezés Bethlen Istvánnal s Bethlen Péterrel 579

LIII. 1637. márcz. 1—22. A megyesi országgyűlés törvényei . 588

LIV. 1637. márcz. 20. Bogádi és Réz utasítása a II. Ferdinánd halála alkalmából küldendő követség ügyében 598

Hibaigazítás.

8-dik lap 13-dik sor alólról »decz. derekán« h. olv. »**jan. elején.**«

131-dik lap 23-dik sor alólról »Kun Istvánnal« h. olv. »**Kun Lászlóval**«.

160-dik lap 16-dik sor felulról »1630« h. olv. »1631«.

175-dik lap 20-dik sor alólról »jan.« h. olv. »**május**«.

201-dik lap alján, a 4-dik számú jegyzet végéről **kimaradt**: »**Szentpáli**-nak egy fennmaradt utasitását l. **Török-Magyarkori Államokmánytár** III. k. 407—411. ll., hol a kelet hibasan van **1646-ra téve 1634. április** helyett, valamint az utasitás is hibásan van **Bethlen Ferencznek** tulajdonitva.

ymesi Forgách Ferencz, nagyváradi püspök, magyar historiája 1540—1572 Forgách Simon és Istvánfi Miklós jegyzéseikkel együtt. A herczeg Esztérházy-féle kéziratból közli Majer Fidel. Bevezette Toldy Ferencz. Egy kötet. (Monum. Script. 16. kötet.) 1866. LXXXVIII és 553. lap. 3 frt.

GYAR TÖRTÉNELMI EMLÉKEK. (Monumenta Hungariae Historica). *I. osztály Okmánytárok:* (Diplomataria). I—XXV. kötet. 1857—1879. 8-rét. Ára az eddig megjelent 25 kötetnek együtt megrendelve 45 frt. Tartalom:

gyar történelmi okmánytár, a brüsseli országos levéltárból és a burgundi könyvtárból. 1441—1652. Összeszedte s lemásolta Hatvani (Horváth) Mihály. I—IV. kötet. (Monum. Diplom. 1—4. köt.) 1857—59. 89⁴/₅ ív 8 frt.

gyar történelmi okmánytár, londoni könyv- és levéltárakból 1521—1717. Összeszedte és lemásolta Simonyi Ernő. Egy kötetben. (Monum. Diplom. 5. köt.) 1859. 318 lap. 9 frt.

ádkori új okmánytár. (Codex Diplom. Arpadianus cont.) Fejér Gy. Codex Diplomaticusának folytatása. Közzéteszi Wenzel Gusztáv. I—XII. kötet. (Monum. Diplom. 6—13. 17. 18. 20. 22. kötet.) 1860—1874. 392 ív 28 frt.

inczi Péter okmánytára. (Diplom. Alvinczianum:) Erdélyi visszacsatolása felett a magyar királylyal és megbizottjával folytatott alkudozások történetéhez 1685—1686. Közzétette Szilágyi Sándor. 2 kötetben. (Monum. Diplom. 14. 15. köt.) 1870. I. VI és 421 lap. II. 338 és LVIII lap. 4 frt.

Pápa és Fernese Sándor bibornok Magyarországra vonatkozó diplomácziai levelezései. 1535—1549. Közli Óváry Lipót. (Monum. Dipl. 16. köt.) 1879. XXXVI. és 214 lap. Ára 2 frt.

mány Péter levelezése. (Cod. Epistol. Petri Pázmány Card). Közzé teszi Franki Vilmos I. kötet. 1605—1625. (Monum. Diplom. 19. köt.) 1873. XXV és 461 lap 3 frt.

ánytár I. Rákóczi György svéd és franczia szövetkezéseinek történetét hez. 1632—1648. Szerkeszté és jegyzetekkel ellátta Szilágyi Sándor. Egy kötet. (Monum. Diplom. 21. kötet.) 1873. IX. és 491 lap. 2 frt.

ánytár II. Rákóczi György diplomatiai összeköttetéseihez. (1648—1660. Szerkeszté Szilágyi Sándor. Egy kötet. (Monum. Diplom. 23. kötet.) 1874. VII és 740 lap. 3 frt.

Rákóczi György fejedelem családi levelezése 1632—1660. Szerkeszté Szilágyi Sándor. Egy kötet, két fényvéseti hasonmással. (Monum. Diplom. 24. kötet.) 1875. XII és 644 lap. 4 frt.

Miklós levelezése. Közli Ipolyi Arnold. Egy kötet. (Monum. Diplom. 25 kötet.) 1876. XV és 639 lap. 3 frt.

YAR TÖRTÉNELMI EMLÉKEK. (Monumenta Hungariae Historica.) *II. osztály Írók.* (Sciptores) I—XXIII. 1. 2. fele. XXIV—XXIX. és XXXII. kötet. Egy a VIII. kötethez tartozó pótfüzettel. 1857—1877. 8-rét. Ára az eddig megjelent 30 kötetnek együtt megrendelve 54 frt. Tartalom:

émi György, II. Lajos és János királyok házi káplánja emlékirata Magyarország romlásáról. 1484—1545. Közli Wenzel Gusztáv. Egy kötet. (Monum. Script. 1. köt.) 1857. XXXIV. és 410 lap. 2 frt.

nosios Antal, m. k. Helytartó. Esztergomi Érsek összes munkái. Közli Szalay László (1—7) és Wenzel Gusztáv (8—12) 12 kötet. Név és tárgymutatóval. (Monum. Script. 2—6. 9. 10. 19. 20. 25. 26. 32. kötet.) 1857. 294 ív 26 frt.

lásházy István nádor följegyzései 1592—1603, és Hidvégi Mikó Ferencz historiája 1594—1613. Biró Sámuel folytatásával. Közli Kazinczy Gábor. Egy kötet. (Monum. Script. 7. kötet.) 1863. IX és 231 lap. 2 frt.

nyay Dávid, az utolsó török deák, történeti maradvanyai. Összeszedte s jegyzetekkel és oklevéltárral kisérve kiadta Szilágyi Sándor. Egy kötetben; egy pótfüzettel. (Monum. Script. 8 kötet.) 1867. 544 lap. 2 frt.

jai B. Apor Péter munkái. Közli Kazinczy Gábor. Egy kötetben. Monum. Script. 11. kötet.) 1863. X és 484 lap. 2 frt.

s János Mihály, m. kir. történetiró magyar historiája. 1490—1562. A m. egyetemi könyvtár eredeti kéziratából a szerző életével közli Toldy Ferencz II. III. kötet (Monum. Script. 12. 13. 14. kötet.) 1865—1867. I. CIX és 461 lap. IX és 495 lap. III. VIII. és 474 lap. Ára 7 frt.

irásai. (Monum. Script. 23. kötet két részben, 24. kötet.) 1869—[illegible] I. [illegible]
788 lap. II. XVI és 707 lap. 7 frt.

Kritobulosz. II. Mohamed élete. A magyar tudományos Akadémia [illegible]
sága által kiadott görög szöveget ugyanannak megbizásából fordította [illegible]
s o l y. Egy kötet. (Monum. Script. 22. kötet.) 1875. X és [illegible] lap. [illegible]

Történelmi naplók. 1663—1719. Közli Thaly Kálmán. [illegible]
élettelirása. — Bártfai követek naplója az ónodi gyülésről. — [illegible]
és Pápai János nándor-fejérvári követségének diariuma. — [illegible]
krónikája. — Bivolinyi István töredék-naplója. — Ritter György [illegible]
emlékirata. Egy kötet. (Monum. Script. 27. kötet.) 1875. XXXII [illegible]

Szamosközi István fennmaradt történeti munkái. Közli Szilágyi [illegible]
Négy kötetben. (Monum. Script. 21. 28. 29. és 30. kötet. 1877.) 8 frt.

HARMADIK OSZTÁLY: ORSZÁGGYŰLÉSEK

MAGYAR ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK, történeti bevezetésekkel, F r a k n ó i V i l m o s t ó l) Első kötet: 1526—1536. Budapest, 1874. XXXII és [illegible] lap. *Monum. Comitialia. I köt.* — Második kötet: 1537—1545. Budapest, [illegible] 6 frt *Monum. Comitialia. II. kötet.* — Harmadik kötet: 1546—1556. Budapest, 647 lap. — *Monum. Comitialia III. köt.* Ára 3 frt. — Negyedik kötet. [illegible] Budapest, 1877. 670 lap. Ára 3 frt. — Ötödik kötet. 1564—72. [illegible] Budapest, 1878. Ára 3 frt. — Hatodik kötet. 1573—1581. 626 lap. Budapest, Ára 3 frt. Hetedik kötet. 1582—1587. 534. lap. Ára 3 frt.

ERDÉLYI ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK történeti bevezetésekkel S z i l á g y i S á n d o r t ó l. I. kötet. 1540—1556. XVI és 580 l. Ára 3 frt. Második kötet [illegible] 1576. 584 l. Budapest 1877. Ára 3 frt. — Harmadik kötet. Budapest, 1878. [illegible] Negyedik kötet. Budapest 1879. Ára 3 frt. Ötödik kötet. 3 frt. — Hatodik [illegible] Hetedik kötet. 3 frt. — Nyolczadik kötet 3 frt.

NEGYEDIK OSZTÁLY: DIPLOMACZIA.

MAGYAR DIPLOMACZIAI EMLÉKEK, az Anjou-korból, szerk. W e n z e l G u s z t á v. Első kötet: 1268—1341. Budapest, 1874. XXX és 423 lap. [illegible] Második kötet: 1342—1370. Budapest, 1875. XXX és 687 lap. [illegible] Harmadik kötet: 1371—1426. Budapest, 1876. XXVIII és 777 l. 4 frt. *Monum. [illegible] II. III. köt.*

LIBRARIES
STACKS
OCT 2 9 1970

MONUMENTA COMITIALIA REGNI TRANSSYLVANIAE.

ERDÉLYI ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK.

TÖRTÉNETI BEVEZETÉSEKKEL.

A M. TUD. AKADÉMIA TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA

MEGBÍZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

SZILÁGYI SÁNDOR

RENDES TAG.

TIZEDIK KÖTET.

(1637—1648.)

BUDAPEST,

A M. T. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA

(Az Akadémia épületében.)

1884.

kötetben. 1878. I. 482. lap. II. 579. lap. III. 426. lap. Ára 7 frt.

AZ ELTŰNT VÁRMEGYÉK. Irta Pesty Frigyes. 2 kötetben. Ára 5 frt

OCSKAY LÁSZLÓ. II. Rákóczi F. fejedelem dandárnoka és a felső-magyarországi ... ratok 1703—1710. Irta Thaly Kálmán. 1880. Ára 3 frt 60 kr.

A KÖZOKTATÁS TÖRTÉNETE Magyarországon a XVIII. században. Irta M... Aladár. 1881. 2 kötetben. Ára 6 frt.

ARCHIVUM RÁKÓCZIANUM. II. Rákóczi Ferencz levéltára, bel- és külföldi ... rakból bővitve. I. Oszt. Had- és belügy, szerkeszti *Thaly Kálmán*. I. köt. ... Ferencz fejedelem Leveleskönyvei, levéltárának egykorú lajstromaival 17... XXVIII és 688 l. — II. 1707—9. XXVIII és 656 l. — III. 1710—12. X és ... Pest 1873—4. Mindenik kötet ára 2 frt. — IV—VII. kötet. Gróf Bercsényi ... levelei Rákóczi fejedelemhez I—IV. köt. 1704—1712. Közli Thaly K. Ára ...

— — II. Oszt. Diplomatia I. II. és III. köt. Angol diplomatiai iratok, ... levéltárakból közli *Simonyi Ernő*. Pest 1871—77. 630, 672, 496 l. Egy-egy ... ár...

II. Rákóczi Ferencz Önéletrajza és »Egy keresztény fejedelem áhitatai« ... munkája. Budapest, 1876. VIII. 589. l. Ára 3 frt.

TÖRÖK-MAGYARKORI TÖRTÉNELMI EMLÉKEK. Első osztály: I. II. k... mánytár a hódoltság történetéhez Magyarországon. Szilády Áron é... lágyi Sándortól. I. II. köt. 1863. XXX és 458 és 460 l. 4 frt.

— — — III.—IX. köt. 1868—73. Török-magyar-kori Állam-Okm... szerk. és jegyzetekkel ellátták, Szilády Áron és Szilágyi Sá... I.—VII. k. 1868—73. mindenik kötet 2 frt.
A kilencz kötet együtt megrendelve 15 frt.

MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁR. A történelmi kútfők ismeretének előmozdítására ... keszti *Toldy Ferencz* I—XXV. kötet. 1856—1878. 8-rét. Ára a 25 kötetnek ... véve 22 frt. Egyenkint egy-egy kötet ára 80 kr., kivéven a XX., XXI. és XX... egy-egynek ára 1 frt 80 kr., a XXII—XXIV. köt. egy-egynek ára 1 frt 60 kr.

MAGYAR LEVELES TÁR. I. köt.: Négyszáz magyar levél 1504—1560. Sz... Ágostontól. XX. és 482 l. kilencz kőiratu hasonmásos táblával 1 frt 20...

— Második kötet. Magyar hölgyek levelei. 400 darab 1515—1709. Közli ... Farkas. XVI és 464 l. Ára 2 frt.

FEJÉR GYÖRGY MAGYARORSZÁGI OKMÁNYTÁRÁNAK betürendű tárgymu... Czinár Mórtól. XVI és 549 l. 2 frt.

ÉVMUTATÓ Fejér György Okmánytárához. Knauz Nándor által. 44 l. 30 k...

HUNYADIAK KORA MAGYARORSZÁGON Gr. Teleki Józseftől. I.—V...

ERDÉLYI

ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK.

TIZEDIK KÖTET.

(1637—1648.)

MONUMENTA HUNGARIAE HISTORICA.

MAGYAR TÖRTÉNELMI EMLÉKEK.

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA.

HARMADIK OSZTÁLY.

ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK.

BUDAPEST.
A M. TUD. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.
(Az Akadémia épületében.)
1884.

NUMENTA COMITIALIA REGNI TRANSSYLVANIAE.

ERDÉLYI
RSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK

TÖRTÉNETI BEVEZETÉSEKKEL.

A M. TUD. AKADÉMIA TÖRT. BIZOTTSÁGA

MEGBÍZÁSÁBÓL SZERKESZTI

SZILÁGYI SÁNDOR

RENDES TAG.

TIZEDIK KÖTET.

1637—1648.

BUDAPEST,

A M. TUD. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

(Az Akadémia épületében.)

1884.

M65
V.

Budapest, 1884. Az Athenaeum r. társ. könyvnyomdája.

XXIII. FEJEZET.

s panaszával a törvényhatóságokhoz fordúlt: [1]) azonban végre mégis engedett Rákóczy s az ország kivánatának, s a visszatérési rendeletet megküldte neki Rákóczy közvetítésével. [2]) Nem rajta múlt, hogy Laskai nem engedelmeskedett s útját Lupulhoz vette Moldvába; [3]) ő ha duzzogott is, de nem volt szándékában újabb bonyodalmakra okot szolgáltatni.

De Rákóczyt sem vezette kizárólag bizalmatlankodás. Mint látszik, a porta halasztotta a béke ratificálását, a szultánt annak megkötéséről nem is értesítették, ezenkivül a kapitiha levelei tele voltak hadi hirekkel: szóval egy török támadás esélye nem tartozott a lehetetlenségek sorába. Épen ezért, midőn a fejedelem Bogádyt és Rézt Bécsbe küldte, nem csak az volt meghagyva nekik, hogy a császár halála alkalmából a fejedelem részvétét fejezzék ki — hanem hogy ez esetre a már többször megigért, de mindig elkésett segély megadását sürgessék. Pázmányt ők már halva találták s a bibornokban Rákóczy legőszintébb jóakaróját, legmegbizottabb emberét vesztette el, kivel, ha valamit közlött, attól nem volt oka tartani »hogy az kárára fordulhatna«[4]). Ez uttal azonban a kormány tagjai nem gördítettek nehézséget a követek útjába. Az új császár III. Ferdinánd apr. 16-án már fogadta őket, [5]) s 22-én a végválaszt is megkapták.

Meg voltak bízva kérni a császárt, hogy ha a török megtámadná Erdélyt, tartsa fenn III. Ferdinánd is mind azt, mit atyja igért. S a válasz kedvezően hangzott: Az atyjától megigért segélyt ő is meg fogja adni: nagy szükség idején 4000 embert, de arra ügyeljen, hogy e had Lengyelország felől jőjjön Erdélyre, nehogy a török a dologban békeszegést lásson. Sőt ha

[1]) Szalánczy Mihályfalván 1637. apr. 16-án kelt levele a gyulafehérvári Batthyány könyvtárban, említi a székely-székekhez irott levelet, ugyan ő máj. 5-én irott levelében a szász-székekhez irottakat: de ha szász és székely-székekhez irt, valószínűleg nem hagyta el a megyéket is. — V. ö. Törv. és Okiratok III.

[2]) Levelek és Okiratok 406-ik l.

[3]) Ugyanott 505.

[4]) Rákóczy máj. 22-iki levele. Erd. tört. Adatok IV. 356-ik l.

[5]) Csernel apr. 22-iki levele a fejdelemhez (Orsz. ltár.) - Holnap lesz hete kglmes uram, hogy audientiánk volt Réz András urammal három órakor délután. -

s mindenek felett utasítsa ő felsége tisztviselőit, hogy az igéret megvalósítását ne hiusítsák meg. [1])

Ha Rákóczy a császár támogatásáról biztosítni akarta magát, ha a császár is fenn kívánta tartani a jó viszonyt [2]), egyik oka ennek az volt, mert a szomszéd Oláhországban tartottak zavaroktól. A két oláh vajda — Lupul a moldvai s Máté a havaseli — régóta farkasszemet néztek egymással: amaz Rákóczynak ellensége, ez szövetségese volt, ki múlt évi szorongattatásaiban jó szolgálatot tett neki. De Mátét az udvar is kegyelte s követét még a télen is Bécsben szivesen látták. [3])

Hogy Lupul Mátét ki akarja országából zavarni, annak hosszabb idő óta hire járt. Nem jöttek hát váratlanúl a kapitiha erre vonatkozó tudósításai: sőt az a hir sem lepte meg Rákóczyt, hogy a dologban benne van a porta keze is — az lévén itt a terv, hogy Máté elűzése után reá kerűlne a sor s helyére Székely Mózest fognák behozni: hisz a csausz is, ki az athnamét hozta, visszatérő útjában mindenfelé ezzel fenyegetőzött. [4])

Rákóczy e hirekkel szemben eleinte várakozó állást foglalt el. Tanácskozott ugyan a teendőkre nézve, ha megsegítse-e Mátét, [5]) de hadfelkelésre még nem gondolt s a kiegyenlítést is lehetőnek tartá, annyira, hogy Brandenburgi Katalint is, ki

---

eszünkben, ki csak viselne maga dolgára gondot, bár ne igazgatná az miénket .... s ugy bizony soha sem kényszerithetnek, hogy hivatalomat életem fogyásával ne tenném le. Az generalissal való egyességben nagy akadályokat látunk, mivel most is egyaránt arestalja németinket. Ezelőtt is mi Jakusit uram törekedésére több becsületet kezdettünk vala adni, mintsem előtte való generalisoknak, melylyel mit használtunk, az eventus megmutatta.« (Orsz. ltár. Levelek és Okiratok 492.)

[1]) L. Törv. és Okiratok IV.

[2]) Bécs, 1637. jun. 2-án a titkos tanács ajánlja a császárnak, hogy a meghalt Pázmánynak Rákóczyval folytatott levelezését az új esztergomi érsek is tartsa fenn, ez biztositná a közlekedést a fejedelem s a császár közt — mig a nádor által ezt nem lehet elérni. A nádor Kornissal folytatta a bizodalmas levelezést. (Erd. titkos lt. Hung.)

[3]) Esterházy marcz. 16-iki levele. (Muzeum, Jászay-gyüjt.)

[4]) Levelek és Okiratok 502-ik l.

[5]) Lásd Törv. és Okiratok IV. Megyesi is adott votumot.

s panaszával a törvényhatóságokhoz fordúlt: [1]) azonban végre mégis engedett Rákóczy s az ország kivánatának, s a visszatérési rendeletet megküldte neki Rákóczy közvetítésével. [2]) Nem rajta múlt, hogy Laskai nem engedelmeskedett s útját Lupulhoz vette Moldvába; [3]) ő ha duzzogott is, de nem volt szándékában újabb bonyodalmakra okot szolgáltatni.

De Rákóczyt sem vezette kizárólag bizalmatlankodás. Mint látszik, a porta halasztotta a béke ratificálását, a szultánt annak megkötéséről nem is értesítették, ezenkivül a kapitiha levelei tele voltak hadi hirekkel: szóval egy török támadás esélye nem tartozott a lehetetlenségek sorába. Épen ezért, midőn a fejedelem Bogádyt és Rézt Bécsbe küldte, nem csak az volt meghagyva nekik, hogy a császár halála alkalmából a fejedelem részvétét fejezzék ki — hanem hogy ez esetre a már többször megigért, de mindig elkésett segély megadását sürgessék. Pázmányt ők már halva találták s a bibornokban Rákóczy legőszintébb jóakaróját, legmegbizottabb emberét vesztette el, kivel, ha valamit közlött, attól nem volt oka tartani »hogy az kárára fordulhatna« [4]). Ez uttal azonban a kormány tagjai nem gördítettek nehézséget a követek útjába. Az új császár III. Ferdinánd apr. 16-án már fogadta őket, [5]) s 22-én a végválaszt is megkapták.

Meg voltak bízva kérni a császárt, hogy ha a török megtámadná Erdélyt, tartsa fenn III. Ferdinánd is mind azt, mit atyja igért. S a válasz kedvezően hangzott: Az atyjától megigért segélyt ő is meg fogja adni: nagy szükség idején 4000 embert, de arra ügyeljen, hogy e had Lengyelország felől jőjjön hozzá, nehogy a török a dologban békeszegést lásson. Sőt ha

[1]) Szalánczy Mihályfalván 1637. apr. 16-án kelt levele a gyulafehérvári Batthyány könyvtárban, emliti a székely-székekhez irott leveleket, ugyan ő máj. 5-én irott levelében a szász-székekhez irottakat: de ha a szász és székely-székekhez irt, valószínűleg nem hagyta el a megyéket sem. V. ö. Törv. és Okiratok III.

[2]) Levelek és Okiratok 406-ik l.

[3]) Ugyanott 505.

[4]) Rákóczy máj. 22-iki levele. Erd. tört. Adatok IV. 356-ik l.

[5]) Csernel apr. 22-iki levele a fejdelemhez (Orsz. ltár.) »Holnap lesz egy hete kglmes uram, hogy audientiánk volt Réz András uraimmal három órakor délután.«

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGÁNAK KIADÁSA

Kaphatók saját könyvkiadó-hivatalában (Akadém. épületben) és minden könyv

---

ANJOUKORI OKMÁNYTÁR, Szerkesztette Nagy Imre. I. kötet (1301—1321. 3 frt 60 kr. II. köt. (1322—1332). Ára 3 frt 60 kr.

A SZÖRÉNYI BÁNSÁG és Szörény vármegye története. Irta Pesty Frigyes. kötetben. 1878. I. 482. lap. II. 579. lap. III. 426. lap. Ára 7 frt.

AZ ELTÜNT VÁRMEGYÉK. Irta Pesty Frigyes. 2 kötetben. Ára 5 frt.

OCSKAY LÁSZLÓ. II. Rákóczi F. fejedelem dandárnoka és a felső-magyarországi h ratok 1708—1710. Irta Thaly Kálmán. 1880. Ára 3 frt 60 kr.

A KÖZOKTATÁS TÖRTÉNETE Magyarországon a XVIII. században. Irta Ma Alsdár. 1881. 2 kötetben. Ára 6 frt.

ARCHIVUM RÁKOCZIANUM. II. Rákóczi Ferencz levéltára, bel- és külföldi i rakból bővítve. I. Oszt. Had- és belügy, szerkeszti *Thaly Kálmán*. I. köt. Rá Ferencz fejedelem Leveleskönyvei, levéltárának egykorú lajstromaival 17 XXVIII és 688 l. — II. 1707—9. XXVIII és 656 l. — III. 1710—12. X és Pest 1873—4. Mindenik kötet ára 2 frt. — IV—VII. kötet. Gróf Bercsényi levelei Rákóczi fejedelemhez I—IV. köt. 1704—1712. Közli Thaly K. Ára

— — II. Oszt. Diplomatia I. II. és III. köt. Angol diplomatiai iratok levéltárakból közli *Sémanyi Ernő*. Pest 1871—77. 689, 672, 496 l. Egy-egy

II. Rákóczi Ferencz Önéletrajza és »Egy keresztény fejedelem áhitásai munkája. Budapest, 1876. VIII. 589. l. Ára 3 frt.

TÖRÖK-MAGYARKORI TÖRTÉNELMI EMLÉKEK. Első osztály: I. II. kö mánytár a hódoltság történetéhez Magyarországon. Szilády Áron és lágyi Sándortól. I. II. köt. 1863. XXX és 458 és 480 l. 4 frt.

— — — III.—IX. köt. 1868—73. Török-magyar-kori Állam-Okm szerk. és jegyzetekkel ellátták, Szilády Áron és Szilágyi Sán I.—VII. k. 1868—73. mindenik kötet 2 frt.

A kilencz kötet együtt megrendelve 15 frt.

MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁR. A történelmi kútfők ismeretének előmozditására keszti *Toldy Ferencz* I—XXV. kötet. 1856—1876. 8-rét. Ára a 25 kötetnek véve 22 frt. Egyenkint egy-egy kötet ára 80 kr., kivévén a XX., XXI. és XXV. egy-egynek ára 1 frt 80 kr., a XXII—XXIV. köt. egy-egynek ára 1 frt 80 kr.

MAGYAR LEVELES TÁR. I. köt.: Négyszáz magyar levél 1504—1560. Sz Ágostontól. XX. és 432 l. kilencz kőrirátu hasonmásos táblával 1 frt

— Második kötet. Magyar hölgyek levelei. 499 darab 1515—1700. Közli D Farkas. XVI és 464 l. Ára 2 frt.

FEJÉR GYÖRGY MAGYARORSZÁGI OKMÁNYTÁRÁNAK betűrendű tárgymu Czinár Mórtól. XVI és 549 l. 2 frt.

ÉVMUTATÓ Fejér György Okmánytárához. Knauz Nándor által. 44 l. 20 kr.

HUNYADIAK KORA MAGYARORSZÁGON Gr. Teleki Józseftől. I.—V., V és X.—XII. köt. Mindenik kötet ára 3 frt 50. kr. — (VI. köt. 2. része sajtó

PAULER GYULA. Wesselényi Ferencz nádor és társai összeesküvése 1664—1671. kötetben. 1876. Kis 8-rét. I. Köt. X és 412 lap, — II. köt. 450 lap. Ára 5 frt

MAGYARORSZÁG HELYRAJZI TÖRTÉNETE. Fütekintettel az egyházi intéze vagyis a nevezetesebb városok, helységek, s azokban létezett egyházi intéze püspök-megyék szerint rendezve. Rupp Jakabtól. 3 kötetben Ára 3 fr

BUDA-PEST és környékének helyrajzi története, Pest 1868. 306 l. 50 kr.

ACTES ET DOCUMENTS pour servir à l'histoire de l'alliance de George Rákó Prince de Transylvanie, avec les Français et les Suédois dans la guerre de Tr ans publiés par A. Szilágyi. 1874. In 8. VI. 491 pag. 3 frt 60 kr.

BETHLEN GÁBOR fejedelem kiadatlan levelei. Kiadta Szilágyi Sándor. XIV és 4

ERDÉLYI

ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK.

TIZEDIK KÖTET.

(1637—1648.)

De jóformán el sem készült e levél, midőn 31-re virradóra futár érkezett Mátétól a hírrel, hogy Lupul visszafordítá hadait, s a kérelemmel, hogy a fejedelem segélje meg.

Valóban úgy volt. Memhet és Lupul csak cselvetésből vonultak vissza. Tervök az volt, hogy külön-külön nyomják el Mátét és Rákóczyt. De a fejedelem gyors készülete megzavarta a tervet és ők jobbnak látták visszavonulást szinleni. De a mint értesültek, hogy Rákóczy leszállítá hadait, Lupul azonnal Havaselvére tört s Memhet is készíté hajóit, hogy átszálljon a Dunán. [1])

Rákóczyt erélye és gyors elhatározása újra megmenté. Vásárhelyit azonnal visszaküldte a császárhoz, kérve, sürgetve, hogy a segítő hadak kiállításával ne késsenek. [2]) Kemény Jánost, ki épen az udvarnál volt, még hajnalban hivatta, »s discurálván Máté vajda megsegítésének módja felől,« megbízta, hogy székely hadakkal siessen Oláhországba. [3]) Azután Mogila Iván mazul vajdafival, ki Bethlen óta Erdélyben élt, s kinek voltak is Moldvából »biztatói«, nov. 2-án szerződést kötött, hogy ha Lupul helyett a vajdai széket elnyeri, hozzá hű marad. [4]) S maga is Segesvártt táborba szállott, hová fej- és jószágvesztés alatt összehívta az ország hadait. [5]) Nov. 8-án Kemény már a havaseli határon virradt meg, de alig egy pár nap múlva, hogy beérkezett, Tholdalagi újabb segélycsapatokkal utána ment. [6])

A gyors cselekvés eredményre vezetett. A két had egyesülvén, haladéktalanúl előnyomúlt. Lupul ellen — de ennek, bár négy napi járó földre behatolt, már csak helyét ta-

halt meg. A gyámságot Rákóczy is követelte s e tárgyban nyár óta folytak a tárgyalások.

[1]) Levelek és Okiratok 516. Haller naplója 42.

[2]) Törvények és Okiratok VIII.

[3]) Kemény Emlékiratai 290.

[4]) Török-Magyarkori Államokmánytár II. 504. Engel Nebenländer V. 266.

[5]) Thyndari Péter, Szatmár nov. 19-iki levele Bornemiszához a fehérvári Batthyányi ktárban. Prépostvárinak ugyan ez napról kelt levele u. o. Mint Lippaynak nov. 28-án kelt levele mutatja (u. o.) Rákóczy gyors megsegítésére a császár is kiadta a rendeletet.

[6]) Tholdalagi Prásmár nov. 11-iki levele. Levelek és Okiratok 493.

lálták. A magyar hadak egyesültek a havasalföldivel s elő is nyomúltak Moldva határáig: de bennebb nem mentek. Rákóczy, nehogy a portát maga ellen ingerelje, nem akarta végletekig vinni, parancsot küldött vezéreinek, hogy Mátét és Lupult békéltessék össze, míg más oldalról Memhet Mátéhoz hasonló czélból csauszokat küldött. [1]) Ugy lőn, mint rendelé — s vezérei Kemény és Tholdalagi már decz. 7-én Szász-Dályán jelenték neki a dolog szerencsés lefolyását. [2]) Épen 5 nappal utóbb érkezett meg a magyarországi segélyhad. [3])

Be lévén fejezve ez ügy, Rákóczy parancsot küldött Szalánczynak, hogy most már siessen be a portára. Egy decz. 6-án kiállított pótló utasítással meghagyta neki, hogy miként terjeszsze ott elé a Lupul ellen intézett hadjáratot, s hogy ennek elmozdítására tegye ott meg a lépéseket. [4]) Meghagyta azt is neki, hogy útközben térjen be Brassóba s ott a megyesi terminuson kötött contractus értelmében a törcsvári uradalomra vonatkozólag a tanáccsal és polgárokkal tétesse le az esküt — mit ezek kénytelen-kelletlen, halogatás és remonstratió után végre csakugyan letettek. [5])

Az adót — 10,000 aranyat — s az ajándékokat Szalánczy beszolgáltatta: a porta megelégedett vele. Más felől Székely Mózes kiadását hijába sürgette; csak bíztatásokkal tartották. Az nem lehet, mondá a kajmekám, hogy a ki a portára ment, kiadják — de ne féljen, ha ezer esztendeig élne is s a portára 25 áruló menne is, hogy valakitől bántása lenne. Máté s Lupul dolgában is bíztatásokat nyert, hogy az elsőt nem fogják háborgatni, az utóbbi »hitetlen hamis gyaur ebnek« megparancsolják, hogy veszteg legyen. [6])

Magyarországon épen ez időben országgyűlés volt Pozsonyban: Rákóczy oda Csernelt és Bogádyt küldötte fel, kik

---

[1]) Levelek és Okiratok 517. Kemény 292. Törvények és Okiratok IX.

[2]) Haller naplója 42.

[3]) Ugyanott.

[4]) Török-Magyarkori Államokmánytár II. 509.

[5]) L. Törvények és Okiratok X. V. ö. Levelek és Okiratok 509.

[6]) Szalánczy 1638. febr. 20-26-iki feljegyzései. Levelek és Okiratok 373. s köv. ll.

peres ügyeiben többször érintkeztek a császárral. [1]) Közvetlenül e gyűlés után történt, hogy a császár Bethlen István számára is kiadta az amnestiát. [2])

Január végén Rákóczy Váradra ment ki. A hír az volt, hogy fiát Györgyöt váradi kapitánynyá akarja tenni. Valóban pedig azért vitte magával, hogy régi barátjának s megbízott emberének Perényi Péternek temetésére küldje. A fejdelem nem maradt sokáig Váradon. [3])

II.

Szalánczy 1638. marcz. 18-án érkezett haza a portáról [4]) s a fejdelem, hogy a főkövet jelentését megtehesse, apr. 23-ára egyetemes országgyűlést hirdetett Fejérvárra. [5])

Különben ez volt a törvény által is megszabott rendes évi országgyűlés. Rákóczy elhatározta, hogy ezen le fogja a zsidózók már két év óta függőben levő ügyét tárgyaltatni.

Ez úttal el volt határozva, végleg kiirtani ezen secstát mely nemcsak nem volt bevéve az országosan elismert felekezetek közé, hanem ellenkezőleg három (1618, 1622 és 1635) különböző évben hozott törvény által eltiltatott. Hogy a törvények daczára lappanghatott, sőt terjedhetett e felekezet, annak az volt az oka, mert tagjai nyilvánságosan az unitariusok bevett felekezetéhez tartozóknak vallották magukat s mert apostoluk még bukásában is oly magas állású s oly tisztelt ember volt, mint Pécsy Simon.

Pécsy Simon bukása a haimburgi alkudozások utáni időre esik. Egyik bűne volt, hogy a fehérhegyi csatából elkésett, másik, hogy Haimburgban túllépte utasítása korlátait. Bethlen Gábor Szamosújvárba záratta, honnan 1624. nov. 22-én

[1]) 1637, dec. 23., 30, 1638. jan 1., febr. 18., 24. kelt jelentései Bogdynak s Csernelnek az orsz. s vörösvári ltárban.

[2]) A kolosvári ref. főiskola könyvtárában meg van másolata. Kelt Bécsben 1638. marcz. 31. Bethlen István a hűségi esküt Laskaytól 1638. marcz. 18-án küldte fel. Orsz. ltár.

[3]) L. Törv. és Okiratok XI. Gunesch (16. l.) azt irja, hogy be is iktatta, de téved.

[4]) Ifj. Rákóczy György márcz. 19-éu Komáról Fáy Istvánnak irt levele orsz. ltár.

[5]) L. Törv. és Okiratok XII.

reversalis adás mellett s egy sereg főúr kezességére bocsáttatott szabadon.[1]) Azután is bukott államférfi maradt — de Bethlen megbocsátott neki, jószágai egy részét visszaadta, leányairól gondoskodott, sőt kettőt végrendeletébe is bevett.

Ő már eredetileg is szombatos volt, midőn a hatalom magas polczán állott, akkor is e hitet követte,[2]) de itt hite terjesztésére nem sok ideje maradt. Leszorítva a politikai pályáról, theologiai elmélkedésekkel foglalkozott s vesztére apostolkodni kezdett. Nemcsak a Bibliát fordította s irt szombatos énekeket, hanem Szent Erzsébeten iskolát állított, melyben maga vezette a tanítást. Sem kora, sem rangja nem tarták vissza. Mindössze 8 nagyságos úr volt akkor egész Erdélyben — s ő e nyolcz közé tartozott. A kiállott szenvedések s a kór megtörék erejét — de nem munkakedvét. Minden más működési tér el volt előle zárva — ez egy megmaradtat megragadta. Befogadott bármely hitfelekezethez tartozó növendéket s bár egyikre sem erőszakolta hitét: de épen e liberalitása adott félreértésekre alkalmat. Az »orthodoxus státus« (reformált egyház) egyenes váddal lépett fel a fejedelemnél: hogy az új hit kezdi »fenemódjára az egész Udvarhelyszéket inficiálni«, már többen körűlmetéltették magukat, mely miatt némelyik meg is halt.» Az egésznek vezetője pedig Pécsy Simon. Kérik tehát a fejedelmet, találjon módot, hogy az »ártalmas secta terjedését« meggátolja.[3])

A fejedelem 1635-ben vette elé az ügyet. 1622 óta hallgatásban levén a dolog, a májusi országgyűlés elégnek tartotta annyit kimondani, hogy a ki ez évi karácsonyig valamely bevett vallásra át nem tér, azt a közigazgató a terminus eltelte után perbe fogja. Addig pedig a püspök se tehessen inquisitiót. De 1636-ban az egész évet Bethlen István támadása töltötte be, s ez év nem volt alkalmas megkezdeni a pert — arra pedig, hogy az 1638-iki generalis gyűlésig elő lehessen készítni azt, már nem volt idő.

Rákóczyt, midőn 1637 végén s 1638 elején ott vette fel a dolgot, hol a megelőző évben elhagyta, nemcsak vallásos tekin-

[1]) Erd. Orsz. Eml. VII. 244.

[2]) Kurz Magazin II. 423. Seidel hozzá irott levele erre vall.

[3]) Keresztény Magvető XVII. 107.

hogy pécsies levelet küldözgettek utána, egyes j
mutatták, hogy pénzzel is Erdélyből tartották őket —
ketto, úgy tudta Rákóczy, a szombatosoktól eredt. N
oka azt hinni, hogy a szombatos secta eltörlésével
fogja a dolognak elmetszeni?

Sőt gyanú élt a fejdelem szivében, mint ezt tö
mutatja, hogy Pécsy Simon sem ártatlan. Gyanakodo
cselekvés teréről leszoritott főúrban felébredt a vá
még egyszer megkisértse a politikai szereplést. Ne
semmi bizonyost mi e sejtelmét igazolta volna, semm
sem merült fel, de portai emberei s meghittjei tá
gyanút, melyet mindenesetre élesztett a körülmény, ho
Simon, talán hogy vallásos elmélkedéseire több id
talán sejtve, hogy hite miatt üldözéseknek lesz kitéve,
azután, hogy Bethlen s a török leverése Rákóczyt
urává tette, 1637. aprilban jószágait felosztotta há
kozt s azokat egészen kezükre bocsátá — sőt erre v
lag 1637. apr. 12-éu tértivényt is vett tőlük. [1]) Igy tö
tán, hogy az 1638-iki aprilisi gyülésre Pécsy családj
idéztetett. [2])

De az april 23-kára Fejérvárra hirdetett e
országgyülés, mely szokás szerint pár nappal kés
meg, nem bocsátkozott a judicianusok ügyének tüzete

Az unitariusok Kolosvártt három nemzetiséghez tartoztak: magyarok, szászok és lengyelek voltak. A főconsistorium 1632. sept. 2-án határozatot hozott, hogy jövőre csak magyar választathatik püspökké.[1]) Ez üszköt dobott közükbe: mert a más két nemzet azt magára nézve sérelmesnek tartotta. De ez mint belügy nem nyújthatott alkalmat országos beavatkozásra: az, mi erre jogos alapot szolgáltatott, az dogmájuk kérdése volt.

Az unitaria vallást az 1571-iki országgyűlés tette a más bevett hárommal egyenjoguvá: hitczikkelyeit az 1579-iki állapitá meg, a »consensus ministrorum« alapján. Ez szabta meg, hogy meddig mehetnek. De ezt az alapot már Dávid sem fogadta el — ő martyrjává lett meggyőződésének. Ujitók azután is találkoztak s ha ezek a törvényes formákat megtartották, nem lehetett hozzájok férni. Ha pedig feltünőleg megsértették, mint a zsidózók, kik disznóhúst nem ettek, s a szombatot ünnepelték, önkényt kihívták a törvény szigorát. A nagyobb rész azonban nem ment eddig, de mégis letért a consensus ministrorum alapjáról, tagadván Krisztus istenségét, sőt ez az újítás annyira átalánossá lett, hogy ha valaki a törvényes alaphoz ragaszkodott, azt tartották újítónak.[2])

Bizonynyal nem hitbuzgalomból, hanem hogy az 1636-ki püspök választás alkalmával szenvedett bukást megboszúlja, vádolta be a magyarúl nem tudó Ravius — Szőrös — Mátyás a szász unitariusok papja, a szász és lengyel unitariusokkal egyesülve a magyar püspököt: Beke Dánielt Rákóczy előtt, hogy ő nem követi az unitarius hitczikkeket.[3]) Rákóczy ennek alapján meghagyta Bekének, hogy zsinaton irassa össze hitczikkeiket s azokat a közelebbi országgyűlésen mutassa be.

Minthogy pedig mindazon felekezetek, melyek az unitariusok kebeléből kiváltak s magok a zsidózók is, a világgal szemben unitariusokúl gerálták magukat, ezek ügyét érdemlege-

[1]) Székely Sándor Az unit. vallás tört., 134.

[2]) Segesváry Bálintnál olvassuk: »Szőrös Mátyás pap ecsése Szőrös András, Kerekes Péter pk. új sectát indítnak« 215. l. Már pedig Székely S. 137. irja, Ráv Mátyás, Bekét s a többieket mint ujitókat jelentette fel Rákóczynak.

[3]) Székely S. 137. Segesváry Bálint 216 a. jegyzetben.

tetek vezették. Kétségtelenül ez is befolyásos indok volt: az isten anyaszentegyházán ejtett sérelemnek tekintette ő e secta terjedését s kötelességének tartotta annak útját állani. De politikai okok is ösztönözték: az áruló Székely Mózes, azok, kik vele kibujdostak, szintén szombatosok voltak. Hallott róla, hogy pecsétes leveleket küldözgettek utána, egyes jelek arra mutattak, hogy pénzzel is Erdélyből tartották őket — s mindkettő, úgy tudta Rákóczy, a szombatosoktól eredt. Nem volt-e oka azt hinni, hogy a szombatos secta eltörlésével gyökerét fogja a dolognak elmetszeni?

Sőt gyanú élt a fejdelem szívében, mint ezt több levele mutatja, hogy Pécsy Simon sem ártatlan. Gyanakodott, hogy a cselekvés teréről leszorított főúrban felébredt a vágy, hogy még egyszer megkísértse a politikai szereplést. Nem tudott semmi bizonyost mi e sejtelmét igazolta volna, semmi terhelő sem merült fel, de portai emberei s meghittjei táplálták a gyanút, melyet mindenesetre élesztett a körülmény, hogy Péchy Simon, talán hogy vallásos elmélkedéseire több idő jusson, talán sejtve, hogy hite miatt üldözéseknek lesz kitéve, mindjárt azután, hogy Bethlen s a török leverése Rákóczyt a helyzet urává tette, 1637. aprilban jószágait felosztotta három veje közt s azokat egészen kezükre bocsátá — sőt erre vonatkozólag 1637. apr. 12-én téritvényt is vett tőlük.[1]) Igy történt aztán, hogy az 1638-iki aprilisi gyűlésre Pécsy családja is megidéztetett.[2])

De az april 23-kára Fejérvárra hirdetett egyetemes országgyülés, mely szokás szerint pár nappal később nyilt meg, nem bocsátkozott a judeizanusok ügyének tüzetes tárgyalásába. Azt egy más kérdés eldőlésének kellett megelőzni.

S ez volt az unitariusok ügye.

[1]) A téritvényt kiadta Koncz J. Keresztény Magvető XVIII. 42. Hogy még is gondolt Pécsy ez eshetőségre, mutatja hogy egykorú kéz, tán maga Pécsy, tán valamelyik veje e szavakat irta: »eb haszna.«

[2]) Angyalosi Jánosné, Pécsy sógorasszonya, fiával együtt folyamodott, hogy miután ők szombatosságért provocáltattak, holott ők nem udaizálnak, de nem is elégségesek arra, hogy a fejedelemmel pereljenek: a fejedelem szüntesse be a pert. A válasz 1638. febr. 13-án adatott ki nekik: »tartsák magokat a törvényhez.« Azaz a kitüzött határidőben jelenjenek meg. Keresztény Magvető XV. 390. l.

Az unitariusok Kolosvártt három nemzetiséghez tartoztak: magyarok, szászok és lengyelek voltak. A főconsistorium 1632. sept. 2-án határozatot hozott, hogy jövőre csak magyar választathatik püspökké.[1]) Ez üszköt dobott közükbe: mert a más két nemzet azt magára nézve sérelmesnek tartotta. De ez mint belügy nem nyújthatott alkalmat országos beavatkozásra: az, mi erre jogos alapot szolgáltatott, az dogmájuk kérdése volt.

Az unitaria vallást az 1571-iki országgyűlés tette a más bevett hárommal egyenjoguvá: hitczikkelyeit az 1579-iki állapítá meg, a »consensus ministrorum« alapján. Ez szabta meg, hogy meddig mehetnek. De ezt az alapot már Dávid sem fogadta el — ő martyrjává lett meggyőződésének. Ujítók azután is találkoztak s ha ezek a törvényes formákat megtartották, nem lehetett hozzájok férni. Ha pedig feltünőleg megsértették, mint a zsidózók, kik disznóhúst nem ettek, s a szombatot ünnepelték, önkényt kihívták a törvény szigorát. A nagyobb rész azonban nem ment eddig, de mégis letért a consensus ministrorum alapjáról, tagadván Krisztus istenségét, sőt ez az újítás annyira általánossá lett, hogy ha valaki a törvényes alaphoz ragaszkodott, azt tartották újítónak.[2])

Bizonynyal nem hitbuzgalomból, hanem hogy az 1636-ki püspök választás alkalmával szenvedett bukást megboszúlja, vádolta be a magyarúl nem tudó Ravius — Szőrös — Mátyás a szász unitariusok papja, a szász és lengyel unitariusokkal egyesülve a magyar püspököt: Beke Dánielt Rákóczy előtt, hogy ő nem követi az unitarius hitczikkeket.[3]) Rákóczy ennek alapján meghagyta Bekének, hogy zsinaton irassa össze hitczikkeiket s azokat a közelebbi országgyűlésen mutassa be.

Minthogy pedig mindazon felekezetek, melyek az unitariusok kebeléből kiváltak s magok a zsidózók is, a világgal szemben unitariusokúl gerálták magukat, ezek ügyét érdemlege-

[1]) Székely Sándor Az unit. vallás tört.. 134.

[2]) Segesváry Bálintnál olvassuk: »Szőrös Mátyás pap ecsése Szőrös András, Kerekes Péter pk. új sectát indítnak« 215. l. Már pedig Székely S. 137. irja, Ráv Mátyás, Bekét s a többieket mint újítókat jelentette fel Rákóczynak.

[3]) Székely S. 137. Segesváry Bálint 216 a. jegyzetben.

sen nem lehetett addig tárgyalni, míg a főkérdés, a confessio kérdése nem dőlt el.

Igy fogta fel a dolgot az országgyűlés is, melyhez Beke és pártja benyujtották confessiójukat. Mielőtt hát a zsidózók ügyének tárgyalásába bocsátkoznának, előbb az unitariusok viszályát akarták letárgyalni. De hogy ez a confessio megegyez-e azon alapelvekkel, melyeket az 1579-iki országgyűlés mint az unitaria vallás alapelveit elfogadott, annak vitatásába nem bocsátkoztak, hanem egy, a bevett vallások tagjaiból álló nagy vegyes bizottságot, s ebben minden vallásfelekezet tagjaiból 17 tagot [1]) választottak, mely ez évi julius 1-én Deésen jőjjön össze s ott az unit. felekezet mindkét töredékének főbb képviselőit, Bekét a püspököt egy — s Szőröst a papot másfelől hallgassák ki s a »controversiát igazítsák el.« Ugyan ezen delegált bíróságot utasította a zsidózók ügyének letárgyalására. Mindazok, kik az 1635-iki országgyűlésen kitűzött terminusig nem convertáltak, idéztessenek meg a fejedelem által. De mind a közügyigazgató, mind a megidézettek úgy készen legyenek, hogy ott végitélet hozathassék.

Rákóczyt eddigi tapasztalatai sokra megtanították. Ha ő a zsidózók felekezetében azok ellen lépett fel, kiket engesztelhetetlen ellenségeinek tartott, el volt határozva megtörni mindazokat, kik útjában állottak. Nem önkény által, nem a törvényes formák mellőzésével: hanem országgyűlésen, tanácsurai s a rendek által. E czél eléréséhez alkalmazta a fejedelmi előterjesztéseket. Ezek közé volt két pont beigtatva, melyekben a rendek a Kolosvárral és Szebennel való vitás ügyek elintézésére hivattak fel — de e városok képviselői jobbnak látták nem várni be a tárgyalást, hanem elintézni a sérelmes pontokat magával a fejedelemmel.

Az 1636-iki zavarok alkalmával Szeben Rákóczy helytartóját csak harmadmagával akarta bebocsátni. Rákóczy ez esetre hivatkozva, s annak ismétléséből származó consequentiákra utalva, előterjesztésében felhívta a rendeket, hogy mutassanak ki neki olyan megerősített helyeket, hova ő nagy veszély alkalmával visszavonúlhasson. A szebeniek tudták,

[1]) L. Törv. s Okiratok XIV.

hogy e kérés éle ellenök van irányozva, s kérelmükkel a fejedelemhez fordultak. A fejedelem elükbe tartá a levelet, melyet akkor írtak, midőn a locumtenens a városba akart vonúlni, kimutatta »mi nagy volna vétkük«, de megalkudott velök az áron, hogy fejenként tegyék le a hitet s azt koronként ismételjék mindnyájan, kiválóan a porkolábok, pattantyusok, darabantok, hogy szükség idején bebocsássák a városba, ott neki s a nemességnek szállást rendeljenek. [1])

Kolozsvár egészen unitarius város volt: ott ugyan, daczára hogy a reformált vallás meglehetősen elterjedt, semmi városi hivatalba más, mint unitarius be nem juthatott. A fejedelem többször intette őket méltányosságra: de eredmény nélkül. E percz alkalmas volt tőlük engedékenységet csikarni ki: s a conditiók egyike azt kivánta, hogy ez ügyben határozzanak a rendek. A kolosváriak is jobbnak látták kiegyezni a fejedelemmel, ki épen nem volt hajthatatlan s megelégedett azzal, hogy a kis és nagy tanács egy negyedrésze reformálttal töltessék be, a bíró pedig minden negyedik évben reformált legyen. A hitlevelet erről a városiak máj. 8-án állították ki, Rákóczy 13-án erősítette meg. [2])

E két pontja az előterjesztéseknek hát nem került tárgyalásba. De mialatt a többiek s az egyesek kérelmei s a nemzetek sérelmei felett tanácskoztak, az országgyűléssel párhuzamosan működő terminus letárgyalta a notapereket. Három ilyenről maradt fenn tudomásunk: a Kun Gothárdéról, ki Rákóczyt »regni spoliatorem«-nek nevezte s e miatt fő- és jószágvesztésen marasztatván, Gyógyot vesztette el, [3]) a Mikó Józsefnéé, ki fajtalan élete miatt Baczával lakott [4]) s a Mikes fiúké, kik a táborba szállási parancs nem teljesítéséért s nőrablásért idéztettek meg, [5]) Bűneiket tüzetesen tárgyalták.

---

[1]) L. Törv. s Okiratok XIII. b.)

[2]) L. Törv. és Okiratok XIII. c).

[3]) Ez a per lappang. Említi a nótát Haller 40. l., ki ez országgyűlésre teszi, s Krauss I. 127., ki csak egyszerűen felemlíti. V. ö. Török-Magyarkori Á. o. III. 15. l.

[4]) Ez a per is lappang. Említi Haller i. h.

[5]) Lásd. u. o. hasonlag ez országgyűlésre téve. Szalárdy — 98. l.— Megfoghatatlan tévedéssel 1634-re teszi e nótapert s az egész drámát

Midőn 1637. novemberben Rákóczy hadfölkelést hirdetett Lupul ellen, Mikes Zsigmond három fiához: Mihály, János és Pálhoz is elküldötte a táborba szállási parancsot. A három testvér össze is gyűjté hadait, de azokkal nem a táborhoz csatlakozott, hanem a szentléleki vár ellen fordúlt, hogy régi boszúját kitöltse. E vár Károlyi Sófiáé volt, egy özvegyasszonyé, ki elébb Tarnóczy Sebestyénnek s utóbb Vitéz Lászlónak volt neje, s a várban egyetlen, első férjétől született leányával Tarnóczy Sárával élt. A kisasszonyba szerelmes volt Mikes János, több izben meg is kérte kezét, de a leánytól mindannyiszor kosarat kapott; most a három testvér kiséretével együtt oda ment, hogy a leányt erővel elhozza.

A vár előtt patak foly, melyen át egy palló vezetett. E helyet Mihály szállta meg s terelte vissza azokat, kik a várba akartak volna menni, míg másik két testvére a kapu alá ért s azt — mert be volt zárva — fejszékkel feltörték. Az anya nem volt hon, de Sára a hadat közelgetni látva, szobaleányával a bástya padlására szaladt. Első pillanatban le akart ugrani s csak Margit asszony tartá vissza. Azonban Mikes Pál harmad magával közeledvén, Sára elbútt. »Beste lélek kurva, hol a kisasszony?« kérdé Pál úr Margittól. »En nem töttem egyűvé is« felelé ez — de csakhamar rátalált az egyik szolga. Sára, a mint ez búvó helyéről ki akarta vonni, késével megsebzé s most a többiek is odarohantak és hajánál fogva vonszolták ki.

Most már előhívták János urat, de Sára az ő láttára kérésre fogta a dolgot: »az isten szent haláláért kérlek, ne jőjj, mert tudod, hogy nem szeretlek. Soha bizony veled nem lakom, ha elviszesz is.« E perczben érkezett az anya az udvarra, s János úr rá akart lőni az ablakon át, de Sára megragadá s visszarántá kezét. Ez alatt az özvegy felszaladt a szoba felé s most János úr szidalmak közt útját akarta állani — de Sára visszarántá. De kérés és ellenállás hasztalan volt: zaj és kiabálás, sírás és lárma daczára segély nem jöhetett s felvervén a várat,

. . . . . .

nem ugy beszéli el, mint az megtörtént. Szerinte a nótaper s megkegyelmezés közt is több év folyt volna le, mi hasonlag valótlan. E per iratai megvannak. Szalárdy még a fiúk egyikének nevét is roszúl adja: nem Kelemen, hanem Pál volt az.

a kisasszonyt szobalányával s a mit összeszedtek: puskát, szablyát, mentét, dolmányt, ezüst poharat magukkal vittek. Zabolára vivék a Mikes fiúk a lányt, anyjuk Mikes Zsigmondné gondjaira bízván.

Az asszony panaszára a fejdelem a három Mikes fiút ezen országgyűlésre megidéztette. Mikor az evocatoriát a kiküldött fejedelmi esküdtek Zabolára vitték, marcz. 29-én, csak Mihály úr volt otthon. S midőn közölték vele »im értjük ő nagysága kegyelmes parancsolatját, de mi mindenben csak az ő nagysága kegyelmességéhez alkalmaztatjuk magunkat.« Azonban nem alkalmaztatták, hanem kimenekültek Moldvába s ott Lupul szolgálatába állottak. Az országgyűlés pedig május 10-én fő- és jószágvesztésen marasztotta őket,[1]) melynek következtében összes fekvő és felkelhető javaik elkoboztattak.

E közben s a törvénykezési ügyek letárgyalása után elkészültek a fejedelmi propositiók s más beadványok megvitatásával is.

Legfontosabb volt kétségtelenül a reformáltak kolosvári iskolájának megalapítása. Már Bethlen alatt 1622-ben elhatározták, de végre nem hajtották. Most hát megújíták a törvényt, hogy a kijelölt helyen, Farkas utczában, a templom újíttassék meg s iskola s papi lakok építtessenek.

Az adót portánként 20 frtban szabták meg, de ezúttal a várépítési közmunkák megváltására minden kapu után 2 frtot vetettek ki.

Kemény büntetést szabtak azokra, kik a török területre rablás kedveért beütöttek. Az ilyen csavargót, ha lakhelylyel bír, idézze meg a közügyigazgató, ha nem, a hadnagyok büntessék meg. A debreczeniek az ő területökön elfogott csavargókat maguk büntessék. Ha az üldözött gonosztevőnek valamely faluban nyomát vesztik, a falu kártérítéssel tartozik. A gonosztevők ellen évenként tartassék inquisitió.

Megújíták a kalmár görögök ügyében hozott törvényeket, eltilták az egyházi személyek bántalmazását; elrendelék, hogy a fegyverköteles székelyeket a megyékről, ha oda szöktek, visszaadják. A fiskus jószágaiból elszökött jobbágyok visszaadas-

[1]) L. Törv. és Okiratok XIII. d).

sanak. A jobbágyok visszaadására vonatkozó törvényeket kibővítették.

Általában eltilták, hogy az oláhok s parasztok lovon és fegyverrel ne járhassanak, s megszabták az eseteket, melyek e törvény alól kivételt képeznek.

A harminczad szabályozására hozott törvényeket kibővíték. Megújították, kibővítették a múlt évben azok ellen hozott törvényt, kik árúikkal a harminczadot elkerűlik vagy csempészektől vásárolnak. Szigorú törvényt alkottak azok ellen, kik a harminczadosokra támadnak.

Elrendelék, hogy sószállításra jobbágyokat erőszakkal kényszeríteni a kamaraispánoknak nem szabad.

Nemes ember sérelmével jobbágynak nem szabad korcsmát nyitni sehol.

Az itélőmester saját hatásköréből is kezdhet novumot (azaz perújítást.)

Menedéklevél nélkűl kóborlók büntettessenek meg.

Az Érmelléken nagyon elszaporodtak a kóborló katonák, kik a múlt év végén a császár hadából szöktek ide. Elrendelék, hogy ezek büntettessenek meg.

Kajántorokban építsenek hídat.

A posták a szászságot ne zsarolják, valamint eltilták az erőszakos gazdálkodást is ugyanott.

Az utolsó törvény azok megbüntetését rendelé el, kik szülőiket bántalmazzák.

A fejedelem e törvényeket május 16-án erősítette meg. [1]) S ezzel a gyűlés eloszlott.

De ha maga az országgyűlés mint ilyen megszünt is működni, tevékenységét nem zárta be. Annak egy igen nagy és fontos része, az mely a delegatióra volt bízva, még hátra volt: s a fejedelem, ki a karánsebesi végvárak megtekintésére egy kis rövid utazást tett, [2]) onnan hazajövén, hozzálátott, hogy az ennek működéséhez szükséges anyag összehordassék.

Intézkedett, hogy az unitáriusok könyvei, melyek az országgyűlésileg engedélyezett confessio tanaival ellentétben

[1]) L. Törvények és Okiratok XIII. a).

[2]) Máj. végén L. Levelek s Okiratok 524. l.

vannak, t. i. a zsidózók könyvei elkoboztassanak. S csakugyan máj. 23-án Kolosvártt 33 munkát (kéziratot s nyomtatványt) koboztak el.[1]) Ugyan e napokban kezdette meg a vallatást a szombatosok ellen Kolosvárt[2]) s a székelyföldön,[3]) hol ezek leginkább el voltak terjedve, úgy, hogy e helyekről több száz embert idéztetett meg.[4])

Épen ez elfoglaltatása közepett jun. 19-én érkezett Fejérvárra Tassy Gáspár, a császár követe. Szokott tisztességgel s kitüntetéssel fogadta e régi ismerősét, ki most egy közel egy év óta fenforgó viszályos ügyben jött. Rákóczy Pál árváinak dolga volt, kik felett a tutorságot a császár vállalta el, Rákóczy pedig magának követelte. Itt fontos családi érdek, egy csomó jószág kérdése forgott fenn, s Rákóczy ilyenekben nem szeretett engedni. Már Sennyeyvel is egy sereg levelet váltott,[5]) már követek is jártak — eredménytelenül.

Tassyt Rákóczy először 21-én fogadta. E kérdésen kivül is többféle dolgot hozott elé. Különösen kiemelte, hogy a török két kastélyt épit: Erdőhegyet s Szarvast, honnan a Tiszáig hódoltat s a jeneiek útját elzárja. Kihallgatás után Tassy a Rákóczy fiúkkal társalgott s ebéden ez nap a fejedelemnél volt. Másnap ismét fogadta Tassyt: ki most a megelőző nap beadott pontozataira resolutiót kért. De nem nyert; irományai, feleló Rákóczy, részint Fogarason, részint Patakon vannak, s ő nem levén jöveteléről értesítve, készületlenül van. Aztán a deési terminus határideje is közelget s neki is oda kell sietnie. S igy Tassy resolutió nélkül ugyan, de azzal a megnyugvással távozott, hogy a fejdelem részéről ellenséges támadástól ez uttal nem tarthatni.[6])

Tassy csakugyan jól látta a viszonyokat. E percz nem volt alkalmas arra, hogy Rákóczy a császár ellen nyiltan síkra szállhasson — de azért az évek múlva bekövetkezett támadás

[1]) L. Törv. és Okiratok XIII. e).

[2]) Segesváry Bálint szerint 215. máj. 26.

[3]) Marosvásárhelyt s környéken tartott vallatás töredéke. Ker. Magvető XVIII. 46.

[4]) Szalárdy 153.

[5]) Megvannak a vörösvári s az orsz. ltban.

[6]) L. Törv. és Okiratok XIV. V. ö. Haller naplója 48. l.

terveit már ekkor kezdte szőni: a kedvező alkalmat, melyet Németország háborúja nyújtott, nem akarván elszalasztani felhasználatlanúl. A rég megszakadt érintkezést a hesseni tartomány-gróf elevenítette fel még 1637-ben, kinek követe Merbolt Henrik ez évben a franczia király tudtával megfordúlt udvarában. Nyomon rá Rákóczy Bisterfeldet Párisba küldte,[1] s azután hogy ez visszajött, formulázván követelése pontjait, melyeket szövetkezése alapjának kivánt tekinteni, 1638. tavaszán, jóval előbb, hogy Tassy udvarába érkezett, Bisterfeldet ujra, most másodizben, Párisba küldte annak kieszközlésére, hogy a franczia király hozzá követet küldjön.[2])

III.

Ez alatt elközelgetett jul. 1-e, a deési terminus határideje. Nem volt ez egyetemes vagy partialis országgyűlés, de több volt a terminusnál; maga e gyűlés »conventus« nevet használt hivatalos irataiban, mint kifolyása az országgyűlésnek, melynek legbefolyásosabb tagjai csakugyan benne voltak a delegatióban. A magyar unitariusok ez évi junius 16-án Adámoson tartott zsinatjukon választottak követeket s bízták meg ezeket a püspökkel együtt, hogy az aprilisi gyűlésre készített confessiót adják be itt is. Az első nap gyülekezésre volt szentelve. Jul. 2-án a fejdelem Kassay által beküldte a tárgyalás rendjét: először az unitariusok versengése tárgyaltassék le, azután az istenkáromlók s zsidózók pere láttassék el.

Jul. 3-án volt az első érdemleges ülés. Haller István, mint az ülés elnöke, felhivta mindkét unit. félt, hogy szabad vitatkozásba bocsátkozzanak. Rav Mátyás, mint vádló szólt először, s utána Beke püspök, mindketten hálájukat fejezvén ki a fejedelemnek s rendeknek. Haller válaszolt nekik. Azután Rav adta elé vádját: a püspök és követői újítók, mert nem tartják meg a régi, II. János idejében bevett vallást. Most mindketten beadták confessiójukat s azok fel is olvastattak. Rav a Beke hitvallására megjegyzi, hogy az korábbi confessió-

[1]) Okmánytár I. Rákóczy Gy. szövetkezései történetéhez 23-ik l.

[2]) L. u. o. s Tholnay 1638. apr. 30. Rákóczyhoz irt levelét. Prot. Egyh. s Iskolai Lapok 1875. évf. 1345. l.

jukkal nem vág össze, sőt a beadott nem is az igazi: ebben a Krisztus imádása vagy hivése vagy teljesen tiltatik, vagy elhallgattatik, vagy káromoltatik.

Most a felek és hallgatók, e súlyos váddal szemben, a teremből kiküldettek s az ülés elhatározta, hogy e convent hatásköre még a büntetés kimondására is kiterjed. Ezután a felek visszahivattak a terembe, hogy ez eddig eszközölt vallatásokat adják be. Próbáltak ugyan e vallatások ellen törvényes kifogást érvényesíteni, de az nem fogadtatott el. Nagyobb baj volt, hogy azok annyira rendetlenek voltak, hogy a tárgyalást a miatt kelle elhalasztani, hogy azok rendezésére egy külön bizottságot kelle kiküldeni.

Jul. 4-én a tárgyalás ismét megkezdődött. Mindenik fél védte álláspontját. Az unit. főurak nevében Tholdalagi János szólalt fel, kijelentve, hogy ők imádják s igaz istennek ismerik el Krisztust. Ugyan ezt jelentê ki a püspök is, azzal indokolván, hogy az atya átadta hatalmát fiának.

5-én és 6-án nem volt ülés: ez utóbbi nap kisérleteket tettek, hogy a két fél hitvallását egyeztessék ki. De a dolog nem akart sikerülni, mignem jul. 7-én a fejedelem a püspököt keményen lehurrogatta makacsságáért s ez végre is engedni volt kénytelen. S így végre létrejött a »complanatio.« Elfogadták az 1579-iki confessiót úgy, hogy »a Jézus Krisztust isteni tisztelettel imádják és directe segítségül hivják«, kimondatván, hogy s ezt az »Ecclesiastica disciplinába« szó szerint beigtassák, a keresztelést az atya, fiu s szent lélek nevében végezzék s urvacsora vétel alkalmával a serleget a communicaló kezébe adják. Ráv és a püspök a szász és magyar polgárok békéljenek ki. De a zsidózók és Jézus nevét szidalmazók az amnestiából zárassanak ki. A püspök, tartson zsinatot s a kiegyezést az egyházak hirdessék ki, készíttessen a confessiónak megfelelő kátét, mely a jövendő terminuson vizsgáltassék meg. A kik a complanatió ellen vétnek, azok felett a fejedelem itél, de a disciplina ellen vétő papokat a püspök büntesse meg. A kiknél »oly könyvek, irások és káromlásra formált képek vannak«, melyek a complanatióval ellenkeznek, sz. Márton napig adják be a fejérvári káptalanba. Jövőre az unitariusok vallásra vonatkozó könyvet csak a fejedelem engedelmével adhatnak ki. Ezen complanatiót az

Ezek a tárgyalások jul. 11-én kezdődtek.

Szabó István, János és Gáspár, Literati Dániel, Kálbai János, Beke Katalin, özv. Géczy Istvánné, mindnyájan kolosvári lakósok, együttesen fogattak perbe. A vádlevéllel szemben azt hozták fel — a levél velek irásban közöltetvén s a kért haladék megadatván, — hogy nekiek a törvényről, mely a zsidózást eltiltá, tudomásuk sem volt s azt a püspök nem is tette hirré. A védelem vesztökre vált: ebből olvasta fejükre a közvádló, hogy még most is zsidózók — s mindnyájan elitéltettek fő- és jószágvesztésre; az egy Beke Katalin maradt fejváltságon. [1])

Pécsy Simon nem jelent meg.

Az idéző parancs ellene máj. 17-én állittatott ki s neki máj. 30-án kézbesittetett. »Az ő nagysága parancsolatját értem — felelé a beteges agg — mivel istennek fogságában vagyok, ő felsége dispositiójában vagyon életem, addig nem tudom mi következhetik, melyre nézve nem tudok kegyelmeteknek semmi bizonyost mondani.« De ő csakugyan nem jelent meg, s jul. 7-én ellene Szent-Erzsébeten megkezdődtek a tanuvallomások. Harminczhárom tanu hallgattatott ki s ezek vallomásai kétségtelenné tették az ő ragaszkodását a zsidózó valláshoz. A szombatot ünnepli, iskolát tart, kovásztalan kenyérrel áldozik s nem eszik disznóhúst. Felvétetvén ezek alapján pere, minthogy akkor nem volt jelen, három napi haladékot adtak — melynek elteltével fő- és jószágvesztésen marasztatott el. [2])

Elitéltettek a következő napon leányai Zsuzsánna Kénosi Ferenczné, Krisztina Farkas Ferenczné; [3]) egy másik leánya Judit Angyalos Istvánné, kik fejök megváltásán s jószágaik elvesztésén marasztaltak. Ez utóbbival együtt Borsos István és neje Vallon Borbála elmarasztaltattak. [4])

A megidézettek közt volt Keresztessy Pálnak, Rákóczy előkelő tanácsurának s portai követének özvegye, Kendeffi Sófia is: ki ügyvéd által védelmeztette magát, de ez sem tudta más-

[1]) L. Törv. és Okiratok XV. e)
[2]) L. Törvények és Okiratok XV. b)
[3]) L. u. o. XV. d)
[4]) Lásd u. o. XV. c)

sal védni, mint azzal, hogy a vádlott tudatlanságból vétkezett. Az eredmény az volt, mi a többinél: az elmarasztaló ítélet ellene is kimondatott.[1])

Az elitéltek közt voltak még Orbán Ferencz Udvarhelyszékről, Szentmiklósy Mihály, Pécsy udvari papja s Pécsy Margit, a főur hajadon leánya, kiknek ítéletei lappanganak;[2]) továbbá Thoroczkai János, kolosvári ötvös a Máté püspök fia. Ennek tragicus sors jutott osztályrészül. A meggondolatlan ember »káromolta a Krisztust«: jőne csak a földre — mondá — a szőlőbe küldené, hogy dolgozzon. Jul. 17-én a szerencsétlent, a bibliai parancsnak megfelelőleg, Deésen öt czigány megkövezte,[3]) míg nejét a városból »kiperengérezték.« Egy Csipár nevű kolosvári tanácsost, hasonlag isten káromlásért a bitófa alatt elszenvedendő hatvan botütésre ítéltek.[4]) Az elitélteket — köztük Pécsyt, a papját s Orbánt Kővárba, Szamosujvárra küldték. Az alsóbb rangu megidézettek nagy részét pedig, ha kikeresztelkedtek, a tábla fiai keményen megdorgálván, haza bocsátották.[5])

Egyike a pereknek, az, melyet a közügyigazgató Paczolay Péterné Kornis Borbála ellen indított, elhalasztatott az őszi novemberi terminusra. Jul. 4-én és 5-én ott helyben Deésen tartott vallatásokból az derült ki, hogy Paczolayné — ki különben a Pécsy rokonságához tartozott — jun. 14-én megkeresztelkedett[6]) s ennek alapján ügyvédje nyomatékkal emelte ki védelmében, hogy vádlott áttérése az unitarius vallásra már tényleg megtörtént, különben is ő élt urvacsorával, evett disznóhust s a szombat mellett a vasárnapot is megülte s így többé nem zsidózó, bár a keresztséget csak a határidő lejárta után vette fel. A törvényszék mindezt nem találta elégnek: elhatározták kérdést intézni az unitarius zsinathoz: ha valóban unitarius-e a vádlott?

[1]) Lásd Törv. és Okiratok XV. f) Jószágait fia visszakapta.

[2]) L. Szalárdy i. h. Keresztény Magvető III. 260. Pécsy Margitnak megtérési reversalisát ismerjük.

[3]) Szalárdy 135. Gunesch i. h. Krauss 130. l. Segesváry 217. l. Melith levele.

[4]) Segesvári u. o.

[5]) Szalárdy u. o.

[6]) A vallatás megvan a Rhédey ltárban a Nemz. Muzeumban.

A szombatos és unitarius ügy ezzel ez úttal be volt fejezve: az elsők mondhatni teljesen ki voltak irtva, s a kikhez nem férték, azok csak titokban rejtezhettek, a két évtized alatt hozott törvények szigorú végrehajtása által. Az utóbbiakat Rákóczy még azután is szigorú felügyelet alatt tartotta s különösen egyházi könyveiket censura alá vetette.[1]) Hatalmuk megtört: a mit sem a Báthoryak, sem Básta nem tudtak kivinni, azt Rákóczy erélye végrehajtá: s e felekezet rá nézve megszünt politikailag félelmes lenni.

S erre nagy szüksége is volt. Mert mindaddig, míg attól kelle tartania, hogy a portán hizlalt Székely Mózest az országban levő hitsorsosai gyámolítják, actiója nem szorítkozhatott egyébre, mint arra, hogy magát ezek ellen megvédje, s hogy minden olyan factort, melyet ellene fel lehetne használni, megbénítson.

S ez idő szerint még két ilyen factorral kelle számolnia, a portával és Lupul vajdával. Differentiái a portával a miatt voltak, mert ez a két várat, Erdőhegyet és Szarvast építteté, Lupullal pedig a Mikes fiúk miatt, kitől ő ezek kiadását, a mint Moldvába szöktek, azonnal kérte de ki azt egyenesen megtagadta.[2]) Lupullal szemben természetes szövetségese Máté volt, a havaseli vajda, kit a moldvai ismét fenyegetett.

Épen ezt a körülményt használta fel Rákóczy arra, hogy kiadja a táborba szállási parancsot;[3]) mivel a két vajda készülődik, lehetetlen neki is tétlenül nézni ezt. Valóban pedig ő arra gondolt, hogy ennek a két várnak építését fegyveres hatalommal is meg fogja — ha diplomácziai uton nem sikerül — gátlani.[4]) Maga pedig, hogy közelebb legyen a fenyegetett

[1]) L. Törvények és Okiratok XV. g)

[2]) Lásd Levelek és Okiratok 524., 527.

[3]) Lásd Törv. és Okiratok XVI.

[4]) Lásd Kassai jun. 16-iki levelét Rákóczyhoz Török-Magyarkori Államokmánytár III. 16. l. Még a nádor is abban a hitben volt, hogy Mátét akarja megsegíteni. L. Kismarton aug. 21-iki lev., melyben Esterházy Miklós nádor biztosítja a királyt, hogy az erdélyi fejedelem nem ütbet be ez évbe ő fge birtokaiba, mert a törökkel még nem intézett el mindent. Egyébiránt is vannak ott (t. i. Erdélyben) megbizottai mind ő fgének, mind pedig neki, a kiktől megtudná az igazat, hogy a dologban volna valami. Rákóczy megbizott szolgája, Czernel György irta, hogy a

helyhez. Decsről Fejérvárnak vette útját. Koloson Maróthyval. Székely Mózes hajdosó társával találkozott, ki megkeresztelkedésével szerzett magának amnestiát, s fogadta az újon kinevezett budai basának fényes követségét s vette át a számára küldött ajándékokat, még fényesebbekkel viszonozván azt.[1]) S aztán ezt elbocsátván, Fejérvárra ment.

Aug. első napjaiban — csaknem akkor, midőn Kékedyt az udvarmestert temették — érkezett Petkyhez hír, hogy a török átszállott a Dunán.[2]) Ennek az volt a fenyegető oldala, hogy egész bizonyosra lehetett venni, hogy Lupul ismét meg fogja Mátét támadni, sőt most híre járt, hogy tatár hadak is lesznek mellette.[3]) Ily fenyegetett helyzetben a vajda ismét sürgette Rákóczytól a segélyhadakat. Rákóczy megintve a török által, hogy a két vajda ügyébe ne elegyedjék, szerette volna a fenyegető ügyet békés uton elintézni.[4])

Lupul kétségtelenül abban a hitben, hogy könnyebben sikerülend meglepni Mátét, hajlandónak mutatkozott elfogadni Rákóczy közvetítését s Szoldán dvornikot, mint meghatalmazottját Fejérvárra küldte, ki oda sept. 10-én érkezett meg. Másnap megérkeztek Simon viszter és Markó logofet Máté követei s ezek a fejedelmi tanács jelenlétében tárgyalni kezdték a kibékülés pontjait. September 16-án létrejöttek a béke pont-

fejedelem Bogády András szolgáját hozzá (Eszterházihoz) indította. Várja. Ezekből azt következteti, hogy Rákóczynak a moldvai vajdával szerződése van »quatenus illius defensor esse velit« s most gondolja teljesitendőnek azt, a mit igért, megvédelmezni a moldvai vajdát az oláhországi ellen, s megakadályozni törekszik, nehogy azok »amici sint inter se«. (Titkos ltár Ered. Hung.)

[1]) L. Törvények és okiratok XVII.

[2]) Haller 51. l. Máté aug. 4-iki levele. Török-Magyark. Á. o. III. 16. l.

[3]) Lippay aug. 11-iki levele a nádorhoz a Jászay-féle gyüjteményben. »Értettem azt is, hogy az lengyel király monealta az fejedelmet, vigyázzon magára az tatároktúl, mert az ő ditióján kivántak passust. Az mi mezei hadai voltak az fejedelemnek az partiumban, behivatta.« Máté aug. 4-iki levele Török-Magyarkori Á. o. III. 16. l.

[4]) Kemény, ki a dátumokra, főként az évszámokra nézve több helyen megbizhatatlan, Lupul hadjáratát 1638-ra teszi. De téved — ezen hadjárat 1639-ben történt. Haller (59. l.) világosan meghatározza e hadjáratnak még a napját is, oly pontosan, hogy ahoz semmi kétség sem fér. Réthy ez időben irt jelentései sem mutatnak arra, hogy háboru lett volna.

jai, [1]) s ezek alapján Rákóczy oct. 5-én Basa Tamást és Barcsay Ákost Lupulhoz küldte, [2]) kik a kiegyezést köztük csakugyan létrehozták, [3]) sőt Lupul és Rákóczy között is megkötetett oct. 26-án a béke, [4]) melynek következtében a Moldvába menekült Mikes fiuk kiadattak Rákóczynak, kiknek aztán ez megkegyelmezett. [5]) Mátéval pedig az 1636-ik évben kötött frigyet megújította. [6])

E megoldást Rákóczy nem egyedül a porta iránti tekintetekből igyekezett ily módon létrehozni, neki szabad kézre volt szüksége a két Oláhország felől azon esetre, ha a tavaszszal kiküldött Bisterfeld a franczia királytól kedvező választ fog kapni s a nyugati államok szövetségébe ő is felvétetik. Ekkor neki is támadólag kellend fellépni a császár ellen. Hogy ok, vagy ha úgy tetszik, ürügy erre legyen, arról bőven volt gondoskodva — ott volt mindjárt testvére Rákóczy Pál árvái dolga, kik felett az őt megillető gondnokságot a császár vállalta el. Már eddig is váltottak e tárgyban bőven levelet. Sept. 20-án pedig Csernelt és Pathayt küldte Bécsbe, mint követeket, [7]) kik azonnal el is indúltak.

Mialatt e követek oda jártak, vett hírt, hogy a franczia királytól követ van útban hozzá. Lajos fogadta Bisterfeldet s ezzel kifejezést adott készségének, hogy Rákóczyt szivesen fogja látni a nyugoti hatalmak szövetségében. Hogy a belépés

[1]) Kemény 293—4. ll.

[2]) Török-Magyarkori Á. o. III. 17. s köv. ll. közölve a béke pontjai. A kelet sept. 16. a régi szerint értendő. A követek megérkezésének napját Haller tartá fenn.

[3]) Török-Magyarkori Á. o. III. 20. A követek által magukkal vitt levelek jegyzéke közölve van.

[4]) L. U. o. 21. s köv. ll. Szalárdy 136. V. ö. Levelek s Okiratok 530., 532 ll.

[5]) L. Törv. és Okiratok XX.

[6]) Árpádia II. 242. közölve Mikes János 1639. apr. 10-én kelt téritvénye. »A moldvai vajdával való békességünk — irja 1638. nov. 4. Tholnaynak — már végben ment, confirmálván azokat, melyeket követivel itt benn végeztünk volt s kézben adván mind az három Mikest akik, úgy reméljük, bejutottak birodalmunkban: mi ezt az isten gondviselésének tulajdonitjuk. Már az két Oláhországgal mindenek jó rendben s karban és állapotban állanak.« Prot. Egy. s Iskolai Lap. 1875. évf. 1386. l.

[7]) L. Törvények és Okiratok XVIII.

terveit már ekkor kezdte szőni: a kedvező alkalmat, melyet Németország háborúja nyújtott, nem akarván elszalasztani felhasználatlanúl. A rég megszakadt érintkezést a hesseni tartomány-gróf elevenítette fel még 1637-ben, kinek követe Merbolt Henrik ez évben a franczia király tudtával megfordúlt udvarában. Nyomon rá Rákóczy Bisterfeldet Párisba küldte,[1]) s azután hogy ez visszajött, formulázván követelése pontjait, melyeket szövetkezése alapjának kivánt tekinteni, 1638. tavaszán, jóval előbb, hogy Tassy udvarába érkezett, Bisterfeldet ujra, most másodizben, Párisba küldte annak kieszközlésére, hogy a franczia király hozzá követet küldjön.[2])

III.

Ez alatt elközelgetett jul. 1-e, a decsi terminus határideje. Nem volt ez egyetemes vagy partialis országgyűlés, de több volt a terminusnál; maga e gyűlés »conventus« nevet használt hivatalos irataiban, mint kifolyása az országgyűlésnek, melynek legbefolyásosabb tagjai csakugyan benne voltak a delegatióban. A magyar unitariusok ez évi junius 16-án Adámoson tartott zsinatjukon választottak követeket s bízták meg ezeket a püspökkel együtt, hogy az aprilisi gyűlésre készített confessiót adják be itt is. Az első nap gyülekezésre volt szentelve. Jul. 2-án a fejdelem Kassay által beküldte a tárgyalás rendjét: először az unitariusok versengése tárgyaltassék le, azután az istenkáromlók s zsidózók pere láttassék el.

Jul. 3-án volt az első érdemleges ülés. Haller István, mint az ülés elnöke, felhivta mindkét unit. félt, hogy szabad vitatkozásba bocsátkozzanak. Rav Mátyás, mint vádló szólt először, s utána Beke püspök, mindketten hálájukat fejezvén ki a fejedelemnek s rendeknek. Haller válaszolt nekik. Azután Rav adta elé vádját: a püspök és követői újítók, mert nem tartják meg a régi, II. János idejében bevett vallást. Most mindketten beadták confessiójukat s azok fel is olvastattak. Rav a Beke hitvallására megjegyzi, hogy az korábbi confessió-

[1]) Okmánytár I. Rákóczy Gy. szövetkezései történetéhez 23-ik l.

[2]) L. u. o. s Tholnay 1638. apr. 30. Rákóczyhoz irt levelét. Prot. Egyh. s Iskolai Lapok 1875. évf. 1345. l.

jukkal nem vág össze, sőt a beadott nem is az igazi: ebben a Krisztus imádása vagy hivése vagy teljesen tiltatik, vagy elhallgattatik, vagy káromoltatik.

Most a felek és hallgatók, e súlyos váddal szemben, a teremből kiküldettek s az ülés elhatározta, hogy e convent hatáskőre még a büntetés kimondására is kiterjed. Ezután a felek visszahivattak a terembe, hogy ez eddig eszközölt vallatásokat adják be. Próbáltak ugyan e vallatások ellen törvényes kifogást érvényesiteni, de az nem fogadtatott el. Nagyobb baj volt, hogy azok annyira rendetlenek voltak, hogy a tárgyalást a miatt kelle elhalasztani, hogy azok rendezésére egy külön bizottságot kelle kiküldeni.

Jul. 4-én a tárgyalás ismét megkezdődött. Mindenik fél védte álláspontját. Az unit. főurak nevében Tholdalagi János szólalt fel, kijelentve, hogy ők imádják s igaz istennek ismerik el Krisztust. Ugyan ezt jelenté ki a püspök is, azzal indokolván, hogy az atya átadta hatalmát fiának.

5-én és 6-án nem volt ülés: ez utóbbi nap kisérleteket tettek, hogy a két fél hitvallását egyeztessék ki. De a dolog nem akart sikerülni, mignem jul. 7-én a fejedelem a püspököt keményen lehurrogatta makacsságáért s ez végre is engedni volt kénytelen. S így végre létrejött a »complanatio.« Elfogadták az 1579-iki confessiót úgy, hogy »a Jézus Krisztust isteni tisztelettel imádják és directe segitségül hivják«, kimondatván, hogy s ezt az »Ecclesiastica disciplinába« szó szerint beigtassák, a keresztelést az atya, fiu s szent lélek nevében végezzék s urvacsora vétel alkalmával a serleget a communicaló kezébe adják. Ráv és a püspök a szász és magyar polgárok békéljenek ki. De a zsidózók és Jézus nevét szidalmazók az amnestiából zárassanak ki. A püspök, tartson zsinatot s a kiegyezést az egyházak hirdessék ki, készittessen a confessiónak megfelelő kátét, mely a jövendő terminuson vizsgáltassék meg. A kik a complanatió ellen vétnek, azok felett a fejedelem itél, de a disciplina ellen vétő papokat a püspök büntesse meg. A kiknél »oly könyvek, irások és káromlásra formált képek vannak«, melyek a complanatióval ellenkeznek, sz. Márton napig adják be a fejérvári káptalanba. Jövőre az unitariusok vallásra vonatkozó könyvet csak a fejedelem engedelmével adhatnak ki. Ezen complanatiót az

unitarius papok azonnal hirdessék ki a szószékről.[1]) A julius 7-én megállapított pontokat a fejedelem s tanácsurak jul. 9-én irták alá.[2])

Most már a szombatosokra és istenkáromlókra került a sor. Ezek nagy csapatokban jöttek Deésre s várták sorsuk eldöntését. S valóban a közügyigazgatónak, ügyvédeknek, a fejedelmi iroda jegyzőinek roppant tevékenységet kellett kifejteni, hogy a perek ez a tömege az alatt a néhány nap alatt, mely a terminusra ki volt szabva, elintéztessék. De a törvény annyira tiszta volt, hogy ez az eljárást nagyon megkönnyíté. A szombatosság külső jele volt, ha a vádlott vasárnap helyett a szombatot ünnepelte, husvétkor sótalan kenyeret evett, családja tagjait nem kereszteltette meg. Ha a Krisztust káromolta, ez fokozta bűnét. Vád alá eshetett, ha a megtérésre az országgyűlés által engedett terminust nem tartotta meg, s a megtérésnek tiszta, világos bizonyítványa csak egy volt: ha a vádlott újra felvette a keresztséget.

Azóta, hogy Báthory István leverte a székely lázadókat s megsententiáztatta őket, ily tömeges perbefogást nem látott Erdély. Az eljárás a nótaperben törvény által volt szabályozva s Rákóczy most is szigorúan megtartá azokat. A vád a tömegre nézve egyforma volt, a felelet mindenkinek meg volt engedve s »megbizonyosodván a directornak actiója, mindnyájan fejek, jószágok elvesztésén maradtak vala.« Az itélet kihirdetése után az elitélteket a kamaraházzal szemben levő templomba zárták, honnan százanként, százötvenenként különböző várakba szállíttattak.[3]) Jul. 16-án Rákóczy kiadta a parancsot, hogy ezeket, míg »észretérnének«, várépítésre használják.[4])

Ezzel egy időben folytak le az egyesek: az előkelőbbek, tekintélyesebbek perei is.

---

[1]) L. Törv és Okiratok XV. a)

[2]) Haller 50. l.

[3]) Szalárdi 133. köv. ll. Segesvári Bálint máj. végére s átalán a juliusi gyülés előtti időre teszi a kolosvári elfogatásokat. Ellenben Krausz juniusra teszi az inquisitiót s a nótázást és elfogatást juliusra. Gunesch nem mond semmiféle határidőt. Maga Rákóczy egy Tholnayhoz irott levelében jun. végén úgy emliti a dolgot, mint jövendőben megtörténendőt.

[4]) Haller i. h., ki különben a tömeges nótázásokat nem emliti, csak Pécsy elitéléséről szól.

Ezek a tárgyalások jul. 11-én kezdődtek.

Szabó István, János és Gáspár, Literati Dániel, Kálbai János, Beke Katalin, özv. Géczy Istvánné, mindnyájan kolosvári lakósok, együttesen fogattak perbe. A vádlevéllel szemben azt hozták fel — a levél velek írásban közöltetvén s a kért haladék megadatván, — hogy nekiek a törvényről, mely a zsidózást eltiltá, tudomásuk sem volt s azt a püspök nem is tette hirré. A védelem vesztökre vált: ebből olvasta fejükre a közvádló, hogy még most is zsidózók — s mindnyájan elítéltettek fő- és jószágvesztésre; az egy Beke Katalin maradt fejváltságon.[1])

Pécsy Simon nem jelent meg.

Az idéző parancs ellene máj. 17-én állíttatott ki s neki máj. 30-án kézbesittetett. »Az ő nagysága parancsolatját értem — felelé a beteges agg — mivel istennek fogságában vagyok, ő felsége dispositiójában vagyon életem, addig nem tudom mi következhetik, melyre nézve nem tudok kegyelmeteknek semmi bizonyost mondani.« De ő csakugyan nem jelent meg, s jul. 7-én ellene Szent-Erzsébeten megkezdődtek a tanuvallomások. Harminczhárom tanu hallgattatott ki s ezek vallomásai kétségtelenné tették az ő ragaszkodását a zsidózó valláshoz. A szombatot ünnepli, iskolát tart, kovásztalan kenyérrel áldozik s nem eszik disznóhúst. Felvétetvén ezek alapján pere, minthogy akkor nem volt jelen, három napi haladékot adtak — melynek elteltével fő- és jószágvesztésen marasztatott el.[2])

Elítéltettek a következő napon leányai Zsuzsánna Kénosi Ferenczné, Krisztina Farkas Ferenczné;[3]) egy másik leánya Judit Angyalos Istvánné, kik fejök megváltásán s jószágaik elvesztésén marasztaltak. Ez utóbbival együtt Borsos István és neje Vallon Borbála elmarasztaltattak.[4])

A megidézettek közt volt Keresztessy Pálnak, Rákóczy előkelő tanácsurának s portai követének özvegye, Kendeffi Sófia is: ki ügyvéd által védelmeztette magát, de ez sem tudta más-

[1]) L. Törv. és Okiratok XV. c)
[2]) L. Törvények és Okiratok XV. b)
[3]) L. u. o. XV. d)
[4]) Lásd u. o. XV. c)

sal védni, mint azzal, hogy a vádlott tudatlanságból vétkezett. Az eredmény az volt, mi a többinél: az elmarasztaló ítélet ellene is kimondatott.[1])

Az elitéltek közt voltak még Orbán Ferencz Udvarhelyszékről, Szentmiklósy Mihály, Pécsy udvari papja s Pécsy Margit, a főur hajadon leánya, kiknek ítéletei lappanganak;[2]) továbbá Thoroczkai János, kolosvári ötvös a Máté püspök fia. Ennek tragicus sors jutott osztályrészül. A meggondolatlan ember »káromolta a Krisztust«: jőne csak a földre — mondá — a szőlőbe küldené, hogy dolgozzon. Jul. 17-én a szerencsétlent, a bibliai parancsnak megfelelőleg, Deésen öt czigány megkövezte,[3]) míg nejét a városból »kiperengérezték.« Egy Csipár nevű kolosvári tanácsost, hasonlag isten káromlásért a bitófa alatt elszenvedendő hatvan botütésre ítéltek.[4]) Az elitélteket — köztük Pécsyt, a papját s Orbánt Kővárba, Szamosujvárra küldték. Az alsóbb rangu megidézettek nagy részét pedig, ha kikeresztelkedtek, a tábla fiai keményen megdorgálván, haza bocsátották.[5])

Egyike a pereknek, az, melyet a közügyigazgató Paczolay Péterné Kornis Borbála ellen indított, elhalasztatott az őszi novemberi terminusra. Jul. 4-én és 5-én ott helyben Deésen tartott vallatásokból az derült ki, hogy Paczolayné — ki különben a Pécsy rokonságához tartozott — jun. 14-én megkeresztelkedett[6]) s ennek alapján ügyvédje nyomatékkal emelte ki védelmében, hogy vádlott áttérése az unitarius vallásra már tényleg megtörtént, különben is ő élt urvacsorával, evett disznóhust s a szombat mellett a vasárnapot is megülte s így többé nem zsidózó, bár a keresztséget csak a határidő lejárta után vette fel. A törvényszék mindezt nem találta elégnek: elhatározták kérdést intézni az unitarius zsinathoz: ha valóban unitarius-e a vádlott?

[1]) Lásd Törv. és Okiratok XV. f) Jószágait fia visszakapta.

[2]) L. Szalárdy i. h. Keresztény Magvető III. 260. Pécsy Margitnak megtérési reversalisát ismerjük.

[3]) Szalárdy 135. Gunesch i. h. Krauss 130. l. Segesváry 217. l. Melith levele.

[4]) Segesvári u. o.

[5]) Szalárdy u. o.

[6]) A vallatás megvan a Rhédey ltárban a Nemz. Muzeumban.

A szombatos és unitarius ügy ezzel ez úttal be volt fejezve: az elsők mondhatni teljesen ki voltak irtva, s a kikhez nem fértek, azok csak titokban rejtezhettek, a két évtized alatt hozott törvények szigorú végrehajtása által. Az utóbbiakat Rákóczy még azután is szigorú felügyelet alatt tartotta s különösen egyházi könyveiket censura alá vetette.[1]) Hatalmuk megtört: a mit sem a Báthoryak, sem Básta nem tudtak kivinni, azt Rákóczy erélye végrehajtá: s e felekezet rá nézve megszünt politikailag félelmes lenni.

S erre nagy szüksége is volt. Mert mindaddig, míg attól kelle tartania, hogy a portán hizlalt Székely Mózest az országban levő hitsorsosai gyámolítják, actiója nem szorítkozhatott egyébre, mint arra, hogy magát ezek ellen megvédje, s hogy minden olyan factort, melyet ellene fel lehetne használni, megbénítson.

S ez idő szerint még két ilyen factorral kelle számolnia, a portával és Lupul vajdával. Differentiái a portával a miatt voltak, mert ez a két várat, Erdőhegyet és Szarvast építtető, Lupullal pedig a Mikes fiúk miatt, kitől ő ezek kiadását, a mint Moldvába szöktek, azonnal kérte de ki azt egyenesen megtagadta.[2]) Lupullal szemben természetes szövetségese Máté volt, a havaseli vajda, kit a moldvai ismét fenyegetett.

Épen ezt a körülményt használta fel Rákóczy arra, hogy kiadja a táborba szállási parancsot;[3]) mivel a két vajda készülődik, lehetetlen neki is tétlenül nézni ezt. Valóban pedig ő arra gondolt, hogy ennek a két várnak építését fegyveres hatalommal is meg fogja — ha diplomácziai uton nem sikerül — gátlani.[4]) Maga pedig, hogy közelebb legyen a fenyegetett

---

[1]) L. Törvények és Okiratok XV. g)

[2]) Lásd Levelek és Okiratok 524., 527.

[3]) Lásd Törv. és Okiratok XVI.

[4]) Lásd Kassai jun. 16-iki levelét Rákóczyhoz Török-Magyarkori Államokmánytár III. 16. l. Még a nádor is abban a hitben volt, hogy Mátét akarja megsegíteni. L. Kismarton aug. 21-iki lev., melyben Esterházy Miklós nádor biztosítja a királyt, hogy az erdélyi fejedelem nem üthet be ez évbe ő fige birtokaiba, mert a törökkel még nem intézett el mindent. Egyébiránt is vannak ott (t. i. Erdélyben) megbizottai mind ő figének, mind pedig neki, a kiktől megtudná az igazat, hogy a dologban volna valami. Rákóczy megbizott szolgája, Czernel György irta, hogy a

helyhez, Deésről Fejérvárnak vette útját. Koloson Maróthyval, Székely Mózes bujdosó társával találkozott, ki megkeresztelkedésével szerzett magának amnestiát, s fogadta az újon kinevezett budai basának fényes követségét s vette át a számára küldött ajándékokat, még fényesebbekkel viszonozván azt.[1]) S aztán ezt elbocsátván, Fejérvárra ment.

Aug. első napjaiban — csaknem akkor, midőn Kékedyt, az udvarmestert temették — érkezett Petkyhez hír, hogy a török átszállott a Dunán.[2]) Ennek az volt a fenyegető oldala, hogy egész bizonyosra lehetett venni, hogy Lupul ismét meg fogja Mátét támadni, sőt most híre járt, hogy tatár hadak is lesznek mellette.[3]) Ily fenyegetett helyzetben a vajda ismét sürgette Rákóczytól a segélyhadakat. Rákóczy megintve a török által, hogy a két vajda ügyébe ne elegyedjék, szerette volna a fenyegető ügyet békés uton elintézni.[4])

Lupul kétségtelenül abban a hitben, hogy könnyebben sikerülend meglepni Mátét, hajlandónak mutatkozott elfogadni Rákóczy közvetítését s Szoldán dvornikot, mint meghatalmazottját Fejérvárra küldte, ki oda sept. 10-én érkezett meg. Másnap megérkeztek Simon viszter és Markó logofet Máté követei s ezek a fejedelmi tanács jelenlétében tárgyalni kezdték a kibékülés pontjait. September 16-án létrejöttek a béke pont-

fejedelem Bogády András szolgáját hozzá (Eszterházihoz) indította. Vár[illegible]. Ezekből azt következteti, hogy Rákóczynak a moldvai vajdával szerződé[illegible] van »quatenus illius defensor esse velit« s most gondolja teljesitendőn[illegible] azt, a mit igért, megvédelmezni a moldvai vajdát az oláhországi ellen[illegible] megakadályozni törekszik, nehogy azok »amici sint inter se«. (Titkos l[illegible] Fred. Hung.)

[1]) L. Törvények és okiratok XVII.

[2]) Haller 51. l. Máté aug. 4-iki levele. Török-Magyark. Á. o. III. 16.

[3]) Lippay aug. 11-iki levele a nádorhoz a Jászay-féle gyüjteményben. »Értettem azt is, hogy az lengyel király monealta az fejedelmet vigyázzon magára az tatároktúl, mert az ő ditióján kivántak passust. A mi mezei hadai voltak az fejedelemnek az partiumban, behivatta Máté aug. 4-iki levele Török-Magyarkori Á. o. III. 16. l.

[4]) Kemény, ki a dátumokra, főként az évszámokra nézve több helyen megbizhatatlan, Lupul hadjáratát 1638-ra teszi. De téved — ezen hadjárat 1639-ben történt. Haller (59. l.) világosan meghatározza e hadjáratnak még a napját is, oly pontosan, hogy ahoz semmi kétség sem fér. Réthy ez időben irt jelentései sem mutatnak arra, hogy háboru lett volna.

jai,[1]) s ezek alapján Rákóczy oct. 5-én Basa Tamást és Barcsay Ákost Lupulhoz küldte,[2]) kik a kiegyezést köztük csakugyan létrehozták,[3]) sőt Lupul és Rákóczy között is megkötteték oct. 26-án a béke,[4]) melynek következtében a Moldvába menekült Mikes fiuk kiadattak Rákóczynak, kiknek aztán ez megkegyelmezett.[5]) Mátéval pedig az 1636-ik évben kötött frigyet megújította.[6])

E megoldást Rákóczy nem egyedül a porta iránti tekintetekből igyekezett ily módon létrehozni, neki szabad kézre volt szüksége a két Oláhország felől azon esetre, ha a tavasszal kiküldött Bisterfeld a franczia királytól kedvező választ fog kapni s a nyugati államok szövetségébe ő is felvétetik. Ekkor neki is támadólag kellend fellépni a császár ellen. Hogy ok, vagy ha úgy tetszik, ürügy erre legyen, arról bőven volt gondoskodva — ott volt mindjárt testvére Rákóczy Pál árvái dolga, kik felett az őt megillető gondnokságot a császár vállalta el. Már eddig is váltottak e tárgyban bőven levelet. Sept. 20-án pedig Csernelt és Pathayt küldte Bécsbe, mint követeket,[7]) kik azonnal el is indúltak.

Mialatt e követek oda jártak, vett hírt, hogy a franczia királytól követ van útban hozzá. Lajos fogadta Bisterfeldet s ezzel kifejezést adott készségének, hogy Rákóczyt szivesen fogja látni a nyugoti hatalmak szövetségében. Hogy a belépés

[1]) Kemény 293—4. ll.

[2]) Török-Magyarkori Á. o. III. 17. s köv. ll. közölve a béke pontjai. A kelet sept. 16. a régi szerint értendő. A követek megérkezésének napját Haller tartá fenn.

[3]) Török-Magyarkori Á. o. III. 20. A követek által magukkal vitt levelek jegyzéke közölve van.

[4]) L. U. o. 21. s köv. ll. Szalárdy 136. V. ö. Levelek s Okiratok 530., 532 ll.

[5]) L. Törv. és Okiratok XX.

[6]) Árpádia II. 242. közölve Mikes János 1639. apr. 10-én kelt téritvénye. «A moldvai vajdával való békességünk — irja 1638. nov. 4. Tholnaynak — már végben ment, confirmálván azokat, melyeket követivel itt lenn végeztünk volt s kézben adván mind az három Mikest akik, úgy reméljük, bejutottak birodalmunkban: mi ezt az isten gondviselésének tulajdonitjuk. Már az két Oláhországgal mindenek jó rendben s karban és állapotban állanak.» Prot. Egy. s Iskolai Lap. 1875. évf. 1386. l.

[7]) L. Törvények és Okiratok XVIII.

feltételei megállapítassanak, Du Bois d'Avaugourt mint teljhatalmú követet küldi hozzá, ki Velenczén és Törökországon át jött s őszszel meg is érkezett.

Rákóczy terminust hirdetett Beszterczére a szombatosok ügyének befejezésére, hová ő oct. 29-én érkezett meg. Du Bois is megjött: de titokban s álruhában mint szolgálatot kereső kapitány. Nov. 12-én fogadta Rákóczy, Kemény János volt a közvetítő. De a közt, mire Du Bois fel volt hatalmazva s mit Rákóczy követelt, nagy volt az ellentét: amaz azonnali táborba szállást kivánt, ez a szövetség létrejöttétől tette a dolgot függővé. Nov. 12-én kapta ki a választ. [1])

E közben a terminus is lejárt. Ezen tárgyalták Paczolayné ügyét is. Az aug. 10-én és nov. 28-án tartott tanúvallomások kiderítették ugyan, hogy Borbálát atyja Kornis Ferencz gyermekkorában megkereszteltette, de azt is, hogy anyja a zsidózó vallásban nevelte. [2]) Ügyét pedig az döntötte el, hogy az unitariusok aug. 11-én tartott zsinatja kijelenté, hogy ő nem tartozik az unitariusok hitfelekezetéhez s ezért a nov. 8-án tartott törvényszék őt fő- és jószágvesztésen marasztalta. [3]) E terminuson kellett volna Pécsy hajadon leányának, Margitnak, az ügyét is letárgyalni; de Rákóczy elég súlyos feltételek mellett megkegyelmezett neki. [4]) Megkegyelmezett az öreg Pécsynek is, ki mellett nov. 11-én egy sereg főúr kezességet vállalt. De Pécsy havok múlva tért át a reformált vallásra s 1639. május 21-dikén kapott kegyelmet. [5]) A többi szombatosok nagy része is, kik megkereszteltették magukat, kegyelmet nyertek.

Az ez évi portai adóval Rákóczy decz. 23-án Dániel

[1]) Haller 52. Kemény i. h. Bővebben leirva I. Rákóczy György és a Diplomáczia czimű munkában 11—3. ll. L. Okirattár I. Rákóczy György szövetkezései történetéhez, melyben az okiratok közölve vannak.

[2]) A vallatások megvannak a Rhédey ltárban, mely a Nemz. Muzeumban van elhelyezve.

[3]) L. Törv. és Okiratok XIX. a) b)

[4]) L. Törv. és Okiratok XIX. c)

[5]) Kiadta mindkettőt Kőváry László Keresztény Magvető III. 255. s köv. ll. Margitot utóbb Rákóczy Gyulay Ferenczhez adta nőül; 1639. marcz. 23. volt esküvőjük.

Mihályt indította be Konstantinápolyba,[1] ki azt 1639. febr. elején be is szolgáltatta.[2]

IV.

A fejedelem 1639. elején kiment Váradra az erődítések megtekintése végett, de nehány napi tartózkodása után visszajött. Fontos okok hivták Erdélybe: e tél volt hivatva előkészíteni a diplomácziai alkudozásokat, melyek Rákóczy belépését eredményezték volna a nyugati szövetségbe. A követ, kit az adóval a portára küldött, Dániel Mihály, volt megbízva ott értekezni a külföldi oratorokkal. De az érintkezés csak titokban s nagy óvatossággal mehetett véghez. A Fekete-tenger mellett, távol a várostól egy erre kijelölt helyen találkozott Rákóczy kapitihája Réthy a franczia követtel s máskor fiával, ki magyar ruhába öltözve jött oda, hogy a Rákóczytól küldött leveleket átvegye.[3] Hágai Kornel, ki haza készült, Erdélyen át vette útját s itt érintkezett a fejedelemmel.[4] Egy franczia ágens is járt itt s leveleket hozott magával.[5] April elején Dániel Mihály is visszaérkezett a portáról s szokás szerint a kaftányok ünnepélyes átadása végett csausz jött vele, kit a fejedelem april 3-án fogadott. E hó végén egy másik török követ is jött Erdélybe, Mehemed aga, ki Bécsből jövet Erdélynek vette útját.[6]

Máj. 1-ére a fejedelem Fejérvárra országgyűlést hirdetett, mely az évi adót 20 frtban szabta meg. A várak építésére közmunka váltságúl portánként 2 frtot szavazott meg: ezuttal a városokra is taxájukhoz mért pótadót vetett ki.

Intézkedtek az oláh papok viszonyainak szabályozása ügyében. Az olyan oláh papnak, ki jobbágy, a fia is jobbágy marad; az olyanok pedig kik házasfeleket választanak el, szigorú büntetés alá vonassanak püspökeik által.

[1] Haller 53-ik l. Lev. és Okiratok. 544. l.

[2] Szalánczy volt követségre eredetileg kinézve, mint ez kitetszik Réthy szavaiból. Levelek és Okiratok 530., 535. ll. De elutazása betegsége miatt elmaradt.

[3] Levelek és Okiratok 544—5. ll.

[4] U. o. 538. Bercsényi is említi jelentésében.

[5] Bercsényi jelentése Levelek és Okiratok XXII. sz.

[6] Haller Naplója 54 - 5. ll.

Az iskolában elhalt tanulók tetemeit Szászvárosról s más helyekről pénz fizetés nélkül adják ki.

A törvénykezés szabályozására vonatkozólag elrendelik, hogy a részekben a régi szabályok megtartassanak; a személyes megjelenésre vonatkozó törvények tartassanak meg; a székelységen az idézések a régi mód szerint történjenek; a hamis vádakat emelők büntettessenek meg; az ügyvédek három kifogásnál többel ne éljenek.

Eltiltották Josika Gábort, hogy Szörény vármegyében zászlósúri jogokat bitoroljon.

Székelységen a szentegyházi jobbágyak a többi jobbágyakkal egyenlő terhet viseljenek.

A czirkáló tisztek a szászságot ne zaklassák. Az útlevelekre a posták neve legyen beírva.

A katonák ne zsaroljanak.

Ha valamely városban az ott lakó ácsok s kőmívesek nem képesek a rájok kirótt munkát elkészíteni, szabad mesterembert más városból is hozni.

Büntetést szabtak azokra, kik a vasárnapot nem ünnepl[illegible]lik meg.

A harminczadokra jól vigyázzanak.

Minthogy Ibrányi váradi vice-kapitány Váradról e[illegible] olyan jobbágy feleségét, ki 1637. előtt költözött oda, nem ad[illegible]ki, a vármegye ítéletet hozott ellene. Az országgyűlés e[illegible] itélet jogérvényét felfüggeszté.

A törvényeket a fejedelem máj. 20-án erősítette meg.

Rákóczy e gyűlés tartama alatt fogadta Weimari Be[illegible]nátnak hozzá küldött megbizottját,[2]) ki által ez valószínűleg szövetségeseekhez csatlakozását sürgette. Talán e törekvésének futott hire, talán a svédek diadalmas előnyomulása Csehországban okozá, hogy Bécsben ismét attól kezdtek tartani, hogy Rákóczy a svédekkel szövetségre lép. Hogy e dologról értesülést szerezzen a császár, Bercsényit azon ürügy alatt, hogy oda különben is útja van, Erdélybe küldé.[3]) Egy april

[5]) L. Törvények és Okiratok XVI.

[6]) Bercsényi jelentése u. o.

[7]) Ápr. 16-ról irja Lippay Rákóczynak: »Bercheny uram bemenvén Erdélyben minemű szép confidentiával ír ő felsége Nagyságodnak, levelé-

26-án kelt levele a császárnak részletező megbizatását: eszközölje ki nála, hogy a részekben toborzhasson; tudassa, hogy a végvárakba németeket küld; hogy ő személyesen száll táborba s hogy a fejedelem ellenségei azzal kérkednek, hogy őt már részükre megnyerték. [1])

Bercsényi maj. 24-én érkezett Gyalulba, hol épen akkor a várkastély újraépítéséhez fogtak. [2]) A fejedelmet másnapra várták oda, s addig ő átlovagolt Monostorra, hogy ott a catholicusoktól informatiót nyerhessen. Rákóczy 25-én csakugyan fogadta Bercsényit, ki gonddal került mindent, mi küldetésének hivatalos színt adhatott volna. Nem is beszéltek egész délelőtt másról, mint az európai politikáról — csak ebédnél jött egyéb is szóba, mikor Rákóczy poharat köszöntött a császárra. Azután egyszerre közlékenyebb lett, de olymódon, hogy Bercsényinek nem sok öröme telt benne: rámutatott arra a három módra, melylyel Ferdinánd ellenségeit lefegyverezheti. Adjon vallásszabadságot, Frigyes fiának adja vissza Pfalzot s kárpótolja a károsúltakat. E théma felett élénk eszmecsere kezdődött, miközben Rákóczy kiemelte, hogy Magyarországon mily sokan háborgattatnak vallásukban.

26-án megkezdődtek a levélben érintett pontok felett a tárgyalások: Rákóczy egész nyiltan és őszintén mondta el nézeteit. Nem sok oka van ő felségének szerencsét kivánni, ha a táborba megy, hisz az neki kárára lehet. A hadfogadást nem engedheti meg. A végvárakba németek bevitelét nem helyesli. S épen nem tagadta, hogy ő felsége ellenségeivel alkudozik: már igértek is neki 6000 katonát, 300,000 frtot s hogy a portánál kieszközlik, hogy fiát utódjává erősítik: szóval elmondta az egész alkudozást Du Boisval. De ő ezeket nem fogadta el s nem is fogadja el — ha elégtételt adnak neki. Minő elégtételt? kérdé Bercsényi, s miért? Nő, mondá Rákóczy, nálam van az

---

ből megértheti, melyeknek megirását csakugyan magam által akarta tenni ő felsége.« Orsz. ltár. Bercsényi már ekkor a Csehországba küldendő magyar hadak egyik tábornokának volt kiszemlve: Réz András irja apr. 5: »tizezer magyar hadat gyüjtött az mi kegyelmes urunk is most, kinek generalja leszen Pálffy István, vicéje Bercséni uram.« Orsz. ltár.

[1]) Törv. és Okiratok XXII. a)

[2]) Haller 56.

elhunyt bibornok levele, melyben biztosítottak, hogy a törököt nem fogják ellenem ingerelni. De ki tette azt? kérdé Bercsényi tettetve, mintha nem tudná, hogy Rákóczy Esterházyt érti — Rákóczy pedig nem felelt erre semmit.

A kihallgatás végén megemlité Rákóczy, hogy válaszát a császárhoz azonnal megkapja [1]) s kérte őt, hogy ezzel haladéktalanúl siessen vissza. Némi habozás után belenyugodott Bercsényi, ki négy nap múlva csakugyan vissza indúlt. Ezt az időt is arra használta fel, hogy Rákóczy terveiről, czélzatairól megbízható értesüléseket szerezzen, s több oldalra intézett tudakozódások után csakugyan meggyőződött, hogy Rákóczy készülődik. Szerette ugyan hinni, hogy daczára ennek a fejedelem ez évben a két oláh vajda versenygése miatt nem fog táborba szállhatni [2]): de ez igen kevéssé volt megnyugtató, midőn Rákóczy roszakaróinak megbüntetését annyi szivósággal követelte.

A mire Bercsényi épített, az a versenygés a két oláh vajda közt, csakugyan meg volt. A múlt évi compositió daczára újra kitört az. Máté követe épen a gyűlés alatt maj. 13-án [3]) érkezett Fejérvárra azon hírrel, hogy Lupul ismét készülődik, 16, 17 ezer tatár jött országa határára s ezekkel és a törökkel Havaselvét meg akarja támadni. Hírt hoztak arról is, hogy Lupul maj. 14-én fiát mint kezest a portára küldé [4]) s tudni akarák, hogy tán ennek, tán öcsesének fogják adni a havaselvi vajdaságot. [5])

De ha Rákóczy készülődött, s tény, hogy készülődött, [6])

[1]) L. Törv. és Okiratok XXII b) c)

[2]) L. Törv. és Okiratok XXII. d)

[3]) Haller 56.

[4]) Bercsényi jelentése i. h.

[5]) Lásd Levelek és Okiratok: 549., 554., 555. ll. Réthy jelentéseit. »Nem kell elhinni, hogy az Lupul fia ide jött volna; az háznál is vagyon nekem oly emberem, ki őrizője az háznak, tudná az.« Jul. 9-iki jelentése. S 15-ről irja, hogy Lupul fia átjárt ugyan a Noagh havason, de fürdőbe ment, »egyik keze, mondják hogy elesett.« Nem őtet, hanem öcsését akarja havaselvi vajdává tenni.

[6]) Egy egész sereg s intézkedés igazolja azt. A prot. urak irogattak leveleket hozzá, hogy jöjjön segélyökre, mert elnyomatnak. Balassa András már marc. 26-ról írt neki, igen melegen, s Lubomirszky jun. 3-ról

éz ha ezzel a máskülönben is szorongatott Ferdinándnak zavart és kellemetlenséget okozott [1]): Lupul törekvése nem volt alkalmas kitűzött czélját feltartóztatni. Terveit ő egészen egyéb dolgokra építette: a chemnitzi diadal Bannernek útat nyitott Csehországba s ez maj. 19-én Prága kapui előtt állott. Bécs ellen akart menni s ott Weimari Bernáttal találkozni és — találkozni, ha lehet Rákóczyval is.

---

tudositja Esterházyt, hogy »vagari apud nos incipit fama de novis principis Tranniae contra S. C. M. consiliis. Dicitur enim conscribere militem cumque rebellibus adjungere velle.« Tkos lt. Bethlen István is tett e tárgyban jelentést Esterházynak, mint azt Lippay jun. közepén írt jelentése igazolja. Bécsben a titkos ltárban.

[1]) Bercsényi, Bethlen s mások jelentései egész tárgyalások alapját képezték, melyek megvannak a titkos ltárban. Jellemző Losy N.-Szombatban jun. 18-án kelt jelentése, melyben az érsek megerősiti a töröknek az oláh vajda elleni szándékáról szóló híreket s Máthét a vajdaságban a a Rákóczy által adni köteles segitség sem fogja megtartani. De mielőtt a fejedelem e segitséget küldené, nincs kétség benne, mindent elkövet, hogy a törököt saját maga és Máthé vajda iránt is kiengesztelje s e végből ajánlani fogja magát a töröknek Magyarország megtámadására s minthogy a fejedelem személyét illetőleg a franczia királyba és a többi szövetségesekbe vetette bizalmát, hogy azok, ha ő megtámadná Flgedet, kiengesztelnék a szultánt, akkor Máthéra nézve is lehetetlennek látszik, hogy — »stante turcica resolutione« — fegyverrel előzessék s helyette más neveztessék vajdává. Losy nehezen hiszi, hogy a török visszafogadja a fejedelmet hűségébe. »Itaque hac ratione pro sua quoque propria persona nonnisi armorum remedium principi supererit.« Ha pedig a fejedelem fegyvert fog a török ellen, abból nemcsak veszély, hanem a béke felbontására is származik alkalom, s a fejedelem előzetvén a Flged ditiójában vonja meg magát, a hol többen vannak, a kik nyiltan kedvébe járnak neki s meg fogják kisérteni az ő (t. i. a fejedelem) támogatását. Ezt tapasztalásból tudja az érsek, mert jelen volt, mikor a felső megyék közül több a fejedelem segitségére fölkelést sürgetett. Ezért úgy véli Losy, hogy a béke a törökkel megtartandó, s ki kellene hirdetni az egész országban, hogy ha valaki az ellen vét »publicarum regni constitutionum violator« bünébe esik. A fejedelemnek is e czélból küldendő követség által tudtára adandó, hogy a törökkel való béke felbontására okot ne szolgáltasson »sciatque severissime esse prohibitum, ne ullus, vel ipsi vel cuicunque alteri audeat assistere, vel in bellum conscribi ad turbandam in Hungaria pacem cum Turca.«

»Tota autem res haec esset valde maturanda, nam non aliter, quam cassionis ac novae electionis via in Transsylvania videntur praeveniri posse pericula ruinarum, rumpendaeque pacis.« (Másolat, b. t. ltár, Hung.)

Hogy az ágensek jártak hozzá, hogy őtet sürgették, az természetes volt. Késznek is találták őt: conditióit elküldte Du Boistól a franczia királyhoz s ez maj. 7-én ismét fogadta Bisterfeldet, küldött is követet hozzá, sőt a portai követet is utasította, hogy ez ott kövessen el mindent támadási engedély megszerzésére. [1])

S Rákóczy csakugyan kész volt a támadásra és készült is hozzá. Nemcsak a diplomacziai téren, hanem egyelőre a részeken hadfogadással [2]), a császár birtokain zászlók kiosztásával [3]) azt akarta, hogy ha a várt és sürgetett beleegyezés a portáról megjön, a kinálkozó jó alkalomból egy percz se legyen elszalasztva. Ugy számított, hogy mire Bisterfeld alkudozásainak eredménye hozzá ér, Cesy a portai franczia követ is megkapja az utasítást, hogy ez szerezze meg a támadási engedélyt. Türelmetlenül sürgette ezt s midőn Réthy az állandó kapitiha egyik levele után a másikban mindig csak arról írt, hogy »az ember« — igy nevezé a franczia követet leveleiben — még annyira sem tudott menni a kajmekámnál, hogy kihallgatást nyerjen [4]), de amiatt, hogy a velenczések a tengeren való járást elzárják, királya resolutióját sem tudta kézhez kapni [5]), gyana-

[1]) Rákóczy és a Diplomatia 15. 16.

[2]) Tassy G. Kassa jul. 20. tudósitja Losyt, hogy a fejedelem az Ér mellett hadakat fogad s a budai s esztergomi törökök Szolnokhoz gyülekeznek. Titkos lt.

[3]) Törös jul. 25-iki tudósitása Lippayhoz. Nyitra- s a körül fekvő megyékben a fejedelem emberei »latorkodnak,« a fejedelem hűségére csábitják a hadakat. »Az czinkosok Fáncsy, Palasty, Bartakovics, Bakos, Bogády zászlókat osztogatnak. U. o. Homonnai Ungvár jul. 26. Lippayhoz intézett levelében tudni akarta, hogy az erdélyi fejedelem eddig való rezgelődésének oka«: hogy Székely Mózes a moldvai vajda fiával egyetértvén, már megindult; a vajda maga tatárokkal s egyéb hadakkal az havasalji vajdát megtámadta, ki mintegy 300-ad magával Brassóba szaladott. A fejedelem gyorsan fegyverkezik, a székelyek is felültek, de nem annyira a fejedelemért, mint »magokra való vigyázásért«. Félő, hogy a fejedelem nem állhat ellen a támadásnak, s akkor a veszély az ő fisge ditiójára is átcsaphat, »mi penig in tali casu, mivel resistáljunk ez darab földön, semmi készséggel nem levén.« Sem puskapor, sem élés nincs a végházak egyikében is.

[4]) Levelek és Okiratok 549., 553., 557. Hétszer kért audentiát: egyszer sem kapott.

[5]) U. o. 557. l.

kodni kezdett, hogy őt csak eszközül akarják a szövetségesek felhasználni.[1])

Ez természetesen óvátossága megkettőzésére intette. »Ha kegyelmednek — irá jul. 15-én Réthynek — alkalmatossága lészen, kérdje meg az gallus oratortúl, mi oka annak, hogy az király derekas válaszát az én kegyelmes uramról ily későn értheti? talán arra várnak, hogy itt végben vivén az dolgot, az én kegyelmes uramat azzal ejtsék meg és nolle velle is felültessék és az több kivánságit ne effectuáljátok? azt bizony ne várjátok, mert ha az én kegyelmes uram eszében kezdi venni, tinéktek leszen káratokra.« Hanem azért mégis számított a király válasza megérkezésére, kész is volt ez esetre kardját a háború mérlegébe vetni s miután D'Avaugourtól a franczia király lengyelországi követétől jun. 26-ról levelet kapott, hogy a franczia és svéd biztosok a szövetség megkötésére már útban vannak,[2]) sietett értesíteni Réthyt, hogy főköveteket indított útra a portára: Tholdalagit és Kőrössyt, tapasztalt s az ottani viszonyokkal ismerős államférfiukat, kik közül az első mindig igen kényes természetű dolgokkal volt megbizva. »Követünket — irja Réthynek — miért kelle ily időben indítanunk bizonyos és helyes okait meg fogja kegyelmed magoktól érteni:« — addig is lelkére kötötte, hogy a »gallus agenstől a derekas választ« igyekezzék kinyerni.[3])

S minthogy bizott és hitte, hogy portai alkudozásai még elég jókor odáig fognak érni, hogy a császár ellen a háborút is megkezdhesse, még ez évben elment egész addig a pontig, hol a hadizenéstől már csak egy lépés választotta el: jul. 25-én bizalmas kérdést intézett egy nagyon is erélyes hangú levéllel a cancellarhoz, hogy mi az oka annak, hogy a Bercsényi által küldött kérdéseire mindeddig nem kapott választ?« A késedelemből — figyelmezteté őt — káros veszedelem következhetik.«[4])

A válasz pedig ezekre a pontokra már akkor kész volt. Hosszas tanácskozások, sokféle értekezések előzték azt meg. Nádor, cancellar, ministerek mind bevonattak: voltak, kik a szakadást ajánlották, a higgadtabbak a mérséklet mellett szavaz-

[1]) U. o. 552. Rákóczy jul. 15-iki levele.
[2]) Közölve Ötvös Ágoston Rejtelmes Levelek 15—27 ll.
[3]) Levelek és Okiratok 552. l.
[4]) L. Törvények és Okiratok XXIII.

tak.[1]) Abban állapodtak meg, hogy a választ czekre a pontokra Töröstől küldik meg. Az utasítást számára s a császár igen engesztelékeny hangú levelét jul. 15-én állították ki.[2]) Töröstől jul. 18-án Lippay is irt; s épen oly bizalmas hangon, mint régen »a szegény cardinál« — csak egy hibázott belőle: a szegény cardinál jó indúlata.

Ez az egész alkudozás még abban a stadiumban volt, hol mindenik fél az igazság leplezésére fordította figyelmét. Rákóczy támadni készült, volt rá elég oka. Ezt persze egészen eltitkolni még sem lehetett. Jó volt ürügynek, hogy a török Székely Mózest készül behozni. Ez megjárta előlegesen. De arra az esetre, ha megjön az engedély a támadásra: másról kellett gondoskodni. Már Beresényinek kezdett arról panaszolkodni Rákóczy, hogy nem tartja lehetetlennek, hogy a török kényszerítni fogja őt, hogy a császárt támadja meg. Beresényi pedig mindenkép meg akarta vele értetni, hogy ez esetre is rá nézve leghasznosabb volna, ha a császár a végeken egy csomó német katonát helyhezne el. S Török megbizatásának is ez volt egyik lényeges pontja, hogy ennek szükségességét értesse meg vele.[3])

Török aug. 21-én érkezett Fejérvárra s a fejedelem mindjárt másnap fogadta. De a derekasb tárgyalások csak harmad napra rá vették kezdetüket. Nyomon rá azzal a kérdéssel állt elé Rákóczy: hajlandó-e a császár neki a kért elégtételt megadni? S ha Beresényinek még nem mondta meg, hogy kik ellen követeli ezt az elégtételt, most rámutatott a nádorra, sőt ennek Bethlen Istvánnal folytatott levelezését fel is mutatta.

De ha már az első tárgyalás a sérelmek kölcsönös felhányásával kezdődött: azt lehet mondani, a többi is ennek foly-

[1]) A Jászay-gyűjteményben meg vannak az erre vonatkozó iratok. Wesselényi lengyelországi küldetését ismertette Horváth M.

[2]) Közli e levelet Thaly Kálmán Századok 1884. 271.—2 ll. a jegyzetben.

[3]) Lippay Bécs jul. 18-ról irja Rákóczynak »Ugy emlékszem, hogy az elmúlt fordulásban kivánta Nagyságod, hogy közel legyen németje ő felségének; most is, ha több volna is ott közelebb, se az földnek, se Nagyságodnak ártalmára nem volna, hanem inkább javára és békességére, az kit mindenkor elvehetnének onnét, megszűnvén az periculum.« Pázmány, Lippay és Esterházy levelezése. Kiadta Beke. 76. l.

tatását képezte. »Itélje meg a világ, mondá Rákóczy, mikor már egy csomó sérelmet felsorolt, nem indított volna-e ez akárkit boszúra? de én türelemmel szenvedem azokat, bizva ő felsége igazságosságában.« S viszont ha Tőrös azt hányta szemére, hogy nem engedte meg a toborzást birtokain ő felsége számára — kész volt a felelettel: hogy tehettem volna azt, mikor Bethlen bevádolt a töröknél, hogy ő felsége alá vetettem magamat? Mikor pedig Bisterfeld párisi útjára került a sor — azért ment el mondá Rákóczy, mert feleséget akar magának hozni.

Tényleges eredménye azonban más e követjárásnak sem volt, mint az, hogy egyről s másról az erdélyi viszonyok közül értesülést szerezhetett magának Tőrös s meggyőződött, hogy Tholdalagi portai küldetése daczára is komolyabb hadi készület nincs; közvetlen támadástól tehát még ez úttal nem lehet tartani — de hogy azért egy hónap alatt minden megváltozhatik. [1])

Tőrös még aug. végén visszaindúlt, igéretet és biztatást a fejedelem részéről eleget s egy épen olyan előzékeny és szivélyes választ vivén magával haza, mint a milyent hozott. [2]) De ez senkit sem nyugtatott meg; inkább hitték, mint valaha, hogy a támadás ez őszről nem marad el, s az a kószahir, hogy e czélból Rákóczy már ki is ment Erdélyből Váradra, el volt terjedve a kormány körében. Az esztergomi érsek még arról is tudósítá a császárt, hogy a fejedelem agensei Felső-Magyarországon a beütésre már előkészitették a talajt s Barcsay Sándor Erdélyből Darholon Ferencz udvarházánál ezzel, Uszszal s az eperjesi bíróval titkos értekezleteket tart. Pázmány utódja már elveszett embernek tartá Rákóczyt s arra biztatta a császárt, hogy foglaltassa le uradalmait. [3])

[1]) L. Törv. és Okiratok XXIV. b.)

[2]) L. Törvények és Okiratok XXIV. a). Pozsony 1639. oct. 6-ról irja Tőrös Rákóczynak: Ngodnak mint kegyelmes uramnak akarám értésére adnom, hogy én isten segítségéből, noha elég beteges állapottal, de lékével érkeztem ő felségéhez, Eberstorffon találtam ő felségét és ott beadtam relatiómat. »Azután említi, hogy útközben tett ugyan particularis relatiót a nádornak s érseknek, de a többit hátra tartá ő felségének »kiváltképpen az, kik oly dolgok voltanak. Tudom, hamar válasza leszen ő felségétől.« »Nem hiszszük« — irá Rákóczy a levél oldalára. Eredetije Fejérvártt a Batthyáni ktárban.

[3]) Losi Nagy-Szombat sept. 5-én irt igen fontos levele: »ut ut se res

A nádor ezúttal nem osztozott Losy véleményében: szigorú rendszabályok alkalmazására nem látta az időt eljöttnek. Bogáti épen ez időben nála járt Rákóczy részéről s ő megragadta ez alkalmat, hogy a fejedelmet a beütési szándék megváltoztatására bírja. Szokatlan bizalmas és sürgető hangon írt neki, s kéré, hogy az emlékiratot, mit tőle küld, vegye fontolóra, különben, végzi, veszedelemben jut ez az haza és nemzet, kinek méltán kegyelmedet mondhatnánk okának, ha a maga privatumáért akarna abban hozni bennünket.« [1])

Az e levélhez mellékelt emlékirat sok éllel, erős hangon volt írva. Mint tényt vette Rákóczy készülődését, melyet önmagában sem helyeselt, s okait vizsgálta. Ha a töröktől tart: az esetre is veszélyesnek tüntette ki: mert ez csak tőrbe akarja csalni. Ha ő felsége ellenségeivel akar csatlakozni, még roszabb, mert ezek önző czéljaikra használják fel, s ellene is van a corporale juramentumnak, mely ő felségéhez köti. Aztán koczkára teszi magyarországi jószágait. Végre is mindkét császárt ellenségévé teszi. Ha pedig adott szava köti ő felsége ellenségeihez: azt ajánlja, hogy lépjen vissza. [2])

Elkésett tanács. Augustus közepe óta Tholdalagi, Körössy, Réthy mindent elkövettek a portán, hogy a támadási engedélyt megnyerjék. Annak megvalósulásához két dolog kívántatott: hogy a gallus agens a kívánt három pontra a király resolutióját kezébe adja s velük együtt működjék a portai engedély megnyerése ügyében. [3]) Az oratorok sem a resolutiót, sem a pénzt nem kapták meg, s ezek nélkül minden törekvés meddő maradt; még azután is, hogy sept. 20-án a divánban fogadta a szultán a fejdelem követeit. [4])

habeat, ego censerem fortissima resolutione illi esse occurrendum et arbitrarer sane nunc esse tempus, quo audacia ipsius, cum ultima sui ruina posset compesci ..... Posteaquam autem machinationes principis jam clare eseaserunt videretur.... iniri rationes ad occupanda omnia bona deberent in regno hoc Mattis Vrae.

[1]) Esterházy sept. 8-ki levele Beke fennidézett gyűjteményében 77. l.

[2]) L. Törv. és Okiratok XXV.

[3]) L. Tholdalagi utasitását Réthyhez Erd. Történelmi Adatok I. 244. aug. 29-ről s Rákóczy aug. 17-iki levelét. Levelek és Okiratok 590.

[4]) Lásd ez alkudozások igen érdekes részleteit. Levelek és Okiratok 589—599. ll. V. ö. az 1638—9. évből közlött levelekkel, melyek »Okirattár

Az év vége felé újra éledni kezdtek Rákóczy reményei. Bisterfeld nov. elején megérkezett s 8-án Megyesen beadta jelentését. Maga a franczia király is óhajtja a szövetség létrejöttét, sürgeti azt a svéd koronánál, utasítja portai követét s Hágai Kornélt. Azonnal, még az nap nov. 8-án gyors postát indított Tholdalagi után, hogy ha az alkudozás megszakadt s ő vissza indúlt volna is — fordúljon vissza és vegye ismét kezébe a dolgot s igyekezzék eredményt elérni. Már késő volt — Tholdalagival a futár a Noág havasán találkozott: tehát sokkal távolabb, hogysem visszatérhetett volna.

Jóval előbb mondhatni, midőn a tárgyalások még javában folytak, adta át Bogády Rákóczynak Esterházy emlékiratát. A fejedelem nem szívesen vette s elég éles válaszát ismét Bogádytól küldte meg Esterházynak, ki nov. 6-ról újabb emlékirattal sietett kimagyarázni álláspontját s felvilágosítni, hogy azon körülmény, mert a helyzetet veszélyesnek tartja, birta rá aggodalmai őszinte felsorolására. [1])

A támadás csakugyan elmaradt ez évről: de az még sem múlt el minden háborús készület nélkül. Lupul csakugyan ki tudta vinni a kajmekámnál, hogy engedélyt kapott Máté megtámadására s hogy a porta Rákóczyt eltiltá a beavatkozástól. De Mátét készen találta s azonfelül ez Rákóczytól kért segélyt, ki hadai fővezérévé az öreg Kornist nevezte ki. Egyúttal azonban közvetíteni kezdett köztük Kapronczy és Barcsay Ákos által. De mielőtt ezek valamit tehettek volna, Máté készen várta Lupult, s dec. 2-án Bukaresttől nem messze, tönkre verte sergét. E diadal megkönnyíté Rákóczynak a közvetítést s a béke köztük helyre állt. [2])

Az adóval s ajándékkal a portára Rákóczy ez év végén Seredy Istvánt mint főkövetet indította útra, ki Konstantiná-

---

Strassburg Pál követsége s I. Rákóczy Gy. első diplomatiai összeköttetése« czímű collectióban olvashatók, hol a szövetkezés tervezete is olvasható.

[1]) Törvények és Okiratok XXVI.

[2]) Engel Nebenländer 267. Haller 53. Kemény 293 hol 1638 áll 1639 helyett. A havaselviek Rákóczyhoz intézett kérvénye l. Török-Magyarkori Á. o. III. 34. s köv. ll. A szerződést, melylyel Lupul Rákóczyt megkínálta azon esetre, ha Mátét nem segíti l. u. o. 34. s köv. ll.

[illegible]

[illegible] magukat közbe [illegible] neki s békés kiegyen[illegible] 1630. dec. 29-én jött létre a [illegible] Sólyomkő, mig él, a Zólyomi [illegible] addig nem váltja ki a fejedelem, de halála [illegible] hagyományosaitól 25,000 frtban kiváltja.

[illegible] II. Török-Magyarkori Államokmány [illegible] III. [illegible]

[illegible] vallomásokból. Gymesch II. 17. ekkép beszél: [illegible] vel potui ephebus principis Georgii Rákóczy, eundem, ex [illegible] non patet, interficere voluit, ejusque cor globo transverberare, verum in explosione erravit, plumbumque inter brachium et corpus, non sauciato, transvolavit.

Mind Erzsébet asszony, mind férje 1640. febr. 9-én letették a hűség esküjét s kiállíták a térítvényt.[1])

Jan. 25-én Ujlakit, Gaudyt Danzigba küldé, hogy számára fegyvereket vásároljanak, jó építőmestert s pattantyusokat hozzanak ki.[2]) Egy másik meghitt szolgáját Thuróczy Istvánt pedig a császárhoz küldé s sürgette a Bercsényi és Tőrös által küldött izenetekre a választ, a császár elhatározását. A mit pedig ő e két ember által sürgetett, az nem kisebb volt, mint az, hogy a császár a nádort és országbírót a Bethlen Istvánnal való egyetértésért büntettesse meg. Egyszer sem nevezte meg ugyan őket: de elég világosan rájuk mutatott.

A sürgetett és várt követ febr. 2-án megérkezett Fejérvárra: Forgács Sigmond volt az. Ennek is csak úgy mint Bercsényinek családi ügyekben kellett Erdélybe menni. Ő felsége csak úgy mellékesen bizta meg, hogy menjen el a fejedelemhez s értekezzék vele ezekről a kényes természetű dolgokról. A bécsi udvarnak erős aggodalmai voltak a törököket illetőleg. Havok óta egymást érte a sok conferentia, hogy mit tegyenek egy török háború esetére? s hogy milyen szerepet fog abban Rákóczy játszani?[3]) Egy zsarnok és beszámíthatatlan szultán, de a kiben sok erély és sok ambitió volt, nagy buzgalommal készült erre a háborúra, ázsiai bonyodalmai daczára, melyeket e télen bevégzett. S most visszatérvén a fővárosba, bizonyosra vették, hogy valamelyik európai szomszédot támadják meg. De melyiket? Lengyel vagy Németországot? Feltették, hogy Rákóczy erről többet tud s Forgácsnak az volt a főfeladata, kivenni a fejedelemből azt, a mit tud, mellékesen pedig értekezni vele arról, hogy minő elégtételt kíván ő? s kik volnának voltakép megbüntetendők?

Első kihallgatása Forgácsnak febr. 3-án reggel 9 órakor volt s ez nap nem mentek többre, minthogy a fejedelem irásban kérte átadni követsége pontjait. Megnyerte.[4]) A második

[1]) A hosszúra nyúlt tárgyalások megvannak a vörösvári ltárban. V. ö. Szalárdy 137. l.

[2]) L. Törv. és Okiratok XXVII.

[3]) Bécsben a titkos ltárban s a N. Muzeum Jászay-gyűjteményében erre vonatkozó adatok bőségesen találhatók.

[4]) L. Törvények és Okiratok XXVIII. a) Van a Jászay-gyűjte-

találkozás csak 10-én estve volt. Eleinte a fejedelem által kivánt elégtételről volt szó: kik legyenek azok a személyek, kiket ő kiván megbüntetni? A fejedelem senkit sem nevezett meg. De hisz igy nem lehet megtudni, mondá Forgács, mert a kiknek eddigelé nevüket hallotta: a nádor s Homonnai, ezekkel már kibékült. Végre megnevezte Homonnait. Tehetett volna ugyan ő is úgy, mint Bethlen, ki Prépostvárit elfogatta, de ő bízott ő felsége kegyelmességében, igazságosságában. Azonban

---

ményben egy terjedelmes levél is, melyet jelentése megtétele előtt irt s melyben Forgács Zsigmond némely titkos dolgokat közöl ő fígével, melyeket a fejedelem neki »non ut Mtis Vrae nuncio, sed tanquam privato benevolo, rogando ne ea meae inserrerem relationi« elmondott, hogy t. i. a török az ő fige és a francziák között való ellenségeskedést felhasználja, mert »modernus supremus vezirius sit Gallo affectus eidemque singulariter benevolus« s es esetben a lengyelekre nem számíthatni »credibile enim non est regnum Poloniae etiam volente rege foedus cum Turcis violaturum, minus nobis succurendos, quod exemplo comprobavit.« (Például felhozza a fejed. a Kantamir tatár chán esetét, ki elbizakodva a lengyelek segítségében »non exiguo cum vitae suae discrimine tanta in necessitate destitutus est«, midőn a törököt megtámadni akarta.) »Sic ipse, Turca aliquid adversus Mtem Vram Sacr. imperante, quid agat? sibi quoque prospiciendum, ne primum ictum patiatur, respondi, nec enim unquam se dum Hungariam invadit illesum permansurum; ideoque Mtis Vrae gratia sibi esset denuncianda, ut qui ita propensa huic regno Hungariae manet, ut eam infallibili subsidio nunquam sit destitutura. Ipse (t. i. a fejedelem) vero certissimo asseruit nunquam se hoc vereri, nec Tranniam invadendam, ut eius malevoli sibi blandiuntur, sed facturum hoc Turcam, quod tempore Bochkai evenit, quem secum fecit insurgere, tum inquit quid acturus, quomodo ego possum facinora digna christiano principi exhibere, vel quo nixus fundamento mea possim facere tute et sincere suae Mti innotescere servitia, si modo in violatores diplomatis non animadvertet.« Itt egyenesen kifejezi Homonnay iránt való neheztelését, ki neki (t. i. a fejedelemnek) »indignoque stilo« írt levelet, »nec negavit simili se respondisse«. Egyenesen Homonnayt teszi a fejedelem felelőssé Ónod elpusztításáért is. A fejedelem — mondja Forgács — »lelkéből kivánna szolgálni ő fígének«, csakhogy »aliquod signum a Mtis Vrae gratia efflagitat, e quo, et unde agnoscere possit prae suis inimicis a Mte Vra in gratiam se et favorem receptum«. Ajánlja tehát Forgács a királynak, igyekezzék maga iránt lekötelezni a fejedelmet: hivassa magához Bécsbe »per modum quasi citationis, quod immediate ad principis aures perveniet et exauditam proculdubio ipsius supplicationem sibi persvadebit«. (Erd. b. t. lt. Hung.)

ennek törvényszegései büntetetlen maradtak, habár megbüntetése módját ki lehetne találni.

A törökökre kerülvén a szó, némi habozás után megmondá, hogy a szultán a persával 50 évre megkötvén a békét, áprilisban bizonynyal vagy a lengyelek, vagy Magyarország ellen fog menni; de Erdély ellen semmi esetre.

Forgács még ez estve megkapta a fejdelemtől a választ a császárnak, s azonnal visszaindúlt. A szultán pedig, kinek támadásától tartottak: már akkor meg volt halva. Épen az előtt való estve, hogy e találkozás végbement, mentette meg e szörnyegtegtől az emberiséget s a császárt a halál. Az új szultán pedig »igen böcsülettel« fogadta »Seredyt s minden jó válaszszal« bocsátotta ki, egy csauszt is küldvén vele, ki a kaftányt megvigye a fejdelemnek. Nehány nappal előbb »örömmondó főcsausz« érkezett a szultántól s a fővezértől a fejdelemhez, »az előbbi a császár halála és az új császár helyébe való succedálása felől.« [1])

A fejedelem márcz. 15-én országgyűlést hirdetett Fejérvárra apr. 24-ére. [2]) Úgy akarta, hogy e gyűlés egy családi ünnepélynek is tanúja legyen, s a főurakon és rendeken kivül számos papot és tanárt is Fejérvárra hivott, sőt gondoskodott, hogy egy külföldi követ — a lengyel király követének — jelenléte is emelje annak díszét. Az ünnepély maj. 7-ére volt kitűzve, mikorra már a rendek is megkezdték tanácskozásaikat, s szokott módon a tárgyak egy részével készen is voltak. Rákóczy kisebbik fiának, Zsigmondnak, vizsgáját tűzte ki ez napra, mely csakugyan fényes sikerrel végbe ment. Utolsó napja volt ez az udvari iskolának s az ifjú herczeg mindenkit meglepő eredményt mutatott fel. Annak mintegy zárját s Zsigmond világba lépését jelezte az utasítás, melyet atyja neki ennek alkalmából adott. [3])

Épen az ünnepély napján érkeztek meg Máté vajda s Havaselvének követei is: számszerint 8-an, bojárok és a püs-

[1]) Rákóczy márcz. 19. s april 5-iki levele Esterházyhoz, (Bekénél 81—82. ll.)

[2]) L. Törv. és Okiratok XXIX.

[3]) A Pallas Dacica ez ünnepély leirása, az utasítás latin fordításban ez elé van nyomtatva, de mint külön munka.

pök fényes kisérettel. Ezeket 9-én fogadta Rákóczy s a lengyel követ közvetitésével megkötötte velek maga és külön az ország a szorosabb frigyet. Ez nap visszaindúlt a lengyel követ. Najarovszky Miklós is [1]), ki nemcsak ez ünnepélyen való jelenléte végett küldetett hozzá, hanem azzal is meg volt bizva, hogy beszélje meg a fejedelemmel, hogy számithatna-e Lengyelország az ő segélyére, ha a török megtámadná? [2])

Mondhatni az országgyülés utolsó napjaiban lett befejezve egy fontos ügynek, a catholicusok sérelmeinek tárgyalása, melyet a fejedelem személyesen intézett.

Rákóczy nem volt türelmes ember — de nem is akart annak láttatni. Messze mögötte maradt Bethlennek, ki e részben magasan kora szinvonala felett állott. De Rákóczy e részben is kora gyermeke volt, egész fanatismussal ragaszkodott vallásához s azt uralkodóvá akarta tenni országában. A türelmet nem ismerte s csak annyiban különbözött Ferdinándtól, hogy ez a protestansokat a törvény megsértésével is üldözte, míg Rákóczy a catholicusok üldözésében csak addig a határig ment el, meddig a törvényes formák flagrans megsértése nélkül tehette. Nem szerette a jezsuitákat s szabadúlni akart tőlük.

Ily módon összehalmozódott egy csomó sérelem s azokat a catholicus rendek összefoglalva beadták neki. Fő sérelem volt, hogy nincs püspökjük s a vicarius jogai meg vannak szoritva. A catholicus papok pedig kisebb helyeken hivatalos működésükben akadályokba ütköznek. A fejedelem irásba kiadott válasza nem hangzott kedvezően s maj. 16-án a catholicusok újra folyamodtak. Erre sem nyervén kedvező választ, szóbeli érintkezésbe bocsátkoztak. Megnyerték a vicariust s Rákóczy Szálinay István ferenczrendit megerősité. De a jezsuitákról hallani sem akart: »kérlek — mondá — hagyjatok békét, nem türhetem őket birtokaimban.« S midőn felhozták, hogy külországban azt fogják mondani, hogy ő üldözi a jezsuitákat: »mit bánom én, felelé, akármit mondanak.« Annyit mégis megengedett, hogy a kik az országban vannak, itt benn maradhatnak.[3])

[1]) Lásd Törv. és Okiratok XXX. b) c) (Haller 64. l.)

[2]) A Najarovszky Miklósnak Varsó 1640. febr. 22-én adott utasitás eredetije megvan az Orsz. Levéltárban.

[3]) L. Törv. és Okiratok XXX. d) (Kazy II. 29—32. ll.) V. ö. Ve-

Ezek pedig panaszaikkal Ferdinándhoz fordúltak.

Ez alatt a rendek is befejezték tárgyalásaikat.

Megállapították az évi adót 20 frtban, a végvárak építésére pedig portánként 2—2 frtot szavaztak meg. De elhatározták, hogy a dézma-árenda s az adó lajstroma a káptalanban tétessék el, s párban az illetőnek kiadassék.

Megújították a régi törvényeket, melyek értelmében a szökött jobbágyokat a »fiscus« jószágaiból, valamint Feketetóból is tartoznak kiadni.

A fiscus jószágaiban s kiváltságolt helyeken a gabonát szabad azelőtt is behordani, hogy erre az általános engedély (a dézmák beadása megtörténvén) kiadatnék: de a földekre tiltva van marhát hajtani.

A paraszt, ki a fiscus jószágából szőlőt vett s árát még nem tette le, fizesse azt ki.

A fejedelmi udvarba berendelt katonák tiszteik vezetése alatt járjanak, s ha visszaéléseket követnek el, azonnal büntettessenek meg. A ki ezt elmulasztja, maga halállal lakoljon.

Megújították a korábbi, azok ellen hozott törvényeket, kik a táborban nem jelentek meg. Ha valaki betegsége miatt marad el, ezt igazolni tartozik.

A rablók nem évenkint, hanem 2—3 évenkint circáltassanak fel.

Szigorú törvényt hoztak azon oláhok ellen, kik feleséget rabolnak maguknak.

Szabályozták a nemesek korcsmárolási jogát.

Ha Váradon családos jobbágy áll be darabantnak, családját tartozik otthon hagyni.

Elrendelék, hogy a gátak akkép szabályoztassanak a Maroson s Szamoson, hogy a sószállítást ne akadályozzák.

Azon biharvármegyei lakosok, kik a hajdúvárosokra mentek lakni, fizessék meg adójukat.

A váradi kovácsok, ha kiváltságaikkal akarnak élni, tegyenek eleget kötelezettségeiknek is.

---

szely Egyház Történelmi Adatok 341. s köv. ll. A harmadik tárgyalás napja Kazyból világos — s ez mutatja, mi másként nem is lehetett, hogy a tárgyalás országgyűlésen folyt.

Elrendelék, hogy a Kraszna vize vezettessék Székelyhíd alá.

A posták visszaéléseit eltilták.

A fejedelem Belgrádra menő s kénesőt szállító szekereit a karánsebesiek ne tartsák fel.

Azokat, kik végrehajtásra küldettek ki, útjokban sehol se tartóztassák fel.

Az udvarhelyszékieknek megengedték, hogy borukat, serüket Udvarhely városán át szállítsák.

A székely tinszéken folytatott ügyek a derék székre fellebbeztessenek.

A marhakereskedők ne kövessenek el visszaéléseket.

A mely helység az ellopott marha nyomát veszti, kártérítéssel tartozik.

A váradi nemesek s polgárok közt fenforgó egyenetlenségeket szabályozták.

Szabályozták az ügyvéd-vallás kérdését a részek és Erdély közt.

A törvényeket a fejdelem maj. 17. erősítette meg.[1])

Nem hijában szavaztatta meg Rákóczy portánként a 2 frtot erődítésekre: valóban arra fordítá azt. De nemcsak várak, hanem egyházak s iskolák épitésére is gondolt. A kolosvári farkas-utczai templomot országgyűlési határozat alapján két év előtt kezdte épittetni, s minthogy ennek merész boltivét úgy akarta elkészittetni, mint régen volt, Lengyelországba küldött pallérokért, kik ezt s az iskolát elkészitsék.[2]) Követét egyszersmind pattantyusok s trombitások kihozásával is megbizta, meghagyván, hogy Radzivilt s a kurlandi herczeget is keresse fel, ezektől madarászokat s vizslákat kérvén.[3])

Jun. végén Maurer Mihályt, kit eddig apróbb vásárlásokkal szokott megbizni, küldötte Konstantinápolyba az új kapitihával Sebessivel, ki ott Réthyt volt felváltandó. Maurernek fő megbizatása volt, hogy a romladozó erdélyi házat újra

[1]) L. Törvények és Okiratok XXX. a)

[2]) Elkészült 1642. év végén: mikor Rákóczy a harangot is felvonatván, karácsony napján felszenteltette. Ő is jelen volt az isteni tiszteleten. (Haller 75.)

[3]) L. Törvények és Okiratok XXXI.

építtesse fel. Jul. 19-én érkeztek be, s a vezér jul. 23-án már fogadta Maurert s átvette tőle az ajándékokat. Azonnal hozzáfogatott az erdélyi ház építtetéséhez s azzal néhány hét alatt elkészült. [1])

Rákóczy eljöttnek látta az időt, hogy nagyobbik fiát, Györgyöt, a közpályán alkalmazza. Az országban a legfontosabb hivatal a váradi kapitányé volt: nemcsak katonai szempontból, hanem, mert csaknem kormányzói hatáskörrel igazgatta a részeket. Aug. 14-én kinevezte ez állásra György úrfit s kezébe adta kimerítő s a hivatal fontosságához mért utasítását. Egy meleg hangon irt bevezetés után belétette Báthory István utasítását 1575-ből s az általa 1635-ben Ibrányinak adott utasítást. [2]) A beigtatást aug. 21-ére tűzte ki, s gondoskodott, hogy azon olyan fény és pompa fejtessék ki, mely fejdelmi állásához méltó legyen.

Ugy ment véghez mint rendelé.

Elől ment a váradi katonaság a hajdúkkal, hat csapatban. Utána 200 lovas sisakosan, paizsosan. Azután két kisebb aranyos zászlót vittek s tiz fényes öltözékű lovat. Követték Kornis Sigmond és Kassay István, a beigtató biztosok, maga ifjú György s Bakos és Bornemissza. Ezután az udvar 80 tagja s közülök 23 tigris és leopárd átalvetővel. Végre a munkácsi s pataki katonák.

A beigtatás helyére érve, Kornis átadta Györgynek a kornyétát: Ő nagysága azért adja át Magasságodnak e kornyétát, hogy a mikor parancsolja, azzal s katonaságával éjjel nappal oda siessen, hova parancsolja. Azután a kardot adta át, hogy a mikor a szükség kívánja, felövezze azt. Azután Kassai a város kulcsát adta át: legyen barátja ő nagysága barátainak s ellenségeinek ellensége. Következett a díszebéd, mely alatt, valamint az ünnepély egész tartama alatt, szólottak az ágyúk. Aug. 25-én Székelyhid várát resignálták neki, mely fentartására volt szánva. [3])

Ez volt az ifjú György kilépése az életbe. Ez év őszén a

[1]) L. Levelek és Okiratok 612—624. ll.

[2]) Az eredeti György úrnak átadott utasítás az Orsz. ltár kiállításában, melynek egyik ékességét képezi.

[3]) L. Törvények és Okiratok XXXII. A vasöltözeteket Ujlaki által rendelte meg. L. XXVII. sz.

[illegible] is látogatást tett kiu Magyarországon: Munkácson s Patakon. Bornemisza és Keményi kisérték s vezették útjában mindenütt a ragaszkodás és szeretet jeleivel fogadták. Dec. 10-én visszaindult, útjába ejtvén Váradot, hol fiát meglátogatta.[1])

A beigtatási ünnepélyek lezajlása után érkezett Rákóczyhoz tolhivás a császártól, hogy az Erdély s Magyarország közt történt határvillongások kiegyenlítésére nevezze ki biztosait: a császár is hasonlót tog tenni. Ezek létezéséről a fejedelem nem birt tudomással: szivesen kinevezi biztosait, ha megkapja a szükséges adatokat, s azonnal közölni fogja azokat a rendekkel.[2])

Rákóczy, részint hogy fia György irányában kedvezően hangolja a portát, s ennek jövendő megválasztására nézve előkészítse az utakat, részint hogy a szövetségesekkel leendő kiegyezésének akadályait elhárítsa[3]), az adóval s ajándékokkal Seredy Istvánt már octóberben beindítá a portára: ki nov. 1-én érkezett meg s már e hó 4-én fogadtatott a nagyvezér által. Vitt magával a szövetséges államok követeihez is leveleket, hogy a portánál szükséges engedélyt ezek is szorgalmazzák. A mire Rákóczy ezúttal épített, az Baner merész terve volt, ki Guebriant franczia tábornokkal egyesülve, Regensburg ellen indult, hogy azt véletlen támadással hatalmába kerítve, egyenesen Bécs ellen menjen. Ha a terv sikerül, Rákóczy is kész lett volna megkötni a szövetséget s Felső-Magyarországba nyomúlni.

»A római birodalom — izeni Esterházy Rákóczynak, — ha hajol is, nehezen dül el.« Tudta ezt Rákóczy is, nem is hagyta számitásán kivül: de a hét megye visszaszerzését politikai szükségnek tartá s a kedvező alkalmat nem akarta elszalasztani. Seredy találkozott a franczia és hollandi követekkel s ezekkel közösen »futották a portát.« Magának is több izben volt kihallgatása, utoljára dec. elején. Az ifjú György megerő-

[1]) L. Rákóczy György családi levelezése. Bornemisza és Ibrányi jelentései a fejedelemasszony utazásáról megvannak az orsz. Itárban.

[2]) L. Törv. és Okiratok XXXIII.

[3]) Winter Bálint, svéd ezredes, 1640. sept. 6-iki menedék levele Rákóczy követei számára, (Okmánytár 34. l.)

sítésére nézve pecsétes levél kell a három nemzettől, mondá ez, s a szövetkezés ügye is függőben tartatott. Dec. 3-án indúlt a követ haza. [1])

Rákóczy e törekvése nem maradt egészen titokban s midőn dec. elején Bogády, mint a fejedelem követe megfordúlt Esterházynál, ez megragadta az alkalmat, hogy dec. 12-én egy erős hangú izenettel intse a fejedelmet felhagyni törekvéseivel. Élesen megtámadta, a miért a jezsuitákat üldözi: s ugyanakkor szidta a magyarországi protestánsokat, kik nem hagyják magukat üldöztetni. Kikelt a tavaszi országgyűlés azon határozata ellen, hogy elrendelé a Kraszna vizét Ecsed alól levezetni, s ez ügyben a két ország részéről bizottságot kiván kineveztetni. Panaszkodik, hogy nincs jó confidentia köztük: szeretné azt helyreállíttatni. Küldjön hát Rákóczy hozzá olyan embert, »kinek ő is hihetne.« Kívánta azt: hogy jószágából ő is adjon hadakat a császárnak. Hire jár, hogy ő felsége ellenségeivel levelez — de ő ezt nem hiszi. A sok egyenetlenség — panaszkodott — a hazára végveszélyt hozhat. [2])

Bogádyval körűlbelől egy időben érhetett hozzá Seredy s vele a kaftánt hozó főcsausz. Hogy a mitől Esterházy tartott, az még nem következett be, az nem az ő jó tanácsain múlt. Baner törekvése bevenni Regensburgot, meghiusúlt, s így a svéd-franczia hadak Ausztriába nyomulása elmaradt. Ily körűlmények közt a támadásról sem lehetett szó.

VI.

Az orvok és rablók üldözésére vonatkozó törvényeket a múlt évi országgyűlés oda módosítá, hogy azok nem minden évben, hanem csak két-három évenként hajtassék végre. Ez engedély alapján 1641-ik év tavasz kezdetén azok kergetése újra megkezdetett. [3])

De e gyűlés tárgyai közűl egy pár még mindig függőben volt, tárgyalások folyván ezek felett a fejedelem s nádor közt. A Bogádytól küldött izenet következtében ugyanis Rákóczy

[1]) Levelek és Okiratok 639—43. ll.
[2]) L. Törv. és Okiratok XXXIV.
[3]) L. Törv. és Okiratok XXXV.

válaszával Bornemisza Pált a nádorhoz küldé. Követségének egyik pontja a Kraszna vizének levezetésére vonatkozott: a nádor félvén, hogy Ecsed főerősségét képező láp — melyet Kraszna táplált — szárazon maradván, az erőd is elveszti jellegét, ismételve figyelmeztette Rákóczyt, hogy azt egyoldalúlag a másik fél beleegyezése nélkül nem teheti.

A jezsuiták mellett is szót emelt. Egyszer közűl katonaruhában járt szerteszét, számuk különben is megszaporodott: s a fejedelem ez eset által figyelmessé lévén, többeket kiutasított az ország zugából. Esterházy most közbevetette magát érdekükben, s atyja példájára hivatkozva, kérte őt, hogy megszorító rendeleteit vonja vissza.

Szót emelt a munkácsi vladika ügyében is. Ez Tarasovics Bazil, egy tudományos és erélyes férfi volt, kit Munkács vidéke és Máramarosmegye görög püspökévé 1634. jan. 5-én Rákóczy erősített meg.[1] A püspök buzgó unionista volt, ki erősebb eszközöktől sem riadt vissza, midőn arról volt szó, hogy keleti vallású hívei közt az uniót terjeszsze. Mint Homonnai János hitte ezért, de mint Balling állítja, erőszakoskodásai miatt, minthogy szokatlan adót vetett hiveire, s kik ezért panaszt emeltek, azokat egyházi átok alá vetette, pénzét pedig Lengyelországba küldte, elfogatta s a munkácsi börtönbe vetette (1640. nov.). Homonnai Ballinghoz fordult, de szabadon bocsátását nem nyerhette meg,[2] a nádorhoz, császárhoz folyamodott. Ez febr. 22-ről írt Rákóczynak, a nádor pedig Bornemiszának adta utasításba, hogy a vladika kiszabadítását eszközölje ki. Balling pedig »ne igazgassa hiteket ő, az, ki úgy hiszem és ösmerem az embert, maga hitihez sem sokat tud.«[3] Rákóczy, tekintve, hogy e tárgyban Ferdinánd újabb követe Erőssy érkezett hozzá, végre hosszas tárgyalás után, ez úttal szabadon bocsátotta.[4]

Rákóczy 1641. april 23-ára Fejérvárra országgyűlést hirdetett.

[1] Basilovics I. k. 60—62. l.

[2] Balling 1640. nov. 12., Homonnai 1641. jan. 16-iki, Balling jan. 18-iki s marc. 30-iki levelei az orsz. ltárban.

[3] L. Törv. és Okiratok XXXVI.

[4] L. az Erőssynek adott utasítást (melynek eredetije megvan az Actorum Palatini III-ik kötetében) Basiloviesnak több e tárgyra vonatkozó irattal.

A rendek a fejedelem üdvözlésére maj. 25-én Pécsy Simont, Haller Gábort és Bethlen Jánost küldék, s másnap Rákóczy is leküldé propositióit Rhédey és Szalánczy által. Mint rendesen, a gyüléssel kapcsolatosan terminus is tartatott, melyen Cseffei az itélőmester maj. 5-én nagy betegen jelent meg. A nóta perek egész sora volt ismét kitűzve, de az ország elhatározta, hogy ezek akkor, ha egyik itélőmester nincs a gyülésben jelen (ha az szintén a városban volna is), nóta perben ne határozhassanak. Nótára ezúttal meg voltak idézve Wesselényi István, Barcsay Zsigmondné, Listiusné, Gyulafi Sámuelné az árenda meg nem adásáért, a partium director által, továbbá Mindszenti Gábor, Bánffy Miklós »ángyával Bánffy Kristófnéval való paráznaságért, item sodomiért Bánffy Kristófnét s többeket.« Egy citatio az Ébeni Istváné, melyet öcsese László intézett ellene, leszállíttatott.

A rendek válaszát a fejedelem postulatumira Haller Péter maj. 10-én vitte az udvarhoz, [1]) s ezek lassanként a többi tárgyalásokkal is elkészültek.

Mindenekelőtt megszavazták a szokott évi adót 20 frtban s pótlékúl a várak épitésére szükséges közmunka váltságáúl 2 frtot portánként.

A harminczad jövedelmét megkárosítók ellen 1637-ben hozott törvényt megújíták s még szigorúbbá tették. Az ilyentől ne csak a marhát foglalják le, hanem 15- öd napra lássák is el ügyét. A ki az ilyen emberrel egy kézre játszik, az is itéltessék el rövid folyamú perrel.

A rézbányákhoz szükséges fa a fennálló törvények szerint szolgáltassék ki.

A gonosztevők ellen mindenütt, de főként Várad és Jenő környékén, szigorúan járjanak el. Sőt azok is, kik ezeknek kedveznek, szigorú büntetés alá vonassanak. Érdekében állott a fejedelemnek a rendet főként e vidéken, hol fia György kapitány volt, fenntartani, biztosítni.

Azon oláh papok, kik más valláshoz tartozó feleket összeesketnek, büntettessenek meg.

Törvényt hoztak a parázuák megbüntetésére.

---

[1]) Haller Gábor Naplója 69—70. ll.

Az aknákról a sót azoknak, kiket az megillet, a maga módja szerint adják ki.

Sok visszaélés fordult elő utolsó időben, főként a részeken. Magyarországi fennhatóság alá tartozó emberek jószágokat foglaltak el, jobbágyokat hajtottak el s ezek a másik félnél menedéket találtak. Sőt megtörtént, hogy a panaszos felet üldözték. Elhatározák, hogy követséget küldenek a császárhoz, mely kérje, hogy a két fél részéről összeállítandó bizottság tartson ez ügyben vizsgálatot s a bűnösök büntettessenek meg.

Eltilták a váradi dézmásokat, hogy a népet ne sanyargassák: az ilyenek büntettessenek meg.

A mármarosi oláhok s oroszok által elkövetett visszaéléseket vizsgálják meg. Ugyanott a postálkodásra bizonyos embereket válaszszanak.

A székelyföldről két Oláhországba elhopott lovak nyomait az eddig fennálló mód szerint a szokott helyeken ott is kergessék.

Lopott jószágok nyomait, korábbi törvények értelmében, Aranyosszéken is szabad kergetni.

Kraszna vizének levezetése ügyében nevezzen ki a fejedelem új bizottságot.

E törvényeket a fejedelem maj. 14-én erősítette meg.[1])

Még jóformán tárgyaltak a rendek, midőn hír érkezett, hogy a szilisztriai pasa átköltözött a Dunán s Lapul is készülődik Máté vajda ellen. E körülmény Rákóczyt is hadfölkelési rendelet kiadására birta: de a mely csak mustra megtartására s készenlételre szorítkozott tényleges táborba szállásra ezuttal sor nem került.[2]) Rákóczy követeket küldött Lapulhoz, Sulyok Istvánt s Dániel Jánost s a dolog ez úttal kiegyenlíttetett.[3])

Annál acutabbá lett a fejedelem és nádor közti meghasonlás. Mind a Bogádytól, mind a Bornemiszától küldött izenet keserű ízt, fullánkot hagyott Rákóczy szivében. Az érdes hang, mely azokon elömlik, a törekvés, hogy minden jövendőbeli eshetőségért a fejedelmet tegye felelőssé, a vád, hogy a bekövetkezhető török veszélyt ő fogja az országra hozni, s a jó corre-

[1]) L. Törv. és Okiratok XXXVII.

[2]) Haller 70. l.

[3]) Török-Magyarkori Á. o. III. 66—70. ll.

spondentia örve alatt ajánlott gyógyszer, hogy alázza meg magát, mélyen bántá Rákóczyt. »Réz Andrást Jakusithhoz küldé panaszaival.« Már fenyegeti is a nádor — izené neki — hogy ha a birodalmi ügyek tisztába jőnek, a császár ellene fog menni. Ő pedig jobbnak látná, ha a császár megtartaná a bécsi békét s az elfoglalt templomokat visszaadná. Hogy pedig a török nincs jó indúlattal, mutatja a Lengyelországgal kötött béke, melynek egyik pontja szerint megigérte a király, hogy Lengyelországban a toborzástól el fogja őtet tiltani.[1]) Ő pedig kéri a császárt, tiltsa el a nádort, hogy a török hireket ne beszélje ki; általában pedig, ha közölnek is vele török hírt, ne árúlják el, hogy tőle vannak.[2])

A nádor pedig maga módja szerint felelt e vádakra: nem egyenesen a fejedelemnek, hanem Kornis Sigmond útján. Szemrehányásokat tett, hogy Rákóczy nem is irt neki, pedig most igazán szükség volna az egyetértésre.[3])

De hogyan érhették volna el ezt az óhajtott — de csak szóval óhajtott egyetértést, mikor egészen ellenkező úton haladtak.

VII.

A váradi kapitányság ifj. Rákóczy Györgyre nézve nemcsak bizalmi állás, közigazgatási iskola, hanem valóságos »gradus akart lenni ad Parnassum.« Itt tanúlja megismerni az életet, szerezzen önállóságot, teremtsen magának kört: szóval itt egyengesse útját fejedelemmé választatásának. Mutassa meg a hazafiaknak, hogy az ország e fontos positióján megállja helyét, s tegye magát kedveltté a török szomszédok előtt, kikre mégis hallgattak a portán.

S ez nem kisebb fontosságú része volt feladatának. Mert a váradi kapitány erélye útját állhatta a határszéli villongásoknak, az orvok gyakori rablásainak, megfékezhette a rablókat. Az utolsó országgyűlések szigorú törvényei épen arra

[1]) Jakusith veszprémi püspök 1641. apr. 9-én irt levele a császárnak, az orsz. ltárban.

[2]) Ugyan annak máj. 10-iki levele a császárhoz. (U. o.)

[3]) Esterházy 1641. jun. 6-án Kornis Sigmondnak irt levele. (Bekénél 84. s köv. ll.)

Ez aggodalom alaptalannak bizonyúlt be: semmi nem történt a gyűlésen, mi a fejedelem hasonló tervére mutatott volna.

A mint az országgyűlés tagjai Fejérvárra érkeztek, febr. 17-én a fejedelem egymásután maga elé hivatta a tanácsurakat, a főispánokat s tisztviselőket, a regalistákat, követeket s tervét, hogy fiát utódává választatja, mindenik renddel közölte. Kétségtelenül nem egy volt, ki nehezen tudta ezt a szabad választás féltett jogával megegyeztetni: de egy sem akadt, ki ezt nyiltan ki merte volna mondani.[1]) Igy előkészítvén a dolgot, Kornis Zsigmond által 19-én beküldötte a fejedelmi előterjesztéseket s azok élén fiának Györgynek utódjává választását. A választás egyenlő értelemből »minden contradictió nélkül« azonnal megtörtént, s a mint azt egy küldöttség megvitte a fejedelemnek, hozzáfogtak a választási feltételek elkészítéséhez.

A váradi kapitány marcz. 3-án érkezett Fejérvárra. Az egész ország elébe ment a Fejérvár előtti térre. Legelébb testvére Zsigmond üdvözölte, ki az udvari had élén ment ki. Azután Kornis Zsigmond köszöntötte az ország nevében. Másnap a székesegyházban megtörtént a beigtatás. A választási feltételek 14 pontban már elkészültek. A már a korábbi választások alkalmával elfogadott feltételek voltak azok, s az ország, a nemesség s a három nemzet jogainak s kiváltságainak megtartására, a tanácsurak felelősségére, az országgyűlési tárgyalások szabadságára vonatkoztak: csak hogy az első pont arra kötelezte a fejedelmet, hogy míg atyja él, a kormányzási ügyekbe nem elegyedik, s atyja fejedelmi méltóságát tiszteletben tartja, továbbá, hogy Bethlen István adományait érvényben tartja. Ezekre az új fejedelem megesküdött: az esküformát Kassay István olvasta s az új fejedelem utána mondta. Az ünnepélyt isteni tisztelet fejezte be, az egyházi beszédet a püspök tartotta. Délben a fejedelemnél díszebéd volt - a következő napokon az ifjú fejedelem adott. Marcz. 6-án megválasztották portai követekké: Seredyt, Sulyok Istvánt, Basa Tamást s a szászvárosi királybirót, kik az athname és többi

[1]) Haller maga is említi naplójában 76. l.

jelvények kiadását szorgalmazzák s elkészítették a szultánhoz beadandó felterjesztést. [1])

Ez alatt a törvénykezési ügyek is letárgyaltattak s az articulusok is meghozattak. Az előbbiek közt nagy feltünést okozott Mindszenti Gábor ügye, ki Doboka vármegye főispánja, tanácsúr volt. Már a múlt gyűlés is megidézték, s most ismét felvették ügyét. A hadfölkelési rendeletet nem hajtotta végre s e miatt a tábla büntetést szabott rá. Az ügy a rendek elé terjesztetett, kik közbevetették magukat a fejedelemnél. De eredménytelenül: Rákóczy a fegyelem megtartása érdekében példát akart mutatni, s nem kegyelmezett meg neki. [2]) A büntetéstől azonban a pár nappal utóbb, marcz. 13-án, bekövetkezett halála megmenté. [3])

Az articulusok sorát a szokásos bevezetés után a conditiók nyitották meg, s csak azután következtek a törvények. Legelébb a czégéres vétkekben élők, (valószinűleg sodomiták) jelesül Cserényi György és Biró István ellen hoztak törvényt.

Egy korábbi határozattal felkérték a fejedelmet, hogy a perfolytatás szabadságát ne korlátozza az által, hogy a törvénykezésben személyesen részt vesz. Most eltörölték az erre vonatkozó törvényt — kivéve a fiscus ügyeit.

Kivetették az évi adót portánként 20 frtban s a végházak épitésére szükséges közmunkaváltságát hasonlag portánként 2 frtban.

Eltilták az oláh püspököt, hogy tudatlan paraszt oláh jobbágyokat fizetésért papokká ne tehessen.

Hunyadmegyei oláhok nemesi előjogokat feleségeik után ne bitoroljanak.

A mármarosi nemesek nem kötelesek postalovakat adni, s a szegénység marháját, szekerét ne vigyék tovább. Általában a postálkodásra vonatkozó rendszabályok mindenütt pontosan tartassanak meg. Hasonlag a szászokat sem szabad 200 frt büntetés terhe alatt postaló adásra kényszeritni.

[1]) L. Törv. és okiratok XI. a)

[2]) Haller Naplója 76—77. ll.

[3]) Özvegye Pécsy Erzsébet marcz. 27-én meghivja a fejedelmet emetésére. (Eredeti az orsz. ltárban.) E meghivó a 35 éves férfi halálát tmarcz. 13-ára teszi.

A nemes ember akárminő természetű földet szánt is, az után nem tartozik dézmát adni.

Szabályozták a szászok s nemesek közti perlekedés módjait.

A moldvaiak Beszterczevidék környékén a határ egy részét elfoglalván, miután a vajda a fejedelem megtalálására sem bocsátotta vissza az elfoglalt területet, ez ügyben az ország fog hozzá követséget küldeni.

Ifjú Rákóczy Györgynek a hűségi esküt az ország szokott módon tartozik letenni. [1])

Meghatározák a törvénytelenül elfoglalt birtokok visszaszolgáltatásának módozatait.

Az ellopott marhák nyomait a felsőjárai pusztán is lehet tovább nyomozni.

A törvényeket Rákóczy maj. 9-én szentesítette. [2])

Pár héttel a gyűlés eloszlása után, maj. 24-én, Erdély egyik legrégibb és legtapasztaltabb államférfia: Tholdalagi Mihály meghalt s apr. 27-én Fehérvárt a cath. templomban eltemették. [3])

A mint marcz. 4-én az ifjú fejedelem beigtatása megtörtént, az öreg fejedelem azonnal posta követ útján értesítette erről a nagyvezért [4]), s nem sokkal utóbb elkészítette a szultán számára az ajándékokat s a követeket útnak indította, utasítván őket, hogy teljes tehetségökkel azon legyenek, hogy a portán elégedjenek meg ez ajándékokkal s a confirmatióért pénzt ne követeljenek, nehogy ebből is az a visszaélés keletkezzék, hogy az országnak »nagy summa pénzen kellessék megvenni a confirmatiót, kit ha egyszer nyakába varrhatnak az országnak, soha bizony le nem hagyják.« [5])

A követek maj. 3-án érkeztek meg s harmadnap múlva a vezér már fogadta is őket. Formaszerinti alkudozást kezdett

[1]) Az eskü mintáját l. Török-Magyarkori Á. O. III. 97. l.

[2]) L. Törv. és Okiratok XL. b)

[3]) Haller 77-ik l.

[4]) Levelek és okiratok 657. Az előleges portakövet Dániel Ferencz volt, ki apr. 15-én volt a vezérnél kihallgatáson s szívesen fogadtatott. (U. o. 663. l.)

[5]) Levelek és Okiratok 666. l.

velök; az ajándékok mellett pénzt is követelvén tőlök. Hijában szabadkoztak a követek, végre be kellett vallaniok, hogy hoztak magukkal.[1]) Azután a megerősítés módozatai felett tanácskoztak, miközben a portán nehézségül hozták fel, hogy szultán Szulimán athnaméja szerint csak a fejedelem halála után választanak új fejedelmet s az athnamét és jelvényeket csak akkor adják ki. Sőt még újabb követeléssel is álltak elő: emelje a fejedelem az adót a régi mód szerint 15.000 aranyra.[2])

Maj. 16-án újabban fogadta a vezér a követeket. Zászlót, botot, kardot, süveget, kaftánt küldenek főkövettel — de lovat nem adnak s athnamét sem, e helyett csak berátot[3]) s végre 18-án a szultán elé vezettettek. Még egyszer — maj. 22-én — voltak szemben a vezérrel, de minden törekvésük, hogy formaszerinti athnámét nyerjenek, meghiusúlt. Bizonyos idegenséggel viseltettek a törekvés iránt, hogy ifjú Györgyöt még atyja életében megerősítsék — attól tartottak, hogy az öreg Rákóczy végleg resignálja fiának Erdélyt s maga, mint a német császár alattvalója, Felső-Magyarországot veszi át.

Komolyan maguk sem hitték, de ürügynek mégis elég volt, hogy a fejedelem kivánatait egészen ne teljesítsék. A jelvényekkel — melyek közül a ló elmaradt — s az athnámét helyettesítő beráttal[4]) Memhet kapuesi basa küldetett Fejérvárra. Rákóczy, ki épen ez időben fogott hozzá országgyűlési határozat alapján az országháza építéséhez,[5]) megtette a szükséges intézkedéseket, hogy a török követ ünnepélyesen fogadtassék.[6]) Jul. 8-án érkezett meg: s üdvözöltetett a Fehérvár előtti téren, az e czélra meghivott rendek által. Rákóczy másnap kihallgatáson fogadta, átvette a leveleket, s tiszteletére díszebédet adott. Utolsó kihallgatása jul. 12-én volt — s Rákóczy nem is mulasztotta el panaszait közölni vele. Erdély, mondá,

[1]) Serédy máj. 6-iki s Maurer maj. 8-iki jelentései. (Török-Magyarkori Á. O. III. 99—104. ll.)

[2]) Rácz máj. 15-iki jelentése. (U. o. 105—8. ll.)

[3]) Levelek és Okiratok 674. l.

[4]) E berátok közölve vannak (Török-Magyarkori Á. O. III. 116—120. ll.)

[5]) L. Törv. és Okiratok XLI.

[6]) L. Törv. és Okiratok XLII.

ingyen szolgálja a portát s még adót is ád: több tekintetet érdemelt volna a nagyvezértől. [1])

Erre az időre esik s részben a kapucsi basának Erdélyben léte alatt folytak a hivatalos tárgyalások egy irodalmi polemia felett, melynek messze kiható következményei lettek. 1637. aug. 15-én Rákóczy fiai ünnepélyesen confirmaltak a fehérvári templomban, s ez alkalomból Keresztury Pál, az udvari iskola igazgatója, az Agendát »Csecsemő keresztyén« czím alatt Fejérvártt 1638-ban kiadta. Jó későre 1640-ben Hajnal Mátyás nagyszombati jezsuita közzétette válaszát e munkára »Kitett Czégér« czím alatt — de nevének elhallgatásával. A dolog bántotta Rákóczyt s elégtételért a császárhoz fordúlt. Ez egy, a megyékhez intézett körlevélben a munka beszedését parancsolta s Rákóczynak is megigérte, hogy az anonym szerző nevét meg fogja tudni, s azt meg is bünteti [2]). De Keresztury »Felserdült keresztyén« czím alatt felelt rá s ha Hajnal Mátyás Esterházy udvari papja azzal kereste ura kedvét, hogy mennél több gonoszságot s gúnyt vegyítsen könyvébe: Keresztury a Rákóczy udvari professora sem maradt hátrább — s így egyik a másikat kifizetvén, a dolog minden következmény nélkül maradt. Midőn 1641-ben Lorántffy Zsuzsánna anthologiája »Mózes és a próféták« czím alatt 1641-ben megjelent, a polemia még élesebb szint öltött. »Nova Transsylvanica« czím alatt, ismét egy anonym szerző, tán ismét Hajnal, egy éles gúnyiratot adott ki. Már akkor Báthory Zsófia a György úr menyasszonya volt, s nem valószinütlen a feltevés, hogy e körülménynek is része volt a polemia felidézésében. A mint Rákóczy hírt vett a munkáról, Bogády Andrást azonnal Kis-Martonba, Bécsbe küldé, hogy elégtételt kérjen. [3]) Annyi kiderült, hogy a munka bécsi vagy nagyszombati nyomtatvány s Rákóczy gyanakodott, hogy Esterházynak is van része benne. »Inkább megvetésre méltó — válaszolt a császár Bogády által — mint komolyan számbaveendő, de vonzalmunk jeléül megfogjuk tenni a szükséges intézkedéseket,« [4]) s egy 1642. aug. 5-én

[1]) Haller 79. Levelek és Okiratok 678.
[2]) Lippay György 1640. jul. 11-én kelt levele. (Orsz. ltár.)
[3]) Rákóczy apr. 11-iki levele (Orsz. ltár.)
[4]) Sárospataki Füzetek 1866. 678. l.)

kelt rendelettel el is koboztatá a könyvet. Azonban Keresztury ismét felszólítatlanúl síkra szállott s »Tálio« czím alatt választ adott ki, mely úgy látszik, él és mocskolódás tekintetében nem maradt mögötte az első munkának.[1]) Rákóczy, hogy a császár által adandó elégtételnek a felelet útját ne állja, beszedette a példányokat. Mindamellett hosszabb tárgyalás után sem nyert semmi elégtételt.[2])

Nem e feszült viszonyok következtében, melyek békés kiegyenlítését nem tartá lehetetlennek, hanem egészen más okokból Rákóczy jul. 13. elrendeli, hogy mindenki készen várja a táborba szállásra vonatkozó parancsot.[3]) Ez intézkedést Lupul rezgelődése s az Erdély és Moldva közt fennforgó határvillongások tették szükségessé. Nem elég, hogy bojárjai Beszterecze vidékén az erdélyi határ egy részét elfoglalták, martalóczai Oláhországba is betörtek s egy csomó marhát elhajtottak, s alattvalói közül többeket sebbe ejtettek. Küldtek ugyan rá parancsot a portáról, mely hasonló merénytől eltiltá:[4]) de kevés eredménynyel. Az ilyen parancs Lupulnál csak ideig-óráig szokott használni.

Az erdélyi határvillongás ügye is eldőlt. Moldva felől a rablók és dugárúsok fékentartása végett még Bethlen építtetett erődöket, ezeket Lupul szerette volna lerontani, s erre a portán meg is tette a lépéseket. A határjárási bizottság, melyet a tavaszi országgyűlés kiküldött, a moldvai biztosokkal egyetértve, szabályozta régi alapon a két ország határait.[5]) A béke ez évben, daczára hogy egy Azak ostromára kirendelt had a határszéleken megjelent, s azokhoz oláh erőknek is kellett csatlakozni, nem zavartatott meg.[6])

VIII.

Az 1642-ik év tavaszán a németországi háborúban váratlan és meglepő fordulat állott be. A szövetséges hadak

[1]) Könyvszemle 1881. 225. l. (Sárosp. Füz. i. h. 679. l.)
[2]) Lorántffy Zsuzsánna 23—6. ll. Könyvszemle 1883. évf.
[3]) Haller 79.
[4]) Levelek és Okiratok 668., 672., 678. ll.
[5]) Levelek és Okiratok 682—4., 691., 693. ll.
[6]) L. Törvények és Okiratok XLVI.

vezényletét Torstenson vette át. Pár hó alatt az Elbétől Olmützig nyomúlt elő, oly gyorsasággal és biztossággal, mely e megtört és beteg ember részéről mindenkit meglepett. Rákóczy e hadműveletekről gyors és biztos értesítéseket kapott. Reményei ismét éledni kezdettek s hogy a háborúban neki is része lesz, már csak idő kérdésének tartá. Egyik előkészítő intézkedése volt, hogy aug. 1-én Fejérvárra részgyűlést hirdetett [1]) s azokra a mesterembereket is meghivatta a limitatió megtartása végett, mely minden bekövetkezhető esélylyel szemben az árúk árát szabályozza. Nem akart új limitatiót, hanem az 1627-iki Bethlen Gábor-félét fogadta el s adta ki, a limitatió inspectorivá Erdélyben a város biráit s a részeken az alispánt s közügyigazgatót tevén. [2]) A szászok, úgy látszik a szebeni aranyműves czéhmesternek Riemer Györgynek elítélését — ki a fejedelem ellen azért, mert a feldolgozandó nemes érczet pontosan megmérte, szitkokban tört ki — zokon vették [3]) s megtagadták az árszabáshoz járúlásukat. Hosszasan folyt a tárgyalás velök, míg végre oct. 24-én [4]) maga az universitás készítette el belőle s adta ki a szász czéhekre vonatkozó limitatiót. [5])

Ez alatt a svédekkel leendő szövetkezés ügye gyorsan haladt a megvalósulás stádiuma felé, Torstenson Olmütz bevétele után két ezredesét Dorflingket és Plettenbergket (jul. 29.) Erdélybe küldé a szövetkezési tárgyalások megújítása végett. [6]) Aug. második felében lengyel ruhába öltözve értek Erdélybe, [7]) s nagyjában elkészítették a Rákóczyval kötendő szövetség pontozatait, [8]) s e követekkel együtt ő is kiküldötte a maga meg-

[1]) Krauss »Auf prima Novembris« mondja, de világos tévedéssel, 1-a Augusti helyett.

[2]) L. Törvények és Okiratok XLIV.

[3]) 1642. apr. 17-én történt. Elkobzott javai Bisterfeldnek adattak. (Krauss 137. Gunesch 18.)

[4]) Gunesch 19. V. ö. Kraussal i. h.

[5]) L. Törv. és Okiratok XLVII.

[6]) Okmánytár I. Rákóczy György szövetkezései Történetéhez 25. l. közölve Tortenson levele.

[7]) L. Törv. és Okiratok XLV.

[8]) L. I. Rákóczy Gy. és a Diplomaczia 19. l. s az Okmánytár 435. s köv. ll.

bizottját. De a viszonyok hatalma s a háború fordúlata miatt e szövetség akkor nem valósúlhatott.

IX.

Öreg Rákóczy György nem szivesen ugyan s kedve ellen, de mégis beleegyezett, hogy fia György 1641-ben, tehát még mint váradi kapitány jegyet váltson Báthory Zsófiával, a Báthory András és Zakreska Anna gazdag és szép leányával, kinek kettős hozománya a Báthory család roppant vagyona és Báthory név nymbusa volt. Valláskülönbség miatt ellenzette azt, de meggátolni az ifjak vonzalma s szerelme miatt nem volt képes. 1642. nyarán kezdett a dolog a megvalósúlás stadiumához közeledni. 1642. junius 5-én egyik legmeghittebb s legbizalmasabb államférfiát Jármy Ferenczet kiküldötte Lengyelországba a királyhoz. hogy tegyen jelentést neki ez eljegyzésről s eszközölje ki, hogy mentse fel a király Báthory Zsófiát a lengyel-alattvalói eskü letételének kötelezettsége alól [1]) s midőn néhány hét mulva kedvező válaszszal tért vissza, aug. 3-án újra kiküldte a tárgyalások befejezése végett. [2]) Az év többi része is jobbadán lakodalmi előkészületekkel telt el, melynek határnapjává 1643. febr. 3-ára tüzetett ki: [3]) Gondja volt, hogy mindazon államok fejei, melyekkel összeköttetésben állt: a római császár, a lengyel király, velenczei doge, az oláh vajdák, lengyel s magyarországi főurak, a német fejedelmek, kurlandi herczeg rangjukhoz mért meghivókat nyerjenek: postáit, ügynökeit ezekkel mindenfelé idejekorán elindította.

A portai követség is, melyet a Szent-Demeter-napi adóval útnak indított, kapott ez irányban utasítást.

Főkövetévé Szalánczy Istvánt nevezte ki. Ez el is jutott Tergovistig, de ott megbetegedvén, kénytelen volt visszatérni: [4]) s helyette nagy gyorsan Kőrössy Istvánt indította el. A kapitihaságot, ki Ráczot ezúttal felváltandó volt, Réthyre bizta. [5])

[1]) Az utasítás eredetije a Dózsa család birtokában.

[2]) Az utasítás eredetije a gyula-fehérvári Batthyány ktárban. Nro 5. IV. 4. 322. sz.

[3]) L. Lorántfy Zsuzsánna 27. s köv. ll. részletesen s a család levelezése alapján leirva.

[4]) Török-Magyarkori Á. O. III. 158.

[5]) Levelek és Okiratok 711.

Minthogy ezek, Szalánczy betegsége következtében a bemenetellel elkéstek, Rácz a régi kapitiha az időközben beérkezett adót, az ajándékokon kivül, Maurerrel, mint az adót kisérő csapat vezetőjével, dec. 13-án beszolgáltatta.[1]) Dec. 27-én végre a fökövet is beérkezvén pótlólag beszolgáltatta az ajándékokat.[2])

Az ifju fejedelem eljegyzéséről Báthory Zsófiával Rákóczy György eleve tett jelentést a portán. A Báthory név ott jó hangzású volt, s ott György úrnak e magyar fejedelmi családba házasodását jobb szívvel vették, mintha valamely külföldi uralkodói házból hozott volna magának asszonyt. Azt azonban, hogy az esküvő febr. 3-án fog megtörténni, nem előbb csak 1643. jan. 8-án tudatta a portán:[3]) de mire e levél beért s tárgyalásba kerülhetett, Kőrösy már haza indult.

Itthon az időt menyegzői előkészületek foglalták el, s ha voltak a fejedelemnek aggodalmai, másra nem terjedt ki, mint a menyasszony áttérésére a protestáns vallásra, mely utolsó időig haladt. De ez már nem tarthatá fel a nászt, melyre annyi fejedelmi személy hivatott meg s melyet Rákóczy valóban fejedelmi fénnyel akart megünnepelni.[4])

A menyasszony Somlyón volt anyjával, hová jan. 25-én érkeztek meg Jakusith György egri püspök, a császár s Wesselényi Ferencz a nádor követei. Oda ért másnap Kornis Zsigmond is öt erdélyi főurral, kiket a fejedelem a menyasszony behozására küldött. Az összes vendégsereg a palotába gyülvén, Kornis a fejedelem s ország nevében meghivta a menyasszonyt s a vendégeket Fejérvárra, kinek Nyáry Bernát felelt. Jan. 28-án indult el az egész hosszú menet 18 hintón 200 gyalogtól kisérve s febr. 2-án estve ért Fehérvárra, hova Barlabán György a lengyel követ, a kozák hetmán, az oláh vajdák s más főurak és fejedelmi személyek követei már megérkeztek.

A város előtt sátor volt felvonva s a vőlegény itt várta be a menyasszony megérkezését. Az egész fényes menet megindult a városba, elől a menyasszony a vörös bársonyos s vont

[1]) Török-Magyarkori Á. O. III. 170.
[2]) Ugyanott 177.
[3]) Török-Magyarkori Á. O. III. 186.
[4]) L. füzetesebben leirva Lorántfy Zsuzsánnában l. h.

aranyos díszhintóban, melyet hat kék, elől oroszlánmódra festett ló vont. A bokályházban az öreg fejedelem fogadta a násznépet, mely tőle a fejedelem asszonyhoz ment.

Febr. 3-án Geleji püspök két kálvinista superintendenssel s a szász püspökkel végezte az esketést, melyet az ajándékok átadása, díszebéd s estve táncz követett. Másnap megint díszebéd volt s ekkor a fejedelmi személyek ajándékait mutatták be. Febr. 5-én a catholicusok színjátékot adtak elő, s ebéd után a fejedelmi istállókat szemlélték meg. 6-án volt a bucsúebéd s másnap a vendégek eloszlottak. [1]) Különben természetes vala, hogy a hol annyi államférfi összegyűlt, a zajos mulatságok s szórakozás közt is találtak alkalmat politikai dolgokról beszélgetni. Igy Jakusith-tal: kinek leplezetlenül panaszolkodott Rákóczy a protestánsok magyarországi üldözéseiről, s azt az ajánlatot tette, hogy oszlassa el a császár e sérelmeket s ez által biztosítsa magának az ő és protestáns alattvalói közreműködését külföldi ellenségei ellen. [2])

Az nap, melyen Jakusith s a többi vendégek elutaztak, febr. 7-én, érkezett meg a kapucsi basa, ki az adó után járó kaftányokat hozta meg a fejedelemnek. [3])

A lakodalmas nép közül egy, Lónyay bizalmas izenetet is hozott a fejedelemnek: az aggódó nádor hazaszeretetére hivatkozva intette, hogy ne igyekezzék szakadást előidézni. Talán a válasz, melyet Rákóczy küldött, [4]) de még inkább a körülmény, hogy az ifjú fejedelem egy még teljesen át nem tért cath. nővel kötött frigyet, okozá, hogy az időt egészen alkalmasnak hitték Rákóczynál szót emelni a cath. vallás mellett. Marc. 15-én a fejedelem összehítta a rendeket Gyula-Fehérvárra apr. 24-ére: [5]) s Ferdinánd és Esterházy Őrsi Zsigmondot hozzá és az országgyűléshez küldötték követségben, utasításba adva, hogy igyekezzék a fejedelmet rávenni, hogy ne tiltsa el Magyarországon birtokos alattvalóit a szabad kimeneteltől, engedje meg, hogy

---

[1]) Lásd Törv. és Okiratok XLVIII. V. ö. Haller Naplója 82—84. Gunesch 19—22. ll., kik hasonlag igen érdekes részleteket közölnek.

[2]) L. Kéry jelentését oct. végéről.

[3]) Haller 84. l.

[4]) L. Törv. és Okiratok XLIX.

[5]) L. Törv. és Okiratok L.

az erdélyi cath. fiúk Bécsben tanúlhassanak, s ha nem akarná: fenyegesse megtorló szabályokkal. Ugyanez ügyben értekezzék az országgyűléssel is. [1])

A rendek már együtt ültek s javában folytak a tanácskozások, midőn Örsi megérkezett. Maj. 11-én fogadta a fejedelem s mindjárt másnap felhivatta a rendeket, kijelentvén ezek előtt, hogy Örsi azért jött, hogy eszközölje ki, hogy a császár számára lehessen a fejedelmi birtokokban toborzani. Örsi ebbe nem nyugodott belé s kérte Rákóczyt, hogy engedje meg, hogy megbizó levelét maguknak a rendeknek kézbesíthesse. Rákóczy nem ellenzé s Örsit saját díszhintóján vitette el az országgyűlésre. Barcsay Zsigmond vezette őt be díszes kisérettel (maj. 13.) hol ez utasítását a rendek elnökének kezébe adta. Itt is megkezdődtek a tárgyalások s a rendek válaszát irásban Haller Gábor kézbesítette neki. Még 19-én is tárgyalták azokat; de Örsi itt is azt a választ nyerte, mit a fejedelemnél — a régi 1591. és 1594-iki határozatoktól nem állhatnak el a rendek s az erdélyi alattvalóknak nem engedhetni meg a szabad járáskelést a császár ditióiban, valamint a cath. ifjaknak sem engedhetik meg a jezsuita külföldi iskolákba menetelt.

Volt Örsinek magánkihallgatása is a fejedelemnél. Itt hármat kért: 1. engedjen Rákóczy a császár kedveért több szabadságot a catholicusoknak. 2. ne hallgasson ez ügyben professoraira s papjaira. 3. ne hallgasson a törökre. E bizalmas közlések hátulsó gondolata az volt, útját egyengetni annak, hogy a császár és Rákóczy közt bensőbb összeköttetés jöhessen létre — de a mit Rákóczy felelt, nem volt olyan, melyből e terv megvalósúlása létre jöhetett volna: Erdélyben nincsenek elnyomva a catholicusok. Hiszen főgenerálisa Kornis, egy csomó tanácsúr, főispán mind catholicusok. Professoraira, papjaira sem hallgat ő. A töröktől pedig több oka van a császárnak tartani.

De ha Örsi a rendeknél s fejedelemnél nem is tudott czélt érni, annál több sikerrel járt el az ifjú fejedelemasszonynál. II. Rákóczy György is meghívta ebédre. Természetes volt, hogy itt a vallási viták ki nem maradhattak. Az ifjú fejedelem-

[1]) L. Törv. és Okiratok LII. a).

asszony már szinleg át volt térve a prot. vallásra, de lelkében még szított a régi hithez, s Őrsi kereste az alkalmat hatni rá, hogy ebben megmaradjon. Szóba került az is, hogy ő már felvette az úrvacsorát: nem tesz az semmit, mondá Őrsi, nincs abban semmi bűn. Jó ízűn megeszem én is a kenyeret hússal — csak szívében tartsa meg ősei hitét. Csak későn vette észre a dolgot az ifjú fejedelem s adott a társalgásnak más irányt.

Maj. 18-án kikapta Őrsi a választ a rendektől, azután a fejedelemtől s maj. 20-án Fejérvárról haza indult. [1])

Ez alatt a rendek is elkészültek a törvénykönyvvel.

A fejedelmet apr. 28-án Kornis Ferencz által üdvözölték, s ez másnap propositioit Haller István és Rákóczy Ferencz által küldte be a rendek közé. Az ország postulatumait maj. 4-én nyujtották be neki. Ezen gyűlés az országra nézve emlékezetes volt: ekkorra készült el az új országháza s a rendek első gyűlésüket maj. 8-án tartották benne: Serédyt küldvén a fejedelemhez, hogy az országháza építéséért a rendek köszönetét megvigye neki. Az új törvények már itt készültek. [2])

Az évi adót portánként 20 frtban állapíták meg, s a várépítési közmunka váltságát 2 frtban. Az adóhátralék a fiscus jószágaiban is adassék meg.

Jenő erődítése az ott kiütött zavarok miatt fennakadt. Ezek lecsendesítésére Kornis Zsigmondot és Bornemisza Pált küldték ki.

Megújították az 1625-iki VII. t.-czikket a latrok és orvok üldözése ügyében; sőt a gyanúba vett birtoktalan nemes letartóztatását is elrendelék.

Menedék levél nélkül külső országba senki sem mehet az 1633-iki törvény értelmében.

[1]) L. Törv. és Okiratok LII. b) c) d) e). A választ, melyet Rákóczy Őrsytől Esterházynak küldött, Horváth Mihály a Kismartoni Regestákban. (Magyar Tört. Tár IX-ik k. 95. l. Haller Gábor Naplója 85—6. ll.) Őrsy legatiójáról Esterházy jul. 3. irja: »Addit deinde Sigismundum Örsy nuper sese apud principem optime gessise et sua dexteritate et solita animositate plus negotium religionis cath. promovisse, quam eum qui ante ipsum solemnem legationem obivisset.« (Orsz. lt. Erd. cancellariai akták.)

[2]) Haller Gábor 85—6. ll.

Megújíták az 1632-iki V. articulust a belényesi rézbányákra beszolgáltatandó fák ügyében s a fiscus havasai ügyében határjárást rendeltek.

Szabályozák a dézmák beszedését.

A helységek közös birtokai haszonélvezetét nem a betelepedés száma, hanem a portiók aránya szerint vegyék a jogosítottak igénybe.

A székelységen a lovak számára szánt közlegelőből a birtoktalanokat ne tiltsák el.

Az elfogott latrokat szállítsák a fiscus közellevő váraiba s pénzért ne adják ki. Az ecclesiák jószágain levő gonosztevőket ezen helyek kiváltságolt állása ne mentse fel a büntetés alól.

Az enyedi kastélyban levő üres kamarahelyek eladhatók.

A fiscalis javak ügyében megújíták az 1622-iki III. articulust.

A felelők (orvokért kezesek) intézvényét korábbi törvények alapján eltörlék.

A circálás elől megszökött latrok fogassanak el.

A fiscus teherhordó szekerei, postái és szabadosai járáskelését szabályozák.

A kereset alatt álló jobbágyok ha megszöknek, adassanak ki.

Az elbújdosott jobbágy, ha nemessé lett is, földesurának adassék ki.

A nemesség saját majorsága után nem tartozik harminczadot adni.

Azoknak, kik a háború vagy égés miatt donatióikat elvesztették, új adománylevél adatik.

A részeken levő hajdúság a törvények alól nem vonhatja ki magát.

Szabályozák a törökföldről partiumba való telepedésnek kérdését.

A partiumbeliek a császár birtokaiból sokat szenvednek. Minthogy a nádor a panaszokat igérete ellen sem orvosolja, intézkedjék a fejedelem.

A sóhordással foglalkozókat a harminczadosok ne zsarolják.

Az utolsó, birtoklás-igazoló bizottság alkalmával lefoglalt jószágok visszaadatnak.

Intézkedtek egyes székely helységek sérelmei orvoslása ügyében.

A fiscus jószágába szökött jobbágyak visszaadassanak.

Az Oláhországból Szörény vármegyébe telepedett emberek ott meglépesedvén, az országból itt szerzett birtokaiknak csak egy harmadát vihetik ki.

Gonosztevők nyomait a szászok közt a régi törvények értelmében nyomozhatni.

A törvényeket a fejedelem maj. 21-én erősítette meg. [1])

Mielőtt a rendek elbúcsuztak volna, a fejedelem nevében Kornis Zsigmond, Kassay István és Kemény János a fejedelem kisebbik fiát, Rákóczy Zsigmondot a székelyek generalisául ajánlotta: kinek megválasztása után Bethlen Jánost küldék a rendek a fejedelemhez üdvözölni. [2])

Rákóczy Zsigmond beiktatása új tisztébe ez év őszén Kornis Zsigmond, Haller István és Kemény János által nagy ünnepélylyel ment végbe. [3])

X.

Két héttel az előtt, hogy Előrsy Fejérvárra érkezett, de akkor, midőn a rendek együtt voltak, jött — természetesen incognito - – a fejedelemhez Torstensontól Szilésiából Strahlenből egy Nolde nevű követ, levelet hozván tőle, melylyel ez biztosítá a fejedelmet, hogy a múlt ősszel a két ezredestől küldött pontokat mindkét korona meg fogja erősítni, s hogy a porta engedélyének megszerzésére az ottani követek utasítást kaptak. [4])

[1]) L. Törvények és Okiratok LI.

[2]) Haller Naplája 86.

[3]) L. Törvények és Okiratok LVI.

[4]) Katona Hist. Er. XXXII. 237. azt irja »tssi Racocius asserat se necdum in societatem svevis et gallis dexisse.... qua tamen veritate haec dicta sunt apparat ex fedore quod jam hoc anno die 26. m. Apr. cum gallis et suevis pepigit.« S idézi Dumontból latinra fordítva a Summarium postulatorum-ot. Katona s az ő nyomán Horváth V. 441. jegyzet tévedett. Ez az egész summarium postulatorum apr. 26-án még csak tervezet volt. Hogy apr. 26-án Rákóczy közölhette Noldeval az nem lehetetlen, mert Nolde épen ez nap adta át a Torstenson levelét. De frigygyé

De az »assecuratoria formájú missilis levél« nem elégíté ki Rákóczyt. Épen ezért elengedhetetlen feltételnek jelenté ki, hogy legalább a svéd korona erősítse meg az ő tíz pontba foglalt követeléseit, melyekre nézve úgy is megegyeztek, s melyeket Noldetól s Hodossytól küldött meg Torstensonnak.

Torstenson ez alatt jól előrenyomúlt Morvaországban; nyugtalanúl várva követének visszaérkezését. Hetek múltak el s ezek még sem akadtak rá s minthogy időközben Dörflingk Svédországból meghozta a korona jóváhagyását a múlt évben átküldött kívánatokra: Morva-Treibből sietett Rákóczyval közölni e fordúlatot. Azután Dobitschauból Sobeket új sürgetéssel küldte hozzá.

Ez alatt Nolde és Hodossy megérkeztek s most jul. 10-én saját maga a korona nevében megerősítvén a pontokat, Rebenstock Jakab ezredest s a szász születésű Urbeigert, vagy mint magyarosan irá nevét Orbayt svéd szolgálatban álló századosát [1]) mint teljhatalmú követeket küldé hozzá a szerződés megkötésére, ki aug. elején betegen érkezett Munkácsra s onnan Erdélybe sietett. [2])

Attól fogva, hogy Nolde megfordúlt udvarában, Rákóczy komolyan gondolt a készűlődésre. Máj. 6-án Trauzner Jánost Lengyelországba s Kurlandba küldé, hogy hadai kiegészítése végett pattantyúsok fogadására eszközöljön engedélyt. [3]) Jul. 16-ról Trauzner már értesíté Varsóból, hogy sikerrel járt, s ő ez alatt itthon kiegészíté zászlóaljait, zsoldjába fogadta a hajdú kapitányokat, ágyúit felszerelte s várait ellátta eleséggel. [4]) Ez

csak 1643. nov. 16-án lett, midőn Rebenstock elfogadta. (Eredetije meg van az orsz. levéltárban. A Rákóczy által kiállított pontok eredetije meg van a vörösvári ltárban s megj. az Okmánytárban.) Midőn az Okmánytárt kiadtam, ez a Rebenstock-féle példány még lappangott.

[1]) »Urbeiger ein kroner Kindt« mondja Krauss 139. l. »der ungarischer Rittmeister genannt und im grosser Ansehen bei dem Schweden war.«

[2]) I. Rákóczy Gy. és a diplomatia az Okmánytárban közlött adatok alapján részletesen leirja e követküldések történetét.

[3]) L. Törv. és Okiratok LIII.

[4]) Daróczy, Patak sept. 7-ről irja a kassai generalisnak, hogy Patakon minden előkészület meg van téve a fejedelem jöttére; a tisztek panaszkodnak, hogy tíz év óta nem volt annyi dolguk, mint most. Katonákat is toborzanak. (Orsz. ltár.)

jelentett ugyan annyit, hogy harczkészen áll s az actiót ha kivántatik, azonnal megkezdheti, de ilynemű előkészületnél s fölszerelésnél többre még akkor sem gondolt, hogy Sobek megérkezett:[1]) még ettől is, a svéd korona részéről, pontozatai megerősítését követelte.

E habozása miatt a legkedvezőbb pillanat felhasználását szalasztotta el ugyan: de ő nem szeretetett koczkáztatni. S helyzete most annyival kényesebb volt, mert Máté és Lupul közt a viszály ismét kitöréssel fenyegetett s híre járt, hogy a moldvai megizente a havasalföldinek, hogy hagyja el országát. »Le kellene ugyan vágatnom a fejedet, mondá ez a követnek, de nézd meg hogy én készen várom uradat, kit már kétszer megvertem s most is meg fogok verni.« Háborúra ugyan nem ment a dolog, de Rákóczy még is küldött Boyti István vezérlete alatt titokban segélyhadakat, sőt más úton is munkált a békés kiegyenlítésen. Aug. 9-én érkezett hozzá Radzivil litván herczegtől két követ Smitz Miklós és Otto János, kiket ő Deésen fogadott. Közbenjárását sürgeték a portán, hogy Janus herczeg Lupul leányát nőül vehesse.[2])

Komolyabb fordúlatot vett Rákóczy alkudozása, midőn Rebenstock, Muravius álnév alatt[3]) hozzá érkezett, magával hozva a Rákóczy által követelt pontok Tortensontól megerősített példányát, melyet ez Deésen aug. 16-ikán mutatott be neki.

Rákóczy most a beavatkozást tárgyalásba vette. Rebenstockot és Orbayt Fejérvárra küldé, hogy ott Bisterfelddel folytassák az előleges tárgyalásokat. Nejét Patakra bocsátá, hogy ez ott a magyarországiak hangúlatáról szerezzen értesü-

[1]) Jakusith egri püspök Jászó aug. 2-ról irja a császárnak, hogy sajnálja, hogy azon levele, melyben egy svéd követ Erdélybe érkezéséről értesité, elveszett. »Ad diversas partes« leveleket bocsátott, hogy ha lehet elfogják. Tekintve, hogy a két levél közt pár heti idő telt el, ez a követ Sobek lehetett.

[2]) Comitis Adami Forgács et aliorum de rumoribus transylvanicis (az orsz. ltárban) irja, hogy Rákóczy »quod si effectuabitur et Lupulum devincere poterit et sibi et Matheo magnam securitatem procurabit.« V. ö. Haller 87. Trauschenfels Fundgraben 338. (Levelek és Okiratok 723. és 767. ll.)

[3]) Forgács fennebbi jelentése.

lést. Nehány bizalmas kálvinista tanácsurat — unitariust csak egyet, főudvarmesterét Szentpálit — Deésre hivta értekezletre, honnan aug. 22-én postát indított a portára, hogy bíztos híreket kapjon, mennyire haladt Réthy a diván ülő vezérekkel s franczia oratorral a tárgyalásokban? [1])

A Máté és Lupul közti versengés alkalmas ürügyet adott neki készülődései végczéljának eltitkolására. De szivárgott ki abból mégis egy más: akadtak emberei közt, kik elárúlták titkait, állítván, hogy szemükkel látták, hogy a váradi kapitány lustrát tart s már azt is akarták tudni, hogy a támadás napját sept. 24-re tűzte ki. [2]) Minden arra mutat, hogy ő erre el volt határozva: de a dolog ismét nem rajta múlt. XIII. Lajos időközben meghalt, s a portai residens XIV. Lajostól újabb utasítást nem kapott: addig pedig, míg az nem érkezik meg, míg Rákóczy főkövetei nem jőnek be, érdemleges tárgyalásba nem volt hajlandó ereszkedni.

A dolgok ezen stádiumában, hogy Rákóczy halasztotta a támadást: nem az oláhországi zavarok miatt történt, mint Jakusith és Forgács hitték, [3]) hanem mert a portától várt. S hogy mikor innen megkapja a beütési engedélyt, már teljesen készen álljon, maga járta be országát, tartotta a lustrát s sept. 20-ra Fejérvárra részgyűlést hirdetett. [4]) De a portáról várt tudósítás nem érkezett s a rendek hijában vártak rá.

Ekkor vett hírt oct. 20-ika körűl, hogy Kéry János, a császár követe útban van. Annyira nyilvánosan folytatta a fejedelem készülődéseit, oly sok jel mutatott kiütési szándékára, hogy a császár eljöttnek hitte az időt számon kérni tőle, hogy mi czéljai vannak? [5]) s ennek kipuhatolásával volt megbízva

[1]) Török-Magyarkori Á. O. III. 224. s köv. ll.

[2]) L. Törv. és Okiratok LIV. Forgács és Jakusith sept. 11-ről küldött tudósításai, ez utóbbinak sept. 18-iki jelentése, hogy »fere ex sex locis« irják, hogy a fejedelem kiüt. (Orsz. ltár. Ered. Cars.)

[3]) Opinio seu discursus comitis palatini sept. 26-ról orsz. ltárban erd. canc.

[4]) »Und die Stände werden umb einen endlichen Schluss zu fassen, morgen den 10. Sept. allhier wieder zusamben kommen.« Mondja Rebenstock 9. régi szerint, 19. az új szerint. A »wieder« szó a deesi értekezletre érjendő.

[5]) Károly Ádám — irja a nádor oct. 9-ről — sept. 28-ról jelenti,

Kéry.[1]) Valóban ekkor már teljesen meg volt érve a dolog, s Kéri jövetelének híre sem változtatta meg azt.

A császár jó indúlatától semmit sem várt, Esterházy személyes ellenségeskedése miatt pedig a legroszabbtól tartott. Ugy hivé, hogy ha a megkezdett békealkudozások eredményre fognak vezetni, s ő nem lesz az általános békébe befoglalva, a császár hadait egyenesen ellene fogja fordítni.[2]) Fölvetette hát a kérdést a rendek előtt, várjon-e a magyar király birtokainak megtámadásával addig, míg megkapja a portai engedélyt, vagy

hogy a fejedelem készülődése nyilván való. A dolog nem is kétes, mert semmit sem tesz titokban »et generalem lustracionem in tota provincia defacto promulgavit.« Német gyalogokat fogadott Danczkán s már mintegy száz be is jött. Mindenfelé a véletlen megtámadástól tartanak, (Orsz. levéltár. Erd. canc.

[1]) Oct. 6-ról irja Csáky »effecisse apud palatinum Cracoviensem ut respectu harum rumorum 13 oppidis scepissiensibus injungat ut quilibet civis seu hospes domum habens pro equite, duo inquilini autem pro pedite quarteria praeparent si necessitas ita postulaverit.« Ennél fogva nem is tanácsolja, hogy követet küldjenek Erdélybe. Erre az opinio, mely legalább tiz nappal később iratott azt irja: dnum Kéry non esse amplius modum revocandi cum is in ditione principis defacto existat consettque principi ipsius adventus.« (Orsz. ltár) Kéry oct. 8-dikán Beszterczebányán volt, hol már oly nagy volt az ijedelem, hogy a kamara tisztviselők feleségeiket Bécsbe akarták küldeni. Ekkor tájban vágták le Haller Sámuelt a törökök. Oct. 15-én Kéry Kassán volt, hol hasonlag a fejedelem készülődéséről beszéltek. (Első levelét eredetiben, a másikat kivonatban l. orsz. ltár.) Hogy oct. 18-án már Debreczenben volt, Rákóczy irja. (Lev. és Okiratok 727.) Hogy még oct. 29. is Fejérvárott volt (l. U. o. 730.) Oct. 17-ről Forgács irja »az erdélyi gyülésnek még nincs vége s Kéry ő felsége követe őket még együtt találja (Horváth Mihály V. jegyzet.) Kéry küldetéséről Rákóczy 1644-iki manifestumaiban is emlékezik. (Gunesch 27., 32. ll.) Küldetésére vonatkozólag Forgács Ádám, Kállóban 1643. nov. 2-án kelt levelében irja a királynak: »Faxit deus, ne experientia doceamus credere malam principis intentionem. Dominus Kéry hodie circa 4. matutinam venit huc Kalloviam, qui mecum communicare ausus fuit. non neglexerit, et non solum Vrae Matti et regno, sed et meae personae nocendi malum et certum principis propositum. Sine certitudine nunquam princeps movebit, quin credibile est tam civitates istas, quam comitatus esse eidem coniunctos, et multis signis patet, de quibus scripsi Matti V. sacratissimae.« .... »Decem dies intentionem principis aperient.« (Ered. orsz. ltár).

[2]) Lásd Török-Magyarkori Á. O. III.

elengedő lesz-e, ha csak arra nézve szerez biztosítékot, hogy a török nem fogja azt egyenesen ellenzeni? [1])

Még haboztak a rendek a válaszszal, midőn Kéry megérkezett. Lehetőleg símán járt el; a fejedelemnek a sérelmek orvoslását igérte, a rendeket is igyekezett lekenyerezni s mindent elkövetett, hogy a támadás eszméjétől elidegenítse őket. Másfelől Rebenstock sem maradt tétlen. Egyik emlékirat után a másikat nyújtotta be. S közepette e fluctuatióknak megjött a ferman a portáról, mely nem foglalt magában határozott tilalmat s megjött mi fontosabb volt, a svéd korona által Torstensonnak adott felhatalmazásnak eredeti példánya, hogy a fővezér a korona nevében megkötheti a szövetséget Rákóczyval.

Többé nem habozott Rákóczy. Kéryt visszabocsátotta, kezébe adván a császárhoz intézett ultimatumát. Még nem kötötte meg, jelenté ebben, a svédekkel s franciával a szövetséget, kik arra ajánlkoznak, hogy őt és utódait az egyetemes békébe be fogják foglalni. De ha a császár nem állítja helybe az ország elnyomott szabadságát, kénytelen lesz megkötni. [2])

Azután a porta forma szerinti engedélyének megnyerése végett a rendek nov. 2-án Seredyt és Kőrösyt a portára küldék. [3]) S végre hosszas alkudozás után nov. 16-án megkötötte Rebenstockkal és Orbayval, mint a svéd korona felhatalmazottjaival, a véd- és daczszövetséget. [4]) E szerződés másolatát Rebenstock Orbaytól megküldé Torstensonnak, mig maga Konstantinápolyba ment, hogy ott személyesen sürgesse a porta beleegyezését.

---

[1]) L. Okiratok Rákóczy Diplomatiai összeköttetései történetéhez 121. l.

[2]) L. Törvények és Okiratok LV. Kéryre vonatkozólag (l. Esterházy Intőleveleit Toldynál 208., 226., 227.) A mit Esterházy ir, hogy Rákóczy már septemberben »concludált volt a svédekkel«, az tévedés.

[3]) L. a fejedelem nyilvános utasítását Török-Magyarkori Á. O. III. 232. s köv. ll. A titkos utasítás még lappang.

[4]) A Rákóczy által kiállított pontok megjelentek az Okirattárban. A Rebenstock és Orbay által kiállított eredeti szerződés meg van az orsz. ltárban. L. Tört. Tár 1884. IV. f.

XI.

A titkos utasításban, melyet Rákóczy a portára Seredynek küldött be, lelkére kötötte, hogy ha a támadásra az engedélyt semmi módon sem tudná kieszközölni s ha észrevenné, hogy a vezér nyilt tilalmat akar kiküldeni, minden áron azon legyen, hogy addig, míg a támadást meg nem kezdi, tiltó parancs ne küldessék hozzá.[1]) Erre nem került a sor: mert a portán tiltó parancsra nem is gondoltak; többre ez uttal nem törekedtek, mint hogy a beleegyezést mennél drágábban adják el. Elvileg már a követek bejövetele előtt meg is volt az igérve: a kapitiha a császárnak 18, a vezérnek húszezer tallért igérvén.[2]) »A fejedelemnek ird meg — izené nov. 10-én a vezér Réthytől — ha kikeletre halasztja a kimenetelt, valamennyi segítséget kér a hatalmas császártól annyit adok, a szófiai mezőre szállítja az egész ruméliai hadat főszerdárral s segélyére küldi.« [3]) S valóban a követeknek, midőn beérkeztek, jobbadán csak a részletek megállapításán s az oláh segélyhadak kiállítására vonatkozó parancs megszerzésén kellett leginkább munkálniok. S e feladatoknak gyorsan és jól feleltek meg: a budai vezér szultáni fermánt kapott, hogy Rákóczyt meg ne fogyatkoztassa a segélyadásban, új hadakat és pedig újabb parancs nélkül adjon; parancsot kaptak ez ügyben a tömösvári pasa, gyulai, lippai, szolnoki békek; tatár nyilasok is rendeltettek mellé s az oláh vajdák is a segélyadásra kaptak fermanokat.[4])

Rákóczy dec. 7-ről jan. 3-ára Fejérvárra egyetemes országgyűlést hirdetett. Az összegyűlt rendek nevében Haller Gábor üdvözölte a fejedelmet. Ez nap érkezett meg az ifjú fejedelem is Váradról, s másnap kezdetét vették a tanácskozások; a fejedelmi propositiókat Rhédey Ferencz és Kemény János vitték a rendek közé. Két nap mulva benyujtották a fejedelemnek az ország postulatumit s a fejedelem 11-én tett választ.[5])

[1]) Levelek és Okiratok 744.
[2]) U. o. 736., 737. ll.
[3]) U. o. 737. l.
[4]) U. o. 761—764. ll.
[5]) Haller Naplója 90. l.

Ily módon minden szokatlan gyorsasággal haladt; s a nyilvános tárgyalásokból semmi sem mutatta, hogy az ország hadra készül; még adófelemelést sem kívánt a fejedelem. Az évi adó a rendes négy havi befizetési terminussal 20 frtban s a várak építésének váltsága 2 frtban állapíttatot meg.

Az enyedi contraversia, melyről a múlt gyűlés is határozott, újra szóba került: annak eligazítását a fejedelem magára vállalta.

Az árenda beszedésére vonatkozó múlt évi törvényt megerősítették, azon hozzáadással, hogy a melyik perceptor kellő időben nem lesz a helyszinén száz forint bírságot fizet.

Megerősítették azon múlt évi törvényt, mely a hódoltsági jobbágyoknak Biharmegyébe telepítésére vonatkozik.

A rablókat s útonállókat Váradra szállítsák.

A jobbágyoknak a hajdúvárosokból kiszolgáltatása ügyében hozott törvényeket megújíták.

A lopott marhák keresése ügyében hozott törvényeket megújították s szigorúbbá tették. Ha a folyók jelesül az Olt partjáig tudják követni a nyomot, s azt ott már betemették, a káros embert azon helység, hol a nyom elvesz, tartozik kárpótlással.

A gonosztevők lefoglalt vagyonából a köteles részt feleségének, gyermekeinek tartoznak kiadni.

A kézdi-vásárhelyiek a maros-vásárhelyiekéhez hasonló kiváltságokkal éljenek.

A fejedelem a törvényeket jan. 13-án erősítette meg [1]) s ez nap a rendek Bethlen János által elbúcsúztak a fejedelemtől.

E nyilvános tárgyalások mellett folyt a hadfölkelés, mustra s táborbaszállás elrendelése. Épen az nap, melyen a rendek összejöttek, kapta meg Rákóczy a király két körlevelének mássát, melyek közül az egyik Rákóczy ellen hadfölkelést rendel el, a másik utasítja a királyi szolgálatokban levő erdélyieket, hogy Rákóczytól búcsúzzanak el. Ez hát hadizenet volt a császár részéről s Rákóczy a hadfölkelést úgy mutathatta be a rendeknek, mint szükséges önvédelmi intézkedést, s midőn a rendek hazamentek, magukkal vitték a parancsot, hogy febr.

[1]) L. Törv. és Okiratok LVIII.

1-ére hadkészen Kolosvárt legyenek. Azután Barcsay Ákost Lúpulhoz s Sebessy Miklóst Máté vajdához küldé, hogy ezek is állítsák ki a segélyhadakat s azonnal küldjék utána. [1])

Febr. 1-éig az egész hadfölkelés készen volt. A fejedelem maga állott a had élére s az erdélyi ügyek vezetésével, az ottan szükségesnek mutatkozó intézkedések megtételével nejét és fiát, az ifjú fejedelmet, bízván meg, de minden nagyobb fontosságú dolog végeldöntését magának tartván fenn: febr. 2-án táborát három csapatra osztva, elindúlt.

Az egész táborozás alatt Erdély volt a fő toborzó, élelmet és hadiszereket szállító hely: az itt felhalmozott készletből intézték a szállítást az ifjú fejedelem és anyja. Az első ilynemű nagyobb ügy elintézése volt a két oláh had után küldése. Legelébb már febr. derekán a havasalföldi érkezett meg, melyért Sebesi Miklós ment. Mikor ezek benn voltak, jött hír, hogy Lupul is kiállította a porta által megrendelt erőt. A terv az volt, hogy a két erő együtt menjen ki — de Máté vezére kijelenté, hogy ura ellenségével nem fog egy úton menni. [2]) Nem is volt rá alkalom, mert a moldvai csak egy hó múlva ment át Erdélyen. [3])

Rákóczy ezalatt diadallal nyomúlt előre, a merre csak ment lelkesedéssel fogadták; Kálló már febr. 16-án s egy hó múlva Szathmár is hatalmába kerűlt, sőt ahhoz egy hónapra már a bányavárosok is mind meghódoltak neki. De a portán közben nagy változás történt: a nagyvezért, ki a hadjáratra megadta az engedélyt, megölette a szultán: az utódjává kinevezett Mohammed Damascusban volt. Sietni kellett hát, hogy meg ne előztessék. Az ifjabb fejedelem Fejérvárról Maurer és Sebessy Boldizsárt marc. 28-án a portára küldé, hogy szerezzék meg az athnamét az új nagyvezértől s az igért summát és ajándékokat adják be. [4]) De ők csak 20 ezer tallért vittek magukkal, a porta pedig 40,000-et követelt; s végre is május 25-én újabb 10,000 tallért kelle beküldeni. [5])

[1]) Török-Magyarkori Á. O. III. 253. s köv. s Levelek és Okiratok 774. s köv. lli

[2]) L. Alkudozásait Levelek és Okiratok 774—779. ll.

[3]) Török-Magyarkori Á. O. III. 260—1 ll.

[4]) U. ott 261 s köv. ll.

[5]) Balpataki maj. 25-iki levele az orsz. ltárban.

Mi alatt ez alkudozások folytak a portán, Rákóczy más oldalról kapott hírt fenyegető veszélyről. Lengyelországgal eddig elég szivélyes volt a viszonya. Midőn a királyné ez év tavaszán meghalt, erről Rákóczy is értesíttetett, s a király felajánlá közvetítését, hogy a császárral ki fogja békíteni.[1]) De Rákóczy megtudta, hogy mi rejlik ez ajánlat mögött: a lengyel király arra készült, hogy temetés után megtámadja őt s Ferdinándnak segélyt ad.[2]) Utasította hát követeit: Haller Istvánt és Bethlen Ferenczet, kiket a temetési ünnepélyre küldött oda, hogy a lengyel királyt terve megváltoztatására bírják.[3]) Az ifjú fejedelem pedig Erdélyből a portai követeknek hagyta meg, eszközöljék ki, hogy a hatalmas császár csauszt küldjön a lengyel királyhoz, meginteni ezt, hogy sem ő, sem a respublica ne elegyítsék magukat a fejedelem s német császár közt fenforgó ügybe.[4])

Tényleg ez a lengyel-veszedelem nem volt oly nagy, mint a mekkorától Rákóczy tartott: viszont más felől a töröktől Rákóczynak adott segély sem jöhetett komolyan szóba. S ha Csáky és Homonnai nem bírtak egy pár száz embernél többet szerezni a respublicától, az új budai basa is csak bíztatásokkal s igéretekkel tartotta Rákóczyt. Ez azonban mégis a fejedelemre nézve volt kedvezőtlenebb helyzet, mert az ő ujonczaival tapasztalt vezérek s a csatában edzett katonák állottak szemben. Elhagyatva a svédektől, kik Dániában csatangoltak, s sem egy fillért, sem egy katonát nem kapva ezektől, »egyedül az ő szegény feje főtt, egyedül a magáét költötte.« Aztán hadait is kelle változtatnia. Jul. végén azok egy részét haza bocsátá: de sept. végére Erdélyből újabb hadakat hozatott ki, kiket sept. 26-án Rakamáznál ünnepélyesen fogadott, egész kíséretével elébök menvén.[5])

De nem egyedül a svédek elmaradása okozott Rákóczynak aggodalmakat. Ha a hadjárat koczkája többé-kevésbbé

[1]) L. Törv. és Okiratok LIX.

[2]) Csáky Istvánnak Zlathonicza jun. 2-án kelt leveléből kitetszik, hogy a segély megnyerése ügyében ő volt a közbenjáró.

[3]) Törv. és Okiratok LX.

[4]) Levelek és Okiratok 781.

[5]) Bándy 128. l.

változó is volt, soha egyszer sem fordúlt az annyira roszra, hogy az ügyet, melyért fegyvert fogott, elveszettnek vagy csak kocskázottnak is kellett volna tartania: mindig módjában állt legalább olyan, vagy még (hasznosabb) békét kötni, milyent a szegény fejedelem (t. i. Bethlen) kötött. A mi őt nem kevésbbé aggasztotta, az a törökök magatartása volt. Ő ugyanis csak a hét vármegye megtartására volt felhatalmazva — pedig annál többet akart elérni. Aztán az erdélyi adónak 15 ezer aranyra emelését s a hét vármegyétől ötezer aranynak fizetését követelték — s ebbe ő nem akart beleegyezni.

Tényleg tehát a háborúval párhuzamosan két diplomacziai actiót folytatott. A nádorral követei — kik kizárólag mind magyarországi hazafiak voltak — a békét tárgyalák, míg másfelől erdélyiek által a portai követeléseket igyekezett leszállítni. E czélból ment Maurer Gyulafehérvárról Konstantinápolyba, meggyőzni a portát, hogy ha Rákóczy alatt az egész magyarság egyesül vagy legalább a tizenhárom megye hagyatik meg kezén, abból a szultánnak haszna lesz. S Maurer még ott volt, midőn az évi adóval s ezenkívül még az ügyek vezetése végett deczember derekán, mint állandó főkövet, Seredy István Konstantinápolyba érkezett. Mint kapitiha Réthy István ment be.

XII.

Az 1645-ik évre Erdélyben nagy mérvű hadikészületeket tétetett Rákóczy s a szükség szerint pénzt és hadakat hozatott onnan.[1]) Hírt vett, hogy Torstenson Gallason diadalt aratva, nyomúl Magyarország felé s hogy a franczia koronától egy követ — Croissy — Lengyelországon át közeledik hozzá. Most már feléledt reménye, hogy rég óhajtott egyesülését a svédekkel végrehajthatja, s készületeit ezért kettőzött erővel folytatá.

Valóban Croissy jan. 28-án megérkezett Zboróra, hol Rákóczy által fogadtatott, ki azonnal meg is tette a szükséges előkészületeket, hogy a tárgyalások az erre kitűzött helyen, Munkácson, kezdetöket vehessék, s azonnal megkezdődtek az alkudozások. A két szövetséges közül a franczia a lengyel királyra

[1]) A Rákóczynak Családi Levelezése 305.

próbált hatni, hogy ezt a császár szövetségétől elvonja: mely törekvésében Rákóczynak Lengyelországba küldött követei — az év elején Bethlen, májusban Baksi — buzgón támogatták Bregyt.[1]) A dolognak csakugyan volt annyi eredménye, hogy sem a respublica, sem a király — ez utóbbinak minden személyes rokonszenve daczára is, a császárnak számbavehető segélyt nem adtak.

Croissy bejövetele új lendületet adott a dolognak. Nemcsak a császárral folytatott békealkudozások szakadtak meg, hanem a háború is újra kitört. Mindez előreláthatólag lehetetlenné tette, hogy a fejedelem egyhamar Erdélybe mehessen: a Szent György napi országgyűlésnek határideje pedig nagyon közelgetett. Ily körülmények közt Rákóczy Zborón marcz. 6-án kelt rendelettel, Fejérvárra apr. 16-ára összehivta a rendeket, oly hozzáadással, hogy ha ő személyesen nem mehetne le, fia az ifjú fejedelem helyettesítse őt.[2])

Csakugyan nem mehetett le. Neki Munkácson kellett vezetnie a tárgyalásokat, melyek apr. 22-én értek véget. A gyűlés pedig apr. 16-án megnyílt — az öreg fejedelmet fia személyesíté. De az csak a legszükségesb dolgokra szorítkozott.

Az adót a háború daczára sem emelte fel: mint rendesen 20 frtban szabta meg, sőt ez évben kétségtelenül a háború miatt a várépítési közmunkát sem szavazta meg.

Törvényt hoztak azok ellen, kik a háborús időt felhasználva, mások jószágát elfoglalták: s kérték a fejedelmet, hogy annak végrehajtására hatalmazza fel az ifjú fejedelmet.

Ez alapon elrendelék, hogy a török fogságból visszatért Vér András jószága, melyet Boldvay Márton foglalt el, adassék vissza.

A gyűlés pár nap múlva eloszlott · de a hozott törvényeket megerősítés végett kiküldék az öreg fejedelemnek, ki azokat Kassán jun. 6-án erősítette meg.[3])

Nehány héttel az országgyűlés eloszlása után, s valószínűleg az ott kihirdetett táborba szálló rendelet következtében, megindúltak az erdélyi hadak Rákóczy Zsigmond s a generalis

[1]) L. Törvények és Okiratok LXI. V. ö. Rákóczyak levelezése 306.
[2]) L. Törvények és Okirtok LXII.
[3]) L. Törvények és Okiratok LXIII.

vezérlete alatt. Maj. 30-án a Tiszához értek, hol a fejedelem szemlét tartott. Jul. 4-én Nagy-Tapolcza mellett egyesült a erdélyi s a Doughastól vezetett svéd had. s jul. 16-án Güdingnél átkeltek a Morván. Ettől fogva a két had együtt küzdött, együtt ostromolta Brunnt egész aug. 21-ig. De a porta, valamint az egész hadjárat alatt kétes magatartást tanúsított. így most, midőn Rákóczy hosszas törekvéseinek czélját elérte, egyenesen ellene fordult. Czernin Ferdinánd nagykövete ügyességével s ajándékaival kibékíté a két császárt s a szultán Rákóczynak megtiltá a további nyomulást és elrendelé, hogy visszafordúljon. Rákóczy nem akart mindent koczkáztatni, midőn sokat nyerhetett: s a Lamperstorffi praeliminarekkal igen előnyös békefeltételeket vivott ki. Aug. 21-én elvált a svédektől s visszafordult. Sept. 2-án már Losoneznál volt a tábor, hol a fejedelem elvált s Patak felé ment, hol szerető neje várt rá, míg a tábor Kassa felé folytatta útját s sept. derekán Erdélybe ért.[1] Ez év végén, dec. 16-án, Linzben aláírta Ferdinánd a békeokiratot. Magyarország egyik alaptörvényét, melyről bizonyos önérzettel, de méltán írá Rákóczy: »ha állandó leszen, mit én véghez vittem, s nemzetemnek jó lelkiismerete leszen, vagyon mit meghálálni mind az lelkiben, mind az testiben.«

A követségben Seredyt Szalánczy váltotta fel, oly utasítással, hogy az évi adónak ötezer aranynyal emelését hárítsa el az országról s általán a porta túlságos követeléseit igyekezzék leszállítni. Oldala mellett mint kapitiha továbbra is Réthy maradt.

XIII.

Rákóczy szíve szerint óhajtott volna továbbra is a szövetségesek kötelékében maradni s velük együtt folytatni a háborút, az »universalis béke« megkötéséig. Mert mennél előnyösebb volt az rá nézve, annál inkább meg volt győződve, hogy a császár kormánya csak addig fogja azt tiszteletben tartani, meddig a viszonyok rá kényszerítik, mert bár szokott óvatossága szerint, a pontokat mindenféle záradékkal vette körül, tudta, hogy nincs oly biztosíték, melyet ki ne lehetne játszani.

Mialatt a diplomák permutaltattak s Rákóczy nem tit-

[1] Kálnoki Naplója 141—150. ll.

kolható örömmel tudatta Szalánczyval, hogy követeit a császár »királyi módon excipialta« és a békepontok végrehajtására az előleges intézkedések megtétettek: hírt vett, hogy Croissy útban van hozzá.

Csakugyan febr. közepén megérkezett. Rákóczy fogarasi várában fogadta s azonnal újabb tárgyalásokat kezdett vele. Szövetségeseitől mindössze sem kapott meg többet a kikötött összegből mint 27,000 tallért: egyik feltételéül a szövetség megújításának azt tűzte ki, hogy a hiányzó összeget fizessék meg. A másik, hogy nyerjék ki a porta engedélyét s a szövetség megújítását a svéd és franczia koronák ratificálják és ő kész három hónap alatt haddal támadni meg a császárt. Febr. 22-én mind Rákóczy mind Croissy aláírták a szövetség megújítására vonatkozó szerződést s a mint ez megtörtént, Croissy azonnal elutazott.[1]) Pár nap múlva azonban Rákóczy, megbánva, hogy őt magára eresztette el, után küldötte Járny Ferenczet, hogy követelései teljesítését annál biztosabban elérje[2]) — de Járny nem tudta utolérni, mert Croissy oly gyorsan ment, hogy még Bregyvel, a franczia követtel, sem találkozott, visszatért, s Járny is lemondva a reményről, hogy utolérhesse, visszafordult.[3])

E közben Rákóczy marcz. 12-ére Fejérvárra egyetemes országgyűlést hirdetett, melyen egy, a szászokra vonatkozó nagy bűnper tárgyaltatott.

Gottsmeister Kálmán, a hasonló nevű szász comes fia, még mint tanuló megszeretett egy szép szász lányt. Az egyetemről visszatérve, szülői ellenzésére nem ezt, hanem a gazdag Ungler lányt vette el, míg kedvese Stein Lukács kolosvári kereskedőhöz ment férjhez. A viszony köztük tovább tartott, de más felől Gottsmeisterné is kárpótolta magát. E szerencsétlen asszonynak két gyermeke született, kiket ő megölt s a pinczében elásott. A dolog nagy felháborodást szült, s a helyzetet

[1]) Okmánytár I. Rákóczy György szövetkezései Történetéhez 341—52. ll.

[2]) U. o. 353—4. ll.

[3]) Breghy Varsó marcz. 18-iki levele U. o. 357. Hogy Járny nem ment tovább Croissy után, hanem visszafordult, kitetszik az egykorú levelezésekből.

még élesebbé tette az, hogy az ifjú Gottsmeister, Frankkal az új comessel, feszült viszonyban volt. A nép forrongott s midőn Gottsmeisterné elvált férjétől s új házasságra készült lépni, megrohanták, feldúlták házát, s a megölt gyermekek tetemeit a pinczében megtalálván, az asszonyt zsákba varták s a Cibinbe fullasztották. A lázadás ettől fogva állandóvá lett s a polgármestert is azzal vádolva, hogy a magyarokkal tart, le akarták tenni, s a papot is el akarták állásáról mozdítni. Most a papság Rákóczyhoz fordúlt, ki (1645. oct. 25.) Kemény Jánost küldte Szebenbe, megvizsgálni a dolgot. De a béke ezzel sem állott helyre, sőt a polgármestert, királybírót, jegyzőt megfosztván hivatalaiktól, újakat választottak; s a fejedelem által börtönbe vetett Gottsmeistert kiszabadították. Ezt már nem lehetett tűrni s a fejedelem a letett tisztviselők visszahelyezését elrendelvén, marcz. 11-re a fejérvári országgyűlésre megidézte a 43 főlázadót, Gottsmeisternek pedig jószágai két harmadát lefoglalta.

Csak most vették észre a szebeniek, hogy e per féltékenyen őrzött kiváltságaik megtámadását vonhatja maga után s mindent elkövettek az udvarnál, hogy a fejedelmet a megidézés visszavonására bírhassák. Eredménytelenül. Meg kellett jelenniök az országgyűlésen s itt ügyvédet vallaniok. Választásuk Kemény Jánosra és Szombatfalvi Istvánra esett. A szászok mindent elkövettek, hogy az ügy az ő forumok elé utasíttassék: de a fejedelem hallani sem akart róla. Az ügy nagyon fenyegető állást vett, a szebeniek már látták, hogy a nótán marasztást nem kerülhetik el, s kiegyezést ajánlottak a fejedelemnek, ki azon feltétel alatt, hogy Kertz, Szina és Szecsel az universitás falui közül a fiscus birtokaihoz applicaltassék, beleegyezett. E végett Megyesre apr. 11-ére universitás gyűlése tüzetett ki. [1])

Ez alatt meghozták a törvényeket.

Az adót, tekintettel az országban uralkodó ragályra, 20 frtban állapították meg.

A latrok és tolvajok ellen új, az eddigieknél szigorúbb törvényeket léptettek életbe, s a török földre átcsapó rablók ellen megújíták az 1638-ban hozott törvényt.

---

[1]) Krauss 159. s köv. ll. Gunesch 43 s köv. ll.

Büntetést szabtak az olyan tisztviselőkre, kik az oláh házastársakat elválaszták.

Kérték a fejedelmet, hogy az enyedi nemesek és polgárok közt még mindig fenforgó viszályt, a múlt években hozott határozat alapján, egyenlítse ki.

A gyámok az árvák érdekében szigorú számadásra vonandók.

Elintézték az egyes törvényhatóságok által benyújtott panaszokat, s ezek során elrendelék, hogy a kik a karánsebesiek közül Oláhországból nem kereskedés végett hoznak be élelmi szert, attól adót ne fizessenek; továbbá, hogy a két Oláhország felől a határokra szigorúan ügyeljenek.

A törvényeket a fejedelem marcz. 27-én erősítette meg. [1])

Az universitás apr. 11-én Megyesen törvényt tartott a szebeni kihágások felett, melyen a fejedelem részéről Kemény János, Bethlen Ferencz és Sárosy János voltak jelen. Megidéztetett a város minden férfi lakosa, 32 ember, továbbá papok, tanulók, mesterlegények, gyermekek kivételével. Vége volt már a bátorságnak, mondja egy szász krónikás, melyet a lázadás alkalmával tanúsítottak: a Megyesre gyalog vonúló karaván egészen el volt csüggedve. Gottsmeistert s a lázadás alkalmával megválasztott polgármestert, bírót, jegyzőt elítélték s fogságra Szebenbe hurczolták. A czéhek tagjai, kik a lázadásban részt vettek 40, mások 10 frt bírságra ítéltettek; úgy hogy a bírságból közel 40,000 frt gyűlt össze. [2])

April végén Rákóczy kiment Magyarországra: fontos ügyek szólíták oda. A linczi béke a személyi ügyekre vonatkozó kérdéseket részleteiben nem oldotta meg: azok elintézése, mint korábban is minden esetben, egy bekövetkezendő tractatusnak hagyatott fenn. A császár már a békeokirat aláírásakor kinevezte bíztosait: Hosszutothy László váradi püspököt, Szunyog Gáspárt, Törös Jánost és Kerekest. A fejedelem is kinevezte bíztosait: Lónnyay Zsigmondot, Haller Istvánt, Kőrösi Istvánt s Klobusiczkyt. De a tracta csak apr. 1-én kezdődött meg To-

[1]) L. Törv. és Okiratok LXIV.

[2]) Krauss és Gunesch i. h. A foglyok 1649-ben szabadúltak ki. A teljesen elszegényedett Gottsmeister Kemény közbenjárására újra nősült: egy gazdag brassai asszonyt vett el.

XI.

A titkos utasításban, melyet Rákóczy a portára Seredynek küldött be, lelkére kötötte, hogy ha a támadásra az engedélyt semmi módon sem tudná kieszközölni s ha észrevenné, hogy a vezér nyilt tilalmat akar kiküldeni, minden áron azon legyen, hogy addig, míg a támadást meg nem kezdi, tiltó parancs ne küldessék hozzá.[1]) Erre nem került a sor: mert a portán tiltó parancsra nem is gondoltak: többre ez uttal nem törekedtek, mint hogy a beleegyezést mennél drágábban adják el. Elvileg már a követek bejövetele előtt meg is volt az igérve: a kapitiha a császárnak 18, a vezérnek húszezer tallért igérvén.[2]) »A fejedelemnek írd meg — izené nov. 10-én a vezér Réthytől — ha kikeletre halasztja a kimenetelt, valamennyi segítséget kér a hatalmas császártól annyit adok, a szófiai mezőre szállítja az egész ruméliai hadat főszerdárral s segélyére küldi.«[3]) S valóban a követeknek, midőn beérkeztek, jobbadán csak a részletek megállapításán s az oláh segélyhadak kiállítására vonatkozó parancs megszerzésén kellett leginkább munkálniok. S e feladatoknak gyorsan és jól feleltek meg: a budai vezér szultáni fermánt kapott, hogy Rákóczyt meg ne fogyatkoztassa a segélyadásban, új hadakat és pedig újabb parancs nélkül adjon; parancsot kaptak ez ügyben a tömösvári pasa, gyulai, lippai, szolnoki békek; tatár nyilasok is rendeltettek mellé s az oláh vajdák is a segélyadásra kaptak fermanokat.[4])

Rákóczy dec. 7-ről jan. 3-ára Fejérvárra egyetemes országgyűlést hirdetett. Az összegyűlt rendek nevében Haller Gábor üdvözölte a fejedelmet. Ez nap érkezett meg az ifjú fejedelem is Váradról, s másnap kezdetét vették a tanácskozások; a fejedelmi propositiókat Rhédey Ferencz és Kemény János vitték a rendek közé. Két nap mulva benyujtották a fejedelemnek az ország postulatumit s a fejedelem 11-én tett választ.[5])

[1]) Levelek és Okiratok 744.
[2]) U. o. 736., 737. ll.
[3]) U. o. 737. l.
[4]) U. o. 761—764. ll.
[5]) Haller Naplója 90. l.

Ily módon minden szokatlan gyorsasággal haladt; s a nyilvános tárgyalásokból semmi sem mutatta, hogy az ország hadra készül; még adófelemelést sem kívánt a fejedelem. Az évi adó a rendes négy havi befizetési terminussal 20 frtban s a várak építésének váltsága 2 frtban állapíttatot meg.

Az enyedi contraversia, melyről a múlt gyűlés is határozott, újra szóba került: annak eligazítását a fejedelem magára vállalta.

Az árenda beszedésére vonatkozó múlt évi törvényt megerősítették, azon hozzáadással, hogy a melyik perceptor kellő időben nem lesz a helyszinén száz forint bírságot fizet.

Megerősítették azon múlt évi törvényt, mely a hódoltsági jobbágyoknak Biharmegyébe telepítésére vonatkozik.

A rablókat s útonállókat Váradra szállítsák.

A jobbágyoknak a hajdúvárosokból kiszolgáltatása ügyében hozott törvényeket megújíták.

A lopott marhák keresése ügyében hozott törvényeket megújították s szigorúbbá tették. Ha a folyók jelesül az Olt partjáig tudják követni a nyomot, s azt ott már betemették, a káros embert azon helység, hol a nyom elvesz, tartozik kárpótlással.

A gonosztevők lefoglalt vagyonából a köteles részt feleségének, gyermekeinek tartoznak kiadni.

A kézdi-vásárhelyiek a maros-vásárhelyiekéhez hasonló kiváltságokkal éljenek.

A fejedelem a törvényeket jan. 13-án erősítette meg [1]) s ez nap a rendek Bethlen János által elbúcsúztak a fejedelemtől.

E nyilvános tárgyalások mellett folyt a hadfölkelés, mustra s táborbaszállás elrendelése. Épen az nap, melyen a rendek összejöttek, kapta meg Rákóczy a király két körlevelének mássát, melyek közül az egyik Rákóczy ellen hadfölkelést rendel el, a másik utasítja a királyi szolgálatokban levő erdélyieket, hogy Rákóczytól búcsúzzanak el. Ez hát hadizenet volt a császár részéről s Rákóczy a hadfölkelést úgy mutathatta be a rendeknek, mint szükséges önvédelmi intézkedést, s midőn a rendek hazamentek, magukkal vitték a parancsot, hogy febr.

[1]) L. Törv. és Okiratok LVIII.

[illegible] Nem is volt ok, hogy [illegible] a tracta fon- [illegible] ért véget.

Ez alatt Rákóczy [illegible] nagy fontosságú [illegible] Szathmár-Né- [illegible] melyen a bir- [illegible] Tiszáninneniek [illegible] A zsinat elnöke Geleji Katona István [illegible] vett abban részt [illegible] kit természetesen nagy pompával fogadtak. [illegible] adott, hogy az angol egyetemeken [illegible] behozták a puritanismust s buzgón terjesztettek szószékről és könyvek által. A zsinat hosszas vitatkozás után szigorúan eltiltotta a puritanismust, apostolait megfosztotta egyházuktól.[1] Hogy pedig hasonló zavarok ne történhessenek, megbízták Gelejit, hogy a fennálló rendeleteket foglalja törvénykönyvbe. Az alap, melyen Geleji dolgozott, ellentétben a presbyteri rendszerrel a consistorialis szervezet megszilárditása volt, egészen a fejedelem intentiói szerint. Miután elkészült munkájával, canonjait négy erdélyi zsinat vitatta meg s az utolsó (1649.) elfogadta. Több mint két századon át ez képezte alapját és védbástyáját Erdélyben a reformált egyháznak.

Szathmárból jul. 19-én Munkácsra indúlt[2], melyet a múlt években Német- és Lengyelországból hozott pallérokkal restauráltatott s fényessé és kényelmessé tétetett. Itt várta be Radzivil herczeget, ki európai körútra indúlt s aug. havában több napon át vendége volt. A lithvániai politikai missióban járt: egy török elleni szövetségre akarta Rákóczyt megnyerni. S a fejedelem hajlandó is volt rá. Nem tudta feledni, hogy a porta kétes magatartása a háború alatt is sok kellemetlenséget okozott neki, s hogy ellenséges fellépése diadalában állítá meg. Ehez még súlyosabb sértések járúltak. Szalánczyt a

[1]) Böszörményi István — irja Krauss 169—3. évig volt Váradon fogva, s azután deák volt Rákóczy Gy., Barcsay és Kemény irodáiban.

[2]) Ötvös 150.

portán az első kihallgatáson elég becsülettel fogadta ugyan a nagyvezér, de az ötezer aranyat nyomatékkal sürgette.[1]) Annál otrombábban bánt vele a szultán a februári kihallgatáson: »urad — rivallt rá — 20,000 tallért igért, de nem küldte be. Ne bízzék abban, hogy Velenczével háborút folytatok, mert rá megyek s mást ültetek helyébe. Éljen békében testvéremmel a császárral. Hallottad? hallottad? hallottad?« [2]) A nagyvezér azután is folytonos következetességgel sürgette az adóemelést, Rákóczy is hasonló következetességgel tagadta meg, mert »nem tartozik vele«, mint Szalánczynak irá, valójában pedig mert nem tartott a porta fenyegetéseitől.

A velenczei köztársaság ugyanis, melylyel Candiában folyt a háború 1644 óta, egy nagy európai coalitiót készült létrehozni a török ellen. A pápánál és nyugoti hatalmaknál nem sikerült az, de a lengyel király nem volt idegen. A signoria követével, Tiepoloval, már meg is beszélték a részleteket: a király két év alatt ötszázezer tallért kivánt a respublicától. A király már gyüjtötte is a csapatokat, toborzott s Chmelniczky kozák hetmánnal jóformán ki is egyezett: daczára, hogy a lengyel urak és senatorok ellenezték.[3]) Maga személyesen találkozott Ferdinánd császárral.[4]) Radzivil lithván herczeg pedig julius hóban ipának, Lupul vajdának, látogatására ment, hogy vele egyengesse a támadás útját, tervben lévén e mellett még a persát s tatárokat is bevonni az actióba.[5]) Radzivil Lupultól Munkácsra indúlt, útját Erdélyen át vevén, hol mindenütt »nagy böcsülettel« fogadtatott. Váradon az ifjú fejedelem vendége lett. Munkács alatt pedig aug. 22-én Rákóczy maga »mezőben felvont sátorban« fogadta, valóban fejedelmi fénynyel, a protestáns papok nevében pedig, mint prot. embert, Megyessy üdvözölte. Aug. 29-ig maradt Radzivil Munkácson Rákóczynál; de e találkozás több volt egyszerű látogatásnál. Nemcsak a kilátásban levő török háború esélyeit beszélték meg, hanem

[1]) Levelek és Okiratok 654. l.

[2]) Hammer III. 280.

[3]) Suissky Lengyelország történetében részletesen van a dolog megbeszélve.

[4]) Kemény 465.

[5]) Rákóczy jul. 14-iki levele Ötvös 151.

a jövő eshetőséggel szemben is kölcsönös támogatást igértek egymásnak, sőt a beteges lengyel király halála esetére Rákóczy jelöltsége is szóba került. Aug. 29-én Munkácsról a herczeg egyenesen haza fordult [1]), míg Rákóczy tovább is egész aug. végéig ott maradt.

Ez alatt az aug. 24-ére halasztott pozsonyi országgyűlés is megnyílt: a fejedelem ide Csernelt, Klobusiczkyt és Szemere Pált küldötte követekül, hogy a linczi pontok törvénybe igtatását sürgessék s a végrehajtás érdekében hozandó törvényeket s intézkedéseket ellenőrizzék.

Az őszt Rákóczy Sárospatakon s Tokajban töltötte. A török elleni coalitió ügyét már annyira biztosítottnak hitte, hogy maga is kijelenté készségét abba belépni, s egyezkedés végett a lengyel királyhoz követet is küldött: [2]) felajánlván közreműködését, tényleges részvételét a megindítandó lengyel-török háborúban s az e czélból kötendő szövetségnek feltételeit, módozatait a legapróbb részletegig körvonalozván. De már későn. Az oct. 25—decz. 7. közt tartott varsói országgyűlés oly vehementiával lépett fel a coalitió ellen, hogy a király kénytelen volt azt elejteni, s a toborzott hadakat elbocsátani.

Egy időben a lengyel szövetkezési tervekkel, a svéd koronához s a Münsterben békealkudozásokat folytató svéd-franczia követekhez is járatta megbizottjait. Amott nemcsak a szövetség megújítását, hanem a megigért, de meg nem adott pénzösszeg kifizetését is sürgette; Münsterben pedig azon munkált, hogy a békepontok közé Erdély is beirassék. Junius elején egy franczia diplomata nő, Guebriant Renee, a franczia marsal neje fordult meg nála, ki tőle Lengyelországba ment. Ezzel egy időben Dániel János (jun. 7-ről) Lipcséből hozott igéreteket bőven, de a 37,000 tallérból egy fillért sem s a kér ágyúk közül egyet sem; ezekről Dániel János Szathmárt jul 6-án tett jelentést. [3]) Ugyancsak ebben az időben Jármy Fe

[1]) Kemény 466., Bregy 1646. aug. 20-ról irja: »impatienter qui dem eadem majestas reditum domini ducis de Racheville (Radzivil) prae stolatur ut Celsitudinis Vrae consilia intelligat.« (Okmánytár Rák. Szöv Tört. 378.) Szalárdy 221.

[2]) L, Törvények és Okiratok LXV.

[3]) Okmánytár Rákóczy Szövetkezései Tört. 361—76. ll.

rencz Legyelországban a franczia követ közvetítésével azon munkált, hogy a király legalább 300 munkatéros fogadására adjon engedélyt: mit ez meg is tett.[1]) A novemberben Stockholmba küldött követnek, Szentpály Istvánnak, Krisztina királyné január 30-án adta ki a végválaszt: a követelt hátralékot nem adhatják meg, mert ő egyoldalúlag kötötte meg a békét. A mi Erdélynek az egyetemes békébe való befoglalását illeti: a fejedelem fel volt ugyan hiva, hogy Münsterbe küldje el követeit, de miután ő ezt egy egész év alatt nem teljesítette, most már nem lehet elől kezdeni a dolgot. De a mennyiben ez kivihető lesz, meg fog történni.[2])

XIV.

Rákóczy 1646. sept. elején Munkácsról a szépen restaurált Sárospatakra ment s az őszt itt és Tokajban töltötte. Innen kisérte folytonos figyelemmel a pozsonyi országgyűlési tárgyalásokat s utasította követeit, kik az evangelicus rendek központját képezték s ezek magatartására nagy befolyással voltak. Szemben a catholicus rendek, különösen a papság merev magatartásával, kik a linczi békének beczikkelyezését is meg akarták gátolni s a templomok visszaadását mindenképen hátráltatták, erős támasza volt a prot. rendeknek Rákóczy szívós kitartása s havak teltek el a nélkül, hogy a főbb kérdésekben megállapodás jött volna létre.

Az év végén Rákóczy Patakról Váradra ment s innen 1647. január 25-ről országgyűlést hirdetett. Megtartási helyéül ezúttal nem Fejérvárt, hanem Kolozsvárt tűzte ki.[3]) A pestis az egész múlt évben dúlt az országban s rendkivül sok áldozatot vitt el. Bár ez év elejére csendesedett, de még nem tartá bátorságosnak oly mélyen bemenni az ország szívébe. Február

---

[1]) Jármy levelezése a Dózsa család ltárában. V. ö. Okmánytár 377. l. Bregy jul. 19-iki levele.

[2]) U. o. 381—4. ll. Krauss irja, hogy midőn a királyné Szentpályt fogadta, ki azért küldetett ki, hogy a királynétól segítséget nyerjen a császár ellen, egy álöltözetü jezsuita is jelen volt, ki Szentpály oratióját megküldte a császárnak. Ez oratiót aztán a császár kinyomatta, s Rákóczy az előtt, hogy Szentpály haza ért volna, már olvasta azt. 170—1. ll.

[3]) L. Törv. és Okiratok LXVI.

közepéig azonban megnyugtatóbb hírek érkeztek, s ennek következtében egy újabb rendelettel Fejérvárra tette azt át.[1]) megérkezés napjáúl marcz. 20-át hagyván meg.

Váradról jan. végén Jármy Ferenczet Münsterbe küldte a békealkudozásokat folytató franczia biztosokhoz, oly utasítással, hogy Erdélynek az egyetemes békébe beigtatását sürgesse, a mivel a szövetségesek tartoznak neki, annak kifizetését kérje, a had folytatása esetére pedig ajánlja fel jó szolgálatait. De úgy intézze útját, hogy a Stockholmból visszatérő Szentpályval s Padányival találkozzék.[2])

A mint Jármyt elindította, maga Rákóczy is besietett Erdélybe, hogy a megnyitandó országgyűlésen a tárgyalásokat vezesse.

A marcz. 16-ára hirdetett gyűlés egyik főtárgya a porta által követelt adófelemelés volt. A nagyvezér mindig azt hajtotta, hogy Seredy az ötezer aranyat megigérte. Seredy pedig tagadta azt. Ezenkivül a két megyéért husz ezer tallér adót kivánt; de Rákóczy sem egyiket, sem másikat nem volt hajlandó megadni, s Szalánczyt utasította, hogy értesse meg a nagyvezérrel, hogy az ország beleegyezése nélkül ő azt nem teheti — s többet tizezer tallérnál nem hajlandó adni.[3]) De a porta azért folyton követelte s midőn 1647 elején Gyárfás az új kapitiha bement az adóval és ajándékokkal, a mint arról értesült a nagyvezér, hogy Gyárfás csak a szokott 10,000 aranyat hozta be, erős szitkokkal fogadta Szalánczyt: »talán nem írtad meg uradnak, mondá, hogy a mint a 15,000 aranyat s a magyarországi 20,000 tallért megküldi, az athnámét (a hét vármegyéről) mindjárt megküldjük?« Fenyegette, hogy a hatalmas császár hadait Erdély ellen fordítja, Dobrudzsából 60,000 embert küld az országra s az oláh vajdákat és tatár kánt rájuk bocsájtja, s csak annyi haladékot engedett a követnek, hogy az országnak jelentést tehessen.[4]) E levelet Rákóczy a rendek elé terjesztette; de még most sem volt hajlandó feltétlenül teljesítni a porta

[1]) L. Törv. és Okiratok. LXVII.
[2]) Okmánytár 390—410.
[3]) Levelek és Okiratok 866.
[4]) Levelek és Okiratok 843 s köv. l.

kivánságát, nehogy »a két Oláhország sorsára jusson Erdély,« s a rendekkel levelet iratott Szalánczyhoz, melyben ezek meghagyták neki, hogy semmi úton módon se engedje magát megrémittetni s az 5000 aranyat meg ne igérje, a tanács s a rendek tudta nélkül. Azon esetre azonban, ha a fenyegetés komolylyá válnék, felhatalmazták a fejedelmet, hogy az országgyülésen kívül is, a három nemzet több tagjának meghallgatása mellett, belátása szerint cselekedjék.[1]) Egyuttal a rendek a nagyvezérnek is írtak, de írt maga Rákóczy is, fel akarván őt a követelés igazságtalan voltáról világositni.

Egy másik ügy, mely e gyülés alatt tárgyaltatott le, a Pécsy örökösök folyamodása volt, kik a Balásfalvát illető irományokat maguknak kiadatni kérték.[2])

E gyülés az adót 20 frtban állapította meg.

Megújiták a korábbi törvényt, hogy a nemes ember saját majorságában termett mézet s viaszkot szabadon árúlhassa.

A nyom felvételre vonatkozó korábbi törvényeket azzal toldták meg, hogy ha a lopott jószág nyomára akadnak s a hely, hol ez történt, nem akar fizetni, az ügy rövid processussal végeztessék.

A tolvajokat, kik még a halas tavakat is meghalásszák, ha idegen helyre mennek is, büntessék meg.

Az oláh papok bírságot szedni ne merjenek.

Megújiták az 1619. és 1626-iki törvényeket, melyek a hajdúk közé szökött jobbágyok kiadásáról és vármegye székin való elitéltetéséről szólnak.

A hamis pénzverőket büntessék meg.

Kis Havasalföldén a fiscus megkárosításával (t. i. harminczad lefizetése nélkül) vesznek marhát, a korábbi törvények értelmében büntettessenek meg.

Szabályozák a harminczad eljárását olyan esetben, midőn nemes ember nem kereskedés végett hajt ki marhát az országból.

Hol a fiscus számára fizetett dézma buzából a szegény emberek részt kaptak, az ezután is adassék meg.

E törvényeket a fejedelem apr. 10-én erősítette meg.[3])

[1]) Törvények és Okiratok LXVIII. c).
[2]) Törvények és Okiratok LXVIII. b).
[3]) Törvények és Okiratok LXVIII. a).

XV.

Ez időben Erdélyben és Magyarországon a béke még mindig csak hajszálon függött s Rákóczy még mindig a viszonyok alakulásától várta, hogy hol vesse kardját a háború serpenyőjébe? Az a vigyázó sereg, mely Dobrudzsánál volt felállítva s melylyel fenyegetőzött a török, hogy Erdély ellen fordítja, valójában Lengyelországgal nézett farkasszemet, s ha Rákóczy állhatosan vonakodott a portát kielégítni, aligha számításba nem vette, hogy egy véletlen, a múlt évi varsói határozatok daczára, az összeütközést előidézheti. Más felől arra is várt, hogy mivel fog Jármy visszatérni Münsterből, Franciaországból s épen nem sietett véglegesen rendezni ügyeit a császárral. A pozsonyi országgyűlés jun. 27-én véget ért, de annak lefolyása senkit sem elégített ki: a protestánsok keveselték az eredményeket s a catholikusok sokallották. Tíz nappal azután, hogy az országgyűlés bezáratott, megnyílt az eredménytelenül végződött tokaji tractatusnak folytatása (jun. 27-én) Eperjesen, hol a császárt Wesselényi, Tőrös, Tassy, Aszalay; Rákóczyt Lónyay, Nyáry, Kemény, Csernel, Klobusovsky, Szemere képviselték. E tárgyalásokon sok személyi kérdés is lévén elintézésre kitűzve, a biztosok csak lassan haladtak, s annyival lassabban, mert Rákóczy az egész nyarat s az ősz nagy részét Erdélyben töltő.

A török ügyek fejlődését innen könnyebben kísérhette figyelemmel. Hijában írt az ország, a fejedelem a nagyvezérnek, ez nemcsak hogy semmit sem engedett el a követelésből, hanem azt még fellebb csigázta, azt követelvén, hogy az ötezer aranyat két évről, tehát attól fogva, hogy azt először kezdték követelni, adja meg az ország. [1]) Hijában írta Szalánczy, hogy Deszni pasát hatvanezer emberével Dobrudzsában csak addig várakoztatják, míg tőle válasz jön, azután Erdélyre indítják, hijába fenyegetőztek, hogy Székely Mózest kihozzák a jedikulából s nyakára viszik, [2]) hijában akart a nagyvezér követelésének még azzal is nyomatékot adni, hogy a Gyárfástól bevitt rendes adót sem fogadta el, s Szalánczy is hijában alkalmazta

[1]) Levelek és Okiratok 878.

[2]) Levelek és Okiratok 881., 889. ll.

leveleiben a kérésnek, esedezésnek, rábeszélésnek minden nemét: Rákóczy hajthatatlan maradt. Győzze meg a vezért, utasítá Szalánczyt, hogy ezt az adóemelést már a nép nem bírná meg: ezt a nemességnek kellene fizetni, s ezzel Erdély az Oláhországok sorsára sülyedne. Inkább hogysem az ő uralkodása alatt ilyesmi történjék, készebb volna elhagyni az országot, magának s gyermekeinek más bátorságos helyen keresni jószágot és az elfoglalt hét vármegyét visszaadni a császárnak. [1])

Az nap, melyen e levelét irta Szalánczynak, oct. 14-én, Gyaluban a tavaszi országgyűlés által adott felhatalmazás alapján részgyülést tartott, melyen a három nemzet arra meghívott képviselői elhatározták, hogy a szokott évi adót és ajándékokat ez idén is beszolgáltatják, a rosz termés és a pestis pusztítása daczára. Azonban reményt merítve azon körülményből, hogy főellensége a nagyvezér sept. 18-án megfojtatott, s székét új nagyvezér, Ahmed pasa foglalta el, utasították Szalánczyt, hogy kérje meg ezt, hogy vegye be a régi adót s ne búsítsa a fejedelmet olyasmivel, mire ennek szabadsága nincsen. [2])

Még az nap, melyen a rendek a levelet irták, Rákóczy kiutazott Váradra, hova a lengyel királytól, főhetmantól s Radzivil herczegtől követeket várt, az ifjú fejedelmet, mint kormányzót hagyván hátra, s felhatalmazván ezt, hogy a sept. 10-ére oct. 25-re Beszterczére hirdetett terminust vezesse. [3])

A terminus meg is tartatott: ezen folyt le Kamuthy László nóta pere. Kamuthy egy előkelő kolosmegyei birtokos család tagja, viszonyt folytatott szolgálójával, Szalay Kocsis Katával s azt nőül is akarta venni, de nem találkozott pap, ki megeskesse vele. Azonban a vármegye a nőt mint bűbájos paráznát elítélte, s kiadatását Kamuthytól törvényesen kérte. De ez nem csak megtagadta a kiadást, hanem a derék széket hamis ítéletéért hatalmasúl össze is szidta. Történt e közben, hogy egy tiszttartóját is úgy megverte, hogy ez bele halt. Mind e bűnéért, mert egy elítélt gonosztevőt magánál rejteget s kiadni nem akar, a törvényes hatóságot s magát a fejedelmet is szidalmazta: fő- és jószágvesztésen marasztalta az ítélő tábla. [4])

[1]) Ötvös Ágoston 154.. 155.
[2]) L. Törv. és Okiratok LXX.
[3]) L. Törv. és Okiratok LXIX.
[4]) L. Törv. és Okiratok LXXI.

A következő december hó 1-sö napjaiban ugyancsak az ifjú fejedelem vezérlete alatt a magyarországi részek terminusa Kolosvárt megtartatott. [1])

Éppen ebben az időben ment fel az öreg fejedelem Váradról Tokajba és Sárospatakra, hogy az Eperjesen folytatott tárgyalásokhoz közelebb legyen. Mindamellett egész 1648. jan. derekáig tartott a tracta, s a kiegyezési okirat csak jan. 18-án iratott alá. A két átengedett vármegye igazgatásának, az új eskületételnek módozatait állapítá az meg. Elrendelé, hogy azok ünnepélyes resignatiója a közel jövőben meg fog történni, az erdélyi rendek assecuratoriája még marczius hóban ki fog állíttatni.

Még ezen január hóban megkezdődött a végrehajtás: 21-én maga a fejedelem is Kassára ment. A dolgok ezentúl már minden nehézség nélkül bonyolíttattak le: csak az erdélyi rendek assecuratiójának kiállítása halasztatott el april havára, leginkább a fejedelem gyengélkedése miatt. A hét vármegyét, melyeknek ő eddig csak tényleg volt birtokában, most jogilag is átvette: ötöt úgy, hogy halála után visszaszálljanak Magyarországra, kettő pedig, Szathmár és Szabolcs, azután is fiai kezén maradjanak. Az átadás jan. 28-án történt meg Kassán, a két fél biztosai által. A király nevében Törös tartotta a szónoklatot s a fejedelem képében Lónyay és Nyáry válaszoltak. [2])

XVI.

Kassán febr. 5-én Rákóczy körrendeletet bocsátott ki, melylyel marcz. 16-ra Fejérvárra egyetemes országgyűlést hirdetett. [3])

Főtárgya ennek az erdélyi rendek hitlevelének kiállítása volt, melylyel ezek az átengedett hét vármegye közül ötnek, azon esetre, ha a fejedelemnek halála történnék, rögtöni visszaszolgáltatására kötelezték magukat: a minthogy az okirat ki is állíttatott s marcz. 20-án az összes jelenlevő rendek által aláíratott. [4])

[1]) L. Törv. és Okiratok LXXII.

[2]) Szalárdy 229. l.

[3]) L. Törvények és Okiratok LXXIII.

[4]) L. Törv. és Okiratok LXXIV. b) Kézbesítettek-e ? s kikne[z] miután az eredeti példány a Rákóczy ltárban van: bíztosan nem lehet tud[ni]

Az országgyűlés a tárgyalások folyama alatt egy szomorú kötelességet teljesített. Ez év jan. 11-én elhúnyt az öreg Bethlen István. A fejedelem elrendelé, hogy az ő tetemei Fejérvárt a székesegyházban temettessenek el, s a gyászszertartás marcz. 29-én fejedelmi személyt megillető pompával ment véghez, az országgyűlés összes tagjainak részvétele mellett. [1])

A portáról időközben érkezett levelek rosz híreket hoztak. Gyárfás, a kapitiha jan. 14-éről értesíté a fejedelmet, hogy régi hű szolgája, Szalánczy, jan. 9-én gutaütés következtében meghalt s másnap a konstantinápolyi temetőben eltemettetett. Ugyan e levélben, melyben a fejedelemmel e gyászhírt tudatta, közölte a nagyvezér rendeletét, hogy az évi adóval az elmaradt ötezer aranyat, a még be nem adott múlt évi adó ötezer arany pótlékát s a húsz ezer tallért mennél elébb küldje be. A fejedelem e jelentést közölte a rendekkel s ezek apr. 15-én megújították múlt évi apr. 9-én hozott határozatukat, mely az ügy rendezésével a fejedelmet bízta meg. [2])

April közepéig a törvényekkel is elkészültek.

Az évi adót 20 frtban állapították meg, s a végházak építésére egy forintot szavaztak meg.

A hajdúvárosokba szökött jobbágyok visszaadására vonatkozó törvények eredményteleneknek bizonyosodván, az erre vonatkozó törvényeket körűlírták s szigorúbbakká tették.

A törvényes végrehajtásokról szóló jelentések idejekorán kiszolgáltatandók a feleknek.

A peres levelek taxája tartassék meg.

Az idegen határról behajtott marhák bírságát szabályozták.

Megtiltották a fogarasföldi boeroknak, hogy Székelyföldről a törvényes közegek megkeresése nélkűl vigyék vissza a szökött jobbágyot.

A váradi nemesek s polgárok közt fenforgó viszály elintézésére a fejedelem bizottságot küld ki.

Ha a székelyek közűl valaki a hadjáratban nem vesz részt, s ezért fő- és jószágvesztésen marasztatik: ez esetben

[1]) Szalárdy 229.

[2]) L. Törvények és Okiratok LXXIV. c).

fejét megválthatja s ezért jószágát a törvényben körülírt módok szerint zálogba vetheti rokonainak vagy másoknak.

Nadányi István szóval és írásban megsértette a fejedelem személyét. Ezért idéztessék meg a legközelebbi octavalis terminusra s ügye ott döntessék el. Jövőre is hasonló módon járjanak el azok ellen, kik hasonló bűnt követnek el.

A Debreczenbe szökött jobbágyok kiadásának módozatai szabályozták.

Hosszú tárgyalásokra adott alkalmat a szász nemzet folyamodása, melyet egyes szászoknak a táblára történt megidézése ügyében adtak be.[1]) Elhatározák, hogy szász ellen pert csak saját forumán lehessen kezdeni. Elhatározák, hogy csak azon gonosztevőket lehet az ő területükön megfogni, kiket in flagranti találnak, vagy a kiknél megkapják a lopott tárgyat: ezen kivül senkit sem lehet közülök elitéltetésük előtt megfogni.

April 11-én a fejedelem egy tizenegy pontból álló szabályzatot adott, melylyel a Boros-Jenőn mint végházban követendő rendtartást s az ottani nemesség és vitézlő rend közti viszonyokat szabályozta. Ezen egész szabályzatot törvény erőre emelték s az articulusok közé igtatták.

E törvényeket a fejedelem apr. 28. erősítette meg.[2])

A béke — eltekintve a török adókérdésétől — már valóban és szilárdabbúl mint elébb, helyre volt állítva. A münsteri békealkudozás is már vége felé járt, s a békeokiratban csakugyan Erdély is megemlíttetett: bár nem úgy mint Rákóczy szerette volna. Az utolsó időben sokat betegeskedett ő s egypárszor szélhűdés is érte — melyet azonban kihevert. Mindamellett tevékeny lelke nem tudott pihenni, s újabb nagyratörő terveken törte fejét.

Május havában Mikes Mihályt a kurlandi herczeghez küldte, hogy újon született gyermeke keresztelésén képviselje őt.[3]) Alig ért azonban Lengyelországba Mikes, midőn értesült, hogy a király máj. 20-án meghalt. E hírre — melyet Rákóczyval bizonynyal lengyelországi barátai is tudatták — Mikes

[1]) V. ö. Krauss I. 173. l.

[2]) L. Törvények és Okiratok LXXIV. a).

[3]) Okirattár Rákóczy összeköttetései történetéhez 420.

visszafordúlt, hogy e fontos esemény urával mennél elébb közölhesse. [1]) A fejedelemnek Lengyelországgal bőséges összeköttetései voltak: jól szervezett párttal rendelkezett, főként a dissidensekkel, mely kész volt az ő jelöltségét a lengyel trónra támogàtni, s melynek élén a protestans Radzivill herczeg állott, zömét pedig a dissidensek tették. Bethlen Ferenczet és Klobusiczky Mihályt pénzzel ellátva, azonnal Varsóba küldé, hogy a juliusra hirdetett országgyűlésen, ha választásra kerűlne a sor, érdekeit képviseljék. [2]) Mikes Mihályt és Padányit a brandenburgi választóhoz s több németországi fejedelmekhez, Dalmady Istvánt pedig Krisztina királynéhoz indítá. A véletlen úgy hozta magával, hogy aug. elején Varsóban Dalmady Bethlenékkel találkozott, kik utasíták őt, hogy a különben is megbízhatatlan Danzig kikerűlésével, siessen Svédországba s kérje meg a királynét, hogy Rákóczy ügyének támogatására küldjön követséget Varsóba. [3])

E közben Lupul vajdának egy megbízott embere jött mint követ Rákóczyhoz azzal a kéréssel, hogy titkos ügyek tárgyalására bocsássa be hozzá Kemény Jánost. De csak erős térítvény kiállítása után bocsátotta el Keményt Jászvásárra, tartván a vajda cselvetésétől. Ezuttal azonban a vajda komolyan tárgyalt. Ugyan annak a Radzivilnek, ki Lengyelországban a Rákóczy-párt feje volt, neje a vajda nagyobbik leánya, s így ő a lengyelországi mozgalmakról jól volt értesülve. Nemcsak jó szolgálatait ajánlotta fel, hanem szövetséget is akart kötni Rákóczyval megválasztása esetére. [4]) S e szövetség szilárdabbá tételére a vajda alkalmas eszköznek ajánlá, hogy a fejedelem kisebbik fia Rákóczy Zsigmond Lupul leányát vegye nőül. A fejedelem ettől sem volt idegen s a tárgyalások ez irányban is megkezdődtek.

Rákóczy ügyei Lengyelországban, Varsóban, jól állottak: a Bethlentől, Keménytől érkezett jelentések, Radzivil tudósításai mind erre vallottak. Sőt egy újabb actiót is kezdettek a kozákokkal, kiket hasonlóan reméltek Rákóczy számára meg-

[1]) Krauss 174.
[2]) Kemény 475.
[3]) Okirattár. 424.
[4]) Kemény 488.

nyerhetni, s kikhez Kemény Lupultól Mozsát és Ráczot küldötte.[1] Azonban a fejedelem sokat betegeskedett. Talán ezért, talán más okokból szerette volna kieszközölni, hogy a lengyelek ne ot, hanem kisebbik fiát, Zsigmondot, válaszszák meg királyukká s ez ügyben, valamint ennek is Lupul leányával leendő eljegyzése ügyében, Radzivillel bizalmas tárgyalást kezdett s e czélból hozza Gócs Pált küldötte.[2] Más felöl Máté havasalföldi vajdával is tárgyalásokat kezdett: ehez sept. 2-áról Sebessy Miklós ment, ugyanaz, ki már több izben forgott a vajda udvarában, oly megbízással, hogy vegye ezt rá, hogy ő maga is küldjön követeket a kozákokhoz, kik ott ügyeit előmozdítsák.[3]

De mind e tárgyalásokat a sikerülés pontján meghiúsította a fatum. A fejedelem görgényi útjában megbetegedett. Hijában erőltette magát s igyekezett legyőzni a kórt, folytonosan roszabbúl lett. De nem hagyta el magát: sietett haza, hogy unokahúgának, az Allia kisasszonynak lakodalmán, mely oct. 7-ére tüzetett ki, maga is jelen lehessen.[4] Három nap múlva, oct. 10-én, behivatta Csulay püspököt s Megyessyt az udvari papot. Már érezte végét közelgetni s ezek vigasztalását kivánta hallani. Nem sokára rá, még ez nap — october 10-én —[5] elhunyt.

A királyválasztás még nem történt meg Varsóban, mire e gyászhír oda beérkezett. A dolognak az rögtön más fordúlatot adott:[6] Zsigmond herczegnek neve sem jött szóba. Kemény még Moldvában kapott hírt a fejedelem betegségének végzetes fordúlatáról: nem tudta visszatartani zokogását. Azonnal visszaindúlt, s a halálhirt útközben vette. Sietett megírni Lupulnak[7] ki oct. 21-én kelt válaszában, a kiegyezést megszűntnek jelenté ki.

[1]) Kemény 479.
[2]) L. Törv. és Okiratok LXXV.
[3]) L. Törv. és Okiratok LXXVI.
[4]) Szalárdy 332.
[5]) L. Törv. és Okiratok LXXVII.
[6]) Nov. 17-én hajtatott az végre: midőn János Kázmér vála[illegible]tatott meg.
[7]) Török-Magyarkori Á. O. III. 411.

TÖRVÉNYEK ÉS OKIRATOK.

I.

1637. febr. 12.

A brassai tanács kéri a fejedelmet, hogy hadaival ne szálljon be Brassóba.

Illustrissime Princeps sat.

Perpetuae fidelitatis, sat.

Nagyságodat, mint természet szerint való kegyelmes urunkat, fejedelmünket legelsőbben is igen alázatosson követjük, némely nap értvén Nagyságodnak fogarasi várában való érkeztét, Nagyságodhoz való tökélletes jó indulatjából, közönséges jó tetszésünkből főbíránkat Hersely Christoph uramat, más főpolgár atyánkfiával együtt, Nagyságodhoz expediálván, invitáltatjuk volt Nagyságodat általok alázatosson, hogy némünemű udvarnépivel együtt, méltóztatnék Nagyságod városunkban jönni, és itt való szegény alázatos híveit látogatni; az, mely főbíránk és polgár atyánkfia Nagyságodtól megérkezvén, minekünk úgy referálták, hogy Nagyságod (a mint hopmestere, Gerendi Márton uram által magát resolválta volt) többed magával nem lészen, hanem csak száz muschkotelier némettel, és száz kék drabanttal, annakfelette valami kevés lovasival jő be Nagyságod városunkban; minthogy penig már itt közönségesen az városi embereink között kiterjedett a híre, hogy Nagyságod mellett egynéhány száz muskoteros német, item ennehány száz kék gyalog, annakfelette mezei katonák is ennehány százan jönnek, másfelől penig az háromszéki atyafiak is minyájan felültenek, és vidékünkben már jobb részint be is szállottanak, avagy hogy ők is Nagyságoddal együtt városunkban seregestül bejönének; azt is látták, kegyelmes urunk, hogy itt városunkban mindenütt az Nagyságod népe számára számtalan sok szállásokat rendeltenek, és distribuáltanak; mivel ezekért és egyéb sok különb-különb mondások s hírekért is, melyeket az székely

atyánkfiai közül némelyek, és az Nagyságod szolgáiban is itt promulgáltanak, nem tagadhatjuk, kegyelmes urunk, az szegény városi nép bizony nagy rettegésben vagyon, és minket, kik tisztviselők vagyunk, szörnyűképpen untatván, az Istenért reménkednek, hogy Nagyságodat az felől alázatos könyörgésünkkel megtaláljuk. Nagyságodnak az okáért az egész város instantiájára kelleték az Istenért is könyörögnünk, ez mostani úttal (jóllehet invitáltuk volt magunk Nagyságodat alázatosson), mindazáltal más módot találván Nagyságod az dologban, városunkat elkerűlni kegyesen méltóztassék, és ilyen megrettent félelmes állapotjokban városunk lakosinak, supportáljon bennünket kegyelmesen ez mostani condescensustól. Az Nagyságod mi hozzánk ebből is megmutatandó fejedelmi kegyelmét teljes életünkben igaz hívséggel megigyekezzük Nagyságodnak szolgálni, mint kegyelmes urunknak, fejedelmünknek.

De cetero sat. Datum Coronae die 12. Febr. Anno 1637.

Illustrissimae Celsitudinis Vestrae

fideles humilique servitores
judex, senatus et communitas civitatis Brasso, m. p.

Külczím : Illustrissimo Principi, domino domino Georgio Rákóci sat.

(A m. kir. orsz. levéltárban levő eredetiről.)

II.

1637. april 28.

III. Ferdinánd válasza Bogádinak s Réznek.

Resolutiones

suae Mttis ad postulata illmi principis Transylvaniae.

1. Minthogy az fejedelem tanácsot is kér: az atnamét vegye-é úgy el, az mint az török akarja adni. Ő flgnek úgy teszik, hogy vegye el, ne is indítson disputatiót avagy kérdést az partiumról Jenővel és Váraddal együtt, se az őszi végezés szerént való ígírt pénzről, avagy se az adónak öregbítéséről, hanem csak tartsa ezeket hallgatásban, és elégedjék meg azzal az fejedelem, ha az mostani atnamében lészen, hogy ho[illegible] fejedelemségében magát s az országot is megtartja az szu[illegible] Szulimán atnaméja szerint szabadságában. Mert ha ed[illegible] megmaradhatott békével az régi atnamé mellett az parti[illegible] mal együtt az fejedelem, ezután is megmaradhat, és reménlü[illegible] nem sokáig jobb állapotot is ad isten a keresztyénségben.

2. Az boldog emlékezetű császár az mely jó akarat[illegible] volt a fejedelemhez, az mostani kglmes urunk ő flge is azon[illegible] akaratját ajánlja, és ha az szükség kévánja, négyezer musk[illegible]

terost ad is ő flge. Most is vagyon ő flgének kész hada Slesiában, kik Magyarországra vigyáznak, ha mire szükség lenne. De ő flgének most sok dolgai lévén, még az ott fön való ellenségivel meg nem békellik, nem akarja ő flge; azon subsidiumokkal kész ő flge lenni, melyekkel szegény istenben elnyugodt császár volt, ugymint, hogy az kik be akarnának menni fejedelem szolgálatjára az ő flge ditiójából, ne ellenzze, de dob, zászló nékől mint annakelőtte. — Az hajdúság segétsége végett, abban is hasonlóképen az mint azelőtt fogja viselni magát ő flsége. [1])

2. Hogyha a török ezekkel nem contentus, mégis újítást akarván Erdélyre menne, és igyekeznék vagy az szabad electióban háborgatni, vagy adóját öregbíteni, vagy az fejedelmet és országot arra kényszeríteni, hogy hadaival, avagy erejével az török mellé menjen, kiváltképpen az keresztyén fejedelmek ellen, avagy pedig az partiumbéli dologban akarna tenni valami változást, avagy infestatiót, kész ő flge azon jó akarattal az fejedelemhez, melylyel szegény istenben elnyugodt atyja volt, és segétséggel lenni.

3. Magyarországban az minemő segétségeket rendelt volt szegény istenben elnyugodt császár, azonképpen ő flge is megengedte, az kik szolgálatjára akarnak menni az fejedelemnek, in tali casu köz és nemes rendből megengedtetik, dob és zászló nélkül mint ezelőtt. Az hajdúk segétsége, hasonlóképpen mint azelőtt.

4. Annakfölötte leszen ő flgének Silésiában és vagyon is egynehány ezer német hada arra rendelve, hogy szükségnek idején az ő flge tartományit oltalmazzák, arra vigyázzanak, az kik az fejedelemnek is könnyebbségére és hasznára lesznek.

5. Mivel az fejedelem valami bizonyos nevezett német segítséget kéván, arra is ajánlja kglsen ő flge magát, hogy szükségnek idején az 4 ezer muskaterost kész megadni és küldeni az fejedelemnek, ily okkal: hogy ha azonban az mostani keresztyénségben való distractiói ő flgének akkor is fön volnának, módot találjon az fejedelem, hogy Lengyelország felől menjen be az megígírt segétség, és oly szín alatt, hogy vagy ő flge azokat elbocsátta hadai közűl, és az fejedelem megfogadta, avagy pedig hogy az lengyel király küldötte, és ne lenne nyilván, hogy ő flge adta. Azt is kévánja ő flge, és inti is az fejedelmet, hogy kiváltképpen való szükség kívűl, és az ő flge consensusa nékűl az török ellen hadat ne indítson mostani üdőnek állapotjához képest az fejedelem. Remélvén, hogy isten nem sokáig jobb állapotra hozza az keresztyénség között való viszálkodásokat, és akkor jobban assistálhat ő flge difficultási-

[1]) E fennebbi 2-ik pont ki van törülve.

ban az fejedelemnek és Erdélynek, hanem mindenekről és minden difficultásirúl edein ő fgét és syncere tudósítsa az fejedelem. Reménli is ő fge, hogy ezekkel az nevezett subsidiumokkal magának is az minemő módjait érti lenni az fejedelemnek mostani distractiójában az töröknek, és Európában való ide fordítható ereje ellen alkalmasént megéri.

6. Ha kévántatnék, hogy az magyar- és horvátországi vármegyék is felüljenek itt kin: kész ő fge azt is megcselekedni, és a tisztviselőknek is megparancsolni, hogy jó correspondentiájok legyen az fejedelemmel, elkerűlvén az alkalmatlanságokat.

7. Bethlen Istvánra leszen vigyázás, hogy innend ne ártson az fejedelemnek, se ne practicáljon az törökkel. — Eddig való cselekedetinek is érdeme fön van tartva.

8. Az jó végezéseket, melyek szegény istenben elnyugodt császár idejében voltanak, ő fge is szándékozik megtartani, kiknek mindazonáltal erősítéséről lehet akkor emlékezet, mikor az solennis legatiót ő fgéhez az fejedelem elküldi. Mely legatióra, noha ő fge az fejedelmet nem erőlteti, mindazáltal illendő és méltó, hogy el ne mulassa az fejedelem, kiváltképpen az török dolgok is csillapodván. Nem is neheztelhet méltán az török, ha az több fejedelmek szokása szerént, küld ő fgéhez követet, ki által az előbbeni magyarországi királyokkal és országgal tartott jó szomszédságát és békességét kivánja az új királylyal is megtartani és erősíteni.

9. Az fejedelem jószágát, hogy hadi condescensiókkal ne terheljék feljebb, hogysem az többit; avagy megkémélvén az többit, csak ezt sanyargassák, megparancsolja ő fge, hogy ne legyen. Mindazáltal az közönséges terheket viseljék egyaránt az fejedelem jószági is. Vagyon emlékezet az postulatumokban oly, mintha egyébaránt is az fejedelem az maga hadait az országban levő jószágira igyekeznék szállítani, kit nem reméli ő fge, és nem is akarja, hogy kéváltképpen való engedelme és concessiója nékül legyen.

10. Tudósítsa mennél hamarabb és syncere az fejedelem ő fgét, ha az portán levő követei megérkeztek, csak az kettei is, mivel jártak. — Vagyon-e új kévánsága az töröknek. Az atnaménak is, melylyel az török kinálja, nem ártana, ha megküldené mássát az fejedelem.

Viennae, 28. April. 1637.

Kívül: Resolutiones ad postulata principis Rakoczy.

Viennae, die 28. Aprilis, 1637.

Pro Andrea { Bogadi. / Réz.

(Nr. 44. A. 1637. Trannica.)

(Nemzeti Muzeum. Jászay-Coll.)

III.

1637. Máj. 5.

Szalánczy jelentése a fejedelemhez, melyben előterjeszti a meggyesiek panaszát az adó beszedése körül elkövetett visszaélések ügyében.

Kegyelmes uram, sat.

Kegmes uram, akarám Nagodnak alázatosan jelenteni, hogy Fejérvárról Nagodtól eljövék, hazajöttemben kihívattam vala az sorostéli szászt szintén az szálas erdő féliben, az hol Nagod is immár egynehányszor vadászott s ott az Ngod kegmes parancsolatja szerint beszéllettem vele bőven. Az kenéz szava igaz kegmes uram, vitt leveleket, azt mondja, hogy megnyitotta királybíró uram, neki úgy tetszett, hogy három volt az levél, de háromra nem merne esküdni, kettőt azért bizonyoson látott. Elolvasván az leveleket királybíró uram, mondott, hogy nem ülsz veszteg rosz ember, miért hordosz te ilyen levelet, ha megköttetnélek s urunknak küldenélek, tudod-e, mint járnál. Az szász mondotta, hogy az birótól küldötték Balázsfalváról az tiszttartó Nagy Mihály s ő neki az bírája parancsolatjának engedelmesnek kellett lenni. Kérdette királybíró uram, ha volna-é több levél nálla, másnak valakinek küldöttek-é levelet tőlle. Mondotta, hogy nem küldöttek, nincs is több levél nálla s mondotta oztán királybíró uram, hogy no menj el mindjárt, itt semmit ne késsél, menten menj, többé ezféle levelet ne hordozz, mert bizony rosszúl jársz. Az leveleket az királybíró ugyan ő előtte mindjárt az polgármesternek küldötte, ő kérdette királybíró uramat, hogyha küld-e levelet, vagy szóval izen-e az tiszttartónak valamit, ha kérdi az tiszttartó, mit mondjon. Megriasztotta királybíró uram s mondd, hogy még sem érted-e, hogy mondom, hogy hamar elmenj; nem írok, sem nem izenek semmit, ha mondani akarsz tiszttartódnak valamit, azt mondhadd, az mit tőllem hallál. Ezzel ment kegmes uram ki az városból. Hazajutván, hivatta Nagy Mihály Balásfalvára s kérdette, mint járt s megmondotta. Csak lesütette Nagy Mihály az fejét s meghagyta, hogy ne mondja senkinek. 2. Maj. Kegmes uram, én is bemenék Szebenben, az vásárlást másra bízván, ott való esmerőim jöttek felesen hozzám, némelyiknek talám szer sem jutott az velem való beszélgetésre, annyin jöttek. Kérdezkedtem az mostani szokatlanúl esett gyűléséről is az universitásnak, mind egy értelemmel azt beszéllik, hogy az meggyesszékiek találták volt meg az universitást az meggyesi gyűlésben, hogy defalcálnák adajokat, mert tovább semmiképp-

pen nem viselhetnék az ideig való usus szerint. Ott nem resolválhatták derekason magokat, hanem mindenik szék követinek instructiójokban adták volt, hogy isten hazavivén őket, proponálják otthon s most Szent György napjára jönnének alá Szebenben oly instructióval, hogy ha méltónak tetszik az defalcatio vagy relaxatio, relaxálják; az mint egy ugyan értelmes s igen emberséges ember is referálá Kegmes uram, bizony méltó panaszok volt az nyavalyás meggyesszékieknek, mert mikor ők adót fizettek, nemcsak az reájok esett adót fizették, hanem az adónak interesse is volt, minden 100 forintnak hat forint interesse volt, az ki járt csak az polgármesternek s azt nem akarták tovább viselni, az tavalyi polgármester megérkezvén Nagodtól Fejérvárról, nagy panaszolkodással volt köztök, hogy Nagod igen megriogatta volna, kemény szókkal kérdezte Nagod, miért kelletett ez mostani gyűléseknek lenni. 3. Maj ebéd után jőve királybíró uram is szállásomra, több szóbeszéd között adaték alkalmatosság az sorostéli szász vitte levél felől való beszélgetésre is. Mondám, hogy az úr levelet küldött volt az statusoknak s némelyek csak fel sem szakasztották, úgy küldötték Nagodnak, az kik felszakasztották is penig, ugyan megküldötték Nagodnak; kérdém, ha hoztak-e ő kegmeknek is, vagy talám nem hoztak, mivel ő kegmek be nem küldötték Nagodnak s mondá királybíró uram, hogy ő kegmeknek is választ tött volt arra az levélre, az kit az ország az meggyesi gyűlésből küldött volt ő nagának, de ők csak igen contempte vették azt az levelet, mivel egyéb nem volt benne, hanem csak az szolgája ottbenn lakásról menti magát; s mondám, hogy az több statusok is contempte vették s azért küldötték Nagodhoz, hogy az mentséget nem szintén rationabilisnek tartják, de inkább hogy ország nevével iratott levélnek, nem ország levelének írta ő naga azt az levelet s azért is, hogy az egész országnak egy corpusban kellett volna íratni s úgy kellett volna az mi kegmes urunk kezében küldeni, vagy az minthogy íratott levélnek tartja ő naga, ha azt akarta ő naga jobban megismerni, hogy ország leveleé, vagy csak nevével íratott? küldötte volna két tanácsúr kezében s commendaltatta volna azokkal az országnak s mondám aztán, hogy tudja Nagod, hogy vitték levelet ő kegmeknek, azt is, hogy ki vitte, s még az paraszt emberrel való beszédét is tudja Nagod, mi volt ő kegmének, az ki jól is volt, de hogy ő kegme kezében ment az levél elsőben is s mégsem küldötte ő kegme Nagodnak, Nagod csudálja, mivel az, kik Nagodnak még eddég gratiáját nem obtineálták is, megküldötték s ő kegme Nagod creaturája lévén, sileálta, Nagod penig ő kegmétől mást várt volna ebben is s azzal menté magát, hogy olyan kicsin dologgal nem ítélte méltónak Nago-

dat búsitani s mondám, az ki nem tudja, mi volt benne, másra magyarázzák, látja-e s azért kellett volna Nagodnak küldeni az levelet s mondám, hogy még nem késő s vigye ugyan maga ő kegme Nagodhoz. Az universitás gyűlésének az okát is jelenté, s mondá, hogy könnyebbítették mind az meggyesiek s mind az szeredahelyiek terheket, de ő kegme az tavalyi polgármester panaszát nem említette, hanem azt mondá, hogy polgármester uramhoz megyen, az levelet felkeresteti s elküldik Nagodnak. Polgármester uram, mivel fekszik kegmes uram, nem jöhete hozzám, hanem követtete ő kegme, hogy hozzám nem jöhet, én oztán kegmes uram die 4. Maj. hozzá mentem, beszélgettem ő kegmével is, ő kegme sem említé az tavali polgármester panaszát, de elsőben is az universitás mostani gyűléséről beszélgete, hogy az meggyesszékiek instantiájokra kellett celebrálniok, azelőtt is volt penig szokások, hogy Szent György napi országgyűlése után ők is universitásúl gyűlést celebráltattak. Ez most az embereknek azért tetszett szokás kül való gyülésnek, hogy mi ólta az országgyűlése csak egy terminusra rendeltetett, nekiek sem kellett az Szent Katalin asszony nap tájbeli gyüléseknél több azólta; de ez haszontalan ratió, mert ha az országgyűlésére nézve kellene ő kegmeknek is gyülést rendelniek, hogy az országgyűlése Szent György napban szokott celebráltatni, ez okon annál inkább observálni kellett volna ő kegmeknek ez időbeli gyüléseket nem kellett volna posthabeálni. Az úr levele állapatját is hozá elé, jelenté, hogy királybíró uram ment volt ő kegméhez, jelentette, hogy ők nem érték eszekkel, hogy Nagodnak küldjék azt az levelet s az több statusok mind beküldötték Nagodnak s nem jó látott ő kegmektől is, ha be nem küldik Nagodnak s kerestette mindjárt az levelet, mivel királybíró uram ő kegméhez küldötte volt, de mivel ő kegmeknél az az levél contemptusban volt s csak semmi levélnek vélték, nem viseltek gondot az levélre s nem találják. Tartsa meg isten stb. Datum ex Mihályffolva die 5. Mai anno 1637.

Nagodnak alázatos szolgája

szolgál míg él

Szalánczi István m. p.

Külczim: Illustrissimo stb. Georgio Rakoczi stb. stb.

Rákóczy kezével: 6. May Colos 1637. délest 5 órakor maga szolgája.

(Eredetije az orsz. levéltárban.)

IV.

1637. julius.

Bogádi és Klobusiczky követsége Bécsben.

a)

Utasítás Bogádinak a császárhoz küldött követnek.

1. Az első punctomban ő felsége azt adja tanácsúl, hogy disputatiot vagy kérdést az partiomnak Jenővel s Váraddal s az adóval öregbítéséről ne indítanánk, melyet mi örömest megcselekednénk, de ilyentől tartunk országúl, mivel az szultán Szolimán atnáméjának, kit Erdélynek adott volt János király idejében, még csak pariája sincs, nemhogy originálja volna nálunk, most is épen meg az török nekünk csak olyan atnámét ígér hogy ad, az mineműt eddig István királytól fogva szokott volt adni, melyet nekünk is megadott botjával, zászlójával együtt, ki micsodás legyen, megláthatni az párbúl. Másik nagy ok az vagyon fenn, hogy az török azt tartja, mikor szultán Szulimán Jánosnak (*így*) király idejében az országnak adta volt atnáméját, akkor csak csupán Erdélynek adta, nem is bíratott akkor az partium Erdélyhez, ha császár ellen rebellálván Bátori Zsigmond, úgy vötte el hatalmas császártól, s ha kihagyatik az partiom, jövendőben azon kezdene kapdosni, innét oltalmazni akarnák, hiteket fordíthatja elő, hogy megtartsák, s úgy argumentalhatna, az nem Erdélyhez való volt, nem ti határotokban vannak, semmiteket hatalmas császár tinektek, úgy mint erdélyieknek, nem bántja, mert ha veszteg nem ültök, hiteteket is megszegitek, az szövetséget is felbontjátok. Erdély penig soha az partium nélkűl török miatt meg nem maradhatna, mert mindjárt körűlvenné onnét is.

Az adónak augealásáról most szó nincsen, hanem csak adtuk, tűrt az ország, s mi ha jól s caute procedálunk, valamint az rosz atnaménak adása mellett vagy annak színe alatt az mostan ígért 40000 tallért is adónak ne költse fel.

Az török, noha ígér olyan atnamét, hogy az országot szabadságában az szultán Szulimántól adatott atnamé szerint megtartja, s minket is éltetnek (?) fejedelemségünkben, de mivel tudjuk dolgokat, soha ő ezt tökéletes indúlattal s sok conditiok, aequivocatiok nélkűl meg nem adja, s addig talám ki sem küldi vagy kézben nem adja, míg el nem veszi az 40000 tallért; kézben levén, mit akar adni, szabad leszen vele, penig ellenben az rosz atnamé mellett is azt fogta kívánni, hogy az

minemű hitlevelünk az országgal együtt már nálok vagyon, azt mindenekben megtartsuk és mind az német nemzettől s lengyeltől elszakadjunk. Az már itt az kérdés, az rosz atnámé adásával is kellessék-e nekünk az két hatalmas nemzet offensiójával, jövendőbeli kárával oda köteleznünk magunkat, járúlván az is ide, hogy minden bizonnyal valamelyik ellen leszen, de ha az persával akarmint egyez(*k*)edhessék meg, mindjárt reá indúl, s nekünk is parancsolván s hitlevelünkre, fogadásunkra emlékeztetvén bennünket, kívánni fogja mellette való felülésünket s szolgálatunkat. Ennek akarunk már mi végére menni, mi tetszik mégis ebben ő felségének, hogy mi cselekedjünk, az végre is, hogy jövendőben ez keresztyéni indúlatunk legyen nyilvábban való mind isten s világi emberek előtt.

Micsoda atnámét küldött volt az budai mazul vezér Huszain passa az télen, noha mi annak pariáját még in mense Martio szegény cardinál uramnak megküldtük volt, mindazáltal im mostan megküldtük, kiből észben veheti akarki is czigányságokat.

Követink közzűl 2 megjütt még in fine Martio *(így)*, de ezek semmi választ nem hoztak, hanem is az hátra levő követeknek kell utolsó választ hozni. Ezt is meg kell értetni, ott fenn mi könnyű volna nekünk kedvet tanálnunk az portánál, ha nekik hasznot, prédát szerzenénk, kivel, tudja isten, magok kínálkodnak alattomban s titkon.

Betlen István uram nem megy most, nem panaszolkodnak, sem nem vádaskodnak; de ha ő felsége igéret szerinti végezéssel leszen, az bizony szükséges, mert most is az portára jűnek némely levelei, sőt az, mely Laskai uram szolgája az portán volt, az nem régen indúlt ki onnét, s arra Szolnokra megyen, nem erre, s úgy fog Betlen István uramhoz menni, mivel ők tudják, s nem ártana, ha ő felsége prohibeálná speciale mandatumával.

Jószágink mint pusztúljanak, szükség ott fenn megértetni, azt is declaralni, az hadak itt az Tisza két felén forogván, gyakrabban azokon is fordúl meg az pusztúlás. Kételenek vagyunk, ha igy leszen, inkább magunk szolgáink rajtok tartani, kiről ő felségétől bocsánatot is várunk, mert látja isten, elpusztúl minden jószágunk, kiről Kegyelmed szemmel látott dolgot mondhat.

(I. Rákóczi Gy. saját irása.)

(Eredetije a vörösvári levéltárban.)

b)

1637. Jul. 21.

Klobusiczkynak adott utasítás.

Memoriale

21. die Julii ao. 1637. data egregii *(így)* Andreae Klubucuczki.

1. Mivel jüttenek meg követink, azokat fideliter referalni kell Debreczeni, Bogádi és Réz András uraméknak, kikkel meg kell értetni ugyan az levélből, hogy nekünk könnyü az töröknek kedvét tanálnunk, csak etc.

2. Ha szinte Bogádi uram feltanált volna menni is Bécsben császárhoz, utána menjen, és az mivel követink megjöttek, referálják, de egyáltaljában magok keze irása alatt mását ne adják, hanem Ferenczfinek vagy más hiteles deáknak dictalván pariáját adhatják, sőt még is kérni kell cancellariust, ne tegyék úgy czégérré, mint az kikeleti resulutioját ő felségének, kit már oda fel nyilván hordoznak s mutogatnak, noha minekünk ő kegyelme azt persvadealta, hogy titokban tartsuk; mi bizony abban is tartottuk, tartjuk most is, de elég ha oda fel nem titok. Azt is meg kell értetni ő kegyelmével, mi örömest jó confidentiát igyekeznénk viselni vele, de az ilyeneket praeveniálja ő kegyelme, mely mindennél hamarébb meg szokta bántani az jó confidentiát.

3, Rainprek Páltól hozattunk volt alá valami 4 darab köves marhát, ugymint málra valót egyet gyémántost, kézre valót másfél bokrot egyformát, rubintost, gyémántost, fekete fehér zománczost, item egy bokor kézre valót, mind gyémántost, fejér és fekete gyenge zománczost, negyedik is másfél bokor kézre való, öreg szabású, rubintos, apró gyémántos és szép öreg gyöngyös, éppen fejér zománczos; ezeket egy skalutában beraktuk s bepecsételtük, az mint maga is látta, adja Réz András uram kezében, kit ő kegyelme küldjön meg Rainprek Pálnak, ha pedig magának fel kell menni, vigye maga meg, s quietantiát vegyen tőle, sőt az contós levelet ugyan ki vegyék tőle.

4. Az barommal az járó földről 1. Augusti indulnak meg s az Tisza mellé 15 napra vagy legalább 10 mennek; Debreczeni uram idejében disponaljon mind késérők felől s mind az botos legénynek való élés felől.

5. Réz András uram megértvén az baromnak felérkezését, menjen eleikben s az árát vegye kézben; nekünk oda fel semmi egyéb vásárlásunk nincsen, hanem száz közép ezüst tálat, egy merő szép ezüst tentást ládát 500 tallér érőt hagytunk Rainprek Pálnak, hogy hozasson, kire 200 tallért is vött

fel, s az hintónak kiváltása; ezekről ő kegyelme satisfaciálván, az mi több pénz leszen, küldje alá Patakra mind hintóval, tálakkal, pénzzel együtt, semmit egy batkát is ott fen ne hagyjon se egyűnnen másunnan is expendalván többet az Bogádi uram sallariomjánál, kit ő kegyelmének fogyatkozás nélkül tallérúl ad, in paratis adja meg; ruháját innét mi megküldjük rövid nap, mivel Lándorfejérvárra most vannak jó posztóért.

6. Az barom eladására csak viseljenek gondot Váradi Kovács János és Debreczeni Ecsegi Nagy István; az pénz között 6000 arany legyen, több ne, az többi jó tallér legyen.

7. Ha mód adatik benne, szerencsi jószágunknak pusztúlásáról is emlékezzenek ő felségének, ha ő felsége kegyelmesen azokra nem tekint, azt az generalis elpusztítja; protectiot kivánjon az több jószágunkra is.

8. Dézsről irtunk volt cancellarius uramnak az havasali vajda szolgájától in mense Maji egy levelet, meg kell tudni elvötte volt-e, ő kegyelmének arra is várnánk válaszát.

9, Csontos jegyzésit mind felküldtük, adja Réz András uram kezében: az hintóért in summa kell fizetni tall. nro. 729. garas nro. 35. az száz ezüst tálba kell bécsi girának lenni in summa nro. 350. girájáért az alkuvás szerént talleros nro. $10^1/_2$, teszen in summa az ára talleros nro. 4025, az kalamáris ezüst tentás láda pro talleris nro. 500, ezekre vött fel talleros nro. 200; kitudván ezt belőle, hintótól, ezüst tálaktól, tentás ládától kell fizetni in summa talleros 5054. Mi ezeken kívül senkinek Bécsben adósak nem vagyunk, senkinek is egy pénzt ne adjanak, ezeken kivül az kikről itt mentiot töttünk.

10. Az aranyas kupát adja Réz András uram kezében, tudja ő kegyelme mire való leszen.

11. Az tót puskásink mind ad primum Septembris itt alatt legyenek; az tesseni puskánkat is ő kegyelme Réz András uram alá küldje.

12. Ha Klubucuczkinak Bécsben kellene menni Bogádi uram után, adasson költséget Réz András uram neki.

13. Az mely 80 tallér nála maradt Réz Andrásnál, azt is az hintó csinálónak convertaltuk.

14. Igyekezzék vagy jó 4 jagert nekünk hozni.

15. Csáki László itt benn volt, kinek beszédéből nyilván általlátttuk, mind császár ő felségétől s mind palatinustól volt informatioja; itt becsülettel is viselte magát, s nagy erős hittel asseveralta, az papok miatt elkezd Magyarország veszni, palatinus urammal való egyesülésünket valóban persvadealta és ratiokkal intimalta, hűségét, szolgálatját hittel is erősítette; ott fenn is mint fogja magát viselni, felőlünk emlékezni, nem árt reá vigyázni.

16. Az landorfejérvári hajókat ugy halljuk s hadaknak is egy részét Buda felé indították volna, ki ha megleszen, derekas rablást vagy annál is nagyobbat akar próbálni az török. Praefectus uram mennél hamarébb adja érteni az kassai generalisnak, nyitnák fel az szemeket s viselnének emberül s tisztességesen és hasznosan szegény hazánkra s nemzetünkre gondot.

17. Azt is értésére kell császár ő felségének in secreto adni, egy bizonynyal elhigyje ő felsége, mehentest az persával akar indutiat vagy derekas békességet szerezhet az császár, vagy Magyarországra vagy Lengyelországra, de reá megyen személye szerint, s úgy fordúlhat, ha nem békélhetik is, de próbál valamit az ide való hadával, mivel Európából semmi hadait által nem küldte, most az persának is követe útban vagyon, sok ajándékkal, az tatárokkal való dolga is sopialtatott.

18. Most azon mesterkedik, miképen Máté és Lupul vajdákat megfoghassák s más igen törökös vajdákat collocalhassanak az két Oláországban, mely mind az keresztyénség ellen való praeparatiók.

(Az egész Rákóczy írása.)

(Eredetije a vörösvári levéltárban)

c)

1637. jul. 21.

A Bogádynak küldött pótutasítás.

Memoriale

pro domino Andrea Bogádi. *(I. Rákóczi Gy. kezével)* 21. die Julii ao. 1637. Kassai uram dictalta s iratta vele.

(Ismét az első kézzel.) Császárral ő felségével szömben lévén, az minemű instructiot ezelőtt Kegyelmed keziben küldöttünk, azt mostan is helybeu hagyván, az mellé adja Kegyelmed ezt is. A mint megírtuk volt, fő követink a portáról megérkezvén, az minemő válaszunk török császártúl leszen, ő felségének értésére adjuk. Azért az mely leveleket császártúl, a vezér kajmekámtúl hoztanak főkövetink, azoknak szórul szóra való pariáját Kegyelmednek megküldettük, ő felségének Kegyelmed megjelentheti, de Kegyelmed se maga keze irása alatt, se más Kegyelmedhez tartozó keze irása alatt mását ne adja, hanem ha ugyan urgealnák a pariáját, küldjék titkos deákjokat Kegyelmed szállására, ott parialják magok, obtestalván őket, hogy sem mi nevönk alatt, sem egyébképen nem publicalják, hogy ő felségéhez való sinceritásunk miatt busulásunk abból is ne következzík.

2. Az mely csauz török császár és az kajmekám levelét hozta s császárunak két rendbeli drága kaftányit, s főkövetink által is a portai kajmekám török császár szavaival a nagy istenre esküttek, hogy ha hűségünket a fényes portához megtartjuk, adónkat megadjuk, teljes életünkben se magunk személyinek s fejedelemségünknek, sem az országnak bántása miattok nem leszen. Az ország adaját és ajándékinkat császár kedvesen vötte, követinkkel szömben lévén.

3. Követink szorgalmatos vigyázásban levén az portán, egyebet jóakaratnál nem vöttek eszekben, magok is, avagy emberek agnoscalják az portán, hogy ez elmult esztendei hadi expeditiójok minden igaz ok nélkül volt. Az portán való állapotunk ilyen karban vagyon mostan, az mint követink relatiójából értjük s a levelek pariájából is ő felsége megláthatja.

De más felől majd olyan praeparatiokat látunk s nagyobbakat is, mintsem az elmúlt esztendőben. Mert a budai vezér Budára nem igen siet, noha immár egynehányszor irta, hogy felmegyen, a bosznai basát melléje hivatta s több hadakat is gyűjt minden felé melléje Nándorfejérvár tájára. A budai vezér ugy viseli magát, mintha vigyázásnak okáért gyüjtené azokat a hadakat maga mellé, okúl vetvén azt, hogy császár ő felsége ditiojából a csaták igen megindúltak volna.

Az ürméli beglerbék Huszaim pasa, ki ezelőtt budai vezér vala, Dobrozanban Sulia nevő város mellett vagyon táborban az ürméli hadakkal, ki derekas had, Moldva s Havasalfölde felől két nap a Duna mellé jöhet táborostúl is, oly helyen vagyon. Kinán pasa a silistriai beglerbék az is készülettel vagyon hadastúl; a két oláh vajdának is megparancsolták, hogy táborban szálljanak. Mindezek a hadak ilyen praetextussal gyülekeznek, hogy ha ez előbbeni tatár hám az új tatár hámnak nem cedalna, kit a tengereken küldött be Krimbe császár, innét másfelől is ezek rajta legyenek ez előbbeni tatár hámon. Azt is hirdetik, hogy ha cedal is ez előbbi tatár hám, de a mely tatárok a Kantamér hadakkal Bucsákban maradtanak, azokat üzzék által Krimben az új tatár hám mellé.

Ha csak ezekre az okokra nézve volnának fenn az török és oláh hadak, holott immár előbbeni tatár hám cedalt az új hámnak, a portára bement, tovább nem köllöne táborozniok az töröknek és oláhoknak. Ezek igy levén, és a tavalyi cselekedetek is tanítván bennünket, igen cautissime köll vigyáznunk magunkra; igazán irjuk, hogy többet tartunk, hogysem reményljük, kiválképen ha az tatárok dolga componaltatván, immár *) mégis mind az urmeli, silistriai beglerbékek, a budai,

*) *A szélen megjegyezve:* NB. Ki felől jött is hirönk, a csak praetextus, de Havasalföldit, Moldvát, Erdélyt emlegetik.

vezér is hadakat el nem oszlatják, hanem continualják táborozásokat, kire íjjel nappal, egyik kémünk a másikat ott érvén, szorgalmatos vigyázásunk leszen reája s ő felségét is tudosítjuk, s mi in omnem eventum alattomban készülgetünk is magunk oltalmára, kérvén ő felségét alázatosan, ezeket a dolgokat értvén, ő felsége is kegyelmes igireti szerint, tegyen oly praeparatiot ide mi reánk, és tartassék oly készen, oly helyen az ő felsége segitsége, hogy ha a török biztatása alatt a török ereje ellenünk indúlna, ad primam nostram requisitionem indúlhasson segitség, ne akkor kezdjenek segitséget ordinalni, a mikoron az megindúlásának ideje lenne.

Noha mi az töröknek teljes tehetségünk szerint kedvét igyekezzük keresni az országnak szabadsága, sérelme nélkül, de ha egyáltaljában ugyan csak minden igaz ok nélkül reánk akar jőni, kételenek vagyunk a magunk oltalmazásához fognunk; ő felségének is minden dolgokat értésére azért adjuk tempestive, hogy ő felségének is legyen ideje minden praeparatióhoz, nekönk is idején korán declaralhassa magát ő felsége, hogy igy minden dolgokat, az ő felsége kegyelmes kegyelmes *(igy)* declaratioját is comportalván, azokról tudhassunk magunkra gondot viselni etc.

A mely párt Klobusiczki Andrástúl Kegyelmednek küldettünk, azt Kegyelmed in specie visszaküldje kezünkhez.

Császárnak ő felségének megjelentheti Kegyelmed azt is, hogy Betlen István uram a mely szolgáját én ellenem és az ország ellen oda be az portára küldette volt mesterséges hamis vádlásokkal, az mostan is ott benn vagyon a portán, s ártalmas dolgokat forral. Betlen Istvánt magunk s az ország is requiralta, hogy ha beküldette, ki is hozassa onnat, de mind ez ideig is oda be volt, követink most is ott benn hagyták; kiváltképen a hollandus követtel practikal. Halljuk Betlen István felől is, hogy most sem nyughatik, allatomban készülget, szolgáit török keziben jártatja. Minthogy ennek előtte is váltig mentette magát, az alatt ugyan elment, minden felől a török hadak mostan fenlevén, occasio vagyon előtte, ha mit akar újolag tentálni. Ő felségét azért azon köll kérni, intse meg Betlen István uramot, ujabb háboruságot ne inditson az ő felsége ditiójából sem egy sem más felé; a végbeli kapitányoknak is méltoztasssék parancsolni, legyenek szorgalmatosb vigyázásban, hogysm mint első menetelekor.

Ha ő felsége Betlen István uramot méltóztatik admonealni, és a végbeli kapitányoknak is parancsolni, efficialja kegyelmed cancellarius urammal, hogy indefinite legyen az admonitio és a parancsolat (non ad instantiam principis, sed ex relatione nonnullorum).

Kegyelmed mindezeket mentől titkosban lehet ugy effectualja, s a resolutiokat siettesse éjjel nappal; az ő felsége resolutioit, ha lehet, authentice extrahalja, bizonyosan fundalhassunk rajta.

Instaljon azon is Kegyelmed, mindezek maradjanak in summo secreto, ne publicaltassék idei előtt az mi propositionk és császár urunk ő felsége arra való resolutioja is, a mint ezelőtt való resolutioja ő felségének publicaltatott.

Ha Kegyelmed császár ő felsége declaratiojában tapasztalható realitast láthat, az segitség megigértetik, neveztetik, igen serio instaljon azon is, hogy az ő felsége tisztviselői az ő felsége kegyelmes ordinantiáját ne interturbalják, ne késleljék, ne impediálják mint ez elmult esztendőben; magunk szolgáink is magyarországi jószáginkból; azon kivül is, az kik ilyen nagy szükségnek idején fizetésünkre avagy csak szolgálatunkra akarnak jőni, ne tartóztassák, ne fenyegessék, mert akarmely hasznos ordinantiaja és dispositioja ő felségének nekünk nem hasznunkra, hanem nagy kárunkra következik, ha az ő felsége tisztviselői impedialják, tartoztatják. Ezeken kivül is az ő felsége bölcs itéleti ha mire módot tanálhat az törökek distractiojában és Erdélyre invasiojától való tartóztatásban; a bizony dolog, hogy a töröknek ugyan vagyon azért vigyázása, ha Magyarország csökönösen nézi-e az erdélyi állapatot, avagy pedig kész állapattal vigyáz reája, in suspenso tartatik tőle, csakhogy ne legyenek a töröknek olyan nagy assecuratioi mind tempestive, mind intempestive, mert Magyarországból senki nem bántja, szabadosan procedalhat ellene.

Ezeket pedig egyáltaljában maga keze irása alatt ne adja, ha instantissime urgealják is, hanem vagy cancellarius vagy secretarius uram concipialják ad calamum.

Questio.

Pozsonyban vagy Bécsben ha tanál lenni palatinus uram tempore proponendarum harum rerum, köll-e partikulariter közleni ő nagyságával ezeket az dolgokat vagy nem?

(I. Rákóczi Gy. kezével:) Kell in parte, az mennyire illendő.

(Eredetije Klobusiczki kezével a vörösvári levéltárban.)

V.

1637. aug. 6.

Máté vajda megegyítése ügyében Kornis Sigmond tanácsúr

Illustrissime princeps!

Humillima servitiorum sat.

Lelki, testi jókkal sat. 4. Augusti deszni indúlván, szintén utamban Béliben adá meg az postája kegyelmes uram az Nagyságod méltósá melyből alázatoson értem, mivel noha mostan kiván alázatos hivei között az Nagyságod méltóságos szem az én kicsiny állapotbéli jelenlételem is; mindazon ságod kegyelmes szeme eleiben vévén az én mosta állapotomat, mind addig is míg derekasban az szük házamnál hagy Nagyságod, kegyelmesen parancs azt Nagyságod, hogy az mostani Nagyságod előt dolgaiban Nagyságodnak én is az én vékony censur adnám be Nagyságodnak. Az Nagyságod hozzám kegyelmességét, adja az úristen kegyelmes uram, zatos hűséges szolgálatommal hálálhassam meg Nag kire teljes erőmmel és tehetségemmel totis viribus életem fogytáig.

Az én vékony censurámnak pedig haszonta noha magam is jól látom, mindazáltal mivelhogy ben, úgy ebben is az Nagyságod kegyelmes parar engedelmes szolgája vagyok. Az Nagyságod méltósá ből azért s mind ez napokban becsületes meghitt nemissza Pál uram által való izenetiből Nagysá mostani előtte álló dolgaiban ezeket az egynéhány assignálhatom: Első, hogy sem az Toldalagi uramé giben, sem az onnét hozott levelekben semmi tap bátorságos realitást és megmaradásunkra nézendő csendességet nem láthatni, ezekkel ellenkező valósá len ezek: úgy mint az tavalyi budai vezérrel (ki re való békesség felől való végezésünket az császár tota vetette, Székely Moisest ki nem bocsátja, az ma hámat s mind Kantamerit megölette, és immár az semmi tartása nem lévén, mégis császár minden Duna mellett lévő táborában küldi, azokat is az mely portán conscribálnak, sőt maga is az kainekam od s az tavaly reánk jött, tavalyi vezér pediglen az Duna mellett való hadaknak mostan főszerdárja, barátunk. Az hidat is Braillánál csinálják; az új bu is igen cunctálkodva megyen, úgy is nem hivalkod

igen szorgalmatoson hadhoz praeparalja magát; ki mindezeknél nagyobb. Réti István uram, ki Nagyságodnak portán mind szeme s mind füle, nyilvánossággal és bizonyoson irja, hogy egyáltalán véggel azok az hadak Máthé vajdára jönnek, és onnét ide mireánk, Máthé vajda is ezeknek végére menvén táborban szállott, tőllünk segítséget kiván, kire tavaly országúl az mint értem hittel is obligáltuk volt magunkat. Ezek mind így lévén, úgy látom itt az a kérdés, ha ezeket hivalkodó szemmel nézzük-é mi, és legelsőbben is, ha Máthé vajdát kell-é segítenünk avagy nem? holott úgy látom, hogy őtet mind segíteni s mind elhagyni igen veszedelmes, ez majd olyan mint beszédben hallottam az király fia patkója felől, hogy ha felveszi is, ha nem is, megbánja, mi is, vagy megszegjük, vagy szegetlen hadjuk. Ez két gonosz között mindazáltal én még is azt itélném kissebbnek lenni: hogy Máthé vajdát nem jó semmiképpen elhagyni, ha az Réti István uram irásának helyt adunk, és ha abban Nagyságod kegyelmes uram megnyugodt szivvel vagyon, hogy Máté vajdárúl mi reánk is elkövetkezik az a veszedelem, minden bizonnyal ennek egy néhány méltó okai lehetnek. Első: hogy ha csak viadal nélkűl jönne is ki Máté vajda országából, de ugyan ide az Nagyságod országában kéne néki oltalomnak okáért jönni, máshová való útja nem lehetne, portára nem mehetne, mert ott mindjárt megölnék, Moldovára sem mehetne, mert ott az vajda ellensége, kéntelen ő néki erre kellene jönni, mert confoederatus is velünk, és így bátor mentest menne is ki az országból más keresztyén birodalomban, de ugyan el nem szenvedné nékünk az porta azt is; erről példa régentén az Chorezolÿ Péter vajda állapotja, noha azzal confoederatusok nem voltanak az országbéli statusok. Ezt pediglen Máté vajdát vagy megfogni, annyival inkább kézben adni, isten és az keresztyéni jó lelkiismeret ellen lenne, confoederatusok lévén vele annak az gondolatjától is oltalmazzon isten bennünket; így is soha el nem kerülhetjük az porta nehézségét Máté vajdáért. Másodszor az Máté vajda veszedelme mi romlásunk és azzal mi is enerváltatunk, és hadi erőnket megfogyatkoztatjuk, szép hadai lévén neki is, kik az mi segítségűnkre is mind kötelesek s mind készek. Harmadszor: az úristennek súlyos büntető ostorától is felette igen félhetünk, ha őtet elhadjuk, holott hittel köteleztük egész országúl magunkat az őket való megsegítésünkre szükségek idején, mivel ő is azont cselekedte, s tavaly sokat is használt nekünk is súlyos ügyünkben az ő barátságok, sőt talám ezt is, ha reájok mennek, mi érettünk fogják szenvedni mert ők tavaly fizetésekkel helyre is állathatták volna dolgkat, és így ha elhadjuk, az hitszegésért az úristennek hara

igen szorgalmatoson hadhoz praeparalja magát; ki mindezeknél nagyobb, Réti István uram, ki Nagyságodnak portán mind szeme s mind füle, nyilvánossággal és bizonyoson irja, hogy egyáltalán véggel azok az hadak Máthé vajdára jönnek, és onnét ide mireánk, Máthé vajda is ezeknek végére menvén táborban szállott, töllünk segítséget kiván, kire tavaly országúl az mint értem hittel is obligáltuk volt magunkat. Ezek mind így lévén, úgy látom itt az a kérdés, ha ezeket hivalkodó szemmel nézzük-é mi, és legelsőbben is, ha Máthé vajdát kell-é segítenünk avagy nem? holott úgy látom, hogy őtet mind segíteni s mind elhagyni igen veszedelmes, ez majd olyan mint beszédben hallottam az király fia patkója felől, hogy ha felveszi is, ha nem is, megbánja, mi is, vagy megszegjük, vagy szegetlen hadjuk. Ez két gonosz között mindazáltal én még is azt itélném kissebbnek lenni: hogy Máthé vajdát nem jó semmiképpen elhagyni, ha az Réti István uram irásának helyt adunk, és ha abban Nagyságod kegyelmes uram megnyugodt szivvel vagyon, hogy Máté vajdárúl mi reánk is elkövetkezik az a veszedelem, minden bizonynyal ennek egy néhány méltó okai lehetnek. Első: hogy ha csak viadal nélkűl jönne is ki Máté vajda országából, de ugyan ide az Nagyságod országában kéne néki oltalomnak okáért jönni, máshová való útja nem lehetne, portára nem mehetne, mert ott mindjárt megölnék, Moldovára sem mehetne, mert ott az vajda ellensége, kéntelen ő néki erre kellene jönni, mert confoederatus is velünk, és így bátor mentest menne is ki az országból más keresztyén birodalomban, de ugyan el nem szenvedné nékünk az porta azt is; erről példa régentén az Chorczolÿ Péter vajda állapotja, noha azzal confoederatusok nem voltanak az országbéli statusok. Ezt pediglen Máté vajdát vagy megfogni, annyival inkább kézben adni, isten és az keresztyéni jó lelkiismeret ellen lenne, confoederatusok lévén vele annak az gondolatjától is oltalmazzon isten bennünket; így is soha el nem kerülhetjük az porta nehézségét Máté vajdáért. Másodszor az Máté vajda veszedelme mi romlásunk és azzal mi is enerváltatunk, és hadi erőnket megfogyatkoztatjuk, szép hadai lévén neki is, kik az mi segítségünkre is mind kötelesek s mind készek. Harmadszor: az úristennek súlyos büntető ostorától is felette igen félhetünk, ha őtet elhadjuk, holott hittel köteleztük egész országúl magunkat az őket való megsegítésünkre szükségek idején, mivel ő is azont cselekedte, s tavaly sokat is használt nekünk is súlyos ügyünkben az ő barátságok, sőt talám ezt is, ha reájok mennek, mi érettünk fogják szenvedni, mert ők tavaly fizetésekkel helyre is állathatták volna dolgokat, és így ha elhadjuk, az hitszegésért az úristennek harag-

de ha az úgy nem lészen, és az úr vesztegségben lészen, bé se menjen hozzája, az levelet se adja meg neki és így mivel semmi afféle szándéka nem volt az úrnak, ő is abban hagyta, mert úgy volt neki megparancsolva: mondá azt is, hogy az mely haddal Panir volt, azok accordáltak császárral ő felségével. és hogy immár Panirt az lengyel király segítségire készítik az törökök ellen, ezt mindazonáltal másunnat is értem, mert Zoltán uram is irja Szakmárrúl, az békességhez is jó reménység vagyon és ilyen közel ahoz is nem voltanak, mint mostan: ujabb practicája volt császár élete felől is, de az is kinyilatkozott. Mondá Haller uram azt is, hogy mindenek felett azért jönne hozzám, mivel úgy értette volna, hogy Nagyságodnak panaszlottanak volna érette onnétről, azzal akarta én előttem menteni magát, igen esküszik, hogy örömesben szolgálna Nagyságodnak, hogysem mint vétene, én előttem úgy megmenté magát, hogy engem teljességesen contentála, hogy Nagyságodnak tökélletesen akar szolgálni, és ha kivántatik ő is kész szolgája Nagyságodnak; ezt azért máshonnét is értem, hogy nem akart semmi időben véteni, sőt tavaly is mellénk eljött volna, de az előtte járók úgy őrizték többire. Az vármegyékre szólló kegyelmes parancsolatit Nagyságodnak elküldöttem. de azelőtt is énnekem azokra mind gondom volt, ezeknek hűséges szolgálatjokban Nagyságod kegyelmes uram mostan sem fogyatkozik meg, noha némelyek nem mondhatjuk, hogy meg nem bántottanak, kiről az úristen Nagyságodhoz vivén talám bővebben szólhatok; ezt úgy látom, hogy az Nagyságod méltóságos személye mellett velem együtt jó szívvel szolgálnak. de más alatt nem lesznek semmiképpen.

Ez hosszú haszontalan írásimról kegyelmes uram Nagyságodat igen alázatosan kövétem, én az míg isten éltet és erőm leszen hozzá Nagyságod alázatos szolgája leszek. Ezekután Nagyságodat ajánlom az úristennek kegyelmes oltalmában szerelmesivel egyetemben. Datum ex Deszni 6. Augusti summo mane anni 1637.

Illustrissimae Celsitudinis Vestrae

servus humilis et fidelissimus
Sigismundus Kornis m. p.

Erdélyi Muzeum (*Josephi Comitis Kemény Apparatus Epistolaris ad Historiam Transilvaniae Tom. VII.*)

VI.

1637. oct. 8—16.

A fehérvári részleges országgyűlés törvényei s irományai.

a)

A fejedelmi előterjesztés s articulusok.

Propositiones illmi principis dni dni nri gratsmi.

Postquam, primariorum legatorum nostrorum ad lucidam portam expeditorum Michaelis Toldalaghi et Pauli Ugroni transmissas literas, quas a supremi vesirii kaymekam et ceteris vesiriis ad provinciam datas, vobis consignari fecimus, ea quoque, quae verbis nunciaverunt, communicamus.

Tenor literarum et legatorum dicta.

Kaymekami et vesirorum literae haec continent. Quod si princeps vester in obsequio lucidae portae permanserit, quindecim millia aureorum ad portam in consueto termino per legatos cum convenientibus muneribus administraverit, neque de negotio et casu anni praeteriti memoria fiet, facta compositione et limitatione terminorum Temesvar, Lippa, Szolnok et aliorum confiniariorum locorum cum vesirio Budensi, eaque absque omni offensa et molestia observaverimus, a lucida porta haud quaquam molestabuntur; sin autem non? taliter vobiscum agetur prouti cum Constantinopoli, cujus fuit, et cujus jam est.

1. Propositio illmi principis. Si quid promiserimus, siquidem postulatum non solummodo annuale est, considerandum erit, undenam et quo pacto procurandum.

2. Quando quidem Turcarum expeditiones et apparatus castrenses et pravas intentiones animadvertimus, legatos quos destinavimus, una cum tributo ad brevem terminum, qui propinquus est, an consultum sit expedire.

3. Superinde deliberet et consultet provincia, quo pacto rebus regni advigilandum pro permansione et defensa.

4. Siquidem bona promissa, oblationes et animationes kaymekami et reliquorum vesirorum, profugi et extorres, nationis proditores tam per literas, quam homines corrumpunt, et dubia ac ambigua reddunt, bonas intentiones reformidandas reddunt, ut metus et formido ex animis eximatur, quid nobis faciendum.

Ratio de postulato quinque millium aureorum. Namque defuncto principi solumodo durante vita concessum fuerat, ob traditam Lippam cum aliis novem castellis, quod imperatori

Turcarum dum expeditionem ad arcem Hutin haberet, duabus vicibus sufficientia victualia subministraverit, pro gloria lucidae portae belligeraverit. Item asserunt ab eo tempore a provincialibus exigitur, prouti et nunc de facto, neque tamen ad portam administratur.

Articuli duorum magnatum trium nationum regni.

Placuit communiter totius provinciae trium nationum, ut legati demisso cum obsequio instantiam faciant apud portam, ne cum tributo quinque millium aureorum provinciam oneret. Quandoquidem defunctus princeps, non per se solummodo tradidit Lippam cum novem castellis, verum universa provincia trium nationum facta insurrectione occupavimus ab iis, qui deditioni contrariabuntur. Victualia quoque a semet ipso praestare non potuisset, sed tota provincia trium nationum subministravit et victualia et currus pro subvectione. Potentissimi quoque imperatoris literae habent, concessionem ipsi provinciae factam fuisse inimmutabiliter *(így)*, cujus verba et promissa sancta sunt. Post factam concessionem tributum, quod defunctus princeps provinciae imposuit, a provincialibus non amplius exigebatur, et hoc etiam in grossis, tributum absque mora vel unius horae, transmittendum esse, ut domini legati tanto majori cum fiducia supplicari possint.

Cum autem (benignissime dne) Celsitudo Vra omnia novit, audit et perspicit: nos quidem ad ultimum usque vitae in fidelitate et obsequio eiusdem perseverare volumus.

Domini legati in eo quoque instantiam facere debebunt, ut ex lucida porta, profugos et nationis gentisque suae proditores Moysem Szekel, et alios qui essent dimittant, vel certe iuxta demeritum puniant, ne videlicet bonas lucidae portae oblationes supremorum vesirorum animationes clancularijs scriptionibus et nuntijs offendant et dubias reddant.

Ugyanez, ezen a Lippay György kezével vannak írva következik:

Oppinio in hac relatione actorum dietae Transylvaniensis consideratione digna occurrunt.

1. An princeps in casu quo Turca a praetensione sua [illegible] aureorum desistere nollet eos pendere et promittere pacis causa Turcis debeat.

2. de fidelitate subditorum erga principem, quam usque ad vitae et sanguinis profusionem prompte offerunt.

3. de nova legatione ad Turcas, et postulato provinciae ut turbatores castigentur.

Ad 1^m^ videtur bona cum commoditate et occasione consulendum principi, ut si effici non possit precibus et rationibus recensitis apud Turcam quatenus $\frac{m}{10}$ aureorum annui census contentus sit, addat princeps etiam alia quinque millia, si aliquin tali pacto Turcam placare seque una cum provincia conservare poterit.

Ad 2. et 3. apparet hinc secus esse quam aliqui opinabantur, provinciales esse principi contrarios partesque aemulorum apud Turcam fovere.

Kivül, a Ferenczfi kezével: Propositiones principis Rakoczi. In diaeta Transylvaniensi, finita 15. Octobris 1637. Allatae Viennam 12. Novembris 1637.

(ad Nm. 58. A. 1637. Trannica. Ferenczfi irása.)

b)

1637. oct. 20.

Tudósítás a fehérvári országgyülés lefolyásáról.

Die hesterna sero ex diaeta seu conventu redii Alba Julia; Dnem Vram mgficam informare volui de constitutione illarum partium.

Praeterito die Jovis finita est diaeta, isthic tamen nulla alia propositio fuit: quam Turcarum imperatoris, vesirii kaymekam, et reliquorum nonnullorum vesiriorum literae, ac de nunciatis dni Toldalaghy.

Postulans tam a principe, quam a provincia synceram et obedientem fidelitatem, ac consuetum tributum ab antiquo solitum quindecem millia aureorum. Causam dant: quod princeps a populo provinciae exigat ac percipiat illos 15 mille aureos; et quod 5 mille hactenus pro sese reservaverit. Secundum. Quod ad dies vitae solummodo concessum fuerat Gabrieli Bettlen ob praestita servitia. — Item: quod tradiderit novem castella cum praesidio fortalitii Lippa, imperatori Turcarum potentissimo. Praeterea: quod exercitui Turcarum imperatoris ad Hutin constituto multum annonae subministraverit, armis minitando, quod si ad ista non accesserit.

Provincia superinde deliberationem habuit constituendo, ut 10 millia aureorum inferant et administrent cum aliis muneribus jam statim.

Et siquidem repertae sunt parentis moderni imperatoris literae, et etiam ipsiusmet huius imperatoris, quod nimirum,

[illegible] Gabrieli Betlen. verum
[illegible] quidem intuitu suppli-
[illegible] datis jam semel
[illegible] Scripsit autem pro
[illegible] vesiriis. Turcae ma-
[illegible] rum tamen. Meh-

[illegible] residentiam pro-
[illegible] castra Turcarum
[illegible] reversus est cum
[illegible] tempore statim
[illegible] Turcam circiter
[illegible] imperatoris
[illegible] m. absque omni
[illegible] um. filius unicus
[illegible] simul.
[illegible] meraretur, quis
[illegible] simum atten-
[illegible] propter Turcas
[illegible] Princeps quoque
[illegible] in annum inse-
[illegible] 1637.

[illegible] diaetae et
[illegible] 1637. Dom-
[illegible] 1637.

[illegible] levelét, az
[illegible] Vásárhely
[illegible] Kglmed
[illegible] meg-
[illegible] állott.
[illegible] annyira, hogy
[illegible] választ Kglmednek.
[illegible] által. Másik: az tutorság
[illegible] Kglmeteknek. Melyek mindazáltal

mi tőlünk nem ugy panaszképpen löttenek előszámlálva, mint ex confidentia, mert régi közmondás: néma gyermeknek anyja sem érti szavát; kire az Kglmed sokszori irási, s kérési adtanak nekünk alkalmatosságot; el is higyje Kglmed, életlenben volt izenetünk, mintsem azt Kglmdnek élesebben kellett volna fontolni.

Izdentzi uram, hogy ő flge előtt, az mint Kglmed irásából értjük, hiven referálta az dolgokat, annak úgy kellett lenni, s Kgldnek is érteni kellett, kit mi csak magán is communicálni el nem mulattunk volna Kgldtől, mostan irását is pedig Kgldnek nem úgy idegenül, mint illendő syncerítással veszszük, mert honor honorantis non honoranti existit.

Látjuk Kglmed négy punctumokról mint elmélkedik, kikről mi most Kgldel disputatiót nem inditunk, noha Kglmed, nekünk is megbocsásson, az segitséget úgy annira sollicitáltuk, hogy tempestive bizonyos közel való helyen legyen, hogy csak azért Klobucsintzki talám kétszer is volt ő flgénél, mert nekünk ajtónk előtt volt az veszedelem; azt is tudtuk, messze vadnak az ő flge német hadai, s noha az budai vezér csendességben volt, de azalatt igen kész állapattal, más felől pedig Smilhez mind gyültön gyült az török. Értettük, s nyilván tudtuk, hogy gonosz szándékkal vadnak hozzánk, s az budai vezér is onnét vár.

Az másodikról most semmit nem irunk, mivel szolgáink az gyülés alatt meg fogják arról találni ő flgét s Kglmdet is. Generalis uram ellen pedig, mennyi panaszt töttünk magának Kgldnek is, megvadnak leveleink mássai, de attól nemhogy szünt volna ő kglme, de maga szolgálatjára is megkötelezett bennek. Mi azt elhittük, hogy ő flge parancsolt generalis uramnak, kihez mint alkalmaztatta ő kglme magát, csak tétetne ő flge inquisitiót, megismerné ő flge igazságát az mi sok offensáinknak ő kglmétől.

Az regalissal való hivása ő flgének, maga császárja kegyelmességében áll, úgy vagyon. Mindazáltal mi is magyarországi uraságunkra nézve, ugyan hazafiának, s ő flgének jó akarójának is tartván magunkat, s boldog emlékezetű dicsiretes, nagy hírrel, nével tündöklő császár ő flge is azt cselekedte, úgy tetszik, ha ő flge is azt tőlünk meg nem fogja, kegyelmességét kóstoltatja ő felsége velünk.

Az ő flge regalisát 6. Octobris hozták meg, noha az ide alá való vármegyéken mán mindenütt publicum volt. Bogádi uram circa 20. Septembris jött el Bécsből, kiből Kglmed megitélheti, Bogádi uram elébb küldhette-é meg?

Az decretum felől mi töttünk emlékezetet Izdentzi uramnak, s szegény idvözült császárnak meg is mutattuk egynehány

decretumit pecsét alatt. Igazsággal is irhatjuk Kgldnek, hogy minden derekas resolutiói szegénnek, mi nálunk pecsét alatt vadnak. Mi ő fgének pedig minden keglmeségét igen megköszöntük, ha szinte levél által nem is, de emberünk által.

Mindezekről mi Kgldet több irásunkkal nem terheljük reménységünk az levén, hogy az úristennek szent áldásából az embereknek reménségek kivül ez mostani állapotok is meg kezdenek csendesedni. De ha valamint másképpen történnék, s az havasali vajda irása szerint által jőne az török (melyet im csak ez estve hozának s pariáját is im megküldtük Kgldnek) kgylmes oblatiója szerint ő fgének, ha az idő úgy hozná, hogy az ő fge segitsége kivántatnék, fogyatkozás nélkül tempestive alázatosan ő fgétől elvárjuk. Kit mi is ő fgének minden időbeli állapatunk szerint való kész jó akaratunkkal s szolgálatunkkal akarunk recompensálni. Ezek után tartsa isten etc. Datum in civitate nostra Alba Julia die 31. Octobris a. d. 1637.

Illmae et rev^mae^ Dnis Vrae

amicus benevolus
G. Rakoczy m. p.

Ugyanennek meg van deák fordítása is F.-től, rajta ez: Tulit Petrus Vasarhelyi, praesentatae Viennae 15. Novembris.

(Nr. 59. A. 1637. Trannica, Turcica.)

(Jászay-gyüjtemény Nemzeti Muzeum.)

VIII.

1637. oct. 31.—nov. 18.

Vásárhelyi követsége Erdélyben.

a)

Rákóczy a cancellarnak: tudatja Lupul támadását s gyors segélyt kér.

Illme et rev^me^ dne amice nobis obser^me^.

Hogy ő fge kglmsen vötte az mi kereszténi indulatunkat, s Izdentzi uram által tött insinuatiónkat, s kglmes atyai gondviselését s segítségét is igíri ő fge, és arról ugyan assecurál is ő fge Kgld által is: az úristen ő fgét áldja meg érette; nekünk is adjon erőt ő fge, hálálhassuk meg ő fgének.

Az segitségnek készen lenni, s igen közel is, nem árt, mert noha a tatárok mind Krimben mentenek; az moldvai vajda is székes helyére szállott, mindazáltal az havasali vajdá-

nak im csak tegnap hozák levelét, itt levő követi által, kit in paribus Kgldnek is megküldtünk; ha kivántatik érhessük közel az ő flge segitségét; az jó igaz kereszténvi indulatú szomszédnak is segíthessünk véle. Mi örömest készek vagyunk megadni azt az portának, az mivel conscientiánk sérelme nélkül tartozunk, de ha méltatlan akar háborgatni, oltalmazni akarjuk magunkat,

Generalis uram is csak tartsa az ő flge kglmes parancsolatjához magát, s ne tegyen akadált, ha kivántatni fog, s onnét is tégyen valami distractiót nekik, ha ugyan háborgatni akarnák, mi nagy bizodalommal vagyunk, az úristen megszégyeniti őköt.

Isten kitől oltalmazzon, de ha ugyan reánk erősödik az török, követni akarjuk az ő flge kglmes atyai tanácsadását is.

Minden valósággal megnyugodjék Kglmed benne, hogy minden akaratunk az vala, hogy ez mostani országgyűlésére az öregbik fiúnkat felküldvén, ő flgét általa salutáltassuk, de az török táborozásának még sem levén vége, kit Kglmed az havasali vajda leveléből is megérthet, haladni kelletik. De isten megcsendesitvén az állapatokat, el nem akarjuk mulatni az ő flghez expediálandó követinknek felküldését.

Palatinus uram de cessione, már két izben is miképpen irt legyen Kornis uramnak, in specie rövid nap megláthatja Kglmed, kit hogy ő flge akaratja nélkül cselekedett ő kglme, s ő flge is tudósit Kglmd által felőlle, igen alázatosan vöttük ő flgétől; bizony könyves szemmel olvastuk az ő kglme irását.

Ő flgnek hozzánk való nagy jó akaratját, s kglmességét, meghigyje Kglmed, hálaadatlansággal nem akarjuk megszolgálni.

Az makai dologról, hogy ő flge kglmesen parancsolt, azt is alázatosan vöttük ő flgétől. Bizonynyal higyje Kglmed, ha az sok alájáró csavargókat meg nem kezdik zabolázni, soha az a föld el nem viselheti, s az török is offendáltatik véle, kik mennyi insolentiákot cselekedjenek, meg fogja Kglmed jámbor szolgáinktól érteni, s Kglmed kivánsága szerint serio parancsoltunk nekik, Kglmed dolgainak promotiójában, minden segitséggel legyenek.

Kivánván istentől Kglmed felől mindenkoron hallhassunk örvendetes híreket, s megnyugodván Kglmed az mi kész, és minden időre megmaradandó synceritásunkban. Datum Albae Juliae 31. Octobris 1637.

Illmae et rev^mae Dnis Vrae

amicus benevolus
G. Rakocy m. p.

Kiről: Illmo ac rev^mo^ dno Georgio Lippai episcopo Agriensi, sacrat. caesareae reg. Mtti consiliario, et per regnum Hungariae aulae cancellario ect. dno amico nobis obsdmo.

Ad Nr. 59. A. 1637. Trannica. Turcica.

(Nemzeti Muzeum. Jászay-Collectio.)

b)

1637. november 18.

Vásárhelyi jelentésére vonatkozó iratrk.

1.

Ex his omnibus consideranda occurrunt:

1. Principem non habere quod nimium hoc anno metuat, cum et copias suas ablicentiaverit, ut alioquin tempus hyemis sit praesens.

2. Magnum instare periculum principi pro imminenti aestate a Turcis, id quod undique tam suae Matti per residentem suum in porta, quam per lectas confidentis catholici literas, tum alias communiter, et constanter spargitur et creditur.

3. Principem nihilominus adhibita etiam interpositione provincialium suorum laborare, qualiter Turcam complacare possit.

4. Stephanum Bettlenium a machinationibus contra principem necdum desistere, sed potius nuntiis et missitationibus Turcam sollicitare.

5. Princeps instat valde, ut de auxiliis promissis non tantum securus sit, sed et ingruente necessitate ea in promptu habere possit, cupit eiusmodi auxilia in aliquo loco viciniori adesse.

6. Significat se in casu quo adhuc hoc anno irruptionem Turca in ipsum faceret, benignum consilium suae Mattis secuturum, atque in fortalitiis suis et praesidiis, donec validiora auxilia accipiat, defensurum.

7. Quod literas binas dni palatini, quibus ipsi cessio ex principatu suadetur, acceperit, et non sine lachrymis legerit, gavisumque valde, quod intellexerit eas absque scitu suae Mattis scriptas.

8. Significat princeps oretenus Turcam a Persis cladem apud Van magnique tractus depopulationem accepisse, quo facto irritatum imperatorem Turcarum, in persona adversus persas proficisci constituisse.

9. Apparet principem magnam conjunctionem cum Matthaeo vajvoda habere, cumque opera et viribus vajvodae pro defensione sua uti; Turcam pari ratione malo animo erga vajvodam esse.

10. Suadet vehementer ut excursiones prohibeantur: per illas enim certo Turcam lacessiri ad vindictam.

Kívül: Summarium et continentia eorum, quae per cursorem suae Mattis Petrum Vasarhelyi ex Transylvania a principe Rakoczi allata sunt. Relatio facta in audientia Viennae 18. Novembris 1637.

November 18-ról 1637-ből. *(Ferenczfi írása.)*

2.

Opinio.

Ad 1^{m} 2^{m} et 3^{m} et 5^{m} punctum. Siquidem hoc anno princeps quod metuat non habet, et alioquin per internuntios suos in proxime futura diaeta praesentes fusius de auxiliis ejusmodi suppeditandis tractare intendit. Illa occasione commode sese resoluere ulterius sua Mattas benigne poterit, modumque adinvenire in casu necessitatis principi et vajvodae succurrendi, non incongruum foret, si sua Mattas etiam regem Poloniae mature requireret, de juvando in eo casu principe et vajvoda. Sic enim contra modernas Turcarum vires mutuis auxiliis utriusque, tam princeps quam vajvoda conservari facilius possent cum magno emolumento christianitatis et commodo suae Mattis.

Ad 4^{m} De practicis Stephani Bettleni ipsum statim post comitia per fiscum suae Mattis citandum et convincendum proque demerito castigandum, ne pejus aliquid imminenti aestate moliri possit. De qua tamen consideratione in imminentibus comitiis alios quoque ex confidentioribus consiliariis sua mttas audire benigne poterit.

Ad 7^{m} De literis dni palatini cessionisque suasione per ipsius internuntios fusius tractabitur.

Ad 10^{m} Suam Mttem consulte facturam, si mandaverit denuo generalibus confiniorum, ut non tantum confiniarios milites, sed etiam alios vagabundos ab excursionibus seuere prohibeant.

Atque de his omnibus non esse opere pretium ut modo aliquid principi rescribatur, sed potius per internuntios principis oretenus responsio fiat. Posset nihilominus medio tempore dnus cancellarius principi rescribere de recepisse.

Kívül: Opinio ad puncta relationis Petri Vasarheli. Viennae. 18. Novembris 1637. *Ferenczfi írása.*

(ad N^{um}. 61. A. 1637. Trannica.)

(Nemzeti Muzeum, Jászay coll.)

kegyelme mindjárást intimatiót tétetvén az bírónak az Nagyságod kegyelmes parancsolatja felől, délesti két órára az tanácsot, száz embert, a tanácsházban hirdettette, s begyülekezvén frequenter Szalánczi uramnak szót adott s ő kegyelmével és is Nagyságod kegyelmes parancsolatja szerint felmenvén, ő kegyelme az Nagyságod kegyelmes parancsolatját proponáli szép renddel, világosan reserválván az két utolsó punctnak megjelentését az homogium praestálása után megmondani. Beszélgetésre hagyván egész tanácsúl az dolgot, vasárnap praedicatio utánra halasztván resolutiójokat, akkor ismét felhivatták ő kegyelmét és a száz emberek közül, kiket ők tudhattak, hogy az juramentumot nem deponálta, ugyan akkor praestáltattuk azokkal. Kévánván Szalánczi uram Nagyságod kegyelmes parancsolatja és az contractus tartása (in specie jelen lévén az nálok való contractus pariája) szerént, az egész communitas civium is praestálná az juramentumát, az ellen váltig allegálják vala szokatlanságát a dolognak, és hogy a tanács és száz ember, az egy város képét és teljes voltát viselnék. De in contrarium Szalánczi uram az contractust és Nagyságod avval egyező kegyelmes parancsolatját s a szerént méltó kévánságát allegálná ő kegyelmének, is azt általlátván, nem töttek annyi disputatiot felette, mind azt kévánták, a két utolsó punctumot is mondaná meg Szalánczi uram; érthetnék micsoda. De ő kegyelme az juramentumnak praestálása előtt semmi lőtt okon jelenteni, megmondani azokat nem akarván, és a mellett declarálván, s urgeálván, hogy az is csak mind az contractusnak beteljesétésére valók, az a nap abban mulék, hanem sok tanácskozások után estvére üzenének Szalánczi uramnak hétfőn reggelre ad 14-tum praesentis felhirdessék egyenként őket s praestaltatják az juramentumot: s felmenvén reggel ő kegyelmével az nap estig s kedden délig az tanácsházban praestaltattuk velek az juramentumot; s az csiszárok czéhe elmaradván, azok ebéd után jöttek az Szalánczi uram ő kegyelme szállására, s ott praestálták, kiket viritim az Nagyságod kegyelmes parancsolatja szerént az esküvésre előállásokban nevek szerént felirván, annak utána Szalánczi uram ő kegyelme tetszéséből egy kis praeambulummal való purum regestrumban iratván, az elsőkkel igen diligenter conferáltatván Nagyságodnak mint kegyelmes uramnak Uzoni Mihály deák uramtól megküldöttem is. Találtattak betegek és absensek is kegyelmes uram, kik közül némely borért, némely sokadalmokra, némely egyéb dolgára ki volt hazúl, de nem felettébb sokan, azokat az regestrum utóljára külön catalogusban irattam, Nagyságod kegyelmesen meglátja. Ugyan kedden délest a biró házánál lévén a tanács, az egy ember exequáltatását és az törcsvári porkoláb dol-

gát is proponálván Szalánczi uram ő kegyelme, arról mint declarálták magokat, Szalánczi uram megírta valósággal Nagyságodnak kegyelmes uram. Az száz emberekben kettő beteg lévén, azokhoz polgárt küldöttek Uzoni urammal s házoknál praestalták juramentumokat, melynek formáját is mint csináltam volt meg Szalánczi uram ő kegyelme tetszéséből, Uzoni uram megviszi Nagyságodnak kegyelmes uram, az Nagyságod adta instructio punctokkal együtt. Mint fogjon továbbra Nagyságod kegyelmes uram ez dologról parancsolni és providealni, Nagyságod kegyelmes jó tetszésében áll, mivel az száz embereken kivűl való betegek, és absensek is, csak azonban maradtanak, s talán azokhoz több is találkoznék, kiknek juramentum praestálása, ha hasznos nem, de ártalmas is nem lenne, mint arról is csak magán külön való jegyzést mi csináltunk Uzoni urammal a regestrum között való papirosra.

Éltesse isten sat. Datum in possessione Szásztyukos die 17. Decembris 1637.

Illustrissimo Celsitudinis Vestrae

fidelis ac humilimus
servus
Martinus Markosffalvi s. k.

(*Eredetije* a m. k. orsz. levéltárban.)

XI.

1638 febr. 1.

Az erdélyi ügyekről küldött értesítések.

Relatio Gregorii Galochi cursoris d. comitis Homonnai.

Szakmarinum expediti die 1. Februarii Cassovia.

Causam adventus principis Transylvaniae Varadinum non fuisse eam, uti vulgabatur, quod introducere et installare velit in capitaneatum loci, verum credibile est, quod Posonio inviatus fuerit, ut tanto facilius in negotio religionis accederent dni catholici. Nam filium hesterna die expedivit ad sepulturam Gabrielis Priny. Stephanum Betlen quoque adfuturum funeri. Possibile esse, quod cum principis filio collocuti *(így)* fuerit, non tamen cum principe. Filius principis ex sepultura non revertitur Varadinum, sed per viam versus Kővár proficiscetur in Transylvaniam, convenientque Claudiopoli. In capitaneatum non est installatus, ex eo apparet praetextum solummodo fuisse, quod in capitaneatum installare volet.

Princeps non diu morabitur Varadini, hac septimana certo movebit, sed etsi moraretur, nulla hostilitas est metu-

IX.

1637. decz. 4.

Rákóczy György tudósítása a havasalföldi hadjárat lefolyásáról.

Translatio literarum principis Rakoczi ad dominum cancellarium ex civitate Segesvar 4. Dec. 1637. datarum.

Praeteritis diebus etiam Dominationi Vrae perscripseramus de constitutionibus Moldaviae et Valachiae postulando a Dom. Vestra, velit instare apud suam Mattem in apromptanda et submittenda benevola suae Mattis medio eiusdem facta oblatione; prouti etiam confidimus Dominationem Vram ea in parte sollicitam operam impendisse.

Pronunc in quibusnam terminis res hisce in partibus versentur, voluimus ipsammet ac per ipsam suam Mattem informare.

Certum est vaivodam Moldaviae cum omnibus copiis versus Valachiam profectum fuisse, ex una parte incursum fecit in confinia Valachiae cum toto excercitu incinerando et damna inferendo. Ex altera parte eodem tempore vesirius quoque Mehemet passa sublevando universum exercitum, venit ad ripam Danubii, et plane intendebat traiicere Danubium versus Valachiam eadem contra vaivodam Valachiae intentione.

Interim ad utramque partem rumores perlatae sunt, nostras quoque copias militares pervenisse in Valachiam in auxilium vaivodae Mathaei, fama sparsa decem millia Hungarorum et Germanorum ingressa fuisse.

Rumorem istum Mehemet passa inaudiens, transitum per Danubium reliquit, retrocessit cum exercitu. Vaivoda quoque Moldaviae ex Valachia profugit. Copiae nostrae cum Mathaeo vaivoda se coniungentes insecuti sunt, penetraruntque Moldaviam usque, ut ipsum inquirant et persequantur.

Videns Mehemet passa, quod vaivoda Moldaviae copiis nostris resistere non possit, neque in vaivodatu permanere valeat, neque vero ipsemet modum habeat ipsi subsidium adferre: misit chausios et primarios suos homines ad Mathaeum vaivodam, et ad exercitus nostros cum literis, per quos, uti et per literas Mathaeum vaivodam et copias nostras rogatos habuit, ut regrederentur, neve persequerentur Moldaviae vaivodam in contumeliam imperatoris Turcarum, iuravit per deum et per animam, dummodo discedat ad residentiam vaivoda Mathaeus, nullam penitus molestiam a quoquam habiturum, in vaivodatu permanere poterit, quinimo adlaborabit, ut Moldaviae vaivoda

masul fiat, Mathaeus autem vaivoda in vaivodatu pacifice persistere poterit.

Mathaeus vaivoda cum suis bojeris consultantes concluserunt, ut monitis vesirii pareant, iuramentis credant, atque ad portam mittant cum hominibus vesirii, postulentque promissorum effectuationem. Capitaneis quoque nostris et copiarum ductoribus approbantibus hoc ipsum, quandoquidem principaliter Mathaeus vaivoda bellum hoc gessit, copiae vero nostrae solummodo per modum auxilii fuerunt, hyemis quoque asperitate ipsos adigente, siquidem mirabilia ventosa, nivosa et frigida tempora fuerunt in Moldavia, copiae nostrae egressae sunt absque nocumento, Mathaeus quoque vaivoda in locum residentiae venit, similiter et vaivoda Moldaviae et Mehemet passa ad loca sua sese receperunt. Nos etiam hac vice exercitus nostros condescendi fecimus. Utrum Mehemet passa ex benevolentia, an vero ex necessitate fecerit interpositionem, tempus ostendet. Nos nihilominus scientes cum quonam nobis res et negotium intercedat, invigilabimus.

Auxilia, quae huc destinata fuerunt per suam Mattem, his sic se habentibus non est, quod promoveantur, ingruentibus etiam adversis et frigidis temporibus, fortassis dominus deus suam Mattem a multis distractionibus liberabit; ac quod si omnino in adversa intentione contra nos procedere molirentur maioribus et solidioribus auxiliis sua Mattas aderit, qua de re informationem daturi sumus.

Jam plane expedimus primarios nostros legatos ad portam cum provinciae tributo, attendemus et videbimus, quonam pacto etiam portam complacare poterimus, iustis et aequis consvetis vetustis obsequiis oblatis. Postmodum dei providentiae, suaeque Mattis et christianitatis in nos intentione nosmet committimus nos quoque vigilando. In reliquo etc.

(A Nemz. Muzeumban levő Jászay-gyüjteményből.)

X.

1637. dec. 17.

Markosfalvi jelentése, hogy a brassaiak letették az esküt.

Illustrissime ac celsissime princeps sat.

Humillimorum sat.

Ez elmúlt szombaton 12 presentis érkezvén kegyelmes uram Brassóban az Nagyságod credentionalissa mellett, Szalánczi uramnak ő kegyelmének az Nagyságod kegyelmes parancsolatját az homagiumnak praestáltatása felől megmondottam, az instructio jegyzésben irott punctokat megmutattam: ő

kegyelme mindjárást intimatiót tétetvén az birónak az Nagyságod kegyelmes parancsolatja felől, délesti két órára az tanácsot, száz embert, a tanácsházban hirdettette, s begyülekezvén frequenter Szalánczi uramnak szót adott s ő kegyelmével ön is Nagyságod kegyelmes parancsolatja szerint felmenvén, ő kegyelme az Nagyságod kegyelmes parancsolatját proponálá szép renddel, világosan reserválván az két utolsó punctnak megjelentését az homogium praestálása után megmondani. Beszélgetésre hagyván egész tanácsúl az dolgot, vasárnap praedicatio utánra halasztván resolutiójokat, akkor ismét felhivatták ő kegyelmét és a száz emberek közűl, kiket ők tudhattak, hogy az juramentumot nem deponálta, ugyan akkor praestáltattuk azokkal. Kévánván Szalánczi uram Nagyságod kegyelmes parancsolatja és az contractus tartása (in specie jelen lévén az nálok való contractus pariája) szerént, az egész communitas civium is praestálná az juramentumát, az ellen váltig allegálják vala szokatlanságát a dolognak, és hogy a tanács és száz ember, az egy város képét és teljes voltát viselnék. De in contrarium Szalánczi uram az contractust és Nagyságod avval egyező kegyelmes parancsolatját s a szerént méltó kévánságát allegálná ő kegyelmének, is azt általlátván, nem töttek annyi disputatiot felette, mind azt kévánták, a két utolsó punctumot is mondaná meg Szalánczi uram; érthetnék micsoda. De ő kegyelme az juramentumnak praestálása előtt semmi lött okon jelenteni, megmondani azokat nem akarván, és a mellett declarálván, s urgeálván, hogy az is csak mind az contractusnak beteljesétésére valók, az a nap abban mulék, hanem sok tanácskozások után estvére üzenének Szalánczi uramnak hétfőn reggelre ad 14-tum praesentis felhirdessék egyenként őket s praestaltatják az juramentumot: s felmenvén reggel ő kegyelmével az nap estig s kedden délig az tanácsházban praestaltattuk velek az juramentumot; s az csiszárok czéhe elmaradván, azok ebéd után jöttek az Szalánczi uram ő kegyelme szállására, s ott praestálták, kiket viritim az Nagyságod kegyelmes parancsolatja szerént az esküvésre előállásokban nevek szerént felirván, annak utána Szalánczi uram ő kegyelme tetszéséből egy kis praeambulummal való purum regestrumban iratván, az elsőkkel igen diligenter conferáltatván Nagyságodnak mint kegyelmes uramnak Uzoni Mihály deák uramtól megküldöttem is. Találtattak betegek és absensek is kegyelmes uram, kik közűl némely borért, némely sokadalmokra, némely egyéb dolgára ki volt hazúl, de nem felettébb sokan, azokat az regestrum utóljára külön catalogusban irattam, Nagyságod kegyelmesen meglátja. Ugyan kedden délest a biró házánál lévén a tanács, az egy ember exequáltatását és az törcsvári porkoláb dol-

gát is proponálván Szalánczi uram ő kegyelme, arról mint declarálták magokat, Szalánczi uram megírta valósággal Nagyságodnak kegyelmes uram. Az száz emberekben kettő beteg lévén, azokhoz polgárt küldöttek Uzoni urammal s házoknál praestalták juramentumokat, melynek formáját is mint csináltam volt meg Szalánczi uram ő kegyelme tetszéséből, Uzoni uram megviszi Nagyságodnak kegyelmes uram, az Nagyságod adta instructio punctokkal együtt. Mint fogjon továbbra Nagyságod kegyelmes uram ez dologról parancsolni és providealni, Nagyságod kegyelmes jó tetszésében áll, mivel az száz embereken kivűl való betegek, és absensek is, csak azonban maradtanak, s talán azokhoz több is találkoznék, kiknek juramentum praestálása, ha hasznos nem, de ártalmas is nem lenne, miut arról is csak magán külön való jegyzést mi csináltunk Uzoni urammal a regestrum között való papirosra.

Éltesse isten sat. Datum in possessione Szásztyukos die 17. Decembris 1637.

Illustrissimo Celsitudinis Vestrae

fidelis ac humilimus
servus
Martinus Markosffalvi s. k.

(*Eredetije* a m. k. orsz. levéltárban.)

XI.

1638 febr. 1.

Az erdélyi ügyekről küldött értesítések.

Relatio Gregorii Galochi cursoris d. comitis Homonnai.

Szakmarinum expediti die 1. Februarii Cassovia.

Causam adventus principis Transylvaniae Varadinum non fuisse eam, uti vulgabatur, quod introducere et installare velit in capitaneatum loci, verum credibile est, quod Posonio inviatus fuerit, ut tanto facilius in negotio religionis accederent dni catholici. Nam filium hesterna die expedivit ad sepulturam Gabrielis Priny. Stephanum Betlen quoque adfuturum funeri. Possibile esse, quod cum principis filio collocuti *(igy)* fuerit, non tamen cum principe. Filius principis ex sepultura non revertitur Varadinum, sed per viam versus Kővár proficiscetur in Transylvaniam, convenientque Claudiopoli. In capitaneatum non est installatus, ex eo apparet praetextum solummodo fuisse, quod in capitaneatum installare volet.

Princeps non diu morabitur Varadini, hac septimana certo movebit, sed etsi moraretur, nulla hostilitas est metu-

enda, nullo namque modo pacem cum Turca compositam habet. Ita quidem est, quod tributum transmiserit ad portam, stolidi homines, in eo spem collocarant, quod si acceptaret tributum, illud foret pacis signum, saniori tamen judicio pollentes nihil fundamenti in eo ponunt, siquidem tributum ex debito soluere sunt obligati, et sic inter spem et metum existentes, periculum capiti imminens expectant.

Princeps ex Transylvania modica stipatus militia aduenit, aliquot centeni duntaxat fuerunt equites et pedites, sed et sallariatos milites non multos habet. Ita quidem est, quod copiosa militia invectus est Varadinum stipatus tamen copiis, qui in ditionibus Hungariae fuere Hajdones et turmae Varadienses.

Filius principis numerosioribus copiis abiit ad sepulturam. Eapropter vicecapitaneus Zakmariensis Zoltan per literas ipsum requisiuit, idque scriptione effecit, quod dum penes praesidium transiret, convolutis vexillis transierit. Visitarunt filium principis.

Non potuisse se cum dno Kornis ad partem privatim loqui propter vitandam suspicionem. Is non redibit in Transylvaniam, mansurus in oppido Varallja.

Hajdones sunt quieti et tranquilli, illud male habet ipsos, quod legatas suos ex regnicolarum domo expulerint. Abhinc comitatus animant, ne cedant in negotio religionis.

Kivül: Relatio Georgii (így) Galoczy cursoris d. Homonnai Szakmarinum. Datum Cassouiae 1. Febr. 1638. Allata Posonium 8. Febr. 1638.

Nr. 63. A. 1638. Trannica. Turcica.

(Nemzeti Muzeum Jászay-gyűjtemény.)

XII.

1638. mart. 21.

Meghivó az apr. 23-ára hirdetett országgyülésre.

Georgius Rákóczi sat.

Prudentes et circumspecti fidelis nobis dilecti, salutem et gratiam nostram. Az elmúlt őszszel Segesváratt az közönséges békességnek ótalmazásáért való mulatásunk alatt országunk statusi közül minden uri és fő-főrendeknek tetszésekből rendelvén el böcsületes hivünket, tanácsunkat nemzetes Zalánczi István uramat és azután be is küldvén az fényes portára, a honnan immár ő kegyelme isten kegyelmességéből haza jött; hogy azért meghozott követségét érezze hivségtek s mind penig országúl hűségteknek eleitől fogva bevött jó szokása és rend-

tartása szerént, az idő is immár azt kivánván tőlünk, mellettünk levő tanácsúr hiveinknek egyező értelmekből, országúl hűségteknek az jövendő Szent-György napjára, úgy mint az előttünk álló aprilisnek 23. napjára generalis gyűlést rendeltük fejérvári városunkban celebráltatni. Azért hagyjuk kegyelmesen s parancsoljuk is hűségteknek, ez levelünket vévén, hazája szerető, jó lelki esmeretű, bizonyos fő atyjokfiait mindjárást elrendelvén és elválasztván, az megírt napra és helyre bocsássa oly bizonyos és teljes instructióval, hogy azok által hűségtekkel is egyértelemből minden jó és hasznos dolgokat végezhessünk. Secus sub poena in generali decreto expressa nullo modo facturus. Datum in arce nostra Fogaras, die 21. Martii anno domini 1638.

G. Rákóczy m. p.

Külczím: Prudentibus et circumspectis, magistro civium regio et sedis judicibus, villicis et juratis civibus civitatis et sedis saxonicalis Cibiniensis etc. fidelibus nobis dilectis.

(Eredetije a szász nemzeti egyetem levéltárában. Nro 437.)

XIII.

1638. apr. 23—maj. 16.

A gyulafehérvári országgyűlés törvényei s irományai.

a)

Az articulusok.

Nos Georgius Rákoci, dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium, significantes quibus expedit universis: Quod spectabiles, magnifici, generosi, egregii et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis, ad diem vigesimum tertium mensis Aprilis, anni domini millesimi sexcentesimi trigesimi octavi, in cvitate nostra Alba Julia, ex edicto nostro celebratis congregati, exhibuerunt Nobis et praesentaverunt quosdam infra scriptos articulos, in eisdem comitiis paribus ipsorum votis et unanimi consensu conclusos: supplicantes Nobis humillime, ut nos universos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos, acceptaque habentes, benigne approbare ratificareque dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae et partium

Hungariae eidem annexarum, in generorum comitiis, in civitate Alba Julia, a 23. mensis Aprilis anni domini 1638. in celebratis conclusi.

Minémő atyai kegyelmes gondviselése lött légyc az felséges úristennek, kegyelmes urunk, egész országt nemzetűl, csak az elmúlt esztendőben szegény hazánk támadott és felháborodott állapotoknak isten után Na kegyelmes gondviselése által való lecsendesítésében képpen veszszük eszünkben; kiért mindeneknek előt nek ő szent felségének nagy tiszta szívünk szerént valé adván, Nagyságodnak is penig, szegény hazánkra val zásáért, életünkig való igaz alázatos és hűséges szc igérjük és kötelezzük magunkat; kérvén az úristen felségét buzgó imádságinkban, hogy ennek utánna is god elméjét és igyekezetit úgy vezérelje és dirigálja mi ben, hogy elsőben istennek szent nevének tiszteletire utánna édes hazánknak csendes békességes állapatján tartására és marasztására vigyázhasson, és az mint bennünket országúl, három nemzetűl, az közönséges j való tractálásra és concludálásra Nagyságod convoc isten ő szent felsége Nagyságodnak szolgáltasson erőt séget, hogy sokszor országunknak csendes békességéne állapatjában Nagyságod bennünket convocáltathasson lünk egyetembe minden hasznos dolgokat végezhessen, szerént kévánjuk.

Articvlvs I.

Az judaizansok ad diem 1. July Deésre evocálta és ott finaliter dolgok decidálltassék, végeztetik.

Az mint azért Nagyságod, kegyelmes urunk, in közinkbe küldött propositiójában, hogy mi is országúl kintvén az úristennek reánk való gondviselését, mi től megkévántatnék istenünkhöz való háládatosságunknal mutatása, mely úgy lehetne meg, ha az ő Felsége iste teletit, dicsőségét promoveáljuk, és azoknak káromlóit toljuk, melyre minden keresztyén ember ugyan köteles

Ugy vagyon azért kegyelmes urunk, hogy az judai ellen elegendő articulusink extálnak, mind in annis 1 1635, melyeket most is minden részeiben az Nagyság gyelmes tetszéséből helyben hagyunk, excepto eo, hogy az 1635. esztendőbéli articulusnak continentiáiban pr terminusig nem convertáltanak volna, azokat az Nag directora, nem várván diaetát vagy terminust, Deésen s conventus lészen, prima die Julii anni praesentis, az u

religión lévő atyánkfiai között való controversiának az három recepta religiókból bizonyos delegatus személyek előtt való eligazítására, arra az terminusra evocáltassa az judaizansokat, és addig director uram is inquiráltasson, s az evocatusok is pro sui defensione inquiráltassanak, s oly készen legyenek utrinque, hogy ott finaliter decidáltassék dolgok, az 1628. esztendőbéli articulusban specificált mód szerént, juxta contenta decreti.

Articvlvs II.

Kolosvárott Farkas útszában lévő templomnak renovatiója most is, mint 1622. esztendőben, concludáltatik.

Az mint az kolosvári Farkas utszában lévő templomnak épétését ennek előtte in anno 1622. elvégeztük volt országúl, három nemzetűl, kiről articulus is extál, ugyan azon articulust, kegyelmes urunk, mostan is omni sui parte approbáljuk és ratificáljuk, hogy Nagyságod, isten segétséget adván, azon templomot cum ejusdem appertinentiis renováltassa, annak régi fundusán scholákat, papoknak való házakat épittessen, Nagyságod kegyelmes tetszéséből végeztük és concludáltuk.

Articvlvs III.

Az kapuszám után való contributio végeztetik, és ahoz a taxas városok adaja is annectáltatik.

Noha látjuk kegyelmes urunk szegénységünknek sok különb-különbféle fogyatkozásit: mindazonáltal, hogy Nagyságodnak is meg ne fogyatkozzunk, ígérünk Nagyságodnak minden rendbéli szükségeire, kapu szám után esztendőre ez esztendőben, az két rendbéli adózásra flor. 20, az előbbi szokás szerént négy rendbéli terminusokon, úgy mint az Szent György napinak felét ad 1. Julii, felét ad primum Septembris, az Szent Mihály napinak felét ad 1. Novembris, felét ad 1. Januarii anni venturi, az Nagyságod tárházában beszolgáltatni. Az partiumbéli uraink s atyánkfiai, az szász urainkkal s atyánkfiaival együtt, ezen tereh viselésre ígérik magokat; hasonlóképpen az székely uraink s atyánkfiai is, kiknek az vármegyén ő kegyelmek kőzzűl vagyon jobbágyok. Nagyságodnak könyörgünk, légyen contentus vele.

Az taxás városok penig adjanak:

Kolosvár adjon	fl. 2200.
Várad adjon	fl. 1500.
Fejérvár adjon	fl. 200.
Bánfi-Hunyad adjon	fl. 200.
Udvarhely adjon	fl. 250.

Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis, in civitate Alba Julia, ad diem 23. mensis Aprilis anni domini 1638. indictis celebratis conclusi.

Minémő atyai kegyelmes gondviselése lött légyen reánk az felséges úristennek, kegyelmes urunk, egész országúl, három nemzetűl, csak az elmúlt esztendőben szegény hazánk környűl támadott és felháborodott állapotoknak isten után Nagyságod kegyelmes gondviselése által való lecsendesítésében is, voltaképpen veszszük eszünkben; kiért mindeneknek előtte istennek ő szent felségének nagy tiszta szívünk szerént való hálákot adván, Nagyságodnak is penig, szegény hazánkra való vigyázásáért, életünkig való igaz alázatos és hűséges szolgálatra igérjük és kötelezzük magunkat; kérvén az úristent ő szent felségét buzgó imádságinkban, hogy ennek utánna is Nagyságod elméjét és igyekezetit úgy vezérelje és dirigálja mindenekben, hogy elsőben istennek szent nevének tiszteletire és annak utánna édes hazánknak csendes békességes állapatjának megtartására és marasztására vigyázhasson, és az mint mostan bennünket országúl, három nemzetűl, az közönséges jók felől való tractálásra és concludálásra Nagyságod convocáltatott, isten ő szent felsége Nagyságodnak szolgáltasson erőt és egésséget, hogy sokszor országunknak csendes békességének fénlő állapatjában Nagyságod bennünket convocáltathasson, és velünk egyetembe minden hasznos dolgokat végezhessen, szívünk szerént kévánjuk.

Articvlvs I.

Az judaizansok ad diem 1. July Deésre evocáltassanak, és ott finaliter dolgok decidáltassék, végeztetik.

Az mint azért Nagyságod, kegyelmes urunk, intimálja közinkbe küldött propositiójában, hogy mi is országúl megtekintvén az úristennek reánk való gondviselését, mi tőllünk is megkévántatnék istenünkhöz való háládatosságunknak megmutatása, mely úgy lehetne meg, ha az ő Felsége isteni tiszteletit, dicsőségét promoveáljuk, és azoknak káromlóit meggátoljuk, melyre minden keresztyén ember ugyan köteles is.

Ugy vagyon azért kegyelmes urunk, hogy az judaizansok ellen elegendő articulusink extálnak, mind in annis 1622 és 1635, melyeket most is minden részeiben az Nagyságod kegyelmes tetszéséből helyben hagyunk, excepto eo, hogy az kik az 1635. esztendőbéli articulusnak continentiáiban praefigált terminusig nem convertáltanak volna, azokat az Nagyságod directora, nem várván diaetát vagy terminust, Deésen az mely conventus lészen, prima die Julii anni praesentis, az unitária

ságok vagyon, ezent igérik praestálni. Zaránd vármegyében az alsó járás praestálja az gratuitus labort Jenőhöz, az felső járás penig az másfél forintot megadja.

Az taxás városok penig adjanak az gratuitus laborért.

Kolosvár	fl. 200.
Fejérvár	fl. 75.
Bánfi-Hunyad	fl. 50.
Udvarhely	fl. 50.
Kézdi-Vásárhely	fl. 40.
Szentgyörgy	fl. 25.
Ilyefalva	fl. 25.
Egeres	fl. 25.
Nagy-Almás	fl. 25

Articvlvs VI.

Az kereskedö görögök felöl írott articulusok inviolabiliter observáltassanak, ujjobban végeztetik.

Az kereskedő görögöknek ez országban való béjárások és állapatjok felől, s mind az kik az havasokon ösvényeket nyitnának, elégséges articulusink extálnak kegyelmes urunk; hogy azért azok inviolabiliter observáltassanak, újjobban most is végeztük és concludáltuk.

Articvlvs VII.

Hogy az egyházi rendekről és parochiákról ennek elötte írott articulusok megtartassanak, concludáltatik.

Értjük kegyelmes urunk azt is, hogy az egyházi személyeknek is nem kevés injuriájok volna némely nemes ember atyánkfiától. Hogy azért az egyházi rendeknek is bántódások és panaszok megszűnjék, az országnak az egyházi rendekről és parochiáról írott articulusi, hogy illibate és intacte megtartassanak, végeztük, hogy mind az egyházi rend s mind penig az nemes ember atyánkfiai tartsák ahoz utrinque magokat.

Articvlvs VIII.

Hadba szolgáló székelyek az vármegyékről, városokból, viszsza tartoznak menni.

Ha valamely hadban szolgáló székelyek kegyelmes urunk az Székely-földéről vármegyékre elbujdostak, és az vármegyéken vagy városokban laknának, ab anno 1623. mentenek el lakó helyekről, kiknek akkor neveket felírták az regestumban akkori commissariusok, azok hogy vissza menni tartozzanak lakó helyekre, és senki őket meg ne merészelje tartóztatni,

Kézdivásárhely adjon . . . . . fl. 175.
Sepsiszentgyörgy adjon . . . . fl. 125.
Ilyefalva adjon . . . . . fl. 125.
Egeres adjon . . . . . fl. 100.
Nagy-Almás adjon. . . . . fl. 75.

Articvlvs IV.

Török földre alá csatázó csavargók s afféléknek fautori ellen poena decernáltatik.

Az latrok és csavargók felől is, kik az török földére csatáznak, végeztük kegyelmes urunk, hogy ha az olyan csavargó embereknek residentiájok lészen, az Nagyságod directora citáltassa őket ad generalem diaetam, és büntetődjenek meg, tanquam publicae pacis perturbatores; az kiknek penig residentiájok nincsen, az olyanokat fogják, kergessék, büntessék az kapitányok és hadnagyok. Az mely hajdú-városokban penig afféle csavargók találkoznának, ott laknának, vagy szállást tartanának: az ott való kapitány és hadnagy esküdtivel együtt, sub amissione capitum et omnium bonorum, megfogják és Váraddá bévigyék büntetésre; ha penig azt nem praestálnák, sőt azoknak fautori, párt tartói volnának, azoknak praedált marhájokkal élnének és osztoznának akár mely praetextus alatt is, az olyan hajdú kapitányokat, hadnagyokat, esküdtivel együtt, comperta rei veritate, az váradi kapitány büntesse meg halállal. Ha paraszt emberek lennének afféléknek párt tartói, azokat is törvény szerént büntessék a vármegye ispáni sine misericordia. Az mely hajdú városbéliek penig az kapitányok, hadnagyok mellett az latrok kergetésére és megfogására nem insurgálnának, az Nagyságod directora evocáltassa őket érette ad generalem dietam, és comperta rei veritate minden szabadságokat amittálják.

Articvlvs V.

Az gratuitus laborért, bizonyos okokból, kapu szám után pénz adatik, Zaránd vármegyében az alsó járáson kivül.

Az ország végházainak is építéseket igen szükségesnek látjuk lenni, kegyelmes urunk; de mivel mind szántás mind egyéb derekas munka szintén reá érkeznek szegénységinkre, kő hordásból való gratuitus labort semmiképpen nem praestálhatnák, távol földön is lakván némelyek közülök: az gratuitus labor praestálásáért azért igérünk Nagyságodnak minden kaputól másfél fél forintot, az partiumbéli atyánkfiain kivül, mivel immár ő kegyelmek praestálták a gratuitus labort. Az szász uraink s atyánkfiai is együtt, kiknek az vármegyéu jó-

ságok vagyon, ezent ígérik praestálni. Zaránd vármegyében az alsó járás praestálja az gratuitus labort Jenőhöz, az felső járás penig az másfél forintot megadja.

Az taxás városok penig adjanak az gratuitus laborért.

Kolosvár	fl. 200.
Fejérvár	fl. 75.
Bánfi-Hunyad	fl. 50.
Udvarhely	fl. 50.
Kézdi-Vásárhely	fl. 40.
Szentgyörgy	fl. 25.
Ilyefalva	fl. 25.
Egeres	fl. 25.
Nagy-Almás	fl. 25

Articvlvs VI.

Az kereskedö görögök felöl írott articulusok inviolabiliter observáltassanak, újjobban végeztetik.

Az kereskedő görögöknek ez országban való béjárások és állapatjok felől, s mind az kik az havasokon ösvényeket nyitnának, elégséges articulusink extálnak kegyelmes urunk; hogy azért azok inviolabiliter observáltassanak, újjobban most is végeztük és concludáltuk.

Articvlvs VII.

Hogy az egyházi rendekről és parochiákról ennek elötte írott articulusok megtartassanak, concludáltatik.

Értjük kegyelmes urunk azt is, hogy az egyházi személyeknek is nem kevés injuriájok volna némely nemes ember atyánkfiától. Hogy azért az egyházi rendeknek is bántódások és panaszok megszűnjék, az országnak az egyházi rendekről és parochiáról írott articulusi, hogy illibate és intacte megtartassanak, végeztük, hogy mind az egyházi rend s mind penig az nemes ember atyánkfiai tartsák ahoz utrinque magokat.

Articvlvs VIII.

Hadba szolgáló székelyek az vármegyékről, városokból, viszsza tartoznak menni.

Ha valamely hadban szolgáló székelyek kegyelmes urunk az Székely-földéről vármegyékre elbujdostak, és az vármegyéken vagy városokban laknának, ab anno 1623. mentenek el lakó helyekről, kiknek akkor neveket felírták az regestumban akkori commissariusok, azok hogy vissza menni tartozzanak lakó helyekre, és senki őket meg ne merészelje tartóztatni,

végeztük kegyelmes urunk, az Nagyságod kegyelmes consensusából.

Articvlvs IX.

Az parasztságnak lovon s fegyverrel való járás, exceptis excipiendis, interdicáltatik.

Hogy az oláhok és parasztság fegyverrel és lovon ne járjanak, kegyelmes urunk, noha elegedendő articulusink extálnak rólla, melyeket ezután is observáltatni akarunk, hogy azért azon articulusink most is újjobban confirmáltassanak, tetszett kegyelmes urunk egyező értelemből, hogy az kik más országban kereskednek, és az országban is minden életeket lovon keresik, azoknak szabad legyen lovon járniok; de az fegyver hordozás mindenött in genere interdicáltassék, excipiálván az urak, nemesek gondviselőit, szabadosit, drabantit, kik urok dolgában járván mind lovon járhassanak és fegyvert is viselhessenek. Lovat mindazonáltal tarthassanak az közönséges paraszt emberek is, de ne légyen szabad rajta járni az szászokon kivül; az fegyvert pedig minden parasztember adja el szent Jakab napig; ha addig el nem adná, az földes ura vegye el mindentől, kiki az maga jószágában szent Lőrincz napig; ha az ura is el nem venné addig az fegyvert jobbágyitól, az után minden vármegyében az ispánok kimenvén igen diligenter felcirkálják. Az fegyver hordozásban observáltassék az 1632. esztendőbéli II. articulus, és az mely parasztembernél fegyver találtatik, vegyék el mindenektől: de az vitézlő rend ebben executor ne légyen, mint ennek előtte is történt néha.

Articvlvs X.

Az debreczeniek magok határiban a latrokat, csavargókat, hogy megfoghassák, meg is büntethessék, végeztetik.

Értjük azt is kegyelmes urunk, hogy az debreczeni atyánkfiai is igen molestáltatnak az sok latrok és csavargók miatt, és az hajdú vitézek miatt is, mind városokban s mind városokon küvől is. Végeztük azért Nagyságod kegyelmes tetszéséből, hogy ők is mind városokban, mind városok határiban, az latrot és csavargót mind in loco delicti, s mind penig, ha róla szintén elmenne is, ennek utánna ha kik effélében találtatnak, ha az ő kegyelmek határiban deprehendáltatnak, captiválhassák és érdemek szerént büntethessék; sőt ha temporis in decursu post patratum crimen deprehendáltathatnának is magok határán, akkor is captiválhassák, hasonlóképen az hajdú vitézeket is captiválhassák modo praemisso, ha mi excessust és latorságot tesznek; mindazáltal az articulussal ő kegyelmek ne abutáljanak.

Articvlvs XI.

Fiscus jószágaiból s egyebünnét elidegenedett jobbágyok reducáltatnak.

Mind az fiscus jószágiból elidegenedett jobbágyoknak s mind penig mássunnét valóknak reductiójok, kiadások felől mostan is elég articulusink extálnak kegyelmes urunk, kiknek hamarébb való restitutiójok felől ezen constitutiónkban az alább megírt mód szerént újjabban deliberáltunk. Hogy azért azon articulusok ultro citroque observáltassanak, igen alázatoson könyörgünk Nagyságodnak, az Nagyságod drabanti és officialisi jószáginkra ne menjenek, sőt az Nagyságod jószágiból is jobbágyinkat adják ki az Nagyságod officialisi is; az fiscus igassága is penig szolgáltassék ki az 1635. esztendőbéli 14. articulusnak continentiája szerént.

Articvlvs XII.

Az nyomnak felvétele újonnan végeztetik.

Az nyom vétel felől is jóllehet kegyelmes urunk elegedendő articulusink vagynak, melyek ennek utánna is in genere ez országban minden helyeken observáltassanak egyaránt és értettessenek: tetszett kegyelmes urunk, hogy az mely falu határára az nyomot viszik, az káros ember az falu bíráját hivassa ki az határban, és esküdjék reá az nyomra az szokás szerént heted magával egy szolgabíró előtt; ha penig szolgabírót nem kaphatna, fogjon egy nemes embert szolgabíró képébe, és az előtt, ha az, az kire az nyomot adják, fel nem veszi, az károsember az bírót harmad magával citáltassa az székre, és továbbá való halogatás nélkül tartozzék az kárt refundálni, az mennyire az káros ember mér eskünni, melyet ugyan azon vármegye ispánja exequáljon mox et de facto.

Articvlvs XIII.

Generalis malefactorum inquisitio, hogy annuatim minden helyeken instituáltassék, concludáltatik.

Hogy penig az latrok inkább refrenáltassanak, a generalis malefactorum inquisitio minden helyekben annuatim meglégyen, és az latrok mindenütt indifferenter juxta demerita megbüntettessenek absque ulla misericordia, megtartván mindazáltal az előbbeni articulusokban specificált módot, hogy az vármegye ispáni az Nagyságod tisztartainak hírekkel s azokkal együtt menjenek ki, de ha úgy nem járnának el, tisztektől priváltassanak, s valaminémű inquisitiót tesznek az fiscus jószágiban mindenütt az latorok felől, arról Nagyságodnak külön relatiót küldjenek minden vármegyékből.

Articvlvs XIV.

Az harminczadokat elkerülők ellen processus és poena és az havasokon való vásároknak dissipálása decernáltatik.

Az kik az harminczadot elkerűlik kegyelmes urunk, noha elég rövid processus extál in articulis anni 1637. articulo 22. az ilyenek ellen, melyek ennek utána is inviolabiliter observáltassanak, hoc tamen addito, hogy ha valamely nemes ember jobbágya felől, az ki az harminczadot elszökte volna, legitime requisitus törvént nem tétetne, in homagio jobbagionis convincáltassék. Ha penig másodszor is contumacia ductus efféle jobbágyok felől, kik az harminczadot elszökték, törvényt nem tétetne, pro singulis jobbagionibus száz forinton maradjon, kiért az székre citáltatván ante alias omne causas finaliter decidáltassék. Ha pedig városi ember lészen, az bíró előtt prosequálja az harminczados, és comperiáltatván, hogy az harminczadot elszökte, in triplo convincáltassék, az megírt 1637. esztendőbéli 22. articulusnak continentiája szerént. Az kik penig harminczadatlan marhát adnak vagy vesznek, valakinél a harminczados afféle marhál talál, akar kinél s akar honnét hozott marha légyen is, akar más országból hozzák ide bé, akar innét vigyék ki, (ha az nemes embernek nem maga majorsága), de attól vegye meg az harminczadot, az kinél az marhát találja. Az havason való vásárnak dissipáltatása penig légyen az Nagyságod kegyelmes arbitriumában. Mindazáltal az ispánok sub amissione officiorum igen reá vigyázzanak, kimenjenek, és mind az vévőktől, adóktól, az havason való vásárlóktól minden marhájokat elvegyék; mely elvött marháknak Nagyságod fiscusa számára két részét tartozzanak az ispánok administrálni, harmad része hogy az ispánoké légyen, és hogy az hol közel lészen, az harminczadosok is kimenjenek az ispánokkal azon executiónak peragálására; ezen articulusunk penig hogy minden vármegyéken innet haza oszolván publicáltassék, az Nagyságod kegyelmes tetszéséből kegyelmes urunk végeztük és concludáltuk.

Articvlvs XV.

Az harminczadosok ellen támadók büntetéseknek módja.

Intimálja azt is Nagyságod kegyelmes urunk propositiójában, hogy ha kikre efféle harminczad elkerűlők ellen az harminczadosok vagy szolgájok reájok találnak is, az Nagyságod commisiója ellen nemhogy az harminczadosoknak valami segétséggel lennének, de inkább az harminczadosokra támadnának; kik ellen az országnak noha egy néhány rendbéli statutumi extálnak, melyeket ezután is observáltatni akarunk, mindaz-

fidelia nostrorum benigne exaudita et faventer admissa praescriptas litteras omni suspitione carentes, omniaque et singula in eisdem contenta, praesentibus litteris nris de verbo ad verbum, sine diminutione augmento, variationeque aliquali insertas et inscriptas, anteſatis primario et regio judicibus juratisque civibus et senatoribus toties dictae civitatis nostrae Colosvar in transumpto litterarum nostrarum sub sigillo nostro authentico in futurum rei testimonium benigne extradandas esse duximus et concedendas. Datum in civitate nra Alba Julia die 13. m. Maii, a. d. 1638.

Lecta.

Kívül: Ao. 1638. 10. Maii. Albae Juliae reversales civitatis Colosvariensis super recipiendo ad concivilitatem contumviratum, aliaque officia numero ex orthodoxa religione et de non turbandis orthodoxorum templis, scholis, praedicantibus, cantoribus et ludimagistris.

(A gyulafejérvári káptalan 1655. kiadványából, másolata a vörösvári ltb. caps. 20., fasc. 3. Nr. 15.)

d)

1638. maj. 10.

A Mikesek notapere.

Georgius Rákoczy (*czím*) fidelibus nris egr. et nob. Michaeli Uzoni, Georgio Pünkösdi, alteri Georgio Thoriai Franc. Pribék et Mich. Makfalvi majoris —, Stephano Veres, Joanni Kendi, Franc. Zekely, Nic. Varsoczi et Sam. Zeki minoris nostrarum cancellariarum scribis ac juratis notariis, necnon vicecomitibus, judicibus, vicejudlium comitatuum Albensis Transylvaniae et de Küküllő ac Colosiensis, item vicejuducibus regiis et juratis assessoribus quarumlibet, signanter vero Zepsi, Kezdi, Orbai, Also et Felső-Csik et Udvarhely sedium Siculicalium nobis dilectis salutem et gratiam nram.

Noveritis, quod nobis in hoc anno pr. 1638. die ultima mensis Apr. [instante] sc. generali congregatione dnorum regnicolarum trium nationum Trans. et partium Hung. eidem annexarum et incorporatarum ex edicto nro ad diem 23. praescripti mensis Apr. novissime elapsum Albae Juliae celebrari indicta, ad quam utputa gen. congregationem [illegible] factum prohibitionis bonorum per defectu[illegible] libet decedentium, in nos fiscumque [illegible] approbatam regni legem et consue[illegible] transmissionem, et alios breves pri[illegible] tatis repraesentantium et attingentiu[illegible] solitae, ex publica eorundem constitutio[illegible]

tatik, az olyan tiszteket keresse és prosequálja, a Nagyságod directora az articulus continentiája szerént.

Articvlvs XX.

A hol a fiscus juris ordine valami rész jószágot apraehendál, az olyan helyen a fiscus a nemes emberrel egyaránt osztozzék az korcsomárlás dolgából.

Vagynak kegyelmes urunk némely atyánkfiainak, kiknek az Nagyságod jószágiban vagyon jószágok, az korcsomárlás dolgában nem kevés injuriájok és bántódások. Az hol azért az fiscus törvény útja szerént valami rész jószágot akarmi igaz okból appraehendál, ki nem fiscalis jószág, hanem per notam vel publicationem jut fiscus kezéhez, az olyan helyekben az fiscusnak sem lévén több jussa, mint az nemes embernek volt, hogy azért az fiscus is az több portionatus nemes emberekkel egyaránt osztozzék az korcsomárlás dolgából, Nagyságodnak alázatosan megszolgáljuk.

Articvlvs XXI.

Az jobbágyoknak reductiójáról az 1619. esztendőben végezett articulus cum declaratione confirmáltatik.

Noha ez elmúlt esztendőben is végeztük volt kegyelmes urunk az jobágyoknak reductiója felől: mindazáltal látván, hogy abból nem kevés inconvenientiák jőnének ki, abbéli articulusunkat posthabeálván, confirmáljuk az Nagyságod kegyelmességéből az 1619. esztendőbéli articulust ilyen declaratióval, hogy ha az jobbágytartó pars első szék után eszében vevén az repetens parsnak igazságát az jobbágyhoz, ante latam et pronunciatam sententiam az jobbágyot megadja, tartozzék az repetens pars is sine poena elvenni. Ha penig meg nem adás az törvény az repetens parsnak az jobbágyot megítíli, post pronuncatiam sententiam cum poena articulari tartozzék megadni. Ha penig valamelyik pars az első széken nec per se nec per procuratorem comparere posset: az per non venit sententiának nem egyébbel, hanem egy simplex novummal obviálhasson: de az után az következendő széken oly készen légyen a novum mellett, mint ha comprobatióra vagy documentumra való exmissiója lött volna, mert azon az széken osztán finalis sententia adatik, ulterioribus terminis denegatis.

Articvlvs XXII.

Az szegénységhez való kegyelmessége ő nagyságának azoknak megbüntetésekben, kik Váradhoz, Székelhídról, tereh mellett jövén bé, az szegénységet illetlen dolgokkal terhelik.

Az kik kegyelmes urunk Váradról avagy Székelyhídról Nagyságod számára valami terhet hoznak, az olyan tereh mel-

fidelia nostrorum benigne exaudita et faventer admissa praescriptas litteras omni suspitione carentes, omniaque et singula in eisdem contenta, praesentibus litteris nris de verbo ad verbum, sine diminutione augmento, variationeque aliquali insertas et inscriptas, anteſatis primario et regio judicibus juratisque civibus et senatoribus toties dictae civitatis nostrae Colosvar in transumpto litterarum nostrarum sub sigillo nostro authentico in futurum rei testimonium benigne extradandas esse duximus et concedendas. Datum in civitate nra Alba Julia die 13. m. Maii, a. d. 1638.

Lecta.

Kívül: Ao. 1638. 10. Maii. Albae Juliae reversales civitatis Colosvariensis super recipiendo ad concivilitatem contumviratum, aliaque officia numero ex orthodoxa religione et de non turbandis orthodoxorum templis, scholis, praedicantibus, cantoribus et ludimagistris.

(A gyulafejérvári káptalan 1655. kiadványából, másolata a vörösvári ltb. caps. 20., fasc. 3. Nr. 15.)

d)

1638. maj. 10.

A Mikesek notapere.

Georgius Rákoczy (*czím*) fidelibus nris egr. et nob. Michaeli Uzoni, Georgio Pünkösdi, alteri Georgio Thoriai Franc. Pribék et Mich. Makfalvi majoris —, Stephano Veres, Joanni Kendi, Franc. Zekely, Nic. Varsoczi et Sam. Zeki minoris nostrarum cancellariarum scribis ac juratis notariis, necnon vicecomitibus, judicibus, vicejudlium comitatuum Albensis Transylvaniae et de Küküllő ac Colosiensis, item vicejuducibus regiis et juratis assessoribus quarumlibet, signanter vero Zepsi, Kezdi, Orbai, Also et Felső-Csik et Udvarhely sedium Siculicalium nobis dilectis salutem et gratiam nram.

Noveritis, quod nobis in hoc anno pr. 1638. die ultima mensis Apr. [instante] sc. generali congregatione dnorum regnicolarum trium nationum Trans. et partium Hung. eidem annexarum et incorporatarum ex edicto nro ad diem 23. praescripti mensis Apr. novissime elapsum Albae Juliae celebrari indicta, ad quam utputa gen. congregationem universae causae factum prohibitionis bonorum per defectum seminum quorumlibet decedentium, in nos fiscumque nrum juxta veterem et approbatam regni legem et consvetudinem devolvendorum, transmissionem, et alios breves processus seu notam infidelitatis repraesentantium et attingentium per nos adjudicari solitae, ex publica eorundem constitutione generaliter fuerant

Articvlvs XXVI.

Az illyei praesidium kergesse a latrokat.

Az Hunyad vármegyei attyánkfiai jelentik kegyelmes urunk, hogy ennek előtte az illyei praesidium kergette Illyén alól az latrokat; most ahoz nem tartván magokat, igen meg szaporodtak. Tetszett azért kegyelmes urunk, hogy ennek utánna is az régi jó usus szerént az illyei praesidium kergesse az latrokat.

Articvlvs XXVII.

Nemes emberre korcsomát kezdeni paraszt embernek nem szabad sub certa poena.

Az korcsomárlás dolgából is sok injuriáink vagynak minden vármegyéken kegyelmes urunk, holott az paraszt emberek is nemes emberek korcsomájára bor vagy ser korcsomát kezdenek, az országnak közönséges statutoma ellen. Végeztük azért kegyelmes urunk Nagyságod kegyelmes tetszéséből, hogy a mely paraszt ember ezután az nemes ember korcsomájára akarminémű szín és praetextus alatt bort vagy sert kezdene, comperta rei veritate az viceispán az olyan nemes embernek instantiájára csak házától is kimenvén, az olyan contumax paraszt emberen exequálhasson tizenkét forintot, és az hordónak fenekét vágja ki.

Articvlvs XXVIII.

A kik a fiscus savát hordják, a vám adástól penitus immunisok.

Igen nagy bántódásunk vagyon ebből is kegyelmes urunk, hogy mikor a szegénység az váradgyai portusra az fiscus savát hordja is, mégis megvámolják. Hogy azért azok, az kik az fiscus savát hordják, penitus légyenek immunisok az vám adástól, Nagyságodnak megszolgáljuk.

Articvlvs XXIX.

Itílőmester uramék a novumot cum gratia megadhatják.

Hogy az novum cum gratia megadására itílőmester uraméknak Nagyságod plenaria authoritást enged és ád, azt Nagyságodnak mint kegyelmes urunknak alázatoson megszolgáljuk.

Articvlvs XXX.

Csatáriban lakó nemeseket ő nagysága igasságokban protegálja.

Bihor vármegyében Csatáriban lakó nemes atyánkfiait, hogy Nagyságod senkitől igazságokban háborgatni nem engedi

az 1635. esztendőbéli 38. articulus szerént, Nagyságodnak alázatoson megszolgáljuk.

Articvlvs XXXI.

Salus conductus nélkül járván kóborlóknak poena inftigáltatik.

Az kik kegyelmes urunk salus conductus nélkűl járván kóborlanának, az szegénységen valami insolentiákat és egyéb illetlen dolgokat cselekednének, tetszett nékünk is országúl, Nagyságod kegyelmes tetszéséből is, hogy az olyanok megfogattassanak, és az olyanokat az ki megfogja, az nála lévő jók légyenek azé, és ő magokat itt Erdélyben vigyék az fiscális várakban, az partiumban penig vigyék Váradban.

Articvlvs XXXII.

Ő nagysága a málha darabokat is a kamara ispánokkal meg parancsolja adatni.

Az málha darabokat is kegyelmes urunk, hogy kamara ispán uramékkal mindeneknek meg adatni az régi jó usus szerént Nagyságod megparancsolja, Nagyságodnak mint kegyelmes urunknak alázatoson meg szolgáljuk.

Articvlvs XXXIII.

Császár ő felsége hadából eljött csavargók s a partiumban praedálók persecutiója s büntetése statuáltatik, és a partiumbéli-eknek zászló alá állott jobbágyokat ő nagysága megadatni igéri.

Mivel kegyelmes urunk az császár ő felsége hadából eljött csavargók is, sem az császár földén nem mervén régi helyben lakni bátorsággal, sem az Nagyságod szolgálatjára nem jővén, az Ér mellől járnak az partiumbéli uraink s atyánkfiai közé praedálni, és ott praedálván csak mindjárt menynek vissza: végeztük azért kegyelmes urunk az Nagyságod kegyelmes tetszéséből, hogy az olyanoknak megfogására és persequálására légyen authoritások az partiumbéli viceispán uraméknak, és az kiket közzülök megfoghatnak, ha halált érdemel, büntessék halállal, a ki pedig halált nem érdemel, küldjék Váradra poenitentia tartásra. Az elmúlt 1637. esztendőbéli ősztől fogva penig ő kegyelmeknek ha mely jobbágyok zászló alá állottanak, hogy azokat is Nagyságod ő kegyelmeknek ki adatni igéri, alázatosan megszolgáljuk Nagyságodnak.

Articvlvs XXXIV.

Ő nagyságának Közép-Szolnak vármegyében megtelepedett s telepedendő jövevény legényekhez való kegyelmessége.

Közép-Szolnak vármegyében az mely idegen jövevény legények megtelepedtenek, vagy ezután megtelepednének,

azoktúl, az kik érdemesek lesznek és Nagyságodat requirálják, hogy Nagyságod kegyelmességét meg nem vonja, sőt nobilitálni igéri, Nagyságodnak igen alázatosan megszolgáljuk.

Articvlvs XXXV.

Kájántorokban a solymosi hídnak megépítése sub poena concludáltatik.

Az Kájántorokban lévő solymosi hídat hogy megépítsék, egy néhány rendbéli articulusunkban meg vagyon parancsolva, de most is épületlen lévén, még is az vámot az úton járókon megveszi az ott való vámos. Tetszett azért egyenlő akaratból, hogy sub amissione telonii tartozzék az, az ki az vámot megveszi, az hídat megépíteni.

Articvlvs XXXVI.

Az Szászságon a posták insolentiája refrenáltatik.

Panaszolkodnak kegyelmes urunk az szász uraink s atyánkfiai is a postáknak rajtok való insolentiájok felől, hogy mihelt közikben jutnak nem posta lovakon, hanem megrészegedvén magok lovait a szegény embereken hagyván, négy s hat lóval is vontatják magokat, semmi okért verik, rongálják az folnagyokat. Végeztük azért kegyelmes urunk Nagyságod kegyelmes tetszéséből, hogy az mely lovas posták terhet nem visznek vagy hoznak, az olyanoknak szekeret ne adjanak, hanem csak lovat; bort penig sem egy sem más féle postáknak részegségre valót ne adjanak; ha mely posta penig ez ellen ugyan részegeskednék s mulatna, vegyék el az levelet tőlle, s vigyék el igen sietve oda az hova szóll, az postát penig hozzák Nagyságodhoz büntetésre indifferenter minden helyeken.

Articvlvs XXXVII.

Erővel gazdálkodtatni az Szászságon nem szabad.

Vagyon ilyen bántódások is ugyan ő kegyelmeknek kegyelmes urunk, hogy az ország constitutiói ellen egyebek is erővel való gazdálkodásra erőltetik ő kegyelmeket, kik ellen hogy az 1635. esztendőbéli 54. articulus observáltassék, igen méltó és illendő, excepto, hogy efféléket nem az Nagyságod directora, hanem az szék birái és tisztviselői kereshessék az diaetán az előbbeni articulus szerént.

Articvlvs XXXVIII.

Az váradi, révi s hunyadi postálkodás az régi jó ususban hagyatik.

Az váradi, révi és hunyadi postálkodás az mint ezelőtt volt, hogy most is az régi jó usus az articulusok szerént légyen

közöttök, végeztük és concludáltuk az Nagyságod kegyelmes tetszéséből.

Articvlvs XXXIX.

Atyjokat, anyjokat nem böcsüllö fiaknak büntetések végeztetik.

Noha kegyelmes urunk mind az isten törvényében s mind az ország constitutióiban megvagyon, hogy a mely fiak atyjokat anyjokat bántják, kesergetik, megbüntetödjenek; de azzal sokan abutálván, isten törvénye ellen való dolgokat cselekednek. Hogy azért afféle istentelen fiak refrenáltassanak, mind az kik szüléjeket ekkédig megbántották és kesergették, vagy ennek utánnak is afféléket attentálnának: végeztük kegyelmes urunk az Nagyságod kegyelmes tetszéséből is, hogy afféléket azon vármegyebéli vagy székbéli tisztek citáltatván azon vármegye székire, vagy székes helyére, és törvény szerént procedálván ellenek, büntetödjenek juxta demerita ipsorum pro qualitate delicti; ezen dolog az városokban is observáltassék.

Nos itaque praemissa supplicatione dominorum regnicolarum trium nationum regni nostri Transylvaniae et partium Hungariae ditioni nostrae subjectarum benigne exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulos, nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris de verbo ad verbum, sine diminutione et augmento vel variatione aliquali, inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta, ratos, gratos et accepta habentes, approbavimus, ratificavimus, et confirmavimus; offerentes nos benigne, quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios quoslibet observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus et ratificamus. Harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in civitate nostra Alba-Julia, die decima sexta mensis Maji, anno domini millesimo, sexcentissimo, trigesimo octavo.

G. Rakoci m. p.

(P. H.)

Nyomtatott hiteles példánya *az Erd. Muzeumban (Jos. Com. Kemény Codex Authent. Art. Diaet. Trans. IV. köt.* és a *Donáth-gyüjteményben).*

U.

1638 maj. 7.

A szebeniek térítvénye.

Mi Serafin Bálint urunk ő naga tanácsa, és szebeni királybiró, és Szentágotai Mihály szebeni polgármester, Ötvös Péter szebeni esküdt-polgár: adjuk emlékezétre mindeneknek, az kiknek illik, ez mi hitlevelünk rendében, hogy a midőn az mi kegyelmes urunk, az tek. és ngos Rákoczy György urunk, isten kegyelmességéből Erdély országának fejedelme etc. etc. kivánta volna propositioiban azt az nemes országtól: méltatna nagyobb securitással való bizonyos helyeket ő ngának hova az szükségnek idején ő naga mehetne, és majd ugyan panaszképpen is láttatott volna ő naga minket, kiváltképpen szebenieket illetni, forgatván azt ő naga, hogy locumtenensét is 1636 esztendőben csak harmadmagokkal akartuk volna bébocsátani. Vévén azért mi eszünkbe, sőt az több atyafiak is előnkben adván, hogy mi nekünk vétkünk nagy volna, megmutatván ő naga akkorbeli irt levelünket is, mi ő nagának inkább kegyelmességéhez rakaszkodván, mintsem az ország deliberatiojára hagyván az dolgot, — ő nagát minden legitimus successorival, fejedelminket ilyen securitással is akarjuk bizonyossá tenni, ki igy következik:

Elsőbben: valaminemű vinculum alatt az brassaiak reversalist adtak, és a mint czéhenként capitatim mind megesküdtenek, mi is egész várostól úgy esküszünk meg, és úgy adunk rsversalist várostól ő ngának successorinak.

2. Az kapukon tartó drabantokat is, porkolábokat, pattantyúsokat az szerént; mind az kik holnaposok lesznek, s mind az kik esztendősök, successivis semper temporibus megesküdni engedjük az 4. punctumra az egész város lakosival az 1. punctum szerént.

3. Minthogy az emberek meghalnak, azok is az kik most juramentumot nem deponálhatnának az imperfecta aetas miatt, — ezután az olyanokat minden 2. esztendőben felcircálván, tartozzanak a 4. punktum szerént juramentumokat deponálni successivis semper temporibns.

4. Fejenként megesküszünk ezután is successivis semper temporibus, minden legitimus fejedelmünknek praestálván az juramentumot, az kik mikor elérik az perfecta aetast küzülünk, hogy t. i. az szükségnek idején minden halogatás, vontatás, mulatozás, fortélyozás nélkül, valamikor bé akarna jönni, — valamenyit magával az mi kegls urunk ő nga, és successori: bébocsátjuk; minden ellenségi ellen, senkit nem excipialván,

és fejünk felállásáig, értékünk és marháink fogytáig ő nga mellett s hűségében megmaradunk; — sem jó, sem gonosz szerencséjében ő nga mellől, és legitimus successor fejedelmünk mellől el nem állunk.

5. Mind magunk urak, fő-rendek s vitézlő rend számára elegendő szállást adunk, rendelünk, mind pedig az ő naga udvari népének. — Ő nagának maga számára penig ugyan most igen illendő s alkalmatos szállást rendelünk; minden behordandó élésének tartására elegendő helyet, jó pinczéket, és élés-helyeket. — Az szükségnek idején városunkban bejövő oltalomnak okáért oda confugiáló nemességet, — mind magokat, mind házok népét egyéb hozzá tartozókkal együtt bebocsátjuk, s ház vagy szállás-bért is igen illendőt veszünk; nem sarczoltatván őket semmiféle behozandó eleségtől az kapukon az város számára, sem azután az élésnek kivitelétől semmi bért nem veszünk; kárt nekik sem bémentekben, ott laktokban, kimentekben semmiből nem tészünk. Az nemesség is nekünk városúl illendő becsületünket megadván, privilegiumink sértésére ott lakások alatt nem igyekeznek, és más küllebb igasságot, vagy immunitást az város privilegiumi ellen nem kivánván annál, az mivel az városi lakosok szokták magok között egymást illetni.

7. *(így!)* Az juramentumot azok előtt deponáljuk, a kik előtt ő nga kivánja és parancsolja. Ezeket penig az punctumokat mi egész városúl megtartani, sub bona fide christiana fogadjuk, sine omni controversia; sőt az universitásnál is azt is consequálni igyekezzük, hogy az universitas ő nagát sub ammissione omnium libertatum et immunitatum assecurálja: hogy ha mi városúl, az megírt punctumokat nem praestálnók akármi végben most, és ezután is legitimus successor fejedelmek idejében, — az országtól azért törvénynyel convincaltatnánk, mellettünk fegyverrel ki nem kelnek.

Kiről most mi felül megírt személyek adtunk kezünk irása, és pecsétünk alatt való levelünket az egész város képében, hogy az megírt punctumokat, valamikor ő naga kivánja, egész városúl megálljuk, praestáljuk, és bételjesítjük. Datum Albae Juliae die 7ª Maii a. dni 1638.

Valentinus Seraphin m. p. (P. H.
Michael Szent-Agotai m. p. (P. H.)
Petrus Eötves m. p. (P. H.)
Stephanus Fodor judex reg. oppidi Szász-Város m. p. pro testimonio praesentis inst.
(P. H.)

Eredetije megvan a gyfvári országos levéltárban. Cista 3-a Miscell-fasc: 5. — Nr. 22. et 37. — Ibidem Miscell. Cist. 1. fasc. 6. Nr. 4.

rívását. Láttam azt is, hogy Mikes Mihály az vár előtt az víz mellett forgódik vala Máttyus Imrével együtt fegyveres kézzel s még Mikes Mihály kétszer lőve az emberekhez, az kik segétségre jönek vala az várhoz. Hallám Mikes Mihálytól és Máttyus Imrétől azt is hogy mondák: ne menjetek, mert mi fejedelem akaratjából jöttünk ide; még engemet Máttyus Imre az lóval is eltaszítata. Látám azt is, mikor Mikes János és Pál Tarnóczi Sára asszont az várból kivonák az két karjánál fogva.

9. testis Bonis Veronika szentléleki an. 25. jurando fassa est, sicut praecedens testis in omnibus, hoc addito: Én azt is hallám, mikor Mikes János azt mondá Vitéz Lászlóné asszonyomnak: aha vén esse lélek kurvát fogjátok legények, vessétek ki az ajtón az vén esse lélek kurvát. Excepto: hogy őtet Máttyus Imre nem taszítatta el az lóval.

10. testis Barla Lászlóné szentléleki an. 25. jurando fassa est: Látám hogy az udvarkaput bevágatá Mikes János, maga jőve elsőben is az kapura, az konyha ajtaját maga vágatá be, úgy menének be az várban. Mikes Pált is láttam hogy ott vala az várban; Mikes Mihály is az palló végénél forgódik vala egy puskával. Hallám hogy az kisasszony is tolvajt igen kiálta.

11. testis Fábián István junior szentléleki a. 25. jurando fassus est: Látám Mikes Jánost mikor az várajtót bevágatá, mert hogy oda jövék, engem ő maga alá hagyigála az grádicson, szida is, hogy ha oda mennék, meg kell halnom, de én mégis felmenék az várban. Látám azt is, hogy Mikes János az kerek bástyából hozza vala az kisasszont, még szidá is az kisasszont Mikes János, azt mondá: esse lélek kurva általverted az szolgámot az késsel. Látám Mikes Pált is hogy az várban vala, az kisasszonnak ő fogta vala félkarját. Hallám az kisasszont is, hogy tolvajt kiált vala. Mikes Mihályt is látám, hogy az pallónál forgolódik vala. Öreg asszonyomat is igen szidá Mikes János az lélekével.

12. testis Fábián Balás szentléleki Károlÿ Istvánné asszonyom jobbágya a. 28. jurando fassus est: Látám hogy Mikes János bemene az vár kapuján, hallottam sivását, rívását és tolvaj-kiáltását az kisasszonnak.

Exhibitis praescriptis universis litteris superius declaratis, visisque perlectis ac sane intellectis testimoniis ultro citroque nram judiciariam in praesentiam reportatis antenotatus directoris nri procurator dictos incattos absentes congruis diebus et horis praescriptae generalis congregationis legitime coram nobis ac regni nri statibus et ordinibus una nobiscum in judicio constitutis, stantibus ad praemissam directoris nri actionem et acquisitionem de jure responsuros et a nobis ex-

demque statibus et ordinibus judicium et justitiam in prae-(notat)is recepturos expectavit, iidem tamen incatti sese a facie juris absentantes nram et praescriptorum statuum in praesentiam personaliter evocati non venerunt neque miserunt, sed sese in totali actione et acquisitione actoris, nota videlicet perpetuae infidelitatis convinci et aggravari permiserunt. Supplicavit exinde dicti actoris procurator, quatenus nos ratione praemissorum omnium judicium et justitiam impendere et administrare dignaremur. Verum quia prout ex praemissis convincebatur sepedicti incatti non observatis, quinimo violatis legibus seu constitutionibus regni super evitandis et puniendis hujusmodi nefariis actibus firmiter positis et sancitis publicis, aliisque specialibus nris mandatis nihilipensis et rejectis contra strictissimam divini et humani juris (regu)lam superioribus temporibus circa festum, ut praemissum est, beatae viduae Elisabethae in a. d. 1637. proxime transacto praeteritum, manibus armatis seu potentiariis, nonnullis illicitae suae machinationis sociis se complicibus aliis eotum penes sese assumptis in raptum superius expressae puellae Sarae Tarnóczi clandestinarie conspirantes castrum seu castellum praetitulatae Sophiae Karolÿ primum Sebastiani Tarnóczy, expost vero Ladislai Vitéz condam generosorum relictae viduae in possesione Zentlélek vocata sedeque Siculicali Kézdi existenti extructum, effractis ejusdem castri portis, violato superventu invadendo et expugnando, eandem puellam Saram Tarnóczi quoad tunc in eodem castro constitutam secum eisdem rapuisse et abduxisse et ob ejusmodi patrata vetita eosdem incattos antelatus director per modum legitimi processus observante rationem super praemissis omnibus reddituros et judicium ac justiciam recepturos nostram ac praescriptorum regni nri statuum et ordinum in praesentiam medio antenotatorum Martini Inche ac Michaelis Makfalvi hominum nrorum in futuram eo tunc, jam vero praesentem dominorum regnicolarum generalem congregationem primo et aliis subsequentibus diebus praescriptorum comitiorum comparituros evocari fecisse, instante autem praenotata dieta ac nobis modo praemisso una cum praetactis statibus et ordinibus regni ad (impendendum) in hujusmodi casibus judicium moderativum facie sedis nrae judiciariae pro tribunali sedentibus, idem director toties dictos incattos ad (accio)nem et acquisitionem suam de jure responsuros proclamari commisisse, iidem tamen incatti congruis diebus et horis praescriptae congregationis per actoris procuratorem coram nobis et dictis regni nri statibus expectati ad recipiendum judicium nram et eorundem statuum in praesentiam venire vel mittere neglexisse, sed sese a facie juris prorsus absentando

in totali actione et acquisitione actoris nota videlicet perpetuae infidelitatis contra eundem actorem sese convinci et aggravari permisisse comperiebantur manifeste. Propter quod id unice hujusmodi severa legum et judicii nri censura, ne videlicet aliqui regni et nrorum in hujusmodi actus constitutionibus decretalibus prohibitos vel alia quaevis his cognata flagitia ausu praepostera perpetranda temere declinando facultatem sibi usurpare praesumerent, alioquin publicis hujusmodi constitutionibus quovismodo contravenire attentantes, vel in apertum contraria committentes condigna et talibus casibus congrua poena ferirentur, cavere volentes continentiis decreti ita exprimentibus eosdem incattos in nota perpetuae infidelitatis, amissione videlicet capitum et omnium bonorum et hereditatum tam Siculicalium quam aliarum ubivis et in quibus(cun)que comitatibus regno nro et ditioni nrae subjacentibus habitarum et existentium, ipsos solos incattos proprie ac praecise concernentium, convinci et aggravari debere nobis praemissisque regni nri statibus et ordinibus consiliariis, magistris protonotariis nostris et juratis sedis nrae judiciariae assessoribus tempore praescripti termini seu generalis congregationis una nobiscum in judicio constitutis cernebatur perspicue. De quorum consilio praematuro ac sana deliberatione superinde praehabito ac assumta eosdem in(catto)s in totali actione et acquisitione directoris, nota videlicet perpetuae infidelitatis, hoc est amissione capitum et omnium bonorum, hereditatum Siculicalium ac aliorum quorumlibet jurium p(ossess)ionariorum ubivis et in quibuslibet sedibus Siculicalibus vel aliis comitatibus ditioni (nra)e subjacentibus habiturorum, ipsos solos proprie ac praecise concernentium, inhibitione, contradictione, repulsione eorundem incattorum ac aliorum etiam quorumlibet praevia ratione non obsta(nte) convincendos, et aggravandos judicando decrevimus et commisimus, prout decernimus et committimus per praesentes. Quapropter vobis harum serie committimus et mandamus fir(miter), quatenus acceptis praesentibus vos statim simul vel duo vestrum sub oneribus alias in ta(libus) observari solitis ad facies u(ni)versorum bonorum hereditatum Siculicalium, aliorumque iurium possessionariorum ubivis et in quibuslibet sedibus Siculicalibus vel ali(is co)mitatibus ditioni nrae, ut praetactum est, subjacentibus abjacentium ipsos eosdem incattos proprie ac praecise concernentium vicinis et commetaneis eorundem universis inibi legitime convocatis et praesentibus accedentes universa eorundem incattorum bona, hereditates ac jura possessionaria ubivis intra ambitum regni nri jurisditioni nrae subjecta eosdem proprie ac praecise concernentia occupetis et auferatis, occupataque et

ablata manibus dir(ectoris nri pro fisco nro) principali jure primordiali annectenda et incor(poranda et in) perpetuum casu ex praemisso tenenda ac possidenda inhibitione, contradictione, repulsione incattorum ac aliorum etiam quorumlibet praevia ratione non obstante traditis et assignetis. Occultatores vero rerum mobilium, si qui fuerint, et easdem vestram ad ammonitionem producere recusaverint, evocetis eosdem ibidem ad 15-tum diem a die evocationis vestrae ipsis ex hinc fiendae computandum nram in praesentiam rationem occultationis earundem rerum mobilium reddituros sufficientem; certificantes nihilominus eosdem ibidem, quod sive ipsi termino in praescripto modo praemisso coram nobis compareant, sive non, nos tamen partis ad comparentis instantiam id faciemus in praemissis, quod juris dictaverit ordo. Et post hec vos seriem hujusmodi executionis vrae, prout per vos fuerit expedita, nobis fide vra mediante referre vel rescribere modis omnibus debeatis et teneamini. Secus non facientes. Praesentibus perlectis exhibentibus restitutis. Datum in civitate nra Alba Julia die 10. m. Maii a. d. 1638.

(L. S.) Lecta et extradata per me magistrum Ladislaum Czehffey ill^mi^ dni dni principis Tranniae prothonotarium m. p.

et coram me Stephano Kassay ejusdem ill^mi^ dni dni principis Tranniae prothonotario. m. p.

Kivül: Mikes Mihály, János és Pál uramék ellen sententia 1638. die 10. Maii Albae Juliae.

A Thaly Kálmán által szerkesztett »Történelmi Kalászok« 101-ik lapján olvasható Rákóczy Györgynek 1637. decz. 1-én kelt rendelete az öreg Mikeshez Tarnóczy Sárának kiadása ügyében.

(Eredetije a vörösvári ltban capsa 20., fasc. 3. Nr. 12.)

e)

1638. maj. 23.

Az unitarius könyvek elkobzása.

Quietantia Colosvarien(sium) super reportatione in capitulum hoc, quorundam librorum Haereticorum et Judaizantium.

Nos requisitores litterarum et litterarium instrumentorum in sacristia sive conservatorio capituli ecclesiae Albensis Transylvaniae repositarum et locatorum ac aliarum quarumlibet judicariarum deliberationum, legitimorumque mandatorum

suae ill^mae principalis Cels^ni dni dni nri celem^mi et executores, damus pro memoria per praesentes, quod prudentes ac ccsp. dni Stephanus Rosas judex primarius et coeteri jurati cives civitatis Colosvar vigore transactionis cujusdam in hoc ipso anno dni 1638 in congregatione dnorum regnicolarum ex edicto dictae suae Cels^nis principalis dni nri clem^mi in oppido Dees celebratae, factae ac editae in specificato anno currenti feria nempe 2-da proxima post dominicam Trinitatis 23-am per ccsp. Joannem Linczig, concivem et inhabitatorem civitatis episdem Colosvár, exhibuerunt nobis et praesentaverunt certos quosdam libros et fragmenta, partim typis mandatos, partim vero manuscriptos, Judaicam professionem redolentes, tali nempe, quo sequitur, quosdam illorum titulo insignitos, quosdam vero titulo carentes latinos et hungaricos, hac serie conscriptos.

1-mus intitulatur hoc modo: Paraphrasis libri Joob, secundum probatissimum Haebraicorum exemplarium veritatem, Hungarica melodia expressa, authore sapientissimo theologo Nicolao Pelidis Boghatio scripta in Szent Erzsébeth a. 1607. 22. Dec.

2-dus, Commentarius scriptus in epistolam b. Pauli ad Haebreos incerti authoris.

3-ius habet titulum hunc: Az megigazúlásról.

4. varia scribens sub nomine incerto.

5. Isagoge in epistolas Pauli scriptus anonimus.

6. Declamatio contra baptismum aduttorum *(igy)* manuscriptus anonimus.

7. Jacobus Paleologus, Cathekisis collocutorum, Petrus, Paulus, Samuel.

8. Refutatio scripti Petri Karolÿ, editi Vitebergae, scripta a Joanne Somero Pirnensi lectore scholae Claudiopolitanae in Transylvania.

9. Válaszúti Györgynek pécsi praedikatornak, Scharitza Máténál kenieknek *(igy)* praedikátorának Pesten való beszélgetésének az isten felől és az názáreti Jésus felől igaz oka és rendi.

10. De Jesu Christi invocatione, disputatio inter Faustum Socinum et Franc. Davidis.

11. De Jesu Christi filii dei natura, sive essentia, necnon peccatorum per ipsum expiatione. Disputatio adversus Andream Volanum.

12. Defensio Francisci Davidis in negotio: de non invocando Jesu Christo in precibus.

13. etiam est talis.

14. et 5-tus etiam sunt tales.

16. Refutatio scripti Georgii Majoris, authoribus Francisco Davidis superintendente et Georgio Blandrata doctore.

17. et 8-vus Refutatio scripti Petri Károlÿ, editi Vitebergae, scripta a Joanne Somero Pirnensi.

19. Declamatiuncula, contra praedestinationem Neotericorum.

20. Tractatus aliquot Christianae religionis, quos sequens pagina indicat.

21. De religione tractans quidam manuscriptus libellus, in pagina tertia dicit: Második rész summája vallásunknak.

22. Kérdezkedő könyvecske rövideden, az igaz vallásnak minden részeinek megmutatásáról, personae in terlocutores: praedikator, paraszt.

23. Summaria delinatio *(így)* doctrinae, quam ministri filii dei crucifixi profitentur in ecclesiis Hungaricis in Pannonia et Transylvania anno 1572.

24. A szentírás panaszolkodása azok ellen, kik vakmerőségből, avagy világ szereteti miatt, vagy az emberi gonoszságnak egyéb okai miatt őtet megutálták.

25. Sidó írásból magyarra fordíttatott szentséges isteni imádságok, anno 1609.

26. Az ó és új szövetségnek különbségéről és mindeniknek a szent írás szerint való mivoltáról.

27. De Jesu Christi invocatione, disputatio Fausti Socini.

28. Egy jeles tudós istenfélő férfiúnak Paleologus Jakabnak fogságában való elmélkedése és írása igen szép kereszténi fődolgokról az prágai tömlöczben.

29. An vetus creatio sit opus Trinitatis?

30. Mi különbség vagyon a lélek és az angyalok között? Fragmenta scripta.

31. Francisci Davidis confutatio responsionis Faustinae.

32. De dualitate tractatus Francisci Davidis, in tria capita distinctus.

33. et ultimus ita se habet: Következnek az Ábrahám Isák és Jákob istenének tiz szent parancsolati és annak magyarázati.

Super qua librorum praetitulatorum exhibitione et praesentatione eosdem dominos judicem et juratos cives quietos et pacificos duximus esse faciendos harum nostrarum vigore et testimonio litterarum mediante.

Datum feria secunda dicta proxima post dominicam Trinitatis 23-am anno 1638.

Lecta et correcta per eosdem requisitores.

(Más. orsz. levéltár Siklosi protocolum pag. 10.)

XIV.

1638. julius 3.

Tassy Gáspárnak Ferdinánd császár Rákóczyhoz küldött követének jelentése.

Augustissime imperator.

Dne dne clemtme.

Injunctum a Mtte Vra mihi munus nunciaturae ad principem Transylvaniae Georgium Rakoczi, ex benigno suo mandato prima die mensis Junii mihi exhibito, adjunctaque instructione et credentialibus ad dictum principem, humillime intellexi. Et licet defluxiones meae podagricae metum mihi facerent paroxismi, parui tamen pro eo, ac debui benignae voluntati Mttis Vrae, maturatisque privatis meis negotiis, ut potui in re non praevisa, undecima die ejusdem mensis Junii iter Cassoviam ingressus, vigesima die Albam Juliam, ubi tunc princeps agebat, perveni, ubi in hospitium, decenter instructum, receptus, post intervallum unius horae circiter, quendam ex praecipuis aulae familiaribus Stephanum Faj cum aliquot aliis misit princeps ad me salutatum, et per eosdem de audientia sequenti die mihi facienda, certum me fecit.

Die vigesima prima Junii horis matutinis multos aulicorum et currum sex equis junctum, cui ex primariis suis Matthias Huszar insidebat, pro me misit, deductusque in aulam cum ad conspectum principis perveni, post praemissam nomine Mttis Vrae salutationem, credentiales eidem exhibui; tum princeps benignam Mttis Vrae affectionem erga se et salutationem humillime accipere omniaque felicitatis vota cum sui devotione pluribus comprecatus, quid ultra dicturus essem, audire paratum se ostendit; tandem post consessum propositionem Mttis Vrae, ita sum hungarico idiomate exorsus, ut et verba instructionis quantum fieri potuit, eadem retinerem. Qua peracta, cupivit ea, quae dixi, in scriptis sibi exhiberi; statim exibui, siquidem pure descripta in eum finem apud me habui. Quartum punctum instructionis, ut videlicet explorarem ad quaenam et qualia media accommodationis princeps propensus foret, non inserui in hoc scripto quod ita censerem consultius fieri, si prius exploratum haberem principis animum de non restitutione occupatorum bonorum, et sic demum ad mentionem mediorum accommodationis devenirem.

Post haec coepit princeps de controversia Arrianorum, quae jam vigeret inter eos, et quod multi in judaismum declinassent, et de termino decisionis ex decreto regnicolarum praefixo, electisque septemdecim viris ex singulis receptis

religionibus copiose disserere. Tum de Turcarum imperatoris discessu, quem octava die Maii in Asiam trajecisse, ut rem prorsus indubitatam referebat, et iuxta computum ipsius quadraginta dierum itinere jam Constantinopoli abesse, et in signum ex quo ibidem longius eum moraturum conjectura esset, sultanas quoque praecipuas, die decima septima Maii post eum deductas, quod priore suo in Asiam discessu factum non fuerat. Apparatum ejus retulit a memoria hominum inauditum in porta, et exercitum ejus quingentorum millium. Hac aestate ad Suanum sic dictum locum pascuationem facere, qua finita, ipse Alepi subsisteret, quod recte in medio itineris existeret Constantinopoli Babilonium usque, postea exercitum tripartito immissurum in terram hostilem, cujus pars una circa Octobrem Babilonem obsideret, reliquae duae ferro et flammis omnia miscerent. Agitatum fuisse dicit in consilio antequam discederet per integram hebdomadam, quonam robur hoc suum convertere conducibilius foret. Circa quod variarunt sententiae, quibusdam placebat Hungariam invadere, simulque Cassoviam et Novam Arcem Archiepiscopalem obsidere, satis magnum operae pretium eum facturum, si haec duo loca obtineret. Aliis videbatur Polonia invadenda. Duo tandem fuere qui malum hoc cervicibus nostris, depulsum suis consiliis ultra mare ad Persas converterunt, alter passa ille transfuga, qui superiori expeditione Asiatica Ravanum Persicae ditionis fortalitium imperatori tradiderat, alter vero intimorum suorum acceptissimus, cui jam ante et filiam suam despondit. Discessum imperatoris praecesserunt, uti multi conjiciunt, signa aliquot inauspicata; nam magna pars pulveris sulfurei ad tantam expeditionem praeparati, jam in tunellis erat, cum nulla certa causa apparente, momento exarsit, plus centum operariis, qui circa eum laborabant, discerptis. In trajectu maris similiter aliquot centeni homines absorpti. Ipsemet imperator quod non expectato novilunio Constantinopoli discesserit, pro sinistro omine habetur. Sed neque Persa otiosus expectat tantum hostem, ad 25 milliaria circa Babyloniam omnia desolavit, armis aptos Babylonem introduxit, reliquam multitudinem in tutiora migrare fecit, quinquaginta millia propugnatorum habet Babylone, insuper ipse cum instructissimo exercitu hostem paratus praestolatur.

Deinde referebat quae, et nobis quam inopportuno loco sita duo desolata castella, niteretur jam Turca circa Jenővíam restaurare, quorum uni Erdőhegy, alteri Szarvas nomen [illegible] ex hoc totum tractum adusque Tibiscum infestari. [illegible] dedititia nondum sunt, subjici; ex altero vero clam [illegible] Jenőviensem et martaloczios ad meditullium T[illegible]

grassari posse. Et licet vezirium super eo requisivisset, adtamen prohibendae restaurationis causa septingentos mosquetarios, trecentos pedites hungaros et equites stipendiarios suos, in summa quinque circiter hominum millia praemisisse eo, sub ductu dni Sigismundi Kornis. Existimat tamen Turcarum vires contra nos jam non multum posse, siquidem a porta ottomanica totum illum tractum versus nos et passam Silistriensem, necnon aliquot janiczerorum millia destinata dicit ad recuperandum quoddam fortalitium ubi Tanais fluvius Nigrummare influit, per Kozakos Moscovitis subjectos occupatum et fortificatum, qui locus tanti momenti est, ut omnis negotiatio per illud mare interclusa sit Constantinopolim usque.

Vertit post haec sermonem ad negotia imperii, et cum ego pacem sperari dixissem, respondit sibi ante duos annos compertum pacem non futuram prius in imperio, quam palatinatus restitueretur Friderici filio, religio libera relinqueretur, et exuti bonis in integrum restituerentur. Addebat venisse sibi literas Venetiis ante duos vel tres dies, quibus scribitur Carolo Friderici filio, nunc in Westphalia agenti misisse regem Angliae ad militem conscribendum quadringenta millia aureorum. Waimariensem vero dicebat esse circa ducatum Wirtembergensem. Mihi incredibile visum, quod de colonello Sperreiter narravit, quod is, cum iussu Waimariensis decollandus esset, sponte sua fassus sit principi Wajmariensi premente eum facti conscientia, quod Gustavum regem Sveciae, cujus tunc armiger erat, ipse trajecisset in ultimo illo conflictu, corruptus a Walsteinio principe triginta mille talleris, et mille equitum colonellatu, quem Wajmar his auditis, statim in Svetiam vinctum misit.

Insuper visus est mihi princeps in casu Joannis de Werd et concaptivorum magnum rei momentum reponere, adeo ut cum de apparatu bellico sersmi ducis Bavariae ego aliquid interjecissem, hoc factum oportuisse respondit ante casum Joannis de Werd. Venetos quoque ajebat nunc militem conscribere, se tamen nescire qua de causa. Totum statum imperii et omnes casus bellorum qui uspiam fierent, dicebat aeque notum esse Turcis atque suae Matti et hoc per Venetos. Turcam enim novorum esse avidissimum, neque a se quicquam avidius expetere vezirium, quam ut de rebus nostris nova subinde princeps ipsi communicet, se tamen id nunquam facere, nisi prius communicato cum agente Vrae Mttis in porta, per suum ordinarium residentem.

Posthaec retinuit me in prandio, accersitoque majore suo filio Georgio Rakoczy, jussit ut interim me deduceret in conclave, ubi consultare consuevit, ipse vero cum exhibito

Elől Mikes Pál uram harmad magával fegyveresen jöve reám s monda: Mondd meg esse lélek kurva, hol az kisasszony? Én mondám: én nem töttem együvé is. Azonban reá találá egyik szolga az kisasszonyra; úgy verte karjában kisasszonyom az kést az legénnek; engemet mezítelen karddal vertek. Azonban az haját fogák kisasszonyomnak, úgy vonák elő, az hová bútt vala, elé hívák Mikes János uramat s monda az kisasszony: az istennek szent haláláért kérlek ne jőj, mert tudod hogy soha nem szerettelek s nem szeretlek, soha bizony veled nem lakom, ha elviszsz is. Sőt mikor elbúvék akkor ki akar vala az várból szökni, de én fogám meg s úgy nem szökheték alá. Azt mondja vala, hogy kész az halálra inkább, hogysem mint elvigyék. Az vár és ajtók bevagdalását is tudom, láttam és hallottam, mert onnan szaladánk fel. Hogy asszonyom Vitéz Lászlóné megérkezék, Mikes János uram az ablakon ki akara lőni, hogy asszonyomat általlője; Tarnóczy Sára asszony ragadá meg, ő kglme rántá vissza s úgy nem lőhete hozzá, mondván: istennek szent vére hullásáért ne lődd meg az anyámat. Hogy beérkezék az házban Vitéz Lászlóné asszonyom, Mikes János uram megszidá esse lélek vén kurvának, kisasszonyom nyakon ragadá, berántá az ajtón, mert Mikes János uram nem akarja vala bebocsátatni. Azt is tudom, hogy puskát, szablyát, mentét s dolmánt, ezüst pohárt vőnek el az várból: engemet penig Tarnóczi Sára asszonynyal elvőnek Zabolára. Mikes Zsigmondné asszonyom későn éjjel jöve haza s mondá Tarnóczi Sára asszonynak másnap reggel: bizony édes leányom én akartam nyoszolyód lenni tegnap, de későlém várni, én ezt régen akartam megcselekedni.

6. testis Demeter Andrásné Anna szentléleki an. 25. jurando fassa est: Mikor az várat felverék, látám Mikes Jánost, Mikes Mihályt, Mikes Pált, hogy ott forgódtak s verték az embereket keményen, meg azt is mondá nekem Mikes Mihály: ha egészség kell, oda ne menj te asszony.

7. testis kissebb Fábián János szentléleki an. 20. jurando fassus est: Én hallám Tarnóczi Sárának tolvaj-kiáltását és sívását rívását, harang fölenverését is hallám. Látám Mikes Mihályt is, hogy az vár előtt az víz mellett forgolódik vala egy puskával, még Fazekas Istvánnak az puskával taszítá az kezét, hogy által akar vala az vár fele menni segétségre, hallám azt is, hogy mondja vala Mikes Mihály: minden ember csendes legyen, mert mi fejedelem hírével jöttünk ide.

8. testis Kálmán Istvánné Piroska szentléleki an. 50 jurando fassa est: Mikor Mikes János, Mihály és Pál Vitéz Lászlóné asszonyom várát felverék, Tarnóczi Sára asszont elkapák, hallottam az kisasszonynak tolvaj-kiáltását sívását és

temporis rex benigne confirmavit, sperare se, quod et Vra Mttas clementer annuere dignabitur majorum suorum confirmationi, nec morabitur servitores suos hujus negotii gnaros ad Mttem Vram expedire, addebat porro, quod nec ego haberem plenipotentiam de hoc negotio cum ipso tractandi. Quod vero ad occupationem, secutus esset emtsimi quondam cardinalis Pazmany sententiam, cujus literas in specie retineret adhuc, quod bonorum administratio ipsi competeret, orphanos tantum educationi Mttis Vrae permitteret. Idem sensit illmus dnus comes a Trautmansdorff in nuperis comitiis ab hominibus suis requisitus, quod bonorum administratio de jure ipsi competeret, quod ipsum binis literis Posonio sui homines ipsi perscripserunt. Institisse quoque apud rdsmum dnum cancellarium dictos homines suos ut super hoc negotio resolutionem procuraret a Vra quoque Mtte, sed quia non fecit, protestati sunt iidem homines ipsius coram judicibus ordinariis, et protestatorias literas superinde extraxerunt. Reliqua etiam suae administrationis obstacula tanta non essent, nam et ipse brevi suos filios in hoc regnum mittet ad habitandum et in bonis suis residendum praesertim majorem natu, qui jam decimum octavum annum ageret, minorem autem adusque natalitia festa adhuc in studiis retineret. Administrationis autem bonorum se eam rationem velle instituere, ut per peculiares officiales administrentur, et omnes eorum proventus separatim reponantur, nec quicquam proventibus suis immisceatur. Et porrexit mihi literas ad Mtem Vram sonantes, quas et accepi, videns quod omnia ad ablegatorum suorum expeditionem rejiceret, et tum his verbis respondi: Illme princeps, ego tenorem instructionis a sua Mtte mihi datae libenter executus fuissem, nec existimo a parte mea quidquam in ea hucusque desideratum; insuper si quid Illtas Vra mihi replicare voluisset, paratus fui respondere, imo supererant plura adhuc Illti Vrae per me proponenda (hic significavi quae in quarto puncto erant instructionis meae), an videlicet cessura esset administratione bonorum aut quae media proponeret accomodationis hujus negotii: sed quia Illti Vestrae aliter placet refragari non possum quin literas accipiam. Verum ut antea, omnia ad expeditionem suorum ad Mttem Vram rejecit. Facta dehinc valedictione in hospitium revectus fui, princeps autem ut primum currus ejus ex hospitio meo reductus fuit, statim eidem insedit et discessit ad nuptias Georgii Toldi, qui repudiato priori uxore, aliam tunc super induxit. Mihi vero cum literis patentibus adjunctus fuit nobilis quidam ex aulica ejus militia, qui me ad fines usque Hungariae comitatus, in itinere necessaria procuravit, Tasnadinum usque.

demque statibus et ordinibus judicium et justitiam in prae-(notat)is recepturos expectavit, iidem tamen incatti sese a facie juris absentantes nram et praescriptorum statuum in praesentiam personaliter evocati non venérunt neque miserunt, sed sese in totali actione et acquisitione actoris, nota videlicet perpetuae infidelitatis convinci et aggravari permiserunt. Supplicavit exinde dicti actoris procurator, quatenus nos ratione praemissorum omnium judicium et justitiam impendere et administrare dignaremur. Verum quia prout ex praemissis convincebatur sepedicti incatti non observatis, quinimo violatis legibus seu constitutionibus regni super evitandis et puniendis hujusmodi nefariis actibus firmiter positis et sancitis publicis, aliisque specialibus nris mandatis nihilipensis et rejectis contra strictissimam divini et humani juris (regu)lam superioribus temporibus circa festum, ut praemissum est, beatae viduae Elisabethae in a. d. 1637. proxime transacto praeteritum, manibus armatis seu potentiariis, nonnullis illicitae suae machinationis sociis se complicibus aliis eotum penes sese assumptis in raptum superius expressae puellae Sarae Tarnóczi clandestinarie conspirantes castrum seu castellum praetitulatae Sophiae Karolÿ primum Sebastiani Tarnóczy, expost vero Ladislai Vitéz condam generosorum relictae viduae in possesione Zentlélek vocata sedeque Siculicali Kézdi existenti extructum, effractis ejusdem castri portis, violato superventu invadendo et expugnando, eandem puellam Saram Tarnóczi quoad tunc in eodem castro constitutam secum eisdem rapuisse et abduxisse et ob ejusmodi patrata vetita eosdem incattos antelatus director per modum legitimi processus observante rationem super praemissis omnibus reddituros et judicium ac justiciam recepturos nostram ac praescriptorum regni nri statuum et ordinum in praesentiam medio antenotatorum Martini Inche ac Michaelis Makfalvi hominum nrorum in futuram eo tunc, jam vero praesentem dominorum regnicolarum generalem congregationem primo et aliis subsequentibus diebus praescriptorum comitiorum comparituros evocari fecisse, instante autem praenotata dieta ac nobis modo praemisso una cum praetactis statibus et ordinibus regni ad (impendendum) in hujusmodi casibus judicium moderativum facie sedis nrae judiciariae pro tribunali sedentibus, idem director toties dictos incattos ad (accio)nem et acquisitionem suam de jure responsuros proclamari commisisse, iidem tamen incatti congruis diebus et horis praescriptae congregationis per actoris procuratorem coram nobis et dictis regni nri statibus expectati ad recipiendum judicium nram et eorundem statuum in praesentiam venire vel mittere neglexisse, sed sese a facie juris prorsus absentando

Mttas Vra non esset permissura hanc occupationem, princeps ad haec respondisset, neque ego cedam.

Caeterum clme dne cum mentes hominum multis simulationum involucris tegi possint, ideo nec affirmari possunt neque negari praetextus praeparationis ejus bellicae contra ne vel penes Turcam fiant, privatorum tamen apparatum aduerti adhuc in Transylvania nullum, nec ab ullo mihi suggesta est tam certa et subita ejus eruptio, qualis in his partibus libere et communiter narratur, ut proinde non immerito, qui ista spargunt iquisitione facta jure interrogari deberent, quo authore et quibus indiciis tam audacter talia vulgare ausu temerario praesumant. De reliquo clme dne defectus in hac commissione admissos exilitati meae benigne adscribere neque caesarea sua gratia complecti suplex oro ne Mttas Vra dedignetur. Deus faciat Mttem Vram etc. Datum Cassoviae, die tertia Julii A. 1638.

Scrtmae Creae et Rgae Mttis Vrae
fidelis humillimus et perpetuus
subditus
Caspar Tassy m. p.

Kívül a czím mint rendszerént, két spanyolviasz pecsét.
Ad N^m 66. A. 1638.

(A Jászay-gyűjteményből.)

XV.

1638. julius 1—16.

A deési complanatio.

a)

1638. jul. 1—7.

A regnicolaris deputatió végzései.

Confessio receptae Unitariae religionis in Transylvania, per honorabilem Danielem Beke, superintendem ejusdem receptae Unitariae religionis, ac alios ab adhaerentes, in generali universorum dominorum statuum et ordinum trium nationum Transylvaniae, partiumque Hungariae, eidem incorporatarum conventu, Albae Juliae, festo b. Georgii martiris et militis, die scilicet vigesima tertia Aprilis proxime elapsi, in hoc anno praesenti millesimo sexcentesimo Trigesimo octavo celebrato exhibita, hujusmodi tenoris.

ablata manibus dir(ectoris nri pro fisco nro) principali jure primordiali annectenda et incor(poranda et in) perpetuum casu ex praemisso tenenda ac possidenda inhibitione, contradictione, repulsione incattorum ac aliorum etiam quorumlibet praevia ratione non obstante traditis et assignetis. Occultatores vero rerum mobilium, si qui fuerint, et easdem vestram ad ammonitionem producere recusaverint, evocetis eosdem ibidem ad 15-tum diem a die evocationis vestrae ipsis ex hinc fiendae conputandum nram in praesentiam rationem occultationis earundem rerum mobilium reddituros sufficientem; certificantes nihilominus eosdem ibidem, quod sive ipsi termino in praescripto modo praemisso coram nobis compareant, sive non, nos tamen partis ad comparentis instantiam id faciemus in praemissis, quod juris dictaverit ordo. Et post hec vos seriem hujusmodi executionis vrae, prout per vos fuerit expedita, nobis fide vra mediante referre vel rescribere modis omnibus debeatis et teneamini. Secus non facientes. Praesentibus perlectis exhibentibus restitutis. Datum in civitate nra Alba Julia die 10. m. Maii a. d. 1638.

(L. S.) Lecta et extradata per me magistrum Ladislaum Czehffey ill^mi dni dni principis Tranniae prothonotarium m. p.

et coram me Stephano Kassay ejusdem ill^mi dni dni principis Tranniae prothonotario. m. p.

Kirül: Mikes Mihály, János és Pál uramék ellen sententia 1638. die 10. Maii Albae Juliae.

A Thaly Kálmán által szerkesztett »Történelmi Kalászok« 101-ik lapján olvasható Rákóczy Györgynek 1637. decz. 1-én kelt rendelete az öreg Mikeshez Tarnóczy Sárának kiadása ügyében.

(Eredetije a vörösvári ltban capsa 20., fasc. 3. Nr. 12.)

e)

1638. maj. 23.

Az unitarius könyvek elkobzása.

Quietantia Colosvarien(sium) super reportatione in capitulum hoc, quorundam librorum Haereticorum et Judaizantium.

Nos requisitores litterarum et litterarium instrumentorum in sacristia sive conservatorio capituli ecclesiae Albensis Transylvaniae repositarum et locatorum ac aliarum quarumlibet judicariarum deliberationum, legitimorumque mandatorum

Eiusdem unitariae receptae religionis in anno domini millesimo quingentesimo septuagesimo nono die secunda Julii Claudiopoli congregatorum de divinitate, adoratione, invocatione, regnoque Christi, ex libris sub rege serenissimo quondam Joanne secundo electo rege Hungariae impressis ac publicatis conscriptus, exhibitus vero illustrissimo ac celsissimo principi domino domino Georgio Rakoci, dei gratia principi Transylvaniae partium regni Hungariae domini et Siculorum comiti, domino nostro clementissimo, ac ejusdem dominis consiliariis, caeterisque praecipuis delegatis personis in congregatione in oppido Deés ad primum diem Julii ex universorum statuum et ordinum regni communi deliberatione, per eundem dominum principem nostrum indicta exhibitus sequitur hoc verborum tenore:

1. Credimus et confitemur Jesum illum a Nazaret, esse filium Altissimi unigenitum, dicique Deum juxta genuinum sensum scripturae sacrae propter has causas:

1. Quia conceptus est de spiritu sancto. Matt. I. Luc I.

2. Quia unctus est spiritu sancto et virtute prae suis consortibus, et accepit spiritum sine mensura Joan. 3. Heb. 1. Act. 10. Luc. 4.

3. Propter potestatem et gloriam, quam pater illi in coelo et in terra, postquam resurrexit a mortuis plenarie dedit. Rom. I. Philip. 2. Matt. 28. Eph. 1. Act. 2.

4. Quibus Deus pater in plenitudine temporis restauravit et condidit omnia per ipsum, deditque illum nobis, ut per illum salvemur et vitae aeternae haereditatem accipiamus. Eph. 1. ». Colos. 1. 1. Joan. 5. Act. 4. Rom. 3. Joan. 3. 5. et 6.

2. Hunc eundem Jesum Christum credimus colendum et adorandum esse, quia pater dedit omnia filio, Matt. 5. 11. et praecepit ut illum audiamus, in ipsum credamus, ipsum colamus, adoremus Matt. 3. 17. ideo omnes thesauros scientiae et sapientiae in eo abscondidit Col. 2. ut ex plenitudine ejus et nos omnes accipiamus Joan 1. ut scilicet colentes filium, colamus patrem, et credentes in filio credamus in patrem, quia pater in filio honoratur. Joan. 5.

3. Confitemur quod Jesus ille verus Messias, dum fuit in terris, contulit et etiam nunc confert bona spiritualia fidelibus per verbum et spiritum, ideoque invocandus est, propterea enim a Deo patre in illum bona omnia collata sunt, ut illa ab ipso confidenter in nostris necessitatibus petamus et speremus. Hinc quod postquam exhibitus in mundum venit, ad ipsum multi confugerunt dicentes: Jesu fili David miserere mei. Matt. 15. Marc. 10. Item: Domine Jesu suscipe spiritum meum; Act. 7. neque tamen ut Deus ille pater, ex quo omnia,

invocatur I. Cor. 8. neque etiam ea forma invocationis, qua Patrem invocamus, nempe dicendo: Pater noster etc., sed ea ratione, ut id, quod deus pater illi contulit, certi simus Christum id nobis oppulenter largiturum, quemadmodum ipsemet promisit: Quicquid petieritis in nomine meo, ego faciam, Joan. 14. Item: Ego dabo vobis os et sapientiam Luc. 21. Item: Vitam aeternam do eis, Joan. 10. Neque enim eo pacto mediator noster est, ut nihil nobis conferat, aut quod ab eo nihil petendum, expectandum atque etiam sperandum sit, cum eo fine omnia a deo patre suo coelesti acceperit, ut ab ipso ea omnia, in nos tanquam membra ipsius derivarentur.

4. Dicimus etiam cum scriptura sacra, quod Jesus ille Christus, qui dicitur caput nostrum, sit nunc quoque ecclesiae rex et regat per spiritum suum fideles suos, domineturque super vivos et mortuos, Rom. 14. Imo quod regat omnia verbo potentiae suae, Heb. 1. Nam Christum ideo nobis pater dedit, ut in suis fidelibus nunc regnet, et illis vitam aeternam conferat, et ipse sit solus sub coelo, in cujus nomine nos salvos fieri oporteat. Act. 4. Et quamvis I. Cor. 15. dicatur tunc futurum finem, quando filius tradiderit regnum deo et patri, et cum omnia fuerint illi subjecta, non tamen ex eo consequitur, Christum nostrum deum regem nunc non esse, cum idem dicatur, oportere illum regnare, donec illi omnia subjiciantur.

Complanatio ejusdem controversiae de divinitate et adoratione, invocationeque domini nostri Jesu Christi, superioribus annis, circa praemissam confessionem et consensum inter dictum Danielem Beke, et caeteros eidem adhaerentes ab una, parte vero ab altera, honorabilem Matthiam Ravium ministrum receptae Unitariae religionis in civitate Colosvar ac alios sibi adhaerentes exortae et agitatae, per dictum dominum Principem nostrum clementissimum, ejusdemque dominos consiliarios delegatasque ad id praecipuas personas, vigore publicae constitutionis, in generali conventu Albano sancitae, in oppido Dees et conventu ibidem celebrato facta, quae sequitur in haec verba:

Az miképen Dávid Ferencz condemnálása után Demetrius Hunyadi püspöknek idejében az unitaria religion levő ministerek ezen megegyeztenek, hogy az úr Jezus Chrisztusnak, az atya istentől adatott istenségét vallani, igaz istennek hirdetni kell, és imádni, és segítségül híni, segítséget tőle kérni, ez ellen pedig senki se titkon, se nyilván ne tanítson, se ne szóljon, sőt az szerint tanítson, praedikáljon és énekeljen, az Jézus Christust pedig isteni tisztelettel imádják és directe segítségül híják, úgy mint kinek hatalma vagyon idvözíteni és el is kárhoztatni az embereket. Ez pedig az ecclesiastica di-

sciplinának harmadik articulusának »de officio ministrorum« világosb declaratiojára az ecclesiastica disciplinában verbotenus beirattassék, kinek beirását nem difficultálhatják, mert in loco publico mind az püspök mellette lévő ministerekkel, s mind pedig az unitaria recepta religion levő főemberek sponte megvallották. Az mit azért ilyen publice vallottak és vallnak, méltán az disciplina articulussában is beirattatik.

Az sacramentumok administrálásában is legyen az recepta unitaria religio és ecclesiastica disciplina szerint, a kisdedek, gyermekek, Atyának, Fiunak és Szent Léleknek nevében kereszteltessenek meg, az úrvacsorájában a pohár az communicansok kezében adassék, magok igyanak belőle, mint az unitaria magyar ecclesiában.

Az ecclesiastica disciplinát, úgy az mint már mostan az recepta unitaria religiohoz conformaltatott, felvövén Ravius Mátyás, az ecclesia püspökének elegendő gondviselése leszen reá, mostan az előbbeni tisztiben és tisztességében béállatik, és megtartatik.

Akárminemű injuriák és bántódások löttenek volna ultro citroque Szőrös Mátyás és mellette levők között, és a püspök Dániel Beke, s hozzá tartozó ministerek, kolosvári birák, polgárok, és communitás, s több unitaria recepta religión levő statusok között, azok mindenestől örök feledékenységben és amnistiában mennjenek, és azokért sem most sem ennek utánna is egyik féltől is, sem titkon sem nyilván, semmi nemű úton, és praetextus alatt boszszuállás ne lehessen, ne is legyen; egymás ellen ha cáptalanokban avagy akárhol protocolumokban protestatiók és egyéb jövendő boszszuállásra való irások löttenek volna, utrinque cassaltassanak és annihiláltassanak in perpetuum.

Mindazáltal az sidózók és az Jézus Christus igaz istenségének, és dicsőségének káromlói ez amnistiától most és ennek utánna is in perpetuum excludáltassanak és pro exclusis habeantur.

Mentől hamaréb lehet az unitarius superintendens sinodust convocáljon, és az unitaria cofessiot és consensust, s ecclesiastica disciplinát, az mint mostan eligazittatott, minden unitarius ministereknek, mestereknek publicálja, s igen serio injungálja, hogy mind ministerek, mesterek és kántorok az szerint praedikáljanak, tanítsanak és énekeljenek, sub poena notae infidelitatis.

Azon sinodusban formáljanak és irjanak oly catechismust is, mely conformis legyen per omnia az recepta unitaria confessiohoz, consensushoz és ecclesiastica disciplinához, az mint mostan eligazíttatott, mely catechismust az jövendő

terminusra reportáljanak az mi kegyelmes urunk ő nagysága méltóságos személye eleiben, és akkor jelen leendő tanácsurak és tábla birái eleiben, és ha az felűl megiratott recepta unitaria religióhoz conformisnak találtatik, annakutánna minden unitária ecclesiákban és scholákban az szerint tanítsák és tanúlják.

Ha kik az mostan eligazittatott recepta unitaria confessió ellen vétenének, azoknak megbüntetésében való authoritást az országnak supremus magistratussa az unitarius püspöknek és consistoriumnak nem engedhet, holott azelőtt való fejedelmek is azt az authoritást magoknak reserválták, a mint ezen dolog az országnak régi articulussából constal.

Ha azért az unitaria religion levők közzűl, akár ecclesiastica, s akár secularis personák légyenek, az mostan eligazíttatott recepta unitaria religio ellen tanítana, írna, vallana és újabb újítást indítana, ad instantiam directoris az országgyűlésére evocaltassanak és mint innovatorok, és publicae pacis perturbatorok, comperta rei veritate, in nota perpetuae infidelitatis convincaltassanak.

Ha pedig az unitarius ministerek, mesterek külső rendtartásokban, erkölcsökben, magok viselésekben az ecclesiastica disciplina ellen delinqualnak, azokat a püspök és az consistorium büntessék az disciplina szerint.

Ha kiknél akár ecclesiastica, s akár secularis personáknál, oly könyvek, írások, és káromlásra formáltatott képek volnának, melyek az mostan eligazíttatott recepta unitaria religio ellen valók, mindazokat az könyveket, írásokat és képeket minden ember felkeresvén, tartozzék az jövendő szent Márton napjára az fejérvári cáptalanban bévinni, ennek utánna pedig, aféle könyveket, irásokat és képeket senkinek szabad ne legyen írni, nyomtatni, vagy másunnan az országban behozni, sub poena nõtae infidelitatis.

Ha az unitaria religion levők közzűl, az mostan eligazíttatott recepta unitaria religionak confessioja szerint könyvet irna is valaki, de azt kinyomatni és kibocsátani, az országnak fejedelme hire nélkűl semmiképen ne merészelje, sub eadem poena notae infidelitatis.

Mivel pedig az aratás jelen levén az unitarius püspök sinodust mostan mindjárást nem convocálhat, concludáltatott, hogy az mostani eligazíttatott unitaria recepta confessiót és complanatiót leiratván, és kezekben vévén, innet ecclesiájokban redeálván, az unitarius ministerek, ecclesiájokban első [illegible] jokban publice publicálják, és annak vallására s követ[illegible] és megtartására minden alattok levő hallgatókat kö[illegible] rítsenek.

grassari posse. Et licet vezirium super eo requisivisset, attamen prohibendae restaurationis causa septingentos mosquetarios, trecentos pedites hungaros et equites stipendiarios suos, in summa quinque circiter hominum millia praemisisse eo, sub ductu dni Sigismundi Kornis. Existimat tamen Turcarum vires contra nos jam non multum posse, siquidem a porta ottomanica totum illum tractum versus nos et passam Silistriensem, necnon aliquot janiczerorum millia destinata dicit ad recuperandum quoddam fortalitium ubi Tanais fluvius Nigrummare influit, per Kozakos Moscovitis subjectos occupatum et fortificatum, qui locus tanti momenti est, ut omnis negotiatio per illud mare interclusa sit Constantinopolim usque.

Vertit post haec sermonem ad negotia imperii, et cum ego pacem sperari dixissem, respondit sibi ante duos annos compertum pacem non futuram prius in imperio, quam palatinatus restitueretur Friderici filio, religio libera relinqueretur, et exuti bonis in integrum restituerentur. Addebat venisse sibi literas Venetiis ante duos vel tres dies, quibus scribitur Carolo Friderici filio, nunc in Westphalia agenti misisse regem Angliae ad militem conscribendum quadringenta millia aureorum. Waimariensem vero dicebat esse circa ducatum Wirtembergensem. Mihi incredibile visum, quod de colonello Sperreiter narravit, quod is, cum iussu Waimariensis decollandus esset, sponte sua fassus sit principi Wajmariensi premente eum facti conscientia, quod Gustavum regem Sveciae, cujus tunc armiger erat, ipse trajecisset in ultimo illo conflictu, corruptus a Walsteinio principe triginta mille talleris, et mille equitum colonellatu, quem Wajmar his auditis, statim in Svetiam vinctum misit.

Insuper visus est mihi princeps in casu Joannis de Werd et concaptivorum magnum rei momentum reponere, adeo ut cum de apparatu bellico sersmi ducis Bavariae ego aliquid interjecissem, hoc factum oportuisse respondit ante casum Joannis de Werd. Venetos quoque ajebat nunc militem conscribere, se tamen nescire qua de causa. Totum statum imperii et omnes casus bellorum qui uspiam fierent, dicebat aeque notum esse Turcis atque suae Matti et hoc per Venetos. Turcam enim novorum esse avidissimum, neque a se quicquam avidius expetere vezirium, quam ut de rebus nostris nova subinde princeps ipsi communicet, se tamen id nunquam facere, nisi prius communicato cum agente Vrae Mttis in porta, per suum ordinarium residentem.

Posthaec retinuit me in prandio, accersitoque majore suo filio Georgio Rakoczy, jussit ut interim me deduceret in conclave, ubi consultare consuevit, ipse vero cum exhibito

scripto secessit in suam habitationem. Ibi cum filiis ejus, et aliquot primariis viris, per horam circiter usque ad prandii tempus moratus, iterum ad principem reductus, ad prandium exeuntem principem praecessi, salutata prius jussu principis conjuge sua in eadem domo audientiae. Post prandium similiter intrantem principem praecessi, et post aliquam moram reductus sum eodem modo in hospitium.

Die vigesima secunda Junii devectus iterum ad principem, primo statim sermone retulit venisse sibi literas eo die a dno Sigismundo Kornis, in quibus scriberet Turcam ad reparationem duorum castellorum cum magna manu militum venire et solum peditatum constare quinque millibus, quod quidem fieri posse, et si non crederet, dandam esse nihilominus operam ipsi, ne patria illa per ejus incuriam aliquod damnum acciperet, proinde consiliaris suis indixisse, ut Tordam convenirent, illinc porro maturandum sibi esse in oppidum Des, ad terminum Arrianis praefixum, et ita prae se tulit ac si molestum fuisset ipsimet, quod non potuisset diutius mecum agere. Postea accepit literas ad Mtem Vram exaratas, praemissaque humillima salutatione, suam devotionem erga Mttem Vram, et inserviendi studium, quo ipse non tantum foederis necessitudine obligaretur, sed quia etiam bona sua haberet in ditioni Mttis Vrae, verbis submissione plenis declaravit. Antequam porrigeret literas, ego sermonem ejus ita excepi: Illustrissime Princeps, non sum ita expeditus a sua Mtte ad Illtem Vram, ut hinc cum literis tantum expedirer, poterat enim hoc per cursorem aliquem fieri, neque tot fatigiis et impendio opus erat; sed veni cum credentialibus et cum instructione suae Mattis, et peto resolutionem ad puncta Illtati Vrae heri porrecta, et quidem resolutionem talem, quam ego postea in relationem meam inserere et referre possim suae Mtti. Respondit puncta ista jam antea sibi nota tam ex benignis suae Mttis, quam etiam rdmi dni cancellarii literis, ad quas ipse die decima nona Maii rescripsisset rdmo dno cancellario, quod propediem missurus esset suos homines ad Vram Mttem, totumque suum jus et rationem facti repraesentaturus, cum inventario bonorum quantum vel brevi hoc tempore superesset ex iis, quae post obitum patris et demum matris orphanorum istorum inventata fuerunt. Respondi ego ut hoc ipsum jam velit praestare. Prohiberi se dixit quod rationem adventus mei non praescivisset, literaliaque instrumenta ex arce Fogaras tam cito habere non possit, nam ut est status Transylvaniae, se talia Albae Juliae servare non solere. Testamentariam vero dispositionem patris sui Patakini haberet, quae ad duas lineas extenderetur etiam post defectum ipsorum, quam dispositionem siquidem ejus

temporis rex benigne confirmavit, sperare se, quod et Vra Mttas clementer annuere dignabitur majorum suorum confirmationi, nec morabitur servitores suos hujus negotii guaros ad Mttem Vram expedire, addebat porro, quod nec ego haberem plenipotentiam de hoc negotio cum ipso tractandi. Quod vero ad occupationem, secutus esset emtsimi quondam cardinalis Pazmany sententiam, cujus literas in specie retineret adhuc, quod bonorum administratio ipsi competeret, orphanos tantum educationi Mttis Vrae permitteret. Idem sensit illmus dnus comes a Trautmansdorff in nuperis comitiis ab hominibus suis requisitus, quod bonorum administratio de jure ipsi competeret, quod ipsum binis literis Posonio sui homines ipsi perscripserunt. Institisse quoque apud rdsmum dnum cancellarium dictos homines suos ut super hoc negotio resolutionem procuraret a Vra quoque Mtte, sed quia non fecit, protestati sunt iidem homines ipsius coram judicibus ordinariis, et protestatorias literas superinde extraxerunt. Reliqua etiam suae administrationis obstacula tanta non essent, nam et ipse brevi suos filios in hoc regnum mittet ad habitandum et in bonis suis residendum praesertim majorem natu, qui jam decimum octavum annum ageret, minorem autem adusque natalitia festa adhuc in studiis retineret. Administrationis autem bonorum se eam rationem velle instituere, ut per peculiares officiales administrentur, et omnes eorum proventus separatim reponantur, nec quicquam proventibus suis immisceatur. Et porrexit mihi literas ad Mtem Vram sonantes, quas et accepi, videns quod omnia ad ablegatorum suorum expeditionem rejiceret, et tum his verbis respondi: Illme princeps, ego tenorem instructionis a sua Mtte mihi datae libenter executus fuissem, nec existimo a parte mea quidquam in ea hucusque desideratum; insuper si quid Illtas Vra mihi replicare voluisset, paratus fui respondere, imo supererant plura adhuc Illti Vrae per me proponenda (hic significavi quae in quarto puncto erant instructionis meae), an videlicet cessura esset administratione bonorum aut quae media proponeret accomodationis hujus negotii: sed quia Illti Vestrae aliter placet refragari non possum quin literas accipiam. Verum ut antea, omnia ad expeditionem suorum ad Mttem Vram rejecit. Facta dehinc valedictione in hospitium revectus fui, princeps autem ut primum currus ejus ex hospitio meo reductus fuit, statim eidem insedit et discessit ad nuptias Georgii Toldi, qui repudiato priori uxore, aliam tunc super induxit. Mihi vero cum literis patentibus adjunctus fuit nobilis quidam ex aulica ejus militia, qui me ad fines usque Hungariae comitatus, in itinere necessaria procuravit, Tasnadinum usque.

De occulta militum in ditione Mattis Vrae conscriptione ad rationem principis, cum nihil certi habere potuerim, mentionem nullam feci.

De principibus Valachiae, Transalpinae, et Moldaviae haec habeo. In praesens quidem a bello abstinent, sed quia odium adhuc inter eos viget, parati sunt contra vim mutuam si quae pars eam intentaret, et quidem Moldavus dicitur ea conditione relaxavisse suis tributum, ut singulae duae domus unum equitem praestarent, et insuper viritim parati essent ad insurgendum, ubi postularetur. Princeps autem Transylvaniae Transalpino favet.

De legato aliquo hostium Mttis Vrae apud principem occulte diversato nihil certi potui cognoscere, sed Belgae vel Hollandi putantur aliquid agitare, et forte quod eandem oblationem facerent principi huic, quam fecerant Betlemo, nimirum quinquaginta tallerorum millia menstruatim Constantinopoli deponere.

Exploratores ex officialibus militaribus germanis, pro certo narratur, princeps quatuor expedivisse, qui in imperio ubique omnia perlustrarent.

Ipsemet princeps retulit mihi quod paulo ante meum adventum redierit ex Lugas et Karansebes, abest autem Lugas Temesvarino quatuor milliaribus. Ipse quidem solam visitationem praetendit locorum illorum, quod ea nunquam vidisset, alii tamen in ditione Mattis Vrae sinistre interpretantur, quasi cum vezirio occultum habuisset tractatum, sed ego in Transylvania nihil tali potui rescire, imo audivi, quod aegre tulerit Turca hanc illius profectionem et quod ex nonnullis minutioribus castellis uxores suas fecerint migrare Turcae, princeps in singulis non totum triduum exegit.

Ad extremum si licet clementissime imperator tenuem meam conjecturam adjicere, existimo principem hunc non ita ignarum juris, ut non percipiat rationes Mttis Vrae circa occupationis factum, legibus regni congruentes et validas nec ab ipso solubiles esse, quin imo si quis in regno ipsius tale quid contra ipsum designasset, magno fore illi constituturum. Existimo proinde vel in experta clementia Mattis Vrae ipsum spem habere, vel si verum est, quod dicitur erupturos breui harum partium status quocunque tandem, et quod omnes difficultates et controversiae circa religionem ab ipso tanquam ab origine fluxerint in comitia, si inquam haec vera sunt, non dubium, quin spem in praevisa vel praeparata seditione habeat collocatam. Cuius rei argumento aliquo mihi est id, quod levi auditu percepi nimirum cum bona orphanorum occuparet factum fuisse principi mentionem inter prandendum, quod

Mttas Vra non esset permissura hanc occupationem, princeps ad haec respondisset, neque ego cedam.

Caeterum clme dne cum mentes hominum multis simulationum involucris tegi possint, ideo nec affirmari possunt neque negari praetextus praeparationis ejus bellicae contra ne vel penes Turcam fiant, privatorum tamen apparatum aduerti adhuc in Transylvania nullum, nec ab ullo mihi suggesta est tam certa et subita ejus eruptio, qualis in his partibus libere et communiter narratur, ut proinde non immerito, qui ista spargunt iquisitione facta jure interrogari deberent, quo authore et quibus indiciis tam audacter talia vulgare ausu temerario praesumant. De reliquo clme dne defectus in hac commissione admissos exilitati meae benigne adscribere meque caesarea sua gratia complecti suplex oro ne Mttas Vra dedignetur. Deus faciat Mttem Vram etc. Datum Cassoviae, die tertia Julii A. 1638.

Scrtmae Creae et Rgae Mttis Vrae
fidelis humillimus et perpetuus
subditus
Caspar Tassy m. p.

Körül a czím mint rendszerént, két spanyolviasz pecsét.
Ad N^m 66. A. 1638.

(A Jászay-gyüjteményből.)

XV.

1638. julius 1—16.

A drési complanatio.

a)

1638. jul. 1—7.

A regnicolaris deputatió végzései.

Confessio receptae Unitariae religionis in Transylvania, per honorabilem Danielem Beke, superintendem ejusdem receptae Unitariae religionis, ac alios sibi adhaerentes, in generali universorum dominorum statuum et ordinum trium nationum Transylvaniae, partiumque Hungariae, eidem incorporatarum conventu, Albae Juliae, pro festo b. Georgii martiris et militis, die scilicet vigesima tertia Aprilis proxime elapsi, in hoc anno praesenti millesimo sexcentesimo Trigesimo octavo celebrato exhibita, hujusmodi tenoris.

Hiszünk az Jézus Chrisztusban, mi egy urunkban, a ki által mindenek I. ad Cor. 8., az magosságbeli istennek fiában, Luc. I. a ki által az utolsó időben az isten szollott. Heb. I. a kit úrrá és Chrisztussá tött és a kit mindeneknek örökösévé tött, Act. 2. az ecclesiának fejévé, Col. I. Ephes I. 4. et 5. egyetlen egy közbenjárónak I. Tim. 2. élőknek és megholtaknak királyának és birájának, Joan. I. 2. 18. 19. Act. 10.

Ez istennek fiát sem láthatatlannak, sem halhatatlannak, sem mindennek felett való istennek, sem az kitől mindenek löttek volna, vagy magától való istennek nem mondjuk soha, hanem istentől való istennek, világosságtól való világosságnak, igaz istentől való igaz istennek, az bölcs istentől való bölcsnek, és az halhatatlantól való halhatatlannak, és hogy ezek adattattak az isten fiának, amaz embernek, a ki fogantatott szentlélektől, és született szűz Máriától, mert mind ezeket ő neki az atya adta.

Ezeket pedig vallásunk szerint mondjuk, hogy világosban megérthesse minden, hogy az Chrisztus mindeneket az atyától vött és magától semmie nincsen.

Valljuk, hogy az Jézus Chrisztus istennek amaz egy fia, kiről gyakorta az isten az égből tanubizonyságot tött. Mát. 3. 17. Luc. 3. és az kit régen az asszony állatnak magvából Adámnak megígíre, Genes. 3. annak utánna az pátriárcháknak az Ábrahámnak magvából Genes. 12. 18. 23. et. 26. Item. Act. 3. Eccl. 44. annak utánna Dávidnak az ő magvából Psal. 7. 83. et 110. és a kiről csak egyedűl, és nem másról egyébről jövendöltenek minden próféták és kiváltképen Móyses, prófetált mondván: prófétát támaszt te nektek az isten az ti atyátok fiai közzűl hozzám hasonlót Deut. 18. Act. 3. 7. ugyan azon látható Jézus Chrisztust mondjuk, hogy az atya istennek egyetlen egy szülött fia Joan. I. és minden teremtett állatok és holtak között első szülött Col. I. Heb. I. melyen kivűl más nincsen, Esa. 45. És az ki az világnak végezeti után az atyának alája vettetik I. Cor. 15. ugyan azt igaz istennek is valljuk lenni I. Joan. 5. Luc. 20. et Matt. 28. Apoc. 5. Joan. 10., a hol kiváltképen az ő istensége az megszentelő lélek által, és az elvött hatalom által világosan megmutattatik. Az kit tisztelünk és segítségre hívunk, az atya után, az ő parancsolatja szerint, és az apostoloktól előnkben írt regula szerint, az kik őtet segítségre hítták, nem úgy mint magasságbeli egy istent, hanem ugy mint annak fiát, mi keözbenjárónkat, urunkat, messiásunkat és megváltónkat.

Valljuk azért, hogy mi nem akarunk egyebet tudni semmit, hanem az Jézus Chrisztust, azt is azt, a ki megfeszíttetett I. Cor. 2. a ki állandó isten mindörökké! Rom. 9.

Eiusdem unitariae receptae religionis in anno domini millesimo quingentesimo septuagesimo nono die secunda Julii Claudiopoli congregatorum de divinitate, adoratione, invocatione, regnoque Christi, ex libris sub rege serenissimo quondam Joanne secundo electo rege Hungariae impressis ac publicatis conscriptus, exhibitus vero illustrissimo ac celsissimo principi domino domino Georgio Rakoci, dei gratia principi Transylvaniae partium regni Hungariae domini et Siculorum comiti, domino nostro clementissimo, ac ejusdem dominis consiliariis, caeterisque praecipuis delegatis personis in congregatione in oppido Deés ad primum diem Julii ex universorum statuum et ordinum regni communi deliberatione, per eundem dominum principem nostrum indicta exhibitus sequitur hoc verborum tenore:

1. Credimus et confitemur Jesum illum a Nazaret, esse filium Altissimi unigenitum, dicique Deum juxta genuinum sensum scripturae sacrae propter has causas:

1. Quia conceptus est de spiritu sancto. Matt. I. Luc I.

2. Quia unctus est spiritu sancto et virtute prae suis consortibus, et accepit spiritum sine mensura Joan. 3. Heb. I. Act. 10. Luc. 4.

3. Propter potestatem et gloriam, quam pater illi in coelo et in terra, postquam resurrexit a mortuis plenarie dedit. Rom. I. Philip. 2. Matt. 28. Eph. 1. Act. 2.

4. Quibus Deus pater in plenitudine temporis restauravit et condidit omnia per ipsum, deditque illum nobis, ut per illum salvemur et vitae aeternae haereditatem accipiamus. Eph. 1. ». Colos. 1. 1. Joan. 5. Act. 4. Rom. 3. Joan. 3. 5. et 6.

2. Hunc eundem Jesum Christum credimus colendum et adorandum esse, quia pater dedit omnia filio, Matt. 5. 11. et praecepit ut illum audiamus, in ipsum credamus, ipsum colimus, adoremus Matt. 3. 17. ideo omnes thesauros scientiae et sapientiae in eo abscondidit Col. 2. ut ex plenitudine ejus et nos omnes accipiamus Joan 1. ut scilicet colentes filium, colamus patrem, et credentes in filio credamus in patrem, quia pater in filio honoratur. Joan. 5.

3. Confitemur quod Jesus ille verus Messias, dum fuit in terris, contulit et etiam nunc confert bona spiritualia fidelibus per verbum et spiritum, ideoque invocandus est, propterea enim a Deo patre in illum bona omnia collata sunt, ut illa ab ipso confidenter in nostris necessitatibus petamus et speremus. Hinc quod postquam exhibitus in mundum venit, ad ipsum multi confugerunt dicentes: Jesu fili David miserere mei. Matt. 15. Marc. 10. Item: Domine Jesu suscipe spiritum meum; Act. 7. neque tamen ut Deus ille pater, ex quo omnia

invocatur I. Cor. 8. neque etiam ea forma invocationis, qua Patrem invocamus, nempe dicendo: Pater noster etc., sed ea ratione, ut id, quod deus pater illi contulit, certi simus Christum id nobis oppulenter largiturum, quemadmodum ipsemet promisit: Quicquid petieritis in nomine meo, ego faciam. Joan. 14. Item: Ego dabo vobis os et sapientiam Luc. 21. Item: Vitam aeternam do eis, Joan. 10. Neque enim eo pacto mediator noster est, ut nihil nobis conferat, aut quod ab eo nihil petendum, expectandum atque etiam sperandum sit, cum eo fine omnia a deo patre suo coelesti acceperit, ut ab ipso ea omnia, in nos tanquam membra ipsius derivarentur.

4. Dicimus etiam cum scriptura sacra, quod Jesus ille Christus, qui dicitur caput nostrum, sit nunc quoque ecclesiae rex et regat per spiritum suum fideles suos, domineturque super vivos et mortuos, Rom. 14. Imo quod regat omnia verbo potentiae suae, Heb. 1. Nam Christum ideo nobis pater dedit, ut in suis fidelibus nunc regnet, et illis vitam aeternam conferat, et ipse sit solus sub coelo, in cujus nomine nos salvos fieri oporteat. Act. 4. Et quamvis I. Cor. 15. dicatur tunc futurum finem, quando filius tradiderit regnum deo et patri, et cum omnia fuerint illi subjecta, non tamen ex eo consequitur, Christum nostrum deum regem nunc non esse, cum idem dicatur, oportere illum regnare, donec illi omnia subjiciantur.

Complanatio ejusdem controversiae de divinitate et adoratione, invocationeque domini nostri Jesu Christi, superioribus annis, circa praemissam confessionem et consensum inter dictum Danielem Beke, et caeteros eidem adhaerentes ab una, parte vero ab altera, honorabilem Matthiam Ravium ministrum receptae Unitariae religionis in civitate Colosvar ac alios sibi adhaerentes exortae et agitatae, per dictum dominum Principem nostrum clementissimum, ejusdemque dominos consiliarios delegatasque ad id praecipuas personas, vigore publicae constitutionis, in generali conventu Albano sancitae, in oppido Dees et conventu ibidem celebrato facta, quae sequitur in haec verba:

Az miképen Dávid Ferencz condemnálása után Demetrius Hunyadi püspöknek idejében az unitaria religion levő ministerek ezen megegyeztenek, hogy az úr Jezus Chrisztusnak, az atya istentől adatott istenségét vallani, igaz istennek hirdetni kell, és imádni, és segítségül hini, segítséget tőle kérni, ez ellen pedig senki se titkon, se nyilván ne tanítson, se ne szóljon, sőt az szerint tanítson, praedikáljon és énekeljen, az Jézus Christust pedig isteni tisztelettel imádják és directe segítségül híják, úgy mint kinek hatalma vagyon idvözíteni és el is kárhoztatni az embereket. Ez pedig az ecclesiastica di-

sciplinának harmadik articulusának »de officio ministrorum« világosb declaratiojára az ecclesiastica disciplinában verbotenus beirattassék, kinek beirását nem difficultálhatják, mert in loco publico mind az püspök mellette lévő ministerekkel, s mind pedig az unitaria recepta religion levő főemberek sponte megvallották. Az mit azért ilyen publice vallottak és vallnak, méltán az disciplina articulussában is beirattatik.

Az sacramentumok administrálásában is legyen az recepta unitaria religio és ecclesiastica disciplina szerint, a kisdedek, gyermekek, Atyának, Fiunak és Szent Léleknek nevében kereszteltessenek meg, az úrvacsorájában a pohár az communicansok kezében adassék, magok igyanak belőle, mint az unitaria magyar ecclesiában.

Az ecclesiastica disciplinát, úgy az mint már mostan az recepta unitaria religiohoz conformaltatott, felvövén Ravius Mátyás, az ecclesia püspökének elegendő gondviselése leszen reá, mostan az előbbeni tisztiben és tisztességében béállatik, és megtartatik.

Akárminemű injuriák és bántódások löttenek volna ultro citroque Szőrös Mátyás és mellette levők között, és a püspök Dániel Beke, s hozzá tartozó ministerek, kolosvári birák, polgárok, és communitás, s több unitaria recepta religiőn levő statusok között, azok mindenestől örök feledékenységben és amnistiában mennjenek, és azokért sem most sem ennek utánna is egyik féltől is, sem titkon sem nyilván, semmi nemű úton, és praetextus alatt boszszuállás ne lehessen, ne is legyen; egymás ellen ha cáptalanokban avagy akárhol protoculumokban protestatiók és egyéb jövendő boszszuállásra való irások löttenek volna, utrinque cassaltassanak és annihiláltassanak in perpetuum.

Mindazáltal az sidózók és az Jézus Christus igaz istenségének, és dicsőségének káromlói ez amnistiától most és ennek utánna is in perpetuum excludáltassanak és pro exclusis habeantur.

Mentől hamaréb lehet az unitarius superintendens sinodust convocáljon, és az unitaria cofessiot és consensust, s ecclesiastica disciplinát, az mint mostan eligazittatott, minden unitarius ministereknek, mestereknek publicálja, s igen serio injungálja, hogy mind ministerek, mesterek és kántorok az szerint praedikáljanak, tanítsanak és énekeljenek, sub poena notae infidelitatis.

Azon sinodusban formáljanak és irjanak oly catechismust is, mely conformis legyen per omnia az recepta unitaria confessiohoz, consensushoz és ecclesiastica disciplinához, az mint mostan eligazíttatott, mely catechismust az jövendő

terminusra reportáljanak az mi kegyelmes urunk ő nagysága méltóságos személye eleiben, és akkor jelen leendő tanácsurak és tábla birái eleiben, és ha az felűl megiratott recepta unitaria religióhoz conformisnak találtatik, annakutánna minden unitária ecclesiákban és scholákban az szerint tanítsák és tanúlják.

Ha kik az mostan eligazittatott recepta unitaria confessió ellen vétenének, azoknak megbüntetésében való authoritást az országnak supremus magistratussa az unitarius püspöknek és consistoriumnak nem engedhet, holott azelőtt való fejedelmek is azt az authoritást magoknak reserválták, a mint ezen dolog az országnak régi articulussából constal.

Ha azért az unitaria religion levők közzűl, akár ecclesiastica, s akár secularis personák légyenek, az mostan eligazíttatott recepta unitaria religio ellen tanítana, írna, vallana és újabb újítást indítana, ad instantiam directoris az országgyűlésére evocaltassanak és mint innovatorok, és publicae pacis perturbatorok, comperta rei veritate, in nota perpetuae infidelitatis convincaltassanak.

Ha pedig az unitarius ministerek, mesterek külső rendtartásokban, erkölcsökben, magok viselésekben az ecclesiastica disciplina ellen delinqualnak, azokat a püspök és az consistorium büntessék az disciplina szerint.

Ha kiknél akár ecclesiastica, s akár secularis personáknál, oly könyvek, írások, és káromlásra formáltatott képek volnának, melyek az mostan eligazíttatott recepta unitaria religio ellen valók, mindazokat az könyveket, írásokat és képeket minden ember felkeresvén, tartozzék az jövendő szent Márton napjára az fejérvári cáptalanban bévinni, ennek utánna pedig, aféle könyveket, irásokat és képeket senkinek szabad ne legyen írni, nyomtatni, vagy másunnan az országban behozni, sub poena nõtae infidelitatis.

Ha az unitaria religion levők közzűl, az mostan eligazíttatott recepta unitaria religionak confessioja szerint könyvet irna is valaki, de azt kinyomatni és kibocsátani, az országnak fejedelme hire nélkűl semmiképen ne merészelje, sub eadem poena notae infidelitatis.

Mivel pedig az aratás jelen levén az unitarius püspök sinodust mostan mindjárást nem convocálhat, concludáltatott, hogy az mostani eligazíttatott unitaria recepta confessiót és complanatiót leiratván, és kezekben vévén, innet ecclesiájokban redeálván, az unitarius ministerek, ecclesiájokban első conciójokban publice publicálják, és annak vallására s követésére és megtartására minden alattok levő hallgatókat kénszerítsenek.

Actum in oppido Deés die septima Julii anno domini millesimo sexcentesimo trigesimo octavo, praesidente illustrissimo domino principe nostro, ac praesentibus ejusdem consiliariis, aliisque proceribus et primariis viris, per status et ordines regni, ex tribus nationibus, ac extra Unitariam receptam religionem aliis tribus receptis in Transylvania confessionibus delegatis.

Georgius Rakoczy m. p. (P. H.)

(P. H.) Stephanus Haller comes comitatus Kikillő consiliarius suae Celsitudinis m. p.

(P. H.) Michael Tholdalagi suae Cels. consiliarius sedium Siculicalium Udvarhelj et Marus capitaneus.

(P. H.) Franciscus Redei m. p.

(P. H.) Ladislaus Czeffey m. p. comes comitatus Szolnok Interioris et protonotarius.

(P. H.) Stephan. Kőrössy de Várad m. p.

(P. H.) Petrus Haller de Hallerkeő m. p.

(P. H.) Petrus Szénás de Balyok m. p. praefectus Transylvaniae m. p.

(P. H.) Mathias Huszár m. p. supremus iudex regius sedis Maros.

(P. H.) Stephanus Fodor m. p. iudex regius civit. saxonical. Szászváros.

(P. H.) Balthasar Wesselieny comes comitatus Doboczensis m. p.

(P.H.) Gabriel Mindzentj m. p. comes comitatus Dobocensis.

(P. H.) Stephanus Kamuthy m. p.

(P. H.) Valentinus Seraphin iudex regius Cibiniensis et consiliarius m. p.

(P. H.) Stephanus Kassaj consiliarius et protonotarius m. p.

(P. H.) Stephanus Zalanczi consiliarius suae Celsitudinis et tabulae assessor.

(P. H.) Sigismundus Barcsaj m. p.

(P. H.) Seredi Istvuan fölovászmester, Kraszna vármegyének főispánja.

(P. H.) Johannes Kemény comes comitatus Albensis, capitaneus Fogarasiensis, illustrissimi principis thesaurarius cubicularius m. p.

(P. H.) Ladislaus de Balisháza m. p. vicecomes comitatus Zolnok mediocr. et tabulae assessor.

(P. H.) Nemes Tham. m. p. Háromszéknek főkapitánya.

(P. H.) Thomas Bassa m. p.

(P. H.) Franciscus Kornis de Ruszka comes comitatus Colosiensis m. p.

(P. H.) Stephanus Suliok comes comitatus Colosiensis ac tabulae assessor m. p.

(P. H.) Petrus Ganay m. p.

(P. H.) Joannes Chierény m. p.

(P. H.) Petrus Torma m. p.

(P. H.) Stephanus Petki supremus capitaneus sedium Sicul. Csik, Gyrgio et Kászon m. p.

(P. H.) Michael Szenthagotai consul Cibiniensis m. p.

(P. H.) Valentinus Forgacz villicus Coronensis m. p.

(P. H.) Stephanus Mann consul Segesvariensis m. p.

(P. H.) Martinus Colosnarj senator Mediens. m. p.

(P. H.) Martinus Scultetj senator Bistriciensis.

(P. H.) Stephanus Literatus m. p. regius index Keőhalmiensis.

(P. H.) Joannes Szabó m. p. index regius substitutus sedis Nagy-Sink m. p.

(P. H.) Daniel Beke superintendens receptae unitariae religionis.

(P. H.) Mathias Rauius minister.

(P. H.) Georgius Torma m. p.

(P. H.) Johannes Sárosi causarum fiscalium suae Celsitudinis in Transylvania director m. p.

(P. H.) Franciscus Farkas m. p.

(P. H.) Franciscus Bethlen iuratus assessor tabulae illustrissimi dni. dni. principis Transylvaniae.

(P. H.) Michael Jo. Samariaÿ m. p.

(P. H.) Stephanus Domokos de Alsó-Czernáton m. p.

(P. H.) Michael Goldschidt.

(P. H.) Martinus Schneweisz notarius Coronensis m. p.

(P. H.) Laurentius Szőts civis Segesvariensis m. p.

(P. H.) Andreas Végh iudex Bistriciensis.

(P. H.) Zacharias Literatus index regius Keőhalmiensis m. p.

(P. H.) Georgius Herman szász-sebesi királbiró m. p.

(P. H.) Johannes Kádár regius iudex sedis Uyegyház m. p.

(P. H.) Adamus Francus minister ecclesiae saxonicae Claudiop. unitar.

(P. H.) Joannes Tholdalagi iuratus assessor tabulae illustrissimi principis Transylvaniae m. p.

(P. H.) Daniel Mihály Háromszéknek fő királbirája m. p.

(P. H.) Stephanus Keőrcősi de Beld vicecomes comitat. Albensis m. p.

(P. H.) Johannes Gerecsi m. p.

(P. H.) Gaspar Beÿcz m. p.

(P. H.) Kovacz Gaspar m. p.

(P. H.) Ladislaus Thorockai m. p.

(Eredetije az Erdélyi Unit. Egyház-Tanács Itárában.)

b)

1638. jul. 14.

Pécsi Simon utasítása.

Georgius Rákóczi dei gratia princeps Transylvaniae stb. Fidelibus nris egregiis et nobilibus Georgio Pünkösti, Michaeli Uzoni, alteri Michaeli Sámsondi, Francisco Pászthoi, Georgio Szigethi, Martino Incze, Thomae Pávai, Stephano Miskei majoris, Joanni Kendi, Stephano Veres Polioni, Nicolao Varsóczi, Martino Sárpataki minoris cancellariarum ararum scribis et juratis notariis, item judicibus, vicejudicibus regiis, coeterisque juratis assessoribus sedium siculicalium Marus et Udvarhely, necnon vicecomitibus, judicibus, vicejudicibusque nobilium comitatuum Colosiensis, Thordensis, Albensis Transylvaniae et de Kükülló, nobis dilectis, salutem et gratiam nram.

Noveritis, quod nobis in hoc anno praesenti 1638. die 13. mensis Julii, instante scilicet conventu nonnullorum dominorum nobilium communi regnicolarum nrorum trium nationum Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum suffragio et assensu electorum, ad primum diem praescripti mensis Julii in oppido nro Deés ex edicto nro celebrato, ad quem utputa conventum certae quaedam controversiae inter unitariae professionis homines exortae dirimendae ac causae factum haereseos Judaicae et publicis dictorum regnicolarum nrorum constitutionibus et sancitis iteratis vicibus proscriptae ac prohibitae, necnon blasphemiarum per diversos calumniatores in contemtum honoris et majestatis divinae prolatarum tollentes, tangentes et concernentes, a nobis et praetactis dominis electis nobilibus definiendae ac determinandae prorogatae fuerant, una cum fideli nro gen. Michaele Tholdalagi de Erczie, supremo capitaneo sedium Siculicalium Marus et Udvarhely, consiliarioque nro, necnon in judiciis in persona nra praesidente, magistris item nris prothonotariis ac juratis sedis nrae judiciariae assessoribus pro faciendo causantium judicio moderativo in eadem sede nra judiciaria pro tribunali consedentibus, egr. Petrus Thorma de Girotth pro egr. Joanne Sárosi de Póka, causarum ararum in Transylvania directore, ut actore, cum procuratoriis litteris nris juxta continentiam quarundam literarum nobilium Michaelis Sámsondi et Georgii Thorjai cancellariae nrae majoris scriptorum et juratorum nrorum relatoriarum ac aliarum litterarum nrarum evocatoriarum et certificatoriarum in praemissis litteris relatoriis conscriptarum et in se conplectentium, in figura judicii nri comparendo, praemissas litteras, imo et alias dicti Michaelis Sámsondi ac alterius Michaelis Makfalvi, cancellariae

nrae majoris similiter scribarum et juratorum notariorum super inquisitione et attestatione confectas relatorias contra magn. Simonem Péczi de Szent Erzsébet, velut incattum et absentem, nostrum judiciarium producere curavit in conspectum. Quarum quidem litterarum dictorum hominum nostrorum Michaelis scilicet Sámsondi et Georgii Thoriai super evocatione praenotati incatti absentis et certificatione erga eundem facta conscriptarum superscriptio talis erat:

Illmo principi dno dno Georgio Rákóczy dei gratia principi stb. Ab alia autem facie exteriori scriptum erat: anno dni 1638. gen. dno secretario absente apertae per Joannem Zalardi. Interior vero continentia sequebatur in hunc ordinem:

Ill^me^ princeps stb. servitiorum stb. Vestra nosse dignetur ill^ma^ Celsitudo nos ejusdem ammonitorias pariter et certificatorias pro parte et in persona gen. dni Joannis Sárossi de Poka causarum fiscalium Cels^nis^ V^rae^ in Transylvania directoris confectas et emanatas, nobisque inter alios Celsitudinis V^rae^ fideles servitores nominatim in eisdem litteris conscriptis praeceptorie sonantes et directas, summo quo decuit honore et obedientia recepisse in haec verba:

Georgius Rákóczi dei gratia stb. Fidelibus nris egregiis et nobilibus Michaeli Siklósi, Joanni Kászoni, Georgio Thorjai, Mihaeli Sámsondi, Thomae Pávai, Francisco Strucz, Stephano Kéméni, altero Stephano Keserui, Franc. Galambodi, Michaeli Makfalvi, Joanni Oklandi, Stephano Miskei, Martino Incze, Gregorio Pünkösti et Michaeli Szanislai scribis et juratis notariis cancellariae nrae majoris, de curia nra per nos ad id specialiter transmissis, nobis dilectis, salutem et gratiam nostram. Exponitur nobis in persona generosi Joannis Sárosi de Póka, causarum nrarum fiscalium in Transylvania directoris, qualiter universi status et ordines trium nationum Transylvaniae et partium regni Hung. eidem annexarum tam praedecessorum nrorum principum Transylvaniae, quam etiam principatus nostri temporibus exercitium Judaicae professionis extra quatuor ab olim receptas et admissas religiones iteratis vicibus editis constitutionibus publicis prohibuissent et interdixissent sub poena decreti, nihilominus magn. Simon Péczi de Szent Erzsébet in sede Siculicali Udvarhely residens, posthabitis et contemptis frequentibus publicis regni constitutionibus, publice damnatam Judaicam professionem exercuisset, ad aliquam ex praescriptis receptis et admissis quatuor religionibus non rediisset, in contemptum et vilipendium publicarum regni constitutionum manifestum, poenam in decreto regni publice damnatae haeresi adherenti superinde sancitam incurrere non formidando. Unde vellet idem director noster praefatum Simonem Péczi judai-

zantem ob exercitium damnatae haeresis, professionis utpote Judaicae, ac aliorum negotiorum coram latius declarandorum ad primum diem Julii et alios subsequentes dies ad id aptos conventus in oppido nro Deés communi regnicolarum suffragio pro dirimendis inter unitariae religionis homines controversiis indicti in causam convenire, et ex parte ejusdem a nobis et dominis consiliariis nris sedeque nra judiciaria judicium habere juxta praescriptam publicam novissimam constitutionem. Quocirca vobis harum serie committimus et mandamus firmiter, quatenus acceptis praesentibus statim simul vel duo vestrum, sub oneribus alias in talibus observari solitis, erga praefatum Simonem Péczi personaliter accedere, qui si personaliter reperiri poterit, eundem ibidem personaliter, alioquin de domibus habitationum, sive solitis ipsius residentiis, vel de bonis et juribus suis possessionariis, unde videlicet praesens admonitio vestra ad scitum ipsius commode devenire poterit, ammoneatis eundem ibidem, dicatisque et committatis eidem verbo nostro, ut ipse in praedicto oppido nro Deés primo die affuturi mensis Julii et aliis immediate subsequentibus diebus istius congregationis coram nobis et dominis consiliariis nris, sedeque nra judiciaria personaliter et non per procuratorem suum ad praemissam directoris nri actionem adversus ipsum instituendam responsurus, denique inde judicium et justitiam recepturus juxta praedeclaratas publicas regni constitutiones comparere debeat et teneatur. Certificantes eundem ibidem, quod sive ipse termino in praescripto personaliter et non per procuratores ipsius compareat, sive non, nos tamen et dicti consiliarii nri, sedesque nra judiciaria partis comparentis ad instantiam id faciemus in praemissis, quod tocies memoratae constitutiones publicae et etiam novissima constitutio dictaverit. Et post haec vos seriem hujusmodi ammonitionis et certificationis vestrae, prout per vos fuerit expedita, nobis terminum ad praedictum fide vestra mediante referre, vel rescribere, modis omnibus debeatis et teneamini. Secus non facturi. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum in civitate nra Alba Julia die 17. mensis Maii anno dni 1638. Et subscriptum erat in margine a dextra: lecta.

Quibus receptis nos praescriptis Cels^{is} V^{rae} mandatis, uti tenemur, obedire et satisfacere volentes, in hoc anno praesenti 1638. die vero 30. mensis Maii accessimus ad possessionem Szent Erzsébet, consequenterque curiam nobilitarem sp. ac magn. dni Simonis Péczi de dicta Szent Erzsébet, sedeque Siculicali Udvarhely existente adjacentem, ibique eundem Simonem Péczi in praescripta curia sua nobilitari constitutum et personaliter repertum mediantibus literis Cels^{is} V^{rae} prae-

insertis ammonitoriis pariter et certificatoriis ac juxta tenorem et continentiam earundem ammonuimus eundem ibidem, diximusque et commisimus eidem verbo Cels^is^ V^rae^ principali, ut ipse in praescripto oppido Cels^is^ V^rae^ Deés primo die affuturi mensis Julii ac aliis immediate subsequentibus diebus istius congregationis in praescriptis litteris Cels^is^ V^rae^ expresse denotatae coram Cels^ne^ V^ra^ et Cels^is^ V^rae^ consiliariis sedeque judiciaria Cels^is^ V. personaliter et non per procuratorem suum ad praemissam directoris Cels^is^ V^rae^ actionem adversus ipsum instituendam responsurus, denique inde judicium et justitiam recepturus juxta praedeclaratas publicas regni constitutiones comparere debeat et teneatur. Certificavimusque eundem ibidem, quod sive ipse termino in praescripto personaliter et non per procuratorem ipsius compareat, sive non, V^ra^ tamen Cels. Consiliariique eademque sedes Judiciaria comparentis partis ad instantiam id facient in praemissis, quod toties praememoratae constitutiones publicae et etiam novissima constitutio dictaverit. Qui quidem dominus Simon Péczi audita praemissa ammonitione et certificatione ura. pro sui parte respondit in hunc modum:

Az ő nga parancsolatját értem, mivel istennek fogságában vagyok, ő flge dispositójában vagyon életem, addig nem tudom mi következhetik, melyre nézve nem tudok kgteknek semmi bizonyost mondani.

Cujus quidem ammonitionis et certificationis urae modo praemisso in praeallegata possessione curiaque nobilitari dicti Simonis Péczi peractae seriem, prout per nos est expedita, ill^mae^ Cels^ae^ V^rae^ fide nra mediante rescripsimus, sigillisque nris munivimus usualibus. Eandem igitur ill^mam^ Cels^am^ V^ram^ pia ad vota feliciter valere et diutissime regnare desiderantes. Datum in civ. Segesvár die 3. mensis Julii, a. d. 1638. suprascripto. Ejusdem ill^mae^ Cels^is^ V^rae^ humiles fideles servitores Michael Sámsondi mp. et Georgius Thorjai mp. scribae et jurati notarii cancellariae majoris Cels^is^ V^rae^, de curia ejusdem ad praemissa specialiter transmissi. Duobus eorundem sigillis ab extra in dorso earundem in cera viridi inclusine obsignatis relatoriarum.

Secundarum siquidem litterarum nobilium Mich. Sámsondi et alterius Mich. Makfalvi canc. urae majoris scribarum et juratorum notariorum, hominum tanquam unorum, super attestatione et inquisitione quadam confectarum et emanatarum relatoriarum superscriptio talis est. Illmo ac eccl^mo^ principi duo duo Georgio Rákóczy sth.; ab alio autem latere exteriori scriptum erat: anno 1638. apertae per Martinum Árkosdalvi secretarium, interior autem continentia hoc ordine sequebatur:

Illmo ac eccl^mo^ principe sth. Fidelium sth. Vestra ve-

verit ill^ma^ Cels. nos litteras ejusdem attestatorias pariter et compulsorias pro parte et in persona gen. d. Joannis Sárosi de Póka causarum Cels^nis^ V^rae^ fiscalium in Transylvania directoris confectas et emanatas, nobisque inter alios Cels^nis^ V^rae^ fideles et humiles servitores in eisdem litteris conscriptos praeceptorie sonantes et directas, summo honore debitaque cum subjectione recepisse. At nos eisdem in omnibus, uti tenemur, obedire et satisfacere volentes in hoc anno praesenti 1638. die vero septima mensis Julii possessionem Szent Erzsébet consequenterque domum strenui Stephani Thordai judicis jurati ejusdem possessionis Szent Erzsébet, sedeque Siculicali Udvarhely existentem habitam accedendo, testes infrascriptos vigore earundem literarum Cels. Vrae nostri in praesentiam citatos, exacto prius ab unoquoque firmissimo sacramento juramenti juxta utrum examinavimus, quorum fassio sic sequitur:

Primus testis agilis Michael Gal annorum 40 juratus examinatus fassus est hoc modo:

Tudom azt nilván, hogy Péczi Simon uram ő nga szombatos valláson vagyon, az több szombatosoknak is penig itt alatt az falu végin egy kőháznál tart sÿnogogát, ott olvasnak nekik szombat napokon; hogy gyermekét, háza népét környülmetéltette, avagy penig megkereszteltette volna, ezt is nem láttam, sem penig nem hallottam, az úrvacsorájával is hogy valaha élt volna, én nem láttam s nem hallottam, az miatyánkat is hogy elmondta volna én *(igy!)* hallottam. Azt tudom, hogy az szombatot ülli meg, noha mindazáltal az jobbágyokkal is vasárnap nem dolgoztatott. Disznóhúst és egyéb Mojses ceremoniáiban megtiltott eledeleket nem eszik, húsvét innepében kovásztalan pogácsával él; az deákok tanítását az mi illeti, én nem hallottam, hogy válogatást töttek volna, ki maga vallásán volt s ki nem, hanem az ki jött, akármi valláson való volt, egyaránt tanított.

Secundus testis agilis Paulus Jakabfi ann. 25. juratus examinatus; 3. testis agilis Georgius Moises ann. 28.; 4. testis nobilis Simon Gál, servitor magn. d. Simonis Péczi ann. 28.; 5. testis nobilis Mich. Gál ann. 35.; 6. testis agilis Steph. Máthé ann. 30.; 7. testis agilis Georgius Pál ann. 45.; 8. testis agilis Michael Thorda ann. 50.; 9. testis agilis St. Thorda ann. 50.; 10. testis agilis Petrus Bartha ann. 60.; 11. testis agilis Joannes Gál ann. 50.; 12. testis agilis Lad. Kováczi ann. 23.; 13. testis agilis St. Thorda, judex juratus ejusdem possessionis Szent Erzsébet, ann. 50. de dicta Szent Erzsébet citati jurati examinati fatentur, uti primus testis. 14. providus Joannes Cziere a. 80.; 15. testis providus Petrus Barrabas a. 50.; 16. t. providus Nicolaus Péter, a. 60.; 17. t. providus

Mich. Pap a. 80. addit: hogy hallotta mikor az miatyánkot elmondta Péczi Simon uram; 18. t. providus Georgius Cziere a. 40.; 19. t. providus Steph. Gál a. 28.; 20. t. providus Valentinus Vinczelér a. 60.; 21. t. providus Martinus Béres an. 50.; 22. t. providus Mart. Kis a. 60.; 23. t. providus Steph. Paar a. 50.; 24. t. providus Andreas Lőrincz a. 25.; 25. testis providus St. Buni a. 50.; 26. t. providus Mich. Czionk a. 75.; 27. t. providus St. Crassai a. 20.; 28. t. providus Georgius Crassai a. 28.; 29. t. providus Mart. Buni a. 30.; 30-mus testis providus Thomas Anderko a. 30.; 31-mus t. providus Matheus Kőmives a. 40., jobbagiones magn. d. Simonis Péczi de Szent Erzsébet et omnino in eadem possessione Szent Erzsébet residentes et commorantes citati jurati et examinati fatentur, sicut primus testis. 32. testis providus Joannes Kőmives a. 40 jobbagio ejusdem dni Simonis Péczi hoc addit:

Láttam hogy maga Péczi Simon uram az gyermekének az úrvacsoráját feladta s maga is felvötte magától olyan formán, mint az mi papjaink adják, de kenyérrel-é, pogácsával-é, azt nem tudom, in reliquis sicut primus testis.

33. testis providus Thomas Barrabas a. 45. jobbagio ejusdem Simonis Péczi hoc addit, hogy ő hallotta mástól, hogy az úrvacsoráját feladta gyermekének Péczi Simon uram, in reliquis sicut primus testis. Közönségesen vallják azt, hogy azelőtt tartottak más religión levő papot is az faluban, de az mostani szombatos, és Péczi Simon uram akarati ellen nem hozhatnak mást helyében, schola mestereket penig alternatim tartottak, az mikor jót kaphattak, mind szombatost s mind unitariust, az mostani is szombatos. Cujus quidem receptae fassionis et attestationis nrae seriem per nos factam et celebratam eidem ill^{mae} Cels^{ni} V^{rae} sub sigillis nris et fide nra mediante rescripsimus. Eandem stb. Datum anno, die locoque supranotatis. Ill^{mae} Cels^{nis} V^{rae} humiles fideles servitores Michael Samsondi mp. et Michael Makfalvi Cels^{nis} V^{rae} cancellariae majoris scribae et jurati notarii ad praemissa specialiter transmissi mp. duobus eorundem sigillis ab extra in dorso earundem in cera viridi inclusive obsignantibus relatoriarum.

Quibus exhibitis et praesentatis licet incatto litteris etiam nris evocatoriis et certificatoriis ita intra se exprimentibus personaliter et non per procuratorem suum coram nobis comparendum et ad requisitionem actoris de jure respondendum fuisset, idemque incattus legitime proclamatus personaliter nram in praesentiam non venisset, Nos tamen ad intercessionem dictorum dominorum nobilium electorum consiliariorum nrorum nobis propterea factam ex mera gratiae nrae plenitudine causam praesentem in ulteriorem 13-um videlicet diem mensis

praenotati committendam et ventillandam differentes eodem incatto indulgendum et annuendum duxeramus, quatenus per procuratores suos legitimos, si quos habuisset constitutos, proxime denotato in dilationis termino ad acquisitionem praefati directoris nri plenarie respondendi haberet potestatis facultatem. Praenotatis igitur 12-o et subsequenti jam dicti mensis diebus congruis videlicet horis praescriptae congregationis incattum antenotatus director noster nram et dictorum consiliariorum, necnon juratorum sedis nrae judiciariae assessorum ac nobilium electorum in praesentiam venturum et super praemissis responsurum coram nobis stando expectavit, idem tamen incattus dictae congregationis diebus et horis legitimis expectatus nrum judiciarium in conspectum ad praescriptam directoris acquisitionem responsurus non venit, sed neque post specialem nram gratiam modo praeallegato in praemissis sibi a nobis clementer concessam per procuratores legitimos contra praenominatum directorem sese defendi curavit, in totali actione et acquisitione ejusdem actoris sese convinci et aggravari permittendo. Supplicatum igitur nobis extitit nomine et in persona saepedicti directoris debita cum instantia humilime, quatenus nos circa praemissa judicium et justitiae complementum elargiri et impendere dignaremur. Verum quia prout ex praemissis informabamur praefatus director noster saepenominatum Simonem Péczi incattum absentem ob exercitium professionis Judaicae publicis regni constitutionibus et sancitis tam modernis, quam superioribus, praedecessorum nrorum principum temporibus superinde editis et stabilitis proscriptae et prohibitae, juxta tenorem et continentiam litterarum praescriptarum jam fatorum nobilium Mich. Sámsondi et Georgii Thorjai relatoriarum, tenoremque et continentiam aliarum literarum nrarum evocatoriarum et certificatoriarum in sese exprimentium et complectentium, medio eorundem hominum videlicet nostrorum rationem de praemissis redditurum sufficientem, in conventum praenotatum pro ventillandis praenarratis casibus, communi dominorum regnicolarum nrorum assensu et suffragio ad primum diem mensis Julii praeexpediti in oppido nro Deés celebrandum promulgatum, modum et formam legitimae evocationis observando nram et praescriptorum electorum regni nobilium consiliariorum et juratorum sedis nrae judiciariae assessorum in persona ammoneri et certificari curavisse, Idem tamen incattus instando praescriptae congregationis modo praescripto indictae termino ac nobis unacum jam dictis praesidente, consiliariis nris, electis nobilibus juratisque sedis nrae judiciariae assessoribus, magistrisque nostris prothonotariis pro tribunali ad faciendum in praeallegatis judicium moderativum consedentibus, legitime proclamatus juxta mo-

dum evocationis personaliter venire et ad actionem acquisitionemque jam tocies dicti directoris nri respondere posthabuisse, Nosque ad singularem dictorum dominorum procerum et magnatum consiliariorumque nobis propterea factam intercessionem causam praesentem eo tum ulterius definiendam praenotatum in terminum dilationis rejiciendo, quo etiam per procuratores, si quos haberet legitime constitutos, respondere posset, eidem incatto clementer indulsisse, eodemque dilationis termino sibi a nobis gratiose concesso adveniente, incattus neque per procuratorem suum contra impetionem directoris ex adverso sese defensurus causae suae superintendisse, sed sese in totali actione et acquisitione actoris sese convinci et aggravari permisisse, comperiebatur manifeste. Propter quod nos priorum nrorum praedecessorum principum, qui videlicet ferventissimo studio publicis et firmissimis constitutionibus de superinde editis Judaicam superstitionem, quo receptae quatuor religiones aliis exoticis et nova le(ge abro)gatis proscriptis pacatiori consisterent in statu neque importuno et exoletis labefactarentur ceremoniarum solennitatibus, procul arcere, quin imo omnes praescriptae sectae sive schismatis authores et applausores toto penitus regno exterminari, eliminari definivissent, exemplis moti, tum vero sincera religione ad id inducti, articulis dominorum regnicolarum exinde conscriptis illese observatis, praetactam Judaicam professionem doctrinae evangelicae receptisque religionibus praejudicantem tollere et extinguere satagentes, saepe nominatum incattum absentem, ut sic singulari quodam exemplo alii etiam jam sopitum Judaismum refricare redintegrare volentes ab hujusmodi innovationibus desisterent, veramque ac patriam sequerentur religionem, in nota perpetuae infidelitatis, hoc est amissione capitis et omnium bonorum ipsum incattum proprie et praecise concernentium, ubilibet intra ditionem nram in quibuscunque comitatibus, vel vero sedibus Siculicalibus adjacentium ac proprietatis eorundem, bonorum insuper universorum mobilium et immobilium qualicunque nominis vocabulo vocitatorum, ipsum eundem similiter proprie ac praecise concernentium, convinci et aggravari debere, nobis ac consiliariis nris et juratis sedis nrae judiciariae assessoribus ac reliquis dictis dominis nobilibus electis tempore exhibitionis praeinsertarum literarum et discussionis causae praesentis una nobiscum in judicio constitutis et existentibus concernebatur perspicue. De quorum consilio praematuro ac sana deliberatione superinde assumta, ipsum eundem incattum in totali actione et acquisitione directoris, nota videlicet perpetuae infidelitatis, hoc est amissione capitis et omnium bonorum, mobilium pariter et immobilium, ubivis intra ambitum hujus regni nri, in quibuscunque comitatibus, seu sedibus Si-

culicalibus existentium habitorum, ipsum solum proprie ac praecise concertentium, inhibitione, contradictione, repulsione ejusdem incatti ac aliorum quorumlibet praevia ratione non obstante convincendum, aggravandum judicialiter decrevimus et commisimus, prout convictum et aggravatum decernimus et committimus per praesentes. Quocirca vobis harum serie committimus et mandamus firmiter, quatenus acceptis praesentibus statim vos simul, vel duo vestrum sub oneribus alias in talibus observari solitis ad facies universorum [bonorum] ac jurium possessionariorum haereditatumque Siculicalium dicti Simonis Péczi, ubivis intra ambitum, ut praetactum est, hujus regni nri, in quibuscunque comitatibus, seu sedibus Siculicalibus nra sub ditione existentium habitorum, ipsum Simonem Péczi solum proprie ac praecise concernentium, vicinis et commetaneis eorundem universis inibi legitime convocatis et praesentibus accedendo, universa ejusdem bona mobilia pariter et immobilia, juraque possessionaria, necnon haereditates Siculicales, ipsum solum ut saepe notatum est proprie ac praecise concernentes, occupetis et auferatis, occupataque et ablatas fisco nro principali annectatis, exclusis tamen juribus dotalitiis uxoris ejusdem incatti, necnon portionibus bonisque universorum filiorum et filiarum ejusdem nondum condamnatorum, jure perpetuo casu ex praemisso tenendas et possidendas, inhibitione, contradictione et repulsione incatti ac aliorum etiam quorumlibet praevia ratione non obstante. Et post haec vos seriem hujusmodi executionis vestrae, prout per vos fuerit expediendum, nobis terminum ad competentem fide vestra mediante referre vel rescribere modis omnibus debeatis et teneamini. Secus non facientes, praesentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum in oppido nro Deés, die decima quarta mensis Julii anno domini millesimo sexcentesimo trigesimo octavo.

(P. H.) Lecta et extradata coram me Ladislao Czehffei ill^mi^ dni dni principis Transylvaniae prothonotario.
Et coram me Stephano Kassay ill^mi^ dni dni principis Transylvaniae prothonotario. Correcta.

(Eredetije mely szakadozott s meg van rongálva, a vörösvári ltban caps. 20., fasc. 2., nr. 20.)

c)

1638. julius 15.

Vallon Borbála és Péczy Judit notapere.

Rákoczy György cancellistáinak és Kolos, Torda, Fejér, Kükűllő megyéknek és Maros és Udvarhely székeknek.

Elmondja marosvásárhelyi Borsos István és neje Vallon Borbála és Pécsi Judit Kisegrestői Angyalos Istvánné szombatosok vád alá helyeztetését a szombatos vallás miatt, a kik vissza nem térvén a határidőig s mindvégig sem a 4 bevett vallás valamelyikére — s a julius 1-ére hirdetett deési gyűlésre megidéztetvén, nem jelentek meg: »in nota perpetuae infidelitatis« elitéltettek, t. i. Borsos István feje és minden jószága vesztésére, az asszonyok pedig Borsos Istvánné és Angyalos Istvánné jószágaik elvesztésére itéltettek. S meghagyja a fejedelem, hogy a jószágokat foglalják le.

(Eredetije a vörösvári ltban. caps. 20., fasc. 3. nro. 13. et B.)

d)

1638. julius 15.

Pécsy Zsuzsánna és Krisztina notapere.

Rákóczy György Udvarhely közönségének és a perrel megbízott cancellistáinak (a nevek, mint Pécsi Simon itéletlevelében).

A Deésen tartott gyülésen jul. 1-én tárgyaltatott volna a szombatosok ügye, de nem jelentek meg.

Vádlottak Pécsi Zsuzsánna, Kénosi Ferenczné és Pécsi Krisztina, Bögözi Farkas Ferenczné, a kikről bebizonyítván tanúk a »judaismust« és az ország határozata által meghatározott napra vissza nem tértek a bevett négy vallás valamelyikére, — elitéltettek: »in nota perpetuae infidelitatis«, azaz, asszonyok lévén, fejök megváltásáért minden birtokuk elvesztésére.

Megbízza a fejedelem azért azokat kiket Pécsi Simon ügyében, hogy birtokaikat foglalják le, gyermekeik és férjük részét kiválasztván.

Az elitélteknek fenmarad jogorvoslási keresetük a fiscalis director ellenében a legközelebbi országgyülésen.

(Eredetije a vörösvári lt. caps. 20. fasc. 3. Nr. 13.)

e)

1638, jul. 15.

A szombatosok notaperében ítélet.

Georgius Rákóczi dei gratia princeps Transylvaniae stb. Fidelibus nris egr. et nob. Stephano Paállffi de Colosvar, requisitori et Melchiori Huszti de eadem, tricesimatori Colosmonostoriensibus, nobis dilectis, salutem et gratiam nram.

Noveritis, quod nobis die 12. currentis mensis Julii, instante sc. conventu dominorum consiliariorum, magistrorumque prothonotariorum nostrorum, caeterorumque juratorum assessorum sedriae nrae, ac aliorum nonnullorum praecipuorum praestantissimorum delegatorum virorum ad I. diem praedicti m. Julii in oppidum nrum Deés, communi universorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae et partium Hung. eidem annexarum suffragio indicto, pro dirimendis inter receptae unitariae religionis professionis homines subortis controversiis, ac tollendo exercitio judaicae professionis, aliarumque damnatarum haeresium, unacum fideli nro gen. Mich. Tholdalaghi de Ercse [*czím*, mint az 1638. jul. 14-iki actában egész »Petrus Thorma de Giroth«-ig] pro fideli nro egr. Joanne Sárosi de Poka causarum nrarum fiscalium in Transylvania directore, ut actore, ab una, ac nobilis Franc. Kénosi de eadem Kénos, pro circumspectis Stephano, Caspare et Joanne Szabó Vásárhelyi, Daniele Literato alitas Vásárhelyi, Joanne Kállai et Catharina Beke foemina, circumspecti quondam Stephani Géczi relicta vidua, inhabitatoribus et incolis civ. nrae Colosvár, ut incattis, partibus ab altera, utrinque cum sufficienti procurationis mandato, juxta continentiam quarundam litterarum nrarum evocatoriarum ammonitoriarum et certificatoriarum pro parte ipsius directoris nri, contra annotatos incattos confectarum et emanatarum ac nobilium Stephani Miskei et Thomae Pávai, canc. urae majoris scribarum ac juratorum, de curia nra per nos ad id specialiter transmissorum, superinde relatoriarum notariorum in figura judicii nri comparendo, idem procurator dicti directoris nri, contra eosdem incattos proposuit eo modo: Qualiter universi status et ordines trium nationum regni nri Transylvaniae et partium Hung. eidem annexarum, tam praedecessorum nrorum principum Transylvaniae, quam etiam principatus nri temporibus exercitium judaicae professionis, extra quatuor ab antiquo receptas et admissas religiones, iteratis vicibus editis constitutionibus publicis prohibuissent et interdixissent; nihilominus tamen praenotati incatti posthabitis et contemptis frequentibus publicis regni constitutionibus publice damnatam professionem exercuissent, atque etiamnunc exercerent, neque ad terminum in publicis regni constitutionibus praefixum a damnata haeresi, judaica utpote professione ad aliquod ex praescriptis receptis et admissis quatuor religionibus rediissent, in contemptum et vilipendium publicarum regni constitutionum manifestum: unde idem directoris nri procurator praenotatos incattos ob exercitium praenotatae damnatae haeresis, professionis utpote judaicae, seorsim et singillatim juxta constitutiones

publicas dominorum regnicolarum, contentaque decreti, in nota perpetuae infidelitatis, hoc est perpetua amissione capitum et universorum bonorum mobilium et immobilium, exindeque proprietatis perpetuitatisque eorundem convinci et aggravari postulaverat. Quibus sic habitis praenotatus incattorum procurator excepta annotata Catharina Beke paria praenotatarum actionis litterarumque relatoriarum ad comprobandam directoris nri actionem productarum et exhibitarum a jure sibi dari postulaverat. Quarum quidem litterarum paribus praenotatis incattis ad tertium usque diem eisdem concessis, causaeque ejusdem discussione ulteriori in diem 13. ejusdem m. Julii translatis, inciderat. Qua adveniente ac nobis iterum ut supra cum praenotatis praesidente et consiliariis, magistrisque nris prothonotariis ac juratis sedriae nrae assessoribus, aliisque nonnullis praecipuis delegatis jurisperitis viris iterum pro tribunali consedentibus, causamque praemissam assumentibus, antelatus incattorum procurator allegaverat in hunc modum:

Quod edictum istud et constitutiones dominorum regnicolarum publicae, de non exercendo judaismo, ad notitiam ipsorum hactenus haudquaquam devenissent, neque in medio ipsorum superintendens receptae unitariae religionis exercitium professionis judaicae publice prohibuisset. Ob hoc ad resipiscendum et conversionem certum aliquem terminum incattis dari efflagitaret. Hoc animadverso praetitulatus directoris nri procurator subintulerat in causam, quod praenotati incatti ad resipiscendum satis temporis habuissent. Ex quo autem ipsimet faterentur, sese hactenus in judaica professione perstitisse et nunc quoque persistere, ob hoc eosdem incattos in poenam praedeclaratam incurrere a jure exoptaret. Quibus sic habitis postularunt tandem praenotatarum partium procuratores per nos in praemissis suis in principalibus juris aequitatem, justitiaeque complementum elargiri. Unde nos habito et assumpto superinde praefatorum praesidentis, consiliariorum, magistrorumque prothonotariorum nrorum ac juratorum sedriae nrae assessorum coeterorumque praecipuorum jurisperitorum virorum ad id delegatorum nobiscum in discussione et examine praesentis causae constitutorum et existentium, consilio praematuro et sana deliberatione, nolentes antelatorum incattorum hujusmodi damnatas hereses, professionem utpote judaicam simpliciter et impune pertransire, ne et alii ab impunitate hujusmodi judaicam professionem exercendam contemplati, ad hujusmodi professionem detestandam, haeresimque abominabilem exercendam animum sumere praesumant, quin potius poenalis eorundem afflictio alios etiam quoslibet ab hujusmodi professione detestanda retrahat et restringat, coeteris-

que cedat in exemplum terribile. Ob hoc quoniam ipsimet incatti faterentur hactenus sese in judaica professione perstitisse et nunc quoque in eadem persistere, solummodo tempus ad resipiscendum sibi dari postularent, sed quoniam terminum conversionis per universos regnicolas in publicis eorundem constitutionibus praefixum transgressissent: ideo memoratos Stephanum, Casparum et Joannem Szabó Vásárhelyi, Danielem Literatum alias Vásárhelyi, Joannem Kállai et Catharinam Beke incattos juxta contenta publicorum articulorum universorum statuum et ordinum trium nationum regni Transylvaniae et partium Hung. eidem annexarum contentaque decreti in praescripta poena notae perpetuae infidelitatis perpetua, sc. amissione capitum et universorum bonorum, excepta Catharina Beke, quae in emenda capitis solummodo convincitur, tam mobilium sc. et immobilium seorsim et singillatim exindeque proprietatis perpetuitatisque eorundem bonorum ubivis et in quibuscunque comitatibus et locis hujus regni nri Transylvaniae et partium Hung. eidem annexarum existentium, ipsos solos proprie et praecise concernentium, ac contradictione, inhibitione et repulsione eorundem incattorum ac aliorum quorumlibet praevia ratione non obstante, fisco nro applicandorum convictos et aggravatos fore decrevimus et commisimus, decernimusque et committimus per praesentes. Quocirca vobis harum serie committimus et mandamus firmiter, quatenus acceptis praesentibus statim vos simul vel duo vestrum sub oneribus alias in talibus observari solitis, ad facies universorum bonorum et haereditatum, portionumque, si quae fuerint, possessionariarum annotatorum Stephani Szabo Szombatos, Casparis et Joannis Szabó Vásárhelyi, Danielis Vásárhelyi Literati, Joannis Kállai, Catharinae Beke incattorum convictorum ubivis et in quibuscunque locis intra ambitum regni hujus nri Trans. et partium Hung. eidem annexarum existentibus habitarum, vicinis et commetaneis, filiis et filiabus, uxoribusque eorundem universis, inibi legitime convocatis et praesentibus accedendo eadem universa bona, mobilia et immobilia, praenotatorum incattorum convictorum ipsos solos proprie et praecise concernentia, excisis de eisdem porcionibus partibusque consortum, filiorum et filiarum, occupetis et auferatis, occupataque et ablata fisco nro, contradictione, inhibitione et repulsione memoratorum incattorum convictorum ac aliorum quorumlibet praevia ratione non obstante, perpetuo possidenda applicare, tradere et assignare; occultatores vero, si qui fuerint, dictorum bonorum et rerum mobilium, eademque bona ad admonitionem vestram reddere et producere recusaverint, evocetis eosdem ad proxime celebrandum terminum ubivis primi-

tus post harum et hujusmodi ammonitionem vestram affuturum, nostram et praedictorum dominorum consiliariorum nrorum magistrorum item protonotariorum caeterorumque juratorum assessorum et aliorum nonnullorum praecipuorum praestantissimorum ad id delegandorum jurisperitorum virorum in praesentiam, rationem hujusmodi occultationis et non productionis rerum mobilium reddituros efficacem. Et post haec vos hujusmodi bonorum confiscationis et occupationis totiusque negotii seriem inibi peragendi, prout per vos fuerit expediendum, nobis ad 15. diem ultimi diei executionis praemissorum legitime perdurando, referre vel rescribere modis omnibus fide vestra mediante debeatis et teneamini. Secus non facturi. Praesentibus perlectis, exhibentibus restitutis. Datum in oppido nro Deés, die 15. m. Julii a. d. 1638.

Lecta et coram me Ladislao Czehffey prothonotario extradata.

Et coram me Stephano Kassai ill^mi^ dni
(L. S.) dni principis Transylvaniae prothonotario.

(Eredetije az erd. kincstári levéltárban C. fasc. 293.)

f)

1638. jul. 16.

Ítélet a szombatosok nótaperében.

Literae sententionales ad cancellaristas et alios quosdam nobiles contra Judaizantes et earundem subsequens executio in dorso instar signaturae.

Georgius Rákóczy stb. Fidelibus nris egr. et nob. Martino Incze, Thomae Páwaÿ, Mich. Makfalvi, Joanni Ákosfalvi, Georgio Pünkeosdi et alteri Georgio Zigethi, Franc. Pásztóhi, St. Miskei, Franc. Ztrucz, Mich. Uzoni et alteri Mich. Sámsondi, Georgio Thorjai, Joan. Kászoni majoris, — Joanni Kendi, Nic. Varsóczi et Mich. Pulyoni minoris cancellariarum nrarum scribis et juratis notariis, necnon vicecomitibus, judicibus, vicejudicibusque nobilium com. Albensis Transylv. et Hunyadiensis, et Michaeli Siklósi et alteri Mich. Barsi de Alba Julia, nobis dilectis salutem et gratiam nstram.

Noveritis, quod nobis in hoc anno praes. 1638. die vero 13. Julii instante sc. congregatione nonnullorum dnorum nobilium, communi regnicolarum nrorum trium nationum Transylvaniensium et partium Hung. eidem annex. suffragio et assensu electorum ad 1. diem praescr. m. Julii in oppido nro Dees ex edicto nro celebrata, ad quam utputa congregationem certae quaedam controversiae inter unitariae professionis homines

exortae, dirimendae, ac causae, factum haereseos Judaicae ex publicis dictorum regnicolarum constitutionibus sancitis, iteratis vicibus proscriptae et prohibitae, necnon blasphemiarum per diversos calumniatores in contemtum divinae majestatis, honorisque prolatarum, tollendarum, tangentes et concernentes a nobis et praetactis nobilibus electis, consiliariisque nris definiendae et determinandae prorogatae fuerant, unacum fidele nro gen. Mich. Tholdalaghi de Ercse (*czím*), magistrisque nris prothonotariis et juratis sedis nrae judiciariae assessoribus, pro faciendo causantium judicio moderativo in eadem sede judiciaria nra pro tribunali consedentibus; egr. Petrus Thorma de Giroth pro egr. Joanne Sárosi de Poka (*czím*), ut actore ab una, ac gen. dna Sophia Kendeffy gen. quondam Pauli Keresztessi de Nagy Megyer, velut incatta partibus ab alia, nobilis Andreas literatus Dalliai, utrinque cum sufficienti procuratoria constitutione nram et praescriptorum dnorum nob. electorum consiliariorum nrorum, juratorumque sedis nrae jud. assessorum magistrorum item prothonotariorum nestrorum exsurgendo in praesentiam, dictus actoris procurator contra praenominatam Sophiam Kendeffy proposuit eo modo:

Quod licet superioribus temporibus universi status et ordines regni trium nationum Transylvaniensium et partium Hung. eidem annex., tam praedecessorum quam principatus etiam nri temporibus, exercitium Judaicae professionis extra quatuor ab olim receptas et admissas religiones iteratis vicibus editis constitutionibus prohibuissent et interdixissent sub poena decreto contenta; nihilominus tamen praefatis praetacta Sophia Kendeffy incatta postpositis et contemtis publicis regni constitutionibus, Judaicae professioni, poenam contentam decreto expressam minime reformidando adhaesisset et quoad praesens etiam adhaereret, neque ad terminum publicis praescriptis regni constitutionibus praefixum a damnata haeresi Judaica, ad aliquam de praescriptis jam receptis quatuor religionibus rediisset, in manifestam praescriptarum constitutionum periclitationem, ob hoc, si juri consentaneum foret et aequitati videretur, idem actoris procurator praefatam dnam Sophiam Kendeffy in redemptione capitis ac omnium bonorum mobilium et immobilium, ipsam proprie et praecise concernentium, perpetua ammissione a jure convinci et aggravari postularet. Et hujusmodi propositione praemissa idem procurator actoris universa documenta sua probabilia, quae vid. ab eodem in comprobationem assertionis et acquisitionis contra dictam incattam directe et institute collecta fuerant, nro judiciario produci curavit examini; in contrarium etiam documenta ab incattis in destructionem propositionis suae exhiberi et praesentari postu-

lando; procurator vero incattae antelatus ad seriem praescriptorum documentorum contra eosdem incattos ab actore reportatorum nihil aliud respondit, nisi quod ipsa ex ignorantia animi sui, praedictae haeresis Judaicae professioni adhaesisset, neque documenta pro expurgatione et defensione ejusdem sufficientia produxit, sed poenitus succubuit. Supplicatum igitur nobis extitit superinde debita cum instantia humilime, quatenus nos ac praefati nobiles, electi consiliarii juratique sedis nrae jud. assessores, judicium et justitiae complementum impenderemus et administraremus. Verum quia, prout ex praemissis informabamur, antenominatus director noster praefatam dnam Sophiam Kendeffi modum et formam legitimae evocationis observando medio nobilium Francisci Pribek, canc. nrae majoris scribae et jurati notarii et Nic. Romoz de Onczolifalva, alteriusque supremi judlium com. Hunyadiensis, hominum vid. nrorum in aliis literis nris praeceptoriis evocatoriis et certificatoriis nobis et praescriptis nris consiliariis sedis nrae judiciariae assessoribus magistrisque nris prothonotariis et nobilibus electis in judicio constitutis specifice denotatorum propter exercitium Judaicae professionis, publicis regni constitutionibus et sancitis superinde editis exterminatae, proscriptae et prohibitae in praenotatum conventum toties dictorum nob. electorum, pro controversiis inter eosdem unitariae professionis homines, uti praetactum est, exortis dirimendis, necnon causis factum blasphemiarum a diversis calumniatoribus in despectum divini numinis prolatarum, ex praescriptis schismatis Judaici cum publicis et sancitis regno nro eliminari, tangentibus et concernentibus, determinandis communi regnicolarum nostrorum assensu et suffragio ad primum diem m. Julii in oppido nro Dees celebrari promulgato, rationem Judaicae professionis ejusdem incattae reddituram efficacem, ammoneri et evocari fecisse, ac eadem congregatione instante, nobisque una cum dictis consiliariis nris, praesidente, magistris prothonotariis et nobilibus ad praemissa tollenda electis pro tribunali sedentibus, jam dictus directoris nri procurator, contra memoratam Sophiam Kendeffy, taliter et eo modo proposuisse: Quod licet praescripta professio Judaica nostro et praedecessorum nrorum principum temporibus diversis constitutionibus, iteratis vicibus confirmatis regno nro exterminata fuisset: nihilominus tamen praelibata dna incatta eidem damnatae heresi adhaesisset: Et hac propositione praemissa eandem incattam in emenda capitis, idest redemptione, et perpetua amissione bonorum universorum, ipsam eandem proprie et praecise concernentium, convinci et aggravari postulasse, insuper documenta sua contra eandem pro verificatione actionis et acquisitionis suae collecta, non-

in judicio constitutis exhibuisse, et ex adverso contraria etiam documenta, si quae habuisset, ab incatta, pro sui defensione per procuratorem ejusdem produci petiisse; eadem vero dna Sophia Kendeffy (ad) meritum praenotatorum documentorum ab actore in judicium reportatorum nihil respondere praeterea potuisse, neque ulla documenta pro sui expurgatione et defensione produxisse, sed poenitus defecisse, comperiebatur manifeste. Propter quod nos etiam, priorum praedecessorum nrorum principum, qui vid. publicis constitutionibus superinde editis Judaicam superstitionem, quo receptae quatuor religiones aliis exoticis et nova lege abrogatis, proscriptis pacatiori consisterent in statu, neque exoletis labefactarentur ceremoniarum solemnitatibus procul arcere; quin imo omnes istius sectae seu schismatis authores et applausores, toto poenitus regno exterminare et eliminare intendissent, exemplis moti; tum vero peculiaribus quibusdam pietatis et religionis respectibus eo adducti, eandem Judaicam professionem doctrinae apostolicae, receptisque quatuor religionibus, non consonantem, tollere et proscribere satagentes; memoratam quidem dnam Sophiam Kendeffy in emenda capitis seu redemptione, necnon universorum ejusdem bonorum mobilium pariter et immobilium, ipsam solam proprie et praecise concernentium, perpetua ammissione, inhibitione, contradictione, repulsione ejusdem incattae, et aliorum quorumlibet praevia ratione non obstante, convictam et aggravatam judicando decrevimus, prout decernimus etiam per praesentes. Quocirca vobis harum serie committimus et mandamus firmiter, quatenus acceptis praesentibus vos statim simul, vel duo vestrum, sub oneribus alias in talibus observari solitis ad facies universorum bonorum praelibatae dnae Sophiae Kendeffy, ubivis in quibuscunque comitatibus, intra jurisdictionem nram existentium habitorum, ipsam dnam in causam attractam, proprie et praecise, uti praetactum est, concernentium, cum praesentibus accedendo, ibique vicinis et commetaneis eorundem universis legitime convocatis, universa ejusdem bona, qualicunque nominis vocabulo censita, exclusis tamen non convictorum aut eorum, qui praescriptae damnatae haeresi Judaicae non adhaesissent, si qui forent, portionibus exceptis, auferatis et occupetis, ablataque et occupata fisco nro principali annectatis; inhibitione, contradictione, repulsioneque dictae incattae Sophiae sc. Kendeffy ac aliorum etiam quorumlibet praevia ratione non obstante, jure perpetuo tenenda et possidenda. Et post haec vos seriem hujusmodi executionis vestrae terminum ad competentem fide vestra mediante referre vel rescribere modis omnibus debeatis et teneamini. Secus non facturi. Praesentibus perlectis, exhibentibus restitutis.

Datum in oppido nro Dees die 16. mensis Julii anno domini 1638.

(L. S.) Lecta correcta et coram me Ladislao Czeffeÿ prothonotario extradata.

Et coram me Stephano Kassai illmi dni dni principis Transylv. prothonotario mp.

Signatura executionis proxime praecedentis sententiae in dorso literarum facta.

Ao dni 1638. feria 2-da proxima post festum b. Mariae Magdalenae in castro Majalesd incepta executio. Capitulares Michael Barssÿ et alter Michael Siklossi. Item Michael Kornis de Kalan, vicecomes com. Hunyadiensis, Georgius Balinttffi de Losad et Joan Popa de Felső-Szállás, vicejudices com. ejusdem: executores; praesentibus etiam Volfgango Baczallari de Oláh Brette, Andrea Barcsay de Nagy Barcsa et Stephano Erdeo-Bényei de Szacsal. Vicini et commetanei nobiles Oppra Thoder, Stephan János, Bartha László, György Jovan, Kazan Banyasza, Farkas Péter omnino de Parros, Nic. Kis de Fejérvíz, Gabriel Kis vicejudex, Ladislaus László de Fejérvíz, Demetrius Balul, Petrus Bankull de Felső-Szállás. Providi Thoma Gyurka, Ztoÿka Barcsa, relictae viduae generosi condam Stephani Szerecsen de Felső-Zálláspataka, Margarethae nempe Nagymihály, Abram Braz de Malaesd, omnino jobbagio Joannis Mara alias Dancz de dicta Felső-Zálláspataka, Stephanus Balas, Michael Zeoczi [*Szőcs*] alias Balas de Felső-Zálláspataka nobiles; Stephanus Vitan vicejudex de Bajesd. Providi item Majsze Ilka, Georgii Nagy, Oppre Czerna, Margarethae Nagymihali, omnino in Nuxora.

Ao. 1638. die 26. Julii in facie portionis possessionariae Magyar Brette et curia ibidem nobilitari ejusdem Sophiae Kendeffy existente, ibidem quoque capitularibus praenominatis, ac Joanne Kozoliai supremo judice nobilium com. Hunyadiensis altero praesentibus vicinis et commetaneis egregiis et nobilibus Volfgango Baczallari et Andrea Barcsai supradictis; providis Rusan László, Petrus Boka, Lupsa Rusan de Rus, egregii Andreae Pap de Nádasd, Joan. Lazar, Miklós Bora, Wancziul Bedeo Vonia, Jovan Opprinasz de Maczio, illustris comitis Petri Betthlen de Iktár etc. Sztancziul Muntian, Nicolai Keörmendi de Magyar Brette, omnino in Plop commorantibus.

Testimonium super excontentatione dotis et persolutione gen. dnae Sophiae Kendeffÿ, Keresztessianae.

Nos requisitores litterarum etc. Damus pro memoria per praesentes, quod nos literas dictae suae Cels^nis^ sententionales pro parte et in persona gen. Joannis Sárossi de Poka (*czím*), contra et adversus gen. dnam Sophiam Kendeffy, gni quondam Pauli Keresztessi de Nagy Megyer relictam viduam, velut incattam, ratione Judaismi publico regni statuto damnatae, emendam sive redemptionem capitis amissionemque omnium bonorum mobilium pariter et immobilium proprie et praecise concernentium ipsius dnae praefatae Sophiae Kendeffy personam in sede judiciaria suae Cels^nis^ emanatas et confectas, nobisque praeceptorie loquentes et directas honore et obedientia, quibus decuit recepimus. Quibus receptis nos tali suae Cels^nis^ mandato, uti et aliis omnibus humili fidelitate morem gerere et satisfacere cupientes unacum egr. Michaele Kornis de Kalán, altero vicecomite com. Hunyadiensis, nostros quoque homines (re ipsa ita exigente), duos simul nobiles nempe Michaelem Barssi et alterum Michaelem Siklossi socios, fratres et collegas nros, nro pro testimonio fidedignos ad executionem earundem literarum sententionalium rite et legitime paragendam duximus transmittendos. Qui tandem exinde ad nos reversi nobis unanimiter et concorditer sonoraque voce retulerunt, qualiter praenominatus suae Cels^nis^ homo praesentibus etiam nris testimoniis praefatis in hoc anno praes. 1638. feria 2-da proxima post festum Mariae Magdalenae ad faciem possessionis Malaesd, consequenterque castri ibidem ac comitatu praefato Hunyadiensi existentis habiti erga praenominatam dnam Sophiam Kendeffy vigore praespecificatarum sententionalium accessisset ac vicinis et commetaneis eorundem, vid. egregiis et nobilibus Volfgango Baczallari de Olah Brette, Andrea Barcsai de Nagybarcsa, Stephano Erdőbényei de Zacsal, Georgio Balintfi de Losad et Joanne Popa de Felső-Zállás, vicejudlium ejusdem comitatus, Theodoro Oppra, Joanne Steffan etc. etc. et Ladislao László, omnino de Fejérviz (ut supra in signatura habetur, describendi omnes praesente etiam per occasionem) egregio Joanne Kászoni de Alba Julia suae Cels^nis^ aulicae canc. scriba et jurato notario ac sedriae curiae Albensis jurato assessore, item providis etiam Demetrio Balul etc., Abrahamo Braz in Malaesd praefata Joannis Mara de Felső-Zallaspataka jobbagionibus ac aliis plurimis inibi legitime convocatis et praesentibus, dum executionem ibidem inchoare et peragere voluisset, unacum praefatis nris testimoniis mox et de facto ibidem praefata dna Sophia Kendeffy ac gen. Franc.

Keresztessi de Nagy Megyer deposito prius singillatim firmissimo juramento productis etiam quibusdam literis donationalibus asseruissent jam pridem inter ipsos divisionem in bonis dicti quondam dni Pauli Keresztessi celebratam fuisse, nec ulla bona et jura possessionaria ejusdem quondam Pauli Keresztessi quoquomodo eandem Sophiam Kendeffy concernere praeterquam dos, idest juxta contenta decreti fl. 33 hung. jure nimirum secundi matrimonii; productis igitur illis 33 fl. hung. idem Franc. Keresztessi ibidem coram iisdem eandem dnam Sophiam Kendeffy, novercam suam excontentasset et super dote satisfecisset. Quos 33 fl. unacum aliis omnibus bonis mobilibus et juribus possessionariis aviticis et quartaliciis ejusdem dnae, ipsam concernentibus, ad se recepisset et fisco suae Cels^nis^ aplicuisset et reportasset, praesentibus etiam semper nris testimoniis. Unde nos literas nras testimoniales super hujusmodi legitima executione juxta fidedignam praefatorum suae Cels^nis^ et nri hominum relationem emanari fecimus et extradandas duximus communi justitia et aequitate svadente legeque etiam permittente. Datum 16. die praescriptae executionis anno praefato 1638.

(Egykorú más. az orsz. levéltárban. Herczegszölösi protocolum 3. l.)

g)

1638. aug. 20.

A »Formula administrandi« elkobzása.

Ao. dni 1638. die 20. Aug. facta protestatio suae ill^mae^ principalis Cels^nis^ contra sequentem libellum, qui sic intitulabatur: Formula administrandi coenam dominicam; cui annexa est quarundam quaestionum ad eandem elucidandam spectantium solutio. Authore Valentino Radecio, ecclesiarum Transylvanicarum, unum deum patrem et filium ejus unigenitum Jesum Christum in spiritu sancto profitentium superintendente. Claudiopoli, typis Heltanis excudebat Georgius Abrugyi anno Christi 1638. coram me solo Michaele Siklyossÿ praesentibus etiam Daniele Beke alias Sepsi-Szentgyörgyi superintendente unitariorum, et aliis etiam duobus ejusdem farinae pastoribus Claudiopolitanis, nempe Petro Boldogasszonyfalvi et Paulo Czichi instituta. Ennek az könyvnek in publicum kibocsátását ennekelőtte is prohibeálta volt urunk ő nga, mostan esmét ugyan cum protestatione prohibeálá ő nga az következendó diaetáig vagy terminusig, az mikor ő nga proponálja az tanács úrnak s revideáltatja, minthogy vagynak még

valami contrarietasok az könyvben: akkor deliberálnak felőle, ha ki kellessék-é bocsátani vagy nem? Ennek az könyvnek végében vagyon egy vespertina oratio is.

(Más. orsz. ltár Siklosi protocolum p. 6.)

XVI.

1638. jul. 27.

Rákóczy hadkészületi parancsa.

Georgius Rákoci etc.

Sples, mgnfci, generosi, egregii et nobiles fideles nobis sincere dilecti, salutem et gram nram. Az mint informáltatunk, az moldovai és havasalföldi vajdák egymás között veszekedvén, esmét hadi készületben vadnak, s talám táborban is akarnak egymás ellen szállani. Hallván azért szomszédságinkban az hadi apparatusokat, az moldovai vajdának is gonosz és ártalmas szomszédságát, fejedelmi hivatalunk kivánja kglmetekre országúl szorgalmatos vigyázásunkot. Melyre, hogy hasznosobban reá érkezhessünk, szükség Kegyelmeteknek is édes hazájának oltalmazására vigyázni és készen lenni. Minek okáért hagyjuk és serio parancsoljuk Kgltknek, ez levelünk vevén, annuentiánk szerint való lovasit és gyalogit jó hadi apparatusával, élés szekereivel, hópénzekkel minden órára oly készen tartsa, hogy az szükséghez képest, második parancsolatunk érkezvén Kglmetekhez, sem órát, sem napot nem várván, mingyárást megindithassa, és oda bocsáthassa, az hova az szükség fogja kivánni, és tőlünk parancsolva leszen. Secus sub poena in articulis expressa non facturi. Datum in posessione Bogáth die 27. Julii 1638.

G. Rakoci m. p.

(Nemz. muzeum, Jászai collectio.)

XVII.

1638. julius. 27.

Melith Péter a nádorral az Erdélyből kapott híreket közli.

Illme Comes etc.

Servitiorum meorum etc. Idvösséges jóknak böségével áldja isten Ngodat.

Ngod tizenkettődik irt válaszát nagy böcsülettel vettem, szép ratiókkal irott biztatását értem s megszolgálnom igyeke-

zem, ezutánis instantissime azont kérem Ngdtúl, mivel generalis uram ő ngától, válaszomat is igen ritkán vehetem, ily nagy dologban is etc. Ezeket ngos uram, mint ily szegelet körűlvött bástyákban én is szerény tudokozván jó akaró uraim atyámfiai és barátomtúl, kik által hasonlóvan értem, csak hogy tudom három ratiót kiván az török az complanálására, azok közt ez főbb, és az fejedelemnek is súlyosb, hogy az mi keresztyén istenfélő kglmes urunkra kivánnák az kardvonyást, az oda egyszer birott vármegyék vissza vételéből vevén eredetet, meo videre el is kell hidnem, mivel kevés vérontásokkal, mind határokat, birodalmokat és feles rabjokat, szaporították ezféle Erdélbűl származott ellenkezésbűl, mely földünkrűl is, némelyek nem szunnyadó szemmel néztek, talám mostan is. Kihez oly kedvetlen állapatját hallom az fejedelemnek ledni mind megirt két szerhez, hogy egyáltaljában csak az egy externom viszi azra, de viszont úgy is hallom, ha soha egyéb nem lehet, inkább veszi azt fel, mivel az religio dolgát szűntelen ingatják, kit szeme eleiben is téréngetnek némelyek igy, sapientis etc. Mindazonáltal én, az mennyire elmém s értékem, vénségem engedi, vigyázok. Tegnap is jövén katona onnét, ki ott volt, mikor Kővárból 18. hujus ebéd után kiment, Rumou nevő faluban hálván, onnét Deésre ment 19., az holott öt czigány kővel vert agyon egy kolosvári ötvöst, káromló ariánust, onnét 20. ment Kolosra, utjában előtanálván Maróti Györgyöt, igen vén arianus embert, kit elfutásáért megfogtak, ki Székely Mósessel is elfutott volt, de az megtért, keresztelkedett, miulta bujdosott. Mihent az fejedelem leszállott, mingyárt küldött az törökök eleibe, ott lett szemben Kolozson az budai vezér követével, 21., melyek hoztak két lovat, kuntárostúl, kaftánokat két török vitt, mely betakarván levén, talám mások is lehettek köztök. Az fejedelem is megajándékozta őket, az mint értette, az főnek tallért 300, másiknak 50, az lovasmesternek 30, két lovasnak nr. 10. Az vezérnek, az mint értette ugyan, feles és igen gazdag ajándékot küldött, mit, nem tudja; 22. expediálta az törököket, ebéd után, és maga is indúlt mindgyárt, Szóvátra ment hálnia, és vadászással mulatta magát, farkasoköléssel, úgy vált, jött vissza ő felsége híve, ezeket szemmel látótúl írhatom Ngdnak. Mostan Fejérváratt volna, Kékedi uramat ott temetteti el, kit sokan szánnak, igen elaprósodván ők is ez veszedelmes elaggott világ vége felé. Az mezei hadak Jenő és Várad felől, bement és quartélyokban szállottak, igen bágyadt lovakkal, az sok légybogár, és fű nemlétel miatt. Bujti (*igy*) István kapitánnal szemben is beszéllett, az katona is aztúl hallotta, értette azt is, hogy Kővárban, Szamosujvárban, Váraddá, kik két száznál többen vadnak, penitentiára vitték az

helyekben; az ariánusokban igérték megtérésre magokat, de meg nem engedtetett nekik, ezt is igy hallotta; most is Székel Mósesnek is egy szolgáját fogták meg Erdélyben, ki kémségbe járt. Ezekből mit itéljen és reménljen Ngod, böles elméje legyen rajta. Mivel én igy tanúltam hallomást, mind látást, meg kell irni, hogy idejében tudjon ember róla gondolkodni, de meg kezdek tanúlnom, mivel igen czirkálják az hiveket utánam, én pedig jobban akarnám, ha múlnék az gonosza, hogy sem ránk telnék, az bizonyos pedig, sem hallás sem látás, hanem az meglétel, melyet kévánnak tőlem, én pedig Ngos uram nem értem az erdélyi titkokat, azért ha szünetik irásom Ngdhoz, kérem alázatosan megbocsásson, mivel hülemúlt szüvvel vagyok ezfélékért. Az ők flge szerencséjét megirták vala nekem is, az kiknek ilyet én is elébb irván, nem igen hiheték elsőbben el, de másodban érsek uram ők nga is irván, elhitték, jóakaróink örvendettek etc. Törös uram alájutván Ngod kegyelmes jelentése szerint, az katona rendet biztatván az ő flge rendelt fizetéssel, újúló szívvel láttam őket, de ő kglme elmenvén, higyje Ngod búsúlt elmével vadnak, felettébb való drágaságtól is félvén, mivel vetve keveset tehettek földünken, az tavalit igen elhordák, az kikeleten két forinton elment köbli, azért kérem Ngdat, kegyelmesen cselekedjék velünk, mivel nekem is csak akkor fizetnek, mikor katonámnak tudom fogyatkozásokat nyavalyásoknak, azért ne késlelje Ngod az fizetést, felette kérem. Kévánván isten soká éltesse Ngdat szerelmesivel együtt. Datum ex Szathmar die.... *(igy)* Julii anno dni 1638.

Illmae Dnis Vrae.

(saját kezével) servitor paratus et affinis
addictissimus
Petrus Melith m. p.

Saját kezével: Irásom után esék ily hírhallásom barátomtúl. Váraddá ad 1. September várják az fejedelmet, az honnét az fejedelem asszonyt Munkácsra eresztené, de másszor is reppdestetett ő nga ilyen hírt, de elmulatá, talám ez is úgy lesz, ha kintelenség nem hozza.

Jegyzet: Egy egészen hasonló tartalmú levelet irt a királynak, melynek kelete jul. 27. Valószinű, hogy ez is az napon kelt.

Külczim: Illmo ac excellmo comiti duo Nicolao Esterházy Ungariae palatino stb.

(Nemz. Muz. Jászay-Collectio.)

XVIII.

1638. sept. 20—30.

Csernel és Pathay követsége a császárhoz.

a)

1638. septemb. 20.

Rákóczy megbízó levele.

Sacr. Caes. Regiaque Mttas dne dne clmme.

Accepi quidem literas binas Mttis Vrae Caes. ratione tutelae orphanorum illris ac magfici quondam dni comitis Pauli Rakoci fratris mei charissimi atque etiam bonorum eorundem orphanorum. Ad quas quidem literas non tantum rescribere, verum etiam certum meum et praecipuum familiarem e vestigio ad Mttem Vram Caesaream expedire constitueram, sed quia Mttas V. C. et R. de negotio tutelae iam dictae plenam a me informationem se habere velle insinuebat, ac ad eandem perficiendam nonnulla requirebantur, dum iis conficiendis laboro, interim familiaris meus praecipuus ad Mttem Vram Caes. expediendus gener. Georgius Csernel in morbum inciderat satis gravem. Quas ob causas demissa mea ad literas et nunciata Mttis Vrae Caes. in negotio tutelae responsio necessario differenda fuit. Quam quidem exigui temporis moram, quin Mttas Vra Caes. pro sua solita benignitate in meliorem sit interpretatura partem, nullus dubito. Nunc igitur iam certos meos homines generosum utpote et egrum Georgium Csernel de Csernelháza praecipuum meum familiarem, et Samuelem Pathai etiam familiarem meum, eodem in negotio tutelae ad Mttem Vram Caes. atque Regiam mitto; demisse Mttem Vram Caes. rogans, dignetur eos nomine meo proponentes, et postulata mea humiliter repraesentantes exaudire; et quia postulata mea juribus regni innituntur, superaddito etiam clementissimo in me favore, ad illa se se benignissime resolvere. Conabor omni obsequiorum genere hoc quoque in me praestitam Mttis Vrae Caes. gratiam devotissime promereri. Servet deus Mttem Vram etc. Datum Albae Juliae die 20. mensis Septembris a. d. 1638.

Mttis Vrae Sacr. Caes. et Regiae

(*saját kezével*) *studiosissimus et devotissimus*
servitor
Georgius Rakoczy m. p.

Kívül: a czím s pecsét alatt [illegible].
(Nemz. Muzeum *Jánosy-gyűjtemény*.)

b)

1638. sept. végéről.

Csernél és Pathay előterjesztése a császárhoz.

Sacr. Caes. Regiaque Mttas dne dne clmtme.
Humillimorum servitiorum nostrorum etc.

Binas Sacr. Caes. ac Regiae Mttis Vrae literas in negotio tutelae orphanorum illmi dni quondam comitis Pauli Rakoczi fratris sui charissimi illmus dnus noster princeps Transylvaniae demisse accepit, necnon etiam ea intellexit sua celsitudo, quae gen. Caspar Tassy camerae hung. Scepusiensis tunc consiliarius, nomine Mttis Vrae Caes. ac Regiae postremo in eodem negotio, penes credentionales literas praesentavit. Cupiebat sane sua Celsitudo ad literas et nunciata Mttis Vrae Sacr. ultro quantocius respondere; sed quia interim plurimae intervenerunt distractiones, eam ob causam, talis sua responsio hucusque differri debuit; quam quidem exiguam in respondendo moram, ut Mttas Vra Caes. et Reg. benignissimo animo ferre dignetur. Eandem demisse orat. Quoad tutelam legitimam dni principis fratris carnalis comitis Pauli quondam Rakoczi orphanorum, eorundemque bonorum, tametsi sua Cels. sciret optime, ex legibus regni, defuncta praesertim relicta, dicti fratris sui orphanorum, bonorumque eorundem, tutelam in se esse devolutam; quae quidem relicta ex beneplacito et amore suae Cels^nis^, in fratrem defunctum, in possessione totalium bonorum tollerabatur; ac proinde talem et orphanorum et bonorum eorundem tutelam optimo jure potuisse apprehendere. Attamen ob respectum dignitumque aug. Mttis Vrae Caes. et Reg. (quam semper salvam esse cupit) precibus agere, ac id, quod alioquin etiam et ipsa natura, et patriae leges ipsi attribuerant, a Mtte Vra Sacr. obtinere maluit. Verum postquam ad irternuntiorum suorum iteratas demissasque instantias, literasque suas, eadem de re missas, benigna Mttis Vrae Caes. et R. resolutio longius protraheretur, ac interim bona, proventusque nepotum suorum, ex parum commoda administrantium provisione, in dies imminuerentur; pro cavendis ulterioribus orphanorum incommodis, officiales et ministri eius, bona orphanorum apprehendere debuerunt, idque nequaquam in derogamen august. dignitatis et regiae authoritatis Mttis Vrae Caes. et Regiae, sed quia et ipsa natura et omnes leges patriae, adeoque legum patriarum peritissimorum virorum judicia, hac quidem in re, suae Cels^ni^ unanimiter suffragabantur. Ad haec eam esse aequitatis et legum Mttis Vrae Caes. et Regiae observantiam sciebat, ut si quis jura sua,

debita cum demissione quod sua Cels. fecit, prosequitur, id loco offensae non sit habitura. Neque successioni suae Cels^nis legitimae, ac exinde immediatae subsecutae tutelae quicquam obstare possunt ea, quae dictus Caspar Tassy, loco impedimenti, proposuit. quanquam enim, per dei gratiam, a regno Hungariae abest sua Cels. in principatu Transylvaniae constituta, non tamen ipsi desunt officiales, et ministri fideles, industriique viri, qui uti bonorum ejus in ditione Mttis Vrae Caes. et Regiae existentes, ita etiam bonorum orphanorum nepotum ipsius accuratam fructuosamque habebunt provisionem; et siquid (quod tamen summo praecauebitur studio) ministrorum incuria, in bonis orphanorum, acciperetur detrimenti, damni accepti refundendi ampla satis suppeteret occasio, ex bonis suae Cels^nis in ditione Mttis Vrae Caes. et Regiae existentibus. Causas etiam, forte ratione bonorum orphanorum, emergentes perinde ac suas proprias procurandas, necnon etiam alia omnia, quae tutori legitimo de jure regni fraternoque amore incumbunt effectuanda, cumulatissime procuratura et effectura est sua illma Cels.. His Mttis Vrae Caes. et Regiae oculis, prudentissimoque, et judicibus regni conformi judicio sic subjectis, Mttem Vram Caes. et Regiam sua Cels. demisse orat, dignetur eandem justis suis juribus, ac, quod natura ipsa, omnesque patriae leges, vel minimo cuilibet nobili de facto concedunt, eo libere uti permittere. Curam etiam et educationem ex fratre germano nepotum, jure et legibus regni postulantibus eidem concedere, quorum provisionem ea solicitudine est habitura, quam fraternalis in praetactos nepotes amor jure suo a sua Cels^ne exposcit. Pluribus hac in re tam plana, ac juribus regni obuia, apud Mttem Vram augsmam agere supersedet; unicum addit, nimirum successionis legitimae et indubitatae tantam esse vim, in legibus regni, ut ea tutelam orphanorum et bonorum eorundem quibuscunque remotionibus, imo ipsi etiam fisco regio praeripiat. In quo quidem tutelae negotio haec erant demisse Mtti Vrae Caes. et Regiae proponenda; super quibus benignissimam Mttis Vrae Scrmae resolutionem spe solitae in se clementiae Mttis Vrae Caes. Regiae, et benigno praesidio suffultus dnus princeps humiliter expectat. De caetero Mttis Vrae etc. etc.

Sacrmae Caes. ac Regiae Mttis Vrae

humillimi servitores
Georgius Chernel
et
Samuel Pathay.

Kivül: Memoriale ad sacr. Romanorum imperatoriam, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae etc. regiam Mttem porrectum humillime, per introscriptos illmi dni principis Transylvaniae internuncios.

(Nemzeti Muzeum, Jászay-Collectio.)

XIX.

1638. nov. 2—9.

Szombatos perek a beszterczei terminuson.

a)

1638. nov. 2.

Az unitarius zsinat ítélete.

Nos Georgius Rakoci dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc. Damus pro memoria per praesentes, quod nobis die secunda mensis Novembris in anno videlicet domini millesimo sexcentesimo trigesimo octavo, instante scilicet termino celebrationis iuditiorum octavi diei festi beati Lucae Evangelistae proxime evoluti, ad quem utputa terminum universae causae dominorum nobilium Transylvaniensium ex publica eorundem constitutione adiudicari solitae, per nos generaliter fuerant prorogatae, unacum fidelibus nostris generosis Michaele Tholdalaghi de Erczie, consiliario ac in iudiciis in persona nostra praesidente necnon capitaneo sedium siculicalium Marus et Udvarhely, magistris item nostris prothonotariis, sedisque nostrae iudiciariae iuratis assessoribus, pro faciendo causantibus iudicio moderativo in eadem sede nostra iudiciaria pro tribunali sedentibus, nobiles Stephanus Varsóczi de Kolosvar, pro fideli nostro generoso Johanne Sárossi de Póka, causarum nostrarum fiscalium in Transylvania directore, ut actore ab una, ac generosa domina Barbara Kornis, generosi Petri Paczalai consorte, Gregorius Radnothi de Colosvar, velut in causam attracta partibus ab altera, utrinque cum sufficienti procurationis mandato in figura iudicii nostri comparendo, dictus procurator antelati actoris contra annotatam in causam attractam coram nobis in iudicio exhibuit et praesentavit quasdam litteras honorabilium Danielis Beke, superintendentis caeterorumque seniorum et fratrum ecclesiae unitariae religionis in Transylvania existentium, ac totius synodi eorundem die undecima mensis Augusti anni praesentis millesimi sexcentesimi, trigesimi

octavi in possessione Düchő Szentmárthon confectas et emanatas; quibus exhibitis et praesentatis annotatus procurator incattae paria earumdem a iure sibi dari postulavit illisque eidem de iure concessis. Quarum quidem litterarum tenor sequitur hunc in modum: Daniel Beke Sepsiszentgyörgy superintendens ecclesiarum in Transylvania unitariarum, seniores et caeteri fratres ad diem undecimum Augusti anni millesimi sexcentesimi trigesimi octavi ad possessionem Dü-chőszenthmarton in domino congregati, damus pro memoria per praesentes, quod cum nos propter serias quasdam ecclesiarum nostrarum necessitates, ad diem et locum iam praenotatum convenissemus, extunc comparuerunt coram nobis egregius Johannes Sárosi de Póka, illustrissimi domini domini Georgii Rakoci principis nostri clementissimi causarum fiscalium Transylvaniensium director ab una, parte vero ab altera nobilis Gregorius Radnóthi de Adamos, legitimus procurator generosae dominae Barbarae Kornis, consortis generosi Petri Paczolai de Szentbenedek, coram nobis astantes utraeque partes iuxta continentias litterarum illustrissimi domini domini principis Transylvaniae adiudicatoriarum sententionalium die decima quarta mensis Julii anno praesente 1638. in oppido Deés confectarum et emanatarum, coram generali synodo nostra optarunt, ut questionem a sede iudiciaria illustrissimae suae celsitudinis ad revisionem generalis synodi nostrae reiectam determinaremus. Quibus sic exhibitis earundemque continentiis perlectis et serio pensitatis, unanimi voto de dubiosa hac questione ita deliberavimus, quicumque in iudaismo vel gentilismo ad christianam convertitur religionem ante omnia debet credere in Jesum Christum, deinde eandem fidem non tantum ore profiteri, verum etiam externis signis testari, ac proinde cum baptismus sit signum professionis christianae fidei, et scripta novi foederis pluribus exemplis testentur conversos ex iudaismo vel gentilismo ad christianam religionem protinus baptizatos fuisse Actorum 2. 8. 9. 19. 22. Ideo etiam hoc tempore iudaizans ad Christi fidem conversus, debet baptismum suscipere; sine enim baptismi susceptione iudaizans vere christianus censeri et haberi non potest. Unde consequitur acta in literis sententionalibus declarata non sufficere iudaizanti ad contestationem professionis receptae unitariae religionis sine baptismi susceptione. In cuius quidem deliberationis nostrae fidem consensum nostrum praebentes ecclesiasticum, utraeque parti iuxta deliberationem sedis iudiciariae praefati illustrissimi domini domini principis Transylvaniae ad reportandum sive ad octavarum sive vero comitiorum judicialium terminum primitus celebrandorum prae-

sentes litteras nostras authentico nostro sigillo futur cautela dandas duximus et concedendas. Datum in pra possessione Düchőszentmarthon die praescripta und Augusti, anno domini millesimo sexcentesimo trigesimo o Totius synodi nomine Daniel Beke Sepsiszentgyörgÿ su tendens m. p. Quas nos de verbo ad verbum sine dimin et augmento variationeque sine omni transsumi et tran praesentibusque litteris nostris patentibus inseri verb et inscribi faciendas iurium annotati in causam attracti orem futuram ad cautelam necessariam, sub sigillo i iudiciali et authentico extradandas duximus et conced communi iustitia et aequitate svadente. Datum in civita stra Bistriciensi, die secunda mensis Novembris anno d millesimo sexcentesimo trigesimo octavo.

(A gróf Rhédey család levéltárából. Nemzeti Muzeum.)

b)

1638. november 8.

Paczolayné pere.

Rákóczy Györgynek Szentbenedeki czolai Péterné ellen szombatos vallása m hozott itélete.

A vádló a fiscalis director Pokai Sárossi Jáno lyett Girothi Thorma Péter volt; a vádlottnak, Szentben Paczolai Péternének. Kornis Borbálának procuratora v volt Kenossy Ferencz, a ki bizonyságleveleket mutatot védelmére, hogy az engedélyezett terminus előtt úrvacsorá élt és disznóhúst evett s a szombat mellett a vasárnap ünnepelte, bár az unitárius vallásra csak a terminus le után keresztelkedett ki — és kétséges lévén, hogy unitariu tekinthető-e, az unit. synodust határozták véleményadásra kérni s így:

»decreveramus et commiseramus; super cujus qu synodi ratione praeallegatae quaestionis determinatione p. praedictae in litteris superintendentis et aliorum ministr unitariorum ad tunc immediate subsecuturum judiciorum valium terminum aut vero conventum regnicolarum tunc mitus celebrandum judicium et deliberationem nostri in p sentiam reportare deberent et tenerentur, ut nos visi intellectis iisdem. differentiam partes inter ipsas discin valeremus. A quo quidem termino causa praemissa, sed et portatio seriei judicii et deliberationis judiciariae synodi g ralis ratione et praetextu praemissae quaestionis dubiosa

revisionem ejusdem synodi mediantibus aliis quibusdam litteris nris adjudicatoriis rejectae ad praesentem terminum celebrationis judiciorum octavi diei festi b. Lucae evangelistae novissime elapsi, ad quem utpote terminum universae causae fidelium nrorum dnorum nobilium regnicolarum Tranniensium factum tam brevium quam longioris processus judiciorum, meritum etiam causae judaizantium et calumniantium tangentes et concernentes ex publica eorundem constitutione adjudicari solitae per nos generaliter fuerant prorogatae dilative deveniente eoque instante ac nobis die 4. m. Nov. proxime praeteriti una cum gen. Mich. Tholdalagi de Ercse cons. nro stb. magistrisque nris prothonotariis et juratis sedis nrae judiciariae assessoribus pro faciendis causantibus judicio moderativo in sede nra judiciaria pro tribunali sedenentibus nobilis Petrus Thorma de Giroth pro gen. Joanne Sarossi de Póka, causarum nrarum in Trannia fiscalium directore, ut actore ab una, ac egr. Georgio Radnothi pro praefata dna Barbara Kornis praelibati Petri Paczolay consorte cum procuratoriis litteris nostris, velut incatta partibus ab altera, juxta continentias quarundam literarum rev. Danielis Beke Szepsy-Szentgyörgyi, superintendentis eccl. in Trannia unitariarum, caeterorumque fratrum ejusdem et ministrorum in possessione Dwcheo-Szent-Marton vocata in generali eadem synodo ad diem 11. Aug. in anno praesenti 1638. proxime praeteritum indicta celebrata super deliberatione et resolutione dictae synodi praetextu quaestionis praenotatae de susceptione baptismi properae et dubiosae ad eandem synodum per vos rejectae, totius synodi ac ipsius superintendentis nominibus confectarum et emanatarum in figura judicii nri comparendo idem protonotarius directoris fiscalis nri easdem litteras patenter confectas ac unico sigillo ejusdem superintendentis ab infra in cera viridi obsignatas, manuque ejusdem superintendentis subscriptione roboratas nostrum judiciarium producere curavit in conspectum, quae quidem litterae determinationem, deliberationem et judicium praedictae synodi ratione praemissae quaestionis dubiosae taliter declarabant, quod quicunque ex judaismo vel gentilismo ad christianam convertitur religionem ante omnia debet credere in Jesum Christum, deinde eandem fidem non tantum ore profiteri, verum etiam externis signis testari. Ac proinde cum baptismus sit signum professionis christianae fidei et scripta novi foederis pluribus exemplis testentur conversos ex judaismo vel gentilismo ad christianam religionem protinus baptizatos fuisse, Actorum 2., 6., 9., 19., 22. Ideo etiam hoc tempore judaizans ad Christi fidem conversus debet baptismum suscipere, sine baptismi enim susceptione judaizans vere christianus censeri et haberi

non potest; unde consequitur acta in litteris sententionalibus declarata non sufficere judaizanti ad contestationem professionis receptae unitariae religionis sine baptismi susceptione.«

A vádlott tehát in nota perpetuae infidelitatis elmaraszta ltatott és feje megváltásáért 66 frtot tartozván fizetni, minden javai elvesztésére ítéltetett.

(Ered. a vörösvári ltban caps. 2., fasc. 10. Nro. 14.)

c)

1638. nov. 9.

Pécsy Margit térítvénye.

Én Pécsi Margit az tekintetes és ngs Pécsi Simom uram leánya adom bizonyságúl mindeneknek ez levelem által, hogy az mint az én kglms uram ő nga az tekint. és ngs Rákóczy György mostani erdéli fejedelmünk etc. evocaltatott volt engemet is az ország articulusa szerént több fő emberek és asszonyok között némely arra rendeltetett bizonyos számú urak fő emberek és az táblabirái eleibe az zsidó ceremoniáknak némely részében való observálásáért és hozzám is feleltetett volt az törvény előtt directora által, az ide evocaltatott fürendek és asszonyok közől sokakat immár fejének jószágának elveszésével meg is sententiázott az törvény, azt az súlyos sententiát nem akarván fejemre várnom, jó akaró uraim által könyörgésemmel megtalálván ő ngát az én kglmes uramat, hogy kegyelmességéből hadná le azt az törvént: ő nga tekintvén alázatos könyörgésemet az törvént lehadta.

Én is annak okáért igérem és kötöm arra magamat az nemzetes Tholdalaghi Mihály uram és asszonyom anyám Barrabási Kata asszony előtt, hogy valamely jószágok akármelyik székekben és vármegyékben lévők az én megnevezett atyám uram kezéből mostan azon czeremoniáknak követéséért törvény szerént kimentenek, mind azokban nekem valami successiom, igazságom leszen, vagy volna, ennek utána azokhoz az urunk ő nga kegyelmessége nélkül semmi jussomat közömet nem tartom s nem tartandom semmi üdőben. Hogy penig ezképpen állandóbb és bizonyosabb legyen s ő nga is inkább hitelt adjon neki, arra kérem ő ngát ezen levelemben, hogy valamikor isten nekem szerencsét ad és kezkenyőben leszek, ezen dologról való kötésemet asszonyember koromban is újabb levelemmel kötésemmel megerősítem és abban semmi változást vagy haladékot, vagy változást nem cselekedem, melyet hogy ha nem praestalnék s meg nem állanék, ezen törvény, az melyre

magam evocaltattam volt, fenmaradjon és álljon úgy, hogy ő nga akár országgyűlésén akár táblán s akár ő nga bölcs tanácsi előtt revideáltathassa, akkor valamikor akarja ő nga, kinek nagyobb bizonyságára a kezemet Tholdalaghi Mihály uramnak beadtam és az magam kezeirása alatt való pecsétes levelemet adtam ő ngának az én kglmes uramnak. Datum in civitate Besztercze 9. die Novembris 1638.

Pécsi Margit. (P. H.)

(Ered. Vörösvárott caps. 20. f. 3. nro. 16.)

d)

1638. nov. 11.

Pécsi Simonért való kezesség levél, melyet a nagyváradi káptalan Rákóczi Györdy fejedelem kívánságára transumtumban kiad.

Nos Sigismundus Barchai de Nagy-Barcsa stb. [ugyanazok kik alant].

Damus pro memoria et in testimonium praesentes, quibus expedit universis, hogy az mint az elmúlt 1635. esztendőbeli generalis gyűlésben megújítván és confirmálván az nemes ország, annakelőtte az sidózó tévelygésben élő embereknek az négy recepta religiók közűl akármelyikre való megtérésekről tött végezésit és articulusit azon előbbi végezések szerint akkor is utólban bizonyos határt és napot is, u. m. azon 1635. esztendőben leendő immár penig elmúlt karácson napját rendelte és végezte volt megtérésekre való határnak, hogy valakik az sidózó tévelygést tartó emberek közzűl akkorra és addig az négy recepta religiók közzűl valamelyikre az sidózásból meg nem térnének, evocaltatván az fiscalis director által, azután a nap, avagy terminus után következendő elsőbb gyűlésre fejeket, jószágokat és minden ingó és ingatlan marhájokat, jovokat elvesztenék érette. De nem gondolván azzal, nagy sokan abban az tévelygésben való emberek közűl, nemcsak az elvégeztetett karácson napjára, hanem azután is meg nem tértenek az recepta religiók közzűl egyikre is, hanem azon sidozó tévelygésekben vakmerőképpen megáltalkottanak; kiknek evocáltatásokat holmi egyéb sulyos dolgok, gondok megakadályozván, előbb nem evocáltathattanak, hanem ez jelen való 1638. esztendőbeli generalis gyűlésre Fejérvárra; az mely gyűlésről is az nemes ország halasztotta volt egyéb terhes dolgok miatt azok causainak megláttatását, az unitaria religión kivűl az más három recepta religiókon való úr és főrendek közűl mind az három natióból, azon generalis gyűlésből az nemes országtól

az unitaria religión levők között annakelőtte indúltatott egyenetlenségeknek eligazítására válogatott személyek eleiben Deésre az akkor jövendő juliusnak első napjára, az hova és a mikorra is certificatusok lévén, azon sidózó emberek törvényire ott az egész válogatott úr és főfőrendektől s a tábla bíráitól az ország végezési ellen cselekedett vakmerő engedetlenségekért és recepta religiora való meg nem térésekért fejek, jószágok és részek szerint való minden ingó és ingatlan jovoknak elvesztésén convincáltattanak és condemnáltattanak; kik között Szentersébethi ngos Péchi Simon is azon vakmerőségben tanáltatván és az országtól praefigáltatott terminusig recepta religióra egyikre is az sidózó tévelygésből meg nem térvén, citáltatott és azon sententiában esett volt, kiért őtet mi kgls urunk fejedelmünk ő nga az ő ellene pronunciáltatott és kiadatott sententia szerint maga személyében is fogság és tartóztatás alá tétetvén, jószágát, jovait is exequáltatván és elfoglaltatván, azoltától fogva azonban volt dolga; mostan penig az mi megmondott kgls urunk fejedelmünk ő nga, bocsületes tanácsi, úri és egyéb rendeken való főfő hiveinek és nekünk is ő érette való alázatos törekedésünkre könyörgésünkre megigérvén kegyelmesen elegedendő jó kezesség alatt elbocsáttatását s ez alább megirandó részjószágának is bizonyos conditiók alatt való megadatását: mi löttünk és vagyunk kezesek az mi k. u.-nak ő ngának Péchi Simon maga személyéért egy summában tiz ezer magyar forintig, ez alább megírt mód szerint és conditiok alatt:

1. Hogy immár vénségére az igazságot isten kedve ellen is vele megismertetvén, abban állhatatos, tökéletes, nem képmutató leszen.

2. Sem titkon sem nyilván, szóval, írás, izenet és egyezés által nem praktikál senkivel olyanokkal s oly dolgokban magát nem társolkodtatja s elegyíti, melyért derekas és helyes suspicjot is magára vonhatna, vagy szerezhetne.

3. Igaz tökéletes hazafia és az mi k. u.-nak ő ngának is olyan hive leszen, az ő nga hűsége mellett életét is elfogyatni kész leszen, és ehez az mi több kévántatik, azt az mint az mi k. u. ő nga szokta megformálván, ő nga Péchi Simon is praestálja.

4. Az Erdélyország határán kivűl sem az magyarországi partiumban, sem sohová ki nem megyen, ez országban szabados járása meneteli engedtetvén ő ngától, az hova szüksége tartja.

5. Valahonnan kezében levelek mennének, vagy tanácskozásokat értene, vagy embereket jártatnának, ki mind a hazának és a mi k. u.-nak is ő ngának is ártalmokra lenne, nemcsak megjelenti ő ngának, hanem embereket megfogja, ő nga kezében küldi, az leveleket az szerint és a dolgot is megjelenti.

6. Az szenterzsébeti udvarházat ő nga az mi k. u. azon

egy faluban való jobbágyokkal, kiben vagyon jobbágy nr. 53, — ehez hozzá adván Szent Ábránt, kiben jobbágy vagyon nr. 5., sárdi portiot nr. 1., magyar sakodi portiot nr. 1., héjjasfalvit, melyben vagyon nr. 6., ki tészen in summa jobbagiones nr. 70. noha nem tartoznék vele, de fejedelmi kegyelmességből remittálván kegyelmesen Péchi Simonnak és feleségének Barrabási Katha asszonynak, hogy azokat életekig bírhassák. Azért Péchi Simon és felesége Barrabási Kata asszony teszsnek le az mi k. u.-nak ő ngának ezer tallért, úgy hogy Péchi Simonnak és Barrabási Kata asszonnak holtok után azon summát letévén, vagy az fiscus, avagy a kinek ő nga az mi k. u. conferálná, haeresek és posteritások, avagy legatariussok tartozzanak felvenni és azon udvarházat, jószágot kezekből kibocsátani; ha penig életekben is azon udvarháznak, jószágnak proprietását valamely hívének el találná az mi k. u. ő nga conferálni, az statutiot pure engedik benne peragálni, míg bírják is az jószágot, addig is nem pusztítják, kevesítik, sem senkinek abban el nem adnak, idegenítnek, sem gondviseletlenségek miatt szánt szándékkal el nem vesztnek. Továbbá noha az fiscus minden jószágát igaz törvény szerint apprehendalta sententiával via juris Péchi Simonnak és non de necesse, mindazáltal az mi k. u. ő nga kévánságára, a hol ő nga akarni fogja, káptalan vagy mester előtt in perpetuum renuncial Péchi Simon, hogy semmi névvel nevezendő tulajdoníthatandó just magának, haeresinek, posteritásinak, vagy legatariusinak sem nyilván, sem titkon, az ő nga kegyelmessége nélkül semmi jószágában fen nem tart. Mely conditiok szerint löttünk kezesek Péchi Simon személyijért az mi k. u.-nak ő nagyságának Barchiai Sigmond ezer forintig, ad fl. 1000. Mindszenthi Gábor ezer frtig, ad fl. 1000. Nemes Thamás ezer frtig ad fl. 1000. Daniel Mihaly ezer frtig, ad fl. 1000. Ughron Pál ezer frtig, ad fl. 1000. Apaffi Györgyné és fia Apaffi István ezer frtig, ad fl. 1000. Bagothai István ezer frtig, ad fl. 1000. Orbán Péter ezer frtig, ad fl. 1000. Thordai János stb. ad fl. 500. Kálnaki István ad fl. 500, Damokos Pál 500, Henter András, Székely Boldizsár, Miháczi Demeter és Kis Pál Bálint együtt és egyaránt 1000 frtig ad fl. 1000, Dersi Mihály 500, Menyhárt György 400, Veres György 100, Szép Antal 100, Vajda András 100. Gálffi Márton 100. Ugy hogyha ez előbb megírt punctok és conditiok ellen, vel in toto vel in parte vétene Péchi Simon, eo facto halál legyen a fején érette, és ha személye szerént mi kezesek őtet a mi k. u.-nak ő ngának kezében nem vihetnők, az előbb megírt tizezer frtot ezen szerint, az mennyi rész summáig mindenikünk kezes lött, ő nga a mi k. u. mi rajtunk kezeseken megvétethesse s jószágunkon csak simpli-

citer exequaltathassa, contradictione, inhibitione, repulsione nec ullis aliis juridicis remediis obstantibus, quoquomodo valentibus. Mely dolognak erősségére és bizonyságára adtuk a mi hitünk szerint íratott kézes levelünket ő ngának az mi k. u.-nak, kezünk írásával és pecsétünkkel megerősítvén. Datum Bisztricii die undecima Novembris anno dni 1638.

Stephanus Apafi m. p. Ughron Pál m. p.
Székely Boldisár m. p.

Nos itaque stb. [a váradi káptalan záradéka.]

(Eredeti transumtum a vörösvári ltban capsa 20. fasc. 2. nr. 21.)

Jegyzet: Péchi Simon reversalisa megvan a vörösvári ltban még egy példányban a nagyváradi káptalan egy transumtumában.

XX.

1638. oct. 26.

A Rákóczy és Lupul vajda közt létrejött kiegyezés.

Nos Basilius Vajvoda dei gratia regni Moldaviae princeps et dominus haereditarius etc. Testimonium super eo, praesentibus nostris fidei litteris perhibemus: quod in anno domini millesimo sexcentesimo trigesimo sexto, superius elapso, meliora illustrissimorum bonae memoriae principum Moldaviae, praedecessorum nostrorum exempla imitati, insuper illustrissimi etiam et celsissimi principis domini Georgii Rakoci, dei gratia principis Transylvaniae, partium regni Hungariae domini et Siculorum comitis etc. statim ab auspicato principatu nostro honorificam propensionem erga nos comperientes, ac ulteriorem quoque benevolentiam et tuitionem suae celsitudinis sperantes, bonis quibusdam conditionibus et modis confoederationem perpetuam cum sua celsitudine principali pepigeramus et iniveramus, firmas etiam superinde fidei litteras nostras suae celsitudini dando et assignando, acceptis a sua etiam celsitudine aliis similibus litteris ab eadem datis: *(l. a szöveget a Török-Magyarkori Á. O. III. k. 26. s köv. ll.)*

.... *A befejezés, mely ott hiányzik, így hangzik:* Ad harum porro superius scriptarum conditionum observationem, ac in omnibus partibus et clausulis sanctum et verum complementum vel impletionem, obligamus nos ipsos denuo ad veram fidem christianam nostram, honorem et animae nostrae salutem, ad omnes sanctos dei et beatissimam virginem Mariam. In cujus rei majus testimonium et robur dedimus hasce principales nostras fidei litteras, manus subscriptione et sigillo

nostro confirmantes. Datae Jassis in civitate nostra principali, die vigesima sexta Octobris, anno domini millesimo sexcentesimo trigesimo octavo.

Basilius.

Kivül: *(I. Rákóczi Gy. kezével:)* Az mostani moldvai vajdának hitlevel*(ének)* de verbum *(igy)* ad verbum igaz pariája. Az levelek közzé kell tenni Patakon.

(Egykorú másolat a vörösvári levéltárban.)

XXI.

1639. maj. 1—20.

A Gyula-Fehérvárra hirdetett országgyülés törvényei.

Nos Georgius Rakoci, dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium, significantes quibus expedit universis: Quod spectabiles, magnifici, generosi, egregii et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis, ad diem primum mensis May, anni domini millesimi sexcentesimi trigesimi noni, in civitate nostra Alba-Julia ex edicto nostro celebratis, congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infra scriptos articulos, in eisdem comitiis paribus ipsorum votis et unanimi consensu conclusos: supplicantes nobis humilime, ut nos universos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos, acceptaque habentes, benigne approbare ratificareque dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis in civitate Alba-Julia ad diem 1. mensis May, anni domini 1639. indictis, celebratis conclusi.

Hogy az úristen Nagyságodat kegyelmes urunk szegény hazánkkal együtt mind ekkédig is csendes békességes állapatban megtartotta, és azon isten ő felsége Nagyságodnak erőt s egésséget szolgáltatott arra, hogy minket is egész országúl három nemzetűl ez mostani generalis gyülésre, szegény hazánknak régi megrögzött törvénye szerint convocaltatott, dícsírtessék és áldassék az úristennek nagy neve érette. Könyörögvén ő szent felségének azon, hogy az úristen Nagyságodat boldog

szerencsés esztendőkig éltesse, megtartsa, és a N méltóságos fejedelemsége alatt szép csendes békess patjában szegény hazánknak gyakorlatossággal il gyűléseket celebráltathasson Nagyságod.

Articvlvs I.

Kapu szám után rendelt contributio.

Az miut azért Nagyságod kegyelmességéből propositiójában ez mostani előtte álló sok szükségeit, fényes portának contentatióját s mind egyéb extra expensáit, és mi is tudván azt egész országúl, három n hogy szegény hazánknak békességes megmaradása portától függ; noha kegyelmes urunk látjuk szegénys fogyatkozásit, holott az üdőnek mostani szüksége miatt tévő falatja sincsen, marhája elholt, és az kinek vala marhája szinte maradt is, az éhségnek és mostani nagy geknek miatta el kellett adni; noha penig isten kegyel ből mostan az idő mutatja ugyan magát, de aratásig jó isten tudja, micsoda intemperies találhatja, és aho az szegénység mind mostani megszűkült és megszű állapatjában miképpen contribuálhasson, Nagyságod megítélheti: mindazáltal, hogy Nagyságodnak is n fogyatkozzunk semminémű szükségeiben, és Nagyságod az fényes portának való ajándékoknak contentatiójára és népének tartására s egyéb extraordinaria expensáira is hessék. ígérünk Nagyságodnak az két rendbéli adózásr múlt esztendőbeli mód szerint való terminusokra kap után húsz forintot, felét az Szent György napinak ad Julii, felét penig ad primum Septembris, az Szent napinak is felét ad primum Novembris, felét penig ad Januarii anni venturi, az Nagyságod tárházában gáltatni.

Az partiumbéli atyánkfiai az szász urainkkal s a fiaival együtt ezen tereh viselésre igérik magokat. Ha képpen az székely uraink s atyánkfiai is, a kiknek megyén jószágok vagyon. Nagyságodnak igen aláz könyörgünk egész országúl, három nemzetűl, legyen co véle. Alázatoson megszolgáljuk az Nagyságod kegyelme

Articvlvs II.

Bizonyos respectusokból a gratuitus laborért kap után az statusoktúl pénz ígértetik, Zaránd vármegyében járáson kivül.

Látjuk kegyelmes urunk az végházaknak építés szükségesnek lenni, szemeink előtt viselvén azt is, hogy s

hazánknak békességes állapatjában kellessék azokról is provideálnunk. De mivel kegyelmes urunk minden derekas munka szegénységinkre szintén reá érkezik, és mind szántás, kaszálás, aratás szintén rajtunk vagyon, és itt is a feljűl megírt mentségünk szerint éhség és marhátlanság miatt az szegénység felette igen megfogyatkozott, távul földön is lakván némelyek közzűllünk: semmiképpen szekérbéli és emberbéli gratuitus labort nem igérhetünk. Mindazáltal, hogy abból is Nagyságodnak meg ne fogyatkozzunk, az gratuitus labor praestálásáért igérünk Nagyságodnak kapu szám után flor. 2. Az szász uraink s atyánkfiai is az partiumbéli atyánkfiaival együtt ezen tereh viselésre igérik magokat, és az adóval együtt az négy terminusokon az Nagyságod tárházában bészolgáltatjuk. Noha kegyelmes urunk az partiumbéli atyánkfiai ez elmúlt esztendőbe másképpen praestálták: de mostan a nagy szükség miatt semmiképpen ő kegyelmek is szekér és emberbéli gratuitus labort nem praestálhatnak. Az székely uraink s atyánkfiai is, kiknek ő kegyelmek közzűl az vármegyéken vagyon jószágok, ezen tereh viselésre igérik magokat. Zaránd vármegyében az alsó járás praestálja Jenőhöz az gratuitus labort, az felső járás az két forintot adja meg modo praemisso.

Articvlvs III.

Az taxás városok contributiója.

Kolosvár adjon	fl.	2200.
Várad adjon	fl.	1500.
Fejérvár adjon	fl.	200.
Bánfi-Hunyad adjon	fl.	200.
Udvarhely adjon	fl.	250.
Kézdivásárhely adjon	fl.	175.
Sepsiszentgyörgy adjon	fl.	125.
Ilyefalva adjon	fl.	125.
Egeres adjon	fl.	100.
Nagy Almás adjon	fl.	75.

Articvlvs IV.

Az gratuitus laborért penig az taxás városok így contribuáljanak.

Kolosvár	fl.	300.
Fejérvár	fl.	150.
Bánfi-Hunyad	fl.	100.
Udvarhely	fl.	100.
Kézdi-Vásárhely	fl.	80.
Sepsi-Szent-György	fl.	50.
Illyefalva	fl.	50.

Egeres . . . . . fl. 50.
Nagy Almás . . . . . fl. 50.

Articvlvs V.

Bizonyos végezés az oláh papok állapatjokról.

Vagyon panaszunk kegyelmes urunk az oláh papokról is, kik szintén olyan praerogativával akarnak élni, mint szintén az magyar praedictarok. Végeztük azért és concludáltuk, hogy az olyan oláh papok tartozzanak földesuroknak honorariomot adni, és az örökös jobbágyból álló oláh pap fia légyen jobbágy és föl is kérhessék. Az melyek peniglen az oláh papok közzül valami módnélkül való dolgot cselekednének, házasokat egymástól elválasztanának, az oláh püspökök és esperessek az ő régi vallások s rendtartások szerint annuatim minden visitatiókor az olyanokat kikeressék és megbüntessék kedvezésnélkül; ha penig meg nem büntetnék, comperta rei veritate mind püspök s esperestek tisztektől priváltassanak.

Articvlvs VI.

Szászvárosról s egyéb helyekről is, (a tanúló ifjaknak holtok történvén), testek fizetés nélkül adassanak ki, praedicatorok mindazáltal, mesterek és deákok, fáradságokról contentáltatván.

Az Hunyad vármegyebéli nemes atyánkfiai jelentik kegyelmes urunk, hogy az kik közzüllök tanúlásnak okáért gyermekeket Szászvárosra adnák scholában, ha ott meg találnak halni, nagy summa fizetésen adnák ki gyermekeknek testeket. Végeztük azért, hogy ezután az olyan megholt gyermekeknek testeket ne tartozzanak pénzen megvenni, hanem szabadosan vihessék el onnét, és in genere minden helyekről. De ha ott halottjoknak harangoztatni akarnak, s praedikátorokkal és mesterrel s deákokkal kikésértetni kívánnák, az olyanért illendő béreket adják meg.

Articvlvs VII.

Az partiumban a törvény kérésben a régi jó usus observáltassék, és minden igaz relatoriáknak, (ha az tanúk nem sisteltathatnak is), helye légyen.

Jelentik a partiumbéli atyánkfiai is kegyelmes urunk, hogy ha valamely paraszt ember potentiát patrál köztök tempore impensionis judicii igen meg szoktak fogyatkozni; mert az bizonyságoknak personaliter jelen kell lenniek, némelyek penig meszsze földre, úgymint tíz vagy tizenkét mélyföldre lakván, oda nem vihetnék; ha relatoriában viszik oda bizonyságoknak fassióit, azoknak helyet nem adnának. Végeztük azért, hogy ő

kegyelmek között is az törvény kérésbe observáltassék az régi jó usus, hoc addito, hogy az bizonyításban minden igaz relatoriáknak helye légyen, hogyha az tanúkat personaliter nem sistálhatnák is.

Articvlvs VIII.

Personalis comparitióra extra causae meritum nem szabad evocálni senkit.

Esnek ilyen fogyatkozások is sok helyeken, hogy némely causánsok nem gondolván az causának meritomát, personalis comparitióra evocálnak némelyeket, mely noha nem personalis comparitiót kívánna, de nem compareálván az más fél mindjárást eo facto convincáltatik. Végeztük azért és concludáltuk, hogy az kik ezután olyan causákban, az kik personalis comparitiót nem kívánnának, és personalis comparitióra evocáltatnak s nem compareálhatnának in prima instantia, s ez okon per non venit sententia adattatnék ki ellenek: az ilyenek ellen prohibitióval, inhibitióval, avagy novum judiciummal obviálhassanak, annak utánna comprobálván, hogy nem personalis comparitiót kívánna az causának meritoma, in mortuo homagio convincáltassék az actoria pars. Hasonlóképpen az kik notán vagy az quinque casusokon kivül personalis comparitióra evocálnának valakiket, azok is in mortuo homagio convincáltassanak.

Articvlvs IX.

Gyalogok és egyéb vitézlő rendek ellen az szegénységen való insolentiákért büntetés végeztetik.

Az mely német és szász gyalogok vagy egyéb vitézlő rendek az szegénységen valami insolentiát cselekesznek, végeztük az Nagyságod kegyelmes tetszéséből is, hogy Nagyságod edictomot adván ki az német gyalogoknak és egyéb vitézlő rendeinek is, tartsák ahoz magokat, és ha azokon kivül valami insolentiát cselekednének, azt törvény szerént büntesse meg az előttök járó, kit ha negligálna, tisztitől priváltassék. Ha az Szászságról való fizetett nép cselekedné is, azt is az szerént büntessék törvénynyel, s ha meg nem büntetnék az tisztviselők, az kárt magok fizessék meg, az hadnagyokat penig tisztektől priváljják.

Articvlvs X.

Zilah, Cseh, Tasnád régi privilegiomokban megtartatnak.

Noha kegyelmes urunk Zilahnak, Csehnek, Tasnádnak szintén olyan privilegiomok vagyon, mint akarmely privilegiatus városoknak, de még is ispán uraim bé akarván azokban is

cirkálásra menni: végeztük pro perpetuo statuto, hogy azok az városok is az ő régi szabadságokban, privilegiomokban megtartassanak.

Articvlvs XL.

Szörin vármegyével Jósika Gábor egy értelemben légyen s az vármegye is observálja az ország törvényét.

Az Szörin vármegyebéli atyánkfiai jelentik kegyelmes urunk, hogy, Jósika Gábor nem akarna az ő vármegyéjekkel egyet érteni. Holott azért liber baronatusság Fogarasnál több soholt nincsen: végeztük és concludáltuk, hogy Jósika Gábor uram is az ország constitutiója s törvénye szerént dependeáljon mindenekben az vármegyétől, éljen az vármegye ususával és törvényével; így mindazonáltal, hogy az széket tizenötöd nappal meghírdessék ott is, citatio dolgából is tizenötöd napot observáljanak. Törvény kérésben is az ország törvényét observálják mindenképpen.

Articvlvs XII.

Szentegyház fundusán kivül lakó szentegyház jobbágyi az faluval egy terhet viseljenek.

Az székely uraink s atyánkfiai jelentik kegyelmes urunk, hogy szentegyház jobbágyi lévén sok falukban közöttök, egyenlő terhet az faluval viselni nem akarnak. Végeztük azért az Nagyságod kegyelmes tetszéséből is, hogy az mely jobbágyok tulajdon az szentegyház fundusán vadnak, azok ne tartozzanak az falu között való tereh viseléssel, azon kivül, a mely földet vagy testamentomban legáltak az szentegyházhoz, vagy falu közönséges földére telepítettek jobbágyokat, azok az faluval tartoznak mindenekben egy terhet viselni.

Articvlvs XIII.

Az Székelységen az citatióban az régi usus observáltatni engedtetik (Marus széken kivül), de azért az citatio s relatoria ellen nem szabad contendálni sub certa poena.

Noha a tábla deliberált volt ez elmúlt segesvári terminuson, hogy az székely uraink között is mint élnének az citatióval; de mivel ő kegyelmek más usussal éltenek régtől fogva: végeztük, hogy ezután is azon régi usus observáltassék közöttök (Maros széken kivül), úgy mindazonáltal, hogy az citatio s relatoria ellen ne contendáljon egyik fél is se otthonn se az táblán, ha penig valamelyik fél contendálna, maradjon indebitán.

Articvlvs XIV.

Az két kiadott edictom is observáltatik az Székelységen, és az sinistre exponensek ellen ő nagyságától animadversio s leczke igértetik.

Az mint Nagyságod kegyelmességéből ő kegyelmek között az két kiadott edictomot observáltatja, és ezután ha kik sinistra expositiókkal valakiknek instantiájára Nagyságodat bûsítanák, hogy azoknak büntetéssel való viszszabocsátásokat igéri és leczkét is ád eleikben, Nagyságodnak híven meg szolgáljuk mint kegyelmes urunknak.

Articvlvs XV.

Az prókátoroknak három helyes exceptiónál több nem engedtetik.

Látjuk kegyelmes urunk azt is, minémű sok abusok jőnek ki az porcuratoroknak sok exceptiójok miatt az causáknak discussiójakor. Az mint azért Nagyságodnak is tetszik bölcs tanácsival együtt: végeztük mi is egyező értelemből, hogy akarminémű causákban is az procuratorok három exceptiónál többel ne élhessenek, azok is igen helyesek légyenek, mert azon kivűl valók mind rejiciáltatnak.

Articvlvs XVI.

Az vármegyéken cirkáló tisztek a regius fundusra ne divertáljanak, végeztetik.

Végeztük azt is kegyelmes urunk, hogy mikoron vármegyékből az tisztek cirkálni kimennek, az regius fundusra ne divertáljanak, és ott mód nélkűl való gazdálkodásra az szegénységet ne erőltessék, holott az olyan faluk nem az ő juris dictiójok alatt vadnak; hanem minden ember szabja az jó rend tartáshoz magát.

Articvlvs XVII.

Az posták neve specifice légyen a salusconductusban denominálva; újesztendő ajándékot penig, az postaló nem adásért pénzt ne exigáljanak.

Végeztük ezt is kegyelmes urunk egész országúl, három nemzetől, hogy az mely postákat Nagyságod akarmely felé is elbocsát udvarából, az olyaknak salus conductust adván Nagyságod, specificálják benne az neveket, hány személyre irják nekik az salus conductust; hogy így az módnélkűl való insolentia minden helyeken tolláltassék. Némelyek azok közzűl postalovat nem kívánván, postaló nem adásért pénzt fel venni ne merészeljenek; új esztendő ajándékot is se együtt se másutt ne szedjenek semminémű úton járók.

Articvlvs XVIII.

Palotára menő katonáknak regulája és excessusoknak refrenálása.

Az quártélyokban lakó mezei katonáktól, palotára jövésekben, menésekben, mennyi inconvenientiak légyenek kegyelmes urunk, tudja csak az isten; melyről egynehány rendbéli articulusink extálnak, de még is ahoz magokat nem tartván, ex super abundanti unanimi voto, az Nagyságod kegyelmes tetszéséből végeztük, hogy az palotára menő katona ezután az kapitányától vagy hadnagyától végyen levelet, mikor indult el az seregből, kiben mind diese, annusa s helye meg légyen írva, s ha az olyan az Szászságon vagy egyebütt múlatozna, magát tartatná, vagy bár sietne is, de onnét élést hozna vagy vinne, fogják meg s küldjék az Nagyságod udvari főkapitánya kezében; kapitán uram honn nem lévén, Nagyságodnak főhopmesterének vagy főkomornikjának eleiben adván az dolgot, relatoriát is hozván cselekedetekről, büntetődjenek illendő büntetéssel. Ha penig az kapitányok is, az melyek alatt valók ilyent cselekednek, értésére adván mindjárást ki nem keresné s érdeme szerént törvénynyel meg nem büntetné, az kapitányok tartozzanak azokat contentálni, az kiknek kárt töttek.

Articvlvs XIX.

Az ácsok és kőmivesek bizonyos conditióval tartatnak meg privilegiomokban.

Minden helyeken az ácsok és kőmivesek úgy tartatnak meg privilegiomokban, hogy az éppítésre elégségesek légyenek és reá is érkezhessenek; ha peniglen nem elégségesek, csak akármely privatus ember is kőmivest és ácsot vihessen bé akarhonnét, végeztük és concludáltuk.

Articvlvs XX.

Az circálásban, az illetlen exactiók tolláltatván, egyik főispánnak is jelen kell lenni.

Végeztük azt is kegyelmes urunk, hogy ez után minden helyeken az circálásban az régi jó usus observáltassék, és az illetlen exactióknak békét hagyjanak; az circáláskor penig egyik főispán jelen légyen, hanem ha injuria temporis vagy az Nagyságod szolgálatja nem engedné meg.

Articvlvs XXI.

Vasárnapnak meg nem szentelői certa poena mulctálltatnak.

Tetszik az is kegyelmes urunk, hogy ennek utánna senki vasárnapokon szőlőt ne szedjen, hanem akkor nyugodjék, és az

isten parancsolatja szerént azt az napot szentelje meg, sub poena 12 floren. hungaricalium, és az kik ez ellen impingálnak, exequálják az ott való tisztek, polgármesterek, város bírái, és az viceispánok s szolgabírák.

Articvlvs XXII.

Az harminczadokra vigyázás, gondviselés injungáltatik.

Az harminczadokról elégedendő articulusink extálnak, melyeket az valkáni harminczados is observáljon, és mivel constitutiójok is vagyon az ott való faluknak kétszáz forint bírság alatt, hogy az kik kénesőt vagy arany port vagy egyéb megtiltott marhákat lopnának, vinnének, hordanának, azokat megfoghassák, az harminczadosok kezében adják, ki ott az zászló alatt, nemes embereket bégyűjtvén, tétessen törvént reájok, s az szerént büntetődjenek: végeztük azért, hogy az ispánok inquiráljanak felőle, őriznek-é a faluk, nem-é, severe injungálván, hogy az olyanokra szorgalmatosan vigyázzanak, őrizkedjenek, őket megfogják és az harminczadosoknak kezében adják. Az szélbe penig marhájokhoz eljárhatnak az ott lakos emberek.

Articvlvs XXIII.

Az váradi fő és vicekapitányoknak régi authoritások megtartatik, és Ibrányi Mihály uram ellen egy jobbágyaszszony ki nem adásáért való sententia cassáltatik.

Végeztük azt is egész országúl kegyelmes urunk, hogy az váradi fő és vicekapitánoknak régi authoritások intacte et illaese megtartassanak mind törvények dolgaiban s mind egyebekben. És mivel mostani váradi vicekapitán Ibrányi Mihály uramat Szemere Boldisár citáltatta volt az vármegye székire, hogy egy jobbágyának, ki az 1637. esztendőbéli articulus előtt jó idővel ment volt bé az váradi várban darabantságra, feleségét az várból ki nem adta, és sententiát is extrahált volt ellene az vármegyétől: de mivel az az jobbágy felesége, az mint iránk, az 1637. esztendőbéli articulus előtt ment volt bé az várban, és hogy constitutiones regni non praeterita sed futura ligant, ez okon az ő kegyelme ellen való sententia is az jobbágyaszszony ki nem adásáért abrogáltassék, incassáltassék, és minden részeiben invalidának tartassék és incassata légyen.

Nos itaque praemissa supplicatione dominorum regnicolarum trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium Hungariae ditioni nostrae subjectarum benigne exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulos, nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris de verbo ad verbum, sine diminutione et augmento vel variatione ali-

quali, inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta ratos, gratos et accepta habentes, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus; offerentes nos benigne, quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios quoslibet observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus et ratificamus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in civitate nostra Alba-Julia, die vigesima mensis Maii, anno domini Millesimo, sexcentesimo, trigesimo nono.

G. Rakoci m. p.

(P. H.)

(Nyomtatott hiteles példánya *az erd. Muzeumban (Jos. Com. Kemény, Codex Authent. Art. Diaet. Trans. IV. köt.)* Másik nyomtatott példány a fejedelem pecsétjével és Lectá-val, de a fejedelem aláírása nélkül, *ugyanott a Dóváth-gyűjteményben*).

XXII.

1639. apr. 16—junius közepe.

Bercsényi Imre követsége Rákóczyhoz.

a)

1639. apr. 16.

Ferdinánd levele Rákóczyhoz.

Ferdinandus tertius dei gratia electus Romanorum imperator semper augustus, ac Germaniae, Ungariae, Bohemiae etc. rex, archidux Austriae etc.

Illustrissime princeps nobis honorande! Occasione itineris fidelis nostri egregii Emerici Bercheny praesidii nostri Nogradiensis supremi capitanei in Transylvaniam, privatorum suorum negotiorum causa suscepti, praetermittere noluimus, quin Synceritati Vrae benigne significaremus, profectionem nostram non modo in regnum nostrum Bohemiae, verum etiam loca caesareis castris nostris viciniora, institutam, quo deo bene propitio, et vicinitatis nostrae subsidio adiuta arma nostra imperialia, validiores adversus hostes summant progressus, reiectisque et exclusis quibusvis inimicis, diutius ac felicius optata pax et tranquillitas orbi Christiano affulgeat.

Porro pro subsidio levis armaturae exercituum nostrorum, in regno nostro Ungariae equitatum aliquem levari mandavimus, quorum conductioni Synceritatem quoque Vram non defuturam, et potestatem iis qui ad servitia nostra sese conferre vellent, minime denegaturam confidimus.

Atque ut in absentia nostra tanto commodius securitati regni sit prospectum, confiniarÿs non modo congruentem solutionem impertiri, verum etiam eorum numerum in priorem florentiorem statum reduci mandavimus; quo intuitu in superioris Ungariae partibus militem Germanum, qui pene defecisse videbatur, ad iustum numerum completi, aliaque pro moderni temporis conditione, quae securitati regni opportuna videbantur disponi benigne ordinavimus, sperantes Synceritatem quoque Vram communi tranquillitati et quieti omni studio adlaboraturam.

Demum id quoque Synceritati Vrae benevole et confidenter detegendum duximus, inimicos nostros non vereri passim et glorianter iactare, quasi Synceritas quoque Vra in societatem ipsorum descendere, ditionesque regni nostri Ungariae adoriri intenderet. Quam quidem excogitatam ab ipsis iactantiam, vanam prorsus et a vero alienam esse non ambigimus, neque induci possumus, ut existimemus, Synceritatem Vram, tot nominibus ac vinculis Maiestati nostrae devinctam, nulla prorsus accepta causa, in discrimen ac periculum nationis Ungaricae, ac suum, simile quidpiam animo voluisse. Quin potius nihil eorum quae fidelem nobisque devotum principem addecent, deinceps quoque praetermissurum. Et si quas hostium occultas machinationes caperiretur, nobis debito candore ac synceritate patefacturum. Cui in reliquo firmam valetudinem prosperosque rerum successus comprecamur.

Datum in civitate nostra Viennae Austriae die decimasexta Aprilis anno millesimo sexcentesimo trigesimo nono.

Ferdinandus m. p. Georgius Lippay episcopus Agriensis m. p.

Külczim: Illustrissimo Georgio Rakoczy, principi Transylvaniae, partium quarundam regni Hungariae domino, et Siculorum comiti etc. nobis honorando.

(Eredetiről, mely Mike Sándor úr tulajdona.)

b)

1639. május 26.

Rákóczy jelenti Ferdinándnak, hogy Bercsényi Imre követségében pontosan eljár.

S. Caes. et Regia Mattas, dne dne cltme.

Literas Mattis Vrae Caes. et Regiae, de [illegible] Transylvania, generosi Emerici Bercheni, Vrae Matti

Regiae praesidii Neogradiensis capitanei, commendatorias, ipse dnus Bercheni mihi exhibuit. Quibus demisse acceptis, praetensionibusque dni Bercheni ex eius relatione intellectis, responsum a me condecens accepit. Mea in reliquo obsequia Mattis Vrae Caes. et Regiae demisse offerendo; quod superest deus Mattem Vram Caes. et Regiam diu foeliciter valentem conservet. Datum in arce mea Gyalu, die 26. mensis Maii a. d. 1639.

Sacrmae Caes. et Rgae Mattis Vrae

(*saját kezével*) studiosissimus et devotissimus servitor

Georgius Rakoczy m. p.

Kivül: ad. Nr. 2. A. 1639. Trannica, a czim s pecsét, a szokott, aranyos szélü papiros.

(Nemzeti Múzeum, Jászay-collectio.)

c)

1639. május 26.

Rákóczy válasza Ferdinánd levelére.

Sacratissima Caesarea Regiaque Mattas, Domine Domine clementissime.

Benignas Mattis Vrae Sacr^mae^ Caes. et Regiae literas, Viennae Austriae decima sexta mensis Aprilis proxime ad me datas, generosus d. Emericus Berczeni praesidii Nogradiensis supremus capitaneus recte mihi reddidit, quibus insinuari video dictum d. Emericum Berczeni privatorum suorum negotiorum causa in Transylvaniam iter suscipere velle, Matti Vrae Caes. demisse significasse, exindeque Mattem Vram Caesaream et Regiam occasionem sumpsisse, me de quibusdam non exigui momenti negotiis certificandi; quoad profectionem Maiettis Vrae Caes. non modo in regnum Bohemiae verum etiam loca hostium suorum castris viciniora attinet, existimo eam profectionem altissimo institutam esse consilio, et si alia abessent exempla eius rei ipsamet Mattas Vra Caes. locupletissimus esse testis, quantum praesentia imperatoris in exercitu urgeat; et hanc Mattis Vrae Caesareae profectionem pro bono totius Christianitatis publico foeliciter succedere exopto. In regno Hungariae et ditionibus Matti Vrae Caesareae et Regiae subjectis, equitatum levis armaturae, si quem colligere voluerit Mattas Vra Caes. ex iis qui aliorum servitio iam antea non sunt addicti, meum quidem non est impedire, spero tamen Mattem Vram Caesaream exhaustae durante bello Germanico

plurimis militum delectibus genti Hungaricae parsuram esse cui et alioquin vicini potentissimi undique imminent.

In absentia Mattis Vrae Caesar. et Regiae, si qua provisio accuratior in confiniis partium regni Hungariae superiorum de numero militum augendo, eorundemque certiori stipendio instituenda erat, ea ex indigenis potius nunc extra patriam educendis, quam extraneis, commodius, et constutionibus regni publicis convenientius ordinari poterat; negari non potest, passim in Hungaria, ac etiam alibi, novam istam militum Germanorum introductionem, praeter statuum et ordinum regni Hungariae consensum institutam, diversas in animis hominum movisse cogitationes, hoc praesertim tempore, pacatis per dei gratiam partibus regni Hungariae superioribus; caeterum me communi tranquilitati et quieti omni studio semper allaborasse, sicut experiri potuit, ita et deinceps allaboraturum esse Mattas Vra Caes. et Regia sibi persuasum habere potest. Quae postremo Mattas Vra Caes. mihi benigne juxta et confidenter detegit, de hostium Mattis Vrae Caes. gloriatione et jactantia de me, quasi ego quoque in societatem ipsorum descendissem, ditionesque Mattis Vrae adoriri intenderem; syncera ista et aperta Mattis Vrae Caes. et Regiae de hostium ejusdem de me jactantia declaratio, plane mihi commodissima accidit. Qui sese Matti Vrae Caes. apertos hostes declararunt, ingenii ipsorum est, multa excogitare quibus suos confirment, hostes vero deterreant; hoc vero in mea potestate non esse, quid illi de me spargant, Mattas Vra Caes. et Regia facile intelligit. Ego vero contra jactantiam hostium Mattis Vrae Caes. et Regiae, ac rumores de me sparsos, acta mea oppono; qui et vivente foelicissimae recordationis proxime defuncta Caes. Matte, in principatu hoc constitutus, ac postea etiam Matte Vra Caesarea et Regia foeliciter imperante, intra fines meos pacatissime me continui; et si quid apud Mattem Vram Caes. et Regiam impetrandum erat, etiam in legitimis et legibus regni consonis negotiis demisse potius instantiis agendum esse duxi; *quicquid in contrarium hostes Mattis Vrae Caes. et Regiae de me vulgo spargant.* [1]) In reliquo Matti Vrae Caes. atque Regiae demissa mea obsequia deferens, eandem foelicissime regnare omnique prosperitate perfrui exopto. Datum in arce mea Gyalu die 26. Mensis Maii anno Donj 1639.

Sacratissimae Caes. Regiaeque

Mattis Vrae.

(Eredetiről, Mike Sándor ur gyűjteményéből.)

[1]) Ezen cursiv betűs sorok helyett ez áll igazitva: nec deinceps etiam a studio meo et devota erga M. V. Caesar. propensitate decessurus sum, Mattis quoque Vrae Caes. et Regiae gratia, justis meis in juribus erga me integra permanente.

d)

1639. junius közepe.

Bercsényi jelentése erdélyi követségéről.

Augstme Imperator Dne Dne Clmtsme.

Ex benigno Mattis Vrae Scrmae mandato, propter exundationes aquarum, aliaque viarum discrimina, nonnisi vigesima quarta praeteriti mensis Maii die, in Transylvaniam venire potui, arcemque Gyalu ad Claudiopolim distantiae unius miliaris, quo et princeps altero die expectabatur, attigi. Quia vero ex informatione capitanei Varadiensis, ac etiam aliorum princeps accepisset, me in negotiis Mattis Vrae Scrmae expeditum fuisse, primarios ex suis in occursum mihi misit, meque salutari, ac de adventu suo certificari fecit, rogavitque, ut hic adventum suum expectarem. Eo adhuc die, per unum ad me expeditis (*igy*), principi significari feci, me non Mattis Vrae Scrmae ablegatum esse, verum ratione negotiorum propriorum, apud principem et alios promovendorum, eo me venisse, hacque occasione, literas etiam a Vra Matte eidem, cum aliqua verbali salutatione, attulisse.

Quia vero principis adventum, non prius quam sequenti die, circa vesperum futurum intellexissem, pro lucrando tempore, rebusque indagandis, me in residentiam patrum jesuitarum Monostoriensium, ad Claudiopolim, summo mane contuli, ibidemque cum patribus, et quodam alio probo viro catholico, quem ibi reperii, de rebus et negotiis principis egi, multaque rescivi. Tandem antequam princeps, praedictam arcem Gyalu ingressus fuisset, inde me movi, et circa vesperum primo, ad locum hospitii redii. Ubi princeps me denuo salutari jussit, et siquidem intellexisset, me privatorum negotiorum meorum causa venisse, audientiam apud se, quandocunque vellem habere possem.

Eo respectu, sequenti statim die, mane, principem accessi, ipsum Vrae Mattis Scrmae nomine salutavi, literas Mattis Vrae eidem exhibui, ac de statu valetudinis, Turcarum rebus, conatibus et dispositionibus, diligenter sum percontatus.

Honore, quo decuit, acceptis Mattis Vrae literis, pro salutatione gratias egit, ad percontationem rerum Turcarum respondit. Quod licet Turcarum imperator magna cum militis sui ruina Babiloniam ceperit; ipse tamen prospere valet, qui justo milite in Babilonia ordinato, Constantinopolim redit, et si nondum locum attigit, intra paucos dies, eundem ibi futurum; quemadmodum id tam ex proprii oratoris sui, ad portam Othomanicam, quam Moldaviae et Transalpinae vajvodarum,

ac aliorum etiam literis, pro certo accepisset. Ulterius adhuc princeps de statu Turcarum dixit, res Turcarum surdis auribus non esse praetereundas, nam licet turca hoc anno in quiete, sine tumultu domi manserit, sequenti tamen anno, pro certo adversus hostes suos movebit, quos non alios, quam Hungaros putaret; aperuit etiam princeps Turcarum imperatorem Venetis quoque graviter infensum esse, omniaque commercia, et cum ipsis negotiationes interdixisse.

Ad haec ego pro evidentiori cognitione mentis principis dixi, fore pro commodo nostro, si vires suas Turca contra Venetos convertet, siquidem imperatori Turcarum inconsvetum esset, uno eodemque tempore, diversa bella gerere, et sic medio tempore, Hungari pace et tranquillitate frui possent; his ratiotinationibus princeps etiam acquiescendo, respondit, credendum esse Turcam, nos potius, quam Venetos, invasurum: dixit etiam Hollandorum oratorem, qui multos Constantinopoli consumpsisset annos, patriam versus movisse, suosque, prout et res universas, per mare expedivisse, ipsum vero, in persona, per Transylvaniam iter habiturum, qui tum etiam, ut existimasset, Transylvaniam attigisset.

Interea tempus prandii supervenit, meque in prandio, apud se detinuit. Inter prandendum, pro incolumitate Mattis Vrae Scrmae unum vini poculi mihi obtulit, postmodum inter caetera dicta mensalia, publice coram suis, tabulae bene longae assidentibus, protulit. Ad concludendam inter Mattem Vram Caesaream, et eiusdem hostes pacem, nullum superesse modum, si quidem ad haec tria requirerentur. Primum. Liberum religionis exercitium. Secundum. Restitutio Friderici filii, in palatinatu Rheni. Tertium. Omnium damnificatorum, refusio damnorum.

Ad primum posteaquam dixissem, eos, qui fautores, et promotores hostium Mattis Vrae, intuitu liberi religionis exercitii essent, exinde nihil utilitatis sperare posse. Siquidem praecipuus hostis Vrae Mattis rex Galliae esset, qui aeque, veluti Vra Mattas Scrma catholicus existens, dubio procul potius religionem suam, quam aliam promovere studeret. Et alioquin Vra Mattas Scrma, quibus liberum religionis exercitium concessisset, eos minime turbasset.

Ad haec princeps: non inquit, nam rex Hispaniarum in suo regno alienam religionem non tolerat, ac in regno etiam Hungariae, multi turbati sunt in eorum libero religionis exercitio, templa ab evangelicis adempta, quemadmodum et proxime praeterita comitia, non cum satisfactione status evangelicorum essent soluta.

Ad haec ego dum respondissem, quod si aliquem domi-

norum terrestrium catholicorum, in proprio fundo, templum aliquod reoccupasse contigisset, per hoc, Vra Mattas Scrma, neminem in religione sua turbasset, siquidem jus patronatus dominorum terrestrium, sive fundi essent, per hocque jure proprio sibi uti liceret; prout et domini evangelicae religionis, non secus in bonis et fundis propriis facerent, et quidem majori cum injuria catholicorum. Nam quae ipsi templa a communitate catholica adimunt, non illorum, verum catholicorum expensis essent erecta. Si nihilominus aliquem catholicorum dominorum, templum aliquod ademisse contigisset, id tanquam in proprio fecisset. Ad proposita de Hispaniarum rege subjunxi, quod si is aliam religionem in regno suo tolerare non vult, per hoc neminem injuria afficit, cum alias etiam nunquam alia praeter catholicam ibi floruisset religio. Et alioquin religio a statu et conditione principum dependeret, quorum distincta esset ratio, alii enim provinciarum et regnorum haereditarii, alii vero ex libera electione principes essent; tum de his posteaquam longius, tam ipse princeps, quam alii ex suis, mensae assidentes, diversa subjunxissent, finito prandio, surreximus a mensa.

Sequenti tandem die, me iterum accersito, dixit, quatuor esse, de quibus Vra Mattas Scrma, sibi in literis, a me exhibitis perscripsisset.

Primum esset, intentio profectionis Vrae Mattis in castra.

Secundum, ordinationem conscriptionis levis armaturae militis hungarici, quam ne impediat.

Tertium, aliquot centenorum militum germanorum in confinia destinatio, quam sibi Vra Mattas insinuaret.

Quartum, de correspondentia, quam haberet princeps, cum hostibus Vrae Mattis, de qua ipsi hostes palam gloriantur.

Quantum ad primum, dixit se non posse approbare, nam si quidpiam infortunii, in praesentia tanti monarchae, quantus Vra Mattas esset, exercitus experiretur, vel saltem progressus intentioni adversus hostem respondere non possent, quantae duceretur id ignominiae? Adduxit pro exemplo, principem quondam Bethlen, qui dum contra Mattis Vrae Scrmae Caes., dnum genitorem felicis memoriae, bellum suscitasset, inter reliqua, de obsidione etiam praesidii Feölekiensis, dispositiones parans, tum modernus princeps, ei in propria persona instituendam obsidionem disvasisset, ejus tamen consilia non secutus, cum dedecore obsidionem solvere debuit, comprecabatur nihilominus princeps Vrae Matti adversus hostes, fortunam et felicitatem; haec apprecando in contrarium dicere cepit, ut

verum fatear, inquit: nescio, cur Suae Matti Caes., felices progressus cupere debeam, qui tenderent in ruinam meam? Ad quae ego respondi: Vrae Mattis fortunam, et in rebus felices successus, non ad ruinam suam tendere; post haec, notavi dictorum suorum ipsum veluti poenituisse.

Quantum ad conscriptionem militis Hungarici, respondit se eandem impedire nolle, imo in ditionibus Vrae Mattis Scrmae, neque impedire posse, at in suis concedere nequire, siquidem et ipse suos haberet aemulos: inter Turcas Moysem Zekel, et quis scit quos alios, neque propterea certus esset de tempore suarum necessitatum. Ut autem ex ditionibus etiam Vrae Mattis, miles Hungaricus educatur, id se approbare non posse; placet enim Turcis, virium Hungaricarum diminutio, quae semper ex eductione militis evenire solet.

Militis etiam Germanici in confinia Hungarica ordinationem se approbare non posse dixerat, siquidem contra regni constitutiones esset, et plurimi regnicolarum, eam graviter, et quasi cum turbatione sentirent; proprium hic citabat exemplum, anni 1636. dum Turca contra se exercitum ordinasset, eo tempore se quoque Germanum militem habuisse dicebat, cum tamen ad saluandas regni constitutiones pro confiniis non ordinabat, verum Hungarico milite eandem muniebat, subjungendo hos non multum utiles esse posse, quid enim essent quadringenti Germani?

Demum quod cum hostibus Vrae Mattis tractatum haberet, id se non negare, nam assiduas illorum instantias in dies acciperet, ipsique eidem promissiones magnas facerent.

Et quidem primum promissionis punctum esset, quod sex millia Germanorum militum, toto belli tempore, per principem, contra Vram Mattem suscipiendo, proprio stipendio, semper pleno numero, intertenere vellent.

Secundum. Pro conscriptione militis levis armaturae, pro primo quidem anno trecenta millia, aliis vero subsequentibus duobus annis, ducenta millia tallerorum, se daturos promitterent.

Tertium. Quod statum rerum suarum cum Turcis securum reddent.

Quartum. Quod apud Turcam, de successione in principatu filii sui, efficient.

Quintum. Quod si pacem cum Matte Vra inire debuerint, princeps ex pace nullatenus excludetur.

Sextum. Quod si adverso casu sedes proprias relinquere, aut bona in regno Hungriae existentia, ab eo propterea adimi (quod tamen non speraret) contingeret, extunc universa damna, sibi et haeredibus suis refundere vellent.

His tamen omnibus hactenus non movebatur, neque ad aliquas conclusiones cum illis condescendit, imo nec movebitur, aut condescendet, etiamsi montes aureos eidem promitterent, dummodo ipsi satisfactio impendatur, verum in multis afficeretur injuria, neque satisfactionem haberet. Ad haec dum interrogassem, quali afficeretur injuria, et quam cuperet satisfactionem, respondit: contra se Turcam ex Hungaria venisse, et directum fuisse. Pie defuncti cardinalis literas ad manus sibi esse dicebat, quibus assecurationem super eo accipiebat, quod nulli suscitationem Turcarum, contra se impune praeteribunt. Sed nullam haberet satisfactionem, in regno etiam Hungariae multi turbati essent in religionis exercitio.

Dumque iterato quaesivissem, quam et quibus modis satisfactionem cuperet? quemve literis assecuratoriis cardinalis, ratione animadversionis intelligeret? an non dnum Stephanum Bethlen? respondit: nequaquam, nam ipse iam cum Stephano Bethlen conclusisset, amnystiam eidem dedisset, neque actorum ejus temporis memor esse vellet. Adhuc ulterius perquirendo, dum interrogassem, quinam illi essent, et qualem satisfactionem vellet, respondit: Vram Mattem media satisfactionis qualiter impendi deberet, adinvenire posse. Haec dum saepius de satisfactione per me repetita essent, semper respondebat: satisfactionis modos, Vrae Matti non deesse. Ultimo dixeram, Vram Mattem Scram non deum, sed hominem esse, cogitationesque et corda hominum ignorare, et nisi declaraverit satisfactionem, secus sciri non posse; ad haec respondit: reperturum dnum cancellarium media, quibus sibi satisfactio impendi deberet.

Postmodum literas ad Mattem Vram datas, cum demissa servitiorum suorum commendatione, mihi assignavit, rogavitque, ne longiores moras traham, verum quantocyus ad Mattem Vram redeam.

Dumque ad ista dixissem, quod siquidem peculiariter negotiorum meorum causa in Transylvaniam venissem, (quemadmodum jam antea, penes Vrae Mattis commendatorias, eidem per me exhibitas, significaveram) non esse mihi modum, re infecta illinc redire. Si vero responsoriae suae moram pati nequirent, per certum et singularem cursorem meum, eas Vrae Matti transmittere vellem. Quod si autem in mora periculum non esset, intra decem aut duodecim dies, rebus meis compositis, responsum Vrae Matti ipse deferre vellem. Respondit, ad compositionem et complanationem rerum mearum, alio tempore, me in Transylvaniam venire debere, nunc quia negotium urgens esset, reditum admaturare deberem, quae omnia non ob aliam causam ita fieri animadverti, quam ut

dnum Kornicz, qui eo tempore ab aula sua absens fuerat, prout et alios mihi confidentiores, a quibus rerum suarum notitiam habere potuissem, convenire nequeam.

Interea tamen ea affulsit occasio, quod si longiores etiam in Transylvania moras traxissem, rerum principis statum melius investigare vix potuissem, et ideo non multum curavi, denegatum mihi ulteriorem in Transylvaniam ingressum, quem nihilominus verbis prolixioribus urgere non cessabam. Animadvertendo tamen me frustra laborare, respondi res meas pro interim indecisas in suspenso relinquere, meque ad Vram Mattem redire velle; tamen ante diem Dominicum, tum post triduum venturum, me ex Transylvania movere non posse, rationem primam assignando, quod praetacto die Dominico, apud patres Jesuitas in Monostor sacrum audire vellem, alteram vero, quod ex familiaribus meis, ad militares suos coëmendorum equorum causa expediti essent, quos expectare deberem. Haec autem ideō feci, quod jam ad certos praecipuos catholicos viros, qui circa Claudiopolim suas habent residentias, sacrique audiendi causa, in Monostor venire solent, meos expediveram, eosdemque ut illuc venissent rogaveram, nam alioquin non fuisset res sine suspitione.

Aliud erat, quod ad unum principis campestrem colonellum, qui aliquot annis in servitiis meis fuerat, miseram, ad explorandum numerum militis stipendiarii principis, sub praetextu jam fatae coëmptionis equorum.

Acquiescendo igitur princeps morae mei propositi, denuo de statu rerum Vrae Mattis, ac hostium agere cepit, et non solum per modum discursus, verum denunciatorie locutus est. Ut nimirum Vra Mattas Scrma, rebus suis attenderet, asseverando inimicos Vrae Mattis, omnes suos conatus eo convertisse, quatenus hostes Vrae Mattis numerosiores reddantur. Iterumque repetiit multis promissionibus se quoque sollicitari, et quod majus esset, incessanter portam Othomanicam de educendo Turca requiri, quod ut ipse adverteret, etiam in effectum deducent. Et licet post tot Turcarum fatigia eductio illius pro hoc anno hosti non succedet, efficient tamen forte, ut a Turca insurrectio sibi et vajvodis Moldaviae ac Transalpinae, adversus Mattem Vram demandetur, quod ubi, inquit, in commissis acceperimus, mandata exequi debebimus. Haec erant verba principis, ad quae Vrae Matti referenda, me ultro adigebat. Interea cibi prandii adferebantur, ego quoque a principe in prandio detentus.

Finito prandio, absque longiori mora, se in aliam arcem contulit, ego vero remansi.

Die Dominico me in Monostor contuli, ibidemque viros

Inter haidones, et alios passim spargebatur, ex Hungaria irruptionem ordinari in Transylvaniam, militis etiam Szunyoghiani conductionem, quamvis suo sub praetextu, alio tamen fine institutam esse; haec nihilominus sunt praecise commenta principis, quibus egressum suum coram communitate salvare posset. Nam antea cum dnus Szunyogh, in partibus illis, militem, etsi numerosiorem conscripsisset, nullus conscriptionem in deterius interpretatus est, tunc enim nihil simile machinabantur.

Princeps sub comitiis publice ad mensam dixit, odium catholicorum erga ipsorum religionem questus; asserendo comitem Homonnay tum etiam cum aliquot centenis equitibus illac peragrasse, ac non solum prata, verum segetes etiam miserae plebis evangelicae pro opprimendo in nihilum redegisse. Simili occasione non absque lamentis dixisse, quintum quemque ex filiis evangelicorum in majorem odii erga ipsos declarationem. per Vram Mttem a parentibus violenter tolli.

Principis intentio, et omnimoda pro egressu suo anni praesentis ordinatio, pro certo disposita fuit, sed haec propositum et sententiam illius mutarunt.

Matthiae vajvodae Transalpinensis, cum quo princeps maximam confoederationem habet, et vinculum dandi auxilii contra Turcas, dignitas vajvodatus cuidam graeco, qui ad Babiloniam penes Turcarum imperatorem strenue se gessit, est collatus.

Vajvoda Moldaviae, qui neque vajvodae Transalpinae neque principis Transylvaniae amicus esse dicitur, decima quarta Maii, filium ad portam Othomanicam obsidem misit, ad declarandam suam erga imperatorem fidelitatem.

Durantibus comitiis, supervenit cursor Matthaei vajvodae, qui attulit Turcam non solum de se, verum etiam de principe Transylvaniae male cogitare, subjungendo, jam etiam sedecim vel septemdecim millia Tartarorum in fines Moldaviae transmisisse eo fine, ut conjuncti Moldavo et ad id destinatis Turcis, vajvodam atque etiam principem invadant.

Vir quidam transylvanus catholicus, qui etiam intra terminos Moldaviae possessionatus esset, quive suos non ita pridem pro coëmendis equis in Moldaviam expedivisset, retulit, quendam ex boëris, sive magnatibus praecipuum, et apud vajvodam Moldaviae intimum, proxime relata, sibi nunciasse, utque sibi, et rebus suis prospiciat, ipsum praemonuisse, affirmando, res, non solum Transalpinae, verum etiam principis pericula spectare.

Numerus militis stipendiarii principis Transylvaniae, hic circiter esse potest.

Germani pedites sexcenti, plures expectabat princeps, juxta suas dispositiones, sed in capitaneo, cui conscriptionem commendaverat, deceptus est, profugus enim factus est.

Hungari pedites septingenti; equites campestres quatuor ductorum, quorum quilibet ex ordinatione quingentos habere deberet, vix tamen in universum, mille excedunt.

Equites Patakienses nr. centum, isti in Debreczen quartiria sua habent.

Aulae familiares, ad quatuor praefecturas dispositi. Extra hos primarii aulae principis familiares, cum centum circiter et quinquaginta equitibus militare possunt.

Insuper ea spes fovet principem, quod ubi in campum prodire deberet, confestim duo millia equitum in Transylvania et Hungaria conscribere posset.

Inquisivi super eo etiam diligenter, quodsi adversus Vram Mattem princeps arma sumeret, an etiam Transylvani comitatenses et Siculi penes se insurgerent? Quod ut rescivi, omnino fieret, nullusque illorum remaneret, metu ad id inducti, ignorantes successus rerum, et belli exitum, quos terret exemplum illorum, qui anno superiori 1636. a castris contra Turcam ordinatis se absentaverant, quos omnes ubi rediisset, princeps citari, eorundemque universa bona judicialiter confiscari fecerat. Si tamen quispiam principi hostiliter se opponeret, in eo casu paucos ex Transylvanis habere posset.

Inquisivi etiam super eo, an non quidpiam sub comitiis de substituendo in principatu principis Transylvaniae filio tractatum, aut conclusum fuisset? Sed de his, quemadmodum et aliis, quae Hungariae nociva essent, nihil actum est.

Ad ulteriorem vero cognitionem rerum principis, cum quibusdam prudentibus, ac rerum peritis conclusi, ut si facta lustratione Siculorum, principis animus ac intentio adversus partes nostras vergere videretur confestim, limitato per me, et simulato scribendi stylo mihi significent, quem etiam in finem binos ibidem servitores meos reliqui, sub specie emptionis et comparationis equorum.

Et haec erant, quae Matti Vrae, pro officii mihi impositi ratione, fideliter ac demisse referenda habui.

Addo ulterius. Licet principem a proposito invadendi ditiones Vrae Mattis, modernus Turcarum metus, ac periculum impedire, ac interturbare videatur, nihilominus si quomodo Turcam placare, resque suas cum ipso componere poterit, ita ut illinc metuere non debeat, non intermittet hostilia contra Vram Mattem machinari, dummodo ex confiniis Turcarum, vel paucos aliquos pro subsidio habeat, timerique in eo casu non immerito posset, ne pauciores ex Hungaris in fidelitate Vrae

Mattis permanerent, quam qui resistendo hujusmodi inimico, sufficientes essent. — Non enim dubito etiam Hajdones ditionum Mattis Vrae, eisdem confestim adhaesuros. Quibus consideratis, necessarium esset aliquem exercitum ex aliis nationibus in Hungaria collocari.

Quodsi pro moderno rerum statu, miles germanus ad haec subministrari nequiret, bonum esset eam dispositionem tempestive facere, ut ingruente necessitate, confestim circiter octo millia Polonorum educi queant, qui cum fidelibus Hungaris Vrae Mattis conjungi possent: per quos princeps, prima statim fronte adoriundus esset, qui si praelium inire vellet, dubio procul a nostris profligaretur; siquidem Transylvanorum pauci essent, qui penes se arma sumerent, ita enim omnes ordines exacerbati esse notantur, ut cum damno et ruina etiam propria cuperent amotionem principis. Quodsi terga daret, quod omnino faceret, insequendus esset Transylvaniam versus; quod ubi Turca sibi adiunctus adverteret, secederet. Hajdones ubi domos proprias pertingerent, a principe remanerent, Transylvani retineri non possent, hi etiam ad domicilia profugerent. Ipsum principem putarem Varadinum potius, quam Transylvaniam pro securitate ingressurum. Novit enim ingressum fortalitiorum civitatensium Transylvaniae hoc in casu principi denegandum.

Ubi exercitus Mattis Vrae Transylvaniam attingeret, eo facto Transylvani se accommodarent, principemque novum eligerent.

Posset etiam miles polonicus, casu in praemisso, a tergo Transylvaniam invadere, qui transylvanum militem a progressu ulteriori, facile distrahere posset. Quia tamen miles polonicus, teste experientia, valde saevit in populum, timeri posset, ne potius exacerbaret, quam conciliaret Transylvanos, conjunctus tamen cum Hungaris majori in disciplina servari posset.

Vrae Mattis Scrmae

humillimus subditus et servus
Emericus Bercheni m. p.

(Nemzeti Muzeum, Jászay-collectio.)

XXIII.

1639. jul. 25.

Rákóczy kérdést intéz a cancellárhoz: hogy miért nem kap választ a Berczényitől küldött pontokra.

Mi lehessen oka, hogy az Berczény Imre által való intimatiókra császár ő flge kglmes resolutióját eddig sem érthe-

tők, eleget azon nem csudálkozhatunk; holott tőlünk elmenetelének ötvenhat napja lévén, immár kívántatott volna eddig is, hogy kglmes akaratját ő flgének érthettük volna, mivel az előttünk való alsó állapatokhoz képest ez nagy késedelmet, mind károsnak, s mind penig igen veszedelmesnek ítéljük lenni. Tegnapi napon érkezvén meg szolgánk Drinápolyból, a kit azelőtt török császár kívánsága szerént az lengyel generálhoz bocsátottunk volt, noha az lengyelekkel való békességhez az portának kedvét mondja lenni, mint az kajmekán nekünk írt levelébűl is kitetszik, ki azt kívánja, hogy ismét sietséggel bizonyos emberünket az lengyel generalishoz küldjük, és hogy az országok ne pusztíttassanak, ha az békességet akarják, mentűl hamarébb tőlök végére menjünk. Mert az hadakat tovább immár ott nem tarthatják, hanem meg kell inditaniok. De ez mellett készülését is török császárnak, és török császár hadainak gyűlekezését is mondja lenni szolgánk, és bizonyosan értjük egyebektűl is. Az dolognak azért circumstantiai is azt mutatják, és másoknak is ítéletek azon, hogyha az lengyellel megbékéllik is, de ilyen nagy készületit csak heában nem hagyja, hanem valamit cselekedni fog. Melyhezképest szándékát nem tudván, igen méltó és szükséges az idején való gondviselés minden igyekezeti ellen. Kgldet azért kérjük szeretettel, instáljon mégis császár ő flgnél serio, resolválja kglmesen magát ő flge az Berczény Imre által intimált punctokra, és mutasson valóságot, hogy bizonyosan tudhassuk mi is magunkat minden dologhoz alkalmaztatni. Ezt penig ő flge tovább ne halaszsza, mert az késedelemből nem valami haszon, hanem igen nagy káros veszedelem következhetik. Mivel azért mi eddig megfeleltünk elégségesképpen hivatalunknak, és keresztyéni indulatunknak mindenbűl, az Kglmed maga bölcs ítéletire hagyjuk, hogy fogyatkozást sem töttünk semmibűl, és annakelőtte idején ő flgének minden dolgokat értésére adtunk.

Ha ő flge tovább halasztja kglmes resolutióját, és valami alkalmatlanságok következnek ebbűl, az egész keresztyénségnek kárvallása és veszedelmivel, mi kglmed által ő flge előtt protestálunk, és isten, és az egész világ előtt is tudományt tészünk, hogy semminek mi okai nem leszünk, és minekünk senki legkisebb dologbúl is, méltán semmit nem tulajdoníthat.

Kívül a Ferenczfi kezével: Intimatio Rakoczii (Megvan deák fordítása is, ugyanesak Ferenczfitől.)

(Nemzeti Muzeum. Jászay-Coll.)

XXIV.

1639. aug. 20—29.

Török követsége Rákóczyhoz.

a)

1639. aug. 20.

Török beadványa a fejedelemhez Lippay püspök s cancellar üzenetiről.

Kegyelmes uram.

Cancellarius uram izenetét az Nagod kglmes parancsolatja szerint punctatim írva küldöm Nagodnak: 1. Bercsényi uram által izente Nagod, hogy cancellarius uram tudja micsoda satisfactiója lehetne Nagodnak. — Kiről ő naga gondolkodván, fel nem találja: Bethlen István uram nem az; palatinus urammal pedig (úgy érti ő naga), hogy Nagod nagy conjunctiót csinált. 2. Hogy ő felsége császár urunk Nagodhoz teljes jó akarattal vagyon. 3. Kéri azon Nagodat, viselje ő felségéhez azon dicsérettel és hivséggel magát, mint eddig. — Irják Belgiumból, Galliából, Hollandiából, Pomeraniából mintha Nagod is igyekeznék az ő felsége ellenségivel egyet érteni; kit mindazonáltal ő felsége nem hiszen. 4. Hogy ő felsége dispositiókat tétet pro defensione, azt Nagod gonosz néven nem veheti, se pedig hogy szolgákat, és conscriptiót maga országiban hit nélkül nem enged, (kiben ő felsége az alatta valóknak, obedientiáját nézi inkább, hogy sem mást) azt Nagod gonosz néven nem veheti, holott mind az török részről igen gonosz hireket hoznak, s maga is azt izente Ngod Bercsényi uramtól: úgy látja Nagod, hogy az gallusok véghez viszik szándékokat az töröknél, és ha az török fogja parancsolni Nagodnak, hogy kijüjjön, kijün. Egyéb iránt is meghagyta Nagod mindenütt az alatta valóknak, hogy készen legyenek. Es noha semminémü diffidentiában vincsenek Nagyságodhoz, de az készület ilyen nagy dolgokban szükséges. Lám Nagod is, hogy ő felsége Szunyog uram által hadat fogadtatott, mindjárt az végekben küldötte az maga hadait. — 5. Hogy ha maga Nagod az Rákóczy Pál uram árvái tatorságáról emlékezetet teszen, úgy hagyta Nagodnak megmondanom, hogy *az elfoglalásnak módja inauditum*, és nem jó példa. *Fegyverrel király kezéből senki még csak egy házat sem foglalt el.* Nagodnak azért jó szántában izeni: hogy az iránt jó volna Ngodnak az császárral concludalni, ne hagyna Nagod gyermekinek galibat; idő jártára Pozsonyban az Nagod követi hozzá menvén, erre ultro offerálták magokat. — 6. Az fekete erdő határi,

és egyéb articulusokban csinált controversiákról cum familia Vilkey requirálta volt ő felsége Ngodat, hogy commissio által eligazítsa. Az gyűlésre referálta volt Nagod az meglátást; kívántatnék hogy az az commissio prosequáltatnék.

Ezek kegylmes uram az punctumok, kikről cancellarius uram én általam izent Nagodnak.

Nagod alázatos szolgája míg él
Töröș János m. p.

Kívül: Illustrissimo, ac excellentissimo dno : dno meo gratiosissimo Transsilvaniae principi etc. assign. *Rákóczy kezével:* 30. August. 1639. — A. J. Nagy Mihály által.

(*Az eredetiből gyulaf.* könyvtár Nr. 5. IV. 4—200. sz. alatt.)

b)

1639. aug. 29.

Rákóczy válasza a császárhoz.

Serma Caes. Regiaque Mttas dne dne clsme.

Benignis Mttis Vrae Caes. atque Regiae literis debita cum observantia receptis, et quae in iis continebantur, et quae praeterea generosus d. Joannes Tereös, internuntius Mttis Vrae Caes. et Regiae ad me missus, nomine eiusdem Mttis Vrae mihi coram proposuit, ea omnia abunde intellexi. Generosus d. Emericus Berchyeny nuper cum in Transylvania venisset, priusquam me convenisset, professus est apud familiares meos se internuncium Vrae Mttis non esse, verum privatorum suorum negotiorum causa, huc in Transylvania iter suum suscepisse, me quoque cum illo, uti privato collocutum esse. D. Berchyeny per Transylvaniam, et Hungariam iter faciens, potuit quam plurimos incertos rumores in tanto publico orbis christiani motu audire, et ad Mttem Vram Caes. atque Reg. de iis aliquid referre. Sed etiamsi nullas Mttas Vra Caes. fidelium suorum informationes de hostium suorum molitionibus acciperet, colligere nihilominus potest, pro summo suo judicio, illos inimicos esse Vrae Caes. Mttis apertos, et quia jam superati etiam sunt ab exercitu Mttis Vrae Caes. victoria celebri, uti nobis scribere est dignata, eo enixius omnia tentaturos. Ad me quod attinet machinationes inimicorum Mttis Vrae Caes. ita sunt notae, quemadmodum et aliis communiter, qui hostilitates intra Mttem Vram Caes. et inimicos ejus vigentes norunt. Verum apud nos quo loco illae sunt facile hinc apparet, quod ditionibus Mttis Vrae Caes. nullae prorsus injuriae a me, ditioneque mea sunt illatae.

Pacem ego communem et diplomatum observationem utrinque sanctissime colendam rebus omnibus humanis praeoptandam semper esse duxi. De pace cum Turca renovanda, et firmanda si quam spem certam Mttas Vra Caes. et Reg. habeat, eam ut urgeat porro summe et necessarium, eam enim propemodum sola Hungariae vicinisque proviciis salutem, et permansionem certiorem est allatura. De victoria illa celebri ab exercitu Mttis Vrae Caes. et Regiae duce Picolomineo adversus regem Gallorum parta, mihique per literas Mttis Vrae Caes. significata, jam ante aliquid inaudiveramus; utralibet ex parte victoria in hoc funesto inter christianos ardenti bello stet, ea nihil ferme est aliud, quam ruina et destructio christiani populi, quae causa est, ut ego certo mihi persuaedeam Mttem etiam Vram Caes. malle, et quidem laetius, communis pacis, et tranquillitatis, quam frequentium etiam victoriarum nuncios videre, et audire. Id quod cuncti etiam orbis christiani populi summis exposcunt votis. Quae denique d. Teőreös nomine Mttis Vrae Caes. et Regiae mihi coram repraesentavit, quonam pacto ad ea responderim, scio ipsum de illis apud Mttem Vram Caes. Regiamque fidelem relationem esse facturum. — In reliquo Mtti Vrae Caes. et Regiae demissa meorum obsequiorum delatione facta stb. Datum in civitate mea Alba Julia, die 29. Augusti, a. d. 1639.

Scrmae Mttis Vrae Caes. et Regiae

studiosissimus et devotissimus
servitor
Georgius Rakoczi m. p.

Kívül: a czím s pecsét mint máskor, — aranyozott szélű papiros.

(Nemzeti Muzeum, Jászay-Coll.)

c)

1639. aug. vége.

Tőrös jelentése aug. 21—29-ki követségéről.

Augstme Imperator Dne cltsme.

Ex benigna Mattis Vrae ordinatione, ad principem Transylvaniae ablegatus, 21. die Augusti Albam Juliam perveni. Misit obviam princeps aulae suae capitaneum, per septem milliaria, Clausemburgum, qui me ibidem hospitio, et convivio excepit, ac sequenti die illinc moventes usque ad residentiam principis deduxit.

Altero die princeps me proprio curru, ac aulae familia, ad hospitium meum submissis, solenniter ad se deduci curavit, ubi in prima audientia, praemissa Mattis Vrae salutatione, et benignis Mattis Vrae literis exhibitis (quas ipse grata animi affectione demisse accepit) puncta instructionis sive legationis meae ordine recensui. Quibus ipse auditis, diligenter de Mattis Vrae et augstmae imperatricis, prout et dilectissimorum liberorum optata sanitate sciscitatus est, rogavitque, ut puncta legationis meae, per me oretenus proposita, scriptotenus exhiberem, id quod ego illo ipso die feci, sicque post aliquos communes discursus, me iterum ad hospitium meum reduci curavit.

Tertio die, in vigilia S. Bartholomaei, me ad prandium invitatum, aliquanto tempestivius in aulam pro audientia devehi curavit, et antequam hora prandii advenisset, occasionem arripuit, inter alios sermones de sua satisfactione saepius praetensa, mentionem faciendi. Quaesivi ego: qualesnam injurias? a quibus illatas? et quam satisfactionem praetendit? Ad quod ipse respondit: Quod cum Sua Mattas, in punctis instructionis meae, binaria vice ipsum obligat, vigore diplomatis, ad nonnulla puncta observanda; ipse quoque princeps de talibus injuriis contra diploma sibi illatis, magno animi sui sensu conqueritur.

1. Quod dnus palatinus, contra expressam diplomatis continentiam, ipsum hostiliter invasit, licet singulari diplomatis puncto, serio cautum fuerit. — Quod Sua Mttas fines ditionum suarum, nec per se, nec per alios infestari concedet.

2. Stephani Bethlen ad Turcas profugium, et hostilis contra ipsum motus, contra manifesta regni jura, et diplomatis continentiam, accidit. Et licet ipse, de persona Stephani Bethlen, data eidem amnistia, amplius non conqueratur, graviter tamen sentit eorum facta, qui Bethlenium cum maximo ipsius damno, in hoc mala, et periculosa ejusdem intentione foverunt, incitarunt; intelligendo d. palatinum et d. generalem comitem Joannem Homonnay.

Retulit de d. palatino: Stephani Bethlen secretarium Joannem Horvat, coram certis nobilibus, aperte dixisse: quod si ipse adigatur, funem ex collo dni sui eximet et in collum alterius imponet. Ideoque non esse admirandum, quod dnus palatinus in praeteritis regni comitiis, gratiam pro Stephano Betlen, tam importune urserit. Produxit plurimas literas interceptas dni comitis palatini, Stephani et Petri Betlen, aliorumque ipsis adjunctorum, ex quibus manifeste liquere asseruit, dni comitis palatini, circa motum Betlenianum mutuam correspondentiam. Ostendit inter alias, peculiares dni palatini literas, ad dnum Petrum Betlen datas, in quibus illum adm[illegible]

pediatur. Principes christiani, viso tanto periculo ingruente, haud dubie animos ad pacem componendam convertent, et vires suas ad repellandam vim Turcicam conjungent; prout jam initia apparent; et summi quoque pontificis nuncius, pro pace componenda Viennae existens, honestam pacem offert, cum restitutione omnium, quae utrinque occupata sunt. Esseque in potestate Imperatoriae Mattis quando pacem componere voluerit. — Ad haec princeps respondit: sibi impossibile videri, ut pax inter principes christianos componatur, diversis considerationibus. Tum, quod Gallus susceptum odium, etiam Turca ingruente, non deponet, nihil curando, si Suae Mttis provinciae et regna in potestatem Turcarum deveniant, dummodo ipse voto suo potiatur. Omnia enim ipsius acta ostendunt, ipsum, imperatorem, et vita, et regnis, ac diademate imperiali exuere velle. Tum, quod ipse princeps non videat, quomodo utrinque tantorum praesidiorum, ac provinciarum restitutiones fieri possint. Quis inquit audivit Hispanos, ea quae armis acquisiverunt, sponte restituisse? Neque sperari debet, quod Bavarus electoratum, et ea quae in Palatinatu possidet, ultro cedat, nisi forte post obitum. Quot principes, comites, barones, nobiles, omnibus bonis, et dominiis exuti, quot ex imperio, ac provinciis Suae Mttis migrantes restitutionem urgebunt? Experientur brevi tempore regem quoque Angliae Gallo adhaesurum. Quis tantos exercitus ab utraque parte, solutis stipendiis allicentiabit, nisi forte soluto duorum mensium stipendio, in alios hostes convertantur. Quis Gallo tantas expensas a tot annis, pro milite erogatas, (quas ipse sine dubio praetendet) refundet? Ad haec ego dixi: hactenus plurimis experientiis, ubi humana spes prorsus deficere videbatur, ibi divinum affulsisse auxilium, et sic has quoque a principe propositas difficultates, gravioribus a Turca periculis imminentibus, concordia principum divinitus inspiranda facile superabit. His transactis discursum interclusit, et ego a filio principis natu minori ad prandium invitatus (major enim jam antea convivio me exceperat) eo me contuli. Antequam abscederem, princeps ipse significavit, se adhuc intra aliquot dies, me cum plena resolutione non dimissurum, seque contentum esse, ut interea temporis, ad civitates Saxonum videndas excurram. Quam principis iteratis vicibus factam oblationem, primo quidem recusavi, sed cum diserte affirmasset, me etiam alias, intra aliquot dierum spacium praestolari debere, annui, ut ad primariam civitatem Saxonum Szeben vocatam, sex circiter milliaribus Alba Julia distantem proficiscerer, cogitans hac quoque occasione, inter Saxones aliquid de principis mala intentione expiscari posse. Nihil ibi moratus, reditum maturavi, gravique in itinere febri tertiana

correptus Albam Juliam perveni, ubi princeps ultimam pro resolutione audientiam, ad tertium diem, partim respectu infirmitatis meae, partim occupationum suarum causa, indixit. Quo quidem die ante et post prandium, quinque circiter horis, in domo audientiae mecum conversatus, ad puncta instructionis meae (licet scriptotenus urgerem) taliter oretenus respondit.

Ad 1. punctum, in quo relationis dni Berchyény bonae memoriae mentio fit, respondit: se per d. Berchyény Matti Vrae nihil omnino nunciasse, sed ea, quae dicta sunt, per discursum tantum fuere dicta.

Ad 2. ubi vigore diplomatis, officii et obligationis suae admonetur: nempe Mttem Vram libentius habuisse, si ea, quae per dnum Berchyény de mala intentione inimicorum Suae Mttis significavit (antequam a Mtte Vra fuisset requisitus) tempestive detexisset, respondit: se ea quoque in parte nihil deliquisse, siquidem antea dudum, diversis vicibus, per dnum Izdenczy, per dnum Berchyény, per dnum Ladislaum Cháky, tam hostium in porta Ottomanica, atque etiam apud se periculosos conatus, quam etiam promissiones sibi factas, syncere ac candide significasset.

Ad 3. ubi Mttas Vra beneficia ab augustissima domo Austriaca, in principem et majores suos collata commemorando, de constantia ac fidelitate eiusdem se bene sperare denunciat, ita se resolvit: se grata memoria, et recordatione recolere beneficia ab augtsima domo Austriaca, in se et majores suos clementer collata, Vramque Mttem de constantia ac fidelitate ipsius optime sperare posse, dummodo de illatis sibi gravissimis injuriis, primo quoque tempore, ad iteratas eiusdem supplices preces, a Mtte Vra satisfactio impendatur. Quo sibi impenso, dextra manu pectori applicata, juramento asseruit: quod si ipsi ab inimicis Mttis Vrae, aurei vel adamantei montes, et decim vel duodecim regna promittantur, nunquam a devotione, et fidelitate Mttis Vrae se avelli, neque vero inimicorum promissionibus locum dare, velle.

Ad 4. et 5um, quibus admonetur, ut inimicorum nuncios ad se identidem venientes rejiciat, et hostium machinationes deinceps quoque detegat, respondit: se ea quoque in parte benignae Mttis Vrae voluntati libenter accommodaturum, tanto magis, si ratione praetensae suae satisfactionis sibi impendendae quamprimum voto suo potietur. Neque hactenus apud se inimicorum nuncios fuisse, praeterquam semel anno 1636. Addidit: se hanc satisfactionem, vel ob id etiam merito desiderare, ut inimici Mttis Vrae, qui illatas sibi injurias, atque etiam impedimenta circa religionem, sibi quasi in speculo

demonstrarunt, et punctatim perscripserunt, animadvertant, justae suae petitionis respectum haberi a Mtte Vra.

Ad 6. Ubi admonetur, ut passionatos querulantes, ex ditionibus Mttis Vrae ad se venientes rejiciat, respondit: se non recordari, quod ex ditionibus Mttis Vrae, aliqui homines querulantes ad se venissent.

Ad 7. Cur ex sua ditione milites, ad servitium militare pro Mtte Vra conscribendos non emiserit hanc esse causam asseruit: se a Stephano Betlen apud Turcam accusatum fuisse, quod imperatori Romanorum adhaeserit, et ideo Munkacs quoque sibi fuisse collatum. Et cum se Turcae subjectum diffiteri non possit, si ex suis ditionibus milites pro Mtte Vra liberos dimisisset, haud dubie apud Turcam illa Betlenii accusatio tanto magis fuisset verificata. Quod aliquos severius castigari curasset, qui ex sua ditione ad castra Mttis Vrae migrassent, hac in parte, Mttem Vram sinistre fuisse informatam. Nullum enim castigari curavit. Quod in comitatibus nonnullis, ex nobilitate conductos habeat servitores, id non alio fine, quam pro meliori administratione bonorum suorum, in ditione Mttes Vrae existentium fieri. Neque Mttem Vram fore contentam, si bonis suis Transylvanos praeficeret. Bona in Ungaria auxilio jurisperitorum virorum, vicecomitum, judicum nobilium etc. tuta in suis juribus conservantur. Quoad conductionem ductorum militum, praeter veteres et militiae delectum in regno Suae Mttis respondit: se illos in gratiam Matthaei vajvodae, cum eiusdem pecunia, pro auxilio ipsius conduxisse, ne si in ditione sua conduxisset, Turcam eo facto offendisset.

Ad 8. Quoad quadringentos milites germanos Zakmarinum deductos, nunc quoque ejus est opinionis: illud contra 17. conditiones fieri non debuisse etiam respectu futuri emolumenti Vrae Mttis. Generat enim inter subditos Mattis Vrae magnam animorum alienationem, ac si Mttas Vra nationi Hungaricae non fideret. Quid inquit profuit tempore Bastae, quod et campi, et confinia milite germano fuerint repleta? Protulit exemplum proprium in nupero Betleniano motu cum Turcis, cum non solum ipse Stephanus Betlen Turcis persuadere voluerit, quod si ipse ex Transylvania moverit, confestim subditi ipsius rebellabunt; verum etiam ab aliis admonitus sit, se in Transylvania plures habere inimicos. His tamen omnibus posthabitis, ut suos in libertate conservaret, neve animorum alienationes fierent, nullum penitus ex suis militibus in praesidia collocavit, sed in campo penes se detinuit. Quod dnus Berchyény retulit nomine principis, se cum vajvodis irruptionem in Ungaria facturum, si Turca mandaverit, sinistre factum esse. Quod enim ipse con-

ditionate dixit (si satisfactio non fieret) id dnus Berchyény simpliciter retulit.

Ad 9. De vajvodis Valachiae Transalpinae et Moldaviae ipsemet princeps dixit, prout ab aliis quoque intellexi: se eosdem ad mutuam concordiam reduxisse, sibique eos obstrictos, et obligatos reddidisse, nullumque in praesenti periculum de Tartarorum irruptione contra vajvodam Matthaeum.

Quadraginta millia Tartarorum esse ultra fluvium Neszter, in loco Or dicto, Stephanus Kassai internus principis homo (quem Clausenburgi eundo, et redeundo conveni) retulit.

Illud quoque ex ore principis audivi: non esse ullum tam grave negotium, quod ipse apud Turcam componere non possit.

Utriusque principis, Valachiae Transalpinae et Moldaviae nuncii fuere apud principem cum honorariis, in mea praesentia. Quid autem cum principe tractarint, aliud intelligere non potui, quam quod contributiones sub specie honorarii attulerint.

Ante meum isthuc adventum, ex Fogaras expedivit Tholdalagy et Kőrösy ad portam cum contributione, et honorariis; insignem currum, et sex equos currules, phaleris, et necessariis ad currum claviculis etc. puro argento deaurato ornatis, imperatori Turcarum mittendo, qui adhuc circa meum discessum non redierant. Plerique sunt eius opinionis, quod per illos sollicitat annuentiam imperatoris pro motu instituendo contra Mttem Vram. Alioqui etiam Tholdalagyum, in rebus gravioribus ad portam solebat expedire.

Balintfy, quem ante aliquot menses, versus Poloniam expediverat, rediit uno die, ante meum discessum infirmus; ipsemet princeps apud mensam non interrogatus retulit, ipsum rediisse a principe Radzivil, quem ad ipsum cum honorario expediverat, eo quod et ille honorarium, et insignes canes ipsi antea miserat, prout et nunc misit aliquos.

Apud vezirium Budensem Albae Graecae commorantem, habuit princeps nuncios, prout et vezir apud principem chauzios, salutationis causa, prout ipse retulit.

A passa quoque Bosznensi, dixit servitorem suum, Stephanum Fiat, pridie discessus mei rediisse, quem ad ipsum cum honorario expediverat, eo quod in quodam suo graviori negocio olim utile servitium principi praestitisset.

Biszterfeldius necdum rediit: retulit princeps, ipsum conjugis ducendae causa in patriam profectum.

Externos bellicos apparatus non vidi praeter ordinarios. Peditatum germanicum habet mille ducentos, quorum sexcenti, cum supremo capitaneo, sunt circa Fogaras, alii sexcenti in Alvincz, uno milliari ab Alba Julia. Campestres equitatus sub

quatuor capitaneis sunt in quartieriis hinc inde dissiti. Andreas Faragó habet sub se quingentos. Stephanus Bojty quingentos. Bánházy quingentos. Matthias Sándor quingentos. Stephanus Bojty, cum suis est versus Alpes, in Barcza. Alii tres capitanei haerent in quartieriis, circa Torda, Várad et Debreczen. Aulicus equitatus dicitur constare ex sexcentis. Sexcenti praeterea pedites ungari. Sexaginta albi probati sclopetarii, qui illum ubique etiam in ipsis venationibus curribus sequuntur. Coeterum, quid et quantum ex ditionibus suis habere possit, docet experientia Bethlenianorum motuum. Audivi ex ore ipsius principis, se necessitate exigente, cum viginti millibus, intra spacium unius septimanae, movere posse. Hajdones in suis oppidis, tam ex parte principis, quam etiam Mttis Vrae, vidi quietos, et rebus suis oeconomicis addictos.

Principissa, uno ante meum discessum die, profecta est ad sepulturam dnae Szilvásyanae, viduae catholicae; illinc ad Fogaras, et ulterius versus Alpes, pro allodiis videndis. Princeps, tertio post meum discessum die, versus Görgén, pro fabrica sua videnda; illincque obviam conjugi proficisci proposuit.

In ipso discessu meo, et valedictione, demisse significavit Mtti Vrae: se circa vindemiam, cum gratia, et praescitu Mttis Vrae conjugem ad bona sua, in Ungaria Superiori existentia mittere velle, eo quod ab annis aliquot in bonis illis non fuerit. Nunc quoque se Varadinum venire debuisse dicebat, partim pro aedificio videndo, partim ad nuptias privigni capitanei Varadiensis, sibi, in tertio gradu cognati. Substitit, ne suo egressu falsis rumoribus occasionem daret.

Ego ex omnibus principis actionibus, colloquiis, et aliis externis circumstantiis (licet diligenter attentus) nihil pronunc hostilitatis contra Mttem Vram attentandum notare potui. Cor tamen ipsius deus novit; neque ego scire potui, quid ex porta Toldalagi allaturus. Fit plerumque, quod qui decipere vult, optima verba dare solet.

Secutae sunt me literae, cujusdam amici confidentioris, qui sub alio titulo, et sub nomine cujusdam alumni, scribit principem, post unum mensem certo moturum, nisi graviora interveniant impedimenta. Literae sunt datae 3-a Septembris.

Quod imperator Turcarum cum Persa pacem vel inducias componet, princeps ferme pro certo habet.

Haec sunt clementissime imperator circa legationem meam Mtti Vrae humillime referenda. Deum orans, ut Mttem Vram diutissime foeliciter imperantem conservet.

Scrmae Mttis Vrae

humillimus ac fidelis subditus
Joannes Törös m. p.

Legelül ezen irománynak kezdetén, az Oroszi kezével ez van írva: 1. Decembr. 1639. Viennae proposita; — *de mint a Rákóczy György november 21-dikén költ levelébül kitetszik, már elébb tétetett a tudósítás.*

(Nemzeti Muzeum, Jászay-gyűjtemény.)

d)

1639. novemb. 21.

Rákóczy válasza a császárnak nov. 9-iki levelére Török követségét illetőleg.

Scrma Caes. Regiaque Mttas dne dne cltsme.

Benignis Mttis Vrae Caes. ac Regiae literis in civitate sua Vienna die 9. currentis mensis Novembris ad me datis, demisse acceptis demum intellexi, gnrosum Joannem Teőreös, commissionis suae apud me diligenter sane et dextre peractae relationem apud Mttem Vram Caes. fecisse: Eamque Mttem Vram Csram et Rgiam non modo gratanter benigneque intellexisse, verum etiam benevolentiae et benignae propensionis suae affectum ac declarationem mihi in futurum offere. Pro qua tam prolixa animi Mttis Vrae Caesareae et Regiae in me inclinatione, gratias quas possum ago singulares. Quod autem animi mei erga Mttem Vram Caesrm et Rgm, devotionem ac communis pacis colendae studia attinet, ea mihi summo semper studio fuerunt eruntque; Mtte Vra Csra, vicissim caesareo atque regio suo promisso favore animum meum propensissimum prosequente. Nihil sane bono publico incommodasset, si benigna Mttis Vrae resolutio, ad reliqua etiam relationis dicti Joannis Teőreös puncta hac eadem opera confecta ac ad me transmissa fuisset. Quam tamen quod Mttas Vra Csra et Rgia amplius protrahi vel differri, minime patiatur, Mttem Vram humiliter rogo. De annuentia etiam charissimae meae consorti in Hungariam libere proficiscendi, per Mttem Vram Crm et Rgm elargita, summas ago gratias Mtti Vrae Csrae. Illa quidem mox ob hyberni temporis jam instantis difficultates vix iter istud suscipere poterit. Attamen benigna hac Suae Mttis Csrae indulgentia posthac etiam commodiori tempore et occasione affulgente usura est. In reliquo Mtti Vrae Caes. et Regiae devota mea obsequia reverenter delata esse cupio Eandemque stb. Datum in arce mea Szamos-Ujvariensi, die 21. mensis Novembris, a. d. 1639.

Scrmae Caes. Regiaeque Mttis Vrae
studiosissimus et devotissimus
servitor
Georgius Rakoczi m. p.

Kivül, a czím s pecsét mint máskor, aranyos szélü papiros.

(Nemz. Muzeum, a Jászay-gyüjteményből.)

XXV.

[illegible] september 2.

[illegible]

Memoriale pro generoso dno Andrea Begii:

Mindenekelőtt köszöntvén az fejedelmet ő kglmét, [illegible] jelenteni az én [illegible], s az [illegible] jóhoz ő kglméhez való jó akaratomat és igazságomat.

Köszönni kell [illegible] való [illegible], és [illegible] való magunkviseléseinek is, s [illegible] certus [illegible] servetur.

[illegible] itt [illegible] az [illegible] való [illegible] félünk is [illegible] gyalázatos [illegible], ki ha lészen, ő kglmét kiáltják mindenek okának.

Gondolkodtunk [illegible] [illegible] okairól is: 1. Hogy talám tart [illegible]. 2. Félhet az töröktül, s németül is. 3. Viselhetik eddig az ő [illegible] ellenséggel való vagy értelem, és azoknak [illegible], s nekik tött igéretek, hogy [illegible] az töröknél dolgait. 4. Az megtött dolgokból lehet valami lelkifurdalása, azáltal várván vagy remélvén accomodatióját. 5. Lehetnek talám valami pretensiói és megbántási s 6. Avagy az országbelieknek akar [illegible] kedveskedni [illegible] pretensiójokban. Egyébaránt ennyi költséggel ennyi népet fentartani, s ujakat fogadni s mintegy in continuo motu lenni nagy elmefoglalatosságnak vélhetnénk, hanem ha maga ostentatióját is nézné ő kglme benne.

De meggondolván mindeneket is, az első dolgot az mi [illegible], nem lehet gondolnunk, mert azok igen le vannak nyomva. Az ötödik és hatodik dolgot is nem vélhetjük, mert megbántást semmit innét nem adtunk; szerbiakat penig más ember határjában vetnünk, avagy falu fejében fegyvert kötnünk alkalmatlan. Hanem az más három dolognak lehet egyik, avagy mind az három oka, az miért fegyvert forgat az fejedelem, úgymint az töröktül való félelem, s az ellenséggel való értelem, és ezekből következő lelkifurdalás, félvén jövendő veszélytől egyaránt mind magára s mind maradékira nézvén ő kegyelme.

Az töröktül félni ő kglmének félni igen méltó, mert nagy bestia, s kicsin ereje vagyon hozzája, s irreconciliabilis is ő az alatta valóitúl való megbántásban, ki ugyan religiója is ő

neki, de hogy ellene állhasson ő kglme, csak gondolkodást sem kell arról felvenni, mert abból az oppositióból, akárminemő lenne is az vagy véllek való szemben szállás, vagy várakban való szorúlás, vagy előtte való kijövetel, mindenik veszedelmét nézné az mi nemzetönknek, kit declaráltam satis fuse. Ezek ellen azért fegyvert forgatni, nem egyéb, hanem veszélykeresés, és így maga fogyatásával, hogy magának, s nekönk is utolsó ruinát causáljon, efféle erőtlen oppositiókkal, nemcsak nem dicséretes, de isten és lelkiismeret ellen is vagyon, s minden igaz okoskodás nélkül való böcstelenség is.

Hogy penig más utakon is felvött furiájokat nekik derekason már ő kglme, ennyiben menvén az dolog, megszállétthassa, lehetetlennek tudom, mert ha adni kell vagy pénzt, vagy erősséget, vagy keresztyén vért, elveszi ugyan és ad valahány napot érette, de soha bizony azzal az ő megbántását le nem teszi, sőt nagyubb fervorral fog azután ellene lenni, az mint ebben számtalan példáink vadnak, kit talám experiált is ő kglme.

Vagyon talám ad complanandum ipsum még más orvosság is, úgy mint az portán lévő keresztyén fejedelmek követi intercessiójok, és azoknak segedelmek által való nagyra nevelése az fejedelemnek és nagy lévén nekik teendő nagy szolgálatok.

De az török előtt kárt csinált az is, ha meglött, (kit mi úgyis tudonk) mint hasznot, ha most mingyárt nem is, jövendőre, mint az vajdákkal való confederatiája is, holott az, az kit ő eczer megvét, és gyűlölséget vészen ellene, hogy vagy társaság által, vagy hatalma terjedésével nevelkedjék, nemcsak nem kívánója, de haragjának gerjesztése inkább, abban látván munkálódni, vagy másokat, vagy magát azt, az kitől megbántásokat tartják, s ha tettet is ideig effélékben valamit, az elszánt veszélynek öregbüléséért cselekeszi. Holott ha erőtlenb állapatjában ellene járt, inkább hihetik, hogy nevelkedvén akár az confederatiók által, s akár birodalmának terjedésével, ellenek leszen; és így nemcsak haszontalan, de káros reménség ez is. De talám ha intercessiójok ezeknek derekas orvosságot nem nyúthatna is, az dolognak segedelmekkel cselekedhetnek valamit: de haszontalan biztatás ez is, mert ezek magokat kévánják segéttetni ő kglmével, s nem ő kglmét, kiváltképpen az török ellen, kiknek ha minden erejek együtt volna is, soha ő kglmét az török ellen meg nem oltalmazhatnák; s lehet talám, hogy sok oblatiókat tésznek, de soha bizony meg nem állják, s meg sem állhatják, s mikor szintén az derekán volna az sárnak, benne hagyják, nem is lévén, az mint mondám, az ő intentiójok az, hogy ő kglmét segétsék, hanem hogy ő kglme által se-

géttessenek, s temerarium is azt elhinni, hogy in tali casu, az mikor csak ő fgének is nem elegek lenyomására, mind az két császár ellen ő kglmét megoltalmazhatnák. Igy azért az oppositió akárminemő legyen is, az veszedelmes lévén, s az ígéretek gyümölcstelenek, sőt károsok, s az confederatiók is penig mind intercessiójokban, s mind segedelmek nyújtásokban az dolognak neheztellését mint könnyebbségét nézvén, ha most mindjárt nem is, ezután okos és jó lelkiesméretű embernek, mint kell ezekhez is ragaszkodni, könnyű meggondolni, kiről csak Betlen fejedelem idejétt is elég példánk is vagyon, kinek az török nem gyűlölője, hanem szeretője és segétője volt, s mit víve az németekkel való confederatióval végben, veszélt, s ha (nem dicsekedem vélle), én nem löttem volna, utolsó ruinába hozta volna mind nemzetőnket s mind hazánkat. Nincs azért az török állapatjában, s ellene való securitással való megmaradásban semminemő medium, az egynél, az kiről szóllottam igen nagy igazsággal és sincere Kgddel. Avagy ha mi vagyon, közölje ő kglme velem s im minden tehetségemmel, értékemmel, eszemmel, erőmmel, s ha kívántatik véremmel is szolgálok ő kglmének, az közjót, és megmaradásunkat látván azokban az dolgokban, az kit mondtam másszor is, s im újobban obligálom magamat most is. Egyébiránt maga, nemzete és édes hazánk utolsó veszedelmének egyedől ő kglme lészen oka, s kételenek lészönk minden extremomokat felvennönk ő kglme ellen, s az abból való következéseknek is ő kglme lészen mindenestől oka.

Az harmadik dolgot penig az mi nézi, az ki fondamentom avagy ok lehet, az külső confederatió keresés, úgymint az gyánúság és belső félelem. Ugy vagyon, okoskodhatnánk talám, hogy ha valamik az diplomák ellen löttek volna, azoknak megszállétását efféle hadi rözgölődéssel nyerhetné meg, avagy talám eruptióval is; az rözgölődés meglehet in suis terminis, ennyiben lévén már az dolog, s itt én nem haszon nélkűl munkálódhatom, de az eruptio (kiről gondolkodnom sem tudok) az egész magyar nemzetnek országostól utolsó ruinájára következnék.

Mert először, isten s corporale juramentoma, azaz hite és diplomája ellen cselekedné azt ő kglme, s facta eruptione, kívánna újabb confederatiót csinálni ő kglmével, s qua securitate is cselekedhetnénk azt, s én nem hiszem, sem reméllem, hogy semmi végezésekre vihetnénk őket.

Másodszor, micsoda orczával kellene efféle tractához ezután nyúlni, mert okát sem adhatná az ilyen motusnak, sok jót vévén inkább az megbántás helyett ő kglme ő fgétől, s ha az nem volna is, s bántási volnának is, az diploma nem ottan eruptiót, hanem requisitiókat kíván praemittáltatni.

Harmadszor, ezek az mi embereink ennyi rözgölődéseket értvén oda be, dispositiókat töttek in hunc finem, mind ratione suspensionis armorum, mind az békességről való tractákban, s mind Olaszországban való hadaknak revocatiójokban, s mind lengyel hadaknak fogadásokban, s mind az végeknek munialásában, s minden egyéb dolgokban is, az kik ezt néznék; kikkel ottan megindulnak, s tudni fogjuk ugyan, mikor fogtunk kardot, de nem fogjuk tudni, mikor teszszük az szegre, s hatalmasson involváltatonk, s ki kell in tali casu minden reménségönket az tractából vetnönk.

Negyedszer, jó meggondolni azt is, hogyha valami eruptióra consensust ád is az török, de segedelmet nem ád, s ha mit olyat nyút is, ellene mint mellette fog bizonyosan lenni, ha most tettete is külsőképpen, s ha botlani talál, ki meg is lészen, nem csak fel nem emeli az török, de bizony jobban lenyomja inkább, s hatalmas inconsideratio is volna ez, hogy derekason le nem szállétván az törököt, egy római császárban kellene kapni ily erőtlenséggel, s nem tudom micsoda idegen s minket nem ismerő, sőt gyülölőink biztatására.

Ötödször, nyilván látja s kézzel tapasztalja maga is ő kglme, hogy az erdéliekben kevés jó akarója vagyon, s micsoda securitással hozza ki, az kiket közölök kihoz is, s az kiket hát megé hágy, mint hagyja azokat is oda, meggondolhatja ő kglme; s ezek is nem facilitálnák in casu eruptionis az végezéseket, hanem nehezétenék, s talám magok nehézségét is köziben egyelétenék.

Hatodszor, ha mi eruptio lenne, nem kétlem, ottan lennének követői ő kglmének Magyarországban is, s megunván az mi emberink ezeknek is gyakor támadásokat, véllek együtt nehezebb volna az végezés, ha arra resolválnák is magokat, hogysem annélkül.

Hetedszer, úr embert majd senkit nem tudonk, az ki ultro belé bocsátkoznék ebben az dologban, s az szerént az végbeliek is, kikre nézvén, gondolkodva veszik az városok is effélére magokat, s az többi is titubálni fognak, az kik jó akarói volnának is ő kglmének, s ott hagyják cserben, az hol leginkább kívánná szolgálatjokat, s nehezétenék ezek is mint könnyebbétenék az dolgot.

Nyolczadszor, sok szép java vagyon Magyarországban ő kglmének, s in tali casu, mind az ki ellen az hadat felvenné ő kglme, abból kívánná ellene való felvött hadait contentálni, s mind mások, az kik ebben szolgálnának, ott kezdenének remuneratiót várni, csak ez is lehetetlenné tenné az végezést.

Kilenczedszer, nem tudom vötte-é ő kglme eszében, de az magyar nemzet, sőt mások is, tempore belli intestini, csak

szintén szerencsének szolgái, az penig forgandó lévén, az kiket talám jó akaróinak és szolgáinak vélne is, ellensége lészen, kiben elég példánk vagyon, ki ez is nem csak nehezétette az végezést, de veszélt szerzene inkább.

Tizedszer, szegény Bethlen fejedelem példáját is nem alkalmatos ide applicálni, mert más volt az idő, s más volt az személy is, akkor csak Bécs vala kezekben ő flgknek, s abban is sok férges volt, s meg is szállották vala német segedelemmel és erővel is, de mi lőn benne, magonk veszélye, s mit is szerzének mind annyi confederatiókkal s hadi indulatokkal, s nagy pusztulásokkal s országonk romlásával, akár in negotio religionis, s akár circa libertatem, az ki czégére és zászlója vala azoknak az hadakozásoknak, kérdjük meg az szomszéd országokat, s meg tudják mondani, noha mi is hozzá szólhatonk. Az személy is istent elhagyott és gyermeketlen ember vala, s maga hivságos dicsőségét nézte, mint az köz jót, vagy posteritásit, kiket nemis nézhetett, nem lévén, s az török protectiót kellett innét is mindenkor néznönk, az ki igen favorált neki, s nagy ereje is volt mellette, mert egyébaránt ennyi végezést bizony dolog, vélle sem töttek volna.

Vadnak sok több egyéb okok és ratiók is, hogyha az ő szándék, hogy békességre, s magonk dolgainak igazétására akar az fejedelem kardot kötni s erumpálni, annak békét kell hagyni, mert az kardfogás és erumpálás azt nemcsak nem segéti, de nehezéti, és utolsó veszedelemre hozza ezt a mi hazánkat, és nemzetönket is. Hanem ha az töröktől félönk, s kiválképpen ő kglme, ne veszesse se magát se Erdélt, se penig ezt az mi szegény hazánkat ő kglme, mert bizony sem mások sem maga erejével ellenek ottben meg nem tartja magát, nincs is ennyi számtalan gyülölség, nyughatatlanság és félelem között min kapni, az holott nemcsak magát, de posteritásit is méltán féltheti ő kglme. Lám mindeneket megkésértett már, s az ő idegenségek ugyan fön vagyon, s csalárdság mind indultomok, ha mi lészen is, s az szerént segedelmek is. Haszontalan az idegenek biztatások, igéretek, és adományok is, ha mi lészen is az, sőt káros s igen veszedelmes, mert magokat nézik benne, s békességeknek facilitatióját, az mi vérönkkel és utolsó veszedelmönkkel akarván azt magoknak megszerzeni, s azonban mind az két császárt ellenségönkké teszik, s akkor telik be, hogy az két tar között veszni kell az hajasnak, kiválképpen ezek az rosz németek vagy svecusok; hol Svecia, hogy ő minket segétsen, hol Franczia tized ország ellen, hogy mi jót tegyen velönk; avagy ki hiszi azt el, hogy az ő tűzokjokat az mi verebönkhöz tegyék, és ha ők magok commoditásokat látják hasznokkal együtt, ő kglméért elmulassák, él az isten, soha annyit

nem végezhetnek és köthetnek ő kglmével, hogy benne ne hagyják rút és gyalázatos veszedelemmel, találnak ők rést akármi erős kötéseken is, kiknek messze is mén az ő politiájok is propter statum.

Az én vékony tetszésem azért az, hogyha fön még is az töröktől való félelem, mennél hamarébb alkalmas kárral is ha semmi úton egyéb nem lehetne benne, kössük le itt az dolgot, kit jó securitásban vevén, álljunk el az török előtt, úgy az mint beszélettem Kglmednek, s ha mi jó szót adott ő kglme az ő fige ellenségének, írja vagy izenje meg, hogy nincs módja benne, mert ha jó szót ád is külsőképpen az török, rakva belől boszuállással ő kglme ellen, s nem veheti alattavalóit is igyekezetekre, s ide keressönk kedvet s szolgáljonk, s segétsük az szükséget, s úgy fog megnyughatni ő kglme, s úgy veszi securitásban gyermekit és posteritásit is ő kglme, s ezzel consulál az egész magyar nemzetnek és Erdélynek s Magyarországnak is, s ez által okot adhatonk az egész keresztyén országok közt való békességre is, ki isten előtt is jutalmas lenne. Ezekkel úgy tetszik tartoztam keresztyénségemre és magyarságomra nézvén is, hogy ő kglmének insinuáljam, azt már lássa ő kglme, mellikhez nyúl, de én egyikben szolgálni s másikban ártani kívánok istent híván bizonságúl, az ki minden hitszegésnek boszuálló istene volt. Datum in Kis-Marton 7. Septembris. 1639.

Kivül: Memoriale pro duo Andrea Bogadi, servitore illmi principis Transilvaniae.

(Eredeti, Actorum Palatini IV. Deák forditása meg van Jászay gyüjteményében, Nemz. Muzeum.)

XXVI.

1639. novemb. 6.

Bogádi második követsége.

a)

Esterházy válasza Rákóczynak.

Ill^me^ princeps dne observandissime.

Bogádi András uram az Kglmed jámbor főember szolgája megadá nekem az Kglmed levelét, referálván szóval való izenetit is Kglmednek. Nem véltem, hogy izenetem neheztelésére legyen Kgldnek, egyébaránt tovább is hallgattam volna, noha az mennyiben a Kglmed dolgai vadnak, talám minket is országostól, s nemzetestől illetnek azok, s hallgatással nem kellene néznünk, s arra nézvén már, elkezdvén szólanom, s

kívánván confidentiámot Kglmed is, izentem toább is ugyan Bogádi uramtól Kgldnek, kérvén Kgldet, ne vegye megháborodásával az én izenetemet, se penig írásomot, mert jó szót adó emberi és szolgái, úgy tudom, béven vadnak Kgldnek, de ezekkel ellenkezők kevesen, s talám az hátra nézésért nem árt ilyen jó akarókot is Kgldnek tartani, s másképpen én ugyan nem is tudok szolgálnom, hanem az feírt feírnek, s a feketét feketének kell mondanom, melyet ím most is igen syncere declaráltam Bogádi uram által Kgldnek, s ha hitelem lészen, megtapasztalja Kglmed, hogy sem hazámnak, sem nemzetemnek, sem Kegldnek haszontalan jó akarója és szolgája nem lészek. Ezekre a mostani izenetemre választ is fogok mennél elébb várnom Kgldtől, kívánván, hogy isten jó egészségben sokáig megtartsa Kgldet. In Kis Marton 6. Novembris, 1639.

Kiről: Ad principem Transylvaniae ex Kis-Marton 6. Novembris.

(Kis-martoni levéltár Act. Palatini.)

b)

1639. november 6.

Esterházy újabb emlékirata.

Bogádi András által, Palatinus uram fejedelemnek tött izeneti. 1639.

Minden izenetim s írásim nekem az köz jót, s megmaradásonkat és az magonk közt való jó egyességet, s az fejedelem ő kglme személyét nézték, kikben két rendbéli gyanuságim voltak, s vagyon most is: egyik, hogy ő kglme, az mennyire az töröknek dolgait tudom, s maga ő kglme állapatját is, irreconciliabilis nálok. Az másik suspiciónk az volt, hogy talám ellenünk való eruptióval akarja az törököt complacálni ő kglme, kötvén az ő flge ellenségivel is.

Kik közől egyikről sem bolondúl elmélkedhettönk, úgy tetszik; mert az mi az elsőt illeti, minekelőtte erumpált volna is ő kglme ellen harmadéve az török, már az török idegensége fön volt, s azért is ment ő kglmére, kit nem felejtett most is, s az azután nem szállott, hanem öregbőlt, mind az ellenek való oppositiókkal, és számos töröknek veszedelmével, s mind Mátó vajdának nyútott segétséggel és vélle való confoederatiójával, s mind Moldvára való küldéssel, s mind az német hadaknak tartásával (kit igen orrolnak is) s mind egyéb ő kglme hozzájok való magaviselésével is, ki megtetszik csak abból is, hogy nagy sok törekedésekre és igéretekre is, se az hollandusoknak, se az francziai királnak engedelmet nem akart ő kglmének adni

az ő fige ellen való eruptiójára, hogy valamint azzal ne nevelje az ő kglme állapatját, confoederatióban ereszkedvén az által véllek. De azonkivől is nem mutathatni csak egy példát is efféle állapatban, hogy az kire egyszer íját ő felvonta, az derekasan magát reconciliálhatta volna nála. Hallottuk sok egyéb idegenségeket is azon töröknek ő kglme ellen, az kikből mi úgy ítéltük, hogy lehetetlen kedvet keresni ő kglmének az töröknél, holott egyébaránt is az kivel talám szálléthatná egy ideig ő kglme az törököt, nem az ő kglme természetihez és magyarságához való, s annyival inkább keresztyénségéhez, mert birodalma terjedésével, avagy keresztyén lélekkel és vérrel kellene annak lenni, avagy penig nagy summának kiosztásával. Az két elsőre, elhittem, nem bocsátja körösztyénsége ő kglmét, s az harmadikkal nem volna tanácsos kedvét keresni, hogy se egyik se másik ne lenne osztán. De talám azt gondolhatnánk, hogy most nagy készőleti vagyon az töröknek, kit Erdélyre nem készétene, hanem vagy mi reánk Magyarországra, avagy Lengyelországra megyen, s ő kglme békével marad; de más itt is az mi feleletönk, mert az felől megírt okokból, lehetetlennek tartjuk, hogy ő kglmét Máté vajdával együtt háta megé hagyja, akármely felé forduljon is, sőt ha az persára menne is, mert derekas indulatiban securus akar ő lenni, s ilyen gyanuságot háta megé nem hágy.

Az másik suspiciónkra penig adott okot az ő kglme gyakor izeneti és kívánsági, s megbántásokban való nagy panaszi, és conditiókkal való maga ajánlása, s satisfactio kivánása, nem akarván azokat specificálni.

Második, az ő fige ellenséginek az portán engedelemért való sollicitálások, hogy ellenönk jöhessen ő kglme, kit hire nélkől nem vélhettönk lenni. Harmadszor, az szokás kivől való had föntartás, s feles szolgák fogadása, gyakor parancsolatok az országban, hogy készen legyenek. Negyedszer, maga ő kglme emberinek gyakor bejárások az ellenséghez, s amazoknak meg ide ki való küldések. — Ötödször, ezen ellenségnek nyilván való dicsekedések, hogy erumpál mellettek ő kglme, hogy már azvégre bért is vött ő kglme fel. — Hatodszor, járúlt az vox populi is hozzája, ki felől azt szoktuk mondani, hogy vox dei.

De mind ezeknél nagyubb, az kit én szemeimmel láttam s olvastam, s nem erősétem ugyan s lehet is, hogy mások practicája vagyon benne, de azok oly nyilván való dolgok és tracták voltak, ha sine effectu is, az kinél nagyubb nem lehet.

Ezek azért, és nem valami együgyök kötözése, vitt minket arra az elmélkedésre, az kit én igen nagy syncerítással izentem volt ő kglmének, s azt is mind szóval, mivel láttam

azaránt való difficultásit is ő kglmének és magam opinioja ellen mások tetszésére nézvén is cselekedtem.

Ezeket azért én látván, hogy mind egyik s mind másik veszedelmét nézi hazánknak s nemzetünknek, úgy intimáltam vala igen syncere s bőven is, hogy ha félelme vagyon az töröktől, tegyen le holmi erőtlen oppositiókat ő kglme, s ne veszessen magával együtt minket is nemzetestől s országostúl el; holott nem virtus, hanem temeritas volna az, s nem azért kell meghalnonk, hogy megölessük feleinket is, hanem inkább haláloukkal is tartozonk az közjót, s hazánkat s nemzetünket s feleinket megtartani. Egyébaránt ha temere csak magát nézné ő kglme sine solidis fundamentis de sua securitate, megvetvén az csendes mediumokat, s ugyancsak ebben akarna maradni, együtt hogy mind el ne vesszünk, mind itt, s mind más szomszédok, s talám alatta valói is oly tanácsokat kezdenének felvenni, az kivel megelőzik az reájok következő veszedelmet, sokan együtt egyre, vagy kevés számra vetvén azt.

Egy szóval derekas fondamentomát mi nem látván ő kglmének az töröktűl való bátorságos megmaradásában, s az nézvén minket is, javallást venni mi distractiónkban az török oppositiójára nem adhattunk ő kglmének, s arra sem, hogy későn cselekedje azt, ha mást cselekednék is ellenkezőt arrúl, mivel nemcsak ő kglmét, hanem minket is illetnek ezek.

Veszedelmes gondolkodás volt volna s lenne ezután is, az második része is az dolognak: ha mi eruptiórúl elmélkedett, vagy elmélkednék ezután is ő kglme, az kiről minap bőven izentem, mely izenetim ha elmeháborodást szörzettek, úgy teczik nem én adtam, hanem maga vötte ő kglme, mivel én az én izenetimben mindenestől csak az mi szegény hazánk és nemzetünk megmaradását néztem, s véteni nem akartam ő kglmének vélle, s ha az első dologban nekem valami fundamentalis securitásom volna, hogy az töröktűl bátorságossan megmaradhat ő kglme fejedelemségében, nemcsak nem suadeálnám azt, az mit suadeálok, de ha másutt volna ő kglme is, oda kivánnám ültetni, csakhogy mind ennyi instantiáimra is nem igazétást és értelmet s könnyebbséget vöttem én ebben, hanem neheztelést inkább; mindazáltal, mivel az mint gyakran mondám, nemcsak magonk dolgát és személyét nézi ez az dolog, én ugyan nem szűntem, sem általlottam ugyan importunuskodnom is azaránt. Az többin legyen ő kglme jó ítéleti, többet nem mondhatok, de temere s esztelenől ugy teczik semmit nem ítélőnk, hanem ha hitönk nélkűl csalatónk.

A más dologban is tanács kell s jövendőről való gondolkodás, kiről szóllottam igen confidenter, syncere, s ezután is kérvén ő kglmét ne vesse meg teczésemet, se magában az dolgot.

Az ide fel való elleuségnek eddig való progressusában is ne ütközzék meg ő kglme, mert ha haladékkal leszen is, de veszély éri őket.

Az pretensiókat igen efficaciter mondják ide meg az követek, de diverse és igen homálban, s nem is tudjuk mik legyenek, az kiket penig vélőnk, azok nem érdemelnek ennyi instantiát.

1639. 6. Novembris.

Kiczl: Az erdélyi fejedelemnek Bogádi uram által tett izenet.

(Kis-martoni ltár, Actorum Palatini.)

XXVII.

1640. jan. 25.

Utasítás Gaudi és Ujlaki számára, kiket Rákóczy fegyverek vásárlása végett Danzigba küldött.

Instructio pro egregiis Ladislao Ujlaki de Boros-Jenő et Andreo Gaudia aulae nostrae familiaribus, Dantiscum expeditis etc.

3000 muskatért, hozzája való mindennemű eszközökkel jól meglátogatva, próbálva, kiket mivel Danczkán ád kézbeu, kell elvenni egy muskatért fl. 6 d. 76. polonicales, ha pedig olcsóbban lehet megvételek, azon legyenek, de ennél feljebb mi hirünk nélkül el ne vegyék.

600 magyar fegyver derekakat, olyant, kinek elején el nem mehet a golyobis, megpróbálván őket egyenként, magyar sisakjával együtt, egyet bennek per fl. 16. polonicales.

359 egész vasból való öltözeteket; egy egy emberre valót, egyet fl. 32. polonical.

Ezekről igy contentáljuk, mivel ő is Danczkán adja kézbe a fegyvereket, és minden vámja, hozása, harminczadja mi fizetésünk leszen, ő is a kénesőt, ökörbőrt vegye Zborón kezébe, s azután legyen ő gondja.

Adunk penig most kénesőt cent. 100 per taller. nro. 4000. Ökörbőrt penig nro. 2000. per taller itidem nro. 4000. Ki teszen magyar forintot 14400; maradunk adóssa nékie flor. 7896. Ezért is pünkösd napján adunk kénesőt Zborón cent. 54. Ökörbőrt penig nro. 100.

Ha penig meg nem akarná igy hinni, vegyék csak a muskatérokat meg, hozzák egyenesen Munkácsra, de ennél feljebb se különben el ne vegyék, s egy pontban is instructionk ellen ne cselekedjenek.

Ha igy is meg nem akarná hinni, egyezzenek úgy meg

[illegible] a mi költségünkkel hozassa el. Munkás[illegible] munkásokat s a mely napot rendel, az napra [illegible] oda küldjük, az ökörbőrök penig Zborón [illegible] megalkudtunk vala tavaly nyárban, azt ott vegye fel.

Ha penig azt kívánná, hogy a szecziai fegyver[illegible] is megvegyük, mi azt is megcselekesszük, csak hidjen meg legyen arról való contentationak napja Szent Mihály napja előtt, a kéneső angariatim szokott bejönni.

Danczkán keressenek egy igen jó kőmivest, ki a [illegible] olnyi szélességre is mesterségesen s állandóúl megtudja csinálni, kivel úgy conveniáljanak, jöjjön be a mi költségünkkel lássa meg a munkát, s ha vele megalkudhatunk, fogjon mindjárt a munkához, mivel itt minden készen leszen, s ha meg nem alkudhatnánk, kit nem reménylünk, tisztességesen meg visszaküldjük Danczkára, s fáradságát sem hagyjuk hiábau. Hozzanak olyan mestert is, ki olyan eszközt tud csinálni, kivel a sárt a viz fenekéről fel tudja szedni, és hajóba hánni, miut a danczkai árkot mikor tisztítják.

Hozzanak igen igen jó pattantyusokat vagy négyet, egy igen jó álgyúöntőt, s olyan mesterembert is, ki vasból tudjon mind nagy s kicsiny lövő szerszámokat önteni, és vas üres golyóbisokat, egyebeket is.

Azt is eszekbe vegyék, hogy Arnoldus mercator kért volt tőlünk 20 mázsa kénesőt, kit mi nekie beküldtünk Krakkóba, még csak taller. 40 mázsáját, kiben nekünk egy fillért sem adott meg, hanem adott Gaudynak taller. nro. 200. Erről mi Gaudyval számot vetünk, a mi parancsolatunkból Niclasinsnak taller. nro. 20., Bisterfeldius uram adósságainak contentálására rendeltünk taller nro. 360. Marad mégis adós taller. nro. 220. Ezt kérjék meg rajta: a mesterembereket, fegyvereket hozzák be vele, ha penig azt mondaná, hogy Sibertussal megadatta a makoviczai udvarbíránknak, kit mi nem tudunk, adjon kölcsön, megküldjük mi nekie, ha ő nem adna, s a fegyverekből vele meg nem alkhatnak, mástól is kérjenek, innét mi contentáljuk.

Elsőbben penig Danczkára menjenek, s ott lássák meg Arnoldussal a fegyver felől, mert ha ő vele meg nem alkhatnak, nem is kell a királyt megtalálni a salvus passus felől; ha pedig megalkhatnak, úgy kellene impetralni, hogy se vámot, se harminczadot ne tartozzanak adni.

Ezekben igy eljárván igen szorgalmatosou, igyekezzenek hova hamarébb a dolognak valóságával hozzánk vissza jőni. Secus non facturi. Datum in civitate nostra Kolosvár die 25. mensis Januarii anno domini 1640.

G. Rakocy m. p.

(P. H.)

Néhai Dr. Ötvös Ágoston másolata után az *Erd. Muzeum kézirattárában.* — Eredetije *a gy.-fehérvári Batthyányi könyvtárban N. 5. IV. 4. 264. szám.*

XXVIII.

1640. febr 1—10.

Forgács Zsigmond követsége Rákóczyhoz.

a)

1640. febr. 3.

Forgács beadványa Rákóczyhoz.

Értvén császár és király urunk az én kegyelmes uram ő felsége az én privatumbeli szükséges dolgaim végett ide Erdélyben való jövetelemet, úgy azért ő felsége is ez alkalmatossággal akart izenni én általam Nagyságodnak ez következendő dolgokról.

1 Értette ő felsége Nagyságod által cancellarius uramnak irt leveléből, hogy Nagyságod kévánta volna ő felségének egy meghitt szolgájának ibe be Nagyságodhoz való jövetelit, az ki által ő felségének Nagyságod bizonyos és szükséges dolgokrol bizvást izenhessen. Evvel azért ez uttal és alkalmatossággal ő felségének az kévánsága, hogy azokat Nagyságodtól megértsem, és hogy híven ő felségének azokat megvihessem.

2. Megértette kegyelmesen ő felsége, kiket elsőbben Tőrös uramtól, és azután Nagyságod maga cursora Turóczi István által irt és izent vala ő felségének, kikre ő felsége ez elmult napokban választ is adott Nagyságodnak levelére, abban kegyelmesen ajánlván magát Nagyságodnak ő felsége, hogy az több, Tőrös uram által izent czikkelyekre is magát hasonló kegyelmességgel fogja resolvalni, azért azokra is resolutioját nem akarta differalni.

3. Kikről ő felsége kegyelmesen gondolkodván, vötte kegyelmesen eszében, hogy az Nagyságod kévánsága, melyben elégtételét azok ellen annyira kévánja, kiket gróf Bethlen István uram cselekedetiben részeseknek panaszolta lenni Nagyságod, úgymint ő felsége hivei között elsők és előljárók, ugymint palatinus uram ő nagysága és judex curiae uram ő kegyelme ellen nincsen bizonyos és nagy akadályokra, alkalmatlanságokra és gondolkodásra nézendő és méltó dolgok nélkül, az hogy lehessen? nem constalván ő felségének, hogy azon ő felsége hiveinek Nagyságod ellen semminemű szövetségek az törökkel volt volna.

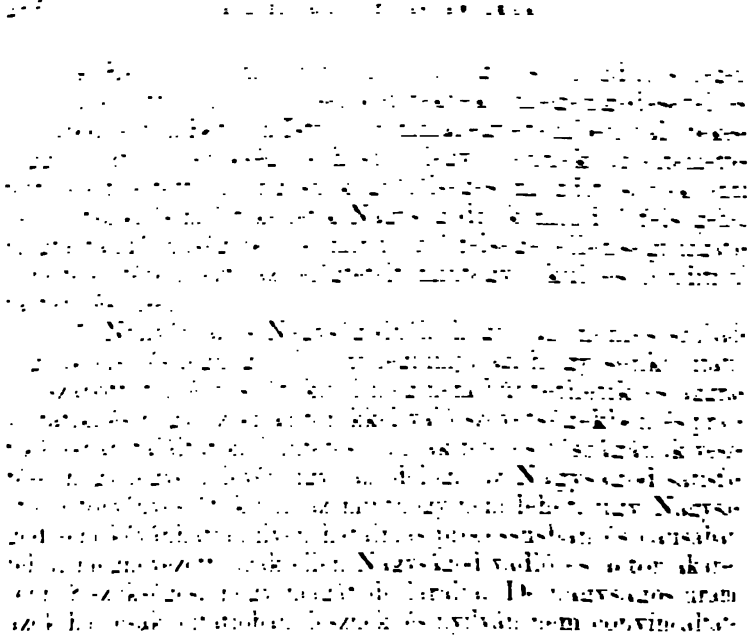

6. Az országbeliek is levén mostansággal istennek kegyelmességéből szép csendességben és egyességben, tanácsosnak - jónak nem láttatik azokat az nagy urak között levő ilyen egyenetlenséggel az közönséges jónak nem kevés kárával és hátramaradásával felrezzeszteni és indítani. Viseltetik azért ő felsége oly reménységgel, hogy Nagyságod mindezeket meggondolván, az közönséges jónak megmaradásáért szívéből kiveti ilyen satisfactiora nézendő dolgokat.

7. Értette azt is ő felsége kegyelmesen, hogy Nagyságod Bogádi András uram által kívánta lött legyen palatinus uram ő nagysága igaz affectioját, szomszédságbeli tökéletes barátságát s annak megtartását, és ugyanarra kötelező levélnek kelését is, az mely az Nagyságod mostani kívánságával nem láttatik miképen egyezhessen.

8. Nagyságod azért mindezekre és az több számlálhatatlan okokra nézve is hátra vetvén ilyen gondolatokat, vegye inkább feljűl megnevezett uraknak barátságos affectioját és igyekezzék inkább magához szomszédságos jóakaratjokat kapcsolni, kegyelmesen ezután úgy provideal ő felsége, hogy inkább Nagyságodnak ő felsége ditiojából kedveskedjék, hogysem mint valami villongásra való okot adjanak. Meg sem engedi, hogy ezután senki vagy titkon vagy nyilván az ő felsége birodalmából Nagyságod ellen az pogány ellenséggel valamit mozdítson vagy indítson.

9. Üdvözült Rákóczi Pál uram meghagyatott árvái jószágiban, ugymint Kurim, Haslin és Gaboltfalvai parochiákból Nagyságod oda való tisztviselői az pápista plebanusokat, hogy exturbalták és kirekesztették legyenek, esett ő felségének tudására; azért ő felsége inti és requiralja Nagyságodat, hogy mivel az a dolog mind vallásunknak mind törvényünknek ellene esett, parancsolja meg szolgáinak, hogy kirekesztetett pápista papokat előbbeni residentiájokban és parochiájokban behelyheztessék, és ezután is, hogy Nagyságod bántásokat meg ne engedje, mert meg nem engedi ő felsége, hogy az catholica religio az ő állapatjában megbántódjék, vagy praejudiciumot szenvedjen.

Ezek voltak a punctumok, kiket császár és király urunk ő felsége én általam akart értésére adni nagyságodnak.

Cancellarius uram punctumi penig ezek:

1. Az feljűl megnevezett papoknak Kurim etc. kirekesztése, az mely mivel ő kegyelme dioecesisében és püspöksége alatt vagyon, kéreti Nagyságodat, hogy ilyen cselekedetit szolgáinak ne szenvedje, hadd maradjon végig Nagyságodnak igaz jóakaró szolgája.

2. Tőrös uramtól Nagyságod izent ő felségének három punctumról, az ki ő kegyelmétől eltitkoltassék, láttatnék diffidentiának, hogy az kit Tőrös uramra Nagyságod mert bízni, azt ő kegyelmére nem.

3. Az török dolgárúl Nagyságod mind ő felségét, mind ő kegyelmét tudósítsa, kéri; Turóczi István uram beszéllette az persáknak az török ellen való victoriáját, abban is ha mit értett Nagyságod, adja értésére.

4. És mivelhogy az satisfactio volt legnagyobb dolog az Tőrös uram relatiojában, arra ő felsége adott immár választ; ha mi hátra volna, adja Nagyságod értésére, Nagyságodnak továbbá is szolgálni igyekezik.

5. Bogádi uram ott levén, két rendbeli kévánságát repraesentalta ő felségének; egyiket a kiszállott hadaknak csintalanságát, kiben kévánsága szerént való resolutioja vagyon

Nagyságodnak. Másikat az kétszáz mázsa réz vételéről, mely az kamorára ment pro informatione; abban is az miben tud örömest kedveskedik és szolgál Nagyságodnak.

Illustrissimo principi Transylvaniae etc. assignandae. 3. die Februarii. Albae Juliae 1640.

(Eredetije a m. k. országos levéltárban.)

b)

1640. marcz.

Forgács követjelentése.

Scrma Rom. Imptria ac Regia Mttas, dne dne clmtsme.

Ex mandato Mattis Vrae Scrmae clementissimo, tum ob privatorum negotiorum, quorum de causa discessus meus Vienna fuit necessarius, tum ob summam itineris, et continuam decidentium imbrium difficultatem, huc Albam secunda primum die Februarii circa vesperum adveni, ea dies absque audientia ulla transiit, donec altera hora matutina nona, principis aulam intrarem, quo statim admissus, nullaque in audientia impetranda habita mora aut difficultate, in domum ipsius audientiis dandis destinatum, deductus. Quem privato primum nomine salutavi servitii mei eidem deferendo promptitudinem, et retuli me confisum ejus antecedenter erga me exhibitae benevolentiae, petivisse a Sua Mtte licentiam huc in Transylvaniam ingrediendi, ea vel de causa etiam, quod juribus meis declarandis, quae justitiae omnino inituntur, se, si non meorum, sed praedecessorum meritorum ergo, sperarem patrocinium et graciam, favoremque suum non detrectaturum, qua de causa Sua Mttas clementer annuit, Viennaque dimisit, verum illud jam in medium afferre, primo statim ipsius in accessu, indignum judicavi, nec eo volui esse incommodus, confidens se et alia id occasione excipere, non dedignaturum.

Hac data occasione, cum Sua Scrma Mttas intellexerit, ex literis dni cancellarii, principem desiderasse, unius e servitoribus Suae Mttis ad se ingressum, per quem de rebus necessariis possit quaedam Suae Mtti confidenter detegere, et ad notitiam dare, hac inquam occasione, eam mihi commisisse provinciam, ut ea exciperem, fideliterque referrem Suae Mtti, quae ut indubitanter mihi aperire, referenda concredat, porrectis literis credentionalibus benigni Suae Mattis animi, erga eum affecti cum declaratione principem salutavi, ad quae debita cum reverentia e subsellio detegendo caput asurexit, gratiasque pro ea benignitate Matti Vrae Scrmae agens, opi-

stolas accepit, aperuit, et perlegit, meque, ut statim in initio ad se ingressus, sic et deinde nonnisi in subsellio sedentem, passus est.

Quibus perlectis, cum Sua Mttas inquit benigne se se ad puncta per dnum Theörös nunciata brevi resoluturum declaraverit, sperare quod non solum hoc, verum et alia penes has literas credentionales sibi per me fore denunciata, quare velle et desiderare, ut ea quoque eidem referrem ac recenserem; qua occasione licet me libenter ea percepturum, quae per confidentem servitorem Suae Mattis petitum esset denunciaturus, responderem: non poteram tamen demum aliud, quam ulteriora quoque instructionis puncta eidem recensere, quae ipse instanter, optatam videlicet Mttis Vrae ut sperabat resolutionem, sollicitabat.

Quibus cum summa reverentia exauditis, petiit, ut eidem scripto traderem, cui cum se tantae memoriae principem esse responderem, quod ea omnia retinuisse non dubitem, nec ullo scripto egere, nec in usu esse, puncta legationis ad calamum accepta cuipiam tradere, a dno tamen Theöreös id praestitum pro exemplo cum adduceret, et solicite instaret, non poteram aliud, nisi annuere, hac tamen de causa, ut ipse quoque, quemadmodum ea intellexisse, verum non omnimode retinuisse assereret, pariter, responsa ipsius eadem de causa scriptotenus mihi tradere non gravaretur, ad quod eo se modo resoluturum eaque cum modalitate respondit, ut exinde nullum relatio mea patiatur defectum.

Post haec per modum discursus coepit de Mattis Vrae conjugis, filiorumque sanitate sciscitari, gavisus de Mttum Vrarum prospera ac bona valetudine. Deinde statum bellorum Suae Mttis indagare, ad quae, cum me jam pridem Vienna discessisse sciat, nil novi recentique attulisse, quae ipsum hucusque laterent, respondi. Post haec se rebus in considerationem acceptis, responsum daturum ad singula puncta brevi pollicitus est. Interim allatis cibis fecit me secum mensae accumbere. Reversus ad hospitium compendiose descripta instructionis puncta, eidem consignata, transmisi.

Ad quae non nisi die decima hujus mensis circa vesperum accepi responsum, tali ratione.

Ut primum Mtti Vrae Scrmae eiusdem humilia servitia deferrem, ac denunciarem, optando Mtti Vrae Scrmae vitam, victoriam, foelicitatem etc. In considerationem acceptis iis omnibus, quae Mttas Vra Scrma per me significasset.

Quod et primum quidem attinet instructionis meae punctum, per confidentem Suae Mttis servitorem de rebus necessariis nuncianda, illud se dno cancellario scripsisse, non

diffitetur, ut cum optato brevi responso ad puncta dni Thewrös misso ad se quopiam confidenti servitore Suae Mttis, ipse quoque sit Mtti Vrae gravibus de rebus quaedam per eundem detecturus et declaraturus. Verum cum ipse omnino inopinatum ac expectatum responsum accepisset, non se habere quidpiam, nec posse per me nunciare et detegere.

Deinde quod reliqua attinet, quae petitioni ipsius satisfactionem toties desideratam concernunt: intellexisse primum Mttis Vrae rationes, deinde et juris processus necessitatem, in quibus actorem se ut declararet necessum duxit, tum demum, ut perpensis his difficultatibus, habitaque publici commodi ratione seponeret similium petitionum ulteriorem frequentationem et instantiam, cum principalis Stephanus Betlen ab eo jam dudum amnistiam sit consecutus etc. Quaerulose sane et animo commoto orsus est, sperasse se salubrius et optatius responsum a Mtte Vra consecuturum, ut cujus diploma verbumque regium sanctum esset, per sibi subiectos violatum, sibi tamen velle id imponere, eidemque incumbere judicat, illius inconvenientis (in juris processu se actorem declarando) persecutionem, cum illud non se, sed Mttem Vram concernat, ut sui diplomatis et publici boni pacta, qui inquietare, violare praesumpserunt, indemnes ne patiatur, faceret per hoc Mttas Vra, eundemque devinciret ad praestanda Mtti Vrae ulteriora confidentioraque servitia, animaret per hoc et alios principes vicinos ad tutiora Suae Mattis obsequia, et clientelam, ut qui foedera et pacta sua, nullatenus vel in minimo ledenda pateretur; nam quomodo quaque fisus ratione posset ipse Suae Mtti, Turca aliquid, cui ipse tributarius, adversus Mttem Vram imperante, praestare servitia et exhibere facinora fidelia, digna principi christiano, si modo eidem non satisfiat? et adversum se Suae Mttis subjectorum machinationes, quae praeter voluntatem Suae Mttis, ut sperat, evenerunt, inultae conquiescent? vel quomodo ipse credat, id praeter scitum Suae Mttis evenisse, si in eos, qui praeter scitum Suae Mttis contra diplomatis, quod produxit et exhibuit 16. 17. 18. puncta, in sui perniciem moliti, non animadvertet. Potuisset ipse quidem, ut antecessor ipsius Betlenius, qui Sigismundum Prépostvárium captivaverat, captivumque ex Hungaria abductum, non nisi datis reversalibus dimisit, poterat inquam et ipse, habens majorem ansam et commoditatem erumpere, et suos hostes ac malevolos invadere, et de iisdem vindictam summere; omisit et confugit ad Suae Mttis gratiam et favorem, confisus se suamque justam petitionem aequis innixam fundamentis repulsam non passurum, neque injurias acceptas absque ejusdem satisfactione transiturum, similesque, quae neque in hodiernum usque diem

eundem lacescere et infestare desinunt. Rogare itaque Mttem Vram Scrmam humillime, dignetur dare aliquod signum et indicium, per quod ipse animadvertere possit, animusque ejusdem conquiescere, non fuisse quippiam ex praescitu Suae Mttis a regnicolis suis, adversum se molitum, animadvertendo in eos, qui praeter voluntatem suam id attentare praesumserunt; persuasum enim sibi certo Mttas Vra habeat, quod ipse ad nullas inimicorum Suae Mttis instantias, et pollicitationes quippiam adversus Suam Mttem sit attentaturus. Modo, quem piae reminiscentiae Mttis Vrae Scrmae genitor desideratissimus benigni animi affectum erga eum exhibuit, pari quoque Sua Mttas eum prosequi non dedignetur.

Quod vero punctum illud attinet, quod ipse sibi, suisque liberis in prosecutione suae satisfactionis per juridicum etiam processum, multos malevolos et infestos redderet, respondit: quod ipse plus suum honorem, quam suos liberos respectet, si eidem actorem esse de necesse et aequo incumbere judicaret, nam et perditis bonis in Hungaria constitutis congregavit, et deinceps etiam congregabit ipse suis liberis tantum, ut ipso decedente, et in exteris provinciis possint se optime sustentare, et sperare eorum malevolentiam non emersuram in suam, suorumque perniciem et ruinam.

His exauditis, quid tandem in satisfactionem, quam tantopere anhelat possit desiderare, sciscitatus; cum iam (uti dictum est) principali Stephano Bethlen amnistiam contulerit, ab alio nullam scio se passum injuriam aut hostilitatem. Jurisque processum cum ipse detrectet, nec actorem se velle esse declaret, quid est, quod ipse in satisfactionem contra dnum palatinum et judicem curiae desideret? Et quid illi adversum se commiserint, nil enim Suae Mtti de eorundem factis vel adversum se machinationibus manifeste constare.

Ad haec ulterius suam sic orsus dictionem, se neminem nominasse, nec per dnum Theörös, nec per alium quempiam, sic nec dnum palatinum, nec dnum Homonnai; cum enim laesio diplomatis praeter voluntatem Suae Mttis evenerit, non dubitat, quin absque ejus intimatione Sua Mttas sit exquisitura, qui id ausi attentare, sic neque de facto quempiam nominat, neque adversum dnum palatinum quippiam habere, vel de eo conqueri; licet literae interceptae, quae dno Theörös exhibitae, ansam ac materiam non exiguam praeberent.

Verum hos nominatos esse intellexit jam ipse per me (cum assererem) Suae Mtti: gratulari tamen sepositas cum dno palatino omnes simultates, sed dnum Homonnai similiter etiamnun habeat reconciliatum sciscitatus.

Neminem se secundario asseruit nominasse hactenus,

verum nunc se nominare expresse dnum comitem Homonnai, cujus, ut mihi constet, diplomatis transgressus, et mandati etiam privati Suae Mttis attulit, produxitque paria literarum ex consensu Suae Mttis per bonae recordationis cardinalem Pazman ad se missarum; illarum scilicet, quas in initio statim ingressus dni Stephani Bethlen Sua Mttas dno comiti Homonnai expediri fecit, cujus tenor et puncta erant, ut videlicet si necessitas exigat Hajdonesque harum partium eidem assistere, et penes se exurgere velle intellexerit, non sit impedimento, ne Turca eo vicino debellato, nobis hostiles manus injiciat. Et si qui ad se, suaque servitia transirent, eisdem liber passus concedatur. Praeterea ne ex his partibus ulla ei hostilitas inferatur, sed potius benevolum in vicinitate animum et affectum experiatur. — Nec ullus item Stephano Bethlen succursus adversum se venire permittatur, aut cum subsequi concedatur, similesque, si quos animadverterit, dissipet et impediet. — Ast dnus comes Homonnai contrarias literas ad Hajdones emanari fecit, contrariam eisdem instructionem praescripsit. Germanum militem ad se e Polonia venientem retraxit, et ad propria servitia ac stipendio eos devinxit et obligavit. Vezirio Budensi per literas liberum passum denunciavit, nullam isthinc hostilitatem passurum praemonuit. Multi dnum Stephanum Bethlen in Turciam usque subsecuti, plurimi Petro Bethlenio ejusdem filio adversum se adhaeserunt, ipsiusque militem in confiniibus sibi subjectis hostiliter invaserunt. Quae omnia sunt adversum tam diploma quam privatum Mttis Vrae Scrmae mandatum facta et perpetrata. Citetur ipse a Sua Mtte si praeter scitum Mttis Vrae haec attentare non est subveritus, interrogetur ex cujus praescitu et voluntate id attentarit contra Mttis Vrae Scmae verbum regium et diploma; si ex propria solummodo beneplacentia, vel si ex alterius mandato vel consilio id effecerit, declaret; ex qua declaratione facile elucescent Mttis Vestrae, boni publici conservationis ergo emanati diplomatis violatores, cum quibus quid agendum (sicuti et in iisdem exquirendis) consiliarii Mttis Vestrae accuratissimi facile adinvenient. Quod autem ipse cum Stephano Bethlen composuerit, fuisse necessum, ideoque coactum tribus de causis. Primo. Quod sibi certo constiterit, nunquam eum id praesumsisse, nisi habuisset hinc securitatem et ni fuisset hinc animatus, neque nunquam huic fortunae inconstantis aleae se subjecisset, minus eum offendisset, aut invasisset. Secundo. Cum eundem in singularem Turcici imperatoris gratiam et favorem receptum sibi constiterit, cui difficile (nisi cum eodem pacem ineundo) restitisset. Tertio. Cum animadvertisset ejusdem fautores et ad eum profugos indemnes volitasse. Quare

iterum iterumque rogare Mttem Vram Scrm humillime, dignetur eum sibi ad humillia, fideliaque servitia devincire, et aliquod signum exhibere non dedignetur, id non esse ex consensu Suae Mttis factum, nec inultos et indemnes eiusdem inimicos, verbum Mttis Vrae Scrmae sanctum violantes, patiatur, persuasumque habeat Sua Mttas certo certius, nunquam se ad aureorum adamantinorumque pollicitationes inimicorum Suae Mttis a clientela, quam omni tempore praestare Mtti Vrae Scrmae desiderat, avellendum, visa hac Mttis Vrae et agnita erga eum exhibenda gratia et favore, rogando, ut illo favore eum dignetur Mttas Vra ad sua obsequia obligare, qui synceri animi cum affectu eidem inservire desiderat, ut ipse tot inter Mttis Vrae Scrmae hostes et inimicos possit, quietato et syncero corde tute ac secure suis obsequiis gratificari, ne res ipsius sit similis illi, cujus in paginis sacris fit mentio patris familias, plantantis vineam, laboris tamen et post triennium nullus fructus est subsecutus. Ne inquam et ipse, qui jam per aliquot annos laboravit et Mtti Vrae Scrmae illatas sibi injurias praesentavit, laborem et omnem spem suae satisfactionis inutilem et minus fructuosam experiatur.

Ulterius quod attinet per familiarem suum primarium Andream Bogáti desideratam dni palatini amititiam hoc ab eo responsum accepi, se saepius a dno palatino, quam a se dnus palatinus hac de re fuisset requisitus, ut plurimae ejusdem literae, quae apud eum extant, facile comprobabunt, quas inter unius tenor est, quemadmodum panis quottidianus, sic et mutua inter nos, synceraque desideratur correspondentia et familiaritas.

Expulsos etiam pupillorum Rakoczianorum sacerdotes quod attinet, se syncere dicere, nihil eum constare hac de re, nec quippiam cum scitu eiusdem evenisse. Velle proinde hac de re ulterius inquirere, et si subditorum pristinos sacerdotes anhelat animus et desiderium, se praeter eorum voluntatem nihil in religionis exercitio variaturum, nec dispositurum.

Haec cum audivissem, eum sic allocutus (dum se ad omnia his respondisse diceret) num ergo nihil quae Suae Scrtsmae Mtti nuncianda voluit, apperiret, nec desideranti caesari ea manifestabit, quae conditionaliter ut ipse asseruit, manifestanda tamen se obtulit, cumque ea potiori de causa, meum ad se ingressum benigne Sua Mttas concesserit; nec spero, si quid de Turcarum machinatione sibi constet, quod ipse reticescet, et eo Mttis Vrae Scrae gratiam sibi accumulare non intermittet.

Subticuit aliquantum his demum, ut bene memini usus verbis est. Veritatem dico, me hac inexpectata Suae Mttis re-

solutione usque adeo contristatum esse, ut nihil omnino detegendum et nunciandum decreverim. Nihilominus tamen poterit dicere certo Suae Mtti Scrmae vezerium magnum e castris Babilonicis et transmarinis cum omnibus copiis et bellico apparatu rediisse, et novas belli fieri praeparationes et apparatus, tam terra, quam mari, et in mense Aprili certum vexillum, quod signum est apud Turcas belli infallibilis exponendum, certumque sit, vel Poloniam, vel nos in Hungaria invasurum. Pacem cum Persa eo, ad locum Duzbeka recenter profligato, ad quinquaginta annos inivisse et conclusisse. Polonis quidem infensum esse ob promissum, neque tamen missum legatum, sed et nobis grave periculum imminere, nam magnus modernus vezerius magnus est amicus Galli; kaimekan, qui primus post imperatorem respectabatur, et qui Suae Mtti videbatur favere, ipse vigesima secunda Decembris anni praeteriti strangulatus hora octava vespertina interiit. Minime vero illud credendum, quod Turca Transylvaniam sit invasurus, nam se id nil vereri, neque unquam hostiles manus in suam injecturum provinciam magna cum securitate asseruit.

Haec omnia cum edixisset, rogavi principem, ut memor suae oblationis se tali modo videlicet resoluturum, ut ex eo nullum mea relatio patiatur defectum, non gravetur signaturam horum, quam non dubito jam paratam tenere, mihi tradere ut ea memoria labilis sublevetur; respondit rogando, ne id ab eo desiderem, neque enim se resolutiones suas simili in occasione scripto cuipiam tradere consuevisse, nec mihi traditurum, quem sciat optime haec retinuisse. Ego tamen singula inter discursum puncta, plumbo scriptatili quantum poteram consignavi, quae maximo pro posse meo industria Mtti Vrae Scrmae hic descripta transmisi.

Onodiensium militum quod attinet fundos, quos ab officialibus principis sibi fuisse designatos Mtti Vrae Scrmae fuerat intimatum, et praeterea in iisdem reaedificandis impedimentum, utpote ultimum instructionis meae punctum, cum nihil certo, sedula etiam inquisitione poteram rescire, nullam ea de re principi feci mentionem.

Hac accepta resolutione, die ut supra memini, decima hujus Alba duodecima movi, priori enim die meam in venatione voluit esse praesentiam, nihil in itinere moratus, huc in arcem meam Szalancensem die 24. Februarii perveni, unde per fidum servitorem Mtti Vrae Scrmae resolutionem hanc transmisi, ipse remansi, confisus clsmae Mttis Vrae Scrmae mihi Vienna discedenti exhibitae gratiae ad id accedendae, occupatus in reambulatione metarum dictae arcis, ad quam judices deputati convenerunt, cujus et hucusque dilatio fuit ex

respectu literarum Mttis Vrae Scrmae ad instantiam meam sui clientis humillimi emanatarum facta et concessa.

Principissa febri primum, deinde continuo sudore, cujus causa et radix ignoratur a medicis ipsis, diu vexata coepit convalescere, et die decima tertia huius in arcem Fogaras cum principe profecta. Stephanus Seredy Constantinopoli nondum rediit, per quem tributum anniversarium regni transmissum est, hac tamen expectatur septimana, ut duo praevii principis servitores Stephanus videlicet Kamuthy et Michael Maurer inde venientes retulerunt, a quibus praeter superius allata nil rescire poteram. Bisterfeldius magni apud principem nominis et aestimationis praedicans, cum quo saepius familialiter conversatus, non negavit se Galliam, imperii partem, Venetias peragrasse, neque tamen missus a principe, nec crediderim eum adhibitum fuisse hoc in itinere secretioribus in rebus tractandis, nullumque sinistrum, sed potius pacis amantem principis et ipse expertus animum, nec ulla adverti indicia, quae suspicionem movere potuissent clancularie eum aliquid hostilitatis cum Mttis Vrae Scrmae adversariis intendere vel machinari. Deus Mattam V. S. faciat salvam et incolumem regnare diutissime victorem scilicet suorum hostium et debellatorem gloriosissimum.

Mattis Vrae Scrmae

humillimus cliens
Sigismundus Forgács m. p.

Kivül az Oroszy kezével: Relatio dni comitis Sigismundi Forgács ad principem Transylvaniae expediti.

Jegyzet. Az egész iromány 3 vagy 4 szál veres selyemből összesodrott zsinórral van összevarrva, s vége le van pecsételve, melyen a Forgács Zsigmond pecsétje darabjai még most is látszanak.

(Nemzeti Muzeum, Jászay-Collectio.)

XXIX.

1640. marcz. 15.

Meghivó a fehérvári országgyülésre.

Georgius Rakoci dei gratia pinceps Tranniae partium regni Hungariae dnus et Siculorum comes.

Generose fidelis nobis dilecte. Salutem et gratiam nram. Minden szorgalmatosságunkat isten áldása után abban helyheztetvén, miképpen..... Kegtteket csendességben és békességben tarthatván, mind az törvényeknek az ő idejében való kiszolgáltatásával s mind penig egyébb hasznos és közönséges jóra

néző dolgoknak administrálásával Kegyelmeteket éltethet
Mostanis azért azon fáradságos gondviselésinknek isten áld
ból kévánatos foganatját és effectusát látván, mivel isten az ő
melyen esztendőnként Kegyelmeteknek közönséges gyűl
zete eleink cselekedetéből szokásban vétetett, lassan lassan k
hozta, nem akartuk a Szent György napi diaetának is pron
gálását szokott idejénél tovább halasztani. Melyet melle
levő tanácsúr hiveinknek egyező értésekből, rendeltük *ad*
diem Aprilis proxime affuturi fejérvári városunkban, az úris
jóvoltából azt adván érnünk kiszolgáltatnunk. Kegyelmed
azért hadjuk és parancsoljuk is ebbeli kegls dispositionkot igy
vén, az megírt napon és helyen maga személye szerént jelen l
el ne mulassa, hogy Kegddel is egy értelemből országunk g
ralis gyűlésében az közönséges jóra minden jó és hasznos
gokot végezhessünk. Secus sub poena in generali decreto
pressa non facturus. Datum in arce nra Fogaras die 15. Ma
anno 1640.

G. Rakocy m. p.

Kivül: Generoso Joanni Czereni de Also-Balasfalva aulae f
liari. Fideli nobis dilecto.

(Sáros-Berkeszi Moysa család levéltárából.)

XXX.

1640. apr. 24—maj. 17.

A gyulafehérvári országgyűlés törvényei s irományai.

a)

A törvények.

Nos Georgius Rákoci, dei gratia princeps Transylvani
partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes
Memoriae commendamus tenore praesentium, significan
quibus expedit universis: Quod spectabiles, magnifici, gener
egregii et nobiles, caeterique universi status et ordines tri
nationum regni nostri Transylvaniae, et partium Hungar
eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis, ad di
vigesimum quartum mensis Aprilis, anni domini millesimi s
centesimi quadragesimi, in civitate nostra Alba-Julia,
edicto nostro celebratis congregati, exhibuerunt Nobis
praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos, in eisd
comitiis paribus ipsorum votis et unanimi consensu conclus
supplicantes Nobis humilime, ut nos universos eos articu
omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos, acc

taque habentes, benigne approbare ratificareque dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis, in civitate Alba-Julia, ad diem 24. mensis Aprilis anni domini 1640. indictis celebratis conclusi.

Minémő kiválképpen való éjjeli nappali vigyázása, gondviselése, és fáradsága légyen Nagyságodnak szegény hazánknak békességes megmaradására, magunk is tapasztalható-képpen érezzük, és szemeinkkel is jól látjuk; holott csak ez elmúlt esztendőben is az szomszéd országokban sok ellenkező háborúk, hadi indulatok találkoztanak, ki miatt az ott való szegénységnek is nagy pusztulása és kára következett. Mindazonáltal Nagyságod tanquam Parens Patriae szegény hazánkra jövendő veszedelmet úgy provideálta, úgy forgatta, hogy Nagyságoddal egygyütt mind eddig szegény hazánkban nyugodalomban és szép csendességben megmaradtunk, és ez jelen-való gyűlésre is azon szép csendességes és békességes állapatjában hazánknak convocáltatott Nagyságod, kiért az nagy hatalmú istennek örökké-való hála-adásokkal tartozunk: könyörögvén azon ő szent felségének nagy buzgóságosan, hogy ennek utánna is Nagyságodat szegény hazánknak gubernálására boldog szerencsés hosszú életben tartsa meg, és engedjen Nagyságodnak országával egyött ilyen szép csendes békességes állapatban sok gyűléseket celebráltatni.

Articvlvs I.

Az kapu szám után-való contributio végeztetik, és ahoz az taxás városok adaja is annectáltatik.

Noha látjuk kegyelmes urunk szegénységinknek sok kiváltképpen való fogyatkozásokat; mivel mindenféle marhájok elholt, búzájok is nincsen, jövendőbe is az nagy szárazság miatt nem remélhetjük, hogy légyen: mindazonáltal, hogy Nagyságodnak meg ne fogyatkozzunk, igérünk Nagyságodnak minden rendbeli szükségére ez elmúlt esztendőbeli contributio szerént kapuszám után az két renbéli adózásra flor. 20, az előbbeni szokás szerént, négy rendbéli terminusokon, ugy mint az Szent György napinak felét ad 1. Julii, felét ad 1. Septembris, az Szent Mihály napinak felét ad 1. Novembris, felét ad 1. Januarii anni venturi, az Nagyságod tárházában böszolgáltatni. Az partiumbéli uraink s atyánkfiai az szász urainkkal s atyánkfiaival egyetemben ezen tereh viselésére igérik magokat. Hasonlóképpen az székely uraink s atyánkfiai is, kiknek ő kegyel-

mek közzűl az vármegyén jószágok vagyon; Nagyságodnak könyörgünk, légyen contentus véle.

Az taxás városok penig adjanak:

Kolosvár adjon	fl. 2400.
Várad adjon	fl. 1800.
Fejérvár adjon	fl. 200.
Bánfi-Hunyad adjon	fl. 200.
Udvarhely adjon	fl. 260.
Kézdivásárhely adjon	fl. 180.
Sepsiszentgyörgy adjon	fl. 150.
Ilyefalva adjon	fl. 150.
Egeres adjon	fl. 125.
Nagy-Almás adjon.	fl. 100.

Articvlvs II.

Az végházak építésére kapu szám után két-két forint rendeltetik, s ahoz az városok gratuitus laborért való taxájok annectáltatik.

Az végházaknak is építését igen szükségesnek lájuk lenni, Kegyelmes urunk: hogy azért azokra is lehessen valami provisiónk, igérünk Nagyságodnak azoknak is építésére minden kapuról flor. 2., és mivel annak administrálása rövidebb üdőt kéván, az adónak első terminusán, hoc est prima Julÿ integraliter készek lészünk az Nagyságod tárházában beszolgáltatni. Az partiumbéli uraink, az szász uraink atyánkfiaival, hasonlóképpen az székely uraink is, kiknek az vármegyén ő kegyelmeknek jószágok vagyon, megígérik. Nagyságodnak könyörgünk, légyen contentus véle, és szekérbéli gratuitus labort ne kívánjon tőlünk.

Az taxás városok penig az gratuitus laborért adjanak.

Kolosvár adjon	fl. 400.
Fejérvár adjon	fl. 150.
Bánfi-Hunyad adjon	fl. 100.
Udvarhely adjon	fl. 100.
Kézdi-Vásárhely adjon	fl. 100.
Szepsi Sz. György adjon	fl. 70.
Ilyefalva adjon	fl. 70.
Egeres adjon	fl. 70.
Nagy-Almás adjon	fl. 70.

Articvlvs III.

Az árendákról, kapu szám után való contributiokról íratott regestumoknak az capitulumokkan conservatióra való beadások decernáltatik.

Mivel Kegyelmes urunk azt is igen szükségesnek ítéljük lenni, végeztük, hogy az capitulumokban minden helyekről az regestumokat, mind arendákról, kapu szám után való contributiókról ad conservandum igen igazán béadják, hogy valamikor valaki annak pariáját ki akarja venni, nem csak az arendatoroknak, perceptoroknak tartozzanak kiadni az capitulumokból, hanem indifferenter minden nemes embernek, absque ullis literis requisitoriis toties quoties kivánják; hogy azokból meglátván jószágoknak igaz taxájokat, tudják az fiscusnak megadni, és ne károsodjanak meg.

Articvlvs IV.

Fiscalis jószágokból az szökött jobbágyoknak adjudicata sententiájokkal való reductiókról emanáltatott articulusok confirmáltatnak.

Noha egynéhány rendbéli articulusink extálnak Kegyelmes urunk, hogy az fiscus jószágiból is vigore literarum adjudicatoriarum sententionalium reducálhatnók jobbágyinkat: de Nagyságodtól illegitimum mandatumot extrahálván arceálják az viceispánt az executiótól. Végeztük azért az Nagyságod kegyelmes tetszéséből ujonnan, hogy azon articulusok observáltassanak inviolabiliter, és ennek utánna az viceispánok ne supersedeáljanak az executiótól, csak hogy az sententia is legitime légyen emanáltatván, és az ispánok is jó módjával procedáljanak az dologban.

Articvlvs V.

Takarodásnak idején az exempta földekről az gabonáknak elhordatásában való modalitas.

Végeztük azt is Kegyelmes urunk, hogy az gabona takarétásnak idején mind az fiscus jószágiban, s indifferenter minden helyeken, az kiknek exempta földjök vagyon, légyen szabad gabonát, az megszabadétásnak előtte behordani: de úgy, hogy ha az maga földéről behordja is gabonáját, de valameddig az szegény ember be nem takarodik, semminemő marháját, az mikor hord is az olyan nemes ember, az gabona között ki ne bocsáttassa, kárt ne tétessen se egy se más képpen, sub pœna restitutionis damni. Az kik penig vagy fiscus jószágiban vagy egyébött kárt tétetnének hordásnak idején, az fiscus jószágában levő gondviselők, mellájek vévén egy vicebírót és a falusi

bírót is egynéhányad magával, becsüljék meg az kárt, és azok testimonialist adván róla, az viceispán és főbíró, semmit az törvény processusától nem várván, menjenek ki, és ezen articulusnak vigorával exequálják az kárt modo praemisso, és contentálják az kárvallott embert belőle.

Articvlvs VI.

Fiscalis jószágokban az paraszt emberek által elfoglalt szőlőknek árok megígértetik.

Az mely szőlőket ekkédiglen az fiscus jószágiban elfoglaltak volna az paraszt emberek sok szegény nemes atyánkfiaitól, és annak az árát nem deponálták volna, hogy azoknak illendő árát Nagyságod megígéri adatni, Nagyságodnak alázatosan megszolgáljuk.

Articvlvs VII.

Palotára járó katonáknak jövő s menő útokban való rendtartás és a kik közülök insolentiát cselekesznek, s in facie loci előttök járójok meg nem büntetné, annak poenája.

Az Nagyságod palotájára járó katonáknak útjokban való insolentiájokról végeztük Kegyelmes urunk az Nagyságod bölcs tetszése szerént is, hogy mikor udvarhoz jőnek, mindenkor légyen hadnagy vélek, és azzal menjenek viszsza is szokott helyekre. Ha penig betegsége találkoznék az hadnagynak, avagy igen nagy peri miatt nem jöhetne alá, praeficiáljon maga helyett más illendő emberséges katonát, s ha az katonák insolentiát cselekesznek, s mindjárt in facie loci meg nem bünteti az hadnagy avagy előttök járó, és az káros embernek nem satisfaciálnak: ő magok haljanak meg érette. Hogy Nagyságod az német gyalog felől is külömb gondot akar viseltetni, Nagyságodnak hiven megszolgáljuk.

Articvlvs VIII.

Feketetóra ezután szökő jobbágyoknak kiadatások sub poena decernáltatik.

Végeztük azt is kegyelmes urunk, hogy az mely jobbágyink modo imposterum Feketetóra bujdosnának, onnét is repetálhassuk, és tartozzanak megadni sub poena centum florenorum hungaricalium.

Articvlvs IX.

Az hadi expeditiókból magokat absentálók ellen 1634. esztendőben írt articulus melioráltatik.

Az mely articulust az elmult 1634. esztendőben artic. XXIX. irtunk volt, hogy a kik magokat a bellica expeditione

absentálnák, mi légyen büntetések, azon articulusunkat mostan ujonnan confirmáljuk és ratificáljuk, hozzá tévén azt is, hogy azokról is úgy értettük s értjük mi azt az articulust, kik az más birodalomban laknak, és itt jószágok vagyon, mint szintén magunkról, kik ez szegény hazában lakunk; ha személy szerént maga jelen nem lett volna is, avagy ezután nem lenne is, juxta quantitatem bonorum lovast, gyalogot nem állatott volna az felső esztendőbéli hadi expeditiókban és táborozásinkban, vagy ezután is nem állatnának, azon poenában incurráljanak, és azok ellen is azon processus observáltassék, mint az ittben valók ellen.

Articvlvs X.

Az circálás két s három esztendőben egyszer egyszer rendeltetik; arról az elmúlt 1639. esztendőbéli articulus tollláltatik.

Neha az elmúlt esztendőbéli gyűlésünben végeztük Kegyelmes urunk, hogy ispán uramék minden helyeken minden esztendőben egyszer egyszer kimennének circálni: de abban Kegyelmes urunk sok inconvenientiákat látunk. Tetszik azért egész országúl, három nemzetől, hogy ezután két vagy három esztendő alatt pro necessitate temporis menjenek ki ő kegyelmek, hogy az latrokat is jobb módjával keríthessék kézhez.

Articvlvs XI.

Az mely oláhok magoknak hatalomval ragadnának feleséget, mind azoknak, s mind a mely oláh papok az olyanokot copulálnák poenájok.

Végeztünk volt arról is Kegyelmes urunk, hogy az oláhok is hatalmasúl ne ragadnának feleséget magoknak: de abból meg nem szűnvén most is azont cselekednék. Concludáltuk azért, hogy az hol ezután a felét tentálnának az oláhok, és valamely oláh pap megeskütné őket: arról az oláh püspök az papságot mindjárt vonja le s foszsza meg tisztitől; az oláhok penig valahányan lésznek, kik aféle elragadást, tolvajságot cselekesznek, külön külön az ellen az dominus terrestris ellen, az kinek az földén cselekeszik a raptust, díjok szerént való hatalmon maradjanak, és ezen articulusnak vigorával az olyan oláhokon exequálván az viceispánok és szolgabírák, az dominus terrestrist contentálják rôla. Az olyan ragadozó oláhokat penig az viceispánok és szolgabírák megfogván, büntessék érdemek szerént mint olyan tolvajló ragadozó embereket. Ha penig valamely nemes ember az olyan oláh papokat oltalmazni fogja, az kik tisztekben excessust csinálnak, az olyan nemes embereket is citálják az viceispánok, és büntetődjenek az articulusnak continentiája szerént.

Articvlvs XII.

Egyházi nemes embereknek bor korcsmálásokban való modalitas mások jószágiban, excipiáltatván az fiscus jószági.

Nem kicsiny injuriánk vagyon Kegyelmes urunk az egyházi nemes uraink miatt is, kik az korcsomálást szintén úgy akarják continuálni, mint akarmely jószágos nemes ember. Végeztük azért az Nagyságod kegyelmes tetszéséből is, hogy minden helyeken kinek kinek jószága limitáltassék s korcsomároljon kiki juxta quantitatem bonorum, nem értvén mindazonáltal itt az fiscus jószágit, kiről immár articulus vagyon. Ez penig légyen oly modalitással, hogy ha annak az nemes embernek, az kin az bor árúltatásnak rendi lenne, s akkor bora nem lenne, az más nemes ember, ki az korcsomálásban következő lenne, két nap várakozván az bor hozására, az más nemes ember, ha az idő alatt nem lenne bora korcsomálásra, az más nemes ember kezdhesse ki borát és korcsomároltathassa; hozzá tévén azt is, hogy ha valaki az ellen impingálna, eo facto 12 forinton convincáltassék toties, quoties peccaverit, és az viceispánok, nem várván az széknek exmissiójától, ad instantiam laesae partis kimehessenek és executiót tehessenek az olyan contumax embereken, az kik az más ember borára kikezdenék borokat, és azon 12 forintból az káros embert elégétsék meg, az többit ispán uramék vegyék el fáradságokért. Az ki penig el nem kelhető bort árulna s másoknak is kárt tenne, megállatván másoknak korcsomárlásokat, az viceispánt vagy szolgabirót vigyék ki az patronusok, simul vel divisim constituti, s megkóstoltatván az bort, és úgy találván, hogy el nem kelhető, adjanak szabadságot azután következendőnek bor korcsomárlására. Az székelységen is observáltassék ezen articulus.

Articvlvs XIII.

Házas jobbágyból álló váradi praesidiarius gyalogokra az Erdélyben való mód alkalmaztatik, és erről való articulusok in vigore hagyattatnak.

Végeztük azt is, Kegyelmes urunk, az váradi gyalog praesidium tartása felől, hogy observáltassék ott is az articulus, a mely itt Erdélyben observáltatik: az mely házas jobbágy bémegyen darabantságra, feleségét, gyermekét, magával bé ne vigye, hanem otthon felesége, gyermeki szolgálják földes urokot. Ezekről is penig az előbbeni articulusok maradjanak in vigore.

Articvlvs XIV.

Az Szamoson lévő gátokon az só szállétásra út nyitásról való articulusok melioráltatnak; az Maroson lévő gátoknak is oculálások rendeltetik.

Az Szamoson való gátokról az ki miatt az só szállétás megbántódik, noha ennek előtte is végeztünk volt országúl, mostan is azon articulusinkat confirmáljuk és helyben hagyjuk, sőt ezzel meliorálván, hogy az mely gátok felől azokban mentio nem volna is, az kik károsok lesznek az só szállétásban, azokat is ide értjük: ha mi kárt penig az fiscus eddig vallott azok miatt, Nagyságod per directorem evocáltassa azoknak possesserit az táblára; az mint penig magok igérték volt magokat az elmúlt esztendőben, hogy útakot nyitnának az gátokon, Nagyságod azokat az gátokat vágattathassa el. Hasonlóképpen az Maroson az illyei és solymosi s azon kivől való gátokra is, az melyek az sónak szállétását megbántanák, Nagyságod bocsássa bizonyos commissariusit, kik oculálván referálják Nagyságodnak, és ha káros lészen, azok ellen is procedáltasson ezen articulusok szerént Nagyságod.

Articvlvs XV.

Bihar vármegyében az hajdú városokra ment kapuszámban lévő emberek adajok exigálásának modalitása.

Az Bihar vármegyei uraink jelentik Kegyelmes urunk, hogy kapu szám után lévő emberek mennének lakni az hajdú városakra, az honnét adajokat semmiképpen meg nem vehetnék. Tetszett azért egész országúl, három nemzetűl, hogy ad requisitionem vicecomitis et judicis nobilium az kapitánok vagy hadnagyok tartozzanak az ország adaját sub poena dupli mindenekkel megadatni, az kiknek az vármegyén jószágok nem volna; ha penig meg nem akarnák adatni az váradi fő és vicekapitán az olyan hajdú kapitán vagy hadnagy javaiból tartozzék az adót megadatni és satisfaciálni.

Articvlvs XVI.

Váradi kovácsok, ha privilegiumokkal akarnak élni, a közönséges szükségnek mívekkel, hogy eleget tegyenek, concludáltatik.

Ugyan az ő kegyelmek instantiájára végeztük azt is Kegyelmes urunk, hogy ha az váradi kovácsok privilegiumokkal akarnak élni, tegyenek eleget is annak; ha penig az közönséges szükségre mívekkel meg nem felelhetnek, magok lésznek okai az magok privilegiumának felbontásának.

Articvlvs XVII.

Az Partiumból az más pártra az adó előtt elköltöztetett jobbágyokon az adó megvételnek modalitása.

Végeztük azt is ugyan az ő kegyelmek részéről, hogy az mely nemes emberek az más párton laknak, és jobbágyokat is általköltöztetik az más pártra az adó előtt, mindazonáltal azon az párton lévő szántóföldeket, szénafüveket ugyan oda élik, az kiket közzülök azon földön kaphatnak, mind magokat, gabonájokat, szénájokat vegyék el az satisfactióig az vármegye tisztviselői.

Articvlvs XVIII.

Az Kraszna vizének Székelyhid alá való vétele végeztetik.

Az mi az Kraszna vizének Székelhídhoz való vételét nézi Kegyelmes urunk, mi is úgy informáltatunk meghitt atyánkfiai által egész országúl, hogy az mások kára nélkül is meglehet; melyet az helynek erősségére igen szükségesnek is látunk lenni. De, hogy Nagyságod, kegyelmes urunk, az szegénységnek mostani fogyatkozott állapotjára kegyelmesen tekintvén, azt mostanról differálta, hogy az alatt commissariusi által megláttassa, mennyi munkával lehetne meg annak elásása, alázatoson megszolgáljuk Nagyságodnak mint kegyelmes urunknak.

Articvlvs XIX.

Az mely posták nemes avagy paraszt embernek lovokat elvivén kárt tennének, azoknak büntetések.

Az postáknak is insolentiájokról végeztük Kegyelmes urunk, hogy az kik comperiáltatnának, valamely nemes avagy paraszt embernek lovokat elvinnék és kárt tennének, ha magokról el nem adhatják, fizessék meg az kártételt.

Articvlvs XX.

Hogy a kárásebesieknek Landor-Fejérvárrá terek viző szekereket ott ne tartóztassák, megparancsoltatik.

Hogy Nagyságod kegyelmességéből az kárásebesi atyánkfiai instantiájokra megparancsolja, hogy ezután szekereket annyi ideig ott ne tartsák, mikor az Nagyságod kénesőit vagy egyéb marháit Landor-Fejérvárig viszik, Nagyságodnak híven mogszolgáljuk.

Articvlvs XXI.

Az kárásebesiek lövő szerszámoknak Keresztesi Ferencz által való kiadattatásoknak modalitása.

Végeztük volt azt is ugyan az ő kegyelmek instantiájokra, hogy Keresztesi Fezencz uram az nála lévő lövőszerszá-

mokat kiadná. Végeztük most is az Nagyságod kegyelmes tetszéséből is, hogy az kárásnebesi uraink oda menvén, Keresztesi uram hit szerént adja elő azokat az lövőszerszámokot, és az kárásnebesiek is, az kik övék, lássák hit szerént s vigyék el. Keresztesi uram is tartozzék megadni.

Articvlvs XXII.

Az kik betegségek miatt a bellica expeditione magokat absentálni kénszeríttetnének, azoknak az főtisztek testimonialisok által való mentségek irattatik.

Egész országúl három nemzetől végeztük azt is Kegyelmes urunk, hogy az kik sulyos betegségek miatt magok személyében absentálnák magokat a bellica expeditione, azon széknek vagy vármegyének főtisztei adjanak sub bona fide christiana testimonialist betegségekről tempore expeditionis, és így mentségek lehet

Articvlvs XXIII.

Az executióra való menetellel az törvényszékek sub certa conditione ne impediáltassanak.

Végeztük azt is Kegyelmes urunk, az Nagyságod kegyelmes tetszéséből is, az Hunyad vármegyebéli uraink s atyánkfiai instantiájokra, hogy mikor ő kegyelmek között törvényes székek celebráltatnak, avagy akar hol másott is, ha olyankor valami executióra mennek, vagy káptalanok, vagy egyéb executorok, törvényes székek a miatt sehol az országban ne impediáltassék, se el ne bomoljon, úgy mindazáltal, ha az sententiának az várakozás miatt exspirálása nem lészen.

Articvlvs. XXIV.

Az Udvarhely székiek, hogy borokat, sereket, sine fraude et dolo Udvarhely városán általvihessenek, megengedtetik.

Az udvarhelyszéki uraink s atyánkfiai instantiájokra végeztük kegyelmes urunk, hogy Udvarhely városán borokat, sereket, hordóstól vihessék által; csak hogy fraus, dolus, ne találtassék bennek: nam alioquin az kikben afféle comperiáltatik, ha károk következik, magoknak tulajdonítsák.

Articvlvs XXV.

Az causáknak fiuszékről a derék székre és ő nagysága táblájára való transmissiók dolgában az székelységen is, hogy a régi usus observáltassék, concludáltatik.

Tesztszik az is Kegyelmes urunk, hogy ő kegyelmek között az régi jó usus observáltassék, és az fiúszékről minden

causákat bocsássanak appellatióban az derék székre; olyanokat tudniaillik, melyek az Nagyságod méltóságos táblájára per viam appellationis szoktak jőni; ha penig nem bocsátanák, evocáltassanak érette az táblára.

Articvlvs XXVI.

Az tőséreknek, botos legényeknek, insolentiájokérs büntetés igértetik.

Hogy Nagyságod kegyelmességéből az Nagyságod baromi tőserinek és botos legényinek sok insolentiájoktól való megszűnésekért büntetéseket ígéri, Nagyságodnak híven megszolgáljuk.

Articvlvs XXVII.

Az nyom kiadás az előtti articulusok szerént minden helyekről continuáltatik, s Háromszéken Zombor nevű erdőről való kiadásnak modalitása.

Az nyom kiadása felől is elég articulusink extálnak Kegyelmes urunk: mindazonáltal még is adjiciálván azt is, hogy minden helyekről, kiváltképpen Háromszéken Zombor nevő erdőről is tartozzanak az nyomot kiadni, és az mely sereg marhának nyomában viszik az ellopott marhának nyomái, annak a sereg marhának pásztora tartozzék kiadni az nyomot; ha ki nem adhatja, fizesse meg az kárt, avagy büntetődjék érdeme szerént érette.

Articvlvs XXVIII.

Váradi sessionatus nemesség és polgári rend között ő nagysága tanácsi az tábla bírái által való 1638 esztendőbéli igazítása, privilegiuma, pro perpetuo statuto helybenhagyatik.

Az minthogy, Kegyelmes urunk, Várad városában lakó sessionatus nemes uraink és ugyan azon váradi polgári rendben lévő atyánkfiai között régtől fogva sok veszekedések, villongások, háborúságok voltanak, az melyeket Nagyságod fejedelmi kegyelmességéből, bölcs tanácsival és tábla bíráival egyetemben, az elmúlt 1638 esztendőbéli partiumbéli atyánkfiai terminusán, mely celebráltatott Kolosváratt ad primum Decembris, el is igazétott volt közöttök, és ott mindenik fél judiciumát recipiálván, arról Nagyságodnak privilegiuma is emanáltatott volt: mindazonáltal még is ugyan azon dolog felől nyughatatlankodván az nemes uraink, mostan újonnan Nagyságod annak revisióját terjesztette előnkben egész országúl, három nemzetűl. Melyeket mi is meglátván, ruminálván és discutiálván ugyan az Nagyságod méltóságos személye előtt, mivel az János király adta privilegiummal és az több szent királyokéval

is egyez: végeztük egész országúl, három nemzetől, hogy az a Nagyságod adta privilegium in omnibus punctis, clausulis et articulis inviolabiliter observáltassék, megtartassék, és mind az két fél között pro perpetuo statuto légyen, hogy se Nagyságodot se az nemes országot azért többé ne búsítsák egyik részről is; ha penig az ellen valaki impingálna, eo facto az megírt privilegiumban lévő vinculumon convincáltassék, és azon executorok abban megírt mód szerént exequálják.

Articvlvs XXIX.

Magyarországban ez birodalombéli capitularis személyek előtt való procuratoria constitutio approbáltatik, cum annexa conditione.

Végeztük ezt is Kegyelmes urunk, hogy ha innét az erdélyi birodalomból káptalanokat visznek ki Magyarországban ad audiendam et recipiendam procuratoriam constitutionem, ez ditióban mindenött in judicio stáljon, de úgy hogy ha az ide bé valók is onnan kivől káptalanokot hívatván bé, az előtt lött procuratoria constitutiónak ott kin is helye lészen.

Nos itaque praemissa supplicatione dominorum regnicolarum trium nationum regni nostri Transylvaniae et partium Hungariae ditioni nostrae subjectarum benigne exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulos, nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris de verbo ad verbum, sine diminutione et augmento vel variatione aliquali, inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta, ratos, gratos et accepta habentes, approbavimus, ratificavimus, et confirmavimus; offerentes nos benigne, quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios quoslibet observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus et ratificamus. Harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in civitate nostra Alba-Julia, die decima septima mensis Maji, anno domini millesimo, sexcentesimo, quadragesimo.

G. Rakoci m. p.

(P. H.)

(Nyomtatott példánya, a fejedelem aláírásával és pecsétjével, látán a fejedelem sajátkezü jegyzetével: »Pro parte comitatus Kukullo« *az erd. Muzeumban (Jós. Com. Kemény Codex Authent. Artic. Diaet. Trans. IV. köt.)* — Másik példánya a fejedelmi pecséttel és Lectával, s alatta ezen jegyzettel: »Pro generoso domino Stephano Kahaki de Keorispatak, patrono gratiosissimo«, *ugyanott (a Donáth-*

gyűjteményben.) — Harmadik példánya pecséttel, de aláírás és Lyta nélkül, hátán ezen jegyzettel: »Pro generoso domino Stephano Lázár de Szaárhegy, sedium Siculicalium Csýk, Gyergio, et Kaszon supremo judice regio«, *ugyanott (a Mike Sándor gyűjteményében).*

b)

Máté vajda követének jelentése a fehérvári országgyűlésről.

Refert oretenus internuncius vajvodae Matthaeum vajvodam Transalpinae, nunc dei beneficio pace et quiete perfrui. Turcarum imperatore nihil adversum se moliri, non quidem quod rancorem et sinistrum erga vajvodam affectum omnino deposuisset, verum quia mediis et opportunitate ipsum turbandi in praesens careret. Simili affectu erga principem Transylvaniae ferri. Lupulum Moldaviae vajvodam, post acceptam nuper a Matthaeo cladem, quiescere, non tam ex omnimoda reconciliatione vel pace cum Matthaeo vajvoda, quam quod et ipse mediis et modis offendendi destituatur. Hinc Lupulum vajvodam si amovere vel stabili amicitia sibi conjungere possit, fore, ut tam a Turca quam aliis quibusvis ad finem usque vitae quiete degere et principatu perfrui possit. Verum expertum se jam esse, sponsionibus atque etiam diplomatibus ipsius manu subscriptis nullam inesse securitatem, neque confidit fore, ut dum vivit, quietus ab ipso esse possit. Magni beneficii loco duceret, si sua Mttas apud regem Poloniae partes suas interponeret, pro amotione Lupuli, qui christianorum hostis, magnus vero Turcarum sit amicus. Et qui ab imperatore Turcarum tres provincias istas christianas, Transylvaniam, Moldaviam, ac Transalpinam, sibi suisque dari postulavit. Et pollicitus est, dummodo sufficientia a Turcis auxilia habeat, easdem brevi in Turcarum potestatem redacturum.

Retulit etiam habuisse vajvodam ac provinciam principales suos legatos ac boyrios et episcopum in Transylvania, durantibus nuper comitiis, qui non modo cum principe Transylvaniae, verum etiam cum ipsa provincia et statibus arctam confoederationom inierint, atque etiam juramento confirmaverint. Velle se contra Turcarum et Lupuli invasionem communibus viribus defendere atque invicem succurrere. Id quod etiam Transylvania juravisset. Adfuisse legatum regis Poloniae, quo adjuvante ejusmodi foedus initum ac transactum esset. Modernum Turcarum imperatorem prorsus inexpertum et rerum ignarum esse, neque ullam notabilem bellicam praeparationem praeter aliquam forte in mari habere praesenti anno non esse metuendum. Vix etiam imminenti, cum in expeditione Babilonica, vires suas vehementer exhaustas et attritas esse satis

constet. Ita ut non minus ducentis millibus hominum de flore militiae suae amisisse credatur. Ac deinceps inexpertes rusticos ad militiam cogere posse sit habiturus *(így)*. Militem ex Persia reductum domos suas esse reversum et palam protestari malle se quidvis subire, quam in expeditionem persicam proficisci. Cum Persis, ut inita mortui imperatoris tempore pax confirmetur, solennem quempiam legatum personarum mitti opportuisse, decente porro illo imperatore Persas non quidem omnino pacem abnuere, sed nonnihil subdubitare, et missionem solennis legati donec quo res Turcicae inclinent appareat, suspendisse. Communi fama et oppinione fertur Turcas anno sequenti prae omnibus aliis Poloniam inuasuros, legatos Poloniae per Moldaviam Constantinopoli versus iter facientes, a Lupulo quidem sat utiliter, a Matthaeo vero gloriose cum magna ipsorum satisfactione fuisse exceptos, et a Turcis majori quam unquam alias honore acceptatos. Sollicitos esse Turcas ne pax inter christianos principes concludatur, atque in ipsum arma convertantur, quam rem in animo habere, serioque in eodem laborare principes intellexit.

Opinio: Praedicta esse magis pro notitia ab ipso relata, regi Poloniae posset Sua Mttas scribere, commendando Matthaei negotia et ut modum aliquem invenire velit, quo Matthaeus vir strenuus et erga christianitatem optime affectus ab impetitione Lupuli liber evadat. Neque se exigui illi populi christiani mutuis armis atque odiis conficiant.

(Esterházy 1640. jun. 12-iki levelének melléklete.)

(Oroszi írásából: a N. Muz. Jászay-Collectio.)

c)

1640. május 9.

Rákóczy levele az országgyűlés folyamáról.

Az úristen stb.

Az lengyel követet tegnap bocsátánk el s arra is megyen, szükség Kegyelmednek mind becsülettel excipiálni s úgy is neki gazdálkodni s el is bocsátani onnét. Jármi Ferenczet is vele bocsátottuk el szinte Varsaváig, kinek Kegyelmed útiköltségre adasson százhúsz forintot; hat szekeres lovunkat is adattuk az lengyel követ szekere eleiben, azt Kegyelmed ott tartassa igen jól vagy három hétig, azután jó gondviselés alatt küldje be. Az lengyel követ fog Kegyelmed kezében ezen postánktól küldeni, mely levelét az lengyel követnek az hova dirigálni fogja, ott való mukácsi hű s gyors szolgánktól, ki oda-

[illegible] az [illegible] [illegible]-nappal [illegible] [illegible] Kegyelmed az [illegible] [illegible] az [illegible] is iránk: az [illegible] Kegyelmednek [illegible] [illegible] Miklós is uram kezébe. [illegible] is [illegible] reája. Az [illegible] már Kegyelmed Kis Jakab [illegible] ha nem [illegible] mire [illegible] Kegyelmed [illegible] Jakab is az [illegible] ma majd 3 holnapja [illegible] az [illegible] 29 napja, ha nem 30, hogy elment. [illegible] Az országgyűlésének ez [illegible] Az [illegible]földi vajda s ország követi tegnap [illegible] az országi főrendeknek s tanácsnak [illegible] ma [illegible] szembe [illegible]. Adja isten sth. Datum Albae Juliae 9. Mai reggeli 5 órakor. Ao. 1640.

G. Rakóczy m. p.

Kivül a fejedelem kezével: Az 40 gyalogot Ónodban elküldeni Kegyelmed ne késsék.

Kivül Balling kezével: Exhibitae sunt 1640. 12. Maji. Czimere posta.

Külczim: Generoso Joanni Ballingh de Ghelse sth.

(A levél a fejedelem írása.)

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban.)

d.

A cath. rendek tárgyalásai Rákóczyval a sérelmek orvoslása ügyében.

14. Augusti 1640. Ratisbonae. [1])

Gravamina statuum catholicorum in Transylvania, principi Transylvaniae per ipsos repraesentata.

Primo. Quod licet religio catholica in Transylvania recepta sit, ipsis tamen neque episcopum, neque vicarium cum plena authoritate inspiciendi et corrigendi ecclesias et personas spirituales admitti, cum tamen reliquae receptae religiones, imo et ipsi Valachi eposcopos suos habeant, qui cum plena authoritate visitant et corrigunt sibi subjectas ecclesias et personas ecclesiasticas.

2. Quod in nonnulla loca, in quibus catholici pauciores sunt, non admittantur sacerdotes catholici, ad peragenda di-

[1]) T. i. 1640. aug. 14-én Regensburgban a császár elé terjesztetett.

vina officia, concionem, confessiones audiendas et baptisandum. Cum tamen articulus anni [16] 10. expresse sonet, liberum esse omnibus sacerdotem catholicum in aedibus propriis intertenere. Jam vero non modo in aliquibus saltem locis intertenti catholici sacerdotes non tallerantur, verum nec ad unum aut alterum quidem diem admittuntur. Habere et articulum anni 1630. Quod si etiam aliqua religionum in quibusdam locis exercitium suum non haberet, tamen semper licitum sit ad excipiendas confessiones infirmorum et in casu necessitatis ad baptisandos infantes ejus religionis ministros ecclesiasticos ad talia loca accedere.

3. Quod banus in Lugos mulctaverit catholicum quendam ex eo, quod is catholicos sacerdotes elemosynas colligentes in domum suam recepisset, ipsis vero sacerdotibus minatus est carceres et palos. Patri vero religioso in Karan-Sebes constituto, per personas nobiles tribus vicibus denunciavit necem, si in Lugos accesserit ad visitandos catholicos, prout antea solebat.

4. Praefectum ipsius principis, incertum quidem an ex commissione principis aut privata authoritate socium patris Stephani jesuitam Alba Julia excedi jussisse.

Rogant itaque et obtestantur ipsum principem, ut habito condigno respectu justarum suarum querelarum intuitu quoque fidelium suorum servitiorum ad demissam ipsorum instantiam dignetur his inconvenientiis remedia adhibere et ipsos contentos reddere in suis postulatis liberum exercitium religionis concernentibus, ad quod se se princeps etiam tempore inaugurationis suae obtulisset, et articuli quoque id dictarent, ac insuper in unione omnes regnicolae ad hoc sese juramento adstrinxissent.

Resolutio principis ad praedictam supplicationem data.

Ad primum. Concedit princeps, ut habeant vicarium ex sacerdotibus indigenis et in ipsa provincia ad praesens existentibus, ita tamen ne usitatoriis per principem ipsis dandis abutatur, et se in suis terminis contineat, neque suam authoritatem ultra extendat.

Ad 2. Extare articulos regni, quibus se accommodare poterit status catholicus praesertim cum nullus illos turbet aut persequatur. Neque constare sibi unde et a quo haberent molestias et offensa.

Ad 3. Cominationes illas et poenae inflictionem, uti intelligeret a suo capitaneo aulico princeps, ipsum banum Lugosiensem non denunciasse. Si ad homines et personas ecclesiasticas, qui ultro citroque ex Turcarum ditionibus in illas

comeant, attenderet, ipsum id jure et ex officii sui dictamine fecisse. Ut enim sine ipsius praescitu novi identidem ex locis etiam extraneis in provinciam veniant, ad hoc se annuere non posse.

Ad 4. Praefectum amotionem patris illius Jaszbrinyi dicti cum praescitu suo et ex sua commissione fecisse. Ex his rationibus. 1. Quia praeter scitum illius in provinciam intrasset. 2. In habitu militari. 3. Non contentus directione romano-catholicorum, manus suas etiam ad jurisdictionem suorum porrexisset. Et quod summa rei est, legantur superiorum temporum articuli, et facile haec quoque difficultas tolletur.

Ulterior supplicatio catholicorum ad dictum principem.

Intellecta resolutione principis cogi se ulterius ipsi supplicando ad ea replicare ac simul rogare ne iis hac in parte succensere velit.

An inprimis postulare se vicarium personis ecclesiasticis praeponi cum plena authoritate, nam si circumscriptiva concessa ipsi authoritas fuerit, non habebunt hoc pacto liberum exercitium religionis. Si vero ex personis ecclesiasticis indigenis illis vicarius aliquis per principem admissus fuerit, hac ratione potius aggravabuntur ipsorum querelae, quam sublevantur, cum hactenus nulla ex receptis religionibus in hoc ullum discrimen et difficultatem habuerit. Nam neque praedicans principis Geley dictus, nec alter Claudiopoli essent indigenae, nec etiam quos episcopus quondam ipsorum Valentinus Radecius ex Polonia adduxerat, fuerant ex provincia oriundi. Imo nullam se acerbiorem sentire difficultatem, quam quod ii, qui essent indigenae, partim sint concubinarii, partim inordinatae et perversae vitae, qui populo offensioni potius et scandalo sunt, quam aedificationi, non existente hactenus vicario, qui ipsos cum plena authoritate corrigere potuisset, ex illis itaque se vicarium acceptare non posse, cum is non cum emolumento ac incremento ecclesiae, verum jactura et ruina religionis praeesset.

2. Quod princeps annuat ad observationem articulorum provincialium in eo, quod sacerdotes catholici ad ea quoque loca accedere possint, in quibus minor pars catholicorum est, pro ea benigna oblatione, humillimas se agere gratias, et supplicare, per principem moneri judicem Clausenburgensem, ut sepulturas more catholico per saccerdotes fieri permittat.

3. Quod patri religioso in Karansebes visitationes catholicorum in propinquis locis et in Lugas per banum praedictum Paulum Nagy sub commination interdictum sit, poterat qui-

dem ipse pro sui excusatione aliter informare principem, cum querela statuum contra ipsum immediate sit, verum rem ita se habere, ipsi certo scirent. Supplicare itaque se mandari dicto bano, ne imposterum praedictum patrem Karansebesiensem turbet in libero exercitio et solita catholicorum visitatione. Porro ut patri Jászbrinÿ, qui Albam Juliam in subsidium et sublevamen patris Stephani, jam aetate pene confecti venerat reditum princeps concedat, se etiamnum demisse supplicare, in quo enim ille coram principe delatus fuerat, in eo innocentiam ipsius facile comprobare possunt. Accederet quod etiam articuli nonnulli superioribus temporibus editi, postea invalidati fuissent. Utpote anni 1588. per sequentium annorum constitutiones 1595. et 99. abrogati sunt. Anni vero 1607. et 10. per unionem provincialium mediante juramento ipsorum firmatam anno 1630. Quae unio tunc contigit, quando jam patres jesuitae essent inter illos, et in quo statu quatuor receptae religiones eo tum inventae sunt, in conservationem ejus obligarunt se provinciales in ipsa unione. Princeps quoque se ad hoc obligasset. Deinde priores principes numquam eos articulos nimium stricte observarunt, neque status provinciae imo dictos patres jesuitas ipsimet principes, uti Sigismundus Bathory et Gabriel Betlen, invitarunt, cui etiam reliqui status tacite consenserunt, non improbando facta principum. Cum itaque hac principis resolutione contenti nullatemus esse possint, supplicant respectu fidelium servitiorum suorum benigniorem sibi dare resolutionem.

Responsa principis ad replicationem catholicorum.[1])

Ad 1. Eligant catholici status tres personas, ex quibus princeps unam electurus, ipsique plenam authoritatem daturus, et insuper visitatorias tales, quales in libro regio reperit, et antea quoque dari consveverat, cocessurus est.

Ad 2. Articuli provinciae observentur, praesertim vero conditio unionis, quae sic habet. Quatuor receptis religionibus liberum exercitium concedatur et illibate observetur in ipsa provincia et in partibus ipsi incorporatis, observata etiam constitutione, ut in quibusvis locis major pars religionis suae sacerdotem teneat. Et si etiam aliqua religionum in quibusdam locis id non haberet, tamen ad audiendas confessiones infirmorum et in casu necessitatis babtisandos infantes licitum sit ad talia loca accedere ejus religionis sacerdotibus et ministris.

Ad 3. Idem articulus observetur etiam de ingressu religiosi illius patris ad Lugos.

[1]) Kazy II. 32. l. kiteszi a napot, melyen a fejedelem válasza kelt: »XVII. *Calendas Juny* = *Majus 16.*

Ad 4. Ad conservationem unionis omnes obligari, verum princeps unionem non ita intelligeret, ut ejus vigore patres jesuitae liberam residentiam in provincia habeant, cum neque sub prioribus principibus id concessum fuerit, sed tantum in certis locis.

Ulterior replica catholicorum oretenus facta.

Ad 1. Tres ad vicariatum idoneos in provincia non reperiri. Ad quod princeps. Adducatis, inquit, ex Hungaria, modo non sint jesuitae. Demum vicariatum Franciscano patri Stephano a Salinis concessit, cui tales etiam literas se daturum promisit, ut in sacerdotes Siculos, brachio seculari animadvertere possit.

2. Institerunt diligentissime pro patre Jaszbrinÿ, numerando ipsorum fidelitates et merita, quorum respectus merito haberi posset. Ad quod nihil aliud respondit: rogo vos, relinquite me his, illos absolute hic pati non possum. Rationes quoque objiciebant, et inter reliquas, quid exterius dicturi sunt, quod Vra illma Dnatio jesuitas persequatur? Ad quod respondit: non curo, inquit, sufficit quod nullatenus id concedere possum. Verum ob respectum Vrarum Dntnum, patiar, neque molestabo illos, qui modo ex jesuitis in provincia sunt, quo sint contentae Dntiones Vrae.

Opinio. Negotium patrum jesuitarum, atque adeo catholicae religionis in Transylvania, Suam Mttem merito cordi habere debere, tamquam nonmodo in christianitate, verum etiam in ditionibus turcicis supremum religionis defensorem et protectorem. Pro prima nihilominus hac instantia sufficere, si dnus palatinus, archiepiscopus et cancellarius principem moneant cum praescitu Suae Mttis ac deinde ex principis responsione ulterioris consilii occasio capiatur.

(N. Muzeum, Jászay-gyüjtemény.)

c)

1640. maj. 15.

Az országgyülés zárünnepélyére berendelt urak jegyzéke.

Anno 1640. die 15ª Maÿ Alba-Juliae. Holnap 5 órakor ez böcsületes hiveink itten legyenek: serio parancsoljuk.

Rhédey Ferencz uram.
Kassai uram.
Szalánczi uram.

Barcsay Sigmond uram.
(*Az oldalára Rákóczytól:* Hopmester uram.)
Gyalog kapitány uram.
Bornemissza Pál uram.
Pécsy uram.
Huszár Mátyás uram *(Rákóczytól oda szúrva.)*
Nemes Tamás uram.
Huszár Péter uram *(Rákóczytól oda írva).*
Chyeffei uram.
Balásházi László uram.
Pribék István uram.
Vitéz György uram.
Bethlen János.
Rhédei János.
Szebeni királybíró, polgármesterrel.
Segesvári polgármester.
Brassai bíró.
Medgyesi polgármester.
Szászvárosi királybíró.
Hokmester uram *(fenn is be van írva Rákóczytól.)*
Daniel Mihály uram.
Kolosvári követek.

Ez alá Rákóczy saját kezével ezt írta: »Hokmester uram Kegyelmed ezeket jól jártassa el ez órán minden felé.

(Eredetije a gyulafvári káptalani levéltárban.)

XXXI.

1640. jun. 29.

Utasítás a Lengyelországba küldött követ számára.

Instructio pro egregio Joanne Selmecz in inclitum Poloniae regnum expedito.

Isten áldomásával egyenes utját continuálja Danczkára, s ott keresse meg Niclásius urat, az ott való orthodoxus főpapot, s levelünket megadván, azután, az 60 tallért is adja meg ő kegyelmének, kivel ados volt Gaudi András ő keglmének, s róla quietantiát vegyen.

Azután egy Theodorus Simonis nevű professor ember is vagyon ott, annak is levelünket megadván, az 50 tallért annak is adja meg, melyet neki ajándékon küldtünk s vegyen arról is quietantiát.

Onnét Vilnára siessen, adja meg az herczegnek levelünket, s salutálván böcsülettel, tudakozzék jó egéssége felől, s ajánlja

szónkkal kész szolgálatunkat ő kegyelmének, s kérje is, legyen segítséggel, fogadhasson mi számunkra igen fő pattantyusokat, vagy tizenkettőig valót, s trombitást is vagy négyet, jót; és oly mesterembert, ki vasból lövő szerszámokat, üres golyóbisokat, és vasgolyóbisokat tudna önteni. És igen igen főmester kőmivest, ki boltokat mesterségesen szélesen tudna építeni.

Onnét menjen az curlandiai herczeghez is, azt is salutálja mi szónkkal, s azon dologban kévánja jó akaratját, megadván levelünket is.

Minden tehetségével azon legyen, az mesterembereket meghozhassa, kiben ha hasznosan forgolódik ajándékot várjon tőllünk érette. Kérjen mind Ragzivil herczegtől, s mind penig az Curlandiaitól nekünk egy egy igen fő madarászt, ki rárókat mind nyúl s fogoly madár fogásra is tudjon jól tanítani.

Egy egy fő fekő vizslát is kérjen, nagyobbal fogunk mi is ő kegyelmének kedveskedni.

Niklazius urat is találja meg, kérvén ő keglmét is, az mesteremberek szerzésében legyen segitséggel, s kéváltképpen az kőmiveseknek, mivel Kolosvárott vagyon egy elpusztúlt templom, melyet azelőtt régen, az jezsuiták birtak, de már az ország constitutiojából az minekünk conferáltatott, holott mi már egy kollegiumot akarunk építtetni, papok s mesterházat. Vagyon is két esztendeje, hogy rajta munkálódtatunk s munkáját már annyira végben vitték, boltozni kellene, de mivel 11 öl az szélessége, s az előtt is boltra volt az templom éppen, kit mi is úgy akarunk megépítteni, s jó kőmives kellene; azért szerezze ő kegyelme, jó fizetése leszen.

Uti költségére s az mesteremberek kihozására adnak Zbóron kezében fl. 300. magyar forintot. Parancsoljuk nekie, tékozlásképpen ne költsön.

Ha valamint mesterembereket nem hozhatna, hozzon igen igen szép podolyai rókatorkokat mi számunkra.

Ha az kurlandiai herczegnek hozzánk jó affectusát látja, kérjen olyan két ebet tőle mi számunkra az minemőket tavaly Bálinti Balástúl küldött volt, de egyik nőstény legyen, hogy tenyésszenek, és olyan kopókat is, kivel az szarvasokat szokták hajtatni vagy 10 párt, s nagyobbal fogunk mi is az herczegnek érette kedveskedni, ha ad, mindeniket igyekezze kárnélkül kihozni. Secus non facturus. Datum in oppido nro Deés die 29. Junii 1640.

G. Rakoczy m. p.

(Eredeti fogalmazvány. Mike Sándor úr gyüjteményéből.)

XXXII.

1640. aug. 17—sept. 22.

Ifjabb Rákóczy György beigtatása a váradi kapitányságba.

22. Septembris 1640. Ratisbonae.

. . . . . .

Quid princeps Tranniae ad praesens agat, qualesque praeparationes habeat, praetextu visitationis bonorum suorum, quae prope Munkacsium habet, et injuriose ab officialibus principis distrahuntur, se hominem suum ad cognoscendum brevi expediturum esse, et relata Suae Mtti demisse intimaturum.

* * *

Scribit itaque dno cancellario, principem Tranniae non ideo misisse huc ad Suam Mttem pro litteris salui passus et annuentia pro consorte sua, ut in Hungariam venire posset, quasi absque eiusmodi litteris profectionem suam instituere non potuisset, ad id enim jam antea habuit benignum Suae Mttis indultum, verum ut de rerum statu aliquid investigare valeat, et credere se servitorem ipsius bene instructum eiusmodi novis rumoribus rediisse. Interea principem armatis bene stipatum versus partes regni egressum, quid vero intendat, est incertum, cum neque ratio aliquam hostilitatem dictet, neque etiam ipsius conditio praeseferat. Nihilominus Turcae, utpote infideli, neque etiam principi, nimium haeretico fidendum esse. Quid autem de hac re sibi dnus Homonnay scripserit, se litteras ejusdem in specie dno cancellario inclusisse. Rogat ea etiam Suae Mtti demisse repraesentari.

* * *

Scribit ergo dnus Homonnay de 17. Augusti. Se ex diversis relationibus audivisse principem Traniae in sua provincia, ac etiam alibi per quosdam delectum militis instituisse, et sub praetextu installationis filii sui in capitaneatum Varadiensem magnum et solennem habere apparatum, vereri se tamen, ne aliquid aliud sub hoc praetextu lateat, et occulta aliqua correspondentia subsit, sicut ante tres annos per ipsos factum. Et cum homines suos in partibus regni superioribus, qui clam etiam milites conscribere solent, in promptu habeat, ne forte talem clandestinam conspirationem inter se foveant, quae adverti non possit; ad quod homines illi natura sua valde essent inclinati. Rogat dnum palatinum in absentia Suae Mttis ad illas quoque partes attendi et invigilari, ne aliquid

detrimenti improvise illis accidat. Si vero quid ulterius intellexerit, se perscripturum esse.

* * *

Apparatus vero introductionis filii principis maioris natu in capineatum Varadiensem talis fuisse fertur. Quae 21. Augusti contigit. Primo ordine ibat militia Varadiensis una cum liberis Hajdonibus, in sex agmina distributis. Quos turma ducentorum equitum sequebatur, deinde milites campestres galeis et loricis instructi, hastatique cum albis et rubris signis. Post illos duo signa, sive minora vexilla deaurata portabantur, et decem equi splendide ornati ducebantur. Illos secuti sunt installationis commissarii dnus Sigismundus Kornis et Stephanus Kassay, e vestigio ipsos filius principis; quem Gabriel Bakos et Paulus Bornemisza comitati sunt. Deine aulici circiter 80, ex quibus 23 pellibus tygridis et panterae seu leopardi vestiti. Agmina claudebant ducenti circiter equites ex Munkach et Patak eo deducti, qui in universum duorum millium et quingentorum forte numerum aequabant. Postquam ad locum ventum fuisset, dnus Kornis ipso filio principis salutato, vexilloque eidem tradito, praefatus est: Hoc vexillum dnus noster cltsimus eo fine tradit Vrae Dni Illmae, ut quandocunque idem mandaverit, diu noctuque cum hoc vexillo una cum militia sub ipsius generalatu et capitaneatu existente teneatur e vestigio insurgere, et eo ire ac proficisci, quo princeps jusserit. Assignato ipsi etiam framea sive gladio, dixit, eum eo fine mitti ipsi per principem, ut quandocunque necessitas postulaverit, eo semper penes principem militare teneatur. Postmodum Stephanus quoque Kassay tradita ipsi clava et praehabita salutatione verba fecit: Eam clavam per principem ipsi eo fine dari, ut benevolis principis amicus sit, inimicis vero inimicus, eosdemque ad fidelitatem principis compellat, qui si reversi nollent, aut id ipsum impedirent, eos castiget ac puniat. Quibus peractis, convivium instructum est. Inter quod tormenta et etiam in adventu ipsius filii explosa sunt circiter sexagesies et sexies. Pedites sive praetorianos milites ultra 80 non habuisse, qui cum ipso mansuri sunt, praesidiarii quoque satis pauci; sequenti die commissariis munera distributa, 25. vero ejusdem mensis iidem commissarii illi etiam arcem Szekelhida cum omnibus pertinentiis assignarunt, pro sui sustentatione. In qua capitaneum futurum Michaelem Ibrany fama est. Principissam Alba Julia in arcem Kővár, inde Munkachium et i Patak consequenter venturam, ubi peractis negotiis Varad num reversuram, quo etiam eo tempore princeps ventur dicitur. Dnus palatinus addit: Nescire se quo animo ipsi

provinciales accepturi sint, siquidem non deposuerit juramentum, cum tamen antehac etiam provincialibus juramento adstricti fuerint ejus loci capitanei. Opinio: Ab hostilitate aliqua principis pro praesenti tempore non videri metuendum. Praeparationes apparet non alio respexisse, quam ut filius decenter in officium suum introducatur. Creditur etiam petitionem licentiae pro conjuge, synceram et non fictam fuisse.

. . . . . .

Porro principissam Traniae illis diebus fuisse in Munkach, inde expectatam in Patak, principem Varadini ipsi obviam futurum, in comitiva eius esse multos primarios viros et equites circiter sexcentos, ac pedites ducentos, valde comiter conversari cum hominibus, et cum domi quoque omnia consiliis suis dirigantur, sic etiam hic res disponere, exhiberi sibi per varios bonae hospitalitatis jura. Addit deinde dnum Homonnai essa valetudinarium, laborasse duplici tertiana febri, propter negotium Tokaj etiam vehementer angi.

. . . . . .

Quod princeps Tranniae homines suos huc identidem mittat, illud nihil aliud quam statum rerum imperii respicere, habere hic ipsum sibi addictos, nec deesse animos ad concitandum illum, ut res suas hic ad minimum pro voto componere possint. Attendendum itaque esse hominibus suis, non desistere enim ipsum principem etiam per consortem suam, modo in Hungaria existentem, homines ad frigidos affectus disponere, sibique addictos reddere.

Quod vero attinet ad metas, quae inter regnum Poloniae et Tranniam componi et rectificari debuissent, voluisse quidem principem sub praetextu etiam aliquid adversi certo moliri, pro adipiscenda sua securitate. Sed cum id sibi obtinere non potuerit, etiam rectificationem metarum infectam reliquisse. Merito itaque illi attendendum censet, praesertim cum nobis constet intentio ipsius, nam eiusdem malevolentia tantum abest ut minuatur, quin dietim crescat. Et tamen dnum Pettinger ausum fuisse Galgoczii coram duo Forgach dicere, optare se, ut Sua Mttas multos tam fideles servitores haberet, sicut est princeps Tranniae.

(Töredék a császárhoz Regensburgban beadott, s a nádor által sept. 7-én írt tudósításokból: a Nemzeti Muzeumban lévő Jászay-féle gyüjteményből.)

XXXIII.

1640. sept. 1.

Rákóczi válasza a császár leveleire, melyekkel őt a határvillongások kiegyenlítésére hívja fel.

Serma Caes. Regiaque Mttas dne dne clsmae.

Benignas Mttis Vrae Caes. Regiaque literas Ratisbonae 23. proxime evoluti mensis Junii, die 18. demum mensis Augu demisse accepi, ubi et quam ob causam tam diu latueri ignoro. Acceperam quidem antehac etiam literas Mttis Vr Caes. Regiaeque pro complanatione differentiarum circa met et limites regni Hungariae et Transylvaniae subortarum, n dio commissariorum utrinque denominandorum, fienda. Et h metales controversias, pro conservanda mutua bona vicinita exindeque dependenti tranquillitate, primo quoque tempo compositas volebam. Sed cum omnes eiusmodi controversi limitum, et mihi, et statibus Transylvaniae incognitae fore necessario certiorem de iis informationem capiendam es duxeram, ac proinde perscripseram Mtti Vrae Caes. ac Regia dignetur me de querulantium praetensionibus plenius info mare, quo eas statibus proponere, et si qui ex illis interessa forent, ad jura etiam sua tuenda se se instruere, et praepara possint. Quia vero de his nullam prorsus a Mtte Vra Cae Regiaque informationem habere potui hactenus, sed neque privatis interessatis quicquam certi ad me delatum est: hisc requisitis necessariis non acceptis, commissariis meis, nulla certam instructionem assignare potui, sed neque privatos in teressatos hujusce rei commonefeci; alias ego paratissimu eram ad complanationem differentiarum praemissarum. Nun etiam non acceptis prius necessariis ad commissionem ipsa commodius peragendam, requisitis, quo, vel commissarios meo deligere, vel quos interessatos privatos, et de quibus in speci controversiis certificare debeam, non video. Quamobrem Mttem Vram Caes. ac Reg. rogo demisse, dignetur hanc moram, in meliorem interpretari partem, modo adsint tempestive com missionis requisita, in me mora nulla erit, quin controversiae praetensae commodissime definiantur. Interim intellectis que rulantium, si quas forte haberent injuriis, mea ex parte sub ditis meis serio injungetur, ut usque ad plenariam controver siarum definitionem pacifice inter se agant; neque quicquam in praejudicium limitum regni Hungariae illis in partibus

committatur. In reliquo Mtti Vrae stb. Datum in Salis Curia mea Desiensi die 1. Septembris a. 1640.

Scrmae Caesarae atque Regiae Mttis Vrae.

(saját kezével) studiosissimus et devotissimus servitor
Georgius Rakoczy m. p.

(Nemzeti Muzeum, Jászay-collectio.)

XXXIV.

1640. december 12.

Esterházy által Rákóczynak küldött sérelmi pontok.

Puncta pro generoso dno Andrea Bogadi.

1. Az mostani keresztyén fejedelmek közt levő nagy visszavonás, s annak káros volta mireánk nézvén is, akármint essék is a dolog.

2. Az magunk közt való nagy igyenetlenség, és az köz jótól való abalienatiója csaknem minden rendeknek, nézvén kiki maga privátomát, s ebből következő veszedelem.

3. Az religio dolgában támadott gyülölséges kérdések is éles fegyver gyalánt vadnak köztünk, ki az is, ha mediomot nem találunk benne, religiostúl elvesztjük mind magunkot, s religiónkot.

4. Nem szállonak, hanem nevelkednek az mindennapi dolgokban való idegenségek is köztünk, gyülölségben mint confidentiában látván azokot, csak kicsin dolgokban is, kinek okát mi oda vetjük.

5. Az római birodalom ha hajol is, nehezen dűl el, ki ha eldűl, sok birodalmokot nyom meg, s utánna vonsza az utolsó ítéletet is. Nem kell azért contemptusban venni őköt, mint eddig volt, az ő ítéletek szerént, s tisztelje meg őköt avval a kit eddig elmulatott ő kglme, magáért, maradékiért, és nemzetestől mi érettünk is, s mutassunk nagyobb confidentiát is a dolgokban,

6. Gyülésünknek jó volna lenni, de lehetetlenség vagyon benne, az mint declaráltam, s mig az religióban, s az urak s nemesek közt való kérdésben is magunk közt valamit nem intézünk, gyülölködni, mint gyülésre, gyülünk össze.

7. Érzik ide föl azt is, hogy ő kglme az jesuitákot ki kezdte Erdélből küldeni valami régi articulus mellett, ki az is nem magányos benléteket, hanem collegiumoknak fundatióit nézik inkább. Egyébaránt tolleretur libertas religionis, ha csak

caplánul sem volna szabad jesuitát tartani ott, ki ez is nevelője a gyűlölségnek, s nekünk is nagy botránkozásunkra vagyon, s úgy hiszem, az ott ben való catholicusok is szivek fájdalmával nézik ezeket. Távoztatni kell azért az ilyetén dolgokot, az melyek nem egyebet nevelnek gyűlölségnél köztünk.

8. Rendelését hallom ő kglmének az Kraszna vize elásatásáról, hogy az az víz Székelyhida alá menjen, a ki most az ecsedi lápot tartja; ki igy lévén, minket ez az dolog országostól illet, s kérem ő kglmét, ne praecipitálja az dolgot, mivel mások kárával s praejuditiomjával, magunk földén sem szabad csak egy gátot is fölemelnünk; ha penig oly praetensio volna fön, hogy Ecsednek kára nékül lehet az meg, rendeljünk mind két részről commissariusokot, s lássák meg azok. Egyébaránt ab aliquot saeculis Ecsed alá folyt vizet, hogy most másuvé deriválják és az országnak ily szép erősségét igy elerőtlenitsék, maga sem kivánhatja ő kglme.

9. Budára igen kezdtek az posták az portáról járni, s nagy sok tanácskodások is vagyon, s úgy értjük, hogy ez az mostani csekély elméjű fejedelmek, valami bátyja testamentoma mellett, most is mind ide ki az mi nemzetünkre való vindictát emlegetné, kinek az vezérek is consensusokat adnák, s végezhetnének az persával; de ezt ő kglme értheti jobban.

10. Az portára innét internunciust akarunk küldeni, kire Izdenczi Andrást destinálta ő flge, ha meg változnék, s általa köszönteni fogjuk az császárt, s offeráljuk is az békességet, de exprobrálni fogjuk az töröknek sok insolentiájokot is, és valami commissiót akarnánk instituálni, az ki által stabiliálnánk az békességet, ki most igen meggengült.

11. Óva kell úgy vagyon ő kglmének az törökre nézve is minden cselekedetit rendelni, mindazáltal a mi hire nélkül meglehet, és hazánk java kivánja, itt kün való jószágitól méltó ő kglmének is lovasokat adni, sőt concurrálván az urakkal, minthogy vagyon honnét, s van is mit oltalmazni személyétől is minden botránkozása nélkül az töröknek, ha megtudnák is azt, segedelmét nyujthatja ez hazájának ő kglme.

12. Ha követség jőne fel, s oly ember lenne az mint szóllottam felőle, az kinek én is hihetnék, nemcsak difficultásit ennek az szegény hazának, de orvosságit is vékony értelmem szerént kész volnék közlenem, de ehez confidentia kell és nem személy, avagy religióhoz való gyűlölség.

13. Ide meg olyan hirünk vagyon, hogy az ő flge ellenségétől levelek jőnek s mennek ő kglméhez, hogy bizonyos személyt is akart, avagy akar ő kglme hozzájok expediálni, kit nem hihetünk az diplomákra nézve, s távoztatni is kell, s ha mi afféle volna, méltó ő flgét is ő kglmének tudósitani róla.

14. Panaszolkodik Csáki László uram is, hogy Prépostvári uramnak akarta valami jószágát adni mostani nagy szükségében, s hasznosabb jószágoknak szerzésére, s ő kglme difficultást tett abban is, s maga consensusát csak zálagosképpen való eladására is sem akarta adni, a ki egyébaránt is igen megszokott, és rendes dolog minden országokban, kiből gyanoságot vevén Prépostvári uram, megfogyatkozott Csáki uramnak, és Csáki uram is nem kicsin kárban esett miatta, s itt az catholicusokhoz való idegenségre magyarázzák ezt is, maga semmi igazságban másoknak mi pápisták meggyőzni nem hagyjuk magunkat.

15. Nekem is sok panaszon volna az ő kglme emberire, a szentmiklósi jószággal mint bánják, a kit ezennel mindenestől ruinálnak is, s immár is egynehány falu pusztúlt el miattok, a kik sok esztendőktől fogvást mind békességben voltak, s most is minden esztendőben foglalton foglalják határit, kiről ő kglmét is találtam volt meg, de még eddig semmi igazításom nem lett, s úgy vagyon szándékunk avval a sógor urammal Nyári urammal együtt, hogy eladjuk ő kglmének, de ilyen formán ehez is csaknem gyalázattal jutunk már, mintegy kítelenségnek tartván az emberek, hogy meg kell válnunk tőle.

16. Panaszolkodik secretariusunk is Aszalai István, hogy a minemű jószágot a munkácsi jószágban, kit mi adtunk volt édes atyjának, jámbor szolgálatjáért bírt édes atyja, s a ki ő reá nézendő volna s őtet illetné, annak egy részét, úgymint a munkácsi házat, cum suis pertinentiis, Ballingh János munkácsi kapitán, ottan hamar Munkácsnak Bettlen Gábornak megadása után, minden ott levő ingó bingó marhájával együtt, elfoglalta volna hatalmasúl, és most is bírja. Más részét penig, úgy mint Kerepeczken vagy Kenderessen egy majort cum suis pertinentiis, ugyanakkor Munkács várához applicálták volna, s most is ő kglme az fejedelem számára bírják. Instál azért Kglmed által ő keglménél, s én is kérem szeretettel ő kglmét, hogy mind Balling Jánost intse a vele való végezésre, s mind a kit most a várhoz bírnak ő kglme számára, az aránt tétessen valami contentatiót neki, holott mindenestől in praejuditium et damnum foglalták el azokot atyjától.

17. Több egyéb odiosa quaestiókkal nem bántom most ő kglmét, hanem kérem fölötte igen, s igen nagy szeretettel is, és confidenter, hogy szeretetet keressen inkább ő felségénél, mint idegenséget, s a religio dolgában is ne mutassa oly nagy keménségét, a kiből nemcsak a külsők, a mint iránk, de maga alattavaló is ő kglménck, idegenséget vehetnek ő kglmétől, s amennyiben lehet alkalmaztassa ő kglme magát a privatus emberekhez is, a ki minden kár nélkül meglehet, s ezt a kegl-

med által tett izenetemet is, hogy idegenül ne vegye, kérj azon is.

18. A mi holmi más egyéb dolgokról is per discursum beszélgettem Kegyelmeddel, kerem Kglmedet, ne feledkezzék azokról is szóllani, megmondván, hogy magányos emberemet is akartam ezekért ő kglméhez beküldenem, de hogy az követségnek híre ki ne menjen, igy itéltem alkalmatosbnak, hogy evvel az alkalmatossággal Kglmed által insinuáljam ezeket ő kglmének először.

Kivül: Bogádi Andrásnak adott punctumok az erdélyi fejedelemhez 12. Decembris 1640.

[A Kis-Martoni ltárban levö Actorum Palatini III. k.]

XXXV.

1641. marcz. 3.

A gonoszterök üldözésére kiadott utasitás.

Instructio brevis pro egregiis, ac generosis dominis Stephano Réthi de Alsó-Torja, necnon Georgio Haÿdú de Vízakna judlium. Michaele Székely de Bükkös vicecomite, et notario comitatus Albensis, ex generali congregatione commitatus ejusdem, ad inquisitionem publicorum malefactorum exmissorum; per generos. domin. Joannem Keményi et Franciscum Bethlen supremos comites anno domini 1641. die 3. Martii, in arce Fogarasiana delineata et exhibita.

1. Megindulván isten kegyelméből ő kegyelmek, mind a szegénységnek könyebbségéért, mind peniglen a sok panaszoknak eltávoztatásáért csak illendő, és ide alább megírt számú szolgákkal és lovakkal menjenek, és azokat is jó disciplinában tartsák, hogy panasz és busulás miattok ne következzék.

2. Mint ennek előtte, úgy mostan is, az szokott rendelés szerént való gazdálkodással megelégedjenek ő kegyelmök.

3. Az gazdálkodásra rendelt accidentiákat, a hol ő kegyelmek pénzül akarják felvenni, azt is secundum limitationem infrascriptam percipiálják.

4. A hol malefactorok deprehendáltatnak olyak, kik halállal való büntetést érdemelnek, azokat ő kegyelmek szélyel imide amoda ne hordoztassák, hanem secundum ipsorum demeritum halogatás nélkül exequaltassák; — ne búsítassunk sem mi, sem ő kegyelmek miattok az patronusoktúl, és egyebektúl.

5. A hol penig oly emberek találtatnak, kiknek büntetések ab antiqua comitatus usu, legibusque regni mulctaval

szokott végben menni, az olyanoknak állapotjokban némely kiváltképpen való böcsületes uraink, és atyánkfiai instantiájokra tekintettel levén, illendő engedelemmel is legyenek ő kegyelmek olyanoknak, tudni illik kik nem rancorból akarnák ő keglmeket venni, hanem böcsületeket megadják.

6. Ha kit penig aféle malefactorokban, az megengedésen kivül mulctaval kelletik megbüntetni, és kész pénzt rajta nem exsequalhatnak, hanem marhájokat kell elhajtaniok, nyilván vagyon ő kegyelmeknél, hogy aféle marhákért mind minket, mind ő keglmeket mily serio szoktanak sollicitálni, és búsítani. — Annakokáért ő keglmek, sem minekünk részünkben az olyant ne contentálják, se peniglen imide amoda ne hajtogattassák, hanem egyátaljában vagy városra küldjék, vagy becsű szerént falubeliekkel is conveniálván átadassák, — a pénzt vegyék ő keglmek, vagy inkáhb el se vegyék, mintsem busuljunk miattok.

7. Az is nyilván vagyon ő kegmeknél, hogy az fiscalis jószágokban való circalást az udvarbirák nem örömest szokták admittalni; de mivel az országnak arról bizonyos articulusi extalnak, és modalitások is rendeltettek, miképpen kellessék az olyan helyen procedalni, hogy a mi kegmes urunk ő nga is ne offendáltassék, tehát kérezetlen az fiscalis jószágokba ő kegmek be ne menjenek, hanem az udvarbirákat amicabili competentia requirálják, hogy hát ő nagától vagyon arrúl tanúságok; — és ha az ország articulusi szerént rendelnék ő keglmek mellé az udvarbirát is, bizonyos személyekért, admittáljják-é ő kegyelmeket nem-e? — Igy eképpen ha admittálják, menjenek be, és peragalják az inquisitiot, ha penig nem admittalják, megtartván csak az udvarbirák választételét, hagyják azonban ő keglmek, és be ne menjen; azzal ő ngát ne offendálja.

8. Abban igen szorgalmatosan igyekezzék ő keglmek, hogy ha mely malefactorok az mi vármegyénkből el is állván, vagy más vármegyébe, vagy fiscalis jószágában confugiáltak volna, az olyanok nevének, és helyének végére menvén, a kiket kelletik aféle állapotjárúl azokat tudósíthassa.

9. Mivel penig gyakorta esik confusio a regestumok miatt is, igen diliginter animadvertalják, hogy a kiket egyszer megbüntettek, ki is vonassa a regestumból, mászszor ne kellessék ismét bántódást szenvedniek.

10. Vannak sok rendbeli panaszok a *korcsomárolás* ellen, nem egy alkalmatossággal, — minek okáért mind az nemes emberek borait eladó paraszt emberek, mind penig az olyan nemes emberek ellen, kik azt az rendet nem akarják observálni, a korcsomálás dolgából (de az olyan helyeken azért a hol másoktól requiráltatnak ő keglmek), a hol penig nem:

[illegible] — [illegible] az 164[illegible]
[illegible]

[illegible]

A [illegible] gazdálkodás limi-
[illegible]

Egy [illegible] avagy: tíz pénz
T[illegible] vagy [illegible] font: vagy tizenöt pénz
Ir[illegible] akár [illegible] akár másképpen három font: vagy [illegible] pénz
Tizenkét [illegible] avagy: három pénz
Két [illegible] avagy: tizenkét pénz
Egy [illegible] avagy: nyolcz pénz
Egy [illegible] avagy: hatvan pénz.
Egy k[illegible] avagy: huszonnégy pénz
Egy szekér széna: avagy: ötven pénz
Két font szalonna: vagy: tizenkét pénz
Fűszerszámra, eczetre, vajra, mézre, gyertyára, és egyéb asztalok tartására való szükségért: harminczöt pénz.

Numerus personarum:

Réthi István uram	personis	nro. 10. —	equis:	12.
Haÿdu György uram	»	»	8. —	»	11.
Székely Mihály uram	»	»	8. —	»	14.
Notarius . . .	»	»	3. —	»	4.

Quisque vicejudlium in suis processibus personis nro. 2. — equis 2.

A mi kevés proventus leszen, akármiféle, s honnan, mennyi? azokrul a notarius igaz regestumot tartson, és ha pro necessitate némelyeknek ád is valami részt, azt jövendőben ki kell tudni. A többit mind egyben congeralván, hírünk

nélkül ne dividalják, hanem több vármegyében való ususnak is végére menvén, az szerint akarunk mi is cselekedni.

Joannes Kemény m. p. (P. H.) Franciscus Betthlen m. p. (P. H.)

(Egykorú példánya a gyulafehérvári könyvtárban nro. 5. IV. 4. — 275. sz. alatt.)

XXXVI.

1641. márc. 16.

Eszterházy izenete Rákóczynak Bornemisza Páltól.

Memoriale pro ablegato principis Transylvaniae Paulo Bornemisza. Ex Sempte die 16. Martii 1641.

1. Kedvesen vettem, hogy hozzám bocsátotta Kglmedet az fejedelem ő kglme, de az igen kivántatik, hogy tovább is megnyissa és declarálja ő kglme magát.

2. Az Kraszna vize elásását ne praecipitálja ő kglme, mert ha az merre elásni akarják, hajol az föld, bizonyos hogy mind arra fog menni a víz, ha penig magosabban vagyon mostani folyásánál, haszontalan munkát tesznek, s egyébaránt is ennek ex consensu partium kellene lenni a revisiónak.

3. Az munkácsi vladikával mit cselekedett Balingh, declaráltam Kgldnek, kiről im ő flge császár urunk maga is ír az fejedelemnek ő kegelnek, kérem ő kglmét, ezért az insolentiáért vegye animadversióban Balingot, s bocsáttassa mingyárt el is azon vladikát ő kegelme, és ne igazgassa hiteket ő, az ki, úgy hiszem és ösmerem az embert, hogy maga hitihöz sem sokat tud.

4. Az szentmiklósi jószággal is mint bánék Balingh János, az szolgám leveléből, melyet in specie oda küldtem, megérti ő kglme, szintén igy bánik az köről való szegénységgel is; kérem azért ő kglmét a fejedelmet, fogja el jószágomról, mert kéntelen oltalmat kell jószágomnak adnom ellene, s eddig is, ha ő kglmét nem respectáltam volna, talám le tudtam volna én ültetni Balingh Jánost.

Prépostvári uram mitől tartson az Cháki László uram jószága vásárlásában, megmondtam Kgldnek, kiben úgy tetszik nincs alkalmatlan félelme sem kivánsága; kérem én is ő kegyelmét, ne vonja meg azaránt való jó akaratját is se Prépostvári, se Cháki uraméktól.

6. Az jesuiták felől édes atyja testimoniálisát látván in originalibus a fejedelemnek, a kiben recognoscálja, hogy min-

den vétkek nélkül küldték ki őket Erdélyből, és igy vétkek nem volt az ellenek irt articulusra is, ki az ő kglme fejedelemsége előtt is fön lévén, ha azok másunnét is bevitték és vitettették az jesuitákot, méltán megbotránkozhatnánk benne, hogy ő kglme most difficultálja ott léteket, sőt ki is küldött bennek. Még is kérem azért tovább is ő kglmét, mind atyja felől való bizonságtételét megtekéntvén, s mind előtte való fejedelmeknek példájokat, s az alatta való catholicus főúri hiveit is, a több catholicus statussal, s az mi intercessiónkot is, már ha magányos kegyelmességét és jó akaratját nem mutatja hozzájok is, tartsa meg abban ő kglme őket, az miben eddig voltak; és hadd változtathassák is az szükséges személyeket, mert a katona köntösben, a ki öltözött volt is, nem valami gonosz szándék, s annyivalinkább nem árultatás, hanem az félelem, és mind magokhoz, mind köntösökhöz való idegenség vitte volt, s ez mellett az ifjú tanács is, a kivel bement. Kérem azért még is ő kglmét, ne vegyen oly nagy idegenségöt a catholica religióhoz föl, mivel az mit mi hiszünk és cseleköszünk, édes eleinktől és régi szent királinktól vettük együtt az szentirásról való bizonságtétellel, és annak magyarázatjával, s ha csalatunk, isten és ők csalták meg, mivel sok csudatételekkel adták azt előnkben, és igy a mint mondám, ha csalatunk is, szánakodást, mint gyűlőlséget érdemlenénk.

7. Az gyűlés állapotjáról is az minemő tetszésem én nekem vagyon, jó érteni ő kglmének, és kérem, hogy maga segedelmét is alkalmaztassa úgy azaránt ő kglme, hogy valami confusióban ne hozzuk magunkat.

8. Az portára küldött követünk állapotját is declarálhatja Kglmed az fejedelemnek ő kglmének, és ha levelek dolgában mi jó akaratja kivántatik, az Kglmeddel való beszélgetésem szerint cseleködje meg ő kglme azt is az közjóért.

9. Kérvén azon is ő kglmét, látván ennyi insolentiáit a töröknek gyakor executiójokkal, mutassa ehez a szegény házához abban is jó akaratját, hogy Onodban augeálja lovasit; azon leszünk mi is, hogy ugyan Onódban és Szendrőben legalább valami hatszáz lovast szállétsunk, minthogy ő flge is ötszáz lovast fogadtat az ott való szükségre, s ezeken kivől is lészen a vármegyéknek is népe, s csak értsék jól egymást, oltalmat adhatunk az egri török ellen magunknak, mert ha ez nem lészen, félelmes, hogy azt az Hegyalját hódétja a török be, avagy elpusztétja, s az egész azt a földet szegényiti meg véle, az kiknek minden pénzek többére csak onnét vagyon, s minthogy színe és tárháza is annak az darab földnek az az Hegyalja, sőt jó példájával és tanácsával intse, s serkengesse ő

kglme azokot is a vármegyéket, a kikben jószági vannak, ne veszessék ily rútúl és gyalázatosan magokot.

10. Némelyeknek ott azon a földön oly elmélködések is vagyon, hogy Kassán tartsanak valami gyűlést magoknak, és hogy ott végezzenek magok conservatiójokról; de csekély elmélködésnek látszik énnékem ez, mert ha máshoz, s nem közjót néző dologhoz nyúlnak, confusiót és holmi magok közt való idegenségöt fog az szerzeni, s nem megmaradást. Hol penig az közjóra nézve végeznek valamit is, vagy az előbbeni constitutiók szerint vagyon, vagy a kivől, ha a kivől, magok közt is sokan találkoznak olyak, a kik annak a végezésnek nem engednek, s nem is tartoznak engedni. Ha penig előbbeni végezésekhöz akarják magokat alkalmaztatni, lám mind ő flge ennihány izben parancsolt már arról, s tettem reputatiókot én is, s magok lesznek minden veszedelemnek okai, ha mi jön reájok, s csak mint az átabaták bekötött szemmel lévén, ugy hadakoznának ők ott, az mint taval is vala olyan conventusok, avagy harmadévinek tartatik már, s elhagyván közjavokat, rút gyűlöségös kérdéseket és követségöket indétanak, s haszontalanná lenne mind egyik, s mind másik czéljok, s ez az oka, hogy effële particularis conventusoknak javallásunkat nem adhatjuk, s igy informálhatja az fejedelmet ő kglmét is Kglmed.

11. A mi penig az én szentmiklósi jószágomnak eladását illeti, minekünk azon ötvenezer forintunk vagyon, s eladására sem volna semmi szükségünk, hanem az ő kglme tisztviselői miatt nem maradhatnak szegények, s napról napra romlanak, s az vitt volt arra a szándékra, hogy eladjam; de az mivel az ő kglme kinál érötte engemet, az nékem gyalázatomra lenne ha fölvenném, s ha magam saját javaimban is úgy kiván károsétani ő kglme, mi jót tudok az közjónak egyes értelmében is onnét várnom? Vagy azért adja egész summánkot meg érötte ő kglme, vagy ne engedje tisztviselőinek pusztétani jószágunkot, s mi megelégszünk az mi kevesünkkel. Hogy penig kicsin jövedelmét jelenti Balingh, nem csuda, mivel ő pusztétotta el az rosz, és foglalta határit is el, s akkor ő mások háta megett pöngette a kobzot, mikor én munkácsi úr voltam, s tudom mint volt az állapot akkor, s nem ezer, hanem nyolczezer forint jövedelme is volt Szent-Miklósnak akkor; de mind inkább kell azt érzenem, hogy az én való kérdésben, az ki a gonoszságot cseleköszi, nem csak informatiót vészen ő kglme tőle, de követi ellenem informatióját is, az hol bizony dolog a kárt is méltán böcsülhetjük, de méltábban érözhetjük azaránt való böcsületünk sérelmét, kiben kérem ő kglmét, igazságunkkal együtt ne igyeközzék megbántani, hogy mind confidentiámot, s mind a közjó,

[illegible] tarthassam [illegible]

[illegible] confiden- [illegible] szerint [illegible] kelme is [illegible] maradunk. [illegible] Ex Sempte die 16. [illegible]

[illegible] Transylvaniae [illegible]

[illegible]

XXXVII.

[illegible] 14.

[illegible]

N[illegible] princeps Transylvaniae, [illegible] Siculorum comes etc. M[illegible] significantes, [illegible] magnifici, generosi, [illegible] status et ordines trium [illegible] Transylvaniae et partium Hungariae [illegible] comitiis, ad diem vige- [illegible] Aprilis, [illegible] domini millesimi sexcen- [illegible] nostra Alba-Julia, ex [illegible] exhibuerunt nobis et prae- [illegible] articulos, in eisdem comitiis, [illegible] consensu conclusos, suppli- [illegible] universos eos articulos, omnia- [illegible] ratos, gratos, acceptaque [illegible] approbare, ratificareque dignaremur; quo- rum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis, in civitate Alba-Julia, ad diem 23. mensis Aprilis, anni domini 1641. indictis, celebratis conclusi.

Megértettük kegyelmes urunk az Nagyságod kegyelmes kozinkben küldott propositióiból, minémű kiváltképpen és szegény hazánknak megmaradására való dolgokat kelletett mostan ezen gyűlésünkben Nagyságodnak egész országúl, három nemzetűl előnkben terjeszteni. Kiért mi is áldjuk, dícsírjük és magasztaljuk az mindenható fölséges istennek nagy nevét, hogy ekkédiglen az Nagyságod méltóságos fejedelmi, éjjeli,

nappali szorgalmatos vigyázása alatt ilyen szép csendes békességben nyugodtunk. Kérvén azon ő fölségét minden napi szűbéli áhitatos imádságunk és könyörgésünk által, hogy ennek utána is ő fölsége Nagyságodat mennyei segítségével onnan feljűl az egekből megajándékozván, suppeditáljon Nagyságodnak erőt szegény hazánkban minden dolgoknak effectuálására, végben vitelére, kiért mi is ő fölségét áldhassuk, dicsírhessük, magasztalhassuk, és Nagyságodnak is fejünk fenállásáig hiven mi is szolgálhassunk, mint kegyelmes urunknak.

Articvlvs I.

Az kapuszám után való contributio végeztetik.

Ezek után pedig kegyelmes urunk, noha látjuk azt, hogy szegénységink sokkal fogyatkozottabb állapattal legyenek mostan, hogy nem ez elmúlt esztendőben voltanak: mindazonáltal, hogy Nagyságodnak is minden szükségire meg ne fogyatkozzunk, nem tekénthetvén szegénységinknek fogyatkozását, ez elmúlt esztendőbéli adózás szerint ígértünk Nagyságodnak kapuszám után az két rendbéli adózásra húsz forintot, azaz flor. 20. az elébbeni szokás szerint négy rendbéli terminusokon, úgy mint az Szent György napinak felét ad 1. Julii, felét ad 1. Septembris, az Szent Mihály napinak felét ad 1. Novembris, felét ad 1. Januarii anni venturi, az Nagyságod tárházában beszolgáltatni. Az partiumbéli uraink s atyánkfiai, az hódoltságon kivűl, az szász uraink s atyánkfiai is, az székely urainkkal, kiknek ő kegyelmek közzűl az vármegyéken jószágok vagyon, ezen terch viselésre igérik magokat. Nagyságodnak könyörgünk, légyen contentus vélle.

Az taxás városok pedig adjanak.

Kolosvár adjon	fl. 2400.
Várad adjon	fl. 1800.
Fejérvár adjon	fl. 200.
Bánfi-Hunyad adjon	fl. 200.
Udvarhely adjon	fl. 260.
Kézdi-Vásárhely adjon . . .	fl. 180.
Szepsi-Szent-György adjon . .	fl. 150.
Illyefalva adjon	fl. 150.
Egeres adjon	fl. 125.
Nagy-Almás adjon	fl. 100.

Articvlvs II.

Az végházak épitésére a kapuszám után az gratuitus laborért két-két forint ígértetik.

Az végházaknak épitésére is ígérünk Nagyságodnak az tavalyi mód szerint minden kaputól flor. 2. az adónak első

napján, hoc est ad 1. Julii integraliter az Nagyságod tárházában beszolgáltatni, hasonlóképpen mind az partiumbéli uraink az szász urainkkal és székely atyánkfiaival egyetemben, kiknek jószágok vagyon az vármegyében, megígérik. Nagyságodnak könyörgünk, légyen contentus vélle, és szekérbeli gratuitus labort ne kívánjon tőllünk.

Az taxás városok pedig az gratuitus laborért adjanak.

Kolosvár adjon	fl. 200.
Fejérvár adjon	fl. 150.
Bánfi-Hunyad adjon	fl. 100.
Udvarhely adjon	fl. 100.
Kézdi-Vásárhely adjon . . .	fl. 100.
Szepsi-Szent-György adjon . .	fl. 70.
Illyésfalva adjon	fl. 70.
Egeres adjon	fl. 70.
Nagy-Almás adjon	fl. 70.

Articvlvs III.

Az harminczadot elkerülök és megtiltott marhákat lopva kihordók ellen való processus, kiben az 1637. esztendőbeli articulus is helyben hagyatik.

Az kik kegyelmes urunk az harminczadot elkerűlik, avagy egyéb mód nélkűl való dolgot cselekednek, annak rövid processusáról igen világos articulus extál anni 1637. art. 22. Mindazonáltal azon articulusunkat, kiváltképpen a partiumban melioráljuk ezzel, hogy akármicsoda helyen, az hol az harminczados szolgái, legényi, az olyan családsággal élő harminczad kerűlő embert elérik, avagy találják, hogyha az zászlótól távoldadon találná, ne kellessék zászló alá vinni, hanem mindjárást azon falusbíróval, az mely falunak az határán eléri az lopót, az harminczad megadása nélkűl elvitt marhát tartassa meg, mind magát az embert s mind magával lévő marháit, az falusbíró értésére adván az ott való patronusnak is az dolgot, és ad summum tizenötöd napot praefigálván az törvénytételnek, kin az dominus terrestris sub poena articulari minden tovább való halogatás nélkűl tartozzék törvént tétetni. Ha penig ugyan nem tenne, az harminczados instantiájára az viceispánok és szolgabirák tartozzanak reá gyűlni, és az megtartóztatott lator ember felől absque ulla tergiversatione törvént szolgáltatni; az melyre azon vármegyének viceispányi és szolgabirái közzűl, convocáltatván több nemes embereket is mind az két részről, az harminczados is vagy arra rendeltetett embere compareáljon, az megtartott embernek igazodjék el dolga törvény szerint finaliter, és ha bűnös lésszen, bűnhődjék, ha

büntelen, szabadúljon. Mivel pedig ekkédig az olyan csalárdsággal élő embert zászló alá vitték, és ott lévén törvénye, nála lévő marhának két része a fiscusé volt légyen, harmada két részre oszoljék, fele az dominus terrestrisé, az kinek határán az lator arestáltatik, felét azon harmadának az harminczados is az ő fáradságáért végye el. Ha pedig valamely nemes ember deprehendál valakiket maga faluja határán, hogy efféle marhákot vinnének, melyek tilalmasok, az vagy az harminczadokat elkerülték, szabadoson az nemes ember is az olyant arestálhassa, és az harminczadost certificálja késedelem nélkül, és azon feljebb megírt mód szerint procedáljanak utrinque. Ha pedig valamely nemes ember rajta érné az tilalmas marhának kivitelén efféléket, és az lopóval csak megalkudnék s elbocsátaná, nem adván hírré az harminczadosnak, valamennyi marhát az harminczad elkerülő lator ember vinne, az olyan nemes ember éppen annyi számú marháknak becsűjén maradjon. Az borvétel és korcsmároltatás felől is, viszont az harminczadosoknak, mód nélkül való cselekedetekről és járásokról elegendő articulusink extálnak, s azok observáltassanak in omnibus punctis et clausulis, hoc addito, hogy ha kik közűllök Nagyságodat sinistre informálnák, observáltassék ő ellenek is azon brevis processus, az mint anno 1637. arról concludáltunk: mindazonáltal az falubeliek is tartozzanak mellettek insurgálni sub poena articulari, mikor kivántatik. Az városokon is ezen mód observáltassék, légyen ott az törvény, az hol arestáltatik, megmaradván azért azokban az városokban a régi bévött usus, az hol az zászló alatt szoktak törvént tenni.

Articvlvs IV.

Az rézbányához való ölfa vágásból való articulusok helyben hagyatnak, s a mely faluk ez után abban fogyatkozást tennének, poena decernáltatik.

Az rézbányákhoz való ölfák vágatásáról noha kegyelmes urunk vadnak articulusink anni 1633. art. 14., viszont anni 1637. art. 21., és mivel ezek Bihar vármegyében vadnak: az Nagyságod kegyelmes tetszéséből is végeztük újolag, hogy az hol ekkédig azoknak vágatásiban fogyatkozások estek, az szolgabirák mindjárt praestáltassák vélek, és ezután, az hol tartoznak vélle, ha nem praestálnák annak módja szerint, in poena duodecim florenorum hungaricalium convincáltassanak mox et de facto, és az szolgabirák exequálják rajtok toties, quoties peccaverint.

Articvlvs V.

Váradon, Jenőben, a malefactorok megbüntetésekben való modalitas; más helyeken deprehendálandó latrok felől az articulusok confirmáltatnak.

Az gyilkosoknak, paráznáknak, orvoknak és egyéb czégéres vétkekben élőknek büntetések és persecutiójokról noha elég articulusink extálnak kegyelmes uruk: de, az mint hallatik, mégis az olyan czégéres vétkekben élő embereknek semmi félelmek nincsen, kiváltképpen ez végházakban, úgy mint Váradon, Jenőben. Végeztük azért ujobban az Nagyságod böles tanácsival egyetemben, hogy ennekutánna azokban az véghelyekben is az latroknak büntetésében és refrenálásában ilyen mód observáltassék, hogy ha az lator in flagranti comprehendáltatik, az vagy ha nem is, és magának valami receptaculumot, subterfugiumot akar keresni nemes ember háta megett, vagy egyebütt is, légyen szabadságok mind fő- és vicekapitán uraméknak, hasonlóképpen az vármegye tiszteinek is, fő- és viceispán uraiméknak és szolgabiráknak, hogy az melyikre elsőben panasz megyen, mindjárást azt az lator embert arestáltathassák és kérethessék kézben akármiesoda renden való embertől is. Azután meglátván, ha nemes ember lészen, prosequálják törvénynyel az vármegye tisztei, ha praesidiarius, kapitáu uramék, ha várasi ember, az birák, polgárok. És minden állapotbéli embert az competens bírája kezében adjanak az törvénytételre és executióra, salvis tamen authoritate supremi et vicecapitaneorum Váradiensium, iuxta articulum 23. anni 1639., usuque ibidem antiquitus recepto permanentibus. Ha pedig az tisztek jelen nem lennének, két privatus nemes emberrel is kézben kérethessék, és azok által megtudhassák, az olyan gonosztévő ember felől felel-é az, kinek házánál comperiáltatik, az vagy mindjárt kézben adja-é? Ha pedig ultro citroque kézben akadván az lator, és valamelyik tiszt nem exequálná s törvénynyel nem procedálna ellene, megbizonyosodván az dolog, az articulusban megírt poena szerint in duplo convincáltassanak. Ezeken küvül minden helyeken mind az latrokról s mind azoknak párttartóiról observáltassanak az articulusok inviolabiliter, végeztük és concludáltuk.

Articvlvs VI.

Az házasuló személyek, kik bizonyos okból magok religiójáu való papoktól nem copuláltatnak, hogy más vallúson való papoktól ne copuláltassanak, sub certa poena prohibeáltatik.

Látunk ilyen fogyatkozást is kegyelmes uruk, hogy ha valamelyik religión lévő ecclesiákban bizonyos okokra nézve

valamely házasúló személyeket öszve nem esküttnek, azok mindjárást más religión lévő ecclesiákban mennek, és ott absque omni metu et differentia öszveeskütik őköt. Végeztük azért egész országúl, három nemzetűl, hogy a modo imposterum akarmelyik religión lévő pap és praedicator effélét tentálni ne merészeljen, sub amissione honoris et officii, hanem az olyan házasúlandó személyek lakó helyekől azon ecclesiában lévő praedicatortúl és falusbirótúl és esküttétől hüt szerint való testimonialist vegyenek, hogy ők tisztességbéli jámbor személyek, és az köztök való házasságban semmi fraus dolus nincsen; alioquin a feljebb megírt mód szerint megeskütni semmiképpen ne merészeljék.

Articvlvs VII.

Az paráznaságban deprehendált nőtelen személyek büntetésében az 1619. esztendőbéli articulus confirmáltatik.

Az nőtelen személyekről is, kik paráznaságnak vétkében találtatnak, concludáltuk kegyelmes urunk ujolag, hogy efféle vétkesekről observáltassék inviolabiliter az 1619. esztendőbéli erről írott articulus, és mindenütt tiszt uraimék tartsák ehez magokat, ne pénzzel való büntetést végyenek tőllök.

Articvlvs VIII.

Az aknákról kinek-kinek szokott savok megígértetik, s az partiumbélieknek is hogy pénzekért fiscus saváből elegedendő adassék, rendeltetik.

Hogy Nagyságod kegyelmességéből minden aknákról kinek-kinek szokott savokat az régi jó rendtartás szerint kiadatja, és az partiumbéli uraiméknak is, az kik az fiscuséból akarnak vinni, hogy Nagyságod újobban parancsol felőle, hogy eleget adjanak, Nagyságodnak híven megszolgáljuk.

Articvlvs IX.

Az partiumbélieknek a más pártról való sok injuriájok felől római császárhoz legatio instituáltatik.

Az partiumbeli uraink s atyánkfiai jelentik kegyelmes urunk, hogy császár ő fölsége birodalmában lévő némely emberek, csak akarmi praetensiókra az generalisoktúl extrahált levelekkel, jószágokat elfoglalják, jobbágyokat megfogják, elviszik, saczoltatják, és mindent cselekesznek rajtok valamit akarnak. Ugyan császár birodalmában lévő hajdúk az Ér és Berettyó mellől jobbágyokat felrakogatják, közikben költöztetik, és semminémű repetitiójokra meg nem adják, sok fő embereket megkergetnek, ha oda mennek, és szolgájokat megvag-

[illegible] hatalmasúl ré-
[illegible] számú marhájokr
[illegible] szökött jobbágy-
[illegible] mert onnan ki nem
[illegible] az partiumbeli várme-
[illegible] az Bükkön császár ő felség
[illegible] viszszajőnek lopni
[illegible] cselekesznek. Mely
[illegible] törvényt nem tesznek
[illegible] embereket halállal fenyege-
tik. E[illegible] lévő jobbágyok császár
ő [illegible] hütöket elhagyván. noha az
kezesek [illegible] és az kezességben lévő embereket is
[illegible] császár ő felsége birodalmában az kezeseket
megfogják [illegible] hozzájok s Szathmárra béviszik. és
sok [illegible] vélek díjokon kell meg szaba-
dítanok. és az kezesség alatt lévő ember ugyan ott maradt.
Tetszett azért nekünk is egész országúl. három nemzetül. hogy
császárt ő felségét az mostani gyülésünkből requiráltassuk
bizonyos atyánkfiai által. könyörögvén Nagyságodnak. hogy
maga emberét is adjungálván atyánkfia mellé. írjon is ő felségének.
császári kegyelmessége szerint az mi sok injuriánkot
orvosolja meg ő felsége. Interim peniglen. mig ő felségétől
válaszunk lenne. irasson Nagyságod mentől hamaréb az generálisnak.
Szathmár. Ugocsa és Bereg vármegyebeli főtiszteinek.
és az szathmári kapitánnak is. hogy az Nagyságod ditiójából
oda futott latrokat. bizonságokat vivén utánnok az ő
latorságokról. büntettessenek érdemek szerint. és az szegény
laesa parsot is contentálják az lator javaiból: Nagyságodnak
megszolgáljuk mint kegyelmes urunknak.

Articvlvs X.

Az partiumban lévő szegénységen az váradi dézmások által való insolentiák prohibeáltatnak.

Végeztük azt is kegyelmes urunk. az Nagyságod bölcs tetszéséből is. az partiumbeli atyánkfiai instantiájokra. hogy ezután az váradi dézmások. kiváltképpen. bárány dézmáláskor. és egyéb időben is. szegény jobbágyokon semmi isolentiákot ne tégyenek. hanem ezután mindenekből a köz igazságot kövessék. és ha mit instructiójok ellen fognának cselekedni. hova hamarébb inquiráltassanak ő kegyelmek is az olyan excessus patráló dézmás ellen. és Nagyságodnak küldjék kezében. hogy Nagyságodnak is az olyanokon lehessen méltó büntetése.

Articvlvs XI.

Az máramarosi insolentiákat patráló oroszok s oláhok refrenálásoknak modalitása.

Jelentik az máramarosi atyánkfiai is kegyelmes urunk, hogy az ott lakó oroszok és oláhok sok inaudita insolentiákot cselekednének köztök. Tetszik azért kegyelmes urunk nekünk is, hogy az viceispánok solito modo, cum plena et sufficienti authoritate kimenjenek, és inquisitio által az patratorokat felkeresvén, büntessék őket juxta contenta decreti et articulorum regni.

Articvlvs. XII.

Máramarosban az közönséges postálkodásra, hogy bizonyos személyek választassanak, concludáltatik.

Ugyan ő kegyelmek jelentik kegyelmes urunk, hogy ekkédiglen az nemes emberek is sok postálkodást cselekedtenek ő kegyelmek között. Decernáltuk azért az Nagyságod bölcs ítélete szerint is, hogy válaszszanak ő kegyelmek az egyházi nemes emberek közzűl vagy tíz personákat, arra illendőket, kiket Nágyságod is a belligeratione és egyéb szolgálattúl is s terch viseléstől immunisokká tévén, vigyék azok végben a közönséges szolgálatot és postálkodást.

Articvlvs XIII.

Az székelységről ellopott és az két Oláhországra vitetett marháknak recuperálásának modalitása.

Az székely uraink s atyánkfiai instantiájokra végeztük kegyelmes urunk, hogy mikor az két Oláhországra marhájokat ellopják, annak nyomát ha békövethetik, kövessék bé szintén az Oláhországban való falukra, az meddig lehet, és az régi usus szerint requirálják az vajdákot felőlle, hogy az ő károkról satisfaciáltassanak azokkal az falubeliekkel, a hova ellopott marhájoknak nyomát vitték, csakhogy tovább és nagyobbra az nyom követésnél az bémenő káros ember is ne terjeszkedjék.

Articvlvs XIV.

Aranyas széken a nyom fel nem vétele felöl az 1634. esztendőbéli articulus confirmáltatik.

Az Aranyas széki uraink s atyánkfiai között is kegyelmes urunk, az nyom fel nem vétele felől, hogy az 1634. esztendőbéli 27-dik articulus in omnibus punctis et clausulis inviolabiliter observáltassék és confirmáltassék is, végeztük és concludáltuk, s ezután kiki tartsa ahoz magát successivis semper temporibus.

[illegible]

[illegible] Sermo [illegible]

[illegible]

[illegible] Lippay [illegible]

[illegible] Hungariae [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] II. Rá- [illegible]

[illegible] VII. [illegible]

XL.

[illegible]

[illegible]

[illegible] princeps Transylvaniae. [illegible] Siculorum comes etc. Me- [illegible] significantes, quibus [illegible] magnifici, generosi, egregii. [illegible] ordines trium nationum [illegible] Hungariae eidem anne- [illegible] ad diem 16. mensis Feb- [illegible] quadragesimi secundi. [illegible] dicto nostro celebratis con- [illegible] praesentaverunt quosdam infra- [illegible] comitiis paribus ipsorum votis et [illegible] supplicantes nobis humilime, ut [illegible] omniaque et singula in eisdem [illegible] accepta habentes, benigne approbare, [illegible] dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli universorum dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae,

et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis in civitate Alba Julia ad diem 16. mensis Februarii, anno domini 1642. indictis, celebratis, conclusi.

Praefatio.

Hálát adnak az statusok istennek az mostani kegyelmes urok fejedelmek idejebéli békességes állapatért, melyben az közönséges gyülésre convocáltatván, az országnak egyéb szükséges dolgai között következendő új fejedelem választása felől egyenlő értelemmel s csendesen tractálhatnának; kinek kévánnak egességet, hoszszú életet, boldog szerencsés birodalmot.

Buzgóságos szívből származott hálaadással tartozunk kegyelmes urunk fejedelmünk az mindenható felséges bölcs istennek, hogy ő felsége Nagyságodat véghetetlen atyai gondviseléséből ilyen terhes és súlyos gondjai között is, mind fejedelemségének idejétől fogva, emberi reménség kűvől szegény hazánkkal és nemzetünkkel egyetemben csendes és békességes állapotban megtartott, és abban is alkalmatosságot mutatott ő felsége Nagyságodnak, hogy ez mostani generalis gyülésre is ilyen szép alkalmatossággal convocáltatott bennünket. Bizonyára méltán mondhatjuk mi is az szent Dáviddal egyetemben: békességgel aluszunk és elnyugszunk, mert az úr ád minekünk bátorságos lakást. Könyörögvén azon ő felségének, hogy Nagyságodat ennekutánna is, mind az mi kegyelmes aszszonyunkkal és szerelmes fiaival egyetemben, boldog hoszszú esztendőkig éltesse, szerencséltesse és tartsa meg, igazgatván mindenekben szent lelkének általa szegény hazánknak csendes békességes állapatban való megmaradására és oltalmazására.

Ezek után, kegyelmes urunk, az Nagyságod közinkben küldött kegyelmes propositióját, alázatoson vévén, az mellett Nagyágodnak egész tanácsúr hívei által való izenetit is, és kegyelmes intését is megértettük, hogy tudni illik, noha az úristennek jó voltából mostan Nagyságod egésséges állapatban vagyon, mindazonáltal Nagyságod is az közönséges halandóság alá vettetett ember, és ez világból való kiköltözésének óráját nem tudja. Hogy azért akkor is, mikor az úristen az Nagyságod óráját elhozza, ez mi szegény hazánk dolga amaz veszedelmes interregnumnak állapatjára ne jutna, ennek akarván idején elejit venni bizonyos successornak szabad választásunk szerint való rendelésével, commendálta azért Nagyságod erre az méltóságos állapatra, úgy mint Nagyságod successorának, mostani váradi kapitányát, szerelmes fiát, az tekéntetes és nagyságos Rákóczi György urunkat. Mi is azért kegyelmes urunk egész országúl, három nemzetűl, előttünk viselvén azt,

minémű veszedelmes légyen az interregnumban való állapot, melyet gyakorta országúl magunkon keservesen megéreztünk és tapasztalhatóképpen megláttunk, hogy abbéli veszedelmét szegény hazánknak eltávoztathatnók, és mind magunknak s mind maradékinknak csendes békességes állapatját megerősíttethetnők. Nagyságodnak reánk országúl még jövendő időre való elmélkedését és atyai gondviselését magunkban szorgalmatosan ponderálván, és accedálván az Nagyságod atyai commendatiója is, igen szükségesnek látjuk lenni, hogy ez mostani békességes állapatban az Nagyságod successora felől deliberálnánk. O nagyságát azért Rákóczi György urunkat egész országúl, három nemzetül, mind az partiumban lévő urainkkal s atyánkfiaival egyetemben, egyenlő egy értelemből, egy szűvel, lélekvel, ennek az szegény hazának libera electiója, vagyis szabad választása és ez alább megírt condítiók szerint, kikre már hittel is kötelezte ő nagysága magát, jövendőbéli fejedelmünknek, urunknak és Nagyságod után való successornak választottuk.

Ezt mindazonáltal hozzá tévén, hogy az míg isten Nagyságodat élteti, (kit hosszú ideiglen szívünk szerint kívánunk), valami az Nagyságod fejedelmi méltóságához való állapatok, azokban ő nagysága magát ne immisceálja, semminémű jurisdictiót és gubernatiót magának az Nagyságod hire, kedve s akaratja nélkül ne vendicáljon ez országban; holott még az úristen Nagyságodat élteti, ez országnak plenaria gubernatiója, administratiója csak Nagyságodé lészen.

Kérvén azon az mindenható felséges bölcs istent, hogy ő nagyságát éltesse, szerencséltesse, tartsa és oltalmazza meg minden gonosz ügyek ellen, hoszszú, boldog, kívánatos esztendőkig, tegye hasznos fejedelemmé, és ruházza fel ő felsége szent lelkének általa értelemmel, okossággal, bölcsességgel, tudománynyal, fejedelmi bátorságnak lelkével, mint régen Dávidot, Salamont, Ezechiast, és az többi szent királyokat az istennek tiszteletinek oltalmazására, árvákuak, özvegyeknek gyámolítására, minekünk is egész országúl, három nemzetűl, megmaradásunkra, és ő Nagyságának is jó hírének nevének meszsze földre kiterjesztetésére. Amen.

Conditiones,

quibus mediantibus illustrissimus dominus dn. Georgius Rakoci junior ad futurum suum principatum se adstrinxit.

Conditio I.

Mivel az uemes ország ő nagyságát az mi mostani kegyelmes urunk fejedelmünk ő nagyságának, úgy miut az ő nagy-

sága szerelmes atyjának, (melyet az úristen ő felsége messze halasszon), holta után való fejedelemnek eligálta és választotta, hogy az míg az úristen ő nagyságát élteti, úgy mint mostani kegyelmes urunkat fejedelmünket ő nagyságát, addig ez mostani újonnan választott iffiú kegyelmes urunk ő nagysága az országnak semminémű gubernálásában, directiójában, és akarmiben is, az mi az ő nagysága szerelmes atyjának, mostani kegyelmes urunknak fejedelmünknek ő nagyságának böcsületit, méltóságát, authoritását megbántaná, sértené, és ellene lenne, magát az ő nagysága kegyelmes consensusa, akaratja s parancsolatja nélkül nem immisceálja, nem ingerálja, és valamíg az úristen ő felsége ő nagyságát, az mostani kegyelmes urunkat fejedelmünket élteti, ehez tartja magát, és ez ellen is nem vét semmiben is ő nagysága.

Conditio II.

Mivel Bethlen István uram ő nagysága igaz legitime eligáltatott s inauguráltatott fejedelem volt, ő nagyságának minden collatióit, donatióit, inscriptióit, annuentiáit, valamelyek legitime emanáltattak, ha kik olyanok vannak, intacte et illibate megtartja és meghagyja azokban.

Conditio III.

Hogy az fényes portától soha semmi időben el nem szakad, sem az országot elszakasztani nem igyekezik, hanem mindenekből kedvét keresi, és ahoz illendő obsequiumát praestálja; Erdélynek az török császárral való régi frigyét intacte megtartja, és az portára járandó követeket is az előbbi dicséretes fejedelmeknek szokások szerint expediálja.

Conditio IV.

Hogy sem római császár ő felsége, sem egyéb keresztyén fejedelmek és szomszéd országok ellen hadat ő nagysága offensive, ha okot nem adnak reá, nem indit, hanem az jó békességet minden tehetségével oltalmazza.

Conditio V.

Hogy mindeneket személy válogatás nélkül az régi recepta religiókban és azoknak szabados exercitiumokban megtart, és másokkal is megtartat, és egyik religión való ecclesiákra is hatalmasúl nem küld és el nem foglaltatja ő nagysága, religióknak respectusáért is senkit is haza fiai közzül meg nem vét, hanem ebből minden személy válogatás és discretio nélkül az boldog emlékezetű *fejedelemnek* dicséretes példáját követi, tud-

[illegible]

[illegible]

[illegible]

VII.

[illegible]

VIII.

[illegible]

Conditio IX.

[illegible]

Conditio X.

Hogy az tanácsi rendnek és országos gyülésekben is mindeneknek szabados voxot enged mindenféle panaszolkodás igasságoknak előszámlálására.

Conditio XI.

Hogy az fejérvári gyűlésben végeztetett uniónak conditióit minden czikkelyében fogyatkozás nélkűl ő nagysága megtartatja.

Conditio XII.

Hogy valakik egyebek veszedelmére s hazánk szabadságának romlására ártalmas tanácsot adnának ő nagyságának, azok ellen az előbbeni articulus observáltassék, anni 1613.

Conditio XIII.

Az országnak közönséges és egyenlő akaratból való végezésit, articulusit, maga is megtartja s másokkal is megtartatja, szegénynek, boldognak, személy válogatás nélkűl igaz törvényt szolgáltat; az sententiáknak executiójokat nem impediálja, és terminuskor semminémű causáiban az fiscusnak ben nem űl; egyéb causákban mindazáltal ben űlhet ő nagysága, de úgy, hogy az ő nagysága méltóságos személye eleiben való appellatiók ezzel ne interturbáltassanak.

Conditio XIV.

Minthogy mind az magyar natio s mind penig a szász uraink s atyánkfiai magok natiójokból szoktanak magoknak főtiszteket, ispánokat választani; az székelség nem utolsó tagja lévén ez szegény hazának: ő nagysága kapitánokat, királyibírákat, generalisokat, magok nemzetéből állókat és köztök lakókat adjon közikben; meg maradván mindazáltal mindenekből az fejedelmeknek jurisdictiója és méltósága. Az királybíráknak penig választások specifice csakugyan ő kegyelmek székinek szabadságán álljon. Főispánokat is az magok vármegyéjekből valókat adjon ő nagysága.

Constitutiones regni.

Articvlvs I.

Czégéres vétkekben vakmeröképen élöknek megbüntetésekben micsoda processust kellessék követni, végeztetik.

Az mi az Nagyságod kegyelmes első propositióját illeti, némely czégéres vétkekben élő gonosz lelkiismeretű embereknek állapatjokról, nem akarván mi is egész országúl azoknak vétkekért az istennek súllyos következhetendő büntetését magunkra vonni, végeztük egész országúl, három nemzetűl, hogy az olyanoknak, nevezet szerint penig Cseréni György és Andrásfalvi Bíró István, többen is, az kik olyanok volnának, citáltassanak azon vármegyében lévő tiszt uraiméktól, az hol laknak,

azon tereh viselésre igérik magokat. Nagyságodnak könyörgünk, legyen contentus vele.

Az taxás városok adaja.

Kolosvár ád	fl. 2400.
Várad ád	fl. 1800.
Fehérvár ád	fl. 200.
Bánfi-Hunyad ád	fl. 200.
Udvarhely ád	fl. 260.
Kézdi-Vásárhely ád	fl. 180.
Szepsi-Szent-György ád . . .	fl. 150.
Illyefalva ád	fl. 150.
Egeres ád.	fl. 125.
Nagy-Almás	fl. 100.

Articvlvs IV.

Az végházak építésére tartozó gratuitus labor helyett kapuszám után való subsidium.

Az végházaknak is építését igen szükségesnek látjuk lenni kegyelmes urunk; hogy azért azokra is lehessen valami provisiónk, ígérünk Nagyságodnak azoknak is épétésekre két forintot minden kapuról. És mivel hogy annak administrálása rövidgyebb időt kíván: az adónak első terminusán, hoc est 1. Junii, integraliter készek lészünk az Nagyságod tárházában beszolgáltatni. Az partiumbéli uraink s atyánkfiai is az szász urainkkal s atyánkfiaival egyetemben, hasonlóképen az székely uraink is, kiknek ő kegyelmek közzűl az vármegyéken jószágok vagyon, ezen tereh viselésre ígérik magokat. Nagyságodnak könyörgünk, légyen contentus vele, és szekérbéli gratuitus laborral ne bántson bennünket.

Az taxás városok gratuitus labor helyett való pénzbéli subsidiumok.

Kolosvár ád	fl. 400.
Fejérvár ád	fl. 150.
Bánfi-Hunyad ád	fl. 100.
Udvarhely ád	fl. 100.
Kézdi-Vásárhely ád	fl. 100.
Szepsi-Szent-György ád . . .	fl. 70.
Illyefalva ád	fl. 70.
Egeres ád	fl. 70.
Nagy-Almás ád	fl. 70.

Articvlvs XV.

Az Kraszna vizének Székelyhíd felé való ásásának jobb helyben való lételére, hogy oculatorok bocsáttassanak, decernáltatik.

Az mi az Kraszna vizének ásását illeti, noha kegyelmes urunk ez elmúlt esztendőben arról immár deliberáltunk, melyet mostan is in vigore hagyunk: mindazonáltal Nagyságod kegyelmességéből újolag commissariusit bocsátván oculálják, revideálják, és az hol illendőbb s alkalmatosabb lészen, Nagyságod a vizet arra ásattathatja és bocsáttathatja. Az oculata revisióra pedig Nagyságod kegyelmességéből rendeljen és destináljon oly napot, melyre az ott közel való portionatus urak is érkezhessenek reá. Nagyságodnak megszolgáljuk mint kegyelmes urunknak.

Nos itaque, praemissa supplicatione dominorum regnicolarum trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, benigne exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulus, nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris de verbo ad verbum, sine diminutione et augmento vel variatione aliquali, inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta, ratos, gratos, et accepta habentes, approbavimus, ratificavimus, et confirmavimus; offerentes nos benigne, quod praemissa omnia, in omnibus punctis, clausulis et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios quoslibet observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, et ratificamus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in civitate nostra Alba-Julia, die decima quarta mensis Maii, anno domini millesimo sexcentesimo quadragessimo primo.

G. Rakoci m. p.

(P. H.)

Nyomtatott példánya, a fejedelem pecsétjével és aláírásával *az erd. Muzeumban (Jos. Com. Kemény Codex Authent. Art. Diuet. Trans. IV. köt.)* — Másik példánya a fejed. pecséttel és lectával *ugyanott (a Dónáth-gyüjteményben.)*

XXXVIII.

1642. febr. 10.

Az egri püspök levele a császárhoz, melyben aggodalmát fejezi ki, hogy az erdélyi országgyűlés ily szokatlan időben hivatott össze.

Scrma Caes. ac Regia Mttas dne dne celm^me^.

Non dubito Mtti Vrae Scrmae aliunde etiam innotuisse, indicta a principe Transylvaniae comitia in diem decimum sextum praesentis mensis Februarii; causas conventus quem alioquin ad initium mensis Maii habiturus erat, intempestive anticipati, reddit, quod ad praesentem nostrum cum Turcis tractatum ex mandato Turcico suum ablegatum mittere debeat. Esse nonnullos, qui sententiam in causa gravissima mereantur, nec deesse alia, quae calamo committi nequeant, ipsis oretenus insinuanda. Ad praesentem quidem tractatum ipsius nuntii, neque necessarii sunt, neque si mittantur adesse in tempore amplius poterunt. Reperiet etiam aliquos, si volet, quos plectat in bonis, quibus semper avare inhiat, imo etiam invita, cum non defuerint, qui intolerabile jugum ipsius apud Turcas querulose detulerint. De rebus, quae calamo committi non possunt, suspicari si non omnino licet, attendere tamen et vigilare non oberit, bene ponderatis etiam iis, quae residens Mttis Vrae Constantinopoli de misso ad ipsum ex porta Capucci bassa, occultisque nuntiis scribit ac servitio quodam postulato cum promissione successionis filii in principatu, si Turcis eatenus morem gesserit.

Meo tenui iudicio non abs re foret in imminenti cum Gallis ac Svecis pacis tractatu attendere, si quid cum principe ibidem tractetur, experti sumus eiusmodi conventus, novas ac perniciosas collusiones ac ligas non semel genuisse.

In negotio restitutionis pagorum dedititiorum, adhuc difficillimos se se Turcae exhibere pergunt, tentavi ego Capussi bassam promissionibus pecuniariis, aditum quidem reperi commodum, et non levem erga numera affectum, verum pagorum restitutionem sibi prorsus impossibilem esse constanter affirmat; in aliis, signanter vero, ut supersedeat a praetensione plurium adhuc pagorum iuxta Sulimanni canonem, quos urgere parant, offert se, dummodo emolumentum ac praemium sperare liceat. Si Mtti Vrae Scrmae ita videretur, posset forte ipsi quidpiam promitti iuxta servitii quod praestiterit proportionem,

ac nonnisi secuto eventu. Servet Deus Mttem Vram Scrmam etc. Conaronii die 10. Februarii 1642.

Mttis Vrae Scrmae

humillimus capellanus
Georgius Lippay
episcopus Agriensis m. p.

Külczim: Scmae Romanorum Imptriae ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae etc. Regiae Mtti ect. dno dno clmtmo.

(Eredetije a m. kir. országos levéltárban.)

XXXIX.

1642. marcz. 6.

A fehérvári országgyűlés irományai közül.

Az erdélyi rendek felírata a szultánhoz, melyben II. Rákóczy György megválasztását tudatják.

(L. Török-Magyarkori Államokmánytár VII. 383—5.)

XL.

1642. febr. 16—marcz. 9.

A fehérvári országgyűlés törvényei.

Nos Georgius Rakoci dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis: quod spectabiles, magnifici, generosi, egregii, et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis, ad diem 16. mensis Februarii, anni domini millesimi sexcentesimi quadragesimi secundi, in civitate nostra Alba Julia ex edicto nostro celebratis congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos, in eisdem comitiis paribus ipsorum votis et unanimi consensu conclusos, supplicantes nobis humilime, ut nos universos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos et accepta habentes, benigne approbare, ratificareque dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est:

Articuli universorum dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae,

et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis in civitate Alba Julia ad diem 16. mensis Februarii, anno domini 1642. indictis, celebratis, conclusi.

Praefatio.

Hálát adnak az statusok istennek az mostani kegyelmes urok fejedelmek idejebéli békességes állapatért, melyben az közönséges gyülésre convocáltatván, az országnak egyéb szükséges dolgai között következendő új fejedelem választása felől egyenlő értelemmel s csendesen tractálhatnának; kinek kévánnak egésséget, hoszszú életet, boldog szerencsés birodalmot.

Buzgóságos szívből származott hálaadással tartozunk kegyelmes urunk fejedelmünk az mindenható felséges bölcs istennek, hogy ő felsége Nagyságodat véghetetlen atyai gondviseléséből ilyen terhes és súlyos gondjai között is, mind fejedelemségének idejétől fogva, emberi reménség kűvől szegény hazánkkal és nemzetünkkel egyetemben csendes és békességes állapotban megtartott, és abban is alkalmatosságot mutatott ő felsége Nagyságodnak, hogy ez mostani generalis gyűlésre is ilyen szép alkalmatossággal convocáltatott bennünket. Bizonyára méltán mondhatjuk mi is az szent Dáviddal egyetemben: békességgel aluszunk és elnyugszunk, mert az úr ád minekünk bátorságos lakást. Könyörögvén azon ő felségének, hogy Nagyságodat ennekutánna is, mind az mi kegyelmes aszszonyunkkal és szerelmes fiaival egyetemben, boldog hoszszú esztendőkig éltesse, szerencséltesse és tartsa meg, igazgatván mindenekben szent lelkének általa szegény hazánknak csendes békességes állapatban való megmaradására és oltalmazására.

Ezek után, kegyelmes urunk, az Nagyságod közinkben küldött kegyelmes propositióját, alázatoson vévén, az mellett Nagyágodnak egész tanácsúr hívei által való izenetit is, és kegyelmes intését is megértettük, hogy tudni illik, noha az úristennek jó voltából mostan Nagyságod egésséges állapatban vagyon, mindazonáltal Nagyságod is az közönséges halandóság alá vettetett ember, és ez világból való kiköltözésének óráját nem tudja. Hogy azért akkor is, mikor az úristen az Nagyságod óráját elhozza, ez mi szegény hazánk dolga amaz veszedelmes interregnumnak állapatjára ne jutna, ennek akarván idején elejit venni bizonyos successornak szabad választásunk szerint való rendelésével, commendálta azért Nagyságod erre az méltóságos állapatra, úgy mint Nagyságod successorának, mostani váradi kapitányát, szerelmes fiát, az tekéntetes és nagyságos Rákóczi György urunkat. Mi is azért kegyelmes urunk egész országúl, három nemzetűl, előttünk viselvén azt,

minémű veszedelmes légyen az interregnumban való állapat, melyet gyakorta országúl magunkon keservesen megéreztünk és tapasztalhatóképpen megláttunk, hogy abbéli veszedelmét szegény hazánknak eltávoztathatnók, és mind magunknak s mind maradékinknak csendes békességes állapatját megerősíttethetnők, Nagyságodnak reánk országúl még jövendő időre való elmélkedését és atyai gondviselését magunkban szorgalmatosan ponderálván, és accedálván az Nagyságod atyai commendatiója is, igen szükségesnek látjuk lenni, hogy ez mostani békességes állapatban az Nagyságod successora felől deliberálnánk. Ő nagyságát azért Rákóczi György urunkat egész országúl, három nemzetűl, mind az partiumban lévő urainkkal s atyánkfiaival egyetemben, egyenlő egy értelemből, egy szűvel lélekvel, ennek az szegény hazának libera electiója, voxa szabad választása és ez alább megírt condítíók szerint, kikre már hittel is kötelezte ő nagysága magát, jövendőbéli fejedelmünknek, urunknak és Nagyságod után való successornak, választottuk.

Ezt mindazonáltal hozzá tévén, hogy az míg isten Nagyságodat élteti, (kit hosszú ideiglen szívünk szerint kévánunk) valami az Nagyságod fejedelmi méltóságához való állapatok, azokban ő nagysága magát ne immisceálja, semminémű jurisdictiót és gubernatiót magának az Nagyságod híre, kedve s akaratja nélkűl ne vendicáljon ez országban; holott még az úristen Nagyságodat élteti, ez országnak plenaria gubernatiója, administratiója csak Nagyságodé lészen.

Kérvén azon az mindenható felséges bölcs istent, hogy ő nagyságát éltesse, szerencséltesse, tartsa és oltalmazza meg minden gonosz ügyek ellen, hoszszú, boldog, kévánatos esztendőkig, tegye hasznos fejedelemmé, és ruházza fel ő felsége szent lelkének általa értelemmel, okossággal, bölcsességgel, tudománynyal, fejedelmi bátorságnak lelkével, mint régen Dávidot, Salamont, Ezechiast, és az többi szent királyokat az istennek tiszteletinek oltalmazására, árváknak, özvegyeknek gyámolítására. minekünk is egész országúl, három nemzetűl, megmaradásunkra, és ő Nagyságának is jó hírének nevének meszsze földre kiterjesztetésére. Amen.

Conditiones,

quibus mediantibus illustrissimus dominus dn. Georgius Rakoci junior ad futurum suum principatum se adstrinxit.

Conditio I.

Mivel az nemes ország ő nagyságát az mi mostani kegyelmes urunk fejedelmünk ő nagyságának, úgy mint az ő nagy-

sága szerelmes atyjának, (melyet az úristen ő felsége messze halasszon), holta után való fejedelemnek eligálta és választotta, hogy az míg az úristen ő nagyságát élteti, úgy mint mostani kegyelmes urunkat fejedelmünket ő nagyságát, addig ez mostani újonnan választott ifiú kegyelmes urunk ő nagysága az országnak semminémű guberuálásában, directiójában, és akarmiben is, az mi az ő nagysága szerelmes atyjának, mostani kegyelmes urunknak fejedelmünknek ő nagyságának böcsületit, méltóságát, authoritását megbántaná, sértené, és ellene lenne, magát az ő nagysága kegyelmes consensusa, akaratja s parancsolatja nélkül nem immisceálja, nem ingerálja, és valamíg az úristen ő felsége ő nagyságát, az mostani kegyelmes urunkat fejedelmünket élteti, ehez tartja magát, és ez ellen is nem vét semmiben is ő nagysága.

Conditio II.

Mivel Bethlen István uram ő nagysága igaz legitime eligáltatott s inauguráltatott fejedelem volt, ő nagyságának minden collatióit, donatióit, inscriptióit, annuentiáit, valamelyek legitime emanáltattak, ha kik olyanok vannak, intacte et illibate megtartja és meghagyja azokban.

Conditio III.

Hogy az fényes portától soha semmi időben el nem szakad, sem az országot elszakasztani nem igyekezik, hanem mindenekből kedvét keresi, és ahoz illendő obsequiumát praestálja; Erdélynek az török császárral való régi frigyét intacte megtartja, és az portára járandó követeket is az előbbi dicséretes fejedelmeknek szokások szerint expediálja.

Conditio IV.

Hogy sem római császár ő felsége, sem egyéb keresztyén fejedelmek és szomszéd országok ellen hadat ő nagysága offensive, ha okot nem adnak reá, nem indit, hanem az jó békességet minden tehetségével oltalmazza.

Conditio V.

Hogy mindeneket személy válogatás nélkül az régi recepta religiókban és azoknak szabados exercitiumokban megtart, és másokkal is megtartat, és egyik religión való ecclesiákra is hatalmasúl nem küld és el nem foglaltatja ő nagysága, religióknak respectusáért is senkit is haza fiai közzül meg nem vét, hanem ebből minden személy válogatás és discretio nélkül az boldog emlékezetű fejedelemnek dicséretes példáját követi, tud-

ván azt, minémű hasznos megmaradására volt mind ő felségének mind penig hazánknak ebbeli cselekedete.

Conditio VI.

Hogy hazánknak mostani első rendeit, tanácsit, érdemes tisztviselőit állapatjokban, tisztekben, hivataljokban az kik megakarnak maradni, ő nagysága megtartja, és semmi üdőben az hasznos hazafiait más idegenért hátra nem veti, hanem azoknak tanácsokkal és szolgálatjokkal él, kinek kinek az ő állapatja szerint való böcsületit megadja illendőképpen. és hogy alatta valói közzűl is hazafiait senkinek becsületlenséggel illetni nem engedi. Annak felette, hogy belső és külső országos dolgokat, az két császárhoz vagy több szomszéd országokkal való confoederatiókat tanácsi híre nélkűl nem cselekeszik, sem az országhoz tartozó birodalmakban semminémű erősségeket, fortalitiumokat, végházakat, azoknak határit, semminémű praetextus alatt el nem igéri, sem idegeníti, hanem az végházakban is hasznos hazafiait tart.

Conditio VII.

Hogy urakat, nemeseket, kerétett és mező várasokat, szászságot és székelséget, régi és minden legitime emanáltatott privilegiumokban, donatiójokban, annuentiájokban, inscriptiójokban megtart az András király decretumának continentiája szerint.

Conditio VIII.

Hogy soha senkit, senkinek vádlására, úri, nemes és egyéb szabadságban élő rendek közzűl, törvény előtt nem arestáltat semmi szín és mód alatt, hanem legitima citatione mediante juris ordine convictum et aggravatum, és semmi violentiákat akarkiktől is alatta valói közzűl senkin exercealni nem enged; hanem ebből az utólszori fejérvári gyűlésben és az üdvözűlt fejedelem inauguratiójakor emanáltott erről való articulus observáltassék, anni 1613.

Conditio IX.

Hogy az országnak libera electióját teljes életében semmi úton nem impediálja, hanem azt az országnak integre megtartja és senkire az fejedelemséget nem transferálja, sem arról ország híre nélkűl senkivel nem tractál.

Conditio X.

Hogy az tanácsi rendnek és országos gyűlésekben is mindeneknek szabados voxot enged mindenféle panaszolkodásoknak és igasságoknak előszámlálására.

Conditio XI.

Hogy az fejérvári gyűlésben végeztetett unionak conditióit minden czikkelyében fogyatkozás nélkül ő nagysága megtartatja.

Conditio XII.

Hogy valakik egyebek veszedelmére s hazánk szabadságának romlására ártalmas tanácsot adnának ő nagyságának, azok ellen az előbbeni articulus observáltassék, anni 1613.

Conditio XIII.

Az országnak közönséges és egyenlő akaratból való végezésit, articulusit, maga is megtartja s másokkal is megtartatja, szegénynek, boldognak, személy válogatás nélkül igaz törvényt szolgáltat; az sententiáknak executiójokat nem impediálja, és terminuskor semminémű causáiban az fiscusnak ben nem űl; egyéb causákban mindazáltal ben űlhet ő nagysága, de úgy, hogy az ő nagysága méltóságos személye eleiben való appellatiók ezzel ne interturbáltassanak.

Conditio XIV.

Minthogy mind az magyar natio s mind penig a szász uraink s atyánkfiai magok natiójokból szoktanak magoknak főtiszteket, ispánokat választani; az székelség nem utolsó tagja lévén ez szegény hazának: ő nagysága kapitánokat, királyibírákat, generalisokat, magok nemzetéből állókat és köztök lakókat adjon közikben; meg maradván mindazáltal mindenekből az fejedelmeknek jurisdictiója és méltósága. Az királybíráknak penig választások specifice csakugyan ő kegyelmek székinek szabadságán álljon. Főispánokat is az magok vármegyéjekből valókat adjon ő nagysága.

Constitutiones regni.

Articvlvs I.

Czégéres vétkekben vakmerőképen élőknek megbüntetésekben micsoda processust kellessék követni, végeztetik.

Az mi az Nagyságod kegyelmes első propositióját illeti, némely czégéres vétkekben élő gonosz lelkiismeretű embereknek állapatjokról, nem akarván mi is egész országúl azoknak vétkekért az istennek súllyos következhetendő büntetését magunkra vonni, végeztük egész országúl, három nemzetűl, hogy az olyanoknak, nevezet szerint penig Cseréni György és Andrásfalvi Biró István, többen is, az kik olyanok volnának, citáltassanak azon vármegyében lévő tiszt uraiméktól, az hol laknak,

ad primam ipsorum sedem judiciariam, és azon széken ante alias omnes causas leváltassék dolgok, servatis tamen de jure servandis; szabad légyen penig az vármegye tiszteinek akarmelyiknek is prosequálni, és ha melyik elindítja s ad summum fél esztendeig nem continuálja, nem prosequálja, az directorral szabadoson prosequáltathassa Nagyságod. Ha pedig az tisztek keresnék is, az ország végezése szerint az fiscus igassága megmaradjon abból az 1635. esztendőbéli kilenczedik articulus szerint.

Articvlvs II.

Az pöröknek eligazításában az terminusokon és egyébkor is törvénykor az fejedelem ben ülhet, fiscus causái discussiójún kivül.

Kegyelmes urunk, mivel az nemes ország ennek előtte kívánta volt Nagyságodtól, hogy Nagyságod semminémű causákban terminuskor és egyéb időkben is ben ne ülne törvénykor: mostan azért bizonyos respectusokra nézve végeztük és concludáltuk egész országúl, három nemzetűl, hogy Nagyságod, az fiscus causáin kivűl, az privata personák causáiban ben ülhessen, azoknak discursusit érthesse és hallhassa Nagyságod, úgy mindazonáltal, hogy az Nagyságod méltóságos személye eleiben való appellatiók ezzel ne interturbáltassanak.

Articvlvs III.

Az fejedelem és ország közönséges szükségére kapuszám után bizonyos somma pénz ígértetik, az taxás városok esztendőnként való szokott adajokval egyetemben.

Nem tagadhatjuk, kegyelmes urunk, szegénységinknek sok rendbéli fogyatkozásokat, holott ez elmúlt esztendőbéli árvíz búzájokban, gabonájokban, sok helyeken sok károkat tött. Mostan is az alkalmatlan téli időnek mivoltához képest mit remélhetünk, csak az jó Isten tudja; marhájok is halton hal. Mindazáltal, hogy Nagyságodnak meg meg ne fogyatkozzunk, igérünk Nagyságodnak minden rendbéli szükségeire ez elmúlt esztendőbéli contributio szerint kapu szám után az két rendbéli adózásra húsz forintot, az előbbeni szokás szerint négy rendbéli terminusokon, úgy mint az Szent György napinak felét ad 1. Junii, felét ad 1. Augusti, az Szent Mihály napinak felét ad 1. Octobris, felét ad 1. Decembris, az Nagyságod tárházában beszolgáltatni. Az partiumbéli uraink s atyánkfiai is az szász uraink s atyánkfiaival egyetemben ezen tereh viselésre igérik magokat. Hasonlóképen az székely uraink s atyánkfiai is, kiknek ő kegyelmek közzűl az vármegyéken jószágok vagyon,

azon tereh viselésre igérik magokat. Nagyságodnak könyörgünk, legyen contentus véle.

Az taxás városok adaja.

Kolosvár ád	fl. 2400.
Várad ád	fl. 1800.
Fehérvár ád	fl. 200.
Bánfi-Hunyad ád	fl. 200.
Udvarhely ád	fl. 260.
Kézdi-Vásárhely ád	fl. 180.
Szepsi-Szent-György ád . . .	fl. 150.
Illyefalva ád	fl. 150.
Egeres ád.	fl. 125.
Nagy-Almás	fl. 100.

Articvlvs IV.

Az végházak épitésére tartozó gratuitus labor helyett kapuszám után való subsidium.

Az végházaknak is épitését igen szükségesnek látjuk lenni kegyelmes urunk; hogy azért azokra is lehessen valami provisiónk, igérünk Nagyságodnak azoknak is épétésekre két forintot minden kapuról. És mivel hogy annak administrálása rövidgyebb időt kíván: az adónak első terminusán, hoc est 1. Junii, integraliter készek lészünk az Nagyságod tárházában beszolgáltatni. Az partiumbéli uraink s atyánkfiai is az szász urainkkal s atyánkfiaival egyetemben, hasonlóképen az székely uraink is, kiknek ő kegyelmek közzűl az vármegyéken jószágok vagyon, ezen tereh viselésre igérik magokat. Nagyságodnak könyörgünk, légyen contentus véle, és szekérbéli gratuitus laborral ne bántson bennünket.

Az taxás városok gratuitus labor helyett való pénzbéli subsidiumok.

Kolosvár ád	fl. 400.
Fejérvár ád	fl. 150.
Bánfi-Hunyad ád	fl. 100.
Udvarhely ád	fl. 100.
Kézdi-Vásárhely ád	fl. 100.
Szepsi-Szent-György ád . . .	fl. 70.
Illyefalva ád	fl. 70.
Egeres ád	fl. 70.
Nagy-Almás ád	fl. 70.

Articvlvs V.

Az oláh püspök paraszt tudatlanokat papokká ne csinálljon tiszti vesztése alatt; ha kiket ilyeneket paraszt jobbágyokból csinált, azokat is papságoktól megfosztván tartozzék földes uroknak kezekhez visszabocsátani azon büntetés alatt.

Kegyelmes urunk, fejedelmünk, honnan vévén az oláh püspök authoritást magának, nem tudjuk, de ekkédiglen is sok rendbéli atyánkfiainak írás-tudatlan oláh jobbágyokból kik teljességgel csak parasztok, és az urok szolgálatjokat kerengik, fizetésért oláh papokat csinált belőlök. Végeztük azért az Nagyságod kegyelmes tetszéséből is, hogy az olyan tudatlan paraszt oláh jobbágyokból ezután semmi szín és praetextus alatt ne mérészeljen papokat tenni, sub amissione officii; az kiket penig ekkédig is olyanokat tött volna papokká, azokat is mox et de facto, levévén az papságot rólok, bocsássa földös uroknak kezekben, sub eadem poena.

Articvlvs VI.

Hunyad vármegyében nemes fundusra szállott muntyánok vakmerő latorságok refraenáltatása.

Az Hunyad vármegyebéli atyánkfiai is jelentik kegyelmes urunk, hogy laknának vármegyéjekben oly muntyán emberek, kik feleségek után nemes funduson lakván, nemességnek praetextusa alatt minden gonoszságot, lopást, gyilkosságot, tolvajlást megcselekesznek; ha perleni kezdnek vélek, csak előbb állnak. Végeztük azért és concludáltuk, hogy az ilyenekről observáltassák az 1624. esztendőbéli articulus, hoc addito, az kiknek csak zálogjok is nem találtatik, comperta rei veritate, nem valami suspicióra, törvényig arestáltathassák, ha elegendő kezeseket nem állathatnak.

Articvlvs VII.

Máramarosban az Kún László uram jószágában is az tisztek inquirálhassanak, úgy mint az másokéban.

Az máramarosi atyánkfiai jelentik kegyelmes urunk, hogy Kún László uram Máramarosban lévő jószágát nem engedi hogy az tisztek inquirálják tempore inquisitionis. Végeztük azért, hogy erről observáltassék és confirmáltassék az 1633. esztendőbéli 24. articulus, csak hogy az más emberek jószági is ezen articulushoz tartsák magokat.

Articvlvs VIII.

Az máramarosi nemességet postaló adással ne bántsák; az szegénységnek is marháját tovább régi szokott ususnál az posták ne vigyék.

Ugyan az mármarosi atyánkfiai között járó postáknak insolentiájokról is végeztük kegyelmes urunk, hogy az nemes embereket postaló adással ne bántsák; az köztök lévő szegénységnek is lovait, se ökreit, szekereit, ne vigyék tovább, mint az régi usus observáltatott köztök.

Articvlvs IX.

Az mely posták az várasiak postalovát, szekerét, rendelt helyeknél tovább vinnék, avagy az kik miatt az postalói elvész, és az kik postalovat szokott helyeken nem adnának, azoknak büntetések végeztetik.

Vannak sok panaszolkodások, kegyelmes urunk, az Kolosvár városi és több városbéli atyánkfiainak is, hogy postalovokat, szekereket, az terminált helyeknél tovább vinnék az posták, hol magoktól, hol szomszédos falubéliek kényszerítéséből. Végeztük azért az Nagyságod kegyelmes tetszéséből is, hogy mind az kolosvári és mind az több városbéli uraink részekről observáltassék az ország articulusa, és az posták tartsák ahoz magokat. Ha mely postája alá Nagyságodnak postalovat adnak, írják fel a nevét, s ha az szokott helynél tovább viszi s elveszti, találják meg az Nagyságod hopmesterét felőle; és hogy Nagyságod az postának hó pénzéből ígéri megfizettetni az lónak az árát, Nagyságodnak híven megszolgáljuk. Ha pedig az posta az lovat az szokott helyeken elhagyván, és annak az helynek bírája az maga terhét viselteti azzal az lóval és más posta alá adja s elvész az ló, annak az helynek bírája adja meg az árát. Az hol penig az postának kelletik elhadni az postalovat, azon helynek bírái tartozzanak adni az posta alá, sub poena ducentorum florenorum.

Articvlvs X.

Abrugy-bányai nemesek városi bíró előtt nemes örökségekről megfelelni nem tartoznak.

Abrugy-Bányán lakó nemes atyánkfiai instantiájokra végeztük, kegyelmes urunk, hogy nemesi szabadságok ellen semminémű örökségekről, házokról, földökről, ne tartozzanak az városi bíró előtt megfelelni, hanem kiknek mi competentiájok ellenek nemesi örökségek dolgából, keressék vármegye székin őket competens bírájok előtt: mivel magok is az abrugybányai választott polgárok jelen lévén, ennek consentiáltanak.

Articvlvs XI.

Nemes ember maga számára szántott földétől dézmát ne végyenek, az paraszt ember ellenben tartozzék adni: mindazáltal az paraszt ember is szántóföld nélkül teljességgel ne maradjon.

Sok nemes atyánkfiai jelentik, kegyelmes urunk, hogy az mely földeket magok számára szántanának, arról dézmát vennének rajtok. Végeztük azért, hogy arról observáltassék az 1624. esztendőbéli articulus, mely így vagyon: *Az nemes ember akarmely földet is ha megszánt maga számára, abból dézmát ne adjon; a paraszt ember e converso az mit megszánt, abból tartozzék dézmát adni.* Mindazáltal az paraszt ember is szántóföld nélkül teljességgel ne maradjon.

Articvlvs XII.

Az kik az szászság között fejedelem salvus conductusa nélkül erővel postalovat vennének és háborgatnák őket, és egyéb insolentiákat cselekednének, azoknak megbüntetésekben micsoda processus observáltassék.

Az szász uraink s atyánkfiai közt, kegyelmes urunk, ha valakik erővel vennének postalovakat, vagy csak postaló adásra is erőltetnék őket azonkivül, kik az Nagyságod salvus conductusával járnak, vagy valami insolentiákat cselekednének rajtok: végeztük egész országúl, három nemzetűl, hogy azokat az ő kegyelmek között való tisztviselők evocáltassák az erdélyi terminusra, akar gyűlésre, és több remedium nem adattatván benne, kétszáz forinton convincáltassanak; mellette lévén collateralis attestatiójok, intempestiváknak ne találtassanak; sőt azon falubeliekkel is bizonyíthassanak, az hol aféle patratum történik, és azon egy terminuson végső sententia pronunciáltassék ellenek. Ha kikkel azért valami böcsületet tésznek, az álljon az ő kegyelmek jó akaratján.

Articvlvs XIII.

Szász rendekkel való perlekedésnek módja.

Végeztük ezt is ugyan ő kegyelmek részéről, hogy az kik ő kegyelmekkel akarnak perleni terminusokon, az ország törvénye szerint communitást evocáljanak, nem egy privatus embert, holott erről privilegiumok extál; hanem ha ki privatus emberrel akar köztök perleni, coram competente judice keresse ott, az hol lakik. Ha penig egy privata personát evocálna valaki az táblára ő kegyelmek közzűl, eo facto in mortuo homagio convincáltassék.

Articvlvs XIV.

Maga majorságából kevés érő marhát ha az szegénység városokra viszen, czédula pénzzel az harminczadosok ne bántsák.

Végeztük ezt is, kegyelmes urunk, az Nagyságod kegyelmes tetszéséből is, hogy a mikor szegénységink városokban magok majorságokból valami kevés érő marhákat visznek eladni, az olyanokon az harminczadosok az régi jó usus ellen czédulapénzt ne vegyenek, hanem az előbbi régi jó usus observáltassék ebben is.

Articvlvs XV.

Az moldvaiak az mely Erdélyhez tartozó határt Beszterczén feljül eloccupáltanak, hogy viszontag recuperáltassék, az statusok decernálják.

Értjük kegyelmes urunk, hogy Beszterczén felűl, az hol az Dorna vize az Besztercze vizében szakad, mely az erdélyi és moldvai határt distingválja, az erdélyi határt innét az Besztercze vizén egynéhány moldvai emberek az moldvai határhoz akarják bírni; melyről Nagyságod is egynéhány úttal az moldvai vajdát főköveti által requiráltatván, igérte is volt magát, hogy azokot az oláhokat onnét semoveáltatja, melyet ez ideig is nem praestált. Mostan az nemes ország is azon dologról requirálni akarván az vajdát, végeztük országúl, három nemzetűl, hogy ha az vajda az nemes ország requisitiójára azokat az néhány oláhokat onnét nem akarja semoveálni, hanem régi ősinktől reánk maradott szegény hazánknak határit occupálni fogja, Nagyságod fejedelmi kegyelmességéből ne engedje occupálni, hanem azokat az occupatorokat omnibus modis et viis semoveáltassa onnét; Nagyságodnak alázatosan megszolgáljuk.

Articvlvs XVI.

Az tekéntetes és nagyságos ifjiu Rákóci György ország újonnan választott fejedelme hüségére az statusok magokat hüttel kötelezik.

Mivel immár, kegyelmes urunk, fejedelmünk, az nagy hatalmú istennek kegyelmességéből Nagyságod kegyelmes commendatiója szerént szerelmes fiát Rákóci György urunkat jövendőbéli fejedelmünknek választottuk: végeztük és concludáltuk egyenlő egy értelemből, hogy az kik itt ez mostani országgyülésen jelen vannak, ugyan itt mindjárást tartozzanak ő nagyságának homagiumokat praestálni; az kik penig jelen nem volnának is, székes helyeken első gyülésekben avagy törvényes székeknek napján tartozzanak praestálni, sub poena in articulis de hac re expressa.

Articvlvs XVII.

Az elabalienáltatott idegen kéznél való leveleket miképen kellessék másoktól recuperálni, és ha ki azokat az repetens félnek nem restituálná, azok ellen való processus végeztetik, mely levél acquirálás fiscust nem concernál.

Kegyelmes urunk fejedelmünk, látjuk sok szegény nemes atyánkfiainak, árváknak, özvegyeknek ebből való fogyatkozásokat, hogy vagy az disturbiumba vagy egyéb időben levelek abalienáltatván, és másoknak kezeknél volnának. Hogy azért kegyelmes urunk ebből is valami bizonyos processus observáltassék, végeztük az Nagyságod és bölcs tanácsi tetszésekből is, hogy az kik leveleket repetáltatják másoktól, és nem restituálják, evokáltatván az olyanokat az repetens fél az terminusra, ha az törvényben comprobáltatik, és juris ordine convincáltatik, hogy az levelek annál volnának s nem restituálná, vagy ha juramentumot ítélnének egynéhányad magával neki, és nem mentené meg magát az törvény ítéleti szerint, eo facto juxta contenta decreti part. prim. tit. 74. nemcsak evictornak, hanem ugyan debitornak pronunciáltassék, és tartozzék azt az peres jószágot megkeresni és meghozni. Ha pedig azt nem cselekedhetné, tartozzék annyi jószágot adni, az mennyit az leveleknek continentiája szerint acquirálnának attól, kinél az levelek volnának. Ebben pedig semmit az fiscus részéről nem értvén, mivel az fiscus leveleket nem szokott acquirálni, hanem abból az régi usust követi az fiscus.

Articvlvs XVIII.

Torda vármegyében Felsö-Jára nevö puszta telekről, se annak határiról az nyomot kiadni ne tartozzanak.

Torda vármegyében Felső-Járah nevő puszta praedium lévén, kegyelmes urunk, mikor valami ellopott marhának az nyomát az alsó-járai határra viszik, és azok az nyomot arra az felső-járaji praediumra viszik, ott resistalnak és tovább nem akarják vinni. Holott azért kegyelmes urunk, az az hely puszta, egy ember is nem lakja: végeztük egész országúl, hogy ha mely faluról arra az puszta helyre nyomot visznek, ott ne resistáljanak, hanem mind az puszta praediumon s mind az határán vigyék által az nyomot mindaddig, az míg követhetik, hogy íg az káros ember ne fogyatkozzék meg dolgában.

Nos itaque praemissa supplicatione dominorum regnicolarum trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium Hungariae ditioni nostrae subjectarum, benigne exaudita ex admissa, praescriptos universos et singulos articulos, nobis

modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris de verbo ad verbum, sine diminutione et augmento vel variatione aliquali, inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta ratos, gratos et accepta habentes, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus; offerentes nos benigne, quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios quoslibet observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, et ratificamus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in civitate nostra Alba-Julia die nona Martii, anno domini millessimo sexcentesimo quadragesimo secundo.

(P. H.)

Lecta.

Nyomatott példánya, melynek hátára van jegyezve: »Pro generoso domino domino Stephano Kalnaki de Keorispatak«, *az Erd. Muzeumban (a Domáth-gyűjteményben.* Másik példánya, hasonlóan a fejedelmi pecséttel és lectával, *ugyanott (Jos. Com. Kemény codex authent. art. diaet. Trans. IV. köt.)* Harmadik példánya a fejedelem pecsétjével s következő hátjegyzettel: »Generoso domino Stephano Lázár de Szaárhegy, sedium siculicalium Csyk, Gyergio, et Kászon supremo judici regio, domino patrono suo colendissimo, mittit Gabriel Ferencz m. p.« *ugyanott (dr. Ötvös Ágoston hagyatékában).*

XLI.

1642. jun. 20.

A fejedelem elrendeli, hogy Fejérvárott az országháza építéséhez hozzá fogjanak.

Georgius Rákóczy dei gratia princeps Transylvaniae partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes etc.

Spectabiles magnifici generose etc.

Salutem stb.

Mivel immár isten áldomásából az ország számára való háznak fundamentumának ásatásához hozzá akarunk kezdetni, ahoz ugyan feles számú gyalog emberek kivántatnak, hogy abban mentől hamarébb és jobb moddal procedáltathassunk, akartuk kegyelmesen intimálni Kegyelmeteknek, az mely ötven számu gyalog embereket vármegyéjéből rendelt az megirt szükségre, azokat ad diem vigesimum quintum praesentis mensis Junii, küldje ide Fejérvárra, egy viceszolgabirót is rendelvén mellőjök, aki reájok vigyázván, ide hozza őket, és gondot is viseljen reájok. Secus non facturi. Quibus in reliquo grato

Conclusio

praemissorum omnium.

Quas quidem praescriptas limitationum formulas, modo quo supra, ordinatas atque dispositas, et a nobis revisas, nos quoque praesentibus de verbo ad verbum sine variatione inseri et inscribi facientes, per omnia approbavimus et ratificavimus. Ac proinde universis et singulis, quorumcunque comitatuum officialibus, vicecomitibus, civitatum item, oppidorum et villarum judicibus praesentibus praecipientes committimus et mandamus, ut omnia ea superius limitata per quoslibet, quorum interierit, peregrinos et cives regni nostri commercia rerum forensium, operasque manuarias ac artes mechanicas intra ambitum ditionis nostrae exercentes, sub poena in articulis regni expressa, ab iis, qui contrarium fecerint, irremissibiliter exigenda, observari curent et teneantur. Quae omnia sicut a cujuscunque status et conditionis hominibus observari volumus, ita etiam approbamus et confirmamus praesentium vigore et testimonio literarum. Datum in civitate nostra Alba Julia die prima Augusti, anno domini millesimo sexcentesimo quadragesimo secundo.

Egykorú nyomtatott példánya *az Erd. Muzeumban (Mike Sándor gyűjteményében).* — Múlt századi egyszerű másolata *ugyanott (a Dómáh-gyűjteményben).*

XLV.

1642. aug. 27.

Homonnai János a császárnak: Rákóczyről hírket ír.

Scrma Caesarea Regiaque Mattas.

Domine domine clementissime.

Fidelitatis, ac humilium servitiorum meorum in gratiam Mttis Vrae Scrmae demissam oblationem. Fidelitas illa, quam Scrmae Mtti Vrae jurisjurandi etiam sacramento toties obligavi requirit a me, ut non tantum quae contra Mttem Vram malevoli certum moliuntur, sed illa etiam omnia hinc perscribam e quibus per euidentes coniecturas colligo, publice in hac inferiori Hungaria paci perniciem instare. Itaque sciat et velim credat Scrma Mttas Vra vicinum principem Transylvaniae nihil pacifici pro nobis meditari. Per omnes enim Transylvaniae comitatus, aliosque Siculorum districtus, unum quemque bello aptum, et stipendio etiam conductum graviter, et quidem sub poena capitis moneri curavit, ut simulac classicum insonuerit, ad arma ruant, et quo demandatum fuerit, expedite se

conferant. Gallici legati, vestibus et habitu polonico induti Munkachiensis dominii fines, adhibito numeroso Transylvanorum equitum comitatu, ad Leonardum Dorstensominum, Sueuici exercitus ducem his diebus transiverunt. Proclive est conjicere principem in civilis huius belli societatem illos pellexisse, et quidem grandibus promissis. Misit princeps idem, cum iisdem legatis, homines etiam suos, in castra Suecorum eo fine, ut eiusdem Sueuici belli apparatum, robur, et successus, qui contra serenissimum archiducem fiunt, quam exactissime peruestigent, ac reduces illinc referant. Si divinae majestati placebit victoriam ibi stare, pro Mtte Vra Scrma, ut est homo meticulosus, rerumque suarum amans, puto ipsum nihil moliturum, unde et rerum harum conscium, praeter se, uxorem, item ac consilii directorem Stephanum Kassay, habet neminem, itaque totum hunc apparatum obvelatum esse, ut si nihil contra Mttem Vram Scrmam moueat, et de neglecti huius sui conatus causis interrogetur, responsurus sit Valachiae principi se gratificaturum fuisse, si hoc milite is opus habuisset.

Actum etiam est cum vesirio Budensi, qui ex mandato portae paratus est sufficienti milite praesidiario succurrere. In campis Debreczeniensibus habet princeps tria circiter aut quatuor boum venalium millia, quae Viennam venum pelli curabit, quod quidem si fiet, evidens erit signum, nihil hostiliter ipsum hoc anno contra Mttem Vram Scrmam agressurum, siquidem hominis tenacitas non pateretur eorum pretium, si rebellaret interim, in periculum conjicere. Animi uno verbo fidelium Mttis Vrae Scrmae valde sunt hic consternati, ex eo quod nullus sit murus, cui vacillans eorum spes inniti possit. Ego, si quid accidat, cum conjuge, et liberis, in Poloniae confinem civitatem Praemisliam dictam me conferam, et illic impedimentis relictis, in persona ad Mttis Vrae Scrmae seruitia me expediam. Conducto etiam, si fieri poterit, aliquo milite polonico, ut eius opera, quod et parens meus fecerat, et mea recuperem, et Mtis Vrae quieti consulam. Ad haec ergo omnia utilius perficienda humillime rogo Mttem Vram Scrmam, ut mihi veterano clienti, licentiam, consilium, authoritatem, auxiliumque conferre dignetur, ut cum profusione bonorum meorum, vitam simul et sanguinem in Mttis Vrae fidelibus obsequiis gloriose effundam. Seruet deus Mttem Vram Scrmam, nobis omnibus, et quieti publicae diutissime superstitem. Datum Homonnae die 27. Augusti 1642.

Scrmae Caesarae Regiaeque Mttis

humilimus ac perpetuus subditus
Joannes Druget de Homonna
Comes m. p.

Külczím : Sermae Romanor. Imperat. ac Germaniae, Hung., Bohemiae etc. Regiae Matti etc. Domino dno clementissimo.

Hátán más kézzel : Ungerische Kanzler.

(Eredetije a m. kir. országos levéltárban.)

XLVI.

1642. october 15.

Máté vajda Rákóczynak : tudatja hogy a béke helyreállott.

Illustrissime ac celsissime princeps, domine et patrone nobis summis cum obsequiis colendissime.

Servitiorum meorum paratam commendationem.

Az szent isten Nagyságodat minden jókkal, boldog egészséggel áldja meg szerencsésen. Ez ideig is ide Bukurestben mulatván az jobb vigyázásnak okáért, immár bizonyos hírünk vagyon, hogy már az hadak mind általköltöztek az Dunán, és kiki hazájában takarodik, az basa is noha kevesedmagával maradt volt még hátra, de ő is eddig általment Smilnál; Konstantinápolyból is hála istennek jó híreink vannak, az mely kapuczi pasa az országunknak adajáért expediáltatott az portárúl, az is ma által költözött az Dunán Gyergyónál. Azért istennek legyen hála az békesség felől minden jó reménységgel vagyunk, az mi szomszédunk is, az ki mindenkor ártalmunkra igyekezett oly karban volt most, hogy midőn hallotta, hogy közelgetett az basa, maga mindenét felrakván, Jászvásárrúl oly nagy gyalázatosan takarodott Szucsva felé, mintha üzték volna, úgy futott az basa félelmitől, maga sem az portárúl sem az basától nem volt gonosz szándék reá, de ő ilyen módon mutatta hűségét mind portához, és basához. Az Nagyságod jó tanácsadását Nagyságodtúl, mint patronus uramtúl igen nagy jó néven vettük, és immán hogy isten az jó csendességet mutatta, népünket, az kik eddig is mind egyben voltak, hazájokban bocsátottuk. Éltesse isten Nagyságodat boldog egészségben. Datum ex aula nostra Bukurest 15. Octobris 1642.

Illustrissimae Celsitudinis Vestrae

vicinus servire paratus.

(Egykorú másolat a m. k. kamarai levéltárban.)

XLVII.

1642. october 24.

A szászok limitatiója.

Eladandó és vejendő műveknek és marháknak, kiknek materiájok Erdélyben terem, az mü kegyelmes urunk ő nagysága kegyelmes parancsolatjára az universitástól qualificáltatott limitatio.

Mészáros.

Egy öreg ökörbőrt gyártatlant legjobbat	fl. 2 d. 50.
Annál alább valót	fl. 2 d. 25.
Még is alább valót	fl. 2
Tehénbőrnek legjovát	fl. 2.
Alább valót	fl. 1 d. 75.
Az legalább valót	fl. 1 d. 50.
Az juhbőrt	d. 35.
Kecske- és czápbőrt	d. 50.
Esztendős tulok bőre	d. 40.
Ez ideü borjúbőrt	d. 20.
Harmadfü tulokbőrt	fl. 1.
Negyedfü tulokbört	fl. 1 d. 50.

Timár.

Egy kimüvelt öreg ökörbőrt . . .	fl. 3 d. 25.
Egy középszerüt.	fl. 3.
Még is alább valót	fl. 2 d. 65.
Az legjobb tehénbőrt	fl. 2 d. 75.
Középszerü tehénbőrt	fl. 2 d. 50.
Az legalább valót	fl. 2 d. 25.
Czáp- és kecskebőrt	d. 80.
Kosbőrt, juhbőrt.	d. 65.
Harmadfü tulokbőrt adjanak . . .	fl. 1 d. 40.
Negyedfü tulokbőrt	fl. 2 d. 15.
Az legjobb talpbőrt, cserest. . . .	d. 15.
Alább valót adjanak	d. 12.
Még is alább valót	d. 10.

Varga.

Egy öreg szekernyét, halásznak valót, kit az övökhöz szoktanak kötni, adjanak. .	fl. 2 d. 50.
Egy öreg, czombig érő, kocsisnak való szekernyét.	fl. 1 d. 25.

Annál kissebbet, az ki az térdét meghaladja egy araszszal, czápbőrből adjanak . . fl. 1 d. 35.
Borjúbőrből készíttetett szekernyét . . fl. 1.
Juhbőrből csinált sarut, ki az térdét meghaladja egy tenyérnével . . . . . d. 80.
Kecskebőrből csinált sarut, ki az térdét meghaladja egy tenyérnével . . . . . fl. 1.
Térdig érő szekernyét juhbőrből . . d. 65.
Egy talpas czipellőst kecskebőrből . . d. 50.
Egy pár czipellőst, parasztot, két talpast d. 40.
Aszszony embernek való rövid szárú sarut, a legjobbat, juhbőrből . . . . . d. 65.
Legalább valót . . . . . d. 45.
Aszszony embernek való rövid szárú sarut, kecskebőrből . . . . . d. 85.
Egy tizenhat esztendős inasnak való sarut d. 60.
Egy tizenhárom esztendős inasnak való sarut . . . . . d. 50.
Tiz esztendős gyermeknek . . . . d. 40.
Egy kocsisnak való öreg szekernyét fejeljenek . . . . . d. 50.
Juhbőrből csinált szekernyét fejeljenek d. 35.
Aszszony embernek való sarut tehénbőrből fejeljenek, két talpút . . . . . d. 40.
Aszszony embernek való sarut, egy talpút, vereset és feketét fejeljenek . . . . d. 45.
Aszszony embernek való sarut juhbőrből fejeljenek . . . . . d. 30.
Középszerű aszszony embernek való sarut kecskebőrből fejeljenek . . . . . d. 35.
Középszerű aszszony embernek való sarut juhbőrből fejeljenek . . . . . d. 28.
Két esztendős gyermeknek való sarut . d. 28.
Aszszony embernek való sarut, kecskebőrből csináltat, melynek az szára másfél singes . . . . . fl. 1 d. 35.
Nota. Ez ilyen sarut pediglen ne légyen szabad szolgálóknak megvenni és megviselni.
Kecskebőrből csinált aszszony embernek való sarut, melynek az szára egy singes. fl. 1.
Egy pár kordován csizmát, Erdélyben csináltat . . . . . fl. 1 d. 35.
Egy pár juhbőrből csinált csizmát . . d. 90.
Tizenöt esztendős gyermeknek való csizmát . . . . . d. 65.

Tiz esztendős gyermeknek való csizmát	d. 35.
Egy pár sólyát	d. 60.
Kecskebőrből csinált kapcza	d. 30.
Juhbőrből csinált kapcza	d. 25.
Egy pár csizmának csinálásától, mikoron z mester egyebet nem ád hozzá, hanem csak éllést, adjanak	d. 35.
Egy pár csizmának csinálásától, mikor z vargamester az talpat és béllésnek való őrt ád, adjanak	d. 50.
Egy csizma fejeléstől adjanak . . .	d. 60.
Egy csizmát, aszszony embernek valót, ikor az csináltató az bőrt adja, csináljanak	d. 35.
Egy aszszony embernek való, juhbőről csinált csizmát, mikoron az vargamester indent hozzá ád, fejeljenek	d. 22.

Szőcs.

Egy fő nestbőrt vegyenek az vadásztól .	fl. 2.
Középszerű nestet	fl. 1 d. 80.
Alább valót	fl. 1 d. 70.
Egy bik nestet	fl. 1 d. 25.
Alább valót, ...	fl. 1.
Alább valót, az aprajját	d. 80.
Egy egész rókabőrt	fl. 1 d. 20.
Középszerűt	fl. 1.
Legalábbvalót	d. 80.
Az hasi bárányborznek az jovát . . .	d. 4.
Az legjobb szék bárányborzt. . . .	d. 12.
Alább valót	d. 8.
Apró kecske bőrt, az jovát	d. 6.
Alább valót	d. 3.
Az szőcsnek való bőtös bőrt, azaz, az ely bárant másodszor megnyírtek, jót . .	d. 15.
Alább valót vegyék	d. 13.
Vad macskabőrt.	d. 8.
Nyúlbőrt.	d. 3.
Vidrabőrt, jót	fl. 1 d. 75.
Alább valót	fl. 1 d. 50.
Nérczbőrt	d. 35.
Görénybőrt	d. 5.
Hörcsökbőrt	d. 5.
Borzbőrt	d. 5.
Hiúzt, Erdélyben fogattatottat, az jovát	fl. 8.

Alább valót . . . . . fl. 7.
Annál alább valót . . . . . fl. 5.

Az szőcsmesterek mint adják művöket.

Egy jó mogyoró nestet csáválva . . fl. 2 d. 50.
Középszerű mogyoró nestet . . . . fl. 2 d. 25.
Az alább valót . . . . . fl. 1 d. 25.
Az bük nestet adják. . . . . fl. 1 d. 50.
Egy öreg gyártott farkasbőrt . . . fl. 1 d. 75.
Alább valót . . . . . fl. 1 d. 35.
Legalább valót . . . . . fl. 1 d. 20.
Egy rókabőrt, egészet, öreget adjanak . fl. 1 d. 65.
Egy róka hátat, nyakastól . . . . d. 90.
Egy róka mált, torkostól . . . . d. 60.
Egy róka mált, torka nélkűl . . . d. 50.
Egy jó róka torkát . . . . . d. 33.
Alább valót . . . . . d. 28.

Igy az alább valókat is az szerint kell elrendelni, kinek-kinek módja és feljül megírt árra szerint, úgy hogy az mely róka mál vagy hát alább való, azt olcsóbban is adják; de az szőcsöt, ha maga nem akarja, ne kénszerítsék az róka nyaka, torka lemetszésére.

Egy nest torkot adjanak . . . . d. 15.
Egy róka nyakat az szépit . . . . d. 60.
Alább valót . . . . . d. 40.
Nyak nélkűl az hátát . . . . . d. 30.
Egy hasi báránybőrt . . . . . d. 8.
Az legjobb szék báránybőrt. . . . d. 18.
Alább valót . . . . . d. 15.
Legalábbvalót . . . . . d. 12.
Apró kecskebőrt, jót . . . . . d. 9.
Az bőtös bőrt . . . . . d. 20.
Vadmacskabőrt . . . . . d. 16.
Nyúlbőrt. . . . . d. 9.
Vidrabőrt, jót . . . . . fl. 2 d. 25.
Nérczbőrt, az jovát . . . . . d. 40.
Gerénybőrt . . . . . d. 20.
Borszbőrt . . . . . d. 15.
Hörcsökbőrt . . . . . d. 12.
Hijúszbőrt, jót . . . . . fl. 12.
Alább valót . . . . . fl. 9.

Egy galléros, öreg, térkötőig érő bárány-bőr ködment, irhást, adjanak. . . . . fl. 2 d. 50.

Egy merő gallératlan ködmönt, térdig érőt . . . . . fl. 1 d. 80.
Egy kurta felmetszett ködment. . . fl. 1 d. 50.
Aszszony állatnak való ránczos ködment fl. 2 d. 25.
A ki posztó ruhát béleltet az szőcs bőrével, számlálja, hány bárányból megyen alája, adjon mindeniktől fel béllésével egyetemben . . . . . d. 25.
Ha penig az bélletőjé az bőr, adjon minden bőrnek az felvarrásától . . . . . d. 3.
Egy nyúlbőr gereznát, térdig érőt, ki ovettel prémezett . . . . . fl. 8.
Egy öreg hoszszú kecskebőrből csinált gereznát . . . . . fl. 2.
Rövidet, kecskebőrből csinált gereznát . fl. 1 d. 25.
Egy öreg, báránybőrből csinált hoszszú gereznát . . . . . fl. 4 d. 50.
Egy rövid, báránybőrből csinált gereznát fl. 2 d. 25.
Egy pár farkas keztyűt . . . . . d. 80.
Alább valót . . . . . d. 65.

Ha ki pedig ezen kivül frissebb, cziffrább müveket akar csináltatni, ki az limitatióját excedálná, alkodjék az szöcs mesterekkel.

Szíjgyártó mesterek.

Hat lóra való fejér nyomtatott hámokat, minden szerszámával, fékével együtt . . . fl. 20.
Ha az csináltató az bőrt maga megadja, de az mesteré hozzá való szerszámok, adjanak az csináltatásától . . . . . fl. 6.
Hat lóra való hámot, minden szerszámával fékével együtt, szironyost, cserest, és török czérnával szépen varrottat és jól készítettet adjanak. . . . . fl. 28.
Hat lóra való hámokat cserest minden szerszámával . . . . . fl. 19.
Egy cseres és vánkosos hámat, jót . . d. 60.
Timsóval kimüveltettet, ugyan arra az formára, jót . . . . . d. 50.
Paraszt hámokat, jó öregeket . . . d. 35.
Alább valót, fejért . . . . . d. 25.
Egy paraszt kocsis féket . . . . . d. 15.
Egy paraszt féket . . . . . d. 20.
Egy cseres, kocsis lóra való féket . . . fl. 1.

Annál kissebbet, az ki az térdét meghaladja egy araszszal, czápbőrből adjanak . . fl. 1 d. 35.
Borjúbőrből készíttetett szekernyét . . fl. 1.
Juhbőrből csinált sarut, ki az térdét meghaladja egy tenyérnével . . . . . d. 80.
Kecskebőrből csinált sarut, ki az térdét meghaladja egy tenyérnével . . . . . fl. 1.
Térdig érő szekernyét juhbőrből . . d. 65.
Egy talpas czipellőst kecskebőrből . . d. 50.
Egy pár czipellőst, parasztot, két talpast d. 40.
Aszszony embernek való rövid szárú sarut, a legjobbat, juhbőrből . . . . . d. 65.
Legalább valót . . . . . d. 45.
Aszszony embernek való rövid szárú sarut, kecskebőrből . . . . . d. 85.
Egy tizenhat esztendős inasnak való sarut d. 60.
Egy tizenhárom esztendős inasnak való sarut . . . . . d. 50.
Tiz esztendős gyermeknek . . . . d. 40.
Egy kocsisnak való öreg szekernyét fejeljenek . . . . . d. 50.
Juhbőrből csinált szekernyét fejeljenek d. 35.
Aszszony embernek való sarut tehénbőrből fejeljenek, két talpút . . . . . d. 40.
Aszszony embernek való sarut, egy talpút, veresett és feketét fejeljenek . . . . d. 45.
Aszszony embernek való sarut juhbőrből fejeljenek . . . . . d. 30.
Középszerű aszszony embernek való sarut kecskebőrből fejeljenek . . . . . d. 35.
Középszerű aszszony embernek való sarut juhbőrből fejeljenek . . . . . d. 28.
Két esztendős gyermeknek való sarut . d. 28.
Aszszony embernek való sarut, kecskebőrből csináltat, melynek az szára másfél singes . . . . . fl. 1 d. 35.

Nota. Ez ilyen sarut pediglen ne légyen szabad szolgálóknak megvenni és megviselni.

Kecskebőrből csinált aszszony embernek való sarut, melynek az szára egy singes. fl. 1.
Egy pár kordován csizmát, Erdélyben csináltat . . . . . fl. 1 d. 35.
Egy pár juhbőrből csinált csizmát . . d. 90.
Tizenöt esztendős gyermeknek való csizmát . . . . . d. 65.

Egy merő gallératlan ködmönt, térdig érőt . . . . . fl. 1 d. 80.
Egy kurta felmetszett ködment. . . fl. 1 d. 50.
Aszszony állatnak való ránczos ködment fl. 2 d. 25.
A ki posztó ruhát béleltet az szőcs bőrével, számlálja, hány bárányból megyen alája, adjon mindeniktől fel béllésével egyetemben . . . . . d. 25.
Ha penig az bélletőjé az bőr, adjon minden bőrnek az felvarrásától . . . . . d. 3.
Egy nyúlbőr gereznát, térdig érőt, kivettel prémezett . . . . . fl. 8.
Egy öreg hoszszú kecskebőrből csinált gereznát . . . . . fl. 2.
Rövidet, kecskebőrből csinált gereznát . fl. 1 d. 25.
Egy öreg, báránybőrből csinált hoszszú gereznát . . . . . fl. 4 d. 50.
Egy rövid, báránybőrből csinált gereznát fl. 2 d. 25.
Egy pár farkas keztyűt . . . . . d. 80.
Alább valót . . . . . d. 65.

Ha ki pedig ezen kivül frissebb, cziffrább müveket akar csináltatni, ki az limitatióját excedálná, alkodjék az szőcs mesterekkel.

Szíjgyártó mesterek.

Hat lóra való fejér nyomtatott hámokat, minden szerszámával, fékével együtt . . . fl. 20.
Ha az csináltató az bőrt maga megadja, de az mesteré hozzá való szerszámok, adjanak az csináltatásától . . . . . fl. 6.
Hat lóra való hámot, minden szerszámával fékével együtt, szironyost, cserest, és török czérnával szépen varrottat és jól készítettet adjanak. . . . . fl. 28.
Hat lóra való hámokat cserest minden szerszámával . . . . . fl. 19.
Egy cseres és vánkosos hámat, jót . . d. 60.
Timsóval kimüveltettet, ugyan arra az formára, jót . . . . . d. 50.
Paraszt hámokat, jó öregeket . . . . d. 40.
Alább valót, fejért . . . . . d. 30.
Egy paraszt kocsis féket . . . . . d. 15.
Egy paraszt féket . . . . . d. 12.
Egy cseres, kocsis lóra való féket . . . d. 20.

Az hámok felöl tetszik ez: ha az mértéknél szélesben és cziffrábban akarja valaki csináltatni, szegödjék az mesterekkel.

Egy kétszeres kőtőféket cseres bőrből csináltatottat, állásban valót, szironyost . . d. 40.
Egy úti kötőféket, cseres bőrből csináltatottat, szépet, jót . . . . . d. 33.
Félszer kötőféket . . . . . d. 20.
Kétszeres kengyelszíjat, cserest. . . d. 40.
Hajtott kengyelszíjat, cserest, jót . . d. 60.
Félszer kengyelszíjat . . . . . d. 8.
Szügyellőt, farmatringot, cseres bőrből csináltatottat, ónozott csattos horgút . . d. 50.
Egy úti kötőféket, cseres bőrből, zabolást d. 40.
Zabola nélkül . . . . . d. 30.
Alább való félszerféket veres bőrből . d. 20.
Kantárt vereset, zabolájával . . . d. 28.
Egy kopjatokot, ónos csattút . . . d. 25.
Félszer szablyaszíjat, cserest . . . d. 20.
Kétszerest, jót . . . . . d. 28.
Patingot egyet, jót . . . . . d. 20.
Széltebéli kocsis lovaknak való egy gyeplőt, kinek fogantója vagyon, jót, cserest . . d. 40.
Szekeres lónak való félszergyeplőt, jót és szélest . . . . . d. 15.
Egy jó hermet szíjat . . . . . d. 2.
Alább valót . . . . . d. 1.
Heveder szorító, cseresbőrből csinált jó egy szál szíjat. . . . . d. 6.
Alább valót . . . . . d. 3.
Öreg lóhajtó ostort . . . . . d. 26.
Alább valót . . . . . d. 15.
Ökör hajtó ostort . . . . . d. 5.
Egy keresztszíjat kocsira, nem síkost, tekerése gyéren esik, cseres szíjból . . . fl. 1 d. 50.
Az kinek penig gyakran esik, hogy az lajtorját béborítja . . . . . fl. 6.
Hat lóra csinált, cseres bőrből vánkosos hevedert, kinek csattja, karikája ónos, szorító szíjastól . . . . . d. 40.
Vánkos nélkül való cserest . . . . d. 40.
Alább valót . . . . . d. 20.
Szűr hevedert, vánkosost . . . . d. 25.
Vánkosos vászon heveder . . . . d. 12.
Vánkos nélkül . . . . . d. 9.

Lekötő szíjat, cserest . . . . . d. 30.
Terhelő szíjat fejér bőrből . . . . d. 50.
Egy jó öreg fékemlőt . . . . . d. 5.
Alább valót . . . . . d. 3.
Egy székely hevedert, szíjast, csatost, nasat . . . . . d. 35.
Egy székely hevedert szíj nélkül . . d. 15.

Szappanfőzők.

Egy mása olvasztott fadgyat . . . fl. 10.
Olvasztatlant . . . . . fl. 7.
Szappannak fontját . . . . . d. 7.

Nyergesek.

Egy hátos lóra való nyerget, cseres bőrből csináltat, veres vagy fejér bőrből adjanak fl. 2.
Ugyan afféle nyerget kápája nélkül. . fl. 1.
Vásári nyerget, bőrből csináltat. . . d. 80.
Ugyan afféle nyerget, borítatlant . . d. 32.
Kocsis nyerget . . . . . d. 14.

Nemez csinálók.

Egy öreg lónemezet, hátas lóhoz valót, zegődöttet adjanak . . . . . d. 18.
Középrend hátos lóhoz valót . . . d. 15.
Szekeres ló nyereg alá való nemezet, jót d. 12.
Egy öreg bőtös nyemez kapczát, melyet arun feljül vonsznak . . . . . d. 15.
Kissebbet saruban valót . . . . d. 10.
Gyermeknek valót . . . . . d. 6.

Lakatosok.

Egy kengyelvasat, öreget, szépet, nagy bálhást, ónost . . . . . fl. 1 d. 25.
Jó ajtóra való zárt, vásári művet, minden estől hozzávalójával, a mi kell . . . fl. 1.
Alább valót . . . . . d. 50.
Legalább valót . . . . . d. 40.
Asztalra vagy ládára való závárt, jót, hozzávalójával együtt adjanak . . . . d. 60.
Alább valót . . . . . d. 50.
Annál alább valót . . . . . d. 30.
Legalább valót . . . . . d. 20.
Négy szegeletű lakatocskát . . . . d. 15.
Igen aprót . . . . . d. 10.

Az hámok felöl tetszik ez: ha az mértéknél szélesben és cziffrábban akarja valaki csináltatni, segödjék az mesterekkel.

Egy kétszeres kőtőféket cseres bőrből csináltatottat, állásban valót, szironyost . . d. 40.
Egy úti kötőféket, cseres bőrből csináltatottat, szépet, jót . . . . . d. 33.
Félszer kötőféket . . . . . d. 20.
Kétszeres kengyelszíjat, cserest. . . d. 40.
Hajtott kengyelszíjat, cserest, jót . . d. 60.
Félszer kengyelszíjat . . . . . d. 8.
Szügyellőt, farmatringot, cseres bőrből csináltatottat, ónozott csattos horgút . . d. 50.
Egy úti kötőféket, cseres bőrből, zabolást d. 40.
Zabola nélkül . . . . . d. 30.
Alább való félszerféket veres bőrből . d. 20.
Kantárt vereset, zabolájával . . . d. 28.
Egy kopjatokot, ónos csattút . . . d. 25.
Félszer szablyaszíjat, cserest . . . d. 20.
Kétszerest, jót . . . . . d. 28.
Patingot egyet, jót . . . . . d. 20.
Széltebéli kocsis lovaknak való egy gyeplőt, kinek fogantója vagyon, jót, cserest . . d. 40.
Szekeres lónak való félszergyeplőt, jót és szélest . . . . . d. 15.
Egy jó hermet szíjat . . . . . d. 2.
Alább valót . . . . . d. 1.
Heveder szorító, cseresbőrből csinált jó egy szál szíjat. . . . . d. 6.
Alább valót . . . . . d. 3.
Öreg lóhajtó ostort . . . . . d. 26.
Alább valót . . . . . d. 15.
Ökör hajtó ostort . . . . . d. 5.
Egy keresztszíjat kocsira, nem síkost, tekerése gyéren esik, cseres szíjból . . . fl. 1 d. 50.
Az kinek penig gyakran esik, hogy az lajtorját béborítja . . . . . fl. 6.
Hat lóra csinált, cseres bőrből vánkosos hevedert, kinek csattja, karikája ónos, szorító szíjastól . . . . . d. 40.
Vánkos nélkül való cserest . . . . d. 40.
Alább valót . . . . . d. 20.
Szűr hevedert, vánkosost . . . . d. 25.
Vánkosos vászon heveder . . . . d. 12.
Vánkos nélkül . . . . . d. 9.

Lekötő szíjat, cserest . . . . . d. 30.
Terhelő szíjat fejér bőrből . . . . d. 50.
Egy jó öreg fékemlőt . . . . . d. 5.
Alább valót . . . . . d. 3.
Egy székely hevedert, szíjast, csatost, nasat . . . . . d. 35.
Egy székely hevedert szíj nélkül . . d. 15.

Szappanfőzők.

Egy mása olvasztott fadgyat . . . fl. 10.
Olvasztatlant . . . . . fl. 7.
Szappannak fontját . . . . . d. 7.

Nyergesek.

Egy hátos lóra való nyerget, cseres bőrről csináltat, veres vagy fejér bőrből adjanak fl. 2.
Ugyan afféle nyerget kápája nélkül. . fl. 1.
Vásári nyerget, bőrből csináltat. . . d. 80.
Ugyan afféle nyerget, borítatlant . . d. 32.
Kocsis nyerget . . . . . d. 14.

Nemez csinálók.

Egy öreg lónemezet, hátas lóhoz valót, zegődöttet adjanak . . . . . d. 18.
Középrend hátos lóhoz valót . . . d. 15.
Szekeres ló nyereg alá való nemezet, jót d. 12.
Egy öreg bőtös nyemez kapczát, melyet arun feljűl vonsznak . . . . . d. 15.
Kissebbet saruban valót . . . . d. 10.
Gyermeknek valót . . . . . d. 6.

Lakatosok.

Egy kengyelvasat, öreget, szépet, nagy sálhást, ónost . . . . . fl. 1 d. 25.
Jó ajtóra való zárt, vásári művet, minlenestől hozzávalójával, a mi kell . . . fl. 1.
Alább valót . . . . . d. 50.
Legalább valót . . . . . d. 40.
Asztalra vagy ládára való závárt, jót, ozzávalójával együtt adjanak . . . . d. 60.
Alább valót . . . . . d. 50.
Annál alább valót . . . . . d. 30.
Legalább valót . . . . . d. 20.
Négy szegeletű lakatocskát . . . . d. 15.
Igen aprót . . . . . d. 10.

Apró sarkantyút szegezzenek fel . .	d. 4.
Egy felkötő sarkantyút	d. 25.
Egy öreg vakarót	d. 12.
Annál kissebbet	d. 10.
Egy kopjavasat, ónost	d. 20.
Kisebbet, ónost	d. 14.
Fekete kopjavasat, jót	d. 10.
Egy szekeres ló fékre való jó ónos, tányéros, vastag hójagos zabolát, nagy karikájút,	d. 20.
Egy karikás kantár zabolát, jót, ónost .	d. 15.
Az ládát nyissák meg, ha az nyittatja az kié az láda, nem az szolga	d. 5.
Papucsot patkóljon	d. 10.
Egy öreg csizmát	d. 10.
Tiz esztendős gyermekcsizma patkolásától	d. 8.
Öt esztendős gyermek	d. 5.

K o v á c s o k.

Az kovács egy jó erős patkót maga vasából szegestől üssön fel	d. 9.
Egy ó patkót az kovács maga szegével üssön fel	d. 4.
Az ki patkót, szeget, maga ád, üssön fel egy patkót	d, 3.
Egy patkót szegestől adjon	d. 7.
Egy kocsi kereket vasazzanak . . .	d. 50.
Ó vassal vasazzon	d. 25.
Négy lóhoz való társzekér kereket vasazzon	d. 45.
Egy öreg szekérben való kereket új vassal vasazzon	d. 40.
Ó vassal vasazzon	d. 25.
Egy jó öreg favágó fejszít	d. 50.
Középszerűt	d. 40.
Egy öreg fejszít aczélljanak	d, 15.
Egy faragó félfejszét	d. 25.
Kissebbet aczélljanak	d. 10.
Egy jó sarlót	d. 9.
Az kik kötéssel hozzák százát . . .	fl. 7.
Ez országban csinált jó kaszát . . .	d. 60.
Egy új kocsit vasazzon meg az kovács mindenestől	fl. 5.
Középszerű kocsit vasazzon	fl. 4.

Négy lóra való terhes szekeret egészen vasazzon meg . . . . . fl. 4.
Hat lóra való társzekeret vasazzon meg fl. 5.
Egy hintó szekeret szépen egészen újonnan vasazzon . . . . . fl. 8.
Egy szekérrúdat tengelyestől más ember vasából vasazzon . . . . . d. 40,
Egy tengelyt más ember vasából vasazzon d. 18.
O marok vassal vasazza. . . . . d. 10.
Egy öreg ökör szekeret új vassal más ember vasával vasazzon egészen minden szerszámával . . . . . fl. 4.

Kerék mesterek.

Egy kocsit, hat ló után valót, mindenestől készen lévén . . . . . fl. 6.
Két ló után való kocsit . . . . . fl. 4.
Négy és három ló után való kocsit adjanak . . . . . fl. 5.
Egy kocsikereket, öreget, tizenkét kelűjűt d. 60.
Alább való kocsikereket. . . . . d. 50.
Hat ló után való jó társzekeret, fél vágásút, minden szerszámával . . . . . fl. 6.
Ilyen kereket tizenkét kölűjűt . . . d. 45.
Egy kocsirúdat tengelyestől. . . . d. 50.
Tengely nélkül . . . . . d. 25.
Egy kocsi alá egy tengelt szegezzenek . d. 12.
Öreg terhes kocsi vagy bőrszekér avagy társzekér alá egy tengelyt . . . . . d. 25.
Egy öreg kerék falt tegyenek bé . . d. 6.
Egy öreg külőt tegyenek bé. . . . d. 3.
Egy öreg förhérczet. . . . . d. 6.
Egy hámfát, jót, szépet . . . . . d. 4.
Egy semmelt . . . . . d. 4.
Egy szekér ágast . . . . . d. 12.
Egy öreg nyujtót . . . . . d. 8.
Egy pár kocsi lajtorjától, négy ló után valótól. . . . . fl. 1.
Egy pár társzekérre való lajtorját . . d. 40.

Kádárok.

Egy nyolczvan vedres hordót . . . fl. 1 d. 80.
Egy negyven vedres hordót . . . . fl. 1.
Egy öreg hordót kössenek meg új abroncsokkal . . . . . d. 20.

Ha penig pinczébe köt az kádár, minden abroncstól adjanak	d. 2.
Egy öreg hordónak és negyvenesnek ha egyfelől egészen új feneket csinál, adjanak .	d. 20.
Az ki falt tészen az hordóban, minden faltól	d. 3.
Ha penig egy teli hordóban falt vonszon az kádár, adjanak.	d. 75.
Ha mindkét felől elmetszi az ó hordót és megontározza	d. 20.
Két fülő csebret, kit két ember visel .	d. 16.
Lóitató három vedres csebret, két fülőt	d. 12.
Egy vedres két fülő csebret. . . .	d. 8.
Egy vízmerítő fenyőfa vedret . . .	d. 8.
Egy öreg sajtárt.	d. 4.
Egy vedres öreg kártot, fedelest . .	d. 10.
Kissebbet	d. 5.
Juhfejő vedret	d. 6.
Egy öreg szappúló csebret	d. 40.
Öreg kádat, káposzta sózni valót . .	fl. 2 d. 50.
Egy öreg kád kötéstől	d. 25.
Egy liút adjanak	d. 28.
Egy szőlőhordó botot	d. 25.
Egy légelt, egy vedrest	d. 8.

Hogy ha penig valaki az kádárt hívatja bor kötni, dolgait elhagyván, tartozzék minden ember hivataljára elmenni, hogy senki az miatt kárt ne valljon; ha el nem menne fizetésért, kárt vallana az ember, az ki híná, az kádár fizesse meg az kárt.

Kötélverők.

Az kendernek másáját vegyék . . .	fl. 4.
Egy öreg szál istrángot, kit farhám istrángnak hínak	d. 8.
Vonó istrángot hoszszat.	d. 8.
Apró istrángot ökör szarvára . . .	d. 3.
Egy fűre való négy ölni kötelet . . .	d. 12.
Másfél ölös istrángot	d. 5.
Négy ölös pányva kötél	d. 10.
Hat ölös kötözni való kötél	d. 20.
Őznek való pólya kötélnek ölit . . .	d. 1.
Egy öreg gyalon kötélnek ölit . . .	d. 4.

Szűrcsapók.

Egy fejér szűrnek, jónak, adják végét .	fl. 7.
Egy vég fekete szűrt	fl. 6.

Fejér szűrből csinált öreg szűrt gallérost fl. 2 d. 25.
Övedző szűrt . . . . . fl. 1 d. 50.

Fazokasok.

Egy zöld mázas kályhát adjanak . . d. 6.
Egy tarka cziffrás mázas kályhát . . d. 9.
Egy mázas ejteles fazakat . . . . d. 2.
Mázatlan két ejteles fazakat . . . d. 1.
Német módra csinált szép tarka öszvejáró virágos kályhákat, nagyokat . . . d. 10.

Az mészáros mesterekről, miképpen vegyék az vágó barmokat.

Egy öreg ökröt, ki ez országban legjobbjobbnak ítéltetik, vegyék . . . . . fl. 14.
Annál alább valót . . . . . fl. 12 d. 50.
Annál is alább valót . . . . . fl. 10.
Az havas között való ökörnek az javát, az ki legjobb lehet, egyet . . . . . fl. 7.
Annál alább valót . . . . . fl. 6.
Annál is alább valót. . . . . fl. 5.
Egy igen nagy szép szőke borjús tehenet, az minémű az Mezőségen és Torda táján és egyébütt is az földnek jován szokott teremni fl. 10.
Annál alább valót, azon féle szép tehenet fl. 8.
Annál is alább valót . . . . . fl. 7.
Annál is alább valót . . . . . fl. 6.
Az Topánfalva és egyéb havasok között termett teheneket avagy jó borjús tehenet . fl. 5.
Annál alább valót . . . . . fl. 4.
Egy igen jó meddő tehenet . . . . fl. 6.
Annál alább valót . . . . . fl. 5.
Annál is alább valót . . . . . fl. 4.
Havasközi tehenet, egyet, az legjovát . fl. 4.
Annál alább valót . . . . . fl. 3 d. 50.
Annál is alább valót . . . . . fl. 3.
Egy bárant, jót . . . . . d. 35.
Ennél is alább valót. . . . . d. 20.
Annál is alább valót . . . . . d. 15.
Egy meddő juhot . . . . . d. 10.
Egy nagy czápot . . . . . d. 7.
Egy jó kecskét, öreget . . . . . d. 6.
Egy herélt ürőt, három esztendőst . . d. 30.
Két esztendőst . . . . . d. 25.
Esztendős ürűt . . . . . d. 20.

Az szűr csináló mesterek mint vegyék az gyapjúnak másáját.

Az gyapjúnak másáját vegyék . . . fl. 8.

Az timárok, vargák, ezek is az szerént adják; ha pedig az gyapjút nem akarják másával venni, az bárány gyapjút egyenként vegyék d. 8, az öreget d. 20. Elegyesleg vegyék d. 18.

Az szürnek végét mindenütt minden helyeken csinálják egy mértékre az szür takácsok, úgy hogy az rámán tartson negyven sing hoszszat; ha pedig az rámáról levészik és megdöröszkölik, tartson harminczkét singet, az szélessége tartson egy singet és egy egyeb (így) fertályt; ha meg nem tartaná, azt az áráből tartsa ki az ki megvészi az szürt, vagy az takács tartozzék beteljesteni, az ki megvészi, az vévőnek, az szürt.

Egy vég fejér szűrnek, jónak, adják végét fl. 5.
Egy vég fekete szűrt adjanak . . . fl. 4.
Egy vég szürke szűrt adjanak . . . fl. 3.

Ezt is hátra nem hagyván, hogy ez országban minden helyeken, városokban, minden emberek, rendek, az kolosvári singhez tartsák magokat, azzal mérjenek mindent, az szürnek is hoszszát és szélit.

Az fejér szűrnek singit . . . . . d. 13.
Az fekete szűrnek singit . . . . . d. 12.
Az szürke szűrnek singit . . . . . d. 11.

Ez szerint limitált volt az nemes ország, az ezer hatszáz negyvenkettődik esztendőbéli limitatióban, mely ide való[1]), ad verbum sine diminutione, variatione, vel augmento leírattunk.

Conclusio.

Ha valaki különben cselekeszik marháknak és míveknek eladásában, és nem alkalmaztatja magát az specificált árrához, az műve és marhája vesszen el; hogy ha az vévő alattomban vött marháját elrejtette volna, azon helynek magistratusának toties quoties mindenféle eladott marhájitól tartozzék flor. 5. Egyéb mesteremberek pediglen, kik itt specificálva nincsenek, az művelésben és műveknek eladásában igyekezzenek az képes árát követni.

Ezeket pediglen annyiban köztünk lakó emberinkkel megtartatjuk, az mennyiben az nemes ország statusi az[2]) lábas

[1]) Ezen szavakból, valamint magából ezen nyomtatott példány czíméből is kitetszik, hogy ezen árszabás, mely csak a mesteremberek által Erdélyben termett anyagokból készitett árúira vonatkozik, csak egy részét teszi az 1642-diki általános árszabásnak.

[2]) A nyomtatott példányban az »az« helyett hibásan áll »ész«.

marhának és gyapjúnak árrát leszállítják, az böröknek illendő árrát is mostani üdőhöz alkalmaztatjuk.

Egykorú nyomtatott példánya, pecsét és aláírás nélkül, az *Erd. Muzeumban* (*Mike Sándor gyűjteményében*). — Ugyancsak a Mike-gyűjteményben megvan ezen árszabásnak 1655-diki másolata is, ezen befejező szavakkal: »Anno domini 1655. die 6. Julii scriptae sunt limitationes per Gregorium Literatum Kizdi m. p.«

XLVIII.

1643. jan. 24—feb. 14.

Követjelentés II. Rákóczy György és Báthory Zsófia menyegzőjéről.

Anno 1643. die 24. Januarii indultunk meg Tepliczérűl Veseliny Ferencz urammal ő ngával palatinus urunk ő nga követivel az ifjabbik Rákóczy György uram ő nga lakodalmára, mely Erdélynek választott fejedelme.

Die 25. érkeztünk Somlyóban, előnkben jött Prépostváry uram ő nga Bámffy urammal, száz gyaloggal és ötven lovassal, az gyalognak mind feír strucz tolla, az tizedeseknek kétkét szál feír, s veres üveges hintón, bagaria hámok az lovain bársony prémesek, az magok szekeriben vették az urat és szállására úgy vitték. Annak utána ugyan azon a hintón és gyaloggal jöttek ő ngájért, az asszonynyal szemben lévén, presentálta palatinus urunk levelét, melyet az aszszony nagy böcsülettel vett, Nyáry Bernát uram az asszony képében köszönte az úr jó akaratját, azonban az vacsora elkészűlvén, vígan laktak ő ngok, az fő helyen Veselény uram ő nga ült, vacsora után táncz volt.

Die 26. jöttek be az erdélyi fejedelem ő nga követi hatan. Mind az hatnak egy arányú autoritása és méltósága volt, ugymint Kornis Sidmond uram ő nga, Rédey Ferencz uram ő nga, Barcsay Sidmond uram, Gyulaffy László uram, Kömin János uram, Haller Péter uram. Eleikben ki [menének] Prépostváry uram, Lónyay uramék ő ngok kétszáz gyaloggal zászlóstúl és száz lovassal, azon hintón, a melyen Veselény uramat behozták. Az alatt az követ járt, mint legyen az bemenetelben az ceremónia, hogy az két fejedelmi emberek méltósága meg ne sérűgyék, mikor beérkeztek, taraczkokból és szakállosokból lűttek eleikben. Veselény uram ő nga az asszonynyal, Báthoriné asszonyommal alá jött az garádicson eleikben. Ott kezét fogván Veselény uram ő nga előtt négy úr ment, Bámffy uram, Nyáry Bernát uram, Lónyay uram, Prépostváry uram, ezek után Veseliny uram maga, ő nga után az fejedelem követi ketten ketten, utól Kornicz uram, Rédey urammal. Az folyosóra érke-

vén Nyáry uram és Bámffy uram vitték az fejedelem ő nga követit, előttök menvén az szállásokra Prépostváry uram és Lónyay uram. Veselény uramat magán való szállásra, ott mulattak mig felöltözöttek az követek, azonban az asszony az kisasszonynyal és az több fraucimerrel bejött az palotában. előttö Nyáry uram és Bámffy uram.

Azután Prépostváry uram és Lónyay uram. Nyáry uram. Bámffy uram jöttek be Veselyin uram ő nga előtt, ugyan ezen urak az erdélyi fejedelem követi előtt úgy hozták be, kezet fogtak az kisaszszonynyal, az asszony pártjára állottak egyfelől Veselíny urammal az magyországi urak, más felől az fejedelem követi.

Kornicz Sidmond uram ő nga az fejedelem és fejedelem asszony nevével köszöntvén az asszonyt és az kisasszonyt, az ifju fejedelem szovával szerencsézte, hogy isten sok új esztendőket adjon érnik ő ngoknak, számlálván mely jó akarattal akarják ő ngok oltalmokban és gondviselések alá venni az asszonyt mind szerelmes gyermekével együtt.

Ezek után számlálja ő nga renddel istennek kegyelmességéből minemő isteni félelemben és szent életben nevelték ő ngok szerelmes gyermekeket szorgalmatos gondviseléssel, mihelyt tanulását elvégezte, ottan gondolkodtak ő ngok, mint szolgálhathassanak hazánknak és nemzetünknek szerelmes gyermekekvel. Rendelték ő ngok országunknak, szép végházának Várodnak főkapitányává, melyben mely okosan és csendesen viselte ő nga magát, azt mind országostúl nemcsak tudjuk, de ugyan csodálva szemléljük. Ezeket látván ő ngok, gondoltak szegény hazánknak holtok után való csöndes megmaradására, és jó rendben való hagyására, istennek kegyelmes rendelésibül és országunknak közönséges egyenlő változtatásábúl hagyták ő ngok successor fejedelmünkké, melyet hogy isten engedjen sok esztendőkig szerencsésen gubernálni, szűbűl kévánjuk. Mivel penig már isten üdeit elhozta ő ngának, hogy az szent házasságot megérdemelné, gondolkodtak arrúl is és könyörgöttek istennek, adjon oly házos társot szerelmes gyermekeknek, a ki istennek nevinek dicsiretire s lölkök üdvösségére legyen, isten mind magoknak ő ngoknak, s mind szerelmes gyermekeknek szűvit és lölkét itt nyugotta meg az Kegyelmed szerelmes gyermekiben az tek. és ngos Báthory Zsóffi asszonyban, mind jó és tökéletes erkölcseért, s mind nemzetinek régen tündöklő dicséretes jó híriért, mely dologrúl ennekelőtte is az mi kegyelmes urunk, az tek. és ngos Rákóczy György uram ő nga, Erdély országának kegyelmesen gubernáló fejedelme és az mi kegyelmes asszonyunk, az tek. és ngos Lorántffy Susána asszony ő nga, s mind az tek. és ngos ifju Rákóczy György

uram ő. nga Erdély országának választott fejedelme, melyhez Kegyelmed akaratja is accedálván, engedelmes volt ő ngoknak ebbeli kévánságokban.

Minket azért alázatos hűveit mostan ő ngok az végre küdtek és bocsáttak, kéretik azon Kegyelmedet ő ngok mind szerelmes gyermekivel és kedves vendégivel együtt, jűjjön be Feírvárra azon tiszteséges lakodalmi pompának szolgáltatására, mely napot rendelt ő ngok az jövendő februáriusnak harmadik napjára. Nyáry Bernát uram csak rövideden felelt az asszony képiben, megköszönvén kglmes akaratjokat és áldván az ifjú fejedelmet, hogy isten engedje sok esztendeig szerencsésen gubernálni, aminthogy eddig is mindenben engedelmes volt az asszony ő ngok parancsolatjának, most is a tevő a mit parancsolnak ő ngok. Azomban három mosdót medenczét fogtak, egyiket az fejedelem követinek, másikat Veselíny uramnak, harmadikat az asszonynak; négy fő asztal volt külömb csinálva, az több asztaloktúl, az egyik fő asztalnál az fejedelem követi az kisasszonynyal, másiknál Veselíny uram az asszonynyal és az magyar országi urakkal. Vacsora után táncz volt.

Die 27. Ott mulattunk, ebíd vacsora együtt volt, hasonló ceremóniával, mint azelőtt való nap. Veselíny uram ő nga egy pohár bort köszöntött el, de vízzel itta meg az római császár birodalma terjedésiért és az szent békességért Kornicz uramra ő ngára, mig az elkerűlt, hármat hármat lűttek mozsárbúl, doboltak és trombitáltak. Kornicz uram köszöntött még az fejedelem egészségiért, akkor is lűttek, meg Veselíny uram palatinus uramnak egészségéért, akkor is hasonlóképen lűttek míg elkerűlt.

Die 28. Indultunk meg Somlyóbúl tizennyolcz hintóval és két társzekérrel, kétszáz gyaloggal és az urak szüni és udvari népével, az cseléd más felé ment. Elől az közönséges urak szekerei, azok után Veselíny uram szekere, azután az erdélyi uram követi négyen egy szekérben, azok után Prépostváry uram és Lónyay uram Nyáry Bernáddal egy szekérben, ezek után egy lecresztő szekérben az hátulsó ülísben Kornicz uram ő nga és Veselíny uram ő nga, elől Rédey uram és Barcsay uram, utának az asszony az kisasszonynyal, zöld bársonyos hintón, kék föstött farku sörínyű lovak, az hámok is zöld bársonyosak, ezek után az több fraucimer és társzekerek. Az fejedelem ő nga commissariusa Bámfy György uram Zilahon innend jött előnkben, hat lovon, hintón, excipiálni Veselíny uramat ő ngát; az nap Zilahon ebéd, vacsora együtt volt, Rédey Ferencz uram ő nga házánál; nagy böcsülettel látta és vendéglette az urakat és az kisasszonyt. Azon éjjel ott háltunk.

Die 29. Indultunk meg Zilajbúl a Meszesen által, azon nap mentünk Zomborra, ott háltunk. Az urak magok szállásán voltak. Velény uram Kőminy János uramat vendéglette vacsorán.

30. die. Indultunk meg Zomborrúl, hálni Kolosvárra mentünk, előnkben jött az városbeli fő rend lovon, az kis rend gyalog volt, lovas és gyalog háromszáz. Hogy ottan leszállottak az urak, lűttek taraczkokbúl s apró puskákbúl is. Császár urunk ő felsége követe is odaérkezett Kolosvárra, de Döbröczönben nem lévén sem instructiója az fejedelemtűl, hűttel kezeskedő Bánfi Sidmond uramnak, excipiálta Jakosich uramat; azonban az fejedelemtűl bocsátott commissarius Coredi János uram érkezvén, kiczokigatta onnend és kurvafiázta az házbúl és az városbúl, mely dolgáért az fejedelem ő nga is igen nehezztel Bámfira.

31. die. Indultunk meg Kolosvárrúl, Bánya-Bükhin ettünk ebédet, hálni mentünk Tordára. Előnkben jöttek az aranyasszéki székelek három seregvel; a három seregben volt kétszáz lovas, de az lovaik igen hitványok, némelyik az igetisben is orrára esett.

1. Februarii. Indultunk meg Tordárúl, ugyan azon székelek kisértek bennünket, Föl-Vinczen ettünk ebédet. Hálni Enyedre mentünk. Előnkben jött Feírvármegye, mintegy száz lovas. Az erdéli fő asszonyok Enyeden várták az ifjú fejedelemasszonyt, az szállásán, a hol le köllött szállani. Alia Sámuelné asszony, Haller Istvánné asszony, Rédey Ferenczné asszony, Kőmin Jánosné asszony. Ott Gerendi Mártony uram excipiálta az ifju fejedelemasszonyt. Senkinek nem vala felleni *(így)* képében.

Die 2. Indultunk meg Enyedrűl. Ebédre mentünk Tövisre. Ugyan Feírvármegye késértett bennünket. Hálni mentünk Feírvárra. Sátort vontak csak közel Feírvárhoz az ifjú fejedelem az urakkal és az ország szűnivel addig jött előnkben, maga leszállott lovárúl, az urakkal az sátor alatt benn várta az kisasszonyt, az udvari és ország színe seregben rendet állottak, mely mindenestűl is négy avagy circiter ötszáz ember lehetett. Az sátor eleiben érkezvén, a mi részünkrűl való urak is leszállottak, az kisasszony előtt mentek az sátorban, ott kezet fogván, pororált Prépostváry uram ő nga. Haller István uram szólott az fejedelem képében. Onnend kiindulván az urak az sátor eleiben állottak, azon hintót, akit utána hozott vagy eleiben az ifjú fejedelem, karon fogva maga ültette az szekérben az kisasszonyt. Az szekér vörös vont aranyas mind küvűl belől, vánkosi vörös bársony skófiommal varrottak, a hintó oszlopi és szegei mind aranyasak. Hat kék lá előttö oroszlán módon fűstött, ugyan vörös bársony hámok rajta. Mihelyt megindultunk

az sátortúl, az lövist mingyárt elkezdték, az városban lűttek ötvent taraczkból és ágyúból. Az kapu előtt állott tizenöt zászló székely gyalog vörösben, azok mingyárt beindultak az kapun, az mi lovasink utánok legelől, azok után az fejedelem udvari és ország szines hada előtt ment tizennyolcz pártucz bőrös fő legény, azok után öt tigris bőrös, ezek után nyolcz szép török lú felöltöztetve pártucz bőrök rajta, három három szál daru toll az homlok elejökben, azok után öt pártucz bőrös ifjú legin. Azok után 16 trombitás, két török sipos, két lengyel sipos, utánok az erdélyi ifjú úrfiak és fű emberek gyermekei, azok után az öreg úri rend, utánok hármon egy rendben, Bethlen Péter uram, közepben. Rákóczy Sidmond uram, jobb kéz felől Forgács Sidmond uram, szép lovakon, ugyan az ifjú fejedelem lovain. Rákóczy Sidmond uramon volt sima vörös bársony dolmány, mente nusttal béllelt, az oldalán igen szép varrott tegez, az nilai hebanum fából valók; az lova barna pej, az farán is egy bokor darutoll szegezve az lúnak, az maga süvegiben kóczag toll és öt száll feir darutoll, ezek után az ifjú fejedelem egy szép csendes barna pej török lovon, széles szerszám rajta, maga pázsit szűnű zöld öreg virágos bársonyban, az süegében kólczag és tiz szál feir darutoll, hat kengyelfutó mellette jancsár fejszikkel. Utána ment az udvarnak és országnak szűne, ezek után az urak szekérben és az kisasszony az több vendégivel és fraucimmerrel. Szakálosból való lüvés meg nem szünt, mig az kapuig értünk, az kapu eleiben vontak ki hét öreg taraczkot, az város piarczára tizennégyet, mikor leszállottak az urak és asszonyok, azokat mind kilűtték, az székely gyalog is mind lőtt, az vár piarczán hét zászló gyalog állott, mingyárt más felől egy német zászló lehetett kétszáz muskatéros, alatta egy zászló, meg az ifjú fejedelem udvarán állott német, az kékben volt. Az urak az garádicson felmenvén az ifjú fejedelem előtt, utána az kisasszony az anyjával és az fő asszonyokkal. Felmenvén, mentek az bokaly házban, ott maga az öreg fejedelem nagy solennitással az asztalnál kezet fogott csak az kisasszonynyal és az anyjával. Prépostváry uram perorált az fejedelem előtt, az vén Karsay István szólott az fejedelem képében, azután fogott kezet Veseliny urammal és az több vendéggel. Onnend mentek az fejedelem asszony házában hasonló ceremoniával mindenképen, a mint az fejedelem előtt, ott is olyan volt.

Ezek meglevén presentálta Veseliny uram ő nga palatinus uramnak levelét mind az két fejedelemnek, melyet nagy bőcsülettel vettek, ott már az fejedelem követinek autoritások elolvadott, addig mind éltek vele mig az fejedelem házában nem mentek.

Vacsorán ott marasztotta az fejedelem az urakat, a kik az mennyasszonynyal jöttek, mikor az étket elhozták, az urak kijöttek, elől utánok Veselíny uram ő nga után az ifjú fejedelem, azután az öreg fejedelem. Három mosdót medenczét hoztak, eczersmind mosdottak ő ngok, az fejedelem asszony maga házában az asszonyokkal. Maga az fő helen az fejedelem, jobb kéz felől az fia az ifjú fejedelem, balkéz felől Veselíny uram, más követek akkor ott nem voltak. Első pohárt köszönt az fejedelem az fiára, hozta elől, hogy az atyja Rákóczy Sidmond Kolosvárott mikor választották fejedelemségre, első pohár bort ő ngára köszöntött; emlékezetre én is azt mondottam édes Veselíny uram az én fiamnak mind akkor mikor székemben ülttettem, s mind most is azt mondom, hogy én filtem az istent, s az isten engem az én atyám székiben ültetett, ő is félje, soha el nem hagyatik; másikat köszöntö Veselíny uramra ő nga és azután Prépostváry uram[ra] és az többire renddel; azután mezeji discursus volt, medvék, szarvasok és eredéjek végett, esztendő alatt mennyit ejtnek el és mi formán.

Die 3. Regvel elkezdették az követeket udvarhoz hozni mintegy kilencz órakor tájban, az alacson renden elkezdvén, legutól császár urunkét ő felségéit, mikor már az egész követek jelen voltak, Geley az erdélyi püspök, két kálvinista superintendenssel, és az szászok püspökjö két seniorral bemenvén, peroráltak és Geley megesküttette az ifjú fejedelmet az kisasszonynyal. Az esküvés meglevén, ajándékot hoztak az ifjú fejedelem asszonynak. Elől az fő komornik Kömin János uram, utána az ifjú urfiak és főrend, az első vitt egy szép széles köves nyakbavetőt, 2. vitt igen szép medált, 3. vitt egy vékony gyöngy lánczot, negyedike egy szép nasfát, 5. egy szép köves kézrevalót avagy arany pereczet, 6. egy pár fülbe való függőt, a melyben igen szép két öreg gyöngy volt, 7. egy szép megyszűn bársony gyöngyös szoknyát, 8. egy fekete virágos bársony jankert. 9. vont arany jankert. 10. fekete sima bársony palástot, nusttal béllettet, 11. megyszűn bársony jankert, 12. fekete bársony kis subát, az is gyöngyös gubás bársonynyal béllett, 13. az is fekete bársony kis subát nusttal béllett.

Ezeket presentálván, az gazdák kijöttek és szólították az erdéli legátusokat, egy külömb való hosszú palotába vitték, hogy ott szorosságot ne csináljonak. Az külső palotában mikor az fejedelmek kijűnek, melyet nem igen jó szűvvel és szemmel néztek, azután az magyar országi legátusokat szólították és vitték be azon palotában, a hol az fejedelmek vendégsége volt, melyben 18 asztal volt, az másik palotában az erdélyiek és parciumbeliek 20 asztalra voltak.

Két órakor tájban az étket elhozván, az erdéli közönsé-

ges urak elől kijöttek; Rédey uram mellett jobb kéz felől az havas alföldi vajda követe, Kornicz Sidmond uram mellett az modvai vajda követi, Rákóczy Sidmond uram mellett az lengyel vajda követe, Bethlen Péter uram mellett másik lengyel vajda követe. Forgács Sidmond uram mellett az kulandi herceg követe. Ezek után jobb kéz felől Veseliny uram ő nga mellett Barkóczy uram, utána hármon egy rendben császár urunk ő felsége követe. Jobb kéz felől, bal kéz felől az lengyel király követe, középben az ifjú fejedelem, utának maga az fejedelem, előttö egy hokmester, utána az fejedelem asszony, azelőtt is hokmester, azután az ifjú fejedelem asszonyt ketten hozták karonfogva Prépostvári uram és Lónyay uram; azután az erdéli kisasszonyok és fő asszonyok. Az palotában volt csinálva egy majestas, a melyen négy asztal és egy pohárszék volt. Bemenvén az fejedelmek az majestásra állottak, az közrend alatt, öt mosdót és medenczét vittek eczersmind, elsőbben mosdott császár urunk követe, azután mind eczersmind az fejedelmek és az követek s az fejedelem asszonyok. Azon majestáson volt csinálva négy asztal, az fű helyre magán császár urunk követe magán ült, jobb keze felől az lengyel királyé, bal kéz felől maga az fejedelem, mellette az fejedelem asszony, amellett az ifjú fejedelem, mellette az mennyasszony, mellette az anyja Báthoriné asszonyom, a mellett Forgácsné asszonyom, Aliáné asszonyom, a mellett Bethlen Péter uram, mellette Rákóczy Sidmond, azon alól az olá vajda követe. Ott az asztal végében volt egy szép vár formán csinált marcapan, a melyet Lengyelországban csináltak ezer forintért, más felől az lengyel király követe mellett egy frissnaider közben Gyulaffi László. Veseliny uram ő nga, Barkóczy uram, kulandi herczeg követe, az két lengyel vajda követe, Forgács uram, Prépostváry uram, Lónyay uram, másik olá vajda követe. Az majestason alól volt külön nyolcz asztal, annál Kornicz uram, Rédey uram és az magyar országi urak és erdéli fő asszonyok, kisasszonyok.

Az majestáson volt egy pohárszék, azon mind kristál üvegek és két öreg arany kupa, födeles, zománczos, szép, két kicsin egy meszeles, két csésze aranybúl, két üveg aranyba foglalva. Az az pohárszéken csak asszú szőlő borát és fű tokai bort töltöttek, de megválogatták az embert; más pohárszék volt az ajtó félen, öreg, azon három renddel volt öreges, virágos, aranyas kupa, nro. 75. Alól egybe járó aranyas pohárok, ott is jó bort töltöttek elegendőt a ki be jöhetett, de czédula nélkül nem sok embert eresztettek be, az pahárszékrűl penig az asztalon kivül valóknak nem hagytak pohárt az kezekben, hanem innya adtak a pohárszéken, csak idd meg s telle (*teld le*) a pohárrat; másik tábla asztal volt, a kinél az magyar országi leg[illegible]

sok ültek és az erdéli köz fraucimer; három rendbeli musika volt, német, magyar s czigány. Az erdéli urak és fü emberek mind az mejestáson udvart állottak, hebanum pálcza ezüstös az kezekben, két órától fogva nyolcz óráig hordták az étket, az fejedelem udvara népe mind selyem köntösben, kardosan fogták az étket, minden fő követnek egy fő ember innya adója és egy tánír tőllő inasa. Az négy asztalnál ezüst tálok, aranyas szegletes tánirak, ezüst aranyas gyertyatartók, az süeg fejeken császár urunk és az lengyel király követinek, magának is az fejedelemnek. Első pohár bort köszöntött császár urunk ő felsége egészségéért, ugyan az ő felsége követire; míg azt itták hármon, ötöt ötöt lűttek öreg ágyúból, azután az lengyel király egíszségiért, akkor is hasonlóképen lűttek, harmadszor Leopold herczegért, akkor is lűttek; Veselíny uramra, köszönt az fejedelem palatinus urunk egészségiért, ugyan ott jól is tartotta, az fejedelem szorgalmatosan reá vigyázott, hogy teli töltsék az poharokat ő nagyságának. Az király követe meghevűlvén az asszú szőlő borától, meg nem állhatta az asztalnál, tovább kiment szállására. Az gyümölcs felkelvén, hasonlóképen mosdottak, és más palotában mentek tánczolni, hasonló ceremóniával mint kijöttek, de ott nem levén az király követi, Veselini uramat állotta az fejedelem helyire, Barkóczy uram magán maradott. Az első tánczczal császár urunk követit kinálták, az nem tánczolt, azután az fejedelmet, az tánczolt, az ifjú fejedelmet, az is tánczolt, Veselini uramat, az is tánczolt, Barkóczi uramat, de mivel papi személyt viselt, nem tánczolt; mingyárt vonták az mennyasszony tánczát, négy pár tánczot osztottak, Veselíny uramnak, Forgács uramnak és két erdéli fő embernek, mikor az két ugróját eljárták, hat szövétnekes ifjú leginy állott utánok az tánczosoknak. Rákóczy Sidmond uram kézen fogván az mennyasszont, az harmadik ugróját, hogy vonták, csak kivitte az mennyaszszonyt, előttö az szövitnekek, utána négy fü asszony mikor vitték, tizenkettőt lűttek öreg ágyúból, az fejedelem maga házában menvén, az urak is szállásokra oszlottak. Az szálláson Veselíny uram ő nga szekere lovárúl ellopták Haller István uram szolgái az új bagaria hámot, azonban az gazda reájok izenvén megadták, azt költötték, hogy igen megfaolajozták volt, s az ebek vonták által egy kopláni magas palánkon. Estve az ifjú fejedelem és az menyasszony feir bársonyban voltak.

4. die. Az vőlegin testszűn bársonban, tizenkét feir darutoll az süvegiben, az mennasszony fekete jankerben, sok függőkkel és lánczokkal ékesitve; kilencz óra tájban az követeket hasonlóképen hozták be, mint azelőtt, az kijövetel mosdás ülés mint hasonló ceremoniával volt, mint azelőtt való nap, csak

hogy az mennyasszonyt már erdéli urak hozták kezén fogva ki, Kornicz Sigmond uram és Rédey uramék. Akkor az fejedelem asszony köszöntött az császár urunk követire ugyan ő felsége egészségiért, akkor is lűttek, azután az lengyel királyért, az köv... akkor is lűttek, az fejedelem az lengyel királynéjért köszönt, akkor is lűttek; mikor az harmadik fogást elhozták, az ajándékokat mutatták, elsőbben császár urunkét, azután az lengyel királyét, palatinus urunkét és érsek urunkét, és az több követekét, a mely ugyan sokat tett, Haller István uram mutatta, Barcsay uram köszöntő az fejedelem képében. Az asztaltól felkelvén, minden ceremonia hasomló volt mint az előtte való nap, az menyasszony tánczán küvűl.

5. die. Az városon küvűl az pápistáknak komediájok volt mise után, ott voltunk Veselíny urammal ő ngával. Onnend udvarhoz vivén ő ngát, ez ifjú fejedelemmel az istállókat járta, Veselíny uram, az öreg fejedelem istállójában huszonnyolcz fő lovat olvastam, más istállóban kantáros paripái, az ifjú fejedelem istállójában tizenhárom fő lavat, külömb a kantáros paripái. Onnend felmenvén, minden ceremonia hasonló volt mint azelőtt való nap, estve tüzes szerszámokat gyujtogattak, melynek csudájára sok nép szorult az garádicsra, annira, hogy egy része az garádicsnak ledűlt, három embernek is tört lába.

6. die. Az fejedelem az egész követeket ebédre marasztotta, nem ugy mint követeket, hanem magok személyiben, négy asztalra voltak, igen vigan laktak ő ngok. Veselíny uram háta megé állotta Rigót az fejedelem két fruglással együtt, azok annira belevonták, fujták a bort, hogy legittasabb akkor volt ő nga.

Asztaltúl felkelvén, ugyan az nap elbucsuztak az uramék az fejedelemtűl.

7. die. Indultunk meg Feirvárrúl, minekelőttő megindultunk, az ifjú fejedelem küldött Veselíny uramnak ő ngának egy szép kantáros paripát, másikat Rákóczy Sidmond uram, harmadikat Kornicz Sidmond uram. Mentünk hálni Gerendre Kömín János uram házához, maga otthon nem levén, az szolgája böcsülettel gazdálkodott.

8. die. Onnend mentünk Gyekére Veselín Boldisár uramhoz, ott mulattunk 9. die, 10. die indultunk meg, két iramó paripát adott az urnak, Veselíny uramnak.

11. die Szent Benedekbe mentünk Kornicz Ferencz uram házához, Veselíny István uram is velönk együtt nagy szeretettel látott, az urnak egy jó járó paripát adott, minket is katona ajándékkal mind megajándékozott ő nga. 12. die ott mulattunk.

13. más házához mentünk ebédre, ott is vigan tartott, el is kisírt bennünket.

14. die. Érkeztünk Hadadba. Veseliny István uram nagy bücsülettel látott bennünket. Onnend Veseliny uram palatinus urunk szolgáit és az maga szolgáit elbocsátta, maga Lengyel ország felé ment ennihányod magával, engemet postán küdött urunkhoz ő nagyságához. 21. die Kassán ültem postára nyolcz órakor, érkeztem Semptére 23. die négy óra tájban dél után.

Kivül: Az erdéli menyegzőről való relatio 1643.

(Ered. az Eszterháziak kismartoni ltárában.)

XLIX.

1643. febr. 7.

Rákóczy Esterházynak: válaszul a Lónyay által tett izenetre.

Illustrissime domine comes.

Amice et vicine nobis observandissime.

Kegyelmed levelét Lónyay uram megada s az mellett szegény hazánk és nemzetünk szánakozó állapatjáról minemű beszélgetése volt Kegyelmednek Lónyay urammal, azt is megjelentette ő kegyelme. Hazánkat, nemzetünket bizony szeretjük azért, és szabadságának oltalmazásáért, megtartásáért azt nem cselekedjük, csak az mi tőlünk lehetetlen, csak hogy uram, ha az közönséges jóért fáradnunk és szorgalmatoskodnunk kelletik, mi azt kivánjuk s oly ok alatt akarunk fáradozni, hogy ha azt megnyerhetjük, annak aztán az közjónak, nem csak egy része az országnak és nemzetünknek, hanem közönségesen mindnyájan minden statusok hazáért egyeránt érezhessük. Lonyay urammal való beszélgetésünket, ugy hiszszük ő kegyelme Kegyelmednek elegedendőképen tudtára tudja adni. Ennek utána való gondolkodási is Kegyelmednek hazánk és nemzetünk felől veszendő állapatjához képest mi fog lenni, várjuk arról is Kegyelmednek informatióját. Tartsa és éltesse isten Kegyelmedet sokáig jó egésségben. Datum Albae Juliae 7. Februárii, anno 1643.

Illustrissimae Dominationis Vrae

amicus et vicinus
ad servitia paratissimus
G. Rakoczy m. p.

Czím. Illustrissimo comiti domino Nicolao Esterházy de Galantha etc. etc. Domino amico et vicino nobis observandissimo.

(A kismartoni ltárból.)

L.

1643. marcz. 15.

Meghívó a fehérvári országgyülésre.

Georgius Rákoczi dei gratia princeps Transylvaniae partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes Generose fidelis nobis dilecte salutem et gratiam nostram.

Akarván az régi jó szokást követni, s kiváltképpen pedig az országnak mostani békességes állapattjának továbbra való megmaradása felől is egész országúl Kegyelmetekkel isten kegyelmességéből idején korán illendő és szükséges gondot viselni: az végre mellettünk lévő tanácsúr hiveinknek tetszéseket is vévén, rendeltük országunknak generalis gyülését celebráltatni *ez közelben jövendő aprilisnek 24. napjára gyula-fejérvári városunkban.* Minekokáért Kegyelmednek kegyelmessen hadjuk és parancsoljuk, ez levelünköt vévén és ebbeli kegyelmes ordinantiankat igy értvén, rendelje úgy házánál való dolgait, hogy a megírt napon és helyen országunk generalis gyülésében maga személye szerint lehessen jelen, és az jelenlételt el se mullassa; hogy Kegyelmetekkel is egy értelemből az közönséges jóra és az haza békességes megmaradására minden hasznos dolgokat végezhessünk. Secus sub poena in generali decreto expressa non facturus. Eidem in reliquo gratiose propensi manemus. Datum in arce nostra Fogaras die 15. mensis Martii anno domini 1643.

G. Rakocy m. p.

Kivül: Generoso Adamo Racz de Galgo fideli nobis dilecto.

(B. Orbán Balázs levéltárában levő eredetiről.)

LI.

1643. apr. 24—maj. 21.

A fehérvári országgyülés törvényei.

Nos Georgius Rakoci, dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium, significantes quibus expedit universis: quod spectabiles, magnifici, generosi, egregii et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis, ad diem

sok űltek és az erdéli köz fraucimer; három rendbeli musika volt, német, magyar s czigány. Az erdéli urak és fű emberek mind az mejestáson udvart állottak. hebanum pálcza ezüstös az kezekben, két órától fogva nyolcz óráig hordták az étket, az fejedelem udvara népe mind selyem köntösben, kardosan fogták az étket, minden fő követnek egy fő ember innya adója és egy tánír tőllő inasa. Az négy asztalnál ezüst tálok, aranyas szegletes tánírak, ezüst aranyas gyertyatartók, az süeg fejeken császár urunk és az lengyel király követinek, magának is az fejedelemnek. Első pohár bort köszöntött császár urunk ő felsége egészségéért, ugyan az ő felsége követire; míg azt itták hármon, ötöt ötöt lűttek öreg ágyúból, azután az lengyel király egíszségiért, akkor is hasonlóképen lűttek, harmadszor Leopold herczegért, akkor is lűttek; Veselíny uramra, köszönt az fejedelem palatinus urunk egészségiért, ugyan ott jól is tartotta, az fejedelem szorgalmatosan reá vigyázott, hogy teli töltsék az poharokat ő nagyságának. Az király követe meghevűlvén az asszú szőlő borától, meg nem állhatta az asztalnál, tovább kiment szállására. Az gyümölcs felkelvén, hasonlóképen mosdottak, és más palotában mentek tánczolni, hasonló ceremóniával mint kijöttek. de ott nem levén az király követi, Veselini uramat állotta az fejedelem helyire, Barkóczy uram magán maradott. Az első tánczczal császár urunk követit kinálták, az nem tánczolt, azután az fejedelmet, az tánczolt, az ifjú fejedelmet, az is tánczolt. Veselini uramat, az is tánczolt, Barkóczi uramat, de mivel papi személyt viselt, nem tánczolt: mingyárt vonták az mennyasszony tánczát, négy pár tánczot osztottak, Veselíny uramnak. Forgács uramnak és két erdéli fő embernek, mikor az két ugróját eljárták, hat szövétnekes ifjú leginy állott utánok az tánczosoknak. Rákóczy Sidmond uram kézen fogván az mennyasszont, az harmadik ugróját, hogy vonták, csak kivitte az mennyaszszonyt, előttö az szövitnekek, utána négy fű asszony, mikor vitték, tizenkettőt lűttek öreg ágyúból, az fejedelem maga házában menvén, az urak is szállásokra oszlottak. Az szálláson Veselíny uram ő nga szekere lovárúl ellopták Haller István uram szolgái az új bagaria hámot, azonban az gazda reájok izenvén megadták, azt költötték, hogy igen megfaolajozták volt, s az ebek vonták által egy kopláni magas palánkon. Estve az ifjú fejedelem és az menyasszony feír bársonyban voltak.

4. die. Az vőlegin testszűn bársonban, tizenkét feir darutoll az süvegiben, az mennasszony fekete jankerben, sok függőkkel és lánczokkal ékesitve; kilencz óra tájban az követeket hasonlóképen hozták be, mint azelőtt, az kijövetel mosdás ülés mint hasonló ceremoniával volt, mint azelőtt való nap, csak

uram ő. nga Erdély országának választott fejedelme, melyhez Kegyelmed akaratja is accedálván, engedelmes volt ő ngoknak ebbeli kívánságokban.

Minket azért alázatos hűveit mostan ő ngok az végre küdtek és bocsáttak, kéretik azon Kegyelmedet ő ngok mind szerelmes gyermekivel és kedves vendégivel együtt, jűjjön be Feírvárra azon tiszteséges lakodalmi pompának szolgáltatására, mely napot rendelt ő ngok az jövendő februáriusnak harmadik napjára. Nyáry Bernát uram csak rövideden felelt az asszony képiben, megköszönvén kglmes akaratjokat és áldván az ifjú fejedelmet, hogy isten engedje sok esztendeig szerencsésen gubernálni, aminthogy eddig is mindenben engedelmes volt az asszony ő ngok parancsolatjának, most is a tevő a mit parancsolnak ő ngok. Azomban három mosdót medenczét fogtak, egyiket az fejedelem követinek, másikat Veselíny uramnak, harmadikat az asszonynak; négy fő asztal volt külömb csinálva, az több asztaloktúl, az egyik fő asztalnál az fejedelem követi az kisasszonynyal, másiknál Veselíny uram az asszonynyal és az magyar országi urakkal. Vacsora után táncz volt.

Die 27. Ott mulattunk, ebíd vacsora együtt volt, hasonló ceremóniával, mint azelőtt való nap. Veselíny uram ő nga egy pohár bort köszöntött el, de vízzel itta meg az római császár birodalma terjedésiért és az szent békességért Kornicz uramra ő ugára, mig az elkerűlt, hármat hármat lűttek mozsárbúl, doboltak és trombitáltak. Kornicz uram köszöntött még az fejedelem egészségiért, akkor is lűttek, meg Veselíny uram palatinus uramnak egészségéért, akkor is hasonlóképen lűttek míg elkerűlt.

Die 28. Indultunk meg Somlyóbúl tizennyolcz hintóval és két társzekérrel, kétszáz gyaloggal és az urak szüni és udvari népével, az cseléd más felé ment. Elől az közönséges urak szekerei, azok után Veselíny uram szekere, azután az erdélyi uram követi négyen egy szekérben, azok után Prépostváry uram és Lónyay uram Nyáry Bernáddal egy szekérben, ezek után egy leeresztő szekérben az hátulsó ülísben Kornicz uram ő nga és Veselíny uram ő nga, elől Rédey uram és Barcsay uram, utánnak az asszony az kisasszonynyal, zöld bársonyos hintón, kék föstött farku sörínyű lovak, az hámok is zöld bársonyosak, ezek után az több fraucimer és társzekerek. Az fejedelem ő nga commissariusa Bámfy György uram Zilahon innend jött előnkben, hat lovon, hintón, excipiálni Veselíny uramat ő ngát; az nap Zilahon ebéd, vacsora együtt volt, Rédey Ferencz uram ő nga házánál; nagy böcsülettel látta és vendéglette az urakat és az kisasszonyt. Azon éjjel ott háltunk.

14. die. Érkeztünk Hadadba. Veseliny István uram nagy bücsülettel látott bennünket. Onnend Veseliny uram palatinus urunk szolgáit és az maga szolgáit elbocsátta, maga Lengyel ország felé ment ennihányod magával, engemet postán küdött urunkhoz ő nagyságához. 21. die Kassán ültem postára nyolcz órakor, érkeztem Semptére 23. die négy óra tájban dél után.

Kivül: Az erdéli menyegzőről való relatio 1643.

(Ered. az Eszterháziak kismartoni ltárában.)

XLIX.

1643. febr. 7.

Rákóczy Esterházynak: válaszától a Lónyay által tett izenetre.

Illustrissime domine comes.

Amice et vicine nobis observandissime.

Kegyelmed levelét Lónyay uram megada s az mellett szegény hazánk és nemzetünk szánakozó állapatjáról minemű beszélgetése volt Kegyelmednek Lónyay urammal, azt is megjelentette ő kegyelme. Hazánkat, nemzetünket bizony szeretjük azért, és szabadságának oltalmazásáért, megtartásáért azt nem cselekedjük, csak az mi tőlünk lehetetlen, csak hogy uram, ha az közönséges jóért fáradnunk és szorgalmatoskodnunk kelletik, mi azt kivánjuk s oly ok alatt akarunk fáradozni, hogy ha azt megnyerhetjük, annak aztán az közjónak, nem csak egy része az országnak és nemzetünknek, hanem közönségesen mindnyájan minden statusok hazáért egyeránt érezhessük. Lonyay urammal való beszélgetésünket, ugy hiszszük ő kegyelme Kegyelmednek elegedendőképen tudtára tudja adni. Ennek utána való gondolkodási is Kegyelmednek hazánk és nemzetünk felől veszendő állapatjához képest mi fog lenni, várjuk arról is Kegyelmednek informatióját. Tartsa és éltesse isten Kegyelmedet sokáig jó egésségben. Datum Albae Juliae 7. Februárii, anno 1643.

Illustrissimae Dominationis Vrae

amicus et vicinus
ad servitia paratissimus
G. Rakoczy m. p.

Czím. Illustrissimo comiti domino Nicolao Esterházy de Galantha etc. etc. Domino amico et vicino nobis observandissimo.

(A kismartoni ltárból.)

az sátortúl, az lovist mingyárt elkezdtik, az városban lűttek ötvent taraczkból és ágyúból. Az kapu előtt állott tizenöt zászló székely gyalog vörösben, azok mingyárt beindultak az kapun, az mi lovasink utánok legelől, azok után az fejedelem udvari és ország szines hada előtt ment tizennyolcz pártucz bőrös fő legény, azok után öt tigris bőrös, ezek után nyolcz szép török lú felöltöztetve pártucz bőrök rajta, három három szál daru toll az homlok előjökben, azok után öt pártucz bőrös ifjú legin. Azok után 16 trombitás, két török sipos, két lengyel sípos, utánok az erdélyi ifjú úrfiak és fű emberek gyermekei, azok után az öreg úri rend, utánok hármon egy rendben, Bethlen Péter uram, közepben. Rákóczy Sidmond uram, jobb kéz felől Forgács Sidmond uram, szép lovakon, ugyan az ifjú fejedelem lovain. Rákóczy Sidmond uramon volt sima vörös bársony dolmány, mente nusttal béllelt, az oldalán igen szép varrott tegez, az nilai hebanum fából valók; az lova barna pej, az farán is egy bokor darutoll szegezve az lúnak, az maga süvegiben kóczag toll és öt száll feir darutoll, ezek után az ifjú fejedelem egy szép csendes barna pej török lovon, széles szerszám rajta, maga pázsit szűnű zöld öreg virágos bársonyban, az süegében kólczag és tiz szál feir darutoll, hat kengyelfutó mellette jancsár fejszikkel. Utána ment az udvarnak és országnak szűne, ezek után az urak szekérben és az kisasszony az több vendígivel és fraucimmerrel. Szakálosból való lüvés meg nem szünt, mig az kapuig értünk, az kapu eleiben vontak ki hét öreg taraczkot, az város piarczára tizennégyet, mikor leszállottak az urak és asszonyok, azokat mind kilűtték, az székely gyalog is mind lőtt, az vár piarczán hét zászló gyalog állott, migyárt más felől egy német zászló lehetett kétszáz muskatéros, alatta egy zászló, meg az ifjú fejedelem udvarán állott német, az kékben volt. Az urak az garádicson felmenvén az ifjú fejedelem előtt, utána az kisasszony az anyjával és az fő asszonyokkal. Felmenvén, mentek az bokaly házban, ott maga az öreg fejedelem nagy solennitással az asztalnál kezet fogott csak az kisasszonynyal és az anyjával. Prépostváry uram perorált az fejedelem előtt, az vén Karsay István szólott az fejedelem képében, azután fogott kezet Veselíny urammal és az több vendéggel. Onnend mentek az fejedelem asszony házában hasonló ceremoniával mindenképen, a mint az fejedelem előtt, ott is olyan volt.

Ezek meglevén presentálta Veselíny uram ő nga palatinus uramnak levelét mind az két fejedelemnek, melyet nagy böcsülettel vettek, ott már az fejedelem követinek autoritások elólvadott, addig mind éltek vele mig az fejedelem házában nem mentek.

Vacsorán ott marasztotta az fejedelem az urakat, a kik az mennyasszonynyal jöttek, mikor az étket elhozták, az urak kijöttek, elől utánok Veseliny uram ő nga után az ifjú fejedelem, azután az öreg fejedelem. Három mosdót medenczét hoztak, eczersmind mosdottak ő ngok, az fejedelem asszony maga házában az asszonyokkal. Maga az fő helen az fejedelem, jobb kéz felől az fia az ifjú fejedelem, balkéz felől Veseliny uram, más követek akkor ott nem voltak. Első pohárt köszönt az fejedelem az fiára, hozta elől, hogy az atyja Rákóczy Sidmond Kolosvárott mikor választották fejedelemségre, első pohár bort ő ngára köszöntött; emlékezetre én is azt mondottam édes Veselíny uram az én fiamnak mind akkor mikor székemben ülttettem, s mind most is azt mondom, hogy én féltem az istent, s az isten engem az én atyám székiben ültetett, ő is félje, soha el nem hagyatik; másikat köszöntö Veselíny uramra ő nga és azután Prépostváry uram[ra] és az többire renddel; azután mezeji discursus volt, medvék, szarvasok és eredeijek végett, esztendő alatt mennyit ejtnek el és mi formán.

Die 3. Regvel elkezdették az követeket udvarhoz hozni mintegy kilencz órakor tájban, az alacson renden elkezdvén, legutól császár urunkét ő felségéit, mikor már az egész követek jelen voltak, Geley az erdélyi püspök, két kálvinista superintendenssel, és az szászok püspökjö két seniorral bemenvén, peroráltak és Geley megesküttette az ifjú fejedelmet az kisasszonynyal. Az esküvés meglevén, ajándékot hoztak az ifjú fejedelem asszonynak. Elől az fő komornik Kömin János uram, utána az ifjú urfiak és főrend, az első vitt egy szép széles köves nyakbavetőt, 2. vitt igen szép medált, 3. vitt egy vékony gyöngy lánczot, negyedike egy szép nasfát, 5. egy szép köves kézrevalót avagy arany pereczet, 6. egy pár fülbe való függőt, a melyben igen szép két öreg gyöngy volt, 7. egy szép megyszűn bársony gyöngyös szoknyát, 8. egy fekete virágos bársony jankert. 9. vont arany jankert. 10. fekete sima bársony palástot, nusttal béllettet, 11. megyszűn bársony jankert, 12. fekete bársony kis subát, az is gyöngyös gubás bársonynyal béllett, 13. az is fekete bársony kis subát nusttal béllett.

Ezeket presentálván, az gazdák kijöttek és szólitották az erdéli legátusokat, egy külömb való hosszú palotába vitték, hogy ott szorosságot ne csináljonak. Az külső palotában mikor az fejedelmek kijűnek, melyet nem igen jó szűvvel és szemmel néztek, azután az magyar országi legátusokat szólitották és vitték be azon palotában, a hol az fejedelmek vendégsége volt, melyben 18 asztal volt, az másik palotában az erdélyiek és parciumbeliek 20 asztalra voltak.

Két órakor tájban az étket elhozván, az erdéli közönsé-

ges urak elől kijöttek; Rédey uram mellett jobb kéz felől az havas alföldi vajda követe, Kornicz Sidmond uram mellett az modvai vajda követi, Rákóczy Sidmond uram mellett az lengyel vajda követe, Bethlen Péter uram mellett másik lengyel vajda követe. Forgács Sidmond uram mellett az kulandi herceg követe. Ezek után jobb kéz felől Veseliny uram ő nga mellett Barkóczy uram, utána hármon egy rendben császár urunk ő felsége követe. Jobb kéz felől, bal kéz felől az lengyel király követe, középben az ifjú fejedelem, utának maga az fejedelem, előttö egy hokmester, utána az fejedelem asszony, azelőtt is hokmester, azután az ifjú fejedelem asszonyt ketten hozták karonfogva Prépostvári uram és Lónyay uram; azután az erdéli kisasszonyok és fő asszonyok. Az palotában volt csinálva egy majestas, a melyen négy asztal és egy pohárszék volt. Bemenvén az fejedelmek az majestásra állottak, az közrend alatt, öt mosdót és medenczét vittek eczersmind, elsőbben mosdott császár urunk követe, azután mind eczersmind az fejedelmek és az követek s az fejedelem asszonyok. Azon majestáson volt csinálva négy asztal, az fü helyre magán császár urunk követe magán ült, jobb keze felől az lengyel királyé, bal kéz felől maga az fejedelem, mellette az fejedelem asszony, amellett az ifjú fejedelem, mellette az mennyasszony, mellette az anyja Báthoriné asszonyom, a mellett Forgácsné asszonyom, Aliáné asszonyom, a mellett Bethlen Péter uram, mellette Rákóczy Sidmond, azon alól az olá vajda követe. Ott az asztal végében volt egy szép vár formán csinált marcapan, a melyet Lengyelországban csináltak ezer forintért, más felől az lengyel király követe mellett egy frissnaider közben Gyulaffi László. Veseliny uram ő nga, Barkóczy uram, kulandi herczeg követe, az két lengyel vajda követe, Forgács uram, Prépostváry uram, Lónyay uram, másik olá vajda követe. Az majestason alól volt külön nyolcz asztal, annál Kornicz uram, Rédey uram és az magyar országi urak és erdéli fő asszonyok, kisasszonyok.

Az majestáson volt egy pohárszék, azon mind kristál üvegek és két öreg arany kupa, födeles, zománczos, szép, két kicsin egy meszeles, két csésze aranybúl, két üveg aranyba foglalva. Az az pohárszéken csak asszú szőlő borát és fü tokai bort töltöttek, de megválogatták az embert; más pohárszék volt az ajtó félen, öreg, azon három renddel volt öreges, virágos, aranyas kupa, nro. 75. Álól egybe járó aranyas pohárok, ott is jó bort töltöttek elegendőt a ki be jöhetett, de czédula nélkül nem sok embert eresztettek be, az pahárszékrűl penig az asztalon kivűl valóknak nem hagytak pohárt az kezekben, hanem innya adtak a pohárszéken, csak idd meg s telle (*tedd le*) a poharat; másik tábla asztal volt, a kinél az magyar országi legátu-

rövidebb időt kéván, az adónak első terminusán, hoc est 1. Julii integraliter készek lészünk az Nagyságod tárházában beszolgáltatni. Az partiumbéli uraink s atyánkfiai is az szász urainkkal s atyánkfiaival egyetemben, hasonlóképen az székely uraink is, kiknek ő kegyelmek közzől az vármegyéken jószágok vagyon [1]), ezen tereh viselésre igérik magokat. Nagyságodnak könyörgünk, légyen contentus véle, és szekérbéli gratuitus laborral ne bántson bennünket.

Az taxás városok gratuitus labor helyett való pénzbéli subsidiumok.

Kolosvár ád	fl. 400.
Bánfi Hunyad ád	fl. 125.
Udvarhely ád	fl. 100.
Egeres ád	fl. 100.
Nagyalmás ád	fl. 100.

Articvlvs III.

Jenőben egymás között való viszszálkodások és egyenetlenségek eligazétására és jó rendbe állatására bizonyos commissariusok bocsáttatnak.

Értjük azt is, kegyelmes urunk, az ország végházában Jenőben micsoda veszedelmes fogyatkozások vannak. Végeztük azért mi is az Nagyságod kegyelmes tetszéséből, hogy Nagyságod Kornis Sigmond uramot ő nagyságát és Bornemisza Pál uramat mentől hamarébb közikbe bocsátván, tétethessen is köztök Nagyságod valami jó rendelést és igazgatást; hogy az káros és veszedelmes egyenetlenség mentől hamarébb közzölök szálljon ki, és az épétés is continuáltassék mentől hasznosban köztök.

Articvlvs IV.

Latrok, orvok, tolvajok és egyéb gonosztévők büntetődjenek az országnak elébbeni és régi erről való végezett articulusi szerént, és hogy az tisztek minden helyeken, vármegyékben, Küküllő vármegyében is, az több vármegyékbéli szokott rendtartás szerént, az gonoszságnak nagy voltához képest alkalmaztassák az büntetést is; az jószágtalan nemes ember ellen, kinek bizonyos helye nincsen, ha gonoszságot cselekeszik, az 1625 esztendőbéli végezésnek 7-dik articulusa tartassék meg; jószágos és helyes nemes embert megfogni, arestálni, (hanemha maga kötötte le nemességét), senki ne merészelje; ha mely nemes embernél város

[1]) A nyomtatott példányban hibásan áll »ugyan« a kellő »vagyon« helyett.

helyeken lopott marha találtatik, azok ellen való törvénybéli processus végeztetik.

Az latrok, orvok, tolvajok és egyéb gonosztévőknek persecutiójában, büntetésében sok inconvenientiákat látunk. Végeztük azért az Nagyságod kegyelmességéből, hogy ebből is observáltassanak az régi articulusok, úgy mint anni 1619. articulus 3. et 9. item 1622. art. 18. item 1623. art. 11. item 1633. art. 21. addálván ezt, hogy az tisztek minden helyeken, vármegyékben, signanter penig Küküllő vármegyében is, tartsák az több vármegyebéli usushoz magokat, és az gonosztévő embert is büntessék juxta quantitatem delicti. Az jószágtalan, residentia nélkül való nemesek is, kiknek semminémű residentiájok nincsen, ha mi gonoszságot tésznek, azokról is observáltassék az 1625. esztendőbéli art. 7. Azonkül penig sohult se városokon, se együtt se másutt, nemes embert meg ne fogjanak, ne detineáljanak, ne arestáljanak, sub poena in decreto expressa; excipiálván azt azért, hogy ha az nemes embernek valami oly obligatiója lenne, melyben maga nemességét lekötötte volna, az olyanban procedálhassanak ellene az maga obligatiója szerént. Ha penig nemes embernél város helyeken valami lopott marhát találnak meg: az marhát tartsák meg ugyan a város birái, és törvény napot praefigálván néki, kire az nemes ember is tartozzék reá: de magát semmi képen megfogni vagy egyébképen megtartani ne merészeljék.

Articvlvs V.

Senki ez birodalomból, salvus conductusa nem lévén, más idegen helyekre, s külsö országokra menni ne merészeljen.

Noha vannak statutumink, végezésink, kegyelmes urunk, hogy salvus conductus nélkül idegen helyekre, se városokról, se együnnen se másunnan ki ne menjenek: mostan is azon articulusinkat approbáljuk, ratificáljuk és confirmáljuk, úgy mint anni 1633. art. 9. item anni 1635. art. 9.

Articvlvs VI.

Az szokott öl fák vágatása és hordatása felöl az beszterczei végezés maradjon helyben.

Noha, kegyelmes urunk, az szokott öl fák vágatásáról és praestálásáról elegendő articulusink extálnak: de azokhoz nem akarván magokat tartani, mostan is újobban végeztük, hogy erről observáltassék inviolabiliter az 1622. art. 5.

14. die. Érkeztünk Hadadba. Veseliny István uram nagy bücsülettel látott bennünket. Onnend Veseliny uram palatinus urunk szolgáit és az maga szolgáit elbocsátta, maga Lengyel ország felé ment ennihányod magával, engemet postán küdött urunkhoz ő nagyságához. 21. die Kassán ültem postára nyolcz órakor, érkeztem Semptére 23. die négy óra tájban dél után.

Kivül: Az erdéli menyegzőről való relatio 1643.

(Ered. az Eszterháziak kismartoni ltárában.)

XLIX.

1643. febr. 7.

Rákóczy Esterházynak: válaszul a Lónyay által tett izenetre.

Illustrissime domine comes.

Amice et vicine nobis observandissime.

Kegyelmed levelét Lónyay uram megada s az mellett szegény hazánk és nemzetünk szánakozó állapatjáról minemű beszélgetése volt Kegyelmednek Lónyay urammal, azt is megjelentette ő kegyelme. Hazánkat, nemzetünket bizony szeretjük azért, és szabadságának oltalmazásáért, megtartásáért azt nem cselekedjük, csak az mi tőlünk lehetetlen, csak hogy uram, ha az közönséges jóért fáradnunk és szorgalmatoskodnunk kelletik, mi azt kivánjuk s oly ok alatt akarunk fáradozni, hogy ha azt megnyerhetjük, annak aztán az közjónak, nem csak egy része az országnak és nemzetünknek, hanem közönségesen mindnyájan minden statusok hazáért egyeránt érezhessük. Lonyay urammal való beszélgetésünket, ugy hiszszük ő kegyelme Kegyelmednek elegedendőképen tudtára tudja adni. Ennek utána való gondolkodási is Kegyelmednek hazánk és nemzetünk felől veszendő állapatjához képest mi fog lenni, várjuk arról is Kegyelmednek informatióját. Tartsa és éltesse isten Kegyelmedet sokáig jó egésségben. Datum Albae Juliae 7. Februárii, anno 1643.

Illustrissimae Dominationis Vrae

amicus et vicinus
ad servitia paratissimus
G. Rakoczy m. p.

Czím. Illustrissimo comiti domino Nicolao Esterházy de Galantha etc. etc. Domino amico et vicino nobis observandissimo.

(A kismartoni ltárból.)

L.

1643. marcz. 15.

Meghívó a fehérvári országgyűlésre.

Georgius Rákoczi dei gratia princeps Transylvaniae partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes Generose fidelis nobis dilecte salutem et gratiam nostram.

Akarván az régi jó szokást követni, s kiváltképpen pedig az országnak mostani békességes állapattjának továbbra való megmaradása felől is egész országúl Kegyelmetekkel isten kegyelmességébűl idején korán illendő és szűkséges gondot viselni: az végre mellettünk lévő tanácsúr hiveinknek tetszéseket is vévén, rendeltük országunknak generalis gyűlését celebráltatni *ez közelben jövendő aprilisnek 24. napjára gyula-fejérvári városunkban.* Minekokáért Kegyelmeduek kegyelmessen hadjuk és parancsoljuk, ez levelünköt vévén és ebbeli kegyelmes ordinantiankat igy értvén, rendelje úgy házánál való dolgait, hogy a megírt napon és helyen országunk generalis gyűlésében maga személye szerint lehessen jelen, és az jelenlételt el se mullassa; hogy Kegyelmetekkel is egy értelemből az közönséges jóra és az haza békességes megmaradására minden hasznos dolgokat végezhessünk. Secus sub poena in generali decreto expressa non facturus. Eidem in reliquo gratiose propensi manemus. Datum in arce nostra Fogaras die 15. mensis Martii anno domini 1643.

G. Rakocy m. p.

Kívül: Generoso Adamo Racz de Galgo fideli nobis dilecto.

(B. Orbán Balázs levéltárában levő eredetiről.)

LI.

1643. apr. 24—maj. 21.

A fehérvári országgyűlés törvényei.

Nos Georgius Rakoci, dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium, significantes quibus expedit universis: quod spectabiles, magnifici, generosi, egregii et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis, ad diem

vigesimum quartum mensis Aprilis, anni domini millesimi sexcentesimi quadragesimi tertii, in civitate nostra Alba-Julia, ex edicto nostro celebratis congregati, exhibuerunt Nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos, in eisdem comitiis, communibus ipsorum votis et suffragiis, parique et unanimi consensu conclusos. Supplicantes Nobis humilime, ut nos universos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos, accepta habentes, nostrumque consensum illis praebentes, authoritate nostra principali benigne approbare, ratificare ac confirmare dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis, Albae Juliae, ad diem vigesimum quartum Aprilis anni praesentis millesimi sexcentesimi quadringentesimi tertii indictis, conclusi.

Praefatio.

Mindazóltától fogva, miólta az szent úristen Nagyságodot nekünk kegyelmes urunkat, szegény hazánkba ez méltóságos fejedelemségnek tisztibe helyheztette és állatta, tapasztalhatóképen látjuk, érezzük és veszszük eszünkbe az Nagyságod reánk való szorgalmatos éjjeli nappali vigyázását és gondviselését, elannyira, hogy midőn az nagy hatalmas keresztyén országok az sok veszedelmes szélyészektől, háborúktól hányattatnának és veszedelembe forgatnának, akkor is az mi szegény hazánk Nagyságoddal egyetembe csendes békességes állapatban alunnék és nyugodnék. Sőt mostan is Nagyságod több egyéb sok gondjai között meg akarván méltóságos fejedelmi tisztinek és hivataljának felelni, szegény hazánknak régi bevött jó ususit, törvényét követvén, ez generalis gyűlésre convocáltatott. A melyekért ő szent felségének nagy neve dicsértessék, áldassék és magasztaltassék: könyörögvén mi is buzgó imádságunkkal ő szent felségének, hogy ez után is Nagyságodnak suppeditáljon erőt s egességet szegény hazánknak békességes gubernálására, oltalmazására és megtartására: hogy Nagyságod szegény hazánknak ilyen csendes békességes állapatjában hoszszú ideiglen sok gyűléseket cerebráltathasson nagy boddogúl. Amen.

Articvlvs I.

Az fejedelem és ország közönséges szükségére kapu szám után bizonyos summa pénz igértetik, az taxás városok esztendőnként való szokott adajokkal egyetembe.

Az mint azért Nagyságod, kegyelmes urunk, propositiójának is első részében intimálja, az kapu szám után való contributionak rendelését és idején korán való beszolgáltatását; noha bizony látjuk szegénységünknek sok fogyatkozásokat, holott se borok se búzájok ez néhány esztendőben nem termett, sőt mind méhnek mind egyébnek az nagy úristen tőlünk áldását annyére elvötte, az melyet szegény hazánknak ilyen csendes állapatjában csak alig értünk: mindazonáltal, hogy még is Nagyságodnak meg ne fogyatkozzunk, mind az fényes porta contentálására, mind udvara népe tartására igérünk Nagyságodnak kapuszám után a két rendbéli adózásra húsz forintot, id est, fl. 20. az Szent György napinak felét ad primum Julii, felét ad primum Septembris, az Szent Mihál napinak felét ad primum Novembris, felét ad primum Januarii anni venturi, az Nagyságod tárházában beszolgáltatni. Az szász uraink s atyánkfiai is az partiumban lévő urainkkal s atyánkfiaival egyetembe ezen tereh viselésre igérik magokat. Hasonlóképen az székely uraink s atyánkfiai is, kiknek ő kegyelmek közzől az vármegyéken jószágok vagyon. Nagyságodnak könyörgünk, légyen contentus véle.

Az taxás városok adaja:

Kolosvár ád	fl. 2400.
Várad ád	fl. 1400.
Fejérvár ád	fl. 200.
Bánfi-Hunyad ád	fl. 200.
Udvarhely ád	fl. 260.
Kízdivásárhely ád	fl. 180.
Sepsiszentgyörgy ád	fl. 150.
Ilyefalva ád	fl. 150.
Egeres ád	fl. 150.
Nagy-Almás ád	fl. 125.

Articvlvs II.

Az végházak építésére tartozó gratuitus labor helyett kapu szám után való subsidium.

Az végházaknak is épétését igen szükségesnek látjuk lenni, kegyelmes urunk. Hogy azért azokra is lehessen valami provisiónk, igérünk Nagyságodnak azoknak is épétésekre két forintot minden kapuról, és mivel hogy annak administrálása

rövidebb időt kéván, az adónak első terminusáu, hoc est 1. Julii integraliter készek lészünk az Nagyságod tárházában beszolgáltatni. Az partiumbéli uraink s atyánkfiai is az szász urainkkal s atyánkfiaival egyetemben, hasonlóképen az székely uraink is, kiknek ő kegyelmek közzől az vármegyéken jószágok vagyon [1]), ezen tereh viselésre igérik magokat. Nagyságodnak könyörgünk, légyen contentus vele, és szekérbéli gratuitus laborral ne bántson bennünket.

Az tarás városok gratuitus labor helyett való pénzbéli subsidiumok.

Kolosvár ád	fl. 400.
Bánfi Hunyad ád	fl. 125.
Udvarhely ád	fl. 100.
Egeres ád	fl. 100.
Nagyalmás ád	fl. 100.

Articvlvs III.

Jenőben egymás között való visszálkodások és egyenetlenségek eligazétására és jó rendbe állatására bizonyos commissariusok bocsáttatnak.

Értjük azt is, kegyelmes urunk, az ország végházában Jenőben micsoda veszedelmes fogyatkozások vannak. Végeztük azért mi is az Nagyságod kegyelmes tetszéséből, hogy Nagyságod Kornis Sigmond uramot ő nagyságát és Bornemisza Pál uramat mentől hamarébb közikbe bocsátván, tétethessen is köztök Nagyságod valami jó rendelést és igazgatást; hogy az káros és veszedelmes egyenetlenség mentől hamarébb közzőlök szálljon ki, és az épétés is continuáltassék mentől hasznosban köztök.

Articvlvs IV.

Latrok, orvok, tolvajok és egyéb gonosztévők büntetődjenek az országnak elébbeni és régi erről való végezett articulusi szerént, és hogy az tisztek minden helyeken, vármegyékben, Kőkűllő vármegyében is, az több vármegyékbéli szokott rendtartás szerént, az gonoszságnak nagy voltához képest alkalmaztassák az büntetést is: az jószágtalan nemes ember ellen, kinek bizonyos helye nincsen, ha gonoszságot cselekeszik, az 1625 esztendőbéli végezésnek 7-dik articulusa tartassék meg: jószágos és helyes nemes embert megfogni, arestálni, (hanemha maga kötötte le nemességét), senki ne merészelje; ha mely nemes embernél vára

[1]) A nyomtatott példányban hibásan áll »agyan« a kellő »vagyon« helyett.

helyeken lopott marha találtatik, azok ellen való törvénybéli processus végeztetik.

Az latrok, orvok, tolvajok és egyéb gonosztévőknek persecutiójában, büntetésében sok inconvenientiákat látunk. Végeztük azért az Nagyságod kegyelmességéből, hogy ebből is observáltassanak az régi articulusok, úgy mint anni 1619. articulus 3. et 9. item 1622. art. 18. item 1623. art. 11. item 1633. art. 21. addálván ezt, hogy az tisztek minden helyeken, vármegyékben, signanter penig Küküllő vármegyében is, tartsák az több vármegyebéli usushoz magokat, és az gonosztévő embert is büntessék juxta quantitatem delicti. Az jószágtalan, residentia nélkül való nemesek is, kiknek semminemű residentiájok nincsen, ha mi gonoszságot tésznek, azokról is observáltassék az 1625. esztendőbéli art. 7. Azonkül penig sohult se városokon, se együtt se másutt, nemes embert meg ne fogjanak, ne detineáljanak, ne arestáljanak, sub poena in decreto expressa; excipiálván azt azért, hogy ha az nemes embernek valami oly obligatiója lenne, melyben maga nemességét lekötötte volna, az olyanban procedálhassanak ellene az maga obligatiója szerént. Ha penig nemes embernél város helyeken valami lopott marhát találnak meg: az marhát tartsák meg ugyan a város birái, és törvény napot praefigálván néki, kire az nemes ember is tartozzék reá: de magát semmi képen megfogni vagy egyébképen megtartani ne mérészeljék.

Articvlvs V.

Senki ez birodalomból, salvus conductusa nem lévén, más idegen helyekre, s külső országokra menni ne merészeljen.

Noha vannak statutumink, végezésink, kegyelmes urunk, hogy salvus conductus nélkül idegen helyekre, se városokról, se együnnen se másunnan ki ne menjenek: mostan is azon articulusinkat approbáljuk, ratificáljuk és confirmáljuk, úgy mint anni 1633. art. 9. item anni 1635. art. 9.

Articvlvs VI.

Az szokott öl fák vágatása és hordatása felől az beszterczei végezés maradjon helyben.

Noha, kegyelmes urunk, az szokott öl fák vágatásáról és praestálásáról elegendő articulusink extálnak: de azokhoz nem akarván magokat tartani, mostan is újobban végeztük, hogy erről observáltassék inviolabiliter az 1622. art. 5.

Articvlvs VII.

Az vaskohi és rézbányai fiscus jószágabéli villongó határok és helyek végett az szomszédságbéliekkel ujonnan való határjárás rendeltetik.

Értjük azt is az Nagyságod kegyelmes propositiójából, az fiscus vaskohi jószágának, mind penig az rézbányához tartozó helyeknek minémő veszekedések, villongások légyen az határok és havasok végett némely szomszédságbeliek miatt. Végeztük azért országúl az Nagyságod kegyelmessége szerént, hogy azokra az villongó határokra és havasokra vigyenek káptalanokat ki, és légyen az metalis reambulatio, servatis de jure servandis.

Articvlvs VIII.

Az arendálás légyen az elöbbeni articulusok rendtartása szerént; ha kik, vakmerőségtől viseltetvén, az szokott arendát idejekorán bé nem szolgáltatnák, azok miképen büntetödjenek, és hogy az dézmások is szokott idejéig székes helyeken ülvén ott szedjék bé az dézmát, végeztetik.

Az arendának perceptiójában ha mi defectus találtatnék, kegyelmes urunk: concludáltuk egész országúl, hogy abból is observáltassanak az elöbbeni articulusok, hoc addito, hogy ha valamely contumax ember nem administrálná szokott arendáját annak idejében, és az alatt az dézmát eltakartatná: ha az dézmás executióra mégyen és repulsióval obviálnak ellene, ad primam sedem judiciariam evocáltassék, és az derék poena mellett az repulsio onusán is maradjon, ha jó okát nem adhatja. ulterioribus exceptionibus et remediis denegatis, decidáltassék az causa, és executiónak is demandáltassék. Az dézmások is penig székes helyeken üljenek az szokott terminusnak idejéig, és ott percipiálják az dézmát.

Articvlvs IX.

Az mely faluban az fiscusnak s mind penig másoknak is háztelkek vagyon, annak földét s határit az jobbágyság az ház helyeknek s üléseknek régi száma és nagy s kicsény volta szerént élhesse és bírhassa.

Látunk ilyen fogyatkozásokat is sok helyeken, kegyelmes urunk, hogy némely faluban mind az fiscusnak, mind penig másoknak is valami egy néhány fundusok lévén, azt az néhány fundust sok jobbágyok telepedik meg, és azután az nagyobb portionatus emberrel egyaránt akarnak osztozni. Végeztük azért, hogy az ilyen helyeken is observáltassék az régi jó usus, és legyenek az földek, száma rétek és erdők juxta quantitatem

et numerum sessionum antiquarum, s kiki az maga portiójához járandó szántó földdel, széna réttel, erdővel légyen contentus, ne bántsa az másét.

Articvlvs X.

Az székelység az lókötő helyek dolgából maradjon az ő előbbeni szabadságában; csakhogy az szegénység is az falu közönséges határa élésétül ki ne rekesztessék.

Kegyelmes urunk fejedelmünk, mivel az székely uraink között ab antiquo olyan usus volt, hogy a mi kevés lókötő helyek az faluk határán vagyon, az olyan helyeken az hadba szolgáló emberek szokták lovokot tartani: végeztük azért az Nagyságod kegyelmességéből, hogy ezután is azon mód observáltassék ő kegyelmek között, úgy mindazonáltal, hogy az szegénységet is ne rekeszszék ki az falú közönséges határának élésétől.

Articvlvs XI.

Latrok, gonosz tévők, az tiszteknek tömlöczök nem lévén, az fiscus közelb való váraiban vitessenek, s fizetésnélkül törvényre meg ki adassanak, Az enyediek is az szék előtt nyolczad nappal tömlöczökben bévenni tartozzanak.

Jelentik azt is sok helyeken lévő atyánkfiai, hogy mikor latrot kaphatnak is, tömlöczök nem lévén tiszt uraimnak, nincs hová vinniek tartásnak okáért. Concludáltuk azért, hogy ennek utánna az olyan malefactorok vitessenek az fiscus közelb való váraiban, úgy mindazonáltal, hogy mikor ismét akarják, vitethessék ki minden fizetés nélkül az törvény tételre s büntetésre. Az enyedi uraink peniglen az előbbeni mód szerént az fejérvármegyei törvényes székek előtt tartozzanak nyólczad nappal az malefactort tömlöczökbe bévenni.

Articvlvs XII.

Enyedi kastélyban lévő kamara helyek állapatja az Fejérvármegyebeliekkel.

Az fejérvármegyebéli atyánkfiai panaszolkodnak, kegyelmes urunk, hogy az articulus continentiája szerént az enyedi uraink az kastélyban lévő kamara helyeket ki nem adnák, sőt az kik pénzen vehetnének is, azokat is prohibeálják a vételtől. Hogy azért Nagyságod egy alkalmatossággal közikbe való menetelit igéri, és ha találtatik oly üres hely, kit annak az helynek kára, fogyatkozása és az ecclésia bántódása nélkül közikbe oszthat, meg fogja cselekedni, Nagyságodnak alázatason megszolgáljuk.

Articvlvs XXXIII.

Az kézdi-vásárhelyiek tartozzanak privilegyiomokat ez jövendő Szent Lukács napi terminusra producálni.

Ugyan az háromszéki atyánkfiai instantiájokra, hogy Nagyságod kegyelmességéből a kézdi-vásárhelyiek privilegiumát ez jövendő Szent Lukács napi terminusra producáltatja, Nagyságodnak megszolgáljuk. Addig ők is maradjanak az mostani állapotjokban.

Articvlvs XXXIV.

Az fiscus jószágiban ment jobbágyoknak visszahozásának módjáról az elébbeni articulusok erősséttetnek meg.

Noha kegyelmes urunk, extálnak articulusink, micsoda úton s módon kellessék jobbágyinkat a fiscus jószágiból reducálnunk, kik oda szöktek, futottanak volna: mostan is azon articulusinkat in omnibus punctis, clausulis et articulis confirmáljuk és approbáljuk.

Articvlvs XXXV.

Bagariczás szekerek állapatja.

Hogy Nagyságod kegyelmességéből alázatos könyörgésünkre az bagariczás szekereket is mostan az fiscus sava hordásától immunisokká tötte, Nagyságodnak alázatoson megszolgáljuk.

Articvlvs XXXVI.

Szerény vármegyében más országról jött montánok megmarhásodván, micsoda állapattal bocsáttassanak viszsza.

Az Szörény vármegyebéli atyánkfiai jelentik, kegyelmes urunk, hogy ennekelőtte az inség és éhség miatt a mely muntyánok más országból közikbe jöttek és köztök már meg marhásodván minden marhájokkal viszsza akarnák őköt vinni. Végeztük azért, hogy ezután az ilyeneket, ha el akarnak menni, bocsássák harmad rész marhájokkal el, és a többit tartsák meg magok számára, a kiknek földén laktak. Hogy penig Nagyságod az vajdának írat mind az arestálás felől, mind penig hogy ez légyen az országnak statutuma ezen dologról, Nagyságodnak megszolgáljuk.

Articvlvs XXXVII.

Az szászság között nyom kiadás és abbéli akadályok eligazétása.

Az szász uraink s atyánkfiai is jelentik, kegyelmes urunk, minémő usussal éltenek légyen az ellopott marháknak nyomá-

mezőn, úton és egyebütt is a nemes ember szolgái alól lovokat el ne vonják, szekerek elől is vonó marhájokat és kösségeket. Ha kik penig ilyent tentálnának, ha residentiás emberek lésznek, azokat competens bírájok előtt keressék meg juris ordine. Nagyságod is kegyelmesen parancsolván gyalogi mellett lévő gondviselőinek, légyen fenyétékek; efféle insolentiáktól cessáljanak erős büntetés alatt. Nagyságodnak alázatosan megszolgáljuk.

Articvlvs XVII.

Rováson lévő jobbágy egy vármegyéből másban menvén, miképpen kellessék az adót rajta megvenni.

Noha arról is vannak articulusink, hogy a honnét nemes embernek rováson lévő jobbágyit törvénynyel elvitték, avagy egyik vármegyéből a másikba szökött, onnét kelletnék adajokat administrálniok: de ahoz nem tartván magokat, majd minden helyeken abutálnak evel. Végeztük azért az Nagyságod kegyelmessége szerént is, hogy azon articulusok observáltatván, tartassék ilyen processus abban is, hogy az honnét vagy törvénynyel vitték el, vagy csak elszökött is, azon vármegyének ispánja adjon fide mediante testimonialist annak a vármegye ispánjának és perceptorának, a hol az megrótt jobbágy lészen, és az a vármegye ispánja exigálja az adót rajta, és szolgáltassa bé is az perceptor az Nagyságod tárházában. Az más vármegyén való perceptor penig, a honnét az jobbágy elment, testimonialist vévén fő- és viceispánjától annak az jobbágynak másuvá való meneteliről, adhasson számot az exactoroknak véle, és az exactorok is vegyék az más vármegyén való perceptortól számba, a hol az megrótt jobbágy lakik.

Articvlvs XVIII.

Contractus mellett való executiónak módja, kezesség dolgán kívől.

Noha eddig usus nem volt, kegyelmes urunk, mindazonáltal mostan végeztük, hogyha valamely contractus mellett valaki executióra akar menni, kezesség dolgán kivűl, az olyan executióra menő ember az más félt certificolja, Erdélyben nyolczad nappal a kimenetel előtt, Magyarországban tizenötöd nappal.

Articvlvs XIX.

Az adó az fiscus jószágiban is minden helyekről beszolgáltatódjék; az hátramaradt rész felszedésére az tisztek kimehessenek, illendőképen gazdálkodtatván magoknak.

Mivel, kegyelmes urunk, ekkédiglen is az fiscus jószágiból az adónak nem administrálása és restantiáknak fel nem

szedése miatt sok fogyatkozások voltak: végeztük, hogy ezután observáltatván az elébbeni jó usus, tartozzanak minden helyekről a perceptor kezében szolgáltatni az adót, és ha bé nem nem szolgáltatnák, a restantiáknak exigálására mehessenek ki szabadoson az tisztek; csakhogy úgy tartassák, s gazdálkodtassanak magoknak, hogy a szegénységnek ne essék egy rész adó gyanánt.

Articvlvs XX.

Az elbujdosott jobbágy holmi szín alatt magát megnemeséttetvén, kinek se ura, se helye, se bizonyos lakása, öröksége nincsen, az földes ura miképen vehesse kezéhez.

Történt sok helyeken ilyen dolog is, hogy sok nemes atyánkfiainak jobbágyok elbujdosván, holmi praetextus alatt magoknak nemességet impetrálnak Nagyságodtól. Végeztük azért és concludáltuk, hogy ez ilyen elbujdosott jobbágyak széllel lappangván, ha magokat nobilitálnák, és olyan találtatik, kinek se ura, se helye, se bizonyos lakása és öröksége nincsen, ez ilyeneket az verus dominus terrestris az helynek tisztivel fogassa meg, (de ne maga nyúljon hozzá), s azon tiszt előtt megvilágosodván valóságosnak és igaznak lenni praetensiójának, azon tiszt által adassék kézben az földes urának. Az armalisát penig a tiszt vegye kezében és vigye bé az conservatoriumban.

Articvlvs XXI.

Az ecclesiákhoz való jószágokban is az gonosztévőket az külső tisztek megbüntethessék.

Vannak oly panaszink is, hogy némely ecclesiákhoz, szentegyházakhoz jobbágy lévén, effélék sok insolentiákot cselekesznek, és ha kiadjak is őket tempore inquisitionis, módjok a tiszteknek nincs benne, hogy megbüntessék. Végeztük azért, hogy a kik ecclesiáknak jószágiban laknak, és insolentiákat cselekesznek, mind az jó példaadásra nézve, mind penig azért, hogy az ecclesiák székin criminalis causák nem szoktak decidáltatni, ez után az olyan malefactoroknak büntetésében légyen authoritások az secularis tiszteknek is, és büntessék érdemek szerint.

Articvlvs XXII.

Az nemesség maga majorságáról, az elébbeni végezések szerént, harminczaddal ne tartozzék.

Hogy az harminczadosok ennekutánna magunk majorságabéli búzánkat, sajtunkat, gyapjúnkat és egyebet is Bányára vagy egyéb helyekre küldvén, abból részt ne vegyenek, hanem békével bocsássák őket, elég articulusink vannak. Mindazonál-

tal végeztük újobban, hogy ebből observáltassék az 1632. esztendőbeli 30. art. és ezután az nemesség efféle szokatlan dolgokkal ne terheltessék.

Articvlvs XXIII.

Az kiknek a háborúságos időkben ellenség vagy hatalmasok miatt, vagy peniglen tüz miatt is, avagy egyéb kiváltképen való szerencsétlenség találván őket, levelek elveszett volna, azoknak jószágokra új donatio ígértetik.

Mivel kegyelmes urunk, sok szegény atyánkfiainak levelek az disturbiumokban elveszett, és sokaknak tüz miatt el is égett: hogy Nagyságod kegyelmességéből az olyanoknak nova donatiót ígér jószágokra adatni juxta articulum anni 1632. art. 15. et contenta etiam decreti, Nagyságodnak alázatason megszolgáljuk; hozzá tévén azért ezt is, hogy az olyanok az fiscust ne defraudálják, és az ország statutumi az mit comprehendálnak, azok álljanak meg is.

Articvlvs XXIV.

Az partiumba lakó hajdúság is tartsa az ország végezéséhez és rendeléséhez magát.

Az partiumban lévő atyánkfiai mennyi sok insolentiákat szenvedjenek az köztök lakó hajdúság miatt, noha arról is extal articulus anni 1632. art. 18., de ahoz még is semmiképen nem tartják magokat. Végeztük azért, hogy azon articulus observáltassék, és az hajdúság is alkalmaztassa ahoz, magát. Hogy penig Nagyságod őket illendő időben béhivatja, és ezen dologról is parancsol nékik, Nagyságodnak alázatoson megszolgáljuk.

Articvlvs XXV.

Hogy az partiumba az jobbágyok az török földéről is jó móddal és alkalmatossággal felhozattathassanak.

Noha azelőtt is végeztük, kegyelmes urunk, hogy az partiumban lévő atyánkfiai jobbágyokat az török földéről hozhatnák fel; de mivel eddig az végbéli kapitánoktól arceáltattanak, végeztük, hogy ezután ne légyen interdictum; csak hogy járjanak hírrel és az nagyságod tisztviselőinek engedelmekkel, olyformán és móddal, hogy az miatt se országúl se részszerént búsúlásunk ne következzék.

Articvlvs XXVI.

Német császár részéről való fő- s közönséges nemes, hajdúk és katonai renden valók miatt, illetlen és módnélkül való háborgattatások, szüntelen bosszúság szenvedések és elviselhetetlen sérelmek az partiumbélieknek hogy megorvosoltassék, és hogy méltó és szükséges gondviselést tégyen a fejedelem ő nagysága felölök, az statusok kiváltképen való alázatossággal könyörögnek.

Minémő sok injuriájok légyen ugyan ő kegyelmeknek római császár ő felsége ditiójában lévő fő- és közönséges nemes, s hajdúk és katona renden valók miatt is, adják ő kegyelmek értésünkre. Mely dolgok felől noha ez elmúlt esztendőben is megtaláltattuk volt császár ő felségét és palatinus uramat is; a melyekre való resolutiója mind császárnak ő felségének, mind palatinus uramnak igen jó volna ugyan, de mivel ekkédig az magyarországi atyánkfiai részekről nemhogy valami effectusát látnók, annál inkább satisfactióját, de sőt naponként többűlnek az injuriák, a miut csak ez mostani gyűlésünk alatt is megtörténtenek: minek okáért még is igen alázatoson könyörgünk Nagyságodnak, reánk alázatos híveire és szegénységire méltóztassék kegyelmesen provideálni, és ez nagy elszenvedhetetlen sérelminket remedeálni és gondunkat viselni. Nagyságodnak alázatoson megszolgáljuk.

Articvlvs XXVII.

Az partiumbéliek az só hordásban szokatlan és új exactiókkal ne terheltessenek.

Végeztük azt is ugyan az ő kegyelmek részekről, hogy az sóhordásban, vitelben, az harminczadosoktól szokatlan és új exactiókkal ne terheltessenek, hanem abból is observáltassék az 1637. esztendőbéli articulus, és az czédula-pénz helyett sókat ne vegyenek.

Articvlvs XXVIII.

Fejérvár körül való utolsó productiókor elfoglalt jószágok, örökségek állapatja.

Kegyelmes urunk, fejedelmünk, az kiknek örökségeket vagy jószágokat ez utólszori productiónak alkalmatosságával Fejérvár körűl elfoglalták, hogy Nagyságod kegyelmességéből restituáltatni ígérte, és azoknak igasságokat tanács úr híveivel egyetembe elakarja igazéttatni, Nagyságodnak megszolgáljuk.

Articvlvs XXIX.

Kraszna vármegyében Magyar-Valkó, Lampért és Hidvég nevő faluknak más falu határin szántások, vetesek és szölmüvelések dézmájok állapatja.

Az Kraszna vármegyebeli uraink jelentik kegyelmes urunk, hogy egy Magyar-Valkó nevű falunak nem lévén elegendő szántóföldje, más falu határán kell szántaniok, vetniek, és azt is megdézmálják; ismét Lampért és Hidvég nevő faluknak szőlőhegyek nem lévén, más oláhfalu határira épétettenek szőlőt, és azoknak is borokat megdézmálják. Végeztük azért, hogy hiteles, jó ítélettel bíró emberek a káptalannal s directorral lássák meg isten szerént; ha nem lészen helyek, hogy szánthassanak és szőlőt épéthessenek a magok faluja határán, légyen szabados más oláh falu határán szántaniok s szőlőt művelniek, s abból ne tartozzanak dézmát adni.

Articvlvs XXX.

Udvarhelyszékben a fiscus jószági is az határ kerttartás dolgából egyetértsenek azokkal, a kik között laknak.

Az udvarhelyszéki uraink s atyánkfiai instantiájára végeztük kegyelmes urunk, hogy ő kegyelmek között a fiscus jószági is tartsanak törvény szerént való kertet határoknak, és mind kerttartásból, mind az kárért való poena vételből a fiscus jószágiban is tartassék az régi jó usus és szokás köztök.

Articvlvs XXXI.

Udvarhelyszékben az fiscus jószága jobbágya ha mi excessust cselekeszik, annak törvény folyásának útja és módja.

Végeztük ugyan az ő kegyelmek részéről, hogy a hol ő kegyelmek közt fiscus jószága vagyon, és az fiscus jobbágyi valami potentiát, kártételt, vagy egyebet cselekesznek, az udvarbirótól törvént kérvén fűstin ad octavum tartozzék törvént tenni; onnét menjen az ő kegyelmek székire appellatióba, és ha ott is nem tetszenék, juxta antiquum ipsorum usum onnét is transmittálják az Nagyságod méltóságos táblájára.

Articvlvs XXXII.

Az Olt vizén való hídnak állapatja Málnás nevő falun feljül.

Az háromszéki atyánkfiai jelentik, kegyelmes urunk, hogy ab antiquo Málnás nevő falun feljül az Olt vizén hidat tartottak, mostan penig nem akarnák tartani. Végeztük azért, hogy az kik azelőtt csinálták s tartották, ezután is ugyanazok tartsák s csinálják, solutis tamen de jure solvendis.

Articvlvs XXXIII.

Az kézdi-vásárhelyiek tartozzanak privilegyiomokat ez jövendő Szent Lukács napi terminusra producálni.

Ugyan az háromszéki atyánkfiai instantiájokra, hogy Nagyságod kegyelmességéből a kézdi-vásárhelyiek privilegiumát ez jövendő Szent Lukács napi terminusra producáltatja, Nagyságodnak megszolgáljuk. Addig ők is maradjanak az mostani állapotjokban.

Articvlvs XXXIV.

Az fiscus jószágiban ment jobbágyoknak viszszahozásának módjáról az elébbeni articulusok erősíttetnek meg.

Noha kegyelmes urunk, extálnak articulusink, micsoda úton s módon kellessék jobbágyinkat a fiscus jószágiból reducálnunk, kik oda szöktek, futottanak volna: mostan is azon articulusinkat in omnibus punctis, clausulis et articulis confirmáljuk és approbáljuk.

Articvlvs XXXV.

Bagariczás szekerek állapatja.

Hogy Nagyságod kegyelmességéből alázatos könyörgésünkre az bagariczás szekereket is mostan az fiscus sava hordásától immunisokká tötte, Nagyságodnak alázatoson megszolgáljuk.

Articvlvs XXXVI.

Szerény vármegyében más országról jött montánok megmarhásodván, micsoda állapattal bocsáttassanak viszsza.

Az Szörény vármegyebéli atyánkfiai jelentik, kegyelmes urunk, hogy ennekelőtte az inség és éhség miatt a mely muntyánok más országból közikbe jöttek és köztök már meg marhásodván minden marhájokkal viszsza akarnák őköt vinni. Végeztük azért, hogy ezután az ilyeneket, ha el akarnak menni, bocsássák harmad rész marhájokkal el, és a többit tartsák meg magok számára, a kiknek földén laktak. Hogy penig Nagyságod az vajdának írat mind az arestálás felől, mind penig hogy ez légyen az országnak statutuma ezen dologról, Nagyságodnak megszolgáljuk.

Articvlvs XXXVII.

Az szászság között nyom kiadás és abbéli akadályok eligazétása.

Az szász uraink s atyánkfiai is jelentik, kegyelmes urunk, minémő usussal éltenek légyen az ellopott marháknak nyomá-

rentzen alsz von den Stendten Abgesandten sambt andern etlich hinein begleidet werden, aldort auch von den Stendten den völligen Abschidt und Antwort empfangen. Wie folget.

Hierauff haben ihr füerstl. Gnaden stehent mit abgethanen Huet(en) als sie ihrer höchst gedachter kais. Maÿt. unndterth(enigst) griessen lassen undt also lang steh blieben, bis sie (alle) mihr den Abschidt undt Andtwort ertheilt haben, sprechent, er müeste auff ihr kais. Maÿt. genedigistes entbieten, auff zweÿerleÿ weisz andtworten. Für eins. Alsz wie ein Füerst in Siebenbürgen zum andern. Als wie ein Herr in Hungern als ein Füerst, weilen er zuer Landts-Constitutionen hart gebundten, also wegen der Ursachen müeste er sich dem Landt accommodieren, derentwegen könte er einmahl aus dem Landt niemandt hinausz passiren lassen, ohne Vorwissen der Stendte, weil das Landt ebenermassen von dergleichen Entlassung sieben unndterschidlichen Articuln, wie auch jährliche Constitutions hätte deren er mihr die Abschrift sub lit. A. in die Händt gegeben, welche ich ebenermassen in meiner Relation gehorsambist beÿlege. Nichts destoweniger, sprach er, auff sein Treu undt Glauben, man las ihme nur wissen, was für Personen aus dem Landt hinaus gehen wolten, will er ihr kais. Maÿt. in dem Fall gern gratulieren. Aber das Kriegsvolkh in Ansehen des Feindts Gefahr; der ihme täglicher an der Pfort klopfen thuet, konn er einen Weeg alsz den anndern aus dem Landt nicht passiern laszen.

Was aber den freÿen Pasz der Jugent, die da etwas lehren wolten; belangen thuet, konn er desgleich nichts thuen, denn gesagt, das ein tugentsambe Jugent zu finden were, so wierdt solche alsobalden von den Herrn Jesuitern für sie selbst applicieret, unndt weilen davon keine Lanndts constitutiones vill weniger einziges Diploma zu ersehen ist, alsz konn er weder zum Dienst, noch zu der Lehr keinen herausfolgen laszen, vornemblich ohne Vorwissen.

Alsz ein Herr in Hungern etc. thuet er ihr kais. Maÿt. alsz seinen genedigisten Herrn neben Entbietung seiner gehorsamben Dienst, undterthönigist berichten. Dennoch einen jeden Herrn, ja nur einen Edelman auf seinen freÿen Unkosten für seine Notthurfft Diener zu werben und zu halten zugelassen wierdt. Alsz tregt er die ganze Zuversicht zu ihrer kais. Maÿt., die werden auch ihme der Freÿheit, Privilegien, unndt Immuniteten genedigist nicht berauben, unndt obschon solches ihr kais. Maÿt. thuen sollen, so könne er doch seine Gränitz-Häuser Onod genandt und andere vill weniger sein Vatterlandt ehest verlassen, sondern müeste dergleichen Necessitet mit der Sibenbürgischen Knechten bedienet werden.

Instructio

Pro fideli nostro egregio Sigismundo Eőrsy comitatus Soproniensis vice comite, ad illmum Georgium Rakoczy principem Transylvaniae, profecturo, data.

Primo. Dictus Sigismundus Eőrsy dispositis rebus suis et modo cursorio admaturatis itineribus in Transylvaniam proficiscetur et principem conueniet. Cui praemissa salutatione et benigni affectus et propensionis suae mtis erga eundem principem oblatione, literas suae mtis credentionales tradet et repraesentabit. Suam mtem pro bono et emolumento status publici atque etiam conservanda inter incolas regni Hungariae ac Transylvaniae bona vicinitate benigne desiderare, ut diplomata superioribus annis et temporibus conclusa ac sancita utrinque illaese ac inviolabiliter observentur, nec quicquam in praeiudicium illorum admittatur. Vigore quorum liberum etiam permissum ac concessum fuerat, ut si qui ex nobilibus et magnatibus Transylvaniae seruitio suae mtis se se obstringere vellent, non impedirentur. Intelligere tamen suam mtem, in eo ex parte principis non leves difficultates irrepsisse, siquidem non modo in hoc ipso provinciales impedirentur, verum etiam in partes regni Hungariae comeandi facultas absque expressa principis voluntate et commissione minime concederetur, magnatum insuper ac nobilium filii huc Viennam et ad alias scholas catholicas proficisci prohiberentur, ii vero, qui defacto studiis operam dant, sub graui communicatione ademptionis bonorum suorum revocarentur, prouti praeteritis diebus filius Francisci quondam Listius, alias etiam suae mti obstrictus ac in regno possessionatus, ac alii. Quae cum pactatis aduersentur, suam mtem ipsum principem benigne requirere voluisse, hortando uelit sese conditionibus diplomatum hac in parte accomodare, neque admittere, ut iisdem quo pacto praeiudicetur, quo jura bonae vicinitatis ac confidentiae utrinque obseruentur.

Secundo. Declarabit, confidere suam mtem ipsum principem pro syncero suo erga bonum publicum studio et affectu, huic benignae Suae mtis requisitioni acquieturum, et omnes occasiones similium difficultatum amoturum esse, si tamen ulterius proposito suo ac instituto inhaerere vellet, suam mtem nihil ab aequitate alienum facturam, si in regno quoque Hungariae inhibuerit, ne principi extra officiales in bonis suis sub corona existentibus constitutos in regno conductos et obligatos servitores ac ministros habere ac intertenere liberum sit. Porro habere se etiam ad status et ordines Transylvaniae benignas suae mtis litteras et nonnulla repraesentanda insinuabit.

Tertio. Quibus apud principem peractis, dictos status et ordines hac occasione, qua ad festum sancti Georgii militis et

martyris comitia celebraturi sunt, accedet et conueniet. Ac iisdem quoque exhibitis et praesentatis benignis suae mtis litteris credentionalibus, quas similiter secum habebit, praemissa clementiae et benigni affectus suae mtis erga ipsos status et ordines declaratione, ea, quae superius, principi exponet, significando, quod siquidem ejusmodi diplomata eos quoque obligent, sperare suam mtem ipsos non admissuros, ut quicquam hac in parte in laesionem pactatorum ac etiam jurium bonae vicinitatis et confidentiae agatur, omittere proinde pro clementi suo erga eos affectu non potuisse, quin occasione praesentium comitiorum eosdem quoque status benigne requireret, ac hortaretur, quatenus ea, quae publica quoque ipsorum fide mediante sancita sunt, obseruari curent, nec admitti patiantur, ut iisdem conclusionibus contraveniatur.

Quarto. Quibus quidem tam principi quam et statibus et ordinibus prudenter et discrete adhibitoque moderamine ac lenite repraesentatis, responsa ac declarationes ipsorum attente ac fideliter notabit reditumque admaturabit, et superinde suae mti relationem faciet sufficientem. Cui in reliquo sua mtas gratia caes. et regia benigne propensa manet. Datum in civitate nostra Vienna die decima sexta mensis Aprilis. Anno dni millesimo sexcentesimo quadragesimo tertio.

Ferdinandus (P. H.)

Stephanus Bosnyák
el. episcopus Wesprimiensis m. p.
Georgius Orosy m. p.

(Eredeti az országos levéltárból.)

b)

1643. maj. 18.

A rendek válasza a császárnak.

Scrma Cais. Regiaeque Mttas, dne dne nobis clmtme.

Redditis Scrmae Caes. Regiaeque Mttis Vrae litteris credentionalibus, grsus Sigismundus Eörsy, vicecomes comitatus Soproniensis ea etiam, quae referenda in mandatis habebat, nobis ordine repraesentavit: quibus debito cum obsequio intellectis et expensis, quaecunque ad ea respondenda erant, absque diuturniori mora coram declarauimus. Nil addubitantes, quin dictus Sigismundus Eörsy, ubi deo bene iuvante reuersus fuerit, de iis omnibus ordine sufficientem apud Mttem Vram Caes. et Regiam sit relationem facturus. In reliquo Scrmae Caes. Regiaeque Mtti Vrae, demissa semper obsequia nostra

delata esse cupientes, longissimos et prosperrimos vitae dies exoptamus. Datum Albae Juliae in generali congregatione nostra die 18. mensis Maii anno dni 1643.

Scrmae Caes. Regiaeque Mttis Vrae

humiles et obsequentissimi servitores
Universitas statuum et ordinum trium nationum
regni Transylvaniae

Külczim: Scmae Romanorum Imperatoriae ac Germaniae, Hungariae etc. Regiae Mttī etc, dno dno nobis cltssimo.

(Eredetije az országos levéltárban.)

c)

1643. apr. 30—maj. 20.

Örsy jelentése követségéről.

Anno 1643. den letzten Aprilis, als ich Sigismundus Orschi von ihr fürerstl. Gnaden, Herrn Herrn des Königreichs Hungern Palatino anstatt und in Namben ihrer röm. kayŝ. Majestät zue ihrer fürerstl. Gnaden nacher Siebenbürgen verreist unndt verschikt worden, darauff ich von Schlos Regetz aufgebrochen, unndt den 8. Mayĭ auff Weissenburg glücklichen ankomben. Massen dann auch ihr fürerstl. Gnaden mir seinen Kablwagen mit 3. Drompeter unndt 23 Hussaren entgegengeschickt, die mich mit sonderbarer Reverentz und Ehrenbietung empfangen und von dem Flusz Annball (Ompoly) der ungefehr drei Joch über von der Stadt flieszen thuet, in die Stadt bis zum bestelten Losement die Drombet blasent einkleidten lassen.

Den 11. Mayĭ haben mich ihr fürerstl. Gnaden auf sein aigenen mit Goldt geziert Koblwagen seinen aigenen Hoffleuten unndt 6 Heüdukhen oder Lagkeyĕen, mit habenden vergüldenen türkischen Häckeln auff beeden Seiten lauffent ins Schlos hinein führen lassen. Unndt alsz ich zu ihr fürerstl. Gnaden komben bin, haben sie von mihr ihr höchst benenter kayŝ. Mayĭestät Brieffe stehent empfangen, unndt also stehen blieben, bis ich meiner Schuldigkeit nach die ganze mihr auffgetragene Bottschafft verricht unndt vollbracht habe, folgents noch dreymahl beyĭ ihr fürerstl. Gnaden die Audientz gehabt, wie auch aldort allemahl beyĭ der Mahlzeit verblieben, darauff auch ihr fürerstl. Gnaden sehr lustig gewest, wie auch in ihrer kayŝ. Mayĭt. Gesundtheit getrunken.

Alsz ich aber den 11. besagten Monats Mayĭ beyĭ ihr fürerstl. Gnaden die erste Audientz gehabt, unndt ihme mir

weilen der Vezieren ihre Mutationes undt Wechslungen offtermahlen der Christenheit schädlich seindt, dahero der Türkhen schon albereit vill Türkh gesamblet undt erwart..... allein auff die Tadtern und 7000 Janitschern, die alsobald einen Ausfall thuen wollen undt wisse gewis das der Türkh unsern kleinen Flecken trohet aber er (wolle) sich mit dem nicht begniegen lassen. Danenhero soll der Palatinus wol vorsichtig sein und sich in Obacht nemben etc.

(Egykorú példánya kissé romlott állapotban az orsz. levéltárban.)

e)

Örsi jelentése a fejedelemnél a fiainál tartott lakomák alatt folyt tárgyalásokról.

Particular Extract der Discurs so ich theils beÿ des Füersten in Siebenbürgen Tafel theils aber anderswo vernomben hab.

Erstlicher Bericht ein christlicher katholischer Mann, wie dasz undterschidliche heimbliche Anschläg unndt consultationes wegen der Herauszkunfft practicirt werden, da auch ein Theil von denen consentirt, der Fürst solle doch auf sovielfeltiges der Schweden solliciten, wie auch des Türkhen Ermahnungen einmal herauszkomben, der ander Theil aber, fürnemblich einer mit Namben Patkhi Istven einer vornember Mann der beÿ dem Cschakÿ nahentwansafft ist, hat gesagt, er müszte dasjenige, wasz den gueten zu nutzen unndt fromben gelangen möchte, sagen, der Füerst solle ein Weeg alsz den anndern nicht heraus komben, den was er füer beschwerden beÿ den alten Sassen undt Ctschakeln hören thet, er weis gewis, das er nicht den Flues Teisz attingieren wierdt, das sie warhafftig wider ihme conspiriren, wie nicht weniger ihme aus dem Landt ausschliesen werden, undt wirdt also weder im Landt noch ausser des Landts sein undt wofern etwasz heraus solches in Obacht genomben wierdt, wer weis wie es ihme gehen wierdt.

Nechst beÿ Eperies ligendes Kloster, alsz ein Münch zur Schebes wonhafft Franciscaner anders von den Provincial auf die Visitation zwischen die Ctschakeln, weilen sie alle catholisch, geschikt worden, bericht, er hatte gründtlichen Verstandten, wie der Pfaffenördens also verworffen seÿe unangesehen das sie alle catholisch, weilen nicht 6 zu finden seindt, die ohne eheliche Waiber weren, den..... den Füersten seÿ ein Mandat auszgangen, das es sei ein..... Person, oder er seÿ wer er wolle, so sich ein Pfaffen in..... Tochter verliben soll, das man's ihme sub poena alsobalden geben solle, Vermei-

nent mit den Anschlag auf einmahl, weilen die Priester die Weiber an sich wie die Concubinen anziehen auff den calvinistischen Glauben zubringen, wie nicht weniger, solches also ferventer und stricte observiren, das sie einen Gottsfürchtigen Pfaffen, der kein Weib nemben wollen, gefengklich eingezogen undt alsolang in Stekh peinigen lassen bis er entlich eine genennet, die er heurathen wolte, folgenter haben sie ihme mit derselben Persohn gezwungenermassen alsobald zusambengeben, er aber die erste Nacht von ihr ausgerissen, worden sie aber Stekh ihme nachgesagt, undt widerumb bekomben, haben ihme aufs neue ins Gefenknis geworfen, bis er widerumben das Weibsbildt angenomben die jez und schon beisamben wohnen.

Ein ander Gottsfürchtiger Jesuiter bericht, wie das ihme der Füerst schon etlichmahl entbieten lassen, er solle sich von Kolloschwar weggbackhen, den er ihme einmahl aldort nicht leiden will undt so ihme etwasz widerfahren wierdt, soll die Schuldt niemandten als ihme selbsten attribuieren.

Der Jesuiter aber darauff geandtwortet, er wölle durchaus von Kallaschwár nicht weichen, weilen aldort zimblich vill catholisch Volkh vorhandten, undt er auch ihr Lehrer ist undt wen er gleich auf den Todt geurtheilet werde, er wolle doch auff allen vieren in die Kürchkirchen undt bis in Todt von seinen Zuhöhrer nicht weichen, darauff der Füerst geantwortet, was das füer ein hartstariger Hueren Sohn were, wisse nicht, was mit ihme anzufangen und weilen Handt neben der Küerch ein Adlshoff stehet, wo der Füerst einzukeren pfeleget undt da die Zeit des Gebets eingetreten were, hat der Füerst den Je(suiten) entbieten lassen, er wolle plenkeln, wan er plenkeln (will), den er müeste auch zu des dienist Gottes leuten, in ein solches grausamb ist schon albereit die Sachen gerathen. Undt wie offt ist schon der catholischen Religion dergleichen Schmach und Blagung wiederfahren undt vermeine obschon die Stendt nicht komben ist, aber es werden nicht lang aldort die Geistlichen verbleiben können, weilen ich solches aus allen circumstantien gesehen, das wen nur die jezige Pottschafft wegen der catholischen Religion nicht instituirt were, füernemblich ihr füerstl. Gnaden H. Palatini Entbietung, alsz hatten sie weit ein anders auf den jezigen Zusambenkunfft von denen Jesuitern undt Pfaffen concludiert. Undt von Munkatsch an bis nacher Weissenburg, wo die griechischen Pfaffen nur zu finden gewest, seindt auf den jezigen Zusambenkunfft samentlich atiert worden, also das ich warhafftig vernomben das auff 600 sein können, undt die nur ich ausz ihnen gesehen, als ich zu der Audientz geführt worden, ist ein grosse Anzahl gewest, ihre vornembe Bischoven habe noch zue Neuburg gefangen gelas-

rentzen alsz von den Stendten Abgesandten sambt andern etlich hinein begleidet werden, aldort auch von den Stendten den völligen Abschidt und Antwort empfangen. Wie folget.

Hierauff haben ihr füerstl. Gnaden stehent mit abgethanen Huet(en) als sie ihrer höchst gedachter kais. Maÿt. unndterth(enigst) griessen lassen undt also lang steh blieben, bis sie (alle) mihr den Abschidt undt Andtwort ertheilt haben, sprechent, er müeste auff ihr kais. Maÿt. genedigistes entbieten, auff zweÿerleÿ weisz andtworten. Für eins. Alsz wie ein Füerst in Siebenbürgen zum andern. Als wie ein Herr in Hungern als ein Füerst, weilen er zuer Landts-Constitutionen hart gebundten, also wegen der Ursachen müeste er sich dem Landt accommodieren, derentwegen könte er einmahl aus dem Landt niemandt hinausz passiren lassen, ohne Vorwissen der Stendte, weil das Landt ebenermassen von dergleichen Entlassung sieben unndterschidlichen Articuln, wie auch jährliche Constitutions hätte deren er mihr die Abschrift sub lit. A. in die Händt gegeben, welche ich ebenermassen in meiner Relation gehorsambist beÿlege. Nichts destoweniger, sprach er, auff sein Treu undt Glauben, man las ihme nur wissen, was für Personen aus dem Landt hinaus gehen wolten, will er ihr kais. Maÿt. in dem Fall gern gratulieren. Aber das Kriegsvolkh in Ansehen des Feindts Gefahr; der ihme täglicher an der Pfort klopfen thuet, konn er einen Weeg alsz den anndern aus dem Landt nicht passiern laszen.

Was aber den freÿen Pasz der Jugent, die da etwas lehren wolten; belangen thuet, konn er desgleich nichts thuen, denn gesagt, das ein tugentsambe Jugent zu finden were, so wierdt solche alsobalden von den Herrn Jesuitern für sie selbst applicieret, unndt weilen davon keine Lanndts constitutiones vill weniger einziges Diploma zu ersehen ist, alsz konn er weder zum Dienst, noch zu der Lehr keinen herausfolgen laszen, vornemblich ohne Vorwissen.

Alsz ein Herr in Hungern etc. thuet er ihr kais. Maÿt. alsz seinen genedigisten Herrn neben Entbietung seiner gehorsamben Dienst, undterthönigist berichten. Dennoch einen jeden Herrn, ja nur einen Edelman auf seinen freÿen Unkosten für seine Notthurfft Diener zu werben und zu halten zugelassen wierdt. Alsz tregt er die ganze Zuversicht zu ihrer kais. Maÿt., die werden auch ihme der Freÿheit, Privilegien, unndt Immuniteten genedigist nicht berauben, unndt obschon solches ihr kais. Maÿt. thuen sollen, so könne er doch seine Gränitz-Häuser Onod genandt und andere vill weniger sein Vatterlandt ehest verlassen, sondern müeste dergleichen Necessitet mit der Sibenbürgischen Knechten bedienet werden.

Articvlvs XXVI.

Német császár részéről való fő- s közönséges nemes, hajdúk és katonai renden valók miatt, illetlen és módnélkül való háborgattatások, szüntelen bosszúság szenvedések és elviselhetetlen sérelmek az partiumbélieknek hogy megorvosoltassék, és hogy méltó és szükséges gondviselést tégyen a fejedelem ő nagysága felölök, az statusok kiváltképen való alázatossággal könyörögnek.

Minémő sok injuriájok légyen ugyan ő kegyelmeknek római császár ő felsége ditiójában lévő fő- és közönséges nemes, s hajdúk és katona renden valók miatt is, adják ő kegyelmek értésünkre. Mely dolgok felől noha ez elmúlt esztendőben is megtaláltattuk volt császár ő felségét és palatinus uramat is; a melyekre való resolutiója mind császárnak ő felségének, mind palatinus uramnak igen jó volna ugyan, de mivel ekkédig az magyarországi atyánkfiai részekről nemhogy valami effectusát látnók, annál inkább satisfactióját, de sőt naponként többűlnek az injuriák, a mint csak ez mostani gyűlésünk alatt is megtörténtenek: minek okáért még is igen alázatoson könyörgünk Nagyságodnak, reánk alázatos híveire és szegénységire méltóztassék kegyelmesen provideálni, és ez nagy elszenvedhetetlen sérelminket remedeálni és gondunkat viselni. Nagyságodnak alázatoson megszolgáljuk.

Articvlvs XXVII.

Az partiumbéliek az só hordásban szokatlan és új exactiókkal ne terheltessenek.

Végeztük azt is ugyan az ő kegyelmek részekről, hogy az sóhordásban, vitelben, az harminczadosoktól szokatlan és új exactiókkal ne terheltessenek, hanem abból is observáltassék az 1637. esztendőbéli articulus, és az czédula-pénz helyett sókat ne vegyenek.

Articvlvs XXVIII.

Fejérvár körül való utolsó productiókor elfoglalt jószágok, örökségek állapatja.

Kegyelmes urunk, fejedelmünk, az kiknek örökségeket vagy jószágokat ez utólszori productiónak alkalmatosságával Fejérvár körűl elfoglalták, hogy Nagyságod kegyelmességéből restituáltatni ígérte, és azoknak igasságokat tanács úr híveivel egyetembe elakarja igazéttatni, Nagyságodnak megszolgáljuk.

Articvlvs XXIX.

Kraszna vármegyében Magyar-Valkó, Lampért és Hidvég nevő faluknak más falu határin szántások, vetesek és szölmüvelések dézmájok állapatja.

Az Kraszna vármegyebeli uraink jelentik kegyelmes urunk, hogy egy Magyar-Valkó nevü falunak nem lévén elegendő szántóföldje, más falu határán kell szántaniok, vetniek, és azt is megdézmálják; ismét Lampért és Hidvég nevő faluknak szőlőhegyek nem lévén, más oláhfalu határira épéttenek szőlőt, és azoknak is borokat megdézmálják. Végeztük azért, hogy hiteles, jó ítélettel bíró emberek a káptalannal s directorral lássák meg isten szerént; ha nem lészen helyek, hogy szánthassanak és szőlőt épéthessenek a magok faluja határán, légyen szabados más oláh falu határán szántaniok s szőlőt művelniek, s abból ne tartozzanak dézmát adni.

Articvlvs XXX.

Udvarhelyszékben a fiscus jószági is az határ kerttartás dolgából egyetértsenek azokkal, a kik között laknak.

Az udvarhelyszéki uraink s atyánkfiai instantiájára végeztük kegyelmes urunk, hogy ő kegyelmek között a fiscus jószági is tartsanak törvény szerént való kertet határoknak, és mind kerttartásból, mind az kárért való poena vételből a fiscus jószágiban is tartassék az régi jó usus és szokás köztök.

Articvlvs XXXI.

Udvarhelyszékben az fiscus jószága jobbágya ha mi excessust cselekeszik, annak törvény folyásának útja és módja.

Végeztük ugyan az ő kegyelmek részéről, hogy a hol ő kegyelmek közt fiscus jószága vagyon, és az fiscus jobbágyi valami potentiát, kártételt, vagy egyebet cselekesznek, az udvarbirótól törvént kérvén füstin ad octavum tartozzék törvént tenni; onnét menjen az ő kegyelmek székire appellatióba, és ha ott is nem tetszenék, juxta antiquum ipsorum usum onnét is transmittálják az Nagyságod méltóságos táblájára.

Articvlvs XXXII.

Az Olt vizén való hídnak állapatja Málnás nevő falun feljül.

Az háromszéki atyánkfiai jelentik, kegyelmes urunk, hogy ab antiquo Málnás nevő falun feljül az Olt vizén hidat tartottak, mostan penig nem akarnák tartani. Végeztük azért, hogy az kik azelőtt csinálták s tartották, ezután is ugyanazok tartsák s csinálják, solutis tamen de jure solvendis.

Articvlvs XXXIII.

Az kézdi-vásárhelyiek tartozzanak privilegyiomokat ez jövendő Szent Lukács napi terminusra producálni.

Ugyan az háromszéki atyánkfiai instantiájokra, hogy Nagyságod kegyelmességéből a kézdi-vásárhelyiek privilegiumát ez jövendő Szent Lukács napi terminusra producáltatja, Nagyságodnak megszolgáljuk. Addig ők is maradjanak az mostani állapotjokban.

Articvlvs XXXIV.

Az fiscus jószágiban ment jobbágyoknak viszszahozásának módjáról az elébbeni articulusok erősséttetnek meg.

Noha kegyelmes urunk, extálnak articulusink, micsoda úton s módon kellessék jobbágyinkat a fiscus jószágiból reducálnunk, kik oda szöktek, futottanak volna: mostan is azon articulusinkat in omnibus punctis, clausulis et articulis confirmáljuk és approbáljuk.

Articvlvs XXXV.

Bagariczás szekerek állapatja.

Hogy Nagyságod kegyelmességéből alázatos könyörgésünkre az bagariczás szekereket is mostan az fiscus sava hordásától immunisokká tötte, Nagyságodnak alázatoson megszolgáljuk.

Articvlvs XXXVI.

Szerény vármegyében más országról jött montánok megmarhásodván, micsoda állapattal bocsáttassanak viszsza.

Az Szörény vármegyebéli atyánkfiai jelentik, kegyelmes urunk, hogy ennekelőtte az inség és éhség miatt a mely muntyánok más országból közikbe jöttek és köztök már meg marhásodván minden marhájokkal viszsza akarnák őköt vinni. Végeztük azért, hogy ezután az ilyeneket, ha el akarnak menni, bocsássák harmad rész marhájokkal el, és a többit tartsák meg magok számára, a kiknek földén laktak. Hogy penig Nagyságod az vajdának írat mind az arestálás felől, mind penig hogy ez légyen az országnak statutuma ezen dologról, Nagyságodnak megszolgáljuk.

Articvlvs XXXVII.

Az szászság között nyom kiadás és abbéli akadályok eligazétása.

Az szász uraink s atyánkfiai is jelentik, kegyelmes urunk, minémő usussal éltenek légyen az ellopott marháknak nyomá-

nak kiadása felől. Végeztük, hogy az minémű processussal ő kegyelmek eddig éltek, ezután is azon processus observáltassék közöttök, s tartozzanak azon módon fizetni s másoknak is kiszolgáltatni az törvényt; addálván azért ezt, hogy ha valamely falú határáról az nyomot ki nem adhatnák, és nem is alkhatnék meg az két fél végette: az viceispán és főszolgabíró terminust praefigálván, az szászság is reá menvén, akkor decidáltassék finaliter a dolog köztök.

Conclusio.

Nos itaque praemissa supplicatione fidelium nostrorum dominorum regnicolarum trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium regni Hungariae ditioni nostrae subjectarum, benigne exaudita et admissa, praedictos universos articulos, nobis ut praemissum est, praesentatos, de verbo ad verbum sine diminutione et augmento vel variatione aliquali, praesentibus literis nostris inseri et inscribi fecimus; eosdemque, ac omnia et singula in eis contenta, ratos, gratos et accepta habentes, authoritate nostra principali acceptavimus, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus. Offerentes nos benigne, quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios omnes fideles nobis subjectos, cujuscunque status et conditionis existant, inviolabiliter observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, et ratificamus et confirmamus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum. Datum in civitate nostra Alba-Julia, die vigesima prima mensis Maii, anno domini millesimo, sexcentesimo, quadragesimo tertio.

(P. H.)

Két nyomtatott példánya, egyik fejedelmi pecséttel, másik anélkül, *az erd. Muzeumban (Jos. Com. Kemény, Codex Authent. Art. Diaet. Trans. IV. köt.)* másik két példánya, pecsét nélkül, *ugyanott a Dóuáth és Mike-gyűjteményben).*

LII.

1643. apr. 16—maj. 21.

Örsi Zsigmond követsége Rákóczyhoz s az erdélyi rendekhez.

a)

1643. apr. 16.

Ferdinand utasitása.

Ferdinandus tertius dei gratia electus romanorum imperator semper augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae etc. Rex etc.

Instructio

Pro fideli nostro egregio Sigismundo Eörsy comitatus Soproniensis vice comite, ad illmum Georgium Rakoczy principem Transylvaniae, profecturo, data.

Primo. Dictus Sigismundus Eörsy dispositis rebus suis et modo cursorio admaturatis itineribus in Transylvaniam proficiscetur et principem conueniet. Cui praemissa salutatione et benigni affectus et propensionis suae mtis erga eundem principem oblatione, literas suae mtis credentionales tradet et repraesentabit. Suam mtem pro bono et emolumento status publici atque etiam conservanda inter incolas regni Hungariae ac Transylvaniae bona vicinitate benigne desiderare, ut diplomata superioribus annis et temporibus conclusa ac sancita utrinque illaese ac inviolabiliter observentur, nec quicquam in praeiudicium illorum admittatur. Vigore quorum liberum etiam permissum ac concessum fuerat, ut si qui ex nobilibus et magnatibus Transylvaniae seruitio suae mtis se se obstringere vellent, non impedirentur. Intelligere tamen suam mtem, in eo ex parte principis non leves difficultates irrepsisse, siquidem non modo in hoc ipso provinciales impedirentur, verum etiam in partes regni Hungariae comeandi facultas absque expressa principis voluntate et commissione minime concederetur, magnatum insuper ac nobilium filii huc Viennam et ad alias scholas catholicas proficisci prohiberentur, ii vero, qui defacto studiis operam dant, sub graui communicatione ademptionis bonorum suorum revocarentur, prouti praeteritis diebus filius Francisci quondam Listius, alias etiam suae mti obstrictus ac in regno possessionatus, ac alii. Quae cum pactatis aduersentur, suam mtem ipsum principem benigne requirere voluisse, hortando uelit sese conditionibus diplomatum hac in parte accomodare, neque admittere, ut iisdem quo pacto praeiudicetur, quo jura bonae vicinitatis ac confidentiae utrinque obseruentur.

Secundo. Declarabit, confidere suam mtem ipsum principem pro syncero suo erga bonum publicum studio et affectu, huic benignae Suae mtis requisitioni acquieturum, et omnes occasiones similium difficultatum amoturum esse, si tamen ulterius proposito suo ac instituto inhaerere vellet, suam mtem nihil ab aequitate alienum facturam, si in regno quoque Hungariae inhibuerit, ne principi extra officiales in bonis suis sub corona existentibus constitutos in regno conductos et obligatos servitores ac ministros habere ac intertenere liberum sit. Porro habere se etiam ad status et ordines Transylvaniae benignas suae mtis litteras et nonnulla repraesentanda insinuabit.

Tertio. Quibus apud principem peractis, dictos status et ordines hac occasione, qua ad festum sancti Georgii militis et

martyris comitia celebraturi sunt, accedet et conueniet. Ac iisdem quoque exhibitis et praesentatis benignis suae mtis litteris credentionalibus, quas similiter secum habebit, praemissa clementiae et benigni affectus suae mtis erga ipsos status et ordines declaratione, ea, quae superius, principi exponet, significando, quod siquidem ejusmodi diplomata eos quoque obligent, sperare suam mtem ipsos non admissuros, ut quicquam hac in parte in laesionem pactatorum ac etiam jurium bonae vicinitatis et confidentiae agatur, omittere proinde pro clementi suo erga eos affectu non potuisse, quin occasione praesentium comitiorum eosdem quoque status benigne requireret, ac hortaretur, quatenus ea, quae publica quoque ipsorum fide mediante sancita sunt, obseruari curent, nec admitti patiantur, ut iisdem conclusionibus contraveniatur.

Quarto. Quibus quidem tam principi quam et statibus et ordinibus prudenter et discrete adhibitoque moderamine ac lenite repraesentatis, responsa ac declarationes ipsorum attente ac fideliter notabit reditumque admaturabit, et superinde suae mti relationem faciet sufficientem. Cui in reliquo sua mtas gratia caes. et regia benigne propensa manet. Datum in civitate nostra Vienna die decima sexta mensis Aprilis. Anno dni millesimo sexcentesimo quadragesimo tertio.

Ferdinandus (P. H.)

Stephanus Bosnyák
el. episcopus Wesprimiensis m. p.
Georgius Orosy m. p.

(Eredeti az országos levéltárból.)

b)

1643. maj. 18.

A rendek válasza a császárnak.

Scrma Cais. Regiaeque Mttas, dne dne nohis clmtme.

Redditis Scrmae Caes. Regiaeque Mttis Vrae litteris credentionalibus, grsus Sigismundus Eörsy, vicecomes comitatus Soproniensis ea etiam, quae referenda in mandatis habebat, nobis ordine repraesentavit: quibus debito cum obsequio intellectis et expensis, quaecunque ad ea respondenda erant, absque diuturniori mora coram declarauimus. Nil addubitantes, quin dictus Sigismundus Eörsy, ubi deo bene iuvante reuersus fuerit, de iis omnibus ordine sufficientem apud Mttem Vram Caes. et Regiam sit relationem facturus. In reliquo Scrmae Caes. Regiaeque Mtti Vrae, demissa semper obsequia nostra

LIV.

1643. september 11.

Forgách Zs. jelentése a császárnak az erdélyi mozgalmakról.

Sacratissime Romanorum imperator, domine domine clementissime.

Scripseram Vrae Mtti Scrmae de perniciosa principis intentione, et litteras per proprium servitorem Leutsoviam expedivi, ubi magistro postarum certo et quanto citius Vrae Matti transmittendas concredidi et commendaui. Ex iis facile Vra Mttas dignoscere potuit statum harum partium. Verum quia nudius tertius fuit apud me is, ad quem Vra Mttas per me suas dedit credentionales, una cum annulo, non poteram subticescere, quin ea, quae partim hac, partim alia occasione mihi innotuerunt, fidelissime significarem.

Priusquam Vrae Mttis Scrmae praesentarem epistolas, primum significaui, me suam, quam mihi concredidit, Vrae Mtti Scrmae aperuisse fidelitatem, eamque fecisse innotescere, benigneque intellexisse, quam si continuandi esset animus, non esse dubitandum de singulari Vrae Mttis Scrmae gratia, qua uti et coeteros suos fideles, sic etiam ipsum, complecti non dedignabitur. Placuit homini et videbatur vel hoc ipsius satisfactum desiderio, quod ubi prolixioribus sed secretioribus tractaretur sermonibus. Tandem eidem Vrae Mttis epistolas, quas minime sperabat, porrexi, denunciando singularem Vrae Mttis clementiam, qua erga ipsum propensa manet.

Tum demum hortatus, ut ulterioribus obsequiis maiorem etiam Vrae Mttis benignitatem demereri conetur, syncere si quae eidem innotescunt, detegendo, et in id sedulo incumbendo, ut nihil in ipso, quod ad promotionem dignitatis et utilitatis tam Vrae Mttis, quam boni publici attinet, deesse patiatur.

Tandem eidem annulum porrexi, ut nomine Vrae Mttis suae conjugi praesentaret: subticuit attonitus et ne in eo facilis quaedam mutatio in priori clientela advertatur, obscure loquebatur, dabat tamen sufficienter ad intelligendum. Et ut adverti, vult suam (ut ipse putat) saluare conscientiam, non simplici et absoluta perfidia datam principi fidem violare et Vrae Mtti adhaerere, sed certis uti ambagibus non lucide omnia enucleando, ut magis principis intentio a nobis animadversa, quam ab eo prodita videatur. Interim tamen coniux illius, quae se nulla fide devinctam esse principi palam dicit, omnia et singula, quae a marito expiscari potest vel quae ipse ad saluandam conscientiam, ut superius memini, detegere veretur.

auffgetragene Pottschafft laut meiner Instruction schuldiger Massen abgelegt, darauff sich ihr fürerstl. Gnaden alsobald resolviert haben, sie wollen sich mit den Stenten dessenthalben berathschlagen unndt alszdann mir die völlige Andtwort ervolgen lassen.

Ferner habe ich vor ihr fürerstl. Gnaden, auch dieses vermeldt, das ich ebenermassen dennen Stendten von ihr kayȳs. Mayȳst. lautente Brieff einzuhändigen hatte, darauff mich ihr fürerstl. Gnaden gefragt, wasz nun solches sein möchte, ich aber geandtwortet, das sobaldt ich beȳ den Stendten die Audientz wier vollgebracht haben, will ich solches eröffnen unndt aussagen; folgents bin ich widerumb nach der Mahlzeit in mein Losament beglaitet worden.

Den anndern Tag aber haben ihr fürerstl. Gnaden die Eltere des Landts zu sich rueffen lassen unndt ihnen proponiert, ich were allein nur dessenthalben ankomben, das ich anstatth unndt in Namben ihrer kais. Mayt. Kriegs Volkh von ihnen begehren wollte, alsz sollten sie sich wohl bedenken, was sie darauff andtworten wolten, weil es dem Landt ebenermassen das Kriegsvolkh hoch vernöt ist, darauff haben die Stent auff mein Propositum in wenigsten nicht geantwortet, weilen sie auch nichts bewusten von meinen Propositen, sondern auf dasjenige, was ich nie in Sinn geführt habe, denn völligen Sententz ergehen lassen, nemblich man solle niemandten aus dem Lanndt hinaus passiren lassen, weil es auch aldort hoch vernöt were.

Unndt alsz ich solches vernomben, habe ich den Bornemissa Paul der zue Weiszenburg Ober Hauptman, angesprochen, er wollte die Mühe auff sich nemben, unndt zu mir komben, weilen ich etwas genediges mit ihme zureden hatte, den wenn mihrs gebühren wollte, auf der Gassen zu gehen. Ich wollte selbst zu ihme komben, welch(es) er auch gethan, unndt alsz ihm die Sachen eröfnet, und ges(agt), es sei mir leidt, das sich die Stendte nicht in mein proposi(tum), sondern weit in ein anderen Discurs eingelassen haben, wie mih(r)..... weniger schon albereit den völligen Sententz darauff ergehen..... benebenst ihme gebeten, er wolle solches ihr fürerstl. Gnaden andeuten, die wollen ihr Mayt. Brieffe denen Stendten zukomben lassen, damit sie die Sachen gründtlicher vernemben möchten, in übrigen aber das ich wider ihren discurs im wenigistens nicht were, welches auch ihr fürstl. Gnaden alsobald bewilligt, mich aber widerumb in sein eigenen Kobelwagen ins Lanndthaus zue den Stendten führen lassen, unndt als ich denen Stendten ihr kais. Mayt. Credentional eingehändiget, unndt distincte proponiert habe, welches sie auch von mihre

condigno, sed immutata merito dici possunt. Et deus det, ut prospero successu armorum Vrae Mttis Scrmae varientur et sub paterna Vrae Mttis providentia optata pace frui possimus.

Rebus se sic habentibus, si principem erumpere contingat, quid mihi humillimo clienti Vra Mttas Scrma agendum demandet, in cuius fidelitate, et sanguinem et vitam lubens profundo. Ubi enim princeps in Hungariam pedem figet, Tibiscus ejusque passus ante omnia occupabuntur, et binos quidem passus et nauigia ego teneo, quae ubi immediate non resignavero, illiusque partibus non adhaesero, primum omnia mea bona et fortunae peribunt, deinde me una cum meis persequetur, nullum mihi de defendendi est fortalitium. Mihi viuere sine bonis et prouentibus impossibile. Si Vra Mttas mandauerit, ut donec melius se res vertet, cui regnum, illi et ego assistam, nec horum loco, quae modo teneo, hisce temporibus meam ad sustentationem potest Vra Mttas bona aliqua assignare: bene quidem. Sin minus: sciat Vra Mttas Scrma, me paratum esse, mea omnia potius deserere, et perditis omnibus ad ultimum usque spiritum Vrae Mtti fidelissime adhaerere, nihil unquam dubitans de gratia Vrae Mttis, quam inglorius et infidelis viuere. Et supplico Vrae Mtti humillime, ne dedignetur mihi seruiendi exhibere occasionem, ut animum meum et affectum erga Vram Mttem inclytamque eiusdem domum, praedecessorum meorum more possim effectu declarare. Interim mitto Vrae Mtti Scrmae secretum hoc alphabetum, ut si posta et viae occuparentur, tutius possim quaevis Mtti Vrae perscribere. Haec per proprium meum cursorem Vrae Matti Scrmae humillime intimanda duxi. Quod si interim hanc principis mentem variari contigerit, statim et illud Vrae Mtti Scrmae perscribam. Humillime supplico Vrae Mtti Scrmae, ne meae literae in alias manus deveniant, et benignum quanto citius responsum dare ne dedignetur. Deus eandem Mttem Vram Scrmam faciat debellatorem hostium suorum foelicissimum. Datae ex castello S. Martini ad litus Tibisci, die 11. Septembris anno 1643.

Eiusdem Mattis Vrae Scrmae
Caesareae et Regiae

cliens aeternum devotus
Sigismundus Forgacs m. p.

(Ered. m. k. orsz. levéltárban.)

LV.

1643. october.

Kéry követsége Rákóczyhoz.

a)

Rákóczy ultimatuma a császárnak.

Kegyelmed mi szónkkal ő felségének ígírje alázatos szolgálatunkat s kévánjon a mellett békességes, idvösséges országlást ő felségének olyant, ki az én szegény édes hazámnak [1]) s nemzetemnek mind lelki, testi szabadságának használjon.

Hogy nálunk nemcsak az sveciai koronától, de még az galliai koronától is küvet volt volna, azt tagadni s fedezni nem akarjuk s oly ígéretekkel, kiknél magunk is többet s nagyobbakat s jobbakat nem kévánhattunk volna; s midőn kévántuk volna, jelentsék meg mi tőlünk is mit kévánjanak? azt felelték: az universalis békességnek végbenmeneteliben [2]) segítsük őket, jelentvén azt, hogy szintén úgy igyekeznek s akarnák [3]) az mi religiónknak is szabados exercitiumát helyben általtni, nemcsak az imperiumban, hanem Magyarországban is, mint az magokét. Ha azért ők mi tőlönk külön vallásban lévén, mégis azt is helyben akarják állatni, sokkal inkább mi lelkünk kötölössége alatt tartozunk annak szolgálni. Előnkben számláltatván Magyarországban is az religiónak oppressióját, az országgyűlésének az [4]) religió miatt haszontalan elmúlását, mi mindazonáltal még [5]) eddig velek nem confoederaltunk. Meg is nyugodjék ő felsége minden bizonynyal abban, elvégezett akaratunk az, magunk tulajdon privatumunkért, injuriánkért, valamég lehet s elszenvedhetjük, nemzetünk s hazánk veszedelmével extremumhoz ne nyúljunk [6]), noha injuriáink [7]) nekünk annyik az ő felsége birodalmából, nem hisszük, más fejedelem azt eddég ennyire tűrte [8]) és szenvedte volna. Csak amaz rosz, gyalázatos könyvnek kibocsátásával is, kiben velünk együtt az szegény gazdaasszonyt is mint gyalázák meg, tudja ő felsége s egyebek is, melyről könyvezés nélkül soha nem emlékezhetünk; mi mégis böcsületünk sérelmével is tűrtünk s

[1]) Az Act. Pol. czimű gyűjt. péld. az *mi szegény hazánknak s nemzetünknek* stb.
[2]) U. o. *végbenvitelében* stb.
[3]) *akarnák* hiányzik.
[4]) *az* hiányz.
[5]) *még* hiányz.
[6]) U. o. *nem nyúlunk* stb.
[7]) *injuriánk.*
[8]) *annira törte* stb.

noha ő felségét két ízben is találtuk meg, de hol, kit büntettek meg érte? Azonkívül is Homonnay János uramtól s több tisztviselőitől [1]) is menni bőcstelenségeket [2]) szenvedtünk, úgy tetszik mi nálunknál alább való ember sem szenvedte [3]) volna ily könnyen. [4]) Hát ha az 1636. esztendőbeli hatalmas nagy bántódásinkat, melyeket Homonnay János uram több vele valókkal együtt az ő felsége jó emlékezetű édes atyja parancsolatja ellen — rajtunk országúl cselekedett, elő köllöne számlálnunk, ugyan sok papirosra köllöne leírnunk. Budai vezérnek, hajduságnak írt leveleinek igaz pariái [5]) nálunk lévén, még ők izgattak s szolgáltattak az reánk jövetelre alkalmatosságot az törököknek, assecurálván, bízvást elmehet, mert az hajdúság nekiek nem árt. Az hajdúságot is admoneálta: az törököknek Erdélylyel vagyon dolga, ne bántsák az törököket. Ily cselekedeti mint ellenkezett legyen az szegény megholt császár parancsolatjával s nekünk az szegény cardinál által tött ő felsége ígéretivel, ihol vadnak az levelek in specie. És az szegény jó emlékezetű császár Homonnay Jánosnak írt levelének copiája kezünkben, kit nekünk az szegény cardinál küldött volt meg. azt is Kegyelmed megolvashatja, ha akarja; de hol azért is kit feddettenek meg, vagy annál inkább kit büntettenek meg azok kezűl, kik Bethlen István uramot az ő felsége birodalmából foveálták, hírünkkel kellett volna lenni, noha az szegény császár nekünk arra ígírte vala magát, csak legyünk csöndességben, várakozzunk és mihentest ő felségének valamennire tágúlnak distractiói, meglátjuk, el nem szenvedi büntetetlen. Most is nem lévén nekünk (Bethlen István uramat és mindazokat, kiknek amnestiát adtunk, excipiálván) az ilyenek ellen semmi satisfactiónk; ítélje az isten meg, nem nagy megbántódásunkra [6]) lehetett-e szenvedése? példa lévén akárkinek is az ő felsége birodalmából olyant, avagy nagyobbat is próbálni s cselekedni, az ő felsége diplomája s confoederatus fejedelem s keresztény ország ellen, nem tartván semmit a büntetéstől, nem nagy injuria-e? hiszen mi s ez szegény haza nem azért confoederaltunk volt ő felségével, hogy subditusitól is háborgattassunk, hanem inkább oltalmaztassunk s [7]) noha bizony valamikor akarnánk, mi ez [8]) két koronával foedust csinálhatnánk, de az mint feljebb iránk halasztottuk, s ha

---

[1]) *tisztviselőktől.*
[2]) *becsületlenségeket.*
[3]) *szenvedhette.*
[4]) *el.*
[5]) *paridja.*
[6]) *bántódásunkra.*
[7]) *s* hiányzik.
[8]) *az*

mire köllöne is magunkat vennünk, csak egyedűl az isten tisztessége s haza szabadságának tartozó kötelességem [1]) kínszerítene reá nem tartozván senkinek is lelkem [2]) esméretivel szolgálni és türni; ő felsége köteles lévén, mind az tizenkét [3]) conditiókat [4]) ország statutuma szerént, minden rendekkel s rendeknek kiszolgáltatni azt, az mire magát kötelezte, mind megtartatásokra és tartására; úgy tetszik az executióját [5]) is ő felségének kellene végben vinni. 1638. esztendőben kiadott decretumába [6]) is az evangelicus statusnak reá égérte volt ő felsége magát, hogy az 17. conditiónak [7]) 6. és az bécsi pæcificatiónak 1. és az 1608. esztendőbeli 1. és 2. articulusát, ugyanazon gyűlésben articulusban íratja; de az sem ment végben. Ez [8]) télen, mikor Jakusitt [9]) uram itt benn vala, proponáltuk vala ő kegyelmének, nem volna-e jobb, ő felsége állatná helyben az religiónak szabados exercitiumát, restituáltatná [10]) ő felsége azokat, az melyeket ab anno 1608. elvöttek s ülne föl ő felsége mellett az evangelicus status, mi velünk együtt, segítenénk meg ő felségét s csak azt tevé az választ ő kegyelme: nincs az [12]) ő felsége hatalmában, hogy az religiónak szabadságát s azokat az helyeket restituálhassa [12]) az clerus ellen. Hát ha még nekünk panaszinkat [13]) arra köllöne fordítanunk, az ő felsége ditiójából menniszer igyekeztek volna ijesztéssel, fenegetéssel, az török előtt való sok informatiókkal, vádlásokkal [14]) bennünket innénd kiíjeszteni s holtig való gyalázatunkra, fejedelmi állapatunkat velünk letétetni? ha ezek ellenünk [15]) aperte megvoltak, titkon ezen kévűl is mennik lehettek ilyenek ellenünk valók, csak az isten számlálhatná meg. Zoltán Jósa is, csak ím ezelőtt 3 esztendővel Lengyelországból szolgálatunkra jövén jó commendatariával, bizonyos lengyel ifiú legények[*kel*] ártatlanúl felvereté, vagdaltatá s praedáltatá őket s oda lőn minden javok szegényeknek, senkit sem büntetének meg ezért is. Mennyi hatalmas praedálosokat cselekesznek az ő felséde ditiójából némely nemes emberek hiveink jószágán s az

---

[1]) *kötelességünk.*
[2]) *lelkünk.*
[3]) 17. [4]) *az.*
[5]) *executiót.*
[6]) *decretumban.*
[7]) *conditióknak.*
[8]) *Az.*
[9]) *Jakossith.*
[10]) *restituálná.*
[11]) *az* hiányzik.
[12]) *restituáltassa.*
[13]) *panaszunkat.*
[14]) hiányzik: *vádlásokkal.*
[15]) hiányzik: *ellenünk.*

idetartozó hódoltságon, csak említeni is szomorú s annyira el is unták ezt az statusok, hogy ugyan articulust írtak oltalmazuk őket s ha eddég ő felségét nem tekintettük volna csak házoknál kötöztettök volna fel őket. Tanálták ugyan meg ő felségét velünk együtt az ilyen bántódásokról tavaly ő felségét az statusok s parancsolt volt is ő felsége, de annak semmi gyümölcse nem volt.[1]) Itélje meg azért ő felsége jó lelki esmérettel, ha mi nem feljebb tűrünk-e[2]) annál az mennit köllött volna tűrnünk? Hol hát még az, hogy immár is az ő felsége ditiójában[3]) régen megtötték mind magunkra, gyermekinkre, jószáginkra az törvént, és csak várják az executiónak végbenvitelinek alkalmatosságát.

Mivel azért[4]) Magyarországnak egyik tagjának ismerjük magunkat lenni s gyermekinket is, ne legyen kedvetlen ő felsége előtt, ha hazánk szabadságtalanságának, az isten tisztességének sérelme[5]) mindezeknek kijelentésére számat megnyittatta[6]), és lelkem esméreti kimondatja velem[7]), sőt inkább ő felsége vegye illendő kegyelmességgel tűlönk és orvosolja meg is, lám semmit az egy[8]) közönséges igazságnál s egyszersmind a kire a nélkül is ő felsége köteles nem volna, mind megtartására s tartatására nem kévánunk. Eleinkhez s magunkhoz való kegyelmességeket ő felségeknek[9]), tagadnunk bűn volna, melyet mi most is alázatosan veszünk[10]) ő felségétül; és ezért[11]) is valamire conscientiánk sérelme nélkül bocsátkozhatunk, kötelesnek tartjuk[12]) magunkat az szolgálatra.

Hogy ő felsége diplománkot eszünkben juttatja, azt ő felségétől alázatosan vettük, kiről magunk sem voltunk feledékenyek, mert még Erdélyből ő felsége egy példát sem mutathat, hogy az ő felsége ditiójára valaki[13]) alattunk valók közül fegyverrel ment volna s akár mi idegen nemzetet ő felsége országára fegyverrel vitt volna, ez[14]) mi diplománk ellen olyant mert volna kezdeni, avagy indítani. Ám nagy részént Zólyomi Dávid is ez mai napig is azért szenvedi az fogságot, hogy az[15])

[1]) *Zoltán Józától* kezdve egész idáig hiányzik az Act. Pol.-ból.
[2]) *türtünk-e.*
[3]) *tanácsában.*
[4]) *mi is.*
[5]) sírelmi.
[6]) *szánkot megnyitja.*
[7]) *lelkünk ismereti kimondatja velünk.*
[8]) *egy* hiányz.
[9]) *kegyelmességét ő felségének.*
[10]) *vesszük.*
[11]) *azért.*
[12]) mondjunk.
[13]) *valaki* hiányzik.
[14]) *az.*
[15]) *ez.*

ellen akart cselekedni. De ellenben mi rajtunk mi történék onnét, az mint feljebb is iránk, in anno 1636, az [1]) világ tudtára vagyon. Kit s hol tartnak érte fogságban? kit büntettek meg érte? senkit. Corporale juramentumunkat [2]) mint töttük [3]) volt le, az boldog emlékezetü megholt dicséretes császárnak az ő felsége ides atyjának, noha irva is meg vagyon nálunk, de él még Melith Péter s kérdjék [4]) meg, nem töttük volt-e oda? Megtartatván ő felségétől és alatta [5]) valóktól is szentül az mi velünk való végezési [6]) ő felségének s [7]) az én hazámat s nemzetemet [8]) is lelki testi szabadságában megtartván [9]) ő felsége, kik között ő felsége nekünk is egyaránt kötölezte magát, mint egy hazafiának. [10])

Szolgáinkat, hogy Magyarországban többítenünk kellett, arra is mostani generalis uram adott alkalmatosságot, mert mihentest ő kegyelme tisztiben bejött, ottan mindjárt szolgáinkat kerestette, révhajóinkat elvitette, az útakat állottatta, sőt még luczi hidasinkat is elakarta vitetni, hanem el kellett merittetni praefectusunknak. Ez ilyen cselekedetit értvén nem is tudtam mi végre cselekeszi, nem akartunk magunkra, jószágainkra, szolgáinkra gondviseletlenül lenni s úgy vagyon mi ő felségének nem akarunk praescribálni, kit tartson, állasson olyan méltóságos tisztben, de akartuk volna, ha az mi időnkhöz képest lött volna illendő, ki az mi élemedett állapatunkat is illendőképen szeme előtt tudta volna viselni. Az mi szolgáink penig mi úgy tudjuk még eddég senkinek kárt nem töttek, magunk jószágában élvén, fizetések megjárván jó disciplinában tartatnak.

Az ország statusinak, hogy mustrát hirdettünk, azt az ország statutumira nézve cselekedtük, azt kévánván ennek az szegény hazának állapatja, hogy mindenkor készen legyenek, mert az főispán híveink is úgy adták vala értésünkre: igen lovatlanok és fegyvertelenek volnának sokan az nemesség közül; akartuk őket serkenteni, tudván jól, hogy Erdély oly he-

---

[1]) *ez.*
[2]) *juramentumokat.*
[3]) *tették.*
[4]) *kérdjétek.*
[5]) *alattok.*
[6]) *végezése.*
[7]) *s* hiányzik.
[8]) *s nemzetemet* hiányzik.
[9]) *megtartatván.*
[10]) *Innen kezdve a többi mind hiányzik az Act. Pal.-ból, helyette egy:* etc.

lyen vagyon, istentől alkottatván igen résen vigyázva s készen kell lenni minden órában maga oltalmára.

(Egykorú másolat az erdélyi muzeumegylet irattárából.)

Jegyzet: Az alant álló jegyzetek az eltéréseket mutatják az Act. Pal. és az itteni másolat között.

A végén alúl az Act. Pal.-nak: Paria resolutionis per magcum dnum Joannem Keri a. dno principe Transylvaniae transmissae suae sacrmae Matti.

b)

Esterházy válassza a Kérytől küldött levélre.

Illustrissime princeps, domine amice observandissime; Salutem servitiorumque paratissimam commendationem. Hogy kegyelmed Kéri János uramat szeretettel, és becsülettel látta, és vele confidenter is beszéllett, és az én izenetemet, s levelemet is az szerint vötte, megszolgálom Kegyelmednek, kötelezvén én is azon confidentiára magamat, kiben hogy anyival gyümölcsösbben és hasznosbban szolgálhassak, mind az közönséges jónak, s mind az mi szegény hazánknak, s nemzetünknek s az szerént kegyelmednek is, kérem igen nagy szeretettel és becsülettel kegyelmedet, hogy közölje velem miben vélte vagy tapasztalta az én kedvetlenségemet vagy személye, vagy fejedelemsége ellen, s közölje velem azt is confidenter Kegyelmed ha mit vél, hogy csak legkissebbet is az confoederatiok ellen, vagy az Kegyelmeddel tött végezések ellen is impingáltam volna, s ígérem s kötöm arra magamat kegyelmednek, hogyha ezeket közli confidenter velem, s megesmerhetem fogyatkozásomat, meg fogom vallanom, s ezután is el fogom kerülni. Egyébaránt meggondolhatja kegyelmed, hogyha mi mit valami jónak vélvén cselekeszünk, s Kegyelmed azt gonosznak itili, s mi azt nem tudjuk, igazítást sem az dolgokban, sem magunkban nem tehetünk; hol penig azt Kegyelmed csak valami gyanuságból veszi, kérem ne fárassza azzal is kegyelmed magát, holott igazságot irok, hogy az Kegyelmeddel való végezésemtől fogva nem cselekedettel, de elmélkedésel sem tudom, hogy csak legkisebb részét is azoknak az végezéseknek megbántottam volna; hanem hogy confidentiámat kimutassam, nem tagadhatom, hogy némely dolgain kegyelmednek sokat nem sopánkodtam volna, s néha panaszt is magának kegyelmednek is azok ellen ne tettem volna, féltvén utolsó veszedelemtől megkevesedett és hatalmas nagy egyenetlenségben jutott nemzetünknek, kire nézve ha néha talám többet

szolltam is, hogy sem magam is kivántam volna, nem kell csudálni kegyelmednek; mert lehet talám, hogy azt tartja, és ítéli Kegyelmetek, hogy ott is érti Kegyelmetek ezeket az mostani imperiumbeli revolutiókat, és magok az fejedelmek között való dissensióknak is okait tudja, és azt is kinek menyi és minémű ereje, s resistentiája lehet: de megbocsásson kegyelmed, sokat tudok én, ott az kegyelmed háta megett jövevénbet nállamnál azokba.

Ha penig azoknak beszédeken avagy informatiójokon épit kegyelmed, az kik az mi veszedelmünkkel vérünkkel és kevés értelmünkkel akarlák avagy indiscreta ambitiojokat nevelni, avagy meghanyatlott és majd eldülő állapotjokat felemelni, úgy látszik azok feddését érdemelnék inkább kegyelmednek, hogysem informatiojoknak vagy kívánságoknak javallását, és így ha ezekért feddetem, úgy tetszik azért vádoltatom, hogy kivánója vagyok magunk nemzete megmaradásának, s annak az békességnek, s egyességnek, holott mindazokban valamit én eddig vagy írtam, vagy izentem Kegyelmednek vagy némely cselekedetét nem javallottam, egyedül csak ezekre néztem, noha csak elmémben sem tűrvén magam privatuma az arant is nem dicsekedem vele, de soha úgy hiszem magyar embert ezeknek az szomszéd országbeli fejedelmeknek és nemzeteknek támaszában és titkok köziben senkit úgy be nem bocsátottak, és vöttek, mint engemet, s talám magyar sem tetszett az ő dolgokban és tiközökben ezekkel az alkalmatlanságokkal úgy be, mint én s látom s tudom az combinatiókat, s azok azok, az kik magam megvetésével is futtatják és szorgalmaztatják velem az ő felsége császár urunkkal való kegyelmed confoederatiójának megerősitését, és ha mik azok ellen interveniáltak volna, eligazitását; melyeknek complanatiojára én nemcsak ugyan importune is sok izben kértem Kegyelmedet, de azokban való fáradozásomat is s szolgálatomat sincere offeráltuk Kegyelmednek, kiben most is édes hazánk és mindnyájunk javáért s Kegyelmedért s magáért is késséggel ajánlom munkámat és fáradozásomat; csak kérem még is szeretettel Kegyelmedet, ne késeltesse becsületes főúri követit jó tanúsággal, és instructióval mennél hamarébb felbocsátani, s azokat istenesen, becsületesen complanalni, mint egy renoválni az diplomákat, s azok mellett az minemű négy rendbeli kivánságirúl nekem Kegyelmed izent Kéri János uramtúl, azokat is placide proponálni ő felségének, kit ugy reméllek haszontalanúl nem is fog kegyelmed cselekedni; és noha ketteiben talám interessatusnak vél Kegyelmed engem lenni, ugymint az munkácsi, és mádi dol[o]ban, de kérem vesse ki kegyelmed elméjéből ezt is mert [...] *a munkácsi dologot illeti,* istent hivom bizonyságúl, [...]

praetensiom hozzá nincsen, s nemzetünk javáért, és békességéért örömest cedáltam az szegény megholt fejedelemnek, s arról cum favore, s plenarieis contentált engem az én kegyelmes uram, s nincsen sem semmi közöm, sem semmi praetensiom hozzá, s erre nézve akadékot én tőllem ebbeli kívánságának Kegyelmedet ugyan kérem, hogy ne vélje.

Az második dolgot penig az mi illeti ugy mint Mád ugy vagyon ő felsége kegyelmesen az asszony halála után, az ki most birja azt az regeczi jószágot nekem igérte és adta, az kihez az a kegyelmetektől praetendált Mád nevű falu is tartozik, de mivel éltéig adatott már az asszonnak az a jószág, még én hamaréb meghalhatok önállánál, és igen mohon magán az váron és az egész jószágon nem kapok, nemhogy egy faluján törődném sokat; nekem azért csak adhatóját adta ő felsége, s ha az mint látom, hogy kegyelmetek praesentálja, hogy Mádban való jussát kegyelmeteknek adta, igy nekem ott semmit nem adhatott, sem adott s mások igazságát bizony dolog, én sem kévántam, sem penig kivánom: mert talám emlékezhetik Kegyelmed reá, hogy volt már egyszer kezemben és hatalmomban Regecz vára minden jószágostól, s az ki nagyobb, az Alagi familiának is valami pör folyta levele kivül minden levelei én kezemben akadtanak volt, s talám, sőt talám nélkül és mondom, hogyha hamisságot akartam volna tenni nekik, az minthogy az kamara örömest mellém adta volna magát, ez mai napig is kezemnél tarthattam volna Regeczet. de nálam levő privilegiumokból látván igazságokat az Alaghi familiának minden bér és jutalom nélkül, visszavonás és pörpatvar nélkül többire minden benne levő ingó marhájokkal együtt megadtam nekiek, melyet most isten ha viszont kezemben ád ingyen való jó volta után, ebbeli cselekedetemnek is tulajdonít. Ne fárassza azért Kegyelmed ez aránt magát, mert mindenem elvesszen, ha csak legkisebb igazságban is másnak tudva és akarva hamisat kivánnék, s annyival inkább ha cselekeszem. Én reám nézve akadékja kegyelmednek ebben sem lehet, de csak prokatorok tanácsára ne mindenestől bizza azt az dolgot Kegyelmed kérem, holott valamire principálisaikat látják, hogy inclinálnak, örömest azt az sententiát tartják ők is, és nem kiméllik okoskodásokat is az jutalomért, az mint nagy bőven látom replicáltak az én Kegyelmednek erről tett izenetemre és Kéri János uramnak is mostanis utolszor írt Kegyelmed levelében, kire való feleletemmel nem terhelem Kegyelmedet, hanem kérem azon, ruminiáltassa még is tovább az mostani..... igazságot, s megtalálja Kegyelmed, hogy vadnak consideratióra való dolgok az occupatio dolgaiban.

Az kegyelmetek jussát az mi illeti, noha úgy tetszik

értem, de nem disputálom azt is, mindazonáltal ha az országnak két fő bíráját interessátusnak véli is kegyelmetek az dologban úgyan nem ártana mások által is dilucidáltatni ő felsége.....

(Erdélyi Muzeum. Gr. Kemény Apparatus Epist. Suppl.)

LVI.

1643. nov. 15.

Rákóczy Zsigmond beiktatása a székely generalisságba.

Illustrissime princeps, domine dne nobis clementiss.

Hummilium servitiorum nostrorum in gratiam Cels. V^tae oblationem.

Lelki és testi jókkal, és boldog jó szerencsés birodalommal áldja meg az úr isten, keglmes urunk, Nagodat teljes életében, szerelmesivel egyetemben.

Kegyelmes urunk. Nagodnak akarók alázatoson megírnunk: hogy az Nagod kegyelmes parancsolatja szerént, az iffiú urat Rákóczi Zsigmond uramat ő Nagát introducaltuk méltóságos tisztébe, úgy mint az udvarhelyszéki és háromszéki főkapitányságnak tisztébe, s az egész székelységnek fő generalisságába igen szép solennitással és nagy becsülettel. Ugyan feles lovas, és gyalog seregekkel jöttenek ő kegyelmek ki előnkbe, az mezőn leszálván az egész székelységen való fő népek, az úrral ő Nagával, mi is leszálván ő Nagát az urat nagy becsülettel köszöntötték ő kegyelmek, kire ő Naga is igen nagy becsülettel, és illendőképpen tött választ. Az után mi is köszöntöttük fejenként ő kegyelmeket Nagod nevével; az köszöntés után külön, az székeknek megadtuk az Nagod leveleit; legelsőbben az patens mandatumát Nagodnak, ki közönségesen szóllott az egész székelységnek; annakutánna az Nagod kegyelmes parancsolatját és reánk bizattatott követséget, az mennél jobb móddal lehetett, megmondottuk ő kegyelmeknek. És ő kegyelmek igen nagy alázatos engedelmességgel fogadták az Nagod követségit, és kegyelmes parancsolatját. Az *zászlót* peniglen ugyan az mezőn az *bottal* és *szablyával* az úrnak ő Nagának magunk adtuk kezébe; azt megmondottuk, hogy azok mire valók legyenek, ezeknek jó végét adná az úristen. Az Nagod instructióját is praesentaltuk ő Nagának az egész gyülekezet előtt, de nem olvastattuk el, hanem csak úgy adtuk ő Nagának kezébe. Mindezeknek utánna az úr ő nga ugyanott az mezőn az Nagodtól formáltatott *juramentumot* az szerént deponálá. Ezek mind az mezőn kün lőttenek. Ezek után osztán ő Nagával együtt lóra ültünk, és igen szép seregekkel, nagy solennitással bejöttünk az városba, s ott

az templomba be mentünk devotisáltunk; az itt való becsületes prédicator igen szép rövid exhortatiót tőn; onnat meg lovon bejutván azon solennitással az várba, holott bennünket jó készülettel excipiálván, jól is tartottanak. Ma immár isteni szolgálat és ebéd után tovább is akarunk menni, mert mivel az útak megnehezedének, az Nagodtól rendeltetett napra el nem jutnánk Háromszékre Léczfalvára, ha ma napestig mind itt mulatnánk. Isten tovább vivén bennünket azon leszünk, hogy gyakorta tudósítsuk ez után is Nagodat az több dolgokról is, mint succedáljanak. Ezek után kegyelmes urunk, Nagodat ajánljuk az úristennek kegyelmes oltalmába, szerelmesivel egyetemben. — Datum ex Udvarhely die 15. Novembris 1643,

Illus: Cels: Vr^ae

Humiles et fidelissimi servitores
Sigismundus Kornis m. p.
Stephanus Haller m. p.
Joannes Kemény m. p.

Jegyzés: A levél egészen Kornis Zsigmond kezeirása. — Az aláirások eredetik. — A levél szélére Kornis Zs. k. Rákoczynak tanácsosa volt, még ezeket irja:

»Kegyelmes uram, délestí praedicatiót hallván, ugy indulunk, hogy egy kis mélyföldecskét mehessünk, de mind igy is ugyan nem érkezünk az rendelt napra ad 16. praesentis, hanem más nap Léczfalvára. Eddig még mindenek igen becsülettel folytanak, ez után valókról Nagodat innen tudósitjuk; az Nagod kegyelmes parancsolatja szerént, amaz más dologra is az urakkal beszélettem, még conclusio nem lehet itt, az discursus meglehet ugyan, de elég hiszem, derekas conclusio lehessen, mert az híreknek mivolta mutatja meg, micsoda stylussal legyenek az levelek, ha kelletik lenni. — Az Nagod nekem külön írott levelét is alázatosan vevén, az urakkal communicaltam. Adjon isten minden jókat hallanunk Kegyelmes uram Nagodtól. Ez után is, azon kegyelmességét várjuk.

(A gyulafvári könyvtárból. nr. 5. IV. 4—394. sz.

LVII.

1643. dec. 7.

Meghivók a gyulafehérvári országgyűlésre.

a)

Fejérvármegyének

Georgius Rákóczy dei gratia princeps Transylvaniae partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc.

Spectabiles magnifici sat.

Salutem stb.

Az téli idő egyébaránt is külső dolgokra alkalmatlan levén, hogy magunk dolgainak is hátra hagyásával Kegyelmeteket az jó tavaszi időn ne kellessék fárasztanunk; akarván eziránt is Kegyelmeteknek kedvezni, teczett mellettünk levő tanácsúr hiveinkkel edgyütt az szokott terminusnál az szentgyörgynapi gyűlést elébb szolgáltatnunk ki Kegyelmeteknek. Minekokáért Kegyelmeteknek kegyelmesen et sub poena consueta parancsoljuk, ez következendő januariusnak harmadik napjára bocsássa oly bizonyos értelmes atyjokfiait Fejérvárra, hogy mind közönséges haza javára való dolgokat ő kegyelmekkel egy értelemből concludálhassunk. Akarván arról is tudosítani kegyelmeteket, hogy az ország constitutioja szerént az gyűlés alatt agitaltatni szokott causák is fognak revideáltatni. Secus non facturi. Quibus in reliquo gratiose propensi manemus. Datum in civitate nostre Devensi die 7. mense. Dec. 1643.

G. Rákóczy m. p.

Külczím: Spectabilibus magnificis generosis egregiis et nobilibus supremis et vice comitibus judicibus juratis assessoribus, ac toti universitati dominorum magnatum et nobilium comitatus Albensis Transsilvaniae etc, fidelibus nobis sincere dilectis.

(Ered. a gr. Telekiek Mvásárh. ltárában rendezés alatti acták.)

b)

Rácz Ádámnak

Georgius Rakoci dei gracia princeps Tranniae partium Regni Hungariae dnus et Siculorum comes.

Generose fidelis nobis dilecte salutem et graam nram sat. *mint az elöbbeni meghivóban.*

Secus non facturus Ejdem in religno gratiosi manentes. Datum in curia nra Devensi die. 7. Decembris 1643.

G. Rakocy m. p.

Kivül: Generoso Adamo Racz de Galgo. fideli nobis dilecto.

(Eredeti B. Orbán Balázs ltárában.)

LVIII.

1644. jan. 3—13.

A fehérvári országgyülés törvényei.

Nos Georgius Rakoci, dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes etc. Memoriae *commendamus* tenore praesentium, significantes,

quibus expedit, universis: quod spectabiles, magnifici, generosi, egregii et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis, ad diem tertium mensis Januarii, anni domini millesimi sexcentesimi quadragesimi quarti, in civitate nostra Alba-Julia, ex edicto nostro celebratis, congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos, in eisdem comitiis communibus ipsorum votis et suffragiis, parique et unanimi consensu conclusos, supplicantes nobis humilime, ut nos universos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos, et accepta habentes, nostrumque consensum illis praebentes, authoritate nostra principali benigne approbare, ratificare ac confirmare dignaremur; quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis, Albae-Juliae, ad diem 3. mensis Januarii, anni domini 1644. indictis, celebratis, conclusi.

Praefatio

ex votiva dominorum regnicolarum aggratulatione desumpta.

Kegyelmes urunk fejedelmünk, egész országúl, három nemzetűl nagy szűbéli buzgóságos könyörgésünkkel adunk hálákat az mindenható felséges istennek, hogy ő felsége Nagyságodat, szerelmesivel egyetemben, ez elmúlt esztendőnek forgásiban, szegény hazánknak csendes békességes és ilyen virágzó állapatjában megtartotta, és ez jelen való új esztendőnek is kezdetére kívánatos jó egésségben juttatta, és abban Nagyságodat szerelmesivel egyetemben megszentelte. Ő szent felségének mind ezekért dicsőséges nagy neve dicsértessék, áldassék és magasztaltassék.

Hogy azért Nagyságod, mint nékünk kegyelmes urunk, fejedelmi méltóságos tisztinek, szegény hazánkra való szorgalmatos vigyázásában, meg akarván felelni, ez mostani téli időnek is alkalmatlan voltát nem nézvén, ide az jelen való generalis gyűlésre convocáltatott bennünket, és mi is unanimi voto et consensu confluáltunk: azért is az urnak nagy neve áldassék és dícsírtessék. Könyörögvén ő szent felségének, hogy ő felsége Nagyságodnak kedvesivel egyetemben ez új esztendőnek több részét is engedje jó szerencsés, egésséges és békességes állapattal eltölteni, és sok új esztendőket évvén engedje

meg, hogy több generalis gyűléseket is ilyen alkalmatossággal és hazánknak békességes virágzó állapatjában celebráltathasson. Kiért mi is ő felségét, mint kegyelmes istenünket, egész országûl, három nemzetûl, dícsérhessük, áldhassuk, magasztalhassuk mind örökké, Amen.

Articvlvs I.

Kapu szám után való adó az tavalyi adózás szerint rendeltetik.

Kegyelmes urunk fejedelmünk, noha látjuk szegénységinknek sok rendbéli fogyatkozásokat, kiváltképpen az búzának szûk volta miatt, az kiknek valami kevés búzájok lött volna is szalmájában, de abból is az úristen úgy elvette áldását, hogy majd ugyan mondani semmit nem ereszt: mindazáltal, hogy Nagyságodnak mind udvari népe tartására s mind az fényes portának contentálására, mind egyéb extraordinaria expensáira meg ne fogyatkozzunk, ígérünk Nagyságodnak, ez elmúlt esztendőbéli adózás szerént, kapu szám után az két rendbéli adózásra husz forintot, flor. 20. Az Szent György napinak felét ad 1. Junii, felét ad 1. Augusti, az Szent Mihály napinak felét ad 1. Octobris, felét ad 1. Decembris az Nagyságod tárházában beszolgáltatni. Az szász uraink atyánkfiai, az partiumbéli uraink s atyánkfiaival egyetemben, hasonlóképpen az székely uraink s atyánkfiai is, kiknek ő kegyelmek közzûl jószágok vagyon, azon terehviselésre ígérik magokat. Nagyságodnak alázatoson könyörgünk, légyen contentus vêle.

Az taxás városok adaja.

Kolosvár ád.	fl. 2400.
Várad ád	fl. 1400.
Fejérvár ád.	fl. 200.
Bánfi-Hunyad ád	fl. 200.
Udvarhely ád	fl. 260.
Kézdi-Vásárhely ád	fl. 180.
Szepsi Sz. György ád	fl. 150.
Ilyefalva ád.	fl. 150.
Egeres ád	fl. 150.
Nagy-Almás ád	fl. 125.

Articvlvs II.

Gratuitus laborért pénzbéli fizetés ígértetik, a múlt esztendőbéli mód szerint.

Az végházaknak is építtését igen szükségesnek itéljük lenni kegyelmes urunk. Azért, hogy abból is Nagyságod meg,

ne fogyatkozzék, ígérünk Nagyságodnak, ez elmúlt esztendőbéli mód szerént, minden kaputól két forintot, flor. 2. És mivel annak contributiója rövidebb terminust kéván, az adónak első erminusán az Nagyságod tárházában beszolgáltatni igyekezünk. Nagyságodnak alázatosan könyörgünk, mint kegyelmes urunknak, légyen contentus véle.

Gratuitus labor helyett való adajok a taxás városoknak.

Kolosvár ád	fl. 400.
Bánfi-Hunyad ád	fl. 125.
Udvarhely ád	fl. 100.
Egeres ád	fl. 100.
Nagy-Almás ád	fl. 100.

Articvlvs III.

Enyed városában lakó nemesi s várasi rend között lévő igyenetlenségnek eligazíttatása ő Nagyságától kegyelmesen ígértetik.

Minémű sok dissessiók és panaszra való alkalmatosságok légyenek, kegyelmes urunk, Enyed városi nemesség és városi rend között, azt egész országúl, három nemzetűl, az Nagyságod méltóságos szemei eleiben terjesztettük volt. Hogy azért Nagyságod fejedelmi kegyelmességéből, egy arra destinalandó napon, tanácsúr hívei mellett, táblabíráiban is, és azon vármegyének főispáni jelenlétekben, mindenik fél igasságát comportálván, igazságos jó itélet szerént decidáltatni, eligazíttatni akarja, mely decisio annakutánna successivis semper temporibus pro perpetuo statuto legyen közöttök, Nagyságodnak igen alázatossággal megszolgáljuk, mint kegyelmes urunknak. Végeztük mi is az Nagyságod kegyelmes tetszéséből, hogy medio tempore mind az két részről ő kegyelmek is csendességben legyenek és ettől az Nagyságod kegyelmes resolutiójától várjanak.

Articvlvs IV.

Az arenda percipiálásában a tavalyi nyolczadik articulus confirmáltatik, hoc addito, hogyha akkor s addig a perceptorok kün nem lésznek, a mikor s meddig kévántatik, in flor. 100 convincáltatnak.

Nem kevés injuriáink vadnak, kegyelmes urunk, az arendának perceptori felől is, kik hol együtt hol másutt lakván, tempore perceptionis arendae in loco perceptionis nincsenek, sem az perceptiónak terminusáig ott nem űlnek. Végeztük azért, az Nagyságod kegyelmes tetszéséből is, hogy ebből observáltassék az 1643. esztendőbéli 8-dik articulus, hoc tamen

addito, hogy ha az arenda perceptori az szokott terminusokon kün nem lennének, és ad terminum praefixum nem űlnének, eo facto convincáltassanak száz magyari forinton; melyet comperta rei veritate exequálhassanak az arenda perceptorin azon vármegye tisztei, avagy azon városbéli bírák, az hol az perceptorok laknak.

Articvlvs V.

Az török földéről a jobbágyok felhozásában, hogy a tavalyi articulus vigorával élhessenek, Bihar vármegye instantiájára concludáltatik.

Mivel hogy ez elmúlt esztendőbéli gyűlésünkben végeztük volt az Bihar vármegyebéli uraink s atyánkfiai instantiájára, az török földéről jobbágyokat miképen hozhatnának fel, de mivel ő kegyelmek ekkédiglen annak semmi effectusát nem érzették: azon articulusokat az Nagyságod kegyelmes tetszéséből ezen gyűlésünkben roboráljuk, erősítjük, és committálunk, hogy abból is azon articulus vigorával élhessenek ő kegyelmek, és attól ne arceáltassanak.

Articvlvs VI.

Lomperti vám csak azon határra menő szekeresektől exigáltassék.

Végeztük azt is az Nagyságod kegyelmes tetszéséből, hogy ha mikor az lomperti határra szekeres emberek mennének, más falú határára eleikben ne menjenek, meg ne vámolják, hanem ha régi privilegiumok vagyon rólla, éljenek jól véle. Ha penig valakik ezen dologban excessust és kárt tennének, evocáltassák az dominus terrestrist annak az dolognak merituma szerént; ha penig parasztember tészen kárt, az dominus terrestristől kérjenek törvént felőlle.

Articvlvs VII.

Nyúzó, fosztó, kóborló latrok, kiváltképpen Kraszna vármegye postulatumára, Váraddá vagy Székelyhídra vitessenek.

Noha, kegyelmes urunk, az sok nyúzó, fosztó, kóborló latrok felől elég articulusink extálnak: mindazáltal végeztük az Nagyságod kegyelmes tetszéséből is, kiváltképpen az Kraszna vármegyebéli atyánkfiai postulatumokra, hogy az olyanokat fogják meg, és vigyék vagy Váraddá vagy Székelyhídra, az 1635. esztendőbéli 54. articulus szerént.

Articvlvs VIII.

Az hajdúvárasokkal de reductionibus colonorum et aliorum az articulusokat ő Nagysága megakarja tartatni.

Hogy Nagyságod kegyelmességéből, az Bihar vármegyebéli uraink s atyánkfiai instantiájokra, az hajdúvárasbéliekkel de reductionibus colonorum et aliorum az articulusokat megakarja tartatni, és előttök járó kapitánokat s hadnagyokat béhívatja s serio imponálja nekik, Nagyságodnak alázatosan megszolgáljuk, mint kegyelmes urunknak.

Articvlvs IX.

Az nyom kiadásról az előbbi articulusok helybe maradván, valamivel (a Székelségen kivül) meliorálttatik.

Az ellopott marhának nyomának kiadásából noha elég articulusink extálnak, kegyelmes urunk, az melyek hogy in vigore maradjanak és observáltassanak, végeztük és concludáltuk is, meliorálván ezzel az Nagyságod kegyelmes tetszéséből is, hogy az mely falú határára az káros ember az nyomot viszi, és ki nem adhatják annak az falunak határáról, hanem ott nyúzták meg az lopott marhát, és reá találván az megnyúzott marhára, in tali casu tegyen hírt az falús bírának felölle; az falus biró nyolczad nap alatt tartozzék az faluban kikeresni az orvot, és nyolczad napra az káros ember egy szolgabíróval reá menvén, az bíró, ha kitalálja az orvot, lopót, eo facto tartozzék ad plenum satisfaciáltatni vele; ha penig ad octavum azon faluban fel nem találtatnék az lopó, az falus bíró adja el hüttel az faluról, annyi magával az mennyivel az nyomot szokták kiadni, hogy nem az ő falubéli ember nyúzta meg az marhát, és nem az cselekedte az lopást, és így az káros ember keresse másutt az ő kárát; excipiálván mindazonáltal az székel uraink és atyánkfiai ebből magokat, mivel ő kegyelmek ebből az ő kegyelmek régi ususokat akarják observálni. Az szász uraink s atyánkfiai ezen articulusinkat acceptálják, ratificálják és approbálják, hoc addito, hogy effélében az magok ő kegyelmek között való tisztek procedáljanak az regius funduson, de nem az vármegyén való jószágokban.

Articvlvs X.

Az Oltig vagy más folyó vízig kiadván s vivén az nyomot, elégségesnek végeztetik.

Az székely uraink s atyánkfiai is jelentik, kegyelmes urunk, hogy az folyó vizek, de kiváltképpen az Olt vize mellett való faluk, az ellopott marhának nyomának kiadásában nem kevés injuriájok volna; holott által az vízen nem vihetik az

nyomot; ha kit általvihetnének is, az tulsó parton addig az sok marhákkal eltapodtatják. Végeztük azért az Nagyságod kegyelmes tetszéséből is, hogy az mely falú az nyomot az Oltig vagy más folyó vízig elviszi, elégséges lészen, hogy az maga határából addég vitte s ki adta. Az vízen túl, ha eltapadtatik az nyom, az káros ember keresse, lássa azon túl ha feltalálhatja, servatis tamen servandis, és az usus szerént tartozzanak azok felvenni az nyomot, és határokról elébb adni, avagy megfizetni az kárt; ha penig az káros ember annak utánna az nyomot semmiképpen fel nem találhatja, az az falú, az ki határából kiadta és az vízig elvitte az nyomot, nem tartozik fizetni, az ő határából kiadván, sem penig az a falú nem tartozik az kárt fizetni, az kinek határán fel nem vehették és ki nem adhatták az nyomot.

Articvlvs XI.

Az vármegyéken érdemek szerént büntetődett latroknak csak saját marhájok vétetik el.

Ebből is nem kevés abusunk volt, kegyelmes urunk, hogy az mely gonosztévő embert, akar melyik vármegyékben is, az tisztviselők érdemek szerént megbüntettek, annak minden jovait elvötték, sem feleségének, sem gyermekinek részeket ki nem adván. Végeztük azért az Nagyságod kegyelmes tetszéséből is, hogy ennek utánna ebből ilyen mód observáltassék, hogy ha az lator comprehendáltatik, és érdeme szerént meg is büntetődik, felesége, gyermeki között jovait megosztván, separálván, vegyék csak az latornak az maga részére jutandó jókat el, az többit hagyják meg feleségének, gyermekinek.

Articvlvs XII.

Kézdi-Vásárhely azon immunitással éljen, melylyel Maros-Vásárhely.

Mivel ekkédiglen, kegyelmes urunk, Kézdi-Vásárhely és háromszéki nemes atyánkfiai között nem kevés veszekedések és villongások voltanak, kiváltképpen abból, hogy sokadalmoknak és vásárnapoknak idején az háromszéki nemes atyánkfiai is borokat és sereket kiadásnak okáért béakarták vinni városokra; holott azért az nemes ország előtt privilegiumokat producálták, az mely azt contineálja, hogy olyan indultumok, szabadságok és immunitások légyen, mint szintén az maros-vásárhelyieknek: mi is azért egész országúl végeztük az Nagyságod kegyelmes tetszéséből is, hogy azon privilegiumok in vigora maradjon, és mindennémű szabadságokkal, immunitásokkal, úgy élhessenek, mint az marosvásárhelyiek, holott privilegiumok azt contineálja.

Conclusio.

Nos itaque praemissa supplicatione fidelium nostrorum dominorum regnicolarum trium nationum regni nostri Transylvaniae et partium regni Hungariae ditioni nostrae subjectarum, benigne exaudita et admissa, praedictos universos articulos, nobis, ut praemissum est, praesentatos, de verbo ad verbum, sine diminutione et augmento vel variatione aliquali, praesentibus literis nostris inseri et inscribi fecimus, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta, ratos, gratos et accepta habentes, authoritate nostra principali acceptavimus, approbavimus, ratificavimus, et confirmavimus, offerentes nos benigne, quod praemissa omnia, in omnibus punctis, clausulis et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios omnes fideles nobis subjectos, cujuscunque status et conditionis existant, inviolabiliter observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, ratificamus et confirmamus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum. Datum in civitate nostra Alba-Julia, die decima tertia mensis Januarii, anno domini millesimo, sexcentesimo quadragesimo quarto supra scripto.

Egykorú nyomtatott példánya, pecsét és aláírás nélkül, *az erd. Muzeumban (Jos. Com. Kemény Codex Authent. Art. Diaet. Trans. IV. köt.)*

LIX.

1644. marcz. 26.

A lengyel király felajánlja közvetítését a béke helyreállítására.

Ad pricipem Transylvaniae Rakozkium. (!)

Uladislaus IV. dei gratia etc.

Illustrissime princeps, dne, amice et vicine noster.

In lugubri recentis orbitatis nostrae luctu, quo inopinata mors, avulsa a regali trono et toro desideratissima conjuge nostra, acerbissime nos perstrinxit, accepimus litteras Illustritatis V^rae^. Licet quidem gravis hic et immoderatus dolor inter lamenta et questus quallidae regiae omnia excludat fomenta solatii, non gravate in hoc admisit levamentum acerbitatis suae, cum Ill. V^ra^ sincerum et amicum in nos regnum nostrum animum nobis contestatur, profidendo, pactorum et foederum, quae inter Poloniae et Ungariae regna sancte hucusque colebantur, certam et constantem observantiam. Sed rursum jure nos vocavit in partem doloris orbis christiani communis causa cum accepimus Ill^tem^ V^ram^ infesta signa in ditiones caes. M^ti^ fratris et cognati uri char. intulisse, deserta altissima pace et tranquillitate, qua feliciter et ad invidiam pene fruebantur.

Praesentis animus noster magnum in Christianitate hoc bello excitari incendium, quod ne simul flamma multos populos regnaque imprimis nostra corripiat, subverendum certe arbitramur. Sed(et)ipsi Ugariae dolenda haec armorum fortuna esse debet, quae ad publica Christianitatis damna, suam quoque vastitatem ac caedes sponte adjungit oblita, a vicinis Barbaris, qua aperta in qua occultis machinis, suas semper peti reliquias. Quoniam tamen Ill^tas V^ra desiderat, ut nos componendis his armorum tumultibus operam nostram impendamus stabiliendae utriusque constanti paci publicae et quieti, collaudato Ill^ti^ V^rae erga communem Christiani orbis tranquillitatem affectu, vicissim ab Ill^te V^ra peramanter postulamus, ut dum circa hanc propositionem maturum cupimus consilium, parvam dolori recenti largiamur moram, Ill^tas interim V^ra videat, ne atrocitate belli et pacificationi nrae inter quam interponere authoritatem nram vellemus, inter omnino praecludat et difficilem, ne dicamus impossibilem reddat pacificandorum animorum rationem. Haec sunt, quae in tam gravi animi nri perturbatione, properante famulo Ill^tis V^rae hac vice offerre possumus. De reliquo valetudine prospera, ad bonum Christiani orbis commune acta et consilia conversurum frui precamur. Datum Vilnae 28. die mensis Martii, anno 1644, regnorum nrorum Poloniae XII. Svecia vero XXX anno.

(Egykorú másolat a müncheni kir. kvtárban: Collectio Camerariana LXV. k. 131. sz. 314. l.)

LX.

1644. junius 9.

Rákóczy utasítása Lengyelországba küldött követei számára, hogy a királyt rábírják, hogy támadási szándékával hagyjon fel.

Instructio pro spectabili ac magnifico Stephano Haller de Hallerkő, consiliario nostro ac de Küküllő; et generoso Francisco Bethlen de Keresd Albensis Transylvaniae comitatuum comitibus, supremo aulae nostrae praefecto, tabulaeque judiciariae assessore, ad serenissimum Poloniae regem et senatores; et si occasio tulerit etiam universam rempublicam et status eiusdem regni ablegatis et fidelibus nobis dilectis.

Istennek kegyelméből continuálván utjokat az mi követink, igyekezzenek tempestive beérkezni, úgy hogy ante praefixum diem sepulturae reginae az királynál ő felségénél az több követektől efféle állapatban observálandó mód szerént privata vagy publica audentiájok lehessen.

Meglévén az audentiára való idő, az királyt ő felségét mi nevünkkel illendőképen salutálják, megjelentvén, hogy noha szívünk szerént akartuk volna, hogy ő felségének örvendetes és nem ilyen szomorú állapatjában kivántatott volna az mi szolgálatunk és kedveskedésünk, de ebben is az bölcs istennek tetszésének kelletvén beteljesedni, az ő felsége méltóságos requisitiójára, ez szomorú és halotti solennitásnak celebrálására követünket az végre expediáltuk, hogy elsőben az ő felségéhez való jó affectiónknak megfelelnénk, és megmutatnők, hogy az ő felsége méltó szomorúságán mi is ő felségének jó akarói szíből compatiálunk.

Másodszor: hogy ő felsége szerelmes házastársának méltóságos és szomorú temetésének böcsületit jelenlétünkkel keresztyéni hivatalunk szerént is ékesétenők, kivánván az úristentől ő felségének szűbeli vigasztalást, és minden dolgaiban az keresztyénség javára szerencsés progressusokkal való örvendetes állapatot.

Meglévén az salutatió és erre ő felségének is választétele, meg kell azután jelenteni ő felségének, hogy még vannak oly dolgok is, melyek felől ezen alkalmatossággal mi tőlünk követségek volna ő felségéhez és az temetés solennitásinak végez(t)e után, az mikor ő felségének ahoz mostani szomorúsági és bûsulási közzött ideje és alkalmatossága volna, in privata audientia meg akarnák jelenteni, várván abban ő felségétől.

Ezeknek utána az temetésnek solennitásiban az mit mi nevünkkel és képünkben illendőnek ítélnek követni és observálni, azokat kövessék és tartsák meg az mi követink, idején végére menvén azoktúl, az kik moderálják annak solennitásit, mihez kellessék magokat azokban alkalmaztatni in sessione et in aliis solennitatibus.

Végeződvén az temetés és arravaló respiriumát ismervén ő felségének, ha onnan arra való alkalmatosság nem adatnék is, emlékeztetni kell ő felségét az előtti emlékezet szerént az tovább való audientia adásra, melynek ideje eljövén, ehez alkalmaztathatják magokat.

Meg kell jelenteni ő felségének, hogy noha principaliter az ő felsége méltóságos requisitiójára ő felségéhez való sincera affectiónknak megbizonyitására expediáltuk az temetés solennitásának condecorálására való követünket, mindazáltal occurálván az közönséges jót, az keresztyéni szeretetet és az országok jó szomszédságinak régi confoederatióinak megmaradását concernálandó dolgok is, azoknak alkalmatosságát is elmulatni nem akartuk.

Alkalmas időtől fogva való közönséges hírül hallatik, hogy ő felsége némely ellenkezőinknek szorgalmatatásából

hadat akarna mi ellenünk, és ez szomszédos confoederatus országra bocsátani, avagy ha azt nem obtinealhatták volna is, de ad minimum, hogy meg fogná engedni ő felsége, hogy mások nevével vagy költségekkel efféle igyekezetek és intentiók végben vitethessenek.

Úgy vagyon, mi efféle közönséges híreknek kevesebb tekintetet adtunk volna, de immár nem egyszer hanem egynehányszor írt leveleiben ő kegyelme is az Magyarország palatinusa, ki most császár ő felsége armadájával ez szegény hazánkban vagyon, ezen igyekezetnek végben vitelével fenyegetett mind magunkat, mind erdélyi birodalmunkat, mind penig Magyarországot, ez mi szegény hazánkat, kihez képest erről is mélyebb gondolkodásokat és idején való provisiókat kellett felvennünk.

Noha azért mi ez ideiglen azoknak hitelt nem adhattunk s most is nem adhatunk, mert elsőben megemlékezünk arról, minemű régi és szentűl megtartatott confoederatiója vagyon az magyar nemzetnek in communi, mind Erdélynek és Magyarországnak azzal az nemes respublicával, ő felsége szomszédos országával, s minthogy sem Erdélyország, sem Magyarország arra sem ő felségének sem az lengyelországi nemes respublicának okot nem adott, hogy valami invasiót és hostilitást érdemeljen, sőt inkább fejedelemségünknek minden idejétől fogva igaz sinceritással és szolgálattal igyekeztünk lenni ő felségéhez és az nemes respublicához, nem remélhetjük azt, hogy ő felségét és országát nem illető dologban ő felsége maga vagy országa fegyverét elegyétse, holott mi mostan is azon igyekeznénk, hogy semminémő controversiáknak alkalmatosságával sem ő felsége, sem az nemes respublica meg ne bántatnék.

Másodszor: jól jut eszünkbe, ő felségének, mint az keresztyénségnek javát és megmaradását kivánó méltóságos fejedelemnek, minémő interpositiója volt mind ezelőtt, s mind ez elmúlt napokba böcsületes követe által nálunk is, és minémő interpositiót intendált császár ő felségénél is lenni, akarván ő felsége ez mostan köztünk fenn levő ellenkezéseket és háború állapatokat csendes mediumokkal leszállitani. Mivel azért mi minden istenes, jó, tisztességes és bátorságos mediumoknak acceptálására igértük és ajánlottok készségünket, az más részről penig mi nem is tudjuk, az ő felsége interpostiója és mediatorsága minemő tekintetben volt, és lehessen, meg nem gondolhattuk ez fejedelmi méltóságnak respectusa szerént mint lehetett volna vagy lehessen az illendő, hogy az kik között jó egyesség, szeretet és békesség szerzéssel az meglött háborukat és ellenkezéseket is complanálni kivánta és kivánja ő felsége, azokat maga fegyverével gerjesztené.

Biztatott végezetre az ellen bennünket igyünknek is igazsága, hogy religiónk, édes hazánk és nemzetünk szabadságának megbántódásaiért felvett igyekezetünk ő felségétől sem penig ő felsége országabeliektül nem impediáltatnék, kinek méltó és igaz okait ő felségének ennekelőte való leveleink által is bőségesen declaráltuk és valahol annak ideje és szüksége leszen, azoknak igazságát elegedendőképen meg is állathatjuk, melyek hogyha az másrészről külömben magyaráztatnának is, de hogy egy méltóságos király és egy nemes respublica idő előtt való ítélettel valamelyik fél igazságát fegyverével bizonyitaná, minekelőtte avagy annak megitélésére mindkét féltül való arbiternek választatnék, avagy azoknak csendesétésére elinditott mediuminak successusát nem is experiálná, azt meg nem gondolhattuk.

Mindazáltal mivel megtörténhetnék ennekutána is, hogy hasonló nyughatatlan elméjű emberek vagy ő felségét, vagy az nemes respublicát hasonló igyekezetekre és ellenkezésekre ingerelhetnék, szorgalmatosan requirálják az mi követeink ő felségét, hogy méltóztassék ezután is ő felsége inkább ezeknek csendesétésére felvett mediatorságot continualni, hogysem maga vagy az nemes respublicának fegyverét ezekben elegyéteni, avagy másoknak is akármi szin alatt országunkra és nemzetünkre fegyvert hozni engedni, mely szintén annyit tenne, ha attól az nemzettől és országból akárkik instantiájára megbántódásunk lenne, mely netalán minket is magunk oltalmában nagyobb és nehezebb extremumoknak tentalására kényszerétene.

Megtartván penig ő felsége is hozzánk királyi jó affectióját, és az mi hazánkhoz s nemzetönkhöz való szeretetit, mi is minden igyekezetünkkel azon leszünk, hogy az mi részünkről is minden confoederatiók és jó szomszédságos correspodentia szerént, az egyesség megtartassék, és ő felségének minden alkalmatosságokkal szolgálhassunk és kedveskedhessünk.

Az senatorok avagy statusok előtt ugyanezen dolgokat kell declarálni, hogy ilyen legatióval találták meg az királyt ő felségét és requirálni ő kegyelmeket is, hogy szemek előtt viselvén az országnak confoederatióit, régi jó szomszédságit, ha mi instantiák voltak volna, vagy lennének is, legyenek azon, magok méltóságos authoritásával mind ő felségének, mind penig az hol és mikor kivántatik magok consiliumjában és az nemes respublica között is, hogy ne engedhessék senkinek magunk és nemzetünk ellen való hostilitásra semmi fegyver és ellenkezésnek alkalmatossága; ajánlván viszont ő kegyelmének is az mi jó szomszédságunkat és kedveskedésünket.

Ha mi objectiók ez mi mostani jó igyekezetünk ellen lennének, azokat ő kegyelmek az mi követünk mind nekik ad

partem adott informatiójokból s mind penig az dolgoknak merituma és alkalmatossága szerént, pro sua prudentia et dexteritate dilualhatják, és az mi igaz igyünket jó ratiókkal megállathatják; kire isten segétse ő kegyelmeket és kivánt resolutióval hozza meg jó egészségben. Datum in castris ad arcem nostram Sárospatakiensem positis, die 9. Junii. 1644.

G. Rakocy.

(Eredeti minuta a m. k. orsz. levéltárban.)

LXI.

1645. febr.—majus.

Bethlen Ferencz és Baksi István követségei Lengyelországban.

a)

1645. febr. 25.

Bethlen Ferencz jelentései.

Kegyelmes uram fejedelmem, az úristen nagyságodat stb.

Tegnapi napon nagy bajjal az nagy hóban és töretlen úton általköltözvén az Beszkéden, tiz órakor érkezénk Gorliczra; tudakozván, hogy ki bírja azt a városkát, jelenték, hogy egy Wladislaus Lubinyczki neü emberséges ifjú ember bírja árendában, kiért érte küldvén, nem késett, oda jövé beszélgetvén vele és megjelentvén vallását is, hát egyezünk vallással, s annál jobb kedve érkezvén, örömest is beszélgete; mind eddig késért s sőt az ebédlő helyig is eljő velünk. Kérdezvén tőle, ha az király ő felsége mostani gyülésre kiadott propositióját látta, mondá, hogy sandomiriai, lublini, krakkai vármegyék gyülésiben mindenikben jelen volt, melyek ezelőtt hat héttel celebráltattak, s látta mindenik vármegyéken az propositiókat; némelyik vármegyékre van 30 propositiója ő fölséginek, az vármegyék állapatjához képest, kire több, kire kevesebb, de az ki közönséges, mind egyformán. Semmi oly idegen elmélkedés nincsen benne, hanem csak magok közönséges békessége, s megmaradása felől való dolog. Egy kiváltképpen való vagyon mindazáltal, kinek tenora ilyen: az ellenségnek, úgymond látjuk nagy erejeket, és dolgokban naponként való előmeneteleket, kihez képest az szerencsét praeconsiderálnunk kell, s jó volna velek örökké való békesség felől gondolkodnunk; ezeket formalibus verbis mondja irva lenni az propositiókban; az ellenségen értik penig az suetusokat, nagy híre lévén nálok mind az két triumphusnak, melyet talám még nagyobb állapattal hirdetnek annál is, a mint minálunk vagyon az híre. Az vár-

megyéknek is, sok annak az ideje, hogy annyi postulatomok nem volt, mint most vagyon, mert némelyeknek 50 postulatuma is vagyon. Sőt az mint veszem eszemben, az három religión valók összekötötték magokat, hogy egymást megoltalmazzák, de a mi nagyobb, az görögöket is az kozákokkal együtt magok mellé akarják vonni, hogy így conjunctis viribus erősebbek legyenek; sok annak az ideje, hogy az vármegyék a religió dolgában ilyen világos postulatumokot király ő felséginek be nem adtak, kiben nagy és kis Lengyelország és Lithvánia egyet értettek. Az mely császár ő felsége királyhoz ő felségihez menő követét Krakkóban értette volt Nagyságod érkezni, az már Varsovára bement, s noha német, s császártól jő, de sub nomine Regis Hispaniarum, akarván mindenképen az Galliában való házasságát dissuadeálni, és az császár ő felsége amitáját Leopoldissát, ki az megholt királynét bekésérte volt Lengyelországban, neki commendálni, de királynak ő felséginek nem lévén kedve az vén asszonnyal való házasságra, már bizonyos személyeket is denominált, kik az menyasszonyért menjenek, inkább akarván magát az universalis békességnek tractálásában az iffú asszony mellől interponálni s contemnalni. Az delegátusok közűl egyik az ország marschallja lészen: másik az referendarius Lisinczki, ki az királyné temetésekor perorált, és most vicecancelláriusnak akarják tenni. Az császár ő felségének való segétségadás felől is tudakozám tőle, de abban semmit sem értett, s nem is reméli, hogy publice sollicitálják, és nem is obtineálják egyáltalában, mert nagyságodnak itt nemcsak a mi és több vallásokon levők, de még az pápisták közűl is sok jóakarója vagyon, kik ez nagyságod susceptum bellumát justumnak mondják, kiben ha Nagyságodnak impedimentumot szerzenének, iniquum et injustissimum esset; mert valamikor az austriai háznak jól volt dolga, itt akkor volt mindenkor minden religióknak háborgatása, kire nézve nem kévánják előmenetelit. Quid nobis cum Austriacis, non habuimus cum iisdem foedera et pacta, verum cum Hungaris, quae etiam sancte observare volumus. Sőt ha a király házasodása succedál, (kiben nekiek nagy reménységek vagyon) s Duca de Nivers leányát veszi, mindenekben contrariumot reméllenek, mely házasságnak igen örűlnek; de nem remélik, hogy minden gazdagságát véle adja az christianissimus rex; igen szépnek is commendálják. Nálok is úgy vagyon híre, hogy az franczia követnek az gyűlésen jelen kell lenni. Ez az ember, ki ezeket beszéli, szintén akkor volt Krakkóban, mikor az hispaniai király követje kiindúlt onnét, s meghitt jóakaróitól értette s másunnét is írták neki. Az tatároknak készületeket ők is értették, kik az Ragyivil herczeg lakodalmát akarták intertur-

bálni, de az herczeg is ment volt el tizezer emberrel. Maga is az herczeg hogy elindúlt, ott lévén az partiális conventusban választották az gyűlésre, s jelen kell lenni okvetetlen. Vagyon annak is híre, hogy az Brandeburgus renunciált volna az neutralisságnak s declarálta volna magát császár ő felsége ellen, s az svétek pártját foveálja, kinek jobban végire menvén, tudósitom Nagyságodat, kegyelmes uram, róla. Több irásommal mostan Nagyságod méltóságos személyét nem terhelvén, ajánlom az úristennek stb. Datum in oppido Csenszkovicze, die 25. Febr. anno dni 1645.

Nagyságodnak alázatos méltatlan szolgája

Bethlen Ferencz m. p.

Kivül más irás: Ezt ma hozták ebéd felett, Kemény János urammal is kell közölni.

(Az egész Bethlen F. irása.)

(Eredetije a m. k. orsz. levéltárban.)

b)

1645. maj. 25.

Baksi István jelentése.

Illustrissime celsissime princeps, domine domine, mihi naturaliter colendissime.

In gratiam illustrissimae principalis Celsitudinis Vestrae humilium servitiorum meorum, demissam semper subjectionem.

Kegyelmes uram; alázatosan jelentem Ngodnak 6. praesentis ebéd után Sáros-Patakról az Nagod parancsolatjából megindulván isten ő szent felsége segítsége, és gondviseléséből 14. praesentis érkeztem ide Varsovára, az király ő felsége vadászni Prussiában lévén; Kazanowski uramat ő Nagát itt találtam, elsőbben is minek előtte innen Varsováról az király ő felsége után mennék, méltónak ítéltem ő nagával szemben lennem, mind az király ő felsége felől értekeznem, mind penig az Nagod levelét ő Nagának megadnom; 15. praesentis voltam szemben Kazanowski uram ő nagával, — kegyelmes uram Nagod nevével az mint legjobban tudtam köszöntöttem, levelét is Nagodnak praesentaltam, és az mostani alkalmatossággal az királyt ő felségét minémű dolgokról kénszerittetett megtalálni Nagodnak ugyan bőven declaráltam és proponáltam ő naga előtt, az Nagod kegyelmes parancsolatja szerént; mely Nagod levele, és általam való látogattatását, becsülettel való köszöntését, requisitioját, és hogy ő nagát is Nagod azon dolgokról *méltóztatott tudósítani*, kikről az királyt megtalálja, és

azokat ő nagával közlötte, igen sincere, és affectuose vévén, ebbeli Nagod jó akaratját loco beneficii agnoscalja; ajánlván ő nagához megmutatott szeretetét Nagodnak minden üdőbeli szeretettel való kész szolgálatját, és az Nagod kivánsága szerént örömest is promovealja mind a publicumot, s mind penig az Ngod magános privatuminak effectuatiójában munkálódik a király ő felsége előtt, javalván ezen Nagod ő felségénél mind jó szomszédságban megtartandó rendes requisitióját, tetszvén ő nagának, hogy Nagodtól való ide jövetelemet adná értésére, és irná meg a királynak ő felségének, — magam pedig itt lennék mind addig várakozásban, míg a király ő felsége megírná, ha utánna kellessék-e mennem, avagy ide Varsovára várnám? — Engedtem keglmes uram ebbeli ő naga tetszésének, tudván azt, hogy ő naga promotiója által vihetem végben jobban az Nagod dolgait, annak is végére menvén, ha cancellarius uram ő naga udvarnál legyen-e az királynál?, de mivel cancellarius uram ő naga is az fia lakadalmán levén, igy vélekedtem: ha szintén utánna mennék is ő felségének Nagodnak kedve szerént való expeditiója, kiváltképpen in privatis lehetne-e, avagy nem? kételkedvén felőlle. — 16. praesentis küldötte Kazanowski uram ő naga a királyhoz levelével ide jövetelem felől szolgáját, mely levelére mind eddig sem jött ő nagának válaszsza, az királynak ő felségének távol való léte miatt, csak ma is irtam vala ő nagának várakozásom felől; azt izenvén ő naga, hogy reménysége kívül lött ily sok várakozásom, mert az király ő felsége az mint hallja az vadászatnak recreatiójában gyönyörködvén, meszszire ment, s azért nem lehetett addig válasza ő nagának jövetele felől, penig bizonytalan. — Az királytól jött emberekkel is beszéllettem, ezek is bizonyoson nem tudják, némelyek az ünnepekre, némelyek penig úrnapjára mondják béjövetelét, elhittem meg fogja irni Kazanowszki uramnak ő ngának, mely ő felsége irásához kell magamat alkalmaztatni. — Kegyelmes uram. Nagod bölcsen megitélheti, itt való várakozásom, jövetelem és menetelem mennyi üdőre terjedjen, az költség pedig minden nap erogaltatik, noha bizony az Nagod kegyelmes instructiója szerént, félvén az szükségtől is, takarosan költeném ha lehetne; de itt minden drága a világon, elhittem keglmes uram Bethlen Ferencz uram informálhatta Nagodat, úgy annyira kegyelmes uram, ha itt egy hónapig kell az király ő felsége jövetelével együtt, válasza után várakoznom, tovább hogy az király ő felsége levelére az Nagod válaszát itt várhassam, módomat benne fogyatkozás nélkül fel nem találhatom, és nem is látom, mert békességes időben is egy holnapig értem volna meg azzal az költséggel Béczben, az kit itt két hét alatt legfeljebb kell erogalnom; —

Nagodat mint keglmes uramat alázatosan kérem, mihez tartsam magamat az üdő alatt, míg az királytól az válasz kijű, informáljon, mert bizony kénszerittetem kimennem sokáig való várakozásom után az király ő felsége válaszával. — 20. praesentis Lanszkolonszky uramat maga házánál kerestem, hogy az Nagod instructiója szerént az 400. forintot kezemhez vegyem, és akkora Nagod committálta jó alkalmatossággal erogáljam, — de ő keglmét házánál nem találtam, házánál való gondviselője azt mondotta: egy plébánus a tribunalra Lublinba citalta, és oda vagyon, az minthogy oda is volt; erről is Nagod kegyelmes parancsolatját várom, ha kimenetelemkor levaljam-e, és kivigyem avagy ne?

Kegyelmes uram. Bregy és Kanasil uramékat, az király ő felsége régen hazájokba bocsátotta, és ujabb követek jövetele felől való hírt nem is hallani semmi bizonyost, és így sem az Nagod, sem Croÿssi uram ő naga leveleit ő nagának meg nem adhattam távol való létek miatt; hanem az Croÿssi uram ő naga ő felségének szólló levelet bépecsételvén, az Nagod levelével együtt, köszöntvén ő naga nevével is az királyt, meg fogom adni; — az több leveleit penig Croÿssi uramnak, kiket Bregy és Kanaszil urameknak irt, az király ő felsége secretariusára Hüttin uramra bízom.

Kegyelmes uram, az tizenkét ezer tallér felől is semmit sem irhatok, kiket Bregy és Kanaszil uraméknak kellett volna Nagodnak adni. — Immár tizenegyed napja, miolta itt vagyok, álgyú öntőnek, factornak megszerzésében szorgalmatoskodom eleget. Álgyúöntő, egy vagyon itt, jó, a ki mester, igen nehéz ember, meszsze nem megyen, noha elég igéreteket tettem kegyelmes uram Nagod nevével neki, de egyátalyában resolválta magát, hogy nem megyen, mellette való legényei az kikre sok és drága matériát bízhatni volna, nincsen. Factort is azoknak az marháknak megszerzése, kik felől Nagod kegyelmesen parancsolt nem találhatni, causálván, hogy mind fegyver, és tüzes szerszámhoz való materiák, kiknek megszerzésére semmi képpen nem állanak reá; egyébbiránt is az mint végére mehettem, oly derekas zálagos ember, az ki szintén oda ki kerestetnék itt nincsen.

Minthogy itt kegyelmes uram, itt sem factort, sem álgyúöntőt nem találhatni, ha Nagod kegyelmesen parancsoltatja, Krakkóra megyek ki, és ott mivel közelebb vagyon inkább találhatni, mint itt. Válaszom lévén ő felségétől Nagod parancsolatjához alkalmaztatom magamat. Az előbbeni Nagod krakkói factora, elég ember lehetne most is erre az factorságra, ha reá állana.

Hadakozásra való jegyeket az lengyeleknek az muszkák-

kal nem látom, sem hogy hadat gyűjtenének, nem hallani; az *Római császár ő felsége állapotját szánakozni az lengyeleket, az Nagod és az svécusok szerencséjét irigyelni látom, és hallom*, és ha az dolognak kimenetele, vagy az császár győzedelme felől bizonyosok lehetnének, talán segítséggel is lennének az másik részen, de minthogy kétségesek kimenetele felől, hallgatással mullatják inkább el, noha *közönségesen misét mondanak, és imádkoznak itt Lengyelországban ex mandato magistratus, az császár szerencséjéért* minden helyekben.

Danszkáról jött emberekkel is ma beszéllettem, kik azt mondják, hogy az svécusoknak az danus ellen nagy segítséget adtanak az hollandusok; mind az két félnek derék hadát mondják lenni, és egy holnap alatt meg is ütköznek.

Az közönséges hír, hogy az svécusok Bécsnek az zsidó városát megvették, Kazanowszky uram is mondotta, értekezvén tőllem ha úgy vegyon, de én nem tudván, nem is affirmaltam. — Az mint Kazanowszky uramtól ő nagától értettem majd inkább kívánnák az Nagoddal való békességet az császárral, mint az svéddel.

22. Praesentis jütt be ide az szepesi prépost Hoszszutóti László uram, azt mondják: hogy az császár ő felsége parancsolatjából jütt az királyhoz, — de most Hoszszutóti uram nem volt maga az császárnál, hanem csak Podolinczrűl jütt, mit hozott, és miért jütt, még nem tudhattam; úgy vélem kegyelmes uram, kérésben jár ide való jövetele, — itt úgy agnoscálják, becsülik mint császár követét (kit én is elhiszek.)

Mind közönséges, mind penig nagyobb renden levő emberek azt hirdetik, hogy az király ő felsége Galliából házasodik, és igy keglmes uram: vox populi etc. — Azt is hallottam keglmes uram, hogy immár bizonyoson megvagyon, és ad quartum augusti Danczkán kell lenni az királynak ő felségének, míg ki megyek, bizonyoson végire megyek.

Itt kegyelmes uram in novellis nyomtatva hordozzák; hogy az Ngod hadai megegyeztek az svéddel, számát is megirván az Ngod hadainak nr. 2000.

Immár Magyarországot az lengyelek töröktől féltik, nem kívánván Magyarországra ellenségül menni, mint az elmúlt esztendőben, magok offensive, sőt inkább tartnak ők most onnan, mint offensíve valamit cselekednének.

Kegyelmes uram, az úristen Nagodnak életét egéssséggel megtartsa mind dolgaiban, adjon szerencsés előmenetelt. Datum Varsoviae die 25. mensis Maii (*az év hiányzik.*)

Illrmae Cels. principalis Vestrae

humillimus servitor
Stephanus Baxi de Hecze m. p.

P. S. Az cancellarius uram ő naga fija a Gyalinszky herczeg leányát vötte, mind gazdagnak, s mind szépnek mondják lenni.

(Leiratott az eredetiből, mely megvan a Károlyfehérvári könyvtárban Nr. 5. IV. 5—138. szám alatt.)

c)

1645. junius 10.

Baksi István levele Debreczenihez tárgyalásairól.

Generose domine, fautor et patrone mihi plurimum confidentissime colendissimeque.

Servitiorum meorum humilium addictissimam semper commendationem. Sok jókkal, jó egészséggel stb.

Az itt való állapatakról noha immár kétszer is tudósítottam Kegyelmedet; de most mivel ujabb dolgok interveniáltak, rövideden tudósitom Kegyelmedet. Az királynál ő felségénél prima praesentis volt audientiám az urunk ő nagysága levelének megadása előtt, minemű propositióm volt publice a király és az senatorok előtt, Kegyelmednek is sub litera A. megküldöttem. Az válasznak eddig régen kikellett volna jűni az előbbeni ő nagysága levelére és propositiójára, de ujabb parancsolatja érkezvén a mi kegyelmes urunknak hozzám, melyet Tokajból 25. praeterit. Mens. Maji irt, ujobban kellett ő felségét requirálnom, másodszor is mint adtam be a királynak ő felségének in scriptis, annak is pariáját Kegyelmednek megküldöttem. Immár az király inquisitiót tétet felőle, s mind addig kell várakoznom, mig nem peragaltatik in confiniis; azon második signatura extal sub litera B. Az mennyi költséget urunk ő nagysága adott, azzal bizony meg nem érem, magamnak sem sok vagyon, hanem ha lovaimat adom el, az szolgáim gyalog maradnak.

Az császár követének Hosszútóti uramnak 31. mensis Maji volt audientiája, a többi között valami török levelet producált, és azzal akarván commovealni a lengyeleket igy kivánt segitséget adni; mely török levélre szert tévén igen nehezen, Kegyelmednek is, mint urunknak, pariáját küldöttem sub litera C. — 6. Junii jött ki az válasza, immár el is ment, de innen nem sok segitséget fognak adni, hanem ha úgy, mint tavaly valami rosz gyülevészt fogadnak, de itt meg nem engedtetett az hadfogadás közönségesen. Az római császár ő fölsége Hosszútóti uram által kért itt egy Kniense Dominic nevű úrtól Makovicza várára százezer forintot, ha valami hadat fogadhatnának, vagy valahonnan szerit tehetnék; minden szándékok az,

hogy az makoviczai tartományt ütnék meg, de nem lévén hadok, nincs semmiben módjok, hanem ha azon Kniense Dominic fogadna valami practextus alatt hadat, mert itt is annak a szolgái voltak vele és a krakkai vajdájé.

Az török levélre nézve az lengyelek az Magyarország végeire bizonyos számú vitézlő népet rendelnek vigyázásnak okáért. A krakkai vajda is a fördőben készűl oda a végek felé, mely csak két mélyföld Palocsához. Az vigyázás nem árt az mi részünkről is etc.

Száz mása kényesőt akar urunk ő nagysága Danczkára küldeni és annak az árán vásároltatni ott, arra való salus conductust sollicitáltam itt; megadják ugyan a salus conductust, de hogy fegyvert és lövő szerszámhoz való materiát vásároltasson ő nagysága s kivitesse, azt semmiképpen ex decreto meg nem engedik; maga mit akarjon ő nagysága vásároltatni, arról még csak emlékezetet sem töttem, mikor solicitáltam cancellarius és Kazanovszky uramék ő nagyságok által a király ő fölségétől.

A bavarus a francziáknak tizenkétezer embereknél (az mint mondják) többet ejtett el. Cathaloniában is megverték a hispanusok a francziákat, ki minekünk nem igen szintén jó volna.

Az oda ki való állapatokról kiválképen házamnépe felől mindeddig sem hallhatok semmi bizonyost, most is írtam az feleségemnek. Kegyelmedet, mint uramot kérem, küldje meg és ha mit irat küldje Makoviczára, onnan jűnek s mennek hozzám az urunk emberi, ha miben penig megtalálja Kegyelmedet, legyen jó akarattal Kegyelmed hozzája, melyben semmi kétségem nincsen.

Wrangel a svecusok generalisa a dániai királynak 2000 emberét vágta le Holstein nevű városnál. A francziák is annyira reparálták hadokat, bavarus elégtelen maga oltalmára ellenek, a hollandusok nagy segítséget adtanak nekiek; az sem igaz, hogy 1200 embereket dissipálta volna bavarus, hanem 3000-t. Mikor mehessek haza, isten tudja. Adja isten stb. Datae Warssaviae die 10. Mensis Junii ao 1645.

Generosae dominationis Vestrae

servitor humilimus addictissimusque
Stephanus Baxy m. p.

P. S. Kegyelmedet kérem megbocsásson, igen sietséggel kellett Kegyelmednek írnom, számtalan sok dolgom vagyon.

Kivűl, más kézzel: 22. Junii ao 1645. Pocsajban. 10. Junii Warsavan írta Baxy uram.

Külczím: Generoso domino Thomae Debreczeni de Király Darócza, illustrissimae principalis celsitudinis etc. Domini dni nostri

Clementissimi universorum bonorum in regno Hungariae existentium praefecto etc. Dno fautori et patrono mihi colendissimo confidentissimoque.

(Eredetije a kir. orsz. levéltárban.)

LXII.

1645. marczius 6.

Meghivó a fehérvári országgyűlésre.

Georgius Rakoci dei gratia princeps Tranniae, partium regni Hungariae dnus, et Siculorum comes.

Generose fidelis nobis dilecte salutem, et gratiam nostram. Az közönséges jóért való mindennyi nagy gondos dolgaink között és országúl keglmetektől való távullétünk alatt is, nem akarván fejedelmi hivatalunkról, és kegltekre való kegls gondviselésünkről feledékenek lenni ez jelen való esztendőben is az szokás szerint való keglmetek országos gyűlését az szokás szerint meglenni akartuk; melyet az úristen azt adván érnünk, rendeltünk *ad diem 16. futuri mensis Aprilis fejérvári városunkban* kiszolgáltatni, magunk is azon gyűlése alatt keglteknek, az úristen segétségébűl jelen akarván lenni; de ha előttünk álló gondos dolgaink azt nem kezdenék engedni is, fiúnk Rákóczi György praesideálván képünkben. Minekokáért Kegdnek hadjuk, s keglsn parancsoljuk, így értvén ebben való kegls rendelésünket, az megírt napon és helyen, maga személye szerint jelen lenni el ne mulassa, hogy ha szintén magunk személye szerint az gyűlésben jelen nem lehetnénk is, fiúnk Kegddel való egyértelemből is, az közönségés jóra végezhessen minden jó és hasznos dolgokat. Secus sub poena in generali decreto expressa non facturus. Datum in curia nra Zboroviensi, die 6. Martii anno dni 1645.

G. Rakocy m. p.

Kivül: Generoso Adamo Rátz de Galgo. fideli nobis dilecto.

(B. Orbán Balázs birtokában levő eredetiről.)

LXIII.

1645. apr. 16—jun. 6.

A fehérvári országgyűlés törvényei.

Nos Georgius Rakoci dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes

quibus expedit universis: quod cum nos necessitudine gentis et amore patriae nostrae charissimae moti, pro restituenda et stabilienda publica nationis Hungaricae libertate, arma defensiva sumere necessum habuissemus, deoque optimo maximo hujusmodi conatus nostros felici successu prosperante, finibus regni istius nostri Transylvaniae longius abesse debuissemus: ut praedicti quoque fideles status et ordines ejusdem regni nostri paternam erga eosdem affectionem nostram, sollicitamque de permansione eorundem curam, indefessumque in boni publici promotionem studium etiam in absentia nostra experiri possent; illustrissimo principe Georgio Rakoci juniore, dicti regni nostri Transylvaniae principe, partium regni Hungariae domino et Siculorum comite, filio nostro dilectissimo, et successore legitimo in dicto regno cum plena authoritate in absentia nostra constituto, praedictis statibus et ordinibus trium nationum regni istius nostri Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, ad diem 16. Aprilis anni praesentis in civitatem nostram Albam Juliam conventum generalem edixeramus, eidemque conventui praedictum filium nostrum nostrae in persona praeesse voluimus: Ad quem quidem conventum, seu generalia comitia, praenotati fideles status et ordines trium nationum regni istius nostri Transylvaniae et partium eidem annexarum frequentes congregati, exhibuerunt nobis medio ejusdem principis et filii nostri infrascriptos articulos, in eisdem comitiis, paribus ipsorum votis et suffragiis, unanimique consensu conclusos, supplicantes nobis humilime. quo eosdem universos, omniaque et singula in eisdem contenta. ratos, gratos, et accepta habentes, benigne approbare et ratificare, sigilloque et chirographo proprio perpetuo valituros confirmare dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli dominorum regnicolarum trium nationumregni Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis, Albae-Juliae ad 16. diem Aprilis anni praesentis millesimi sexcentesimi quadragesimi quinti, indictis, conclusi.

Praefatio.

Nagy buzgóságos hálaadással és szűbéli könyörgésünkkel tartozunk az mindenható felséges istennek, nékünk kegyelmes urunk, igaz természet szerint való fejedelmünk, hogy ő felsége Nagyságodot mind ennyi különb különbféle változásokban is, és kiváltképpen való sok országos gondjaiban, egésséges békességes állapatban megtartotta. Az melyért az nagy hatalmú

istennek szent neve áldassék, dicsértessék és felmagasztaltassék.

Hogy penig Nagyságod, kegyelmes urunk, távol létében is, mind ilyen nagy gondos, terhes, munkás, fáradságos gondjaiban, mi reánk s szegény hazánknak békességes megmaradására ilyen szorgalmatos gondot viselt, hogy opportuno tempore annak alkalmatos idején szegény hazánkban generalis gyűlést promulgáltatott, s egész országúl, három nemzetűl convocáltatott bennünket, Nagyságodnak mint igaz tökélletes alázatos szolgái híven fejünk fenállásáig megszolgáljuk, mint kegyelmes urunknak. Noha penig, kegyelmes urunk, Nagyságod maga méltóságos praesentiájában jelen nem lehetett is, (kit igen nagy buzgóságos szívbéli ajétatosságunkkal kívántunk volna), mindazáltal magasztaltassék az istennek szent neve, ifjú urunk ő nagysága köztünk való praesideálása által az Nagyságod közinkben küldött propositióit igen nagy alázatos hűséges engedelmességgel vettük és értettük, és azokból is Nagyságodnak és szegény hazánknak semmiben megfogyatkozni nem akarunk. Kérjük azon az mindenható istent, hogy miképpen mostan ifjú kegyelmes urunk fejedelemségének első sengéjében szegény hazánknak csendes békességes állapatjában ilyen szép méltóságos állapottal praesideált és forgódott közöttünk, ő felsége ő nagyságát bódog szerencsés hosszú élettel megáldván, suppeditáljon gyakorta erőt s egésséget ő nagyságának az köztünk való praesideálásra, és ilyen szép gyűléseknek celebrálására; kiből azon felséges istennek nagy neve dícsírtessék, s nekünk is egész országúl, három nemzetűl, szegény hazánkkal egyetemben békességes megmaradásunkra lehessen, Amen.

Articvlvs I.

A fejedelem s ország közönséges szükségére esztendőnként kapuszám szerént való szokott adó, a taxás városok adajával.

Az mint Nagyságod, kegyelmes urunk, propositiójának első részében intimálja az ország adajának felrendelését, noha bizony magunk s mind szegénységünk oly felette sok fogyatkozással vadnak, hogy hirtelenséggel előszámlálni nem is tudnók; holott se búzájok, se borok nem termett; sok helyeken az jégeső is mind gabonájokat, szőlőjeket igen elverte, marhájok is igen elhólt s most is halton hal, egyébképpen is semmi oly keresetek nincsen, az miből pénzt teremthetnének: mindazonáltal ellenben látván Nagyságodnak mostani előtte álló dolgaiban való szükségét, hogy Nagyságodnak távollétében is meg ne fogyatkozzunk, mind az fényes porta contentálására, mind udvara népe tartására s egyéb extraordinaria expensáira ígé-

rünk Nagyságodnak kapuszám után az két rendbéli adózásra húsz forintot, id est flor. 20., az Szent-György napinak felét ad primum Junii, felét ad primum Augusti, az Szent-Mihály napinak felét ad primum Octobris, az más felét ad primum Decembris az Nagyságod tárházában beszolgáltatni. Az partiumba lévő uraink s atyánkfiai is az szász urainkkal s atyánkfiaival egyetemben ezen tereh viselésre ígérik magokat. Hasonlóképen az székely uraink s atyánkfiai is, kiknek ő kegyelmek közzűl az vármegyébe jószágok vagyon, megígérik. Nagyságodnak könyörgünk, légyen contentus véle.

Az taxás városok adaja.

Kolosvár ád	fl. 2400.
Várad ád	fl. 1400.
Fejérvár ád	fl. 200.
Bánfi-Hunyad ád	fl. 200.
Udvarhely ád	fl. 260.
Kizdi-Vásárhely ád	fl. 180.
Szepsi-Szent-György ád . . .	fl. 150.
Illyefalva ád	fl. 150.
Egeres ád	fl. 150.
Nagy-Almás ád	fl. 125.

Articvlvs II.

A kik hatalmasúl másnak jószágát, örökségét, ez mostani hadi indulatnak kezdetitől fogva elfoglalták, vagy ezután is ezen hadnak leszállásáig elfoglalni mérészlenék, annak visszafoglalásának módja.

Nem kevés panaszolkodások vadnak országunkban, kegyelmes urunk, hogy némely hatalmaskodó embereknek senkitől semmi félelmek nem lévén, bizakodván abban is, hogy mostan az hadakozásnak idején törvények is nem celebráltathatnak, per fas et nefas minden potentiákat patrálnának, megcselekednének. Hogy azért efféle potentiariusok refraenálódjanak, végeztük egész országúl, három nemzetűl, az Nagyságod bölcs tanácsinak is tetszésekből, kik most iffjú urunk ő nagysága mellett jelen voltak az Nagyságod rendeléséből, és ugyan articulusinkban is írattuk, hogy mind azoltatól fogva, miolta ez az hadakozás kezdetett, az ki valakin valami potentiát, occupatiót cselekedett, és ezután is az hadnak leszállásáig cselekednék, abban ilyen mód observáltassék, (könyörgünk is Nagyságodnak alázatosan, méltóztassék iffjú urunknak ő nagyságának parancsolni felőle, authoritást is adván Nagyságod távoly létében ő nagyságának erre), hogy az laesa pars requi-

rálja iffjú urunkat ő nagyságát megbántódása felől, és ő nagysága azt az megbántott félt bocsássa informatióra az tisztekre, azok ő nagyságát hitek szerint informálván, és constálván az occupatio, ő nagysága ammoneálja az occupatort, hogy restituálja az elfoglalt jókat; ha peniglen az ő nagysága praemonitiójára meg nem adná, kezéből ki nem eresztené, in tali casu ő nagysága az tiszteknek parancsoljon az reoccupatio és restitutio felől; ha arra nem remittálná, annak utánna brachiumval is reoccupáltathassa az laesa parsnak ő nagysága. Azután az potentiáért kereshesse az laesa pars az potentiariust, és e converso az más fél is, ha mi jussa lészen az országhoz, keresse juris ordine.

Articvlvs III.

Vér Andrásnak elfoglaltatott jószága megadassék.

Végeztük ezt is kegyelmes urunk, mivel nyavalyás Vér György atyánkfia adja értésünkre, hogy egy fia lévén Vér András, ki az szalonthai harczkor elmaradván, ez világban való élete felől semmi reménségek nem lévén, annak az fiának Vér Andrásnak jószágát Boldvai Márton kezdte volna bírni, úgy mint atyafi; maga is Vér György nem tartván ellent benne. Mivel penig emberi reménség kivűl az úristen ő felsége Vér Andrást megtartván, és mostan az török kézből meghozván, szabaditván, immár az atyjával együtt vagyon: méltónak ítéltük, hogy ezt ugyan articulusban íratván, az tisztek ammoneálják Boldvai Márton uramat, hogy Vér Andrásnak assignálja kezében az ő része jószágát, res mobilisével együtt, absque ulla tergiversatione. Ha peniglen meg nem cselekeszi, az vármegye tisztei eo facto reoccupálják s assignálják Vér András kezében.

Conclusio.

Nos itaque praemissa supplicatione fidelium nostrorum dominorum regnicolarum trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium regni Hungariae eidem annexarum ac incorporatarum, exaudita ex admissa, praescriptos universos et singulos articulos, nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris de verbo ad verbum, sine diminutione et augmento, vel variatione aliquali inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta ratos, gratos et accepta habentes, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus. Offerentes nos benigne, quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios, quorum interest, seu intererit, observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, ratificamus et confir-

mamus harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in libera regiaque civitate Cassoviensi die 6. mensis Junii, anno domini millessimo sexcentesimo quadragesimo quinto.

Egykorú nyomatott példánya, a fejedelem pecsétje és aláírása nélkül, *az Erd. Muzeumban (Jos. Com. Kemény codex authent. art. diaet. Trans. IV. köt.)* — Hasonló példánya *ugyanott (a Donáth-gyűjteményben)*, következő hátirattal: »Generoso domino Stephano Kálnoki de Keorispatak contulit Mattheus K. Arkossi m. p.«

LXIV.

1646. marcz. 11—27.

A fehérvári országgyűlés törvényei.

Nos Georgius Rakoci dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis: quod spectabiles, magnifici, generosi, egregii, et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium regni Hungariae eidem subjectarum ac incorporatarum, in generalibus eorum comitiis, ad diem decimum primum mensis Martii anni domini millesimi sexcentesimi quadragesimi sexti, in civitate nostra Alba Julia ex edicto nostro celebratis, congregati, exhibuerunt nobis, et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos, in eisdem comitiis paribus ipsorum votis et unanimi consensu conclusos. Supplicantes nobis humilime, ut nos universos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos et accepta habentes, authoritate nostra principali benigne acceptare, approbare, ratificare et confirmare dignaremur. Quorum quidem articulorum series et tenor sequitur in hunc modum et verba.

Articuli dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis Alba Julia ad diem decimum primum mensis Martii, anno domini millesimi sexcentesimi quadragesimi sexti, indictis, celebratis, conclusi.

Praefatio.

Minémű kegyes atyai indúlattal, szorgalmatos gondviseléssel lött légyen, kegyelmes urunk, Nagyságod hozzánk és

egész nemzetünkhöz mind boldogságos fejedelemségének inauguratiójától fogva, azt egész országúl, három nemzetűl, látjuk és tapasztalhatóképen is érezzük; holott Nagyságod, kegyelmes urunk, az elmúlt esztendőben is szegény hazánknak és az egész magyar nemzetnek megbomlott és igen megbántódott állapatit s törvényit jó karban hozni és állatni szegény hazánktól meszsze földre volt, mindazonáltal abbéli nagy gondos s fáradságos és országos gondjai között is mi reánk és nemzetünkre oly kiválképen való gondot viselt, hogy édes hazánkban szép csendes békességes állapatban nyugodtunk, és dícsírtessék az nagy hatalmú Istennek szent neve, szerelmes hazánknak lakó földét idegen ellenség lovának lába nem nyomotta; mostan is Nagyságod; azon istennek segétségeből, országunknak régi jó szokása szerént országos gyűlésre convocáltatott bennünket. Mind ezekért áldassék, magasztaltassék az úrnak nagy dicsőséges neve. Könyörögvén azon ő felségének, ennek utánna is boldog szerencsés hoszszú élettel látogassa Nagyságodat, egy napját tegye ezerré, hogy az Nagyságod méltóságos guberniumában csendes békességes állapatban nyughassunk, maradhassunk meg édes hazánkban. és Nagyságod is gyakorta sok gyűléseket celebráltathasson, Amen.

Articvlvs I.

A fejedelem s ország közönséges szükségére esztendönként kapu számról való szokott adó, a taxás városok adajával.

Kegyelmes urunk, fejedelmünk, az mi az Nagyságod kegyelmes első propositióját illeti, noha bizonyára nem tudjuk elő számlálni szegénységinknek sok kiválképpen való fogyatkozásokat, holott az pestis is felette igen grassál köztünk, marhájok is elholt, mostan is halton hal, sem búzájok sem borok nem termett, és sok helyeken teljességgel éhel halóvá löttenek szegénységink s lésznek ez után is, miből teremthessék meg az adót, tudja csak az jó isten: mindazonáltal, hogy Nagyságodnak is meg ne fogyatkazzunk, mind az fényes portának contentálására, udvara népe tartására, igírünk Nagyságodnak az két rendbéli adózásra kapu szám után 20. forintot, az elmúlt esztendőbéli négy terminusokon, ugy mint a Szent György napinak felét ad 1. Junii, felét ad 1. Augusti, a Szent Mihály napinak felét ad 1. Octobris, az más felét ad 1. Decembris az Nagyságod tárházában beszolgáltatni. Az partiumban lévő uraink s atyánkfiai is a szász uraink s atyánkfiaival egyetemben, hasonlóképen a székely uraink s atyánkfiai is, kiknek ő kegyelmek közzűl az vármegyéken jószágok vagyon, ezen tereh viselésre igérik magokat. Nagyságodnak alázatoson könyörgünk, légyen *contentus véle.*

Az taxás városoknak esztendönként szokott adaja.

Kolosvár ád	fl. 2400.
Várad ád	fl. 1400.
Fehérvár ád	fl. 200.
Bánfi-Hunyad ád	fl. 200.
Udvarhely ád	fl. 260.
Kízdi-Vásárhely ád	fl. 180.
Szepsi-Szent-György ád . . .	fl. 150.
Illyefalva ád	fl. 150.
Egeres ád.	fl. 150.
Nagy-Almás	fl. 125.

Articvlvs II.

Latrok, orvok, tolvajok megbüntetödéseknek módja.

Noha, kegyelmes urunk, az orvoknak, lopóknak szaporodásokat és felettébb való öregbüléseket látjuk, az melyről elegedendő articulusink extálnak: de még is ugyan nem szünnek, hanem az sok gonoszságban napról napra nevekednek. Végeztük azért az Nagyságod kegyelmes tetszéséből is, hogy azoknak büntetésekben ez után ilyen modalitas observáltassék: hogy ha az lator deprehendáltatik, elsőben is annak jovaiból az káros ember contentáltassék, se földes urak, se tisztek abból magoknak addig semmit nem reserválván; ha penig annyi jovok nem lenne, és az tisztek nem satisfaciálhatnának az károsoknak, addig el ne bocsáttassék semmiképen, míglen az károsok nem contentáltatnak s az tiszteknek is az szokás szerént való jutalmokat az fáradságért nem deponálják. Meglévén az contentatio, úgy is el ne bocsássák, hanem juxta quantitatem delicti jó lelki esmérettel törvény szerént tegyenek ítíletet az tísztek felőle, ki mennyi ideig való poenitentiázást érdemeljen, mind addig penig detentio és erős poenitentiázás alatt tartassék. Az elbocsatásnak idején is jó conditiók alatt kezeseket állassanak az vétkesek, hogy azután jámborúl viselik magokat, s regestrumokban fel irassák az tisztek, kiki az ő inspectiója alatt, hogy abból annakutánna is megtudhassák, volt-é többszer vétke avagy nem. Ez ilyen móddal való poenitentiázás azért csak az első vétkekért suffragáljon; mert ha azután többszer is vétekben deprehendáltatik, csak egyáltaljában halállal büntettessék, ha szintén megegyezett volna is az károsokkal. Ha penig halállal büntetődik is, az olyan latornak ha mie találtatik is, elsőben is az káros embert elégítsék meg belőle; ha mi abból megmarad, az tisztek is satisfaciáljanak magoknak, megmaradván mind az által az olyan latroknak feleségeknek s gyermekeknek részek, ha ki telik. Ha kik penig egyik helyből másban

az vétek előtt keresnek subterfugiumokot, affélékről az előtt írt articulusok observáltassanak. Az latroknak is párttartóinak, oltalmazóinak és patrocinálóinak, (akar nemes, akar paraszt ember légyen), büntetésekről anni 1643. art. 4. az mely articulusok denominálva vadnak, observáltassanak in omnibus punctis; hoc etiam addito, hogy az mely tiszteknek nincs hol tartaniok az latrokat, vigyék az fiscus váraiban, csak hogy onnét is hír nélkül el ne bocsássák.

Articvlvs III.

Török földére járó latrok, csavargók és kapdosók megzaboláztassanak.

Az török földére való kapdosók, latrok miatt is, kegyelmes urunk, látjuk hogy szegény hazánknak veszedelme következik. Végeztük azért az Nagyságod kegyelmes tetszéséből is, hogy efféléknek refraenálásokról observáltassék inviolabiliter az 1638. esztendőbéli negyedik articulus.

Articvlvs IV.

Az mely tisztviselők az házas személyeket fizetésért egymástól elválasztanák, annak megbüntetése végeztetik.

Látjuk azt is, kegyelmes urunk, hogy némely tisztviselők kiválképpen az oláhság között fizetésért divortiumot csinálnak. Végeztük azért egész országúl, három nemzetűl, hogy az mely tisztek ezután effélét tentálnának, comperta rei veritate 200 forinton convincáltassanak, toties quoties peccaverint.

Articvlvs V.

Az enyedi nemes és várasi rend között való viszszálkodások eligazítása újonnan végeztetik.

Hogy Nagyságod, kegyelmes urunk; az enyedi nemes és várasi uraink s atyánkfiai között való controversiákat hova hamarébb az 1643. és 1644. esztendőbéli articulusok szerént eligazíttatja, Nagyságodnak híven megszolgáljuk mint kegyelmes urunknak.

Articvlvs VI.

Ha kik valamely árváknak tutorságát magokra vállalják, hogy tutorságokról számot adni és az tékozlott jókról eleget tenni az országnak decretuma szerént tartozzanak, végeztetik.

Látunk, kegyelmes urunk, nem kicsiny fogyatkozásokot némely nem jó lelkiismeretű emberekben is, kik valamely árváknak tutorságokat magokra vévén, tékozolják, vesztegetik jovokot, és számot is nem akarnak adni. Tetszett azért mind-

künk is egész országúl, három nemzetűl, hogy effélékről observáltassanak az decretalis locusok, és ha kik az ellen cselekednek, a számadásra vonattatván, tartozzanak a szerént számot adván satisfaciálni.

Articvlvs VII.

Kraszna vármegyebéliek két vagy három cseber bortól hüt szerént való bizonság levelet adni ne tartozzanak: az harminczadosok is az bor csapolástól megszünjenek.

Az Kraszna vármegyebéli uraink s atyánkfiai panaszolkodásokra végeztük, kegyelmes urunk, hogy két három cseber borért ne tartozzanak ő kegyelmek hüt szerént való testimonialist adni. Hogy penig Nagyságod interdicálja ez után, borokat harminczadosok ne csapolják, alázatoson megszolgáljuk Nagyságodnak.

Articvlvs VIII.

Hogy az Szőrin vármegyebélieknek az főbán útilevelet adhasson, megengedtetik bizonyos móddal meghatározásképen.

Hogy Nagyságod fejedelmi kegyelmességéből a Szőrény vármegyebéli atyánkfiai intercessiójokra főbán uramnak authoritást ád limitative az salvus conductus adásra, Nagyságodnak megszolgáljuk.

Articvlvs IX.

Az kárásebesieknek tehén és ökörbör eladása felöl való állapatjok.

Az kárásebesi uraink instantiájára is hogy Nagyságod kegyelmességéből végére mégyen, miért nem engedik az mészárosok tehén és ökör bőröket eladni, és abban, quod aequum et justum lészen, azt fogja vélek követtetni, Nagyságodnak megszolgáljuk.

Articvlvs X.

Ha kik az kárásebesiek közzül nem kereskedésért, hanem magok táplálásának okáért mennek Havasalföldébe, harminczaddal ne tartozzanak.

Végeztük azt is, kegyelmes urunk, hogy az kik ő kegyelmek közzűl általjárnak Havasalföldére, és nem valami kereskedésnek okáért mennek ki, hanem magok testek táplálására valót keresnek, és az mit kivisznek, ott ben is el nem adják, sem itt kün, abból is observáltassék az régi usus, és ne vegyenek harminczadot rajtok.

Articvlvs XI.

Az háromszékiek az két Oláhországok felé való határokra szorgalmatos gondot viseljenek, s az erdélyi birodalomhoz valókat elidegenüteni semmiképen ne engedjék.

Az háromszéki atyánkfiai jelentik, kegyelmes urunk, hogy az kik ő kegyelmek közzűl kereskedésnek okáért az két Oláhországban bémennének, sok törvénytelen dolgokat cselekednének rajtok; sőt magok határán lévő halászó vizekben is némelyeket halálra vernének. Végeztük azért az Nagyságod kegyelmes tetszéséből is, hogy ő kegyelmek az határok állapatjára szorgalmatoson viseljenek gondot, és oly vigyázásban legyenek, hogy az, ki ide az erdélyi birodalomhoz való, egyáltaljában oda ne engedjék. Hogy penig Nagyságod az vajdát megtaláltatja efféle insolentiákról, Nagyságodnak megszolgáljuk, mint kegyelmes urunknak.

Articvlvs XII.

Kraszna vármegyében Magyar-Keczelnek más idegen határon szántások, vetések és szőlőbéli majorkodások állapatja.

Az Kraszna vármegyebéli atyánkfiai jelentik, kegyelmes urunk, hogy Magyar-Keczelnek kevés vetés alá való földe lévén, az oláhok földében kelletik vetni. Végeztük azért az Nagyságod kegyelmességéből, hogy abból observáltassék az 1643. esztendőbéli 29-dik articulus; ha közelebb magyar falú határán szántó földet és szőlő hegyeket nem találnának, az megnevezett articulus szerént oculálván az denominált personák.

Nos itaque, praemissa supplicatione fidelium nostrorum dominorum regnicolarum trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium regni Hungariae eidem annexarum ac incorporatarum, exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulus, nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris de verbo ad verbum, sine diminutione et augmento vel variatione aliquali inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta, ratos, gratos, et accepta habentes, acceptavimus, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus. Offerentes nos benigne, quod praemissa omnia, in omnibus punctis, clausulis et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios, quorum interest, seu intererit, observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, ratificamus et confirmamus harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in civitate nostra Alba-Julia, die vigesima septima mensis Martii, anno domini millesimo sexcentesimo quadragesimo sexto.

G. Rakoci m. p. (P. H.)

Nyomtatott példánya, a fejedelem aláírásával és pecsétjével a: erd. Muzeumban (a Dónáth-gyűjteményben.) Másik példánya, pecsét és aláírás nélkül, ugyanott (Jos. Com. Kemény Codex Authent. Art. Diad. Trans. IV. köt.)

LXV.

1646. őszén.

Rákóczy utasítása lengyelországi követe számára, egy a királylyal kötendő véd és daczszövetség ügyében.

1. Honnan és minémű alkalmatosságok adattanak legyen arra, hogy mostan ő keglmét a királyhoz ő felségéhez, s a kikhez kivántatik, egyebekhez is expediálnunk kellessék, maga ő kglme interessatus levén azokban szükségesnek nem látjuk azok előszámlálását, bízván az ő kglme hű, és elég szorgalmatos industriájára. De mivel azok nem publicumra valók, s nem is olyak, hogy immediate azokon kellene kezdeni követségét, annak okáért szükségesnek ítéljük, hogy az alább megírt módok szerént igyekezzék procedálni, mindazáltal az mint gyakorta szokott történni, az jó oblata occasiót is nem kell praetermittálni, élni is kell jó akaróinknak tetszésekkel egyébiránt.

2. Mivel talán az várakozásnál később fog ő keglme beérkezni, hogy idegen dologra ne magyaráztassék, helyes és igaz, s a mi méltóságunkhoz illendő mentségekkel kell ő keglmének a késedelmet excusálni; többi közt, sok felől az a hír jött fülünkbe, hogy ő felsége igyekezetét meg akarná változtatni. — A herczegtől várt válaszunknak későn érkezését, az útnak nehéz, és az időknek alkalmatlan voltát, magának Erdélyben való lételét, azonban az töröknek is állapotjára való vigyázásunkat forgathatja ő kegme igen méltán, s talál több igaz mentségeket is.

3. Utját ő keglme késedelem nélkül mint continuálja, magát a mi méltóságunk szerént ott mint viselje, és micsoda modalitásokat is kövessen, azt is hadjuk az ő keglme industriájára, és jóakaróinknak is tetszésekre. Azt mindazonáltal felette igen megkivánjuk, parancsoljuk is igen serio, szüntelen igyekezzék bennünket tudósítani minden állapatokról, s igen nagy vigyázásban, s szorgalmatosságban is legyen, hogy mindeneket érthessen, minket valóságos dolgokról is tudósíthasson.

4. Praetextus azért és külső declaratiója ő keglme bemenetelének lehet:

1°. Mivel sok időtől fogva fennforgott, és iterata requisitiók is volt, maramarosi veszekedésben levő határoknak eligazíttatása, azután is nyúltak pedig Magyarországban is némely

helyeken a controversiák etc. etc. Mostan is ezekről csak azt kell kivánni, legyen oly dispositiója ő felségének a királynak, és respublicának felölle, egy jó alkalmatossággal vétődjék igazításba, és tartassék fenn azon előbbi resolutio de exmittendis commissariis, a mely megvolt Haller István uram által.

2°. Az Tökölyi uramnak jószágok dolga, vagy a jószágot, vagy a summát deponáltassa ő felsége, megmutatván ezzel is ő felsége, és a respublica is hozzánk való sinceritását, és azt, hogy nagyobban respectálnak bennünket egy privatus úrnál. E mellett Magyarországhoz való jó szomszédságoknak megtartását; lám Magyarországban senkitől indicta causa, et absque legitimo juris processu senkitől, uraktól, sem egyéb rendektől, sem ok, sem exemplum efféle dologban nem adatott.

3°. Járulhat ehez az ifiú fejedelem asszony, és Báthoryné asszonyom jószágoknak is állapotja, a mint erről szóval bővebben etc.

5. A derekasabb dolgokról igyekezzék ő keglme privata audientiát impetralni, és úgy a királynak proponálni, szóval inkább, s a mennyiben lehet írást beadni távoztasson, s ha különben nem lehetne afélében igen cautus legyen; és ha nem a király maga (a mint hogy úgy is hiszszük) hanem valamely delegatus által akarná az derék dolgot tractálni, azon legyen hogy az oly személy legyen, kinek mi is hihetnénk, és hozzája bizhatnánk is, sőt ugyanazt kivánnánk, az nem más, hanem maga Radczivil herczeg lenne, nem is jó volna sok kezen forgatni.

6. Felette igen szeme előtt viselje ő keglme többek között ez punctumot: semmiben olyat ne tétessen, hogy minket valami ok, és respectus indított volna egyéb ő felségéhez való beküldésünkre, az igaz keresztyéni affectusunknál, ő felségéhez való sinceritásunknál, és maga ő felsége intimatiójinál, azon is fundálja secreta legatióját, hogy az minemű dolgokról való intimatióját ő felségének értettük, és a kereszténységnek javára nézendő dicséretes propositumát, annak tovább való continuálását, progressusát, módját, és fundamentumát, ha ő felsége méltóztatik, mint kezdetiben, úgy tovább is velünk communicalni; mi is az ő felsége kivánsága szerint, mind vékony tanácsunkhoz, s mind penig az mennyiben lehet, ily török torkában való lételünkben is; hazánk veszedelme nélkül szolgálatunkat is, mind adhibeáljuk, s mind penig ő felsége igyekezetét is tehetségünk szerént promovealhatjuk is.

7. Ebben is ő keglmének igen szükség mind magát s mind szavait, tractait, és kiváltképpen írásit úgy dirigálni, hogy a király a mi beküldésünket, a maga tetszésével ellenkező rendek előtt ne láttassék fávort, motivát és indictiót csinálni,

mintha mi animálnók, s annál inkább incitálnók ő felségét a hadra. Magával egyetértőket is ne animáljon a mi conjunctiónkkal, (kiváltképpen még in pendenti lévén a dolog, s velünk is semmi bizonyos confoederatiója sem mostani, sem jövendőbeli állapotokról) tudja jól ő keglme maga is micsoda helyben vagyunk, és csak míg mások zergelődnek is, mily hamar érheti szegény hazánkat a veszedelem. Egyébiránt is, ha ily dolgot kezdenének ott benn conjiciálni a királylyal ellenkezők előtt, idegen ítéletben kezdenénk lenni. — Aemulusink pedig az mi keresztényi sinceritásunkkal abutálván, sokképpen, kiváltképpen a török előtt kezdenének ellenünk calumnialkodni.

8. A mint ezt eszében veheti ő felsége (kiről a herczeg [1]) által kivánt is tudósittatni) micsoda indulattal viseltessék az austriai tanács mind a szent propositumhoz, mind pedig annak csak kivánóihoz is, holott az ő felsége requisitiójára is, nem méltóztattak, s nem is akartak communicalni velünk ez ideig, (ezután ha leszen tudósítjuk ő keglme által) kinek mi sok okait adhatnánk ugyan, de nem akarjuk ő felségét azzal terhelni, sem az állapatokról panaszkodni.

9. Ha azért veszi eszébe ő keglme, hogy semmiképpen az respublica, a török ellen való offensivum megengedni nem akarja, és a király kényszeríttetik megczökönni [2]) propositumjába (a minthogy nem is lenne tanácsos dolog contradicente, prohibente, eo magis se opponente respublica): in talibus casibus, mi az ő felsége kivánságára vékony tanácsunkat így adhatjuk:

hogy az ő felségében collocalt nagy reménységekben ő felsége confoederatusi, ha kik vannak, és több keresztény fejedelmek is, kikkel már a tanács communicaltatott, ő felsének nagy derogamenjével ne frustráltassanak, és örökké való idegen emlékezetben ne maradjon fen a lengyel nemzetbez akármely szükségben valaha folyamodni reménylhető nemzetek előtt ez exemplum; a pogányság előtt is ne menjen contemptusba az előtt magok kárával is experiált vitézi jó híre, neve, s nagy ereje a lengyel nemzetnek. Ezzel ne elevalódjék a török nemzetnek szive, és bátorságos út ne nyittassék a körülte levő országokra való menetelre, azok opprimalására, számtalan keresztény vérnek kiontására, és annál többek elrablására, pogánysággá tétetődésért; (kiben rettenetes számadás is forog): úgy tetszik nekünk mintha lehetséges leszen, s mind pedig király méltóságához illendő, ha ő felsége hadait el nem bocsátja mind addig, valamíg maga békességét a törökkel újabban fir-

[1]) T. i. Radzivil, ki aug.-hóban nála járt. Munkácson.
[2]) Czökönni = csökkenni.

malja, és maga méltóságos intercessiója által, mind velenczésekkel, muszkákkal tisztességes conditiók alatt megbékélteti a törököt, s maga birodalmához közel levő szomszéd országoknak is jó securitást szerez. Ez penig soha különben hasznosan és állandóan végben nem mehet, hanemha ő felsége sub armis tractálja vagy viszi végbe a dolgot. — A mint minden példák ezeket mutatják. — Mert az egész keresztény világon, mostan fenn levő fegyver alatt tractáltatik az universalis békesség. Fegyver alatt csinált békességet ő felsége és a respublica Ozmán császárral, úgy Murteza és Abasa pasákkal, a szerént az muszkákkal. Ezeken kivül is sokak a példák és csaknem messzire valók is, azok közt a mi magunkon lött példa is közel való, noha hatalmas akadályaink voltanak, de mégis inkább akartunk fegyver alatt békélleni, mintsem a nélkül, s eddig isten áldásából nem is vétettünk vele.

Itt pro occasione, et pro exigentia rerum, ha kivántatik, hogy a mi sinceritásunkban semmi scrupulusok ne lehessen, akármely velünk correspondealó, annál inkább confoederalónak is: extendálhatja ő keglme micsoda perseverantiaval continualtuk ígíretünket, minemű impedimentumink voltak; és noha conditióink szerént igen szabadosak voltunk, de mégis különben nem recedaltunk, hazánk veszedelmét néző okokban is, míglen confoederatusink, kik jelen voltak, magok is nem agnoscalták, igaz, méltó és helyes s különben meg nem orvosolható okoknak lenni.

10. In recenti memoria vagyon az is, Szkender pasával fegyver alatt miképpen tractáltatott, s concludáltatott is a békesség Bethlen Gábor fejedelem interpositiója által.

Itt ő keglmének alkalmatossága leszen arra is, ha úgy kívántatnék, és tractatusra menne a dolog, hogy a mi interpositusságunk is nem excludáltatnék, kire vigyázni ő kegyelmének szükséges is, a minthogy ezenről jár vala elméje a herczegnek is; sőt ugyan igyekezni is kell azon, ne valaki nálunknál alacsonyabb fejedelem forogjon abban, ha menne a dolog arra, inkább mi kedveskedhessünk mindkét felségnek.

11. Ha a király akaratjával a respublica is megegyez, és a török ellen való hadat megengedi, avagy azon kivül is; az ilyen állapotban is, mivel ő Felsége mind tetszést, mind egyenlő értelmet, és tőlünk szolgálatot is kiván, ezekre azért ő keglme így resolválhat:

A tetszés ez: nihil procrastinando, a Nagy Sándor symboluma szerént, nem jó ő felségének sokára halasztani, mert a török is minden dolgait, praeparatióit ahoz fogja alkalmaztatni; míglen ott a tanács agitáltatik, addig a muszka és a velenczések opprimáltatnak, melylyel minden elmék, kik török ellen

meditalkodtak, megkezdenek csökkenni. — Azok a commoditások, kik a kereszténységnek szolgáltatnának, praeoccupaltatnak, a passusok a szerént, sőt addig mind Moldva, Havasalfölde, s Erdély is opprimáltathatik; felette igen kivántatik azért, hogy ő felsége ezeket az alkalmatosságokat ellenségének ne engedje.

12. Szükség ő felségének e tartományokra azért is vigyázni, hogy lengyelországi határon kivűl, commeatussal soha nem sustentaltathatik a had különben, hanem ez országokból.

14. [1]) Nem utolsó, sőt mind első nyereség a hadakozásban, ha a sedes belli-t ellenségének birodalmában helyeztetheti ember; hogy azért mind commeatussal a had tápláltathassék, mind penig a provinciákból a had szaporíttathassék, semmiképpen nem javalló, hogy ezen országokra dirigáltassék a hadnak útja, hanem a Dunán túl kellene annak lenni.

15. Intempestiva declaratiót pedig ezekkel tétetni ő felségének sem hasznos, magunknak penig kész veszedelmes; mert minő közel legyen kihez tatár, kihez török, némelyikhez pedig mindkettő, ő felségénél nyilván vagyon. Annak idejeig azért ezeknek simulálni kell kéntelenség alatt.

16. Mégis a tanácshoz való ez is: hogy ő felsége oly hadakat praeparaljon, kik mind télben, nyárban continuálhassák a hadakozást, mert a török erejét mi nem exaggeráljuk, érzi az egész keresztény világ, de sem nem egy esztendőre való, sem penig egy harczra való. Efféle állapotokhoz szükséges requisitumokat ő felsége elhittük, igen bölcsen considerálta.

17. A mi nézi a mi állapatunkat, a király ő felségét igen állhatatoson assecurálhatja a mi igaz affectiónk felől, valamikor, valahol és valamiben, mi az ő felsége szent propositumaiban és közönséges kereszténység javára néző dolgokban módunk lehet, azoknak szolgálni készek vagyunk; kész az affectus, kész a mi állapotunk szerént hon való apparatusunk. De ha szolgálatunknak idejét kívánja tudni ő felsége, (oly szókkal mindazáltal, hogy mi felőllünk ő felsége se ne desperáljon, se valami cavillumot ne conjiciáljon) megmondhatja ő keglme: a mint ezenféle állapatakról sokszor volt discursus, sőt deliberatió is, azelőtt csak lehetetlenség az, hogy valamig a két Oláhországot oldalúl nem veszik, avagy bárcsak Moldvát is s minket hátra nem hagynak, addig a mi részünkről csak lehetetlenség vagyon abban, hogy aperte opponálhassuk és declarálhassuk magunkat a török ellen, a minthogy azólta is (minden keresztény fejedelmek és országok tudván ez hazának állapotját) miolta a

[1]) A 13. pont merőben hiányzik.

kereszténységnek distractiói és egyenetlenségei fenn voltak, soha ez hazától és fejedelmétől többet nem kivántak.

18. De ha a meglenne, készek volnánk mi is minden erőnk és tehetségünk szerént a közjónak szolgálni, és aperto marte a törököt aggrediálni.

19. Ily állapotban is penig, mi nem conjugálhatnók magunkat és hadainkat, ő felsége hadaival; sok és hasznos okokra nézve mindkét részről. (excipiálván mindazáltal casum necessitatis et statum belli, holott aféléket az állapatoknak mivolta mutua correspondentia et armorum conjunctio mutatná meg utrinque, ha nem elégséges volna mi tőllünk, ha Budától fogva Tömösvárig való hadait, erejét mind mezőben, mind váraknak obsideálásával magunkra vennők és azoknak resistálnánk; úgy hogy boszniai hadait is detineálnok). Mindezáltal ez megírt módok alatt:

1. hogy az havasali vajdával ő felsége ne confoederálna különben hanem cum praescitu et correspondentia nostra, és annak dependentiája tőlünk lenne, úgy mint kit isten kegyelméből mi promoveáltunk, és oly helyben is vagyon többire mint magunk országában.

2. hogy ha egyéb szükség ezt nem kivánná is, de hogy ő felségével és az nemes respublicaval való confederatiónk mindeniknél nyilvánvaló lenne, kivántatnék, hogy ő felsége continue mellettünk tartana német gyalogot nro 6000, solnor [1]) kopjást 2000, kozákot nro. 2000 ezereket. Ezeket penig maga költségén, úgy mindazáltal, hogy minden dependentiájok tulajdon mi tőllünk lenne; hol, meddig és micsoda ordinancziával akarnánk mellettünk tartani.

N. B. Itt ha tractatusra menne a dolog, condescelhatna ő kegyelme gyalogra 4000 ezerre. Az kopjás solnort éppen elhagyhatná, Az 2000 ezer (*így*) kozákot megkivánhatná. Végtére kétezer gyalogra, és megannyi kozákra condescelhat ő keglme.

E mellett mindenkor lenne szabados pénzünkért mindenféle hadakat ő felsége birodalmában fogadnunk, mesterembereket a szerént, és mindenféle fegyvert és munitiókat kihozatnunk absque tricesimarum solutione; ha pedig a török erő többűlne, és mi reánk igyekeznék nyomakodni, ezenáltal passust is nyitni Lengyelországra; olyan casusban bezzeg derekas segitség és armorum conjuntio kivántatnék.

20. Minthogy penig az herczeg által is vala szó de praemio et fructu belli. Ő felségétől ezért ezeket kiváunók:

1. Annuatim kétszáz ezer tallért nr. 200000, melynek

[1]) Solnor (*így*;) hihetőleg solya = gyalog.

felét mindjárt initio belli et anni, felét pedig az esztendőnek utolján; ezt kellene deponáltatni ő felségének embereink kezéhez cum bona securitate et sufficienti comitiva, a hol kivántatnék.

N. B. Ebben is ha tractatusra menne a dolog, alább szállhatna ő kegyelme másfél százezerig.

2. Havasalföldéhez semmi jussokat nem tartanák, hanem azt a mi birodalmunk alá adnák in perpetuum.

3. Valamihez mi juthatnánk és a török keze alól recuperalhatnánk akár hol is, azok is in perpetuum minállunk maradnának.

4. Mindenek ellen hazánkat, javainkat, személyünket, hozzánk tartozó minden rendeket protectiójok alá úgy vennének, hogy régi szép szabadságainkban, határunkban, javainkban, személyünkben elégségesképpen megoltalmaztatnánk általok.

5. Absque praescitu, consensuque nostro az törökkel sem nem tractalnának, annál inkább meg sem békéllenének, hanem egyenlő értelemből, és úgy foglalnának be minket is, hogy jó securitásba, szabadságinkba illaese megmaradhatnánk, melyeknek is modalitása felől tempore tractatus pacis lehetne sincera correspodentia et mentio.

6. Vérrel, fegyverrel reoccupált helyeket ne kénszeríttetnénk remittálni.

7. Assecuratiót kivánnánk arról is, facta et semel conclusa pace, ha mi ismét valaha kezdenénk háborgattatni valakitől, újobban cum reassumptione armorum tartoznának bennünket megoltalmazni; sőt ha exturbáltatnánk magunk és hozzánk tartozók, restitualni is tartoznának.

8. Mivel penig a hadaknak kimenetele is bizonytalan; ha hatalmasabb erő ellen nem restituálhatnának, [1]) ideig országokban recipiálván fejedelmi provisióval lesznek reánk; úgy hogy annuatim tartoznának százezer tallért in tall. nr. 100000 adni. — Hozzánk tartozókra is usque tempus restitutionis de bona securitate providebitur, a honesta sustentatione.

9. Több confoederatusokat is ő felsége incorporálhat ezen szent propositumba.

21. Ha penig ő kegyelme azt venné eszében, hogy a király offensive a törökkel nem hadakozhatnék, sem fegyver alatt való tractatusra velek nem mehetne, sem nem interponálhatná magát, az ilyen casusban ezeket kivánja ő keglme ő felségétől:

1. Végezzen ugy a törökkel, hogy (nem nyilván való nevezettel ugyan, mindazonáltal) ha a török minket kezdene

[1]) Igy; — talán resistalhatnának.

háborgatni, lehetne módja ő felségének abban succuralhasson, úgy mint az ő felsége birodalmának határos országnak.

2. Mivel tagadhatatlan dolog, hogy mi eleitől fogva vádoltattunk ő felsége előtt, ő felségéhez és a nemes lengyel respublicához való addictiónkkal, melyet a török igen is apprehendalt, annyival inkább mostan, hogy ha azért minket akarna vagy birodalmunkban, fejedelemségünkben, szabadságiban hazánknak háborgatni, a szükségnek kívánsága szerént elegedendő segítséggel succurál: lovas hadakból is, de kiváltképpen gyalogból ad nr. 6000. peditum musquetariorum ő felsége és a respublica költségével; kik mindazáltal a mi commendánsságunk alatt legyenek, és ott s addig hadakozzanak, miglen, és hol mi kívánjuk, s valóban segítségünkre, nem nagyobb romlásunkra valók legyenek. Ezt bizonyára nem is méltatlanúl kívánjuk ő felségétől, mint keresztyén királytól; az igaz keresztyénségért is, de ha ő felsége és az respublica jól gondolkodik felőlle; noha mi vagyunk közelb az veszedelemhez; de: »nam tua res agitur, parvis cum proximus ardet.« Eleitől fogva az két országot loco antemuralis totius christianitatis tartván, ezért is igyekeztek az keresztyén királyok, és fejedelmek oltalmazni. — Alioquin ha az országokban török férkezik, abból való veszedelmeket declarálhatja ő keglme, kit magok is azok szerént tudhatnak lenni, de többi között:

1. Ha az országokban egyet nem értő fejedelmek; menynyivel inkább ha az kereszténységgel török passák, avagy vezérek férkeznek, mennyi ezer fegyverrel többűl meg az török erő...?

2. Tárháza az töröknek menyivel nevekedik?

3. Mennyi erősségek fognak kezéhez jutni?

4. Mennyi passus nyittatik az egész keresztyén országokra, de kiváltképpen Lengyelországra, és mint olyan erősségek nélkűl való országban, mint lehetne mód az resistentiában; mert continue táborban nem mehetne, és ha egy felől confluálna, vigyázna; azonban mennyi uton lehetne az töröknek, tatárnak aggressusok.

5. Kívánság az, hogy az tatárt és Moldovát tartóztassák úgy meg, reánk ne jöhessenek.

6. Mit isten távoztasson, ha birodalmunkból kiszorulnánk és pro refugio Lengyelországba kellene mennünk, az feljebb megírt mód szerint való provisio meglenne, usque tempus restitutionis.

22. Az segítségnek kívánása, hogy nem méltatlan, és nem is új dolog legyen, megmutatják az régi historiák is, de közelben csak Báthori Sigmond, és Gábor idejebeli exemplumok is. És hogy magyar nemzettel való régi confoederatiója is az len-

gyel respublicának azt kívánja: az ő felsége ugyan ő kegyelme által harmad éve lött resolutióji megmutatják.

N. B. Loco praemii. Ha az tractatusnak futamatja lenne, kívánja ő kegyelme az tizenhárom városokat is, — lege etiam regni Hungariae ita requirente, vagy deposita summa, ő felsége bocsáttatná kezünkbe, vagy convertáltatnék az nekünk hadi költségbe állandó summában; de ebben ő kegyelmének, igen caute kell magát viselni, offensa ne jőjjön ki belőlle.

23. Ad extremum. Ha ő kglme látja, az király csak succumbál, az mi állapatunkban is semmi fundamentomos securitast nem mutatnak, protestálni kell; nem ahoz való kedvünk, vagy ő felségéhez, és az respublicához való idegenségünk cselekedteti, hanem az szügség kénszerít bennünket arra, hogy minden uton, és módon az törököt complacalhassuk.

24. Ha kérdés leszen arról, mostan mint vagyunk az törökkel? megmondhatja ő kglme: nem tagadhatjuk ő felségéhez való addictionk miatt, diffidentiánk hogy nem volna; és hogy Magyarországot is subjugalni, tributariussá tenni nem kivánná; kiben még eddig kedveket nem kerestük. — Ez is lehet egyik motiva ő felsége előtt az mi reánk vigyázásnak, holott vi antiqui foederis, tartozik is az respublica török ellen oltalmazni.

25. Római császárral való dolgunkat is, ha tudakozzák, megmondhatja ő kegyelme, mi minden részeiben végezésinknek eleget töttünk; az ő felsége részéről penig ő felsége alatt levők, s kiváltképpen az clerus magokat igen rigide viselik, mindazáltal reményljük jó exitussát az gyűlésnek, [1]) mely probája az egész békességnek, conditióinak; ki ha boldogúl succedal, annál jobb módunk leszen az szolgálatban; ha penig csak valami részben való fogyatkozás leszen: melyet az magyar statusok és mi is elszenvedhetünk, jövendő reménység alatt az kissebb kárt az nagyobb jóért nem praetermittaljuk. Ha penig az ő felsége, és az respublica minket deseral, magunknak is az töröknél securitast kell szereznünk, hogy hivalkodó szemmel ne kellessék néznünk római császárral való békességünknek is bizonytalan voltát, s eltávoztathassuk azt; két felől való passionk ne legyenek. *(Ezen pont szélén a leírótól magától a conceptusban ezen jegyzés áll:* »Ezt csak a herczeggel«.*)*

26. Ha arról lenne szó. Miért nincs az országtól, ő kegyelmének ezenek felől credentiája levele? könnyű az felelet: ország végezése titokban nem lehet, praepostere lenne veszedelmes. De ha ő felségének, és az respublicának ezekhez való kedve leszen, hogy suo tempore, mikor fegyverhez nyulunk,

[1]) Az 1646. aug. megnyílt pozsonyi gyűlést érti.

akkor az ország assecuratiója is megleszen, úgy assecurálhatjuk mi ő felségét, abban fogyatkozás nem leszen; mert ezekben való intentiójokat vettük is, a kiktől illett; egyébiránt ha mi azt nem praestalhatnók, az ő felsége és respublica nevével is a mik lennének igérve tollaltatnának. Kit mi semmi úton magunktól elidegeníteni nem akarunk. De az feljebb megírt okokból, kell ennek haladni az publica confoederatiónak, valamint az armorum declaratiónak.

27. Bregy uramnak szóló levelünket is megadván, és nevünkkel köszöntvén, ugyan panaszt tegyen arról, hogy ennyi időtől fogva ő kegyelmének levelét, izenetét nem vöttük, sőt hogy azokról is nem tudósita, melyekről való tudósításának ugyan határt is vetett vala; szükség azért végére menni annak is, mi karban legyenek az oda fel való állapatok, és expiscalni igen cautissime kell azt is, micsoda affectussal legyenek hozzánk, tudakozni kell arról is, Croissi uram mostan Párisban, avagy az tractatuson levő plenipotentiariusok közűl legyen-e? s mostanában levelét vette-e? Az universalis békességnek tractája mi karban legyen?

28. Igyekezzék ő kegyelme végére menni, ez állapotban kikkel, s minémű confoederatiói legyenek az királynak; Magno megjövése? honnan mi reménységek lehet. — Az muszka, és az velenczés is, mint sustentalhatja molem belli.

N. B. Még is az feljebb írt kívánságokhoz való ez is; hogy azok nem ujak, sem méltatlanok legyenek. Mert azonok fenn forgottanok jobb részint Trebinski uram által is; és nem is voltak idegenek azoktól.

(Ered. fogalmazvány a gy.-fehérvári Batthyany könyvtárban Nr. 5. IV. 5. 133.)

LXVI

1647. jan. 25.

Meghivók a marcz. 24-re hirdetett országgyülésre.

a)

Georgius Rakoczy dei gratia stb.

Generose fidelis nobis dilecte, salutem et gratiam nostram.

Noha az szokás szerint az ország közönséges gyülését Szent György napban kelletnék kegyelmeteknek ki szolgáltatnunk, mindazáltal értvén az pestisnek az úristen áldomásából az szegény hazában meg csendesedését s úgyis gondolkodhatván, hogy ha az idő melegedni kezd, újobban is (kit mindazáltal az jó isten fordítson el rólunk kegyelmetekkel együtt) ne

kezdjen recandescalni. Mind erre nézve azért, s mind penig egyéb kegyelmetek közönséges javára nézendő okokat is viselvén előttünk, mellettünk való tanácsúr híveinknek is tetszésekből az úristen azt adván érnünk, rendeltük ad diem quartum mensis Martii proxime venturi kegyelmetek generalis gyűlését országúl kolosvári városunkban ki szolgáltatni. Kegyelmednek is azért hagyjuk és kegyelmesen parancsoljuk is, azon megírt napon és helyen, személye szerint országul generalis gyűlésében jelen lenni el ne mulaszsza; hogy kegyelmeddel való egyértelemből is az közönséges jóra minden jó és hasznos dolgokat végezhessünk.

Eidem de coetero gratiose propensi manemus; secus sub poena in generali decreto expressa non facturus. Datum in arce nostra Varadiensi die 25. men. Januarii anno domini 1647.

G. Rakocy m. p.

Külczím: Generoso Georgio Lazar de Gyalakuta etc. Fideli nobis dilecto.

(Eredetije a gróf Lázár család megyesfalvi levéltárában.)

b)

Georgius Rakoczy dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc.

Spectabiles magnifici generosi egregii et nobiles fideles nobis sincere dilecti, salutem et gratiam nostram. Noha az szokás szerént .... *(Szóról szóra mint az előbbeniben)* .... minden közönséges jóra nézendő dolgokat concludálhassunk, akarván arról is tudósitani kegyelmeteket, hogy az szokás és az ország constitutioja szerént az gyűlés alatt revidealtatni szokott causak is agitaltatni fognak. Quibus in reliquo gratiose propensi manentes. Secus sub poena in generali decreto expressa non facturi. Datum in arce nostra Varadiensi die 25. mens. Januarii anno domini 1647.

G. Rakocy m. p.

Külczím: Spectabilibus magnificis generosis egregiis, et nobilibus supremis et vice comitibus judicibusque nobilium, ac juratis assessoribus sedis judiciariae; toti denique universitati dominorum magnatum et nobilium comitatus Albensis Transylvaniae etc. fidelibus sincere nobis dilectis.

Kívül: Anno 1647. die 19. Febr. in generali congregatione dominorum magnatum et nobilium comitatus Albensis Transylvaniae Albae Juliae celebrata praesentes sunt exhibitae et perlectae.

(Ered. a gr. Telekiek m.-vásárh. ltárában rendezés alatti acták.)

c)

Georgius Rakoczy dei gratia princeps Transylvaniae partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc.

Prudentes et circumspecti fideles nobiles dilecti. Salutem et gratiam nram. Noha az szokás szerint országunk közönséges gyűlésit, ...*(Szóról szóra mint az előbbeniben)*.... dolgokot hasznosson concludálhassunk. Akarván arról is tudósittani hűségteket, hogy az szokás és az ország constitutioja szerint, az gyűlés alatt reuidealtatni szokott causak is, agitaltatni fognak. Secus sub poena in generali decreto expressa non facturi. Datum in arce nra Varadiensi die 25. men. Januarii anno domini 1647.

G. Rakoci m. p.

Kivül: Prudentibus ac circumspectis judici primario caeterisque juratis civibus oppidi nostri Deés etc. fidelibus nobis dilectis.

(Deés város levéltárából.)

LXVII.

1647. febr. 20.

Ujabb meghivó a jan. 25-iki országgyülésre.

Georgius Rakoci sat.
Prudentes ac circumspecti sat.
Salutem sat.

Noha az elmúlt napokban hűségteknek országúl generalis gyülést promulgáltatván, annak kiszolgáltatásának helyét Kolosvárott is denomináltuk vala, az pestisnek ott az helyben való megszűnésére nézve, de mivel már itt is isten ő felsége megszüntette, hogy az ország széliben levő hiveink is ez közhelyre inkább elérkezhessenek alkalmatosobbnak ítéltük, ide fejérvári városunkban transferalnunk és itt kiszolgáltatnunk azon előbbi mód szerint promulgáltatott gyülését országunknak. Az gyüléshelynek azért megváltoztatására nézve, hogy hűségtek is ahoz magát jobban-jobban alkolmaztathassa, napját is differaltuk ad diem 16. proxime affuturi mensis Martii annique currentis. Minekokáért hűségteknek parancsoljuk kegyelmesen előbbi parancsolatunk szerint való készülettel a fenn megírt napon és helyen arra rendeltetett böcsületes atyokfiai által comparealni sub poena in generali decreto expressa el ne mulassza. Secus sat. Quibus in reliquo sat.

Datum in civitate nostra Alba Julia die 20. mensis Februarii anno domini 1647.

G. Rakoci m. p.

Külczím: Prudentibus et circumspectis magistro civium regio et sedis judicibus caeterisque juratis civibus civitatis nostrae et sedis saxonicalis Segesvariensis etc. fidelibus nobis dilectis.

(Eredetije a segesvári városi levéltárban. A. nr. 637.)

LXVIII.

1647. marcz. 16—apr. 10.

A fehérvári országgyűlés törvényei s iromdngai.

a)

A törvények.

Nos Georgius Rakoci, dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium, significantes quibus expedit universis: quod spectabiles, magnifici, generosi, egregii et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium regni Hungariae eidem annexarum ac incorporatarum, in generalibus eorum comitiis, ad diem decimum sextum mensis Martii anni domini millesimi sexcentesimi quadragesimi septimi, in civitate nostra Alba-Julia, ex edicto nostro celebratis congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos, in eisdem comitiis, paribus ipsorum votis et unanimi consensu conclusos. Supplicantes nobis humilime, ut nos universos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos, et accepta habentes, authoritate nostra principali benigne acceptare, approbare, ratificare et confirmare dignaremur. Quorum quidem articulorum series et tenor sequitur in hunc modum et verba.

Articuli dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in comitiis eorundem generalibus, civitatem Albam Juliam, ad diem decimum sextum mensis Martii, anni domini millesimi sexcentesimi quadragesimi septimi, indictis, celebratis conclusi.

Praefatio.

Nagy alázatossággal magasztaljuk az mindenható szent istent, ki Nagyságodra szüntelen szeretetiből vigyázván, ennyi hazánkon, nemzetünkön, az igazán ítélő istentől bűneinkért reánk méltán bocsátott, és rajtunk árvíz habjához hasonló módú, egymást érő sűrű büntetési között is, Nagyságodat mint hű szolgáját és minden szerelmesit a mi reménységünkre szemünk előtt még megtartotta, és meghatta, és ez időnek is ily folyásában, hogy országunknak közönséges gyűlésének kiszolgáltatását Nagyságoddal együtt nékünk is egész országúl, három nemzetűl, kegyelmesen megengedte. Az melyért ő szent felségének esedező könyörgésünk által alázatoson esedezünk: ő szent felsége ezután is, mint eddig, csak az ő ingyen való és minden érdem felett lévő nagy kegyelméből, mind Dávidra az ő szíve szerint való emberére, és az uralkodásra felkentére, úgy Nagyságodra is szerelmesivel vigyázzon, őrizze, oltalmazza, jó egésséges életét sok esztendőkre terjeszsze, kívánságit teljesítse, és virágzó állapotban, békességben és csendességben, az ő szent dicsőségéért, édes hazánk javáért, hasznáért és megmaradásáért, sok jó alkalmatossággal országunk közönséges generalis gyülésének kiszolgáltatására tartsa és éltesse.

Articvlvs I.

Az kapuszám után való contributió végeztetik.

Látjuk kegyelmes urunk, és érezzük közönséggel istenünknek rajtunk forgó büntetési miatt döghalállal és sok más csapásokkal a szegénységnek fogyatkozását és nagy szükségét: de mindazonáltal magunk fogyatkozásával sem gondolunk, hanem a Nagyságod sok rendbéli szükségének, hogy satisfaciáljunk, a mint lehet, ígírünk Nagyságodnak kapuszám után esztendőre a két rendbéli adózásra flor. 20. a négy rendbéli terminusokon, úgy mint a Szent-György napinak felét ad 1. Junii, felét ad 1. Augusti, a Szent-Mihály napinak felét ad 1. Novembris, felét ad 1. Januarii venturi anni, Nagyságod tárházában bészolgáltatni. Az partiumbéli atyánkfiai, szász uraink és székely atyánkfiaivol együtt, kiknek jószágok vagyon a vármegyén, hasonlóképpen adózni készek.

Az taxás városok contributiója:

Kolosvár ád	fl. 2400.
Várad	fl. 1400.
Fejérvár	fl. 200.
Bánfi-Hunyad	fl. 200.
Udvarhely	fl. 260.

Kízdivásárhely	fl.	180.
Sepsiszentgyörgy	fl.	150.
Ilyefalva	fl.	150.
Egeres	fl.	150.
Nagy-Almás	fl.	125.

Articvlvs II.

Magok majorságából álló mézeket s viaszszakat a nemesemberek hogy szabadon eladhassák, újjobban végeztetik.

Végeztük volt ezelőtt is kegyelmes urunk, a Nagyságod kegyelmes tetszéséből is. hogy nemes atyánkfiai tulajdon magok majorságokból álló mézeket s viaszszakat eladhassanak; de mivel némely mézgyűjtők ebben akadált töttek volt, végeztük azért most is Nagyságod kegyelmességéből unanimi voto újjobban is, hogy Nemes atyánkfiai az ő tulajdon magok majorságából, nem mástól, sem valami praetextussal szerzett mézet s viaszszat, absque dolo et fraude szabadon a kinek akarják eladhassák, és az emptorok is sine fraude et dolo megvehessék. observáltatván a mellett az 1633. esztendőbéli 19. articulus. és az 1635. esztendőbéli 50. articulus.

Articvlvs III.

Az nyomot a mely helyeken fel nem vészik, másuva nem viszik, és a kárt sem akarják megfizetni, azok ellen való rövid processus decernáltatik.

Az nyom felvételről extálnak articulusink anni 1635. et 1638., observáltassanak azok, ezt annectálván, az nyomot felvenni tartozzanak mindenütt indifferenter, az hol fel nem veszik, másuvá nem viszik, sem az kárt az damnificatusnak megfizetni nem akarják, eo casu, az vármegye tisztei, absque ulla procrastinatione kimenvén, és ott litigans feleknek minden igaz mentségeket, ratiójokat megértvén mind fiscus s mind más ember jószágában a damnificatus contentáltassék, ebben tovább való processust excludálván és nem admittálván.

Articvlvs IV.

A kártévő orvokat, lopókat, hogy a tisztek megbüntethessék, si de loco delicti elmennének is, concludáltatik.

Vadnak kegyelmes urunk sok gonosz cselekedő és kártévő orvok és lopók, kik még a halastókat is meghalászszák és meglopják. Végeztük azért az Nagyságod kegyelmes tetszéséből, hogy, ha az ilyen lopó személyek si de loco delicti et criminis elmennek is, de az vármegyék tisztei pro qualitate delicti

ez ilyen lopókat indifferenter megbüntethessék. A székelységen is hasonlóképpen observáltassék.

Articvlvs V.

Hogy az oláh papok és ecclesiastica personák oly bírságot ne exigáljanak, mely a külső tisztet concernálja, törvényt is ne revideáljanak, mely nem az ő forumokat illeti.

Vadnak ily inconvenientiák, kiváltképpen az oláh papoktól, kik athoritate sibimet ipsis vendicata a secularis tisztek s bírák authoritása ellen bírságlást exigálnak, és törvényeket is tésznek. Végeztük azért, a modo in posterum, hogy az oláh papok és az ecclesiastica personák oly bírságot, mely a külső tisztet concernálja, ne exigáljanak, sem törvényt, mely nem az ő forumokat illeti, ne revideáljanak.

Articvlvs VI.

Az hajdúvárosokban szökött jobbágyoknak reductiójában hogy observáltassék art. anni 1626, és annak restitutiójában azon modalitás, mint az országnak nemes rendei között. Az elszökött jobbágyot az hajdúk közül szabad légyen megkérni, és a vármegye székin juxta art. anni 1619. prosequálni.

Az hajdúvárosokban akármi kis boszúságért, kiváltképpen az szabadságért, megunván földesura szolgálatját, és az fiscus számára való contributiót, ottan az hajdúvárosokra aufugiálnak jobbágyink; kiknek reductiójáról, a Nagyságod kegyelmességéből unanimi voto végeztük, hogy observáltassék articulus Anni 1626, és annak restitutiójában azon modalitas, mint az országnak nemes rendei között. És az elszökött jobbágyot az hajdúk közzül szolgabíróval légyen szabad megkérni, és a vármegye székin juxta articulos regni anni 1619. keresni és prosequálni.

Articvlvs VII.

Az ál és hamis pénznek cusori és aval tudván élők juxta contenta decreti et articulorum büntetődjenek.

Az ál és hamis pénznek hazánkban nagy kárunkkal tapasztaljuk forgását, és mind annak cusorit, s mind a vele élőket, tudván kereskedőket, méltónak és igasságosnak ítíljük az büntetésre: az ilyeneknek is azért büntetésekről végeztük, akar nemes, városi, vagy paraszt rend lészen, juxta contenta decreti et articulorum büntetődjenek.

Articvlvs VIII.

Az kik fiscus kárára marhákat adnak s vésznek titkon, azoknak büntetésekről observáltassanak az 1635. 1637. és 1638. esztendei articulusok.

Az Havasalján kiváltképpen s másutt is értjük közönségesen, vadnak oly atyánkfiai, kik az Nagyságod fiscusának nyilván való kárára marhákat adnak s vésznek titkon. Mind ezeknek mindazáltal büntetésekről extálván articulusink, úgy mint articul. annor. 1635. 1637. 1638. ezenekről observáltassanak.

Articvlvs IX.

Nemes ember maga majorságából való marháit, melyeket nem questus gratia acquirált, ha ki akarja hajtani az országból, avagy eladni, minémü testimonialist adjon rólla, és akik abban fraudulenter cselekedni compareáltatnak, azoknak büntetésekről való modalitas és processus decernáltatik.

Noha az harminczadosak dolgában sok rendbéli articulusink extálnak ugyan, s nem tagadhatjuk mégis, ottan ottan Nagyságod harminczadositól nem kevés panaszok estenek, hogy nem gondolván némelyek az articulusban specificalt poenákkal is, még is a Nagyságod jövedelmét defraudálták. De ellenben nékünk is terhesnek látszott némely articulusban specificalt poena, és kiváltképpen az minden aprólékos marhák mellett hit szerint való testimonialis adása; mert noha a poena csak a fraudulentusokra, de az hüt szerint való testimonialis mindenekre extendáltatik. Hogy azért Nagyságod fejedelmi kegyelmességéből megkülömböztetést méltóztatott tenni, alázatosan megszolgáljuk; és a fiscusnak kárának eltávoztatásáért afféle fraudulentus embereknek refraenálásokért, Nagyságod kegyelmes tetszéséből, hogy ennek utánna ilyen mód observáltassék, végeztük: Ha mely nemes ember maga majorságából való marháit, melyeket nem questus gratia acquirált, ki akarja hajtani az országból vagy eladni, adjon simplex testimonialist arról, hogy maga saját oly marhája, melyet semmi szín alatt nem kereskedésnek okáért szerzett s mind penig az marháknak számáról, mely testimonialist az harminczadosak tartsanak meg futura pro cautela, és hogy ha ugyanakkor valami fraudulentia comperiáltatik benne, az harminczad zászló alatt, azon vármegyebéli nemes embereket convocáltatván, és az vármegyének hites tisztviselőiben is, láttasson törvényt reája, és ha convincáltatik, amittálja mind azokat a marhákat, et insuper propter fraudulentiam in homagio convincáltassék; ha pedig az után tudódnék ki, az harminczados citáltassa azon vármegye

székire, ha penig városokban vagy egyéb helyeken vagyon, competens forumára ante decimum quintum, és mind az harminczados s mind penig az in causam attractus, in prima sede judiciaria, omnibus exceptionibus, remediis, ac etiam ulteriori exmissione denegatis, ad meritum feleljenek, és finaliter decidáltassék; mind két fél minden bizonságival készen lenni tartozzék, és ha az in causam attractus convincáltatik, az elhajtott marháknak triplummal való megfizetésén maradjon eo facto et intra quindenam azon helybéli tisztek exequálják. Az executorok magoknak az fraudulentusoknak javakból fl. 12. exequáljanak fáradságokért.

Articvlvs X.

Fiscus számára exigálandó dézma búzából, az hol cséplő és nyomtató rész adatott a szegény embernek, ez után is megadassék azon usus szerint. Az partiumbélieknek némi némü tavaszi leguminájoknak dézmálásában az magyarországi modalitást observáltatja ö nagysága, informatiót vévén elsöbben Magyarországból felölle.

Az dézma búzából, mely fiscus számára exigáltatik, Nagyságod kegyelmességéből végeztük, a cséplő és nyomtató szegény embereknek, az hol usus volt, ez után is observáltassék, cséplő és nyomtató része kiadassék.

Az partiumbéli atyánkfiai jelentik kegyelmes urunk, hogy tavalyi esztendőben kölesből, lenből, kenderből, lencséből, borsóból kivötték volna az dézmát a dézmások. Erről hogy Nagyságod kegyelmesen ígíri magát, hogy Magyarországból informatiót vévén az ott való modalitast akarja a partiumban az dézmálás dolgában megtartani, Nagyságodnak alázatoson megszolgáljuk; várjuk is arról való Nagyságod fejedelmi kegyelmességét mennél hamarébb.

Nos itaque praemissa supplicatione fidelium nostrorum dominorum regnicolarum trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium regni Hungariae eidem annexarum ac incorporatarum, exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulos nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris de verbo ad verbum sine diminutione et augmento vel variatione aliquali inseri et inscribi facientes, eosdemque, ac omnia et singula in eisdem contenta, ratos, gratos et accepta habentes, acceptavimus, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus. Offerentes nos benigne, quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios, quorum interest, seu intererit, observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, et ratifi-

camus et confirmamus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in civitate nostra Alba-Julia, die decima mensis Aprilis, anno domini millesimo, sexcentesimo, quadragesimo septimo.

Egykorú nyomtatott példánya *az erd. Muzeumban (Jos. Com. Kemény, Codex Authent. Art. Diaet. Trans. IV. köt.)*

b)

A Pécsy őrökösök folyamodása a Balásfalvát illető irományok ügyében.

Ad illustrissimum dnum dnum principem humillima supplicatio generosorum Francisci Gyulaÿ et Francisci Kénossy.

Alázatosan folyamodunk kegyelmes urunk Ngod kegyelmességéhez az mint nyilván értjük, hogy Nagodat Péchy Simonnak relictája könyörgése által requiralta, hogy őtöt perlenők az Balázsfalvi és több holmi Péchy Simon leveleiért Ngod kegyelmesen protegálná.

Nagyságodnak alázatos hivei lévén mink is könyörgünk igen alázatosan, kegyelmesen parancsolja meg neki, adja kezünkben mint kezeseknek Ngod is mivel értjük, hogy parancsolta kgylesen ide fiscusa kezében hozni az leveleket. Ngod revidealtassa, ha minket illet-e vagy Ngdat, hogy úgy se successionkban se leveleinkben igazságunk törvény nélkül ne periclitaljon. Nagodnak kegyelmesen alázatosan megszolgáljuk N. K. V. V.

Hátirat Rákóczy kezével:

Mivel Péchi lineáján jutott . . . . . az jószághoz és levelekhez is mi nem tartunk ellent benne, ha mindjárt még egyszer revidealtatjuk kiknek praetensioja lehet hozzájok s kinek kezénél kell az leveleknek is maradni. 8 Apr. a. p. 1647.

(Eredetije a vörösvári levéltár caps. 20. fasc. 3. nr. 28.)

Jegyzet. Balásfalvára vonatkozólag Rákóczy kérdést intézett Klobusiczkyhez, ki is köv. votumot adott:

1647. febr. 9.

Memoriale super negocio Balásfalva.

Balásfalvához kétképen lehet jussa az erdélyi fiscusnak és nem az Péchi Simon maradékinak.

1. Per convictionem notae infidelitatis Simonis Péchi acquisitoris bonorum, ob damnatam hoeresim *(így)* Mert ha kezinél nem volt is az jószág tempore convictionis, hanem per contractum másnál: mindazonáltal elvesztette úgyis, quia infidelis sive notorius ammittit caput et omnium bonorum hereditatem seu perpetuitatem juxta Titul.

16. Decreti Tripartiti Par. 1. ha nem birta is azért tempore convictionis Péchi Simon, de perpetuitását és successióját praetendálta hozzá, valamint per defectum seminis alicujus magnatis vel nobilis, nemcsak az a jószág száll az fiscusra az melyet az deficiens életiben birt, hanem annak is az perpetuitása, az ki másnál volt zálogban: így az nótában condemnaltatott embernek jószága is.

Successorit nem illeti semmi úton, mert jus erat acquisitum et proprie duntaxat tempore convictionis ad notorium acquisitorem pertinens. Si in aviticis etiam, quo ad ratam portionem notorii nem succedal az heres juxta praescriptum titulum decreti tripartiti, annyival inkább in acquisitis. Mert az acquisitum de jure soha elébb nem illetheti az successort, hanem post decessum acquirentis: ha pedig az acquirens életiben adja azt másnak jure perpetuo, avagy elveszti, mit kereshet ott és mit praetendálhat az successor?

2. Ha el nem vesztette volna is per notam Péchi Simon Balásfalvát; de úgy is az fiscust illetné immediate. Mert Bethlen Péter elmenvín az contractus mellől, jus regiumot impetralt az jószágban statuálván a mellett magát nemine contradicente. Indubitatus possessora lévín azért Betlen Péter Balásfalvának post defectum illius, annak az ő jussa nem szállott senkire, hanem immediate az fiscusra: ommissaque contradictione, ha mi jussok volna is az successoroknak, illud jure deberent prosequi, tanquam rem dubiosam.

Szécseni jesuita Eperjes táján vagyon, Pázmán Miklós sincsen itt, az okáért nem végezhettem semmit velek Várad körül való jószág felől.

Posonii 9. Febr. anno 1647.

A. Klobusiczky m. p.

Kívül: Memoriale super negotio Balásfalva.

(Az egész Klobusiczky írása.)

(Eredetije a gr. Erdődy-féle vörösvári levéltárban.)

c)

1647. apr. 9.

A rendek levele a török adó emelés ügyében Szalánczyhoz.

Az ország adajának öt ezer arannyal való nevelésének kivánása felől lött conclusiónk.

Mind az ő nagysága kegyelmes propositiójából s mind penig az fényes portán levő fő követek Szalánczi István uram és két kapikihaja Réthi István és Gyárfás Ferencz becsületes atyánkfiai levelekből megértettük hatalmas császárunk nevével való kivánságát az fővezérnek ő nagyságának, sőt hatalmas császárunknak maga szájával tött parancsolatját is az ország-

gunk adajának öt ezer arany forinttal való nevelése felől; melynek meg nem adásáért minemő fenyegetőzéseket és veszedelmünkre bocsátandó fegyverek declaratióját esküvésekkel is miképen confirmálták legyen, látjuk bőségesen. Mely fenyegetőzések igen félelmesek ugyan, de az kivánság is felette igen súlyos, és hazánknak szabadságával s ezelőtti némely császároknak, az országnak erről adatott leveleivel s minden keresztyén igaz ratiókkal ellenkezők. Mindazáltal meggondolván az keresztyénségnek magok között való egyenetlen és distractióban való állopotjokat, ellenben ez hatalmas birodalomnak ugy mint az török nemzetségnek torkokban való tételét, szegény hazánknak és kiváltképen azt is, hogy az úristen, az ő igaz ítéletiből vetette az ő titkos tetszése szerént ideig szegény nemzetünket az ő igájok alá, melyet eleve látván az mi régi eleink, még midőn in statu florentiori volnának, kényszeréttetének inkább szabad akaratjok szerént, mint sem fegyverrel hajtva, az hatalmas török császár köntöséhez ragazkodni, s nekik fejet hajtani, és ajándéknak nevezeti alatt adózás alá magokat adni. Mivel azért inkább mostani állapatban kényszeréttetünk kedveket keresni, és noha tudjuk az ő telhetetlen természeteket, de még is nem annyira az 5000 aranyra való vágyódásokat, melynek megadásával az ő megelégéthetetlen kivánságokat az mint örökösön be nem tölthetjük, úgy mostani meg nem adását is veszedelmünkre való csak magános oknak nem tulajdonéthatjuk, hanem egyenesen csak subjugáltatásunkra, és az oláh országi példa szerént való oppressionkra látjuk tendálni minden igyekezeteket. Mindazáltal in hoc rerum statu, nem tarthatjuk bátorságosnak egyátaljában való denegálását ebbeli kivánságoknak, és azzal magunkat nem opponálhatjuk, s garázda kereséseket nem irritálhatjuk, veszedelmünket penig nem accelerálhatjuk. Tetszék azért minékünk, hogy követ atyánkfiainak levelekre választ tegyünk, és ő kegyelmeket szorgalmotosan megintsük, az félelemtől se ottben való lételeknek megunatkozásától annyira meg ne győzettessenek, hogy hazánknak szabadságtalanságával, az mi kegyelmes urunk s tanácsrendeink hire, s akaratja nélkül hertelen való ígéretekre lépjenek, sőt az ő kegyelmeknek irott leveleink mellett beküldött szép igazságinkat, az fővezérnek ő nagyságának praesentálván igen alázatosan esedezzenek, hatalmas császárunkat is méltóztassék ő nagysága engesztelni, ne terheljen bennünket ilyen dologból való parancsolatjával. Megtapasztalván penig az mi kegyelmes urunknak ez dologban is reánk terjesztett atyai gondviselését (melyet eddig is ő nagysága megcselekedett) könyörgünk azon ő nagyságának, hogy továbbra is azon fejedelmi kegyelmességét continuálja, és bölcs ítéleti szerént, instruálja ott ben

levő követ atyánkfiait is, engesztelje is peniglen mind az fővezért, mint penig általa hatalmas császárunkat, és mind irásával, s mind penig egyéb kedveskedésével is igyekezzék elfordétani szegény hazánktól ez nagy szabadságtalanságunkat, melyért halhatatlan jó emlékezeti megmaradhasson szegény nemzetünk és posteritásink között. Adván mindazonáltal és engedvén ő nagyságok teljes hatalmat arra, hogy ha különben az dologban periculumot látna, mind megígérhesse, s mind penig megküldhesse az öt ezer aranyot az ország statusinak commoveálása nélkül extremumra nem bocsátván, sem maga méltóságos állapatját, sem szegény hazánkat, ea tamen conditione, hogy ha mire ő nagysága vagy maga méltóságos neve, vagy ország neve alatt mégyen, oly conditiokkal cselekedni méltóztassék, mely szegény hazánknak, mind jövendő securitására efféle szokatlan dolgoknak és innovatioknak tolláltatására, sőt az régi jó rendtartásoknak is helyben állatására szolgáljanak, méltóztatván ez mellett ő nagysága adhibeálni, ez casusban eddiglen követett kegyelmes szokása szerént becsületes tanácsúr hiveit, s több becsületes hazafiait is mindenik natiokból az kiket az időnek és az dolognak kivánsága szerént közel találhat ő nagysága. Datum Albe Juliae die nona mensis Aprilis, sub generali congregatione universorum statuum et ordinum regni Transylvaniae, anno domini millesimo sexcentesimo quadragesimo septimo.

Sigismundus Kornis m. p. (P. H.)
Stephanus Haller m. p. (P. H.)
Franciscus Rédei m. p. (P. H.)
Stephanus Serédi m. p. (P. H.)
Kemény János m. p. (P. H.)
Sigismundus Barcsai m. p. (P. H.)
Franciscus Kornis m. p. (P. H.)
Franciscus Bethlen m. p. (P. H.)
Stephanus Vesselenyi m. p. (P. H.)
Gabriel Haller m. p. (P. H.)
Ladislaus Gyulafi m. p. (P. H.)
Mathias Huszár m. p. (P. H.)
Stephanus Sulyók m. p. (P. H.)
Stephanus Kőrőssy m. p. (P. H.)
Barcsay Ákos m. p. (P. H.)
Petrus Haller m. p. (P. H.)
Bathasar Kemény m. p. (P. H.)
Thomas Basa m. p. (P. H)
Stephanus Petki m. p. (P. H.)
Joannes Daniely m. p. (P. H.)
Michael Bethlen m. p. (P. H.)

Joannes Bethlen m. p. (P. H.)
Valentinus Frank. J. R. Cibiniensis m. p. (P. H.)
Joannes Lutsch cons. Cibin. m. p. (P. H.)

(Eredetije, ivrét, szélben írva, melyen három sorban az aláírás, az elsőben 11, a 2-ban 10, a 3-ik 3, a vörösvári levéltárban.)

LXIX.

1647. sept. 10.

Meghivó a Lukács-napi terminusra.

Georgius Rakoci dei gratia princeps Tranniae partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes.

Generose fidelis nobis dilecte salutem et gratiam nram.

Az úristentől nekünk adatott fejedelmi tisztünk és hivatalunk szerint, eleitől fogva az lévén igyekezetünk, hogy országunkban levő hiveinknek minden rendbelinek, az egy közönséges igazságot kiszolgáltathassuk; mivel mostan is ő szent felségének áldásából, ez hazában csendes békességes állapatunk vagyon, és már egy néhány esztendőktől fogva bizonyos akadályok miatt nem celebráltatván kgdmeteknek terminusa, hogy az causansok, kiknek octavalis terminusokat eligazitandó causajok vagyon, procedálhassanak igasságokban ez esztendőben is az octavalis terminusokat annak szokott ideiben ki akarjuk szolgáltatni, és elsőben is itt benn erdéli birodalmunkban levő nemes vármegyékbeli híveinknek az szent Lukács octaváján levő terminust akarván kiszolgáltatnunk, rendeltük azt ad 25. futuri mensis Octobris anni praesentis beszterczei városunkban ennek előtte observáltatott usus szerint celebráltatni, úgy hogy ha szintén magunk személyünk szerint, az terminusnak celebrálása alatt jelen nem lehetnénk is, fiunk Rákóczy György praesideáljon képünkben. Kglmessen parancsoljuk annak okájért Kglmednek az levelünket vévén alkalmaztassa úgy házánál levő dolgait, hogy az megírt octavalis terminuson tempestive lehessen jelen. Secus non facturus; cui in reliquo gratiose propensi manemus. Datum in curia nra Georgeny Szent Ihmreiensi 10. Septembris anno 1647.

G. Rakocy m. p.

Kivül: Gener. Francisco Kenossi de eadem, causarum nostrarum fiscalium in Trannia directori fideli nobis dilecto.

(B. Orbán Balázs sajátja.)

LXX.

1647. oct. 14-én

A gyalui részgyűlés levele Szalánczyhoz, melyben tudatják, hogy a szokott évi adót s ajándékokat be fogják a maga idejében küldeni, mihelyt a múlt évi adót bevették és nyugtázták; de kérik Szalánczyt járjon közben a nagy vezérnél, hogy ne kényszeritse a fejedelmet olyasminek teljesitésére, mit csak az ország végezhet el.

(Megjelent Török-Magyarkori Á. O. III. 402—4. ll.)

LXXI.

1647. oct. 26.

Kamuthy László nótapere.

Georgius Rakoci dei gratia princeps Transylvaniae stb. Fidelibus nris egregiis et nobilibus Gregorio Padányi, Petro Samariai, Michaeli Árkosi, Alexandro Gazdagh, Mathiae Szamosközi, Johanni Angyalosi, Martino Barátosi, Francisco Járai, Michaeli Balogh, Andreae Sárosi, Thomae Raffay, Gregorio Botth, Johanni Donat, Michaeli Köpeczi, Johanni Jánosfalvi majoris, Caspari Pokai, Johanni Veszprimi, Samueli Szentiványi, Stephano Belényesi, Michaeli Fodor Ugrai, Johanni Ramoz, alteri Johanni Biró, Georgio Kereszturi, Nicolao Literato, Andreae Privigyei et Michaeli Albo minoris cancellariarum nostrarum scribis ac juratis notariis, item vicecomitibus, judicibus, vicejudliumque comitatuum Colosiensis, Thordensis, Dobocensis, Szolnok interioris, Albensis Transylvaniae et de Kükőllő, nobis dilectis, salutem et gratiam nram. Noveritis quod nobis die 25. mensis Oct. instante sc. termino celebrationis judiciorum octavi diei festi B. Lucae Ev. novissime elapsi, ad quem ut puta terminum universae causae dominorum nobilium Transylvaniensium tam per formam brevium judiciorum, quam longo litis processu determinari solitae, ex publica eorundem constitutione per nos generaliter fuerunt prorogatae, una cum fidelibus nris gen. Stephano Seredi de Nagyfalu, consiliario ac in judiciis in persona nra praesidente, magistrisque prothonotariis ac juratis sedis nrae judiciariae assessoribus, pro faciendo causantium judicio moderativo, in eadem sede nra judiciaria pro tribunali sedentibus, egr. Stephanus Veres de Kezdi Polyán, pro fideli nro gen. Francisco Kinosi causarum nostrarum fiscalium in Transylvania directore, ut actore, juxta tenorem et continentiam quarundam litterarum nostrarum

ammonitoriarum et certificatoriarum ac egr. et nobilium Mathaei Szamosközy et Stephani Jano cancellariae nostrae majoris scribarum ac juratorum notariorum, item egr. Stephani Havaseli judlium comitatus Colosiensis, relatoriarum, necnon nobilium Michaelis Szentgyörgyvölgyi missilium, ac propositionis penes clausulam Latius institutae, in figura judicii nri comparendo, easdem singulas litteras contra gen. Ladislaum Kamuti de Szentlászló, velut incattum et absentem nro judiciario praesentari curaverat examini. Quarum quidem litterarum nempe relatoriarum super peracta ammonitione et certificatione confectarum, seriem earum litterarum nostrarum in se denotantium tenor talis est interior;

Ill^me^ ac cels^me^ princeps dne dne nobis clem^me^ fidelitatis stb. V^ra^ clementer nosse dignetur, ill. Cels. nos literas ejusdem ill. V^rae^ Cels^nis^ ammonitorias pariter et certificatorias pro parte et in persona gen. dni Francisci Kínosi de eadem causarum fiscalium in Transylvania directoris etc. confectas et emanatas nobisque inter alios ejusdem ill. Cels^nis^ V^rae^ humiles, fideles perpetuosque servitores nominanter in eisdem conscriptos praeceptorie sonantes et directas summo quo decuit honore et obedientia recepisse in haec verba. Georgius Rakoci dei gratia princeps Transylvaniae stb. Fidelibus nris *(mint fent: Szamosközy, Jano, Angyalosi és Barátosi kiküldöttek számára.)* Exponitur nobis in persona fidelis nri gen. Fr. Kínosi de eadem *(czím)*, qualiter in hoc anno praesenti 1647. die 13. currentis mensis Oct.. cum egr. Stephanus Kecheli de Farnas alter vicecomes comitatus Colosiensis ab officio nomine et in persona fidelis nri gen. Stephani Sulyok de Szopor., alterius supremi comitis dicti comitatus Colosiensis, quandam sceleratam personam ac scelestissimi adulterii crimine accusatam et tandem comperta rei veritate per officiales jam dicti comitatus Colosiensis. tempore inquisitionis publicorum malefactorum proxime praeteritae legitimo juris processu convictam et ad mortem condemnatam nomine Catharinam Szalay alias Kochi famulam sc. egr. Ladislai Kamuthi de Szentlászló, penes litteras adjudicatorias sententionales eorundem officialium superinde authentice confectas et emanatas, vigore articulorum et constitutionum regni super hujusmodi publicis malefactoribus earumque fautoribus et protectoribus editarum ab eodem Ladislao Kamuthi medio egr. Stephani Havaselyi de Papfalva alterius judlium saepedicti comitatus Colosiensis in manus expetivisset mox et in continentia; idem Ladislaus Kamuthi nescitur unde motus et quibus ad hoc inductus animi considerationibus dictum Stephanum Havaselyi verbis minus honestis

excipiendo tale idem hungarico idiomate prolatum responsum dedisset: Eb adgya s bestye lélek kurva fia adgya, isten engemet úgy segéljen, nem adom, ha az isten kérné, vagy kéretné sem adom; kurva legyen az anyja az lélek bestye lélek kurvafiának, az ki urgeálja is, mert nem igaz törvényt töttetek reá s hamis sententiát adtatok ki ellene.

Ob hoc vellet dictus director noster ratione praevia coram latius declaranda juxta brevium judiciorum processum in hujusmodi causis observari solitum, memoratum Ladislaum Kamuthi coram nobis in curiam nram, nram sc. in praesentiam in causam convenire et ex parte ejusdem a nobis judicium et justitiam recipere jure admittente. Proinde vobis harum serie committimus et mandamus firmiter, quatenus acceptis praesentibus vos statim simul vel duo vestrum sub oneribus alias in talibus observari solitis, erga praefatum Ladislaum Kamuthi cum praesentibus accedendo, qui si personaliter reperiri poterit, eundem ibidem personaliter, alioquin de domo habitationis, sive solita sua residentia, vel de bonis et juribus suis possessionariis, unde videlicet praesens ammonitio vestra ad scitum ipsius commode devenire poterit, ammoneatis eundem ibidem dicatisque et committatis eidem verbo nro, ut ipse 8-vo die a die hujusmodi ammonitionis vestrae, ipsi exhinc fiendae, computando, ratione praemissorum et aliorum certorum negotiorum coram latius declarandorum, juxta brevium judiciorum processum ad actionem et aquisitionem dicti directoris nri de jure responsurus ac exinde judicium et justitiam recepturus personaliter vel per procuratorem suum legitimum comparere debeat et teneatur. Certificantes eundem ibidem, quod sive ipse termino in praescripto modo praedeclarato coram nobis compareat, sive non, nos tamen partis ad comparentis instantiam id faciemus in praemissis, quod juris erit ordo. Et post haec vos seriem hujusmodi executionis vestrae, prout per vos fuerit peracta, nobis suo modo terminum ad praedictum fide vestra mediante, referre vel rescribere modis omnibus debeatis et teneamini. Secus non facturi. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum in arce nra Gyaluiensi die 14. mensis Oct. a. d. 1647.

Quibus receptis nos mandatis ill^mae^ Cels^nis^ V^rae^ semper et in omnibus uti tenemur obedire et satisfacere volentes in hoc anno praesenti 1647. die vero 15. Oct. ad facies possessionis Bacz, consequenterque domus seu curiae nobilitaris dicti gen. dni Ladislai Kamuthi de Szentlászló vicinitatibus domorum ab una Wolffgangi Kamuthi de eadem Szentlászló, ab altera vero partibus parochialis romano catholicae ecclesiae ibidem, omnino in comitatu Colosiensi existentis habitae, ibique

eundem Ladislaum Kamuthi personaliter non repertum medio providi Stephani Kovács junioris in eadem porcione sua possessionaria in praedicta possessione Bacz et comitatu Colosiensi residentis et commorantis jobbagionis sui in praefata curia nobilitari ejusdem Ladislai Kamuthi reperti (qui sc. eidem curiae nobilitari providet et praesidet) coram gen. dno Michaele Kamuthi de saepedicta Szentlászló ac providis Joanne Fekete, judice praefati Michaelis Kamuthi et Georgio Gal V^rae^ ill^mae^ Cels^nis^ in memorata possessione Bacz, comitatuque praeallegato Colosiensi existente habitae residentibus et commorantibus jobbagyionibus, indeque de domo habitationis sive solita sua residentia, medio dicti jobbagyionis sui ammonuimus eundem ibidem, diximusque et commisimus eidem verbo ill^mae^ Cels^nis^ V^rae^, ut ipse 8-vo die a die hujusmodi ammonitionis urae ipsi exhinc fiendae, computando, ratione praemissorum in litteris V^rae^ ill^mae^ Cels^nis^ ammonitoriis et certificatoriis et aliorum certorum negotiorum coram latius declarandorum ad curiam V^rae^ Cels^nis^ ejusdem sc. in praesentiam, juxta brevium judiciorum processum ad actionem et acquisitionem dicti dni directoris de jure responsurus ac exinde ab eadem judicium et justitiam recepturus personaliter vel per procuratorem suum legitimum comparere debeat et teneatur. Certificavimusque nihilominus eundem ibidem, quod sive ipse termino in praescripto modo praedeclarato coram eadem ill^ma^ Cels^ne^ V^ra^ compareat, sive non, V^ra^ tamen ill^ma^ Cels. partis ad comparentis instantiam id faciet in praemissis, quod juris et justiciae dictaverit ordo. Cujus quidem executionis nrae seriem, prout per nos est peracta et expedita, eidem ill^mae^ Cels^ni^ V^rae^ suo modo terminum ad praedictum fide nra mediante rescripsimus. Datum anno die et loco supranotatis. Ill^mae^ Cels^nis^ V^rae^ humiles fideles ac perpetui servitores Mathaeus Szamosközy, et Stephanus Jano cancellariae majoris V^rae^ Cels^nis^ scribae et jurati notarii de curia ejusdem ad praemissa fideliter peragenda specialiter exmissi. Correcta per eosdem. Superscriptio in dorso talis: ill^mo^ ac cels. principi dno dno Georgio Rakoci stb. stb. stb. A latere itidem scriptum erat: a. d. 1647 apertae per Joannem Szalárdi vicesecretarium. Erantque duobus sigillis ab extra impressive communitae.

Alterarum litterarum tenor introscriptus sic sequitur:

Ill^me^ ac cels^me^ princeps dne dne stb. Post humilimam stb. Alázatosan jelentem Ngodnak, mint kglmes uramnak, hogy ez jelenvaló 1647. esztendőben 13. Oct. híva el engemet Kolosvármegyének egyik viceispánja Kecheli István uram Báczban Kolosvármegyében Kamuthi László uram házához és ő kglme kérete erre velem főispán tek. nemzetes Sulyok István uram

nevével én velem egy megsententiázott személyt Kamuthi László uramtól, ugyan ő kglme szolgálóját Szalay alias Kochis Katát az articulusnak continentiája szerint; mikor azért elmentünk volna Baczban Kolosvármegyében, maga házánál találván Kamuthi László uramot, én kérém főispán tek. nemz. Sulyok István uram nevével az megnevezett személyt Kochis alias Szalay Katát az articulusnak continentiája szerint, mely kérésemre ő kglme tőn ilyen választ: Eb adja, bestye lélek kurva fia adja, isten engemet úgy segéljen nem adom, ha az isten kérné, vagy kéretné sem adnám, kurva legyen az anyja, az lélek bestye lélek kurva fiának, az ki urgeálja is; nem igaz törvényt töttetek, hamis sententiát adtatok, én nem akarok hamis hitűvé lenni, mert én megesküdtem neki! Mely kérésnek és feleletnek rendit, módját írtam meg Ngdnak, mint kglmes uramnak az én hitem szerint. Isten éltesse stb. Datum in Gyalu die et anno supranotatis. Ejusdem stb. Stephanus Havaselyi stb. Extrinsecus superscriptio: ill^{mo} ac cels. pr. dno dno Georgio Rakoci stb. A latere: a. d. 1647. apertae per Johannem Szalardi vicesecretarium. Erantque unico sigillo super caera viridi roboratae.

Literarum missilium superscriptio in dorso haec (erat): Az tek. és nemz. Gyerőmonostori Kemény János uramnak, Fejérvármegye főispánjának, az mi kgls urunk... fogarasi és udvari lovasinak kapitányának, mezei sereginek generalisának, táblája assessorának és erdélyi főárendátorának, és tek. és nemz. Kövesdi Bethlen Ferencz uramnak, ezen Fejérvármegye főispánjának, urunk ő nga táblája assessorának és udvari főhopmesterének etc..... adassék ez levelem. Interior continentia sic sequitur: Alázatos szolgálatomat stb. istentől stb. Kgteknek akarám alázatosan értésére adni, die 3. praes. Oct. írtam vala egy Kgteknek szóló levelet, melyet az itt való kulcsár urunk ő nga Német Miklós nevű szolgájára bízván postamester uramhoz dirigált, hogy Kgtek kezéhez juttassák; de semmi válaszom reá mindeddig sem jövén, ne talám Kgteknek levelemet meg nem adták, ez okon kelleték másodszor írnom Kgteknek. Az Kamuthi László dolgát azért uram az mi illeti, én 2-da praesentis jó reggel Oláh-Gyögyön jelen voltam és ott az mi kglmes urunk ő nga parancsolatjából az articulus continentiája szerint sub onere seu poena flor. 500 magától személye szerint Kamuthi Lászlótúl viceispán uram nevével tiszti szerént én is tisztem szerint az sententiában megnevezett parázna és bűjös-bájos személyt Szalai Kocsis Katát, az sententiát is ő előtte igen serio megolvasván kézben kérém az sententia tenora szerint való executióra. De Kamuthi Laszló semmiképpen kézben nem adá, hanem az articulus ellen megtartá, ezeket felelvén kérésemre

sokszor iteratis verbis: Nem adom bizony én azt senkinek is kézben, az mely személyt ispán uram Kgddel tőlem kézben kéret, soha nem adom, sem ispán uramnak, sem Kgmednek, sem másnak, mert az nemes személy, én annak hitet adtam, minekelőtte ezt az törvényt tötték reá; az kolosvármegyei tisztek is hamis inquisitióra s hamis vallásokra sententiázták meg; én soha ilyen articulusát nem hallottam lenni az országnak, noha én is ott voltam az gyűlésben. Valamíg azért az ország nem végez felőle újobban, hogy olyan személyt, kinek hitet adtanak, hogy elviszik, az tisztek kezében adják, bizony mindaddig nem adom; nekem papok bizonyságim, hogy eddig is nem én rajtam múlt el, hogy meg nem esküttek azzal engemet, holott kettőt is találtam meg felőle, hanem ők nem cselekedték az papok. Mikoron már Gyögyről visszamentem volna, oda küldött utánnam die 24. kináltatá viceispán uramat, hogy törvényt tégyen az szolgálója felől, ebben az állapatban maradt volt uram ez dolog akkor. De azt megint más rész dolog követte, mert ugyan Kamuthi László azon 2-da Oct. gondviselő bíráját Thisza uramat Gyögyen megfogatván Bacziban indítatta kötezve, valamint ostorozta, büntette, de megholt az bírája, elásatta. Megtudván halálát atyjafiai, két lovas szekéren menvén érette, haza hozták, nemesemberek, szolgabíró is látták az testét, mint volt. Kgtek azért mit parancsoljon az executio felől, hogy articularis poenat kellessék az kézben nem adásáért Kamuthi Lászlón exequálni és az mostani törvény alatt az executio lehet-e, vagy nem, az Kgtek resolutioját alázatosan várjuk és magunkat ahoz alkalmaztatjuk. Ezekután stb. Irtam Nagy-Enyeden 12. Oct. 1647. Kgteknek alázatos jóakaró szolgája Szentgyörgyvölgyi Mihály. Sigilli usualis impressione erant firmatae.

Propositio actoris penes clausulam Latius sequitur sub hac verborum forma. Et penes clausulam Latius protestando super salva juris facultate pro et regrediendi dicit: Constal actionak seriesében és az incattus ellen exhibeált relatoriakból, micsoda hallatlan és éktelen cselekedeteért evocáltattam az incattust; azért mire hogy az mindenható isten ellen is éktelenül blasphemalt, juxta Ferdinandi I. imp. decreti a. 1563.; előtte való magistrátusit is diffamálta, gyalázta, ki az mi kgls urunk ő nga méltóságos személye és méltósága ellen is vergal és az országnak közenséges törvénye és constitutiója ellen manifeste et temerarie opponálta magát, juxta articulum octavum Vladislai regis a. 1507. Az czirkáláson kiadott és megsententiáztatott személyt ad iteratam et secundariam etiam repetitionem kézben nem adta, pro infligenda eidem poena juxta art. 18. posterioris constitutionis anni 1622. Sőt azzal egyet értett

és érte, annak fovealt, protegálta és protegálja mostan is, connivealt neki juxta priorem regni constitutionem anni 1607.: in amissione capitis et universorum bonorum tam mobilium, quam immobilium, proprietatisque et perpetuitatis eorundem, convincaltassék érette, protestando de coetero.

Quibus exhibitis et praesentatis continentiisque earundem perlectis et sane intellectis, praefatus incattus per annotatum directoris nri procuratorem congruis diebus et horis praescripti praesentis termini coram nobis legitime expectatus ac de lege regni prae foribus domus sedriae nostrae proclamatus ad reddendam de praemissis rationem nostri in praesentiam non venit neque misit, sed se a facie juris et justitiae in evidentissimum culpabilitatis suae indicium penitus absentando in consvetis judiciorum oneribus convinci et aggravari permisit. Supplicans idem procurator actoris per nos in praemissis juris aequitatem justitiaeque complementum elargiri. Verum quia prout ex praemissis informabamur annotatus director noster praefatum Ladislaum Kamuthi ratione praemissorum omnium mediantibus praetactis litteris nostris ammonitoriis et certificatoriis signanter vero prolationis verborum quorundam detestabilium contra divinam majestatem, diffamationisque praecipue sui magistratus exinde subsecutae laesionis principalis nrae dignitatis, temerariaeque sui oppositionis contra jura publicosque regni articulos, necnon illicitae ac tot et tantis constitutionibus unanimi dominorum regnicolarum voto prohibitae et interdictae protectionis et procurationis publicorum malefactorum sententiatarumque personarum per eundem incattum patratarum et commissarum ad 8-vum diem in curiam nram, nram sc. in praesentiam rationem superinde redditurum evocari fecisse ab eoque 8-vo die causa praesens diversis prorogationum cautelis intervenientibus praesentem terminum celebrationis judiciorum 8-vi diei festi Beati Lucae Evangelistae novissime elapsi dilative devenisse, eoque instante praefatus incattus per specificatum actoris procuratorem congruis horis et diebus praesentis termini legitime expectatus, prae foribus domus judiciariae proclamatus ad reddendam de praemissis rationem nostri in praesentiam non venisse, neque misisse, sed se a facie juris et justiciae in evidentissimum culpabilitatis suae indicium, penitus absentando in totali actione et acquisitione praefati directoris nri ac in consvetis judiciorum oneribus convinci et aggravari permisisse, ex productis resultabat manifeste. Propter quod nolentes hujusmodi detestabiles verborum prolationes contra divinam majestatem, diffamationesque praecipue sui magistratus, exinde subsecutam laesionem dignitatis nrae, temerariamque contra jura publicosque regni articulos sui

oppositionem, necnon illicitas et tot ac tantis constitutionibus unanimi dominorum regnicolarum voto prohibitas et interdictas protectiones et procurationes publicorum malefactorum, sententiatarumque personarum, per eundem incattum pertinaci animo factas et patratas simpliciter et impune pertransire, ne et alii ab hinc exemplati ad similia perpetranda animum sumere videantur, quin potius poenalis ejusdem afflictio, severaque juris castigatio a praescriptis facinoribus nefariis et detestabilibus alios etiam quoslibet retrahat et restringat, caeterisque terribile transeat in exemplum: eundem igitur incattum ob praemissa omnia, in propositione coram Latius sat superque denotata, juxta contenta decretorum articulorumque regni in amissione capitis omniumque bonorum tam mobilium quam immobilium, ipsum solum proprie et praecise concernentium perpetuitatisque et proprietatis eorundem, fisco nostro applicandorum convinci et aggravari debere nobis ac praefatis praesidenti, magistrisque prothonotariis ac juratis sedis nostrae judiciariae in discussione et examine praesentis causae simul constitutis et existentibus cernebatur perspicue. De quorum consilio praematuro sanaque deliberatione praefatum Ladislaum Kamuthi incattum ob hujusmodi detestabiles verborum prolationes contra divinam majestatem, diffamationesque praecipue sui magistratus exindeque subsecutam dignitatis nostrae principalis laesionem, temerariamque contra jura publicosque regni articulos oppositionem, necnon illicitas et tot constitutionibus regni publice prohibitas et interdictas publicorum malefactorum, sententiatarumque personarum protectiones et procurationes sed potissimum praeinsertae meretricis Catharinae Zalay alias Kochis pro infligenda eidem poena ad manus judrias non dationem, in amissione capitis universorumque bonorum tam mobilium quam immobilium proprietatisque et perpetuitatis eorundem, ubivis et in quibuscunque comitatibus dicti regni nostri Transylvaniae existentium, contradictione praefati incatti sed et aliorum quorumlibet praevia ratione non obstante in perpetuum fisco nostro applicandorum convictum et aggravatum fore judicandum decrevimus et commisimus, prout decernimus et committimus per praesentes, authoritate nostra principali jureque et justicia mediante. Pro eo vobis harum serie committimus et mandamus firmiter, ut acceptis praesentibus, statim vos simul vel duo vestrum sub oneribus alias in talibus observari solitis ad facies universorum bonorum et jurium portionumque possessionariarum ac quarumlibet rerum mobilium ejusdem Ladislai Kamuthi incatti convicti ubivis in comitatibus nobis subjectis existentium habitorum, vicinis et commetaneis eorundem universis inibi legitime con-

vocatis et praesentibus accedendo, eadem bona universa mobilia et immobilia ipsius incatti convicti occupetis et auferatis, occupataque et ablata fisco nostro detis et applicetis, per eundem fiscum nostrum perpetuo possidenda, contradictione praefati incatti convicti et aliorum quorumlibet praevia ratione non obstante. Occultatores vero dictorum bonorum seu rerum mobilium, si qui fuerint, eademque ad ammonitionem vestram reddere et producere recusaverint, evocetis eosdem ibidem ad 15-tum diem a die evocationis vestrae computandum, rationem hujusmodi occultationis bonorum reddituros efficacem. Et post haec vos hujusmodi confiscationis bonorum et occupationis totiusque negocii inibi peragendi seriem, prout per vos fuerit expedita, nobis suo modo fide vestra mediante referre, vel rescribere, modis omnibus debeatis et teneamini. Secus non facturi. Praesentibus perlectis, exhibenti restitutis.

Datum in civitate nostra Bistriciensi, die 26-ta mensis Oct. a. d. 1647.

(L. S.) Lecta, publicata, proclamata et extradata per magistrum Ambrosium Veres ill^mi^ dni dni principis Transylvaniae protonotarium m. p.

Coram me Ladislao Csehffey ill^mi^ dni dni principis Transylvaniae magistro prothonotario m. p.

Kivül: Kamuthi László ellen való sententia.

(Eredetije a vörösvári levéltárban: capsa 21. fasc. 4. Nro 6.)

LXXII.

1647. oct. 27.

Meghirdi a decemberi terminusra.

Georgius Rakocy dei gratia princeps Transylvaniae partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes.

Generose fidelis nobis dilecte, salutem et gratiam nram.

Nem utolsó kévánsága levén fejedelmi hivatalunknak, az törvényeknek és terminusoknak is az ő idejekben való kiszolgáltatások, mostani alkalmatossággal is, annak megfogyatkozni nem akarván, böcsületes tanácsúr hiveinknek is, egyező tetszésekből, partiumbeli hiveinknek is, országunknak arról való articulussa szerént, *az decemberi terminust, prima die eiusdem Decembris elkezdrén kolosvári várasunkban* kiszolgáltatni rendeltük, magunk is az úristen azt adva érnünk, személyünk

szerént azon terminus kiszolgáltatásán jelen akarván lenni, vagy ha valami oly kiváltképpen való okokra nézve az nem lehetne, Rákóczy György fiúnkat rendelve praesideálni. Minekokáért Kgednek parancsoljuk kegyelmessen, directori tisztinek kívánsága szerént, az megírt napon és helyen, személye szerént compareálni el ne mulassa, hogy az Kned absentiája miatt fiscusunknak azon terminus alat revideálandó causái proculatásában *(sic)* kára s fogyatkozása ne legyen. Secus sub poena consveta non facturus. Datum in arce nra Varadiensi die 27. octbr. anno dni. 1647.

G. Rakoci m. k.

Kivül: Generoso Francisco Kénossi, de eadem, causarum nostrarum fiscalium in Transylvania, directori, fideli nobis dilecto.

(B. Orbán Balázs sajátja.)

LXXIII.

1648. febr. 5.

Meghivók a fehérvári marcz. 16-iki országgyülésre.

a)

Georgius Rákóczy dei gratia etc.

Generose fidelis nobis dilecte. Salutem et gratiam nostram.

Az úristennek szent áldásából római császárral ő felségével való dolgainkat elvégezvén, és békességünket megerősitvén, noha abbeli sok szorgalmatosságink után respiriumot kellene vennünk, mindazáltal kegyelmetekre való vigyázásunkban és gondviselésünkben is nem akarván megfogyatkozni, magunknak nem kedvezhettünk, hanem országúl kegyelmetek generalis gyülését is ki akarjuk szolgáltatni, azt kivánván némely előttünk álló szükséges dolgoknak is végben vitele; mely gyülésnek celebráltatását ad diem 16. mensis Martii fejérvári városunkban rendelvén meglenni; Kegyelmedet kegyelmesen intjük sőt sub poena in articulis expressa parancsoljuk, a megirt napon és helyen compareálni személye szerint kegyelmed el ne mulassa, hogy minden közönséges haza jovára, és megmaradására nézendő dolgokat kegyelmetek hasznosan concludálhasson. Értésére adván azt is Kegyelmednek, hogy az gyülések alatt agitáltatni szokott causák is revideáltatni fognak, kiben isten segitségéből magunk is jelen akarunk lenni. Cui de caetero gratiose propensi manemus, nec secus sub poena praemissa facere jubemus. Datum in libera civitate nostra Cassoviensi, die 5. Februarii anno 1648.

G. Rákóczy. m. p.

Külczim: Generoso Georgi Lazar de Gyalakuta etc. Fideli nobis dilecto etc. más kézzel.

Exhibitae anno 1648. 21. Februarii in possessione Mogyoros, quarto videlicet hospitio acquisitionis.

(Eredetije a gróf Lázár család megyesfalvi levéltárában.)

b)

Georgius Rakoci dei gratia princeps Trauniae partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes.

Prudentes et circumspecti fideles nobis dilecti salutem et gratiam nram. . . . *szóról szóra mint az előbbeni* . . . . . Quibus in reliquo gratiose propensi manentes, nec secus sub poena praemissa facere jubemus. Datum in libera civitate nra Cassoviensi die 1. mensis Februari anno dni 1648.

G. Rakoci m. p.

Kivül: Prudentibus et circumspectis judici primario, caeterisque juratis civibus oppidi nri Deés etc. Fidelibus nobis dilectis.

(Deés város levéltárából.)

LXXIV.

1648. marcz. 16—apr. 28.

A fehérvári országgyülés törvényei s irományai.

a)

A törvények.

Nos Georgius Rakoci, dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium, significantes, quibus expedit, universis: quod spectabiles, magnifici, generosi, egregii et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae et partium regni Hungariae eidem subjectarum ac incorporatarum, in generalibus eorum comitiis, ad diem decimum sextum mensis Martii, anni domini millesimi sexcentesimi quadragesimi octavi, in civitate nostra Alba-Julia, ex edicto nostro celebratis, congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos, in eisdem comitiis paribus ipsorum votis et unanimi consensu conclusos: supplicantes nobis humilime, ut nos universos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta, ratos, gratos, et accepta habentes, authoritate nostra principali benigne acceptare, approbare, ratificare et confirmare dignare-

mur; quorum quidem articulorum series et tenor sequitur in hunc modum et verba.

Articuli dominorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis, in civitate Albae-Juliae, ad decimum sextum diem mensis Martii, anni domini millesimi sexcentesimi quadragesimi octavi indictis ac celebratis, conclusi.

Praefatio.

Szűbéli buzgóságos hálaadással magasztaljuk, kegyelmes urunk fejedelmünk, az felséges mindenható istennek dicsőséges nagy nevét, ki csudálatos bölcseségéből egyedűl csak magának tartván az fejedelemségnek gondviselésének kormányát, Nagyságodra sok ellenkezőinek és titkon s nyilván való emulusinak is kedvek kivűl oly gondot viselt, hogy sok nyughatatlansági után, a szent békességnek helyben állatásában forgolódván s azt dicséretesen is végben vivén, ez mostani generalis gyűlésünknek kiszolgáltatásában erőt s alkalmatosságot adott Nagyságodnak. Könyörgünk szíből, hogy az felséges úristen szent lelkének általa igazgassa úgy Nagyságodat, hogy ennekutánna is, mint eddig, az Nagyságod bölcs igazgatásának árnyéka alatt szegény hazánk maradhasson csendes és békességes állapotjában; Nagyságod is celebráltathasson nemzetünknek javára s megmaradására sok generalis gyűléseket. Amen.

Articvlvs I.

Kapuszám után való adó s városok taxája.

Noha kegyelmes urunk szegénységünknek nagy fogyatkozását, sőt némely helyeken mind pusztulását s mind éhségét nem tagadhatjuk: mindazonáltal az Nagyságod sok rendbéli országunk javára, csendes és békességes megmaradására szükséges expensáját előttünk viselvén, ígérünk Nagyságodnak minden kapuszám után való adózásra flor. 20 az előbbeni szokás szerint, négy rendbéli terminusokon, úgy mint: az Szent-György napinak felét ad 1. Junii, felét ad 1. Augusti, az Szent-Mihály napinak felét ad 1. Novembris, felét ad 1. Januarii anni venturi az Nagyságod tárházában beszolgáltatni. Az partiumbéli uraink s atyánkfiai az szász urainkkal s atyánkfiaival egyetemben ezen tereh viselésre ígérik magokat. Hasonlóképpen az székely uraink s atyánkfiai is, kiknek ő kegyelmek közzűl az vármegyén jószágok vagyon. Nagyságodnak könyörgünk, légyen contentus véle.

Kolosvár ád	fl. 2400.
Várad	fl. 1400.
Fejérvár	fl. 200.
Bánfi-Hunyad	fl. 200.
Udvarhely	fl. 260.
Kízdi-Vásárhely	fl. 180.
Szepsi-Szent-György	fl. 150.
Illyefalva	fl. 150.
Egeres	fl. 150.
Nagy-Almás	fl. 125.

Articvlvs II.

Az végházok építése, gratuitus labor.

Az végházaknak is építését igen szükségesnek látjuk lenni kegyelmes urunk. Hogy azért azokra is szegénységünknek mindennyi szükséges állapatjokban is lehessen valami provisiónk, igérünk Nagyságodnak azoknak is építésére minden kapuról flor. 1. És mivel annak administrálása rövidebb időt kéván, az adónak első terminusán, hoc est 1. Junii integre készek lészünk az Nagyságod tárházában beszolgáltatni. Az partiumbéli uraink s szász uraink s atyánkfiaival, hasonlóképpen az székely uraink is, kiknek az vármegyén ő kegyelmeknek jószágok vagyon, megígérik Nagyságodnak; könyörgünk, légyen contentus véle, és szekérbéli gratuitus labort ne kévánjon tőllünk.

Articvlvs III.

Bihar vármegyében az hajdúvárosokról jobbágyok reductiójában való modalitas és processus.

Noha kegyelmes urunk, elegedendő articulusok extálnak az nemesség jobbágyinak, [kik] hajdúvárosokban szöktenek, reductiója felől: mindazáltal akarván megbántódott Nemes atyánkfiainak consulálnunk, mentől jobb módjával, hamarébb és könnyebb processussal reducálhassák az hajdúvárosokra szökött jobbágyokat, hajdú vitézeknek is alázatos könyörgésekre tekintvén, újjobban az hajdúvárosokra futott jobbágyoknak egész országúl, három nemzetűl, végeztünk ilyen processust observáltatni. Hogy az nemesember, az ki jobbágyot akar repetálni az váradi fő- avagy vicekapitány uraimtól, az eddig bévött régi usus szerint pecsétet kérvén az váradi vár szombati székin, két assessor, avagy az notarius egyik assessorral együtt tartozzék kimenni az nemes embernek instantiájára, az observáltatott usus szerint deposito salario. És ott azon assessorok, azon hajdúvárosnak, (az honnan repetálni akarják), kapitányát vagy hadnagyát requirálja érte. Az kapitány vagy hadnagy

tartozzék minden exceptió nélkül mindjárt azon városnak tanácsát öszvegyűjtvén, és ott az nemesembernek repetitus jobbágyához való jussa comprobáltatván, ha hitesnek avagy kezesnek tanáltatik lenni, eo facto tartozzanak megadni, sub poena homagyali; ha penig de proprietate doceál az nemesember, in instanti tartozzék hadnagy vagy kapitány esküttivel együtt az dologban törvént tenni, és ha comperiáltatik az actornak jó igassága az jobbágyhoz, eo facto kiadni; ha peniglen ki nem adnák, ez ilyent is in eo casu a váradi vár szombati törvényszékire appellatióban vivén, az hajdúvárosiak is tartozzanak elbocsáttatni, és az repetitus emberre interim sub poena homagii illius gondot viselni. Mely transmissio az várszékin minden dilatio nelkül ad instantiam actoris 3 szombati széknek durálása alatt elővétessék és finaliter decidáltassék. Ha penig az három széknek durálása alatt az actorea pars elő nem vétettetné, az in causam attractus instantiájára vétessék elő, és a mit az igasság s az ország törvénye kiván, az transmissiónak kivánsága szerint is vétessék executióban, úgy hogy tempore revisionis hujusmodi transmissionis kapitány uraimék az szombati szék assessorit az eddig observáltatott mód szerint jó lelkiismeretű, törvényhez értő nemes embereket is adhibeálván, azokkal együtt revideálja az transmissiót. És ha megitélik, tartozzanak de facto cum poena homagii az repetitust megadni. Az megadás után az elvitelben penig az magok határáig oly securitást mutatván az nemesembernek az megadott jobbágynak elvitelében, hogy ha abban utcumque az nemesember impediáltatnék: az hajdúvárosbéliek eo facto in poena ducentorum florenorum hungaricalium convincáltassanak. Mely poenát fő- és vicekapitány uramék tartozzanak exequáltatni de simplici et plano, és az nemes embert arról contentálni. Ha penig az ilyen törvénynyel prosequáltatott jobbágy az törvénynyel való prosequutio és apprehensio után utcunque transfugiálna földesura keze és birodalma alól: akarhol találtathassék is annakutánna az hajdúvárosokon az olyan jobbágy, de facto az hajdúvárosbéli tisztek, azok ellen emanáltatott sententiát látván, tartozzanak kiadni az olyan jobbágyokot de simplici et plano, (nisi tamen justum aliud aliquod et legitimum obsistat impedimentum), sub poena ducentorum florenorum. Kiben hogy a nemesség jobb móddal progrediálhasson, tartozzanak az hajdúvárosokbéli tisztek az transmissiót és sententiát kiadni székekről, valakik az nemesség közzül ki akarják váltani.

Articvlvs IV.

Az executoroknak ki kell adni limitatis terminis az relatoriák mássát.

Végeztük kegyelmes urunk, fejedelmünk, egész országúl, három nemzetűl, accedálván az Nagyságod kegyelmessége is, hogy az executorok, finita executione, in causis publicationum negyven nap múlva adja ki, in aliis vero quibuslibet causis et executionibus tam ex parte fisci, quam aliorum, a relatoriákat kiadják tempestive, az citátióknak terminusi az régi ususban maradván.

Articvlvs V.

Az levelek taxája ad articulum anni 1607. referáltatik.

Az levelek taxái, kegyelmes urunk, meg vannak írva nominanter az 1607. esztendőbéli articulusban; hogy mind az scribákkal mind az káptalanokkal azt observáltassa Nagyságod, hűségesen megszolgáljuk Nagyságodnak.

Articvlvs VI.

Az nyomások felől való alkalom és onnan béhajtott marháknak bírságlása.

Az közönséges szabadsággal ellenkező dolognak ítélvén kegyelmes urunk publico articulo, valaki határát, nyomását, másnak limitálni, ez okon úgy tetszik, hogy az dominus terrestris és faluk szabadságában áll az, ha egymással megalkhatnak benne; ha penig nem, a marha béhajtásért az illetlen exactiót tollálni méltónak ítéltük, elég lévén egy öreg marhától egyszeri béhajtásért két pénz, apró marhától egy pénz. Nagyságodnak megszolgáljuk, observáltassa ezt is.

Articvlvs VII.

Az procuratoria constitutio megadatik mind vármegyéken, székelységben, az tisztek rescriptumokra.

Végeztük azt is kegyelmes urunk egész országúl, három nemzetűl, accedálván az Nagyságod kegyelmessége is, hogy mind a vármegyékre s mind a székelységre az tisztviselők, úgymint vármegyéken főispánok, főszolgabírák, vicetisztek, notariusok, az székelységen penig főkapitányok, főkirálybírák, és az vicetisztek s notariusok rescriptumokra az procuratoria constitutio megadassék mindeneknek.

Articvlvs VIII.

Az Zetelakán inchoálandó causák derék székre való bocsátásában az articulusok megtartatnak.

Hogy Nagyságod az zetelakiakkal előttök agitált s agitálandó causáknak derék székre, úgy mint ad forum interrogatorium való bocsátásából az articulusokat akarja observáltatni, Nagyságodnak alázatoson megszolgáljuk.

Articvlvs IX.

Fogaras földi boérok az székelységen ne hatalmaskodjanak az jobbágyok reductiójában.

Az székely atyánkfiai proponálván kegyelmes urunk, hogy az fogarasföldi boérok bémenvén székekben, nem requirálnak sem tisztet, sem dominus terrestrist, hanem akarmely nemes emberek jószágára, házára, az articulus continentiája ellen reá menvén, a jobbágyokat elviszik nyilván való károkra. Kire képpest végeztük egész országúl, három nemzetűl, accedálván az Nagyságod fejedelmi kegyelmessége is, hogy tartsák az articulushoz magokat az boérok, és ellenben cselekedőknek légyen haladék nélkűl való büntetések.

Articvlvs X.

Az váradi sessionatus nemesség s városiak között az kolosvári deliberatio szerint való igazitás continuáltatik.

Az váradi sessionatus nemes atyánkfiai dolgából az 1640. esztendőbéli 28. articulust inviolabiliter observáltatni végeztük. És ha mi ő kegyelmek között az kolosvári deliberatio szerint még in effectum nem ment volna is, Nagyságod arra deputálandó commissariusi által effectuáltassa. Nagyságodnak megszolgáljuk.

Articvlvs XI.

Az balavásári határon Váradi Gábortól épittetett malom oculáltatik.

Mivel kegyelmes urunk Váradi Gábor atyánkfia az balavásári határon oly helyre csináltatta malmát, hogy annak előtte soha malom ott nem volt, sőt mind az szomszédosoknak malmoknak s mind vetéseknek és széna réteknek nyilván való nagy kárára vagyon; kire képest végeztük, az Nagyságod kegyelmessége is accedálván, holott nem csak falubéli lakosoknak s patronusoknak, sőt az dézmára nézve az fiscusnak kára láttatik forogni ez aránt akarhul is, azért az nemes vármegye első gyűléséből denomináljon és designáljon bizonyos böcsűllettes, törvény tudó, értelmes, jó lelki esméretű arra elegedendő

személyeket, az kik egy bizonyos napon ad faciem loci ki menvén, oculálják istenes és jó lelki esmérettel, s ha így tanáltatik, vágassák el az gátját, avagy igazíttassák úgy, hogy másoknak kárára ne légyen.

Articvlvs. XII.

Száz forintig való zálog állapotjában appellatio nem admittáltatik; az zálaggal való megkínálásban modalitas rendeltetik.

Száz forintig való zállagnak állapatjárúl végeztük kegyelmes urunk, hogy itt miköztünk is in sede inferiori igazodjék el, abban appellatio ne admittáltassék. A kínálás penig ez szerint légyen, hogy elsőben solito more szolgabíró által megkínáltatván a summával, ha fel nem venné mindjárt, a következendő széken in facie sedis deponálná azon zálogot, és ha fel nem venné, mivel immár egész vármegye előtt constálna a megkínálás, de condescensione semmit nem contendálhatván az in causam attractus, hanem ad meritum felelvén, exmissióra bocsáttassék. Erre hogy Nagyságod kegyelmességéből accedált, Nagyságodnak híven megszolgáljuk.

Articvlvs XIII.

Az székelységnek az hadi expeditiókból magokat absentálóknak büntetések; jószágokat nem vesztik el.

Kegyelmes urunk, hogy Nagyságod székely uraink s atyánkfiai alázatos könyörgésekre az hadi expeditiókból elmaradóknak kívánságok szerint resolválta magát, Nagyságodnak mint kegyelmes urunknak mi is alázatosan megszolgáljuk. Kegyelmes urunk, tetszett azért minekünk is, egész országúl, három nemzetűl, hogy az Nagyságod kegyelmes resolutiója articulusban írattassék; hogy mindennémű szükséges casusokban az articulus szerint kimenvén az Nagyságod kegyelmes parancsolati és successor fejedelmeké az felűlésről, az fő generalis vagy utánna lévő főtisztek mustrálják meg az elrendelt vitézlő népet, a mint hadnagyság szerint vadnak rendelve zászló alatt, mikor meg kell indulniok székekből; a ki akkor ott nem lenne, büntethessék magok a fő tisztek az eddig bevött ususok szerint. Megindúlván penig az zászlóval, és az után jelen nem lenne s az zászló alatt nem tanáltatnék, eo facto convictusnak tartatván, halállal is büntethessék az fejedelmek érette, jószágát penig úgyis el ne veszthessék, hanem vagy székelységen való atyafiainak vagy másoknak illendő árron zállagban vethessék, ha summával kelletik az fejedelmektől életeket megváltani; suffragálván ebben a casusban ő kegyelmek-

nek is az 1640. esztendőbéli 22. betegekről irt articulus és az szolgákról az 1634. esztendőbéli 29. articulus in ea parte.

Articvlvs XIV.

Nadányi István diffamatiója, s ő és több olyan, legitimus fejedelmeket diffamálók ellen való processus és poena irattatik.

Megértvén kegyelmes urunk a Nagyságod directorának Nadányi István ellen való propositióját, allegálván ellene azt, hogy diffamáló irásival és szavaival Nagyságod fejedelmi méltóságát laedáltá volna, kívánta is convincáltatni in nota perpetuae infidelitatis. Az in causam attractus Nadányi István is contendálván az forum ellen, citálván decretalis locusokot is, mind penig exemplumokat is, de mindeneknél inkább kívánta országúl mellette való alázatos törekedésünket: de mivel az director allegatiójából a Nagyságod méltóságának sérelmének (mi is mint igaz hívei Nagyságodnak) igen fájdalmas szível hallottuk csak emlékezetét is, mindazonáltal nem ítéltük Nadányi István mellett való törekedésünket méltónak lenni. Akarván azért országúl a Nagyságod és jövendőbéli legitimus fejedelmink méltóságára s becsületinek őrízésére vigyáznunk, meg akarjuk különböztetni az fejedelmi méltóságot az privatusoktól. Végeztük azért egész országúl, három nemzetűl, hogy Nadányi István (mivel ha miben mentségét praetendálhatná, bizonságínak comportálására elégséges ideje lehetett, ad scitum ipsius is ebbéli per régen deveniált), ez közelbik következendő octavalis terminusra evocaltassék, és ott personaliter compareálván ultimo juris termino denegato, minden bizonságival oly készen légyen, hogy finalis deliberatio pronuciáltathassék causájában, omnibus juridicis remediis exclusis, és hogy ha juridice convincáltatni fog, in emenda capitis et amissione omnium bonorum, mobilium et immobilium, juxta contenta decreti redemptibiliter ipsum solum proprie et praecise concernentium aggraváltassék. Ha kik peniglen successu temporis legitimus fejedelmeket diffamálóknak találtatnának, azok is evocáltatván personaliter az táblára, hogy ha kik juridice convincáltatnak, az fen specificált poenán maradjanak, servatis tamen de jure servandis; mindazonáltal panaszolkodásuk, könyörgések és törekedések pro diffamationibus ne reputáltassanak, ide nem értvén az nótákról decretumban és articulusban írt egyéb specieseket. Az székely uraink s atyánkfiai is, s az szász urainkkal ő kegyelmekkel együtt, ez casusban velünk consentiáltanak.

Articvlvs XV.

Debreczenből az jobbágy felkérésben való modalitas; ugyan ott az só adásban vételben való usus partim roboráltatik, partim limitáltatik.

Debreczen városából való jobbágyoknak reductiójában is volt kegyelmes urunk mind két részről difficultasunk. Végeztük azért Nagyságod kegyelmes annuentiájából, hogy az jobbágyoknak Debreczenből való reductiójában, ab anno in articulis specificato, ilyen mód observáltassék: hogy az repetens pars denominálván az jobbágyot és utczáját, melyben lakik, a város bírája tartozzék mindjárást a repetens mellé város szolgáját adni, és ha magát kaphatná, a bíró elejében vivén, mind annak mentségét s mind az repetensnek igasságát megértvén, ha igasságát látja, minden javaival tartozzék megadni. Melyet ha nem cselekednék, evocáltathassa eddig való usus szerint. Ha peniglen meg nem kaphatná a felkért embert, tartozzék a bíró vagy arra compromittálni magát, hogy egy bizonyos terminusra sistálja az embert és kézben adja, vagy penig, ha azon terminusra kézben nem adná, praetendálván valami okát, akkor is evocáltathassék érette az szokás szerint. De ha az biró nem felel felőlle, annak utánna az repetens fél mindenütt szabadoson megfoghassa jobbágyát, és elvihesse, sőt az városban is szabados légyen megfogni; melyre az bírák tartozzanak is segitséget adni, valamennyiszer requiráltatnak. Az felkért jobbágynak felesége, gyermeki és jovai megadása dolgában is ez a mód observáltassék. Hasonlóképpen végeztük Nagyságod kegyelmességéből azt is, hogy ezen városbéliek az só hordó szekerek elejében kimenni, és sem kün, sem ben az városban az sót elfoglalni ne merészeljék: sőt egyenként, tizenkét, húsz számúig is, eladni szabadosan megengedjék szegény jobbágyinknak. Egyéb iránt az minémő usussal ő kegyelmek az só adás és vévés dolgából a memoria hominum éltenek, azon tartassék meg.

Articvlvs XVI.

Az szászság egymást immediata táblára nem evocálhatja, competens bírája elől appellatióban bocsáttatik; minémü vétkeseket arestálhassanak territoriumokon.

Az Nagyságod közinkben küldött mostani propositiójából értjük kegyelmes urunk az szász natión lévő uraink s atyánkfiainak minémő kévánságok légyen az 1642. esztendőbéli 13. articulusnak világosban való declaratiója felől, hogy így ő kegyelmek is annál inkább tudják ahoz alkalmaztatni magokat, melyet mi ennyi részében világosíttatni akartunk: hogy magok

natiójokbéli emberek ő kegyelmek közűl senkit immediate az táblára ne evocáltathasson, hanem magok competens forumán[1]) inchoálván a pert, per viam appellationis vihesse az táblára. Viszont ha mely tiszt ellen in negotiis privatis valaki valami actiót akar instituálni, oly dolgokból tudni illik, melyeket nem ratione officii et non authoritate officiali cselekeszik, az olyan dolgokért is immediate az táblára ne evocáltathassék, hanem ha valaki pert inchoálna ellene, magok natiójáu lévő competens bírája előtt elkezdvén, per viam appellationis vihesse táblára. Ugyan azon szász uraink s atyánkfiainak ilyen difficultásokot is értjük, hogy ő kegyelmek közűl némely magistratussal, vagy ratione debiti, vagy bujdosó vagy egyéb gonoszságokot patrált személyeket, valakik a tisztnek két pénzt letévén, megtartatnak; a megtartásra azon megfogott embernek földes ura az táblára evocáltatja az tiszteket; hasonlóképpen, hogy ha a tiszt az adversa parsnak instantiájára meg nem fogná, az is a meg nem fogásáért a táblára evocálhatná ő kegyelmeket. Végeztük azárt Nagyságod kegyelmességéből, hogy a sententiázott latrokat, azon kivűl a kik az ő kegyelmek territoriumin valami excessust cselekednének, in flagranti megfogattathassanak; viszont, ha kiknek kezénél lopott marha találtatnék, azok is hasonlóképpen. Egyéb rendbélieket peniglen ante convictionem, sem ratione debiti, sem egyéb dolgokért ne arestálhassanak; hanem ha kikhez valakinek valami praetensiója volna, kéressen törvént földes urától az ilyen jobbágyra az 1619. esztendőben emanáltatott articulusban specificált processus szerint. A szász urainkot is peniglen ő kegyelmeket ezeknek nem arestálásáért senki ne evocáltathassa az táblára.

Articvlvs XVII.

Az jenei nemesek és praesidiariusi rend közzé az tanács deliberatiójából ő nagysága méltóságos subscriptiója, pecsét alatt kiadott edictum approbáltatik.

Az jenei praesidiarius vitézlő rend és ugyan az ott lakos nemesség között való Nagyságod kegyelmes dispositióját is in omnibus punctis approbálván, méltónak ítéljük, az Nagyságod fejedelmi kegyelmes consensusa is accedálván, hogy articulusban irattassék.

Melyek így következnek:

Georgius Rakoci dei gratia princeps Transsylvaniae partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes etc. Fidelibus nostris generosis, egregiis et nobilibus Georgio Vér de Kerestarcsa supremo, Casparo Zöldi vice capitaneis, Michaeli

[1]) A nyomtatott példányban hibásan áll: »forunka«.

Nikodin vice comiti, et judicibus nobilium comitatus de Zaránd, nec non castellanis, ductoribus, decurionibus, ac toti universitati tam equestris quam pedestris ordinis, militum nostrorum praesidiariorum arcis nostrae Boros-Jenő, modernis scilicet et futuris quoque, pro quovis tempore constituendis, salutem et gratiam nostram.

Minémű szükséges dolog légyen akar mely respublicákban, városokban és tisztviselők között is az jó rendtartás; és minden dolgoknak helyes és szép egy értelemmel való jó karban állatása, nem szükséges azt sok szóval exaggerálnunk, megmutatja csak ama kis sententiácska is: concordia res parvae crescunt, discordia maximae dilabuntur. Ugy is vagyon, mert az mely lakosok között (akár tartományok, respublicák, akar városok legyenek azok), egyesség, egy értelem és jó rendtartás vagyon, akarmely ellenkező időknek háborus szélvészei ellen is bátorságosbak és erősbek szoktak az olyanok az megmaradásra lenni; ellenben penig az hol egyenetlenség és rendeletlen zurzavaros állapot vagyon, ott nem szokott semmi jó nevekedni, hanem naponkint romlás és elfordulás szokott következni.

Értvén azért jenei végházunkban is némely dolgokban az külömb-külömb rendbéli lakosoknak nem egyenlő voltok miatt ottan-ottan egyenetlenségeket történni, és abból naponkint nagyobb-nagyobb alkalmatlanságot származni, hogy ez ilyenből nagyobb inconvenientiák ne következzenek, ezen dolgot szükségesnek ítéltük volt még ezelőtt való időkben becsülletes tanács és híveink elejében támasztani; kikkel való egyértelemből annak az szép végháznak békességes megmaradásának, és abból a közönséges jóknak is akarván atyaiképpen consulálni, minekelőtte erről derekasabb ordinatiókot tehettünk volna, szükségesnek ítéltük ez alább megírt articulusokat borosjenei végházunkban lakos minden tisztviselőinknek, mind nemes és szolgáló híveinknek pro perpetuo statuto elejekben adni és rendelni.

Először. Hogy az viceispán az kapitánnal a közönséges jóban egyetértsenek, az mi nékünk és az szegény hazának szolgálatjában és annak az helynek megmaradására nézendő dolgokban.

Másodszor: Ha valami oly bizonyos hírei érkeznek az kapitánnak, melyre derekason insurgálniok kell, olyankor dobot üttetvén, vagy tombitát fútatván az kapitány, az nemesség is in illo casu tartozzék, mennél jobb szerrel lehet, az magunk és országunk szolgálatjára, az közönséges jóra és megmaradására felülni, és egy szívvel, lélekkel az közjónak az fizetett néppel együtt szolgálni; de minden aprólékos dologra, úgy

mint tíz húsz csavargóra nem kell felülniek, mert ugyanis nem tartoznak mindenkor azon terhet fizetni mint az fizetett nép.

Harmadszor: Mivelhogy mindenütt s ott is Jenőben, az gonoszságban igen elmerűltek az emberek, annak refrenálásában peniglen, kiváltképpen abban az helyben, más mód observáltatik ezután, tudniillik: minthogy az kapitány az előbbi szokás szerint az várost kerülteti, ha valamely oly publicus malefactor in flagranti comperiáltatik, az kapitány megfogathassa, és virradtig detentióban lévén, ha nemesember vagy nemesember szolgája lészen az malefactor, virradva az kapitány adja az viceispán kezében, és az ispán longus processusra az előbbi rendtartás szerint effélét ne bocsásson, hanem az alább megírt rövid processussal törvént láttasson reája, és constalván az malefactum, mindjárást executiót is tétessen minden kedvezés és halogatás nélkűl, ilyen modalitással: hogy valakik gyilkosságban, ember sebhetés, verekedés, vagdalkozás, fegyvervonás és kerétésen belől való lopás, szántszándékkal való gyúlasztás, tiltott időben való lövöldözés, tisztek ellen való insurrectio, s azoknak mint az mi méltóságunkat repraesentáló személyeknek illendő becsületeknek, és azokon kivűl is kinek kinek rendi szerint való becsületeknek, érdemlett mód szerint meg nem adása, az végezéseknek, kiadott edictumoknak nem obtemperálása és nem effectuálása, házaknak, pinczéknek, boltoknak felverése, éjtszakai támadás, kiáltozás, és több efféle kerétésen belől esendő czégéres vétkeknek cselekedetiben deprachendáltatnak: az olyanokat minden személyválogatás nélkűl mind az várbéli tisztviselő híveink s mind az viceispán megfogassa simpliciter, nem admittálván abban semmi exceptiót és remediumot; kik ellen való törvényeknek discussiójában ilyen processusnak kell observáltatni.

Hogy ha az vétkes megfogattathatik, avagy kézben adattatik, az mely tiszt kezinél találtatik lenni, az tartozzék ad tertium törvént szolgáltatni felőle, s akár ad octavum bizonságra exmittáltatván tartozzék az bizonságoknak azon terminuson való reportálásakor ad meritum megfelelni, ugyanakkor mindjárt sententiát is pronunciáltatván az ilyenek ellen, azután egyszer ad quindenam novum adattassék, de ezenkivül annakutánna semminémű remedium nem admittáltatván, az pronunciálandó sententia debitae etiam executioni demandáltassék; interim az vétkes vagy detentio vagy jó kezesség alatt tartassék juxta qualitatem delicti, aprólékos exceptiónak hely ne adassék. Ha penig valamely nemesember szolgája volna az lator, és nemes házhoz szaladván bé, kézhez nem adnák ad simplicem requisitionem dictorum officialium, ezen fen megírt processus szerint tartozzék előállani azon nemesember, sub

poena in articulis regni, signanter a. 1646. art. 2. expressa Idegen külső embert penig tartozzanak egyátaljában kézhez adni; kiket ha kik contumacia ducti kézhez nem adnának ezen processussal, az megnevezett articulusban denotált poenán maradjanak toties, quoties valakik ez ellen cselekedni merészelnek.

Ha kiket penig az város őrzői s kerülői éjtszakának idején az nemesek közűl, (kik vagy más ember házára mennek, vagy másokat megvagdalnak, in loco delicti deprehendálnak), megtalálnának fogni, kalodában vinni, és éjjel ott hálván másod nap az ispán kezében adnák az feljel denotált modalitas szerint: ha ez ilyeneket érdemlett büntetés nélkűl az ispánok elbocsátani attentálnák, avagy, a kik ez ilyen malefactorokat, az őrzőkre reájok támadván, elszabadétanák, ez ilyenek közzűl is valakik az ő tisztek alatt találtatnak, érdemlett büntetéssel meg nem büntetnék és ebben el is nem járnának, sine respectu personarum eo facto ammittálják tiszteket.

Negyedszer: Ha éjtszaka vagy nappal valamely útczán oly riadás esnék valamely malefactor miatt, kiki az maga javára nézve abban az útczában tartozzék felkelni, és akármiféle ember légyen az malefactor, megfoghassák, és az tiszteknek kezekben adhassák. Ha penig az lator valamely nemesember házához beszalad, az tiszteknek adjon hírt fölölle, és úgy az feljel megírt modalitás observáltatik ez dologban.

Ötödször: Takarodó harangozás után az kerülőkön kivűl senki fegyverrel ne járjon, hanem ha az főemberek közzűl valaki oly barátjánál vagy jóakarójánál való mulatásában, vagy egyéb dologban el tanálván késni, az oly ember lámpásnál menjen házához; mert egyébiránt ha lámpás nélkűl valaki fegyverrel éjtszaka tanáltatik, abban az előbbeni jó rendtartás observáltatik ezután is, úgy mint megfogattatik és viradtig kalodában tartatik.

Hatodszor: Minthogy vannak oly nemesemberek, kik elég értékesek, mégis annak a végháznak közönséges szükségére lovat nem tartanak: abban azután ilyen mód observáltassék: Hogy az nemesemberek, az kiknek értékek vagyon reája, lovat tartsanak, és annak az helynek közönséges szüksége mellett felűljenek, az kik penig ebben ezután is viszálkodnának, az ispán meghirdetvén köztök, ha valaki mégis lovat nem akarna tartani, az oly nemesember elsőben hat forinttal, másodszor tizenkettővel, harmadszor huszonnégy forinttal büntetődik meg. Az kiknek penig arra való értékek nincsen, hogy lovat tarthassanak, az olyan emberek szablyát, puskát és jó gyalog embernek való fegyvert tartsanak. Az kik penig az olyak közzűl azt meg nem tartanák, elsőben két forinttal, má-

sodszor négygyel, harmadszor hat forinttal büntetődnek meg. Ezeknek penig mustrálására és meglátogatására bizonyos commissariusink bocsáttatnak esztendőnként.

Hetedszer: Másutt lakos fő- és nemesembereknek jószágoknak quantitására nézve, tartsanak szolgákat Jenőben az ország articulusának continentiája szerint. Ennek penig observálására és in officio continuálására az viceispán viseljen gondot. Ott való fizetett katonát és residentiás nemesembert ezután ne engedjen tartani; mivel az nemesember és fizetett katona azonkivűl is tartozik maga szabadsága mellett felülni s abban az helyben szolgálni. A kik most effélé szolgák találtatnak is, azok is letétessenek mindjárást.

Nyolczadszor: Az kapitány az nemesember jószágában sem pecsétivel sem egyébképpen, semminémű törvényben dolgot ne igazgasson, annyival inkább az nemesember jószágira praesidiumot ne küldjön, és meg ne fogassa: mert efféle igazgatás az viceispánnak és szolgabíráknak incumbál; megmaradván mindazonáltal mindenekben az végbéli kapitányoknak az ő régi authoritások és az ő tisztekhez, vigyázásokhoz, gondviselésekhez tartozó dolgokban való régi ususok és authoritások.

Kilenczedszer: Mivel ezelőtti kapitányok idejében is Jenőben az kulcs alatt, az város kerítésén belől, esett potentiák, diffamatiók, és egyéb aprólékos dolgok az vár szombati székin agitáltattak, tam ex parte nobilium, quam alterius cujusvis status hominum ibidem degentium: tartozzanak minden ott lakos rendek ebből is magokot az 1641. esztendőbéli articulushoz tartani, az régi usus és az kapitányoknak authoritássa in vigore maradván, és az kerítésen belől akarmely rendtől történt dolgokat szombati széken decidáltassanak.

Tizedszer: Szükségesnek látjuk azt is, hogy ennekutánna az nemes vármegye tisztei külömben bé ne vegyenek senkit az nemesség közzé, s bé se írják, hanemha elsőben vagy armalissal vagy egyébképpen való helyes et fide dignis testimoniis humanis, vel literalibus, sufficienter doceálja nemességét; valakik penig nemességeket nem doceálhatják, tartozzanak az kapitánytól dependeálni successivis semper temporibus, s az kapitány tiszti és authoritása alatt légyenek.

Tizenegyedszer: Az város palánkinak s város hidjainak megcsinálása és építése is, mely szükséges légyen az közönséges jóra nézve, nem szükség declarálnunk. Tetszett azért becsületes tanácsúr híveinkkel egyenlő értelemből, hogy az hídakat, palánkot, az nemesség közzűl az ki csinálni nem akarja az ő részit az régi bévött jó rendtartás szerint, az kapitány éljen authoritásával s küldjön ki mindjárt az olyanok

jószágára s hajtassa bé jószágát s csináltassa meg azzal.

Ezek lévén azért az punctumok, kiket mostan elejében akartunk hűségteknek örökösen való rendtartásúl, az sok viszálkodásoknak eltávoztatására, rendelni és adni, igen serio és sub gravi animadversionis nostrae poena paroncsoljuk mind fő- és vicekapitány, viceispán, szolgabirák, hadnagy, porkoláb, tizedesek, és mind nemes, vitézlő, lovas és gyalogrend híveink, ebbéli kegyelmes parancsolatunkat igy értvén, tartozzék kiki mindenekben perpetuis semper temporibus ezekhez alkalmaztatni magát, és ez néhány regulákot inviolabiliter observálja minden fogyatkozás nélkűl. Alioquin ha ki magát ehez nem kezdené alkalmaztatni, hűségteknek, fő- és vicekapitány és viceispán hiveink, authoritást adtunk az olyanoknak érdemek szerint való büntetésekre, kiben nékünk tartozó kötelességek és hazájokhoz való szeretetek szerint el is járjon; sőt ha ezeken kivűl ennekutánna, az állapotoknak kévánságok szerint, más illendő és jó rendtartáshoz szükséges, az véghelynek békességes megmaradására tartozó rendeléseket kelletnék is tennünk, vagy magunk vagy csak arra rendelendő és bocsátandó becsületes híveink által is, azokot is acceptálván, mindenekben tartozzék kiki magát és dolgait azokhoz szabni és rendelni, valamint magunknak is kemény animadversiónkat el akarja távoztatni. Secus non facturi. Datum in civitate nostra Alba Julia, die decima prima Aprilis, anno domini millessimo sexcentesimo quadragesimo octavo.

Nos itaque praemissa supplicatione fidelium nostrorum dominorum regnicolarum trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium regni Hungariae eidem annexarum ac incorporatarum, exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulos, nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris de verbo ad verbum, sine diminutione et augmento vel variatione aliquali inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta, ratos, gratos et accepta habentes, acceptavimus, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus. Offerentes nos benigne, quod praemissa omnia, in omnibus punctis, clausulis et articulis, tam nos ipsi observabimus, quam per alios, quorum interest, seu intererit, observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, ratificamus et confirmamus harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in civitate nostra Alba-Julia, die vigesima octava mensis Aprilis, anno domini millesimo sexcentesimo quadragesimo octavo.

Egykorú nyomtatott példánya, pecsét és aláirás nélkül, *az erd. Muzeumban (Jos. Com. Kemény Codex Authent. Art. Diaet. Trans. Tom. IV.* és a *Dónáth-gyüjteményben.)*

b)

1648. marcz. 20.

Az erdélyi rendek hitlevele a magyar király részére.

Nos proceres et magnates, caeterique universi status et ordines trium nationum Transylvaniae, et partium regni Hungariae eidem subiectarum. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis: quod cum illustrissimus ac celsissimus princeps dominus dominus Georgius Rakoci dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus, et Siculorum comes, dominus noster clementissimus, ad motus illos, qui anno superiori, videlicet millesimo, sexcentesimo, quadragesimo quarto, in regno Hungariae exorti fuerant, pacifice componendos, in certam pacis et mutuae reconciliationis formam, cum sacratissimo principe ac domino domino Ferdinando tertio dei gratia electo Romanorum imperatore semper augusto, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniaeque etc. rege, archiduce Austriae, duce Burgundiae, Brabantiae, Styriae, Carinthiae, Carniolae, marchione Morauiae, comite Habspurgi, Tyrolis et Goritiae etc. devenisset, uigoreque eiusmodi transactionis, eadem sua mattas caesarea et regia, praelibato celsissimo domino principi nostro, ex regno Hungariae, septem integros comitatus, utpote Zatthmar, Zabolch, Vgochia, Beregh, Borsod, Zemplin, et Aba-Vyvar, una cum regia ac libera ciuitate Cassoviensi, ad uitae suae dies, duos autem, nimirum Zatthmár, et Zabolch, etiam filiis eiusdem domini principis, uita ipsorum durante, prout idem dominus princeps inter illos disposuerit, tenendos et possidendos concessisset, ac defacto assignasset: cupientes nos etiam, singulare nostrum in conseruanda publica pace studium adhibere, pariter et declarare, et quae nostrae sunt ea in re partes, iuxta inita pacta exequi, praelibatam sacratissimam caesaream et regiam Mattem, eiusque successores legitimos reges Hungariae, assecuramus, certificamus et affidamus, quod ad praedictos septem comitatus, ac ciuitatem Cassouiensem nihil iuris ac successionis nobis uendicabimus, neque in iis citra benignum suae Majestatis caesareae ac regiae consensum, delectum militum faciemus; ac etiam omnes et singulos praesentis transactionis cum celsissimo principe domino nostro clementissimo factos articulos, in omnibus suis punctis et clausulis, sancte et inuiolabiliter obseruabimus, neque aduersus suam Mattem, eiusque fideles et Regnum Hungariae ullam hostilitatem exercebimus. Prout assecuramus, affidamus, et certificamus, harum nostrarum uigore et testimonio literarum

iediante. Datum Albae Juliae ex generali conuentu nostro ie vigesima mensis Martii, anno domini millesimo sexcente- mo quadragesimo octavo.

Kornis Sigmond m. p. (P. H.)
Franciscus Redei m. p. (P. H.)
Stephanus Haller m. p. (P. H.)
Stephanus Serédi m. p. (P. H.)
Franciscus Bethlen m. p. (P. H.)
Stephanus Sulyok m. p. (P. H.)
Mathias Huszár m. p. (P. H.)
Gabriel Haller m. p. (P. H.)
Ladislaus Csehffey m. p. (P. H.)
protonotarius.
Johannes Betlen m. p. (P. H.)
Ambrosius Veres m. p. (P. H.)
protonotarius.
Georgius Vitéz m. p. (P. H.)
Toroczkay Sigmond m. p. (P. H.)
Joannes Gyereöffi m. p. (P. H.)
Petrus Haller m. p. (P. H.)
Sigismundus Banffÿ junior m. p. (P. H)
Gabriel Josika m. p. (P. H.)
Georgius Bánffi m. p. (P. H.)
Petrus Huszár m. p. (P. H.)
Nicolaus Kendefi m. p. (P. H.)
Franciscus Keresztesy m. p. (P. H.)
Paulus Gyereőffy m. p. (P. H.)
Stephanus Petki m. p. (P. H.)
Franciscus Pekri m. p. (P. H.)
Michael Bethlen m. p. (P. H.)
Johannes Rédey m. p. (P. H.)
Joannes Daniel m. p. (P. H.)
Thomas Damokos m. p. (P. H.)
Stephanus Lázár m. p. (P. H.)
Sebessi Boldizsár m. p. (P. H.)
Fehérvármegye követje.
Andreas Bodoghffalvi m. p. (P. H.)
legatus cottus Hunyadiensis.
Franciscus Zoltay legatus cottus Tordensis. (P. H.)
Joannes Bolonya leg. c. de Küköllő (P. H.)
Caspar Somlyai m. p. legatus Colosiensis cottus. (P. H.)
Michael Szamoskeözy leg. c. Dobokensis m. p. (P. H.)

Michael Vér vicecomes cottus Bihor m. p. (P. H.)
Petrus Dobaj legatus c. Sz.-Mediocris m. p. (P. H.)
Stephanus Tataj leg. cottus de Zarand m. p. (P. H.)
Stephanus Bÿdeskuti leg. cot. Kraszna m. p. (P. H.)
Nikolaus Macskássi leg. c. Tordiniensis *(sic)* m. p. (P. H.)
Georgius Szigethi leg. c. Mar(maros) m. p. (P. H.)
Johannes Bácsi leg. cot. Szolnok Inter m. p. (P. H.)
Andreas Koncz leg. sedis Udvarhely m. p. (P. H.)
Nicolaus Miko legatus sedis Sepsi m. p. (P. H.)
Stephanus Domokos legatus sedis siculicalis Kezdi m. p. (P. H.)
Sigismundus Mikes leg. sedis Orbai m. p. (P. H.)
Blasius Literatus legatus sedis Csik siculicalis m. p. (P. H.)
Stephanus Kereszturi leg. sedis Maros m. p. (P H.)
Melchior Balogh leg. sedis Aranyas m. p. (P. H.)
Georgius Szőcs magister civium oppidi et sedis Kőhalmiensis m. p. (P. H.)
Daniel Ernestus delegatus civitatis Mediensis m. p. (P. H.)
Johannes Wallendorffius delegatus civitatis Besztercze m. p. (P. H.)
Johannes Lutsch consul Cibiniensis m. p. (P. H.)
Valentinus Franck J. R. Cibiniensis m. p. (P. H.)
Casparus Kovácsy Judex primarius civitatis Kolosvár m. p. (P. H.)
Christianus Ferencz villicus Coronensis m. p. (P. H.)
Johannes Bhott consul Segesvariensis m. p. (P. H.)

(Eredetije, ivrét, 11 sor aláírással (1-sőben 7, 2-ikb., 3-ikb., 4-ikben 6—6, 5-ikben 5, 6, 7-ikben 6—6, 8-ikban 5, 9-ikben 4, 10-ikben 2, 11-ikben 6.) — Az öt első sor tanács- és főurak, azután a megyék és székely-székek követei, azután a szász követek és hivatalnokok saját kezü aláírásaival s pecsétjeivel, melyek közt gemmak is vannak, a vörösvári levéltárban.)

Jegyzet. Az egyetemi könyvtárban Kaprinay-Coll. XXX. 258—261. ll. meg van e térítvénynek két mássa, melyek közül az elsőt Szemere Pál másolta le, a másik is az ő irodájában készült.

Az elsőnek felirata köv.: *Paria assecuratoriarum regni Transiae die 30. Martii 1648. medio Pauli de Szemere camerae Cassoviensis administratoris illrmo duo Comiti Francisco Veseleny in Epperies praesentata.*

Ez abban különbözik a fennközlött példánytól, hogy e sorok után »*de facto assignasset*«, következik ezen mondat:

Post horum obitum, quamdiu ex posteris ipsorum principes Tran-

niae futuri sunt, possint arcem Szathmar unacum bonis, signanter autem oppidis Szathmar et Nemethi possidere.

A másik példányon, mely a fenn közlött példánynyal szóról szóra megegyezik, következő felirat van hasonlag Szemere Pál által írva.

Accordatum par assecuratoriarum Transiae sed in praecedenti priori conconcepto tenore fuit per me P. de Szemere die 30. Martii 1648, exhibitum in civitate Epperies duo Veselenio.

A névsor is a közlött példánynyal megegyezik, míg a nem közlött példányban a nevek másként vannak elhelyezve.

c)

1648. apr. 15.

A rendek mult évi határozatokat a portai felterjesztés ügyében megerősítik.

Az 1647. apr. 9-iki országgyülésből Szalánczynak küldött levélre kivül a baloldalon tett behajtásra az 1648. apr. 15. tartott országgyülés következő megerősítő határozata jegyeztetett:

Ez belűl megírt conclusionkat, melyet tavali esztendőben az mi kegyelmes urunkra ű nagyságára bíztunk volt, most is megnyugodván az ű nagysága reánk való szorgalmatos gondviselésében ezen conclusiónkat confirmáljuk minden részeiben és plena acthoritast adunk mind azoknak effectualására, praesentibus dominis magnatibus Stephano Haller, Francisco Redey, Stephano Seredi, Joanne Kemény, Sigismundo Barcsai, Francisco Betthlen, Gabriele Haller, Mathia Huszár, Ladislao Cseffei, Joanne Betthlen, Blasio Magyar, Georgio Lázár, Petro Torma, Acacio Barczai, Petro Haller, Sigismundo Banffi juniore, Stephano Petki, Baltasare Kemény, Petro Huszár, Joanne Gyerőffi, Joanne Redeÿ, Thoma Basa, Joanne Daniel, Ladislao Balogh, Francisco Gyulai et Michaele Vér civitatumque Saxonicalium delegatis. Albae Juliae die 15. Aprilis anno 1648.

Magister Ambrosius Veres illustrissimi domini domini principis protonotarius m. p.

Eredetije, ívrét szélében írva, melyen 3 sor aláírás van — az 1-sőben 11, a 2-dikban 19, a 3-dikban 3, — a vörösvári levéltárban.

LXXV.

1648. őszén

Gőcs Pál követsége Radziul herczeghez.

a)

Rákóczy utasítása.

Instructio pro egregio Paulo Gőcs.

1. Elsőben is menjen Lubinski uramhoz s megadván ő kegyelminek az urunk levelit, kérje arra, hogy ha Nemerics uramtúl válasza jütt, arrúl mennél hamarébb tudósítsa uronkat ő nagyságát, több ott való dolgokrúl, krakói vajda állapatjárúl s brezi sztarosztárúl is, informálván ő nagyságát, krivi... kozákok és tatárok állapatja felől is mi hirek vadnak, megmondhatja. Instructiót is vegyen tőle, micsoda formán mehessen Nemerics uramhoz.

2. Onnat igyenesen és mennél bátorságosban s hamarébb lehet, menjen Nemerics uramhoz, s annak is megadván az ő nagysága levelit, assecurálja firmiter urunk ő nagysága hozzája való kegyelmességéről, s kérje arra, tovább is azon állapatot promoveálja: megmondhatja azt is, hogy herczegnek köld pízt urunk az hadak gyűtísíre; várja csak ő nagysága az végezis szerint az herczeg emberit; tractáljon mindazonáltal vele, ha bátorságosan mehetnek-é az pízzel vagy nem; s ő micsoda securitást mutatna legjobbat. Arrúl igen tempestive köllene praemoneálni az herczeget s ide is hirt adni. Mert az herczeg consiliuma az, hogy borral együtt vigyék az pízt; azon lesznek ő nagyságának ilyen állapatjában, mint lehet, neki is bort köldjenek.

Ott vegyen értelmet, Kischel uramhoz el köll-é menni; ha el köll menni, menjen maga, s annak is megadván urunk levelit, offerálja urunk ő nagysága kegyelmes akaratját, s megmondhatja azt, hogy tempore electionis becsületes ajándékokkal mennek hozzá az urunk követi, s azonkivül valamit offerált az herczeg neki, meglészen az is, sőt oly promotiója leszen, melyet most nem jó kijelenteni.

Imformatiót vegyen Nemerics uramtol mindenekről, mint és hogy köll azokat Kischelnek proponálni; ha pedig oda nem menne, maga Nemerics uramnál hagyván az urunk levelit s megmondván ő kegyelminek az assecuratiókat, és hogy élne jó alkalmatossággal, vigye végben azokat. Kozákokat is assecurálja Nemerics uram, hogy valamit fog ígirni az herczeg nekik, azt ő nagysága praestálni kész, hogy ha nem itéli bátorságos-

nak s szükségesnek, hogy maga menjen oda. Ha pedig Nemerics uram azt approbálná, hogy maga menjen, instruáltassa diligenter magát, mint és hogy köll oda menni etc., micsoda securitással. Ha pedig oda nem mehetne, hagyja az kozákoknak szóló leveleket Nemerics uramnál cum assecurationibus, s ha úgy tetszik Nemerics uramnak, hogy megvárja az kozákoktúl és Kischel uramtúl való választ, ahhoz alkalmaztassa magát. Interim Nemerics uram s maga is tudósitson mindenekről.

(Az egész Klobusiczki írása.)

(Eredetije a váraswári gr. Erdődy-féle levéltárban.)

b)

Rákóczy levele Radzivilhez.

Ex transmissa per fideles nostros magnificum videlicet Franciscum Betlen aulae marschalcum et consiliarium nostrum ac generosum Andream Klobusiczky dilectionis vestrae informatione, juxta vires factae (inter) nos Munkaczini obligationis, (cui videlicet nos hactenus tanquam muro aheneo semper confidimus), palpabiliter sentimus crescere tam erga nos quam charissimos nostros dilectionis vestrae filialem affectum, pro quo tam nos quam charissimi nostri ita sumus dilectionem vestram contentaturi, ut nostri paterni amoris infallibilia signa, charissimorum vero nostrorum proficuam experiatur serviendi promtitudinem. Et cum dilectio vestra regni illius statum, rerum ordinem, ac quaevis facto utilia consilia probe intelligat, nos informationi ejusdem accomodare nosmet volumus, persvasum omnino habentes, quod si his adhuc meliora et rei promovendi aptiora cognoverit media, de illis quoque nos tempestive certiores facere ac eadem in tempore sequi nullatenus omittet.

Cum vero nosmet ipsi jam quinquagesimum sextum ingressi simus annum, tam provectioris aetatis, tenuis valetudinis et defectus virium nostrarum respectu, quam ob alias utilissimas rationes, si ita Deo omnipotenti visum fuerit et vestrae quoque dilectioni placebit, praeficiendo fastigio illi filium nostrum charissimum juniorem commendamus: quem nos hinc consilio, admonitione, auxilio, ac circum quaqua necessaria invigilatione identidem juvando aptum agnoscimus, nostramque respectus ob eosdem hic residentiam magis proficuam putamus. Et si a Deo ordinatum esset illud matrimonium, complacentibus sibimet invicem personis accedenteque pudicitia et bonis moribus, omnino et per hoc negotium idem facilitari, meliusque promoveri posset, de quo dilectio etiam vestra hactenus prudenter et optime cogitavit ac consuluit, quicquid negocio

nostro vestrae dilectioni munificum etiam visum fuerit, conscientioso affectui dilectionis vestrae nos accommodaturi sumus. Quod ad summam attinet, grandi pecuniae summa gloriari non possumus, nihilominus tamen quicquid nobis Deus clementer largitus est, id totum pro ipsius gloria et futuro foeliciori vestro statu charissimisque nostris expendere parati sumus, ac quamprimum homines vestrae dilectionis venerint, pecuniam etiam transmittemus, nihil de ulteriori vestrae dilectionis erga nos nostrosque synceritate et filiali affectu dubitantes.

Ad kozakos etsi ob brevitatem temporis minusque tutum per Moldaviam et Transalpinam transitum difficilis videatur expeditio, nihilominus tamen expedire conabimur. Interim ad dominum Nemericz nomine eo servitorem nostrum expedivimus, cui si videbitur, ad dominum Kishiel et kozakos etiam. dummodo possibile sit, eundem servitorem expediet, praecipue tamen dilectioni vestrae concredentes illorum quoque ad partes nostras allectionem, quibus si quid promiserit, deffectus in effectuando ex parte nostra nullus committetur, plures etiam ad partes nostras, et si e re, ac possibile foret, etiam Moschos pertrahendo.

Cum vero hoc negotium oportunius expediri speratur, si frequens medio tempore intervenierit consiliorum communicatio et de rebus huc spectantibus informatio, omnino necessario requiritur, ut vestra dilectio creberrime et tempestive de omnibus nos certiores faciat, ut pro modo et conditione rerum ibidem existentium nos etiam necessarias possimus in tempore facere dispositiones.

De conscribendo in rationem dilectionis vestrae peditatu tam in Transylvania quam hic in Hungaria fidis hominibus nostris mandata seria dedimus, homines duntaxat dilectionis vestrae quantocyus et in dies expectamus.

Alább ezek állanak följegyezve:

Nos hac septimana adhuc pro faciendis dispositionibus nonnullis in Transylvaniam nos conferemus, filium nostrum charissimum juniorem in Hungaria relicturi verum ad 18. Octobris in Hungariam redituri. Si quid itaque ratione praesentis status vestrae dilectioni significanda forent, eadem filio nostro charissimo scribere non ommittat.

(A vörösvári levéltárban levő minutáról, mely a Klobusiczky írása. V. ö. Kemény János Önéletírása 481. l.)

Jegyzet. Ugyanennek meg van ott magyar fordítása, melynek második pontjába Rákóczy saját kezü javításokat tett. Az így hangzik:

Magunk személyünknek mind elbetegesedett s naponkint erőnknek is fogyatkozására nézve s időnk is immár 56 eszten-

dőre fordulván, több sok hasznos okokra nézve kisebbik fiunkat commendálnánk ő kegyelmének is, ha tetszenék arra az állapatra, istennek is az lévin szent akaratja, kit mi innét mind tanácsonkkal, oktatásunkkal *(e szó oldalt irva I. Rákóczy Gy. kezével)*, segítségünkkel ottan ottan értetvén *(e három szó szintén I. R. Gy. kezével oldalt irva)* mindenfelé való vigyázásunkat illendőbbnek ismerjük lenni *(következik I. R. Gy. kezével)* az mi idebenn való maradásunkat hasznosabbnak látván *(innen Klobusiczki írása ismét)* s istentől lévén rendeltetve az szent házasság, az személyek is egymásnak tetszvén s az szemérmetesség s jó erkölcs is megtanáltatván, jó segítője lehetne ez dolognak, kit ő kegyelme bölcsen feltanált.

LXXVI.

1648. sept. 2.

Ifjabb Rákóczy György utasítása Sebessy Miklós Oláhországba küldött követe számára.

Instructio

pro egregio Nicolao Sebessi de Bolgárffalua, prouentuum portus nostri Varadgyaiensis perceptore ac tricesimatore nostro Veres-Toroniensi; ad illustrissimum principem dominum Matthaeum Bazaraba, vaivodam Trausalpinensem, expedito internuncio nostro.

1. Mentől jobban lehet siessen bemenni az vajdához, és nevünkkel köszöntvén, levelünket is megadni, és szomszédságos jó akaratunkat ajánlani.

2. Értekezzék az vajdától mind portai, tatár és lengyelországi hirek és állapotok felől, szeme és füle lévén, egyebektől is igaz hireknek végére menni, kiváltképpen az velenczések ellen való török hadak és az muszkák felől is.

3. Vegye értelmét az vajdának, micsoda értelemmel légyen ez mostani portai változások felől, és hogy ha ezen változásnak alkalmatosságával az velenczések ellen való törökhadak között is, vagy megbékéllés vagy magok közt való támadás nem fogna-e következni?

4. Expiscálja igen diligenter micsoda affectussal legyenek egymáshoz mostan az moldvai vajdával, és valami egymás ellen való ártalomra igyekeznek-é nem-é? s ugyan meg is kell kérdeni mi nevünkkel, minapi török követ, az megöletett vezérnek atyjafia, ki onnét az moldvai vajdához is ment, viszont az moldvai vajda követje is Girgicze, micsoda dolgokban fogtanak

járni, melyről ugyan valami panaszt is kell tenni, hogy minket is arról nem tudósétott az vajda ő kegyelme.

5. Mivel peniglen mi ugy értettük volt, hogy az moldvai vajdának kapikihái az portán, holmi ártalmára való dolgokat mozditottanak volna Máthé vajda ő kegyelme ellen, melynek complanatiójára küldötte volna Girgiczet, végére kell annak okáért menni bizonyosan, hogy ha ugyan igaz volt-é abbeli cselekedetek az moldvai vajda kapikiháinak, s az vajda is honnét, kitől és micsoda bizonyos emberek által értette? Az moldvai vajda magát mivel mentette, s valami helyes mentsége azon dologban lehetett-é? Máthé vajda is ő kegyelme, micsoda válaszszal bocsátotta Girgiczet, és valami fenyegetődzésekkel valaki által volt-é az moldvai vajda ellen? mostan is mint s micsoda szándékkal légyen, s mind peniglen mennyére hidjen az moldvai vajdának?

6. Expiscálja az vajdától vagyon-é módja, és jártatja-é bizonyos emberét oda az holott az kozák és tatár hadak vadnak, kik által bizonyost érthetne azoknak állapotjok felől.

7. Végezetre ezek felől való discursusok után requirálja az vajdát mi nevünkkel, mutasson is módot abban, maga emberét is adván az mi emberünk mellé, mehessen emberünk igen titkosképpen szintén az kozákok táborában, oda az holott fő hetmánjok találtatik, az kik isten engedelméből onnat megfordulván, hozhassanak szemekkel látott, és fülökkel hallott dolgokat és hireket, mind ő kegyelmének s mind penig mineknek.

8. Igy expiscálván hogy ha az vajdának előbbi hozzánk való synceritását, s ez dologtúl is nem idegen affectusát tapasztalja (kiben nem is kételkedünk, az minthogy arra semmi okot is nem szolgáltattunk,) igen nagy confidentia alatt, ugyan reá feleltetvén az vajdát, hogy senkinek még boeri közül is nem aperiálja, az mi kegyelmes urunk atyánk ő nagysága nevével aperiálja az dolgot az vajdának ilyenképpen.

Nyilván lehet az vajdánál ő kegyelménél, hogy eleitől fogva az pápistaság azon igyekezett minden féle sok álnok mesterségével, miképpen az több keresztyén vallásokat elnyomhassa. Az szerént Lengyelországban is, mely is lött oka az kozákoknak mostani feltámadásoknak is. Elhivén annak okáért ő nagysága, hogy az vajda ő kegyelme is, mint keresztyén fejedelem, maga vallásának elnyomattatására való igyekezeteket nem kevéssé fájlalja, és nem annyéra az személyeknek, mint az igynek előmenetelit kivánja. Minek okáért találták meg mind külső szabadságokban, s mind peniglen vallásokban megbántódott rendek, Lengyelországból is az mi kegyelmes urunkat atyánkot ő nagyságát ezekről való keserves panaszolkodásokkal: kiváuván ő nagyságától azt, hogy ha mi jó akarattal

lehetne, ebbeli igyekben ne vonná meg. Kiben ő nagyságának mostan egyéb módja nem lehetvén, illendőnek itélte lenni, hogy bizonyos embere által intimáltassa az kozákok hetmánjának, értenének egyet, az pápistákon kivűl, mind külső szabadságokban s mind vallásokban megbántódott lengyelországi rendekkel, és igyekeznének mind együtt helyreállatni megbántódott szabadságokat, vagy békesség vagy penig fegyver által kellene annak idejében megtenni. Azt ne magok közt megszakadozva, hanem egyenlő tetszésből cselekednék, és ne is adnának hitelt az pápistaságnak igéretinek s magok ajánlásának.

Ezen dologban azért, hogy az vajda ő kegyelme is igyekezzék valami jó correspodentiát szerzeni az kozákokkal is, intimálni kell. Ezeket azért igy elvégezvén, ha optineálhatja az vajdától, hogy jó móddal küldhessen be, tehát az vele bebocsátott embert expediálja mentől kevesebb szóval lehet, hogy elméje megfoghassa, de igen értelmesen azért. Elsőbben is igen erős hittel megesküdvén, az ide alább megírt punctumokkal.

1. Az levelet igen titkos helyre elrejtse, magát is igen titkossan viselje, mi hozzánk tartozó erdéli embernek ne jelentse, sőt az időnek és állapotoknak mivoltához képpest, tettesse ő is magát oly embernek lenni, kiből kétséget magára ne végyen.

2. Oda érkezvén is az kozákok táborára, az közrendeknek ki ne jelentse magát, hogy mi tőlünk ment volna, hanem csak az hadak előtt lévő hetmánjoknak, az kiknek az levelet is meg kell adni, azokkal is penig ne publice, hanem titkon csak magokkal beszéljen; sőt ha lehet tulajdon csak magával, az ki legnagyobb hetmány az kozákok előtt.

3. Megadván az levelet, az mi kegyelmes urunk s atyánk nevével köszöntésit, istentől minden jó szerencséket kivánván. Jelentse meg, hogy már jó idővel ezelőtt meg akarta látogattatni ő nagysága, de nem volt bátorságos módja az dologban, az minthogy expediálta volt is bizonyos emberét. Elsőben. Az kijoviai metropolitához küldvén bizonyos ajándékkal, hogy annak alkalmatosságával hozzájok is elmehessen, de Nadvurna nevű városban lakó Kropatva Hyeronim nevű lengyel úrtól intercipiáltatott, és megfosztatván, élete is alig maradott meg. Nem akarta azért ő nagysága elmulatni, hogy mostan is meg ne látogassa. Ez penig summája az ő nagysága odaküldésének. 1. Higyjék és tudják ő nagyságát igaz jóakarójoknak lenni. 2. Ne szánják egy bizonyos embereket egész tanúsággal ő nagyságához bocsátani, a kivel minden jó, és nekiek is hasznos dolgot végezhessen ő nagysága. 3. Ne higyjenek az pápistáknak, sem igéreteknek, mert ha kiváltképpen pápista, kivált ha te-

hetnék, soha meg nem állják, hanem gyükerestől s nemzetségestől igyekezik őköt kitörleni, soha ez rajtok esett kárt és gyalázatot el nem szenvedik, mert az ő módjok szerint, az papok nekik mingyárt fel szokták szabadétani. 4. Az fegyver alatt s mind penig ha jövendőben békességre kellene is menni az dolognak, értsenek egyet azokkal az kik nem pápisták, mert nyilvánsággal azok inkább velek egyetérteni, mint sem ellenségekké lenni akarnak. 5. Ne nehezteljék ő nagyságának mint jó akarójoknak értésére adni, micsoda válaszszal eresztették vissza az respublica követjét. 6. Arról is tudósítsák, mint való kötelességek vagyon az tatárral, és lehetnek-é bizonyosak benne, hogy az tatár mellőlök el nem áll, még az porta parancsolatjára is? 7. Az muszkákkal is, és lengyelországi valamely rendekkel, vagyon-é valami bizonyos szövetségek, avagy barátságok? Ezeket penig bátorságosan közölhetik ő nagyságával, elhivén, azt bizonyosan, hogy nem károkra, inkább hasznokra akarja ezeket tudni ő nagysága, s maga is ő nagysága minden jó akaratját és barátságát ígéri és ajánlja nekiek.

Adjon Sebessi Miklós egy paripát neki s uti költségére adjon Sebessi Miklós talleros imperiales nr. 50.

Datum in civitate nostra Alba Julia, die secunda mensis Septembris anno domini millesimo sexcentesimo quadragesimo octavo.

G. Rakocy m. p.

(P. H.)

(Eredeti, Rákóczy saját kezével és gyűrű-pecsétjével megerősítve. A gr. Erdődy család birtokában levő Rákóczy-féle oklevéltárból.)

LXXVII.

1648. nov. 28.

II. Rákóczy György körlevele, melylyel atyja a fejedelem halálát tudatja.

Georgius Rakoci Dei gratia etc.

Generose fidelis, nobis dilecte. Salutem et gratiam nostram.

Az halandóságnak elkerűlhetetlen sorsát, az mi kegyelmes urunknak, édes atyánknak is megkelletvén kóstolni, ez elmúlt Mindszent havának 11. napján szólítá isten ki e világból nekünk nagy szomorúságunkra, kinek keresztyéni fiúi kötelességünk szerént fejedelmi méltóságához illendő eltakarításához kegyelmes fejdelem asszony édes anyánkkal és öcsénk urunkkal egyenlő akaratból naponkint készűlvén annak véghez vitelére, az jövendő esztendőben Boldogasszony havának tizedik

napját rendeltük itt Fejérváratt az öregbik templomban, az erdélyi fejedelmeknek szokott temető helyekben; kegyelmedet azért kegyelmesen intjük. megemlékezvén mind maga halandó állapotjáról, s mind pediglen mit kévánjon ura s fejedelme tisztessége utolsó megadása itt az megírt napon jó reggel jelen lenni és az mivel keresztyéni hivatalja szerént is tartozik, azt megcselekedni el ne mulassa kegyelmed, melyet kegyelmesen agnoscálhassunk kegyelmedről. Eidem de caetero gratiose propensi manemus.

Datum in civitate nostra Alba Julia die 28. Novembris anno 1648.

G. Rakoczy m. p.

Külczím: Generoso Georgio Lazar de Gyalakuta. etc. fideli nobis dilecto.

(Eredetije a gróf Lázár család megyesfalvi levéltárában.)

PÓTLÉK

AZ ERDÉLYI ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEKHEZ.

I.

1615. maj. 3.

(L. Orsz. Emlékek VII. k. 22. és 249. ll.)

Bethlen Gábor propositiója a rendek elé 1615. máj. 3-án.

Propositiones illmi dni dni principis Tranniae statibus et ordinibus trium nationum eiusdem regni exhibendae.

Első: kévánnók szűvünk szerént s arra nézve fáratságunkot sem szánjuk, hogy immár valaha istennek kegyelméből országunkban sok rendbeli akadályos dolgunknak örvendetes jó végét érni, ne csak mindenkor az sok szükségekről és súlyos terehviselésekről való keserves panaszolkodásokon kezdenők és végeznők gyűlésünket, hanem inkább mindazoknak könnyebbitésekről örömmel gondolkodhatnánk és az sok ideiglen való angustiákból szegény hazánk kiszabadulván, minden rendek respirálván örökös csendességben nyukhatnának. De ha istennek bölcs itiletiből az mi jó kévánságunk és igyekezetünk ellen, eszközök lévén ebben némely nyughatatlan elméjű emberek is, az szükségnek nagy nehéz volta naponként nevekedvén, mindnyájunk fejére borúl, parendum necessitati, kénszerittetünk mi is annak engedni és Kegtekkel együtt nem állapatunk körűl való dolgokról, hanem olyakról gondolkodni és végezni, melyeket az mi szegény hazánknak mostani sorsa kéván és ad előnkben.

2. Minthogy penig az úristen, ki ez világnak minden birodalmit csak az ő szent akaratja szerént igazgatja, az mi szegény hazánkot is az keresztyénségnek szárnyai alól az hatalmas török nemzetségnek szomszédsága és annira való birodalma alá vetette, hogy békességünket és megmaradásunkot tőlük nem fegyverrel, erővel, hanem illendő kedv keresésünkkel és adományinkkal kénszerittetünk megszerzeni s oltal-

mazni, követvén ebben az mi jó emlékezetű eleinknek s több hatalmas respublicának is hasznos példájokot. Legelőször is azért felette szükségnek és hazánk közönséges megmaradására nézendő dolognak ítíljük lenni, az fényes portára való solennis legatiónak az régi mód szerént elkészítését, úgymint az adónak és ajándékoknak főkövet által való beküldését, praetendálván az fényes porta, hogy immár sok esztendőtől fogván Erdélynek utolsó nagy szükségiben egynehány fejedelmek idejében mind pénz és emberi sok segétséget küldött volna, holott mi tőlünk ő hatalmassága várhatott volna adót, tovább azért immár semmiképpen nem akarván várakozni, nilván és egyáltaljában ő hatalmassága mind az adót s mind penig az ajándékokot az régi szokás szerént megkévánja mingyárást, nem is itiljük, hogy enélkül az fő követnek oda be való készületi jó móddal lehessen. Kegteket azért szeretettel intjük, hogy elsőben is erről úgy mint isten után közönséges megmaradásunknak és békességünknek áráról valóban serio elmélkedjék és mentől hamarébb seorsim mindenféle szükségeken kívül felvetvén egy bizonyos helyre, bizonyos arra választandó emberek keziben administráltassa, mert ennek idején való beküldése szegény hazánknak sok hasznára és javára szolgálhat. Viszontag penig megkéslelése sok rendbéli nehéz difficultásokot sokkal nagyobb költségeket, fáradtságot szerezhet.

3. Római császárhoz ő felségéhez Kegtek közönséges jó tetszéséből csak kevés üdő alatt elvött várainak, városiuknak, határinknak visszaadásáért Linczben két solennis legatiót küldöttünk, mostan harmadszor Nagy-Szombatig ő kegyelmek többire magok költségekkel indultak; Kegtek azért most ilyen közönséges jóban és Kegtekért fáradozó atyjafiainak költségeknek refundálása felől gondolkodjék hálaadóképpen. Amint levelekből értjük, reménljük eddég is tractatiójoknak végét, Kegtek egyéb közönséges dolgokhoz látván az üdő alatt, ha jöveteleknek avagy tractatiójoknak successusa felől bizonyosan értünk, kit minden órában várunk, Kegteknek azt is érteni adjuk.

4. Udvarunk népének, lovas, gyalog fizetett szolgáinknak tartására és azon kívül az szomszéd országokban való főemberek, posták küldözésére, és onnat is kiváltképpen penig az fényes portáról, Landorfejérvárról és több helyekről, vezérektől, pasáktól, hozzánk küldött fő csaúszoknak tisztességesen való fogadásokra, expediálásokra, menni sok költség mehessen, ha Kegtek affele dologban való circumstantiákot jól meggondol, igen könnyen megitilheti ezeken kívül is mennyi sok rendbéli költségink találkozzanak naponként, kik az közönséges jóra nézendők, elő nem győzzük számlálni. Mindezeket azért az sok eltávoztatlan szükségeket Kegtek szeme eleiben vévén és valóban

meghányván, vetvén, az priv. affectust ilyen nagy közönséges szükségnek idején letévén, gondolkodjék olyképpen az contributió felől, hogy az Kegtekért való hasznos gondviselésre érkezhessünk el mindenfelé, Kegteknek is azáltal lehessen nyugodalma.

5. Az contributio mellett az szükséghez képest az fiscus jövedelmének nevelése felől is felette szükséges Kegteknek elmélkedni és végezni, minthogy az bányákuak és aknáknak, kik magunk kezénél vadnak is, mostan igen kevés hasznok lehet.

6. Az elmúlt esztendőben is egynehány felől jött panasz előnkben az kapuszámnak imminutiója felől, kévánván az elébbeni connumeratiónak rectificálását, relaxálását; hogy azért afféle kapuszámban való difficultások tolláltassanak és az közönséges terehviselés egyaránt mindenekre elhasson, holott az megmaradást mindnyájan egyenlőképpen kévánják országunkban mindenütt, mind itt benn Erdélyben s mind ott künn in partibus Hungariae újabb connumeratiót kévánunk instituáltatni, hogy így, a hol az kapuszám fogyott, relaxaltassék, a hol penig nevekedett, az kapu szám is utánna nevekedjék. Az mely faluknak az articulusok tartása szerént annuentiájoknak idejek exspirált, azok is connumeráltassanak igazán.

7. Egynehány esztendők alatt az dézmák arendája meg lévén engedtetvén, mostan megkévánjuk, hogy az régi szokás szerént a dézmának árendája megadattassék, avagy a dézma in specie mi számunkra percipiáltassék.

8. Értjük azt is arendatorunk informatiójából, hogy az egész országban inkább mindenütt az bárány és méh dézmát az dominus terrestrisek percipiálják, ki egy s ki más annuentiát praetendálván, afféle fiscus jövedelmének az fiscushoz való applicálása felűl Kegteknek szükséges végezni és az régi jó szokást restaurálni.

9. Az székelységen az extraneusok, pásztorok juhokból dézmát szoktanak volt adni. Megkévánjuk azért, hogy ennekutánna is ezen consuetudo megtartassék és exequáltassék.

10. Látván, mely igen kevés pénz hozattassék be országunkban a szomszéd országokból, oly pénzre való marhánk nem lévén, ki nékül a szomszéd országok szükölködvén, minthogy penig isten áldásából csak ez kicsin ideig való békesség alatt is az baromnak alkolmas szaporodását értjük országunkban, azzal való kereskedést jó módok alatt az jó pénznek országunkban valamennyire való megszaporodásáért méltónak ítíljük.

11. Minthogy akármely dominus terrestrisnek is saját jószágában szabados a bor korcsomárlás, mi is azon jussunkot akarván ez mostani fogyatkozott állapotunkban megtartani, vádi várasunkban a borkorcsmárlást egy bizonyos ideig annuam méltán magunk számára foglalhatjuk, ha mi ezzel privatus

ember hasznából decedál, az nem egyebüé, hanem az várnak közönséges szükségére convertáltatik.

12. Fejérvár épitése felől való jó végezése Kegteknek szomszéd országokban is kifutamodván, minden rendektől dícsértetett. Ez jó végezésért való hírt nevet Kegtek jó kezdésének jó continuálásával igen méltó, hogy adaugeálja és miképpen kezdetinek, úgy jó végének dícsíretes hasznával egyetemben reportálja. Ennyi sok háborúság és változás alá vettetett országban mely szükséges legyen egy közönséges refugium sok számtalan főatyánkfi[ainak] idegenek között való búdosások, szörnyő veszedelmek nyilván megmutathatják. Kegteket mi szeretettel intjük és kérjük, hogy magának és posteritásának ne szánjon megmaradására való bizonyos helt épiteni és arra a szükségre ha többet nem is (ki felette igen kévántatnék) az tavali meggyesi generalis gyülésben rendeltetett pénz, ember és szekérbeli segétséget ez esztendőben is praestálja cum effectu azokkal az restantiákkal együtt, melyek még mind az miesekben s mind az szekerekben restálnak: kikre a tisztviselőknek legyen szorgalmatos gondjok. Az székely uraim is ilyen közönséges városnak és refugiumnak épitésében, holott ő kegmeké is úgy leszen, mint szintén az nemességé, ne difficultáljanak egyenlő terhet viselni, mert az mely pénzbeli segétséget adtanak, az igen kevés. Hasonlóképpen az szász uraim is, hogy jó igéreteknek jó effectusát re ipsa megmutassák, kévánjuk, az épitésben ő kegyelmeknek jobb módjok lévén, ne ő nekik mások hanem inkább ő kegmek adjanak másnak is jó példát. Az szász városok is az rakjatlan helyükkel együtt az közönséges jóra nézendő épületét kiki ereje szerént tartozzék promoveálni. Mi ez elmúlt esztendőbéli segétséget nem egyebüé, hanem Fejérvár épitésére igyekeztük convertálni, az mennire elővihettük.

13. Az tavali kicsin aerarium, mely nagy segétség lött legyen hirtelen való szükségnek végben vitelére, az Kegteknél nilván vagyon. Ezután is penig occurálhatnak oly véletlen szükségek és utak, kinek expediálása az Kegtek congregatióját semmiképpen közönséges nagy veszedelem nélkül nem kezdi el várhatni. Hogy azért ez ilyen hertelen való nagy casusokban legyen Kegteknek mihez nyúlni, sietséggel mivel gondot viselni: szükségesképpen kévántatik, hogy Kegtek az meggyesi articulus szerént az aerárium dolgát ennek utánna is continuálja.

14. Országunknak fő végháza Várad minemű nagy fogyatkozásban legyen, váradi kapitán uram Bihar vármegyei követ uraimmal bőségesen declarálhatják. Ha az mi jó emlékezetű eleink országunknak oltalmára főbástyánk számtalan sok költségekkel épitették, tartották; szükségesképpen kévánta-

tik, hogy Kegtek is országúl annak minden szükségire, épitésére, megtartására, mint szemefényére, oly szorgalmatos gondot viseljen.

15. Lippa több végházakkal, mely pusztúlt állapattal légyen, Kegtek ez elmúlt őszszel szemeivel jól láthatta, az kik velünk táborunkban jelen voltanak. Annak is azért állapatja felől Kegtek úgy végezzen, hogy continue elegedendő praesidium tartassék abban is, hogy se élésből, se fizetésekből semmi üdőben meg ne fogyatkozzanak.

16. Minemű sok fogyatkozások és visszavonások következtenek légyen minden rendek között ez egynehány esztendőben, de kiváltképpen mostan az sok hamis monéták miatt, sok rendbeli hiveinknek arról való levelekből értjük s Kegteknél is nyilván vagyon. Birodalmunkon kévül szomszéd országokban nemcsak el nem veszik, de gyaláznak is országúl érette. Kegtek azért mindjárást mindenféle hamis monetáknak titkon és nilván való ususát sub poena decreti abrogálja teljességgel és más jó igaz monetának cusiója felől végezzen, ki mind itt benn országunkban s mind a szomszéd országokban akadály nélkül elkeljen.

17. Sok szegény özvegyek, árvák több nyilván való igazságokban hátramaradott személyekkel egyetemben mely nagy szivek szakadva várják az törvényeknek kiszolgáltatását. Kegyelmetek minden gyülésiben arról írt supplicatiójokból megértheti, értheti ezután is. Mi azért az igazságnak kiszolgáltatását egyik fejedelmi fő tisztünknek tartván lenni: Kegteket szeretettel intjük, hogy annak celebrálása felől végezzen valóba effective, ne mondhassák méltán, hogy immár szegény hazánkból az törvények is teljességgel exulálnak.

18. Ez elmúlt őszszeli generalis gyülésünkben is proponáltuk vala Kegteknek az procuratorok ellen való panaszolkodást, kik az causansokot csak akármely kicsin dolgokért is felette sok fizetéssel terhelik. Kegyelmetek azért moderálja úgy fizetéseket, hogy az ő munkájoknak is illendő jutalma legyen meg, az causans is penig igaz ügyének hasznát, ne kárát érezze.

19. Tanácsink közönséges tetszésekből akkori hirekhez képest hivattunk vala be bizonyos számú hajdúvitézeket, kiknek mindjárást hópénzt adatván, bizonyos telelő helyet és két holnapra való élést is rendeltünk vala nekiek, magunk és az ország hűségére, szolgálatjára hüttel megkötelezvén; immár hópénzek és élések elfogyván, kévántatik, hogy Kegtek azoknak bizonyos állapatjok felől tempestive úgy provideáljon, hogy egy bizonyos helyben jó módjával megtelepedvén, az szükségnek idején, hazánknak lehessenek kész bizonyos szolgái.

20. Kévántatnék az is, hogy az míes emberek mijének limitatiója ne csak végeztetnék és articulusokat töltene, hanem valóban exequáltatnék is minden helyeken magistratusoktól, adjiciálván az ácsok, asztalosok, kőmíesek, téglavetők [em]berinek limitatióját is, kik az építő embereknek látván szükségeket, felettébb keztek sacczoltatni.

21. Erdélÿ István és Betlen István uramék tavaly az portán létekben bizonyos elmúlhatatlan közönséges szükségre kértek volt ott benn kölcsön kétszáz aranyat, kinek megadása felől ő kegyelmeket sokszor sollicitálták, csak nem régen is Mykola János uramtól megizenték, fenyegetvén azzal, hogy ha meg nem küldenék, másképpen is megvennék. Annakfelette másszor is efféle kérésekben megkezdenének követink fogyatkozni: Kegteknek azért több szükségek között legyen erre oly gondja, hogy ezután is oda bejáró követinknek szükségek occurálván, lehessen hitelek, ilyen kicsin dologgal ne idegenítsük az portán levő embereket magunktól.

(Egykorú másolat az Akadémia birtokában.)

II.

1622. marcz. 29.

Gabriel dei gratia electus Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniae etc. rex, Transylvaniae princeps ac Siculorum comes.

Generosi, egr. ac nobiles fideles nobis dilecti, salutem et gratiam nostram. Mindazolta is az miolta isten bennünket édes hazánkból Hűségtek közől az egész magyar nemzetnek megromlott szabadságinak helyére állatására kihozott vala, mennyi szüntelen való szorgalmatosságunk és éjjeli nappali fáradságunk volt csak azon, miképpen ezeket az sok felháborodott és az egész keresztyénségnek nem utolsó veszedelmére nézendő állapotokat, legelsőbben istenünknek nevének dicséretivel, azután nemzetünknek megmaradásával és régi törvényinek felállatásával lecsendesíthessük, ítéljük azokat Hűségteknél nyilván lenni. Mely igyekezetünkben nikor sem magunk sokszori életünk veszedelmét, sem számlálhatlan költségünket nem szántuk volna, végre sok szorgalmatosságink után mindenek felett az keresztyén vérontást, és sok ártatlan községnek pusztulásit akarván eltávoztatni, istenünket segitségül hiván, római császár ő flgvel az szent békességet végben vittük és az sok háboruságokat kévánt szép csendességre fordítottuk. Mely ő flgvel való békességnek immár istennek szent hirivel minden részeit effectualván is, és itt kin való birodalmunkat minden

jó helyben hagyván, igyekezetünket elsőbben is arra akartuk fordítani, hogy Hűségtek közé mentől hamarébb bemenvén, édes hazánkat ennyi sok munkánk és fáradságunk után, immár meglátogassuk, és ha mi fogyatkozások eddig való távollétönk miatt Hűségtek közt történtek is, mindazokat Hűségtekre való atyai gondviselésünkkel helyére állassuk. Ezekért [és egyéb] előttünk álló szükséges dolgokért az mellettünk levő tanácsink tetszéséből ad I. diem mensis Maii rendeltünk Hűségteknek országul kolosvári városunkban generalis gyűlést celebraltatni, az hol isten velünk lévén, magunk is személyünk szerint jelen akarunk lenni. Hűségteket azért intjük sőt hadgyuk és parancsoljuk is, hogy az megnevezett napra és helyre az régi szokás szerint válaszsza és bocsássa bizonyos atyokfiait teljes tanusággal, hogy Hűségtekkel egy értelemből édes hazánknak megmaradására minden jót végezhessünk. Secus sub poena in generali decreto expressa non facturi. Datum in libera civitate nostra Cassoviensi die 19. Martii, anno d. 1622.

Gabriel m. p.

Stephanus Kovachoczy m. p.

Külczím: Generosis egr. nobilibus supremis ac vicecomitibus, judicibus, totique universitati nobilium comitatus Colosiensis etc. fidelibus nobis syncere dilectis.

(Eredetije Hilibi Gál László gyüjteményében.)

III.

1629. oct. közepe.

Váradi tanácskozás a két vármegye megtarthatása ügyében.

(V. ö. Erdélyi Orsz. Eml. VIII. 88. l.)

Paria literarum (domini Joannis v. capitanei Szatmariensis?[1]): cuiusdam amici dni palatini ad eundem scriptarum.

De moderno harum partium statu illmae Dnis Vrae quaedam insinuanda duxi. Dominus Georgius Rakoczÿ hesterna die rediit Varadino, et quantum de proposito Bettleniano indagari potui, primo omnium voluit is per certos homines experiri animos tam dnorum Hungarorum partium duntaxat regni superiorum, quam ablegatorum a septem comitatibus ad conventum Varadiensem expeditorum, at videns se propositi sui scopum assequi minime posse, quae consultanda proponere

[1]) A berekesztett kitörölve a helyébe írva: .

decreverat, in consilio publice non proposuit. Intentionem illius eam fuisse fama loquitur, ut Transylvani cum septem comitatensibus, necnon ultra Tibiscanis Haydonibus certam et infallibilem ineant ligam ac confoederationem mutuam, ab imperatore quoque Ottomannico stabiliendam atque confirmandam.

Tihaia Vezirii Budensis proxime praeterito die Mercurii (oct. 9.) appulit Varadinum, dnus Rakoczÿ non expectans congressum eius cum principe in sequenti die summo mane discessit illinc.

Ceterum, ut quidem inaudio, conclusum est, uti septem comitatenses certos suos expediant nuncios cum literis ad suam Mattem gratias eidem agentes pro paterna sua in eos cura et tam benigna admonitione, tum vero precibus instantissimis diaetam generalem a sua Matte dnis regnicolis promulgandam efflagitantes. Copiam harum literarum suae Matti mittendarum commendarunt dno Sigismundo Loniay, Georgio Barna et Ladislao Geönczÿ ad comitatus singulos perferendam, ut si dicti comitatenses circa hoc ex unanimi voto et consensu convenerint, tum demum expediantur.

Porro fama spargitur, tam a principe, quam ab ipsismet quoque Transylvanis praefatum dnum Georgium Rakoczy sollicitari, ut facta in Transylvaniam migratione suam ibidem figat mansionem duraturam, arcem ac dominium Keövár dictum cum pertinentiis eiusdem ac plura insuper bona ipsi offerentibus; at oblatam respuit ille conditionem, nec habet intrandi animum.

Quantum ad valetudinem saepenominatus Bettlen solito nonnihil melius habet cauterio utens in pedibus et licet tumor utcunque iam resederit, spes tamen est exigua convalescentiae, nam et ipsam loquelam cum sat gravi quandoque facit respirandi difficultate; rerum interim publicarum administrationem solita nihilo secius ingenii curans dexteritate. Vicecapitaneo Varadiensi duos impraesentiarum ademit pagos, alteri cuidam nobili similiter in Transylvanos, item ipsum ad modernum conventum sequi nolentes severe animadvertit, pecuniam pro reatu redimendo copiosam ab ipsis extorquendo.

Quidam laborant in eo vehementer, ut a Bettlenio Joannes Bornemiza generalis Cassoviensis officio suo abdicetur, sed necdum efficere potuerunt, in locum vero domini Abaffi quisnam sit subrogandus capitaneus Tokaiensis, est adhuc in incerto.

Praedicans Cassoviensis Petrus Alvinczÿ suscepta legatione reliquorum praedicantium partium illarum profectus fuerat ad Bettlenium precibus apud eundem nomine suorum instando, quatenus pro ipsis apud regnicolas intercedere digne-

tur, uti decedente ex hac vita praedicante aliquo, cuius hereditates, bona ac jura possessionaria iurisdictioni cuiuspiam baronis vel nobilis essent subiecta relictae praedicanticae, donec ad secundaria vota non transierint ac nomina defunctorum maritorum suorum non mutaverint, tamdiu in quieto et pacifico dominio eiusmodi bonorum per magistratum relinquantur et ab omni servili onere ac quibuslibet solutionibus liberae sint prorsus et immunes; at legationis huius repulsam tulerunt praedicantes.

Dominus Georgius Rakoczÿ venturus est ad me cras cum vero ex servitoribus illius alioquin familiariter utar nonnullis, sintque mihi praeterea amici benevoli, quos Varadino quavis hora expecto reduces, quidquid huiuscemodi novitatum ex iis cognovero, illmam Dnem Vram quantocius reddam certiorem. De reliquo eandem feliciter vivere et valere exoptans.

Kivül: Paria literarum cuiusdam amici dni palatini.

(Egykorú péld. Actorum Palatin. T. IV. kismartoni ltár.)

IV.

1630. decz. 19.

(L. Orsz. Eml. VIII. k. 54. l.)

Schulitz, vagy mint másként nevezik Sculteti Bethlen Gábor házi orvosa és ügynöke megöletésének idejére nézve történetirásunkban meglehetős ingadozás van. Az Orsz. Eml. VIII-ik k. 54-ik lapján közlött adatoknak részben pótlása, részben kiigazitása végett ide iktatom Rákóczy György levelét nejéhez, melyben annak idejét meghatározza:

Az úristen édesem szent fiának érdeméért minden jókkal áldjon meg benneteket. Én istennek hála most is jó egészségben vagyok; ide ez estve jüttem vala, innét im ezennel megindulok, ma Gyaluban hálok, holnap isten áldomásából Kolosvárra megyek. Im most menének el az kolosváriak, ide jüttek volt előmben köszönteni és híni. Istennek hála édesem ide mindenek jól vadnak, kedvesen várnak bennünket. Kolosvárról is irok édesem, én azt akarnám bár gyakrabban irnál, de vagyon már egy hete nem vettem leveledet, azért édesem irj gyakorta. Az kis doctor Scultetus most jü volt az portárol. Porumbáknál megölték, az kétség az, hogy az fejedelem asszon ölette volna meg, kin az ország igen megindult, ki akarok keresni, kinek halála kár. Kérlek édesem irj gyakorta. Adja az úristen láthassuk egészségben egymást. Amen.

Datum Bánfi-Hunyad 19. die Decembris anno 1630.

Az te szerelmes urad Rakocy György s. k.

V.

1634. marcz. 23.

(L. Orsz. Eml. IX-ik k. 389. l.)

Instructio pro egregio Samuele Pathai secretario et hoc tempore ad Scrmam Caesm Rgque Mtem expedito internuntio nostro.

Császárhoz ő fgéhez kelletvén bizonyos dolgok végett mostani időben szolgánkat bocsátanunk; arra az hivatalra ötet rendelvén, noha elégséges voltában és hozzánk való hűségében bizonyosok vagyunk; mindazonáltal, hogy ez, alatt megirt rövid instructiónk szerint procedáljon, ott fent való dolgainknak solicitálásában és véghezvitelében tőle kévánjuk.

1. Elbocsátván azért tőlünk, útjában sohult ne késsék, hanem mentől nagyubb sietséggel lehet, azt úgy continualja, hogy annak idején császárhoz érkezhessék, és ott elvégezvén dolgait, hozzánk mentől hamarébb visszatérhessen.

2. Mikor felérkezik, azon legyen, hogy császártól audientiát nyerhessen mingyárast, és az mikor ő fgével szemben lészen, mi nevünkkel illendőképpen köszöntse, levelünket megadván ő fgének, és az mellett megjelentvén, hogy szóval izentünk bőven általa; ha ő fige vagy akkor, vagy azután méltóztatik meghallgatni, álljon az ő fige kglmes akaratján.

3. Az mikor azért akaratja lészen császárnak, hogy meghallgassa, számlálja elő illendőképpen mindazokat, melyeket elől kell számlálni, és abból az szerint cselekedjék is, az mint tőlünk privata instructiója levén, elégségesképpen érti is kglmes akaratunkat.

4. Cardinal urammal szemben légyen az hűl találhatja, és levelünket neki megadván, köszöntse és kérje azon, hogy dolgainkat ő fige előtt promoveálni, és azokra kévánságunk szerint való resolutiót szerzeni ne nehezteljen.

5. Egyéb dolgainkat, melyeket privatim ott sollicitálni kell, cancellarius urammal ott communicálja, és ő kglnek is levelünket megadván, köszöntse és kérje azon, hogy dolgainkat ő fige előtt promoveálni, és azokra kévánságunk szerint való resolutiót szerzeni ne nehezteljen.

6. Cardinal uramat emlékeztetni kell in anno 1632. Váradról magát Pathai Sámuelt küldvén fel ő kglmhez, kértük vala ő fige annuentiájának megszerzésére, ő fgét is megtanálni Pataknak kőből való szabados épitése felől, halasztván ő kglme az ő fgével akkor intercedáló dolgoknak végére; minden jó akaratját igérte vala, melyről ezen szók vadnak; circa aedificationem arcis Patak Regia Sua Mttas benigne se resolvet,

Immár azért isten által, azoknak jó vége meglévén, azon jó akaratjának végben vitelére instanter kérem ő kglmét, hogy azáltal császár ő flgétől hozhassa meg az annuentiát.

7. Proponálja ezeket is azután ő kglmének, hogy mikor Patakra ujabb donatiót extrahálánk, úgy lőn emlékezet az donatióban, hogy az mely új bástyát épittettünk azt is summában. *(igy)* Egy mandatumot kell azért az kassai kamarára extrahálni, küldenének kőmives mestereket, láttatnák meg az bástyát. s adnának testimonialist, az mire intéznék.

8. Ónod is pedig minthogy véghely, az úristen megtartván, éltetvén bennünket, mindennel erősiteni akarnánk; ő flge adna egy patens mandatumot, kiben engedné meg. esztendőnként vétethetnénk 60 mázsa salétromot Szabolcs vármegyében. az mely nékünk szegény fejedelemtől is meg volt engedve. mostan penig szükségesképpen kévántatván belé az munitio. instáljon azon, hogy ő flge kétszáz mázsát engedjen vétetnünk ez jelen való 1634. Az következendőben 60. Azon ónodi várnak körülötte levő palánkját is, mindenkor az gratuitus laborból szokták volt megépiteni, erről is instáljon ő flgénél, hogy parancsoljon ezután is annak praestalásárúl.

9. Palatinus az oda fel való szolgáinkat fenyegeti, illetlen dolgokkal terheli, szolgái emberinket fosztogatják. mint az elmúlt apró szentek napján is Révai András egy ledniczei postánkot minden ok nélkül megfosztotta, melyet az közönséges békesség ellen cselekedvén, erről is satisfactiót kévánunk ő flgétől, és hogy serio parancsoljon ő flge palatinusnak, ezután afféle dolgoktúl megszünjék.

10. Jószágink minemű insolentiákat szenvedjenek az ő flge kassai mezei hadaitúl, s az végházbeliektől is, melyekhez jószágink közel vadnak, tudhatják mindenek; ha kimennek török vagy akár kiűzni, kóborolnak fosztnak, szokatlan sacczoltatással terhelik, fogyatják a szegénységet, kiről noha az diplomában is vagyon emlékezet, de szükség hogy ő flgétől minden kapitánokra. generalisra mandátumot extraháljon, kiké mennyi légyen. Ezenkivül egy generalis protectiót is impetráljon. meg is mondja az ő flge és haza szolgáit köntösünkkel is takarni akarjuk, de az kik kóborlani kezdenék jószáginkat. ha mi esik rajtok, frigybomlásnak ne magyarázzák.

11. Az végbeli kapitánok is akarják jószáginkat magoknak is szolgáltatni, adóztatni, hol nyilván, hol titkon megfenyegetvén őket, húzzák, vonszák, sőt vannak olyak is, kiknek lovokat, szolgájokat az tisztviselőknek az szegénység tartja. az kassai szegény legény színe alatt, effélétől is legyen immunis jószágunk.

12. Vadnak néhul jószáginkban sáros utak, iszapos,

semlyetes helyek, kiknek praefectusunktól végére menvén, minthogy azt sok bajjal kell tartani az szegénységnek, az hul vám nem volna, azt is szerezzék meg; talám Patakra is jó volna négy sokadalmat szerzeni esztendő által, alkalmatos időtájban.

13. Gabrillas és Ivan vajdának voltak szegény fejedelemnél bizonyos adósságok, hogy valami nagy áru gyémánt gyűrűt, s egyéb drága köves marhákat vévén és kévánván el tőlök, szegény fejedelem semmit érettek nem adott, vagy ha mit adott volt is, viszszavötte, s ezektől mind marhájok, s mind azok árra oda vagyon, magok emberektől bővebben megértik; melyben való jussokat mivel az vajdák nékünk conferálták, instáljon sollicite Sennyei István cancellarius uramnál, adassa meg az fejedelem asszonynyal az adósságot, mivel úgy tudjuk, az marhák most is nála vadnak, ne maradjanak kárban az jámbor elfogyatkozott vajdák.

14. Iván vajdának privatim is vagyon adóssága azon fejedelem asszonynál szolgálatjában való restantia fizetése, és azon szolgálatjában az fejedelem asszony assecuratiójára való költése, kiről az eperjesi tractában is igen volt emlékezet s lött is emlékezet refusiója felől. Ebben is az Iván vajda emberét igyekezze mentől hasznosban promoveálni, vehesse meg az ura költségét, szolgálatját, ne kellessék az Eperjesen lett protestatiójok szerint más remediumokra lépni megvételében.

15. Barcsai Ákos által tanáltuk volt meg egyszer ő figét salvus conductus felől, a ki mellett sine tricesimae solutione hajtathatnánk fel, valahova akarnánk, az ő fige birodalmán háromezer barmot, ezerötszázát megigérték, de nem extrahálták az salvus conductust, legyen azon, kétezerre extrahálhassa ki s hozhassa meg is.

16. Jó álgyuöntő mestert is egyet kellene ide behíni lakóul.

17. Egy jó vasaranyazót is kellene behíni. Egy jó pattantyúst is czeibortnak valót.

18. Ha Munkácsról cum evictione et absque salvo jure alieno meg nem adják az donatiót, el ne vegye. Erről azért beszélgessen igen considerate mind Csernel Dániel deák, Emődi uramékkal, és értse meg tetszéseket, ha mit jobbat egyenlő akaratból feltaláltok hasznunkra valót, jövendőre nézve is kövessed azt.

19. Maád dolgáról az öcsénkkel consultálkodjék, értse meg tetszését s minket is éjjel nappal tudósítson felőle.

20. Derling, Zászlótartó Pál elbocsátásáról is meg kell ő figét tanálni, kiknek elbocsátásokat ő fige commissariusi még Eperjesen megigérték volt ő fige nevével s most is Barcsai

Ákos, s azelőtt Gávai Péter által, azt felette szorgalmatosan sollicitálja.

21. Az öcsénkkel szembe légyen, az maádi dologról értelmét vegye, kit nékünk is értésünkre adjon, Dániel deáknak, Emődi Mátyásnak is értelmeket vegye mind munkácsi s maádi dologról, sőt még Csernel urammal is s praefectusunkkal is communicálja és értelmeket vegye. Az munkácsi jószágnak, faluinak számát Prásmárról megküldtük volt Dániel deáknak, azt elkérje, s az szerint igyekezze az donatiót extrahálni, de úgy, hogy palatinusnak hire ne legyen benne, mig kiveheti.

22. Zobingert tanálja meg, s kérje mi szónkkal, szabaditsa ki Basileából az deákokat, jühessenek alá. Jó emberséggel contentáljuk, valamivel kiváltja, vagy kész pénzül, vagy viaszszal, vagy marhával kévánja.

23. Az maádi és munkácsi dologban, mi ugy hisszük, ugy extrahálhatnánk hamarébb való donatiót kedvünk szerint, ha oda fel való állapatja ő flgének nem volna kedve szerint, arra azért igen igen vigyázzon, és úgy is éljen az jó alkolmatossággal, azt el ne mulassa.

24. Cardinal uram Barcsai Ákos által való izenetiből úgy ismerjük, mintha desperatus volna ő kglme az mi megmaradásunk felől, nem is tagadhatjuk, különb elmélkedését s tanácsát remillettünk ő kglmének, s nagyubb confidentiát is. De megtart az úristen, csak ő kglmék is viseljék keresztyénül hozzánk magokat, és igaz confidentiával legyenek az mi keresztyén indulatunkhoz.

25. Mind cardinal, cancellarius uram szavára, beszédére igen igen reá vigyázzon, s akármit is jól megfontoljon, kiből idegenségeket ismerné hozzánk.

26. Egy kolosvári kalmárt küldtünk Bécsben, ha elérheti, vele hordozza, ugyis hozza alá, kárt ne valljunk vásárlásában.

27. Mindenütt szeme, füle legyen, böcsületünket meghordozza, s az oda fel való állapatokról is, az hol módja lehet, értekezzék.

28. Csomaközi urammal beszélvén, legyenek azon, hogy Csukat Lenárt vallja nékünk s maradékinknak ad utrumque sexum Magyarországban lévő minden jószágit (excepta portione Szoboszlaiensi) ezt is cum ista clausula: si quid etiam juris haberet etc. és életében adna mindenütt egy-egy házhelyet kezünkben, hiszen jobb volna, miénk lenne, hogy sem másé; viselje szeme előtt, az mi édes atyánk mivel volt ő neki, mi is hasonlóképpen: hadd császártól extrahálhatnánk mostani alkolmatossággal consensust reá, mi assecuráljuk, valamig él, egyikben sem háboritjuk meg, holta után tisztességes takaritása

lészen, s ha valakinek res mobilist testálni akar, azokot is 1000 vagy másfél ezer forintig contentáljuk.

29. Ha penig erre nem menne Csukat L., vagy ha menne is, de a Szabolcs vármegye ispánra parancsolatot kell császártól hozni, hogy napot praefigálván, kimenvén, és az károli tractán költ adiudicatánk szerint restituálja szoboszlai portiónkat.

A fej. kezével: Datum in arce nostra Fogaras 23. die Martii, anno 1634.

G. Rakocy m. p.

(P. H.)

(Eredetije Ipolyi Arnold püspök családi levéltárában.)

b)

Rákóczy Pathay Sámuelnek ez alkalommal következő titkos utasítást adta:

(Az első két lap hiányzik) . . . . . ellen fejedelmi személyünknek exturbatiójára igyekezett, nem gondolván nemzetünknek romlásával; az büntettessék meg, és adassék satisfactio in ea parte nekünk, holott az nem levén, nekünk magunkra kötelen gondot kell viselnünk. Ezt pedig ő klme előtt nem dissimulálhatjuk, hogy palatinus uram ő klme, teljességgel látjuk, nekünk nyugodnunk nem hágy, mind egy, mind másképpen akarván ártani, az mint ez dologban is világoson tapasztaljuk, holott az ő klme leveléből írták le szórúl szóra azt az részt, melynek pariája in transumpto vagyon és ő klme megolvashatja. Mi haszna hát ő fgével való békességünknek, hogy ha az mikor mi abban nagy bizodalmat vetnénk, akkor legnagyobb veszedelmet tapasztalunk, mivel az nyilvánvaló ellenségnél mindenkor az titkon való sokkal ártalmasb. Mi ő fgétől egyebet nem kivánunk, hanem csak az egy igazságot és satisfactiót, melyet hogy ő fge cselekedjék, mind az végezéseknek rendi, mind pedig az ő fge császári méltóságának tekinteti kivánja.

5. Mit feleljen car(diná)l uram ezekre és micsoda itélettel legyen ez dolgokban, eszekben veszik és ahoz is alkalmaztatják magokat mind beszédekben, mind pedig az dolgoknak tovább való declaratiójokban, melyet hogy cselekedjenek is, igen kivántatik.

6. Cardinal urammal dolgokat elvégezvén, ott is ne késsenek, hanem felsietvén Bécsig, mikor istennek áldomásából oda érkeznek, mivel egyéb által nem lehet, ha cancellarius uram ott leszen, őtet requirálják és mi nevünkkel köszöntvén, levelünket neki megadják; annak felette legyenek azon, hogy

császártól ő fgétől nekik mentől hamarébb audientiát szerzeni igyekezzék.

7. Császártól audientiájok levén, mikor eleiben bocsáttatnak, ő fgét mi nevünkkel igen becsülettel és illendőképpen köszöntsék, istentől ő fgének minden jókat és szerencsés hosszú életet kévánván, annak felette levelünket megadván, az mellett az minemő dolgok mostan előttünk vadnak és az melyekről ő fgét kellett requirálnunk, még azelőtt irásban concipiáltuk, előszámlálván illendőképpen az dolgoknak eredetit, és ő fgnek úgy exhibeáltuk, kérvén azon, hogy mindazokra mentől hamarébb ő fge kegyelmes választ adni és hozzánk őket visszabocsátani kegyelmesen méltóztassék.

8. Az exhibeált scriptumban pedig illik az szerént az dolgokat declarálni, tudniillik nyilván itéljük ő fgénél lenni miólta isten bennünket az fejedelmi állapatra előállata, minemő szorgalmatosságunk ebben és teljes igyekezetünk lött légyen arra, hogy az mi igaz indulatunkat ő fgéhez és az közönséges békességnek megtartásához mutathatnók és elsőbben is az mely felháborodott állapotok nemzetünknek romlására nézvén, lángot vetettek vala, azokat elein akarván megoltani, első gondunk is arra volt, hogy csendes békességre hozzuk, és akkor mingyárt becsületes követeket bocsátván Kassára, magyarországi palatinus urammal bizonyos tractatust instituáltunk vala; melyben ugy vezérelvén isten, mind az két részről jó véget is értünk, és azután az melyek abban hátra voltak, azoknak minden fogyatkozás nélkül való végbenviteliért, esmét fő uri követeinket ő fgéhez felbocsátottuk, kik által magunkat az jó egyezségnek útja szerént ugy is declaráltuk, hogy mind ő fge és egyebek is mi bennünk nem egyebet, hanem csak egy állandó csendességnek kévánságát tapasztalhatják. De mikor elménket csak erre fordítottuk volna, nem tagadhatjuk, hogy némelyeknek az ő fge birodalmiban lakozók között ellenünk sok gonosz practikájokat és mesterséggel felkeresett ártalmas igyekezeteket nem értettük volna, az kik nem egyéb, hanem az mostani csendességnek felháborítására néztek. Kik közül Prépostvári Sigmond becsületes hivünket Zólyomi Dávid uramat ellenünk sok igéretekkel akarván támasztani, hűségünk alól el is igyekezett vonni, magát akarván ellenünk fejedelemségre promoveálni, melyben oly dolgokkal s motivákkal élt, melyek nemcsak az maga elméjétől származhattak, Lévát igérvén avagy ötvenezer forintot neki.

Mivel hogy pedig Léva nem az ő hatalmában volt, mástól kellett annak fundamentumának lenni. Mely dolgok az maga saját kezével irott leveleiből nyilván kitetszenek, kiknek igaz pariáit, melyeket in loco credibili et authentico transcu-

máltattunk, felküldvén tőlök, ő fge azokból igen világosan és kegyelmesen megláttathatja mindezeket. És noha mi az mennyi részéből birodalmunkban Prépostvárinak jószága volt, annyiból procedáltunk ellene ez nagy gonosz cselekedetiért országunknak generalis gyűlésére evocáltatván, mindazáltal mivel maga személye az ő fge birodalmában vagyon, az diplomának praescriptuma szerént el nem mulathattuk, hogy ő fgét erről meg ne találjuk.

Mivelhogy azért az ő fge diplomája diserte azt contineálja, hogy sua mtas dnum principem in suam protectionem suscipi curet és némely nap becsületes követeinknek is ő fge szemben azont mondotta, hogy oltalma alá veszen bennünket, és assecurál, hogy ez szent békességet szentül és igazán megtartatja, annakfelette sub bona fide klmes diplomájában is azont igéri, hogy tam ipse observabit, quam per et subditos suos observari faciet; Prépostvári pedig nyilván ez ellen cselekedett. Kérjük azon ő fgét, hogy előtte nézvén mind az végezéseknek articulusit, mind pedig az maga méltóságos császári és királyi személyét, ez nagy cselekedetet ne szenvedje el, hanem nekünk adjon teljes satisfactiót, megbüntetvén érdeme szerént Prépostvárit, holott ha ez nagy dolog csak igy szenvedtetik el és nekünk szüntelen ez nagy félelembe kell lennünk az ő fgével való békességünknek színe alatt, mi solenniter protestálunk ő fge előtt, hogy nekünk magunkra kételen gondot kell viselnünk; mindazáltal bízván az ő fge klségében és kegyes indulatjában, reméljük, hogy ő fge ennek idein eleit veszi, és az mely veszedelmes romlások ebből származhatnának, azt bölcsen és klmesen eltávoztatja.

9. Ezek meglevén, ezután Eggenperg herczeggel szemben legyenek és neki levelünket megadván, becsülettel köszöntsék, kévánván istentől minden jókat és kedves áldásokat neki; és kérvén azon, hogy az mely dolgokról császárt ő fgét meg kellett mostan általok találnunk, legyen azon ő is, hogy ő fge resolválja cum benigna satisfactione magát nekünk; melylyel mind az jó békesség őrzésének, mind pedig az maga dícsíretes emlékezetinek és jó hirének illendőképpen megfelel.

10. Azután ha kévántatik, az több urakkal, főképpen Meggau és Trautmansdorff urammal is szemben legyenek, és nekik is levelünket megadván, köszöntsék illendőképpen nevünkben, kérvén azon, hogy ők is császár ő fge előtt hozzánk minden jóakarattal lenni, és az közönséges békességnek őrzését promovealni ne nehezteljék.

11. Palatinus uram hogy ha vagy udvarnál leszen vagy pedig valahol szemben kelletik véle lenniek, ő klmét is mi nevünkkel becsülettel köszöntsék, és levelünket neki megadják,

annak felette az dolgokat, az mint immár jól értik, bővebb szóval proponálják, declarálván, hogy az mint ezelőtt is ő klme főköveteinktől értette néműnemű részéből némely ellenünk való igyekezeteket, azok menniben mentek legyen, minthogy tovább nem halaszthatjuk, ő fgét is meg kellett felőle találnunk, melyek ő klnél nyilván levén, hagyjuk az maga bölcs ítéletire és keresztyéni lelkiesméretire, kellett-e azt nekünk az ő fgével való békességünknek színe alatt szenvednünk, holott az Prépostvári írásiból nyilván kitetszik, honnat volt azoknak eredések, levén mások írásainak igazán leírt pariája azok az levelek között.

Hogy ha azért az úgy vagyon az mint Prépostvári írja, hogy írással való assecuratiója és maga sem kivánta volna jobban, úgy az mennyire való fundamentuma vagyon, ítélje az egész keresztyén világ, ha nem az végezések ellen vagyon-e az? Ha pedig nem úgy vagyon és mégis azt meri írni, ítélje meg ő klme kire háromlik inkább ennek injuriája. Mü azért akarván az végezéseknek praescriptuma szerént cselekedni, ő fgét erről requiráltuk, és semmit nem egyebet, hanem csak satisfactiót kévánunk; hogy tudniillik ő fge Prépostvárit, az ki az közönséges békesség ellen ezt merte cselekedni, büntesse meg, holott mi ő klme előtt is ugyan protestálunk, hogy ha ilyen állapattal nyugodalmunk soha nem lehet, kételen magunkra gondot kell viselnünk; ha pedig valami romlás efféle practikás igyekezetekből következik és nemzetünkre való veszedelem, adjon isten előtt az számot, az kinek nyughatatlan elméjétől azok származtak.

Illik azért ő klmének hivatalja szerént úgy gondot viselni, hogy azok távoztathassanak el, melyek szoktak efféle dolgokat követni, mely ő fge után legfőképpen magának is incumbál, holott ő klme által löttek azok az végezések és maga is azokat hitivel erősítette.

12. Elhittük, palatinus uram sokat fog ezekről az dolgokról velek discurálni és contendálni is, melyekre mint kellessék felelniek, az magok okosságok őket megtanítja; tudván az dolgokat ab initio; ezt mindazáltal igen szemek előtt viselvén, hogy az mi méltóságunkat és becsületünket mindenek felett oltalmazzák.

13. Mint kellessék tovább az dolgokat urgeálni és az resolutiót sollicitálni, az üdő és az alkalmatosság őket megtanítja, melyben azt is követhetik; mindazáltal azt előttük viseljék, hogy ott idejeket heában ne töltsék, hanem az resolutiót szorgalmasan urgeálják, azon is legyenek hogy in forma decreti azt nekünk meghozzák.

14. Minden dolgokra ott igen szorgalmatosan vigyázza-

nak, mindenfelé szemek fülök legyen, hogy isten meghozván, bennünket mindenek felől informálni bizonyoson tudhassanak.

15. Az mi becsületünket és méltóságunkat igen előttük viseljék, úgy, hogy az ellen semmit cselekedni ne láttassanak, mind szovokban, mind pedig egyéb magok viselésében, hanem magokat mindenekből úgy viseljék, az mint nekünk tartozó kötelességek és az magok becsületi tőlök kévánja.

Ezeken küvől is ha oly dolgok occurrálnak, melyekről őket nem instruálhattuk, mit kellessék azokban követniek, az üdő és alkalmatosság őket megtanítja, és az magok jó okossága, ezt igen előttök hordozván, hogy magokat mindenből úgy viseljék, hogy azért nekünk is illendő klmességünket érdemelhessék.

G. Rakoci m. p.

(Eredetije a Nemzeti Muzeumban.)

Jegyzet: A küldetés alkalmával, melyre Rákóczy az utasitás 6-ik pontjában hivatkozik, Pathaynak köv. utasitást adta:

1632. április elején.

Instructio pro Egregio Samuele Patthai, secretario, et ad eminen. dn. cardinalem Strigoniensem hoc tempore ablegato internuntio nostro.

Bizonyos nagy dolgaink végett kelletvén cardinál uramhoz mostani időben szolgánkat bocsátanunk; arra az hivatalra őtet választottuk: kinek noha hozzánk való hűségében és erre elégséges voltában nem kételkedünk; mindazáltal hogy az reá bizott hivatalban ez alatt megírt módon szerint procedáljon, tőlle kegyelmesen kévánjuk:

1. Elbocsáttatván azért tőllünk, útját úgy igyekezze continuálni, hogy sehúl haszontalan késedelmet nem tévén, az hová kévántatik, oda mentűl hamarébb lehet, elérkezhessék.

2. Valahúl cardinál uramat érti lenni, igyenesen oda menjen; és hozzája érkezvén, mikor vélle szembe lészen, mi nevünkkel böcsülettel köszöntse, kévánván istentől minden jókat és szerencsés áldásokat ő kgmének. Annakutánna levelünket néki megadván, jelentse meg, hogy az mely dolgokról szóval izentünk, mivel azok mind az jó egyességnek és közönséges csendességnek megmaradására nézuek, ő kgme is alkalmazhassa úgy magát azoknak meghallgatására, az mint nemzete békességének őrzése tőle kévánja.

3. Noha pedig szóval is illik concipiálni igen az dolgokat;

úgy hogy semmit azokban el ne hagyjon, és evvel mind maga dexteritásának, s mind pedig hivataljának illendőképpen megfeleljen, mindazáltal irásban is comprehendálván, azután exhibeálja cardinál uramnak, ugy hogy mind azokra in scriptis feleletet is kévánjon.

4. Elkezdvén azért az dolgokat, számlálja ez szerint elő ő kgmének, tudniillik: nyilván ítíljük lenni ő kgménél, eleitől fogva, minémű igaz indulattal viseltettünk légyen mi ő kgméhez annyira, hogy sok és nagy dolgainkat in summa confidentia akarván közleni ő kgmével, abból megmutatnók, minemű teljes bizodalommal legyünk jó akaratjához. És mivel mi is ő kgmében eddég az jó és igaz sinceritásnál nem tapasztaltunk egyebet, bátran előttünk viseljük azt az bizodalmat ez után is, melyet magunkban ő kgméhez mindenkor bevöttünk. Nem kételkedvén azért, hogy ő kgme mind az jó egyességet és állandó csendes békességet s mind pedig nemzete megmaradását untalan szemei előtt viseli, akartunk mostan in summa confidentia némely dolgokat vélle közleni. És noha palatinus urunk bizonyos követe, úgy mint Kéri János itt lévén mostan nálunk, közölhettük volna palatinus urammal is azokat, mindazáltal, mi az ő kgme hozzánk való indulatjában nagyobb remínséget vetvén és nem akarván recedálni előbbi bévött opiniónk mellől, úgy akartunk, hogy minekelőtte Kéri Jánost innet elbocsássuk, alkolmasint fel is érjen szolgánk addég ő kgméhez és előbb adjuk akaratunkat értésére ő kgmének.

Elsőben azért azt declaráljuk, hogy némely nap látván egy levelét ő kgmének, melyet cancellariusunknak írt, jelenti abban, hogy az mely választ mi töttünk Solymosi Péter szolgája által, látja abból ő kgme világosan, hogy nincsen kedvünk az békességhez; melyet miből ítílhetett ő kgme, meg nem gondolhatjuk, holott megolvasván mássát választételünknek szorgalmatosan, affélét abban semmit fel nem találtunk, melyből ítílhette volna azt ő kgme. Noha pedig választ töttünk volna eddig is arra ő kgnek; de várván levelét, melyet ír cancellariusunknak, hogy elküldött nékünk, (az melyet csak mai nap hoztak kezünkben) valakitől küldte Kgd, abban halasztottuk ő kgnek való írásunkat.

Mivel hogy pedig eleitől fogva mi semmit inkább nem kévántunk, mint nemzetünknek békességét, és állandó csendes állapatját, arra is forditottuk minden igyekezetünket, hogy azt assequálhassuk.

Illik ő kgmének oly ítílettel lenni felőlünk, hogy ezután is békességét, nem romlását és veszedelmét nemzetünknek, (melytől mindenkor irtóztunk) akarjuk előttünk viselni. Melyre elég bizonságunk ez, hogy látván nagy szűbéli fájdalmunkkal

némelyeknek az jó csendesség ellen való cselekedeteket, sok úttal találtuk meg ő fgét azoknak mind büntetések, mind pedig némelyeknek jövendőbeli igyekezeteknek megzabolázása felől: Méltó azért azt az opiniót ő kgménck felőlünk letenni és magának is bölcs ítéleti szerint igyekezni azon, hogy az mely difficultások fennvadnak, azok mind complanáltatván egy jó szeretet és tökélletes békességnek állandó állapatja szálljon közinkben. Mi eddég is ő fgéhez követünket felbocsátottuk volna, az mint mind cancellárius uramnak ígíretet töttünk volt, s mind pedig ő kgménck is írtuk vala: de sincere et candide nem dissimuláljuk ő kgme előtt, hogy lévén immár példánk róla, az mint tavaly is böcsületes követeinket csak Bécsben is két egész holnapig tartóztaták héában és majd azt mondhatjuk, hogy csak semmivel is bocsáták le, kévánságinkra nézvén; tartunk attól, hogy most is úgy ne légyen; melyből sok nagy difficultások és idegenségek is jühetnének ki. Hogy azért az ő kgméhez való igaz confidentiánkat megmutassuk ebből is, akartuk elsőben ő kgmével communicálni azokat, melyek felől kell ő fgét megtalálnunk és censuráját is venni azokból, hogy mi is mind alkolmatosban tudjunk felőle gondolkodni, s mind pedig az előttünk álló dolgokhoz is alkolmaztathassuk illendőbbképpen magunkat. Kivévén azért az békességnek háborgatói, és azok között Praepostvári ellen való kévánságunkat, melyről ő fgét immár sok úttal megtaláltuk, és várjuk is kgmes akaratját abból ő fgének, és azért abbéli declaratiónkkal ő kgmét nem fárasztjuk. Látjuk, hogy nagy difficultást tartnak ő kgmek az munkácsi állapatban, melyből mi ezelőtt is, az mint tavaly is, követeink, ő kgménck bőségesen declaráltuk; semmit egyebet nem kévántunk az közönséges igazságnál, s most is nem kévánunk: mindazáltal ez dologból minden igyenetlenséget, mind az fejedelemasszony részéről és egyébből akarván teljességgel componálni, ilyent találánk fel leghasznosb útat az fejedelemasszonyra nézve is, hogy mivel immár kiment ez országból, és hogy visszajűjjön, nem remílhetni, és más módon is jobb ott fen lakni; jövendőben is újabb változásokra igyenetlenségekre hogy semmi ok fen ne maradjon; noha az fejedelemasszony holta után az egész summát, életében pedig felét, az mi gyermekünknek kötötte s adta, és mi várakozván, minden fizetés nélkűl juthatnánk Munkács várához, de sok respectusokat forgatván szemeink előtt, készek leszünk bizonyos terminusok alatt az fejedelemasszonyt kétszázezer forintról kész pénzűl contentálni, ő fge előtt azon instálván, hogy az háromszázezer forint summa inscriptiót méltóztassék nékünk megadni kegyelmesen *(Rák. toldása)* és az mi fiú ágon lévő maradékinktól ki sem váltani.

5. Az munkácsi dologból ez lévén az mi declaratiónk,

mivel abban eleget forgott, és jól tudja eleitől fogva végig minden állapatját: az szerint ha mi oly obiectiói lennének is cardinál uramnak, melyekről instructiónkban emlékezetet nem tehetünk; meg tudja ítílni, mint kellessék azokra felelni, observálván mindenekben becsületünket és hasznunkat, nékünk tartozó hivatalja és kötelessége szerint.

Cardinál uramnak pedig szóval is minden discursusit kévántatik úgy concipiálni és eszében venni, hogy nekünk mind azokat fogyatkozás nélkül referálhassa és bennünket mindenekről voltaképpen informálni tudhasson.

6. Az fejedelemasszonynyal való dolgot és munkácsi állapatot elvégezvén, declarálja azután azt, hogy második kévánságunk követünk által az lenne ő fgétől, az mint tavaly is proponáltattuk volt: hogy noha vadnak végezések az diplomában, hogy az ónodi várunkban ő fgének kapitányját szükségnek idején, és praesidiumát bevegyük; mindazáltal az mi részünkről igen nagy és káros tekintetek lévén az törökre nézve abból előttünk: melyeket követeink ezelőtt ő kgménck bőségesen megmondottak: kévánjuk azokra nézve még is, hogy abbeli végezés melioráltatnék in ea parte; mely dologból ő kgme ez elmúlt esztendőben is igen jól és az közönséges igazságnak módja szerint declarálta volt követeinknek censuráját. De mások ellenünk való nem jó igyekezetek miatt mind interturbáltatván az dolgok, nem lehetett semmiből válaszunk ő fgétől. Hogy azért mostan is ő kglme ne neheztelje abbeli censuráját declarálni, szeretettel kérjük.

7. Harmadszor erről is kelletnék ő fgét követünk által megtalálnunk; az mint ezelőtt is egynéhánszor megtaláltuk volt: mivel Magyarországban lévő jószágunkon szenvedhetetlen dolog, az mely dúlásokat és pusztitásokat töttek, és tesznek is naponként az ő fge fizetett szolgái, egyébütt is mindenütt, és főképpen Szendrő körül az szendreiek, nem lévén semmi tekintetünk belőlle, minden tereh viselésre is reá erőltetik mindenütt lévő jószáginkat: ő fgét kérnők azon, hogy ebből lenne tekinteti személyünknek, melioráltatván in ea parte az végezések is, úgy, hogy az mi jószágink mindenféle szállóktól lennének immunisok; és tapasztalhatnók meg ugyan valóságosan az ő fge ebbeli hozzánk mutatandó keglmes jó akaratját; mivel nem tagadhatjuk, hogy igen nagy injuriánkra nem volna ez dolog: melyből nem egyességnek és szeretetnek, hanem idegenségnek és visszavonásnak kell ezután is mindenkor következni.

8. Negyedszer ő fgét akarnók erről is requirálni; mivel ez előtt még uraságunkban mutatta volt abbeli kegyelmességét hozzánk az pataki várunknak épületiből, hogy föld és fa épületeket szabadossan csináltathassunk kőbeli épületen kivül:

kérvén azon ő fgét, hogy mutatná ebből is tovább való kegyelmességét, és az kőből való épületeknek is kegyelmesen annuálna; melyből semmi illetlen dolgot nem kévánnánk ő fgétől.

9. Akarnók ő fgét az mádi állapatról is megtalálni; kérvén azon, hogy bódog emlékezetű eleinek collatióját ő fge confirmálni méltóztatnék. Ha egyebeknek mi praetensiója volna ellenönk, törvény lévén előttök, prosequálnák annak módja szerint.

10. Ezt is kévánnók ő fgétől, hogy noha az ország articulussa szerint is: mely Anno 1630. emanáltatott, hozzá juthatnánk Tarczalhoz, mindazáltal, hogy hamarébb lehessen kezünkben jutása, azt is kévánnók restituáltatni.

11. Tudjuk pedig, hogy ő fgétől Regécz várát sokan kévánják: instálnánk azon is ő fge előtt, hogy méltóztatnék pénzünk után nékünk conferálni; melyben hogy ő kgme fáradságát, és törekedését interponálni is ne neheztelje, szeretettel kérjük, és igen kedvesen is vesszük ebbeli jó akaratját ő kgmétől: Noha pedig Mád immár elkelvén tőlle, kissebb lészen jószága, s talám ő fge többet is adhatott az jószágában inscriptióban; mindazáltal másfélszázezer forintot megadnánk érette.

12. Annak felette hogy az császár ő fge birodalmában ötezer muskatér puskákat vétethessünk pénzünkön, arra is ő fgétől annuentiát kévánunk.

13. Az Borsod vármegyei főispánságot is örökössen maradékinknak adni kévánnók ő fgétől.

14. Mindezek után pedig mivel az közönséges békesség ennélkűl jól meg sem állhatna; kévánnók ő fgétől, hogyha mi idegenségek és egyéb oly dolgok az végezések után is utrocitroque mindkét felől estek volna, azok in perpetuam oblivionem et amnistiam mennének, és teljességgel sopiáltatnának, ezután pedig maradna az egy állandó tökélletes békesség és őriztetnék is mindenik részről úgy, hogy ne adatnék annak háborítására senkitől oly ok, mely ártalmára lehetne az jó egyességnek és nemzetünknek csendes békességes megmaradásának.

15. Ezek lévén az mi ő fgétől való kévánságink in generali, melyeket felküldendő követünknek proponálni kellene: az mint feljebb is írattuk, mivel példa lévén előttünk az tavali állapat, és követeinknek haszontalan költségek, fáradságok, azt örömest akarnók elkerűlni, hogy héában való dologban ne fáradnánk, és az időt is károsan ne vesztenők. Ez okon akartuk mind ezeket in summa confidentia közleni ő kgmével: kérvén azon még is, hogy jó ítületit, és censuráját ezekről minékünk declarálni ne neheztelje. Mely dologban ha mi fáradságot, és munkát is cselekszik ő kgme, mindenek előtt nagy dícsíretire és jó emlékezetire lészen ő kgmének: Mi is pedig hozzánk való

jó indulatját ennél is inkább megtapasztalván, szeretettel való kedveskedésünket és jó akaratunkat fogjuk mindenkor ő kgméhez mutatni.

16. Mindezeket az feljűl megírt dolgokat igen observálja, hogy ne csak conceptusában vegye, hanem illendőképpen írásban is comprehendálja és az relatió után exhibeálja is cardinál uramnak in scriptis, kévánván azt ő kgmétől, hogy in scriptis declarálja rendszerint mind azokra ő kgme is censuráját, és jó ítíletit: azon is legyen minden úton, hogy úgy hozza meg minekünk, láthassuk valóságosan mindazokra való tetszését, és mi is vehessünk elégséges ítíletet belőlle.

17. Ide való állapatok felől hogy ha tőlle fog cardinál uram kérdezkedni, azokra mit kellessék felelni, az maga okossága megmutatja, melyből az mi illendőbb, azt is kövesse, előtte viselvén mindenből hozzánk való kötelességét és az maga hivatalját.

18. Minden oda való dolgoknak és állapatoknak igyekezzék igen szorgalmatosan végére menni és minket mind azokról, igazán és fogyatkozás nélkűl informálni. Ezeken kívűl is pedig valami illendő, mindenből azt kövesse, hagyván azt az maga okosságára, és jó industriájára, nékünk tartozó igaz hűségére is, melyben hogy fogyatkozást hivatalja szerint nem is tészen, elhittük; ott pedig haszontalan késedelmet ne tégyen, hanem mentől nagyobb sietséggel lehet, igyekezzék hozzánk vissza jűni.

G. Rakocy m. p. (P. H.)

VI.

1635. september.

(L. Orsz. Eml. IX. k. 438. l.)

Ad scrmam cram rgmque Mttem dnum dnum cltsmum demissum memoriale Danielis Hrabecii, ad eandem ab illmo principe ac dno Georgio Rakocy Transylvaniae principe etc. in negotiis infrascriptis expediti.

Sub proxime praeterito diaetae Soproniensis termino illam fuisse S. C. Rgque Mttis decretalem resolutionem, gratanter recognoscit illmus Transylvaniae princeps, dnus meus benignissimus, quod nimirum Sua Mttas benigne contenta esse velit. ut inscriptionales super arce et bonis Munkacs juxta formam et modum postulationis eiusdem dni principis eo temporis per ablegatos suos Mtti Suae scripto peculiari repraesentatum emanentur. Levatis itaque jam per cameram Mttis Suae Scepusiensem in rationem auctionis summae quinquaginta florenorum hungaricalium millibus, superest, ut Mttas Sua scrma

inclytae cancellariae suae hungaricae clementer demandare dignetur, quo expeditionem praetactarum literarum inscriptionalium maturet et jam nunc ad iteratam dni principis instantiam modo Sopronii expedito, ibidemque factam superinde resolutionem extradare non differat.

Pro annuentia structurae lapideae circa arcem Sarospatak dnus princeps apud scram Mttem Suam et anno praeterito et Sopronii medio mandatariorum suorum obnixe laboravit, hactenus ea obtenta clementi oblatione, quod camera Scepusiensis super perlustratione eiusmodi structurae et fabricae ordinationem pro ulteriori Suae Mttis resolutione acceptura esset. Quod siquidem hucusque ob immensam curarum et occupationum Suae Mttis molem in suspenso relictum fuit, memoriae Mttis Suae repraesentandum esse dnus princeps voluit, ut jam decretum pro concipienda medio architecti idea et designatione moliendae fabricae, exindeque subsequenda relatione ad praefatam cameram Scepusiensem clementer elargiri dignetur.

Qua ipsa occasione novum etiam illud propugnaculum, quod Sua Mttas in seriem et numerum aestimationis aliorum aedificiorum in futurum construendorum tenore novissimae inscriptionis arcis Sárospatak assumere gratiose voluit, aestimare possit.

Non sine displicentia dni principis accidit, quod contentatio serenissimae principissae Catharinae Brandenburgicae ex parte eiusdem in dies protrahatur: cum suae cltdnis ea sit non postrema sollicitudo, animum tali cura exoneratum habere, dignetur Mttas sua suam Srntem et eos, quorum interest, clementer admonere, ut postergatis quibusvis pro relationum cautelis justam sui contentationem paratis pecuniis et si res postulaverit, bonorum excisione fiendam acceptare, generalemque superinde quietantiam dare non differant.

De sale nitro Mttas Sua s. Sopronii benigne se se resolvere dignata est, ordinaturam esse, ut capta informatione, quantanam copia haberi queat, ad principis quoque usus concedi non difficultetur. In hoc etiam negotio sua Cltdo effectivam jam expectat a Sua Mtte annuentiam.

Professores qui sub clientela dni principis in Transylvania degunt quam grandem passi sint in rebus et suppelectili ipsorum jacturam, ubi Scrmae Crae Mttis suae commissarius Paumgartnerus in mandatis accepisset, ut bona Norimbergensia, Ulmensia et aliorum rebellium quae tum temporis Ratisbonae asservabantur, confiscaret, Scrmae Mtti Suae Sopronii etiam medio ablegatorum dni principis repraesentatum fuit: verum eo temporis sub ipsum comitiorum finem ob mul-

jó indulatját ennél is inkább megtapasztalván,
kedveskedésünket és jó akaratunkat fogjuk m
hez mutatni.

16. Mindezeket az feljül megírt dolg
hogy ne csak conceptusában vegye, hane
ban is comprehendálja és az relatió ut
uramnak in scriptis, kévánván azt ő k
declarálja rendszerint mind azokra
jó ítéletit: azon is legyen minde
minekünk, láthassuk valóságosa
és mi is vehessünk elégséges ítél

17. Ide való állapatok f
uram kérdezkedni, azokra m
sága megmutatja, melyből
viselvén mindenből hozzá
vataljáť.

18. Minden oda
zék igen szorgalmato
igazán és fogyatkozá
valami illendő, mi
okosságára, és jó
is, melyben hog
elhittük; ott p
mentől nagyo

G. R

... camerae suae Scepusiensi serio
... antedicta solenniter remissa,
... iusdem beneficio Suae Mttis
... suis pertinentiis, inter
... u possessorum quiete

... s Thomam Debre-
... uos, ut supplicationis
... tionem habere dignetur.

... póni ltárában levő gyüjteményben.

tiplicem negotiorum congeriem resolutio obtineri non potuit. Instat iterato dnus princeps penes damnificatos illos professores, ut cum nullum commiserint rebellionis crimen, ipsis bona per commissarios ablata restituantur, vel aequivalens eorum precium persolvatur, factura in eo Mttas Sua Scrma, pro innata sua clementia, quod juris communis aequitas postulat.

Clementer meminisse dignatur Sua Mttas oppidum Maad cum universis pertinentiis dno principi et fratri eiusdem comiti Paulo Rakocy juxta tenores et continentias diplomatis Eperiessiensis ab eadem Sua Mtte optimo jure collatum esse. In quod ubi legibus patriis requirentibus statui et introduci se se legitime curassent, ab aliis parium, sed potissimum a fisco Suae Mttis regio, nihil omnino contrarietatis imminere sibi sperabant; per cameram tamen Suae Mttis Scepusiensem, nescitur quibus ex respectibus, praemissae statutioni ratione cujusdam praedii Eősed vocati ab antiquo ad dictum oppidum Maad possessi, nomine fisci Mttis Suae regii contradictum extitit; omnino (uti dnus princeps sibi persuadet) praeter intentionem et commissionem Mttis Suae scrmae, quae tantum abest, ut aliquid juris ibidem pro se reservasset, ut potius contra alios etiam impetitores sufficientissimam in se se assumsisset evictionis cautelam. Nam alioquin quemlibet de privilegiis suis dubitare oporteret, si quae semel per Mttem Suam ex plenitudine regalis autoritatis, cuipiam fidelium suorum conferuntur, eadem per fiscum Mttis Suae regium ad invalidandam telis contradictionum impetantur, qua ratione fiscus ipse actor et evictor esse dignosceretur. Praedium autem illud antiquam esse ad dictum oppidum Maad pertinentiam metisque et limitibus ejusdem ab annis 69 includi pacifice, in comperto est. Tam apparentem itaque et manifestam eiusdem oppidi pertinentiam impertinens fuisset et inusitatum in serie donationis nominetenus inserere, quo modo neque in literis donationalibus piae reminiscentiae quondam dni parentis praetitulatorum modernorum donatariorum per divum quondam imperatorem Rudolphum augustissimae recordationis, elargitis (quas ipsas literas moderna Sua Mttas tam diplomate suo Eperiesiensi, quam peculiaribus literis suis confirmationalibus ratificare dignata est) inserta habetur, nihilominus in illud etiam praedium tanquam unum pertinentiarum membrum, virtute tantum clausulae cum universis pertinentiis eo adhuc tempore praememoratus dni principis et fratris eiusdem parens legitime sese introduci fecisset, nulla penitus per cameram aut fiscum Suae Mttis regium in toto vel in parte contradictione celebrata. Admissa itaque benigne hac juris ipsorum aequabi-

litate Mttas Sua dignetur camerae suae Scepusiensi serio demandare, quo contradictione antedicta solenniter remissa, sinant suam Clsdnem et fratrem eiusdem beneficio Suae Mttis illibate perfrui, oppidumque Maad cum suis pertinentiis, inter eas praedio etiam Ősed, instar antecessorum possessorum quiete et pacifice possidere.

Instat diligenter dns princeps penes Thomam Debreczeny et Matthiam Saary, servitores suos, ut supplicationis eorum Sua Mttas Scrma clementer rationem habere dignetur.

(Másolata, herczeg Eszterházy kismartoni ltárában levő gyűjteményben.

IGAZÍTÁS.

A 356. l. 12-ik sorban »Coredi János« helyett olvasd »Serédi István.«

Az 512 l. 15-ik sorban alól »akár kiűzni« helyett olvasd »akárki űzni.«

TARTALOM.

XXIII. Fejezet. 1637—1648.

Lap.

I. 1637. okt. 8—16. Fehérvári országgyűlés 3
II. 1638. apr. 23—maj. 16. Fehérvári országgyűlés. 14
III. 1638. jul. 1—20. A deési terminus 24
IV. 1639. maj. 1—20. A fehérvári országgyűlés 33
V. 1640. apr. 24—maj. 17. A fehérvári országgyűlés 44
VI. 1641. apr. 23—maj. 14. A fehérvári országgyűlés 53
VII. 1642. febr. 16—marcz. 3. A fehérvári országgyűlés 57
VIII. 1642. aug. 1. A fehérvári országgyűlés 64
IX. 1643. apr. 24—maj. 21. A fehérvári országgyűlés 66
X. 1643. sept. 10—nov. 3. A beszterczei terminus 72
XI. 1644. jan. 3—13. A fehérvári országgyűlés 78
XII. 1645. apr. 16—jun. 6. A fehérvári országgyűlés. 82
XIII. 1646. marcz. 11—17. A fehérvári országgyűlés 84
XIV. 1647. marcz. 16—apr. 10. A fehérvári országgyűlés . . . 91
XV. 1647. oct. 14. Gyalai részgyűlés 94
XVI. 1648. marcz. 16—apr. 18. Fehérvári országgyűlés 96

Törvények és Okiratok.

I. 1637. febr. 12. A brassai tanács kéri a fejedelmet, hogy hadaival ne szálljon be Brassóba 101
II. 1637. apr. 28. III. Ferdinánd válasza Bogádynak s Réznek . 102
III. 1637. maj. 5. Szalánczy jelentése a fejedelemnek, melyben előterjeszti a meggyesiek panaszát az adóbeszedése körül elkövetett visszaélések ügyében 105
IV. 1637. julius. Bogádi s Klobusiczky követsége Bécsbe:
a) Utasítás Bogádinak a császárhoz küldött követnek . . . 108
b) 1637. jul. 21. Klobusiczkynak adott utasítás 110
c) 1637. jul. 21. A Bogádinak küldött pótutasítás 112
V. 1637. aug. 6. Máté vajda megsegítése ügyében Kornis Sigmond tanács úrnak votuma 111

Lap.

VI. 1637. oct. 8—16. A fehérvári részgyűlés törvényei s irományai:
a) A fejedelmi előterjesztés s articulusok 121
b) 1637. oct. 20. Tudósítás az országgyűlés lefolyásáról . 123
VII. 1637. oct. 31. Rákóczy levele a cancellárhoz: némely erdélyi dolgokról tudósítja 124
VIII. 1637. oct 31—nov. 18. Vásárhelyi követsége Erdélyben:
a) Rákóczy a cancellárnak: tudatja Lupul támadását s gyors segélyt kér 126
b) 1637. nov. 18. Vásárhelyi jelentésére vonatkozó iratok 128
IX. 1637. decz. 4. Rákóczy György tudósítása a havasalföldi hadjárat lefolyásáról 130
X. 1637. decz. 17. Markosfalvi jelentése, hogy a brassaiak letették az esküt 131
XI. 1638. febr. 1. Az erdélyi ügyekről küldött értesítések . 133
XII. 1638. marcz. 21. Meghívó az apr. 23-ára hirdetett országgyűlésre 134
XIII. 1638. apr. 23—maj. 16. A gyulafehérvári országgyűlés törvényei s irományai:
a) Az articulusok 135
b) 1638. máj. 7. A szebeniek térítvénye 150
c) 1638. maj. 10—13. A kolosváriak térítvénye . . . 152
d) 1638. maj. 10. A Mikesek nótapere 155
e) 1638. maj. 23. Az unitárius könyvek elkobzása. . . 165
XIV. 1638. jul. 3. Tassy Gáspárnak, Ferdinánd császár Rákóczyhoz küldött követének jelentése 166
XV. 1638. jul. 1—16. A deési complanatio:
a) 1638. jul. 1—7. A regnicolaris deputatio végzései . . 174
b) 1638. jul. 14. Pécsy Simon nótapere 182
c) 1638. jul. 15. Vallon Borbála és Pécsy Judit nótapere . 190
d) 1638. jul. 15. Pécsy Susanna és Krisztina nótapere . 191
e) 1638. jul. 15. A szombatosok nótaperében ítélet . . 191
f) 1638. jul. 16. Itélet a szombatosok nótaperében . . 195
g) A »Formula administrandi« elkobzása 201
XVI. 1638. jul. 27. Rákóczy hadkészületi parancsa 202
XVII. 1638. jul. 27. Melith Péter a nádorral az Erdélyből kapott híreket közli 202
XVIII. 1638. sept. 20—30. Csernel és Pathay követsége a császárhoz:
a) 1638. sept. 20. Rákóczy megbizó levele 205
b) 1638. sept. végéről. Csernel és Pathay előterjesztése a császárhoz 206
XIX. 1638. nov. 2—9. Szombatos perek a beszterczei terminuson:
a) 1638. nov. 2. Az unitarius zsinat ítélete. 208

Lap.

b) 1638. nov. 8. Paczolayné pere 210
c) 1638. nov. 9. Pécsy Margit térítvénye 212
d) 1638. nov. 11. Kéréslevél Pécsy Simonért. . . . 213
XX. 1638. oct. 26. A Rákóczy és Lupul vajda közt létrejött kiegyezés 216
XXI. 1639. maj. 1—20. A Gyula-Fehérvárra hirdetett országgyűlés törvényei 217
XXII. 1639. apr. 16—junius közepe. Bercsényi Imre követsége Rákóczyhoz:
a) 1639. april 16. Ferdinánd levele Rákóczyhoz . . . 226
b) 1639. majus 26. Rákóczy jelenti Ferdinándnak, hogy Bercsényi Imre követségében pontosan eljár . . . 227
c) 1639. maj. 26. Rákóczy válasza Ferdinánd levelére . 228
d) 1639. junius közepe. Bercsényi jelentése erdélyi követségéről 230
XXIII. 1639. jul. 25. Rákóczy kérdést intéz a cancellárhoz: hogy miért nem kap választ a Bercsényitől küldött pontokra 240
XXIV. 1639. aug. 20—29. Törös követsége Rákóczyhoz:
a) 1639. aug. 20. Törös beadványa a fejedelemhez . . 242
b) 1639. aug. 29. Rákóczy válasza a császárhoz . . . 243
c) 1639. aug. vége. Törös jelentése aug. 21—29-ki követségéről 244
d) 1639. novemb. 21. Rákóczy válasza a császárnak nov. 9-iki levelére Törös követségét illetőleg . . . 253
XXV. 1639. sept. 7. Eszterházy izenete Rákóczyhoz Bogádi András által 254
XXVI. 1639. nov. 6. Bogádi második követsége:
a) Esterházy válasza Rákóczynak 259
b) 1639. nov. 6. Esterházy ujabb emlékirata 260
XXVII. 1640. jan. 25. Utasitás Gaudi és Ujlaki számára, kiket Rákóczy fegyverek vásárlása végett Danzigba küldött 263
XXVIII. 1640. febr. 1—10. Forgács Zsigmond követsége Rákóczyhoz:
a) 1640. febr. 3. Forgács beadványa Rákóczyhoz . . 265
b) 1640. marcz. Forgács követjelentése 268
XXIX. 1640. marcz. 15. Meghivó a fehérvári országgyülésre . 275
XXX. 1640. apr. 24—maj. 17. A gyulafehérvári országgyülés törvényei s irományai:
a) A törvények 276
b) Máté vajda követének jelentése a fehérvári országgyülésről 288
c) 1640. maj. 9. Rákóczy levele az országgyülés folyamáról 289

Lap.

d) A cath. rendek tárgyalása Rákóczyval a sérelmek orvoslása ügyében 290

e) 1640. maj. 15. Az országgyűlés zárünnepélyére berendelt urak jegyzéke 294

XXXI. 1640. jun. 29. Utasítás a Lengyelországba küldött követ számára 295

XXXII. 1640. aug. 17—sept. 22. Ifjabb Rákóczy György beigtatása a váradi kapitányságba 297

XXXIII. 1640. sept. 1. Rákóczi válasza a császár leveleire, melyekkel őt a határvillongások kiegyenlítésére hívja fel 300

XXXIV. 1640. decz. 12. Esterházy által Rákóczynak küldött sérelmi pontok 301

XXXV. 1641. marcz. 3. A gonosztevők üldözésére kiadott utasítás 304

XXXVI. 1641. marcz. 16. Esterházy izenete Rákóczynak Bornemisza Páltól 307

XXXVII. 1641. apr. 23—maj. 14. A gyulafehérvári országgyűlés által hozott törvények 310

XXXVIII. 1642. febr. 10. Az egri püspök levele a császárhoz, melyben aggodalmát fejezi ki, hogy az erdélyi országgyűlés ily szokatlan időben hívatott össze 319

XXXIX. 1642. marcz. 6. A fehérvári országgyűlés irományai közül 320

XL. 1642. febr. 16—marcz. 9. A fehérvári országgyűlés törvényei 320

XLI. 1642. jun. 20. A fejedelem elrendeli, hogy Fehérvártt az országháza építéséhez hozzáfogjanak 333

XLII. 1642. jun. 20. A fejedelem rendelete a jelvényeket meghozó kapucsi basa ünnepélyes fogadása ügyében . . 334

XLIII. 1642. jul. 29. Rákóczy Kassaynak, Lupul vajda beütési szándékáról értesíti 334

XLIV. 1642. aug. 1. A fehérvári országgyűlés limitatiója . . 335

XLV. 1642. aug. 27. Homonnai János a császárnak: Rákóczyról híreket ír 338

XLVI. 1642. oct. 15. Máté vajda Rákóczynak: tudatja hogy a béke helyreállott 340

XLVII. 1642. oct. 24. A szászok limitatiója 341

XLVIII. 1643. jan. 24—febr. 14. Követjelentés II. Rákóczy György és Báthory Zsófia menyegzőjéről 353

XLIX. 1643. febr. 7. Rákóczy Esterházynak: válaszúl a Lónyay által tett izenetre. 362

L. 1643. marcz. 15. Meghívó a fehérvári országgyűlésre . 363

LI. 1643. apr. 24—maj. 21. A fehérvári országgyűlés törvényei 363

Lap.

LII. 1643. apr. 16—maj. 21. Örsi Zsigmond követsége Rákóczyhoz s az erdélyi rendekhez:
a) 1643. apr. 16. Ferdinánd utasítása 377
b) 1643. maj. 18. A rendek válasza a császárnak . . 379
c) 1643. apr. 30—maj. 20. Örsy jelentése követségéről . 380
d) Örsi jelentése magános kihallgatásáról 385
e) Örsi jelentése a fejedelemnél s fiainál tartott lakomák alatt folyt tárgyalásokról 387
LIII. 1643. jul. 16. Trauzner lengyelországi követjelentése . 391
LIV. 1643. sept. 11. Forgács Zs. jelentése a császárnak az erdélyi mozgalmakról 398
LV. 1643. october. Kéry követsége Rákóczyhoz:
a) Rákóczy ultimatuma a császárnak. 401
b) Esterházi válasza a Kérytől küldött levélre . . . 406
LVI. 1643. nov. 15. Rákóczy Zsigmond beiktatása a székely generalisságba 409
LVII. 1643. decz. 7. Meghivók a gyulafehérvári országgyűlésre:
a) Fejérvármegyének 410
b) Rácz Ádámnak 411
LVIII. 1644. jan. 3—13. A fehérvári országgyűlés törvényei . 411
LIX. 1644. marcz. 26. A lengyel király felajánlja közvetítését a béke helyreállítására 418
LX. 1644. junius 9. Rákóczy utasítása Lengyelországba küldött követei számára, hogy a királyt rábírják, hogy támadási szándékával hagyjon fel 419
LXI. 1645. febr.—majus. Bethlen Ferencz és Baksi István követségei Lengyelországban:
a) 1645. febr. 25. Bethlen Ferencz jelentései 423
b) 1645. maj. 25. Baksi István jelentése 425
c) 1645. junius 10. Baksi István levele Debreczenihez tárgyalásairól. 429
LXII. 1645. marcz. 6. Meghivó a fehérvári országgyűlésre . 431
LXIII. 1645. apr. 16—jun. 6. A fehérvári országgyűlés törvényei 431
LXIV. 1646. marcz. 11—27. A fehérvári országgyűlés törvényei 436
LXV. 1646. őszén. Rákóczy utasítása lengyelországi követe számára, egy a királylyal kötendő véd és daczszövetség ügyében 442
LXVI. 1647. jan. 25. Meghivók a marcz. 24-re hirdetett országgyűlésre:
a) Lázár Györgynek 451
b) Fehérvármegyének 452
c) Deés városának 453

Lap.

LXVII. 1647. febr. 20. Ujabb meghivó a jan. 25-iki országgyűlésre 453

LXVIII. 1647. marcz. 16—apr. 10. A fehérvári országgyülés törvényei s irományai:

a) A törvények 454

b) A Péchy örökösök folyamodása a Balásfalvát illető irományok ügyében 460

c) 1647. apr. 9. A rendek levele a török adóemelés ügyében Szalánczyhoz. 461

LXIX. 1647. Meghivó a Lukács-napi terminusra 464

LXX. 1647. october 14. A gyalui részgyülés levele Szalánczyhoz adóügyben 465

LXXI. 1647. oct. 26. Kamuthy László nótapere 465

LXXII. 1647. oct. 27. Meghivó a deczemberi terminusra . . 473

LXXIII. 1648. febr. 5. Meghivó a fehérvári marcz. 16-diki országgyülésre:

a) Lázár Györgynek 474

b) Deés városának 475

LXXIV. 1648. marcz. 16—apr. 28. A fehérvári országgyülés törvényei s irományai:

a) A törvények 475

b) 1648. marcz. 20. Az erdélyi rendek hitlevele a magyar király részére 490

c) 1648. apr. 15. A rendek múlt évi határozatukat a portai felterjesztés ügyében megerősitik 493

LXXV. 1648. öszén. Gőcs Pál követsége Radzivil herczeghez:

a) Rákóczy utasítása 494

b) Rákóczy levele Radzivilhez 495

LXXVI. 1648. sept. 2. Rákóczy utasítása Sebessy Miklós. Oláhországba küldött követe számára 497

LXXVII. 1648. nov. 28. II. Rákóczy György körlevele, melylyel atyja. a fejedelem halálát tudatja 500

Pótlék az erdélyi országgyülési emlékekhez.

I. 1615. maj. 3. Bethlen Gábor propositiója a rendek elé 502

II. 1622. marczius 29. Bethlen levele a béke megkötése ügyében 507

III. 1629. october közepén. A váradi tanácskozás . . . 508

IV. 1630. deczember 19. Rákóczy György levele feleségéhez. Sculteti megöletéséről értesitvén őt 510

V. 1634. marczius 25. Pathay Sámuel instructiója . . . 511

VI. 1635. september. Hrabecz Dánielnek. Rákóczy követének emlékirata a császárhoz 524

Óbymesi Forgách Ferencz, nagyváradi püspök, magyar historiája 1540—1572 Forgách Simon és Istvánfi Miklós jegyzéseikkel együtt. A herczeg Eszterházy-féle kéziratból közli Majer Fidel. Bevezette Toldy Ferencz. Egy kötet. (Monum. Script. 16. kötet.) 1866. LXXXVIII és 253. lap. 3 frt.

MAGYAR TÖRTÉNELMI EMLÉKEK. (Monumenta Hungariae Historica). *I. osztály Okmánytárak:* (Diplomataria). I—XXV. kötet. 1857—1879. 8-rét. Ára az eddig megjelent 25 kötetnek együtt megrendelve 45 frt. Tartalom:

Magyar történelmi okmánytár, a brüsseli országos levéltárból és a burgundi könyvtárból. (1441—1652 Összeszedte s lemásolta Hatvani (Horváth) Mihály. I—IV. kötet. (Monum. Diplom. 1—4. köt.) 1857—59. 89¾ ív 8 frt.

Magyar történelmi okmánytár, londoni könyv- és levéltárakból 1521—1717. Összeszedte és lemásolta Simonyi Ernő. Egy kötetben. (Monum. Diplom. 5. köt.) 1859. 318 lap. 2 frt.

Árpádkori uj okmánytár. (Codex Diplom. Arpadianus cont.) Fejér Gy. Codex Diplomaticusának folytatása. Közzéteszi Wenzel Gusztáv. I—XII. kötet. (Monum. Diplom. 6—13. 17. 18. 20. 22. kötet.) 1860—1874. 592 ív 28 frt.

Alvinczi Péter okmánytára. (Diplom. Alvinczianum:) Erdélyi visszacsatolása felett a magyar királylyal és megbizottjával folytatott alkudozások történetéhez 1685—1688. Közzétette Szilágyi Sándor. 2 kötetben. (Monum. Diplom. 14. 15. köt.) 1870. I. VI és 421 lap. II. 338 és LVIII lap. 4 frt.

III. Pál pápa és Farnese Sándor bibornok Magyarországra vonatkozó diplomácziai levelezései. 1535—1549. Közli Óváry Lipót. (Monum. Dipl. 16. köt.) 1879. XXXVI. és 214 lap. Ára 2 frt.

Pázmány Péter levelezése. (Cod. Epistol. Petri Pázmány Card). Közzé teszi Frankl Vilmos I. kötet. 1605—1625. (Monum. Diplom. 19. köt.) 1873. XXV és 461 lap 3 frt.

Okmánytár I. Rákóczi György svéd és franczia szövetkezéseinek történetét hez. 1632—1648. Szerkeszté és jegyzetekkel ellátta Szilágyi Sándor. Egy kötet. (Monum. Diplom. 21. kötet.) 1873. IX. és 491 lap. 2 frt.

Okmánytár II. Rákóczi György diplomatiai összeköttetéseihez. (1648—1660 Szerkeszté Szilágyi Sándor. Egy kötet. (Monum. Diplom. 23. kötet.) 1874 VII és 740 lap. 3 frt.

A két Rákóczi György fejedelem családi levelezése 1632—1660. Szerkeszté Szilágyi Sándor. Egy kötet, két fényvéseti hasonmással. (Monum. Diplom. 24. kötet.) 1875. XII és 644 lap. 4 frt.

Oláh Miklós levelezése. Közli Ipolyi Arnold. Egy kötet. (Monum. Diplom. 25 kötet.) 1876. XV és 639 lap. 3 frt.

MAGYAR TÖRTÉNELMI EMLÉKEK. (Monumenta Hungariae Historica.) *II. osztály. Irók.* (Sciptores) I—XXIII. 1. 2. fele. XXIV—XXIX. és XXXII. kötet. Egy a VIII. kötethez tartozó pótfüzettel. 1857—1877. 8-rét. Ára az eddig megjelent 30 kötetnek együtt megrendelve 54 frt. Tartalom:

Szerémi György, II. Lajos és János királyok házi káplánja emlékirata Magyarország romlásáról. 1484—1543. Közli Wenzel Gusztáv. Egy kötet. (Monum. Script. 1. köt.) 1857. XXXIV. és 410 lap. 2 frt.

Verancsics Antal, m. k. Helytartó. Esztergomi Érsek összes munkái. Közli Szalay László (1—7) és Wenzel Gusztáv (8—12) 12 kötet. Név és tárgymutatóval. (Monum. Script. 2—6. 9. 10. 19. 20. 25. 26. 32. kötet.) 1857. 294 ív 26 frt.

Gr. Illésházy István nádor főljegyzései 1592—1603, és Hidvégi Mikó Ferencz historiája 1594—1613. Biró Sámuel folytatásával. Közli Kazinczy Gábor. Egy kötet. (Monum. Script. 7. kötet.) 1863. IX és 231 lap. 2 frt.

Jozsnyay Dávid, az utolsó török deák, történeti maradványai. Összeszedte s jegyzetekkel és oklevéltárral kisérve kiadta Szilágyi Sándor. Egy kötetben egy pótfüzettel. (Monum. Script. 8 kötet.) 1867. 544 lap. 2 frt.

Altóriai B. Apor Péter munkái. Közli Kazinczy Gábor. Egy kötetben. (Monum. Script. 11. kötet.) 1863. X és 484 lap. 2 frt.

Bentus János Mihály, m. kir. történetiró magyar historiája. 1490—1562. A m. k. egyetemi könyvtár eredeti kéziratából a szerző életével közli Toldy Ferencz. I. II. III. kötet (Monum. Script. 12. 13. 14. kötet.) 1863—1867. I. CIX és 461 lap. II. IX és 495 lap. III. VIII. és 474 lap. Ára 7 frt.

194 lap. II, XVI és 707 lap. 7 frt.

Kritobúlosz: II. Mehemet élete. A magyar tudományos Akadémia ... sága által kiadott görög szöveget ugyanannak megbízásából fordította ... roly. Egy kötet. (Monum. Script. 22. kötet.) 1875. X és 273 lap.

Történelmi naplók. 1665—1719. Közli Thaly Kálmán. Ot... élesleirása. — Bártfai követek naplója az önodi gyülésről. — ... és Pápai János nándor-fejérvári követségének diariuma. — Hj. T... krónikája. — Bivalinyi István türedék-naplója. — Ritter György ... emlékirata. Egy kötet. (Monum. Script. 27. kötet.) 1875. XXXII ...

Szemeskéri István fennmaradt történeti munkái. Közli Szilá... Négy kötetben. (Monum. Script. 21., 28., 29. és 30. kötet. 1877.) 6 f...

HARMADIK OSZTÁLY: ORSZÁGGYŰLÉSI

MAGYAR ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK, történeti bevezetésekkel, ... mostól) Első kötet: 1526—1536. Budapest, 1874. XXXII és ... *Monum. Comitialia. I köt.* — Második kötet: 1537—1545. Budapest ... 5 frt *Monum. Comitialia. II. kötet.* — Harmadik kötet: 1545—1556 ... 617 lap. — *Monum. Comitialia III. köt.* Ára 3 frt. — Negyedik kö... Budapest, 1877. 670 lap. Ára 3 frt. — Ötödik kötet. 1564—72. ... Budapest, 1878. Ára 3 frt. — Hatodik kötet. 1573—1581. 549 lap. Ára 3 frt. Hetedik kötet. 1582—1587. 534. lap. Ára 3 frt.

ERDÉLYI ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK történeti bevezetésekkel Sz... dortól. I. kötet. 1540—1556. XVI és 596 l. Ára 2 frt. Másod... 1576. 584 l. Budapest 1877. Ára 3 frt. — Harmadik kötet. Budapest ... Negyedik kötet. Budapest 1879. Ára 3 frt. Ötödik kötet. 3 frt. — H... Hetedik kötet. 3 frt. — Nyolczadik kötet 3 frt. — Kilenczedik köt...

NEGYEDIK OSZTÁLY: DIPLOMACZIA

MAGYAR DIPLOMACZIAI EMLÉKEK, az Anjou-korból, szerk. W e n ... Első kötet: 1268—1341. Budapest. 1874. XXX és 428 lap. 3 f... sodik kötet: 1341—1370. Budapest. 1875. XXX és 687 lap. ... kötet: 1371—1426. Budapest, 1876. XXVIII és 771 l. 4 frt. *Monum ... II., III. kötet.*

MAGYAR DIPLOMACZIAI EMLÉKEK Mátyás király korából. Szer... Iván és b. Nyáry Albert. Első kötet 1458—1465. Budap... és 390 lap. Ára 2 frt. Második kötet 1466—1469. Budapest 1878.

STANFORD
UNIVERSITY
LIBRARIES
LELAND STANFORD JUNIOR UNIVERSITY
ORGANIZED 1891

Stanford University Libraries
3 6105 005 518 894

DB
932
M65
v.9-10
1883-188

STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES
CECIL H. GREEN LIBRARY
STANFORD, CALIFORNIA 94305-6004
(415) 723-1493

All books may be recalled after 7 days

DATE DUE